MORALIS SEU POLITICA LOGICA PRAEMITTIT SYNTAGMA, QUOD...

Juan Caramuel Lobkowitz

Io: Caramu
elis:
Logi: Mor:
Lib. 2.

MORALIS
SEV
POLITICAE
LOGICAE
LIBER SECVNDVS.
Qui præcipuè
DIALECTICVS
Vocari debet,

Quoniam in omni Privata & Publica Disputatione, eorum, qui moderantur Rempublicam, & ex Officio Sententias Interloquutorias & Definitivas proferunt, in apprehendendo, judicando, & discurrendo Mentes securissimè diriget.

REVERENDISSIMO ET EXIMIO D.

P. RAYMVNDO CAPISVCCO

Apostolici Palatii Magistro. &c. Doctissimo Viro Dicatus,

Aristoteles libr. 1. Topic. cap. 1. *Cùm Ratio Dialectica, quædam sit Facultas indagatrix, ad omnia omnium rerum, quæ speculatione progrediuntur, Principia, viam aperit.* Sed cur? *Quia Dialectica est Ars seu Ratio, quâ de omni Quæstione propositâ probabili possumus argumentatione disserere; & ita ut nihil repugnans, quidquid in Disputatione tueri velimus, afferamus.*

AVTORE (AVT ETIAM INVENTORE, SI VELIS)

Illustrissimo & Reverendissimo D.

D. IOANNE CARAMVEL

Lovaniensi Sacræ Theologiæ Lectore & Professore, Episcopo Viglevanensi, ex Cisterciensi Ordine adsumpto.

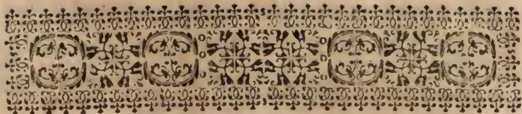

VIGLEVANI,

Typis Episcopalibus apud Camillum Conradam Anno M. DC. LXXX.

Superiorum permissu.

DOCTO ET INGENIOSO
L E C T O R I.

Rocelloso se committit Oceano, qui Suas Meditationes mandat literis, & in lucem emittit. At diversâ Fortunâ. Alii enim Vulgo imperito scribunt; alii Viris doctis tantummodò, & à Plebis oculis studiosè sesubtrahunt.

PRIORIS GENERIS sunt, quibus strepitus popularis adridet, ex horum videntur esse numero plerique omnes, qui hoc ævo Colloquia, & Comœdias scribunt; uti enim debent phrasibus & stylo Vulgari, ut à Vulgo, cui præcipuè adlaborant, possint percalleri & intelligi. Est autem stylus, quem appello *Vulgarem*, Dialectus quædam à Maternâ distincta, quam *Nesciam* Lupus de Vega nominat: cujus

——— *Numeros memini, si verbà tenerem.*

Quam ob rem ille meis expressus verbis, sic infit.

Señores: la Raçon (que siempre es justa,
Y a los Oyentes el Lenguaje ajusta)
Manda con Providencia,
Que en proporcion se funde la Eloquencia:
Hablandole a cada uno [a]
En la Lengua, que usò Lucina-Juno. [b]
Que es decir, que al que naciò en España,
No se ha de hablar en Lengua de Alemaña:
Sino en Frances al que hà nacido en Galia,
Y en Toscanò al que naciò en Italia,
Y como el Vulgo [que desaccredita
Los [c] *Palacios, que habita]*
Es siempre necio, por aquesso es justo
Hablarle en Necio [d] *para darle gusto.*

Ambitiosis hominibus, qui aurem & auram Nescii Vulgi sectantur, Dn. Ludovicus de Gongora, qui aliàs cùm Persio potlet de subtilitate contendere, voluit (& nescio, cur?) aliquando accenseri: nam *in stroph.* 4. suos curiosè elaboratos numeros Plebi imperitæ consecrat, & sic inquit.

Digno sugeto serà
De las orejas del Vulgo.
Popular applauso quiero.
Perdonenme los Tribunos.

Et quid inde Tuus Ludovice obtinebit Phaselus expositis undarum tempestuosis vorticibus? An illum tuentur Dii, quorum fuit ab initio consecratus tutelæ. Negat id Ovidius universim loquendo; quoniam *in Tristium primo*

Mente nec inferior proræ, puppique recurva
Insilit: & pictos verberat unda Deos.

Et in specie probat Dn. Garcias Salcedus Coronel, qui Commentatoris jure Gongoram propugnare [e] debebat, illum, etiam ubi bene opinatur, carpit, lacerat, reprobat. Unde, si *Deorum* nomine Ovidius Mœcenates quibus sacrantur Libri, & *Unda* Invidiæ audaciam temerariam significet, in Commentariis, quibus præpeditur aut expeditur Gongora,

——— *Pictos verberat Unda Deos.*

Quæ omnia nuper considerans, plurium annorum experientiâ consultâ, Dn. Franciscus de Borja, Princeps de Esquilache, Politicam hanc (eamque frequentissimam) Conclusionem deduxit.

Un necio Commentador,
El mas presumido digo,
Es el mayor enemigo,
Que tener puede un Autor.
Es de su ingenio el primor,
Vender lo que dice, caro:
Encarecer su reparo;
Ostentar gran variedad,
Huir la Difficultad;
Y hazer escuro lo claro:

Et

Quàm periculosum sit Libros in lucem mittere?

Al qui vulgò imperito scribunt.

a] Debent verba Auditorum ingenio & capacitati attemperari: Nec enim Rusticis prælegendus est Persius; nec Rhetoricæ Professoribus Marsus.

Hanc legem observavit Cicero, quia Trebatio Amico suo, qui erat Iurisconsultus, Libellum Topicorum dedicat, & Epistolas nonnullas scribit; & ut captui ejus calamum & stylum attemperet, exempla, quibus utitur, à Iuris prudentia desumit.

Et hàc ob rem Palladius *libr.* 1. *tit.* 1. hanc Regulam generalem præscribit, *Prima pars Prudentiæ est*, inquit, *ipsam, cui præcepturus es, æstimare Personam: neque enim formaturus Agricolam, debet artibus & eloquentia Rhetores æmulari; quod à plerisque factum: qui dum disertè loquuntur Rusticis, id consequuti sunt, ut intelligi doctrina eorum nullo modo potuerit.*

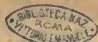
b] Terentius in Andr. *Iuno Lucina fer opē.* Dicitur autem à *lucendo*, quod partum ferat in lucem. Unde hodie in Hispania, nam Christiani & Catholici sumus, non Iunonē sed Deū invocamus, cū de Gravida loquentes, dicimus, *Dios la alumbre con bien*; ad literā. *Deus feliciter illam illuminet*; ad sensū, *Ejus Deus partum feliciter in lucem emittat.*

Hinc Lingua, qua utebatur Lucina, quæ adstitit meo Parenti, cùm peperit, est illa, quæ *Materna* vocatur.

d] Sicut *hablar en Español* est loqui in idiomate, quo Hispani utuntur, sic *hablar en necio*, est loqui in illo, quo utitur Vulgus, quod semper est imperitum & nescium.

c] Hodie, quod cum dolore dixerim Vulgus plurimum non solum in Principum Aulas, sed in ipsasmet Academias & Universitates irrepsit.

e] Solem habere Epicyclū innuit Gongora, & reprehēditur à Coronelo, ac si Astronomicam hæresim commisisset. Defenditur à nobis, quoniam Longomontanus, Argolus, & alii Soli Epicyclum accēsent: & re benè perpensa, perinde est illi concedere, aut negare Epicyclum.

Et infortunium, quod Poetæ Gongoræ accidit, etiam tetigit, aut etiam tangit, Theologos Eminentes. Nam Sanctum Augustinum, ut cæteros Patres prætercam, nostri sæculi Hæretici, vel obtorto collo in Opiniones rationi dissentaneas propellunt. Divumque Thomam nonnulli Recentiores Interpretes ita intelligunt, ac si *Noctis* nomine diem, & *Diei* debuerit nomine noctem significare.

Nec Augustino & Priscis Patribus, nec Angelico Doctori parcunt.

GENERIS POSTERIORIS sunt alii; qui, sive linguam, sive calamum moveant, exclamant.

Hæc, quæ scribuntur, sunto Doctis scripta [f]
Hæc, quæ dicuntur, sunto Doctis dicta.
At imperitis omnia sunto indicta,
Et iisdem semper omnia sunto inscripta. [g]

Et huc pertinent illi, qui non Junoni, ditissimæ flavissarum, & thesaurorum Deæ, sed Minervæ, Artium Scientiarumque Numini potentissimo, suos Libros nuncupant (quando, velut phaselos, illos) ad Promontorium Tormentarium propellunt. Ventis hi carbasa quieti & securi expandunt; ubi enim Venti à Virorum Doctorum promoventur spiritu,

Nulla triumphales verberat unda Deos.

Et sub tali tutelâ videtur ille fuisse, qui dixit.

Ovidius lib. 1. Trist. Eleg. 9.

Est mihi, sitque precor flavæ tutela Minervæ
Navis & à pictâ Casside nomen habet.

Sanè *Cassis* (aut, si cum Virgilio & Propertio loqui placeat, *Cassida*) est iste Liber, & dicatus Minervæ.

Cassis, quid sit? Est duplex. Et in utraque acceptione est imago Logicæ. Logica in Verã & Fallacem divisio. Quid alterutra præstet?

Est autem *Cassis* propter duplicem declinationem duplex nomen: nam *Cassis*, *Cassidis*, Galeam, quâ Caput ornatur & armatur, significat. Et *Cassis*, *cassis*, est genus retis, quo in undis pisces, & aves in aëre intercipiunt Piscatores & Aucupes. Cassis igitur Logicam repræsentabit: Scientiam nimirùm duplicem: quæ quà sincera & verax, Mentem (hæc in capite residet) exornat armatque, ut privatim in Scholâ; aut publicè in omni Tribunali Criminali aut Politico, securè Judicem ad Veritatis cognitionem promoveat: & quà fallax suos Discipulos instruat; non, ut aliquos fallant (id enim ad abusum, & non ad usum Facultatis spectat) sed, ut cautè procedant, quin à cavillis & æquivocationibus, eorum, qui Justitiæ insidiantur, in adlucinationes aut errores pellantur.

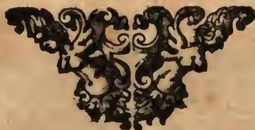
Qualis, & quantus in Literario Orbe sit P. Raymundus Capisuccus?

Et est felici auspicio hic Liber consecratus Minervæ, quia Reverendissimi P. RAYMUNDI CAPISUCCI, Apostolici Palatii Magistri, &c. est tutelæ commissus. Quoniam hic hodie Summus Doctor, in Orbe Literario est Minerva altera: nam sicut in Minervæ capite omnes Ἀθηνᾶ (*omnes Scientiæ*) residere dicuntur; sic in hoc Eximio & Præclaro Doctore; Mæcenate hujus Libri; Philosophicæ, & Theologicæ tam Reales, quàm Morales eminent Facultates. Et quia ab Scholæ SOLE (videlicet, à D. THOMA) splendores copiosissimè recipit, & dignatione liberali profûdit: habebunt ista Folia Lucem, quæ, si sine invidiâ legantur, (Hisp. *alumbre*) intellectum illuminet: quæ autem, si viperino mordeantur aut maculentur dente (Hisp. *deslumbre*) obnubilet: innocentissimus enim Solis splendor sine ullâ culpâ propriâ, Noctuas temerè audescentes excæcat.

D. Thomas Scholæ Theologicæ est Sol.

f] Hi Numeri mensuram sumunt à Rhythmo Hendecasyllabo, quem versum *de Sonetto* appellamus.

g] Particula *in* est negativa: unde *indictum*, & *inscriptum* est *non dictum*, *non scriptum*.

LOGICAE MORALIS LIBER SECVNDVS.

CAPVT I.

DE LOGICA APPREHENSIVA.

Quæ Primam Mentis dirigit Operationem.

Quot sint Mentis Operationes.

DE Intellectualium Operationum numero in Logica Mentali disputo; ubi examino diversas Philosophorũ Sẽtentias. Inĩre viam communem tritamque nobis impræsentiarùm placet, easque comprehendere Ternario numero: & Logicam, quã *Divinam* olim diximus, quia

—— *Numero Deus impare gaudet*,

Eligitur communis Opinio. per Mentis Operationes distribuendo, *Trinam* facere.

Dicamus ergo tres esse Mentis Operationes; Apprehensionem, Iudicium & Discursum, & quia Logica hominem dirigit, ut has operationes eliciat sine erroris periculo, illam in Apprehensivam, Iudicativam, & Discursivam dividamus. Est autem Apprehensiva Logica, quæ hominem dirigit, ne in apprehensionibus suis errare possit: Iudicativa, quæ hominem dirigit, ne in judicando adlucinetur: & tandem Discursiva, quæ hominem dirigit, ne in deductione illationum exorbitet.

De divisione Logicæ; in Apprehensivam, Iudicativam, & Discursivam.

ARTICVLVS I.

De Terminis.

Vnde dicatur Terminus? Diversimodè accipitur.

VOX Latina *Terminus* à Græcã deducitur: & aliter à Cosmographis, aliter à Iuris consultis, & aliter à Logicis sumitur.

Quid significet in Cosmographia? Fluviis, montibus, arboribus, saxis, columnis, &c. terminantur & condistinguuntur, Regna, Provinciæ, Campi, Agri, &c. Cicero *lib.* 1. *Offic.* clarissimè. *Illorum fines sicut ipsi dixerant, terminavit, in medio relictum quod erat, Populo Romano adjudicavit.* Hinc Arbores aut Lapides, qui fines distinguunt, *Terminales* vocantur apud Paulum *libr.* 5. *sentent. tit.* 22. Ammianum Marc. *libr.* 8. Sicul. Flaccum Hygenum, Briff. Prat. Vide leg. 3. D. *de adquirend. possess.* leg. 12. D. *fin. regund.* leg. 1. 2. 3. D. *de termin. mot.* Est autem Terminus, *Signum, quo ager ab agro, aut Provincia à Provinciã distinguitur.* Quæ definitio confirmatur autoritate Virgilii, qui sic cecinit.

Lapides Terminales, qui sint?

Quid sit in agris Terminus?

Saxum antiquum ingens, campo qui forte jacebat:
Limes agro positus, litem ut discerneret arvis. (Virgil. Æn. 12.)

Apud Iuristas autem *Terminus* est tempus triginta dierum, intra quod Iudex Apostolos (hoc est, literas dimissorias) dare tenetur. Vide Marcellum *in leg.* 1. D. *de libell. dimiss.* Spieg. Prat. & alios, qui de termino in causis tractarunt. Sumitur etiam Terminus pro fine instantiæ, seu sen-

Terminus Iuris quid?

sententia definitiva. §. *sed hodie. Instit. de satisdat.* Is autem duorum in criminalibus, in civilibus trium annorum est. *leg. 1. C. ut incert. pet. per temp.* Sed & sunt speciales causæ, quæ postulant particulares terminos.

Apud Dialecticos.

Signa, quibus utuntur Logici, vocantur Termini: & sunt vel actus intellectus, quibus res percipiuntur: vel voces, quibus illæ significantur; vel scripturæ, quæ loco dictionum ponuntur. Hinc orta est celebris illa Terminorum divisio, vi cujus alii Mentales, alii Vocales, & alii nominantur Scripti.

Contra Terminos Mentales Objectio.

Dices conceptus mentis non debere vocari Terminos: quia non sunt signa. Et hoc probas (1) nam signa debent prius cognosci, quam nos in alterius rei cognitionem perducant. (2) nam Signi definitio conceptibus mentis non convenit: nam *Signum est quod præter speciem, quã ingerit sensibus* &c. & tamen actus mentis non ingerunt speciem sensibus. (3) nam quando in disputatione postulamus, ut aliquis exponat terminos non ut conceptus, sed ut explicet voces jubemus, ne lateat aliqua æquivocatio: ergo non sunt in Logicâ Termini præter voces: (4) nam Authores Terminos à mentis conceptibus ut res diversas condistinguunt: unde Nazarius apud Cælestinum Brunum *Quodlib. 2. cap. 2. §. 4. num. 10.* sic ait. [Propositio neque quoad terminos, neque quoad cõceptus dicitur per se nota, sive secundum se, sive nobis; nisi ratione rei per conceptus repræsentatæ.]

Quid sit terminos explicare?

Satisfit Objectioni.

Respondeo juxta ea, quæ superiùs exposuimus, *aptè terminum in Mentalem, Vocalem & Scriptum dividi*: nec oppositum per objecta argumenta probari. Non enim urget PRIMVM: quia falsum est omne signum debere prius cognosci: alia enim sunt signa *ut quod*, alia *ut quo*: illa sunt signa cognita, ut fumus, qui est signum naturale, & prius cognoscitur, quã in ignis cognitionem nos provehat: hæc vero non sunt signa cognita, sed objectorum cognitiones. Non urget SECVNDVM, nam ut tolleretur hæc instantia *sensibus vel intellectui* in signi definitione diximus. Non urget, TERTIVM, quia quãdo postulamus ut terminos explicet, voces audimus, ergo de vocum articulatione non dubitamus: quæstio igitur est de vocum significatione: ergo de conceptibus mentis, quibus voces ipsæ respondent. Ergo ego jussus terminos explicare, debebo exponere, quid per voces intelligam: ergo conceptus seu terminos intellectuales. Sed neque urget QVARTVM, nam certum est potiùs competere

An signa debeant cognosci prius?

An à solo sensu?

Conceptus jubemur explicare.

Signum ut quod & ut quo.

Termini nomen, signis externis (vocibus, Scripturis, &c.) quàm conceptibus: nam illæ sunt signa & Termini *ut quod*, isti *ut quo*. Et huc respiciens Nazarius à Terminis conceptus distinxit.

Terminus vel est Mentalis, vel Vocalis, vel Scriptus.

Cùm rem aliquam cogitamus, mentalibus Terminis utimur: vocibus autem, quando loquimur; nam, cùm spirituales mentis actus, non possimus immediatè in se ipsis inspicere, signis externis indigemus, ut valeamus illos manifestare. Angelos uti conceptibus, quando inter se loquuntur (quidquid Veteres dixerint) communis statuit opinio, tametsi in explicando modo Thomistæ & Scotistæ differant.

Quomodo loquantur Angeli?

An Scriptura res ipsas, an voces significent?

Apud Latinos Græcosque, immò etiã apud Hebræos. &c. voces sunt conceptuum intellectualium signa, & scripturæ vocum: undè cum literæ non significent immediatè conceptus, aut res ipsas, quas conceptibus repræsentamus, sed voces, contigit, ut scripta Germanicè nec Gallus, nec Hispanus intelligat: at sunt characteres nonnulli, qui res ipsas immediatè significant, ut sunt isti Arithmetici 1. 2. 3. 4. & isti Astronomici ☉. ☽. ♃. &c. qui ab omnibus Europæis intelliguntur, & ab unoquoque in idiomate proprio leguntur: hanc enim characterem ☉ vocabit Latinus *Solem*. Hisp. *el Sol.* Italus *il Sole*. Gallus *le Soleil*. Belga *de Sonne*. &c. & omnes Solem intelligent. Hic scribendi modus est specialis Sinis qui ultimam Asiam habitant: quorum Orthographia molestissima est, nam pro dialecto communi triginta millibus literis indiget, & pro Iuridicâ, quæ Mandatinorum est, septuaginta millibus.

Characteres res ipsas immediatè significantes.

Sinensium Orthographia.

Apud Latinos interdum ex Scripturâ malè lectâ prodierunt non pauca vocabula. Pono exemplum. Si etymon quæram vocis *Spurius*, quo te vertas non scies: & malles subscribere Calino, quàm divinare aut delirare: ille enim in Lexico Iuridic. verb. *Spurius* hæc habet. (de Spuriis Plutarchus sic scribit. *Spurius* primum nomen est apud Romanos, ut Sextus, Decimus, & Cujus. Prima autem nomina non tota scribunt, sed aut una litera ut T. *Titum*, aut duabus ut Cn. *Cneum*; aut tribus, ut Sex, *Sextum* & Ser. *Servium*. Sic *Spurius* scribebatur & *Sp.* eos autem, qui sine patre erant, qui ἀπάτορες Græcè dicuntur, S. P. designabant, quasi *sine Patre* dicerentur. Hactenus Plutarchus.] Ergo posteriores Latini cum in libris S.P. reperirent legêre *Spurios* cum legere *sine patre* deberent. Et hæc nominis *Spurius* derivatio, nam originem non sumit à linguâ, sed à calamo.

Oriuntur interdum voces ex mala lectione scripturæ.

Spiritus unde derivetur?

S. P. Sine patre.

Sicut

Agellius cur hodie dicatur Aulus Gellius?

Sicut in voce *Spurius* male legerunt S. P. & conjunxerunt literas, quas separare deberent, sic è contra in voce *Aulus Gellius* separarunt, quas deberent connectere. Scriptum erat in libris antiquis *Agellius*, & juniores, ut viderentur scioli, primam literam jusserunt stare pro prænomine, legeruntque *Aulus Gellius*. Audi Pascasium Grosippum, qui in Paradoxis literariis Amstelodami editis ann. 1659. post epist. XV. in syllabo Authorum ætatis ferreæ sic inquit. *Agellii (vulgò Auli Gellii) Noctes Atticæ editæ ab Henrico Stephano Lutetiæ Parisiorum*. Consonat Gaspar Scioppius in Consultationibus de Scholarum & studiorum ratione, editis etiam Amstelodami ann. 1660. nam agens de Authoribus ætatis ferreæ ait *Agelli, quem vulgò Aulum Gellium vocant, Noctes Atticæ cum Henrici Stephani animadversionibus Parisiis in 8. ann.* 1585. Hinc jam Critici non Aulum Gellium, sed Agellium citant, & Pascasio & Scioppio consentiunt unde Gerardus Ioannes Vossius *lib. 2. de art. Gramm. cap.* 10. ait, *Annianus item apud Agellium lib. 7. cap. 7. jubet dicere* affatim, & ex adversum.

Pascasius Grosippus.

Gaspar Sciopius

Gerardus Ioannes Vossius.

An L. adspiretur?

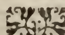
Sunt & alia nomina, in quibus Iuniores primam literam separarunt, quoniam esse prænominis notam putaverunt. Audi eundem Vossium *libr. 2. de Art. Gramm. cap.* 11. §. *porrò* dicentem *L. quoque interdum adspirari, indicant nomina* Hludovicus, Hlutherus: *quo modo hæ voces scribuntur in antiquis cod. mss. plerique prælo excusi corruptè edunt pro eo* H Ludovicus, & H Lutherus: *ut aliquoties factum ab Editore Synhod. Parisiensis de imaginibus*. At non dicenda est L adspirari (N.B.) sed ab H quasi à muta feriri nam à nomine *Hludin* Germanico, juniore deducunt *Ludovicus* neglecta H at veteres dicebant *Clodovæus*, ut adspirationem esse densam, & similem Græcæ χ significarent.

An ab H. ut à χ feriatur?

De Termino Directo & Reflexo.

Actus intellectus, seu Terminus mentalis duplex est, Directus, & Reflexus. Directus est objecti cognitio, ut cum cogito lignum vel lapidem. Reflexus est cognitionis cognitio, ut cum adverto, & cognosco me lignum, aut lapidem cogitare.

An-ne vox potest supra seipsam reflectere? Potest, immò etiam scriptura, ut si dicat aliquis *dico me dicere*: aut etiam *scribo me scribere* scribat.

SECTIO I.

De Sibilis. *An sint in mundo homines, qui verba non proferant, sed sibilando loquantur? Quo illis modo Orthographia Grammatica, Logica, Rhetorica, & Theologia servire possent?*

Termini vocales dividuntur in Articulationes, & Sibila. Voces Articuratas proferunt Europæi; & in Asia, Africa, & America, plerique populi, qui nobis noti. Sibilant apud Promontorium tormentarium (Hisp. *Cabo de buena Esperança*) gentes aliquæ, de quibus in suis nauticis Expeditionibus Hollandi scribũt Ioannes de Mandavilla, nobilis Anglus anno 1322. per Asiam & Africam peregrinari incepit, & quæ vidit & observavit, Italicè scripsit & edidit. Vtar ergo hujus Authoris verbis, ut videat Lector, quantam trecentis annis lingua Italica varietatem sit passa. Hic igitur *cap.* 145. habet in titulo. *De l'Isola, che si chiama Tracondia, ove son gente, che non parlano, mà sibilano*. Et in corpore. *Da questa Isola (* Mulcha *) se va per mare de Isola in Isola, fino à una Isola, che si chiama Tracondia, ove sono le gente bestiale, à modo che irrationali, e stanno in caverne, che fanno in terra, perche egli non hanno tanto senno, che sapiano fare case. Egli mangiano carne de serpe, & altre bruse cose. Egli non parlano, mà sibilano l'uno al altro à modo de serpe*. &c. Pergit ulterius, & cap. 148. ingreditur Insulam Dondinam, & per viciniores excurrens, pervenit ad unam, quam non nominat, & ait: *In un' altra Isola sono piccole gente à modo de nani; tutti sono ancora de li Pigmei; Questi hanno un piccolo buso in loco de bocca, per li quali egli convengono prendere per uno legno busato tutto ciò, che egli mangiano, e bevano. Egli non hanno lingua, ne parlano punto; salvo, che egli sibilano, e fanno segni l'uno all' altro*. &c. Dedi verba formalia, quia liber est rarus, & à multis annis impressus.

Non omnes voces sunt articulatæ.

An sint in Mundo homines, qui non articulatas voces proferant?

De Tracondia Provincia.

Ejus incolæ quales?

An, & ubi Pygmæi reperiantur?

Ratio videretur postulare, ut priùs de vocibus articulatis, quam de sibilantibus agerem: illæ enim notiores sunt, & ordo doctrinæ postulat, ut à notioribus sumant Scriptores exordium; verum quia de articulatis vocibus multa dicturus sum, & de sibilantibus pauca, de istis nonnulla præmittamus.

Cur priùs de sibilis, quam de articulatis vocibus agendum sit?

Oportet, ut apud hujusmodi homines multa sit sibilorum varietas, ut possint sibila varia combinando voces componere quibus significent objecta varia. Possent

De sibilorum varietate.

Vnde posset desumi?

A se ipsis.

A consonis.

A duratione.

A tono.

sibila multiplicari quatuor modis (1) si differentia in ipsa prolatione consistat, nã sicut apud nos, A,E,I,O,V, differunt, sic etiam illa inter sese possunt distingui. (2) non videntur repugnare in sibilis modi aliqui proferendi, qui ita illa afficiant, ut consonæ nostras vocales. (3) distingui possent sibila duratione, si jam correptim & jam productim proferantur, & inter se, ut apud Græcos E ab H & O ab Ω differunt. (4) si afficerentur tono musico, ita, ut idem sibilus jam ut *ut*, jam ut *re*, jam ut *mi &c.* resonaret: vel saltem alia tonorum differentia: nam Grammatici Hebræi multos accentus numerant, sed quia accentuũ nomine interpunctiones (commata, cola, hypocola, & puncta) etiam intelligunt, nunc nobis prodesse non possunt. Iuvarent Græci veteres, si vera sunt, quæ de accentus in gravem, acutum, & circumflexum divisione scripserunt. Iuvabunt autem Sinenses, qui eamdem monosyllabam vocem quinque accentibus diversis pronunciant. Sic à Sinensibus didici: sic in Grammaticis doceo: sic & apud Gerardum Ioannem Vossium *lib.* 2. *Gramm. cap.*7.*pag.*173. legimus: inquit enim. *Sinensis tamen ab iis, qui res eorum prodiderunt, quinque tenores habere dicuntur.* At est inter aliquos illorum tanta similitudo, ut dum Romæ protestarer me nullam differentiam percipere R.P. Martinus Martinius S.I. Apostolicus ad illam regionem Missionarius, qui me Grammaticam Sinensem docuit, sæpe etiam ipsosmet Sinenses affinitate prolationis obludi; & ut æquivocationem auferant charactere, digito in aere formato, aliquando juvari.

Fortè sunt omnia falsa, quæ de Accentuum in Acutos, Graves, & Circũflexos divisione dicuntur.

De numero Accentuum apud Sinenses.

An aure exactè secernantur?

Dixi horum hominum sibila multiplicari ad substantiam posse, posse quo ad modum: nec hoc videri mirum poterit illis, qui benè cognoscunt valorem, & potestatem literarum. Nam Hispani (incipio à re mihi notiori) multas habemus literas sibilantes: sunt hæ præcipuæ: *ce,ci, ç, ch, s, z,* in harum, *ce,ci,s,tia, x.z,* etiam Latini sibilant: Græci in his, ζ. ξ, σ, φ, ψ: qui habuerunt duplicem σ, opinione aliquorum: Hebræi tandem in his, השזסצ, Audi Vossium lib. 1. de Arte Gramm. cap. 32. pag. 117. dicentem. *Nihil verò mirandum, si Græci, & σὰν, & σίγμα dixerint, cum fecerint hoc Orientalium exemplo; nam Hebreis geminum est; S ש Sin, & ס, Samech à ש, sin, ut diximus, est σὰν: à ס Samech est Samecha undè vocali mutata, & præterea trajectis consonis, est σίγμα. Nec mirum, si geminum Hebræis S fuerit, cum non eodem semper modo S sonet. Nam quanto aliter S. effertur in Belgico.* Salve, *hoc est*, unguentum, *quam in Latino* Salve, *hoc est* χαῖρε? *Immo cum corruptè vulgò C efferamus ut S in voce* cincinnus, *priori loco alius S, quàm in altera syllaba, sonum audimus. Et fortasse eodem modo Hebræis olim* ש Sin, *&* ס Samech *differebant, & si paulò aliter vulgò distinguant.* Posui inter sibilantes literas, ת, nam in lingua Syriaca, in qua Illustriss. D. Ioannem Hesronitam, Archiepiscopum Libaniensem, Institutorem habui, ת ut *ç*, aut ut *t* ante *ia*, ut in voce *Lucretia* profertur, unde מלכותא, *Regnum*, scribunt, & *Malcuço* proferunt.

De literis sibilantibus.

An sint in Abecedario Hispanico?

An in Græco etiam?

An in Hebræo similiter?

An σὰν & σίγμα sint literæ diversæ apud Græcos?

De litera ת, quo modo apud Assyrios proferatur.

Hæc sibila possent scribi, & propriis singula characteribus significari. Nam deberet ingeniosus Orthographus considerare simplicium sibilorum discrimina: & notare posteà spiritus consibilantes: deinde illa in brevia & longa subdividere & posteà tonos adnotare.

Scribi-ne possint debitis characteribus, quæ sibilis exprimerentur?

Posset industria ulterius pergere, & conformare integram vocum sibilantium Grammaticam; & in illa nomina per declinationes, verba per conjugationes opportunas inflectere. Voces hæ sibilantes significarent ad placitum. Et sicut inter nos idiomata diversa reperiuntur, sic & diversa possent hunc sibilantem populum secernere ab illo aliter sibilante. Posita libera significatione sibillorum illæ linguæ essent capaces charitum & ornatuum: possent & tropos & figuras diffluere, & habere Rhetoricam, quæ doceret sibilare eleganter.

Possit-ne fieri vocum sibilantium Grammatica?

An apud illos, qui loquuntur per sibila Rhetorica Gratia locum habeat?

Omnia, quæ Logicus, de articulatis vocibus diceret, posset accensere sibilis proportione servata. Possent ergo Συριγμικοὶ dialecticari: de scientiis universis differere, Vniversitates erigere, & doctos Professores habere.

An scientia illorum idiomate tractari possint?

Veniamus ad Moralia. Quæris. *An ipsi possint in Christiana Religione instituti? Sacramenta recipere (habere Episcopos, & Sacerdotes: missas dicere, Sacramenta conficere, & Iurisdictionem Ecclesiasticam administrare?*

Dubia nonnulla proponũtur, quæ ad Theologiam Moralem pertinent.

Non sunt multæ literæ necessariæ ut integrum idioma formetur. Hebræi sub initium (videlicet, Adami tempore) tantum habuerunt decem. Græci olim habuerunt tantum sedecim, ut Vossius *libr.* 1. *Gramm. cap.* 25. *pag.* 93. solidè ostendit. Nec hodiè multò plures habent Germani, qui licet characteribus omnibus, quibus Latini utantur, B.& P.D.& T.F.& V. &c. eodem modo pronunciant. Et nuper Illustrissimus Comes Bernardus Martinitz Bohemiæ Burgravius (Prorex) ita omnia ad numerum quaternarium contraxit, ut quatuor omnia linguæ manus, aut pedis diversis motibus, aut characteribus

De antiquarũ literarum Hebræorum, Græcarum, & Latinarum numero.

An ad exprimenda omnia cujuscumque linguæ verba quatuor characteres sufficiant?

ribus exprimerentur. Quam ob rem, cum ostenderim multos & varios sibilandi esse modos, & modò probaverim paucos ad Idiomatis conformationem sufficere; ut certum & indubium relinquitur, hos sibilantes populos, aut habere, aut saltem habere posse integrum & perfectũ Idioma, quo valeant de omni ente disserere. Poterunt igitur doctrinam Orthodoxam addiscere, & mysteria universa Christianæ Religionis doceri. Habere ergo poterunt Concionatores, qui declament ad populum, carpant vitia, & virtutes promoveant.

An Tracondita habere possint Magistros & Concionatores?

Nullum est dubium de Sacramentorũ receptione quoniam homines sunt, & gratias divinas recipiendi capaces. Baptizari ergo poterunt, confirmari etiam, per Sacramentalem confessionem expiare conscientias, Eucharistiam & extremam unctionem recipere. Manet igitur, ut examinemus an possint Sacramẽta conficere.

An etiam Sacramenta recipere?

Videretur, quod non: nam ut Concilium Florentinum pronunciat, Sacramenta constant rebus & verbis; ergo, qui non loquuntur, conficere Sacramenta non valent.

An & conficere? An Sacramenta constent rebus & verbis?

At hæc Florentini doctrina non ita universaliter accipitur, ut prætendit objectio, nam Matrimonii Sacramentum sine verbis perficitur: & Græci manuum impositione multa præstant; quæ Latini verbis additis operantur expressiùs. Ergo etsi hujusmodi homines muti dicerentur, quidquid de Ordinis Sacramento sit, possent matrimonia contrahere, nam nutus ad hoc Sacramentum sufficiunt. Sed statim inquiram, an-ne esse muti dicendi sint?

An Tracondita possint Matrimonium contrahere?

Pronuncio homines, qui paucioribus literis quàm nos; aut aliis literis, quàm nos in sua pronunciatione utuntur, mutos nominari non posse: quam ob rem Tracondii igitur non sunt dicendi muti, sed aliter quam nos loquentes. Vnde si semel eos loqui dicamus, cætera necessariò sequuntur: poterunt enim baptizare, &c. nam tunc baptismus diceret pro materiali ablutionem, & pro formali verba Tracondii idiomatis.

An dicendi sint muti?

Si habent idioma, Sacramenta possunt administrare.

Vt hoc meliùs intelligas, casum curiosum proponam. Convivebant in Bavaria Viri Eruditi, & inter alias quæstiones ingeniosas, quæ fuerunt propositæ, & peritè decisæ: quidam Theologiæ Professor, hanc subjecit examini. [Rustici cum veniunt ad Ecclesiam ut matrimonium contrahant, sic procedunt. Sponsus rogatur à Parocho, an Mariam v. gr. velit in uxorem habere, & ille respondet *ʃt*. Rogata Sponsa, an Petrum velit in maritum recipere, respondet *Mu*. Supponitur fuisse validum matrimoniũ, nam uterque suo modo suum consensum exposuit: quæritur tamen, an ille consensus sit nutibus, aut verbis expressus? Dum varii varia dicerent, Illustrissimus Dominus Episcopus N. per Augustanam Diœcesim Vicarius Generalis pientissimus, ac doctissimus Vir, matrimonium illud verbis fuisse celebratum asseruit; nam Rustici Bavari illo modo affirmabant in communi colloquio, & illa ipsa erat corũ lingua communis] ergo idem Episcopus eodem modo de Traconditis resolveret, si rogaretur.

De rusticorum Matrimonio in Bavaria.

An nutibus an verbis contrahere dicendi sint?

Ad rem nostrã applicatur historia.

SECTIO II.

De terminis Vocalibus, & varia illorum divisione.

SOnus, Vox, Dictio, differunt inter se tanquam abstractius & contractius: nec enim omnis sonus est vox, nec omnis Vox est dictio; cũ tamen nulla sit dictio, quin sit vox, & nulla vox quin sonus sit.

An & quomodo nomina Sonus, Vox, & Dictio differant inter se?

Et quidem sonus est aer percussus, aut melius ex aeris percussione resultans, nam plurium corporum collisione aer frangitur & sonus resultat: ideò venti, tonitrua, maris undæ, & multa alia, si quatiantur, sonum excitant, audiunturque. Non omnis sonus est vox, sed ille, qui spiritu animalis emisso, inter dentes & labia causatur. Sed neque omnis vox est dictio, sed illa, quæ habet significationem aliquam determinatam. Vnde collige vocem esse quid inter sonum & dictionem, medium, & ab extremis differre.

Quid Sonus sit?

Quid Vox?

Hinc patet aliquos Veteres rem hanc intelligere nullo modo voluisse. Ioannes Calinus verbo *Vox*. [Vox, ut Achelaus primus definivit, est aeris percussus. Laertius *in vita Archelai*. Dividitur autem in duo: est enim animata alia, alia inanimata. Animata quidem animantium: Inanimata verò sonorum atque crepituum. Idem Laertius *libr. 3. circa fin. in vita Platonis*. Alii vocem definientes dicunt, eam sonum esse, ex significandi proposito editum. &c.] Nihil placet, errat enim Archelaus, nam vocem cum sono confundit; animalium enim voces, & inanimarum rerum sonos audimus & non soni, nec animalium quorumcumque voces, sed humanæ sunt, quæ esse Termini, & Dictiones possunt, & significativæ vocari.

Veterum allucinatio.

Archelaus impugnatur.

Quid sit Dictio?

ET ipsæ sumuntur dupliciter, materialiter, & formaliter: sumuntur quidem materialiter, cum se ipsas significant: puta,

Significatio vel est materialis, vel formalis.

puta, si diceremus, *Deus est vox dissylaba:* formaliter verò cum pro re significata, ut si dicamus *Deus est Sanctus*. Profectò voces materialiter sumunt Iuris-periti, quoties agunt de etymo, tunc enim exponunt vocem ipsam, non autem rem voce significatam. Materialiter etiam voces legit, qui non intelligit; unde scitè Imperator *leg.* 17. D. *de legib.* ex Celso *lib.* 26. *Digest.* verborum materiam (sonum) à forma (significatione) secernit: *inquit enim, scire leges est, non earum verba tenere*, (id enim & psittaci possunt) *sed vim, & potestatem* (verborum scilicet significationem) Materiam à forma verborum videtur distinxisse Martialis *libr.* 1. *epigr.* 3.

Iustinianus ex Celso.

Martialis.

Omnium populorum voces differebant materialiter & coincidebant formaliter.

Quæ tam seposita est, quæ gens tam barbara, Cæsar,
Ex qua Spectator non sit in Vrbe tua,
Venit ab Orpheo cultor Rhodopejus Hemo,
Vexit, & epoto Sarmata pastus equo.
Et qui prima bibit deprensi flumina Nili,
Et quem supremæ Tethyos unda ferit.
Festinavit Arabs, festinavere Sabæi,
Et Cilices nimbis hic maduere suis.
Crinibus in nodum tortis venère Sicambri,
Atque aliter tortis crinibus Æthiopes.
Vox diversa sonat populorum, vox tamen una,
Cum verus Patriæ diceris esse Pater.

Et eodem sensu habetur in Actib. Apostolorum: *Parthi, & Medi, & Elamitæ, & qui habitant Mesopotamiam, Iudæam, & Cappadociam, Pontum & Asiam, Phrigiam & Pamphyliam, Ægyptum & partes Lybiæ, quæ est circa Cyrenem, & advenæ Romani, Iudæi quoque, & Proselyti, Cretes & Arabes, audivimus eos loquentes nostris linguis, magnalia Dei*. Ecce Romæ, ecce Hierosolymis, erant homines ex omni provincia tunc nota: loquebantur variis linguis exteri, & peregrini, qui erant Romæ, magnalia Cæsaris, & cum exteris & peregrinis, qui erant Hierosolymæ, Apostoli magnalia Dei. Vtrobique considerari verba materialiter & formaliter possunt. Materialiter quidem sunt voces populorum diversæ, est vox tamen una formaliter, quoniam diversis verbis, diversis linguis idem dicunt.

Act. 2. Hic etiam voces materialiter sumpta distinguuntur & formaliter sumpta coincidunt.

Hanc doctrinam altè Iustinianus conceperat, cum *institut. lib.* 3. *cap.* 15. obligationes, quæ ex verbis oriuntur exposuit dicens. *Verbis obligatio contrahitur* (nam licet Deo, & Cœlitibus sola mente se obligari possimus; inter nos ipsos, quia non possumus loqui conceptibus, uti verbis, aut signis obligari debemus: videlicet) *ex interrogatione, & responsione, cum quid dari, fierive nobis stipulamur, ex qua duæ proficiscuntur actiones, tam condictio, si certa sit stipulatio, quàm ex stipulatu, si incerta, quæ hoc nomine inde utitur, quia stipulum apud Veteres firmum appellabatur, fortè à stipite descendens. In hac re olim talia verba tradita fuerunt.* Spondes? Spondeo. Promittis? Promitto. Fide promittis? Fide promitto. Fide jubes? Fide jubeo. Dabis? Dabo. Facies? Faciam. *Verùm utrùm Latina, an Græca, vel qua alia lingua stipulatio concipiatur, nihil interest: scilicet, si uterque stipulantium intellectum ejus linguæ habeat: nec necesse est eadem lingua utrumque uti, sed sufficit congruenter ad interrogata respondere. Quin etiam duo Græci Latina lingua obligationem contrahere possunt. Sed hæc solennia verba olim quidem in usu fuerunt; postea autem Leoniana Constitutio lata est, quæ solennitate verborum sublata, sensum, & consonantem intellectum ab utraque parte solum desiderat, licèt quibuscumque verbis expressus est.* Hinc patet verba posse materialiter & formaliter considerari. Sub primam considerationem dicere syllabas, quibus componuntur, sub secundam verò significationem, quam habent, unde oritur posse, & solere differre materialiter (nimirùm literis, & syllabis) quæ formaliter (videlicet, significatione) conveniunt. Nam hæ voces *Ego polliceor*, *To prometo* *Ick* beloove si materialiter sumantur, differunt: si sumantur formaliter coincidunt, illis enim Latinus, Hispanus, Belga exprimit *se promittere*. Potest Princeps ex causa contractus ad linguam determinatam contrahere: nam hodie Mahometani ex præscripto Alcorani sola lingua Arabica, aut vernacula possunt stipulari, immò inter ipsos quicumque contractus, si alia in lingua initur, est invalidus. Latini missas in Lingua latina debemus dicere, qui si fortè alia lingua dixerimus, illicitè, sed validè celebrabimus. Possunt etiã contractus, & quæcumque aliæ publicæ dispositionis verbis formalibus illigari; unde ante Leonianam Constitutionem specialem verborum formalium stipulatio postulabat: & multi hodie Theologi baptismum *in nomine Genitoris, Geniti, & Procedentis ab utroque collatum*, censent invalidum tametsi his verbis, *Pater*, *Filius*, *& Spiritus Sanctus* intelligantur. Interim stando Iuri naturali, seu naturæ rei, & ab omnibus legibus humanis præscindendo quilibet cõtractus in quacumq; lingua cõtrahẽtibus nota iniri potest, nã idiomata differunt materialiter, non formaliter; tametsi

Erga Deum & Cœlites conceptibus, ergo homines verbis aut signis obligamur.

Stipulum *quid sit? Quid* Stipulatio.

Non verborum materia, sed forma & significatio curatur

An contractus possint ad linguam determinatam alligari?

Saraceni contractu in lingua externa inito non obligantur.

An in Sacramentorum administratione voces æquipollentes admittantur?

Quid possit fieri stando Iuri naturali?

metsi enim vocibus distinguantur, in significatione conveniunt. Et Imperator hac sua Constitutione nihil addidit, sed Leonianam limitationem auferens stipulationem ad libertatem, quam Decalogus concedebat reduxit.

An voces expertes significationis reperiantur?

HInc solvi Quæstio potest, quæ inquirit, an bene terminus vocalis in significativum, & non significativum dividatur? Quoniam, si agamus de acceptione & significatione materiali, *nulla est vox*, quæ non significet, hæc enim, *Blictri est vox*, est vera, & bona Propositio: si verò de formali significatione, & acceptione sermo sit, millenæ voces sunt significationis expertes, ut *Syndapsus*, *Corcluvius*, & similes.

An significare nihil sit aliquid significare?

Sed non adquiescis: immò cōtrà objicis numeros, quos Antonius Guzzius, Vir verè ingeniosus & eloquens, *in sui Agrophili pag.* 112. eruditè conscribit. Instat enim.

Significare nihil *clamas Dialectice* Blictri:
Sed quare, hoc nihilum significare, *quid est?*
Est aliquid, nihilum, quod non est: quis neget ergo,
Blictri, *quod nihil est, significare* aliquid?

Tametsi videretur sufficere, ut hæc Objectio solveretur, ipsamet sui Authoris censura; nam illam *Sophisma* vocavit: volo has lineas subjungere, ut Dialecticus artificium percipiat, quod sicut hic, sic interdum alibi splendore Poetico Phœbus obnubilat.

De æquivocatione.

In primo versu nulla est æquivocatio: tametsi enim hic Hexameter,

Ajo te Ajacem Romanos vincere posse,

Vnde tollatur?

laboret ancipiti significatione; nescimus enim, an Romanos Ajax, an verò Romani Ajacem victuri sint: ambiguam nihilominus impræsentiarum significationem auferunt circumstantiæ, non enim in Dialectica quæritur, an vox *Nihil* significet Blictri? sed, an vox *Blictri* significet nihil vel aliquid?

Proponuntur duæ voces Nihil, & Infinitū explicatu difficiles.

Et quid est nihil significare? an-ne id exponere quis poterit, quin priùs cognoscat, quid sit nihil? Sanè duæ sunt res (loquor sic, quia aliter, nescio) quæ humanæ mentis vires superant, *Nihil*, & *Infinitum*. De alterutra frequenter loquimur: & neutram concipimus bene.

In ultimo versu *Blictri*, est subjectum, & relativum *quod*, non afficit *Blictri*, sed *aliquid*; nam sensus est, *Blictri significat aliquid, quod nihil est*.

Respondeo igitur ad Objectionē, hanc Propositionem *Blictri nihil significat*, si accipiatur Dialecticè, non esse affirmativam, sed negativam. Nec mireris, si Iudicium Grammaticum à Dialectico distingui audias, nam in multis, in quibus positivè deberent, Grammatici negativè, & è contrà discurrunt. Ponam, ut id demonstrem, ob oculos voces sequentes, (1) *Finitum*, & *Infinitum*. (2) *Corporeum*, & *Incorporeum*. (3) *Nullus homo est lapis*. (4) *Petrus est cæcus*. &c.

Multa, quæ negativa sunt affirmativè, & quæ affirmativa sunt, Grammatici negativè significant.

Porrò Finitum Infinitumque contradictoriè opponuntur: ergo alter terminus positionem, & alter negationem includit. Sed uter utram? Apud Grammaticos, quis de hoc dubitet? *Infinitum* negativè profertur, nam illud *in* est notissimus negationis character: & tamen revera *Finitum* negationem, & *Infinitum* positionem includit. Vel attende. Lineam finiri, est non progredi ulterius: ergo, si finis est non progressus, finis consistit in negativo. Cum autem Infinitum finis negationem importet, negationis negationem, adeoq; rationem positivam dicet. Est enim negationis negatio formalitas vera & positiva.

De Finito & Infinito: nec non de Corporeo & Incorporeo.

Idem de *Corporeo* & *Incorporeo*, nec non de *Materiali* & *Immateriali* est dicendum nam illud *in* importat spiritualitatem, quę est positiva.

De Syncategoremate Nullus.

In hac Propositione, *Nullus homo est lapis*, illud syncategorema *nullus*, est negatio, quæ in ipso Grammaticè afficit hominem: at negatio Dialecticè copulam, aut prædicatum afficit; nam hæc Propositio, *Nullus homo est lapis* æquipollet huic, *Omnis homo non est lapis*, aut veriùs huic, *Omnis homo est non lapis*.

De Cæcitate. An forma positiva sit?

Et tandem *Petrus est cæcus*, quæ est affirmativa Grammaticè, Philosophicè, & Dialecticè est negativa: nam æquivalet huic, *Petrus habet cæcitatem*. Et quid est cæcitas? carentia visus. Ergo, & æquivalebit huic, *Petrus habet carentiam visus*. Carentia autem visus est *non visus*. Ergo hæ Propositiones

Petrus est cæcus.
Petrus habet cæcitatem.
Petrus habet carentiam visus.
Petrus habet non visum.
Petrus non habet visum. &c.

coincidunt: & Dialecticè sunt negativæ:

Quid sit nihil significare?

Hinc jam meliùs intelligemus Propositionem illam, *Blictri significat nihil*; nā, si significat, aliquid significat: &, si illud aliquid, quod significat, est aliquid, nihil est aliquid, & aliquid etiam est nihil.

An sit, aliquid non significare?

Dico igitur hanc Propositionem, *Blictri nihil significat*. [cui similes sunt, *Petrus nihil dixit*. *Ioannes nihil egit*, *Franciscus*

ciscus nihil vidit. &c.] esse negativam: quoniam non æquivalet huic, *Vox* Blictri *habet significationem, cujus terminus & objectum est nihilum.* Sed huic, *Vox* Blictri *non habet significationem*; *non significat*: *non est significans*. (cui similes sunt, *Petrus non dixit*, *Ioannes non egit*, *Franciscus non vidit*. &c.

Sanè, quia de voce *Nihil* egi, & illa potest formaliter, & materialiter sumi, sequentem historiolam adjungo.

Qua regio, & ubi Finia sit?

Historia pulchra, sed cogitata, proponitur,

Quidam Finius (id nomen populo ultra Succiam vaganti) qui Regi Catholico militabat in Belgio; & ob causam multorum opinione afflictam, Legionario urgente, & contradicentibus commilitonibus, condemnatus fuit laqueo, & infelici ligno inter Bruxellam & Aloftum appensus. Concitabantur de hac sententiâ crebræ obmurmurationes: & Titius non minimæ authoritatis apud aulam, multos his verbis alloquutus est. *Erat hic Scytha Patri N. viro sancto, Gandavi residenti, charissimus. Hic pius Asceta, cùm postridie transiret illac, & suum amicum in patibulo cerneret, suffusus lachrimis interrogavit ipsum dicens. O miser Finie, an-ne deerant in Scythia arbores, ut hic deberis invenire patibulum? Varia sanè sparguntur de te. Multi te fuisse innocentem fatentur: alii contrà succlamant. Ego tũ tuus Amicus. Dic mihi sincerè, quid fecisti? Et tunc ille, qui jam ab altera die pendebat in patibulo, mortuus licèt & frigidus, respondit; nihil.* Vt audierunt circumstantes, injustè fuisse damnatum & strangulatum vociferantur: & in Iudicem acerrimè commoti sunt. Quid tibi, Lector ingeniose, videtur?

& ad numeros elimata reponitur.

Audivi casum non semel viris eruditis proponi, & vidi eosdem etiam allucinari, & statim rideri: & quia mihi placuit, illum his numeris complexus sum.

En Scytha funesta damnatus ab arbore pendet;
Odit quem Princeps, plebs tamen omnis amat.
Quid Scytha fecisti; ut vidi (Leopolde) rogavi:
Et mihi respondit mortuus ipse, nihil.
Ergo erat innocuus: nec enim miracula possent
Convicto sceleris tanta favere reo.

In quo ratio æquivocationis consistat?

Tota historiæ cogitatæ argutia in vocis *nihil* acceptione consistit: an materialiter, an verò formaliter accipi debeat. Si sumatur materialiter, sine miraculo fieri non potuit, *ut mortuus responderet nihil*; non enim sunt in cadavere vires, ut proferat hanc vocem *nihil*. Si ergo ille à viro pio rogatus, se nihil fecisse miraculosè respondit, verum dixit; non enim miraculosè pronunciantur mendacia. Ergo erat innocens, & ob invidiam odiumque condemnatus injustè. Et hoc plerique sensu, cùm primùm audiunt, vocem & historiam accipiunt. Cæterùm, si ipsa accipiatur formaliter, ita ut *respondere nihil*, sit *nihil respondere*, sive *non respondere*; tibi non solùm humana cadavera, sed & saxa & arbores, si interroges, *respondebunt nihil*.

An liceat, cum seriò loquimur, verba materialiter sumere?

Hinc oritur Quæstio gravissima, *An mihi liberum sit proferre materialiter verba, cùm voluero? An velim, nolim, debeam illa formaliter sumere? Et unde hæc proveniat necessitas?*

Videretur, quod sic. Quia, si ego, ut me aut proximum recreem possum vocem per varios modulos enharmonicè inflectere, cur non potero per varias articulationes alterare? & paritas omnimoda videretur concurrere: sicut enim per articulationes, sic etiam per modulos possumus loqui, adeoque æquè illas & hos sumere formaliter & materialiter. Et quidem numeris enharmonicis posse homines loqui demonstrant tubæ & tympana bellica; quæ si hoc modo inflentur aut pulsentur milites advocant, si tali arma jubent cōferere, si tali desistere, quæ omnia universis sunt nota. Virgilius. Æneid. 7.

Pastorale canit signum. & posteà,
Tum verò ad vocem celeres qua buccina signum
Dira dedit, raptis concurrunt undique telis. &c.
Classica jamque sonant: fit belli tessera signum. &c.

& iterum *libr.* 8.

Hoc signum cecinit. &c.

Posseque Musicum notis & modulis exprimere literas, in Steganographiâ uberiùs & liquidiùs exposui. Ex hoc fundamento quidam vir doctus contendebat, me posse ut amico placeam cantare, quin voces sumam formaliter: & inferebat, me etiam voces posse proferre materialiter; ut, si ipsi dixero, *Rex tibi tale beneficium indulsit*, sine intentione aliquid ipsi significandi, sed tantùm voces has proferendi.

Sub distinctione respondetur. Per circumstãtias tollitur æquivocatio.

Respondeo tamen Prolationem à Loquutione distinguendo: nullæ enim sunt voces, quas proferre non possim materialiter. At loqui materialiter nequeo: quia, cùm loquimur, res intellectas alteri per signa externa manifestamus. Ergo hæc externa signa non materialiter sumuntur, sed formaliter. Ergo videndum est, an quis loquatur, aut non loquatur alteri,

alteri, ut an voces materialiter sumere resolvamus. Cæterum, quia in communi colloquio, in interrogatione, in responsione, &c. negotiis privatis & publicis, &c. in accusationibus, testium examine, sententiæ prolatione, &c. non nisi formaliter verba sumuntur, in casibus istis cessat quæstio, quoniam verba aliàs æquivoca per circumstantias restringuntur, & per Restrictionem removetur omnis æquivocatio.

Quæstio proponitur.

Sed hic statim quæris, *An, & cur non possit homo verba simpliciter proferre, & non loqui; & tamen, ac si loqueretur, audiri?* Et, ut rem intelligam, historiam sequentem adjungis.

De Christianorum contra Mauriscos expeditione.

Misit in Mauros Rex Hispaniæ duos exercitus, quibus D. Alphonsum de Aguilar, & Ducem de Vreña præfecit. Ille generosè hostes invasit, & occubuit: hic prudentiùs hæsit, & militem suum conservavit incolumem. Redeuntem interrogavit Rex, ubinam D. Alphonsus permansisset? Tacitè insinuans, aut utrumque simul perire, aut simul reverti debuisse. Fuit statim tetrastichis (quæ *Romance* vocantur) infelix concinnata expeditio: & per plateas à pueris decantata. Ibat ad templum Comes, & pone illius majorem portam Sutor hæc cantabat tetrasticha: & voce grandiori illas lineas,

An qui carmina concinit, illa materialiter, an formaliter proferat?

Decidme Conde de Vreña,
D. Alonso donde queda?

Neglexit Comes, eum processisse à consilio decredens. Eodem loco postridie eamdem cantilenam audivit; & tunc Sutoris animum non carere reflexâ advertentiâ supponens, rhedam sisti præcepit; egreditur, sedet apud Sutorem in tripode: & eum his urbanissimis verbis interpellat. *Iterum, iterumque (amice Sutor) ubi D. Alphonsus manserit, interrogasti: & quia, ut puto, tua interest rem tantam discere, ut te certiorem redderem huc libenter accessi. Scias itaque D. Alphonsum fuisse strenuum, sed temerarium Legionarium. Veteranis Centurionibus contradicentibus est ingressus in vallem, & à Mauris occlusus cum omnibus suis militibus deletus est. Ego cautiùs processi, & sine jacturâ uniùs hominis hostes subegi, & Agarenos tumultuantes ad obedientiam pristinam reduxi; & comparavi. Historiam audivisti. Illam ergo jam scis: non est igitur, cur iterum audire velis. Scias ergo, quòd, si iterum, ubi D. Alphonsus manserit, me interrogare audeas, non me tibi verbis responsurum, sed fustibus.* Surrexit, & reversus ad rhedam, quò destinaverat progressus est.

Historiola scitu digna narratur.

Ecce Sutor cantabat: recitabat materialiter carmina; nemini loquebatur formaliter, & tamen ac si loqueretur Comiti, auditus est.

De verbis Comici ad Pompejum conversis.

Ille etiam Romæ Comicus, qui præsente Pompejo declamavit, *Et tu miseriis nostris es fœlix*. Tametsi de Pompejo non ageret, illum adloqui est visus: nam ad Pompejum omnium conversi oculi ejus felicitatem populi Romani infortuniis nutriri & adolere testabantur.

Resolutio.

Et Ego hîc circumstantiis bene consideratis, auderem dicere, fuisse & Comiti de Vreña Sutorem, & Pompejo Comicũ loquutum à consilio, & formaliter.

An scriptura habeant significationem materialem?

Hinc alia quæstio oritur, quæ examinat, *An & scriptura possint materialiter sumi, & se ipsas significare?* Ante responsionem hoc apophthegma ingeniosum præmitto. Comes Daurius (vocetur sic) ad cœnam invitavit amicos: quos tamen valdè parcè tractavit. Die sequenti manè cùm suos hospites salutare veniret, reperit scriptum in muro *Daurius est avarus*; & ipse iracundiâ commotus, suâ manu adjunxit, *Qui scripsit hoc est nequam*. Ecce secunda linea habet significationem formalem, & significat primam. Paucis horis post, qui primam illam lineam scripserat, cum legeret secundam, & in eâ Comitis de se judicium, primam, quam scripserat, obliteravit, & mansit secunda tantummodò. Ergo debuit illa, nulla enim alia erat, significare semetipsam, & supra Comitem cadere injuria. Possunt igitur scripturæ sumi materialiter & significare seipsas.

Tametsi in exemplis, non requiratur veritas, ut scitè monet Aristoteles, hæc historiola anno 1647. Pragæ reverà accidit.

De Avibus, quæ loquuntur.

Curiositatis autem gratiâ interrogas, Quid de Avium vocibus dicendum sit, quæ imitantur humanas? Apud nos Picæ, Turdi, & aliæ similes aves nascuntur; Psittaci ex Indiâ portantur. Martialis *lib.* 14.

De Psittacis.

Psittacus à vobis aliorum nomina disco:
Hoc per me didici dicere, Cæsar ave.

Non omnes æquè dociles sũt.

Non tamen omnes loqui possunt addiscere: nec omnes eâdem felicitate; alii enim promptiores & alii rudiores videntur: quod *lib.* 2. testatur Apulejus his verbis. *Ad disciplinam humani sermonis facilior est Psittacus, glande qui vescitur, & cujus in pedibus, ut hominis, quini digituli numerantur. Non enim omnibus Psittacis id insigne, sed illud omnibus propriũ, quòd eis lingua latior, quàm cæteris avibus, eò faciliùs verba hominis articulantur, patentiore plectro & palato.* Vide Plinium *libr.* 10. *cap.* 42. & Varronem *de re rustic. cap.* 9. Lipsius *libr.* 3. *Dissert.* 1. *ex Stob.* Avium & Philosophorum voces comparat,

Philosophi non debent loqui ut Psittaci.

rat, aitque. *Non ut aves, quæ cantare aut loqui doctæ nihil ultra voces sciunt, sic nobis Philosophia discenda aut habenda. Apage: Sed illa animo induenda est, atque etiā (secundum Senecam) circumdanda est.* Ecce opinione Critici eloquentissimi voces secundum se sunt nudæ: & etiam mortuæ; cùm illas induimus significatione, animo & vitā circumdamus: at eædem voces, quæ respectu nostri, jam materialiter, & jam formaliter accipiuntur; Aviū respectu, quia nihil ultra voces sciunt, expertes sunt significationis. Pono exemplum. Hollandi, quia Calvinistæ sunt, Psittacos, quos ex Indiā portarunt, ineptias docent, & inter alias singuli sciunt ingeminare Haereuyt Paf hoc est. *Extra hunc locum Papista.* Ad vocem hanc Heterodoxi rident, interdum, non contra Avem, sed contra dominum irascuntur Catholici, cùm tamen illa præter voces nihil omnino sciat. Illæ igitur ab audiētibus, si non curentur, sumuntur materialiter: si curentur, formaliter: & tamen neutro modo à Psittaco, quia non solùm nescit, quid significent, sed nescit etiam, An, & quid sit significatio?

Avium voces non sumuntur materialiter, sed sunt significationis expertes.

Quid Hæretici doceant suos Psittacos?

Termini in Categorematicum & Syncategorematicum divisio.

TErminus formalis, vel est Categorematicus, vel Syncategorematicus, vel Mixtus. Dicitur autem Categorematicus, qui solus (sine alio) significat, & potest ingredi in Propositionem ut *Homo, Elephas*. Syncategorematicus verò, qui consignificat, & ideò postulat, ut alicui Categorematico adhæreat, ut, *Omnis, Nullus, Aliquis, Non omnis, Nonnullus.* &c. *Vterque, Neuter, Alter* &c. Mixtus autem est, qui utrumque continet ut *Nemo*, quod est *Nec homo, Nullus homo*. Et hæc Syncategoremata communiter vocantur *Signa*. Mixtus hic terminus frequenter reperitur in Iure: vnum aut alterum locum produco. *Nemo* (Nullus homo) *ad littus maris accedere prohibetur piscandi causā dum tamen villis munimentis, & ædificiis abstineat.* Martianus *libr. 3. Institut.* Pluraliter formari non potest [Albericus adnotavit signum esse universale negativum; citatq; *cap. nemo, extra de elect. lib. 6.* & *leg. item si unus.* §. *item si plures.* D. *de arbitris.*] Vide Cajum *leg. qui proprio.* §. *qui alium.* D. *de procurator.* & Vlpianum *leg. nec ullum.* §. *sed quis.* D. *de pretend. haredis.*

Nemo, Nullus homo.

leg. 4. D. de rer. divis.

Omnes pro Vtroque.

HIC autem NOTA PRIMÒ *Omnes*, quando de duobus tantum agitur, sumi pro utroque apud Papinianum *in l. in ratione.* §. *quid tamen ad leg. Falc.* itē apud Cajum exemplo Ciceronis dictum legimus *in leg. liber. arbitr.* D. *de adopt.* Sane sicut *Omnes* pro utroque rarum est, ita *Omnes tres, Omnes quatuor*, idonei scripserunt Authores. NOTA SECUNDÒ, *Omne* & *Totum* differre; nam Omne dicitur de rebus discretis, ut *Omnis homo, Omne lignum*. At verò *Totum* de continuis, ut *Tota terra, Totum cælum.* &c. Hic autem Poëtæ vocibus aliquando abutuntur. NOTA TERTIÒ, *Nemo* sumi aliquando pro *Nullus*; nam Vlpianus *libr. 1. de offic. Proconf.* dixit. *Nemo Proconsulum stratores suos habere potest.* Et certum est in his Vlpiani verbis vocem *Nemo* non significare nullum hominem, sed nullum tantùm, aliud enim est dicere *Nullus Proconsulum, & aliud nullus homo Proconsulum.* NOTA QVARTÒ præter hæc Syncategoremata esse alia multa, ex quibus aliqua diligemus, ut Propositiones, & syllogismos Morales conformemus, qualia sunt *Ferè omnes, Plerique omnes, Plures, Media pars, Pauciores, Fere nullus*, Vide inferius.

Differunt Omne, & Totum.

Nemo pro Nullo.

leg. 4. D. de officio Proconsulis & legat.

Syncategoremata Moral.

De Substantivo, & Adjectivo.

NON multum hinc abest divisio, qua Terminum in substantivum, & adjectivum partimur; quoniam nomen substantivum significat ut *Homo*: adjectivum verò significat, ut *Albus* nam cum vocem *Albus* audimus, statim scire volumus quisnam sit Albus? Critici interdum, nomina quæ nos substantiva & Adjectiva dicimus, absoluta & relativa sive connotativa appellarunt.

Positivum Comparativum & Superlativum.

Nomen Adjectivum in Positivū, Comparativum & Superlativum dividitur. Positivum ab omni comparatione præscinditur; Comparativum subjectum confert cum aliquibus: Superlativum exprimit excessum supra omnes, ut *Sanctus Sanctior Sanctissimus*. Postulabat Comparatio, ut de utroque verificetur Positivum: quamobrem hanc discurrit dicens. *Lugo hanc sententiam judicat esse probabiliorem: Ergo oppositam judicat esse probabilem.* Vide nostram Theolog. Fundam. num 884. 933 1365. 1603. 1710. 1846. 1855. Nota hic tamen non semper hunc rigorem observari, sed nomina Comparativa interdum sumi adversativè, & tunc *melius* ex. gr. sumi pro *minùs malo*. Et firmant hanc Comparativi Nominis acceptionem verba Domini nostri Iesu Christi. Dixit de Iudi. *Melius esset illi, si natus non fuisset homo ille* ubi *meliùs* ponitur pro *minùs mala*, quoniam non nasci non est bonum. Sic etiam dixit Apostolus, *Melius est nubere quàm uri*, & tamen uri non est bonū. Ergo hic melius idem significat, ac *præstat*, præstat enim nubere & non uri.

An & quomodo à Comparativo ad Positivum valeat argumentatio?

An, & quando Comparativū adversativè sumatur?

Ali-

An & quando calida frigida, & alba nigra vocari possint ?

Aliqua Positiva cum summo excessu Superlativi comparata exinaniuntur, & sumunt oppositam denominationem: nam res tepida dicitur frigida cum igne qui calidissimus collata. Sufficiat nunc paucas lineas exscribere ex Mellei Doctoris *Sermone* III. de verbis Esaiæ Prophetę *nu.* 3. Asserit ibi Sanctus Pater Christum Solem fuisse, Ioannem verò Luciferum, & Præcursorem, & ait. *Fidelis Lucifer, qui Solis Iustitiæ non usurpare venit, sed prænunciare splendorem*. Non sum ego, *inquit*, Christus. Venit fortior me post me; cujus non sum dignus solvere corrigiam calceamenti ejus. *&c. Ac si manifestè Lucifer dicere videatur. Quid admiramini intuentes splendorem meum? Non sum ego Sol; longè alium videbitis eum: in ejus comparatione tenebræ sum, & non lux*. Et hic cum tanti Doctoris & Magistri licentia, ut res meliùs intelligatur, addamus incerti Autoris numeros, quibus præcedens doctrina clarissimè dilucidatur. Sic enim cecinit.

An, & quando lucidum cum lucidissimo cōpositum obscurum fit?

Siempre al amanecer los rayos rojos
Del Sol por las mañanas,
Son tinieblas Gytanas,
Con la luz comparados de tus ojos.
Y, si sobre la nieve bella y pura
Pones tus blancas manos,
Pareceran de plata passamanos
Sobre materia escura.
Y en otras occasiones,
Parecera que son blancos ringlones
Que Apeles en papel negro o morado
Escribio ayer con especial cuydado.

Terminus simplex & Compositus.

ITerum Terminus in Simplicem, & Compositum dividitur. Est simplex, & incomplexus *Homo* compositus, & complexus *Homo albus*. *Equus currens velociter*.

Compositionis accidentia.

Et hic necessariò notandum est vocibus in Termini compositionem venientibus tria accidere: nam vel prima vox accedente secunda mutat significationem, vel illam retinent distributivè, vel illam retinent copulativè. Quæ si non bene cognoscatur distinctio in multos nos Labyrinthos inducet. Sæpè enim terminus complexus verificatur de subjecto, de quo non verificantur ejus partes: sæpe contra: ut exempla subsequentia demonstrant. Agam igitur

Aliquādo mutat significationem Compositio.

Primò de significationis mutatione, quæ in Complexis aliquando invenitur. Tales sunt isti Termini *Respublica*, Hisp. *Manjar blanco*, non enim valet consequentia: *Forum est Res, Forum est publicum, ergo forum est Respublica*, vel Hispanicè *El pan es manjar, el pan es blanco. Luego el pan es manjar blanco*. Vel è converso. *Hæc tabula est homo pictus. Ergo hæc tabula est homo. Ergo hæc tabula est picta*, aut etiam *Cadaver est animal mortuum: Ergo cadaver est animal: Ergo cadaver est mortuum*; nam nec forum est Respublica, *ni el pan es manjar blanco*, nec tabula est homo, nec cadaver est animal.

Aliquando illam retinet distributivè.

Secundo agam de distributiva significationis permanentia; nam hæc consequentia est bona, *Homo est animal rationale. Ergo homo est animal. Ergo homo est rationalis* & etiam hæc *Homo est animal, Homo est rationalis. Ergo homo est animal rationale*.

Aliquando illam retinet copulativè.

Tertiò agam de copulativa significationis permanentia, quæ præcipit, ut ex termino complexo ad simplices non procedamus: non enim est bona consequentia, *Triangulus est* ABCA. *Ergo Triangulus est linea* AB *Ergo Triangulus est linea* BC &c. Hoc non animadvertens Hugo *lib.2. de Sacram. part.1. cap.10.* apud Ægidium Columnam *in 3. dist. 1. part. 1. qu.1. art.2.* graviter fuit allucinatus: legerat enim in Athanasii symbolo. *Sicut anima rationalis & caro unus est homo, ita Deus* (verbum) *& homo unus est Christus*. Et argumentabatur *sic anima rationalis, & caro* (corpus) *est homo. Ergo anima rationalis est homo: Ergo caro* (corpus) *est homo*. Concedit antecedens & negat consequentias Ægidius, & S. *Sic etiam* explicans illud *sicut*, ait similitudinem non debere esse quantum ad omnia; quia, si esset simile quantum ad omnia, non esset simile, sed idem: unde subjungit. [Vtraque est de constitutione humanæ personæ: Anima rationalis & Caro; licet utraque natura (Divina & Humana) non sit de constitutione personæ Christi.] Nota illud *utraque* Ergo in illo Termino complexo *Anima rationalis, & Caro* partes sumuntur copulativè. Vnde licet non valeat dicere, *Homo est corpus*, aut *Homo est anima rationalis*: valet nihilominus dicere, *Christus est Deus*, &, *Christus est homo* &c.

B
△
A C

Nec anima nec corpus est homo.

Similitudo non debet esse in omnibus, sed in aliquibus.

Terminus includens & inclusus.

HVC reduci debet Termini includentis & inclusi divisio, nam corpus includitur in Homine, & tria includuntur in Quatuor: non contra. Sic se habent apud Iurisperitos Iter, Actus, & Via; unde *lib.2. cap.3. Instit.* Iustinianus *Rusticorum prædiorum jura sunt hæc Iter, Actus, Via, Aquaductus. Iter est jus eundi ambulandi hominis, non etiam jumentum agendi, vel vehiculum. Actus est jus agendi,*

Iter Actus & Via.

Quomodo Distractio & Condistinctio distinguantur?

di, vel jumentum, vel vehiculum. Itaque qui habet Iter, Actum non habet: qui actum habet, & iter habet, eoque uti potest, etiam sine jumento. Via est jus eundi, & agendi & ambulandi: nam & Iter & actum in se continet via. Aquaductus est jus aquæducendæ per fundum alienum. Et hic obiter nota illa *condistincta* vocari, quæ totaliter distinguuntur.

Terminus Accessorius & Principalis.

SED & Terminus etiam in Principalem, & Accessorium dispescitur, ille est, quem is sequitur. Vnde in Iuris Regula Iuris Canonici dicitur, *Accessorium sequitur suum principale.* Vnde, si fundus A habeat activam & passivam servitutem respectu fundi B cum fundo A hæc debet transire servitus. Nam si Ager A habeat jus derivandi aquas in agrum B tunc res principalis censebitur ipse ager A & Accessorium derivandi aquas in agrum B. Si ergo donatione, emptione, aut testamento Cornelius adquirat agrum A, qui est res principalis, adquiret profectò eodem titulo rem accessoriam, hoc est, jus derivandi aquas Agri A (non alius) in agrum B. Audi *loc. cit.* Imperatorem. *In rusticorum prædiorum servitutes quidam computari rectè putant, aquæ haustum, pecoris ad aquam adpulsum, jus pascendi, calcis coquendæ, arenæ fodiendæ. Ideò autem hæ servitutes prædiorum appellantur, quoniam sine prædiis constitui non possunt; Nemo enim potest servitutem adquirere urbani, vel rustici prædii nisi qui habet prædiũ, nec quisquam debere, nisi qui habet prædium.* Rem autem principalem & accessoriam distingui realiter, & hanc ab illa posse separari, aut illi de novo accrescere pronunciat Iustinianus subjiciens. *Si quis velit vicino aliquod jus constituere, pactionibus, atque stipulationibus, id efficere debet. Potest etiam in testamento quis heredem suum damnare, ne altius tollat ædes suas, ne luminibus ædium vicini efficiat, vel ut patiatur eum tignum in parietem immittere, vel stillicidium habere, vel ut patiatur eum per fundum ire, agere, aquamve ex eo ducere.*

Accessoriũ sequitur suum Principale.

Servitus sequitur prædium non personarũ.

Realis inter Accessorium & Principale Distinctio.

Terminus Absolutus & Conditionatus.

ITerum Terminus in Absolutum, & Conditionatum dispescitur; ille significat absolutè, iste cum conditione. Et hic attentè nota, sicut aliud est tempus significare, & aliud cum tempore significare, ut inferiùs exponetur: Sic etiam aliud esse vocem pro conditione, & aliud cum conditione supponi. Hujus divisionis vix umbram in Philosophia invenio: & ideò exemplum ex jure desumam *liber*, *servus* sunt Termini significationis absolutæ, quod enim significant, nullam conditionem involvit; at *statu liber* est servus sub conditione manumissus, quamdiu non est purificata conditio. Vlpianus *tit. 2.* apud Cujacium. *Qui sub conditione testamento liber esse jussus est statu liber appellatur. Quamdiu pendet conditio, servus heredis est, seu alienetur ab herede, seu suscepiatur ab aliquo libertatis conditionem secum trahit. Sub hac conditione liber esse jussus, si decem millia heredi dederit, etsi ab herede alienatus sit emptori dando pecuniam ad libertatem perveniet, idque lex duodecim Tabularum jubet. Si per heredem factum sit, quo minus statu liber conditioni pareat, perinde fit liber, ac si pecuniam dedisset. Extraneo pecuniam dare jussus & liber esse, si paratus sit dare, & is cui jussus est dare, aut nolit accipere, aut antequam acceperit moriatur, perinde fit liber, ac si pecuniam dedisset.* Hoc tibi ultimum videtur difficile, & ais. Si ille, cui jussus est dare, nolit accipere, liber est, nolendo accipere illam pecuniam condonat. Sed mori, non est condonare, ergo illo mortuo statu liber hæredi defuncti tenebitur. Sed non &, ut intelligas rationem attende.

Servus liber & statuliber.

Sub conditione libertate donatus, etsi donetur aut vendatur, semper secum conditionem libertatis importat.

Quando te centum aureos daturum Petro mihi promittis nihil promittis Petro: &, si fidem non liberes, mihi facies injuriam, non Petro. Si ego inconsulto Petro obligationem ortam ex tua promissione relaxem, liber eris. Sic similiter Paulus, si vovet Deo se eleemosynam daturum tali pauperi, nihil promittit pauperi: &, si non stet voto, sacrilegus erit, & perjurus, non autem rei alienæ detentor. Si Deus, aut qui ejus vices gerit, paupere etiam inconsulto, dispenset; Paulus ab obligatione liber erit. Mariemtemii in Germania est observantissimum Patrum Capucinorum Monasterium: Arcis dominus suos hæredes testamento obligavit, ut singulis diebus tantam illi Monasterio eleemosynam erogent. At ipse nihil Patribus dedit, quia esse Legatarii non possunt. Si Patres nolint eleemosynam illam recipere, invitis dare illam hæredes non tenentur: si illud Monasterium destrueretur, cessaret obligatio, illi enim loco adligata videtur. Ergo his prælibatis ad statu liberum redeo. Erat manumissionis formula, *Stichum esse liberum jubeo; Si decem millia Claudia dederit: & si per ipsum non stet, etsi non dederit.* Hoc rescriptum nihil donavit Claudiæ. Ergo nullum jus in illam pecuniam ipsa adquirit; ergo nullum transmittet ad hæredem. Si autem servus numerare pecunias paratus sit, & antequam illas recipiat, moriatur.

In promissione videndum est, cui fiat, nam promissor soli promissario tenetur.

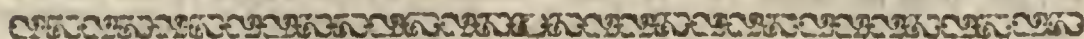
Quomodo fiant ultima dispositiones ad Patrum Capucinorum utilitatem.

De statu libero.

Si impediatur ne conditionem adimpleat?

-tur Claudia, erit Stichus liber, quoniam non stetit per illum quo minùs conditionem impleret: nihil tenebitur dare Claudiæ hæredi, hanc enim pecuniæ summam solvere non tenebatur ex justitia & obligatione erga Claudiam, sed ex præcepto lato à manumissore, qui ipsum personaliter obligavit ad Claudiam, cujus loco non sufficitur hæres. Cæterum si ex litera Testamenti constaret illam pecuniæ summam quàm erat daturus Stichus esse legatam Claudiæ, jus ad illam mortua Claudia ad hæredes transiret.

An obligetur hæredibus?

ARTICVLVS II.

De Transscendentibus. *Quid, & qui sint Termini Trasscendentes. In Reales, & Morales dividuntur. An aliquibus opponi possint?*

Qui & quod sint. Termini Transscendentales?

PRædicatum transscendens de omni ente & formalitate prædicatur, ut Ens: quidquid enim in mundo reperitur, corporeum, aut incorporem illud sit, & quæcumque, cujuscumque rei pars, aut formalitas &c. semper est ens. Ejus autem passiones sunt Veritas, Bonitas, Vnitas, unde Ens denominatur verum, bonũ, unum, [circumfert dictio R EVEAV, quam dicunt Logici omnia prædicata transscendentalia comprehendere, & legi sic, *Res, Ens, Verum, Bonum, Aliquid, Vnum.*]

De Ente.

ENS vocabulum est purè Scholasticũ & ideò apud Iuristas Politicosque non reperitur. In Possibile & Existens dividitur. Vide *Theol. Fundam. num. 96.* 97. existens in Finitum & in Infinitum. Nihil in rebus est infinitum præter Deũ. *ibid.* Creaturæ possibiles simul sumptæ, nec finitæ, nec infinitæ sunt, sed indefinitæ *ibid.* examinatur illud Axioma, *Omne Ens naturaliter esse desiderat*. An sint formæ, quæ senectute corrumpantur & excidant *ibid. num.* 154.

De Re si latè sumatur?

Res si abstractim sumatur idem sonat quod *Ens* & est frequens in Iure. Generalem significationem habet *in leg.* 1. *D. si cert. pet. leg. rei* 1. *&* 2. *D. de verb. signif.* Vnde *in Tit. de verb. signif.* nec verbum est: ergo quidquid dictione, aut verbo potest significari. Ausonius in Ædillio

Imperium, litem, Ventrem, cur una notat Res?

Et Horatius lib. 1. serm.

Nam tua res agitur, paries cum proximus ardet.

Si sumatur strictè.

Eadem vox, si strictè sumatur, significat apud Cajum, quidquid non est persona, nec actio: nam cum jus circa Personas, Res & Actiones *in leg.* 1. *D. de statu homin.* versetur, & nihil in mundo sit, circa quod non versetur, manet ut quidquid nec persona, nec actio sit, *Rei* nomine debeat intelligi.

Quid sit veritas transscendentalis? An Falsitati opponatur?

VErum, ut transscendentale est, non opponitur falso, quidquid enim in rerum natura est, verè est, & in suo genere verum est. Nam propositio falsa, verè est propositio falsa, habetq; illam verã essentiam, quæ ut sit falsa requiritur. Sic moneta falsa non esset verè falsa, nisi verè illam haberet essentiam, in qua falsitas monetæ consistit. Sic fallax sanctitas, est vera hypocrisis: falsus amicus, est verus inimicus. Quamobrem nihil in mundo est, quod in suo genere verum non sit.

Quid sit Bonitas transscendentalis? An malitiæ opponatur?

BOnum ut transscendentale est, non opponitur malo. Omnia enim, quæ in Mundo ad finem à natura intentũ bona sunt, tametsi mala sint in aliquo genere particulari. Vnde dicitur *Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum*. Vnde ipsamet peccata in genere entis bona sunt, tametsi in genere moris sint mala: unde Deus ad totam peccati entitatem concurrens, malitiam suo concursu non tangit.

An Verum sit Bonum.

Verum, & Bonum se mutuò transscendunt & permeant; & ideò non solum à Cicerone, sed & à Iurisconsultis Verum pro bono, æquo & justo usurpatur, *leg. sed vir. D. de donat. inter vir. & uxor. leg. omnes de integr. restit. leg. si fidejuss. in fin. de leg.* 3. *Instit. Ex quib. caus. major non lic. §. Semel*. Sic verum filium pro justo & legitimo dixit Labeo *leg. ultim. D. de Iure liber.* Sic etiam ex adulterio natus,

Verum pro Iusto.

Falsum pro injusto.

qui

qui injustus & illegitimus filius est, & falsus appellari posset, est verè spurius: & est bonus aptusque, ut in illum suum rigorem exerceant leges, quæ illegitimos à numero filiorum eximunt.

Non omnia sunt qualia videntur.

Meritò Bonitati additur Veritas, non enim omnia quæ videntur bona, sunt verè bona: sicut nec omnia quæ videntur vera, sunt verè vera. Tota nitet falsitate Respublica: & sicut superiorum præcepta, sic etiam inobedientiæ subditorum sanctissimis nominibus desigurantur. Hæc omnia considerans Vlpianus *libr. 1. Opinion.* quid facere debeat Præses exponit his fortissimis verbis. *Ne potentiores Viri humiliores injuriis afficiant: neve defensores eorum calumniosis criminibus insectentur innocentes ad religionem Præsidis Provinciæ pertinet.* Et quot hodie potentes sub zeli specie calumnias evomunt, & mendacia insolentia pro puta suscipi veritate præcipiunt, & obtinent.] *Illicita ministeria sub prætextu adjuvantium militares Viros, ad concutiendos homines procedentia prohibere, & deprehensa coercere Præses Provinciæ curet.* [Et quoties miseri concutimur, & cogimur, si non sentire, saltem dicere quod adjuvamur! illatas injurias sentiscimus, & ulteriorum metu illas favores dicimus, & inferent: gratias agimus.] *Et sub specie tributorum illicitas exactiones fieri prohibeat: nec licita negatione aliquos prohiberi, nec prohibita exerceri, nec innocentibus pœnas irrigari, ad sollicitudinem suam Præses Provinciæ revocet.* [nam sub sanctis & bonis Principibus, (& quid alibi sub improbis fiet?) à ministrorum avaritia denudamur, excoriamur, exhaurimur. Si nihil eis contribuat Baptista censebitur Iudas: si eosdem verò manu liberali subornet, vel Iudas censebitur Ioannes Baptista.] *Et ne tenuis vitæ homines sub prætextu adventus Officiorum vel Militum limine unico, vel brevi supellectili ad aliorum usus translatis injuriis vexentur, Præses Provinciæ providebit.* [At hodie domo ejicimur, rebus privamur, nec habemus filias, nec uxores securas] *Ne quid sub nomine Militum quod ad utilitates eorum in commune non pertinet, à quibusdam propria sibi commoda iniquè vindicantibus committatur Præses Provinciæ providebit.* Sed quis est iste, qui providebit? Hic non potest, ille non vult. Communia & publica nemini cordi sunt. Morbo est interdum gravior & perniciosior medicina: & in ea discrimen situm est, quod ille morbus sit & dicatur, hæc autem alter morbus sit, & remedium vocetur. In vocabulorum translatione Mundus hodie consistit, si consistit; & per bona apparentia in veram & communem perniciem magno pondere labitur.]

Divites pauperculos sub specie boni zeli aggrediuntur.

Sub auxilii specie prosternunt.

Adagiũ Hisp. Bessamos manos, que quisieramos vper cortadas.

Aliqui sub specie tributi exigendi, furantur.

Ille solus innocens qui subornat.

Vt hospes suscipiatur domo eiiciunt.

Sub boni publici specie plurimi rem privatam agunt.

Morbus vocatur Medicina.

Qualibet multitudo est una.

VNVM, ut est transcendens non opponitur multis nam quæcumque res in suo genere est una & multæ: nam & hic lapidum cumulus unus est, & hic numerus Denarius unus est, nec erit Denarius, si in numeros duos dividatur. Hinc patet quid respondendum sit interroganti, *An bis tria sint sex?* nam hi numeri sumi possunt formaliter, & materialiter. Porrò in sensu formali bis tria sunt duo Ternarii, & sex sunt unus senarius: & duo numeri non sunt unus numerus. Sicut duo homines non sunt unus homo. At in sensu materiali bis tria sunt sex, nam materia, quæ in duobus Ternariis invenitur, illi, quæ senario clauditur, æqualis est.

An bis tria sint sex?

Quid sit Aliquid?

ALIQVID, ut transcendentale est, est *aliud quid*, & sola expressione ab uno differt: nam unum siquidem est indivisum in se, & divisum à quolibet alio, unum prout ab alio distinguitur erit quid aliud.

SECTIO I.

De Transcendentia Terminorum Moralium.

Prudentia postulat, ut interdum supponamus res aliter esse quam sunt.

SÆpè Prudentia postulat, ut *Aliquid* censeamus esse nihil, *eum qui vivit* non vivere; *illud quod est*, non esse: *verum* esse falsum; *Bonum* esse malũ; *Vnum* multa &c. & sæpè Prudentia postulat, ut à contrario *Nihil* censeamus esse aliquid; *Eum qui est mortuus*, vivere, & *quod non est* existere; *Falsum* esse verum *Malum* esse bonum, & *Multa* unum. Et quidem ut hanc Sectionem edisseram librum potero scribere; sed argumenti brevitas præcipit, ut non diffundar, sed brevissimè singula exponam. Ergo à Terminis, qui realiter negativi sunt, & tamen moraliter sunt positivi incipiamus.

Ens Virtuale.

Ens Virtuale est, quod realiter non est ens, prudentum tamen consideratione, & hypothesi, ita se habet, ac si quale dicitur esset. Est valde generalis definitio, & quæ universas Moralitates permeet, & transcendat, & debebit breviter dilucidari.

Moralitatis & Virtualitatis discrimen.

Ens Morale & Virtuale differunt, nam *Morale* dicitur, quidquid ad mores pertinet, & in simplex & Hypotheticum dividitur; illud est, quod à rei veritate, hoc autem quod ab hypothesi pendet: & hoc in Ethicis *Virtuale* dicitur, & Sectione ista specialiter dilucidatur. Ergo *Morale* la-

latius patet quàm *Virtuale*. Petrum gladio occidisti, actum fecisti realem, moraliter malum, in quo nō se insinuat Virtualitas. At Ioannem, quem defendere poteras & debebas, occidi permisisti. Ajo te Ioannem occidisse virtualiter, licet enim illum realiter non occideris prudentum tamen consideratione, & hypothesi, ita te habuisti, ac si illum realiter occidisses: non enim ab alio occisus fuisset, si à te fuisset defensus. Ergo illius homicidii tu fuisti causa virtualis. Vt exponerem Vlpianum, qui *lib.44. ad Edictum* sic inquit, *Non defendere videtur* (censendus est) *non tantum qui latitat, vult suscipere actionem*. Ego in Theol. Fundamentali *num.1182.* hoc Scholion scripsi. [Et qui non defendit, Patrum Veterum vox, *Si proximum non defendisti, occidisti*. Sanè si est vera illa Iuris Canonici Regula, *Qui tacet consentit*, hoc est, *Qui non contradicit, quando potest & debet assentitur*, erit vera hæc propositio, *Qui non tuetur, quem potest, & debet, occidit*.] Non quidem realiter, sed virtualiter. Quo sensu non defendere censetur esse occidere: eodem defendere Petrum & impedire ne occidatur, est Petro vitam dare. In eadem Theol. Fundam. num, 1246. sic scripsi [vitam tibi dedisse dicitur, qui mortem vitavit. Ergo & nummos tibi, qui te à dandi illos necessitate & obligatione liberavit.]

An qui non defendit quem debebat defendere occidisse censendus sit?

Regula Iuris L. 11.

An & quando tacere sit loqui?

An & quando non defendere sit occidere?

Vitam dare virtualiter.

Sicut Ens omnia Prædicamenta permeat & transscendit, sic & Virtualitas, quam ob rem reperiuntur in rebus Dii virtuales; Substantiæ Virtuales, Materiæ, & formæ Virtuales, Magnitudines, & Numeri Virtuales, Qualitates Virtuales, Relationes Virtuales, Tempora Virtualia, Actiones, & Passiones Virtuales, Vbicationes etiam & Situationes Virtuales, & Habere Virtuale. * Vel dicito, quis virtualem Divinitatem negare in rebus poterit, si tamen in Psalmo legerit. *Ego dixi, Dii estis, & filii excelsi omnes?* Ergo supremi Principes Dii quidam sunt, non tamen realiter, sed virtualiter. Quo sensu Moysi Dominus *Ecce constitui te Deum Pharaonis, & Aaron frater tuus erit Propheta tuus*, hoc est ut paulo ante dixerat, *Ipse loquetur pro te ad populum, & erit os tuum*. Fuit igitur Moyses Pharaonis Deus, nempè virtualiter; non enim revera Deus fuit; at ita se habuit, ac si Deus esset: fecit enim virtualiter prodigia, quæ realiter, non nisi solus Deus potest facere. Aaron erat os Moyseos, etiam virtualiter quia per illum, ac si esset suum os populo loquebatur. * Confessarius in Confessionis Sacramentali tribunali est Deus virtualiter, dicit enim *Ego te absolvo à peccatis tuis*, & à peccatis absolvere solius est Dei: unde Iudæi audientes à Christo remitti peccata, stupefacti exclamabant dicentes, *Quis est hic, qui etiam peccata dimittit?* * In Monasterio suo quicumque Abbas est Christus virtualiter, non enim realiter Christus est, sed prudentum (Sancti Benedicti, qui Regulam tulit, & Summorum Pontificum, qui illam approbarunt, & confirmarunt) consideratione & hypothesi, ita se habet ac si Christus esset. Audi Regulæ textum. *Abbas, qui præesse dignus est Monasterio, semper meminisse debet, quod dicitur; & nomen Majoris factis implere: Christi enim vices agere in Monasterio creditur, quando ipsius vocatur prænomine dicente Apostolo, Accepistis spiritum adoptionis, in quo clamamus Abba Pater*. * Hinc patet Proregem virtualiter esse Regem, & Procuratorem esse virtualiter suum Principalem: illum videlicet cujus vices agit. * Et, si singula Prædicamenta attentis oculis considerare placeat reperiemus formalitates universas, quas Metaphysici contemplantur realiter, ab Ethicis virtualiter considerari. * Omnia enim, quæ de Materiis & Formis Sacramentorum scitè Theologi edisserunt, sunt virtualia; nam Sacramentum componitur rebus & verbis, illis ut materia, his ut forma; & tamen hæc compositio Entium Virtualium est, nam in Baptismo ablutio, non est materia realis, ita tamen se habet, ac si esset materia: & verba non sunt forma realis, ita tamen se habent ac si esset forma. * Dicit Ovidius, *largas Regibus esse manus*, at hæc ipsa largitas seu magnitudo, non Realis, sed Virtualis est & quando Principes Celsissimi, & Altissimi denominantur. Celsitudo, & Altitudo, quæ hæc concreta constituunt, sunt virtuales. * Præterea, Honores, Dignitates &c. sunt Qualitates virtuales, non enim realiter subjecto inhærent, ita tamen se habent, ac si realiter inhærerent. Regi Intellectus & Voluntas Virtualis sunt Consilia; Memoria Virtualis Archivum; Oculi virtuales sunt Exploratores; Lingua & Aures virtuales sunt Legati &c. * Et ad alia transeundo, Adoptio est Filiatio Virtualis; qui enim à Paulo adoptatur, non est revera Pauli filius; prudentum tamen consideratione & hypothesi ita se habet, ac si esset Pauli filius. Magister *in 3. distinct.* 10. apud Ægidium Columnam *ibid. part. 3. qu. 1. art. 2. dub. 9.* ut probet Dominum nostrum Iesum Christum esse naturalem, & non adoptivum Filium Dei, sic inquit. *Christus est Dei filius veritate, non nuncupatione*. Sentit igitur nobiscum Magister, Filium

Prædicamenta Virtualia.

Dij virtuales.

Exod. 7. 2. *Moyses Deus Pharaonis.* Exod. 4. 16.

Confessarius est virtualiter Deus.

Abbas est virtualiter Christus.

Regula cap. 2.

Prorex est virtualiter Rex.

Sacramenta habent materias & formas virtuales.

Quantitatis virtualis.

Qualitas Virtualis.

Sensus Virtualis.

Filiatio Virtualis.

Relucet præcipuè in Adoptione.

lium adoptivum esse adoptantis filium nuncupatione, non verò veritate. * Etiam Tempus & Quando subeunt virtualitates: quoniam, qui fuit captus ab hostibus, si Romam redeat, nunquam fuisse captus censetur: illud Ergo tempus quo apud hostes fuit, jubetur esse nullum virtualiter. * Qui Reipublicæ causa abest virtualiter manet in Patria, quando ergo est absens realiter, tunc à prudentibus præsens esse censetur. * Secretarius, qui coram Rege scribit, licet realiter sedeat, virtualiter tamen stat: non enim ex privilegio sedet, sed quia scribere non posset, stando: surgit enim cum primum scriptionem absolvit. * Interdum est Agere, & Agere Pati, si virtualiter consideretur; quoniam injustus Aggressor, si occidatur suæ propriæ mortis est causa, reusque adeoque mortem, quam subit sibi debet imputare, non alii. Ergo ubi patitur dicitur agere: & quando ab invaso interficitur, sibi consciscere mortem censetur. * Tandem pro Possessore habetur, qui dolo desiit possidere; ergo qui in creditorum fraudem aurum, quod realiter possidebas, donasti alteri, illud adhuc virtualiter possides, & ille ipse, qui realiter possidet, non possidet illud virtualiter. * Sic volui per omnia breviter Prædicamenta discurrere, ut Philomusus videat nihil esse in Mundo, in quod nō se insinuet virtualitas. Habemus de hoc argumēto Librū integrū, qui inscribitur, *Metaphysica moraliter, & virtualiter considerata.*

Præsentia Virtualis.

Actio & Passio Virtuales.

Habere virtuale.

Qui Prudentum nomine intelligantur.

Cum in Virtualis Entis definitione Prudentum meminisse libuit, hoc nomine Legislatores & Interpretes intelligere placuit, quoniam Virtualitates ab horum consideratione dependent: nam Adoptio, ideò est Filiatio Virtualis, quia sic Legislatoribus placuit: nisi enim leges publicæ aut privatæ (ad quas contractus reducuntur) darentur, nihil esset Adoptio. Et qui Petrum, quem poterat, & debebat, non defendit, ideò occidisse censetur, quia Prudentes Petrum occisum esse audientes, causam interrogant: & ubi discunt, ideò periisse, quia defensus non fuit; mortem ei imputant, qui potuit debuitque, & tamen noluit eum defendere.

Quid Hypothesis: quid Fictio sit?

Nomine Hypothesis illud ipsum intelligo, quod *Fictionis* nomine Iurisperiti: qui voce utuntur æquivoca, & invidiæ plena, nisi benè exponatur. Fictiones, quas vocant Legistæ, non sunt Iuris mendacia, sed Hypotheses, dicunturque a *Fingo* sicut enim non mentitur Figulus, cum vasa fingit, sic nec Legislatores cum fingunt Iuris Virtualitates. Sed de hoc uberius aptiori loco disputabimus. Vide *Prodromum*.

An, cur, & quomodo Ens Vero, Bono, & Vno sit prius?

Posui primo loco conceptum Entis nam licet in Peripatu non pateat latiùs Ens, quam Verum, Bonum, Vnumque. Ens dicitur primarius conceptus, cujus Veritas, Bonitas, & Vnitas, sunt proprietates. At aliter à S. Dionysio Areopagita docemur, cui Bonum latiùs patet quam Ens. Audi illum *libr. de Divin. nomin cap. 5. num. 1.* dicentem Καὶ γὰρ ἡ τἀγαθȣ̃ θεωνυμία τὰς ὅλας τȣ̃ πάντων αἰτίȣ προόδοις ἐκφαίνουσα· καὶ εἰς τὰ ὄντα καὶ εἰς τὰ ȣ̓κ ὄντα ἐκτείνεται καὶ ὑπὲρ τὰ ὄντα καὶ ὑπὲρ τὰ ȣ̓κ ὄντα ἐςίν. Η γὰρ τȣ̃ ὄντος· εἰς πάντα τὰ ὄντα ἐκτείνεται, καὶ ὑπὲρ τὰ ὄντα ἐςίν. Corderius. *Siquidem nomen Boni de Deo declarat omnes emanationes Auctoris omnium, & porrigitur hæc nominatio Dei à bono, tū ad ea, quæ sunt, tum ad ea quæ non sunt; estque supra ea, quæ sunt, & supra ea, quæ non sunt, Nomen autem Entis ad omnia, quæ sunt extenditur, ac supra essentias ipsas eminet.* Quam Sanctus Doctor opinionem à fortiori in Moralibus traderet.

An apud Theologos Bonum latiùs pateat, quàm Ens?

Existentia virtualis.

Existere virtualiter illud dicitur, quod revera non existit, prudentum tamen consideratione & hypothesi ita se habet, ac si actu existeret.

Pater virtualiter vivit in filio.

Antiquissima est hujus Virtualitatis notitia, nam *Ecclesi. 30. 4.* legitur, *Mortuus est Pater ejus, & quasi non est mortuus, similem enim reliquit sibi post se* quē locum in Theol. Intent. num. 487. dilucido. Pater ergo post mortem virtualiter vivit in filiis, qui ideò dicuntur repræsentare suum Patrem. [Et hic obiter illud *quasi* considera. Quid importat? virtualitatem: nam ille *quasi non mortuus* esse dicitur, qui est non mortuus virtualiter: Ergo bene loquuti sunt Iurisconsulti cum possessionem Realem à Virtuali distincturi illam *Possessionem* hanc verò *Quasi possessionem* vocarunt: nam possessio, quæ in Realem & Virtualem contrahitur, esse Realis censetur, si particula *quasi* non adsit: & esse Virtualis, si adsit.]

Quid sit quasi vivere?

Quid sit quasi possidere?

Quomodo per Testamentum dominium ad hæredem transeat?

Nisi hanc doctrinam supponamus, exponere, quomodo & quando per Testamentum transferatur ad hæredem dominium difficillimum, aut certè impossibile est. Qui testamentum condidit, non transfert dominium quamdiu vivit: quando est mortuus, non est; &, si non est, non operatur: & si non operatur, nec se exuit dominio, & hæredem investit. Ergo ab hypothesi Iuris (fictione) dependet Testamenti efficacia; nisi enim concedat Respublica, ut vivat post mortem Testator, nunquam transfertur dominium. At non potest Respublica concedere, ut realiter post

post mortem vivas; ergo concedit, ut vivas moraliter, & virtualiter, adeoque ut tua ultima voluntas virtualiter perseveret hoc est, ut quæ revera in rerum natura non existit, ita se habeat, ac si de facto existeret.

Privilegia solent esse perpetua.

Conceduntur interdum Privilegia: & quia decet concessum à Principe Beneficium esse perpetuum *Reg.16.in 6.* corroborantur clausulis, quæ consultant eorum æternitati. Hæc solet poni inter alias, *Quod privilegium non censeatur revocari, nisi de illo fiat mentio specialis* &c. Tali verborum formula Religiosis Ordinis N. concessum sit, ut ubique possint Fidelium confessiones excipere. Quid si crastina die inconvenientia experiatur Apostolica Sedes, & omnia audiendi Confessiones Privilegia Regularibus concessa revocet? hæc generalis revocatio Ordinem N. non concernet, cujus non fit expressa mentio. Quid, si in revocatione inferatur hæc clausula, *Non obstantibus quibuscumque Privilegiis, etsi talia sint, quæ nisi fiat de illis expressa mentio, non possint revocari?* Ajo in hujusmodi revocatione clausulā agentem de Ordine N. reperiri & adesse virtualiter, adeoque illam potestatem audiendi ubique confessiones, etiam quoad Ordinem N. per hanc revocationem extingui.

De clausulis virtualiter expressis.

Conditio purificatur realiter aut virtualiter.

Conditio aliquando impletur realiter, & aliquando virtualiter. Realiter, cum revera ponitur: virtualiter cum revera non ponitur, sed à prudentibus poni censetur. Pono exemplum. *Lego Petro mille aureos si talem scripturam intra octiduū Cassiodoro tradiderit.* Si illam intra statutum tempus tradat, Petrus realiter conditionem implevit. Si ille cujus interest, impedit ne illa tradatur, virtualiter illam implevit, & ideo esse impleta censebitur, *leg.161.D. de reg.Iur.* Godofredus *ad leg.1.C.de instit.& subst.* Etiam censebitur impleta, si illam Scripturam à Petro oblatam Cassiodorus noluerit recipere *leg.si ita hæres 3.D.de condit.instit.*

Veritas virtualis.

VErum virtualiter illud est, quod revera non est verum, prudentum tamen consideratione & hypothesi ita se habet, ac si esset verum.

Argumentum ad hominem.

Virtualis veritatis vires quotidie in disputatione experimur, sive argumentemur, sive argumentis respondeamus. *Argumentari ad hominem* dicimur, quando non ex veris, sed ex concessis adversarium obstringimus: quæ enim ab ipso admissa, tametsi non sint vera, quantum illam attinet disputationem, ita se habent ac si essent Principia per se nota, nam negari non possunt. Si respondeas, & *Transeat Antecedens* dicas, aut quod in idem recidit, *Illud condones*, non illud censendus es absolutè concedere, sed dicere. *Condono*, hoc est, *Istud antecedens est falsum: interim illud admitto ac si esset verum, quoniam sive concedatur, sive negetur, mihi obesse non poterit:* in hoc ergo casu illud censebitur virtualiter verum. Et hic obiter nota, hoc esse inter *Transeat*, & *Concedo*, discrimen: nam, qui positionem aliquam condonavit aut transire permisit, illam debet habere, ut veram in toto illo argumento, adeoque illam idem argumentatori negare non poterit: at eamdem negare liberè aliis poterit, qui post illum argumenta resumant. Qui autem aliquam positionem concessit, illam toto Disputationis tempore debet habere ut veram & semel concessam, non poterit aliis negare.

Quid Transeat & Concedo importent?

Potest aliquis realiter esse nocens & virtualiter innocens, & contra.

Homicidium etsi nunquam commissū, si plenè probetur, est virtualiter verum, sed quid faceret Iudex? si Claudium privata scientia esse innocentem sciat, quem tamen esse reum probationes evincant? Iam *nu.11.* respondi. Omnem adhibeat diligentiam, quam Iure illæso possit, ut eum liberet. In hoc universi conveniunt. Quid autem, si nihil proficiat? Variant Authores. Interim Angelicus Doctor pronunciat illum in casu virtualiter (civiliter) esse homicidam, adeoque posse ex Iuris rigore damnari. Tunc igitur hæc propositio, *Titius homicidium commisit*, realiter loquendo falsa est: at eadem virtualiter (civiliter) loquendo vera est. Vide Theol. nostram Regularem à *num.* 2510. ubi radicitùs hanc Quæstionem examino.

Bonitas virtualis.

BOnum virtualiter illud est, quod revera non est bonum, prudentum tamen consideratione & hypothesi, ita se habet ac si esset bonum.

An Adami culpa fuerit necessaria? An felix? An redemptionem promeruerit?

Sabbatho Majoris hebdomadis, dum benedicit Cereum cantat nostra Mater Ecclesia, *O certe necessarium Adæ peccatum, quod Christi morte deletum est! O felix culpa, quæ talem, ac tantum meruit habere redemptorem!* Ecce pernitiosissimum Adæ peccatum triplici bonitate investitur: bonum dicitur, quia Incarnationis beneficium invexit: bonum, quia felix fuit: bonum, quia redemptionem meruit. Quo ergo modo, quo sensu, illa quæ bona sunt, accenseri unquam poterunt infinitæ malitiæ? Non intelligo. Adduntque ignorantiæ meæ tenebras nonnulla, quæ ita certa, ut in quæstionem revocari non possint. * Illa profectò, quæ contra mo-

Considerentur bene singula.

res sunt impossibilibus Iurisconsulti accensent; & meritò: vir enim probus inter indecentia & impossibilia reperire differentiam non debet. Si ergo, quæ contra morum honestatem, impossibilia judicantur: & peccata universa in morum honestatem impingunt: quo Adæ peccatum modo *necessarium* ab Ecclesia vocatur? * Peccato nihil dici, aut cogitari potest infelicius. In orco & pœna & culpa reperitur. Aufer ab his culpam, & relinque tormenta finis nescia: aufer ab illis pœnam & relinque culpam: sanè utrique infelices: verum enim verò, si institui deberet collatio, ita adhuc illi essent infelices; ut hi, qui sine culpa deberent in æternum cruciari, possent dici respectivè felices. Ergo, si tanta imbibitur in peccato infelicitas, quomodo illud *felix* ab Ecclesia vocatur? * Culpa etiam audit interdum *meritum*, nam in ejusdem hebdomadis sanctæ oratione dicimus, *Sicut in passione sua Iesus Christus Dominus noster diversa utrisque intulit stipendia meritorum*. Vbi & Iudæ perditio, & Latronis confessio *merita* nominantur. Vnde S.Bernardus *serm.*81.*in Cantic.* agens de libero arbitrio sic inquit. *Omne quod feceris bonum, malum-ve, quod quidem non facere liberum sit, meritò ad meritum reputatur: & ut meritò laudatur, non is tantùm, qui potuit facere mala, & non fecit, sed & qui potuit non facere bona, & fecit; ita malo non caret merito, tam is qui potuit facere mala & fecit, quam qui potuit facere bona & non fecit.* Duplex est ergo meritum, bonum, malum: illud inest virtutum exercitio, hoc peccatis. Merentur igitur peccata; sed quid? si gravia sint, pœnam æternam. Quomodò igitur Adæ peccatum dicitur, talem ac tantum meruisse habere Redemptorem.

An & quo sensu essent felices, qui sine culpa cruciatus æternos paterentur?

Quanta infelicitas peccati sit?

Et vitia & virtutes merentur.

Liberi arbitrii descriptio.

Respondebo, & singula dilucidabo. Peccata realiter loquendo, nec impossibilia, nec necessaria sunt. Et Iurisconsulti, quando illa *impossibilia* dicunt, loquuntur in sensu virtuali tanti enim Viri probi, & prudentes morum elegantiam & puritatem faciunt, ut eorumdem judicio, quidquid turpe & inhonestum sit, ita se habeat, ac si esset impossibile realiter. Et Ecclesia, quando Adæ peccatum *necessarium* appellat, loquitur etiam in sensu virtuali & hypothetico: potuit enim non esse; at ex suppositione, quod fuerit, stando potentiæ Divinæ ordinatæ (nimirum decretis jam positis) aliter quam personæ Divinæ satisfactione deleri non potuit. Vnde ex hypothesi, quod Dominus noster Iesus Christus Redemptoris sit habiturus gloriam, peccatum necessarium fuit: quoniam si non fuissent, qui possent redimi, nec natus fuisset, qui eos redimeret. Propter peccatum homo fuit miser, miserabilisque & tametsi non potuerit esse felix qua miser: potuit qua miserabilis, videri capax; cui Divina succurreret Misericordia: & hæc ipsa capacitas, quædam felicitas virtualis fuit. Vnde Ovidius, ut duplex malũ imprecaretur dixit.

Peccata virtualiter sunt impossibilia.

Adæ peccatum fuit necessariũ virtualiter & ex hypothesi.

Sisq; miser sẽper, nec sis miserabilis ulli.

Nam esse miserum, nec tamen esse miserabilem est addita miseriæ miseria. Misero igitur, esse miserabili est aliqua in miseria felicitas. Et tandem homo, quia peccando se reddiderat miserum, pœnam revera meruit: at, quia erat miserabilis, & Dei erant delitiæ esse cum filiis hominum, ita se habuit, Deo sic misericorditer disponente, ac si talem, ac tantum habere Redemptorem mereret. Ergo etiam hoc meritum virtuale est.

Est quædam felicitas misero si non sit miserabilis.

An peccata mereantur veniam?

V*Num virtualiter illud dicitur, quod revera non est unum, prudentum tamen consideratione & hypothesi ita se habet, ac si esset unum.*

Vnitas virtualis.

Quærit Diana 1. *part. tract.*7. *resol.*40. An testis qui in eodem examine interrogatur de diversis articulis, & mentitur in singulis, unicum vel plura committat peccata? & *resol.* 41. Quid dicendum sit de Sacerdote, qui in pecc. to mortali multis ministrat Eucharistiam? & *resol.* 43. Quid de illo, qui indignè multorum confessiones excipit? & *resol.*51. quid de illo qui unico impetu plures blasphemias evomit? Respondet per ejusmodi actus, si successivè fiant, non multiplicari peccata. Vnde si quis unico impetu impulsus (puta in eodem duello) ter inimicum vulneret non tria, sed unicum commisisse peccatum. Ita Azorius *tom.*1.*lib.*4.*cap.*4. *qu.*5. Suarez *de censur.disp.*5.*sect.*3.*num.*8. Sayrus *lib.*2.*cap.*10.*nu.*9. Vgolinus *tab.*1. *cap.*16.§.3.& alii.

Multæ actiones physicæ realiter distinctæ possunt & solent esse una virtualiter.

Ex hac doctrina evidenter colligitur actiones, quæ sunt realiter, & physicè plures, moraliter, & virtualiter idemtificati: nam tria vulnera, non nisi tribus ictibus infliguntur, & tamen sunt unum simplex peccatum. Vide nostram Theol. Fundam. à *nu.*732.

SECTIO II.

An aliquibus Terminis Transcendentales opponantur? Et quinam illi sint?

RAtio asserendi est: quoniam Ens, & Non-Ens; Res & Non-Res; Verum & Non-verum, seu Falsum; Bonum &

Fundamentum asserentis Sententiæ.

& Non-bonum, seu Malum; Aliquid, & Nihil; Vnum, & Non-Vnum, seu Multa opponuntur.

Fundamentum Opposita.

Ratio negandi est; quoniam prædicatum Transscendens illud dicitur, quod de omnibus verificatur: Ergo Ens de Non-ente, Res de Non-re, Verū de Falso, Bonum de Malo, Aliquid de Nihilo, Vnū de Multis prædicatur & verificatur.

Resolutio. De Nihilo simpliciter, & Nihilo secundum quid.

Respondeo *Ens* & *Nihil* contradictoriè opponi, non aliter ac *Aliquis* & *Nullus*, quoniam *Ens* dicitur, quod in aliquo genere habet esse, & *Nihil* quod in nullo. Multa sunt, quæ dicuntur *Non-entia secundum quid* hoc est in aliquo genere, & hæc non possunt dici *Nihil*. Porrò omne *Ens* est Verum, Bonum, Aliquid, Vnum. Non dantur multa Nihila, sed si darētur unicum esset *Nihil* & hoc nec esset Ens, nec Res, nec verum, nec Bonum, nec Aliquid & tamen esset Vnum. Profectò si esset Vnum, haberet Vnitatem, ergo & Entitatem, Veritatem, & Bonitatem. Ergo *Nihil* est res, quæ repugnat: hoc est repugnat dari *Nihil*. Video. Non possumus loqui de *Nihilo*, nisi intexendo voces contradictorias. An-ne qui de *Nihil* bene loqui non possumus, ut minimum, quid *Nihil* sit concipere mente poterimus? Respondeo liberè. Homo finita cognoscere adsuetus, duas voces labia proferre, quas intelligere mente non potest. Illæ sunt *Infinitum* & *Nihil*. Et existimo, sicut priorem, sic & posteriorem nunquam in hac vita perfectè intellecturum esse.

An, sicut dantur multa Entia, dentur, aut dari possint multa nihila?

An habeamus voces, quibus bene loquamur de Nihilo?

Creaturæ universæ sunt Entia secundū quid, nam ex Ente & non Ente compositæ, & ideò secundum diversas considerationes sunt simul Veræ & Falsę, Bonę & Malæ, Vnum & Multa, Aliquid & Nihil: & quia hæc non sunt secundum idem, nullam contradictionem importat. Sanè *Ternarius* numerus est, qui tres unitates habet, & quartam non habet. Ipse quà tres habet, est Ens, est Verum, est Bonū, est Aliquid: est Multa materialiter, & Vnum formaliter: qua verò quartam Vnitatem non habet, neque est Ens, neq; Verus, neq; Bonus, neq; Vnus.

An, & cur Creaturæ non sint Entia simpliciter?

Hinc patet, quid debeamus ad dubitandi rationes respondere.

Nihil Virtuale.

N*ihil Virtualiter illud est, quod reverà est aliquid; prudentum tamen consideratione & hypothesi, ita se habet, ac si esset Nihil.*

Quæ realiter sunt aliquid, aliquando in sensu virtuali sunt nihil.

Solet *nullum* dici, id quod virtualiter nihil est. Hinc *nulla aditio*, quæ ita se habet, ac si nihil esset: quæ nullas vires habet. *leg.* 51. *§. ult. D. de adquir. rer. dom.* Hinc etiam *nulla sententia* ita se habet ac si nihil esset. Decem causas Nullitatis copiosè edisserit speculator, 2. *part. de sentent.* §. 8. quarum præcipuæ duæ sunt, (1) si lata contra leges aut canones sit. C. 1. *de re judic.* (2) si ab alio lata, quam à vero & legitimo Iudice *C. si de re judic. lib.* 6. Io. Bello *Etymol.* Illud Ciceronis 3. *Philipp.* videlicet, *Nullo numero homo*: significat hominem, qui nihil est. Quā phrasi usus est Apostolus dicens, *Si linguis hominum loquar & Angelorum.* &c. *si* &c. *charitatem autem non habeam, nihil sum.* Nempe virtualiter, ita enim me habebo, ac si essem nihil. Nec multū hinc abest alia apud Latinos phrasis, videlicet. *Numerus, non miles*. Et talis dicitur, qui cæteris numerum, non fortitudinem aut vires auget.

Homo, qui nullo numerò.

Numerus non miles.

In Iure, parum pro nihilo reputatur. Quod firmat Paulus *libr.* 35. *ad Edict.* dicens. *Quidquid fervore iracundiæ, vel fit, vel dicitur, non priùs ratum est, quàm si per perseverantiam apparuit judicium animi fuisse. Ideoque brevi reversa uxor, nec divertisse videtur.* Vide nostrā Theol. Fundam. *num.* 796. 1142. 1178.

Ex titul. de diuort.

Quod parum est, virtualiter censetur nihil.

Tempora à legibus determinata, de momento ad momentum computari debere esset Ethicen in Mathesin convertere. Ergo, si petas, An-ne solennis professio ante annum ætatis sextumdecimū, aut nondum anno tyrocinii expleto, emissa, sit valida? Respondent omnes, defectum magnum eam invalidam reddere, non verò parvum; quia parum pro nihilo reputatur. Sed hinc alia nascitur quæstio, quæ inquirit, *Quantum-ne illud tempus est, quod parvum judicabitur? Vbi agitur an valeat actus?* strictiùs omnes discurrunt, quam ubi quæritur, An liceat? Salmanticæ cujusdam professionem fuisse declaratam invalidam ob sex horarum in ætate defectum Villalobus *in summ. tom.* 2. *tract.* 35. *diff.* 20. *num.* 4. testatur. Ordines ante tempus valide sed illicitè conferuntur, eum, qui vespere ætatem complet, posse mane eodem die Sacrum Ordinem suscipere docuit Ledesma: multique unius diei defectum parvam materiam judicarunt. Ad duos dies parvam hanc materiam Villalobus *tom.* 1. *tract.* 11. *dub.* 11. *num.* 2. extendit. Et est valde rationabilis hæc sententia; nam, qui incapax est, ut hæres esse possit, si intra diem capax fieri potuerit, hæres denominari potest teste Vlpiano, qui ait, *Cum quo testamenti factio non est, siquidem mortis testatoris tempore, vel intra diem cretionis Civis Romanus sit, hæres esse potest.* Ita ille *titul.* 22. apud Cujacium *tom.* 1.

An in Ætate aut anno novitiatus detur materia parua aut etiam nulla?

Quantum tempus censeatur parvum: adeoq; Virtualiter nihil?

An unus dies censeatur nihil?

An una dies censeatur longum tempus?

An tempora in legibus moraliter, an verò mathematicè sint computanda, & quid parvi temporis nomine in multis casibus debeat intelligi, nostra Fundamentalis Theologia à *num.* 397. uberius & exactiùs examinat. Hic interim notari volo in antiquis apud Neapolitanos Instrumẽtis, ut transferatur per donationem aut venditionem dominium, absolutè requiri Donatorem aut Venditorem, rem quã donat aut vendit, ante celebrationem contractûs per 24. horas pacificè possedisse. Quod expressè legitur in Instrumento, quo Satrianensi Episcopo Castellarii dominium anno Domini 1011. Comes Satrianensis donavit.

Non esse virtualiter.

NON *existere virtualiter illud dicitur, quod reverà existit prudentum tamen consideratione & hypothesi ita se habet, ac si non existeret.*

Professio solennis est mors virtualis.

Hinc Religiosi mori dicuntur virtualiter, & quâ horâ solennem professionem emittunt, ita se habent ac si realiter morerentur: quam ob rem ipsi ante professionem testamentum condere permittuntur; & dignitates & beneficia, si qua habebant, statim vacant, ac si essent corporaliter mortui.

Qui in statua decapitatur, virtualiter occiditur.

Qui in statua ultimo supplicio punitur virtualiter à carnifice occiditur, & ita se habet, ac si realiter esset mortuus: vacant officia, si qua habet: & bona, si non publicentur ad hæredem proximum devolvuntur.

Conditiones interdum habentur pro non positis.

Stando Iuri naturæ, quæcumque posita in contractu conditio, ut verè posita censenda est: quam ob rem hæc donandi formula, *si Cœlum digito tetigeris, dono* &c. postulat ut stetur conditioni, nec donatio sit valida, quousque purificetur conditio. At Legislatores contractuum authoritati, & morum elegantiæ consulentes, decreverunt aliquas conditiones, & si reverà positæ, pro non positis censendas esse. Audi Pratejum. (Conditiones contra Edicta Imperatorum, aut contra leges, vel contra ea, quæ legis vicem obtinent, scriptæ; Item conditiones derisoriæ, vel quæ contra bonos mores sunt, aut ejusmodi, quas Prætores improbaverunt, pro non scriptis habentur *leg. conditiones de condit. Instit.* Paulus *lib.* 3. *sentent. tit.* 4. Contra bonos mores: veluti si ab hostibus Patrem suum non redemerit. Et, si Parentibus suis, Patronis-ve alimenta non præstiterit *leg. conditiones quæ D. de cond. instit.*) Ergo in casibus, in quibus disposuere leges, hujusmodi conditiones non fuisse positæ censendæ sunt; sunt enim positæ realiter, & tamen non sunt positæ virtualiter: adeoque ita se habent; ac si realiter non essent positæ. Vide nostram Theologiam Fundam. à *num.* 875.

Et quænam conditiones hæ sunt?

Omnia, quæ non sunt ad rem, etiam non posita, aut scripta censentur.

Illa, quæ sive adsint, sive absint, non mutant judicium, nec prudentis hominis resolutionem, etsi fortè existant, censentur non esse virtualiter. Vnde, cum multæ humanæ leges mitius puniant fœminarum peccata, sexus est circumstantia civiliter consideranda. Cum autem apud Deum eodem modo masculus & fœmina judicetur, hæc circumstantia & differentia in Tribunali Divino non existit virtualiter, hoc est, ita se habet, ac si in rerum natura non esset, ut monet Paulus Galatas *cap.* 3. Hinc S. Thomas *in* 3. *par. qu.* 70. *ar.* 2. his verbis quartum argumentum efformat: in quo ait. *Carnalis circumcisio debet respondere spirituali, sicut figura figurato. Sed spiritualis circumcisio, quæ fit per Christum, indifferenter convenit utrique sexui.* Sed cur? An quia tam masculus, quàm fœmina sunt in Christo? Non dat hanc rationem Apostolus, Non hanc Doctor Angelicus. Sed quam? *Quia in Christo Iesu non est masculus, & fœmina.* At sunt realiter: ergo non sunt virtualiter.

An circumstantia masculi & fœminæ in homicidio, furto, aut mendacio consideranda sit?

Incriminatur Personarum acceptio.

Hinc lux Sanctissimo Patri nostro Benedicto, qui *in Reg. cap.* 2. sic ait. *Non ab eo* (Abbate) *persona in monasterio discernatur. Non unus plus ametur, quàm alius: nisi quem in bonis actibus, aut obedientia invenerit meliorem. Non præponatur ingenuus ex servitio convertenti, nisi alia rationabilis causa existat* &c. *quia sive servus, sive liber, omnes in Christo unum sumus. & sub uno Domino æqualem servitutis militiam bajulamus: quia non est personarum acceptio apud Deum &c. Ergo æqualis sit ab eo omnibus charitas, una præbeatur in omnibus secundum merita disciplina. &c.* Consonat sibi *cap.* 63. inquit enim. *Ætas non discernatur in Ordine, nec præjudicet: quia Samuel & Daniel pueri Presbyteros judicaverunt.* Ergo in benegubernato monasterio inter observantem & relaxatum Monachum, summam debet differentiam invenire superior: at inter nobilem & ignobilem, senem & juvenem, nisi fortè in morbum senectus transierit, si quod discrimen sit, virtualiter debet non esse, adeoque in Prelati considerationem non venire.

Servitutis circumstantia aliquando sub considerationẽ non cadit.

Nullitas Virtualis.

NVllus *virtualiter ille est qui reverà est aliquis, prudentum tamen consideratione & hypothesi, ita se habet, ac si nullus esset.*

Non est idem Petrum esse *nullum*, ac ni-

Differentia inter Nullum ac nihil.

nihil, sicut nec est idem illum esse *aliquem* ac *aliquid*, nam si res benè consideretur, plus negat *nihil*, quàm *nullus*, & minus asserit *aliquid*, quàm *aliquis*.

Servus est aliquid non autē aliquis olim dicebatur Corpus & cur?

Omnis servus, ut rem exemplo manifesto dilucidem, est realiter & moraliter *aliquid*. Quia tamen illos non concipiebant ut homines vocabant *Corpora* antiquiores Romani, ita ex Moschione Atheneus *lib. 5. cap. 8.* Epiphanius *in adnot. ad lib. cui titulus αγκύρωτος*, & Majoragius *lib. 1. Miscel. cap. 12. circa fin.* Quam ob rem cum omnia jus civile ad tres Classes, videlicet, vel ad Personas, vel ad Res, vel ad Actiones reducat, stat servos ad secundam venire. Vide *Theol. Fundam. nu.* 855. 816. 1161. Spurii civiliter sunt nulli, & hoc est ne pœna, an pœnalitas? *ibid. num.* 1066. infames in ordine ad promotiones etiam sunt nulli *ibid. nu* 853. Consilium unius Consilium nullius. Vnus testis, nullus testis &c. *ibid nu.* 1103. Parva distantia nulla distantia *ibid. nu.* 1142. An Monachi nulli sunt? Asserit Bartolus *leg. 1. D. de stipul. serv.* alii negant.

Spurius Testis.

Infamis non potest fieri Religiosus, nec ad Ordines promoveri.

Cur servi sint nulli.

Est autem omnis servus *nullus* etiam jure Prætorio, & ideò ne quidem extra ordinem computantur. *leg. nullo modo 7. ad leg. Cornel. de fals.* Sed hoc habent tantum virtualiter: quia realiter aliqui sunt. Censetur autem *nullus*, qui eo genere, quo *nullus* dicitur, non est *Civilis persona*. Et ille non esse *Civilis persona* censetur, cui non licet facere, quæ personæ civiliter faciunt, sed quia sunt duo actionum genera, aliæ enim ad jus, aliæ ad factum spectant: servus tametsi nullus sit, quoad illas, quoad has *aliquis* & *persona*. Delinquere non est actio juris, sed actio facti, hanc ob rem servus, qui delinquit, ut persona delinquit, ut persona punitur æquè, ac quicumque alius *leg. deniq; Pomponius. D. ne quis eum leg qui hæredi 44. D. de cond. & dem. leg. nec servus 41. de pecul.*

Quando servi sint aliqui. An possint peccare & puniri?

Falsitas Virtualis.

F*alsum virtualiter illud est, quod revera non est falsum, prudentum tamen consideratione & hypothesi ita se habet, ac si esset falsum.*

Scite *libello de præcept. & dispens.* inquit S. Bernardus, *Quod probari non potest, mihi infectum est*, quoniam hæc propositio, *Abbas intrusus est* (de hac enim Monachi Carnotenses, qui Mellifluum Doctorem consuluerunt, agebant) ut ut realiter vera sit, aut non; si probari non possit, esse virtualiter falsa censenda est. Hinc patet Iudicem, qui notitia privata sciat Petrum commisisse homicidium: si tamen ille se sufficienter purget, & contra illum nihil sufficienter probetur, debere sedere pro tribunali, illumque judicare innocentem. Ergo in tali casu hæc assertio, *Homicidium commisit*, erit vera realiter, falsa verò civiliter & virtualiter.

Quæ probari non possunt cēsentur civiliter non accidisse.

Malitia Virtualis.

M*Alum virtualiter illud est, quod revera non est malum prudentum tamen consideratione & hypothesi, ita se habet ac si malum est.*

Quid sit Scandalum & quotuplex?

Scandalum duplex est: datum receptumque. Dat scandalum qui actionem malam dicit, aptam proximum scandalizare, ut si alicui, ut peccatum admittat, persuadeat. Recipis scandalum, cum abuteris Superioris clementia, & ideò peccas, quia ille est injurias condonare paratus. Actio, quæ dat scandalum, est formaliter mala: actio unde aliquis sumit scandalum, est formaliter bona, mala autem secundum dici. Interim aliquando debemus à tali actione cessare, & tunc per accidens erit mala virtualiter; ita enim se habebit, ac si esset mala. Aliud clarius exemplum subjiciamus.

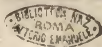
Quid Fidejussio sit?

Fidejussio est alienæ obligationis in se susceptio, qua quis se obligat ad eam implendam si debitor principalis non soluerit Gomezius *tom. 2. cap. 13 num. 11.* Lessius *de just. & jur. libr. 2. cap. 28. dub. 1. num. 1.* Vnde si Petrus mille aureos mutuos à Francisco recipiat, Petrus est, qui realiter pecuniam recipit. Petrus qui vi mutui revera illam tenetur solvere. Si tamen Ioannes pro Petro fidejubeat, erit virtualis debitor; ita enim se habebit, ac si ipsemet recepisset pecuniam, ita ac si mutui contractu ipsemet revera obstringeretur. Fidejussor in causa criminali virtualiter reus est: & si amicus pro quo fidejussit, erat homicida, censetur ille homicidium commisisse virtualiter: ita enim se habet, ac si illum commisisset realiter. Ergo, qui revera est innocens, virtualiter improbus est. Si quæras tamen, *An in causa criminali admitti possit fidejussor?* Respondet Lessius *de Iust. & Iure lib. 2. cap. 28. dubit. 7. nu. 41.* ex Iulio Claro *libr. 5. sentent. qu. 46. num. 18.* Et communi opinione Doctorum posse amicum pro amico fidejubere quoad pœnam pecuniariam, si ad talem pœnam reus condemnaretur, non autem quoad pœnam capitis, aut mutilationis, quia nemo est vitæ, aut membrorū suorū dominus. Hæc exceptio non habebat locum apud Ethnicos, qui concedebāt homini in se ipsum mortis & vitæ potestatem; sed Ethnicos condemnat Decalogus, qui lege quintâ homicidia interdicit. Cæterum si dispensaret Deus, etiam quoad pœnam capitis fidejussio esset valida. Hinc patet, quomodo Dominus noster Iesus-Chri-

Fidejussor est virtualiter debitor.

An in criminibus sit fidejussio?

An homo sit sua vitæ Dominus?

Christus in Causa capitali fuit fidejussor. An habuerit licentiam an praeceptum?

Christus in causa criminali & capitali pro genere Humano, quod non erat satisfaciendo, fidejusserit: nam Deus est vitae & mortis Dominus, & Christus ut moreretur pro omnibus, non solùm habuit licentiam, sed & in communi Doctorum opinione praeceptum. Vide tamen Theolog. Fundam. à *num.* 291. Hinc intelligi debet Apostolus, qui *Galatis* 3. 13. sic scribit. *Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum.* Anne maledictum, aut maledictus esse potuit, qui est infinitè benedictus? Attende. Peccavit homo, & se peccando reddidit maledictum. At non erat satisfaciendo: & Christus pro illo fidejussit: & desperatam ejus causam in se transtulit. Ergo fidejussionis vi fuit peccator virtualiter, nam qui erat reverà innocentissimus ita se habere voluit, ac si sons esset: unde, qui erat reverà benedictus, ita se habere voluit, ac si esset maledictus. Et ad hanc fidejussionem respicit in Cerei benedictione Ecclesia, dum personat Dominum nostrum Iesum-Christum, *qui pro nobis aeterno Patri Adae debitum solvit; & veteris piaculi cautionem pio cruore detersit.*

Christus fuit maledictum virtualiter.

Pluralitas virtualis.

M*Vlta virtualiter dicuntur illa, quae reverà non sunt unum, prudentum tamen consideratione & hypothesi, ita se habent ac si essent multa.*

Etsi objecta sint multa, si tamen unus actus voluntatis sit Suarez & Megala apud Dianam *part.* 1. *tract.* 7. *resol.* 17. esse unicum peccatum pronunciant: unde asserunt eum, qui unico voluntatis impetu voluit aut multos occidere, aut pluries mulierem cognoscere, aut pluries furari, aut pluries mentiri; aut pluries Missam vel Officium Divinum omittere, unicum commisisse peccatum. Ratio est, quia sicut duae formae reales distinctae puro numero eidem numero subjecto inhaerere non possunt, sic similiter, nec plures formae Morales. Et per consequens, nec plures malitiae. Stando huic doctrinae, quae probabilis est, & in Physicis ab Angelico Doctore defenditur & in Ethicis à Thomistis deberet, ille actus erit unicus realiter & moraliter. Verùm enim verò, si Scoto subscribere placeat, & asserere plures formas reales accidentarias posse uni & eidem numero inhaerere subjecto, de formis moralibus analogicè philosophabimur, dicemusque actum illum voluntatis, quo quis voluit decem occidere, esse quidem unicum realiter; at verò esse decem actus virtualiter, quoniam tametsi realiter unicus sit, quia ad decem objecta terminatur, & decem concernit injurias, prudentum judicio & hypothesi ita se habet ac si esset decem. Vide nostram Theol. Fundam. à *num.* 730.

De actu voluntatis, qui plura objecta mala respicit, An non unicam An vero plures malitias habeat?

Haec Angelici Doctoris sententia, quando objecta puro sunt numero distincta, locum habet: si enim distinguantur specie (puta si quis unico actu voluerit solutam conjugatam & monialem cognoscere) malitiae multiplicantur: nam in utraque Schola subjectum potest simul habere plures formas accidentales distinctas specie.

Quid si Objecta distinguantur specie?

ARTICVLVS III.

De Vnivocis, Aequivocis, & Analogis. *Quid sit Abstractio? An fiat per intellectum? An dentur res abstracta realiter? An in Vnivocatione reperiatur Abstractio? An, & quomodo Vnivocatio ab Aequivocatione, & Analogia distinguatur? Adduntur aliqua de Synonymis & Denominativis.*

De Vniversalitate expressiva, quae in expressione connotatis fundatur.

QVI asserunt Vniversalitatem in solo communi connotato consistere, contradictoria implicare videntur, & omnem Vnivocationem & Analogiam tollere, & Aequivocationem solam admittere.

Probo illud prius. Nam, si Petrus, Paulus, & Franciscus in solo connotato conveniunt, quoad intrinsecam entitatem totaliter different inter se. At, si in connotato conveniunt, non different totaliter inter se. Ergo *different, & non different.* Contradictoria igitur, ut dicebamus, implicantur. Probatur minor. Nam si conveniunt in connotato, quia universi homines

An implicet contradictionem?

nes actus intelligendi eliciunt, etiam convenient in intelligendi potentiâ, quæ est intrinseca; omnes enim intelligere, possunt. Ergo repugnat, quòd aliqui extrinsecùs in operatione conveniant, & tamen non conveniant intrinsecùs in virtute & potentiâ operandi.

Qui in operatione, etiam in operandi potentia conveniunt.

Probo illud posterius. Si enim semel intrinseca convenientia negetur, omnes res existentes se totis different. Erunt ergo æquivocæ.

An omnes res distinguuntur se totis?

Præterea, Anima Christi, aut æquè differt à meâ ac ab Animâ Leonis, vel minùs differt à meâ quàm à Leoninâ. Si primum: ergo tam verum est dicere, quòd humanam naturam Verbum Divinum adsumpserit, quàm quod Leoninam. Hoc autem est hæreticum. Ergo debet dici secundum. Ergo, si minus illa à mea differt, quàm à Leoninâ, habebit Christi Anima aliquid in quo cum meâ & Leoninâ conveniat; aliquid, in quo cum meâ conveniat, & à Leoninâ differat: & tandem aliquid, in quo differat ab utrâque. Ergo potero in eâdem Christi animâ has tres formalitates distinguere. Et hæc activa distinctio nominatur *Abstractio*, seu *Præcisio*. Sed quo illas formalitates modo abstraham aut præcidam? Iam expono.

An unus homo æquè ab alio differat, quàm à Leone, vel ligno.

Dantur in homine variæ formalitates.

SECTIO I.

De Præcisione seu Abstractione objectivâ.

Quid sit Abstractio?

NON poterimus de Vnivocis, Æquivocis & Analogis agere sine Abstractionis notitiâ: & hanc ob rem debebimus præmittere, ut dicenda meliùs intelligantur.

N.B. Quid præcisio Vocalis sit?

Dantur præcisiones vocales, quas si semel bene percallere velimus, non poterimus intellectuales ignorare. Sanè aliud est *unam rem dicere, & aliam tacere* (hoc est, *non dicere*) & aliud toto cœlo diversum, *unam dicere, & aliam negare*. Petrus est vivens, sensibilis, & rationalis; & hoc esse verum scio, quia percipio, quòd vivat, sentiat, & discurrat. Quid verat autem, ut ego non totum hoc dicam; sed aliquid non dicam, vel taceam? Dico, *Petrus est vivens*; linguâ ergo expressi vitam; sensum autem rationemque silui seu non dixi. Ergo linguâ vitalitatem à sensibilitate & rationalitate præcidi, seu abstraxi.

An lingua possim unam formalitatem præscindere ab alia?

Linguæ & mentis collatio.

Quod in linguâ est *tacere*, est in mente *non concipere*, *non intelligere*. Nam sicut lingua potest unam rem dicere non dictâ aliâ, sic similiter mens poterit unam formalitatem concipere non conceptâ aliâ. Quam ob rem, sicut abstrahit & præscindit vocaliter, qui unam rem dicit, & tacet aliam, nam hoc ipso dictam à non dictâ distinguit: sic etiam abstrahit & præscindit mentaliter, qui unam formalitatem concipit & non concipit aliam, nam hoc ipso conceptam à non conceptâ separat & distinguit.

Præscindere mente quid sit?

Quomodo fiant Universalia?

Per abstractionem mentalem fiunt in Peripatu Vniversalia: nam quando ego considero Petrum, Paulum, & Franciscũ tres esse homines inter se differentes, non fallor, non decipior; sunt enim tres homines, non unus homo. Postea cùm video omnes tres ratiocinari, considero virtutẽ ratiocinandi omnibus tribus communem, quæ à differentiis præcisa est una in omnibus, & est Vniversalis. Et, si sumatur in concreto, ut sit *Habens virtutem ratiocinandi*, vel uno verbo *Homo*, erit Vniversale, quod possit de singulis hominibus dici.

SECTIO II.

An dentur Præcisiones reales? An Vniversalia sint à parte rei? An à rebus, quæ habent ordinem realem, hunc ipsum ordinem realiter auferre possimus?

An dentur Vniversalia à parte rei ante operationem intellectus?

QVæstio, quæ inquirit, *An dentur Vniversalia à parte rei?* erat olim difficilis, & à paucis tractata. Realia hęc Vniversalia à multis impugnari vidimus: at singuli eò Platonem propellunt, quò magis eorum ictibus pateat: cùm tamen Vir doctissimus fuerit, & sic exponi debeat, ut dixerit, quæ possint ingeniosè defendi. Nos controversiam hanc in Metalogicâ ad summam reduximus facilitatem, Materiale Systema ad Platonis mentem dilucidando. At eadem in hac Morali Logicâ promovebimus: multa enim Philosophia Virtualis potest; in quibus Realis hæret, ut vel hinc asserendum sit, *Iurisprudentiam esse Physicâ potentiorem*, & quid, si addiderim, *& nobiliorem*? Ergo considera lineas sequentes.

An nobilior Physica Iurisprudentia sit

An detur potentia ad præteritum?

DE Potentia ad præteritum scribunt mirabilia Doctores: omnesque repugnare illam asserunt, tanta universalitate, ut Hieronymus dixerit, *Deum, licèt omnia possit, Virginem post ruinam reparare non posse*. Sanè Causas Physicas nõ habere potentiam ad præteritum indubitatum est. Quid de Deo dicendum sit, alibi expendo, & præsentem controversiam non tangit. At Iurisprudentia frequentissimè in tempora transacta se insinuat; & jubet, ut quæ reverà fuerunt, vir-

An illam habeat Deus?

An Iurisprudentia?

virtualiter non fuerint, hoc est, ita se habeant, ac si nunquam fuerint in rerum naturâ: & simili animositate præcipit, ut quæ reverà non fuerunt, virtualiter fuerint; hoc est, ita se habeant, ac si fuissent de facto. Possem sanè diffundi: sed insinuabo breviter, quæ in Philosophia uberiori calamo dilucidabo? Petrus exempli gratiâ est filius Ioannis, non Ambrosii. At Petrum Ambrosius adoptat. Quid resultabit inde? ut Petrus virtualiter non sit filius Ioannis, & virtualiter sit filius Ambrosii. Ergo Ioannes Petrum non genuit, Ambrosius genuit. Et hîc parcant Iurisperiti, qui *fictionem Iuris* hanc vocant, nam ubi doctissimè sentiunt, loquuntur male; Virtualitates enim non sunt fictiones, sed hypotheses, quæ prudentum judicio subsistunt. Addo aliud exemplum. Moritur Arsenius die Dominicâ: & in suo testamento Petronium hæredem denominat. Dubitat hic an acceptare hæreditatem debeat? Die Iovis sumit resolutionem. Ergo tribus diebus (Lunæ, Martis, & Mercurii) non fuit hæres: non enim antequam acceptet, est hæres. Acceptat tandem Iovis die. Et quid habebit? ut à momento mortis (adeoque Lunæ, Martis, & Mercurii die) fuerit hæres. Possem centena exempla addere, sed hæc proposuisse sufficiat.

De filio adoptivo.

Fictio Iuris Hypothesis vocari debet.

De hærede.

DE Obedientiali potentiâ multa scribunt Theologi, quæ lima indigent. Multi latissimè illam extendunt, & hanc Conclusionem statuunt, *Potest Deus ex quolibet facere quodlibet*. An-ne & hanc chartam convertere in diem cinerum? Minimè. Non ergo *ex quolibet quodlibet* tantâ universalitate. At hæc, aut etiam majora potest Ethica: Nam inveterata meretrix, si ad confessionem Sacramentalem veniat, cùm peccatorum suorum numerum explicare non possit, jubetur exponere tempus, quo in illo statu mansit. Ergo in casu tempus virtualiter est numerus: & explicando tempus, prudentis Confessarii judicio ita se habet, ac si numerum ipsum exposuisset.

Potentia obedientialis.

An prædicamenta transsubstantiari possint?

HÆC & alia similia cogitanti, non videbitur mirum, si quæ realiter non distinguunt, moraliter distinguant: & contrà. Eadem actio physica solet esse virtualiter plures: & plures esse una virtualiter. Titium Cajus pugione confôdit: Septem illum occîdit ictibus. Hi physicè & realiter considerati sunt septem actiones. At ipsi moraliter & virtualiter sumpti, sunt unica actio, unicum peccatum, unicum homicidium. Petrus Sacerdotem interimit; pone, uno ictu. At hæc actio quæ realiter est unica, virtualiter est duplex; nam est Homicidium & Sacrilegium: peccata toto cœlo distincta.

Unus actus realis est multiplex moraliter, & contra.

RES aliena latissimè patet; nam vel est terra, vel fluvius, vel domus, vel arbores, vel animalia, vel homines, vel pecunia, vel aliquid simile. Esto genera à suis differentiis & speciebus in Metaphysicâ ratione ratiocinatâ distinguantur, aliter distinguuntur in Ethicâ: nam Injustitiæ, seu Furti ratio rem alienam afficit, pretium metitur, at verò differentias, quibus res aliena contrahitur, non attingit, nam fur in confessione dicet, *Furatus sum gravem materiam*; nec tenebitur exponere, an aurum, an argentum, an vestes, an ligna, &c. fuerit furatus. Ergo res aliena apud Ethicos etsi res generica & universalis sit, virtualiter realiter à suis differentiis distinguitur; immò sine differentiis operatur, hoc est, actum denominat: hic enim actus, qui rem alienam aufert, à re alienâ *Furtum* denominatur, & tamen à differentiis realibus rei alienæ (nempe, auro, argento, vestibus, &c.) non contrahitur ad talem aut talem furti speciem; nam omnia furta in lineâ furti, sunt ejusdem infimæ speciei. Consulto duo *in lineâ furti*; nam qui rem sacram raperet, non furtum alîus speciei, sed duo peccata (furtum & sacrilegium) committeret.

Quomodo genera physica à suis differentiis in Ethica distinguantur?

An furta, qua talia, distinguantur specie?

De furto sacrilego.

ORdo videretur à rebus, quæ exhibentur, separari non posse; nam, si duas scripturus sim literas A & B. debebo scribere, vel AB, vel BA. Interim ingenium aliquando in hac lege dispensat, & res etiam multas ab ordine quocumque præscindit. Hinc aliquæ Prudentum Resolutiones natæ, quas proderit breviter ponere.

An ab ordine possis præscindere?

Cajus celeberrimus Iurisconsultus *lib. 2. institut.* sic inquit. *Si in testamento quis plures servos manumiserat, quam lex concedat, illis tantum libertas debetur, qui priùs sunt nominati. Quod si omnes confusè nominati fuere, ut ordo nullus pateat, nulli firma est libertas. Ideo, & si testamento manumissio adscripta fuerit in circulo, ut qui prior posterior-ve nominatur, sic cognosci non possit, nulli libertas valet.*

De servis manumissis in circulo.

Iustinianus modum deligendorum defensorum civitatum per circulum *in S. Interim in Authent. de defens. civit.*

De electione in circulum.

Ausonius, quem Tiraquellus Medicum, & Poetam facundissimum nominat, in libro septem Sapientum Solonem introducit dicentem.

De septem Sapientibus.

De

De more Græco prodeo in scenam Solon,
Septem Sapientum Fama cui palmam dedit,
Sed Fama non est judicii severitas,
Neque me esse primum vestrum unum existimo
Æqualitas, quod ordinem nescit pati.
Rectè olim ineptum Delphicus lusit Deus
Quærentem quisnam primus Sapientum foret,
Vt in orbe tereti nomen incertum incideret
Ne primus esset ne vel imus quispiam
Horum è medio prodeo gyro Solon.

Quo ordine sint recensendi?

Vt Cajum, Iustnianum, Ausoniumque: aut etiam Solonem, & Oraculum Delphicum intelligant, & explicent, *quid sit manumissionem fieri in circulo? delectionem fieri per circulum? in orbe tereti nomen incidere?* se cruciant Interpretes, quos poterit hæc Historia juvare.

Quo modo actus fiant in circulo?

Vrbanus Papa, cùm vellet aliquem ex Seraphica S. Francisci Religione purpura condecorare, petiit, ut Ordo sibi tres proponeret, quos digniores putaret: At Ordo Summo Pontifici respondit sine ordine; nam tria nomina per modum sphæræ scripsit, ne ullus ordo cognosceretur. Et tunc Vrbanus illis tribus neglectis Generalem Ordinis assumpsit, & Cardinalem creavit.

An nomina scribi possint sine ordine?

Sed unde habemus hanc historiam? Eam Angelum *in l generaliter §. siquidem ff. de fideicommiss. liber.* retulisse testatur Fely. *in c. cum dilecta col. 4. vers. per istam regul.* & Cardinalis Alex. *in cap. Nicolao col. 1. extravag. de appell.* Sed Tiraquellus Author diligentissimus negat Angelum, vel lineam super illum titulum scripsisse, unde concludit Fely. & Alex. hanc historiam legisse apud alium Authorem.

Sed quomodo scripserunt illa nomina Patres. Tiraquellus hanc delineationem proponit, ut juniores instituat. Ergo ex Empedoclis Philosophia.

An lex de manumissione dura sit?

Sanè illa lex de manumissione videtur durior: statuere enim posset, ut nisi sciretur, qui nam priùs, & qui nam posteriùs nominarentur, manumitterentur seniores, aut antiquiores saltem; qui enim diutiùs defuncto servirerant, viderentur præcedere, nisi Imperatores ad approbandas manumissiones essent tardi.

Confusa denominatio.

Sed quid est *servos nominari confusè?* esse inscribi sphæræ, aut orbi tereti asserit Tiraquellus. At mihi tanta curiositas, quando moritur dominus, & omnia domi suæ tumultuant, loco, & tempori importuna videtur. Vnde existimo alio ex capite posse & solere confusionem oriri: puta, si in diversis tabulis singulis esse manumissio concessa, nec adesset diei, aut horæ character, unde ordo aliquis cognosceretur.

Delectio per circulum.

Et quid etiam deligi per circulum? Et nescio cur idem Tiraquellus ad historiam Pattum Franciscanorum recurrat, nam non video, cur debeant possint-ve nomina delegendorum circulo inscribi, ut delectio fiat. Acursium se torquere, non autem intelligere prædictum circulum: Bartolum autem *in l. quidam sub. init. col. ult. vers. quæro ff. de reb. dubiis*, propius accessisse testatur. Cum eligi per circulum sit, ubi quatuor sunt eligibiles ex. gr. nempe A, B, C, D. Si primo anno eligatur A, secundo B, tertio C, quarto D, quinto iterum A, & sic sine fine. Sed Bartolus ad sortes recurrit, cum tamen ab electione per circulum differat toto Cœlo sortitio.

NOTA.

Quales debeant esse leges?

De æquivocis Sectione sequenti disputabo, & dicet aliquis totum hunc meum Articulum fore inutilem, nam leges concipi debent clarissimis & determinatissimis verbis, quæ sensus ambiguos non subeant. Sic *libr. 1. Rhetor. cap. 1.* resolvit Aristoteles, cujus verba nobis sunt opportuna. Maximè *convenit*, ait ille, *ut quæ rectè posita sunt leges cuncta ipsa explicent, quæ explicari queant; & quàm minima Iudicibus relinquant. Primum, quia unum, aut paucos prudentes, qui leges ferre, aut judicare possint, facilius est invenire, quàm multos. Deinde quoniam longi temporis consideratione leges feruntur, judicia brevissimè conficiuntur.* Ego autem leges debere esse clarissimas & determinatissimas fateor: esse autem tales, nego: & quia multæ sunt obscuræ, perplexæ, & ambiguæ, ut omnis adlucinatio & æquivocatio tollatur, Sectionem sequentem adjungo.

An verbis ambiguis possint concipi?

Quid Appellatio sit?

Appellatio, quæ melius diceretur Affectio, *unam vocem, quæ ad duas posset referri, ad alteram determinat, & confusionem tollit*: nam, si dixeris, *Colebatur ibi Pallas aurea corona prædita*, meritò dubitabo an statua, an verò corona aurea fuerit? Dubium accentus tollet, nam si *aurea* acuat primam sic *áurea*, statua fuit aurea: si circumflectat ultimam sic *aureâ*, non statua, sed corona aurea fuit. Tollet & dubium interpunctio, nam si comma præcedat voceam *aurea*, hæc ad coronam: si sequatur, ad statuam refertur, quoniam hæ positiones, *Pallas aurea, corona prædi-*

Tollit ambiguitatem Accentus: tollit & interpunctio

ta, nec non *Pallas*, *aurea corona prædita*, differunt inter se. Hinc patet esse perniciosam doctrinam Ciampoli, qui Urbano VIII. in Secretarii Status dignitate servivit. Volebat enim omnia puncta proscribere: quoniam, aut turbabant Lectorem aut sua erant opinione superflua. At oppositū experientia demonstrat, & omnium Criticorum consensus: unde prodiit jam receptum Axioma, *Bona distinctio habet vim Commentarii*, quod licet primò dictum ab Houthemio credatur, admissum fuit posteà à Bosquiero productumque ab Antonio Sandero *in libro illo curioso, qui inscribitur*, Bibliotheca Belgica Manuscripta *pag. 9. sub fin.* & à me *in scholio nu. 362. & in Theolog. Fundam. num.* 1091. *§. bona* & etiam alibi. Sicut puncta in scriptura, sic pausæ in voce nos monent ad quod nam subjectum dictiones hæ vel illæ pertineant, unde Versorius Parisiens. *in comment. ad tract 9. summularum Logical. Petri Hispani ad §. de Divisionis fallacia pag.* 344. sic inquit. [Secunda differentia sumitur ex parte modi proferendi; nam oratio composita habet proferri prolatione cōtinua, oratio divisa habet proferri prolatione discontinua, discōtinuando dictiones, quę ab invicem dividuntur, & hæc sunt. Secunda differentia, est signum primæ, ut dicendo *Omnis propositio vera, est: si vera* ponatur in subjecto, sic illa oratio est divisa, & vera; & debet proferri prolatione discontinua, faciendo pausam inter subjectum & verbum: sed si teneatur ex parte prædicati, est composita & falsa, & debet proferri prolatione continua] clariùs. Hæc oratio est vera, *Omnis propositio vera, est*; hæc autem falsa, *Omnis propositio, vera est*.

An omnia puncta sint superflua?

An & tollat ambiguitatem pausa?

Tametsi magna circumspectione examinari debeat, quod subjectum singula adjectiva concernant, id speciali cura considerandum est in negationibus, quarum translatione sensus maximè perturbatur. Sit nobis exemplo illud diverbium *Non omnia volumus omnes*. Et quo negatio respicit? Tres hinc oriuntur propositiones, quæ sunt toto Cœlo diversæ, videlicet, *Omnia volumus non omnes. Omnes non volumus omnia. Omnes volumus non omnia*. Vide Theolog. Fundam. *nu.* 1130.

Præcipuè considerare oportet, quam vocem aspiciat negatio.

SECTIO III.

De Vocum Interpretatione.

Nimia justitia quæ?

AUdis in Scriptura, *Noli nimium justus esse*, & in Politica, *Nimium Ius, omnia injuria*, & quo sint ista sensu accipienda studiosè investigas. Uno verbo respondeo. Leges, sunt morum Regulæ, & hæ interdum suas exceptiones subeunt & qui in Theologicis Regulam sequens exceptionem non curat, *nimium est justus* & qui in Politicis legem civilem sequitur & casus exclusos ignorat, dum *nimium jus* pronunciat, subditis, qui Iustitiam expectant *nimiam injuriam* infert. Ut rem altiùs intelligas, hominem ob oculos ponam, *Nimium justum*.

Apparatu festivo Natalem suum Herodes celebrat: ad solenne convivium Principes, Tribunos, & Summates invitat. Ut hilares essent, ingressa Herodias, & ad numeros saltitans applausum meruit. Adridet Rex, *Pete à me quod vis*, inquit, *& dabo tibi*. Et promissionem juramento firmavit. Consulit puella matrem, ejusque voto indulgens, ait, *Volo ut protinus des mihi in disco caput Ioannis Baptistæ*. Contristatus est Rex, quoniam amabat & venerabatur Ioannem, & rem talem esse petendam non præviderat: interim, ne juramentum temeraret, jussit excollari innocentem, & dedit puellæ caput Ioannis in disco. *Marci cap. 6.*

Herodis convivium.

Ejusdem profusa promissio.

Ecce nimiam justitiam! ecce injustitiam summam! Quid agis Rex? An-non scis in generali promissione illa tua non ea includi, quæ non promisisses, si fuissent petita in specie? An ignoras, scelera non posse promitti? An-non percipis, te fore convivis scandalo, si velis censeri jurasse, quod impleri non possit sine crimine? Aperi oculos; hæc positio, *Debet iuramentum servari*. Est morum generalis Regula, quæ æquitati est obnoxia. Examina primò. Quid juraveris? non enim promisisti dare caput innocentis in disco. Hoc vel inde collige, quod contristeris: quia si hoc fore petendum prævidisses, contractioribus verbis te profudisses. Ut hoc promiseris & juraveris: scelus perpetrasti jurando, & alterum scelus perpetrabis exsequendo.

Non semper omnia includit generalis promissio?

Non obligat juramentum de malo.

Addam & alterum mirabilem Canonū Ecclesiasticorum Interpretem. Iulianus Apostata, cum Christianos plurimos videret in communi vivere, voluit, ut furti reus non esset, qui illos rebus exueret: nō enim furatur, qui communia capit. Et cùm suspensionis pœnas in Canonibus legeret ne diceretur brachium sæculare negare, suspensionis damnatos à Canonibus Clericos, furcæ jussit appendi.

Religiosi vivant in communi.

Quid apud Ecclesiasticos suspensio sit?

Sed etiam hic, dum nimis vult videri justus, in Orthodoxos sævit, & atrox facinus nomine pietatis investit. Si qua habent in communi confratres, exteris communia non sunt: & suspensionis censura à Canonibus lata exercitium Ordinū

res-

Non peccabat ignorantia Iulianus.

respicit, non usum vitæ. At, ut video, Imperator Apostata non ignorantia, sed malitia peccabat; nolebat enim rem ipsam intelligere, ut graviùs, & liberiùs noceret.

Æquitas suprema legum lex.

Hinc patet optimè dixisse Celsum, dum legem *si servum §. sequitur ad fin. de verb. oblig.* exponeret, sæpè periculosè errari sub Iuris Scientia, nisi totum ad æquum, & bonum redigatur. Hanc ob rem omnes leges Doctores legi cuidam universali subjecerunt, quam Epieikeian Græci, Latini *Temperamentum* appellant. Budæus.

Epieikeia.

Quod temperamentum nisi serves, ex summo jure, ut scitè nos monuit Terentius, summa fiet injustitia. Vdalricus Zasius *tit. 1. num. 6.* Hanc ob rem optimè Iurisconsultus dixit, *Ius esse artem æqui, & boni.*

Iuris finis, & media.

Respicit enim bonum commune ut finem, sed recipit ab æquitate media, qui enim utilitatem publicam per media iniqua indipisci conatur, vias à Iure præscriptas non observat: æquitas autem interdum suadet, interdum præcipit, ut verborum severitas & rigor temperentur. Infert Zasius. *Non ergo tutum, quod per manus traditur*, Statuta ad unguem esse observanda, *nam boni, & æqui moderationem exigunt*, per legem, si servum §. sequitur ad fin. de verb. oblig.

An-ne ad unguem observāda sint leges?

Iudicum classes.

Hinc Iurisconsultos Budæus in duas classes dividit; in prima, qui ex æquo, & bono literam moderantur, constituit: in altera, qui inexorabiliter literæ adhærent: & ut internoscantur, præcipit, ut illi epieikeis, hi verò ἀκριβοδίκαιοι nominentur. Hispani priores, *Regla de Dotores*; posteriores, *Dotores de Regla* vocamus, & meritò, nam illi sunt Authores Classici, quorum Responsa & Methodum ut Regulam discurrendi observamus; isti verò, qui dum Regulam sciunt, & exceptiones nesciunt, se & clientes suos in inextricabiles labyrinthos propellunt.

Regula Doctorum.
Doctores Regula.

An-ne Epieikeia, aut temperamentum est exlex? Absit. Temperamentum à ratione sumitur; & quia ratio est suprema lex, non potest destitui præceptis. Hæc pauca videntur sufficere.

Epieikeia leges.

Primum. *Examinanda est vocum acceptio.* Patet: quoniam eadem vox aliter in tribunali Ecclesiastico, & aliter in Sœculari sumitur. Et ne novis exemplis utar, *suspensionis sententia* in Iudicio Ecclesiastico ab Ordinum usu suspendit: in Sæculari reum in patibulum ducit. Ergo irridebat Ecclesiasticas censuras Iulianus, cū ab Ecclesia suspensos, laqueo esse damnatos delirabat. Fictio aliter à Grammatico sumitur: aliter à Poeta: aliter à Figulo: aliter à Theologo: & aliter à Iuris-perito. Stando rigori Grammatico, qui fingit, mentitur. Poetarum fictiones non sunt mendacia, quod Lactantius Firmianus clarè ostendit: sunt autem Apologi, & Fabulæ, quæ Narrationem ornant, & Lectorem erudiunt, dum recreant. Huc pertinent Novellæ illæ, quibus Hispani mores instituunt, & *Historias pensadas* vocant, ut ab aliis, quas dicunt *Historias sucedidas* distinguant. Huc spectant Parabolæ, quæ in Sacra Scriptura leguntur, quibus, si vel mendacii umbram haberent, non fuisset usus Christus, qui tamen in parabolis concionabatur. Vas fingit, hoc est, format Figulus, nam & à fingendo nomen habet. Theologus, quando dicit eum, qui cum fictione recipit Sacramentum Baptismi, validè baptizatum manere, non pronunciat eum, qui fingit (mentitur) se velle baptizari, & tamen baptizari non vult, baptizatum manere; sed statuit eum qui in actuali peccato sacramentaliter abluitur, manere quidem baptizatum, & supernaturali charactere insigniri, non tamen gratiam baptismalem suscipere, quousque recedat fictio: quo nomine peccatum intelligit. Et fateor me vidisse Salmanticæ turbari nonnullos Iuristas hac æquivocatione, quousque Clarissimus D. Valvoa illos sedavit dicens, Theologis in Theologicis credendum esse. Et tandem in Iure Civili Fictiones vocantur Hypotheses, omnis mendacii exsortes; nam sicut succurritur physicè pauperi dando vestes, si nudus sit; cibos si esuriat; potum si sitiat, & eleemosynam, si nummis careat: sic etiam moraliter, aut virtualiter succurri potest, concedendo illi, qui aliqua re indigeat, ut ita se habeat, ac si illam haberet. Sic illi, qui caret prolibus, conceditur, ut adoptando ita se habeat, ac si proles genuisset. Reo, qui peccavit, per veniam à Principe concessam indulgetur, ut ita se habeat, ac si nunquam peccasset. Illi, qui testamentum condit, ut post mortem vivat, & habeat ultimam voluntatem, quæ moraliter maneat, & ab exsequutoribus testamenti (Hispanus vocat *Testamentarios*) debeat impleri. Quod ultimum clariùs conspicitur Salmanticæ, quorum Professoribus conceditur, ut uno post mortē mense academicè vivant, hoc est, recipiant stipendia lectionis, ut possint decentiùs sepeliri.

Suspensio.

Fictio.

Novella.

Fabula.

Historia cogitata.

Parabola.

An baptismus cum fictione sit validus?

Hypotheses Iuris Civilis: an sint mendacia?

Adoptio.
Venia.

Testamentum.

An homines post mortem vivant?

Secundum. *Cognita vera vocum significatione considerandus est legum finis.* Hic semper est, publicum bonum: & hoc in honestum, utile, & delectabile, in communi opinione dividitur. Mutantur tempora, mutamur locis, & quæ hæri & ibi erant utilia, hodie & hic poterunt fortassis

Legum finis.

Bonum triplex.

tassis nocere. Vnde Illustriss. D. Avila, meus in Campaniensi Pontificatu Antecessor, Concionator subtilissimus & eruditissimus, voluit semel inquirere, cur Ecclesia vocem, *In illo tempore* Evangeliis, quæ in Missa cantantur, præmittat? Summaque id fieri providentia respondit, ut uno verbo satisfaciat Hæreticis, qui Apostolicam Sedem esse hodie depravatam obganiunt; nec enim Papa ut S. Petrus, nec Episcopi, ut Apostoli vivunt: summè enim illi fuerunt pauperes, hodie sunt divites: illos famulos habuisse nescimus, hos numeroso famulitio stipari videmus: &c. nec tamen ideò Ecclesiam deformatam videmus, illa enim fuerunt *in illo tempore*, hæc *in isto*. Mutatis temporibus apprehensiones & judicia mutantur, & licet olim paupertas ad venerationem conduceret, hodie Episcopi si non haberent decentes vestes, & convenientes famulos, despicerentur. Manet ergo idem finis *Ordinis reverentia*: mutantur cum temporibus media: tunc enim alia, nunc alia ut consequamur finem, opportuna videntur. At nunc etiam aliqui Prælati solent in excessu peccare: hos non excuso.

An hodie in majori essent reverentia Episcopi, si rebus ad vitã necessariis carerẽt?

Melleus Doctor *in lib. de precept.* asserit *illa, quæ sunt pro Charitatis conservatione instituta, contra Charitatem non debere observari*: & meritò: nam finis Monasticarum legum est Charitas: & hoc fine contradictoriè vel contrariè cessante, cessant constitutiones, quæ in hunc finem nos deberent dirigere. Hinc D. Zipæus Monasterii S. Andreæ, Ordinis S. Benedicti, apud Brugas in Flandria Abbas, qui prius abstinentiam à carnibus admisit, & postcà carnium usum restituit, duplici hodie in Cœlo coronatur (sic spero) laureola: altera, quia carnium usum abstulit; altera, quia reposuit. Sancto provectus zelo, carnes, quæ ter in hebdomade ex privilegio Apostolico comedebantur, abstulit, ut in suo Monasterio Regula servaretur ad literam. Optimè fecit. At posteà senes & debiles morbis variis inceperunt affligi; in infirmitorio, quàm in dormitorio, plures esse: chorum deseri: observantias regulares omitti: qui erant ægroti, non jam ter in hebdomade, sed quotidie ex Medici prudentis præscripto carnium esu adjuvari debebant: & ipsamet abstinentia causa erat, nec abstinentia esse posset. Ergo, tempori, loco, & personis devotionem attemperans, restituit mores veteres; & ut ter in hebdomade carnes ponerentur, permisit. Et nunc iterum optimè fecit.

Ordinum Monasticorum finis Charitas.

An semper & ubique abstinentia à carnibus carnium usui legitimo sit præferenda?

Sicut de Charitate Bernardus, sic etiã Iurium Interpres debet necessariò discurrere. Opus est, ut supponat, *ea, quæ ob bonum publicum sunt instituta, contra bonum publicum non debere observari*. Ergo, si Constitutio duos sensus habeat, alterum secundum bonum publicum, alterum contra, ille prior sensus necessariò est tenendus, & rejiciendus hic posterior. Præterea, ubi sensus est pervius, si tamen vel Constitutionis substantia, vel circumstantia aliqua, mutatis temporibus bono publico officiat, subest temperamẽto: nam generalis dispositio pro publico bono instituta, non includit casum in quo sit publico bono nociva. Nam, si Iuris Naturalis præceptum jubet, ut unicuique detur quod suum est, & tamen Petro suum gladium postulante ut Ioannem occidat, subest temperamento, & istum casum non includit; hoc ipsum de Humano Iure à fortiori est dicendum: quo sensu interpretor Iulianum *in leg. ita vulneratus ad fin. ad l. aquil.* dicentem, *multa in Iure Civili contra strictam rationem* (puta, literæ, aut Legislatoris voluntatis) *pro communi utilitate esse recepta*: nam, si mutatis temporibus sit ad publicum bonum illarum rerum, quæ ob publicum bonum olim jubebantur omissio, non est habenda strictæ explicationis ratio, sed admittenda est latitudo, quantam utilitas communis exigat. Hanc ob rem, ut hæc interpretatio authenticè fieret, leges secundum loca, & tempora intendendi, & remittendi potestatem Prætori concessere Romani. Papinianus *libr. 2. Definitionum* & habetur *leg. jus autem* 8. D. *de just. & jur.* [Ius Prætorium, quod Prætores introduxerunt, adjuvandi, vel supplendi, vel corrigendi gratia propter utilitatem publicam: quod & honorarium dicitur ab honore Prætorum sic nuncupatum.] Quæ verba sic Ioannes Corasius exponit. [Prætor suis edictis Ius Civile aliquando juvabat, ut cũ scriptis hæredibus bonorum possessionem decrevit §. 1. *in fin. de bon. possess.* nonumquã supplebat, quod in verbis legis desiderabatur (hoc enim propriè supplere est, quod videlicet in verbis deest, ex sententia replere, *leg. Gall. §. etiam* D. *de lib. & post.*) ut cum actionem utilem dabat quo casu nulla erat actio Iure Civili prodita, & tamen æquum erat actionem dari *leg. quia actionum* D. *de præscrip. verb.* Interdum emendabat & corrigebat, ut cum liberis emancipatis ab intestato §. *emancipati. de hæredit. quæ ab intestat.* & alienis posthumis institutis *d. §. de bonor. poss.* contra duritiem veteris legis bonorum possessionem dedit.] Sed cur hæc omnia? Corasius statim: [Interest quippe Reipublicæ pro rerum occasionumque varietate Statuta quo-

Monitum Politicum.

De æquivoca legis sensu.

An semper debeat dari unicuique quod suum est?

Qua, & cur authoritas Prætoribus concessa fuerit?

Adjuvabant Ius.

Supplebant.

Emendabant. An emancipati succedant?

Cur publicæ leges mutentur?

quoq; legum variari *cap. non debet de consang. & affin.*]

Benedictini mutandi accidentalia Regulæ habent authoritatem.

Hac ex causa Summi Pontifices concesserunt Ordini Benedictino, & liberalissimè Congregationi Cisterciensi, ut in Sancta Regula supplerent, auferrent, mutarent, quæ secundum temporis, & loci circumstantias videretur ad Dei majorem gloriam, & Religiosorum tranquillitatem & salutem conducere. Qua Congregatio Cassinensis suffulta in multis Regulæ rigorem, quem ante annos mille, quando fortiores, & validiores erant homines, nostri observabant Monachi, ætatis præsentis debilitati attemperavit, multas voces scitissimè interpretando, in quibus Grāmatici expositoribus indignarentur. Pono exemplum. Sanctus Pater *Regula sua cap.* 53. jubet osculo pacis hospites honorari: & Cassinensis vocem *Osculum* interpretātur amplexum. Et quis unquam hanc vocem Author in hac significatione recepit? Nullum quem sciam respondeo, & tamen ajo interpretationem esse bonam. Non enim S. Benedictus materiale osculum dari jubet, sed urbanitatem servari. Immò jussisset illud nō dari si sui hoc ævi consuetudo permitteret. Sed quia nemini voluit inurbanus videri, cavit periculo, osculumque præmissa oratione concessit. At hodie in Hispania nunquam, in Italia rarissimè sese sæculares ex urbanitate osculantur, & ideò osculo successit amplexus. Ergo S. Benedictus, si hodie scriberet, nec verbum scripsisset de pacis osculo, sed solummodò hospites supervenientes amplexu honorari jussisset. Ergo prudentissimè Cassinenses sic illum Regulæ textum interpretati sunt; non considerantes, quid tunc Sanctus Pater scripserit, sed quid hodie scriberet, si nunc Regulam conderet.

Osculum pacis. An sit amplexus?

Quanti urbanitatem fecerit S. Benedictus?

Quid scriberet hodie S. Thomas, si viveret, de Cōceptione?

Hoc modo P. Ioannes de Sancto Thoma, & alii S. Thomæ, & Bernardi locos, in quibus Immaculatæ Virginis conceptioni non favere videntur, exponunt: noluerunt enim habere sententiam, quam non approbaverat Ecclesia: at modo oppositam non approbat; immò ne pronuncietur, præcipiendo, reddidit ineffabilem. Ergo hi Sanctissimi Doctores, fuerunt enim Virgini devotissimi, si hodie scriberent, communem sententiam propugnarent. At etiam uterque congruè potest, & solet exponi; nostram enim & hoc ævo communem opinionē habuerunt, licet alicubi subobscurè loquantur; quæ enim in uno loco obscurè dicta, debent ab aliis locis in quibus clarè loquuti sunt, dilucidari.

Hinc ortæ fuerunt consuetudines, quæ rationabiles dictæ, quæ leges irritant. Nā consuetudo est triplex: videlicet Irrationalis positivè, Irrationalis negativè; & Rationabilis. Prima non potest contra legem præscribere, nam multitudo peccantium non tollit obligationem observandi Decalogum: nec exorbitantium multitudo facere potest, ut in Civilibus detur contra legem necessariam præscriptio; nam lex humana, si necessaria sit, etiam volente expresè Principe revocari non potest; nam tunc est Iuris Divini expressio, quod præcipit, ne Princeps omitti illa permittat sine quibus grave damnū pateretur Respublica. Secunda actus cōcernit (non quidem indifferentes, de his enim non feruntur leges) sed ad melius: qui sub duabus lucibus considerantur: sæpè enim, quæ utiliora censentur, minùs delectabilia sunt: & quia tunc ob majorem utilitatem possunt leges fieri, & ob majorem ipsæ tranquillitatem cassari (puta si dicat populus, non sibi tanti utilitatem talem esse, ut illam velit tanto labore consequi) tunc leges consuetudine mutari poterunt: &, si sciente potente, & nolente impedire Principe, non observentur revocatæ putantur. Tertia tandem consuetudo impediri non potest: ubi enim lex per accidens bono publico opponitur, cessat per accidens, & ejus violatio (hoc est, actus contrarius) rationabilis: hoc est Decalogo, & naturali dictamini conformis est.

Tria consuetudinum genera.

De lege necessaria.

Quomodo leges per consuetudinem mutentur, aut tollantur?

SECTIO IV.

De Vnivocis, Æquivocis, & Analogis: & hinc sumpta occasione, de Synonimis, Heteronymis, & Denominativis.

VNivocum, *Æquivocum*, *Analogum* sunt vocum nomina: *Vnivocata*, *Æquivocata*, *Analogata* sunt rerum & objectorum nomina, quæ vocibus univocis, æquivocis, analogisque significantur.

Vocum expositio.

Vnivocè conveniunt, & univocata dicuntur, *quorum nomen est commune, & ratio nomine significata est in singulis eadem.* Tales sunt *Canis*, *Leo*, *Elephas*, *Homo*, quibus nomen *Animal* commune est, & ratio hoc nomine significata est in singulis eadem: & ideò *Animal* appellatur *univocum*.

Quid sint univocata?

Animal.

Nisi æquivocationes essent in Iure Commentarii non essent: nam cum pleræque voces diverso sensu possint & soleant accipi, ideo necessarium fuit, ut Viri Consultissimi leges Scholiis doctissimis dilucidarent.

Cur sint legū scripti Commentarii?

Itaque æquivocata dicuntur, *quorum no-*

Quid sint æquivocata?

nomen est commune ratio verò nomine significata est in singulis omninò diversa. Talia sunt primum signum Zodiaci; militare instrumentum, quo veteres diruebant muros; & Aries notum animal. Omnibus vox *Aries* communis est. At illud, quod in uno significat hæc vox, alii non convenit.

Aries.

Sacerdos.

Sic similiter vox *Sacerdos* est æquivoca; convenit Presbytero Christiano (Panormitanus *in cap. si Sacerdos de offic. ordinan.*) Ethnicorum Sacrificulo (Paulus. *in leg. Non distinguemus*, §. *Sacerdotio* D. *de recept.*) & Iurisprudentiæ Professori (Vlpianus *lib.7.instiis.* nimirum *leg.* 1. D. *de Iust. & Iure*. Vide Budæum, Spiegelium & Corasium *ibid.*) & tamen ratio nomine significata est in singulis omninò diversa.

Sacerdotium.

Apud Christianos *Sacerdotium* Hostiam, & Calicem consecrandi potestatem importat, & respicit cultum Divinum: apud Ethnicos sacrilegam dicit superstitionem, & Diabolicum cultum concernit. Religio Orthodoxa & Ethnica, solo conveniunt nomine, quia sicut verus & falsus Deus differunt toto Cœlo, sic Fides & Infidelitas, Religio & Sacrilegium nil intrinsecū habent commune. [Consultò dixi *intrinsecum*, quia sæpè opposita debent extrinsecè convenire, aut coincidere: nam amor, & odium Dei, in termino seu objecto conveniunt: & eadem forma est, quam ponit alterum, & negat alterum contradictorium.] Sanè Iurisperiti & Presbyteri non vocantur *Sacerdotes* univocè: nec enim illi sunt personæ Ecclesiasticæ, nec isti, qua tales, Iura docent, aut dicunt.

Ethnicorum cultus est Religiosus secundùm dici.

De convenientia intrinseca & extrinseca.

Aequivoca nihil significant.

Vox æquivoca, si nihil addatur, nil omninò significat. Ergo non contrahi, sed impleri debet, & nota id bene; nam Vnivoca contrahuntur: Æquivoca verò non contrahuntur; sed complentur. Vox *animal* per voces *Rationale*, & *Irrationale* contrahitur: nam solitariè posita, habet suam determinatam significationem, quam in compositione conservat: nam sivè dicam *animal*, sive *animal rationale*, sive *animal irrationale*, semper *animal* significat *vivens sensibile*. Vox autem *Ca* per voces *put*, *rdo*, *nis*, *lix*, *ro*, &c. non contrahitur, sed completur, ut fit *Caput*, *Cardo*, *Canis*, *Calix*, *Caro* &c. nam separata, nihil significat, & in compositione non habet significationem partialem. Sic similiter vox *Aries* cum dicimus, *Aries Cælestis*, non contrahitur, sed completur: nam separata nihil significat Arieti sydereo & gregario commune, & in compositione non habet significationem partialem, quando enim audio vocem *Aries Cælestis*, non per vocem *Aries* priorem, & per vocem *Cælestis* posteriorem signi partem intelligo, sed per totam vocem *Aries Cælestis*, totum primum signum Zodiaci.

Aequivocum non potest contrahi.

Vox Ca & vox Aries non contrahitur.

Hinc patet, æquivoca, priùs esse distinguenda (vel, ut nos loquebamur, complenda) quam definienda, aut explicanda. Complentur expressè, aut implicitè; realiter, aut virtualiter.

Cur Aequivoca prius sint distinguenda, quàm definienda?

Complentur dupliciter.

Sane expressè & realiter, cùm adiectivum, aut alia vox adjungitur, quæ æquivocationem amoveat. Implicitè verò & virtualiter, cùm æquivocatio tollitur ex circumstantiis, aut vocibus consignificantibus. Sic *lingua bovis* vox æquivoca, nam significat talem carnem, & talem florem: in culinâ aut horto non censetur æquivoca, ibi enim non coquuntur flores, hîc autem non coluntur carnes. Ergo, ut vides à loco tollitur æquivocatio. Etiam implicitè tollitur cùm dicimus [*Sol est in 4. gr. Arietis.*] nam Sol non est in Ariete gregario, nec hic mensuratur per gradus.

Lingua bovis, quid?

Hinc scitè Cajus leg. *Qui venenum.* D. *de verbor. signific.* vocem *venenum*, quæ est æquivoca, compleri jubet, ut quid significet, intelligatur. *Qui venenum dicit*, ait, *adjicere debet, an malum an bonum sit? nam & medicamenta venena sunt, quia eo nomine omne continetur, quod naturam ejus, cui adhibitum sit, mutat. Cùm id apud nos venenum appellamus, Græci* Φάρμακον *dicunt; quod apud illos quoque tam medicamenta, quæ nocent, hoc nomine continentur. Vnde adjectione alterius nominis admonet nos summus apud eos Poetarum Homerus*; qui sic ait Φάρμακα πολλὰ μὲν ἐσθλὰ μεμιγμένα πολλὰ γὰρ λυγρά huc usque Cajus.

An Venenum sit vox æquivoca?

An etiam Φάρμακον?

Homerus.

Si fortè contendere velis, *Venenum*, aut etiam Φάρμακον, esse vocem univocam, dicam ut minimum esse æquivocam iudicialiter, nam in tribunalibus de actibus individuis agitur, non de abstractis generibus à differentiis & circumstantiarum concursu. Ergo ut suadeatur, quod Titium Semphronius occiderit, non sufficit ut probetur, quod illi venenum propinaverit, nam sunt venena salutifera; sed in specie & individuo probandum est quod propinarit illi læthale.

De actionibus singularibus & individuis inquiritur in Tribunalibus.

DVX Adriæ tam generis nobilitate, quàm doctrina clarus Commentarios ad Plutarchum edidit, qui cum magno hodie applausu à Viris eruditis leguntur. Et *libr. 3. de virt. Moral.* ait: *Mercurium, qui* ἑρμῆς *dicitur, scilicet* Interpres, *non sinebat Antiquitas effigiari nisi ex ligno quam optimo, reliquos verò Deos ex quocumque, quod quidem nihil aliud innuit, nisi quod legum Interpretes debent*

Aequivoca benignius sunt interpretanda.

Non ex quocumque ligno fit Mercurius. Adag. *Sed curè*

bent esse bene animati, ut sint ad lenitatem, non ad sævitiam proniores; qui si fuerint quocumque modo ad malum propensi distrahunt leges ipsas, aut ad crudelitatem, aut ad fraudem, depravantque sententias legum, ut Principibus placeant & blandiantur. &c. *Nunc autem nulla ratione opitulante, modò nescio quem* Bartolum,*aut* Baldum *in medium afferant, Iusti & Sanctissimi Iudices appellantur perinde ut Pythagorici, qui pro recta ratione dicebant,* Αὐτὸς ἔφα, Ipse dixit: *Ipse autem erat Pythagoras.* Amandæ sunt à populo leges, &, ut amentur debent esse benignæ: nec ab ipsis stat Iurisconsultus qui severis interpretationibus illas crudeles reddit. Vnde Celsus *leg.* 18 D. *de legib.* suavitatem commendat, & ait, *Benignius leges interpretandæ sunt, quo voluntas earum conservetur.* Nec est hæc nova & à Iunioribus inventa circa legum interpretationem benignitas, quoniam Servium Sulpicium, Cicero & alii celebrant, & non *Iuris*, sed *Iustitiæ consultum* nominant, quod suavissimus fuerit, legesque clemẽter & benignè illustraverit. Huc collimavit Iustinianus, cùm leges suas lenitate condivit; semper enim rigori anteponit clementiam, ut videre est leg. 1. *&* 2. C. *de his, qui latron. occult.* leg. *quo naufr.* §. *non tantum, de incend. ruin. naufr.* leg. *Si quis servum.* C. *ad leg. Flav. de Plag.* leg. *quicumque* §. *quod si servus.* C. *de serv. fugit.* Vnde plerique omnes Authores (quorum multos adducit Farinacius *qu.* 133. Caballus *resol.crimin.* 287.) jubent Iuriconsultis, ne severè leges interpretentur.

Carpitur Iudicum aliquorũ crudelitas.

Leges esse debent amabiles.

Servii Sulpicii in exponendis legibus commendatur benignitas.

NOTA.

De æquivocatione vocis φθορά. *An Iustinianus Aptardocitarum hæresi fuerit infectus?*

Plurima controversia oriũtur ex æquivocatione & multa hac ablata cessarent.

Multæ in Mundo fuerunt rixæ & contentiones, multæ etiam hodie sunt merâ æquivocatione subrollatæ. Arrianorum & Catholicorum controversia fuit sub initium de re summa: sed postea multi Hæretici abutentes vocabulis, & illorum significationem in dissonos sensus obtorquentes, volebant videri Catholici, cum maximè exerant ab Ecclesia Orthodoxâ. Sed hæc Iustinianum non tangunt, in cujus & Iuristarum gratiam de voce Φθορά, & Διαφθορά breviter disputabo.

Quæstio incidens.

Coincidunt: & pro *labe, lue, & vitio* sumuntur. Et quæritur *An Dominus noster Iesus Christus Diaphthoras, aut Phthoras ante resurrectionem habuerit?*

Respondeo primò has voces esse æquivocas, & posse de vitiis seu defectibus naturalibus, & posse de moralibus intelligi. Si agatur de moralibus, nullo Dominum nostrum Iesum-Christum peccato, nullo morali vitiò, nullo peccati fomite, aut cõcupiscentiæ habitu infectum fuisse concors tenet Ecclesiæ Romanæ sententia. Si verò agatur de naturalibus, dicendum est, eum corpus verum & non phantasticum habuisse, & hujus vitæ miserias tolerasse; dolores in cruce passum fuisse, verum fudisse sanguinem, ut nos à captivitate redimeret. Quomodo Christus miserias humanæ naturæ sit perpessus, S. Ioannes Damascenus *lib.* 4. *cap.* 21. proponit & expendit his verbis. *Naturales nostræ passiones secundum naturam, & supra naturam fuerunt in Christo, secundum naturam enim movebantur apud ipsum, quando permittebat carni pati, quæ propria. Supra naturam autem, quia non præcedebant in dominio voluntatem naturalia. Nihil enim coactum in ipso consideratur, sed omnia voluntaria, volens enim esuriit, volens sitiit, volens timuit, volens mortuus est.* Consonat per omnia Augustinus, qui *libr. Progn.* sic inquit: *Quid est, quod Christus in morte turbatus est, nisi quia infirmos suæ infirmitatis voluntaria similitudine consolatus est.* Ecce turbatus, & tristis fuit, sed volens. *Oblatus est, quia ipse voluit, & non aperuit os suum.* Isaiæ 53. Quæ pro hominibus fuẽrit dignatus pati, *in serm. de Natali Domini* perstringit S. Augustinus, & ait. *Homo factus est hominis factor, ut sugeret ubera regens sydera, ut esuriret panis, ut sitiret fons, dormiret lux, ab itinere fatigaretur via, falsis testibus accusaretur veritas; Iudex vivorum & mortuorum à Iudice mortali judicaretur, ab injustis justitia damnaretur, flagellis disciplina cæderetur, spinis botrus coronaretur, in ligno fundamentum suspenderetur, virtus infirmaretur, salus vulneraretur, vita moreretur.* Hæc omnia patiebatur, quia erat homo: & poterat cursum naturæ impedire, quia erat Deus. Post Resurrectionem habet corpus gloriosum, magnis dotibus & prærogativis condecoratum, inter quas impassibilitas recenseri debebit. Contrà Aptardocitæ, tametsi corpus Christo ὁμοούσιον nostro fuisse dicerent, illud sicut post resurrectionem, ita ante resurrectionem impassibilem fuisse asserebant, & quæ de phthoris, seu passionibus moralibus sobriè & scitè dicta ab antiquis fuerant intelligebant de realibus & naturalibus.

Christus nullũ peccatum commisit, nullum morale vitium habuit.

Habuit corpus verum: & passibile.

Sed quo modo passibile?

Christi passiones erant naturales, quoad substantiam, sed obediebant voluntati.

Christus patiebatur miserias quia volebat: & illas nõ pateretur, si nollet.

Quanta pro hominibus perpessus fuerit?

Christi corpus post resurrectionem impassibile est.

Hæresis Aptardocitarum.

Nos hodie Theologi, ut linguæ Græcæ

Φθορὰ vox æquivoca, vitium, Passionem, & Propassionem significat.

cæ æquivocationem in linguâ Latinâ vitemus, pro unâ voce φθορὰ, tres ponimus, videlicet, *vitium, passionem* & *propassionem*. Prima mores concernit, & in Christo reperiri non potuit. Secunda miserias naturæ significat, humanæ voluntati rebelles, quales nos patimur: tertia miserias voluntati obedientes, quales fuerunt in Christo. Phthoras Christus in primo & secundo sensu nunquam habuit: in tertio sensu ante mortem habuit, & post resurrectionem non habet.

Aphtardocitarum hæresim Iustinianus admittit & propagat.

Hac hæresis, ut in vita Iustiniani inquit Antonius Contius, *passim tunc mundum implevit, nec idiotas solùm, sed & Magistratus & Hierarchas, & ipsum adeò orbis Imperatorem Iustinianum. Hac pluribus exsequi volui, quia qui defunctoriè vitam ejus descripserunt, in hæresim Eutichetis eum delapsum esse scripserunt; homines ignavi, & veritatis incuriosi mentiendi veterno ebrii. Non defuerunt tamen, qui ut cumque piissimum Imperatorem excusatum à crimine impietatis voluerunt, quod ita præ nimio Christi amore senserit, seque ita magnificentius de Christo æstimaturum arbitratus fuerit.* Hanc ille hæresim omni nisu promovit, & propter illam plurimis molestiam intulit, sed tandem ante mortem resipuit, & Eutychium, quem in exilium miserat, Constantinopolitanæ Sedi restitui iussit, & valdè piè se ad Christi tribunal præparavit.

Cur id fecerit? Resipiscit.

Tota hæc hæresis æquivocatione laborabat.

Turbæ omnes illæ, quæ ob hanc hæresim afflixerunt Europam, æquivocatione subsistebant: quia vox φθορὰ ita à multis accipitur, ut Christo concedi non possit: sed debebat Imperator ad sobrietatem sapere, & se Catholicorum Præsulum magisterio concredere, & non permittere, ut Novatores doctrinam antiquam pervertterent.

Quid sint Analogata?

Sanus.

Analogata *sunt, quorum nomen est commune, ratio tamen nomine significata in singulis partim eadem, & partim diversa est*, ut Medicina, Pulsus, Homo, illis hoc nomen *sanus* commune est: & vocatur analogum, quia sanitas, quæ est ratio illo nomine significata tametsi insit singulis analogatis, habet manifestam differentiam in singulis, quoniam in Medicina causativè, in Pulsu indicativè, & in Homine reperitur formaliter.

Ius est nomen analogum.

Hinc patet Ius esse nomen analogum. Primò enim sumitur pro Iurisprudentia, unde Vlpianus *leg. 1. D. de Iust. & Iure.* Ius esse artem boni & æqui definit. Secundò esse idem quod lex, & à jussu per apocopen dicitur. Prat. Tertiò sumitur pro re præcepta. Connanus *lib. 1. cap. 1. num. 5. ex Paulo*. Quartò sumitur pro loco, in quo jus dicitur: nam *in jus vocari*, ad tribunal vocari est. &c. Sanè omnibus his quatuor analogatis nomen *Iuris* commune est, etiam ratio nomine significata (nempè justitia, *ut in tit. Institut. de leg. natural.* & *in leg. final. D. de justit. & jur.*) in omnibus reperitur, non autem eodem modo in singulis, quoniam eadem æquitas, Iustitia in Iurisprudentia exponitur & dilucidatur in lege imperat, in legis objecto præcipitur, & in Tribunali administratur.

Quid sit Decalogus? quid Ius naturale? quid Ius gentium? Quid Ius humanū? Quid Canonicum & quid Civile?

Præterea *Ius* sumptum pro lege, quod communissima, & abstractissima voce (eo modo, quo conceptus analogus ab analogatis abstrahi potest) nominatur Decalogus, qua ad Ius Naturale, Gentium, Canonicum, & Civile contrahitur est analogũ: prout enim homines reales & physicos concernit Decalogus *Ius naturale* dicitur; prout homines mysticos, & morales (civitates, provincias, &c.) concernit, nominatur *Ius gentium*: prout habet præcepta generica, quæ ad speciem secundum personarum, locorum, & temporum reducuntur humanitus, *Ius humanum* vocatur, quod in *Canonicum* & *Civile* subdividitur. Differentiæ, quæ Decalogum ad jus Naturale, & ad Ius Gentium contrahunt, nec sunt contradictoriæ, ut Rationale & Irrationale, quæ contrahunt Animal, & Hominem & Brutum constituunt: nec sunt omninò diversæ & condistinctæ, ut Latrabile, Rugibile, Hinnibile &c. quæ contrahunt & dividunt Brutum, & Canem Leonem, equum &c. constituunt, sed dicunt proportionem & similitudinem: nam sicut de Iure naturali respectu hominum realium (Petri, Pauli, Francisci &c.) sic etiam de Iure gentium respectu hominum mysticorum (Rerumpublicarum, Provinciarum, Regnorum &c.) philosophamur: ubi tanta reperitur rationis paritas, & analogia, ut multi Viri docti hæc duo Iura: (Naturale, & Gentium:) confundant: & multi ad alterum illa pertinere pronuncient, quæ alii accensent & conscribunt alteri. Ius humanum etiam dicit analogiam: nam sicut omnia Iuris Divini præcepta majorem Dei gloriam, & hominum utilitatem respiciunt: sic & humana Iura eo modo generica præcepta contrahunt, quo Deus magis laudetur, & meliùs hominum utilitati prospiciatur. Sic accidit in tertio præcepto Decalogi. Ius naturale præcipit, ut aliquo tempore colatur Deus: non determinat quando Moyses, Deo præcipiente Sabbata, & alia festa determinavit, quæ illo ævo aptiora visa: & sic genericam legem contraxit, & determinavit. Consideravit creationis be-

Animal per differentias contradictorias contrahitur Brutum per omnino diversas.

Iuris naturalis & Iuris gentium distinctio.

Ad illa dicit Analogiam Ius humanum.

De tertio præcepto Decalogi cur illud contraxerit Moyses ad Sabbatā?

beneficium; quia septima die complevit opus suum Omnipotens, cessavitque ab omni opere quod patrarat. Non respexit Mundi redemptionem, quæ nondum fuerat, quia legem tempori attemperabat. At Ecclesia, quia redemptionis beneficiũ est creationis beneficio sublimius; unde in Cerei benedictione concinit, *Nihil enim nobis nasci profuit, nisi redimi profuisset*, quia die Dominica Christus resurrexit à mortuis, illam jussit esse festivam, ut oremus Deum gratiam, qua in Domino vivere & mori possimus, ut posteà ad gloriam æternam resurgamus.

Et cur Ecclesia ad dies Dominicas.

* Sed & sunt præcepta, quæ humano Iure reponuntur addita pœna corporali, ut *Non occides. Non mœchaberis. Non furtum facies* &c. in his etiam servat analogiam Ius humanũ; nam sicut Ius naturale & Gentium homicidia, adulteria, furta &c. inhibet sub peccato mortali Theologico, sic Ius Cæsareum sub peccato mortali civili: ut qui hujusmodi scelera commiserit, mortem animæ incurrat ex præcepto Divino, & mortem corporis ex humano. Ergo in omnibus analogia (similitudo, & proportio) servatur.

Aliquando Ius humanum præcepta Divina exponit & pœnam addit.

* Petis, an in his præceptis reperiatur contractio ab humano Iure proveniens? Respondeo affirmativè. Nam totus Decalogus obligat ad culpam, & ad pœnam. Illam statim, qui illum violat incurrit: hanc etiam in hac vita Deus, quando vult, & qualem vult infligit; & vult puniri humanitùs, qui leges non observant Divinas: modum autem, & quantitatem pœnæ non determinat, sed Principum prudentiæ committit.

Sed & tunc etiam determinat & contrahit Ius Divinum.

DOctrinæ similitudo postulat, ut aliquid etiam dicamus de Synonymis, Heteronymis & Denominativis.

Synonyma (& meliùs Polyonyma) dicuntur nomina, quæ sunt sono diversa, & tamen habent eamdem significationem, ut *Indumentum* & *Vestis*, nec non *Gladius* & *Ensis*.

Quæ sint Synonyma?

Si quæras, An nomina Divina, quæ omnibus tribus personis conveniunt, sint Synonyma? Respondebit P. Leo Carmelita *in Logica* assertivè: quia significant eamdem Divinitatem. Sed opposita sententia est communis & vera: nam, ut ait Ægidius Columna *dist. 1. part. 1. quæst. 1. art. 4.* [quia licèt omnia absoluta in Divinis sint idem, quod Dei substantia; quia ibi potentia & voluntas sunt idem quod substantia: tamen hujusmodi plura attributa non sunt Synonyma, sed summuntur secundum aliam, & aliam rationem; vel secundum aliam & aliam habitudinem; ratione cujus aliqua dicimus Deum posse, quæ non dicimus velle, quia posse est respectu oppositorum, sed velle simpliciter loquendo respicit alterum oppositorũ tantùm &c.] Ergo *Omnipotentia*, *Providentia*, *Prædestinatio*, *Iustitia*, *Misericordia*, &c. non sunt voces Synonymæ, nam licèt eamdem Divinam voluntatem significent; illam significant aliter & aliter expressam, & ad alios & alios terminos cõparatam. Divina enim voluntas prout volendo operatur: nam Deo idem est velle ac facere (unde Auctor libri de causis apud Ægidium *dist. 1. part. 1. quæst. 1. art. 4.* ait, *Deus in agendo non habet mediatorem*, hoc est, potentiam inter voluntatem & effectum mediam) vocatur *Omnipotentia*; pro ut Mundum gubernat, *Providentia*; pro ut Electos ad æternam beatitudinem dirigit, *Prædestinatio*; pro ut præmia & supplicia impertitur, *Iustitia*; pro ut sublevat miserias pauperum, *Misericordia*. &c.

An nomina & attributa divina sint Synonyma?

In Deo non datur potentia operativa à voluntate distincta.

Quid Omnipotentia, Providentia, Prædestinatio, Iustitia, Misericordia, &c. sint?

Apud Ethicos *Ius*, *Lex*, *Præceptum* sunt voces Synonymæ. Vt exponeret Ius gentium Iustinianus ex Pomponio *libr. sing.* Enchrid. subscripsit hæc verba. *Vt erga Deum Religio, ut parentibus & patriæ pareamus*. Quæ Iura Ioannes Oldendorpius Præcepta appellat, & hoc Scholio erudito dilucidat. [Præcepta Decalogi utriusque Tabulæ, breviter complectuntur verba Pomponii in leg. 2. D. de Iust. & Iur. *Veluti*, inquiens, *erga Deum religio, ut parentibus & Patriæ pareamus*. Quid enim hoc aliud est dictu, quàm *Dilige Deum ex toto corde*, ut in priore Tabula, *& proximum tuum sicut te ipsum*, ut in posteriore Tabulâ Decalogi, vel authore Christo? patria enim in se continet omnes proximos.] Ergo (1) *Præceptum* & *Ius* sunt synonyma. Ergo (2) Decalogus est conceptus analogus, qui ut dicebamus, in Iure Naturali, Gentium, Humano, Civili, Canonico, summâ proportione invenitur.

Lex veluti D. de Iustit. & Iure.

An voces Ius Lex Præceptum sint Synonymæ?

Heteronyma dicuntur vocabula, quæ & sono & significatione differunt ut *Homo*, *lapis*, aut etiam *Annus* & *Adoptio*.

Heteronyma quæ?

Denominativa tandem audiunt, quæ denominãtur ab alio, ut *Theologus* à Theologia, *Iurisperitus* à Iurisperitia, *Sapiens* à sapientiâ.

Denominativa quæ?

Concreta denominari ab abstractis non contrà, postulat ordo naturæ, quia à priori sumitur denominatio, & compositis priora fuerunt simplicia. At ordo doctrinæ à notioribus incipit, & contingere potest, ut composita sint notiora simplicibus, Vlpianus *lib. 7. institut.* rei naturam sequitùr, atque *Iuri operam daturum, priùs nosse oportet, unde nomen Iuris descendat*, est

An Concreta denominentur ab Abstractis?

leg. 1. D. de just. & jus.

Ius unde dicatur? *est autem Ius à Iustitia appellatum*; ita ut quod priùs dicebatur *Iustum* posteà fuerit *Ius* per apocopen dictum. At Isidorus *Ius* esse nomen simplex supposuit, & inde *Iustitiam*, quasi Iuris statum dictam pu- Vnde Iustitia? tat: quo videlicet modo Cicero *libr. 2. de Natur. Deor.* ex Venere potiùs, *venustatem*, quasi in ea venus stet, quàm *Venerem* ex venustate dici existimat. Vnde Venus? Vnde venustas?

ARTICVLVS IV.

De Vniversalibus, & Prædicabilibus. *Quot Vniversalium & Prædicabilium classes sint? Quomodo Philosophi, & quomodo Iurisconsulti illis utantur?*

Quis fuerit Author Tractatus de Prædicabilibus?

TRACTATVS HIC de quinque vocibus inscribi solet: Author est Porphyri⁹, de cujus patriâ, vita, & moribus multi Dialectici inutiliter tractant. De numero eorumdem multa edisserunt, quę poterunt à doctis nesciri. Habuerit ille quinque filias, an non? non est res digna examine: non enim ideò Vir eruditus quinque voces posuerit, ut singulas singulis filiabus nuncuparet. Iterim plura, quàm quinque Prædicabilia esse ponenda, statim demonstrabimus. Oportet disputationem hanc attentè legere, multa enim continet, sine quibus dialecticari possis. In ipsâ aliter quàm Philosophi loqui solent Iuristæ, sed non omnes; multi enim volunt subtiliores videri & utuntur Lexico Philosophico.

Cur quinque posuerit?

An sint plura?

SECTIO I.

De numero & Essentia Vniversalium.

An Vniversalia pendeant ab Intellectu?

CONceptus rei, vel est Vniversalis ut *Homo*, vel Particularis, ut *aliquis Homo*, vel singularis, ut *Hic Homo*, *Petrus*, *Antonius*, *Paulus*. Universalia iuxta communem Peripateticorum opinionem pendent ab intellectu, etiam particularia: Vide Theologiam Fundam. num. *931.* & *num.* 1125. Ergo ante mentis operationem omnia sunt singularia. Philosophus igitur primò Petrum, Antonium, Paulum, &c. contemplans esse similes & dissimiles reperit: & rationem, in qua similes sunt, ab illâ, in qua differunt, abstrahens, concipit hominem ut sic, & iste est conceptus universalis; nempè *Homo*. Si autem Homo abstractus contrahatur hæcceitate indeterminatâ, erit *Aliquis Homo*, & vocabitur *Individuum vagum*: Si autem hæcceitate determinata, erit *Hic Homo*(*Petrus*) & vocabitur *Singulare*. Hi conceptus universales, ut hodie exponuntur cōmuniter, sunt Ideæ illæ Platonicæ, quas perpetuas Academici dicunt; non quia in Intellectu humano aliqua fingi possit æternitas, sed quia ab æterno illæ sunt in intellectu Divino: Verum enim verò hoc sensu etiam possent æterna dici singularia. At puto malè exponi Platonem, ejus enim sententiâ Vniversalia sunt in rebus ante omnem mentis operationem, & realiter à differentiis distinguuntur, ut in Metalogica ostendo.

Quomodo fiat Vniversale? Quomodo contrahatur?

De Ideis Platonicis.

An sint à mentis operatione independentia?

Vniversale est *unum in multis*; nā ratio hominis, quę vniversalis est, in singulis hominibus reperitur. Prędicabilitas est notissima Vniversalis proprietas, & Prædicabile dicitur *Vnum de multis*; nam ratio eadem hominis de singulis hominibus prædicatur. Et hîc obiter nota, esse Quæstionem celebrem, quæ inquirit *An Vnitas hæc Vniversalis, intrinseca, vel extrinseca sit?*

Quid sit Vniversale? Quid Prædicabile?

De Vniversalis Vnitate. Intrinseca-ne, an extrinseca sit?

Ante Resolutionem adnotato, Voces BA & BE. habere unitatem intrinsecam, nam habent illud B, utrique intrinsecum & commune. Conveniunt enim in B. & differunt per A & E. Et considerato cōtrà, Characteres hos ΦΩΣ, & PHOS intrinsecè nîl habere commune, nec enim in numero, aut in figurâ conveniunt. At habent unitatem extrinsecam; nàm in prolatione conveniunt; hoc est, eodem modo proferuntur.

Hac doctrinâ præmissâ ingreditur Quæstio, & interrogat, *An Homo & Brutum* (*& idem dicito de aliis speciebus intrinsecè, ut* BA, *&* BE: *an verò extrinsecè, ut* ΦΩΣ, *&* HPOS *conveniant?* Thomistæ & Scotistæ admittunt Vnitatem intrinsecam: & adhuc differunt inter se; quam enim S. Thomas post mentis operationem admittit, hanc Scotus asserit esse ex naturâ rei, & ante mentis operationem reperiri. Nominales cum suo Magistro Ochamo, Vnitate tantummodò extrin-

Angelici Doctoris Opinio.

Illi adhæret Scotus.

Eidem autem Ochamus, quē sequuntur Nominales, opponitur.

trinsecâ contenti sunt. Non est primus, qui hanc sententiam invenit & docuit Ochamus, nam multis ante eum sœculis illam tradidit S. Ambrosius: qui libr. 1. de Spirit. Sanct. sic inquit. *Tres testes unum sunt, sicut Ioannes dixit, Aqua, Sanguis, & Spiritus; unum in mysterio non in natura. Aqua igitur testis est sepultura, Sanguis verò testis est mortis: & Spiritus testis est vita.* Ergo in intrinseca natura differunt, & in testificando, qui est actus externus conveniunt, & ideò *unum* esse dicuntur. Ergo similiter Petrus & Ioannes, licèt intrinsecè diversi sint, esse *unum* dicentur in ratiocinando, quia similes actus eliciunt. Sic etiam homo & equus, licèt etiam intrinsecè diversi sint, esse unum dicentur in sensibilitate, quia in eliciendo actus sensitivos conveniunt. Et hæc unitas extrinseca pro rebus Iuridicis dilucidandis, commodior & opportunior est.

An D. Ambrosius à Nominalibus stet?

Prædicabilia sunt connexa.

Quæ ex Spiegelio habet Calinus *verb. Prædicamentum* non legi poterunt, quoniã rem non attingunt: quæ autem verb. *voces* ex Topico Tabeotii desumpsit sunt digna, quæ attentè legantur. *Voces Prædicabiles*, inquit, *quinque sunt: Genus, Species, Differentia, Proprium, & Accidens. Inter quas tanta cognatio & affinitas esse videtur, ut quamvis Synonyma non sint, differantque in ratione & vocabulis; cohærent tamen inter se vicissim, ut mutuò quod habet altera tribuat, & communicet alteri: Genus utique communicat speciei, ut in primo sui nominis occursu definiatur: quia nulla sine generis interventu species explicari potest. Species etiam communicat generi, ut per eam speciosius inspiciatur & venustius atque certius. Speciei quippe beneficio depellitur generalitas priùs incerta informis & confusa.* Prædicabilium definitiones subjungamus.

Quid genus sit?

Genus est, *quod prædicatur de pluribus differentibus specie in quid*; ut *Animal*, quod de Homine & Bruto in quid (essentialiter dicitur, ut in his propositionibus. *Homo est animal. Brutum est animal*, videre est. Ita in Theol. Fundam. *num.* 925. Quomodo intelligi debeant Clausulæ generales expono *num.* 1277. Generi per speciem (Vniversali per particulare, & Toti per partem) derogari *num.* 816. & 925, ostendo. In generalem concesſionẽ, promiſsionẽ, aut juſsionem, non venire ea, quæ non essent verisimiliter in specie concedenda, promittenda, aut præcipienda suadeo. *ibid. num.* 699. 822. 930.

Quid species?

Species est, *quæ prædicatur de pluribus differentibus numero in quid*, ut *Homo*, qui de Petro, Ioanne &c. & ut *Equus*, qui de Bucephalo Alexandri equo, & de Cõcitato Caligulæ equo, &c. in quid (essentialiter) prædicatur, cum dicimus, *Petrus est homo, Ioannes est homo*, &c. vel etiã *Bucephalus est equus, Concitatus est equus.* &c. Vide Theol. Fundam. *num.* 925. Occurrit hic nova & curiosa quæstio, quæ investigat. *An admittenda sint inadæquata species?* Et si illæ admittantur, an Vir & Fœmina dicendi sint, specie inadæquatâ differre? *ibid. num.* 1161. An Pygmæi & Gigantes inadæquatâ specie distinguãtur? *ibid. num.* 1702. Et ad mores veniendo. An multa quæ specie reali differunt, ad eamdem speciem Moralem spectent? Si enim parum pro nihilo reputatur in Ethica, species, quæ realiter loquendo parum differunt, coincidere moraliter, censendæ sunt. *ibid. nu.* 1142. An dentur peccata, quæ inadæquatâ distinguantur specie? Et, si talia fortassis dentur, An hæc ipsa distinctio debeat in Sacramentali confessione explicari? *ibid. num.* 801. dissero *ibid. num.* 1277. de specialibus clausulis: &, An magis & minus mutent speciem explico *ibid. num.* 1679. 1683.

An dentur species inadæquata?

De Viro & Fœmina.

De Pygmæ & Gigante.

An quæ realiter specie differunt sint interdum ejusdẽ speciei moralis?

An dentur inadequata peccatorum species?

An individuũ sit prædicabile?

Individuum etiam est prædicabile: quod *vagum* dicitur, ut *Aliquis homo*, à Nominalibus confunditur cum Specie: ab aliis inter Speciem & Individuum determinatum collocatur. Hoc Individuum determinatum etiam est prædicabile, ut *Petrus est hic Homo.* Ago de Individuationis principio *ibid. num.* 802. Inquiro, an hæceitates sint æqualis perfectionis *ibid. num.* 1161. ostendoque *ibid. num.* 813. Privilegium personale esse singulare; personam sequi, & etiam cum persona extingui.

Quid differentia?

Differentia est, quæ prædicatur de pluribus in quale quid: est enim de essentia subjecti, & tamen adjectivè dicitur, ut *Rationale*, quod de essentia hominis est, & tamen prædicatur adjectivè, ut cum dicimus *Petrus est rationalis*. Et quidem Differentia prædicatur de specie, quam constituit, & de inferioribus ejusdem speciei: de specie quidem, cum dicimus *Homo est rationalis*; de contentis, & subalternatis ab eadem specie, ut cum addimus *Ioannes est rationalis. Franciscus est rationalis* &c. In Theolog. Fundam. *num.* 107. examino, an Differentiæ in Genere, & an inferiores in superioribus includantur? hoc est, an includatur in Animali Rationale? & si non, an saltem includatur in sensibili? De hominis & Leonis differentia dissero *ibid. num.* 105.

Differentiæ divisio.

Differentia est duplex infima, & superior (illa dici solet specifica, nam speciem con-

constituit: hæc generica; nam de specie subjicibili, quæ est genus prædicabile enunciatur (Infima est *Rationale*, quod Hominem: *Hinnibile*, quod Equum, &c. constituit: Superior est *Sensibile*, quod constituit animal.

Quatuor modi Proprietatum. Quanam hoc Prædicabile constituat?

QUATUOR à Porphyrio accipitur modis Proprietas: ad primum pertinet, quæ convenit soli, sed non omni: ad secundũ quę convenit omni, sed non soli: ad tertiũ, quæ convenit omni & soli, sed non semper. Hæ ad ultimum Prædicabile rejiciuntur: quoniam ad quartum pertinet Prædicabile, quæ in quarto modo ponitur, & convenit omni soli ubiq; & semper, nam Risibilitas, quæ Proprietas omnis est, omni, & soli convenit omni, ubique & semper. Hæc autem de suo subjecto, cujus est Proprietas, & de omnibus sub illo cõtentis prædicatur, ut cum dicimus, *Homo est risibilis; Petrus est risibilis, Paulus est risibilis*. &c.

Proprietatis divisio.

Est etiam duplex Proprietas; infima & superior; infima est Proprietas infimæ speciei; superior est Proprietas Generis, seu speciei subalternæ. An-ne à suo subjecto potest separari Proprietas? Vide Theolog. Fundam. *num.* 564.

Non solum Genera & Species, sed etiã illorum accidentia habent suas Proprietates: nam Pompejo quidem accidit esse Romanum Civem: at Romani Civis proprium in quarto modo est, habere filios in potestate. Cajus *lib.* 1. *Institut.* clarissimè *in potestate nostra sunt liberi nostri, quos ex justis nuptiis procreavimus: quod Ius proprium Civium Romanorum est.*

Lex 3. D. de his, qui sunt sui vel alieni Iuris.

Præter Proprietates positivas etiam reperiuntur negativæ, quæ essentias quodammodo concomitantur; & inter ipsas non habere Proprietates positivas, est quædam negativa Proprietas. Exemplum faciliùs in Philosophia Morali, quam in Naturali reperiam. Nam Pomponius *lib.* 10. *ad Q. Mutium*, sic inquit, *Legati Proconsulis nihil proprium habent, nisi à Proconsule eis mandata sit jurisdictio.*

Leg. 13. D. off. Procons. & Legat.

Quid sit accidens.

ACCIDENS est, *quod prædicatur de pluribus tanquam contingens*, ut album: in his videlicet Propositionibus, *Murus est albus, Charta est alba, lac est album.* &c.

Accidentium Classes.

Accidentia, alia intrinseca, & alia extrinseca sunt. Intrinseca intimè inhærent, ut *Albedo*. Extrinseca sunt separata, & extrinsecè subjectum denominant, ut *esse dexterum*. Eadem res respectu unius potest esse essentialis, & respectu alius accidentalis *ibid. num.* 2030.

De pluralitate Accidentium in eodem subjecto.

An-ne duo Accidentia puro distincta numero, eidem possunt inhærere subjecto? Negat S. Thomas, asserit Scotus, & discipuli suos Magistros sequuntur. Ab hac Quæstione reali pendet alia moralis, quæ investigat, an duæ malitiæ, puro distinctæ numero, possint inficere eumdem actum? Cum igitur sicut de realibus realiter, sic de moralibus moraliter philosophãdũ sit, negativè Thomistæ respondere tenentur, & Scotistæ affirmativè. Rẽ exemplo dilucido. *Petrus furatus est rem sacram in loco sacro*, quomodò ergo peccavit? Commisit furtum: de hoc non dubito; de sacrilegio inquiro, an simplex, an duplex commiserit? Respondet Scotista duo illum commisisse sacrilegia: alterum furando rem sacram; alterum, furtum in loco sacro committendo. Dissentit ab illo Thomista, & unicum tantum sacrilegium in illo actu cognoscit, gravius tamen, quam si altera tantum circumstantia succurreret. Vide Theol. Fundam. à *num.* 720.

An duæ malitia esse possint in eodem actu?

Exemplis doctrina præcedens dilucidatur.

VT OMNIA HAEC ex Iurisprudentia locum habeant, pono ob oculos Virtutem Moralem, quæ in Iustitiam, & alias virtutes, ut genus in species dividitur. Est autem Iustitia Virtus Moralis dans unicuique quod suum est. In hac definitione Virtus Moralis genus est, & in cæteris verbis (nimirum, dans unicuiq; &c.) differentia consistit. Quam ob rem hæc Propositio, *Iustitia est Virtus Moralis*, est primi Prædicabilis, & *Iustitia dat unicuique quod suum est*, est tertii. Iustitia ut sic subdividitur in Commutativam & Distributivam: illius essentia formaliter consistit in æqualitate Arithmetica, hujus vero in proportione Geometrica. Ergo hæc Assertio. *Iustitia commutativa est virtus*, ad primum prædicabile pertinet. At hæc, *Iustitia commutativa est Iustitia* ad secundum spectat, hæc autem *Iustitia Commutativa est commutativa*, est idemtica. Præterea, quia Virtutis est Proprietas, quod laudabilis sit, hæ enunciationes, *Virtus est laudabilis, Iustitia est laudabilis, Iustitia commutativa est laudabilis*, ad quartum Prædicabile pertinent: & tandem hæ, *Hæc Iustitia commutativa administrata fuit Parisiis: Illa Neapoli* &c. Prædicabili quinto accensentur.

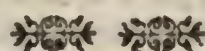
De Iustitia.

Quid sit, & quotuplex.

Quo modo in Distributivã & Commutativã dividatur?

PRO coronide hujus Sectionis addendum Terminos vel esse primæ, vel secundæ intentionis. Primæ intentionis sunt, qui significant res ipsas, ut *Petrus, Homo, Animal, Vivens* &c. secundæ autem intentionis sunt, qui significant relationes, & denominationes Logicas, ut *Genus, Species*, &c. *Subjectum, Prædicatũ*, &c. *Major, Minor, Conclusio*. &c.

Quid primæ & secundæ intentionis terminus sit?

SE-

SECTIO II.

De Analogis Prædicabilibus.

An Prædicabilium doctrina possit de Analogis verificari?

SVnt Analoga simillima Vnivocis: & possemus, si vellemus, de illis quinque Prædicabilia conformare Porphyrianis analoga. Pono exemplum. Ius Divinum Analogum est, & in Ius Naturale, & Gentium, ut Analogum in sua Analogata dividitur. Quid ergo vetat has Propositiones conformare.

Considerentur hæ propositiones, & quæ in ipsis de Iure prædicata dicantur.

I. *Ius Divinum, est lex à Deo lata.*
II. *Ius Naturale, est Ius Divinum prout hominem realem concernit.*
III. *Ius Gentium, est Ius Divinum prout hominem mysticum concernit.*
IV. *Ius Naturale, est Ius Divinum.*
V. *Hoc Ius Naturale, est Ius Naturale.*
VI. *Ius Naturale hominem realem concernit.*
VII. *Ius Gentium, est Ius Divinum.*
VIII. *Hoc Ius Gentium, est Ius Gentium.*
IX. *Ius Gentium hominem mysticum concernit.*
X. *Ius Naturale est indispensabile.*
XI. *Ius Gentium est indispensabile.*
XII. *Ius Naturale cordibus hominum inscriptum est.*
XIII. *Ius Naturale Tabulis lapideis insculptum est.*
XIV. *Ius Gentium cognoscitur ab Vniversis.*

Ad quodnam Prædicabile hæ Propositiones reducantur?

Prima, Secunda, & Tertia sunt Definitiones, similes his, qui per Genus & Differentiam concinnantur. Quarta, & septima possent ad Primum Prædicabile reduci: Quinta, & Octava ad secundum: Sexta & Nona ad Tertium. Si indispensabilitas est Decalogi proprietas, ut Thomistæ propugnant, Decima & Vndecima verè & propriè ad Prædicabile Quartum spectant: reliquæ verò ad Quintum.

SECTIO III.

Quomodo Iurisconsulti hac doctrina utantur?

An Iuristæ dissentiant?

AD Porphyrii & Peripatus mentem Vniversalia & Prædicabilia exposuimus, & denominavimus. Audire etiam proderit aliquos Iurisperitos, & an verbis tantum à Philosophis & Theologis differant, examinare.

Quid vox Genus importet?

Primò itaq; occurrunt Franciscus Hotomannus & Pardulphus Prateius, qui sic inquiunt [*Genus* (1) appellatum esse cujusque generationis principium, constat, ut si dicamus, Titium à Semphronio genus habere. (2) Ad hujus itaque similitudinem dictum est *Genus* quod de pluribus differentibus specie, in eo quod quid est prædicatur, ut *Animal*, *Corpus*, *Actio*, *Possessio*. Sicut enim unus est Principium multis procreatis, qui continentur uno nomine: ita Genus est principium suis speciebus, quas uno verbo comprehendit, & addita differentia sic constituit, ut æs accepta forma transit in statuam, vel in aliam rem. Vt ecce, si dicas *Animal est*, non intelligitur, an hominem vel equum asserere volueris; Genus enim est, & utrumque cum pluribus aliis speciebus complectitur. Verum, si differentiam addas, puta rationem, facies speciem: veluti *Animal rationale*. (3) Ad dignoscendum autem, utrum id, quod proponitur, Genus, aut vero Species sit, semper respice, an de pluribus dici possit? Deinde, an horum plurium singula rursus de multis aliis rectè prædicentur, vel non? tunc enim, si plures sunt Gradus, Genus est, si dumtaxat unus, Species, quæ de multis individuis & numero discretis prædicantur. (4) Porrò Individua unam tantùm, neque ulteriorem sui partitionem admittunt. Sic actio personalis habet sub se actionem ex contractu, & quoniam hæc Actio ex contractu rursus de multis aliis dici potest, agnosci actionem personalem esse genus. Verùm actio ex contractu individua sub se continet, quæ amplius de nullo prædicari possunt, ut est Actio ex contractu Caii. Actio ex contractu Titii & cæteræ. Quam naturam Generis & Speciei ostendit Iurisconsultus *in leg. 2. in princ.* D. *si cert. pet.*) Sic illi. Vide Taboetium *in Topic. mil. for. & leg. disc.*

Quid Genus & Species sit?

Quomodo internoscantur?

An sint opportuna hæc exempla, alibi examinabo?

NOTAE.

Loquuntur, ut Peripatetici, & voces in significatione præscripta in Scholis accipiunt, interim placuit aliqua breviter adnotare.

An Caput genealogiæ vocetur Genus?

Ad num. 1. Generationis seu Genealogiæ Principium Caput-ve non appellatur *Genus*, nec oppositum probat exemplum ab illis adductum; si enim dixerimus, Titium à Semphronio genus ducere, non ideò Semphronium esse Genus dicemus, nam tunc Semphronius erit Genearcha, & tota Genealogia erit Genus, quod à Semphronio ducitur. Rationem ergo nominis, non benè probant.

Nova Prædicabilium Definitiones ex Ottomanno & Prateio.

Ad num 2. benè definiunt & exponunt rationem Generis, & quomodò ab speciebus distinguatur, & per Differentias contrahatur.

Ad num. 3. Quando dicimus Genus est quod prædicatur de pluribus differentibus

bus specie, posset reponere aliquis se benè scire *Animal* prædicari de pluribus; se autem nescire, an illa plura sint Individua, vel species, adeoque an Animal sit Genus vel Species nescire, ut ergo hæc allucinatio tollatur exhibent Regulam, ex qua hæ fortè clariores Definitiones resultant, videlicet

Quid sit Genus? Genus est, *quod in quid prædicatur de pluribus, quorum quodlibet etiam prædicatur de pluribus in quid.*

Quid Species est? Species est, *quæ in quid prædicatur de pluribus, quorum nullum potest de pluribus prædicari in quid.*

Quid individuum? Individuum est, *quod non prædicatur de pluribus in quid.* Aliter, *est, quod de unico tantummodò prædicatur.*

Ad num. 4. Ajo illos benè sentire, malè loqui. Si enim Individuum unam tantùm partitionem admittat, habebit sub se saltem duo: quidquid enim dividitur, ut minimum in duo dividitur. Ergo de duobus poterit prædicari, quod falsum est. Illam ergo periodum lege sic. *Porrò singularia de uno tantum dicuntur, non enim Vlteriorem sui divisionem admittunt*: & ideò *Individua* vocantur.

An individuū dividatur?

De exemplis Moralibus, quæ proposuerunt, hoc unum dico, esse interdum valde difficile manifestam doctrinam opportunis exemplis illustrare, an omnia benè posita sint cum agam de Divisione Generis in species examinabo.

Difficile est veram doctrinam exemplis opportunis dilucidare.

Hottomannus Pratejusque, ut vidimus exposuerunt Voces, Genus, Species, Individuum in Peripatetica acceptione: at aliter illas Iurisconsulti accipiunt: ergo hoc Lector admoneri debebit. Præstat id Spiegelius, qui apud Ioannem Calinum sic inquit. (Species est vox, quæ de pluribus differentibus numero seu individuis dicitur (1) ut apud Apellum *Tutela hæreditaria, Additio hæreditatis, Dominium directum, Emptio, Furtum, Obligatio Civilis, Actio Personalis, Possessio naturalis.* &c. Quamquam nonnullis visum est, ut attestatur Contiunc. *Speciem* individuis comparatam hoc nomine parùm aptè notari: *Speciei*, namque nomen sola comparatione ad Genus videtur inditum, dictamque *Speciem* esse, quod confusum & informe genus expoliret & speciendum (sic enim veteres loquebantur) nobis exhiberet. Ob id Cicero *in Topic.* mavult *formam* (dum à Forma generis locum ducit) appellare. Siquidem species Individuis comparata, non jam speciei retinet, sed Generis potiùs accipit faciem. Ciceroni adstipulatur Glossa ult. *in leg. proponebatur* D. *de judic.* ibi *Rei Species*, inquit, *idest Forma.* (3) Iuris Civilis Interpretes Speciem passim appellant *Genus*, & Individuum Speciem: ut hominem, equum, bovem, *Genera*; Titium, Bucephalum, & hūc bovem, Species. Sic loquuntur Apello indicante *leg.* 2. *in princ.* & §. 1. *leg. si certum pet. leg. non videtur in Iudicem de Iudic. leg. fin. de cond. ob caus. leg. ostentum de verb. signif. leg. cum certum de aur. & arg. leg. lege, qui uxori leg. species eod. titul. & princip. Instit. de donationib.* & Iurisconsulti passim *in tractatione legatorum* &c.) Vide Taboetium *in Topic. Militar. for. & legal. discipl.*

Quid sit Species? Quomodo loquantur Iurisconsulti?

Etiam hic occurrunt aliqua, quæ debent omninò notari, ut Iuris studiosi profundiùs intelligant Prædicabilia.

Ad num. 1. Assero hæc exempla opportuna videri: nam ultimas species designare nullam implicat difficultatem.

Vltimæ Species facili negotio adsignantur.

Ad num. 2. Dico rationem à Spiegelio adductam potiùs probare differentiæ speciei nomen convenire: non enim confusū & informe Genus expolit species, sed differentia, nam sicut in Physicis materiam primam non expolit & perficit substantia completa, sed forma, & sicut corpus humanum non vivificat Homo, sed Anima, sic etiam in Metaphysicis Genus (Animal) non determinant Species (Homo & Brutum) sed Differentiæ & Taleitas (Rationale videlicet & Irrationale) & quid de ratione sit, voces significant, quod homines jubent & unicuique communis vitæ hanc legem imposuit, ut loquatur cum cæteris.

An differentia deberet dici species? Est loquendum cum multis.

Specio, is, ire. Verbum antiquum est: hodie composita tantum sunt in usu, *Adspicio, Conspicio, Despicio, Respicio, Suspicio.* &c. Simplex autem *Specio*, & frequentativum Spécito in Amalthæa Iosephi Laurentii reperio.

Specire quid sit?

Vocem quidem Species, inter alia decorem & formam significare certum est. Hinc *Speciosus*, pulcher, unde dicitur Christus *Speciosus forma præ filiis hominum.*

Quid Species significet?

Ad num. 3. Hoc præcipuè admoneri debebas, nimirum ea, quæ Peripatetici appellant *Individua*, à Iuristis, dum suo Lexico utuntur dici *Species*: & quæ illi dicūt *Species*, ab his vocari Genera. Consultò *dū suo Lexico utūtur* dixi: nā ut paulò antè vidimus, qui loqui Philosophicè volunt, utuntur Lexico Peripatetico. Hinc patet primas omnes substantias in Iure *Species* dici, secundas *Genera*. Vel generaliùs, omnes res individuas & singulares, quæ à parte rei possunt existere vocari *Species*. Conceptus autem communes & universales, qui in mente manent, & ab individuis sunt præcisi vocari *Genera*.

Quid Generis & Speciei nominibus intelligant Iurisperiti?

Sunt Iuristæ, vt vidimus, quibus sola pla-

Quo modo illa Cujacius exponat?

placeat Porphyriana vocum *Genus*, & *Species* acceptio: sunt quibus utraque (Philosophica, Iuridicaque) sunt quibus hæc ultima tantummodò, & ut hoc ostendam ex Cujacio *ad leg.54.de verb.obligatione* hæc scribo. [*Genera* dicimus quæ communi quadam ratione comprehendūtur, veluti, Homo est genus singulorum hominum: singuli autem homines sunt species, quæ sub eo genere continentur, veluti Stichus Pamphilus. Has ipse etiam Aristoteles vocat ἔσχατα εἴδη; illa autē τελευταῖα γεινη ἐπὶ ἀτόμοις. Genus non dividitur nisi numero: veluti cum generaliter dicimus decem homines, centum homines. Species veluti Stichus dividitur in partes pro indiviso, non pro diviso: nam stichum, si dividas in partes pro diviso, perdas. Partes illæ pro indiviso intellectu Iuris constituuntur; partes pro diviso, corpore & facto ipso *leg.5.D. de stip.ser.* Species etiam dividi potest numero, veluti Stichus, in duos Stichos, vel Pamphilus in duos Pamphilos, cum sunt plures stichi vel Pamphili. Sed tunc Stichus pro genere habetur.]

Videtur Cujacius subtilitatibus & formalitatibus non delectari, & Æquivocorū, Vnivocorum, & Analogorum ingeniosas differentias negligere, & omnia reducere ad nomina, & sic discurrere.

Mens Cujacii explicatur.

Nomen vel unam tantum rem existentem significat, ut *Petrus*, & tunc nominatur *Species*, vel convenit pluribus rebus existentibus, ut *Homo*, quod convenit Petro, Francisco &c. vel *Animal*, quod convenit Homini & Bruto, vel *Ioannes*, si multi Ioannes sint, & tunc dicitur Genus, & breviter à magnis se eximit difficultatibus.

Quid sit dividi pro indiviso? & quid dividi pro diviso?

Si quid in partes pro indiviso, & pro diviso dividi? Ex verborum appropriatione colligemus. *Stichus*, ait, *dividitur in partes pro indiviso, non pro diviso.* At Stichus dividitur non in se, sed in pretio. Ergo in Cujacii Lexico dividi in partes pro indiviso, est dividi in partes extrinsecas, quæ non sunt in re, sed in pretio: & dividi pro diviso, est dividi in partes extrinsecas. Sic equus, qui legatur duobus, non debet realiter dividi, sed vendi, ut dividatur valor: si autem tota duobus sit legata pecunia, hæc poterit in duas partes intrinsecas dividi. Vide inferius.

ARTICVLVS V.

De Terminorum Proprietatibus. *Dilucidantur præcipuè, Suppositio, Acceptio, Significatio, Ampliatio, Translatio, Restrictio, Diminutio, Appellatio.*

Quid sit Terminorum proprietas?

Icut res cæteræ sic & Termini suas proprietates habēt: sunt autem hę proprietates, quædam Terminorum accidentia, quæ illos ita modificant, ut significationem, si non tollunt saltem variant, & alterant, oportet agere de singulis in particulari. [Sed cur? An-non jam de illis libr.1. satis fusè tractavimus? cur hic ibi jam dicta repetemus? Respondeo, hunc posse Tomum sine altero haberi, aut prostare, & tunc mancus esset, si hujus capitis doctrina & eruditione careret. Addo, me hic nil omnino rescribere; utor enim argumentis diversis, illaque diversis testimoniis confirmo. &c.]

Cur hic iterum de hoc argumēto disseratur?

SECTIO I.

De Significatione, Suppositione, & Acceptione.

An & qualis intersignificationem, Suppositionem & Acceptionem intersit differentia?

Significatio, Suppositio, & Acceptio, tres voces sunt, quæ tametsi videantur synonymæ, & coincidere, aliquam differentiam, si benè exponantur, important. Suppositio ad loquentem, aut scribentem pertinet, Acceptio ad audientem, aut legentem: & utraque latiùs patet significatio, quæ à loquente, & audiente, scribente, & legente præscindit. Rem dilucido hoc clarissimo exemplo, *Taurus* vox æquivoca est: est enim nomen animalis, cœlestis signi, & Civitatis, quam leges, quas dedit Hispaniæ, reddunt celebrem. Si Petrus, ut locum significaret, versum istum scriberet.

Taurus vox æquivoca. Aliter significat, aliter supponitur, & aliter accipitur.

Phœbus ubi claro Taurum splendore colorat.

&

& tu putares illum loqui de tempore; quoniam in fine Aprilis, & Maij initio Sol Taurum peragit: dicerem vocem *Taurus* significare locum, tempusque, eamdemque à Poeta poni, vel supponi pro loco: & accipi à Lectore pro tempore.

Hanc Significationis, Suppositionis, & Acceptionis differentiam non ignorabat Iurisconsultus, qui *leg. 1. de fugit.* ait. *Quod autem Prætor ait*, suscepisse, *ita accipimus, si susceperit servum alienum ad se: & est propriè* recipere, *refugiũ abscondendi gratia servo præstare*. Ergo in voce *suscipere* tria sunt consideranda: primum, quas res ipsa significet: secundum, pro qua illam posuerit, aut supposuerit Prætor: tertium, pro qua nos illam accipiamus. Quoniam si eodem sensu, quo Prætor, illam intelligimus, benè discurrimus; si autem alio, nisi ad id nos æquitas coegerit, malè. Quoniam *Laudatur à Cicerone Servius Sulpicius, appellaturque ab eo non* Iuris, *sed* Iustitiæ consultus, *quoniam erat ei in interpretandis legibus incredibilis æquitas, & penè Divina*, ait Dominus Dominicus de Rubeis *certam. 1. pag. 11.* Suadet enim æquitas, ut benignissimè leges accipiamus & interpretemur.

Quid sit. Servum recipere?

Aequitas interdum cogit, ut verba aliter accipiamus.

Sulpicius laudatur.

Nec illam ignorabat Bonifacius VIII. qui *Regul. 57. in 6.* doctrinam hanc generalem præscribit. *Contra eum, qui legem dicere potuit apertiùs, est interpretatio facienda*. Attende. Sit lex Ecclesiastica hæc. *Diebus præscriptis omnes exceptis ægrotis jejunanto.* At sunt duo infirmorum genera: alii enim indigent carnibus, quia nocivi sunt pisces; alii qui indigent meliori, & majori alimento, ut vires recuperent. Fortè Pontifex, qui hanc legem tulit, prioris generis ægrotos à lege jejunii non exemit. Ergo tametsi carnes comedant debebunt abstinendo à cœna, jejunii formam observare. Et hoc sensu loquutum fuisse Legislatorem (hoc est, hoc sensu verba sumpsisse, aut supposuisse) putavit Lessius *lib. 4. cap. 2. dub. 6. n. 45.* cui adhæret Grassius *p. 1. lib. 2. cap. 37. n. 58.* Hoc tamen non obstante, nam verba legis sunt obscura, & ambigua, possunt accipi ad subditi favorem, contra Legislatorem, qui potuit loqui apertiùs & noluit; quam ob rem possumus benigniùs verba illa accipere & interpretari: omnesque ægrotos, qui carnibus vescuntur, à jejunio excusare; quod facit Henriquez *lib. 7. cap. 13. nu. 12.* Diana *part. 1. tract. 9. resol. 25. & tract. 11. resol. 4.* Coronius *in summ. verb. Iejunii nu. 19.* & alii.

Alii Ægroti indigent ciborum quantitate & alii qualitate.

An qui carnes comedunt jejunare teneantur?

Verba legis, si obscura sint ad favorem subditi interpretantur.

His similia possem mille exempla producere; unum tamen adhuc addidero uberioris explicationis causa. Anno 1588. Sixtus V. publicavit Bullam *Effrenatam*, contra procurantes abortum: & si fœtus animati sit declarat illos irregulares. Sanè vox *Fœtus animatus*, significationem latã habet; nam tam certò, quam probabiliter, aut dubiè animatum significat. Sed in qua illam significatione posuit aut supposuit Pontifex? Fortè has omnes tres abortûs differentias voluit comprehendere; quia Tenor Bullæ est severus, & non videtur voluisse Pontifex aliquem casum eximere ab irregularitate. Sic sentiunt Fagundez *in Decal. tom. 1. lib. 2. cap. 10. nu. 15.* Diana *par. 4. tract. 2. resol. 25.* Vasquez, Suarez, Salas, Sayrus, & alii. At Præpositus, Moura, & alii, quos citat Diana *loc. cit. resol. 16.* ita Bullæ verba accipiunt, ut in dubio, an fœtus animatus sit? procurantem abortum asserant non incurrisse irregularitatem.

Vocis Fœtus animati varia significatio.

An in dubio, qui abortum procuravit censendus sit irregularis?

Hæc omnia clariùs in sensu metaphorico & Accommodatitio videntur. Addo hæc exempla.

Inundantur in Flandria tempore hyberno prata, ut autumnali herbis abundantius & copiosius luxurient; & ut commodiùs possint, distinguuntur aggeribus, & aquæ ex his ad illa per rivos, & canales ducuntur, jusserat Aurelius, Vir dives, inundari sua prata, & ubi superfluere aquam vidit, inclamavit ad rusticos,

Prata in Flãdria inundantur.

Claudite jam rivos pueri, sat prata biberunt.

Sunt verba Virgilii in Eclog. & illæ duæ voces *rivi* & *prata*, si agamus de significatione, tam propriè, quam per translationem variè usurpantur. A Virgilio metaphoricè supponuntur, sed propriè ab Aurelio accipiuntur, agit enim de veris pratis, & de rivis veris Aurelius; de metaphoricis Virgilius, dicuntur enim illa verba cantoribus, unde *rivi* vocem, & *prata* significant aures.

Quid voces rivi & prata propriè & quid metaphoricè significent?

Moris est in Vniversitate, ut si Rector Magnificus incepta jam disputatione superveniat Præses dicat, *versabamur* &c. & priores syllogismos ad pauca verba præstringens statum difficultatis exponat. Hic mos transivit ad Conciones, quando videlicet Regia aliqua persona supervenit. Die Veneris Sancto concionabatur Assiodorus Bruxellis. Et quia jam incepta concione ingressa fuit Maria de Medicis, Christianissima Regina Galliæ, ut breviter prius dicta resumeret Concionator sic infit.

Quid academico more importet versabamur?

Infandum Regina jubes renovare dolorem.

Virgilius Æn. 2. 3.

Sunt Virgilii *in Æneid.* numeri, & in ipsis ut video Significatio, Suppositio, & Acceptio distinguuntur clarissimè. Primò enim

De nomine Regina.

enim nomen illud *Regina*, secundum se consideratum, habet latissimam significationem; Didonem sonat prout à Virgilio ponitur, aut supponitur; & Mariam Medicæam, ut accipitur ab Asidoro. Secundò, vox illa *infandus dolor* secundum se patet latissimè; ponitur aut supponitur à Virgilio pro animi cruciatu, quem Æneas patiebatur, quando Trojani incendii, & excidii meminerat: & accipitur ab Asiodoro pro anxietate & lachrymis, quibus Christiani Dominicæ Passionis Mysteria recensemus.

De nomine Dolor?

Sunt, quæ hanc doctrinam exornent, frequentissima in Sacra Scriptura testimonia, unum, aut alterum produco.

Eccl. 24.
Qua fuit illa sapientia qua ab initio & ante sacula fuit creata.

Legimus in libro Sapientiæ *Ab initio, & ante sæcula creata sum, & usque ad futurum sæculum non desinam*. Quæ verba in textu de Sapientia increata (Verbo Æterno) intelliguntur: & in Missa purissimæ Virgini Mariæ ab Ecclesia applicantur. Verba singula secundum se considerata sunt universalia & communia, & significant indeterminatim. A Salomone pro Verbo Divino supponuntur: & ab Ecclesia accipiuntur pro Deipara. Et hic obiter nota, verbum *creo*, quæ hodiè apud Scholasticos est *rem produco ex nihilo*, ante Scholasticos fuisse idem, ac *produco*: nam in Sacra Scriptura passim occurrit: sed tamen, nec semel ita ponitur, ut ad productionē ex nihilo recurrere necessario cogamur. Nam si objiciat textum, *In principio creavit Deus Cælum & Terram*. Respondent Patres Græci illa creasse ex chao, quod ex nihilo fecerat: & poterunt respondere Latini, materiam primam fecisse Deum ex nihilo, non autem Cœlum, Terramque: nam hęc fecit educendo formas de potentia materiæ: & hanc eductionem *creationem* à Propheta vocari. Sed de hoc uberius alibi.

Quid creare sit?

An cœlum terramque Deus ex chao eduxerit? an produxerit ex materia & forma?

Canimus in Psalmo 88. *Inveni David servum meum, oleo Sancto meo unxi eum*. Et hæc verba ad Offert. in Missa de Pontifice Confessore leguntur. Et ajo illa, aliter abstractim & secundum se, aliter in Psalmo, & aliter in Missa usurpari. Primò vox illa *David* habet duas significationes propriam & extensivam: nam sicut *Cæsar* nomen fuit proprium Iulii, & postea fuit appellativum, & significavit Imperatoriā dignitatem, Iulio, Augusto, & Successoribus illorum communem: sic nomen *David* est Regis Prophetæ proprium, & quia tam Sanctus fuit, ut dixerit de illo Deus *Inveni hominem juxta cor meum*. Sicut omnes liberales *Alexandros*, & omnes crudeles *Nerones* dicimus, sic omnes dilectos à Deo, *Davides* possumus appellare; nam sic Ecclesia in Missa, ut diximus Pontifices Sanctos appellat. Secundo vox illa *Oleum Sanctum* tam regale, quàm Sacerdotale significat secundum se. Ergo in hoc versu aliter significant, aliter supponuntur, & aliter accipiuntur vocabula. Præcisæ à Psalmo, & Missa voces *David*, *Oleum*. &c. diversas significationes habent. In Psalmo *David* est nomen proprium & pro Rege Propheta; & *Oleum* pro regali ponitur, & supponitur. In Missa *David* est nomen appellativum, & pro Sancto Episcopo; & *Oleum* accipitur pro Pontificali.

Quid vox David significet? Quid Cæsar?

Quid Alexander, Nero &c.

Quid vox oleum?

Aliter significant aliter ponuntur & aliter accipiuntur hæ voces.

Sunt & loci in quibus non solum à significatione, & suppositione Acceptio, sed etiam una Acceptio ab alia (nam plures sunt) distingui debeat. Est opportunus ille quem *leg. 40. si serva §. vet. D. de Iure dotium*, in Pandectis reperio. Illum produco.

An unius & ejusdem vocis esse possint acceptiones diversæ?

Si Spadoni nupserit mulier distinguendū arbitror. Castratus fuerit vel ne (ut in castrato dicas dotem non esse (dos enim sequitur matrimonium, & cum castrato matrimonium non est) *in eo, qui castratus non est, quia est matrimonium, & dotem & dotis exactionem esse*. Pandectæ Florentini, *& dotem & dotis actionem*. Sunt verba Vlpiani *ex lib. 33. ad edict.* desumpta.

Dos sine matrimonio non datur.

An spadones & castrati possint uxores ducere?

Et hic quærendum (1) est quid significet vox Spado? (2) Quo illam sensu Vlpianus scripserit, & supposuerit? (3) Quo eam Iustinianus, & ejus Administri acceperint? (4) Quo illam Acursius? (5) quo Glossæ Author acceperit & intellexerit.

Succurrentes quæstiones?

Ad primum dico testes pendere à nervis, qui *cremasteres* vocantur. Cùm castratur animal scinduntur isti, & testes decidunt. Si obtorqueantur hi nervi, redditur homo impotens, quia obcluditur semini via, & vocatur *Spado*. Hæc nervorum obtorsio, non solum ab arte, sed etiam à natura contingit. Et hinc sumpta similitudine Authores, qui *de re rustic.* scripserunt surculos infructiferos *Spadones* per metaphoram dicunt. Columella lib. 1. de arb. *Ejusmodi surculos, qui nihil afferunt*, Spadones *appellant*.

Cremasteres.

Spado quis sit?

Quinam rami Spadones vocantur?

Si agamus de illis, qui altero testiculo privati sunt, eos volunt aliqui nominari *Castratos*, alii hoc nomen illis convenire non volunt, quia Castratio fit, ut impediatur generatio, & qui carent altero teste, generant; & ideò malunt eos *Spadones* vocare. Castrati equi sunt debiliores, integri ut militibus serviant iudicantur inepti: & Hungari ut mediam viam inirent, equos altero testiculo privabant, unde etiamnum in Belgio equus qui altero caret.

Castrati qui?

Castrati Equi. Equi semicastrati. Equi Hungarici.

Hons Bherspert halfpert Ruyn Hinbst

ret Hongherspert, etiam halfpert; cui utroque Ruyn, & qui neutro Hingst nominatur. An à Rüyn Belgico vocem Ruin deduxerit Hispanus, Critici examinent, sufficit enim mihi impræsentiarum dicere, illum habere nomina, quibus omnia hæc distinguat: eum enim, qui utrumque testem perdidit *Capon*; qui alterum *Ciclan*; qui à natura habet quod semen emittere non possit nominat *Impotente*.

Capon. Ciclan. Impotente.

Addo & pro Criticis, Cyrillum apud Suidam voluisse esse σπάδων, ωνος. Plutarchum autem in Demosth. esse Σπάδων, οντος. Sed priorē declinandi modū usus communis apud Latinos approbat.

Spado habet in genitivo Spadonis, vel Spadontis.

Ad secundum respondeo Vlpianum Ethnicum, non multum fortè de matrimonii fine fuisse solicitum: & hanc ob rem voluisse, ut validè inirent matrimonia, qui haberent testes, etsi nec coire possent, nec semen decidere. Et hujusmodi matrimonia fuisse Gentilium opinione valida constat *ex cap. 39. Geneseos*; ibi enim Putiphar, nobilis Ægyptius, & exercituum Pharaonis Princeps, licet Eunuchus habebat speciosam uxorem.

Fuit Vlpianus Ethnicus.

Putifar Eunuchus conjugatus.

Ad tertium suspicari audebo Iustinianū & suos veteres Iurisconsultos vocē illam *Spado* in ea significatione, qua Vlpianus supposuerat, accepisse: quoniam sub illud tempus, etiam inter Christianos in matrimonio libidinari permittebantur: nondū enim Apostolica authoritas, quid esset dicendum, resolverat, accedit, quod cum Tribonianus, qui legibus colligendis, & digerendis præerat, Suida afferente esset Atheus, & lege pretio figeret, & refigeret, contentus esse potuit, ut aliquæ ad speciē justæ in Pandectis manerent: & hanc potuit relinquere subornatus ab illis, qui dimittere uxores deberent, si Spadonum matrimonia illegitima invalidaq; declararentur.

Olim inter Christianos Spadonum matrimonia permissa.

Qualis fuerit Tribonianus?

Ad quartū assero citari à Glossa Acursium, & ad ejus sententiam poni hæc verba [Quidam tamen dicunt in Spadone matrimonium esse, etiam si generare non possit, quia vitium est accidentale non autem naturale, ut in castrato]. Eodem ergo vocem illam Acursius, quo Imperator, & ejus Administri, usurpavit.

De Acursii mente.

Hanc acceptionem nominis *Spadonis* in lege prædictâ esse contra veritatem & æquitatem testantur universi Theologi. Et Antonius Cotonius *in Summ. Diana verb. impedimentum num.* 20. affirmat [quod impotentes impotentiâ perpetuâ non possunt nubere, ne in ordine ad castè vivendum quidem: nam de intrinsecâ matrimonii ratione, est traditio potestatis ad usum & copulam conjugalem, quam impotentes tradere non possunt, cum nō habeant: nec possunt matrimonii, vel alterius Sacramenti, aut contractûs essentialem rationem ad suum ipsorum arbitrium immutare. Accedit Bulla Sixti V. edita ann. 1587. declarans matrimonia Spadonum vel Eunuchorum prorsus evitatorum, cum quibusvis mulieribus, sive scientibus, sivè ignorantibus, esse & semper fuisse irrita.]

An Iustinianus Theologis opponatur?

Quænam traditio de essentia matrimonii sit?

Forma contractuum essentiales privatim mutari non possunt.

Ad quintum dico Authorem Glossæ vocem *Spado* aliter accepisse: inquit enim [*Spado* dicitur hic, qui generare potest, quia unum saltem de testiculis habet. Alioquin contra insr. *de lib. & posth. leg. sed est quæsitum. §. Spadoni: & supr. de ædil. edict. leg. fin autem quis ita Spado*] & est in hac interpretatione, Glossæ Author, à prudentiâ laudandus; nam vocem restrinxit, ita ut Theologicæ veritati Iurisprudentia consonaret, & Iustiniani constitutio esset justa: tametsi enim Spadones, qui vel nullum testem habent, vel semen decidere non possunt, nequeant matrimonium contrahere: illi, qui testem habent unicum, coire & generare solent, adeoque possunt validè matrimonium inire. [Et hic obiter nota, quando legitur aliquos spadones habuisse filios; aut agi de Spadonibus, qui alterum testem habent: aut si de illis, qui neutrum habent, filios illos fuisse adoptivos, aut supposititios, si velis.]

Accipitur vox Spado pro illo qui habet unicum testem.

Hic potest matrimonium inire.

An Spadones habeant filios & quales?

Maneat igitur in Terminis aut Dictionibus Significationem, Suppositionem, & Acceptionem differre: quin etiam maneat ejusdem vocis semel positę varias esse aliquando Acceptiones.

Conclusio.

Significatio duplex est Materialis, Formalis. Significant voces materialiter, quādo ponuntur, aut accipiuntur pro seipsis; formaliter, quando pro re significatâ. In hac propositione; *Sol est mon syllabum*; Subjectum *Sol* ponitur materialiter: in hac autem *Sol illuminat* ponitur formaliter. In illis Sancti Isidori verbis *Homo ab humo dicitur*; vox *homo* seipsam significat, & materialiter usurpatur. In illis autem Iurisconsulti Florentini *Hominem homini insidiari nefas est*. (quæ in ejus *institut. lib.* 1. leguntur, & habentur *leg. ut vim D. de Iust. & Iur.*) eadem vox *Homo* non pro seipsâ, sed pro re significata ponitur, & usurpatur formaliter.

De Significatione materiali & formali. Vox Sol.

Homo unde dicatur?

Addam aliud exemplum ex Vlpiano, qui *libr.* 1. suarum inst. ait. Iuri *operam daturum prius nosse oportet, unde nomen Iuris descendat; est autem Ius à Iustitia appellatum.* &c. Ter in his paucis verbis nomen *Ius* legitur, & quomodo accipiatur, inquiris. Respondeo tamen Ius, ut superius diximus, multa significare: in illis autem verbis, *Iuri operam daturum* sumi

Vox Ius unde proveniat?

Exponitur quando nomen Ius materialiter & quando sumatur formaliter.

mi formaliter, & Iurisprudentiam concernere: ut constat ex sequentibus verbis, *Nam ut eleganter Celsus definivit, Ius* (videlicet, cui operam damus) *est Ars boni & æqui*. Vnde Ioannes Corasius [Iuris nomen hoc loco, non Ius ipsum absolutè demonstrat, sed Iuris Civilis scientiam &c. Et ita hic locus enucleandus venit: alioqui si Iuris verbo, non Iuris scientiam, sed Ius ipsum simpliciter intelligeremus, rueret etymus Vlpiani. &c.] In illis verbis, *Est autem* Ius à Iustitia *appellatum*, & nomen *Ius* & *Iustitia* sumuntur materialiter: nam ibi Vlpianus non de rebus, sed de vocibus disserit, ut enim à *lætitia* deducitur *lætus*, sic à *justitia* nomen *Iustus*. In illis autem verbis, *Vnde nomen Iuris descendat*, quomodo sumitur vox illa *Iuris* formaliterne, an materialiter? Respondeo aliud esse *nomen Petrus* & aliud *nomen Petri*: cum enim dico, *nomen Petrus* illa vox *Petrus* sumitur materialiter: cum autem dico *nomen Petri*, dico *nomen quod habet ipse Petrus*, & ideò illa vox *Petri* sumi debet formaliter. Ergo eodem modo de verbis Vlpiani discurramus. Non dixit *nomen Ius*, sed *nomen Iuris*, vult ergo, ut cognoscamus, unde nomen Iuris (nomen quod habet illa scientia, quæ est Ars boni & æqui) descendat. Vide quæ superiùs §. *Et ipsa* sunt dicta.

Nota id bene.

SECTIO II.

De Significationis Ampliatione.

Apocal. 14. Quid sit ampliatio?

AMpliatio est quando tempus quodcumque illud sit, sumitur pro præterito præsenti & futuro: ut cum Angelus dixit, *Beati mortui qui in Domino moriuntur*. Nam illud participium *mortui*, & illud verbum *moriuntur* ad omnia tempora extenduntur, quot quot enim in Domino fuerunt mortui, moriuntur, aut morientur, beati sunt. Hanc temporum in verbis Ampliationem cognoscunt & dilucidant Iurisperiti, unde Alexander Scotus in utriusq; Iuris Vocabulario ait. [*Est*. Hoc verbum interdum etiam præteritum tempus demonstrat *leg. verbum* erit 123. *de verb. signif.*

De Propositionibus Veritatis æternæ.

Huc definitiones, & omnes necessariæ propositiones pertinent, quæ æternæ veritatis vocantur: nam hæc definitio *Homo est animal rationale*, videtur æquivalere huic, *Homo semper fuit, est, & semper erit animal rationale*. Vnde illud Vlpiani, *Ius naturale est, quod Natura omnia animalia docuit*, ampliari poterit, ut sit Ius naturale, *quod Natura à Mundi initio omnia animalia semper docuit, nunc etiam docet, semperq; adusq; mundi finem doctura est*.

Leg. 1. §. Ius naturæ D. de Iust. & Iur. *An etiam nomina amplientur?*

Sicut verba, sic etiam nomina ampliantur. Ponam unum ob oculos, ut de cæteris judicium sit. Stando proprietati sermonis *Filii* nomine, nec filia, nec nepos intelligitur *leg.6. D. de testam. tutel. §. fin. Inst. qui testa. tut. dat.* At verò, quia favores sunt ampliandi, cum nepotum, aut filiarum interest, illos nomine comprehẽdimus. Sanè nepotes *ex leg. 84. de verb. signif.* vide Bartolum, & Baldum *in leg. Gallus §. instituens D. de liberis & posthum.* Alciatum *in Comment. suis de verb. signif.* Zasium *in tract. substit.* At verò filias *ex leg. 16. D. de testam. tut. leg. 122. de verb. signif.* Vtrumque confirmat Vlpianus *libr. 34. ad Edict.* dicens. *Liberos Senatorum accipere debemus, non tantum Senatorum filios, verum etiam omnes, qui geniti ex ipsis vel ex liberis eorum dicantur, sive naturales, sive adoptivi sint, liberi Senatorum, ex quibus nati dicuntur. Sed si ex filia Senatoris natus sit, spectare debemus patris eius conditionem.*

Leg. 10. D. de Senat.

An ex matre Senatoria natus, sit, ordinis Senatorii.

Dices Iurisconsultum hic in consequẽtia laborare. Nam partus ventrem sequitur. Vnde ex serva & libero natus servus est, qui ex libera & servo semper censetur liber. Ergo, si matris haberi debet tantùm consideratio, qui ex matre senatoria à parente plebæo susceptus fuerit frui debet honore Senatorio. Quomodò ergo Vlpianus hic filiorum qualitatem, non à matris, sed à patris qualitate metitur? Respondeo standum Resolutioni Vlpiani, & nullam in ea inconsequentiã, aut contradictionem inveniri. Dicis. Partus matrem sequitur. Esto. Ergo Senatorii ordinis est, qui ex matre Senatoriâ natus. Concedo. Ergo qui ex Senatoris filia. Distinguo. Si illa Senatorium splendorem retineat, concedo. At si amiserit, nego. At quæ plebæo nupsit, amisit, ut ipse Vlpianus *lib. 2. de censib.* testatur vide quæ inferiùs. Vnde putarem Iuliæ Mammææ filios (nam cum illa dispensavit Antoninus Augustus, ut licet ignobiliori Viro nuberet, Senatoriam authoritatem conservaret) si quos ex illo matrimonio habuit, ad Senatorium Ordinem pertinere.

Senatoria fœmina, si ignobiliori nubat, Senatorium splẽdorem amittit.

Leg. 12. D. de Senatorib.

Imperator cum Iulia Mămaa dispensauit?

An Excommunicationis nomine indefinitè sumpto intelligatur major an minor?

Etiam in Iure Canonico exempla ampliationis reperio, nam quando à Iure, vel ab homine imponitur Excommunicatio, & non additur *Major* vel *Minor*, intelligitur major. Quia tametsi ex Regula XV. in 6. videretur oppositum debere statui *Nam odia restringi, & favores convenit ampliari*. Vsus & consuetudo obtinuit, ut in sententiis, nisi Iudicem agere de mi-

nori constiterit, *Excomunicationis* nomine major intelligatur, & sic olim *in cap. si quem de sent.excomm.* Gregorius IX. definivit his verbis. *Si quem sub hac forma verborum*, illum excommunico, *vel simili*, à *Iudice suo excommunicari contingat, dicendum est, eum non tantùm minori quæ à perceptione Sacramentorum, sed etiam majori excommunicatione, quæ à communione fidelium separat, esse ligatum*. Et sic rem communiter intelligunt Doctores, (Theologi, & Canonistæ) & præcipuè Ioannes Monachus, Major, Navarrus, Covarruvias, Abbas, Suarius, Sayrus, Salas, Avila, Alrerius, Ægidius, Filliucius, Hurtadus, Sylvius, Toletus, Bonacina, Bassæus, Cornejus, Machadus, Laymannus, Palaus &c. apud P. Leandrum de Sanctissimo Sacramento *tom. de Censur. tract.* 2. *disp.* 1. *quæst.* 8. *pag.*84. *a.*

Quomodo inter se distinguantur?

Authores pro ampliationis doctrina.

Sicut affirmatio, sic & negatio ampliari potest, & positis talibus, aut talibus circumstantiis, etiam debet. Illud enim *Tota pulchra es amica mea & macula non est in te*; his verbis edisseritur, *Tota pulchra fuisti, es & eris amica mea & macula nec fuit nec est nec erit in te*. Nam cum Deipara sine labe originaria concepta sit, semper decora fuit, & nunquam vel minima macula infecta.

Etiam negationes ampliantur.

SECTIO III.

De Hyperbole.

QVÆ Græcè ὑπερβολὴ, à Cicerone *Superlatio*, & ab aliis *Eminentia* vocatur. Ad ampliationem reducitur nomen enim trahit à verbo ὑπερβάλλω *extendo*, *amplio*. Aliter illa Poetæ, aliter utuntur Oratores, & causarum Patroni; illi enim fidem dicendo superant: hi extendunt. quantum fides, & crudelitas patitur. Poetica sunt, & idcò liberiùs currunt hæc. *Est nive candidior*: *Est fulminis ocyor alis*: *Vox ossibus hæsit*. *Qui candore nives anteirent cursibus auras*. Virg. *Æneid.* 12.

ὑπερβολὴ Superlatio. Eminentia. Superiectio. *Hujus figuræ usus.*

Etiam interdum Oratores Poeticis superiectionibus, ut cum Quintiliano loquar delectantur. Cicero in Top. *In hoc genere Oratoribus & Philosophis concessũ est, ut muta etiam loquantur, ut mortui ab Inferis excitentur, quod fieri nullo modo possit, augendæ rei gratia, aut minuendæ, quæ Hyperbola dicitur*. Vide Quintilianum *libr.*8. *cap.*6.

Præstat ut muta vocem habeant virtualiter: & mortui virtualiter vivant.

Sunt interdum aliqui, qui quod suam experientiam vel fidem superat, aut fabulam aut hyperbolem æstiment: item, qui ubi reperiunt sensum aliquem, quem non capiunt, quod supra suum captum sit, hyperbolicum censent. Habemus exemplum manifestum in Iure: nam *digest. lib.* 2. *titul.* 14. *de Pact. leg.* 1. ponuntur Verba Vlpiani *ex lib.* 4. *ad Edict.* desumpta. Quoniam ille sic inquit. *Quid tam congruum est humanæ fidei, quam ea, quæ inter eos placuerit servare?* & Glossa. [Hyperbolicè loquitur: quia Deum colere magis congruit, cum anima sit rebus quibuslibet præferenda. ut C. *de Sacrosanct. Eccles. leg. Sancimus in fin.* sic super. *de Iurisd. omnium Iudic. leg. si per errorem*, & C. *de transact. leg. non minorem*, & infra, *de act. empt. leg. exempto in princ.*] Et habetur in margine [Bar. approbat: sed Ca. negat esse hyperbolem.]

Multa sunt simpliciter dicta, quæ ab aliquibus censentur hyperbolica.

An hic Vlpianus hyperbolicè loquutus fuerit?

Sanè sensus non est figuratus, sed pervius: nam vox *fides* hîc per vocem *humana* restricta Fidem Theologicam nequit significare: sumpsit ergo Vlpianus *Fidem* pro veracitate & Fidelitate, quo sensu concinnata est Regula Iuris *Frangenti fidem fides frangatur eidem*, de quâ fusè Scriptores, & ante plerosque Cicero *lib.*1. *&* 3. *offic.* & *pro Roscio Com.* & ut meliùs intelligas, *Quæro primò*, an reddere verâ promissionem, & observare legem Dei, quæ omne mendacium inhibet, non sit Deum colere? Ergo, si ea, quæ inter nos placuit, servo, Deum colo: & ago de salute meæ animæ, quæ est omnibus aliis rebus præferenda, quod à nemine negatum, fusè probat. *Quæro secundò*, si stare promissi non sit Deum colere *Quid cultus* Dei nomine intelligat? An elicere actum contritionis amoris Dei super omnia, latriæ &c.? Ergo hunc pono casum. [Petrus promisit Ioanni se daturum hodie centum aureos: & Ioannes promissionem acceptat.] Et modo interrogo, quid erit humanæ fidei congruentius orare, lugere, conscientiam per Sacramentalem confessionem expiare, an stare promissis. Ad hoc tenetur Petrus hodie sub peccato mortali, & confessio non impediet, ut satisfaciat Ioanni: & si ita fiat, ut solutionem impediat, non est bona confessio, non enim licet violare fidem, & novum peccatum committere confessionis prætextu.

Quid sit fides humana?

An frangenti frangenda?

An non colat Deum, qui stat promissis?

Nulla devotio non præcepta est bona si impediat, ut quis observet Divina præcepta.

Ipsamet Sacramentalis Confessio, quando non est præcepta, ita debet fieri, ut præceptorum adimpletionem non impediat.

SECTIO IV.

De Metaphora seu Translatione.

TRanslatio, quæ & Alienatio solet dici, contingit, quando propter similitudinem transferuntur vocabula. Ioannes, ut primum vidit, & adoravit Christum dixit *Ecce Agnus Dei*. Et cur illum sic

Similitudo transfert vocabula. Agnus.

sic vocaret exposuit, quia sicut Agnus in Altari, sic Christus in ara crucis erat immolandus, & Mundi peccata ablaturus.

De vocativo Agnus, qui in missa legitur.

Et hic obiter nota non reprehendi tantum, sed graviter puniri debere, Sacerdotes, qui in Missa audent dicere, *Agne Dei, qui tollis peccata mundi* &c. nam dum videri volunt Critici, nec sunt Theologi, nec Grammatici. Vocativus in *us* fuit in secunda declinatione frequentissimus, Virgilius *libr.8. Æneid. Corniger Hesperidum fluvius Regnator aquarum*, unde manet *Deus*, qui in vocativo similiter habet *Deus*. Cum igitur *Agnus* propriè animantem notam, & metaphoricè Dominū nostrum Iesum Christum significet; voluit Ecclesia, ut in prima significatione declinaretur, ut *Dominus*, in secunda ut *Deus*, nam cum vox *Agnus* sit terminus Religionis Christianæ, ex ipsa declinatione in Missa noscitur, quo ille sensu ab Ecclesia accipiatur.

Vocativus fluvius.

Vocativus Deus.

Cur & quando Agnus in vocativo habeat Agnus?

Fumus.

Sic *fumus*, notæ significationis vocabulum de quo *in lege, si quis fumo D. ad leg. Aquil. & leg. Sicuti §. Arist. D. Si servit. vindic.* per translationem sonat magnifica promissa sed inania, ut eruditè Erasmus *in Chil.* exponit. Vnde in Mariæ Medicææ Galliarum Reginæ Cenotaphio sic lusi:

Quæ caret effectu si sit promissio fumus,
Cautior Anglorum Rex mihi thura dabat.

ubi duplex reperitur translatio, nam thus pro fumo sumitur, & fumus pro promissione inani. Vide nostros Conceptus Evangelicos *num.533.*

Quid apud Hispanos significet.

Apud Hispanos vox *Humos* in plurali, (*fumi*) prætensionem arrogantem, & male fundatam significat, ut homo vilis propter divitias superbescat, & ut nobilis haberi velit, de hoc dicimus, *que tiene humos de Caballero.* In singulari sumitur pro re vanâ: nam si ex levi fundamento grandes consequentias deducas, *es cosa de humo*. Respondebo tantummodò. Vnde putaverim hanc semper vocem in malam partem accipi. At modo non sine admiratione in Decisione Rotæ, *Veneris 11. Maji 1629.* apud Illustriss. D. Donatum Antonium de Marinis Resol. Iuris *lib. 1. cap. 19. num. 10.* hæc lego. *Quod (exceptionis) tempus, & propter loci distantiam, & ferias, quæ instabant, atque etiam, quia dabat Prior fumum aliquem boni Iuris, ex arbitrio quod super hoc dixi, maximum Iudicis esse, visum est Dominis ad annum extendi posse.* Vbi, ut conspicis *fumus* sumitur pro probabilitate.

An semper in malam partem debeat sumi?

Fumus pro probabilitate.

Sicut Similitudo, sic etiam Dissimilitudo extremorum res exprimit alienis vocabulis: unde remissè calidum vocari solet frigidum cum intensè calido comparatum. Patrum aliqui dicunt Angelos esse corporeos, alii esse immateriales: & cum maximè videntur differre, conveniūt: nam Angeli, si cum infinita Dei immaterialitate comparentur, possunt dici corporei; immateriales autem dici debent cum corporibus mundanis collati. Vnde P. Ioannes de S. Thoma *disp. 18. de Angel. art. 1. num. 3.* sic ait, *Intelligebant* (antiqui Patres Angelos) *esse corporeos, id est, limitatos & potentiales, quia solū Deum purè incorporeum faciebant, id est, nullo modo potētialem: & hoc sensu cæteras creaturas ita esse corporeas, quod ad Dei immaterialitatē non attingunt.* Sic homines, qui nunc vivimus, si cum defunctis comparemur, sumus, existimus: at verò nostrum *esse*, cum *esse* Divino collatum nihil est. Audi Ægidium columnam *in 3 dist. 11. qu. 1. ad 8.* dicentem. [*Ideò dicit Hieronymus & benè* nostrum *esse* ad Divinum *esse* comparatum potiùs est *non esse, quam esse.*] Et producit illud Exodi 3. *Ego sum, qui sum,* & illud ex Cant. *Videte, quod ego sum solus* &c.

An & quando uni contrario si in gradu remisso, opposita detur denominatio.

An Angeli corporei sint?

An creatura existant?

SECTIO V.

De Restrictione, & Diminutione.

Quid sit Restrictio?

Opponitur Ampliationi Restrictio, quæ vocem latiùs significantem (vnivoca, æquivoca, aut Analoga sit) secundum circumstantias, & voces consignificantes contrahit. Nam cum apud Virgilium Æneid. 6. dixit Sibylla Æneæ

Tuq; invade viam, vaginaq; eripe ferrum.

vox *ferrum* restringitur, ut ensem significet, non enim quodcumque evaginatur.

Sic Martianus *lib. 1. Instit.* vocem genericam, *animans*, quæ & brutis convenit, addito nomine *Civilis*, restrinxit, ut solos homines significaret: dixit enim, *Oportet autem eam* (legem) *præsidere* &c. *& secundum hoc regulam esse Iustorum, & Injustorum, & eorum, quæ natura civilia sunt animantium,* hoc est hominum.

Leg. 2. D. de legib.

Animal Civile.

Hæc Papiniani verba, quæ *lib. 3. quæst.* leguntur lucem addunt. *Imperator Titus Antoninus rescripsit non lædi statum liberorum ob tenorem instrumenti malè concepti.* Prima vox *Imperator* latissimè patet, & quia multis convenit voce *Titus* contrahitur, & quia adhuc multi Titi fuerunt Imperatores, voce *Antoninus* ultimo determinatur, ut sciamus de quonam Imperatore egerit Papinianus.

Leg. 8. D. de statu hominū.

Homo

Leg. 21. D. de ſtatu hominũ.

Homo liber, qui ſe vendidit: manumiſſus non ad ſuum ſtatum revertitur, quo ſe abdicavit, ſed efficitur libertinæ conditionis. Verba ſunt Modeſtini *lib. 7. Regul.* & in ipſis duo latiſſimè patent *Homo*, & *Conditio*, nam homines ſunt, vel ſervi, vel liberti, vel liberi, & conditio, aut eſt ſervilis, aut libertina, aut libera. Vox ergo *homo* voce *liber* contrahitur: & vox conditio voce *Libertina* reſtringitur.

Reſtringunt vocis ſignificationem circumſtantiæ.

Præter voces etiam aliæ circumſtantiæ concurrunt, & vocabulorum latiùs patentem ſignificationem reſtringunt. Sic Religioſus, ſi mulierem cognoverit, benè confitetur, ſi dicat, *Commiſi fornicationem*: nã licet *fornicatio* ſit vox generica, & ipſe debeat ſpeciem peccati perpetrati exponere: ſatisfacit: nam veſtes Regulares conſignificant, & vocem genericam (fornicationem) ad ſpeciem (ſacrilegium) reſtringunt. Præterea in legibus, & Teſtamentis multæ reperiuntur loquendi formulæ, quæ tametſi univerſaliter conceptæ ſint, à circumſtantiis reſtringuntur. verbi gratia. *Vbi voluerit mater morietur.* Quæ verba *in leg. quintus de ann. legat.* Iuriſconſulti interpretantur, & Spiegelius dilucidat, & exponit his verbis. [Hæc loquutio variè recipit temperamentum: ex antecedentibus ex ſubſequentibus, ex adjunctis, ex circumſtantiis, ut ex Doctorum Reſponſis (vulgò conſilia vocant) conſtat.]

An & unde teſtamentorum verba reſtringantur?

An etiam locus.

Tempus etiam communem vocem determinat, nam in Diplomate à Philippo Rege Hiſpaniæ conceſſo, ſi quæras à quo illud Philippo expediatur? anne à Primo, Secundo, Tertio, aut Quarto? Annus ſubſcriptus dubium tollet. Indifferentiam etiam aufert locus, *nam lingua bovis*, carnem talem in culina, & in horto talem florem ſignificat.

An reſtringat voluntas?

Reſtrictio profectò, & Ampliatio ſumi ſolent à voluntate, quam ex externis, & notis circumſtantiis intelligimus. Externas dixi & notas, nam per actus intellectus, aut voluntatis, ſi purè interni, nulla tollitur æquivocatio, nulla ſignificatio reſtringitur ut ſtatim ſuadebimus. Poſſe per voluntatem extrinſecùs manifeſtam contrahi Propoſitiones probant nonnullę Iuris Regulæ, quibus voluerunt Principes ſubditos gubernari.

De generali conceſſione, promiſſione præcepto &c.

Eſt in ordine LXXXI. *In generali conceſſione non veniunt ea, quæ quis non eſſet veriſimiliter in ſpecie conceſſurus.* Voluntas igitur, quæ prudenter præſumitur; quam quis haberet, ſi in ſpecie interrogaretur, generalem conceſſionem reſtringit. Eodem modo de voto, & præcepto eſt philoſophandum; quoniam *in generali promiſſione, aut præcepto non veniunt ea, quæ quis, ſi adverteret, aut ab alio interrogaretur non eſſet in ſpecie promiſſurus, aut præcepturus.* Vide Theol. Fundam. *num.* 930.

De toto & parte Acceſſorio & principali de magis & minus.

Per Ampliationem & Extenſionem, qui conceſſit totum, partem conceſſiſſe cenſetur *ibid num.* 931. qui principale dedit, acceſſorium dediſſe *ibid. num.* 933. §. 11. *nu.* 938. & cui licet, id quod eſt plus, etiam quod eſt minus licere *ibid. num.* 932.

Cur reſtringantur odia? an poſſint ampliari? an poſſint favores reſtringi?

Odia reſtringi & favores convenit ampliari. Regul. XV. *ibid. num.* 944. Sed cur? Quia ut nos docet Lavman fol. 921. ratio ad ampliandum eſt ſufficiens, quod nulla ad reſtringendum ſit ratio. Hoc enim ipſum voluit Princeps, rationem præcipuè à Clementia deſumens: qui, ſi aliquando id ratio poſtulet, poterit procul dubio præcipere, ut amplientur rigores, favores autem reſtringantur. Præterea, ſi majeſtatem & gloriam Principis conſideremus *decet conceſſum ab illis beneficium* (privilegium) *eſſe manſurum.* Reg. XVI. Interim, ſi fortè bono publico expediat, ut revocetur, in tali caſu dedeceret eſſe manſurum.

Quomodo reſtringatur reſponſio?

Quomodo ſint intelligẽdi Patres?

Reſponſio per interrogationem reſtringitur: & Patrum, qui Hæreticos impugnarunt, propoſitiones, nunquam intelligentur benè, niſi ad ſenſum eorum, quos refellunt, reſtringantur. Pono exemplum. Damaſcenus *lib. 3. cap. 2.* ſic inquit *Chriſtotocon* (Chriſti Genitricem) *non dicimus Virginem.* Ergone negavit Damaſcenus Virginem eſſe Chriſti matrem? Id viderentur ejus verba innuere, niſi reſtringerentur. Dicebant Neſtoriani purum hominem, qui vocabatur Chriſtus, peperiſſe Deiparam, non verò Deum. Vnde *in eodem lib. & cap.* Sanctus Doctor. *Non enim hominem nudum, id eſt, hominem purum genuit Sancta Virgo, ſed & Deum verum.* Additque *Tantum*, *Chriſtotocon* (Chriſti Genitricem) *non dicimus Virginem*, nempè eo ſenſu, quo dicebat Neſtorius: ſed dicimus *Chriſtotocon* (Chriſti Genitricem) & *Theotocon* (Dei Genitricem) unde illud *tantum* ſubintelligitur, & ſumitur ex Neſtorii verbis, & illo adverbio Catholica Poſitio reſtringitur, ut fiat Neſtoriana, & debeat neceſſario negari. Vide Ægidium Columnam *diſt. 4. p. 2. qu. 1. art. 2. ad 5.*

An Virgo Maria ſit Mater Dei?

Quid circa hoc delirabat Neſtorius?

Quid Diminutio ſit?

Similis eſt Reſtrictioni Diminutio, ſed ab illa diſtinguitur, jubet enim, ut partem ſubjecti, non autem totum ipſum terminus prædicatus afficiat. Frequentia ſunt hujus Proprietatis exempla: dabo nonnulla. *Homo albus*, *Enſis inauratus*, *Equus ferratus*, *Prælatus mitratus*, *Puer calceatus.* &c.

Et quidem homo *albus* dicitur, tametſi cri-

Adjectiva tametsi absolutè ponantur, habent partialem tantummodo significationem, quando non totum subjectū afficiunt, sed illius partem.

crines nigros nutriat, & rubra habeat labra.

Ensis inaurati nomine intelligimus illum, cujus sunt ornamenta inaurata: nam ipsemet ensis (lingula Hisp. *la oxa*) nec solet, nec debet inaurari.

Est Equus *ferratus*, qui habet soleas ferreas in pedibus, & inde totum animal denominatur.

Mitra ornamentum est capitis & Pontificum proprium, & quia aliquibus Abbatibus conceditur, alii Prælati *mitrati*, & alii *non mitrati* vocantur.

In pedes inducuntur calcei, & totus puer *calceatus* dicitur, tametsi in pedibus tantùm gerat calceos.

CAPVT II.

DE LOGICA IVDICATIVA:

Quæ secundam Mentis dirigit Operationem.

An, quando, & quomodo in uno vocabulo simplici integra Propositio contineatur?

VÆ realiter simplex Terminus est, interdum integræ Propositionis vim habet: aliquando hę voces Ita, Maximè, Non, &c. Petrus, Paulus, &c. sunt virtualiter integræ Propositiones. Quod ut clarè perspicias, sequentes considera Interrogationes.

Responsio per Interrogationē contrahitur.

Hasit-ne in Campania hyeme tota Pompejus. ℞. *Ita.*

Ivit posteà ad exercitum? ℞. *Maximè.*

Adeptus est victoriam contra Cæsarem? ℞. *Non.*

Quis tibi hanc narravit Historiam? ℞. *Iulius.*

Vbi autem Iulius hæc omnia dixit? ℞. *Hîc.*

Et quis interfuit & illam etiam audivit. ℞. *Paulus.*

In omni semper Propositione sēsus potiùs, quā verba debet cōsiderari.

Vbi ut conspicis, omnes Responsiones, tametsi realiter simplicia verba sint, sunt virtualiter integræ Propositiones. Quod te monere sub initium volui, ut sensum potiùs, quàm verba consideres, in omnibus Propositionibus.

ARTICVLVS I.

De Propositionis essentia. *An ad illam pertineant partes intrinsecæ, quibus ipsa componitur, quales sunt Nomen, & Verbum, nec non Subjectum, & Prædicatum? An pertineant Copula, quarum altera affirmat, altera negat? & An pertineat Materia, quæ in significatione consistit?*

Quid sit Oratio? & quid sit Dictio?

Ratio est congrua duarum, vel plurium vocum compositio, aut connexio: unde in Peripatu hanc definitionem *Orationis* est vox, cujus partes separatæ significant, ut *Senatus, Populusq; Romanus.* Si partes separatæ significent, & tamen simul positæ nihil significent, non est Oratio, ut *Nix calidus*, & *Petrus vociferabamur.* Huc pertinet lex, *Quinque pedum*, quam post alios Alciatus pulcherrimo scholio exornavit; quid dici potuerit, ostendens, non verò quid dictum sit, explicans. Textus sic habet. *Quinque pedum præscriptione submota, finalis jurgii, vel locorum libera peragatur intentio.* quę verba, si quis mihi exponere audeat, erit magnus Apollo.

pollo. Oratio, quia habet partes realiter distinctas, est vox composita, & correfertur Termino Vocali, seu Dictioni, quã definimus dicendo, *Dictio est vox, cujus partes non significant separata*, ut *Roma, Consul, Imperator*.

Objectiones.

Sed contra utramq; Definitionem argumentaris, & sic objicis PRIMO. Sunt Orationes quarum non omnes partes separatæ significant, ut hæc *Blictri est vox*, in qua prima pars *Blictri* nil omninò significat. Hoc argumento victi aliqui sic Orationem definierunt *Oratio est vox cujus aliqua pars significat separata*. Objicis *secundo*. Sunt etiam Dictiones simplices, quarum partes significant separatæ, ut *Dominus*, quæ vox, si dividatur sic *Do-minus*, utraque pars significabit: si autem sic, *Domi-nus*, aut etiam sic *Do-mi-nus*, sola ultima non significabit.

An in Oratione omnes partes significent?

Respondeo ad primum, significationẽ esse duplicem, materialem, & formalem: & in Oratione *Blictri est vox*, omnes partes significare, nam *Blictri* supponitur materialiter, & jubetur significare semetipsam. Addo posse utramque Orationis Definitionem manuteneri, si debito modo intelligatur. Puta, si dixeris, *Oratio est vox, cujus omnes partes separata significant formaliter, aut materialiter*: aut, si subjunxeris *Oratio est vox cujus aliqua pars separata significat formaliter*.

Quomodo significent Dictionis partes?

Respondeo ad secundum in Dictione *Dominus* illas partes *Do-minus* separatas habere quidem significationes suas, at istas non esse partes significationis totalis, aliud enim significat *Do-minus*, & aliud *Dominus*.

Alia Orationis Dictionisque definitiones.

Hinc patet clariùs, & meliùs posse Orationem & Dictionem definiri; Si dicas, *Oratio est vox composita, habens significationem compositam, cujus significationis partes reperiuntur in partialibus vocibus, quibus illa immediatè componitur*. (Consultò illud *immediatè* positum est: partes enim, aut sunt immediatæ, aut mediatæ: illæ sunt, quæ immediatè totum componunt, hæ verò sunt partium partes. Nam Triangulus immediatè componitur tribus lineis; harum autem partes, immediatè component ipsas lineas, & mediatè Triangulum. Vnde ad Orationem revertendo, illa dictionibus immediatè componitur: syllabis autem & literis mediatè.) Si addas, *Dictio est vox simplex, habens significationem simplicem: cujus partes, si fortè significent, ha significationes non erunt significationis, quam habet tota dictio, partes*. Sed objicis, occurrunt plurimæ dictiones, quæ habent significationem compositam, quæ tota respondeat voci

Objectio.

toti, & pars parti quales sunt *Hircocervus, Equiferus* &c. *Spiritussanctus, Respublica, Rosmarinus* &c. idem enim significant ac *Hircus, & Cervus, Equus ferus, Spiritus Sanctus, Res publica, Ros marinus*. Respondeo illas ipsas dictiones esse Orationes virtualiter: interim numquam habere separatas eamdem significationem omninò, quàm conjunctas: nam *Hircocervus* est animans composita ex hirco & cervo: *Equiferus* est equus ferus: Angelus Michael est Spiritus Sanctus: at verò non est *Spiritussanctus*, nam hæc vox, si integra sit, tertiam tantùm Personam Sanctissimæ Trinitatis significat; si intercisa, Sanctum quemcumque Spiritum; nempè quemcumque Angelum Glorificatum. Sic enim *Respublica*, si vox integra sit, cõgregationem hominum ad leges compositam significabit: si divisa rei cuicumque publicæ (*theatro, foro, templo* &c.) poterit convenire. Et tandem *Rosmarinus*, si maneat integra, est dictio, quæ herbam notam significat: si intercedatur marinum ipsa rorem significabit.

Voces in Objectione posita explicantur.

Orationis Divisio.

Oratio est duplex: Enunciativa, & Non-enunciativa. Illa (Enunciativa) est quæ affirmat, negat-ve, ideoque significat verum, vel falsum, ut *Vlpianus fuit Stoicus*, quæ vera est: *Vlpianus fuit Christianus*, quæ falsa. Hæc, (Non-enunciativa) quæ nec affirmat, nec negat, adeoque nec verum, nec falsum significat, ut *Prudentissimus Papinianus*.

SECTIO I.

De Enunciatione Mentali, Vocali, Scripta, Tacita.

Vnde enunciationis subdivisio nascatur?

ENunciatio (quæ Positio, aut etiam Propositio dicitur) componitur Terminis (nam Terminus est extremum Propositionis, ut superius dicebamus) ergo illi, aut Mentales, aut Vocales, aut Scripti, aut Taciti sunt (vide quæ sup.) ipsa similiter in Mentalem, Vocalem, Scriptam, & Tacitam debebit dividi.

Quomodo loquantur Angeli? quomodo homines?

Propositio Mentalis, est, quam intellectu Homines, & Angeli formamus. Hi loquuntur conceptibus, at Homines, quia aliorum intellectuales actus intueri immediatè non possumus, uti signis debemus, vocalibus, scriptis, aut aliis, ut conceptus nostros manifestemus. Actibus purè internis peccat Homo Theologicè, non civiliter; adeoque quoad actus purè internos, sicut non potest præceptis, aut legibus humanis regi, sic nec pœnis Civilibus, aut coerceri, aut puniri. Et ratio est; quia, ut habet diverbium, *De occultis*

non

Leges humanæ de actibus purè internis non dantur.

non judicat Ecclesia : & à fortiori, *nec Respublica*:nam propositum mente retentum, nec civiliter operatur, nec patitur *leg. si majores 25.C.de transact. leg.7.si repetendi C.de condict. ob caus. dat.* At interdum internus animus signis intrinsecis manifestatur, & tunc ille per accidens legibus subest: *leg.non omnes 5. §. à barbaris de re militari*. Servus enim, qui actu purè interno fugere voluit, non punitur; & tamen ipsa fugiendi voluntas punitur, si fuerit extrinsecùs manifestata.

Quid Tacita Enunciatio sit?

Vt autem Propositionem Scriptam,aut alio quocumque signo extrinseco significatam, & quid *Tacita* nomine intelligendum sit, benè percalleas, *legem 2. D. de pactis* proponam, & dilucidabo. Verba sunt.

Labeo ait, convenire posse, vel re (videlicet inter præsentes) *vel per Epistolam, vel per Nuncium inter absentes quoq; posse: sed etiam tacitè* (Faber legit *tacito*) *consensu convenire intelligitur*. Ita Paulus *lib.3. ad Edictum*.

Quid sit convenire?

Conveniunt re ipsa, id est, naturaliter, inquit Faber,cum ex diversis locis in unū coeunt: & metaphoricè, cùm ex diversis animi motibus in unum consentiunt. Cæteri, qui absentes paciscuntur per Epistolam, aut per nuncium, non re ipsa & naturaliter conveniunt, sed metaphoricè tantùm, quia venerunt tandem in unam eamdemq; sententiam, licet non in unum eumdemq; locum.

Videtur *convenire re* apud Labeonem esse, *convenire realiter*, *& personaliter*, *quoad locum*; *& quoad sententiam verbis, aut signis personaliter editis*; *ut, qui præsentes,solent*.

Quomodo absentes colloquantur?

Sicut, qui in eodem loco sunt, verbis, vel nutibus sic qui in diversis,epistolis,aut nunciis loquuntur: ergo contractus poterunt per literas, aut procuratorem inire.

Consensus præsens requiritur in omni cōtractu.

Dices, inter contrahentes debet esse consensus præsens; non enim voluisse sufficit, sed omninò requiritur, tunc actualiter velle, quando initur contractus. At accidere potest, ut qui heri voluit, quando aut literas scripsit, aut nuncium misit; hodiè quando in loco distante & se absente contractus initur, non velit.Ergo in casu contractus erit invalidus defectu consensus: & omnis contractus erit periculosus,quia semper deesse potest consensus.

Voluntas actualis est aut realis, aut moralis, quæ vocatur Civilis.

Respondeo rerum, quæ actualem volūtatem postulant,alias realem actualitatē requirere, alias autem esse actualitate Civili & Morali contentas. Sanè realem actualitatem postulat Sacramentalis Confessio, nemo enim potest absolvi à peccatis invitus. In rebus Civilibus, qui suam per epistolam, aut procuratorem voluntatem declaravit,censetur in priori voluntate persistere, quousque se revocasse voluntatem insinuet ad quem scripsit, aut nuncium, vel procuratorem misit. Aliàs enim inutilis est voluntatis mutatio *leg.si mandassem 15.mandat.leg.si cum Cornelius 82.de solut.leg.eum, qui voluntatem 22.de probation.* Hinc est(1) Sacramentalem absentis absolutionem esse invalidam, quia ita Christus Dominus Sacramentum instituit, ut Presbytero constare debeat de reali & actuali consensu:(2) venditionem domus v. gr. per procuratorem domino absente factam, esse validam; quia dominus, sic disponente Respublica, in priori voluntate quousque se illam retractasse insinuet, civiliter perseverat: (3) esse multas quæstiones apud Theologos, de Matrimonio per procuratorem celebrato, quia illud alii ut contractum,alii ut Sacramentum considerant.

An absens sacramentaliter absolvi possit?

An domum vendere?

An matrimonium inire?

An nutibus contractus fieri possint?

Stat itaque posse hominem per literas & nuncios, & procuratores affirmare, & negare: stat etiam Enunciationem aliàs esse vocalem, aliàs scriptam.

An tacendo loquamur?

Stando Naturali, aut Gentium Iuri non refert quibus verbis declaretur intentio *leg.qui autē constituit 14. §.ult de const. pecun.* & hoc non solum inter præsentes, sed etiam inter absentes *leg.1. locat.leg.1. §.ult.de contr.empt.* Possumus etiam loqui nutibus & aliis signis, ut patet in Matrimonii Sacramento. Vnde, si petenti Parrocho, an Sixtum in maritum acceptet, Vrsula capite adnuat; iste capitis adnutus æquipollebit huic propositione vocali, *Ego Vrsula Sixtum in maritum accepto*.* Possumus & solemus loqui tacendo, omittendo, tolerando, patiendo: unde Regula, *Qui tacet, consentire videtur*, interdum enim multum loquitur,qui nil loquitur: & Principis læsa patientia tarditatem supplicii, gravitate, & severitate compensat. Contra scientem & patientem præscribit rei alienæ possessor: nam domini patientia, & silentium est tacita quædam concessio: quæ antequam tempus à lege designatum labatur, est revocabilis & precario simillima: at tempore legitimo elapso fit donationi similis, quæ non nisi rarò, & ex gravissimis causis rescinditur. Et quidem pati esse loqui virtualiter supponit Ecclesia, dum ait, *Deus cujus hodierna die praeconium, Innocentes Martyres non loquendo, sed moriendo confessi sunt*. &c. Ergo fundendo pro Iesu Sanguinem illum tacitè confessi sunt.* Possumus etiam loqui factis, aliquid ni-

An tolerando?

An patiendo?

An & agendo?

mirum agendo quod nostram voluntatē sufficienter insinuet. *leg. non tantum 5. rat. rem haber.* & pono exemplum. Titius dedit Florētio centum aureos mutuos, & cautionem recepit: post aliquot dies, aut illi cautionem reddidit, aut in ejus gratiam combusit: & ajo hac Chirographi redditione aut combustione Titium loqui & dicere, *Ego condono & remitto Florentio centum illos aureos, quos, ut constat ex fide hujus chirographi mihi debet.* Titius igitur loquitur tacitè.

An chirographum reddere, aut comburere, sit debitum tacitè condonare?

Sed dices, essentia illius debiti non consistit in scriptura, aut cautionis instrumento: nam per scripturam illam non fit contractus mutui: sed de contractu, qui priùs erat, testimoniū perhibet scriptura *leg. 4. de pignor. leg. 4. de fide instrum.* Ergo per redditionem scripturæ ab ipso creditore facta non censetur facta fuisse remissio, cum debitum aliter quam per instrumentum (per testes, scilicet) probari possit. *leg. qui tabulas 27. §. 1. de furt. leg. argentarius 10. § fin. de edendo.* Quid, si non possit? Nec tunc debitum remitti censebitur, & probatur. Non censetur donare, qui sine testibus & scriptura dat mutuo Friderico pecunias: sed tanti ejus probitatem facere, ut judices aut scripturas, aut testes, ut ipse tempore superveniente solvat necessarios non esse. Ergo sicut Titius heri potuit sine ulla scriptura, aut testibus mutuò consignare centum aureos, quin ideò donare illos censeatur: sic & hodie potest scripturam remittere, dicens, se tanti nudum verbum Florentii facere, ut judicet scripturam superfluam.

Debitum non consistit formaliter in scriptura.

Sed neque in testibus.

Respondeo non solere homines chirographum reddere, nisi quando jus debitū petendi remittunt. Et probatur: nam qui testamento chirographum legat, legare censetur jus ad illam pecuniam, quæ chirographo continetur. *leg. qui chirographum 59. de leg. 1. de leg.* Ergo, qui scripturam debitori remittit, debitum remittere censendus est, & hoc sive ipse manu propria, sive per alium illam reddat *leg. creditricem 7. C. de remiss. pign. leg. 3. §. 1. de liber. legat.*

Quid leget, qui legat chirographum?

Hæc solutio stando Iuri naturali probabilis est, certa autem & manifesta non est: nam hæc consequentia, *Sic solet fieri, ergo sic est factum* non est evidens. Vnde Faber non putavit exhauriri objectionem, inquit enim. [Cum non cogatur Creditor cautionem & chirographum reddere, nisi soluto sibi debito *leg. qui tabulas 27. de fur. leg. ult. C. ad exhib.* videtur habere debitum pro soluto, cum chirographum reddit: aut saltem promittere se non petiturum, cum petendi viam sibi præcludit, reddens instrumentum, quo fundari posset petitio.] Ita ille *in Rationalib. ad leg. Labeo. § 1. & ideo D. de pactis.* Nota illud *aut saltem.* Ergo non sensit Faber per redditionem scripturæ certò remitti debitum, sed aut illud remitti, aut saltem Creditorem se non esse petiturum promittere; nempe in casu, quo testes non dentur: nam, si essent hi, non sibi Creditor omnem viam præcluderet ad petendum.

An hæc solutio sit sufficiens?

Quid sentiat Faber?

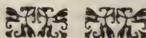
Interim in omni tribunali Civili ille, qui scripturam remisit, tacitè debitum remisisse censendus est; cùm ex doctrina generali, quæ pro Regula statuit, ut *Inspiciamus in obscuris, quod est verisimilius, vel quod plerumque fieri consuevit,* ut habet Bonifacius Papa *Regul. 45. in 6.* tum quia ex Paulo *libr. 3. ad Edictum* Iustinianus *leg. Labeo. § 2. D. de pactis* pronunciavit hanc legem. *Et ideò, si creditori meo reddiderim cautionem, videtur inter nos convenisse, ne peterem, profuturamque ei conventionis exceptionem placuit.*

Quid in tribunali decidendum?

Sicut tacendo homines aliquandò loquuntur, sic & loquendo interdum tacent. Audi Forcatulum *in Penu Iuris Civilis cap. 20.* dicentem. [Iurisconsultus *in leg. de atate §. quod autem D. de interd. act.* dicit, non videri respondisse illum, qui non respondet πρὸς ἔπος id est, *ad carmen*, idque ex vulgato proverbio, de quo ... Erasmus citans illud Luciani in Philopseude, *Nihil* πρὸς ἔπος ad carmen *ista, ut ajunt, neque de his interrogabam.* meminit Alciatus *lib. dispunct. 2. cap. 10.*] Tacet ergo virtualiter; hoc est, ita se habet, ac si non responderet, qui ad rem non loquitur. Contra eos, qui extra materiam garriunt, Acursius *in Auth. licet C. de natali* teste Alciato *lib. 4. de verb. significat.* utitur illo proverbio. *Quid ad rhombum?* Forcatulus nomine *Rhombi* piscem intelligit, & ait, (An verò piscem cogitaverit Acursius, viderit alius.) At Hydrographi lineas, quas in mappis per maria secundum varios ventos ducunt, rhombos (Hisp. rumbos) nominant. Non ergo piscem Acursius, sed mappam nauticam cogitabat, cum proverbio fuit usus: illoque, & nos uti poterimus, cum præter rem loquentes, ad lineam redire jubemus.

An, qui loquitur, tacere aliquàdo censendus sit?

Quid rhombus sit?

SE-

SECTIO II.

De Expressa Enunciationis compositione.

Intrinseca Propositionis partes.

ANtequam varia Propositionum genera consideremus & explicemus, unam proponamus ob oculos, & ejus partes intrinsecas edisseramus.

Propositio (quo nomine absolutè posito Cathegorica intelligitur per Antonomasiam) tribus partibus constat, Subjecto, Prædicato, & Copula: unde in hac, *Manumissio est è manu datio*, quam tradit Institutionum primo Vlpianus: copula est illud *est* quod duas connectit partes, quæ vocantur *Termini*, unde nata communis illa definitio, *Terminus est extremum Propositionis*. Et quidem primum extremum (*Manumissio*) nominatur subjectum: alterũ verò (nempe, *è manu datio*) dicitur prædicatum. In linguâ Latinâ, quæ Articulis caret semper subjectum ponitur in primo loco: in iis autem linguis, quæ articulis nomina afficiunt, nomen affectum articulo, erit subjectum, ubicumque ponatur. Dicit Hispanus *Docto es el Principe*, Princeps est doctus. *Generoso es el Rey*, Rex est generosus. *&c.* & Gallus, *Guerrier est le Prince, & prompt le cheval*. Princeps est bellicosus, & Equus velox. *&c.* nec aliter Italus, & præcipuè in carminibus, *Guerriero è il Duca. Veloce è il cane.* &c. Omnes sequuntur Græcum, apud quem Articulus etiam subjectum afficit, unde Evangelii Sancti Ioannis capiti primo lux.

lege manumis. 4. D. de just. & jure.

Quid sit Manumissio?

Nomen est subjectum: Verbũ est copula & prædicatum.

Si in duas partes secetur Propositio, ita ut copula se teneat ex parte prædicati subjectum vocabitur *Nomen*, copula & prædicatum *Verbum*: nec refert habeat unam aut plures voces, nam hîc de potestate & valore tractamus. Itaque in hac Propositione *Petrus currit*, illud *Petrus* est nomen: *currit* verbum: & in hac *Petrus est currens*, similiter *Petrus* est nomen, & *est currens* verbum, licet sit vox composita, quoniam *est currens* & *currit* valore & potestate idem sunt. Addo definitiones.

Quid nomen sit?

Nomen est *vox in recto significans sine tempore*, ut *Homo*; nam obliqua non sunt verè nomina, sed nominum casus. Verbum autem est *vox significans cum tempore*. Et hîc obiter nota aliud esse significare tempus, & aliud cum tempore significare: nam *Annus, Mensis, Dies, Hora*, &c. sunt voces, quæ significant tempus, & tamen non significant cũ tempore: nam hoc reperitur in vocibus, *Amo, Amavi, Amabo*; quæ non significant tempus, sed cum tempore: quia tempus non se tenet ex parte objecti, sed ex parte actionis cum tempore significatæ.

Quid Verbum?

Quid sit tempus, & quid cum tempore significare?

De Substantivo & Adjectivo.

Nomen in Substantivum & Adjectivũ dividitur. Illud per se stat, & sine hoc in oratione esse potest. Hoc contrà, neque per se stat, neque sine Substantivo, quod vel expressè ponatur, vel subintelligatur, esse potest. Substantiva sunt *Imperator, Consul, Magister*: Adjectiva verò *Magnus, Prudens, Eruditus*. &c.

De Proprio, & Appellativo.

Substantivum est, aut Proprium, aut Appellativum. Proprium dicitur, quod uni soli convenit, ut *Petrus*; & Appellativum, quod est commune pluribus, ut *Homo, Equus, Oppidum, Mons, Fluvius, Stella*. &c. Logici sic Proprium à Communi distinguunt. Eorum enim sententia Commune est, quod prædicatur de pluribus numero, aut specie distinctis; ut *Homo, Animal*. &c. Proprium autem, quod de unico tantùm, ut *Petrus*.

Logicorum Opinio.

Verbi divisio.

Verbum est duplex, Substantivum, & Adjectivum. Substantivum importat solam Propositionis copulam, ut in Propositione, *Deus est bonus*, illud *est*. Adjectivum unâ simplici voce importat copulam, & prædicatum, ut in Propositione *Petrus currit*: illud *currit*, est idem enim ac *est currens*.

De primi, & secundi adjacentis propositionibus.

Propositionum, in eas quæ sunt primi adjacentis & secundi adjacentis divisio, non est subtiliter cogitata: omnes enim re, aut virtute, secundi adjacentis sunt, nam in his *Vlpianus fuit Iurisconsultus. Papinianus scripsit. Paulus fuit*; bina subjecto adjacent: in primâ enim subjecto, seu voci *Vlpianus* copula *est* & prædicatum *Iurisconsultus* adjacent; in secundâ voci *Papinianus* adjacet vox *scripsit*, quæ est duplex virtute, exponitur enim *fuit scribens*; & tandem in tertiâ voci *Paulus* adjacent etiam duo: quia verbum *Sum*, si solum ponatur, est adjectivum, & sumitur pro verbo *existo*; ut idem sit *Paulus est*, ac *Paulus existit*, id est, *Paulus est existens*.

SECTIO III.

An verè dentur Nomina Propria?

An omnia nomina communia sint?

TIbi datæ Nominum divisiones & definitiones videntur absolutè difficiles, & suspicari incipis omnia nomina esse Appellativa, & nulla dari propria; & ut id persuadeas, aut saltem suadeas, argumentaris sic.

An Petrus sit nomen commune?

PRIMÒ; nam, si aliquod esset nomen Proprium, maximè id esset *Petrus*; hoc enim

enim nomen pro exemplo vulgò ponitur, ab Authoribus, qui disputant de ista materia. At *Petrus* non est nomen Propriũ: Ergo nullum datur Proprium in totâ nominum Encyclopædiâ. Minorem probas. Quod multis convenit, non est nomen Proprium: hoc enim de unico solo individuo prædicatur. At nomen *Petrus* multis convenit, & de multis prædicatur. Igitur non est proprium. Minor probatione non eget: nam cognoscimus multos, qui vocantur *Petri*: & idem dicito de aliis nominibus *Ioannes*, *Franciscus*, *Carolus*, &c. nam in solâ meâ familiâ, quæ non est immensa, habeo hodie duos Petros, & tres Carolos.

Quomodo nomen proprium differat à communi?

SECVNDÒ, quoniam, si essent nomina Propria, tot esse deberent, quot res individuæ: quia singula proprio deberent nomine significari. Sed impossibile est, ut unaque res individua habeat proprium vocabulum. Ergo non dantur Propria nomina. Probatur minor: nam in singulis speciebus individua sunt innumerabilia; & nullus est in Mundo Nomenclator qui infinita nomina possit imponere.

Individua sunt innumerabilia, & non habent convenientia vocabula. Sed neque omnes rerum species distinctis vocabulis significantur.

Confirmatur. Quia multò pauciores sunt rerum species, quàm individua sub quâlibet specie: sed nullus unquam Nomenclator scivit invenire sufficientes dictiones, ut species signaret: Ergo nullus, ut individua signet & distinguat, inveniet. Minorem demonstrabo clarissimè; nam multæ sunt res, quæ carent nomine: & ideò, ut illas significemus, circumloquimur, & quod non scimus unâ, duabus vel tribus vocibus significamus. Et, quia hunc paravi calamum, ut Iuristis servirẽ, multa occurrunt in Iure, quæ nomen communiter receptum non habent. *Adoptio* dicitur esse genus, & in duas species dividi; nam &, qui Iuris sui est, & qui parenti subest, adoptatur. Illa prior species *Adrogatio*, dicitur. Sed posterior quomodò nominabitur? Generis nomine Modestinus *libr.* 2. *Regul.* & Iustinianus *leg. Filios. D. de adoption.* & nunc Iurisperiti appellant, quia aliud nomen non habent. *Debitor* & *Creditor* non sunt correlativa; multa enim, quæ credita non fuerunt, debemus. Ergo caret correlativo nomen *Creditor*, quod æquè latè pateat. Hinc scitè Vlpianus *leg.* 4. D. *de præscript. verb.* citatus: *Naturâ rerum cõditum est, ut plura sint negotia, quàm vocabula.*

TERTIÒ, quia definitio & essentia nominis Proprii postulat, ut numero Plurali careat. At, quæ à Grammaticis dicuntur Propria, habent pluralem: dicimus enim *Homeros*, *Platones*, *Virgilios*, *Cicerones*, *Catones*, &c. unde *pro Sext. Rosc.* Cicero. *Duo sunt isti Roscii, quorum alter* (alteri) *Capitoni cognomen est*. Et iterum *libr.* 2. *ad Attic.* syncategorema *nullus* proprio nomini adfinxit: dixit enim, *Philotimus nullus venit*. Erant igitur multi Philotimi. Et Tirsus de Molinâ (sub cujus latet nomine ingeniosus, immò etiã Religiosus Theologus) in libro illo, quẽ *Cigarrales de Toledo* nuncupat, (quem immeritò, ut liberum spurium indignum sui Parentis nomine, exhæredem declarat; nam & Seneca hypocondriacus Philosophus jocos cõtra Imperatorem Claudium, ut ingenium ostentaret, scripsit) in Cantione, quæ *pag.* 144. legitur, sic cecinit.

An' propria nomina plurali careant?

Plures Roscii.

Plures Philotimi.

An dedeceat Virum probum & gravem jocos scribere?

Tres Corinas la fama en sus historias
à quien Pindaro ofresca tres vitorias
que si diò la primera en Grecia a Thebas
nuevos blasones, y murallas nuevas:
ni ya de Augustas ramas
Apolo ciñira sus Epigrammas.
Invente la otra el Dorico Poëma;
y Ovidio alabe la tercera en versos,
dando a los suyos celebre renombre
de Cleobulina la eloquencia extrema,
canten los Ieroglyphicos diversos
y sus Enigmas porque al Mundo asombre.

Plures Corinæ.

Ergo si plures sunt Corinæ, *Corina* non est nomen proprium, sed commune. Dixit etiam Horatius,

Sint Mecænates, non dẽrunt Flacce Marones.

Nulla igitur sunt nomina Propria.

Plures Mecænates: & plures Marones.

QVARTÒ, quoniam habere Propria nomina, non est Græcæ, aut Latinæ Grammaticæ proprium, sed omnium commune. Ergo, si darentur Nomina Propria, in omni illâ Grammaticâ reperirentur. At sunt aliquæ, in quibus non reperiantur. Ergo. Probatur Minor, nam Bornenses, qui habitant in Africâ, sub ultimis finibus Nubiæ, non distinguuntur Propriis Nominibus teste Ioanne Bottero, *part.* 1. *libr.* 3. *pag.* 181.

Bornenses nomen proprium non habent.

QVINTÒ, quia Hæcceitas seu Individuatio est unica & invariabilis. Ergo, si dantur Nomina Propria, singuli habebunt unicum, & nunquam illud mutabunt. At multi habent plura, & multi Nomen variant. Ergo vana sunt, quæ de Nominibus propriis à Grammaticis otiosis dicuntur. Prima Minoris pars est manifesta, illamque probant *Marcus Tullius Cicero*, *Virgilius Maro*, *Ovidius Naso*, &c. nostraque ætate Principes multa adsumunt.

An nomen proprium sit unicum & invariabile?

Olim, & etiam hodie multi plura habent nomina.

munt. *Isabella Clara Eugenia*, Alberti uxor, Belgii fuit Princeps; hodie *Anna Maria Antonia*, est Christianissima Regina Galliæ: nata Madriti anno 1635. D. Hieronymus Cancer pompam, quâ fuerunt celebrata baptismatis sacri mysteria, descripsit Pentastichis, quæ in nostrâ Rhythmicâ *pag.* 208. leguntur, inter quæ, hæc pauca præsens argumentum concernunt.

Cancer valde seriò laborabat ut scriberet versus non serios inter alios ingeniosorum conceptuum plenis sunt, quos Coplas de Ciego *appellavit.*

Entonces el Cardenal
Espinola, a cuyo cargo
Estaba el Bautismo Real,
Dió de Arçobispo señal,
Con hazer su officio largo.
Que traben a la Iglesia mia?
Preguntó dando el, Pax vobis.
I tantos nombres oía,
Que dixo el, Ora pro nobis.
Pensando sêr Letania.
I no me espanté jamas,
Que hiziese esta ceremônia,
Si oyó el Arçobispo tras
Dominga, Maria, i Antonia,
Un & cætera *de mas.*

Apud Sinenses nomina cum ætate mutantur.

Secundam ejusdem Minoris partem evidenter ostendo: nam apud Sinas mutant cum ætate nomina homines; alia enim pueris apud ipsos, alia juvenibus, & alia senibus convenire dicuntur. Servi apud Romanos nomina cum dominis crebrò mutabant. Illos vocabant παῖδας Græci, Latini *pueros*. Terentius in And. *Puerum* (servum) *conveni Chremis*. Et Cicero libr. 1. ad Q. Fr. *Tu-ne id veritus es, ne ego iracundiâ aliquâ adductus pueros* (servos) *ad te sine literis miserim*: consentit Iurisconsultus Paulus, *leg. Puer.* D. *de verb. signif.* Vox Puer transit in *Por*, & addita domini nomini, ejusdem domini servum significat, ut Marcipor, Publîpor, Lucîpor, &c. Marci, Publii, Lucii servus, &c. Audi *libr.* 33. *cap.* 1. Plinium. *Marcipores, dominorum gentiles victum in promiscuo habebant.* Consonat *libr.* 1. Fabius; inquit enim, *In servis jam intercedit genus illud nominis, quod ducebatur à domino, unde* Marcipores, Publîpores. *&c.* Etiam liberi secundum tempus & occurrentes causas mutabant nomina: nam *Aristoteles*, magister Aristotelis, fuit egregio corporis habitu, & in palæstrâ se exercuit apud Aristonem Palæstritam, à quo primum ob humerorum latitudinem denominatus est Πλάτων. quod ita in scholis obtinuit, ut altero nomine nunquam citetur. Aristotelem audivit *Tyrtanus*, Eressi in Lesbo natus: qui deinde *Euphrates*: & tandem ob oris elegantiâ, & quasi divinam eloquentiæ suavitatem, *Theophrastus* cognominatus est. Apud Christianos nomen in Baptismate impositum in Confirmatione aliquando mutatur: & frequentiùs in Religiosorum Ordinibus, quoniam in Professione solenni, aut in adsumptione habitus regularis nomina & cognomina mutari solent. Observant id Summi Pontifices, inter quos Hadrianus VI. quia nomen mutare noluit, visus est singularis.

Servi dicebantur Pueri: & hodie Hispanus famulos vocamus Mozos.

Puer in compositione transit in Por.

Marcipor. Publipor. Lucipor.

Plato priùs dicebatur Aristoteles.

Tyrtanus, Euphrates, & Theophrastus sunt idem.

Christianorum mos.

Nomina mutant Religiosi: mutant Summi Pontifices.

An possit species in speciem converti?

Sextò. Si Nomina Proprium & Commune dantur, distinguentur specie. Et, si distinguuntur specie, alterum in alterum transire non poterit; nec enim Leo aut Taurus in Aquilam potest converti. At Nomina Propria in Communia vertuntur, & contrà. Propria ergo Nomina à Communibus non distinguuntur. Minor ostenditur: quia *Cæsar* fuit nomen primi Romanorum Imperatoris, qui vocabatur *Iulius Cæsar*, &, quia posteà ejus successores hoc nomen adsumpserunt, & vocati sunt *Cæsares*, transivit in nomen commune, quod significat *Imperatorem*. Idem dicendum est de vocibus *Pharao*, *Sophîus*, *Zeriphius*, &c. tametsi enim Pharao, Sophîus, & Xeriphius, in Ægypto, in Perside, & in Aphricâ homines singulares fuerint; indepti Regiam authoritatem, cum coronâ & divitiis etiam nomen ad filios & successores transmiserunt. Sicut Proprium in Commune, sic hoc in illud transit, & hunc Græci transitum vocant ἀντονομασίαν, ut ait Diomedes. Sic apud Græcos Poëta significat Homerum, & *Orator* Demosthenem: apud Latinos Virgilium, Ciceronemque. Apud Christianos ὁ Προφήτης significat Christum, *Apostolus* Paulum. In Scholis *Philosophi* nomine intelligimus Aristotelem, *Geometra* Euclidem, *Medici* Galenum. &c. *Commentator* est Averroës, *Collator* Cassianus, *Magister* Lombardus: &c.

An propria hominum nominâ transeât in appellativa, & contrà?

HÆ sunt Rationes, quibus suadere conabaris non esse in Mundo Propria Nomina: sed Communia pro Propriis adsumi. Non urgeor, & ante responsionem aliquid maximè necessarium expono.

An Angeli specie possint multiplicari?

Sub singulis speciebus sublunaribus posse esse innumerabilia individua certum est. [Consultò, ago de sublunaribus, ne ingrediar illam Controversiam, quæ inquirit, An omnes Angeli distinguantur specie? in quâ Thomistæ ab asserente sententiâ sunt, & cæteri fere dissentiunt.] Nomen Commune, est quod significat rationem genericam aut specificam omnibus individuis communem. Nomen singulare est quod tale individuum significat contractim & determinatè. Non solùm

In qualibet specie individua possunt habere propria nomina.

lum in specie humanâ, sed etiam in aliis sicut individua, sic etiam Nomina Propria reperiuntur: ut enim Homo est *Petrus*, *Paulus*, &c. Sic Equus Alexandri fuit *Bucephalus*, & Equus Caligulæ *Concitatus*. Singuli Montes, Fluvii, sua habent nomina: sua singuli Planetæ, & notiores Stellæ. Sicut rerum species sunt plures, quàm nomina: sic etiam individua, quæ sub ipsis clauduntur. Deus solus omnibus rerum speciebus, & individuis ex Scientiæ suæ infinitate nomina imponit; unde hoc ipse charactere à Rege Prophetâ describitur, Est enim Deus, *qui numerat multitudinem Stellarum, & omnibus eis nomina vocat*. At Homo finitâ mente præditus & memoriâ limitatâ exornatus multarum specierum individua nominibus carere permisit: non enim habent nomina hirundines v. gr. ut una distinguatur ab aliâ. Aliquibus Equis aut Canibus nomina imposuit, sed paucis, non enim indigebat pluribus. Ergo de Hominum nominibus propriis disseramus.

Solus Deus omnes speciei & individua potest denominare.

Psalm. 146. 4.

An Deus nomen habeat?

Attalus Martyr à Tyranno per contemptum rogatus, quodnam nomen haberet Christianorum Deus, respondit. *Qui multi sunt, nominibus distinguuntur; qui autem unus est, non indiget nomine*: unde inferre licuit, Deum Christianorum non *Iovem*, *Martem*, &c. vocari, sed Deũ. Eusebius *libr. 6. Eccles. Hist. cap. 3.*

Homo prius nomen proprium non habuit.

Creavit Deus primum Hominem, eumdemque אדם, Adam, *Hominem* vocari voluit, quamdiu enim erat unicus, speciali nomine non indigebat. Accessit divinitùs condita Heva [Putarem Chavam Iuliani Comitis, qui Hispaniam Mauris aperuit, filiam, hoc nomine distinctam esse, nam Hebræorum adspiratio densa ח, in χ. vel *ch.* transit] Habuerunt filios, & ipsi debuerunt diversis signari nominibus, ut inter se dignoscerentur. Sub initium sortiti sunt nomina diversa homines à diversis occasionibus & causis sumpta. Porrò Genes. 4. *Eva concepit, & peperit Cain dicens: Possedi hominem per Deum*. Et dicitur קין, *Cain*, à radice קנה, *Cana*, quæ est *possidere*. Et in capitis fine, *Cognovit quoque adhuc Adam uxorem suam, & peperit filium, vocavitque nomen ejus Seth, dicens, Posuit mihi Deus semen aliud pro Abel, quem occîdit Cain*, Et radix est שית, *Sath*, hoc est, *Pono*: & inde est שת, *Seth*. Hisque similia exempla, passim in Sacrâ Scripturâ leguntur. Hic denominandi infantes mos etiam apud alias gentes obtinuit: nã Iulius primus Romanorum Imperator, opinione multorum ideò *Cæsar* fuit dictus, quòd cæso matris utero fuerit natus. *Scipio* est baculus, cui innitentes senes gradum stabiliunt. Et P. Cornelius, quòd patrem orbum oculis vice scipionis regeret, primus id cognomen sortitus, & deinceps transmisit ad posteros. Postcà occœperunt nomina avorum sumere, tantâ curâ, ut indignum censuerint nepotem novo aliquo insigniri vocabulo, quod aliquis avus non habuerit. Hinc Evangelio lux, S. Ioannis Circumci sionem Historiographus Divinus sic enarrat. *Factum est die octavo: venerunt circumciderent puerum, & vocabant eum nomine patris sui Zachariam. Et respondens mater ejus dixit, Nequaquam: sed vocabitur Ioannes. Et dixerunt ad illam, Quia nemo est in cognatione tuâ, qui vocetur hoc nomine. Innuebant autem patri ejus, quem vellet vocari eum; Et postulans pugillarem scripsit, dicens, Ioannes est nomen ejus: & mirati sunt universi*, &c. Ergo, si fuisset in cognatione illâ aliquis, qui *Ioannes* dictus fuisset, non haberent cognati, quid opponerent. Sed quid, si *Zacharias* fuisset vocatus? An-ne tunc *Zacharias* non fuisset nomen proprium, sed commune, pluribus (patri, & filio) conveniens? Respondeo, in omni significatione reperiri consignificativas voces & circumstantias, quæ nomina determinant & contrahunt. Primò enim consignificat adjectum aliud nomen, nam *Plinios*, *Senecas*, *Philippos*, &c. distinguimus dicendo, *Plinius senior*, & *Plinius junior*; *Seneca Philosophus*, & *Seneca Comicus*; *Philippus Macedo*, & *Philippus Hispanus*; Et adhuc in Hispaniâ *Philippus Primus*, *Secundus*, *Tertius*, &c. Consignificat etiam & vocis significationem determinat tempus & locus. Citari enim solent duo Theophrasti, quos locus & tempus distinguit. Alter fuit Lesbius, Eressi natus, discipulus Aristotelis, & in Lyceo successor: alter Germanus; etiam Medicus; qui nostrorum avorum ætate multos curando occîdit: nam Sennerto asserente, ut morbum auferret, alium immedicabilem inferebat, cujus posteà violentiâ infra annum deberet, qui ab illo curabatur, perire: quod tot fuit demonstratum exemplis, ut à Rudolpho Cæsare à toto imperio exactus fuerit. Etiam flumina & loca civitates distinguunt: sunt enim plura *Francofurta*, plura *Lugduna*, plures *Mantuæ*, &c. quoniam ex Francofurtis, aliud *ad Mœnum*, aliud *ad Oderam* vocatur: ex Lugdunis aliud *Gallorum*, & aliud *Batavorum* dicitur: ex Mantuis, illa, quæ in Castellâ est, *Carpentana* audit, ne confundatur cum *Italicâ*. Hinc patet nomina, quæ dicuntur *Propria*, bifariam posse

Chava Iuliani filia an dicta fuerit Eva?

Nomina imponebantur parvulis ab aliqua circumstantia notabili, quæ considerabatur in partu.

Lucæ 1.

In Baptistæ circumcisione, de nomine, q habere debebat, cognati disputant.

Cur nolebant eum vocari Ioannem?

De circumstantiis & particulis significantibus.

Adjecta propriis nomina illud determinant.

Ejusdem nominis possunt, & solent esse plures: quomodo inter se distinguantur?

De duobus Theophrastis.

Sunt urbes, fluvii, & montes cognomines.

Nomina propria materialiter & formaliter possunt considerari.

posse considerari, materialiter, formaliterque. Sumuntur materialiter, cùm tantummodò eorum syllabæ & literæ cõsiderantur: formaliter verò, quando per voces adhærentes & circumstantias temporis & loci determinantur. Et, si sumantur primo modo, contingere potest & solet, ut duo, vel plura Humanæ naturæ individua eodem nomine significentur, & tunc non erunt propria, sed communia: cæterùm, si sumantur secundo modo, erunt propria, & determinata, & unico soli individuo convenient.

PRæmissis his, quæ ignorari non debent, Rationibus contra Nomina Propria objectis respondeamus.

Hinc argumentis respondetur.

AD PRIMAM dico nomen *Petrus*, & quæcumque alia dupliciter accipi posse: uno modo præcisa à vocibus & circumstantiis consignificantibus: alio modo iisdem vocibus & circumstantiis affecta & determinata. Primo modo nomina non semper sunt propria, nam crebro sunt cõmunia accidentia: accidit enim his hominibus, hoc vel illo nomine indigitari: verùm secundo modo sumpta, sunt propria, & pluribus convenire non possunt. Hinc lux veteribus, qui individuum explicabant his versibus.

Quid individuum sit?

Nomen, cognomen, cum tempore, patria, sanguis.
Hæ sunt quinque notæ, quas non habet unus, & alter.

Hæc, aut alia similia carmina tempore Petri Abaylardi Parisiis, in gymnasiis Logicæ circumferebantur: quæ ita Peripatetici exponebant, ut in illis dicerent formaliter consistere Individuationem. In illos Petrus Abaylardus invehitur, ostenditque singula esse accidentia, & quia Petrus à Paulo non distinguuntur purè accidentaliter, hæccitatem esse substantialem quamdam formalitatem ab his circumstantiis distinctam, quæ naturam specificam contrahit, & personam singularem constituit.

Peripateticorũ error Petri Abaylardi ætate.

Non puto Peripateticos tam pingui Minervâ fuisse philosophatos. Voluerunt, ut opinor, Hæccitatem, quam intuitivè non videbant, per externas passiones sigillare & describere. Et quia singulæ ex his circumstantiis erant communes pluribus, sumpserunt quinque simul, quarum aggregatum duobus individuis convenire non posset. Et hæc profectò definitio poterit Nomini Proprio adaptari: quoniam Nomen *Petrus* v. gr. per cognomen, tempus, locum, & cognationẽ determinatum, ita huic Petro convenit, ut alii non possit competere. Profectò circumstantiis communibus resultare adgregatum non commune, homo ostendit ad Veterum ideam definitus. *Homo est animal rationale mortale.* Et sanè illorũ opinione Rationalitas Homini & Angelo communis est. Mortalitas Homini, Bruto, Plantæ. &c. est communis. Mortalitas sine Rationalitate invenitur in Bestiis: Rationalitas sine Mortalitate in Angelis: & utraque tantùm in homine.

Potest rerum communiũ adgregatum non esse commune.

Rationalitas & Mortalitas sunt seorsim communes, & simul solius hominis propria.

AD SECVNDAM multas in Mundo rerum species nominibus carere pronuncio: unde multi in Iure reperiuntur contractus, qui à Viris doctis circumscribuntur, & *innominati* dicuntur, quoniam nomen non habent. Possibilia individua sub singulis speciebus esse infinita fateor: nego tamen nos indigere infinitis vocabulis: cùm, quia sola existentia Individua nominibus determinamus; &, quia adhuc hęc multa sunt, multa uno & eodem nomine materialiter sumpto signamus, quæ tamen inter se distinguuntur propter consignificantes nominis circumstantias.

De cõtractibus innominatis.

Voces eadem materialiter, formaliter possunt distingui.

AD TERTIAM sub eâdem distinctione respondeo: quoniam nomen *Petrus*, v. gr. materialiter sumptum, in numero plurali declinatur; nam multos Petros cognoscis, qui hæc legis. Cæterùm nomen *Petrus* materialiter sumptum, Proprium nomen non est, sed commune: & ad quintum Prædicabile spectat; accidit enim homini *Petrum* aut *Franciscum* vocari. At idem nomen *Petrus* per consignificantes circumstantias contractum, Proprium est, & numerum pluralem non habet: nam, si *Petri* nomine Hominem A. intelligo, sicut repugnat dari duos Homines A. sic etiam dari repugnat duos Petros. Et tũc prædicatum *Petrus* ad nullum Prædicabile Porphyrianum spectat; nam hæc Positio, *Homo A. est Petrus*; est identica, in quâ Individuum dicitur de Individuo; æquivalet enim huic, *Homo A. est Homo A.* aut huic, *Petrus est Petrus*.

Ad quod Prædicabile pertineant nomina Petrus, Ioannes, Francisc[o]*, & similia.*

AD QVARTAM dico, tolli societatem humanam, si nomina Propria tollantur: quo enim modo agemus de amicis, inimicis ve, si nominibus careant? Nemo tunc posset accusari, aut citari: nemo cõdemnari aut absolvi: & ideò nego esse in Mundo, aut fuisse homines, qui nominibus Propriis carerent. Nec oppositum apud Ioannem Botterum *pag.* 181. legimus: quoniam ejus verba sunt hæc. *Ritornando dunque verso Levante si trova ne confini della Nubia Borno, provincia grande con un lago spatioso. Il suo Prencipe hà sotto di se varii Signori. L'Anania scrive, que hà combattuto alle volte con cento milla soldati contra il Rè di Cabi.*

Homines propriis nominibus carere non possunt.

Quàm potens sit Rex Bernensis in Nubia?

Tiene

Tiene (dice Gioan Leone) da trè mila cavalli forastieri. Non grava il popolo d' altro, che della decima de' frutti. Vivono senza religione con le mogli communi. Non usano nomi proprii: ma si distinguono solamente l'uno dall' altro con qualche accidente della persona: il guercio, il zoppo, il nano. *Il che usarono anche i Latini, perche quindi nacquero i nomi de'* Flacchi, Frontoni, Nasoni, Cocliti, Crassi, Pedi, *& gli altri*. Et ex ipsis non colligitur Bornæos carere nominibus propriis, sed illa à casu aut accidenti indipisci. Sibi igitur contradicit Botterus, cùm *eos carere nominibus*, ait, additque *nominibus inter se unum ab altero distingui*. Et, ut in particulari loquamur, nomen *Claudus* materialiter sumptum, & secundum se consideratum, commune est. At verò per consignificantes circumstantias contractum, & determinatum ad locum tempusque, in quo unicus tantum claudus est, unicum significat, & Proprii nominis efficaciam adquirit.

An Bernenses careant propriis nominibus?

An, quo sensu Claudus *v. gr. sit nomen proprium?*

Ad quintam respondeo, non esse contra naturam nominis Proprii, quod unus, & idem homo simul, aut successivè pluribus nominibus indigitetur. Primò enim si multa cōcurrant nomina, quorū singula cōmunia sint, & omnia simul uni soli individuo convenient, omnia simul nomen Proprium constituent: quod etiam in speciebus accidit: nam si cum antiquorum sententia (olim in Ecclesia, probabili, jam rejecta) Rationalitas, ut paulò antè edisserui communis Angelorum & Hominum esse dicatur: vox *Animal* Hominem à brutis non distinguet: & vox *Rationalis* non distinguet ab Angelis: at utraque simul ab utrisque secernit, & speciei nomen Proprium poterit appellari. Sic anno Vrbis conditæ 891. & Christi 140. Titus Aurelius Antoninus Pius incepit imperare. Erant tunc in Imperio Romano multi Titi, multi Aurelii, multi Antonini, multi Pii (de hoc non dubito) sed quia unus tantùm erat, qui hæc quatuor simul fuisset sortitus nomina, hæc quatuor simul sumpta nomen proprium illius Imperatoris constituerunt.

An Angeli Rationales sint?

De Titi Aurelii Antonini Pii *nomine: an proprium fuerit?*

De Divinis nominibus.

An non sint idemtica: & cur?

Nomina etiam plura seorsim sumpta, eodem, vel diverso tempore, si per consignificantes circumstantias limitentur, poterunt singularem & individuam rem significare. Talia sunt omnia Divina nomina, quæ prout omnibus Personis communia totum Deum significant, illum totum ad diversos terminos & connotata comparando. Hæc Dei nomina non sunt idemtica, ut Leo Carmelita in studio scientiæ Vniversalis existimat: nam in idemticis nulla debet esse distinctio, & nomina Divina inter se differunt connotatis. Hac arte præventus Propheta Rex Deum exprimit ad opera, quæ ab ipso solo potuerunt fieri, oculos convertendo. Psalmo enim CXXXIV. est ipsi Deus.

Dominus, qui Iacob elegit sibi, Israel in possessionem sibi.

Dominus, qui est magnus præ omnibus Gentilium Diis.

Dominus, qui omnia quæcumq; voluit, fecit in Cælo & in Terra; in Mari, & in omnibus abyssis.

Significatur Deus nomine communi, per actionem, quæ à solo Deo fieri potuit, contracto.

Dominus, qui percussit primogenita Ægypti, ab homine usq; ad pecus. Et misit signa & prodigia in medio Ægypti, in Pharaonem & in omnes servos ejus.

Dominus, qui percussit gentes multas, & occidit Reges fortes. Sehon Regem Amorrhæorum, & Og Regem Basan & omnia Regna Chanaan.

Dominus, qui educit nubes ab extremo terræ, fulgura in pluviam fecit. Qui producit ventos de thesauris suis.

Dominus *apud Latinos nomen commune est.*

Et in sequenti Psalmo, postquam eum *Deum Deorum*, & *Dominum Dominorum* dixerat, his illum characteribus exprimit, est Deus, inquit, quem adoro, & quem vos adorare debetis,

Ieova, *apud Hebræos est proprium.*

Dominus, qui facit mirabilia (miracula) *magna solus* (sine aliorum auxilio.)

Dominus, qui fecit Cælos in intellectu: (nam & alibi dixerat, *Verbo Domini Cæli firmati sunt*: verbo non quidem vocali, sed mentali.) *Dominus, qui firmavit terram super aquas: qui fecit luminaria magna: Solem in potestatem diei: Lunam & Stellas in potestatem noctis.*

אדני*, si sit* Adoni, *hoc est* Dominus meus, *determinatur per affixum: si sit* Ad nai, *est nomen Dei proprium.*

Dominus, qui percussit Ægyptum cum primogenitis eorum: qui eduxit Israel de medio eorum, in manu potenti, & brachio excelso: qui divisit mare rubrum in divisiones, & eduxit Israel per medium ejus; & excussit Pharaonem & virtutem (exercitū) *ejus in mari rubro* &c.

Dominus, qui dat escam omni carni. &c. [*& pullis corvorum invocantibus se.*] &c.

Dominus, qui numerat multitudinem stellarū, & omnibus eis nomina vocat. &c.

Hæc sunt singularissima Dei nomina, quæ nomen *Dominus* commune contrahunt, illud ad diversa tempora, loca, & opera externa comparando. Hinc Sanctus Dionysius Areopagita conceptus eos Divinos hausit, quibus aureum illud syntagma, quod *de Nominibus Divinis* est, condecoravit: hinc S.Thomas, aliiq; qui de eodem argumento scripserunt.

Singulæ Trinitatis Personæ habent propria vocabula.

Pri-

Characterica Æterni Patris nomina.

Primæ Personæ Sanctissimæ Trinitatis nomina characterica sunt, *Pater Æternus.* (*Pater Infinitus.*) *Ille, à quo omnis Paternitas denominatur in Cœlo & in Terra.* (*Persona ingenita, & à nullo procedens.* &c.

Characterica Verbi Divini.

Sunt etiam Chracterica Secundæ Personæ nomina, *Verbum Æternum.* (*Verbum Infinitum.*) *Filius Æternus.* (*Filius Infinitus.*) *Ille, cui Immensus Pater ait, Ego hodie genui te.* [Et hîc Theologi examinent, An opinio quæ docet Verbum Divinum, non solum ex cognitione Essentiæ, nec Patris, & Filii, sed etiam ex creaturarum cognitione procedere, probari possit ex hoc Prophetæ versu: ait enim Psaltes. *Tecum principium in die virtutis tuæ, in splendoribus Sanctorum, ex utero ante Luciferum genui te.* Et est locus dignissimus, qui alibi uberiùs expendatur.] *Sapientia æterna.* (& hic obiter nota Sanctam Sophiam, cui Templum Patriarchale Constantinopoli consecrabatur, esse Verbum Divinum.) *Genitus, non factus; consubstantialis Patri, per quem omnia facta sunt.* Et

Characterica Christi.

characterica Domini Nostri Iesu-Christi, *Verbum Incarnatum*, (*Virginis Filius*,) *Mundi Redemptor*, (*Qui passus est sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus, postea quę resurrexit tertia die.*) *Qui adscendit in Cœlos.* (*Sedens ad dexteram Patris Omnipotentis.*) *Vivorum & mortuorum Iudex.* (*Sacerdos* [*Pontifex*] *in æternum, secundum ordinem Melchisedech.*) *Sacramentorum Ecclesiæ Orthodoxæ Institutor.* (*Qui sub speciebus Panis & Vini in Eucharistia Fidei oculis cernitur, & adoratur.*) &c.

Characterica Spiritussancti.

Tertiæ autem Characterica sunt *Spiritussanctus,* (*Qui ab æterno à Patre, Filioque procedit.*) *Qui cum Patre, & Filio simul adoratur, & conglorificatur.* (*Qui loquutus est per Prophetas.*) &c.

An Pater, & Filius sint Spiritus sancti?

Et hic obiter nota primò nomen Spiritus Sanctus vel esse unicam vocem vel duas: & in hoc esse aliquam differentiam: nam *Respublica*, & *Res publica*, si rigorem observare velimus, differunt inter se; Forum enim, Domus Civica, Ecclesia & similia *Res* sunt *publicæ*, & tamen *Respublicæ* non sunt: sic *Spiritussanctus*, si unica dictio sit, est nomen Tertiæ Personæ proprium, & nulli alii Personæ adtribuitur; at, quia Pater, & Filius sunt Sancti, & sunt etiam Spiritus, nomen Spiritus Sanctus divisum in duas voces, Tertiam Trinitatis Personam per adtributionem significat, sicut *Omnipotens* Patrem, unde credo in Deum Patrem Omnipotentem Creatorē Cœli & Terræ, &c. nam Omnipotens Pater, Omnipotens Filius, Omnipotens Spiritussanctus: & tamen non tres Omnipotentes, sed unus Omnipotens. Cæterùm si *Spiritussanctus* est unica vox, est nomen proprium, & tertiam Personam significat.

An nomen παράκλητος ineffabile sit?

Nota secundò nomen Paracletus, Παράκλητος, esse ineffabile: quoniam scribi solet, & proferri non potest: ego enim nec aurem, nec linguam habeo, ut producam penultimam, & antepenultimam acuam. Multæ sunt in Lingua Græca voces similes, quas hodie proferre nescimus. An-ne habuerunt expeditiores linguas Veteres? Minimè: quoniam Latini olim Poetæ, ut servarent accentum, corripuere penultimam: & ut servarent quantitatem, eamdem acuerunt. Consideretur vox ἄλβουλα, in qua Martialis ut *al* acuat *bu* corripit, *Epigr. libr. 4.* sic cecinit.

An etiam ἄλβουλα?

Quid sicca redoles palus lacunæ,
Crudarum nebula quod Albularum.

Et alibi,

Albula fundit aquas.

Quanta sit penultima sylla-ba in voce Paracletus?

Et, ut ad vocem *Paracletus* redeamus, Sanctus Ambrosius illud κλη corripuit, ut ut servaret accentum, dicit enim in Hymnis,

Cum Spiritu Paráclito.

in quo versu primus pes est spondeus, & tres sequentes Iambi. In Hymno verò *Veni Creator*. Hos duos versus reperies.

Qui Paraclētus diceris. &c. non *Paráclēte.*
Surrexit, ac Paráclito. &c. non *Paraclēto.*

De voce ἰδέα. An legitimè possit proferri?

In secundo κλη corripitur, ut maneat accentus in ρά: in primo autem producitur, & etiam acuitur κλῆ. Vocem ἰδέα, & multas alias similes, ineffabilibus etiam adjungo: quis enim acuere syllabam secundam poterit, quin ejus brevitati præjudicet?

Vox Tenebræ in Hymnis Ecclesiasticis non antepenultimā sed penultimā acuit: debemus enim tenébræ, & non ténebræ scribere.

Et hic obiter nota (nam argumenti similitudo postulat, ut vel per passum a mea linea digrediar) vocem *Tenebræ* non semper in hymnis habere locum ubi Metrica postulat, non enim videntur fuisse typorum (saltem, in ordinis nostri Breviariis) Correctores exacti; nam semper acuunt primam, cum secundam aliquando deberent, quando videlicet *ne* protrahitur, ut versus sequentes demonstrant.

Fer. 2. *Cedant tenēbræ lumini.*
Fer. 3. *Aufer tenēbras mentium.*
Fer. 4. *Nox & tenēbræ, & nubila.*
Sabbat. *Quidquid tenēbris horridum.*

Et quoniam metrum postulat, ut semper protrahatur secunda, non occurrit in Hymnis versus aliquis, in quo acuatur legitimè prima. Sed relinquendo Metrica, redeo ad lineam.

An vox Paracletus sit communis?

Nota tertiò vocem *Paracletus*, in rigore sumptam, non esse nomen Proprium, sed Commune: significat *Consolatorem*, & omnibus tribus Personis convenit: singulæ enim, distributione accommoda, diversis savoribus homines consolantur. Dicebat Discipulis suis Iesus, *Ego rogabo Patrem, & alium Paracletum dabit vobis, ut maneat vobiscum, Spiritum veritatis.* &c. Considerat Doctor Mellifluus illud *alium* & quia erat bonus Logicus, sciebat hoc pronomen formalitatem positivi in utroque extremo supponere, scitè ait, *Non dixisset alium Paracletum, nisi esset & ipse Paracletus.* Non enim potuisset quis dicere, *Venit ad Philippum alius Rex*, nisi esset Philippus etiam Rex. Vnde Petrus Abaylardus, cum Asceterii Monialium, quod erexerat, Templum Paracleto dedicasset, protestabatur, se illud Vni, & Trino Deo consecrasse: nam Deus quà Vnus & Trinus, est Consolator, & singulæ tres Divinæ Personæ sunt Consolatrices. Interim vox *Paracletus* personaliter sumpta, est nomen Proprium, tertiamq; solum Personam Trinitatis significat.

Ioann. 14. b. De Logica D. Bernardi.

Templum ab Abaylardo Paracleto, hoc est, Deo Consolatori dedicatur.

Post Deum nihil in Mundo purius, sanctiusque Beatissima Virgine Maria. Ejus characterica nomina sunt. Θεοτόκος, (*Deipara*) *Dei Genitrix*, (*Virgo Mater.*) Et id significare volumus, cum illam *Virginem singularem* vocamus: est enim in ipsa singularissimum, quod illibata Virginitate fuerit Mater: (*sine peccati originalis labe concepta.*) *Filia Dei Patris: Mater Dei Filii: Sponsa Spiritussancti: Templum Sacrariumque totius Sanctissimæ Trinitatis* &c. Et hic obiter nota in voce Θεοτόκος significationem cum accentu ex activa in passivam mutari: nam ἡ θεοτόκος est *Fœmina Deum generans*, & ὁ λόγος θεότοκος, est *Verbum à Deo genitum*, & sicut epitheto illo paroxytono Immaculata Virgo, sic hoc proparoxytono Æterni Patris Filius significatur.

Characterica Beatæ Virginis nomina.

Vocum Θεοτόκος & Θεότοκος significatio.

Sicut in Deo & Deipara, sic in aliis poterimus nomina characterica reperire, contrahendo nomina communia per circumstantias singulares. Considera hæc pauca, è multis, quæ possemus afferre.

Sanctus Ioannes Baptista. *Præcursor Domini.* (*Vox clamantis in deserto.*) *A Christo Domino in Matris Ventre sanctificatus.* (*Qui in Iordane Christum baptizavit*) *Ab Herode, quoniam contra Adulteriũ concionabatur, decapitatus.* (*Quo nullus in mundo surrexit major.*) Non dicit Textus Sacer, *Inter natos mulierum non fuit major Ioanne Baptista*, sed *non surrexit major* quoniam illo Iesus-Christus, & Angelorum Regina majores fuerunt; at ipsi nunquam surrexerunt, quoniam nunquam ceciderant. Vnde qui audeat Virginem Matrem originaria labe inficere, nisi illam Ioanni posthabuerit (quod nunquam faciet, ut opinor) ut hoc testimonium opportuna interpretatione dilucidet, debebit multum adlaborare.

Characterica nomina S. Ioãnis Baptistæ.

An aliquis illo fuerit major?

Sanctus Petrus Apostolus. *Primus Ecclesiæ Pontifex* (*Primus Christi Vicarius*) *qui fuit tam humilis, ut dum crucifigeretur, habere caput voluerit, ubi Deus habuerat pedes crucifixus: cujus pietatem ita honoravit Dominus, ut in cruce habuerit pedes, ubi Deus crucifixus habuit caput.*

Characterica S. Petri Apostoli.

Sanctus Paulus. *Apostolus* per antonomasiam. (*Prædicator gentium.*) *Ob Beati Stephani orationem cælitus ad Fidem Orthodoxam conversus, ut prædicationis suæ efficacia infideles converteret.*

Characterica S. Pauli Apostoli.

Sanctus Ioannes Evangelista. *Filius adoptivus Deiparæ à Christo Domino institutus.* (*Cui Deus in cruce patiens Matrem Virginem Virgini commendavit.*) Et sic alios Sanctos poterimus prærogativis charactericis significare. Sed eadem arte ad historias profanas recurrendo, exprimere poterimus alios. Sequentia accuratè considera.

Characterica S. Ioannis Evangelistæ.

Romulus. *Vrbis conditor.* [Est apud Virgilium *Evander Conditor Vrbis*, sed Romani à Romulo annos ab Vrbe condita numerarunt.]

Characterica Romuli.

Scipio Africanus, *Eversor Carthaginis*, nam sicut faciendo alii, hic se, destruendo Africam, reddidit celebrem.

Scipionis.

Annibal. An-ne Carthaginensis, an verò Hispanus appellabitur, qui Amilcaris Carthaginensis filius, natus fuit in Hispania. *Qui sibi per Alpes igne & aceto viam aperuit.* (*Qui Titum Sempronium Consulem apud Trebiam profligavit.*) *Qui Flamminium ad Trasimenum lacum fudit.* (*Qui Paulum Æmilium & Terentium Varronem apud Cannas devicit.*) Capillos albos, quibus naturæ Providentia senes honorat, *canas* Hispanus nominat; & quia Annibal apud Cannas victoriam celebrem indeptus est, quando aliquis senex contra ætatis suæ gravitatem & authoritatem aliquam procatur Amaryllida, illum monet, ut desistat, his verbis.

Annibalis.

Perdeis el tiempo: porque
No ay en nuestros horizontes
En las batallas de canas
Annibales vencedores.

Monitum contra lascivum senem.

Fabius Maximus. (*Qui sine sanguine sola morosa cunctatione Annibalem atriviт.*) dixerat enim Ennius.

Characterica Fabii.

Vnus homo nobis cunctando restituit Rem:
Non ponebat enim rumores ante salutem.

Securiùs civitas cunctando, quàm pugnando defenditur.

Vnde

Unde Poeta Anglus Owenus.

Defensa est parva maxima Roma mora.

Characterica Imperatoris Justiniani.

Iustinianus Imperator. *Qui Achride natus ad Imperatoriae lauri gloriam summo militum applausu pervenit. (Qui Dardaniam muro in quadrum muniens, & in singulis angulis turrim aedificans* Tetrapyrgiam *appellari curavit.) Adoptivus Iustini filius, & Imperii consors, & post eius mortem successor.* Ideò illum in Institutionibus,& Codice simpliciter *patrem* appellat. (*Qui ex innumeris Prudentum antiquorum responsis, & Caesarum decretis novum Ius concinnavit, quod* Civile *dicitur, & in toto Imperio Romano observatur.*)

De causa belli Parthici.

Qui tam generoso zelo Fidem Orthodoxam defendit, ut maluerit bellum Parthicum *periculosum & difficile inire, quàm adoptare Cosroem, Cabadis Persarum Regis filium, ne Christianũ Imperium Ethnicis iterum subjiceretur.*

Characterica Vlpiani.

Vlpianus. *Tyrius Iure-consultus. Qui Hadriani Imperatoris scriniis praefuit. Qui tanto, nam erat Ethnicus, odio in professores Christianae Religionis exarsit, ut Codicem specialem ediderit, in quo omnia Imperatorũ Decreta, quae contra Christianos fuerant fulminata, conjunxerat.*

Edicta Caesarũ contra Christianos colligit.

Qui tandem cum Gallias administraret, seditione oborta interfectus est.

Quid requiratur, ut sint circumstantiae characterica?

Porrò voces & circumstantiae, quę loco nominis Proprii ponuntur, tam singulares esse debent, ut alii nullo modo conveniãt: nam, si epitheta cooptari possint pluribus, personam illam individuam, non poterunt significare. Canit Ovidius.

Phoebus adest, sonuere tubae, sonuere pharetrae:
Signa Deum nosco per sua; Phoebus adest.

Per tubarum & pharetrarum sonitum esse Phoebum praesentem cognoscebat: qui tamen id ipsum non cognovisset, si in aliorum Deorum adventu etiam pharetrę & tubae resonarent.

Quomodo nomina appellativa habeant propriorum virtutem?

Nomina Appellativa per voces & circumstantias determinata, habere vim Propriorum Nominum, ac propterea esse Nomina Propria virtualiter, constat ex his, quae hucusque diximus: & modo iterum probatur clarissimè ex *Imperialium Institutionum lib.2. tit.13,* in quo disponitur, ut filius, vel instituatur haeres, vel nominatim exhaeredetur. Verba legis sunt haec. *Qui filium in potestate habet, curare debet, ut eum haeredem instituat, vel exhaeredem nominatim faciat: alioquin, si eum silentio praeterierit, inutiliter testabitur.* &c. Et, ut illud *nominatim* intelligamus, Imperator sic ait. *Nominatim autem quis exhaeredari videtur, sive ita exhaeredetur,* Titius, filius meus, exhaeres esto: *sive ita,* Filius meus, exhaeres esto, *nisi adjecto proprio nomine: scilicet, si alius filius non exstet.*

Quid sit filiũ nominatim exhaeredem facere?

Et Glossa in margine *Item aliis modis.* &c. Ecce *Titius* est vox quae multis convenit; idem dico de voce *Filius*: idem de voce *meus*, interim omnes tres simul non nisi uni soli individuo conveniunt. Praeterea vox ista *Filius meus*, si pater multos filios habeat, aequivocationem inducet, & Proprii nominis virtutem non habebit. Caeterùm, si pater unicum filium habeat contracta per aliorum filiorum carentiam nomini Proprio aequipollebit, poteritque pro nomine proprio substitui.

SECTIO IV.

De Idemtica Propositione.

Quid idemtica propositio sit?

Quando idem realiter & formaliter dicitur de se ipso, Propositio est Idemtica. Si res eadem in subjecto aliter, & aliter, in praedicato concipiatur, non est propositio idemtica, quoniam subjectum formaliter distinguitur à praedicato. Hinc patet non esse idemticam propositionem, in qua de definito definitio, aut de definitione definitum praedicatur, ut *Homo est animal rationale,* seu *Animal rationale est homo.* Quando verba synonyma inter se praedicantur, propositio est idemtica ut *Gladius est ensis.*

An synonyma praedicentur idemticè?

de idemticis in Theolog. Fundam. *num.* 855. 900. 909. 925. 952. 1202. 1273. 1309. disputavi.

An velle idem sit ac non nolle?

An-ne illa Regula Iuris Civilis, *Ejus est non nolle, cujus est velle,* est idemtica? * Dubito primò, an aliqua correctione indigeat? fortè enim irrepsit illud *non*, & tolli debet: undè genuina lectio sit, *Ejus est nolle, cujus est velle,* cujus enim voluntas ad alicujus rei valorem requiritur, noluntas ejusdem rei valorem impedit: cujus autem voluntas non requiritur, noluntas obesse nõ potest. Pono exemplum. Aurelia vult nubere, & frater ejus contradicit. Quid inde? Ejus est nolle, inquam, cujus est velle: at fratris voluntas non est necessaria, ut soror nubat: ergo fratris noluntas sororis matrimonium impedire non potest. * Si nulla Regulae adhibeatur correctio, quaerendum est, quomodo voluntas & noluntas, volitio & nolitio distinguantur?

Quomodo volitio & nolitio inter se distinguantur?

Sanè Hercules noster Logicus voluntatem semper velle persuadet, & verbis his, *Petrus noluit legere,* Petrum voluisse non legere significari, demonstrat. Tota ergo differentia est à parte objecti, non à parte actus, ille enim

enim semper volitio est. Excluso igitur actu illo positivo, qui vulgò vocatur *nolitio*, si *nolle* sit *non velle* tunc *non nolle* erit *non non velle*; & quia duæ negationes affirmant, *non nolle* erit *velle*. Ergo tunc illa Regula, *ejus est non nolle, cujus est velle*, æquivalebit huic, *ejus est velle, cujus est velle*.

Quanam per libellum expediantur? Clariùs est idemtica hæc, *Omnia, quæcumque causæ cognitionem desiderant, per libellum expediri non possunt*. Vlpianus *lib. 2. de officio Proconf.* Et quid est quæso, rem per libellum expedire? Sine causæ cognitione expedire. Est ergo hæc regula, aut idemtica, aut parùm differt ab idemtica.

De eo, qui tacet? Dubitari etiam potest, an sit idemtica Regula CLII. Iuris Civilis, *Qui tacet non utique fatetur; sed tamen verum est, eum non negare*, quæ est ex Pauli *libro 56. ad Edict.* desumpta. Consonat Regula XLIII. Iuris Canonici, *Qui tacet, non fatetur, sed neque negare videtur*. Breviùs. *Qui tacet, nec affirmat, nec negat*. Vide nostram Theolog. Fundam. *num.* 817. 924. 925. 952. 1273. *Quid est tacere?* Sed quid est tacere? non loqui: at affirmare est loqui: negare est loqui: ergo qui tacet, nec affirmat, nec negat. Vnde, si benè consideretur, non multùm differt ab Idemtica. Sanè, qui tacet realiter (& nota hoc benè) nec fatetur realiter, nec negat realiter: & hoc est certum. Et *An possit aliquis, tacere, & non tacere simul?* qui moraliter fatetur, aut moraliter negat, non tacet moraliter; & hoc etiam est certum. Ergo qui tacet realiter, interdum moraliter non tacet.

SECTIO V.

De formali Propositionum Essentia.

Quanam possint de propositione postulari? IN Propositionibus considerari debet Forma, Materia, Qualitas, Quantitas, ut respondeamus interrogantibus, *Quæ est hæc Propositio? In qua est materia? Qualis est? Quanta est?*

Quæ sit formalis propositionis essentia? Qui interrogat, *Quæ sit propositio?* inquirere censetur de forma, & responderi debet, affirmativam, aut negativam esse. Est autem affirmativa Propositio, cujus copula est *est*: negativa verò, cujus copula est, *non est*: ut *Petrus est doctus*, & *Ioannes non est dives*.

Negatio duplex. Negatio est duplex: videlicet negans, aut infinitans: illa cadit supra copulam, ut *Ioannes non est senex*; hæc supra subjectum, ut *Aliquod non homo est ignis*. Sed quid de illa dicemus, quæ prædicatum afficit? Infinitantem esse, asserit cōmunis opinio: at Hercules Logicus nullas esse negativas persuadere conatur: contendit enim *Petrus est non doctus*, & *Petrus non est doctus*, æquipollentes esse.

Negatio malignantis naturæ, quæ? Negationem negantem aliqui hac curiosa descriptione dilucidant. *Negatio negans est negatio malignantis naturæ, quæ omnia, quæ post se invenit, destruit*, quæ copulativè, non verò distributivè verificatur: nam negatio negans negat totum prædicatum, non verò singulas partes prædicati. Sanè hæc propositio, *Equus non est animal rationale*, est vera: at verò *Quo sensu neget omnia?* illud *non* non negat singula, quæ sunt in prædicato, sed omnia copulatim sumpta: non enim negat Equum esse animal, sed esse tale animal, nimirum rationale.

Reducitur ad mores Negationis descriptio. Hanc descriptionem *in Conceptibus Evangelicis cap. de Metaphysica num.* 341. esse peccati imaginem excellentissimam affirmo, & de mortali prædico: hoc enim *Omnia peccatum destruit.* omnes dotes & prærogativas, quæ invenit in anima, aut expellit, aut destruit. Extinguit Charitatem, & Gratiam: nec *Fidem occidit.* non Fidem, & Spem occidit: nam Fides sine Charitate (& idem de spe dicito) mortua est. Est Fides, non viva, sed informis; adeoq; Fides, quæ ante peccatum erat viva, cadaver.

Optimi Politici Monachi. Vt hanc ad Politicam Descriptionem traducam, monebo Virgilium Marchionē Malvezzium, sæpe dixisse Monachos veros Politicæ Magistros esse. Sunt ingeniosi: vivunt in communitate, & à Majoribus expertissimis Viris communis vitæ Regulas assiduo magisterio docentur. Apud ipsos hoc inculcatur Dogma, *Optimum in Monasterio officium est, esse amicum* *Quodnam sit optimum Officium?* *Abbatis*. Ei, qui in gratia est Abbatis, omnia domestica benè succedunt; & negatio hujus gratiæ, *est negatio malignantis naturæ, quæ omnia, quæ post se invenit, destruit*. *Quanti faciendæ sit gratia Prælati?* Sive ingenium colas, sive doctrinam habeas, sive virtutibus exorneris clarissimis, si gratia Abbatis careas, promotionem despera: nam sunt in quacumque Communitate ingeniosi, docti, virtuosiq; multi, & multi, & inter dignos ille promotioni proximior, qui magis gratus.

Quanti facienda gratia Principis? Hinc, Malvezzio jubente, ingrediamur in Aulam. *Quod est summum in toto regno ministerium?* Esse amicum Monarchæ. Qui ejus gratia fulcitur, omnia potest: & si Politicum Cœlum turbetur, & tota regio procellescat, est à fulmine liber. Hujus gratiæ negatio, *est negatio malignantis naturæ, omnia quæ post se invenit, destruit*. Si linguis hominum, & Angelorum loquar, si docti & indocti me celebrent, si egregias dotes habeam, & tamen extra Monarchæ gratiam sim, habebo occasiones plurimas exercendi patientiam, semper enim invenientur digniores, qui

qui adsumi possint: semper aptiores, qui debeant in negotiis & officiis impendi.

Conclusio Moralis.

Ergo, siquidem hæc sunt evidentia, ubicumque fueris, provide primò, ut maneas in Dei gratia; secundò, ut Principis gratiam conserves; & hac duplici gratia suffultus, nil mali in mundo timeas, nil boni in Palatio despectes. *Sed redeamus ad Logicam.*

Interrogatio habet vim negationis.

SOlent aliqui Propositiones negativas addito interrogationis puncto desigurare. Dixerat Catholicè Augustinus, *Qui fecit te sine te, non salvabit te sine te.* ut bona hominum opera esse necessaria ad salutem consequendam ostenderet: & Ioannes Calvinus, qui delirat oppositum ut illa esse superflua probet, hoc testimonio abutitur, & ait, *Qui fecit te sine te, non salvabit te sine te?*

An interdum Num? & Non æquipolleant?

Hinc patet voculas esse cognatas *Num?* & *Non*; sæpè enim interrogando negamus. Confirmant id Achillis verba. A castris ipse discesserat propter Bryseida sibi ab Agamemnone ademptã: & dum ab Vlysse oraretur ut ad commilitones rediret, exclamavit, *Numquid Atridæ soli uxores amant?* Homeri versus Græcos in Calino reperies voce *Non soli*. Hoc Achillis dictum Sextus Cæcilius refert, & etiam ad amasias extendit, & citans Homeri carmen non scripsit, Hˆ MOY´NOI &c. *Num soli* &c.? sed OY´ MOY´NOI &c. *Non soli* &c. Quod annotavit Hotomannus dicens. *Quod cum interrogatione pronunciavit Achilles, hic* (Sextus Cæcilius) *negativè retulit*. Ergo hic etiam interrogativa & negativa coincidunt *leg.* 13. *D. de adult.* Ecce hic Sextus Cæcilius mutavit interrogationem (Hˆ) in negationem (OY´) ne sensum mutaret: & ibi Ioannes Calvinus mutavit affirmationem (.) in interrogationem (?) ut sensum mutaret, & Augustino hæresim impudentem imponeret.

An aliquando ἦ & οὐ coincidant?

SECTIO VI.

De Propositionum materia.

Quotuplex sit?

ETiam spectat ad essentiam, & est quintuplex. Necessaria, Repugnans, Contingens, & Infallibilis, & Convertibilis. Vnde interroganti, in quanam materia sit hæc propositio, *Homo est animal*, hinc habes, quomodo debes respondere.

Quid necessaria sit?

Est autem NECESSARIA MATERIA, quãdo repugnat, ut prædicatum non conveniat subjecto, ut *Animal est vivens*, est enim impossibile esse in mundo animantem, quæ non vivat.

Quid repugnans?

Est REPVGNANS, quando est necessarium, ut prædicatum non conveniat subjecto, ut *Homo est lapis*, impossibile est enim ut homo sit lapis.

Repugnantiæ, Impossibilitatis & Necessitatis connexio.

Impossibilitas, & Repugnantia coincidunt; illa enim esse impossibilia dicuntur quæ repugnant: & contra. Si bene consideretur etiam suo modo Necessitas, & Repugnantia coincidunt. Nam, si negativas positiones tollamus, jubeamusque, ut negatio, quam vocabant *negantem*, prædicatum afficiat, tam erit necessaria, hæc *Homo est animal*, quam hæc, *Homo est non lapis*. Præterea, si juxta communem opinionem philosophemur, necessaria dicentur, quæ necessariò sunt: repugnantia verò, quæ necessariò non sunt.

Quid sit contingens?

Est CONTINGENS, quando prædicatum est accidentale & potest convenire, & non convenire subjecto, ut *Homo est albus*: quoniam albedo est accidens, quod potest & solet abesse absque corruptione subjecti. Potest ad hanc reduci liberam: nam agens liberum ab intrinseco habet, ut possit operari, & non operari.

De libera.

Dubium occurrens.

Petis in quanam materia sit hæc propositio, *Corpus habet animam?* esse in Contingenti respondeo: nam licet anima substantia sit, accidit corpori illam habere, aut non habere. Nam & vestes substantiæ sunt, & accidens habere illas.

Infallibilis.

Est INFALLIBILIS quando prædicatum potest non convenire subjecto, sed tamen conveniet certissimè, ut *Petrus, qui est prædestinatus salvabitur*; poterit enim peccare, & non salvari, at nihilominus infallibiliter salvandus est. Prævisio & prædictio libertatem non tollit; Et tamen, si Divina sit, infallibilis est. Dixerat Petro Christus, *Antequam Gallus cantet ter me negabis*. Nullam hæc revelatio Petro necessitatem imposuit: poterat non negare Dominum, at erat certissimum, quod ille esset liberè Dominum negaturus.

Infallibilitas libertatem non tollit.

An præscientia opponatur?

Præscientia & libertas visæ sunt Ciceroni contrariæ: unde dicebat futura, si libera sunt, præsciri à Deo non posse, & si à Deo præsciuntur non sunt libera. Hanc etiam doctrinam Wiclephus, Hussius, Lutherus, Calvinus & alii Novatores admittunt: quibus, quod mirum est, Bayus, & Iansenius adhærent. At verò hoc Dilemma aliter Cicero, & aliter nostri Hæretici expediunt. Sic enim argumentatur Cicero.

Ciceronis argumentum contra Dei præscientiam.

Aut futura hominum opera non erunt libera, aut non præsciuntur à Deo.

At verum est, quod erunt libera.

Ergo falsum est quod præsciantur à Deo.

Vt ergo hominibus libertatem concederet, Deo præscientiam negavit: unde apud

apud Augustinum, *ut homines faceret liberos, fecit sacrilegos*. Hæretici sic eodē abutuntur dilemmate,

Novatorum Argumentum contra humanam libertatē.

Aut futura hominum opera non erunt libera, aut non præsciuntur à Deo.

At falsum est futura hominum opera à Deo non præsciri: nam Divina scientia adsequitur omne futurum.

Ergo verum est quod futura hominum opera non erunt libera.

Catholicorum Resolutio.

At Catholici dicimus eadem futura hominum opera à Deo sine jacturâ humanæ libertatis præsciri: non enim necessitatem sed infallibilitatem Divina Præscientia in objecto requirit: qualem omnes actus humani & angelici habent.

An Aristoteles cognoverit infallibilitatem?

Aristoteles caruit infallibilitatis notitia, & ideo Syllogismorum modos esse necessarios asseruit: sed falsus fuit, nam infallibiliter concludunt, & carent omni necessitate, ut inferiùs videbis.

Quid convertibilis?

Est tandem CONVERTIBILIS, quando subjectum & prædicatum æquè patent: ut *Omnis homo est rationalis. Ergo omne rationale est homo*. Non solùm cum specie differentia convertitur, sed & proprietas, unde adsonando Cajo *libr. 1. Instit.* dicemus. *Omnes Cives Romani habent in potestate liberos*. Et inferemus, *Omnes igitur, qui habent in potestate liberos, sunt Cives Romani*, hoc enim Civium Romanorum est proprium. Et hîc obiter nota nos, cùm dicimus propositionem esse in materiâ convertibili, agere de Conversione simplici: sunt enim varia Conversionis genera, quæ his positionibus competunt, illis verò non competunt, ratione formæ.

leg. 3. D. de his, qui sunt sui vel alieni juris.

SECTIO VII.

De Tempore Propositionum. An Aliqua carere possit?

Quid Tempus sit? An componatur ex indivisibilibus, an verò ex partibus divisibilibus in infinitum? Stet-ne, an fluat Præsens? De Anni revolutione. An mentiantur illi, qui hodie v. gr. passum fuisse martyrium talem Sanctam concinunt, cùm tamen ille passus sit ante mille, vel plures annos? Quid dicendum, de festis translatis.

Tempus perpetuò fluit: redire nescit.

TEmpus, ut 1. *de Invent.* inquit Cicero, *est id, quo nunc utimur (nam ipsum quidem generaliter definire, difficile est) pars quædam æternitatis, cum alicujus annui, menstrui, diurni, nocturni-ve spatii certâ significatione*. &c. In motu perpetuo consistit; nam sicut undam unda in fluvio, sic horam hora, & atomum atomus pellit. Ideò *irrevocabile & irreparabile* dicitur. Virgilius 3. *Georg.*

Et fugit intereà, fugit irreparabile tempus.

Et *libr. 10. Aeneid.*

Stat sua cuique dies, breve & irreparabile tempus
Omnibus est vita.

De compositione continui.

An illud ex partibus semper dividuis, an verò ex punctis indivisibilibus componatur, inter Zenonistas & Peripateticos acriter controvertitur. Est illorum quoddam ratiocinium, quod rarò aut nunquā habuit solutionem convenientem. Illud propono. [Nihil est præteritum, quod non fuerit præsens, Nihil est præsens præter unicum instans indivisibile. Ergo totum tempus præteritum componitur ex instantibus indivisibilibus.] Sed meâ sententiâ habet solutionem clarissimam: &, ut magis opponamur Zenoni, indivisibilia universa negemus; & concessâ majori, minorem esse falsam dicamus: non enim tempus præsens est instans aliquod indivisibile stans, sed pars fluens: nam præteritum est tempus quod fluxit; præsens, quod fluit; & futurum, quod fluet. Quæ omnia eleganter dilucidat Ovidius *lib. 15. Metamorph.* dicens.

Argumentum pro sententia Zenonis.

An dentur puncta?

Temporis Descriptio.

Cuncta fluunt, omnisque vagans formatur imago.
Ipsa quoq; assiduo labuntur tempora motu,
Non secus, ac flumen: neq; enim consistere flumen.
Nec levis hora potest, sed & unda impellitur unda,
Vrgeturq; eadem, veniens, urgetq; priorem.
Tempora sic fugiunt pariter, pariterq; sequuntur,
Et nova sunt semper; nam quod fuit ante relictum est.
Fitque quod haud fuerat; momentaque cuncta novantur.

Tempus flumini simile.

Eodem conceptu præventus S. Basilius *de fame & siccitate* perorat: inquit enim. *Fluunt tempora, nec moratorem exspectant: festinans dies ignavum cessatorem præcurrentes. Et quemadmodum fieri non potest, ut decursum fluvii sistas*, &c. *ita neque tempus necessariis circuitibus impulsum cohibere queas, aut elapsum ad caput revocare.* &c. Erasmus *in similit.* imitatur. *Sicut undam unda perpetuò propellit: ita diem dies trudit*. Et Lipsius *Cent. 1. Epist. 55.* sequitur. *Vt in flumine unda undam trudit, nec unquam revocat elapsam, dies diem trudit, nec reparat amissam.*

Revocari non potest.

Ecce illustrium Virorum sententiâ tēpus fluit: & quod fluxit est irreparabile &

An natales Sanctorum dies redeant?

& irrevocabile. Et quidem, si hoc est verum, quomodo cantamus in Hymno

Anni recurso tempore
Dies illuxit lumine,
Quo Sanctus hic de corpore
Polum migravit præpotens?

quomodo in Oratione dicimus, *Deus, qui hodiernam diem Apostolorum tuorum Petri & Pauli martyrio consecrasti?* quomodo in aliâ, *Omnipotens sempiterne Deus, qui hodiernâ die carnis eductum ergastulo Beatissimum Confessorem tuum Benedictū sublevasti ad cælum?* quomodo in aliis asserit hodiernâ fieri die, quod factum est ante mille vel plures annos? An-ne illa dies reparatur nunc, & revocatur? Respondeo realiter illam revocari non posse: sed tamen addo eam revocari virtualiter. Et, ut hanc responsionem bene intelligas, subscribo hæc pauca.

Dies possunt redire moraliter.

Olim in Aegypto non erant anni, menses, aut hebdomades.

Olim apud Ægyptios nullæ erant temporum revolutiones: nec enim sub initiū anni, menses, aut hebdomades cognoscebantur. Palæphatus περὶ ἀπιςῶν pag. 130. de primo ferri inventore differens, à Matth. Radero translatus ait. *Mortuo Vulcano regnum suscepit Aegyptiorum Sol, Vulcani filius, illudque rexit dies 4477. qui annos conficiunt 12. menses 3. dies 4. Nam Aegyptii aliam tunc temporis rationem ignorabant: omnia enim unius diei orbita definiebant. Duodenûm verò mensium numerum tunc demum descripserunt, cùm vulgò mortales Regibus vectigales haberi cœperunt.* Si permansisset antiquus ille dies numerandi modus, nulla esset dierum revolutio, nisi illa fortè quæ ab Arithmeticâ sumeretur, quæ per numerum Denarium decurrit. Successu temporis imposuerunt vectigalia Principes; & quia fructus cursum Solis respiciunt, debuerunt ab illo annum sumere, & illum in menses dividere, qui signis Cœlestibus correspondèrent. Et, quia erant ingeniosi, ut annum exprimerent, serpentem in circulum actum, & caudam mordentem pinxerunt: ut ex Cyrillo narrat Pierius Valerianus *libr.* 14. *pag.* 130. E. Et sanè in hoc curioso hieroglyphico mordet ultimam caudam serpens, ut sciamus in eodem puncto, seu momento annum finem & initium habere: quoniam post unum circulum aut revolutionem incipit ab initio. Annus sequens non est idem realiter cum præcedenti; interim quoad solennitates, ita se habet, ac si esset idem. Ideò, quia 25. Decembris natus est Dominus, illa in omnibus annis dies dicitur Nativitatis, quia prudentum æstimatione ita se habet, ac si esset ipsa: nam in illâ Nativitatem celebramus. Idē dicendum est de Dominicâ Circumcisione, Epiphaniâ, &c. idem de Sanctorum Martyriis, quoniam illorum triumphos annuâ solennitate & devotione celebramus.

Tempus per dies mensurabatur.

Cur apud Aegyptios inventi fuerunt anni?

Anni symbolum.

Anni præcedentis, & sequentis distinctio.

Anni revertuntur moraliter.

An, qui Sanctorum Natalitia annis singulis colunt, mentiantur?

Hæc quæstio *in dist.* 4. *de cons. Quæris.* proponitur, & his verbis resolvitur. *Sæpe ita loquimur, ut Pascha appropinquante crastinam, vel perdiſſenam, vel perendiſſenam Domini passionem dicamus, cùm ille ante multos annos passus sit: nec omninò nisi semel ipsa passio facta sit. Nempe ipso die Dominico dicimus, Hodie Dominus surrexit, cùm ex quo resurrexerit, tot anni transierunt. Cur nemo tam ineptus est, ut ita nos loquentes, arguat esse mentitos, nisi quia istos dies, secundum illorum, quibus hæc gesta sunt, similitudinem* (in meo Lexico, analogiam, aut virtualitatem.) *nuncupamus, ut dicatur ipsa dies, quæ non est ipsa revolutio temporis, sed similis ejus, & dicatur illo die fieri propter Sacramenti* (mysterii, & solennitatis) *celebrationem, quod non illo, sed jam olim factum est in alio.* Ergo convenîmus, etsi Gratianus & Patres unde habuit, verborum negligentes, alio modo loquantur.

Unius anni partes cum alterius anni partibus servant analogiam.

De festis Sanctorum translatis.

Et hîc obiter nota, in nostris choris Cantores, qui chorum dirigunt, in Festis translatis (nam multa in Quadragesimâ transferuntur) illud tetrastichum, *Anni recurso tempore,* &c. omittere; unde error trāsivit ad Breviaria impressa; quòd non esset illa dies, quâ ille Sanctus martyrium subiit, aut Confessor obdormierit in Domino: cùm tamen istæ dies non sint ipsæ realiter, in quibus hoc, vel illud accidit; sed sint ipsæ virtualiter, in quibus solennitas agitur. Ergo sicut Pascha, & Quadragesima, & omnia festa, quę *Mobilia* dicuntur, non semper in eosdem dies incidunt, & tamen in illis nostræ Redemptionis mysteria repræsentantur, ita etiam in Festis translatis, *Anni recurso tempore,* debebit dici, quia solennitas, quæ præcedenti anno aliâ die acta, hoc anno tali, & non aliâ die, celebratur, seu repræsentatur.

An in ipsis dicatur, Anni recurso tempore, &c.

De mobilibus festis.

Tempus triplex. De propositionibus præsentis temporis.

Tempus est triplex: Præteritum, Præsens, & Futurum. Propositiones suas communiter Dialecticus ad præsens reducit. Et hîc interrogas, Primò, An verbo præteriti & futuri uti possit? & Secundò, An esse Propositio, quæ careat tempore, adsignabilis sit?

Respondeo ad primum, aptiores esse, ut serviant Logicæ, Propositiones, quarum terminos verbum *est* copulat, illis, in quibus termini verbo *fuit,* aut *erit* copulantur. Et ratio est, quia præsens dicit

De propositionibus præteriti. cit tantummodò unum *nunc*, & determinatissimum est: at præteritum, futurumque immensam latitudinem habent. Sanè *Est*, & *Non est* sunt incompossibilia, nec simul possunt verificari: at *Fuit*, & *Non fuit*: nec non *Erit*, & *Non erit*, cùm esse possint de diversis instantibus, esse poterunt simul vera, aut simul falsa. Sic istæ duæ Propositiones,

Est, & Non est. *Fuit, & Non fuit.*

Nero fuit Optimus Imperator,

Neronem fuisse bonum, & fuisse malum verū est. *Nero fuit Pessimus Imperator*,

etsi opponi videantur, cohærent omninò, & converificantur. Alstedius *Encyclopæd. libr. 32. cap. 21. pag. 97.* sic inquit (Sextus Domitius Nero successit anno Christi 54. Ab initio gubernationis ad annos quinque bene se gessit, unde Proverbium, *Quinquennium Neronis*. posteà paulatim degeneravit, se totum aurigationibus, discursitationibus nocturnis, comessationibus, & libidinibus turpissimis, cædibus item immanissimis, &c.) Prior ergo propositio de quinquennio illo primo, & posterior de ultimis ejusdem annis, in quibus fuit dissolutissimus, verificabitur.

Possunt nihilominùs fieri Contradictoriæ de præterito, si vel momentum temporis determinetur, vel adverbiis universalibus (*semper* & *nunquam*) utamur. Tu sequentes considera.

Propositiones oppositæ ratione temporis.

I. *Ioannes in instanti* M. *fuit Romæ*.

II. *Ioannes in instanti* M. *non fuit Romæ*.

III. Petrus nunquam fuit Neapoli.

IV. Petrus aliquando fuit Neapoli.

V. *Petrus semper fuit Neapoli*.

VI. *Petrus aliquando non fuit Neapoli.*

Prima & secunda sunt Contradictoriæ, & habent vim singularium propter illud instans M. ad quod existentia Petri determinatur. *Contradictoriæ.*

Tertia & quarta sunt contradictoriæ: item quinta & sexta. Adverbia *semper* & *nunquam* sunt universalia: *aliquando* verò, & *aliquando non* particularia.

Tertia & quinta, nam utraque adverbio universali est prædita, sunt contrariæ, & possunt esse simul falsæ. *Contraria.*

Denique quarta & sexta, adverbia particularia præ se ferunt, & sunt subcontrariæ; & ideò poterunt esse simul veræ. *Subcontraria.*

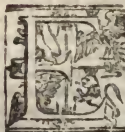
Et eodem prorsus modo de futuri temporis propositionibus philosophandum est.

Respondeo ad secundum, non ita necessarium & essentiale esse Verbo significare cum tempore, ut non possint reperiri Verba, ab omni tempore abstracta. Sanè *est*, quando exprimit exercitium essentiæ seu prædicatorum essentialium, & æquivalet verbo *sat*. non significat cum tempore. *Est* etiam, quando existentiam Divinam totam simul in æternitate significat, non concernit tempus: sed exponitur per verbum *syt*. Hæc autem breviter insinuasse sufficiat: de quibus uberiùs in Pentalogo, seu Syntagmate de quinque vocibus (nimirùm, *Sam*, *Sem*, *Sym*, *Som*, *Sum*.) disputatur. *An Verbum semper significet cum tempore?*

ARTICVLVS II.

De Propositionum Qualitate. *Veritas & Falsitas ad Propositionum qualitatem spectat. Propositio Vera transire in Falsam potest. An detur Propositio, quæ utrumque sit? an etiam, quæ neutrum sit? De subjecto non supponente. De Fictione, & Mendacio. Quomodo inter se distinguantur?*

Affirmare aut negare, pertinet ad Propositionum essentiam.

ESSE Afferentem aut Negantem ad essentiam pertinet Propositionis: esse autem Veram aut Falsam est ejus accidēs. Quando enim vera in falsam convertitur, mutatur extrinsecè; quando autem affirmativa in negativam, mutatur intrinsecè. Hæc enim Propositio *Petrus non currit*, est negativa, & ut in affirmativam transeat, debet perdere illud *non*, quod est intrinsecum: ut autem ex vera in falsam transeat, mutatio non debet in ipsâ fieri, sed in Petro; currente enim illa erit falsa, non currente erit vera.

Esse veras aut falsas est accidens.

SECTIO I.

An una & eadem Propositio transire ex verâ in falsam possit: aut contrà?

RESpondeo affirmativè; & ut ostendam

leg. 2. §. Postea autem. §. Exactis. D. de origine Iuris.

dam & dilucidem, lineas aliquas ex Pomponio *libr. singul. enchirid.* subscribo. *Leges quasdam & ipse* (Romulus) *curiatas ad populum tulit: tulerunt & sequentes Reges:* &c. *Exactis deinde Regibus lege Tribunitia omnes hæ leges exoleverunt, iterumque cœpit populus Romanus incerto magis jure & consuetudine aliqua uti, quàm perlata lege: idque prope viginti annis passus est. Posteà, ne diutius hoc fieret, placuit publica authoritate decem constitui Viros, per quos peterentur leges à Græcis civitatibus, & civitas* (Romana) *legibus fundaretur*. Hac historiâ præmissâ ob oculos pono istam Propositionem, *Romani legibus gubernantur.* Ajo illam tempore Romuli, & Regum sequentium fuisse veram: ab usque exactis Regibus per annos viginti fuisse falsam: & tabulis Græcis admissis iterum fuisse veram. Eadem ergo Propositio ex verâ in falsam, & ex falsâ fuit in veram conversa.

An semper fuerint legibus Romani gubernati?

SECTIO II.

An detur Propositio, quæ nec vera, nec falsa sit?

Ratio negandi esse posset; quia repugnat duas contradictorias esse veras: repugnat etiam unam & eamdem propositionẽ esse simul veram & falsam. Ergo similiter repugnat nec esse veram, nec falsam: nam hæc tria sunt inter se necessariò connexa.

Respondeo quæstionem hanc, aut in sensu reali, aut in virtuali proponi posse: & ideò illam nos in utroque considerabimus, & dilucidabimus.

Agendo igitur de sensu reali, dico omnem propositionem, in quacumque materia, & de quocumque tempore illa sit, esse veram, aut falsam: & quia de propositionibus de præterito, & præsenti nulla esse videtur difficultas, de solis illis, quæ sunt de futuro libero aut contingenti disputabo. Dixit Petro Dominus Noster Iesus Christus, *Ter me negabis*. Erat hæc propositio de futuro libero, & tamen erat vera, quia tametsi Petrus Christum non negare poterat, illum erat infallibiliter & certò negaturus. Doctrinam hanc, quæ verissima est, tradidit Iustinianus *libr. 3. Instit. cap. 15. de verbor. obligat.*, cujus verba subjicio. *Conditiones, quæ ad præteritum vel præsens tempus referuntur, aut statim infirmant obligationem, ut omninò non differunt, veluti, si Titius Consul fuit, vel, si Mævius vivit, dare spondes. Nam, si ea ita non sunt, nihil valet stipulatio, si autem ita se habent, valet. Quæ enim per rerum naturam sunt certa, non morantur obligationem, licet apud nos incerta sint.* Hoc testimonium adduco, & expono in Theolog. Fundam. *num.* 861. Sensit ergo Imperator Veritatem quoad se, & Veritatem quoad nos debere necessariò distingui: nam hæc assertio, *Rex Persarum dormit*, secundum se considerata est nunc vera, vel falsa: & tamen nobis ignota, adeoque quoad nos neutrum est. Cujacius in margine scripsit. [Et statim agi ex ea (stipulatione) potest, etiam antequam cognoverint contrahẽtes eam conditionem fuisse veram, ut Stephanus sentit *in leg. 37. de reb. cred.*] Et postea uberius in Notis Imperatoris verba dilucidat, dicens. [In præteritis, vel præsentibus rerum naturam intuemur, non inscitiam nostram. In futuris inscitiam nostram, non rerum naturam intuemur. Nam, & quæ futura sunt, in rerum natura certa sunt, nihil denique naturæ rerum incertũ est; & quodcumque fit, id per rerum naturam certum erat, priusquam fieret: cum & quæ futura sunt δυνατὸν sit fieri, quæ tamen vetus est Philosophorum quæstio. Naturæ autem hominum ea, quæ futura sunt, pœnitùs incerta, & incognita sunt: nam etsi præterita, & præsentia complures scire possint, propterea quod jam vera sunt, aut falsa: futura tamen, ne unus quidem sciat: quamvis ea prudentes viri provideant sæpè, sed aliud est scire, longè aliud providere. Alia igitur est natura rerum, alia hominum: huic futura incerta sunt, illi certa omnia & explorata sunt.] Et quidẽ *Natura rerum* nomine, illam intelligit, quam Theologi *Naturantem* appellant, hoc est, Deum: hic enim solus cognoscit certò omnia futura. Vnde in Iobo legitur, *Dicite, quæ futura sunt, & dicemus, quia Dii estis vos*.

In sensu reali.

Aliæ propositiones sunt veræ quoad se, aliæ quoad nos.

An propositiones de futuro cõtingenti habeant veritatẽ vel falsitatem?

Futura interdum providemus, at non est scientifica hæc provisio.

Natura est Deus.

Agendo autem de sensu virtuali omnes illæ, quæ cognosci non possunt, quantum est ex se, hominum respectu, ita se habent, ac si nec veræ, nec falsæ essent; adeoque nec veræ, nec falsæ censentur; unde virtualiter nec veræ, nec falsæ dicuntur. Quamobrem, ubi nullius interest; nimirum, ubi nec de damno, nec de utilitate alicujus personæ agitur, hujusmodi enunciationes & veritate & falsitate judicantur carere. Cæterùm, quia Charitas postulat, ut omnis censeatur esse innocens, quamdiu non probetur contrarium: & hoc rationi naturali insistendo, quia prior est actualis innocentia, quàm culpa, & ideò manuteneri debet reus in suæ innocentiæ possessione, quamdiu per sufficientem culpæ probationem ab illo statu non detruditur, hinc omnis propositio igno-

In sensu morali.

Factum debet probari: nec censendum est aliquid fuisse factum, nisi sufficienter probetur.

ignota, quæ in damnum alicujus si admitteretur, resultaret, aut affirmativa, aut negativa sit, censetur falsa. Vnde, si accusetur Antonius, quod carnes die Veneris comederit, & Missam die Dominica non audierit: utrumque Accusator probare positivè debebit: nam aliàs, & censebitur non comedisse carnes interdictas, & Missam audivisse indictam: nam ut *lib.de precept.* ait Bernardus, *Quod probari non potest, mihi infectum est*, hoc est, nec culpabiliter factum, nec culpabiliter omissum est.

Præmia & supplicia Veritatis probationem sequuntur.

Si detur lex de re facienda: quæ videlicet facientibus præmium, & omittentibus pœnam præscribat: sicut non debetur Ausonio præmium, nisi rem se fecisse probaverit; sic nec puniri poterit, nisi illum rem non fecisse probetur. Pono exemplum. Esto l. x. *Omnes cives in muro, ut propugnetur, sunto. Qui adstiterint numero Nobilium accenseantor: qui affuerint jure civitatis privantor.* At probari non potest Petrum in muro fuisse nec non fuisse. Ergo, nec puniri ille poterit, nec præmio donari debebit. Ergo in casu hæc Assertio, *Petrus in muro fuit*, realiter loquendo erit vera, vel falsa. At eadem propositio virtualiter erit non vera, non enim ita haberi poterit, ut præmium inferat: & virtualiter erit non falsa, non enim ita regeri poterit, ut Petrum in condemnationem propellat.

De Matrimonio & aliis cōtractibus conditionatis. An sint validi, si conditio sit futura, & nunc ignota?

In Theologia Fundam. *num.* 870. §. *Difficultas* proponitur, *an matrimonium conditione de futura subnixum, sit validum?* unde decidi poterit, *An-ne validi contractus alii sint, si futuræ conditioni innitantur?* Gaspar Hurtadus *tract.de Matrim. & Censur. disp.* 7. *difficult.* 7. duas proponit sententias, alteram asserentem, & alteram negantem: & ipse asserenti subscribit. Stando igitur sententiæ, quam Hurtadus reprobat, Donatio hac formula concepta, *Ego nunc dono tibi hanc arcem, si verum est, quod anno sequenti sis in Consulem Civitatis eligendus*, & Matrimonium his verbis initum, *Ego te nunc in uxorem recipio, si verũ est, quod tua Amita tibi decem aureorum millia sit in testamento legatura*, Et Votum his verbis expressum, *voveo nunc me quotidie auditurum missam, si verum sit, me ætatis annum sexagesimum superaturum*, nullum effectum operantur: quia cùm conditio sit ignota, nec vera, nec falsa enunciatio censebitur, adeoque erit actus invalidus. Et hæc opinio est facilior, & in praxi expeditior. Cæterùm in Hurtadi sententia actus erit validus, si conditio ponenda sit; & illam esse ponendam aut non ponendam nunc erit verum itam etsi non mihi notum, sed soli Deo. Quam ob rem, si tibi donavi in instanti A equum sub conditione ponenda in instanti F & ista in instanti F purificetur, donatio fuit valida, & tu ab instanti A fuisti dominus equi: & ego quamdiu mansit ignota veritas cognitionis non potui illam eamdem arcem alteri donare, vel vendere, quia forsitan erat tua: nec debui tibi illam consignare, quia forsitan erat mea.

De donatione.

De Matrimonio.

Idem conspicitur in Matrimonio. Si illud contractum fuerit anno elapso, & modò purificetur conditio, erit validum: at non incipiet esse validum à tempore, quo purificatur conditio, sed à tempore quo initũ fuit. Ergo, si Carolus Antoniam in uxorem ducat sub conditione futura: antequam purificetur conditio, non poterit consummare matrimonium, quia fortè conditio non ponetur; &, si hæc non ponatur, matrimonium erit invalidum, & Antonia non erit sua uxor, & nemo tangere potest non suam. Sed neque poterit antequam purificetur conditio, aliam ducere, quia fortè matrimonium est validum. Ergo quasi inter terram, cœlumq; debebit ab aere pendere. Idem de voto dicendum erit: & quia magnis implicabitur difficultatibus talis devotio, conditionem futuram vota solennia non admittunt.

An vota solennia conditionē admittant?

Positiones, quæ nec veræ, nec falsæ censentur.

Cæterùm in sensu virtuali, si Petrus domum Ioanni dedit, aut Carolus Antoniam duxit sub conditione de futuro, istæ propositiones,

A. *Petrus est hujus domus dominus.*

B. *Petrus non est hujus domus dominus.*

C. Ioannes est hujus domus dominus.

D. Ioannes non est hujus domus dominus.

E. *Carolus, & Antonia sunt simul matrimonio conjuncti.*

F. *Carolus & Antonia sunt cœlibes*,

antequam purificetur conditio, nec veræ censebuntur, nec falsæ. Erunt igitur non veræ virtualiter, & non falsæ virtualiter. Porrò non censebitur vera Assertio A. quia in nullo tribunali permittetur Petro, ut vendat aut diruat domum hanc, antequam constet de conditione. Sed neque censebitur vera enunciatio B. quia si Petrus non esse dominus diceretur, Ioannes esse dominus, adeoque hanc domum posse vendere, aut alienare, quod falsum est. Et pariformiter de propositionibus C & D philosophandum erit. Denique assertio E vera censeri non poterit, quia aliàs possent consummare matrimonium antequam purificaretur conditio,

ditio, quod nemo admittet. Sed neque eadem assertio E poterit censeri falsa, quoniam tunc assertio F esset vera;& possent illi, non obstante matrimonio rato,ad novas nuptias transire,quod concedi non potest.Ergo virtualiter loquendo hæ omnes enunciationes, & aliæ illis similes,antequam purificetur conditio, nec sunt veræ,nec falsæ.

Quodlibet est, vel non est.

Dices, quidlibet vel est,vel non est: & sicut repugnat, quod detur aliquid, quod nec sit, nec non sit. Ergo sicut in sensu reali nulla est propositio quin sit vera,aut non vera, sic in sensu virtuali nulla erit, quin etiam sit vera,aut non vera.

Duæ contradictoria non possunt esse simul vera.

Respondeo Contradictoriarum oppositionem esse indispensabilem, at in sensu virtuali non esse contradictorias, quas tu judicas contradictorias esse. Opponuntur sanè contradictoriè istæ propositiones,

A. *Propositio hæc est vera.*
B. *Propositio hæc non est vera.*
C. Propositio hæc est falsa.
D. Propositio hæc non est falsa.
E. *Propositio hæc est vera.*
F. *Propositio hæc est falsa.*

Opponuntur A & B, nec non C & D, quia quod altera asserit, negat altera. Sed & E & F etiam contradictoriè opponuntur, nam idem est propositio falsa, quam non vera. Et in istis formulis contradictio invenitur. In his autem,

G. *Propositio hæc à me judicatur vera.*
H. *Propositio hæc à me non judicatur vera.*
I. *Propositio hæc à me judicatur non vera.*

aperire debebimus oculos,ne fortè allucinemur. Nam inter G & H est contradictio formalis: inter G & I est objectiva; & ideò nec G & H,nec G & I possunt simul admitti, nec simul negari. Tandem H & I possunt esse simul veræ, & tunc H inferetur ab I, & non contrà: quæcumq; enim propositio judicatur non vera, non judicatur vera: non autem quæcumque non judicatur vera, judicatur non vera, nam poterit nec judicari vera,nec judicari non vera: quoniam hæ duæ assertiones,

Duæ contradictoria possunt simul non judicari vera: at non possunt simul judicari non vera.

K. *Hæc propositio*, Turca sedet,*à me non judicatur vera.*
L. *Hæc propositio*, Turca sedet,*à me non judicatur non vera.*

nullam oppositionem dicunt; quia,si ego, utrum hæc propositio, *Turca sedet*,sit vera, aut falsa, ignoro, nec illam judicabo veram, nec illam judicabo falsam, seu non veram. Hoc adfirmo P. Ignatii Derkennis S.I. viri quidem doctissimi authoritate qui à me consultus scripsit, opinionem illam, quam censurandam proposueram, *sibi potiùs non videri improbabilem, quam videri probabilem*. Ergo nec videbatur probabilis, nec improbabilis. Lege nostram Theologiam Regularem *nu.* 1461. *S.vix.*

Ens virtuale quid sit?

Res in sensu virtuali non accipiuntur ut sunt à parte rei, sed ut à prudentibus supponuntur, & judicantur: & ideò Ens virtuale definitur esse, *quod non est realiter quale dicitur, prudentum tamen hypothesi, & judicio ita se habet,ac si quale diceretur esset*. Quam ob rem tametsi impossibile sit rem simul esse, & non esse, aut simul nec esse,nec non esse; & licet impossibile sit, ut rem esse,& non esse simul judicem,non autem impossibile,sed facile & frequens est, ut nec judicem rem esse, nec judicem rem non esse: nam Sinensem,de quo nunquam actum fuit in nostro tribunali, nec judicavi esse innocentem, nec non esse innocentem.

SECTIO III.

De Veracitate, & Mendacio. Potest eadem Propositio esse verax & falsa, potest esse mendax & vera.

Quid sit positio vera? quid falsa? quid sit verax? quid fallax,& mendax?

A Veritate Veracitas, & à Falsitate mendacium,si rem benè mediteris, distinguitur. Vera est assertio, quæ ita rem adnunciat,ut est in se; Falsa quæ rem aliter adnunciat, quam est in se. Assertio autem, aut potiùs homo, qui illam pronunciat, dicitur Verax, si asserit,quod esse verum putat, etsi fortè sit falsum:mendax autem vocatur si asserit,quod falsum esse putat,etsi fortè sit verum. Vnde patet Veracitatem cum Falsitate, & Mendacium cum Veritate per accidens posse componi. Hæc doctrina est certissima, & à Patribus antiquis tradita.Augustinus *in Enchirid.* [& habetur 22. *qu.* 2.] *Is, qui mentitur, contra id, quod animo sentit loquitur, voluntate fallendi*. Nam *mentior* dicitur à mente,& *mentiri* est contra mentem ire: *mendacium* verò latiùs patebit,si, ut multi volunt, non à mentiendo, sed à menda dicatur. Et idem S. Pater *de verbis Apost.* [& habetur 22.*qu.*2. *Homines S. interest.*] sic inquit. *Interest* (perpendere) *quemadmodum verbum procedat ex animo. Ream linguam non facit,nisi rea mens.* Qui enim neminem vult decipere, non mentitur. Consonat *lib.*2.*super Hierem.*Hieronymus. *Aliud est jurare falsum, aliud in dolo. Non enim omnis, qui aliter facturus est, quàm promittit, in dolo jurat. Licet enim*

Mentiri est contra mentem ire

Paulus promisit, quod non implevit, cur nō fuerit mentitus?

enim Apostolus Corinthiis promitteret, Veniam ad vos, *non tamen in dolo juravit, aut mendacium promisit. Hic autem in dolo jurat, aut mendaciter promittit, in cujus mente est, non sic facturum, ut promittit. Ille autem qui promittit falsum, quod putat verum, nec in dolo jurat, nec mendaciter promittit*. Et Isidorus *in Synon.* [& habetur 22. *qu.* 2.] *Omne genus mendacii summoperè fuge: nec casu, nec studio loquaris falsum: nec ut prosites, mentiri studeas, nec qualibet fallacia vitam alicujus defendas. Cave mendacium in omnibus.* Audi iterum Augustinum, qui *super psalm.* ait. *Aliud est* mentiri, *& aliud* (tacendo) verum occultare: *sicut aliud est* falsum dicere, *& aliud verum tacere, ut si quis non velit ad mortem hominem prodere, paratus esse debet verum* (tacendo, non autem negando) *occultare, non falsum dicere; ut neque prodat, neque mentiatur: neq; occidat animam suam pro corpore alterius*. Nota illud verbum *occidat animam*, nam mentiri in Tribunali, etiam à juramento præscindendo, est mortale.

Aliud est verum occultare tacendo, aliud negando.

Quæ probabiliter esse vera credideris, affirmare absolutè poteris sine mendacio: nam Deiparam originaria labe caruisse sine mendacio asserimus, & tamen non nisi probabile est. Et hic oportet Dubium à Probabilitate distinguere. Bernardum *super Cant. serm.* 17. de hoc argumento disserentem ausculta. *Aliud est sub incerto hoc vel illud opinando sentire, aliud est temerè affirmare quod nescias. Est enim qui dubiè profert mendacium* (falsum) *nec mentitur: & est, qui veritatem, quam nescit, affirmat, & mentitur. Nam & ille, non quidem quod non esse, sed se quod credit dicere dicit, & verum dicit etsi hoc non verum sit, quod credit; & is, cum se certum, unde certus non est, dicit, verum non dicit, etiam si verum sit, de quo asserit*.

An asserere sine mendacio potero, quæ sunt probabiliter vera?

At non potero dicere certò esse vera.

Sanè, qui probabiliter aliquid scit potest illud asserere: si autem se illud certò scire affirmarit, mentietur. Quam ob rem, interrogatus, an viderit, an audierit, an certo sciat, nisi ingenuè, & germanè loquatur, mentietur.

Dices hanc doctrinam, ut ut vera sit, esse in jure periculosam, nam inde sequeretur, posse hominem de re, quam probabiliter esse veram crediderit, in Tribunali testimonium proferre. * Respondeo hoc ex illa inconveniens non sequi; nam in judicio testes causam scientiæ rogantur, & illam explicare tenentur. Pono exemplum. Petrus vir probus & omni fide dignus narravit tibi se vidisse Claudium à Ferdinando occidi. Tu prudenter credis. Peccabis fortè in casu contra charitatem, aut alias virtutes, prout circumstantiæ secretum postulent; non tamen mentieris si dicas, *Claudium occidit Ferdinandus*. Veniamus modò ad Tribunal, in quo examinaris, ut testis. Non rogaris, quid opineris, sed quid scias; & hoc ipsum (nempè, Claudium à Ferdinando fuisse occisũ) te non scire, non probabile, sed manifestũ est. Rogaris etiam, an videris, vel audieris: & te hoc non vidisse, sed audivisse certum est. Ergo in Tribunali nihil aliud sine mendacio & perjurio poteris dicere, quàm, *Claudii morti non interfui: eum occidi non vidi: audivi tamen à Petro, quem virum esse probum judico, se vidisse Claudium occidi à Ferdinando*. Ergo præsens doctrina nulli esse potest Tribunali nociva.

An de re probabili possit testimonium proferri?

Testes debent exponere, an viderint, aut audiverint id, quam testantur.

Varia sunt genera Mendaciorum. Ex Augustino enim *cap. primum* 22. *qu.* 2. hæc recensentur. Primum est capitale mendacium, quod in doctrina Religionis committitur. Secundum, ut si aliquem lædat injustè; quod tale est, ut nulli prosit, & obsit alicui. Tertium, quod prosit alteri, ita ut obsit alteri, quamvis non ad immunditiam obsit corporalem. Quartum sola mentiendi fallendique libidine, quod merum mendacium est. Quintum, quod fit placendi cupiditate, de suavi eloquio. Sextum genus, quod nulli obest: veluti, si quispiam pecuniam alicujus injustè tollendam, ubi sit, nescire se mentiatur. Septimum genus mendacii est, quod & nulli obest, & prodest alicui; veluti, si nolens hominem ad mortem quæsitum prodere, mentiatur. Octavum genus mendacii est, quod, & nulli obest, & ad hoc prodest, ut ab immundicia corporali aliquem tueatur.

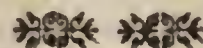
Mendaciorum classes.

Omnia hæc revocantur ad tria: nam Mendacium, vel est Perniciosum, vel Iocosum, vel Officiosum. Perniciosum dicitur, quod alicui nocet; Officiosum, quod prodest; Iocosum, quod sine alicujus damno, aut utilitate sola animi relaxandi gratia pronunciatur. Adde mendacium mixtum, puta, si mendacium dixeris, quod prosit Petro, & noceat Paulo.

Reducuntur ad tres.

Veteres, qui non omne mendaciũ culpam esse asseruerunt, non semper videntur in re errasse; multi enim exempla ponunt, quæ consignificantes circumstantiæ liberant à mendacio, & tunc videntur benè sentire, & malè loqui; mendacium enim vocant, quod non est mendacium.

An aliqui mendacium veteres à peccato excusaverint?

SE-

SECTIO IV.

De Mendacio Iocoso.

Omnia mendacia sunt peccata.

IN hoc aliqui allucinantur. Omne mendacium est peccatum; nam, ut Augustinus *super Ioann.* scitè ait, *Quomodò Deus Pater genuit Filium* (qui est Via, Veritas, & Vita) *sic Diabolus lapsus, genuit quasi filium, mendacium* (nam per illud à Via, Veritate, & Vita homines separat.) De Pernitioso & Officioso jam dixi: interim hæc pauca verba ex Augustini Enchiridio adhuc addere placet. *Mihi non absurdum videtur*, ait, *omne quidem mendacium esse peccatum: sed multum interesse, quo animo, & de quibus rebus quisque mentiatur. Non enim ita peccat, qui consulendi* (ecce Mendacium Officiosum) *quomodo ille, qui nocendi* (ecce Pernitiosum) *voluntate mentitur.* Et ut sciamus differre gravitate Pernitiosa Mendacia, subjungit, *Nec tantum nocet, qui viatorem mentiendo in adversum iter mittit, quantum is, qui viã vitæ mendaci fallente depravat.* Et habetur 22. *qu.* 2. §. *Mihi autem.*

Sunt proles Diaboli.

Officiosa mendacia leviora peccata sunt, quàm pernitiosa.

Pernitiosa inter se differunt gravitate.

Iocari potest duobus modis.

Superest, ut de Iocoso disseramus. Iocosam historiolam narras, vel ut illam Petrus credat, & postea inter amicos illum rideas: vel ut Petrum, qui falsam esse scit, & falli nequit, verborum elegantia recrees, aut etiam instruas. Si primum, seriò jocaris, & mentiris, quoniam proximũ decipis. Si secundum, non mentiris, sed parabolam, aut hypothesim narras: nam ad mendacium animus decipiendi requiritur. De hoc secundo jocandi modo *lib. qu. in Gen.* agebat Augustinus, cum dixit. *Mendacia à Mendacibus seriò aguntur, non joco* (nam qui jocatur, ut decipiat, seriò vult decipere) *Cum autem, quæ non sunt, tanquam sint, ioco dicuntur, non reputantur mendacia.* Quæ verba etiam apud Gratianum 21. *Quod autem* leguntur. Hinc patet Æsopi fabulas, & Historias illas cogitatas, quas vocamus Novelas, Comœdias, Parabolas, &c. non esse mendacia: non enim scribuntur, ut Lectorem decipiant, sed, ut recreent, aut instruant: scit enim Lector non recenseri res, quæ acciderunt, sed quæ ab Ingenioso Authore feliciter sunt cogitatæ: nam & Prophetæ in Antiquo, & Christus in Novo Testamento Parabolis utuntur, ut nos instituant, quod non fieret, si illæ labe mendacii laborarent.

Si primo procedas mentiris: &, si secundo, non mentiris.

An omnis qui mentitur, seriò agat?

An fabula, comœdia, Novella, Parabola, &c. mendacia sint?

Propheta & Christus in parabolis loquuti sunt.

Dicis Augustinum priorem retractasse sententiam, & etiam jocos sine animo fallendi dictos illi, qui scit jocos esse, damnasse: Et, ut id probes, *ex Comment. in Psalm.* verba sequentia adducis. *Perdes omnes, qui loquuntur mendacium.*] *Sunt mendacia quædam pro salute, vel commodo alicujus; non malitia, sed benignitate; ut obstetrices, quæ dixerunt pro filiis Israel falsum Pharaoni. Hæc autem mendacia* (Officiosa dicuntur, &) *non in re, sed in dolo laudantur: & qui sic mentiuntur, merebuntur aliquando ab omni mendacio liberari. Est etiam mendacium Iocosum, quod non fallit: scit enim cui dicitur, causa joci dici. Et hæc duo genera non sunt sine culpa, sed non cum magna. Perfectis non convenit mentiri, nec pro temporali vita, cujus morte sua, vel alterius occiditur anima. Licet autem, si non falsum dicere, verum tacere; ut si quis non vult hominẽ ad mortem perdere, verum taceas, sed non falsum dicas, nec pro corpore alterius animam occidas.*

An mendacia officiosa laudanda?

An joci, qui neminem fallunt sint mendacia?

An pro salvanda vita aut anima possit dici mendacium?

Ex his Augustini verbis tria infers. PRIMVM, sensisse Sanctum Patrem, non omnia mendacia Officiosa esse peccata: videtur enim Ægyptias accusare obstetrices, cum ait, *Qui sic mentiuntur, merebuntur aliquando ab omni mendacio liberari.* SECVNDVM, sensisse etiam jocos (narrationes falsas, quæ sine animo fallendi dicuntur personæ, quæ esse falsas cognoscat, & ideò non sit in periculo, ut possit falli) esse mendacia, & peccata parva. Id enim innuere videntur illa verba, *Hæc duo* (mendaciorum) *genera, non sunt sine culpa, sed non cum magna.* TERTIVM, peccata majora, & minora S. Doctorem contra Stoicos, qui omnia æqualia putabant, admisisse: non autem venialia, & mortalia: nam illa, quæ vocat *parva*, vel *non magna*, ejus sententia occidunt animam. Et hoc significant illa ultima verba, *Nec pro corpore alterius animam occidas.* Et sibi consonat, nam *lib. de vitior. & virtut. conflict.* (& habetur 22. *qu.* 2.) sic inquit. *Nec artificioso mendacio, nec simplici verbo oportet quemquam decipere: quia quomodolibet mentitur, occidit animam.* ADDIS, in illis verbis, *Hæc autem mendacia* (Officiosa) *non in re, sed in dolo laudantur*, esse sphalma: nam in mendaciis Officiosis res ipsa (bonum proximi) & non dolus (deceptio) laudatur. Vnde putas sic Augustinum scripsisse, *Hæc autem mendacia, in re, & non in dolo, laudantur.*

An mentiendo Aegyptia Obstetrices peccaverint?

An joci & fabula mendacia sint?

An omnia peccata sint aequalia?

An saltem omnia sint mortalia?

Restituitur locus Augustini.

Respondeo ad primum. Officiosa peccata, esse bona, Ethnicos credidisse & docuisse. Nam Plato, qui inter Philosophos veteres, quod Theologica subtiliter edisseruerit, *Divinus* dicitur, *lib. 3. de Republ.* docet, *Mendacium concedendum esse Medicis, aliis verò minimè. Medici quippe, ut ægrotorum animos consolentur, promittunt sæpè sanitatem, etiam in ipso mortis* ago-

An Medico mentiri liceat?

agone, ne animum despondeant. Et posteà *in Dial. de Iusto.* Considerans militaria mendacia esse utilia Reipublicæ, ait, *Mentiri, decipere, lædere, offendere, injustum est: hostes autem offendere justū, item per fraudes decipere*. Hæc opinatio etiam post Christum obtinuit apud aliquos, sed jam ab universis tanquam impia damnatur. Proderit audire Gregorium qui verbis his mendacium Obstetricum dilucidat. *Nonnulli Obstetricum mendacium conantur asserere non esse peccatum; maximè, quia illis mentientibus scriptum est, quod adificaverit eis Dominus domos: in quo magis recompensatio cognoscitur, quàm mendacii culpa mereatur. Nam benignitatis eorum merces, quæ eis in æterna potuit vita retribui, præmissa culpa mendacii in terrena est compensatione declinata*. Considera illud syncategorema *nonnulli*. Et collige non defuisse S. Gregorii ævo, qui mendacia officiosa non esse peccata putarent. Ego quæstionem sic expedio. Assero dari inter humanos actus aliquos, qui simul sint boni & mali: & in illis numero officiosa mendacia. Illæ porrò Obstetrices fuerunt cum Hæbræorum utilitate ex clementia naturali mentitæ, & earum officiosum mendacium, quà mendacium fuit malum, & quà officiosum bonum. Et quà malum pœna dignum, & qua bonum præmio. Et Iustissimus Deus, qui in alterâ vitâ Ethnicis fœminis dare coronas stante æquitate non poterat, voluit, ut in hac vitâ haberent præmium, ne vel minima moralis bonitas congruo pręmio destitueretur. Hinc venio ad Augustinum. *Qui sic* (officiosè) *mentiuntur*, inquit, *merebuntur, aliquando ab omni mēdacio liberari*. Quoniam, qui sic (officiosè) mentiuntur, aliquid merentur de congruo; & poterit Omnipotens Deus, non intuitu doli, sed officii concedere, ut aliquando habeant auxiliatricem gratiam, quâ ab omni mendacio, etiam officioso, præserventur.

An etiam milites?

An sint peccata officiosa mendacia?

An unus & idem actus possit esse simul bonus & malus?

An mendacia officiosa, bona & mala sint simul?

An, & quid mendacia officiosa mereantur?

Respondeo ad secundum, mendacia jocosa esse peccata: & nisi per accidens magna ex illis scandala obventura, prævideantur, esse venialia. Addo, jocos, qui sine animo decipiendi dicuntur, si habeant finem honestum (nempe, utilem instructionem, & modestam & sobriam recreationem) qualem Æsopi fabulas habere, certum est, finis bonitate cohonestari, & esse moraliter bonos. Cæterum, quia sæpe, non solùm bono fine carent, sed etiā leviter malum habent, esse leviter malos, & de his loqui Augustinum, cùm dixit, *Non sunt sine culpa, sed non cum magna*. Tunc enim sunt verba otiosa, quæ à Christo Domino condemnantur. Sanè jocis suos terminos prudentia pręscribit, & peccatur in excessu circumstantiis personæ, loci, & temporis, consideratis. Sanctus Benedictus in Regul. cap. 4. *Multum loqui non amare. Verba vana, aut risui apta non loqui. Risum multum, aut excussum non amare*. Et cap. 6. *Scurrilitates verò, vel verba otiosa, & risum moventia, æterna clausura in omnibus locis condemnamus: & ad tale eloquium discipulum aperire os non admittimus*, Ecce joci, si in excessu peccetur, levia peccata sunt, non autem in mendacii, sed in decentiæ genere; qui enim histrioni fortè licent, in Sacerdote condemnantur. Dixi esse peccata in alio genere, nam ipsa interdum taciturnitas peccatum est, & tamen nisi ita taceat quis, ut virtualiter loqui censeatur, nec verax, nec mendax esse potest. *Qui enim veritatem* (negativè, & non loquendo) *occultat, & qui mendacium profert, uterque reus est: ille, quia prodesse non vult; iste, quia nocere desiderat*: teste Anselmo *in epist. ad Corinth.* Ecce, qui tacet, peccat: non quidem, quia mentitur; sed in alio genere, quia prodesse non vult.

An omnes joci, fabula, & c. sint mendacia?

An mendacia jocosa sint peccata?

Omnia verba otiosa sunt peccata.

De risu, & scurrilitate.

An, & quando possit aliquis tacendo peccare?

Respondeo ad tertium, librum *de vitiorum, & virtutum conflictu*, qui à multis attribuitur Augustino, ab aliis accenseri Isidoro. Quidquid sit, non occiditur anima per quodcumque mendacium, sed per grave. Est autem gravis culpa in Tribunali mentiri, etiam ut proximus liberetur à morte. Nam mentiri Reipublicæ res gravis est: & in tribunali semper juramentum exigitur; & mendacium, etiam quādo est leve peccatum, si juramento firmetur, in grave sacrilegium transit. Dico igitur Augustinum, vel Isidorum agere de illo, qui in tribunali officiosè mentitur, is enim, ut à morte corporeâ eripiat amicum, animam suam occîdit per peccatum mortale.

De Authore libri de virt. & vitior. conflictu.

An mentiri in tribunali sit res gravis?

Ad illud, quod addebas in fine, nihil aliud occurrit, quàm observationem tuā laudare. Nam in mendacio officioso duo possunt considerari. Res ipsa, quæ ex illo resultat (proximi utilitas) & dolus, quo ipsum formatur. Duos enim sibi præscribit fines, qui officiosè mentitur, nempe decipere unum, & prodesse alteri: & hos duos fines esse subordinatos constat: quia Obstetrices Aegyptiæ mentitæ sunt, ut Pharaonem deciperent: eumque deceperunt, ut Hebræos infantes à morte liberarent. Ergo non dixit Augustinus, *Hæc autem mendacia, non in re, sed in dolo laudantur*. Sed dixit, *Hæc autem mendacia in re, & non in dolo laudantur*, ut tu profundissimè observas.

Mendacium officiosum duos fines subordinatos habet.

SE-

SECTIO V.

De errore: qui est Falsitas sine Mendacio. An duæ Contradictoria, dicta ab eodem homine, possint esse Mendacia simul?

Erroris causa, quæ?

Ignorantia duplex.

ERror semper conjungitur cum ignorantia: & hæc est duplex, superabilis & insuperabilis. Ignorantia insuperabilis & invincibilis nascitur ex imperfectione naturæ, quæ finita & caduca, & veritatem in multis invenire non potest. Vincibilis, est crassa & superabilis, & oritur à voluntate. Ille enim, qui veritatẽ addiscere potest, & non vult, laborat ignorantiâ crassâ. Non omnis ignorantia crassa est peccatum, sed illa tantùm, quæ rerum est, quas scîre debemus. Ideò antequam judicium de erroris moralitate feratur examinare oportet, an ignorantiã rerum, quas scire tenemur, sequatur.

An omnis ignorantia crassa sit peccatum?

Quàm sint periculosi errores in materia Fidei?

Scitè & eruditè Augustinus *libr. 1. de Trinitate*; cujus verba proportione servatâ, ad omnia & singula, quæ scire debemus, protrahi possunt: inquit enim. *Vbi quæritur unitas Trinitatis (Patris, & Filii, & Spiritûs sancti) nec periculosiùs alicubi erratur, nec laboriosiùs aliquid quæritur, nec fructuosiùs aliquid invenitur. Nõ pigebit me, sicubi hæsito, quærere; nec pudebit, sicubi erro, discere. Quisquis ergo hoc audit, vel legit, ubi pariter certus est, pergat mecum: ubi pariter hæsitat, quærat mecum; ubi errorem suum cognoscit, redeat ad me; ubi meum, revocet me. Ita ingrediamur simul Charitatis viam, tendentes ad eum, de quo scriptum est, Quærite faciem ejus semper.*

Quales Lectores S. Augustinus desideret?

De ignorantia rerum quas nõ tenemur scire.

Sunt etiam multa, quæ laudabiliter addiscit homo, & aliàs negligit sine culpâ. De his *in Enchirid.* Augustinus. *In quibus rebus nihil interest ad capessendum regnum Dei, utrùm credatur, an non? utrùm vera putantur, an falsa? in his errare, & aliud pro alio putare, non est arbitrandum esse peccatum; aut, si est, minimum est, atque levissimum.* Et benè: nam multi sunt in Cœlo Sancti, qui non didicerunt Geometriam v. gr. quam ex nullo capite tenebantur addiscere. Hæc ignorantia, etsi crassa & vincibilis, aut etiam affectata, non est peccatum mortale, nam id omnes fatentur: sed neque ex se est veniale, tametsi de hoc dubitet Augustinus. Consultò dixi *ex se*; nam, si aliquis malit indulgere otio, quàm Geometriam addiscere, in ipso non Geometriæ neglectus, sed otiositas carpenda erit; nã tempus à Deo nobis conceditur, ut bene impendatur; non autem illud bene impendit, qui in lecto stertit, aut de inutilibus confabulatur: & poterimus dicere huc vertisse oculos Augustinum, cùm dubitat, an hujusmodi ignorantiæ veniali aliquâ culpâ inficiantur.

An sit peccaminosa?

Otiositas est mala & peccatum.

De illo, qui errat in re, quam nõ tenetur scire.

Qui de re, quam non tenetur scire loquitur, & dicit, quod verum esse putat, etsi fortè fallatur, non mentitur, quia secundum mentem, quam habet (aliam enim habere non tenetur) pronunciat.

De illo, qui errat in re, quam tenetur scire.

Qui autem agit de re, quam scire tenetur, & tamen nescit, est in misero statu; sæpe enim asserat, aut neget, mentitur. Pono casum. Petis à Calvinistâ, An Christi verum corpus, & verus sanguis sit sub speciebus Eucharisticis? Adnuat, renuat, mentietur. Si adnuat, loquitur contra mentem, quam habet: nam linguâ dicit *Est*, & mente *Non est*. Si renuat, mentietur similiter; nam ejus verba sunt *Non est*. Et hæc in mentem, quã habere debet, impingunt. Licèt enim credat non esse, debebat oppositum credere. Vnde ejus verba (affirmativa, aut negativa sint) erunt contra mentem: videlicet, aut contra illam, quam actu habet, aut contra illam, quam debebat habere.

An duæ contradictoria possint simul esse mendacia.

Inter affirmare & negare, datur medium.

Infers. Ergo necessario mentietur & peccabit. Et probas. Quia inter affirmare & negare non datur medium. Respondeo, inter affirmare & negare esse medium tacere. Nec enim, ut plus modò dicam, postulat argumentum.

An homo in statu esse possit, in quo seu faciat, seu omittat, peccet?

An tunc necessario peccabit?

Sed tu mutas materiam, & progrederis. Ponis ob oculos Ethnicum, qui putat hîc & nunc thus esse adolendum Iovi: & ais, Si non adoleat, peccat, quia operatur contra dictamen, quod habet: si adoleat, peccat, quia operatur contra dictamen, quod debet habere: inter *adolere*, & *non adolere* non datur medium. Ergo necessariò peccat.

Esse Ethnicum voluntatis & non necessitatis est.

Ego verò, ut statum Ethnici bene cognoscas, alium casum ante solutionẽ præmitto, & dirimo. Petrus non habet cibos, Paulus habet. Si hos non sumat, inediâ peribit, & peccabit: si sumat, furtum admittet, & peccabit: inter *sumere*, & *non sumere* non datur medium: ergo necessariò peccabit. Et tamen neganda est consequentia; quia Petrus potest & debet illos cibos petere, aut emere: &, si illos petendo aut emẽdo adquirat, nec fame morietur, nec furabitur.

Modò ad Ethnicum redeo. Est Ethnicus, quia vult; & laborat voluntariâ ignorantiâ, & habet illud dictamen, *Adolendum est Iovi*, quia vult. Fiat ergo Orthodoxus, quod potest, & deponat falsum illud dictamen, & adsumat oppositũ,

Non

Non est adolendum Iovi; ut debet facere. Et ab hoc miseriarum labyrintho egredietur: tunc enim non debebit necessariò peccare. Ex hypothesi autem quod maneat Ethnicus, adoleat, aut non, necessariò peccabit: at hypothesis est ipsi libera; nam potest ad Catholicam fidem converti: unde necessitatem, si quam habet, ipse sibi imponit liberrimè. Sicut qui liberè non comedit, liberè se occidit, licèt mors ex inediâ necessariò sequatur.

SECTIO VI.

De subjecto non supponente.

Quanam sit propositio de subjecto nō supponente.

Aliud est Propositionem esse falsam, & aliud de subjecto non supponente: nam hæc *Angelus est mortalis*, falsa est: hæc autem, *Angelus viridis est mortalis*, nec vera, nec falsa, sed de subjecto nō supponente est: nam Angelus viridis non datur. In Theolog. Fundam. *num.* 1277. esse de non supponente subjecto dixi istā Pauli Propositionem. *Quod quis, dum servus est, egit, proficere libero facto non potest*. Ita ille *libr. 2. ad Edict.* Sensus est. Ea, quæ ab homine facta, dum servus fuit, eidem posteà, si liber fiat, prodesse non possunt. Cui videntur similia, Ea, quæ à filio familias facta, eidem posteà, si emancipetur, prodesse non possunt. Ea, quæ à Monacho facta, eidem posteà, si à votis liberetur, prodesse non possunt. Agimus autem de illis rebus, quæ nec à servo, nec à filio familias, nec à monacho validè fieri possunt. Ajo vocem illam *facta* accipi realiter, & civiliter posse. Primo sensu servi, filii familias, & monachi operari possunt, & ita illæ & similes propositiones habent subjectum supponens: secundo autem sensu de subjecto non supponente sunt, quoniam servi, filii familias & monachi nihil faciunt civiliter; nimirùm in illis casibus, in quibus ipsi sunt civiliter operandi incapaces.

l. quod quis. D. de reg. Iur.

An Iurisconsulti Pauli assertio sit de subjecto non supponente?

SECTIO VII.

De Fictione Iuris.

De Veritate & Veracitate disputavimus: Enunciationes falsas, mendaces, & de subjecto non supponentes esse distinctas, & diversas ostendimus, nunc oportet de Fictione & Præsumptione disserere, & quales sint Propositiones, quæ Iuris fictionem, & quæ Iuris præsumptionem important, declarare.

An Iuris fictiones sint mendacia?

Ostendimus superiùs Iuris fictiones nō esse Iuris mendacia: nam sicut non mentiuntur, qui præscindunt, vel abstrahunt: sic etiam non mentiuntur, qui aliquid jubent, aut præcipiunt supponi. Cum igitur omnes Iuris fictiones sint quædam Iuris suppositiones, & hypotheses, mendax esset, qui illas mendaciorum nomine dedecoraret.

Quid ipsæ sint?

Porrò contrà Iuris fictionem non datur, nec potest dari ulla probatio: nam, si Petrus sit Ioannis adoptivus filius, non esset audiendus, qui vellet probare & ostendere non esse filium realem, hoc enim Iura & Legislatores concedunt, sed filium realem supponendo volunt, ut Petrus, qui Ioannis non est realis & verus filius, ita se habeat in his, aut illis casibus, seu materiis, ac si filius realis & legitimus esset. Interim, si aliquis probare vellet, non jam Fictionem Iuris esse fictionem, sed Petrū, vel à Ioanne re vera adoptatum non fuisse, vel invalidè fuisse, audiri necessariò deberet.

An contra Iuris fictionem admittatur probatio?

Nec est proprium & singulare in Iure per fictiones (hypotheses, seu suppositiones) procedere: nam hoc in omni scientia reperitur: & ideò breviter discurremus per aliquas.

Primò Grammatica habet plurimas fictiones, seu suppositiones. (1) Significatio ad placitum est trāssubstantiatio quędam moralis, vel virtualis; vi cujus signū significans virtualiter in rem significatam convertitur, & transsubstantiatur, aut veriùs transessentiatur. Positis Consecrationis verbis, ut alibi uberiùs ostendimus, sub speciebus Panis, & Vini est realiter Corpus, & Sanguis Domini Nostri Iesu Christi. Et posito populi placito sub speciebus visibilibus hujus vocis *Sol*, & hujus characteris ☉, est virtualiter & moraliter ipsemet Sol, nam illa vox, & iste character verè & realiter non sunt Sol, ita tamen in communi colloquio se habent, ac si verè, & realiter Sol essent: unde Aristoteles affirmat, ideò voces inventas fuisse, quia, cum homines non possent res, dum colloquerentur, proponere, invenerunt voces, quæ pro rebus subrogarentur. (2) Omnia nominum genera sunt quædam fictiones (seu suppositiones) Grammaticæ: qui enim apud Latinos jussit, ut *Sol* esset generis masc. & *Luna* fœmenini, Sydera quæ omni sexu carent, sexu esse prædita, & in mascula & fœminea inter se distingui supposuit: voluitque Solem ita in Grammaticis concordantiis se habere, ac si esset mas; & Lunam ita se habere, ac si esset fœmina. Etiam Solem à Luna sexu Germanus Nomenclator distinguit, sed quia Sol est Luna speciosior, Solem fœmeninorum, Lunam mas-

Quid sit significatio?
An sit fictio Grammatica?

Cur homines utantur vocibus?

Genera, quæ habent nomina rerum insensibilium, sunt fictiones Grammaticæ.

masculinorum classi adjungit. Belga aliter hac hypothesi usus, utrumque nomen fœmeninum vult esse; ipsi enim Sol est

Generibus Georgiana Grammatica caret.

de Sonne, & Luna *de Manne*. At Georgiani (populi sunt, qui in Asia Iberiam, seu Mengrillam habitant) nomina non distinguunt in genera, ut nos doceant humanas has fictiones (suppositiones) necessarias non esse, & quæ ab uno populo admittuntur, posse non admitti, aut non cognosci ab alio. Omitto cætera.

Fictiones Orthographicæ.

Secundò Orthographia habet etiam fictiones (hypotheses.) Scripturæ supponuntur pro vocibus, & passim dicimus, *Augustinus ait*, *Ambrosius inquit* &c. cum tamen mortui sint, & realiter loqui non possint. Ergo, cum librum legimus, Authorem virtualiter loquentem audimus.

Fictiones seu hypotheses Steganographicæ.

Præterea Polygraphia, aut etiam Steganographia, quid aliud quam fictiones, seu suppositiones graphicas contemplantur. Si enim hoc Abecedario uti placeat.

Potestas . u m n o e p q r s z t
Figura. A B C D E F G H I L M
b a d c f h v t i x k l
N O P Q R S T V u X Y Z.

Pax tecum, legitur Dux venit.

Lemma hoc *Pax Tecum* erit occultum, & legi debebit *Dux venit*. Hac arte fuit usus Hieremias, ut enim liberè contra Babylonios scriberet, usus fuit Alephbetho sequenti.

Sesek, legitur Babel.

א ב ג ד ה ו ז ח ט י כ
ת ש ר ק צ פ ע ס נ מ ל

Ecce fingit (supponit) esse ת. ב esse ש &c. & *cap.* 25. *vers.* 26. scribit. ששך, *Sesack*, & tamen ex hypothesi debet legi בבל *Babel*.

Hieremias explicatur.

Et quidem has fictiones (hypotheses) ingeniosè dilucidavit Abbas Ioannes Trithemius, quē anno 1635. commentario illustravimus & Coloniæ Agrippinæ apud Cornelium Egmondanum edidimus. Vide etiam de eodem argumento Gustavum Selenum (hoc est, Principem Lunæburgensem) Abbatem Ioannem d'Espiers, & alios, qui post me prodierunt.

De tropis & figuris Rhetoricis.

Tertiò luxuriat per tropos, & figuras Rhetorica, & eloquenter loquitur, cui *prata rident*, *fontes murmurant*, *venti rugiunt*, *antra mugiunt* &c. quæ phrases realiter veræ non sunt, sed ob fictionem (hypothesim) ita se habent, ac si essent veræ.

An syllabarũ quantitas in fictione consistat?

Quartò aliquas syllabas produci, aliquas corripi certum est: at omnes medias habere quantitatem, quam ipsis Veteres adsignarunt, fictio (hypothesis) est. In vocibus *legebam* & *legabam* mediam produci video: at primam in *legebam* corripi, in *legabam* produci non video. Non ergo hæc differentia est realis: sed esse fingitur, hoc est, supponitur. Ergo fictiones (hypotheses) sunt pleraq; omnia, quæ docemur in Metrica.

An omnia quæ de accentibus dicuntur, sint ficta?

Quintò vix reperitur Author, qui Prosodiam scripserit, qui de Accentu gravi, acuto, & circumflexo non differat. Sed ubi sunt accentus illi? In charta, in calamo, non in lingua. Non aliter *doctrina*, quàm *doctrinâ* profertur: non aliter *sermônis*, quàm *sermónes*: non aliter *erudîte*, quàm *eruditè*. Ergo Authores alias syllabas gravari, alias acui, alias circumflecti fingunt (supponunt.) Quod si fortè homo reperiretur, qui sciret hos accentus in Lingua Latina distinguere, vix id posset in Græca, in qua est major accentuum, & quantitatum parallaxis. Vnam solam vocem in exemplum propono. Παράκλητος vox est mirabilis pronunciationis: acuit secundam, protrahit tertiam. Non acuit tertiam. Sed, quia acuere, est protrahere: protrahit tertiam, & non protrahit tertiam. Et quidem contradicere audebit fortè aliquis sciolus: sed nō, qui Philippum Melanchton, & alios Criticos in Grammaticis legerint.

An vox παράκλητος proferri possit?

Fictiones Arithmetica.

Sextò Regula falsæ positionis, quam vocat Arithmeticus, quid est aliud, quam fictio, seù hypothesis, ex qua prodigia, & miracula prodeunt? Numerum, quem scit esse falsum, adsumit, & per eum ad veri numeri cognitionem transcendit.

Fictiones Logarithmica.

Septimò Logarithmica multa fingit (supponit) quibus admissis supputatio quæcumque, ut scitè inquit Keplerus, nō est tam facienda, quàm facta. Comes Ioannes Neperus fingit (supponit) numerum summum (sinum totum) qui solet esse 100,000. aut etiam 10;000,000. esse nihil: cæteros omnes numeros esse minores nihilo; & ex hac fictione (hypothesi) omnes Arithmeticas, & Trigonometricas Quæstiones summa facilitate, summa felicitate & securitate decīdit.* Huic affines sunt Algebra, & Anarithmica, quæ fingendo (supponendo) & ignotas quantitates, ac si essent notæ adsumendo gravissimas controversias expediunt.

An numerus maximus sit nihil?

Fictiones Anarithmica.

Fictiones Astronomica.

Octavò Astronomia fingit (supponit) orbes & epicyclos, qui non sunt, & hac via Planetarum, & affixorum Syderum motus & distantias metitur. Machinas, quas ut Planeta promoveatur, delineat Theoricas seu Hypotheses vocat, Fictiones posset, non enim hujusmodi in Cœlo Planetario sunt orbes, sed tamen ita se habent Sydera, ac si illi essent, & per illos procurrerent. Audire proderit Ioannem Hevelium, qui *in Selenographia cap.* 7. *pag.* 158. sic inquit. *Non possum autem certè non mirari, primò quidem Ingenium Huma-*

Quanto sint ingenio delineata?

num tales hypothefes excogitare & invenire potuisse: si nimirùm talis equidem ordo atque constitutio corporum ibidem in Cælo adsit. Secundò, etiamsi planè alia ab opinione nostra diversa constitutio, figura, ordinis, motus Cali Syderei detur, nihilominùs, mirari oportet, has ab hominibus excogitatas, & quasi fictas hypothefes, talem arctissimam habere affinitatem, cum Cælo, & Stellis ipsis; adeò ut harum adminiculo motus Cælestes, licet post aliquot sæcula futuros, certissimè prædici, & supputari possint. Ex quibus perspicuè patet, has hypothefes non esse deliria Astronomorum, uti Philosophus quidam existimat; cujus nomen honoris ergo indicare nolo. Porrò fictiones sunt, non mendacia, non deliria: magno, diuturno labore sunt inventæ, summo ingenio elimatæ; ita ut solus Keplerus in septem Planetarũ excentricitatibus commensurandis insumpserit viginti annos; & tamen Mundo dedit hypothefes, quæ adhuc limam desiderant, & aliqualem correctionem sperant.

An sint deliria?

Quanto Keplerus tẽpore suas suppositiones perfecerit?

Fictiones Teologica.

Nonò ipsa Theologia multa fingit (supponit) ut ad ignotarum veritatum cognitionem perveniat. Celebres sunt nonnullæ. Hæc positio, *Spiritussanctus non procedit à Verbo*, falsa est: & tamen adsumitur, ut altiùs innotescat Personarum distinctio; unde Scholastici interrogant, *Vtrum, si Spiritussanctus non procederet à Verbo, distingueretur ab illo?* Etiam est falsa hæc enunciatio, *Adamus non peccavit*, & tamen utiliter supponitur, ut Incarnationis cognoscantur motiva, unde ingeniosè quæritur, *An, si Adamus non peccasset, humanam carnem Verbum Humanum adsumpsisset?* Progrediamur. Dixit Insipiens in corde suo, *Non est Deus.* Nihil enim potest stultiùs & insipientiùs asseri: tam enim manifestè cognoscitur ex Omnipotentia Divinitas, ut sit impossibile oculos ad Cœlum subrigere, & illos causam non habere putare. Interim Doctissimi Viri, ut Moralitatum essentias meliùs, & exactiùs cognoscant, fingunt (supponunt) hanc assertionem, *Non est Deus*, & interrogant, *An, si non esset Deus, & tamen essent homines, essent actus morales?* & si essent, *An, & quomodo, & unde in bonos & malos distinguerentur?* & concludunt, in hypothesi, quæ impossibilis est, non posse Theologicam ullam reperiri malitiam, hæc enim in inobedientia consistit, & si non esset lex, nec esse posset hujusmodi prævaricatio: sic enim à Paulo docemur. Hoc tamen non obstante in humanis actibus bonitas & malitia Philosophicæ reperirentur, actuum essentiis adhærentes: nam præscindendo à Deo Ingratitudo est mala, & Gratitudo est bona; at hæ moralitates non sunt Theologicæ à Lege Divinâ præcisæ.

De Spiritusancto.

De Adamo.

An esse Deum sit per se notũ?

An, si non esset Deus, essent Moralitates?

De bonitate & malitia Philosophica.

Hinc jam scire poterimus, quid sint Fictiones, seu Hypothefes Iuris: non enim sunt antiqua Legislatorum, aut mendacia, aut deliria, sed prudentissimæ suppositiones, quibus Ius Gentium, & Civile fundatur. Fingit (supponit) primo loco Prudentia multos homines congregatos, esse unum hominem, quem vocat *mysticum*, ut à reali (Petro, Paulo, &c.) benè distinguat. Secundò, hujus hominis mystici caput esse Patrem familias (Principem, Regem, &c.) & posteà alia membra congrua proportione determinat. Tertiò, Decalogum, quem cum homine reali comparando *Ius naturale* dixerat, cum homine mystico conferendo *Ius gentium* nominat; & vult, quod hic homo mysticus colat Deum, nomen Divinum non irrideat, Festa sanctificet, Superiorem honoret, alii non noceat &c. Quartò, quoniam Decalogus (sive ut Ius naturale, sive ut Ius gentium concipiatur) non omnia præcepta in specie determinat, nec omnibus transgressoribus pœnas præscribit, nec media, ut illa præcepta observentur adsignat, eadem Prudentia Ius humanum (Canonicum, Cæsareum, Civile &c.) statuit, quod locorum temporum, & personarum consideratis circumstantiis procedat (1) determinando Decalogi leges genericas: nam verbi gratia tertium præceptum est *Festa sanctifica*, quæ autem sint Festa, & quo debeant modo sanctificari, illud non exprimit: & tamen olim in lege Moyseos Sabbata, & aliæ dies designabantur: & hodie dies Dominicæ, & Sanctorum præcipuè solennitates, &c. designantur, & illas cessatione ab opere servili, & missæ auditione celebrare jubemur &c. (2) imponendo negligentibus, & contemnentibus pœnas, quæ convenientes visæ. (3) Erigendo templa, hoc est, subministrando media, ut huic præcepto Christiani faciliùs satisfacere possint. &c.

Quid sint Fictiones Iuris?

Fingitur homo mysticus.

Iuris naturæ & gentium discrimen.

Ius humanum, quid præstet?

An indifferentiam Divinorũ præceptorum determinet?

An transgressores puniat? An media suggerat?

Hinc patet contra Fictiones (Hypothefes) has institui probationem non posse, ut constat ex Glossa *in cap. 2. de arbitr. in 6. in vers. lex. circa fin.* in ea enim absens fingitur (supponitur) præsens, & contradicens, quod scitè dilucidat & probat Felinus *in cap. quanto. de præsumption.* Alexander *in consil. 158. in fin. in 2. volum.* D. de Marinis *tom. 1. lib. 1. Resolut. cap. 27. nu. 9.* & alii. Et ratio est, quia Fictio (Hypothesis) id quod est certò falsum, verum esse supponit, ut habet Glossa *in leg unic. §. accedit in vers. præsumatur C. de rei uxor. action.*

An contra Iuris fictiones veniat admittenda probatio?

Porrò

Quo sensu debeat id intelligi?

Porrò quando dicimus contra Iuris fictionem probationem non dari, non dicimus non posse esse quæstionem de facto, an videlicet Fictio (Hypothesis) aut sit à Republica admissa? aut hic & nunc Petro conveniat? sed dicimus contra ipsamniet Fictionem (Hypothesim) non posse moveri quæstionem. Et hoc exemplo opportuno dilucido.

Objectiones, quæ contra Testamentum esse possunt.

Ioannes adire vult hæreditatem, & capere bona Petri defuncti, asserens se esse designatum in testamento Petri heredem. Ajo contra Ioannem tres posse excitari quæstiones. Prima est: Illum non esse hæredem: vel quia Petrus testamentum non condidit, vel invalidum condidit ob defectum alicujus necessariæ solennitatis. Secunda: in hac provincia non esse admissa testamenta, sed defunctorum omnium bona ab intestato ad cognatos proximiores defluere. Tertia, testamenta esse chimœras, & mendacia, nam hominē vivere post mortem mentiuntur, quod est evidenter falsum, & contra conscientiam certam, quam habemus ab humanorum morum perturbatoribus confictum.

An fuerit conditum? & si fuit, an sit validum?

Ex his tribus Quæstionibus prima est possibilis, & in tribunalibus frequens; multi enim morte præventi testamenta non condunt, multi invalida condunt: & de hoc non agunt Iurisconsulti, quando contra Iuris fictiones non dari probationes affirmant.

An testamenta posse fieri admiserit nostra Respublica?

Secunda est possibilis: nam olim fuerunt populi, qui non admiserunt testamenta: & hodie, tametsi nullum cognoscamus, qui illa non receperit, Mundus est magnus, & fortè sunt aliqui, aut etiam multi, qui illa non cognoscant, aut approbent. Vt ut sint, testamenta non sunt æternæ veritatis conceptus, sed pendent à populi placito; & licet hodie in Hispania admittantur, possent cras Hispani convenire, ut post mortem propinquior in hæreditate succedat, omni jure condendi testamentum excluso. Ergo neque de hac agunt Iuriconsulti, quando contra Fictiones (Hypotheses) Iuris probationes rejiciunt.

Testamenta hominem vivere post mortem supponunt.

Ad tertiam venio, quæ rejicienda est, qui enim supponit, non mentitur. Sciunt Legislatores hominem post mortem non vivere realiter, nec dicunt illum vivere realiter, si enim hoc dicerent, curreret adversariorum argumentum. Sed quid dicunt? Se ad moribundorum solamen velle supponere hoc, quod verum non est, nimirum, mortuos aliquo tempore post mortem vivere, & tunc testamentum ultima voluntate firmare. Vivit ergo illo post mortem tempore homo, non realiter, sed virtualiter, nam prudentum dispositione & suppositione ita se habet, ac si realiter viveret.

Sed neque contra aliarum Artium fictiones venit admittenda probatio.

Porrò, cui contra Iuris Fictiones (Hypotheses) probationem instituere placuerit, æquali jure vel injuria poterit contra Grammaticas, Orthographicas, Polygraphicas, Steganographicas, Rhetoricas, Metricas, Prosodicas, Arithmeticas, Logarithmicas, Algebricas, Anarithmicas, Astronomicas, Theologicas &c. fictiones (hypotheses) argumentari. Posset argutari

An contra fictiones Grammaticas?

Primò contradicentes nomen *Sol* esse masc. gen. & nomen *Luna* fœm nam Planetæ & Sydera sexum non habent. Sed respondebo ridendum & non impugnandum eum, qui Stellas neutri generi adscriberet, dicendo *Sol est lucidum*, *Luna est candidum*: statuunt enim Critici Planetarum, & Syderum nomina habere sexum, non realem, sed virtualem; quoniam ex Grammaticorum fictione (hypothesi) ita se habent, ac si sexum haberent.

An contra Orthographicas, & Steganographicas?

Secundò contra dicentes literas poni pro vocibus, aut hos characteres pro aliis: nam literæ non sunt voces, nec unus character est alius. Sed ridebo similiter, & dicam stando transsubstantiationis fundamento, sicut sub speciebus Panis est realiter Dominus noster Iesus Christus, & est totus realiter sub speciebus Vini: sic similiter posita transsubstantiatione virtuali Solem, qui realiter est in Cœlo; sub speciebus vocis *Sol*, aut scripturæ *Sol*, aut characteris ☉, esse virtualiter, & moraliter. Addam scire Orthographos has literas *Sol* (seu proferantur, seu scribantur) non esse Solem: sed, & scire ex Nomenclatorum fictione (hypothesi) ita se habere, ac si essent Sol. Eodem modo de Polygraphię & Steganographiæ ciphris discurram: literæ enim שטף & ככל materialiter differunt, at juxta Alephbethum את , כט *Ath-basç* scribitur ת & legitur א : scribitur ט & legitur כ . Ergo ט materialiter non est ב ; at ex Steganographiæ fictione (hypothesi) est virtualiter ב : hoc est, ita se habet, ac si esset ב .

Quid sit significatio?

Ciphra omnes consistunt in fictione & hypothesi.

An prata rideant, lætentur segetes, &c.

Tertiò, contra pratorum risum, segetum lætitiam, fontium murmur &c. quia hæ sunt operationes animantum, cùm tamen nec prata, nec segetes, nec fontes sensibilem animam habeant. Sed respondeo, Rhetores (1) sumere voces in sensu conjugationis Hebrææ הפעיל, *Hiphil*, hoc est, *Fecit facere*, unde prata dicuntur ridere, segetes lætari, &c. quia risum, & lætitiam suo adspectu concitant. (2) eosdem nihil affirmare, sed supponere; & in hypothesi non posse inveniri mendacium.

Hebræorum Hiphil.

De syllabarum quantitate. Quartò argutari contra syllabas poterunt, nam in vocibus *legebam* & *legabam* primæ syllabæ similes sunt. Verum respondet Metrica, quidquid in re sit, aut non sit, illas differre se supponere; nec posse ob hypothesim argui.

De accentibus. Quintò quidquid contra doctrinam de accentibus dixerint, respondebo suppositiones illas esse utiles, ut casus à casibus distinguantur &c.

De falsæ positionis Regula. Sextò, quando regulas falsæ positionis considerant, & ipsam denominationem urgent, nihil objiciũt, quod urgeat Arithmeticum. Respondeo enim in falsa positione nihil asseri, sed aliquid incertum, aut falsum, ut veritas innotescat, supponi.

De logarithmis Septimò, siquid contra logarithmos objiciant, illos assero esse numeros hypotheticos, & ideò nomen à ratione sortitos: dicuntur enim λογαρίθμοι, quod sint numeri quidam rationales, quos mens ingeniosa supponit.

De hypothesibus Astronomorum. Octavò, nam multa contra Astronomiã objici solent, assero esse omnes hypotheses possibiles, multas æquipollentes, & nullum Authorem asserere Planetas sic, aut sic de facto moveri, sed sic posse: nam & Tycho Brahæus, cujus systema hodie à plerisque admittitur, non illud ut certum, sed tantùm ut probabile tradidit, *An ut theses ponantur?* hoc est, supposuit; illud ornans hoc Lemmate, *Quid si sic?* ut innueret, ex illa hypothesi nihil impossibile inferri.

De Theologicis suppositionibus. Nonò, non est cur Adversarii has propositiones condemnent, *Spiritussanctus non procedit à Verbo, Adamus non peccavit. Non datur Deus.* Falsæ sunt, impiæ sunt, exsecrabiles sunt. Cæterùm, quæ sine impietate nequeunt asseri, possunt sine sacrilegio supponi; immò hæc suppositio est laudabilis, & necessaria interdum, ut meliùs cognoscatur veritas.

Hinc ergo patet meritò asserere Iurisconsultos contra Iuris fictiones (hypotheses) probationem admitti non posse: *An zechinus sit viginti Carolenis?* qui enim in regno Neapolitano dicunt unum zechinum esse viginti carolenos; zechinum esse nummum aureum, carolenos argenteos esse non ignorant. Non asserunt aurum esse argentum, vel contrâ quia in communi sententia distinguuntur *An aurum sit argentum?* specie, & sicut multi canes realiter non sunt unus homo, sic multi argentei realiter non sunt unus aureus. Quid ergo dicunt? Fingi (supponi) à Republicâ viginti carolenos esse unum zechinum, adeoque coincidere virtualiter; hoc est, distingui quidem realiter, prudentum tamen judicio ita se habere quoad contractus, ac si idem essent. *Quid præstet adoptio?* Sic similiter, sciunt Adoptionem non esse Generationem realem, sed quia hoc Legislatores ab omnibus voluerunt supponi, ex hac oriri hypothesi asserunt, ut Adoptio sit quædam Generatio virtualis; hoc est, ita se habeat, ac si esset Generatio realis. Vnde qui adoptat, erit pater virtualiter, hoc est, ita se habebit, ac si esset pater: & qui adoptatur erit filius virtualiter, hoc est, ita se habebit ac si esset filius. Sic tandem sciũt in testamento moribundum non dicere *do*, sed *dabo*, nimirum quamdiu vivit: *An moribundus dicat Do.* sciunt dominium non transferri per *dabo*: sciunt defunctum nõ posse dicere *do*. Sed *An dominium transferatur per Dabo.* quia ad morientium solamen, & utilitatem superstitum Respublica fingit (supponit) defunctos aliquo adhuc tempore post mortem vivere, & in hoc de bonis suis disponere juxta Testamenti clausulas, pronunciant hujus suppositionis vi bona illa post testatoris mortem ad hæredes transire. In quo nihil est falsum, quod oppugnari possit, *An vivant post mortem defuncti?* defunctum enim, qui testamentum condidit, post mortem vivere, & de bonis suis disponere, non asserunt Legislatores, sed supponunt.

AR-

ARTICVLVS III.

De Reali & Morali Propositionum Quantitate. *Desumptus est ex Epistolà inscriptà Eximio & Reverendissimo Dom. Don Carolo de Thomasiis ex Palma Duce Clerico Regulari, &c. Viro doctissimo, & Authori charissimo.*

Vbi & quando concepta scripta & edita fuerit nostra Moralis Logica?

Itto Moralem Logicam (Carole ingeniosissime) Ethicarum mearum Speculationum primã partem, Salmanticæ in Hispaniã cõceptam, Lovanii in Belgio promotam, & tandem Pragæ in Bohemiã imprimi jussam, sed supervenientibus hostium copiis præpeditam, nã silent Musæ, cùm reboant tubæ, & tonant militares bombardæ. Post annos sedecim impressa fuit me absente & dum relego transmissa folia, nonnulla optarem dici fusiùs, immò & nonnulla clariùs. Sed quoniam tota hæc Scientia Syncategorematibus insistit Aristoteli ignotis, operæ pretium erit de illis tecum differere, & aliqua copiosiùs & uberiùs præfari. Multa sunt, ob quæ, ut opinor, erit tibi hoc Syntagma pergratum, amas enim Authorem, & ideò benigno Iudicio honorabis has paginas. At ipsæ ideò chariores erunt, quia contra hæreticos non paucas Fidei Veritates adfirmant, & contra Catholicos nonnullos antiquos (nam hodie est omnis terra labii unîus & sermonum eorundem) Deiparæ Immaculatam Conceptionem tutantur. Vt ergo confundantur Hæretici; juventur Catholici, promoveatur Ethica, & Virtualis Logica securo fundamento erigatur, patere, quæso, ut tua studia interpellem, & coram te discurram de Morali Propositionũ Quantitate.

Quid illa contra Hæreticos & quid pro Catholicis, præstet?

Confundit Hæreticos Logica; & præcipuè Moralis.

SECTIO I.

De Quantitate ut sic.

An Vlpianus bonus Logicus fuerit?

ME juvat frequenter Vlpianus, & in hac Disputatione præcipuè: fuit enim Vir doctissimus, & tametsi non scripserit Logicam, Logicè scripsit. Ipse itaque *libr. 6. Fidei commiss.* (& habetur *leg. 20. §. Quoties. D. de Iurisdict.*) sic inquit. *Quoties de Quantitate ad Iurisdictionem pertinente* (de quâ Iudex est laturus sententiam) *quæritur; semper quantum petatur, quærendum est; non quantum debeatur.* Duas ecce Iurisconsultus Quãtitates distinguit: alteram debiti, altera petitionis: & illarum discrimen exemplo manifesto dilucido. Ad aureos quinquaginta tantùm, Civitatis Defensoris potestatem & authoritatem Codicis Iura extendunt. *leg. 1. C. de defens. civit.* eamdemque Iustinianus *lege novissima. §. & judicare. de Defens. civit. col. 3.* protrahit ad trecentos. Ergo supra hanc illam summam non potest instituere judicium, nec validam sententiam proferre. Sed quo modo hæc ad praxim doctrina reduci poterit? Si Antonius Ioanni debeat quadringentos, & tamen Ioannes non nisi quadraginta postulet, causam cognoscere poterit Civitatis Defensor. Cæterum, si Antonius debeat quadraginta, & creditor quingentos postulet, illam causam admittere Defensor non poterit: ut enim causa in ejus tribunal introducatur, quantum petatur, non quantum debeatur, attenditur.

Quantitas duplex: debita & postulata.

Quantas causas possit Defensor expedire?

Hinc ad Logicam. Duplex est in propositionibus Quantitas, altera veritatis, quæ videlicet propositioni debetur, altera prædicationis, quæ propositioni adsignatur. Nam in hac propositione *Aliquod animal est sensibile*, verè prædicatum *sensibile* de animalibus omnibus verificatur, sed actu non de omnibus prædicatur, sed de aliquo. Sic similiter, *Pietas* aliquibus hominibus tantùm, non autem universis competit, nam multi improbi sunt, & tamen hæc propositio, *Omnis homo est pius*, est universalis, quia tametsi non de omnibus verificetur, de omnibus tamen prædicatur, quoniam Logicus non quantum verificetur, sed quantum prædicetur, considerat.

In Logica duplex est Quantitas propositionum: alia enim est Quantitas prædicationis, & alia Quantitas verificationis.

Prætereà, iterum est duplex Logica Quantitas: videlicet Activa, & Passiva: dicit enim & dicitur Enunciatio. Hæc enim

Est duplex iterum: videlicet activa, & passiva.

enim propositio, *Virgo Maria est sine peccato concepta*, hodie dicitur ab universis, & tamen de unica sola persona dicit prædicatum. Et ipsa non est universalis, sed singularis; quoniam Logicus in propositionum quantitate non considerat numerum illorum, à quibus propositio dicit in subjecto.

Termini aliter quoad Probabilitatem: & aliter quoad Quantitatem usurpantur.

Hinc patet hos terminos, *Propositio, magis, aquè, & minùs communis*: aut etiam *magis, aquè, & minùs frequens*, aliter accipi, cum de Probabilitate: & aliter cum agitur de Quantitate: illa enim est communior extrinsecè, & authenticè, quæ à pluribus dicitur & propugnatur: & hæc est, quæ vulgò dicitur Probabilior: illa autem est communior Quantitative, quæ plures dicit in subjecto, quæ de pluribus dicit prædicatum.

Pauciores hodie dicunt, plures olim dixisse Deiparam originarium contraxisse peccatum.

Stat igitur Logicum, cum de Propositionum disputat Quantitate, non considerare quantitatem verificationis, nec illorum numerum, à quibus passivè propositio defenditur: sed quantitatem, seu numerum, quem illa activè dicit, & in subjecto præsefert, & de quo dicit activè prędicatũ. Pono exemplũ. Hęc propositio, *Plures Patres crediderũt, & asseruerũt Virginẽ Mariã nõ caruisse labe originali*, potest activè & passivè considerari. Priori sensu considerata dicit pro subjecto *Plures*, & de pluribus dicit prædicatum: & ideò est activè communior, & frequentior: & ideò est *quantitativè communior*. At eadem propositio hodie dicitur à paucioribus, plerique enim existimant, veteres Patres aut siluisse, aut contra definiisse. Ergo passivè est minus communis, & minus frequentior: & ideò est *minùs communis in genere probabilitatis*.

SECTIO II.

Syncategoremata, quæ sint, & quo sensu accipiantur?

Syncategoremata illa sunt signa, quæ constituunt Terminos Syncategorematicos. Quot illa sint?

SEX sunt, quæ hucusque à doctis sunt in scholis recepta: *Omnis, Aliquis, Nullus*, & *Aliquis non*. Alii addunt *Hic* & *Hic non*. Hæc syncathegoremata vocantur à Latinis signa, & Propositiones constituunt, videlicet,

Omnis	Univers. affirm.
Nullus.	Univers. negat.
Aliquis.	Particul. affirm.
Aliquis non.	Particul. negat.
Hic.	Singular. affirm.
Hic non.	Singular. negat.

Quot sint genera Propositionum.

Hinc oriuntur quatuor genera Propositionum: aliæ enim sunt Universales, ut *Omnis homo est animal*. *Omne animal est sensibile*: aliæ Particulares, ut *Aliquis homo currit, Aliquis Musicus modulatur*: aliæ Singulares, ut *Hic equus hinnit, Bucephalus vehit Alexandrum*. Accedunt, & Indefinitæ, quæ omni signo, aut syncategoremate carent, ut *Animal est vivens, Leo est animal*.

Et omnes hæ Propositionum classes in Affirmativas, & Negativas subdividuntur.

Omnia sunt pervia, & universis nota, nec uberiori indigent explicatione. Interim aliquid occurrit, quod Particularis Propositionis quiditatem poterit dilucidare.

De Propositione Particulari.

Dico primò hanc Propositionem *Aliquis homo est animal*, præcisivè, & non exclusivè, seù negativè sumi: quoniam, si exclusivè sumeretur, redderet hunc sensum, *Aliquis tantùm homo est animal*. & esset falsa, non enim tantum aliquis, sed omnis homo est animal.

De Vago, seu Indeterminato Individuo.

Dico secundò Individuum vagum esse idem, ac terminum particularem: *vagum* enim dicitur, quod sit individuum indeterminatum.

Indeterminatio est duplex: quoad se, & quoad nos.

Individuum indeterminatum, vel est determinatum quoad se: & indeterminatum quoad nos: vel est indeterminatum utroque modo: tam quoad se, quàm quoad nos. Vellem habere voces, ut hæc duo distinguerem: interim, donec meliores suggeras, primum vocabo *vagum quoad se*: secundum *vagum quoad nos*: & tertium *dupliciter vagum*, tam quoad se, quàm quoad nos.

Porrò in hac Propositione, *Aliquis equus currit*, subjectum est vagum quoad nos: quia quoad se ille, qui currit est equus determinatus, aut mihi ignotus, aut saltem verbis hujus Propositionis non expressus. [Exemplum individui vagi quoad se, & determinati quoad nos, non facili negotio reperies: nec est, cur te in illius perquisitione fatigeris.] In hac autem Propositione, *Aliquis equus requiritur ad equitandum*, Equus est terminus indeterminatus dupliciter, neque enim quoad nos, neque quoad se est determinatus: tametsi enim aliquis equus sit ad equitandum necessarius, nullus poterit in particulari designari, qui sit necessarius: nam equus A non est tibi ad equitandum necessarius, quoniam uti potes equo B: & similiter equus B non erit necessarius, quia equo A, vel alio quocumq; uti poteris.

De Indeterminatione composita.

De Singulari Propositione Idemtica.

Hæc Propositio *Petrus est hic homo*; si illud syncategorema *Hic* dicit Petreitatem, est idemtica: si hæceitatem ut sic, ut sit de Petro, Paulo, & aliis prædicabile, ut si dicas, *Fran-*

Petrus est hic homo.
Paulus est hic homo.
Franciscus est hic homo. &c.

vel quod in idem recidit,

Petrus est homo singularis.
Paulus est homo singularis
Franciscus est homo singularis. &c.

tunc *Hic homo*, seu *Homo singularis*, est idem, ac *Aliquis homo*, & ille Positiones transeunt in has,

Petrus est aliquis homo.
Paulus est aliquis homo.
Franciscus est aliquis homo &c.

& Nominalium sententiâ *Aliquis homo*, formaliter est idem ac *Homo*.

SECTIO III.

Moralia Syncategoremata explicantur.

Qualia ipsa sint?

HOC nomine intelligimus illa, quibus utitur Ethicus, sed quia communibus, & in Peripatu receptis [nimirum *Omnis, Nullus, Aliquis, Hic*, &c.] etiam utitur, illa etiam Moralium classi accenseri debebunt, & impræsentiarum breviter dilucidari.

De Propositione Vniversali.

Vniversalis Propositio dicitur, quæ omnia subjecta complectitur, ut *Omnis homo est animal*. Et quidem hujusmodi Propositiones in materia necessaria semper sunt veræ: in repugnante semper falsæ; in contingenti rarò veræ, rarò enim omnibus eadem accidunt. Huic adjunge universalem negativam: ut *Nullus homo est animal, Nullus equus est albus*, quæ in materiâ necessariâ semper est falsa, in repugnante semper vera, in accidentali rarò vera, rarissimum enim est, quod aliquod contingens prædicatum nulli insit. Præter Vniversales, de quibus disputant universi Dialectici, etiam has superiùs posuimus.

Variæ Logicarū Propositionum Quantitates.

Fere omnes homines currunt.
Plures (Plerique) currunt.
Media pars currit.
Pauciores currunt.
Fere nulli currunt.

Quibus & has addidimus.

Multi currunt.
Pauci currunt.
Rari currunt.
Aliqui currunt.
Aliquis currit.
Hic homo (Petrus v.g.) currit.
Homo currit.

Omnes hæ Propositiones, & ipsis similes, sunt particulares: nam & singulares particularibus adjudicantur: nihil enim singulare est, nisi particulare aliquod determinatum.

Considerantur præcisivè.

Consideremus illas præcisivè. Et quidem in materiâ necessariâ omnes sunt veræ: qui enim in sensu præcisivo dicit, *Aliquem hominem esse animal*, non negat cæteros esse animalia, sed præscindit. In materiâ repugnante omnes sunt falsæ. In contingenti habebunt etiam verificationē contingentem.

Considerantur negativè.

Easdem propositiones consideremus negativè: nimirùm excludendo & negando illa, quæ non dicunt expressè. Hoc modo sumptæ, in materiâ necessariâ omnes sunt falsæ: reddunt enim hunc sensum.

Fere omnis homo est animal, & aliquis homo non est animal. hoc enim importat illud *Fere.*

Plerique (plures) homines sunt animalia, & pauciores non sunt animalia.

Media pars hominum sunt animalia, & cæteri non sunt animalia,

Pauciores homines sunt animalia, & plures non sunt animalia.

Fere nullus homo est animal, hoc est, *Aliquis est animal, & fere omnes non sunt animalia.*

Sic similiter, *Aliqui (rari: pauci: multi:* &c.*) homines sunt animalia, & cæteri non sunt animalia.*

De materia impossibili seu repugnante.

In materiâ repugnante omnes etiam sunt falsæ: quod evidenter videbis, si loco nominis *animal*, posueris *equus*: ut si dixeris. *Fere omnes (plerique: plures: media pars: pauciores: fere nulli: aliqui: rari: pauci: multi:* &c.*) homines sunt equi.* Omnes inquam propositiones istæ falsæ sunt, quia *Nullus homo est equus.*

Vera consideratio in luro serviat.

Supereft, ut dicamus has Propositiones Morales, ut in praxi serviant, debere esse in materiâ contingenti, & negativè, non autem præcisivè sumi.

Adverbia Syncategorematica signis Syncategorematicis correspōdentia.

His Syncategorematibus sua loci & temporis correspondent adverbia, quorū magnus est usus, & ideò nesciri non debent.

Omnes	Vbique	*Semper*
Fere omnes	* * *	*Fere semper*
Plures	* * *	*Pluries*
Media pars	* * *	* * *
Pauciores	* * *	*Rariùs*
Multi	Passim	*Sæpe*
Pauci	* * *	* * *
Rari	Vix	*Rarò*
Aliqui	Alicubi	*Aliquando.*
Fere nulli	Fere nusquam	*Fere nunquā*
Nulli	Nusquam.	*Nunquam.*

Habes ob oculos tres vocum columnellas, quarum Prima exhibet nomina Syncategorematica, de quibus agebamus. Secunda loci adverbia proponit, & notat stellulis locos, in quibus Latinus Nomenclator

clator non formavit adverbia. Profectò

Adverbia locâ exponuntur.

Vbique, est omni in loco.
Passim, est aliquibus in locis.
Frequenter, videtur non differre à *Passim*.
Vix, est in raris locis.
Alicubi, est in aliquo loco.
Fere nusquam, in fere nullo.
Nusquam, autem in nullo.

Rem, quæ in fere omnibus locis prostat, dicitur *ubique vel fere* inveniri. At rem in pluribus locis, in media locorum parte, in locis paucioribus aut paucis esse non scirem adverbiis exprimere. Tertia columnella temporis adverbia proponit: videlicet

Adverbia temporis exponuntur.

Semper, in omni tempore.
Fere semper, fere in omni tempore.
Pluries, pluribus vicibus.
Rariùs, paucioribus vicibus.
Sæpè, multis vicibus.
Frequenter, est etiam temporis adverbiũ, & idem significat ac *Sæpè*.
Raro, raris vicibus.
Aliquando, aliquo tempore.
Fere nunquam, in fere nullo tẽpore.
Nunquam, nullo in tempore.

Etiam hic Nomenclator fuit avarus aut negligens, non enim rem mediâ vicium parte, aut paucis accidisse vicibus exprimere voluit adverbiis.

Quid Pauci & Pauciores significet?

Plus significat vox *Pauciores*, quàm *Pauci*; & *Rariores*, quàm *Rari*: quoniam acceptio respectiva significationem producit. Si ex decem millibus auferas quatuor millia pauciora auferes; & tamen quatuor millia non sunt pauca: & contrà *Simillimus* minus dicit, quàm *Similis*.

OMNES, *realiter*.

Quæ per libellum expediri possint, quæ non possint?

INter Regulas rectas, quæ obtorqueri non solent, ut sensum doctrinalem & universalẽ nobis reddant, est lex LXXIV. ff. *de reg. jur.* quam his verbis concepit Iabolenus.

Omnia quæcumque causæ cognitionem desiderant (requirunt) *per libellum expediri non possunt.*

Sumitur ex *l. necquidquam. §. 1. de off. procons.* ubi, sicqua Decius eruditè nos docet, singula ex Iasone transcripsit. Continet Regula demonstrationem sui ipsius, & ideò debet per se nota vocari: qui enim illam negare audeat, implicabit terminos contradictorios: debet enim probari sic.

An hæc Regula sit per se nota?

Per libellum expediri negotium, est expediri sine causæ cognitione.

Ergo tunc omnia quæcumque causæ cognitionem requirunt, per libellum expediri possent.

Quando, omnia quæcumque causæ cognitionem requirunt, possent sine causæ cognitione expediri.

Huic Legi sunt similes omnes istę Propositiones.

Quæ habent albedinem, non carent albedine.

Homines, quia essentialiter & necessariò habent rationalitatem, rationalitate carere non possunt.

Causæ, quæ necessariò partis adversæ citationem requirunt, sine citatione expediri non possunt.

Hieronymus Cagnolus *tom. 3. pag. 679. a.* sic inquit. [Si hujus Regulæ verba tantummodò consideranda essent, interpretatio Regulæ haud difficilis videretur: quia ea, quæ exigunt causæ cognitionem, sicque adversarii præsentiam seu vocationem, ne injustè gravetur aut lædatur, per supplicem libellum expediri non possunt, sed vocanda sit pars, & solenniter procedent, juxta *l. nam ita divus. ff. de adopt. l. de vno. ff. de re judic.* & *l. fin. C. si per vim aut alio mod.* ubi negotiorum merita partium assertione panduntur. Facit *l. minorum. C. de præd. min.* & *l. divus. C. de in integr. restit.*] Conditionalis est ista expositio: quæ tamen Cagnolo non placet: imò asserit illam nulli placere. Sed cur? quia sequeretur intolerabile absurdum, ut putat: nimirùm Regulam hãc infallibilem esse. Ejus verba sunt hæc. [Sed quia hoc modo intelligendo, lex esset de indubitabili, ideò rejicitur talis interpretatio per omnes. *in d. §. Vbi decretum. l. nequidquam.*] Et ego ita sum stupidus, ut putaverim illam tantummodò legis interpretationem esse bonam, quæ indubitabilem & infallibilem doctrinam traderet; sed jam à Cagnolo doceor interpretationem ejus modo debere rejici, & eam præferri, quæ legem reddat fallibilem & dubitabilem. Sed & hallucinatus olim fui, cùm vituperari potiùs quàm laudari Petrum Liserium Præsidem Parisiensem dixi hoc Gallico-Latino Anagrammate.

Cagnoli opinio.

An de re indubitata fiant leges?

An sit gloriosum lites quærere & invenire?

Pierre Liser. ἀναγ. Lites reperi.

Petrus Liserius

nam si Liserius etiam in rebus claris & manifestis lites, reperit, esset proculdubio alter

Ianus Brino. ἀναγ. Ruina bonis.

Ioannes Brino

Cæterùm, quia, quæ me docet Hieronymus Cagnolus, non disco, antiqua præjudicia retineo, & assero, tunc optimè leges exponi, cùm sine verborum violentiâ illas reddere sensum clarum, & indubitatum jubemus.

Quomodo exponi leges debeant?

Hujus Legis usus est in CAPITIS; & potest illustrari hoc exemplo. Comparet

coram

Quæ aliquis pacificè possidet sine causæ cognitione non possunt alteri adjudicari.

coram Prætore Cajus, & postulat sibi adjudicari domum Blandii in solutionem pecuniarum, quas asserit sibi à Blandio deberi. Litium molestias detestatur, & ideò postulat causam sine strepitu Iuris per simplicem libellum expediri. Sed Prætor Cajo.

CA *Omnia quæcumque causæ cognitionem desiderant* (requirunt) *per libellum expediri non possunt.*
PI *Sed petitio ista tua causæ cognitionem desiderat* (requirit.)
TIS. *Ergo evidens & manifestum est illam per libellum expediri non posse.*

Leges vel definitivæ vel præceptivæ sunt: illarum differentia explicatur.

VT illorum tollatur præjudicium, qui dicunt omnem legem esse de re dubiâ & incertâ, adnotato esse legum Humanarum duo genera, nam aliæ sunt Definitivæ, & aliæ Præceptivæ. Illæ nihil novi præcipiunt, & vel veritatem ex naturâ rei certam, vel aliquod Decalogi præceptum ob oculos ponunt & exponunt: Hæ rem, quæ duobus aut pluribus modis Iure naturali aut gentium illæso posset fieri, consideratis loci, temporis, & personarum circumstantiis, & publicũ bonum intendentes, ad unum determinatum modum contrahunt, ut obvietur absurdis, & statuatur vitæ uniformis regula, & sciant singuli certò & determinatè quid debeant facere aut non facere.

Vtraque in Iure civili reperiuntur.

Leges prioris generis plurimæ reperiuntur in Iure, & huc spectat Titulus *de origine Iuris*, qui totus est Historicus; & quantus est, ea enarrat, quæ olim Romæ sunt facta, & vix aliquod præceptum continet. Posterioris sunt etiam plurimæ, quas cùm in Iure exstare illi non negent, non est, cur hæreamus in re clarâ.

Vniversalis asserens.

MVltæ universales Positiones reperiuntur in Iure. Cajus *libr.* 1. *institution.* (& habetur *leg.* 1. D. *de his, qui sunt sui vel al. iur.*) sic habet. *Apud omnes peræquè gentes animadvertere possumus dominis in servos vitæ, necisque potestatem fuisse.* Ecce unam asserentem universalem.

Vniversalis negans.

Pergit, additque unam universalem negativam. *Hoc tempore*, addit, *nullis hominibus, qui sub Imperio Romano sunt, licet supra modum, & sine causa in servos suos sævire.* Olim igitur domini servos habebant, ut res, non ut personas: adeoque sicut bovem, sic & servum poterant sine causa interimere. Videntur Veteres Romani, non servos, sed mancipia habuisse: nam servi occidi nequeunt, ut in Theologia Intentionali persuadeo.

An servi sint res, non personæ?

Vniversalis positio nihil excipit.

VNiversalem omnes nullo dempto comprehendere, certum est. Demonstrat id Patriarcha Iob *cap.* 37. dicens. *Qui in manu omnium hominum signat, ut singuli noverint opera sua.* Non volo examinare, an hoc testimonium faveat Chiromantiæ: nam illa est non ars, sed manifesta inertia & vanitas & sacris literis suffulciri non potest. Vide S. Thomam, Lyranum, Mercerum, Vatablum, & Pinedam, quos citat, & sequitur Lessius *de Iust. & Iur. libr.* 2. *cap.* 43. *dubit.* 7. *num.* 48. Agit de libero arbitrio Patriarcha: nam in manu nostra est (*Hisp.* en nuestra mano está) id quod possumus facere, vel omittere. Et veniendo ad Logicam, nos docet Iob, tunc prædicatum verificari *de omni*, quandò *de singulis* verificetur: si enim, vel unus homo sit, qui non sit albus, non erit verum dicere, *Omnis homo est albus.*

An Chiromantiam commendet Iob?

Adverbia Vniversalia.

De adverbiis Syncategorematicis.

SYncategorematicis nominibus correspondent adverbia, ut superiùs exposuimus; & adverbium *Semper* nostram mentem illuminat, ut multa radicitus intelligamus. Et quia Reverendiss. D. Carolus De Thomasiis, ex Duce Palmæ Clericus Regularis, mihi in Maria charissimus, hac via Orationem Angelicã dilucidavit, illius insistendo vestigiis dicam & Ego aliquid ad gloriam Angelorũ Reginæ. Dabo ergo Epistolam, quam Perillustri & Clarissimo D. Petro Rodriguez Cortés, in magna Curia Vicariæ integerrimo Iudici, Calendis Ianuariis scripsi.

D. Petrus Rodriguez libro doctissimo Marianam Cõceptionem tutatur

MIhi hujus anni auspicia felicissima sunt (Clarissime & Eruditissime Domine) lego enim devotum & doctum librum, quem *Discurso Politico sobre la Concepcion* inscripsisti, & legendo proficio; nam melior & peritior reddor. Omnibus ille prodesse poterit, & ideò hortari audebo, ut in Editione festines. Deipara, cujus honorem ingeniosè tueris, impetret tibi à Filio vitæ annos plurimos, ut sudoribus tuis Ecclesiam, & Scholam illustres.

Quomodo signũ Omnes sit universale.

Puncto in primo de Syncategoremate *Omnes* copiosissimè disputas, illud exuis Metaphysica universalitate, Morali investis, ut idem sonet ac *Fere omnes*, & uno ictu, magna ingenii dexteritate illato, opposita arma frangis, & omnes Adversarios enervas. Patere, ut illud celebre in Peripatu Protheorema, *Quæ sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se*, transeat in hoc Asceticum, *Qui sunt amici uni tertio, sunt amici inter se*: amo enim Angelorum Reginam, quam & amas; & quia eidem devo-

Vera amicitia origo.

devotos omnes diligo, te obsequiosa veneratione prosequor, redamari desidero, &, si occasio succurrat, impendi. In mea Morali Logica differo de Vniversalitate Morali, illumque Articulum tuo nomine & inventis honoro, nam & tu Moraliter dialecticaris, totum librum ad hunc Syllogismum reducendo.

D. Petri liber ad synopsim reducitur.

Potuit Filius praeservasse Deiparam.
Decuit Filium hoc facere.
Filius igitur fecit.

de cujus Ego viribus & efficacia in Metalogicis *num.* 1648. uberiùs disputo. Anni hodie veteris incipit revolutio, & quia ad Amicos in observantiæ tesseram Xenia mitto, nolo ut hæc sine dono aliquo iter ineat Epistola, & ideò adjungo Orationē Angelicam, unico verbo *Semper* dilucidatam. Syncategorema *Omnes*, si sumatur moraliter contra paucos antiquos, qui tali sanè fide, qualem Pater Hippolytus Marraccius demonstrat in illo erudito libello, qui *Fides Cajetani* inscribitur, militat defensivè: adverbium *Semper* Metaphysicum rigorem conservans, offensivè, & utrumque in primo Conceptionis instanti Deiparam triumphantem de originaria labe, ad summæ culmen puritatis perducit. Lege & Vale.

De syncategorematibus Sēper & Omnes

Orationis Angelicæ Dilucidatio.

AVE MARIA
Maria maris stella, semper lucida.

AVE *semper Maria*, hoc est, Maris Stella: nam semper fuisti naufragantium hominum Cynosura, pulchra ut Luna, electa ut Sol; clemens, pia, & dulcis Orthodoxis; at Schismaticis Hæreticisque terribilis, ut castrorum acies ordinata. Ave inquam purissima Stella; semper, (ergo & in primo tuæ creationis instanti) corusca, ardens, illuminans; nunquam tenebrosa; nunquam aut eclipsata, aut maculata.

GRATIA PLENA.

Ave gratia semper plena; nec enim vel unicum momentum fuit, in quo te defecerit Divina gratia.

Cur sit nobiscū Deus?

Quia *Dominus semper fuit tecum*; nempe antequam esses præveniendo, in Conceptione præservando, posteà condecorando, nunc coronando: ideò Dominus noster Iesus Christus est semper *Emanuel*, hoc est, semper nobiscum Deus.

BENEDICTA &c.
Maria benedicta: sed à quibus?

Semper benedicta tu in mulieribus: nempe, semper à Deo, qui in ipsamet infusione animæ sua te benedictione sanctificavit: & semper ab hominibus, qui antequam esses, providentia præsaga dedicarunt altaria Virgini pariturae: dum beares terras, Apostolica manu Tuo Sanctissimo Nomini erexerunt Statuas: & nunc super copiosos Angelorum exercitus in Empyreo triumphanti humili devotione templa consecrant.

BENEDICTVS. &c.
Fructus ventris Mariani benedictus.

Et semper à Te benedictus (& Te semper benedicens) *fructus ventris tui Iesus.* Illum semper benedixisti; Tuum enim in prima vitæ atomo, rationis usu prædita, & Divina revelatione illuminata, Præservatorem adorasti. Semper te benedixit purissimus ventris tui fructus Iesus: nec fuit instans, in quo Cœlesti illius destituerêris benedictione. Semper fuit tibi Iesus, semper Salus, semper Vita; ne vel ob originariam luem in ipso Conceptionis momento esses emortua, vel ob actualem labem, etiam levem, ægrota in purissimo totius vitæ decursu.

SANCTA &c.
Maria semper sancta.

Sancta Maria: semper Pura, semper Immaculata; semper Virgo, ante partum, in partu, & post partum integra & illibata: Mater Christi, qui non per vitæ merita, & supervenientem apotheosim, fuit Divinitatem consequutus, sed per Hypostaticam unionem semper fuit Deus, *ora semper pro nobis peccatoribus*: nam septies in die cadimus, & Deo semper imperfectè servimus: & tametsi semper præveniamur, juvemurque magno auxiliorum, & gratiarum profluvio, semper ingrati sumus, & nunquam peccare cessamus.

ORA. &c.
Vita est mors & mors vita.

Ora pro nobis *nunc*, hoc est, *in hora mortis nostræ*; vita enim humana, est mors quædam continua; & noster ad vitam introitus est verè interitus; quoniam in primo vitæ anhelitu originariam mortem incurrendo interîmus. Ora, inquam, pro nobis: nam tuo potentissimo patrocinio suffultis ipse interitus erit introitus ad beatitudinem, in quâ tuo semper perfruemur consortio, hoc est, in sæcula sæculorum. Amen.

NOTA.

ERIT, cui placeat hanc Orationem uberiorem reddere, & testimoniis Patrum exornare. Hæc pulchra, & dignissima ponderatione succurrunt.

An nescientes S. Athanasium fuerimus imitati?

Sanè illud syncategorema *semper* in uno S. Athanasii sermone reperiri, & ibi eodem, aut simili modo verba illa *Gratiâ plena*, dilucidari, me monuit Illustrissimus D. D. Gabriel Santander Archiepiscopus Hydruntinus: qui de hoc argumento felicissimè scripsit, in libro, qui lucem exspectat.

Quam sit efficax patrociniū Deiparæ?

Fugat dæmones

Omnes Dæmones audito nomine meo fugiunt. Verba sunt Angelorum Reginæ apud S. Brigittā *lib.* 6. *Revelat.* quod etiam nos docuit S. Bonaventura *in Speculo* his verbis. *Non ita metuunt hostes visibiles castrorum aciem copiosam, sicut infernales*

Po-

Potestates Mariæ vocabulum, quod multis posset exemplis adfirmari.

Omnis gratia conceditur per Virginis manus

Scimus, quod gratiam nullam nos Deus habere intendit, nisi priùs per tuas manus, ô Maria, transeat. Bernardus *serm.3. in Vigil. Nativit.* Nota illud *Scimus*. Ergo Melleus Doctor, non loquitur probabilia, sed certa. Nota illud *intendit*. Ergo Mariæ oratio est medium, ut consequamur gratiam, & gloriam. Nota illud *nullam* realiter sumi, & non moraliter: quoniam si sumeretur moraliter, non concluderet, quod desiderat, S.Bernardus.

Deipara patrocinium est efficax.

Maria nobis dicitur facta advocata, quæ penès Deum nostra negotia efficaciter pertractat. Idem S. Doctor *in serm. de Assumpt.* Si *efficaciter*, non quidem sine effectu. Si *pertractat*, quæ tractare incipit, ad finem felicem perducit.

Ab ea spes & salus peccatorum dependet.

Si quid Spei, si quid Salutis in nobis est, à Maria noverimus redundare. Idem Mellifluus Pater.

Sustentat cœlũ terramque.

Cælum, & Terra iam diu ruissent, nisi Maria precibus sustentasset. S. Fulgentius *lib.4. Methol og.*

Multos qui damnari deberent, liberat.

Sæpè, quem Dei Iustitia damnat, Matris Misericordia liberat. Richardus à S. Laurentio *libr.de laudib.Deipar.* Et iterum illud *Ecclesiast.cap.24.* videlicet, *Quasi Platanus exaltata es*, exponens, ait. *Bene ad instar Platani Maria, quia protectionis suæ scuto, Iudicis Dei iram retundit.*

Cur facta fuerit Mater?

Ideò data est tibi omnis misericordia, & Mater Dei facta es, propter salutem miserorum. S.Dionysius. Illud *Omnis* realiter sumitur, non moraliter, ut cum D.Bernardo concludamus.

Plura per Matrem facit Deꝰ quàm per se ipsum.

Multa petuntur à Deo, & non obtinentur, quæ petuntur à Mariâ, & obtinentur: & hoc, non quia Virgo sit potentior, sed quia Deus sic eam honorare decrevit, ut sciant omnes, omnia per ipsam impetrari posse à Deo. S. Anselmus. Syncategoremata *Omnes* & *Omnia* accipiuntur realiter, ita ut nullus, & nihil excludatur.

De S. Anselmi Logica.

In hujus D. Doctoris Logica, quando agitur de Angelorum Reginæ patrocinio, ex potentia inferri potest actus, ut si dicas,

Omnia per Mariam possunt impetrari.

Ergo omnia impetrantur de facto.

alibi enim exclamat, *Omnis peccator ad te conversus, & à te respectus, impossibile est, ut pereat*, ubi illud signum *Omnis* sumi etiam debet realiter. Ait iterum. *Quod tu Virgo velis, nullatenus fieri non poterit.* Hoc est, *nunquam non fieri poterit*. Etiam hic illud *nullatenus* similiter universitate reali fruitur.

An Sancti majora miracula faciant, quàm Christus: & cur?

Maria plus potest de Deo, quàm Deus ex seipso. S. Bernardinus Senensis *serm. 61.* Nec loquitur temerè: nam Deus, tametsi Omnipotens grandiora decrevit per Sanctos (& à fortiori per Matrem) quàm per seipsum. Sunt verba Christi in Evangelio. *Et majora horum facient*. Hic aptissimè adducitur Solis & vitri similitudo.

Sol plus potest per vitrũ, quã per seipsum.

Nihil enim in creaturis potentius Sole, nihil vitro fragilius; interim Sol per vitrum comburit, & liquat metalla, quod non poterat per se ipsum. Quo videtur Ecclesia respexisse, cum Deiparam *Speculum sine maculâ* appellat, & iterum ipse Bernardinus, cum ait, *Ex Mariâ, tanquam ex speculo, Divinæ Bonitatis radii ad nos copiosiùs deveniunt*.

Maria speculum.

Auxilium Mariæ efficax.

Potens est Virginis auxilium ad salutem obtinendam, & non indiget alio intercessore. S.Hieronymus. Certè, si alio non indiget, non jam solùm sufficiens, sed efficax ejus auxilium est.

De Vniversali Copulativa.

Vniversalis Distributiva & Copulativa differentia.

Differt à Distributiva Copulativa: Quando enim prædicatum convenit singulis, tunc est Vniversalis Distributiva, ut *Omnis homo est rationalis*, nam hoc prędicatum *Rationalis* de singulis verificatur: nam hic homo est rationalis, & ille est rationalis, & singuli, ut supra dicebam, sunt rationales. Quando autem prædicatum non convenit singulis, sed omnibus simul, dicitur Vniversalis Copulativa, ut patet in hac propositione, *Omnes Apostoli sunt duodecim*, non enim Petrus est duodecim, nec Ioannes, nec alius est duodecim, sed omnes simul sunt duodecim.

N. B. Vbi signum Omnis, aut Omnes in Qui libet transire non potest, Propositio est Vniversalis Copulativa.

Vt facili negotio alteram Vniversalitatem ab altera distinguas adnotato (1) Vniversalem Copulativam semper poni in plurali, non enim dicimus, *Omnis Apostolus est duodecim.* Ergo pluralis, quæ potest in singularem transire, est Distributiva, nam cum *Omnes homines sunt rationales*, dicimus, possumus etiam dicere, *Omnis homo est rationalis*. Adnotato (2) *Omnis* in Distributiva esse idem ac *Quilibet* idem ac *Singuli*. Nam hæc enuntiatio, *Omnes homines sunt rationales*, potest transire in hanc *Quilibet homines sunt rationales*, aut etiam in hanc *Singuli homines sunt rationales*.

Multa conveniunt omnibus, quæ singulis convenire non possunt.

Ex his collige multa convenire in Cõmunitate omnibus simul, quæ non conveniunt singulis; immò, quæ singulis convenire non possunt. Martianus *lib.3. institut.*(& habetur *leg.2.D.rerum divis.leg. riparum 5. §. Vniversitatis eodem titul.*) rem dilucidè exponit. *Quædam naturali Iure communia sunt omnium quædam Vniversitatis, quædam nullius, quædam singulorum*. Cognovit igitur Martianus jure ipso

ipso naturæ dividi rerum omnium dominia, quod in Theolog.Intent.*num.* .persuadeo, Cajus *lib.de rerum quotid.* idem ipsum ex Iure Civili collegit, *quoniam Vniversitatis sunt, non singulorum, quæ in Civitatibus sunt theatra, stadia, & siqua alia sunt communia civitatum. Itemque nec servus communis civitatis, singulorum pro parte intelligitur, sed universitatis* &c. Ergo Romæ non potest dicere hæc Amphitheatri pars mea est, illa Ciceronis &c. Sed debet dicere se, & cæteros cives simul esse unum hominem mysticum, qui est dominus totius Amphitheatri. Ergo in Monasterio ditissimo, si sint multa aureorum millia numerata pecunia, non potest Petrus dicere, tot aurei sunt mei, tot Ferdinandi &c. sed nihil est meum, nihil est Ferdinandi &c. sed omnia sunt Communitatis. Est autem Communitas ille homo mysticus, cujus membra sunt singuli Religiosi. Hanc doctrinam dilucidat Caput XXXIII. Regulæ S.Benedicti, in quo hæc lego. *Nequis præsumat* &c. *aliquid habere proprium, nullam omninò rem neque codicem, neque tabulas, neque graphium, sed nihil omninò* &c. *Omniaque omnibus sint communia, ut scriptum est, nec quisquam suum esse aliquid dicat, aut præsumat.* Interim, quæ in Monasterio sunt, habent dominum, videlicet Communitatem.

Quæ civitatis Romanæ sunt, singulorum non sunt.

Quæ Monasterii, non sunt singulorum Religiosorum.

Vt hæc meliùs intelligas, proderit inter *Omnes* & *Vnierses* differentiam cognoscere. Spiegelius sic inquit. [*Vniversus*, quasi omnis ad unum versus, id est, sine aliqua exceptione. Et in singulari quidem idem est, quod *Totus*, ut *Vniversus ager*: in plurali significat *omnes conjunctim*: nam si dicamus, *Omnes sibi domicilium constituerunt*, intelligitur domiciliū sibi unumquemque constituisse: si verò dicimus, *Vniversi sibi domicilium constituerunt*, significatur omnes simul unū sibi pro omnibus domicilium fecisse. Vide *leg. quoties in fin. famil. ercifcund. leg. salis scriptura* §. *final. de legat.* 1.] Sed Spiegelii pace, illa propositio, *Omnes sibi domicilium constituerunt*, nisi aliquid addatur, habet sensum ancipitem; sciri enim non potest, an distributiva sit, an copulativa: tolleturq; amphibologia, si dicamus, *Omnis sibi domicilium constituit*. Consonat Connanus *lib.4.cap.9.num.13* dicens: [*Omnes* dupliciter dicitur: primò pro singulis: & hoc modo fieri potest, quod vult Socrates, nimirùm, ut omnes (singuli) dicant, *Hoc meum est; Hoc non est meum*. Vnusquisque enim suum dicit filium eumdem, & suam eamdem uxorem Secundo modo dicitur tamquam *Omnes*, & *Vniversi*. Sic nunc loquuntur, qui communibus utuntur uxoribus, & liberis: itemque res suas ipsorum esse dicunt, ut universorum, non ut uniuscujusque.]

Quomodo Omnes, & Vniversi distinguantur?

OMNES, *moraliter*.
FERE OMNES.

NON semper Syncategorema *Omnis* omnem includit: interdum enim sumitur moraliter, ita ut significet *fere omnes*, quin tollat ut aliqua, vel aliquæ personæ excipiantur. Multa habentur in Sacra Scriptura testimonia, in quibus syncategorema *Omnes* sumi debet moraliter:& clarissimū *in cap. 2. Esther.* quod ad brevissimam synopsim reduco.

Sanè Reges *ferre legem* dicuntur: nempè *in Hyphil* (nota est Idiomatis Hebraici coniugatio: nam verbum LABAN, significat in *Cal*, LABAN, *Fuit candidus*; in *Pihel*, LIBEN, *Dealbavit*; in *Hiphil*, HILBIN, *Fecit, ut alius dealbaret*.) talem enim debent pronunciare legem, quam ferre possit populus; & tenentur cooperari majestate & prudentia, ut illam ferat: sunt enim Tyranni, & non Principes, qui impossibilem & intolerabilem legem statuunt: immò etiam, qui possibilem & tolerabilem, si in modo, & tempore exorbitant: tenentur enim Superiores omnes circumstantias perpendere, recogitantes prudentissima verba Innocentii III. ponderari jubentis, *Quid liceat secundum æquitatem, quid deceat secundum honestatem, quid expediat secundum utilitatem*. Et habetur *cap. Magnæ 7.§. Et quidem tria de voto, & voti redemptione*. Sunt enim non Regiæ, sed Tyrannicæ leges, quæ contra æquitatem, honestatem, & utilitatem dicuntur. In hæc tria capita peccabat illa, quam protulit Asuerus Rex, ab Amane seductus. Hic enim in Mardochæum iratus, ne illum non perderet, curavit Hebræos omnes occidi. ibi. *Literæ signatæ ipsius* (Regis) *annulo Missæ sunt per Cursores Regis ad universas provincias, ut occiderent, atq; delerent omnes Iudæos, à puero usque ad senem, parvulos & mulieres una die*. Vocem illam *Omnes* realiter intelligens Esther, ut sibi prospiceret Regem adiit, qui ut Sacer Textus ait, *terribilis erat aspectu*, & suffusa lachrymis deprecata fuit vitam nempe *c. 19.* & tunc è *Convertit Deus spiritum Regis in mansuetudinem, & festinus, ac metuens exsilivit de solio, & sustentans eam ulnis suis donec rediret ad se, his verbis blandiebatur. Quid habes Esther? Ego sum frater tuus, noli metuere, non morieris: non enim pro te, sed pro omnibus hæc lex cōstituta est*. Quid ais Asuere? contradictoria

...ali... ...ib.

Q... re ... Fer...

Hi... eat ... alia ...

Ne... lia, ... rabil ... præc...

Amanis ... dæos fur.

Diploma

Vox O... moraliter ... pta.

ctoria involvis. Si pro omnibus lex pronunciatur, etiam Estherem tangit: &, si hanc non concernit, pro omnibus non pronunciatur. Ajo signum illud *Omnes* in lege Asueri, non sumi metaphysicè, sed moraliter, ita ut idem sit, ac *fere omnes*, cui non opponitur *Aliquis non*, unde hic Syllogismus.

Syllogismus in Darii non est efficax, si major sumatur moraliter.

Omnes Iudæi occidi debent,
Esther est Iudæa,
Ergo debet occidi.

ut esse in *Darii* putetur, non est efficax: nec hæ duæ Positiones

Omnis, & Aliquis non, non sunt termini contradictorii, si Omnis sumatur moraliter.

Omnes fœminæ occidi debent,
Aliqua fœmina occidi non debet.
vel, *Aliqua fœmina non occidi debet.*

non sunt contradictoriæ: quoniam Vniversalis illa non sumitur metaphysicè, sed moraliter, nec erit falsa, tametsi prædicatum uni aut alteri subjecto non conveniat.

Sed nec esset contradictio, si Omnis sumeretur universaliter, & nullum excluderet.

Possemus etiam inter legem & privilegium distinguere: ita, ut illud *pro omnibus* legem concernat, & nullam personã, adeoque neque ipsam Estherem, excipiat: illud autem *non pro te* concernat privilegium: ita, ut quæ ex lege deberet mori, ex privilegio servaretur. Quod ipsum in Beatissimâ Virgine Mariâ locum habet: nam stando legi communi debuisset etiam ipsa originariam labem incurrere: at verò fuit ex speciali privilegio præservata. Vnde patet inter *Omnes condemnantur*, & *Esther non condemnatur*, nullam esse contradictionem: nam mutatur sensus, prima enim propositio ex vi legis, secunda ex vi privilegii verificatur.

An omnes nullo dempto, velit Deus salvos facere?

HVC retulerunt multi Veteres, illam Theologicam Prothesin, *Deus vult omnes homines salvos facere*, quam Augustinus multis & adversis modis exponit, ut in omnibus legimus libris, qui disputant de Prædestinatione. At ego, quia tametsi ex Dei parte nullam inefficaciam admittam, nihilominùs assero in efficacem & inefficacem denominatione à medio (gratiâ) sumptâ Divinam voluntatem distingui: hanc Prothesin esse metaphysicè veram pronuncio, nec esse aut fuisse in mundo hominem, quem Deus non velit salvum facere; nam omnibus nemine dempto concedit Deus auxilia saltem sufficientia ad salutem.

Quomodo in Deo voluntas efficax ab inefficaci distinguatur?

Hanc ob rem hac doctrinâ non utar, sed recurram ad alias, ut Moralem Vniversalitatem possim dilucidare.

Vniversalia sunt hæc verba, quæ *cap. 14. Numer.* leguntur; videlicet. *Quoniã sicut loquutus sum, ita faciam omni multitudini huic pessimæ, quæ consurrexit adversus me, in solitudine hac deficiet, & morietur. Igitur omnes viri, quos miserat Moyses ad contemplandam terram, & qui reversi, murmurare fecerant contra eum omnem multitudinem, detrahentes terræ, quod esset mala, mortui sunt, atque percussi in conspectu Domini.* Considera verborũ generalitatem & universalitatem. Nota illud, *omni multitudini*, & illud *omnes viri*. Eâdem generalitate loquitur Deus *cap. 26. in fin.* ibi enim legimus, *Prædixerat Dominus, quòd omnes morerentur in solitudine.* Et tamen non omnes mortui sunt: nam *cap. 14.* habemus, *Iosue autem filius Nun, & Caleb filius Iephone, vixerũt ex omnibus, qui perrexerant ad considerãdam terram*, & tandem clauditur *cap. 26.* his verbis. *Nullusque remansit ex eis, nisi Caleb filius Iephone, & Iosue filius Nun.* Ergo, siquidem hæ duæ propositiones,

Omnes dicuntur obiisse, & tamen aliqui mortui non erant: ergo illud Omnes sumebatur moraliter.

Soli Iosue & Caleb in terrã promissam intrarunt.

Omnes mortui sunt.
Iosue & Caleb mortui non sunt.

non sunt contradictoriæ, priorem esse universalem moraliter, & æquivalere huic, *Fere omnes mortui sunt*, certum est.

QVando agimus de peccato originali multæ Positiones succurrunt, quarum non esse metaphysicam Vniversalitatem, Regina Angelorum persuadet, sine maculâ culpæ concepta. Præcipuas recensebo.

Vniversales omnes propositiones, quæ Deiparam habuisse originalem culpam videntur probare, debẽt sumi moraliter, & sic nihil evincent.

I. *Sicut per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt.* ad Roman. cap. 5.

II. *Omnes peccaverunt, & egent gloriâ* (gratia) *Dei.* ad Roman. cap. 6.

III. *Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes vivificabuntur*, primæ ad Corinth. c. 15.

Hæ, & aliæ similes sunt obscuræ & incertæ Positiones quoad nos, in quarum expositione PP. Dominicani Dialecticum rigorem observabant: cùm tamen Patres Franciscani Moralem inveniant latitudinẽ & asserant se congruenter literam interpretari *ex l. licet. D. de recept. arbitr.* Surd. *cons. 280. num. 8.* Ofascio *decis. 169. num. 2.* Mattienzo *ad l. 11. tit. 7. glos. 8. nu. 3.* Castillo *tom. 5. cap. 89. nu. 155.* omnes enim hi, & alii innumeri Authores statuunt, textum, qui duos habere sensus potest, exponi sensu congruentiori debere. Sanè hæc Positio.

Quo sensu debeant accipi æquivoca?

Omnis homo est conceptus in originali peccato.

si sumatur in rigore Dialectico, falsa est: (1) quia Adamus & Eva non sunt in peccato concepti. Sed de illis quæstionem non

non instituunt Theologi. (2) quia Christus Dominus concipi in peccato non potuit: nam sine hypostasi non est Christus, & hypostaseos sanctitas opponitur omni peccato: (3) quia tametsi Angelorum Regina concipi in peccato potuerit, fuit tamen à peccato originali præservata. Illa igitur Positio, *Omnis homo* &c. sumi debet moraliter, ita ut æquipolleat huic,

Nec Adamus, nec Eva, nec Deipara, nec Christus habuerunt culpā originalem.

Fere omnis est conceptus in originali peccato.

quæ semper erit vera, tametsi nonnulli excipiantur.

DOctor Aguilar de Terrones in quodam funereo Panegyrico, cujus meminit Doctor D. Petrus Rodriguez Cortés, Propositiones proponit, videlicet,

Positiones nonnullæ moraliter universales

I. *Statutum est omnibus hominibus semel mori.*

II. *Deum nemo vidit unquam.*

III. *Omnes nascuntur filii iræ:*

IV. *Omnes concipiuntur in peccato originali.*

V. *Omnes peccaverunt in Adam.*

VI. *In Inferno nulla est redemptio.*

quas asserit esse Vniversales moraliter, & exceptionibus manifestis obnoxias. Ejus verba sunt hæc.

De his Propositionibus. De Aguilarii Sententia.

No ui Regla tan general, como aquella, Statutum est omnibus semel mori. *Regla general es*, Deum nemo vidit unquam. *A Dios nadie le vió en carne mortal: y con todo ay Santos, que dizen, que Moyses, y S. Pablo le vieron en esta vida. Regla general es*, Omnes nascuntur filii iræ. *Todos nacen en peccado: y se sacan el Bautista, y Ieremias, que nacieron santificados. Regla general es, que todos inc urrimos en el peccado original, y exceptuose la Virgen. Regla general es, que en el Infierno no ay redempcion, y dice S. Iuan Damasceno, que Trajano despues de estar alla, salió*, & addit D. Cortés, *tenga esto la probabilidad, que tuviere.*

An omnes homines sint morituri?

Nescio cur primam positionem Aguilarius posuerit: non enim proponere potest exemplum, quo illam esse obnoxiam exceptioni persuadeat: nec enim Enoch, & Elias à lege generali eximuntur: rapti enim sunt & vivunt, morientur tamen: ergo & illis statutum est etiam semel mori. At Apostolos hanc eamdem Positionem moraliter intellexisse certum est: nam in Evangelica Historia apud Ioannem habetur. *Exiit sermo inter Fratres* (Apostolos) *quod Discipulus ille non moritur* (non est moriturus.) *Et non dixit ei Iesus*, Quia non moritur. *Sed*, Sic eum volo manere, donec veniam: quid ad te? *Hic est Discipulus ille, qui testimonium perhibet de his.* &c. Ecce Apostoli non ignorabant statutum esse omnibus hominibus semel mori, & tamen quin vim contradictionis sentiscerent, Ioannem opinabantur moriturum non esse: sentiebant igitur illam esse Positionem moraliter universalem.

Ioann. 21.

Apostolorum sententia.

An aliqui plures fuerint mortui?

Sed & ex alio latere eamdem Positionē consideras, & omnem omninò hominem esse moriturum supponens, recognoscis illam voculam *semel*, & interrogas, An universaliter hoc verum sit? An forte aliqui iterum, & iterum defuncti fuerint?

Mortui resurgunt?

A mortuis suscitat Christus filiam cujusdam Principis *Matth. c. 9. n. 25.* Lazarum *Ioann. 11. 12. a. b.* & cum obiit in Cruce, *Matth. 27.* ut prodigia adderentur prodigiis, *terra mota est, & petræ scissæ sunt, & monumenta aperta sunt: & multa corpora Sanctorum, qui dormierant, resurrexerunt; & exeuntes de monumentis per resurrectionem ejus, venerunt in sanctam Civitatem, & apparuerunt multis.* Fortè, & alios suscitavit à mortuis Iesus, non enim omnia quæ patravit miracula, sunt ab Evangelistis scripta. Apostolos etiam mortuos suscitasse legimus in diversis historiis. Sed & multi Sancti in Veteri, & Novo Testamēto vitæ restituerunt defunctos. Et inquiris, An isti posteà iterum mortui sint? Ergo, si aliquis bis sunt mortui, omni homini semel mori statutum non est.

an-ne iterum morituri?

Lazarum post suscitationē adhuc fuisse mortalem, asserere videtur S. Ioannes, nam *cap. 12. b. 10.* dicens. *Cogitaverunt autem Principes Sacerdotum, ut & Lazarum interficerent; quia multi propter illum abibant ex Iudæis, & credebant in Iesum.* Et Melleus Doctor, illud, *Christus resurgens ex mortuis, jam non moritur*, &c. exponens expressè asserit illos, qui è tumulis egressi, ut Christo resurgenti servirent, fuisse iterū morituros: unde sine dubio tenendum omnes iterum diem obiisse.

Adverbium Semel bifariā potest sumi.

Hinc ad illud Lemma, *Statutum est omnibus hominibus semel mori*, revertendo, assero vocem *semel*, aut sumi præcisivè, aut negativè: præcisivè, ut idem sit, ac *saltem semel*: negativè, ut idem sit, ac *tantùm semel*. Si primum; nihil vetat, ut illud Lemma, dicatur esse realiter universale, quotquot enim bis fuerunt mortui, etiam semel sunt mortui. Si asseratur secundum: illud *omnibus* habet moralem universalitatem, & pro *fere omnibus* accipi debet.

An Moyses, Paulus, & Benedictus in hac vita viderint essentiam Divinam?

Secundam, ita universalem Patres statuunt, ut Moysem & Paulum excipiant: nostri Ordinis Doctores ab hac Regula generali eximunt S.P.N. Benedictū, quem

etiam

etiam dum viveret Divinam essentiam vidisse propugnamus, tanta nimirùm devotione & affectu, ut vix, aut ne vix quidem prima Angelici Doctoris Pars disputanda Salmanticæ, aut Compluti exponatur, quin Quæstio Princeps sit, *An S. Benedictus viderit Divinam essentiam?* Pro affirmatrice parte proferimus S. Gregorium, *qui lib.2. Moral. cap.35.* sic inquit. [Cum Vir Dei Benedictus, quiescentibus adhuc fratribus, instans vigiliis, nocturnæ orationis tempora prævenisset, ad fenestram stans, & Omnipotentem Deum deprecans subitò intempesta noctis hora respiciens, vidit fusam lucem desuper cunctas noctis tenebras effugasse, tantoque splendore clarescere, ut diem vinceret lux illa, quæ in tenebris radiasset. Mira autem res valde in hac speculatione sequuta est: quia sicut post ipse narravit, omnis etiam Mundus, velut sub uno Solis radio (atomo) collectus, ante oculos adductus est.] Vide meum Dominicum *n. 616.* Vnde in Lect. VII. Respons. tota hæc historia reponitur his verbis. [Intempestæ noctis hora Vir Dei, instans vigiliis assiduæ orationis, velut sub uno Solis radio, omnem mundum collectum conspexit: Videnti enim Creatorem, angusta est omnis creatura.] Hinc inferunt communiter nostri Theologi S. Benedictum Divinam essentiam conspexisse, cujus comparatione (est enim immensa) totus Mundus vilescit, & est puncto simillimus.

Quantus sit totus mundus cum Dei immensitate collatus?

Tertia etiam est moraliter universalis: nam prǽter S. Ioannem Baptistam & Hieremiam, de quibus in Sacra Scriptura, potuit Deus alios in Matris utero sanctificare: & posset dici hunc aliquibus favorem fecisse, si graves rationes succurrerent. S. Æphrem Syrus in quodam sermone Moysem in matris ventre sanctificatum asserit, & quia non probat, posset quis suspicari fuisse in illa provincia, illo ævo, hanc ipsam opinionem communem: si enim esset ipsius singularis illam accuratè probavisset. Nonnulli Cistercienses Doctores huc S. Bernardum accensent, nec putant se carere fundamento probabili; nam *Sanctus ab utero*, in hymno dicitur, nec censeri probabiliter possunt esse evidenter falsa, quæ cantantur à Religiosis Choris in Officio ab Ecclesia approbato.

An præter Hieremiam & Baptistam alii fuerint in utero sanctificati?

Quid de Moyse?

Quid de S. Bernardo statuendum sit?

Quarta similiter est universalis moraliter, nam Deiparam hodie eximit ab originaria peccati labe Christiani Orbis devotio, cui se opponere videretur temeritas Sessione V. agit de peccato originali Tridentinum Concilium: & licet non asserat & definiat Deiparæ Conceptionem fuisse Immaculatam, adeoque hanc quartam Positionem esse universalem moraliter, pronunciat non constare, quod sit universalis realiter, ait enim *non esse sua intentionis comprehendere in hoc decreto, ubi de peccato originali agitur, Beatam & Immaculatam Virginem Mariam*: quam tamen deberet necessariò includere, si esset certum hanc positionem, de quâ agimus, esse universalem realiter, & metaphysicè.

Deipara originali culpa caret.

Et hic adsis mihi, quoniam discurro sic. Docebat Pelagius, posse hominem sine ulla Dei gratia omnia peccata, etiam levia, vitare: aliqui Pelagiani: etsi gratiam admitterent, sentiebant cum gratiæ concursu, posse hominem fieri impeccabilem. Hos generosè aggreditur S. Augustinus, & probat *septies in die justos cadere*. Et postquam multa universim dixerit, ad Deiparam convertit oculos, & ait *se non velle in hac generali doctrina Mariam claudere*. Tunc sic. Hanc consequentiam,

An in hac vita possit homo omni carere peccato?

Augustini de Deipara impeccantia sententia.

Augustinus dixit se non velle in illa Regula generali, septies in die cadit justus, *Mariam claudere*.

Ergo Maria actuale peccatum non admisit.

esse bonam ante Concilium Tridentinum judicavit Ecclesia: omnes enim Catholici illam vel levissimum peccatum commisisse negarunt, ut idem Concilium *sess. 6. can. 26.* his formalibus verbis testatur, *Siquis hominem semel justificatum dixerit, amplius peccare non posse, neque gratiam amittere. &c. posse in tota vita peccata omnia, etiam venialia vitare, nisi ex speciali Dei privilegio, quemadmodum de B. Virgine tenet Ecclesia, anathema sit*. Ergo etiam hæc erit bona consequentia.

Decisio Trid. Concilii.

Concilium Tridentinum dixit non esse sua intentionis in universali de peccato originali decreto Virginem Immaculatã comprehendere.

Immaculata igitur Virgo caruit peccato originali.

De immaculata Conceptione Deipara.

Has duas consequentias ingeniosissimè & efficacissimè componit, & perpendit Illustriss. & Reverendiss. Dominus D. Gabriel Santander, Archiepiscopus de Otranto, vir verè doctissimus, in absolutissimo Opere de Immaculata Conceptione, quod jam jam in lucem emittit, ut videat clarè posteritas hanc sine luce controversiam à plurimis fuisse agitatam.

Archiepisc. de Otranto, laudatur.

Quintam esse metaphysicè universalem etiamnum multi admittunt, & purissimam Angelorum Reginam in Adamo peccavisse contendunt: habuit enim, ut ajunt, ab Adamo debitum, ut caderet, & à gratia privilegium, ne caderet. Alii contra, ut longiùs ipsam à peccati macula separent, etiam

An in Adamo peccaverit?

etiam debitum negant, & consequenter debebunt statuere hujus quintæ Assertionis universalitatem non Logicã, aut Metaphysicam esse, sed Moralem.

An ex inferno animas Deus possit extrahere? an extraxerit ullam?

Sextam communiter Doctores, ut metaphysicè universalem accipiunt: non, quod extrahendi ex inferno aliquam, aut aliquas animas potentia careat Deus, sed quod à potentia ad actum consequentia non valeat, & facta debeant sufficienter probari. Mirum, S. Ioannem Damascenum manu à Tyranno excisã, & ab Angelorũ Regina restituta scripsisse deliria. Interim D. Cortes dubitat, ut vidimus, an Damasceni doctrina sit probabilis. Ego tutius ambigerem, An hoc ipsum Damascenus scripserit?

AD universalitatem moralem etiam pertinet *leg. 2. D. de reg. jur.* quam his verbis Vlpianus tradidit.

An mulieres munia publica obire possint?

Fœminæ ab omnibus officiis civilibus vel publicis remotæ sunt; & ideò nec Iudices esse possunt, nec magistratum gerere, nec postulare, nec pro alio intervenire, nec procuratrices existere.

Abbatis expositio rejecta.

Circa hujus legis intelligentiam adnotato Abbatem *in cap. dilecti de arb.* mihi dicere, ubi maximè textum dicitur dilucidare, fœminas ab officiis civilibus arcendas docet, sed civilium nomine virilia intelligit, & quæ virilia sunt? ad quæ ex consuetudine fœminæ non admittuntur. Vnde, si colligantur omnia, *fœminæ arcentur ab officiis, à quibus arcentur.* Nihil disco.

Cur ab officiis publicis arceātur fœminæ?

Ergo audiamus Baldum, qui ut doctissimus, hanc quæstionem solidè & eruditè tractat. Nam *in l. quoties C. de suis* quatuor rationes ponit. (1) Propter honestatem, quæ non patitur, ut fœmina Virorum cœtui se immisceant. (2) propter fragilitatem consilii: nam, ut dicit Hispanus, *El consejo de la muger es poco, y quien le toma loco.* (3) propter lubrica vota, cum ter mutentur in hora. (4) propter periculum secreti, quia tacere non possunt. Hæ rationes non sunt metaphysicè, sed moraliter universales, quoniam [1] taliter possunt circumstantiæ disponi, ut sine indecentia fœmina adsit Virorum consortio; [2] & aliquæ visæ, quæ integrè & maturè judicent; [3] & in habita resolutione persistant [4] & secretum observent: sed, quia hæ valde sunt raræ, non tollunt, ut omnes ab officiis civilibus arcendæ sint. Omnes videlicet moraliter, vel ut ex Baldo Hieronymus Cagnolus *tom. 3. pag. 562. nu. 3.* loquitur regulariter. Vnde hoc poterit formari argumentum.

An hæ rationes evidenter concludant?

FAL | *Moraliter & regulariter loquendo omnes fœminæ ab officiis publicis arcendæ sunt.*
LI | *Sed Theodosia est fœmina.*
TIS. | *Ergo moraliter & regulariter certum est, illam arcendam esse.*

Hæc autem certitudo non tollit, quominus ex Principis privilegio, aut hæreditario, aut alio simili jure admittatur. Decius *l. 2. ff. de reg. jur.* & alii *in c. dilecti & in c. significavit de rescript.* Felinus *in c. dilecta de majo. & obed.*

An, & quando fœminæ promoveantur?

EX eodem capite defendimus §. *Item* ejusdem legis, cujus tenor is est.

Item impuberes ab omnibus officiis civilibus debent abstinere.

An etiam impuberes ab officiis publicis arcendi sint?

Hieronymus Cagnolus *tom. 3. pag. 563. a. num. 1.* laborat, ut voces exponat: cujus studium non est contemnendum omninò, nam illæ sunt minùs communes.

Vocum interpretatio.

Pubes, bis, est lanugo, quæ in partibus secretis nascitur, maribus anno ætatis XIV. fœminis verò XII. Vnde Virgil. *Pube tenus.*

Pubes, beris, qui ad pubertatem pervenit Idem quod *Ephebus, bi.*

A recto nascitur verbum *Pubesco*, & ab obliquis *Puberesco*.

Hæc de vocibus: ad rem veniamus, & textum breviter dilucidemus.

Impuberes à fortiori debent à publicis officiis excludi: nam ætas, ut illa possint prudenter administrare, non concurrit. Decius *l. 1. C. unde vir. & uxor. leg. 1. C. de fals. mo.* Interim quando dicimus *Impuberes*, hoc est, *omnes impuberes*, & ab *omnibus officiis* universalitas tàm personarum, quã officiorum est moralis: unde illud *abstinere debent*, modificari solet, ita ut sit, *regulariter abstinere debent*, nam interdum admittuntur (1) in officiis Ecclesiasticis: (2) ob seniorum penuriam: (3) si officium quod ante ætatem confertur, non nisi ætate congrua sit exercendum: (4) si accedat Principis dispensatio, qui si dispenset, debet per idoneas personas providere.

An hæc doctrina sit universalis?

HVC *lex VI. ff. de reg. jur.* etiam pertinet, in qua sic pronunciat Vlpianus.

Semper in obscuris, quod minimum est, sequimur.

Semper interdum sumitur moraliter pro fere semper.

Semper est adverbium universale, & idem est, ac *omni tempore*. Hieronymus Cagnolus *tom. 3. pag. 576. b. nu. 1.* [Nota Regulam tradi universali vel generali signo, ut fieri debet: sicuti vidimus post Glossã *in l. 1. super eo.* Et quamvis textus dicat *semper*, non tamen procedit semper, quod hic dicitur, ut inferiùs apparebit: ideò ex-

expone *semper*, id est, *communiter*, *& regulariter*, secundum naturam hujusce tituli. Ad hoc *text.cum gloss.in lib.1. verb. semper ff.sol. ma.* ubi Iason. Et plura de his universalibus, & generalibus signis, quæ civiliter intelligi debent, ut per Felinum etiam *in proæmio Rex pacificus* &c.]

Consonat Paulus dicens, *in pœnalibus causis benignius interpretandum est*, & habetur *l.198.ff.de reg.jur.*

Quid præsens dies importet?

EOdem intelligi modo debet *lex XIII. ff.de reg.jur.* quæ constat formalibus verbis Pomponii dicentis.

In omnibus obligationibus, in quibus dies non ponitur, præsenti die debetur.

Est moraliter, & cum temperamento intelligenda: nam *præsens dies* significat quamdam moralitatem temporis, quæ proximo non sit nociva. Aliud enim est *præsenti die potest exigi*, aliudque diversum *præsenti die debet solvi*. Illud prius est verum *ex l. liber homo §. decem hodie ff. de verb.oblig.* At istud posterius non stat; requiritur enim congruum temperamentū, & temporis intervallum ex Glossa. Vnde Cagnolus *tom.3.pag.59 t.a.num.1.* ait eleganter dixisse Iurisconsultum *in l. quod dicimus ff.de solut.* quod creditor recepturus pecuniam sibi dandam, venire non debet cum sacho paratus: concedendum enim est aliquod spatium temporis solutori.

Omnia Iura prudenter interpretanda sunt.

COnsonat Celsus, qui Vniversitatis signum particula *fere* addita ita modificat, ut moraliter accipiatur. Ipse enim *l.CLIV.ff.de reg.jur.* sic inquit.

An Iura ad præteritum potentiam habeant?

Omnia fere jura hæredum perinde habentur, ac si continuò sub tempore mortis hæredes extitissent.

Vt textum intelligas, suppone Petrum obiisse hoc anno & hæredem denominasse Claudium: hæreditatem hic acceptat, & addit, & interrogas, à quonam die censendus sit hæres? Respondeo Iura habere Moralem potentiam ad præteritum, & Claudium posita hæreditatis acceptatione, non à die, qua acceptavit; sed à momento, quo Petrus obiit, fuisse hæredem *l.heres quandocumq; ff.de aquir.hered.* Quid si Claudius hæreditatem repudiasset? quocumque ille tempore hæreditatem repudiet, ab ipso instanti mortis dici debet non hæres.

An hæres, incipiat esse hæres, quando hæreditatem acceptat?

Particula etiam *fere* Vniversalitatem Moralem constituens, in aliis locis reperitur Papinianus *lib.38 qu.*(& habetur *l.14 D. de adopt. & emancip.*) sic ait. *In omni fere Iure, finita Patris adoptivi potestate,*

Particula Fere *Vniversalitatē moralem constituit.*
De adoptivis.

nullum ex pristino Iure retinetur vestigium & Iulianus *lib.68. Digest.* (& ex eo Iulianus *l.26. D. de statu homin.*) hæc inquit. *Qui in utero sunt, in toto fere Iure Civili intelliguntur in rerum natura esse.* Sic etiā loquuntur Iuniores, quando universalem propositionem accipi volunt moraliter. Antonius Faber *in Rationalib.tom.1.lib.1. titul.1.ad leg.2.* utramque universalem (asserentem, negantem) ad sensum moralem contraxit, dixit enim *Quæ ad sacra Sacerdotia & Magistratus pertinent, fere omnia sunt Iuris Constituti; quorum ars vix ulla* (fere nulla) *esse potest.*

De infantibus nondum natis.

De Ecclesiasticis & Politicis rebus.

MEdicis, Philosophis, & Professoribus ut essent immunes ab oneribus publicis concessit Constantinus *l. Medicos 6.C.de profess.& medic.lib.10.* ibi. *ab omni functione & ab omnibus muneribus civilibus, vel publicis immunes esse præcipimus.* Ergo universim liberi dicendi sunt (1) ab oneribus patrimonialibus (2) à publicis contributionibus.

An, & quomodo Medici & Philosophi sint ab oneribus publicis liberi?

Negat utramq; consequentiam D. Petrus Rodriguez Cortés, in illo erudito libello, qui *Discurso Iuridico sobre la Concepcion* inscribitur, & à doctis, & devotis laudatur.

Primam, quia hujus legis universalitatem contrahit, limitatque *l.professio 6.C.de munerib.patrimonior.lib.10.* ubi notat hæc verba. *Onera, quæ patrimonio tuo injunguntur, solus recusare conaris; quod frustrà te facere, cæterorum exemplo poteris edoceri.*

Onera patrimonialia sunt solvenda.

Secundam, quia eamdem generalem Medicorum immunitatem (immò & Philosophorum, utriusque enim semper sunt privilegia communia *l.fin.C. eod.*) contrahit, & decircinat *l.omnes 4.C.de annonis.& tributis lib.10.* ubi nullus excluditur. Verba legis sunt hæc. *Omnes pensitare debebunt, quæ manus nostræ delegationibus adscribuntur.* Consonat *lex omnes 5.eod.tit.* ibi. *Omnes omninò ad oblationem functionū publicarum oportet urgeri* & item *leg.C. de immunit.nemini concedend.* & Glossa celebris *in leg.1.C.de apoch public.lib.10. verb. descriptiones* ubi legitur. *Descriptiones, quas faciunt Principes cogentibus negotiis, unde illud exiit Edictum à Cæsare Augusto, ut describeretur universus Orbis, & secundum hoc, quod subjicit per singulos ordines, dicitur per omnes homines, magnos & parvos, omnes enim debent solvere, & tributa omnes solvere coguntur.* Accedit *lex omnium 6.vectigal.* ibi. *Omnium rerum ac personarum in publicis functionibus æqua debet esse inspectio.* Et quia leges Recopila-

Etiam tributa.

De tributo imposito à Cæsare Augusto.

De descriptione & numeratione subditorum.

tionis, quas vocant, Cæsires is dilucidant, & ad compendium reducunt, operæ pretium erit illas recognoscere, & inde aliquas lineas exscribere. Lex igitur 1. *tit.* 18.*lib.*9. habet. *Que ninguna persona de qualquiera ley, estado, o condicion, que sean, que no se escusen de pagar las dichas alcavalas, por uso, ni costumbre, aunq; sea immemorial, ni por otra razon alguna; ni por cartas, ni privilegios, o albalaes, que tengan de los Señores Reyes, donde Nos venimos, o de qualquiera dellos, ni de Nos, aunque sean confirmados de los Reyes, do venimos, o de nos; como dicho es, la nuestra merced es, que todos paguen alcabala.* [Et hic interim nota illud verbum, *que nuestra merced es*, Ergo tributorum solutio est favor, non quidem factus Principi, sed populo: & cur? quia tributa non ad Principis, sed ad populi utilitatem imponuntur.]

An tributa sint favores, qui populo conceduntur?

Non ergo sunt ad Principis utilitatem imponenda.

Hinc poterimus hanc Regulam generalem deducere. *Genus per speciem limitatur.* Ergo, si una constitutione Petro omnia animalia, quæ sunt in tali loco, côceduntur, & alia apros omnes solius Principis esse dicuntur, censebo Petrum venari apros non posse, sed privilegium suū genericum specifica constitutione limitari. Hinc cum Medici privilegio generico ab omnibus oneribus eximantur, & posteà constitutione specifica jubeantur omnes subire talia vel talia onera, scitè Doctores etiam Medicos hæc specifica onera subire debere decernunt. Ita Mastrill.*decis.*156.Amaja *in dictam legem omnes* 4. *à num.*1.

Constitutio generica per specificam contrahitur, & limitatur.

Cæterùm non obstante hoc legum loquentium in specie rigore multi à tribus eximūtur. Sed quomodò? Non quidē per privilegia generica, hæc enim specificas leges non derogant; sed ab illis contrahuntur, & limitātur ut jam vidimus. Quo ergo modo? per individualia privilegia, quia sicut per speciem generi, sic etiam speciei per individuum derogatur *l.quidquid* 12. *C.de vectigal.*ibi.*Largitionalium titulorum vel pragmaticis, vel sacris adnotationibus fuerit elicitum* dicta leg.*6.eod.titul.* ibi. *Si quis ergo privatorum hujus modi rescriptione utatur.* Consonat *lex vacuatis rescriptis Cod.de Decurionum lib.*10.& etiam *lex* 33.*tit.*18.*lib.*9.*Recopil.*cujus verba sunt hæc. *Por virtud de los dichos privilegios, que tienen, gozen y sean libres de aqui adelante de alcabala de todo lo que vendieren.* Ecce individualiter exponitur exceptio; quia, si genericè poneretur, per specificæ legis universalitatem derogaretur. Hoc ipsum *quia*, hoc est, hanc rationem & illationem nos docet *lex* 10.*titul.*18.*par.*4. his à Dialectico verbis bene considerandis. *Y por eso diximos, que debe ser nombrada la moneda señaladamente, si el Rey le ficiere aquella merced, que le queria quitar della.* Et cur quæso debet nominari sigillatim, (*señaladamente*) in individuo? Annon sufficeret per generica verba privilegium concedere? minimè. Sed cur? *Porque maguer diga, que le quita de todo pecho, no se podria escusar della, si señaladamente no la nombrasse.* Doctrina est digna scitu, quam dilucidant Bartolus *in legem omnes C.de aquaduct. libr.* 11. Tiraquellus *de retract.lib.*1.§.1.*qu.*9. *nu.*240. Ferret.*de gabellis qu.*1.*nu.*105. Petrus Gregorius *lib.* 3. *de Republ.cap.*9.*num.*21. Amaja *in leg.*1.*C. de immunitate nemini concedend.lib.*10.*nu.* 4.*&* 20.Azebedus *cons.*17.*num.*12.*&* 13. Girond *de privil.p.*1.*qu.*1. *n.*50.51.*&* 52. Larrea *allegat.*11.

Specifica per individualem.

Notetur hæc lex.

An immunitas & privilegium generale, quod ab omnibus oneribus eximit, eximat etiam à singulis?

Ex alio capite, vocem universalem *Omnes* positam in lege *omnes* 3.*C.sine censu, vel reliquiis fundum comparari non posse*, moraliter sumi pronuncio. In textu lego. *Omnes pro his agris, quos possident, publicas pensitationes agnoscant.* Inferes. Si omnes, ergo tam Provinciales, quàm Italici. Et tamen inquit Glossa. *Ex hac generalitate latantur Provinciales, quasi Italica prædia, non solum Provincialia, dent tributa* &c. *Sed certè hoc in Provincialibus locis tantùm intelligitur, sicut & cum dico,* Omnis homo diligit filium suum, *refertur ad habentes filios, & illud*, Omnis homo vidit, quod ipse videt, *refertur ad videntes* sic, Omnis homo timet in mari, *subauditur, qui ibi sunt. Item*, Mulier præfertur omnibus creditoribus, *verum est* (nempe, si agatur de creditoribus) *qualis est ipsa; id est, hypothecas tacitas, non autem expressas habentibus*: hi enim mulieri præferuntur. Et cur, sic philosophatur Glossa? respondet. *Absit enim, quod dicamus Principem & Dominam Provinciarum Italiam esse sub tributo, sicut in lamentatione dicitur de Hierusalem.*

Signum Omnes *intelligitur, non de universis omninò, sed de omnibus illis, de quibus agitur.*

An, & quibus uxor creditoribus sit præferenda?

SECTIO IV.

An Adjectiva denominent totum subjectum?

Adjectiva dicunt formam, quæ subjectum denominat: sed quando ponuntur absolutè, non censentur subjectum totum denominare, sed partem denominationis recipiendę capacem. Pono exemplum. *Ensis Cæsareus* dicitur, qui Cæsaris est: & quia totus est Cæsaris, totus ab adjectivo denominatur. At *Ensis auratus* di-

Ensis deauratus dicitur, licèt totus deauratus non sit.

dicitur, (Hisp. *Espada dorada*) qui habet manubrium auratum (Hisp. *la guarnicion*) licet enim non repugnet totum ensem deaurari, folium (Hisp. *la oja*) formatur ex calybe, & deaurari non solet.

An mendaciũ officiosum sit bonum?

Hinc patet, quomodo intelligendi sint nonnulli Veteres, qui mendacium officiosum laudarunt. Nonnulli *Exod. 1. c. 15.* legunt has lineas. *Dixit autem Rex Ægypti obstetricibus Hebræorum &c. Quando obstetricabitis Hebræas, & partus tempus advenerit, si masculus fuerit, interficite eum: si fœmina, reservate. Timuerunt autem obstetrices Deum; & non fecerunt juxta præceptum Regis Ægypti, sed conservabant mares. Quibus accersitis ad se Rex ait. Quidnam est hoc, quod facere voluistis, ut pueros servaretis? Quæ responderunt: Non sunt Hebrææ sicut Ægyptiæ mulieres; ipsæ enim obstetricandi habent scientiam, & priusquã veniamus ad eas pariunt. Bene ergo fecit Deus obstetricibus.* Et argumentantur sic. Deus bene obstetricibus fecit propter officiosum mendacium: ergo illud erat bonum in conspectu Domini. Respondeo duo fecisse obstetrices, alterum infantes servare, alterum mentiri. Illud prius fuit actus generosæ pietatis, voluerunt enim potiùs obedire Deo, quàm Pharaoni: hoc posterius fuit peccatum. Bene fecit ergo Deus obstetricibus, non quia mentitæ sunt: sed quia noluerunt interimere infantes. Quod si aliquando veteres hoc ipsum mendacium laudaverint, non sunt censendi totum voluisse. *Pium fuit obstetricum mendacium*, nempè, quando mendaciũ denominari à pietate, sed tantummodò illam formalitatem, quæ erat capax: quoniam illud duas continet; nam contra mentem est, & prodest proximo. Loqui contra mentem est malum, sed proximo prodesse bonum, & quando *pium* vocatur, non malitiam, sed bonitatem afficit denominatio. Cæterùm, siquis auderet dicere officiosum mendacium esse bonum totaliter, ab hæresi excusari non posset.

An mentientibus Deus bene fecerit?

In actione, quæ simul bona & mala est, boni tati præmium, & malitia supplicium corresponder.

An mendaciũ possit vocari pium?

An omnia pertineant ad fiscum, quando omnia bona publicantur?

Sic similiter, si Petrus condemnetur laqueo, & omnia ejus bona publicentur, & adjudicentur Reipublicæ, non obstante sententiæ universalitate vestes erunt carnificis, quia ex consuetudine præscripta illas retinet in Hispania & Italia. Ergo universalem denominationem limitat, & decircinat ratio specialis; non enim necessarium est expresè à regula generali illa excipere, quæ eximit ratio particularis.

SECTIO V.

An Syncategorema Omnes, *aliquando sit idem, ac* Plures?

Aliquas D. Hieronymus universales Positiones ita exponit. In Epistola ad Damasum Pontificem Maximum, quem Madritensem fuisse Historiographi diligentes scribunt, explicat illud, *Fili, tu semper mecum es, & omnia mea, tua sunt*. & sic infit. *Per* Omnia *intelligimus Legem, Prophetas, Eloquia Divina, hæc enim eis dedit, ut in eis meditarentur die ac nocte.* & infèriùs. *Secundum eum modũ, quem sæpè exposuimus Scripturarum*, Omnia *non ad totum referenda esse, sed ad partem majorem*. Ergo teste D. Hieronymo *Omnes* interdum dicuntur, qui plures.

Luc. 15.

Quid in Sacra Pagina sonet vox Omnia?

Aliquos locos producit S. Doctor, alios adjungunt alii, quos omnes recognoscere libet.

Psalm. XIII. *Omnes declinaverunt*. Dicuntur omnes declinasse, quia plures peccarunt. Sed hanc interpretationem destruit ipse contextus: quoniam Rex Propheta sic inquit. *Omnes declinaverunt; simul inutiles facti sunt: non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.* Ergo, si ne unum quidem excipi patitur, non agit de pluribus David, sed de universis, sumens vocem *omnes* in significatione in summo rigore universali. Et quidem hoc sensu Davidis verba vera sunt, agit enim de hominibus, qui se præcesserant; nam licèt aliqui in Domino obierint, omnes fuerant, nemine dempto, in peccato originali concepti; & omnes, nemine dempto, commiserant culpas veniales.

Quo sensu omnes incriminetur David?

An accuset Deiparam?

Apud Prophetas tempora convertuntur, sæpè enim futurum pro præterito, & præteritum pro futuro usurpatur. Ergo, si de hominibus futuris agere Regius Vates dicatur, verborum universalitas moralis est: ut enim nihil de Christo dicam, qui non fuit purus homo, Angelorum Regina, quia nec originariâ, nec actuali labe maculata fuit, non est dicenda declinasse, & inutilis facta, *&c.* [Solent hîc Concionatores rhetoricari: dixit enim Propheta, *non est usque ad unum*: non autem dixit *usque ad unam*; quoniam una (unica) Virgo mater erat, quæ nullum fuerat admissura peccatum. Aio hanc esse pulchram observationem pro concione; non autem pro scholâ, quia sub masculino etiam clauditur fœmina: unde filiorũ nomine intelligitur filia. *leg. 16. D. de test. tut. & leg. 122. de verb. signif.*]

Temporum cõversio apud Prophetas.

Cur David dixerit, Non est usque ad unũ.

In masc. gen. clauditur fœmen.

Quomodo Paulus fuerit omnibus omnia?

Paulus primæ ad Corinthios nono dicit. *Omnibus omnia factus sum, ut omnes lucrifacerem*. Sed neque hic vox *Omnia* idem sonat ac *Plura*. Sensum dabit hoc Distichum.

Regis in Augustâ qui non se accommodat aulâ
Omnibus ingeniis, non habet ingenium.

Fiebat igitur omnibus omnia Paulus, quiâ lugebat cum lugentibus, ridebat cum ridentibus, jejunabat cum jejunantibus, bibebat cum bibentibus, comedebat cum comedentibus, &c. servata in omnibus modestiâ, honestate, & prudentiâ. Vnde Apostoli verba hac dilucidantur periphrasi, *Omnia licita & honesta, quæ faciebant illi omnes, quibus cum egi, feci & ego, ne illos austeritate & severitate terrerem, sed me suis moribus attemperando, omnes lucrarer Deo.* Aves concolores simul volitant: & pares cum paribus facillimè congregantur. Morosum fugiunt hilares, & hilarem morosi negligunt aut despiciunt. Ergo, ut communis amicitiæ vinculum sanctè observetur, opus est, ut omnes eisdem legibus vivant, & eisdem moribus præditi sint. Hinc S. Benedictus, tot in Monasterio habere Paulos desiderans, quot Monachos, ut omnem singularitatem, quâ Spiritus novitii solent laborare, proscriberet, pronunciavit, *Octavum Humilitatis gradum esse, si nihil agat Monachus, nisi quod communis Monasterii Regula, & Majorum cohortantur exempla*. Ita in Reg. cap. 7.

In omni communitate & loco sancto dissonat singularitas.

Eisdem moribus ornari illos oportet, qui simul vivunt.

An omnia potentibus concedat Deus?

Apud Marcum c. 21. inquit Christus, *Omnia, quæ orantes petitis, fient vobis.* Sed neque hîc illa vox *Omnia*, significat idem ac *plura*. Christiani orare debemus Christianè: & Christianè orant, qui præceptis salutaribus moniti & Divinâ institutione formati, cùm aliquid à Deo postulant, dicunt, *Fiat voluntas tua: & ne nos inducas in tentationem, sed libera nos à malo.* Ergo tu, cùm ad talem dignitatem promoveri desideras, & tua negotia Deo commendas, & dicis, *Concede mihi Deus, ut talis mihi dignitas conferatur.* considera bene tua verba, & Christum fidelem & veracem reperies. Quo sensu loqueris? Achristiano fortassis? Nihil tibi promisit Christus: non ergo est, cur conquueraris, si votis tuis non respondeat eventus. Christiano-ne? Ergo oratio illa tua hunc sensum reddit. *Adsumi quidem ad talem ego dignitatem desidero; at verò nescio, tu scis, an hac promotio mihi sit tentationi futura, aut etiam nociva vel mala: si alterutrum, ne me in tentationem inducas, sed me potiùs libera à malo periculi aut lapsus. Nisi ad me veniat regnū tuum (gratia) ad regnum tuum (gloriam) pervenire non potero. Ergo, si per hanc viam non decrevisti mihi dare gratiam, sed per aliam; me, quà velis, conducas; oro enim, ut tua fiat voluntas, nihil aliud.* Libello huic supplici promisit Christus clementissimam expeditionem.

Quomodo orandum sit?

Apud S. Ioannem *cap. 12.* etiam ait Christus, *Omnia traham ad me ipsum*. At nec lapides, nec ligna, nec irrationales animas trahit, nec rationales omnes, multæ enim remanent in peccato: ergo illud *Omnia*, non jam *Plura*, sed *Pauciora* denotare videtur. Sed non. Cùm ad crucem Christus assumptus fuit, omnia ad se traxit. Iustos ad se homines gratiarum efficaciâ attraxit; quantum ex se fuit, peccatores auxiliorum sufficientiâ adlexit; quod, si non venerint, sibi imputent, non verò clementiæ adlicientis. Omnes aliæ creaturæ propter hominem factæ, ut illis bene utendo homo ad Deum veniret: ergo & ipsæ ordinantur ad Deum, quando homo illis usurus & non abusurus ordinatur.

An, & quomodo Christus omnia adtrahat?

An & quomodo creaturæ irrationales & insensibiles ordinentur ad Deū?

Apostolos Christus Dominus *Marc. 16.* ad omnes mundi plagas mittit, dicitque. *Prædicate Evangelium omni creaturæ*. Sed neque hîc idem est *creaturas omnes* dicere, ac *plures*. Primò, quia, si *Creatura* nomine quidquid creatum est intelligeretur, homines pauciores sunt, quàm alia corpora: ergo *omnium* nomine, non jam *plures* intelligere deberemus, sed *pauciores*. Secundò, quia per antonomasiam *creatura* sumitur pro homine: & rationem reddit S. Gregorius *homil. 29. in evang.* dicens, *Habere hominem esse commune cū lapidibus, vivere cum plantis, sentire cum animantibus, & intelligere cum Angelis, & hanc ob rem Evangelium omni prædicari creaturæ, quando soli homini prædicatur.* Tertiò, quia ne quidē universis hominibus Evangelium prædicatum ab Apostolis est, & tamen illi non dicuntur hoc præceptum violasse. Ergo illud *omnis* non includebat homines mortuos, aut nondum natos: sed neque ob ætatem vel morbum rationis impotes, quia hi non erant Fidei suscipiendæ capaces: includebat igitur gentes omnes & populos, ad quos pervenirent Apostoli. Ergo idem fuit dicere, *Prædicate Evangelium omni creaturæ*, ac dicere, *Prædicate Evangelium omnibus gentibus & populis, ad quos veneritis*. Ad Samojedas enim, Grotlandias & Septentrioni subditas gentes, sicut nec ad plagas circulo Antarctico inclusas Apostolos pervenisse non legimus. At, quia

Quid sit prædicare evangelium omni creaturæ?

An Apostoli evangelium prædicaverint omnibus?

quia Apostolorum discipuli successu temporum Evangelii lumine totum illuminant, accommodatior sensus est, *Aut per vos, aut per vestros discipulos, & successores omnibus totius mundi gentibus & populis Sanctum Evangelium prædicate*.

SECTIO VI.

An sciri possit, cui exceptioni subjaceat Propositio moraliter Universalis?

Quæstio exponitur.

VNum supponit, & alterum inquirit Titulus. Supponit quidem in hujusmodi Propositionibus prędicatum non omni convenire subjecto; & inquirit, quomodo cognoscere possimus subjectum, de quo non verificatur prædicatum?

Modus leges interpretandi.

Considerandæ sunt circumstantiæ omnes, qui enim universaliter affirmat, censendus est excipere illum casum, de quo negaret, si in specie consuleretur. Non enim verbis præpediri debemus, quando de loquentis intentione, & voluntate cōstiterit *leg. Quamvis 11. D. de in jus vocādo* ibi. *Licèt Edicti verba non patiuntur* cui consonat *lex Scire oportet 13 §. aliud vers. sed enim D. de excus. tut.* ibi. *Sed etsi maximè verba legis hunc habeant intellectum, tamen mens legislatoris aliud vult.* Vide etiam *legem 3. §. Hac conditio D. de adimen. legat.* ibi. *Sed meliùs est sensum magis, quàm verba complecti*. [Et hic obiter nota illud *melius* non sumi comparativè, sed adversativè cōplecti enim verba materialia contra proferentis intentionem non est bonum, sed malum.]

Melius pro Bone.

An in obligatione generali, in qua obligantur omnia, singula obligentur?

Huic insistit doctrinæ *lex Obligatione 6. D. de pignor. & hypothec.* cujus verba subjungo. *Obligatione generali rerum, quas quis habeat, habiturus-ve sit, ea non continebuntur, quæ verosimile est quemquam specialiter obligaturum non fuisse, ut puta supellex, item vestis relinquenda est debitori, & ex mancipiis, quæ in eo usu habebit, ut certum sit eum pignori daturum non fuisse, proinde de ministeriis ejus per quam ei necessariis, vel quæ ad affectionem ejus pertineant*.

Generalis dispositionis expositio.

An includat singulos?

IN generali dispositione testantis non includuntur hi, qui præsumuntur specialiter exclusi. Ita ratio suadet, & tradit Romanus *cons. 438. nu. 6.* Iason. *in lege Doli clausula num. 1. D. de verb. oblig.* ibi. *Id quod specialiter excluditur, sub generali sermone non concluditur*. Favet Glossa *in l. si quis D. ad Trebell. verb. specialiter* ibi. *Siquis aliquid relictum in primo testamento specialiter adimit, & in secundo testamento confirmat generaliter scripta in primo, talis confirmatio non includit, quid specialiter ademptum est*. Res est manifesta. Nam, si in primo testamento omne argentum Titius Semphronio relinquit excepto informi: si in secundo testamento omne argentum juxta primi dispositionem relinquat; semper intelligeretur illa exceptio, nec erit unde Semphronius argentum infectum prætendat. Bartolus *in Glossa legis. Siquis priore*; asserit consequenter, quod generalis Statutorum Confirmatio non comprehendit specialiter abrogata. Consonat Surdus *cons. 58. n. 16. lib. 1.*

Generalis Statutorum aut etiam Privilegiorum confirmatio ea, quæ sunt abrogata, non confirmat.

Servorum sunt nomina ab adverbiis desumpta, & cur?

Hinc lux casui sequenti. [Siquidemus (servorum nomina sunt, quæ ab adverbiis deducta: interdum enim veteres, ut suam in mancipia, & idioma authoritatem demonstrarent, illud vocabant *Breviter*, hoc *Siquidem*, & istud *Atrociter*.) Siquidemus igitur, in odio erat sui domini, qui in testamento omnes servos libertate donarat: & se manumissum asseverabat: contra negabat hæres: non enim videbatur verosimile voluisse Clodium (hoc defuncto sit nomen) tanto favore, & beneficio prosequi inimicum, de cujus cruce cogitabat.] Quid ex Iure dicendum?

Dimittendi servos authoritas à Iure limitatur.

Omitto alias hujus generalis manumissionis circumstantias, quæ possent, & deberent perpendi; nam moribundi solent erga servos nimis esse clementes, & ideò prudentissimi Cæsares multis legibus servos dimittendi in testamēto authoritatem & potestatem limitarunt. [Huc respexit Lex Furia, quam *Sussiam*, vel *Fusiam*, Caninam appellant. Eam improbat Alexander Scotus *in utriusque Iuris Vocabulario* his verbis; *Dicitur* Canina *fortè ab aliquo inducta, qui* Canis *vocabatur: nam canis naturam servat, qui stat in palea, quam nec sibi habere potest, nec alii favet, ut sit consonans rei nomen*. Instit. de don. §. est & aliud: *Talis ergo moriebatur tanquam canis, qui non poterat tenere servos, nec libertatem patiebatur eis dari.* Instit. de leg. Fus. Can. col. in gl. 1.] Nos autem uberioris doctrinæ gratia supponamus, Testamentum valere, & potuisse Clodium omnes suos servos manumittere. Et in hac hypothesi quæritur, An Siquidemus in manumissione generali includatur?

Adagium Hispanic. El perro del Hortelano, que ni come las verzas, ni quiere, que otro las coma.

An Siquidemus sit manumissus?

Respondent Doctores servum infensū, & odiosum testatori non includi in generali manumissione: & ratio est, quia illum moribundus excluderet, si de illo specialiter interrogaretur *l. Lucius Titius §. Lucius Titius D. de legat. 2. l. Testamento Centurio D. de manumiss. testam.* Alexander *cons. 231. nu. 4. libr. 6.* Molin. *de primogenit. lib. 1. cap. 9. num. 12.* Soccin. *cons. 37. num. 6. lib. 3.* & latè Surdus *decis. 41. l. Coharedi §. qui pater D. de vulgar.*

Sed

Considerandæ sunt omnes circumstantiæ.

Sed hîc monendi veniunt Iudices, ne statim hæredi adquiescant, nam dum ipse generali testamenti dispositioni se opponit, dicens, *Hoc, vel illud fuisset defunctus à generali legatione exempturus, si specialiter interrogaretur*: poterit Legatarius contrà dicere, *Hoc, vel illud expresè exclusisset defunctus, nisi in generali dispositione voluisset includi*. Considerandæ veniunt circumstantiæ; & maximè, an potuerit defunctus non meminisse rei, aut servi, de quo agitur: quia, si meminit, & tamen non exclusit. Et quidem, si servi essent centum vel plures, & ipsi absentes, &c. fortè posset hæres audiri:at, si essent pauci (puta decem, pauciores-ve) & ipsi præsentes, non est verosimile non exclusisse à generali manumissione Siquidemum, si eumdem vellet non manumittere.

Aliqua debent non intelligi, nisi exprimantur.

PRætereà in generali concessione, aut revocatione, aut jussione non includuntur tacitè illa, quæ necessariò postulant expressionem. Sunt personæ privilegio suffultæ, quæ non possunt in generali legum dispositione comprehendi, nisi nominatim ponantur. Tales esse Cardinales asserit Diana, qui Constitutionibus pœnalibus non continentur *par.5. tr. 2. resol.16.*& *par.7.tr.5.resol.7.* & non obstringuntur regulis Cancellariæ *par.5. tr. 2. resol.17.* nec suspensionis aut interdicti sententiis *p.2.tr.2.resol.46.*sed neque lege Canonis de non habendis pluribus beneficiis *p.5.tract.2.resol.41.* &c. Sunt & privilegia, quæ non possunt revocari clausulis generalibus, qualia sunt multa concessa Ordini Benedictino: de quibus doctè disputat Virginius Alviset Bisontinus *in Murenulis sect.1. §.VI. de clausula*, Non obstantibus *num.8.*& citat caput *Sicut Romana 1.* & caput *Cum ordinem de rescript.* necnon Tamburinum *tom. 1. de jure Abbat.disp.18. qu.16.* cui etiam favet Panormitanus *in cap.ex conquestione de resti.spol.* Porrò caput *Cum ordinem*, est ab Alexandro III. constitutum, & concedit, ne Cistertiensium privilegia revocentur per generales clausulas, nisi de illis specialis fiat mentio. Glossa hanc doctrinam ad Templarios & Hospitalarios, qui simile habent privilegium extendit *ex cap. ea parte de decim.* Et pro generali doctrina proderit videre *cap.1.lib.2. tit.51. de capitan.qui in curiam* ibi. *Respondetur illud beneficium in venditione non contineri, nisi expresè de eo actum fuerit*. Vide etiam *legem qui peculii 47. D.de peculio.* Manticam *de tacitis & ambig.conventionib.lib.4.titul. 9.num.27.* nec non *caput, Quoad translationem de offic. & potest. Iudicis deleg.* ubi, *Generalis translatio bonorum non extenditur ad ea, quæ specialem requirunt concessionem.* Vide etiam *l.Si de certa C.de transf. leg. Emptor §. Lucius D. de pactis leg.Doli clausula 119.D.de verb.obligation.*

De Cardinalibus.

Benedictinorũ privilegia quomodo debeant revocari?

Quomodo privilegia Cistertiensium, Templariorum, Hospitalariorum, &c.

Ergo vel hinc cognoscitur, quinam debeant ab universali dispositione excludi.

Quid significent ornamenta omnia?

DAT lucem dictis *lex, Hæres meus 98.§. Vxori meæ D. de legib.3.* ubi hoc legitur cujusdam testamenti fragmentum. *Ornamenta omnia, mundum, aurum, argentum, quod ejus causa paratum sit, omne do, lego*, &c. Ecce ornamenta omnia, latissimam habent significationem. Ornantur tempe fontibus & statuis, aulæ peristromatis, equi phaleris &c. Ergo, si omnia ornamenta dantur, leganturque, omnia hæc pertinent ad uxorem defuncti. Sed non, inquit Trebatius, sed illa sola ornamenta, quæ dicimus mundum muliebrem: [nec ista omnia, si habuit filiam testator, nam ornamenta filiæ, non essent uxori legata.] Sed unde illam vocem generalem Iurisconsultus limitat? ex illis verbis, *quod ejus causa factum paratum est* non ergo legat ornamenta, quæ uxoris ornandæ causa, nec facta, nec parata sunt.

Quid marmor importet? an marmoreas statuas?

Consonat sibi §.1. *ejusdem textus* hunc casum ponens. Quidam Titio duas statuas, & posteà omne marmor legavit: & quia aliæ erant statuæ quæritur, an cæteræ statuæ sint eidem Titio legatæ? Ratio dubitandi est; quia illæ erant marmoreæ, illas ergo legavit, qui omne marmor. Respondeo cęteras statuas non fuisse legatas, primò, quia statuæ marmoreæ non vocantur marmor, nec ligneæ lignum. Quid si vocentur? Respondeo cæteras non esse legatas, quia, ut benè observavit Trebatius, testator marmoris nomine informe intellexit: nam, si hoc ille nomine tam informe, quam formatum intellexisset, frustrà duas statuas legasset, sufficeret enim omne marmor legare. Ergo statuas ille à marmore distinguebat. Ergo marmoris nomine intellexit informe.

In generali dispositione casus fortuiti non claudantur.

CAsus fortuiti, & inopinati semper à generali dispositione eximuntur, quoniam prævideri non possunt *l. fistulas 78. §.frumenta D. de contrahend. emption.* ibi. *Cum sint accidentalia insolita, & non consueta; quapropter non comprehenduntur sub dispositione, quantumvis generali.* Consonat *lex Seio.10.§.Medico D.de annuis legatis lex ex conducto 15.§.Si vis 2.D.locati cap.propter sterilitatem 3.de locat.* & favent Baldus *cons.145.lib.4.* Iason. *in l.sed & si quis*

quis §. quæsitum num. 4. D. si quis cautionib. Rip. in l. si ex toto D. de leg. 1. & in Tract. de peste part. 2. Gail. obs. 13. & 18. Ergo semper in dispositione universali casus fortuiti & rarò contingentes intelliguntur excepti.

Quid si quis renunciet favori & temperamento, quod in fortuitis casibus adhibet æquitas?

Sed quid, si aliquis casibus fortuitis renunciet? Etsi aliquis quibuscumque verbis casibus fortuitis renunciet, est expediti Iuris hac renunciatione, tametsi generali & universali casus fortuitos insolitos, & rarò contingentes non comprehendi. Ita Pinell. in leg. 2. C. de rescind. vendit. part. 1. cap. 3. nu. 26. Antonius Gomez tom. 2. var. cap. 3 num. 29. Velascus de jure emphyt. q. 27. Ceballus commun. contra commun. qu. 702. Castillus lib. 3. controvers. cap. 3. Morla in Emporio Iuris titul. de locato. qu. 1. num. 10. & omnes Doctores communiter in l. fistulas.

Duo casuum fortuitorum sunt genera: alii enim prævideri & probabiliter timeri solent, alii non solent.

Dices, ergo nihil prodest, aut nocet casuum fortuitorum renunciatio. Sed ego nego consequentiam: quia sunt duo illorum genera: nam alia infortunia probabiliter timeri possunt, alia extra omnem probabilis timoris aleam posita sunt. Locasti apud Neapolim agrum, & casibus fortuitis renuncians obtulisti annuatim aureos centum. Annus iste est sterilior solito. Habe patientiam, & solve: ignorare enim non poteras temporum inæqualitatem, & renunciasti jure, quod ex hoc capite poteras promovere. At arsit Vesuvius, & inundante sulphure combusit segetes. Hoc non potuisti prævidere, nec probabiliter timere; & ideò huic casui fortuito non renunciasti.

Plures, Pauciores.

Quid significet syncategorema Plures?

Syncategorema *Plures*, significat majorem partem: nam hæ duæ positiones, *Plures homines currunt*, & *Major pars hominum currit*, sunt æquipollentes. Authores alterutro modo loquuntur. Antonius Faber in Rationalib. tom. 1. lib. 1. tit. 1. ad legem 2. sic ait. *Quæ ad privatum jus pertinent, majori ex parte sunt Iuris recepti, pendentque ex Principiis Iuris* potuit enim dicere, *ex his, quæ ad privatum Ius pertinent, plura sunt Iuris recepti*. &c.

Cur immissio in possessionem deleganda non sit?

Porrò vox *Plures*, si negativè sumatur, includit *Pauciores* tanquam correlativum: idem enim est dicere, *Plures homines sunt ignobiles*, ac dicere, *Plures homines sunt ignobiles & pauciores sunt nobiles*. Miratur Paul. de Cast. (Decio & Cagnolo testibus) actualis immissionis in possessionem, prohibitam delegationem esse, cum nulla causæ requiratur cognitio: & tamen cognitio de immittendo in possessionem possit delegari l. pen. §. ut bonorum ff. de off. ejus Satisfacit Hier. Cagn. tom. 3. pag. 679. b. nu. 4. dicens. [Responde ex dictis Aquen. in l. 2 ff. de jurisd. omn judic. & in l. nubere cavere eodem titulo, ubi etiam Iason. Cur. & Dec. in dicto §. ut bonorum, idcircò missionem in possessionem non posse delegari, quia in tali actu missionis in possessionem scandala oriri *plerumque* consueverunt. Proptereà consideravit Legislator, quod majoribus Magistratibus talem immissionem facientibus patienter *magis* adquiescent hi, contra quos fit immissio, quam si per delegatos & pedaneos Iudices fieret: unde ad evitandum scandala noluit Lex actualem immissionem demandari posse, licet cessante ratione scandali cognitio delegari possit.] Ergo, ut mentem Legislatoris assequaris illud *plerumque*, illud *magis*, considera: & sequentem syllogismum perpende.

An semper scandala timeri debeant?

Etiam injustus possessor spoliatur invitus.

PLA — *Plerique omnes, qui bonis injustè possessis spoliantur inviti, solent se opponere, & concitare scandala.*

CI — *Sed illi, contra quos immissio fit, bonis injustè possessis spoliantur inviti.*

DI — *Ergo probabilius est, quod illi se opponent, & concitabunt scandala, si possint.*

. *Ergo authoritate publica providendum erit, ne possint.*

. *Ergo, quia subditos in delegatum fortè ausuros, majoris Iudicis coercet, & componit authoritas, non delegetur immissio, sed per ipsum Iudicem superiorem fiat.*

De differentia Nuncii & Delegati.

Nota tamen pro praxi, considerandam esse Nuncii & Delegati differentiam: nam Decius vult ejusmodi immissionem posse fieri per Nuncium, quia repræsentat personam mandantis, & verba concipit in personâ committentis, quod non facit delegatus, ut inquit Rimin. in l. 1. ff. de jurisd. omn. judi.. Porrò Nuncius est famulus, qui Prætoris mandatum intimat, & notificat (nos *Cursorem* vocamus) ipse autem nihil præcipit: at verò Delegatus ex authoritate à Prætore receptâ operatur. Interim, quia diversi sunt regionum mores, standum est consuetudini; nam ubi subditi sunt morigerati, aut delegatus habet militare præsidium, scandala evenire non solent.

Quid Nuncius sit?

Adverbium Plerumque. Quid agendum, quando Iura sunt dubia?

HUC pertinet lex 115. ff. de reg. jur. ubi prudentissimè Paulus.

In obscuris inspici solet, quod verisimilius est: aut quod plerumque fieri solet.

Verisimilius est quod probabilius: & communis dicitur, quod plerumque fieri solet

olet. Ergo in obscuris, ut prudenter discurrant Iudices, assumant illud, quod plerumque contingit, & inferent verisimiliorem & probabiliorem conclusionem.

An, & quando homines obligentur ad alteram probabilioris partem?

Sed cur dicit *solet* Iurisconsultus? cur non *debet?* Quia Paulus secundum æquitatem & Ius naturale loquebatur, ab omni Humano præscindens. Nam stando Iuri naturæ solent homines sequi probabiliores opiniones; non autem debent; satisfaciunt enim prudentiæ & conscientiæ minùs probabili opinioni adhærendo. Vnde in casu simili contra Bartolum Hieronymus Cagnolus *tom.* 3. *pag.* 241. *b. num.* 13. dicit. [Placet illa responsio, quod prædicta verba posita fuerint gratiâ frequentioris usùs; ideò non excludunt casum minùs frequentem.] Interim acceptatio legum contractus est inter Principem & subditos initus, vi cujus sicut isti legibus obedire tenentur, sic ille debet secundum has leges judicare: unde testamentum, quod Madriti fuit conditum, & secundum leges patrias acceptatas est validum: non poterit illud Princeps declarare invalidum, quia vult, aut quia non consonat juribus aliorum populorũ: nam testator adquisivit jus, ut juxta leges patrias de suis bonis disponeret; & hæres, & legatarii, ut similiter juxta leges patrias à defuncto juventur.

An acceptatio legum sit contractus, & quid ille importet?

Cur Imperatores dicantur clementissimi?

Consonat *lex* 153. *ff. de reg. jur.* in qua Marcellus ait.

In re dubia benigniorem interpretationem sequi, non minus justius, quàm tutius esi.

An sententia sit eligenda benignior?

Hæc lex non solùm Politicè, sed etiam Theologicè est vera. *Clementissimi* Imperatores volunt dici: ergo & volunt videri: ergo in re dubia nihil magis consonum eorumdem voluntati, quam quod clementius. Ergo id justius & tutius. Hinc lata est lex. *Favorabiliores rei potius, quam actores habentor.* Est clementia plena, & ex Cajo desumpta: habeturque *l.* 168. *ff. de reg. jur.* Eodem modo de Regum Rege & Domino dominantium philosophandũ est. *Iugum meum suave est, & onus leve,* Ipsemet dixit. Est infinitè clemens. Ergo in re dubia, si duæ interpretationes occurrant, quarum altera aspera, dura, inclemens; altera suavis, benigna, clemens: hæc secunda erit Divinæ voluntati conformior: adeoq; tutior, justiorque.

Adverbium Fere semper.

Huc etiam spectat Livii authoritas, qui *libr.* 5. utitur adverbio *fere semper.* Vult ostendere populi mores à Principis vita (proba aut improba) dependere, & ait. *Multitudo semper fere Regenti est similis.* Illud *fere* universalitatem adverbii *semper* contrahit & modificat, ut sensus sit, *Fere omnes subditi Superioris sunt similes*; quæ Positio moraliter universalis non tollit, quod sub impio Principe aliqui boni subditi, & sub pio aliqui mali reperiantur.

An Principis vasalli sint similes?

Inquiris, *An syllogismus, cujus major est vehementior, & signo* Plures *assuitur, evidenter inferat conclusionem.*

Quanta sit syllogismi in Placidi efficacia?

Respondeo illum conclusionem affectã modo Probabilioritatis evidenter inferre: & præcisam à modo inferre probabiliùs: ut si dicas:

Plures Cretenses sunt mendaces.
Cajus est Cretensis.
Ergo verisimilius est, quod sis mendax.

Aut etiam sic, præciso modo.

Plures Sardi sunt fundibularii.
Obrius est Sardus.
Ergo & fundibularius.

Ajo primam consequentiam evidenter, & secundam probabiliùs deduci: hæc enim est modorum conditio, ut, si exprimantur; reddant evidentes propositiones. Nam hæc *Cras pluet*, est contingens; at hæc, *Contingens est, ut cras pluat,* infallibilis, & evidens est.

NOTA I.

An vox Plures interdum absolutè sumatur?

Vox *Plures* sumitur relativè: at aliquando Authores eam sumunt absolutè: sed tunc quot requirentur, ut verificetur assertio? Audi Paulum *lib.* 14. *ad Sabinum*, cujus verba fecit sua Iustinianus *leg. Ius pluribus.* 11. *D. de just. & jur.* ait enim. *Ius pluribus modis dicitur.* Ecce primò, vox illa *pluribus* absoluta est, nec enim ad pauciores refertur. Et posteà duo tantùm Iura (Naturale, & Civile) numerantur: Ergo ad mentem Pauli & Iustiniani duo possunt vocari plures. At usus prævaluit, ut *plures* non dicantur iam duo, sed duobus plures.

Quid tunc significet?

An vox Complures sit comparativa?

Vox *Complures* non est comparativa. Constat ex Pomponio *libr. singul. Enchirid.* (*leg.* 2. §. *Post hos.* D. *de orig. Iuris.*) dicente. *Tubero doctissimus quidem habitus est Iuris publici & privati: & complures* (hoc est, multos) *utriusque operis libros reliquit; Sermone tamen antiquo usus adfectavit scribere, ideò parum libri ejus grati habentur.*

NOTA II.

Quid significet vox Plerique?

Plerique aut sunt plures, aut pluribus plures. Resolutionem meam exemplo manifesto demonstro. Sequentem syllogismum considera.

Pleraque omnia animalia, irrationalia sunt.

An, & quomodo probabilitatis, cum veritate, componatur?

Equus est animal.

Ergo probabilius est illum esse irrationalem.

Vi hujus syllogismi hæc propositio, *Equus est irrationalis*, non est evidens, sed tantùm probabilior, ut in syllogismo exprimebatur. Ergo hæc propositio, *Equus est irrationalis*, quæ aliunde habet, quod sit manifestissima, hanc ipsam certitudinẽ ab hac formâ colligendi non habet: nam in simili formâ possemus dicere.

Vna & eadem propositio ex uno capite evidentiam, ex alio probabilitatem sortiri potest.

An etiam cum alsitate?

Pleraque omnia animalia, irrationalia sunt.

Homo est animal.

Ergo probabilius est illum esse irrationalem.

Et hîc, ut vides, propositio, *Homo est irrationalis*, quæ aliàs est manifestè falsa, ex vi hujus syllogismi est probabiliùs vera.

An Morales syllogismi securi sint?

Inferes. Ergo Syllogismi Morales non sunt securi: & probas, nam vi colligendi propositiones manifestè falsas, & manifestè veras statuunt esse probabiliores.

Probabilitas duplex; alia absoluta, & alia relativa est

Respondeo hos syllogismos esse bonos, nec esse inconveniens, ut una & eadem propositio per talia media illata sit probabilis aut probabilior, per talia vel vera, vel falsa. Hîc autem id breviter noto, Probabilitatem absolutam invincibilem ignorantiam includere; quam ob rem, qui certò scit aut propositionem esse veram, aut propositionem esse falsam, probabilitatem absolutam habere non potest: sed ut plurimum hypotheticam & relativam. Posset enim aliquis dicere: Ego quidem scio, hanc propositionem, *Equus est irrationalis*, esse certò veram, & hanc, *Homo est irrationalis*, esse certò falsam: cæterùm, si hac notitia certâ & manifestâ carerem, & solam vim præcedentium syllogismorum considerarem, censerem utramque esse probabiliorem.

Quid relativa probabilitas sit?

An syllogismi qui probabiliorem consequentiam inferunt, evidenter concludant?

Petis, *An reformari Morales Syllogismi possint, ita ut in Conclusione evidentia luce modificentur?*

Respondeo primò, omnes Morales Syllogismos evidenter concludere, licèt evidentiæ particulam in consequentiâ habeant non omnes. Vt responsionem hâc intelligas, sequentes propositiones considera.

De Materia existentia.

I. *Materia prima existit existentiâ Formæ.*

II. *Probabile est Materiam primam existere existentia Formæ.*

Prima est probabilis; nam firmatur rationibus gravibus, & contra Scotistas à Thomistis defenditur. Secunda est evidens & manifesta: nam dicit priorem esse probabilem, & hoc certum & manifestum est: est enim evidens primam illam à Thomistis defendi, & Scotistas nunquam demonstrasse contrariam.

Quid sit syllogismos Morales, evidenter concludere?

Ergo, quando dicimus Syllogismos Morales evidenter concludere, non dicimus inferre illos semper Conclusiones evidentiæ modo affectas, sed evidenter inferre illos Conclusiones, quocumque easdem modo juxta regulas Artis afficiamus. Sequentem Syllogismum considera.

An Cretenses mendaces sint?

Plures Cretenses sunt mendaces, & pauciores veridici.

Sed Chermium esse Cretensem scimus: sitne verax aut mendax nescimus.

Ergo, ut probabiliùs resolvamus, illum esse mendacem dicemus.

Si Præmissæ admittantur, Conclusio est evidens: nam hanc propositionem, *Chermius est mendax*, præmissæ illæ probabilius inferunt; & hanc, *Probabilius est Chermium esse mendacem*, inferunt evidenter.

His ergo præmissis habet locum Quæstio illa, quam proponis: & ut illam clariùs & dilucidiùs resolvam, proponam hoc exemplum Grammaticum. [Exempla quò notiora & faciliora, aptiora sunt.]

Cujus generis sit Animal?

Plura in L finita sunt neutra, pauciora verò masculina.

Sed nomen Animal, *cujus genus ignoro, finitur in* L.

Ergo, nisi nova lux accedat, dicam Animal *esse probabiliùs neutrum, & minùs probabiliter masculinum.*

Est bonus Syllogismus: & quandiù admittantur Præmissæ, inferet evidenter Conclusionem affectam notâ Probabilioritatis, ut vidisti.

An-ne poterit evidenter nota evidentiæ affectam Conclusionem inferre? Poterit, si exceptio in Majori & Minori exprimatur, ut conspicis in sequentibus lineis. [Vide Gratian. *c.* 202. *num.* 9.

De exceptionibus.

Omnia nomina finita in L, sunt neutra: exceptis nominibus, Sal, Sol, *&* Mugil, *quæ masculina sunt.*

At nomen Animal, *cujus genus inquirebamus, non est unum ex illis tribus, quæ excipiuntur.*

Ergo evidens est nomen Animal *esse neutrum.*

Ergo propositio evidens evidenter infertur.

Sic etiam reformari ille Syllogismus poterit, qui de Cretensium veracitate disputabat. Ponatur sic.

Omnes Cretenses sunt mendaces, Plinthio & Ardemno exceptis.

At Chermius Cretensis est: & tamen à Plin-

Plinthio & Ardemno distinguitur.

Ergo Chermium esse mendacem indubitatum & manifestum est.

Quid concedat Constantinus Ecclesiis, cùm pers testamenta ad Ecclesiæ favorem concessit?

Hac argumentandi formâ utitur Baldus *in l. 1. de Sacrosanctis Ecclesiis*. ad cujus mentem posset aliquis dialecticari.

Omnia testamenta ad Ecclesiæ favorem condita, illis exceptis quæ aliunde vitio nullitatis laborant, sunt valida.

Sed testamentum Petri est ad favorem Ecclesiæ: & nullo aliunde vitio nullitatis laborat.

Bartoli & Baldi dissertatio.

Ergo Petri testamentum est validum. Vt hunc syllogismum intelligas scire oportet dissidium inter Baldum & Bartolum. Concedit omnibus Constantinus Imperator, ut possint testamenta ad favorem Ecclesiæ condere: & quæritur, Quid ille concedat? An, quod donationes Ecclesiis factæ, aut legata relicta, si aliunde non obsit, sint valida? An, quod sint valida, etsi aliunde obesset, hoc est, etsi careant solennitatibus, quas Iura requirunt? Hoc ultimum asserit Bartolus, de quo Hieronymus Cagnolus *tom. 3. pag.* 241. *a. num.* 9. hæc habet. [Prædictum intellectum Bartoli sequutus est solus Paulus Castr. hîc, de quo miror: alii communiter damnant & reprobant. Ideò Baldus dixit, quod omnes Doctores sequuntur intellectum Glossæ excepto Saturnino; de Bartolo intelligens ac loquens: quem *Saturninum* nuncupavit, eò quod solus in dictâ sententiâ fuerit, sicuti contigit Saturnino relato per Vlpianum *in l. 1. ff. de Senator.* Et pro veritate rationes & ponderationes Bartoli parum stringunt.] Secundam *pag.* 240. *b. n.* 7. proposuerat his verbis. [A propriâ significatione verborum non est recedendum, nisi causa absurditatis, aut contrarietatis evitandæ, *l. & non aliter. ff. de leg. iij. l. Labeo, circa fin. ff. de supellect. leg.* cũ accumulatis per Ial. *in l. iij. infr. de liber. prater.* cũ multis similibus. Sed verba legis nostræ in sui generalitate videntur sonare in privilegium in modo relinquendi tam in persona testantis, dum universaliter dicitur: Habeat unusquisque, id est, quilibet etiam alias ad testandum inhabilis testari possit, relinquendo Ecclesiis, & Locis Piis, quam etiam in forma testandi, dum dicitur: & liber sit stylus, ac circa substantiam dispositionis, ut patet ex illis verbis, liberum arbitrium, intelligendo liberum à solennitate juris civilis, & ab aliis quæ in cæteris testamentis requiruntur ad validitatem ipsorum testamentorum, ergo non debet fieri restrictio ad habiles ut faciunt gl. 1. & Doct. hic.]

Cur Bartolus Saturninus vocetur?

Quando liceat à litera rigore discedere?

An testamenta ad causas pias valida sint, etsi solennitatibus in Iure requisitis careant?

In Bohemia, dum essem Eminentissimi Principis Cardinalis ab Harach Archiepiscopi Pragensis Vicarius Generalis, Cõsistorium Ecclesiasticum Bartoli insistebat sententiæ, & testamenta ad causas pias non indigere solennitatibus à Iure in aliis testamentis requisitis supponebat: & tamen Curia Regia adhærens Baldo se opponebat, & illa testamenta declarabat invalida.

Notandum pro praxi.

MEDIA PARS.

APpulit tandem Cumas Æneas Divini operis sexto accinente Virgilio: & cum primùm

Æneas Cumas advenit.

Anchora fundabat naves, & littora curva
Prætexunt puppes, Iuvenum manus emicat ardens
Littus in Hesperium: quærit pars semina flammæ
Abstrusa in venis silicis; pars densa ferarum
Tecta rapit, sylvas inventaque flumina monstrat.

Vnde, si manipulus ille, qui in continentem exsiliit, decas militum fuisse dicatur, & censere velimus, quinque, ut excitarent ignem, adlaborasse, & quinque rapuisse ramos siccos, ut excitatum alerent; utiliter discurrere poterimus. Pone enim, inter hos decem Iuvenes fuisse Theopompum: quid ergo fecit? concussit-ne silices; an ramos, quibus sua tecta feræ conformaverant, rapuit? Sequens poterit Argumentatio respondere.

Milites in terram descendũt

Media manus pars ignem excitat, & altera media ramos raptos importat.

Modus argumentandi.

At Theopompus unus erat ex hujus manus adolescentibus.

Ergo probabile est illum ignem excitasse, & aquè probabile est eumdem ramos rapuisse, & importasse.

At ego hic jubeo oculos aperiri. Aliud est, *Pars fecit hoc, & pars hoc*: & aliud omninò diversum, *Media pars pugnabat, & media pars impedimenta custodiebat.* Si enim sint centum milites, & decem custodiant sarcinas, & nonaginta confligant, verum erit dicere, quod pars custodivit sarcinas, & pars conflixit: cæterùm media pars dicit æquales numeros, videlicet, si totum habeat 100. semisses erunt 50. & 50.

Differt à media parte pars.

Sed & huic se insinuat Moralitas, quia parum reputatur pro nihilo; & 48. non est mathematicè media pars numeri 100. at esse mediam partem moraliter negare non possumus.

Media pars moraliter sumpta.

PAR-

PARTIM. *adverb.*

Quid Partim significat?

PArticula *partim*, diversitatem in duobus extremis significat at æqualitatem in numero non significat. Cajus *de just. & jur.* [Omnes populi, qui legibus, aut moribus reguntur, partim suo proprio partim communi omnium hominum jure utuntur.] Spiegelius, Calinus. Sed hic non exprimitur Arithmetica æqualitas, ita ut tot populi sunt, qui utuntur proprio, quàm qui communi: nam illæso sensu potuisset Cajus dicere, [ex populis, qui moribus, aut legibus gubernantur, alii proprio, alii autem jure communi utuntur.

MULTI.

An multi relativè sumatur?

NON semper magni debet fieri argumentum, quod à multorum testimonio deducitur. Testes enim apud Iudices, venit Romam ad Summum Pontificem Archiepiscopus Eboracensis, multos secum conducens. Si illos Innocentius esset numeraturus, tacuisset proculdubio Bernardus: at quia erat eos pensurus, sic scripsit. *Cum multi sint vocati, pauci verò electi* (Matth. 20. b.) *non est magnum argumentum ad faciendam rei dubiæ fidem, id esse laudabile, quod à multis laudatur. Archiepiscopus Eboracensis venit ad vos; ille, de quo jàm sæpe numero scripsimus Sanctitati Vestræ: homo, qui non posuit Deum Adjutorem suum, sed speravit in multitudine divitiarum suarum.* &c. Ergo, ut fidem faciant, testes non solum esse debent multi, sed & probi. Scire autem optarem, quid intelligitur *multorum* nomine. Sunt, qui existiment tres dici multos, & probant ex lege *Licèt Imperator* 77. *D. de legat.* 1. ibi. *Quæ ex multis colliguntur.* Sed videamus, quæso, quæ sint ista multa, ex quibus voluntas testatoris colligitur. Proponit Vlpianus tria exempla. Sensit ergo tria exempla esse multa. Putarem ego *multos* sumi relativè debere, & eos, qui respectu numeri parvi essent multi, respectu magni fore paucos: nam Neapoli, in qua sub annū 1654. erāt sexcenta hominum millia, si centum decumberent, possemus dicere civitatem optima valetudine frui, & ægrotare paucos, cum tamen in quocumque pago vicino si essent centum infirmi, diceremus multos, aut etiam plurimos ægrotos esse.

Bernardus in Epist. 375. ad Innocentium Papam.

An tria sint multa?

An multi & pauci relativè an verò absolutè ponantur?

Videtur hæc doctrina verissima; nam multis annis postquam illam scripsi, & aliquibus post editionem primam hujus Logicæ, incidi in Antonii Rocci de Scurcula Marsorum Logicam, qui *tract. in lib. Prædicam. cap.* 2. ut respondeat cuidam objectioni, sic inquit. [Sed aliquis diceret, *multum* esse contrarium *pauco*, & *magnum parvo*, quæ tamen quantitates sunt. Cui respondetur, horum nullam esse quantitatem, sed potiùs de genere relativorum, quæ super quantitatem fundantur. Quod patet: nam nihil eorum secundum se dicitur *magnum*, vel *parvum*, aut *multum*, & *paucum*, sed tantum in comparatione ad aliud: unde aliquis mons dicitur *parvus* in comparatione ad majores: & granum milii dicitur quandoque *magnum* in comparatione pariter ad alia grana minora. Ergo non absolutè dicuntur, sed relativè. Pariter in vico dicimus esse *multos* homines, Athenis verò *paucos*, cum tamen pauciores sint in vico; quod aliunde non accidit, nisi ex relatione: quæ etenim in se & absolutè sunt talia, in comparatione ad quodcumque aliud semper talia sunt.]

An Quantitas habeat contrarium?

Magnum & Parvum.

Multi & Pauci.

Vt demonstretur clarè *multos*, & *paucos* non absolutè, sed relativè dici; nimirum, ex comparatione unius numeri ad alterū, est locus celeber in Sacra Pagina, quem dilucidandum adsumo.

An comparativè dicantur?

Suppono ex Apocalypsi esse Prædestinatorum numerum valde magnum: nam, si in singulis Tribubus signati sint 12000. & Tribus 12. sint signati ex Israelitis ad 144000. adscendent, quibus addere debemus *turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat, ex omnibus gentibus, & tribubus, & populis, & linguis.* Ergo sumendo numerum determinatum pro indeterminato, seu ignoto Prædestinatos ad Cœli gloriam homines esse 1000.000. dicamus. An-ne isti multi? Si absolutè sumantur, multi sunt: cæterum, si cum præscitis comparentur sunt pauci, quod nos docet Veritas æterna, quæ dicit, *Multi sunt vocati, pauci verò electi.* Ecce teste Domino nostro Iesu-Christo Cœlites tametsi numerū 1000,000. sunt pauci. Si in Choros dividantur, quomodocumque distributio fiat, erunt pauciores Chori, quàm personæ: & tamen idem Dominus noster Choros multos esse pronūciat, ait enim, *in domo Patris mei mansiones multæ sunt*: & quidem illæ paucæ, respectu terrestrium sunt multæ: nam in terris sunt duæ, quarum altera justos complectitur, altera peccatores comprehendit. Stat ergo multos, & paucos sumi comparativè: & eumdem numerum uno respectu magnum esse, & altero respectu parvum. Vnde habemus in Rhythmo,

Apoc. 7.

12000
12000
12000
144000

An sint multi vel pauci, qui ad gloriam sūt prædestinati?

Matth. 1?

An Chori Beatorum sint multi?

Ioann. 14.

An in Binario sint multa vel pauca unitates?

Oculi formosæ Isbellæ,
Qui simul sunt duri & molles,

Si multi sunt, ut sint Soles,
Pauci sunt, ut sint Stellæ.

Ecce hujus Poetæ opinione, duo uno respectu erant multi & alio pauci.

An Multi sumantur pro omnibus?

SED & *Multi* aliquando poni solent pro omnibus, ut *lib. 6. contra Iulianũ cap. 12.* nos monet S. Augustinus: qui hoc ipsum probat ex Apostolo dicente, *per unum hominem in omnes transiisse peccatum*, & posteà, *per unius inobedientiam peccatores multos esse constitutos*. Verba Divini Doctoris sunt hæc. *Per unius justificationẽ in omnes homines ad justificationem vitæ: & rursus: Per unius obedientiam justi constituti sunt multi non aliquibus exceptis, sed eosdem multos, omnes oportet intelligi; non quia omnes homines justificentur in Christo, sed quia omnes, qui justificantur, non aliter possunt justificari, quam in Christo. Sicuti possumus dicere, in aliquam domum per unam januam intrare omnes, non quia omnes homines intrant in eamdẽ domum, sed quia nemo intrat, nisi per illam. Omnes ergo ad mortem per Adam, omnes ad vitam per Christum: quia sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes vivificabuntur.*

Multi sumuntur pro omnibus, non Omnes pro multis.

Porrò hic aliqui hallucinantur. Dixit quidam eruditus Scriptor. *Nos pudieramos valer del sentido, que le da S. Augustin, entendiendo* omnes *por lo mismo que* multos *&c.* statim, *Lo mismo viene a importar y significar la palabra* omnes, *que la palabra* multi *&c.* Non nego syncategorema *Omnes* moraliter interdum sumi, sed nego primò illud significare multos; nam si cum Vlpiano libeat loqui, Hæc propositio, *Multi Hispani fuerunt Romani Imperatores*, est vera: fuerunt enim Hispani, Trajanus, Theodotius &c. Alphonsus, Carolus, &c. est autem falsa, *Omnes moraliter loquendo (fere omnes) Hispani fuerunt Romanorum Imperatores*. Et nego secundò velle Augustinum *omnium* nomine intelligere multos, sed *multorum* nomine intelligere omnes. Aliud enim est *omnes* sumi pro multis, & aliud toto cœlo diversum, *multos* sumi pro omnibus, hoc enim docet Augustinus non illud.

Aliud est multos sumere pro omnibus, & aliud omnes sumere pro multis.

Hæreticorum error.

Multi sunt Sacræ Scripturæ loci, quibus facem præbeat hæc doctrina. Dixit Christus, agens de suo Sanctissimo Sanguine, *Qui pro vobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum*. Inferunt Calvinistæ, & pessimè, *Ergo pro omnibus non fuit effusus*, unde ad solos Prædestinatos redemptionem restringunt. Inferimus Catholici, & benè. *Ergo pro omnibus effusus est*, quia *multorum* nomine omnes debent intelligi, *non aliquibus exceptis*, ut paulò ante dicebat Augustinus.

An Christus sit mortuus pro omnibus?

Trid. Decisio.

Est pro hac veritate locus clarissimus in Tridentino *sess. 6. cap. 3.* cujus verba postulant, ut attentè legantur. Sic lego. *Verùm, & si ille* (Christus) *pro omnibus mortuus est, non omnes tamen mortis ejus beneficium recipiunt, sed hi dumtaxat, quibus meritum passionis ejus communicatur.*

An fuerit Concilium legitimum?

Lutherani, & Calvinistæ inverecundè, & temerè Concilium Tridentinum rejiciunt, & in illud insolenter scribunt: unde contra eos hæc non urgent verba, nisi probetur priùs, illud fuisse Canonicum. Et hoc facili negotio evincetur: quoniam Nicænum, in quo condemnatus fuit Arrius, est Canonicum & legitimum, etiam Lutheranorum & Calvinistarum sententiâ: Ergo & Tridentinum, in quo errores Lutheri & Calvini damnantur. Patet consequentia; quia nulla in Nicæno fuit à Iure requisita solennitas, quæ in Tridentino non fuerit. Quod autem Lutherani & Calvinistæ insultent Tridentino, non videbitur mirum eis, qui historiam Ecclesiasticam legerint: nam Hæretici, morbo suo indulgent, se injustè condemnari occlamant, & in condemnantes insurgunt; quod & olim fecerunt Arriani, Macedoniani, Eutychetii, Donatistæ, Pelagiani, & alii.

Mos est hæreticorum insultare Concilio, in quo damnãtur.

Iansenistæ, sunt mitiores hæretici, Tridentinum admittunt, & obtorquent. Verba adducta, sic ipsi exponunt, ut de prædestinatis intelligantur, Christus enim, ut ajunt, *pro multis*, hoc est, pro omnibus prædestinatis mortuus est, non pro aliis; unde verba consecrationis, *qui* (sanguis) *pro vobis, & pro multis effundetur.* &c. ita interpretantur, ut *multorum* nomine non intelligendi veniant omnes homines, sed omnes prædestinati; qui tametsi pauciores sint præscitis, multi quidem sunt, & *multi* potuerunt & debuerunt vocari.

Verba Concilii obtorquent Iansenistæ.

At contra hanc Iansenistarum hæreticam interpretationem fit demonstratio evidentissima, quam ad formam sequentem, ut vires percipias, reduco.

Sed frustra.

Demonstratio pro doctrina Catholica.

BA | *Omnes, qui salvantur, mortis Christi beneficium recipiunt.*
RO | *Sed aliqui, pro quibus mortuus est Christus, ejus mortis beneficium non recipiunt.*
CO | *Ergo aliqui, pro quibus mortuus est Christus, non salvantur.*

Consequentia est legitima, in modo & figurâ notissimis: utraque præmissa est Tridentini: ergo consequentiam solus negabit, qui Dialecticam nesciat; & solus

lus negabit consequens, qui esse hæreticus velit. Stat ergo Fide Catholicâ tenendum esse, in illis verbis, *qui pro vobis, & pro multis effundetur*, nomine *multorum* omnes intelligi homines nemine dempto.

PAVCI.

Quot sint paucorum nomine intelligendi?

SI tres *multi* dicuntur, (*leg. licèt Imperator. de leg. 1. cum simil.* Spiegelius) duo erunt *pauci*. Et ostenditur: Nam pauci sunt pauciores, quàm multi, ergo & quàm tres; nam tres ut dicebamus sunt multi. Sed & pauci sunt plures quàm unus: ergo sunt duo. Adfirmat hanc resolutionem *lex 1. D. de præscriptis verbis*, ubi ait Papinianus, *Sed ne res exemplis egeat, paucis agam*, & posteà rem eamdem dilucidat duobus exemplis.

An pauci relativè sumantur?

Interim *pauci*, & *multi*, ut dicebamus, voces sunt relativæ; nam qui in parvo pago erunt multi, in oppido magno erunt pauci.

Qui negat rem à paucis fieri, ambiguè loquitur, nec enim faciunt pauci, quod nulli, nec quod omnes. Ergo tolli amphibologia debebit à reliquo orationis contextu. D. Ludovicus Gongora *Sol. 2. vers. 397.*

Pauci nullis, & multis opponuntur.

De aquel morro difficil, cuyas rocas
Tarde o nunca pisaron cabras pocas,
Y milano vencio con pesadumbre.

Dicit in collem illum non adscendisse capras paucas, quod esse verum posset, si adscendissent multæ. At ex contextu liquet, fuisse tam arduum & difficilem, ut illam vix paucæ, & hoc rariùs & seriùs superare potuerint.

RARI.

An omnis in Iure definitio sit periculosa?

VSus est hoc syllogismo Vlpianus, & conclusit modaliter *l. omnis definitio ff. de reg. jur.* cujus verba, ut Viri magni liquidiùs cognoscatur ingenium, hic breviter dilucidabo. Sic inquit.

Omnis definitio in Iure Civili periculosa est: parum (aliàs, *rarum*) *est enim, ut non subverti possit.*

Budæus legi vult *rarum*: Cagnolus *parum*. Illud, *ut* poni videtur pro *quod*: ut & fecit Terentius. Hanc legem, ut clarior sit, Cagnolus *tom. 3. pag. 786. num. 1.* ad hæc verba reducit. *Omnis definitio in Iure Civili periculosa est, cum facilè subverti possit.* Sed non assequitur Vlpiani mentem: non enim inquit Vlpianus omnem facilè subverti posse, sed raras esse, quæ subverti non possint: erunt igitur, teste Vlpiano, saltem aliquæ, quæ subverti non possint: & nihilominus omnes erunt periculosæ: aliud enim est esse periculosam, & aliud malam: sicut aliud est propositionem esse incertam, & aliud falsam.

An Cagnolus intelligat Vlpianum?

Ad Vlpiani mentem debemus discurrere sic.

Ponitur Definitio pro Regula?

RA | *Rara est in Iure Definitio (Regula) quæ subverti non possit.*
PI | *Sed hæc*, Qui tacet consentire videtur. *Est Definitio (Regula) Iuris Civilis.*
DI. | *Ergo vix probabile est, subverti non posse.*
. | *Et quidem, si ferè certum est, illam subverti posse, periculosa est.*
. | *Sed omnes aliæ Definitiones (Regulæ) sunt eidem similes quoad hoc.*
. | *Ergo omnes Iuris Civilis Definitiones (Regulæ) periculosæ sunt.*

Sed Regulam illam, *Qui tacet* &c. superius illustravimus, ut jam nisi fortè me doctissimi Viri decipiunt, subverti nullo modo possit.

IVvat hic ex Virgilio Æneid. 1. aliquas lineas sumere.

Trojanorum naufragia.

Vnam, quæ Lycios, fidumque vehebat Orontem,
Ipsius ante oculos ingens à vertice pontus
In puppim ferit, excutitur pronusq; magister
Volvitur in caput; ast illam ter fluctus ibidem
Torquet agens circum, & rapidus vorat æquore vortex:
Apparent rari nantes in gurgite vasto. &c.
Æneas scopulum intereà conscendit, & omnem
Prospectum latè pelago petit, Anthea siquà
Iactatum vento videat, Phrygiasq; triremes. &c.

Ecce Æneas non omnem amittit animum, nec omnem deponit spem, sed adhuc adscendit scopulum, & amicos se recuperaturum confidit. Discurrebat sic.

Æneæ discursus.

Rari apparebant nantes in gurgite vasto nempe ex illis quos vehebat triremis Lycia.

Sed illa Orontem & Anthea vexit.

Ergo nondum certum est illos esse submersos. Ergo manet adhuc aliqua spes tametsi tenuis.

Ergo amor suppleat quantum deficit probabilitati. Adscendamus igitur in scopulum & despiciamus pelagus, si fortè illos videre & juvare possimus.

Et quidem temerè processisset Æneas, si resolutionem aliquam sumpsisset nocivam

Si multi sunt, ut sint Soles,
Pauci sunt, ut sint Stellæ.

Ecce hujus Poetæ opinione, duo uno respectu erant multi & alio pauci.

An Multi sumantur pro omnibus?

SED & *Multi* aliquando poni solent pro omnibus, ut *lib.6. contra Iulianũ cap.12.* nos monet S.Augustinus: qui hoc ipsum probat ex Apostolo dicente, *per unum hominem in omnes transiisse peccatum*, & posteà, *per unius inobedientiam peccatores multos esse constitutos*. Verba Divini Doctoris sunt hæc. *Per unius justificationẽ in omnes homines ad justificationem vitæ: & rursus: Per unius obedientiam justi constituti sunt multi non aliquibus exceptis, sed eosdem multos, omnes oportet intelligi; non quia omnes homines justificentur in Christo, sed quia omnes, qui justificantur, non aliter possunt justificari, quam in Christo. Sicuti possumus dicere, in aliquam domum per unam januam intrare omnes, non quia omnes homines intrant in eamdẽ domum, sed quia nemo intrat, nisi per illam. Omnes ergo ad mortem per Adam, omnes ad vitam per Christum: quia sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes vivificabuntur.*

Multi sumuntur pro omnibus, non Omnes pro multis.

Porrò hic aliqui hallucinantur. Dixit quidam eruditus Scriptor. *Nos pudieramos valer del sentido, que le da S. Augustin, entendiendo* omnes *por lo mismo que* multos *&c.* statim, *Lo mismo viene a importar y significar la palabra* omnes, *que la palabra* multi *&c.* Non nego syncategorema *Omnes* moraliter interdum sumi, sed nego primò illud significare multos: nam si cum Vlpiano libeat loqui, Hæc propositio, *Multi Hispani fuerunt Romani Imperatores*, est vera: fuerunt enim Hispani, Trajanus, Theodotius &c. Alphonsus, Carolus, &c. est autem falsa, *Omnes moraliter loquendo (fere omnes) Hispani fuerunt Romanorum Imperatores*. Et nego secundò velle Augustinum *omnium* nomine intelligere multos, sed *multorum* nomine intelligere omnes. Aliud enim est *omnes* sumi pro multis, & aliud toto cœlo diversum, *multos* sumi pro omnibus, hoc enim docet Augustinus non illud.

Aliud est multos sumere pro omnibus, & aliud omnes sumere pro multis.

Hæreticorum error.

Multi sunt Sacræ Scripturæ loci, quibus facem præbeat hæc doctrina. Dixit Christus, agens de suo Sanctissimo Sanguine, *Qui pro vobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum*. Inferunt Calvinistæ, & pessimè, *Ergo pro omnibus non fuit effusus*, unde ad solos Prædestinatos redemptionem restringunt. Inferimus Catholici, & benè. *Ergo pro omnibus effusus est*, quia *multorum* nomine omnes debent intelligi, *non aliquibus exceptis*, ut paulò ante dicebat Augustinus.

An Christus sit mortuus pro omnibus?

Trid. Decisio.

Est pro hac veritate locus clarissimus in Tridentino *sess.6.cap.3.* cujus verba postulant, ut attentè legantur. Sic lego. *Verùm, & si ille* (Christus) *pro omnibus mortuus est, non omnes tamen mortis ejus beneficium recipiunt, sed hi dumtaxat, quibus meritum passionis ejus communicatur.*

An fuerit Concilium legitimum?

Lutherani, & Calvinistæ inverecundè, & temerè Concilium Tridentinum rejiciunt, & in illud insolenter scribunt: unde contra eos hæc non urgent verba, nisi probetur priùs, illud fuisse Canonicum. Et hoc facili negotio evincetur: quoniam Nicænum, in quo condemnatus fuit Arrius, est Canonicum & legitimum, etiam Lutheranorum & Calvinistarum sententiâ: Ergo & Tridentinum, in quo errores Lutheri & Calvini damnantur. Patet consequentia; quia nulla in Nicæno fuit à Iure requisita solennitas, quæ in Tridentino non fuerit. Quod autem Lutherani & Calvinistæ insultent Tridentino, non videbitur mirum eis, qui historiam Ecclesiasticam legerint: nam Hæretici, morbo suo indulgent, se injustè condemnari occlamant, & in condemnantes insurgunt; quod & olim fecerunt Arriani, Macedoniani, Eutychetii, Donatistæ, Pelagiani, & alii.

Mos est hæreticorum insultare Concilio, in quo damnãtur.

Verba Concilii obtorquent Iansenistæ.

Iansenistæ, sunt mitiores hæretici, Tridentinum admittunt, & obtorquent. Verba adducta, sic ipsi exponunt, ut de prædestinatis intelligantur, Christus enim, ut ajunt, *pro multis*, hoc est, pro omnibus prædestinatis mortuus est, non pro aliis; unde verba consecrationis, *qui* (sanguis) *pro vobis, & pro multis effundetur.* &c. ita interpretantur, ut *multorum* nomine non intelligendi veniant omnes homines, sed omnes prædestinati: qui tametsi pauciores sint præscitis, multi quidem sunt, & *multi* potuerunt & debuerunt vocari.

Sed frustra.

At contra hanc Iansenistarum hæreticam interpretationem fit demonstratio evidentissima, quam ad formam sequentem, ut vires percipias, reduco.

Demonstratio pro doctrina Catholica.

BA | *Omnes, qui salvantur, mortis Christi beneficium recipiunt.*
RO | *Sed aliqui, pro quibus mortuus est Christus, ejus mortis beneficium non recipiunt.*
CO | *Ergo aliqui, pro quibus mortuus est Christus, non salvantur.*

Consequentia est legitima, in modo & figurâ notissimis: utraque præmissa est Tridentini: ergo consequentiam solus negabit, qui Dialecticam nesciat; & solus

lus negabit consequens, qui esse hæreticus velit. Stat ergo Fide Catholicâ tenendum esse, in illis verbis, *qui pro vobis, & pro multis effundetur*, nomine *multorum* omnes intelligi homines nemine dempto.

P A V C I.

Quot sint paucorum nomine intelligendi?

SI tres *multi* dicuntur, (*leg. licèt Imperator. de leg.* 1. *cum simil.* Spiegelius) duo erunt *pauci*. Et ostenditur: Nam pauci sunt pauciores, quàm multi, ergo & quàm tres; nam tres ut dicebamus sunt multi. Sed & pauci sunt plures quàm unus: ergo sunt duo. Adfirmat hanc resolutionem *lex* 1. *D. de præscriptis verbis*, ubi ait Papinianus, *Sed ne res exemplis egeat, paucis agam*, & posteà rem eamdem dilucidat duobus exemplis.

An pauci relativè sumantur?

Interim *pauci*, & *multi*, ut dicebamus, voces sunt relativæ; nam qui in parvo pago erunt multi, in oppido magno erunt pauci.

Qui negat rem à paucis fieri, ambiguè loquitur, nec enim faciunt pauci, quod nulli, nec quod omnes. Ergo tolli amphibologia debebit à reliquo orationis contextu. D. Ludovicus Gongora *Sol.*2. *vers.*397.

Pauci nullis, & multis opponuntur.

De aquel morro difficil, cuyas rocas
Tarde o nunca pisaron cabras pocas,
Y *milano vencio con pesadumbre*.

Dicit in collem illum non adscendisse capras paucas, quod esse verum posset, si adscendissent multæ. At ex contextu liquet, fuisse tam arduum & difficilem, ut illam vix paucæ, & hoc rariùs & seriùs superare potuerint.

R A R I.

An omnis in Iure definitio sit periculosa?

VSus est hoc syllogismo Vlpianus, & conclusit modaliter *l. omnis definitio ff. de reg. jur.* cujus verba, ut Viri magni liquidiùs cognoscatur ingenium, hic breviter dilucidabo. Sic inquit.

Omnis definitio in Iure Civili periculosa est: parum (aliàs, *rarum*) *est enim, ut non subverti possit*.

Budæus legi vult *rarum*: Cagnolus *parum*. Illud, *ut* poni videtur pro *quod*: ut & fecit Terentius. Hanc legem, ut clarior fit, Cagnolus *tom.3.pag.786.num.* 1. ad hæc verba reducit. *Omnis definitio in Iure Civili periculosa est, cum facilè subverti possit*. Sed non assequitur Vlpiani mentem: non enim inquit Vlpianus omnem facilè subverti posse, sed raras esse, quæ subverti non possint: erunt igitur, teste Vlpiano, saltem aliquæ, quæ subverti

An Cagnolus intelligat Vlpianum?

non possint: & nihilominus omnes erunt periculosæ: aliud enim est esse periculosam, & aliud malam: sicut aliud est propositionem esse incertam, & aliud falsam. Ad Vlpiani mentem debemus discurrere sic.

Ponitur Definitio pro Regula?

RA PI DI.

Rara est in Iure Definitio (Regula) quæ subverti non possit.
Sed hæc, Qui tacet consentire videtur. *Est Definitio (Regula) Iuris Civilis.*
Ergo vix probabile est, subverti non posse.
Et quidem, si fere certum est, illam subverti posse, periculosa est.
Sed omnes aliæ Definitiones (Regulæ) sunt eidem similes quoad hoc.
Ergo omnes Iuris Civilis Definitiones (Regulæ) periculosæ sunt.

Sed Regulam illam, *Qui tacet* &c. superius illustravimus, ut jam nisi fortè me doctissimi Viri decipiunt, subverti nullo modo possit.

IVvat hic ex Virgilio Æneid. 1. aliquas lineas sumere.

Vnam, quæ Lycios, fidumque vehebat Orontem,
Ipsius ante oculos ingens à vertice pontus.
In puppim ferit, excutitur pronusq; magister
Volvitur in caput; ast illam ter fluctus ibidem
Torquet agens circum, & rapidus vorat æquore vortex:
Apparent rari nantes in gurgite vasto. &c.
Æneas scopulum intereà conscendit, & omnem
Prospectum latè pelago petit, Anthea si quà
Iactatum vento videat, Phrygiasq; triremes. &c.

Troianorum naufragia.

Ecce Æneas non omnem amittit animum, nec omnem deponit spem, sed adhuc adscendit scopulum, & amicos se recuperaturum confidit. Discurrebat sic.

Æneæ discursus.

Rari apparebant nantes in gurgite vasto nempe ex illis quos vehebat triremis Lycia.

Sed illa Orontem & Anthea vexit.

Ergo nondum certum est illos esse submersos. Ergo manet adhuc aliqua spes tametsi tenuis.

Ergo amor suppleat quantum deficit probabilitati. Adscendamus igitur in scopulum & despiciamus pelagus, si fortè illos videre & juvare possimus.

Et quidem temerè processisset Æneas, si resolutionem aliquam sumpsisset nocivam

Ubi non agitur de violatione præcepti, aut damno tertii, tenuis Probabilitas sufficit.

vam proximo. At quia adscendendo scopulum nulli nocebat, & fortè poterat juvare aliquem, tenuis illa quæcumque spes, minor omni probabili potuit sufficere, ut illum à notâ imprudentiæ excusaret.

An ex syncategorematæ, Rarò, inferatur temeritas?

HUC pertinet *lex LXV. ff. de reg. jur.* desumpta ex Iuliano dicente. *Ea, quæ rarò accidunt, non temerè agendis negotiis computantur.*

Primò occurrit illud *non*, an debeat necessariò expungi? Et quidem, quæ rarò contingunt, vel inter negotia computantur, ut judicentur, aut ut judicent.

An de rarò contingentibus ferantur leges?

PRIMUS sensus in hac Quæstione reperitur. *An ferri leges debeant, quibus casus rarò accidentes judicentur?* Respondet negativè Hypocrates, qui ideò de podagrâ nihil scripsit; quia, cùm ejus ævo, teste Plinio, omnes homines frugales essent, & tenui alimento contenti sobriam vitam agerent, opinatus est nullos, aut raros hoc morbo, qui ab intemperantiâ oritur, corripiendos. Et ideò intentus morbis communibus, de hoc, qui erat rarò vel nunquam futurus, non tractavit.

Cur de Podagra non scripserit Hypocrates?

Ejusdem fuit sententiæ Solon, qui leges Athieniensibus dedit, & nullum suppliciũ statuit parricidii; nam Cicerone asserente, tam rarò parricidia accidunt, ut vel nõ crediderit posse Athenis tam inhumanum hominem reperiri, qui eum à quo vitam acceperat, vitâ privaret: vel judicaverit tabulas publicas legibus de rarò contingentibus non debere gravari, cùm legum munus sit communes mores temperare & corrigere, non autem ad casus impossibiles, aut ad raros, qui sunt similes impossibilibus, oculos vertere: non quod crimina, quæ rarò contingunt, impunita manere debeant: sed quia hæc possunt Iudicum arbitrio relinqui. Ergo stando Hypocratis & Solonis judicio, delendum veniet illud *non*, & dicendum, *Ea, quæ rarò accidunt, temerè* (*stultè, inconsultò*: sic enim ex lege. *eum quem temerè. ff. de jud.* Doctores vocem interpretantur) *inter negotia & casus, de quibus leges feruntur, computantur.*

Cur Solon non tulerit legem in parricidas?

Nunc podagra morbus est frequens.

Monet P. Martinus Martini apud Sinenses de Chiragra & Podagra nihil sciri quia bibunt calida & non delectantur potu frigido.

Contrariæ opinionis non sunt dicendi nostri ævi Medici, qui doctissimè scripserunt de podagrâ: nam hic molestissimus morbus est hodie communissimus, & ideò inter raros temerè computaretur. Venio ad opinationem Solonis, cui Prudentes Romani inhærere noluerunt. Unde Cicero, qui in Oratione illâ, quam pro Sexto Roscio habuit, postquam, cur contra Parricidas non tulerit legem Solon exposuerat, ejus imprudentiam incusat, inquit enim. *Majores nostri sapientiùs: qui cùm intelligerent nihil esse tam sanctum, quod non aliquando violaretur audacia, supplicium in Parricidas singulare excogitaverunt; ut quos natura ipsa in officio continere non potuisset, magnitudine pœnæ, maleficio submoverentur.* Ciceroni omnes hodie Legislatores subscribunt: qui pœnas atroces constituunt, quibus Parricidæ auferantur. Hæc est vera sententia, juxta quam fuit loquutus Iulianus: quæ jubet illud *non* retineri. Sanè Hieronymus Cagnolus *tom. 3. pag. 669. a. num.* 2. dat Iuliani verbis interpretationem manifestè contrariam. [Tu meliùs exponas, ait, non recedendo à verbis Iurisconsulti, quod similia, quæ rarò accidunt, non facile computantur agendis negotiis, per leges scilicet, quas futuris negotiis formam dare certum est. *l. leges, & constitut. C. de legib.*] Dele *non facile*, & scribe *non temerè*. nam sensum in oppositâ provehunt.

Romani habuerunt leges in parricidas.

SECUNDUS in istâ. *An ea, quæ rarò accidunt, assumi debeant, ut de agendis negotiis deliberemus?* Respondet Baldus *in leg. 3. ff. de legib.* appositissimè. *Quia sicut una hirundo non facit ver, nec pulchra dies æstatem, ita nec unus casus legem*: nam hæ sunt similes, & ideò consequentiæ damnandæ.

Ex hoc syncategoremate oritur temeraria conclusio.

Unam, aut raras hirundines volitare videmus.
Ergo habemus jam ver.
Una aut raræ dies serenæ adlucent.
Ergo in æstate sumus.
Unum aut raros similes casus habemus.
Ergo per inductionem adscendendo possumus legem, aut universalem regulam statuere.

Ergo, si raros, qui talia fecerunt, constat esse homicidas. Si Petrus talia etiam fecisse convincatur; temerè ex hoc capite homicida dicetur.

NOTA.

TAmetsi ex rarissimo eventu consequentia prudens inferri non possit, ex casibus minus raris sumi potest cautela, & determinata aliqua dispositio. Exemplo mihi sit *lex, Antiqui. D. si pars hæred.* in quâ ex antecedenti raro Imperator procedit; inquit enim. *Antiqui libero ventri prospexerunt, ut in tempus nascendi omnia ei Iura integra reservarent: Sicuti apparet in Iure hæreditatum: In quibus, qui post eum gradum agnationis sunt, quo est is, qui in utero est, non admittuntur, dum incertum est, an nasci possint. Ubi autem eodem gradu sunt cæteri, quo, &* ven-

Madriti Dña Sophia Israelis Germanorum, quos dicimus Alabarderos, Signiferi, quam probe novi, quinque uno partu edidit: & P. Petrus de Vreña Cisterciens. Nava in Castella veteri puerperâ infantem edidisse, & postea ab experta obstetrice cinctam mansisse aliquot diebus, & alium tandem edidisse.

veniret, tunc, quæ portio in suspenso esse debeat, quæsierunt: Et quia non poterant scire, quot nasci possent: Ideò multa de hujusmodi re tam varia, & incredibilia tradiderunt, ut fabulis annumerentur. Nam traditum est, & quatuor pariter puellas à matrefamilia natas esse. Alioquin tradidere non leves Authores quinquies quaternos enixam Aloponentiam: & multas Aegypti uno utero septenas. Sed, & tergeminos Senatores cunctos (vel *cinctos*, ut in Florentinis) *vidimus: Horatius. Sed & Aelius scribit se vidisse in Palatio liberam mulierem, quæ ab Alexandria perducta esset, ut Hadriano ostenderetur cum quinque liberis: ex quibus quatuor eodem tempore enixa, inquit, dicebatur quintum post quadragesimum diem. Quid ergo? Prudentissimè Iuris Authores medietatem quamdam secuti sunt, ut quod fieri non rarò admodum posset intuerentur: id est, quia poterat, ut regimini nascerentur, quartam partem supersiiti filio assignaverant. &c. Ideòque & si unum partiura sit non ex parte dimidia, sed ex quarta interìm hæres erit.*

Vdalricus Zasius *in tit. 5. de Statu homin. nu.* 14. de superfœtatione hæc scribit. [Credo etiam partum esse legitimum, etiam si mulier superfœtarit, hoc est, ex intervallo temporis suos liberos gignat, ut si hodie unum, post mensem alium, vel post triduum: hoc enim dicitur *superfætare*. Medici non eleganti vocabulo nominant *superimpregnationē*. Posse autem fœminas superfœtare Philosophus *libr. 6. & 7. de animalib.* locuples testis est, & Plinius *libr. 7. cap. 11.* &c.]

Quid sit superfœtare?

Quid superimprægnari?

An fœmina superfœtare possint?

N V L L V S, *moraliter*.
F E R E N V L L V S.

IN praxi sumi potest, & solet pro Vniversali negativâ reali; nam ubi signū *Nullus* manifestè concludit, ibi signum *Fere nullus* præsumptionem vehementem inducit, & sufficit ad informationem plenam. *leg. 1. §. 1. C. de rei uxor. action.* [Et hîc obiter nota inter *Nullus* & *Omnis* perpetuam correspondentiam inveniri, nam sunt signa contraria, & contrarias positiones constituunt, quæ negatâ alterius-utrius copulâ coincidunt. Verbi gratiâ.

Vniversalis asserentis & negantis oppositio, & omnenie.

Omnis homo est albus.
Nullus homo est albus.

sunt contrariæ. Si in primâ dicas *non est*, æquipollebit secundæ: in secundâ ponas *non est*, æquipollebit primæ. Pono exempla.

De æquipollentia contrariarum.

Omnis homo est albus.
Nullus homo non est albus.

Eodem modo de syncategorematibus *Fere omnis*, & *Fere nullus* philosophandū est: opponuntur enim inter se, & tamen additâ negatione coincidunt, quoniam hæ duæ propositiones,

Quomodo Fere omnes & Fere nulli ad æquipollentiam reducantur?

Fere omnes sunt albi.
Fere nulli sunt albi.

simul falsæ esse possunt, esse autem simul veræ non possunt. At si in alterâ aut negetur copula, aut oppositum prædicatum ponatur, cohærebunt: ut

Fere omnes sunt albi.
Ergo fere nulli non sunt albi.
Ergo fere nulli sunt non albi.
Ergo fere nulli sunt nigri.

Et hæc de horum signorum connexione adnotasse sufficiat.] Venio ad usum.

CElleberrima est historia, quæ narratur 3. *Reg.* 3. & habetur *cap. Afferte mihi gladium. 2. de præsumpt.* quam ad synopsim hanc reduco. [Duæ fœminæ coram Salomone differebant de filio: quē alterutra protestabatur suum esse. Cùm reduci ad concordiam non possent; jussit Salomon infantem dividi, & dimidium alteri, & alteri dimidium consignari. Sententiam acceptavit altera, malens occidi infantem, quam causâ cadere. Sed altera misericordiâ mota, petiit, ne infans divideretur, sed potiùs adversariæ integer traderetur. Tunc Rex hanc esse veram matrem pronunciavit,& illi parvulum adjudicavit.] Sententia à Salomone lata hujus fuit Syllogismi Conclusio.

An ex universalitate morali possimus in praxi venire ad sententiam definitivam?

Nulla mater vult permittere, quòd occidatur filius suus: &, siqua hoc mulier permittit, non est mater.
At fœmina A. non vult permittere, ut occidatur iste infans: fœmina B. permittit.
Ergo fœmina A. est illius mater, & fœmina B. non est mater.

Salomonis ab omnibus laudata sententia

Sententia fuit definitiva, & tamen major non est metaphysicè certa; vidimus enim matres, quæ inhumanis præjudiciis præventæ in soboles proprias sævirent.

Si esset res, quæ testibus probari potuisset, non fuisset Salomon morali Syllogismo contentus: meridianâ luce clariores postulat probationes materia, demonstrationis capax, *l. Sciant cuncti. de probationibus*; at cùm factum ita obnubilatur circumstantiis, ut ad tantam claritatem pervenire non possis, oportet, ut eam ineas viam, quæ videtur veritati conformior. *l. Licet Imperator. D. de legat.* 1. *l. Sciant cuncti.* ibi. *Vel indiciis ad probationem indubitatis*. Item. *l. Non omnes. §. à barbaris. D. de re militari*. ibi. *Licèt liquidò*

Non sufficit moralis certitudo quando realem habere possumus.

liquidò constare non possit, argumentis tamen dignoscendum est. Sic sentiunt Doctores communiter: nempe, Bartolus *l.Si quando C.unde vi. leg.* 1. *in fin. D. de verb. obligat. l.Non solum* §. *Probari D. de nov. oper.nunciat.in l.Siquis ex argentariis* § *penult. num.3. in fin.D. de edendo.* Afflictus *decis.*44.*nu.*14.Menochius *lib.*4.*præsumpt.* 19.*nu.*5.Antonius Rub.Bech. *cons.*52. *nu.* 41.Padilla *l.Cum ea C.de transact. nu.*12. Ceballus *tom.*5.*qu.*12. *num.* 19.*&* 20. Farinaccius *qu.*24.*nu.*6. Riccius *collect.*379. Larrea *allegat.*96. *num.*3. Hinc multæ in Iure phrases, quæ realiter essent falsæ, & tamen veræ sunt, quia moraliter intelliguntur. Sanè, pro notorio haberi debet, quod legitimis suadetur conjecturis *cap.*1 ubi Abbas *notab.*2.*de cens.*Et tamen, quæ per conjecturas probantur, non sunt notoria realiter, sed virtualiter: prudentum enim consideratione ita se habent, ac si verè & realiter essent notoria. Antonius Rub.*loc.cit.* probationem per vehementissima indicia deductam *manifestam* appellat nimirum moraliter & virtualiter.Vnde quando lex præcipit, ut res aliqua expressè probetur,intelligēda est juxta capacitatē materiæ, expressè enim conjecturis probatur,quæ aliter probari non potest,ut in terminis habet Afflictus *d.decis.*44.*n.*15

Notorium moraliter.

Conjecturarū efficacia.

Indiciorum vehementium efficacia.

Sunt & alii loci, qui morali sunt universalitate contenti. *Lex* CLXIII.*ff. de reg.jur.*sumpta ex Paulo sic habet.

An plus commodi habere possit, quàm habebat, qui contulit?

Nemo plus commodi hæredi suo relinquit quàm quod ipse habuit.

Interim sunt casus, in quibus hæres plus commodi recipiat, quàm prior dominus: nam si hæres sit clericus, miles, aut quocumque nomine liber à publicis impositionibus,gaudebit bonis liberis,quę apud priorem dominum erant tributo obnoxia.

An possit agere nomine alieno?

Vlpiani etiam verba, quæ referuntur *l.* CLXVI.*ff.de reg.jur.*cum limitatione accipiuntur. Sunt enim.

Nemo alieno nomine agere potest.

Fallit enim in aliquibus casibus,qui à Cagnolo *tom.*3.*pag.*763. *b.*adducuntur.

N V L L V S, *realiter.*

PRoderit audire Euripidem,qui *in supplicüs* sic cecinit.

An sit aliquid nobilius legibus?

Nihil est in Civitate præstantius, quam leges
Rectè posita: nam, & inferioris homo sortis;
Et qui ditior est, æquale Ius experiuntur:
Vicit enim minor majorem, si justam causam habeat,

Primus versus exhibet propositionem negativam realiter universalem, quæ nulli exceptioni subjicitur; nulla enim res in Republica sanctior aut necessarior justis legibus.

Nec objicias Religionem esse nobiliorem Iustitia: non enim Religio sine Iustitia & legibus invenitur: nam Religio est Iustitia erga Deum, & præcipuè in Republica benè gubernata leges Religionem & cultum Divinum concernunt.

Iuvat etiam recognoscere *leg.* LXXVI. *ff. de regul. jur.* in qua Papinianus sic inquit.

An possit mutare dictamen?

Nemo potest mutare consilium suum in alterius injuriam.

Consonat *c.quod semel placuit*, & *c.mutare de reg.jur.in* 6.

An Regula sit doctrinalis?

His verbis concepta, non est doctrinalis, quia reddit hunc sensum, *Non potes mutare consilium, quando non potes mutare consilium*, quia mutare cum injuria alterius, est mutare,quando alter habet jus,ut non mutetur consilium, quando tu non potes mutare consilium.

Dicit Hieronymus Cagnolus *tom.* 3. *pag.*683.*b.n.* 1. injuriam pro damno & detrimento alius desumi: & probat *ex d. c. mutare cum Gloss.a.* Sed fallitur, damnum enim, & detrimentum ab injuria distinguitur, & cum damno & detrimento cujuscumque potest Petrus sibi consilium mutando prospicere, & suam utilitatem procurare, modo nemini injuriosus sit. Pono exemplum. Petrus dederat tibi precario aliquam rem: habebat intentionem non repetendi illam toto hoc anno; mutat consilium, & illam hodie repetit;& hac lege non potest condemnari: illa enim repetitio, ut sit tibi incommoda, & damnum, aut detrimentum pariat, non est injusta, nec ullam tibi injuriam infert. Sed hic obiter nota me proximo ex justitia, & ex charitate teneri. Iustitia præcipit,ut nihil faciam cum damno alterius, quando ille habet jus ad non subeundum illud damnum. Quid, si non habeat istud jus? Si illa actio,ex qua damnum illud resultat, sit mihi utilis, aut omissio illius actionis mihi sit perniciosa, potero illam facere, quia Charitas, ut amem proximum præcipit;non autem,ut illum mihi anteferam, scriptum est enim, *Charitas incipit à seipsa.* Cæterùm, si ex tali actione (mutatione consilii)nullam ego utilitatem consequar, nec damnum vitem, & tamen tu damnum patiaris, ex Charitate abstinere debebo;& dicar invidus, si non abstineam; quia in damnum tuum sine causa operabor. Hac doctrina præmissa Theses nonnullas subscribamus. Sit

Damnum ab injuria distinguitur.

Datum precariò semper repeti potest.

Aliter Iustitia & aliter obligat Charitas.

Pri-

Vota decisiva non mutantur.

Prima. *Consilium decisivum post pronunciatam sententiam mutari non potest.* Ita Baldus & Philippus Fran. *in c. mutare de reg. juris in 6.* Decius, & alii *l. 1. §. 1. ff. quod quisque jur.* Cagnolus *tom. 3. pag. 683 b. num. 2.* Facit textus *ex l. qui arbiter ff. de arbitr.* & *l. Iudex, posteaquam ff. de re judic.* Consultò addidi, *post pronunciatam sententiam*: ubi enim plures simul de sententia pronuncianda deliberant, tu qui propter rationes tales, aut tales protulisti quid sentias, si socii validiores adducant, & tuas enervent, non solùm mutare poteris decisivum consilium, sed & debebis; erit enim pertinacia in falsa remanere sententia post cognitionem veritatis. Cæterùm, si semel proferatur sententia, propter supervenientes notitias revocari non potest: pars enim condemnata sibi imputet, si tempestivè non produxerit omnia, quæ poterant suæ causæ prodesse. Idem debemus dicere, si Iudex sit unicus: nam & si decreverit talem pronunciare sententiã, imò etsi illam jã conceperit, & scripserit, tamen non pronunciaverit, re melius cõsiderata, aut novis rationibus perpensis poterit, aut etiam debebit præjudicium mutare.

Sententiam semel pronunciatam Iudices mutare non possunt.

De illa clausula, Salvo meliori consilio.

Hinc respondetur Quæstioni illi, quæ inquirit, *An-ne illa clausula,* Salvo meliori consilio, *possit votis decisivis apponi?* Negat Cagnolus *ex leg. Claudius Felix ad fin. qui potior in pign.* cum his, quę scribit Ang. *in cons.* 110. Ego verò iterum eodem modo distinguo. Nam, vel Iudices deliberant, vel pronunciant. Quando deliberant, urbanitas & prudentia postulat, ut unusquisque dicat. [Has rationes perpendo, & ex illis in hanc sententiam eo, salvo meliori consilio.] Potest enim contingere, ut illæ rationes evacuẽtur, & alia resolutio sumatur. Verum enim verò, in ipsa sententia, quando pronunciant Iudices, ineptè poneretur clausula, *Salvo meliori consilio*, aut *meliori judicio*.

Consilium de re manifesta est immutabile.

Secunda. *Consilium consultivum, si de re manifesta sit, mutari non potest.* Patet: quia nemo potest consulentem decipere: & sicut non potes Titio contra manifestam veritatem consulere: sic nec potes legitimum consilium mutare.

At sæpè veritatem quærimus, & hæremus. Sæpè post omnem diligentiam decipimur; quoniã *quandoq; bonus dormitat Homerus*, ut ait Glossa *in c. siquis cũ noverca 32. qu. 7.* Sæpè propter nova phantasmata (notitias) novas quotidiè intellectiones (opiniones) habemus, *libr. 3. de Anim.* afferente Aristotele. Vnde circumfertur Adagium, *Humanum est errare, & Diabolicum perseverare.* Corrigere enim errantem proximum ex Charitate unusquisque tenetur: ergo à fortiori se, qui se priùs erravisse cognoscat, ut scitè discurrit Felinus. Desiderare debet homo veritatem cognoscere, & studere semper, ut doctior è vita discedat. Hinc ille Iurisconsultus, cujus *in l. apud Iul. ff. de fideicõm. liber.* Pomponius meminit, tametsi senio confectus studiosè dicebat, *Etsi essem moribundus, discere vellem.* Ex quibus omnibus oritur Thesis

Homines errant & dæmones in errore perseverant.

Mutare consilium in melius non est inconstantia, sed prudentia.

Tertia. *Consultivum consilium semper in melius mutari potest.* Decius *l. nemo. 76. ff. de reg. jur. l. edita in not. C. de eden. & in l. precibus not. 2. C. de impub. & aliis substit.* Barba *tom. 1. cons. 1. 10. & 58.* Huc respiciebam, cum primùm sum admotus regimini, LobkoWitziæ enim Aquilæ inclinatæ dextrorsum hoc Lemma inscripsi: *Non flecti, aut in dexteram.* Huc in Hispani Stemmatis Prologo, dicens, *Errar pueden y suelen los hombres, mas los que no quieren corregirse, merecen ser herrados; porque o son esclavos de sus prejuizios, o como caballos desbocados se arrojan sin entendimiento: y en este sentido nos decia el Rey Propheta*, Nolite fieri sicut equus, & mulus, quibus non est intellectus: *no os precipiteis sin saber bien donde haveis de venir a parar, como lo haze el caballo, que roto el freno, ni tiene juizio para gobernarse, ni se dexa gobernar de su dueño.* Oportet enim interdum mutare consilium; & qui sibi non sufficit, alieno debet gubernari judicio: quod, seu consulas, seu consularis, potest in melius & utilius mutari. Quæ doctrina, non solum habet locum, ut vitam propriam dirigam, sed etiam ut proximum adjuvem: nam, si dedi tale, aut tale consilium Petro, & modò aliud melius occurrit, illum monere potero, ut prudentiùs procedat. Nec benè discurrit Cagnolus *loc. cit. nu.* 12. cum ait. [Pilatus sententiam contra Christum, quamvis pessimè latam noluit corrigere, respondens, *Quod scripsi, scripsi.*] Nam Iudæi non petebant, ut sententiam rescinderet, sed ut inscriptionem mutaret: capite enim undevigesimo apud Ioannem Evangelistam legimus. *Dicebant ergo Pilato Pontifices Iudæorum, Noli scribere, Rex Iudæorum; sed quia ipse dixit, Rex sum Iudæorum. Respondit Pilatus. Quod scripsi, scripsi.*

Ierran los hombres; los caballos, y los esclavos son herrados.

Expedit interdum, ut consilium mutemus

Constans-ne, an pertinax fuerit Pontius Pilatus?

An, & quando promissio obliget?

Quarta. *In promissione acceptata mutari non potest voluntas.* Sanè neminem obligat non acceptata promissio, non enim favere tenemur invitis. At stare promissis debent præcipuè Principes, & personæ excellentes. Hinc David, quia regnum Salomoni promiserat, fidem servavit

vavit. *3.Reg.*1. & ab omnibus incriminatur Saul, qui filiam Davidi promissam negavit 1. *Reg.*18. Sunt in hac controversia variæ Authorum sententiæ, fateor, at resolutio non à Theologia, sed à Grammatica sola dependet: examinandum est tantummodò, quid significet hæc vox, *Promitto*. Si tota de futuro sit, nihil de facto tradit, & obligat Veracitatis jure, si autem aliquid importat de præsenti, obligat ex Iustitia. Pono exemplum. Dixisti Petro. *Ego promitto me tibi daturum centum aureos post mensem*. Et Ego verba tua intelligere, & intentionem tuam penetrare desidero. Si verba hæc æquivaleant his, *Ego tibi dono centum aureos, & hac donatione transfero in te illorum morale dominium, at quia sine incommoditate illis modò carere non possum, post mensem cõsignabo*. Ex Iustitia tenetis Petro; nec erit, puto, Theologus, qui à me dissentiat. Si autem æquivaleant his, *Ego tibi nunc nihil dono, sed post mensem cẽtum aureos donabo*. Ex Veracitate teneris, nec erit, puto, qui dissentiat. Nec patiar te præpediri quæstione illa, quæ interrogat, An sine traditione rei transferatur dominium? nam traditio est duplex, realis & moralis, & ad dominium (nam & ipsum quid morale est) sufficit traditio moralis.

Quid sit Promissio?

An dominium transferat?

An ad Iustitiã, aut ad Veracitatem pertineat?

De Authore, qui aliter scripsit, & aliter consulit: Vtrũ illius sententiam debeas sequi?

HIC opportunè quæri potest, *Vtrum consilium tenendum sit, quando Doctor aliter dictavit in schola, aut Typis mandavit, & aliter voce hic & nunc consultus definit*.

Standum esse dictato aut impresso consilio docet Soc.*tom.3.cons.*31.quia Author quando in schola dictat, non inducitur lucro vel metu; & tamen quando ab illo cõsulitur, à quo aliquid potest sperare, aut timere, se utilitati consulentis conformat, & caret libertate civili.

Contrariã sententiam Alex.*tom.2. cons.*185.& Barb.*cons.*1.Cagnol.*tom.3.pag.*684 *a.num.9.*tuentur: nam, qui in specie consulitur, rem accuratiùs examinat, & magis opportunè respondet.

Quando Author liberè scribere censendus sit?

Ego hæreo: & tametsi illud esse præferendum consilium, quod animo liberiori datum, asseram: non statim resolvam utrum liberius sit. Sæpè contingit Cathedraticos opiniones dictare, quas judicant minùs probabiles, ut se Scholæ torrenti attemperent, & ne subsint aliquibus difficultatibus: nec enim semper illis licet mentem propriam tueri. Sunt Academiæ, in quibus debent Lectores talem Authorem sequi: sunt cathedræ, in quibus talis Author exponitur: nam Salmanticæ S. Thomas, Scotus, Durandus, & Gregorius Ariminensis, habent speciales Scholas, in quibus Professores debent ad mentem alienam discurrere. Religiones Monasticæ Scholarchas particulares habent, quos sequantur. Theologus Dominicanus, interdum tibi consulet contra D. Thomæ sententiam: at nunquam, aut dictabit, aut imprimet. Idem de Franciscano dicam, qui tametsi interdum contra Scotum loquatur, eumdem in schola, aut libris invadere non permittetur. Habent suos Rectores, & Gubernatores Academiæ, & indoctos interdum, qui blasphemare Philosophum putant, qui Aristotelem; Medicum, qui Galenum; Legistam, qui Iustinianum; Theologum, qui Angelicum Doctorem impugnat. Ergo, quandiù sic ligantur ingenia, nec liberè liber scribitur, nec liberè in gymnasio dictatur. Ergo-ne sunt semper præferenda consilia, quæ privatim à Doctoribus dantur? Hoc non dicã. Scio quomodò Magistri soleant consuli. Subsunt passionibus illi qui consulũt, subsunt qui consuluntur: & Principes, ita interrogant, ut in propositione ipsa dubii responsionẽ, quam expectant, insinuent, aut fortè exponant. Vnũ exemplũ pono. Episcopus Gandavensis D. Antonius Triest, Iansenista consulit Lovanienses Doctores, & in literis ad eos scribit, se mittere *nonnullas propositiones Morales, admodum laxas & perniciosas examinandas*. Ecce reus in patibulo suspenditur priùs, & posteà formatur processus. Porrò si nimis laxæ, si perniciosæ à consulente dicuntur, jam sciunt Iudices, quid respondere jubeantur; non ab illis petitur, ut quid sentiant, exponant, sed ut damnationi subscribant. Amant assentatores, qui consulunt, & assentatores consulentibus displicere non volunt: & propter unam responsionem ad genium consulentis causam videbis interdum multos pati. Sit ergo resolutio mea. *Illud est præferendum consilium, quod liberè datum*. Vtrum autem liberè datum sit, pendet à circumstantiis loci, temporis, & personæ.

Interdum in Academiis Professores carent libertate.

Etiam in Ordinibus Religiosorum.

Quomodo Principes Theologos consulant?

Quomodo Iansenistæ?

Sed interrogas, An defunctorum Doctorum sententia, quæ in libris legitur, anteferenda sit viventium opinioni Doctorum?

An Doctores vivi defunctis sint anteferendi?

Respondeo S. Thomam *Opusc.* 20. *de forma absolutionis c.*2.*ante med.* ut responderet Doctorum & Episcoporum authoritati contra se objectæ, dixisse. *Nunquid etiam, si nunc viverent, præjudicare possent communi sententiæ Magistrorum Parisius regentium, qui contrarium sentiunt*. Defunctorum sententias in eorum libris legimus, quos fortè non intelligimus, nam Scotistæ sunt contrarii Thomistis, & tamen

men utrique se sequi Aristotelem dicunt, ergo vel alteri, vel utriq; illum exponunt malè, nam ab utrisque benè exponi impossibile est. Ergo, si Aristoteles viveret, cessaret quæstio, & ejus sententia sciretur. Ergo plus deferretur Aristoteli vivo, quàm mortuo. Ergo cæteris paribus majoris debemus viventium Resolutiones facere, quàm defunctorum. Consultò *cæteris paribus* dixerim: nam non dubito Augustini sententiam authoritati unius, aut alterius Doctoris nunc viventium anteponendam esse. An etiam opinioni communi, si ille in suo sensu abundavit, & singularis fuit? Augustinus *qu. 61. in Genes.* agens de S.Ioanne Evangelista, qui adorare Angelum voluit, dixit, *Talis apparebat Angelus, ut pro Deo posset adorari.* Quæ verba recognoscens Pererius *to. 3. in Gen. ad vers. 7. cap. 24.* sic inquit. *Equidem Augustino assentiri non audeo.*

An aliquando ab aliquo Summo Doctore dissentire debeamus?

VBerioris doctrinę gratia postulas, *An possit Deus mutare consilium?*

Possit-ne Deus mutare sententiam?

Asserit Hieronymus Cagnolus *tom. 3. pag. 683. b. nu. 7.* dicens. [Deus ipse quandoque sententiam in melius mutat. Hoc est, quod Augustinus dixit, *Novit Deus mutare sententiam, si tu noveris mutare delictum*, & habetur *de pœnitent. dist. 1. cap. Novit Deus*. Et Ezech. 1. *Convertimini ad me, & ego convertar ad vos, dicit Dominus*. An ad hoc ostendendum invalidum est Ezechiæ exemplum? De illo utique 4. *Reg. 20.* legitur, quod cū graviter ægrotasset, venit ad eum Esaias Propheta dicens, *Dispone domui tuæ, quia morieris, & non vives*: qui convertit faciem suam ad parietem, flevitque fletu magno, oravitq; Deum: & antequam egrederetur Esaias mediam partem atrii, factus est sermo Domini ad eum dicens. *Revertere, & dic Ezechiæ: Audivi orationem tuam, & vidi lacbrymas tuas: ecce adjiciam super dies tuos quindecim annos*. Ex quo patet, quod Deus sententiam sæpè revocat, cum peccatores humiliter ad illum convertūtur.] Potuisset & addere alia exempla: nā Anastasii Imperatoris, & aliorum sceleratorum vitas Deus abbreviavit.

Iustorum vitas protrahit Deus, peccatorum abbreviat.

Respondeo Deum immutabilem esse. Non potest realiter & entitativè mutari. Quod si dicamus Angelum, aut Hominē sine mutatione reali & intrinseca mutare solere consilia: adhuc asseram Deum illa mutare non posse: nam manentibus eisdē circumstantiis non potest mutari sententia sine levitatis, & inconstantiæ labe: & hæc in Deo admitti non potest: nam, si erubescit homo, quando sententiam mutat, ut *num. 8.* ait Cagnolus, non potest Deus mutare consilium, nec enim potest aliquid facere, ob quod erubescere debeat. Omnis mutatio durationis successionem importat: cum ergo in æternitate, quæ est unicum, & simplicissimum *nunc*, nulla detur successio, sic etiam nulla potest inveniri mutatio.

Deus est immutabilis.

Est inconstantia incapax.

Æternitas est unum nunc.

Ad authoritatem Augustini respondeo, Deum mutari virtualiter: hoc est, non mutari quidem, at ita nihilominùs se habere, ac si realiter mutaretur. Addo eundem mutari extrinsecè, non intrinsecè: nam mutato peccatore extrinsecæ denominationes, quæ à terminis resultant, mutantur. Vnde Deus, qui heri erat Petro peccanti aversus, hodiè Petrum pœnitentem amat: at hæc dierum successio non est in Deo, sed in Petro. Eodem potest explicari modo Ezechielis authoritas.

De mutatione virtuali.

De mutatione extrinseca.

Ezechiæ Regis, Anastasii Cæsaris, & aliorum historię ostendunt, multa esse Divina decreta conditione subnixa: Dixit Esaias Ezechiæ, *Morieris*, scilicet, *nisi Deum oraveris*, dixit Ionas, *Adhuc quadraginta dies & Ninive subvertetur*: scilicet, *nisi egerit pœnitentiā*. Oravit ille, egerūt isti pęnitentiā, mutati sunt, & nō perierūt, manente Divina voluntate immutata. Anastasius non egit pœnitentiam, & periit, quia etiam decretum illud, quod tot annos vitæ concesserat, erat conditionatum.

De decretis Dei conditionatis.

Et hæc omnia occasione *legis Nemo 76 ff. de reg. jur.* sint dicta.

MAgis relucet realis Vniversalitas *in lege* LXXIV. §. *Nemo D. de reg. jur.* ubi sic inquit Paulus.

Nemo potest tutorem dare cuiquam, nisi ei, quem in suis hæredibus, cum moritur, habuerit; habiturus-ve esset, si vixisset. Est generalis dispositio, & in personis etiā privilegiatis habet locum, ut in milite *ex leg. 2. D. de test. tutor.*

Quis possit tutorem dare?

Etiam universaliter loquitur Poeta Græcus, cum ait.

Βίας παρόντος οὐδὲν ἰσχύει νόμος.

Contra vi agentes nulla lex quidquam potest.

An violentia æquitati præscribat?

Sed est in statu misero Respublica, in qua pietati dominatur iniquitas: quoniam ut *in Oration. de falsa legat.* ait Demosthenes, *Nullus est usus Civitatis, quæ nervos, ac vires adversus sceleratos, & injurios nā habet: neque Reipublicæ, in qua venia, & amicorum preces plus valent, quàm leges*. Et ideò *Olynth. 3.* exclamat. *Neminem, quæso, censeatis tantæ apud vos authoritatis esse, ut qui leges transgressus fuerit, inultus maneat*. Concedat Deus, ut hæc doctrina, quanta universalitate ponitur, tanta in Europa observetur.

Quæ indè mala sequantur?

SECTIO VII.

An hæc Syncategoremata habeant locum, ubi tantùm sunt duo?

POne esse tantum duos homines, alterum album, alterum nigrum, & sequentes Assertiones considera.

Hæ signa; & propositiones, quas componūt; & syllogismi, quibus inserviunt; carent securitate, si ab uno, aut altero deducatur conclusio.

* I.	*Omnes sunt albi.*
II.	*Fere omnes sunt albi.*
* III.	*Plures sunt albi.*
IV.	*Media pars est alba.*
* V.	*Pauciores sunt albi.*
* VI.	*Multi sunt albi.*
* VII.	*Pauci sunt albi.*
VIII.	*Rarus est albus.*
IX.	*Fere nullus est albus.*
* X.	*Nullus est albus.*

Sunt falsæ prima, tertia, quinta, sexta, septima, & decima, quas notavi stellulis, ut à cæteris distinguantur. Secunda, quarta, octava, & nona, non tàm falsò, quàm impropriè ponuntur, & ideò rejici veriùs debent, quàm damnari. Cæterùm, cum hic agatur de formando dictamine, & una hirundo non faciat ver, & communis hodie teneat opinio quatuor Authores ad probabilitatem requiri, & sufficere, si tam sint pauca testimonia, (nempe, quæ dividuntur) ut neutra pars habeat quatuor, hærere debet prudens Iudex, & quia formare dictamen non potest, debebit pro possession judicare. Quamobrem, si sic Antoninus discurrat. [Duos tantum Africanos cognosco; unus est ingeniosus, alter stupidus: ergo Zelinum, qui Africanus est, & mihi solo nomine notus, esse ingeniosum est probabile, sed est etiam æquè probabile eum esse stupidum.] Et ego consequentiam negabo, quia ab uno, aut altero casu non potest probabile argumentum deduci. Stet igitur Syncategoremata plurimos casus postulare, ut illos in affirmativos, & negativos dividendo, & classem posteà cum classe comparantes, possimus prudenter discurrere.

Ex uno aut altero casu non potest conclusio probabilis deduci.

An, & quando duo testes ad plenam probationem sufficiant?

Dices sufficere duos testes, ut aliquis condemnetur. Ergo non est recurrendum ad quatuor. Respondeo duos sufficere contra nullos, si sint omni exceptione majores, oculati & contestes: at duos sufficere contra tres, contra alios duos, aut contra unum nego. Addo indicia non habere vim testium oculatorum, sed ad auritos posse reduci veriùs: nisi talia sint, ut plenè probentur, & sint cum crimine necessariò connexa. Quæ omnia considerationis arduæ sunt, & paucis non possunt tractari.

An indicia æquiparentur testibus?

SECTIO VIII.

De Propositione Indefinita. An habeat Logicam Quantitatem?

VIderetur, quod non. Nam signis, & syncategorematibus distinguuntur inter se Propositiones quantæ. At Indefinitæ nullum signum, nullum syncategorema præ se ferunt, ergo indefinitæ nullam important quantitatem. Probatur major: nam ex his duabus propositionibus, *Omnis Doctor est nobilis*, & *Aliquis Doctor est Dives*, ideò prior est universalis, & particularis posterior, quia illius subjectum afficitur signo *Omnis*, hujus autem subjectum signo *Aliquis*. Probatur minor, quia hæc propositio, *Iustitia est virtus*, signum nullum, syncategorema nullum habet.

Ratio negandi.

Respondeo Indefinitam esse Quantam: & habere signum, & syncategorema, quo à cæteris distinguatur. Nam, quando universi suas res signant, si solus Ausonius rebus suis nullum signum imponat, ejus res erunt sufficienter signatæ: nam erit earum signum, nullum signum habere, & hoc ipsæ signo satis discernentur ab aliis. Indefinita igitur propositio, qua caret omni signo, signum habet, quia omni carere signo, signum est. Dicere ergo poterimus illam habere signum præcisivum. Quod signum, si negativum velis dicere, modò negatio non rem significatam, sed voces significatas afficiat, in λογομαχίαν provocari non patiar. Nam hæc propositio *Iustitia est virtus*, de facto signum positivum non habet.

Resolutio pro parte affirmativa.

An omni signo carere, signum sit?

Hinc ad argumentum, quod in initio ponebatur, respondeo. *Signis, & syncategorematibus distinguuntur inter se propositiones quantæ*: distinguo. Signis positivis, aut negativis, concedo: tantùm signis positivis, nego. *At indefinita nullum signum, aut syncategorema præ se ferunt*: eodem modo distinguo. Nullum positivum præseferunt, concedo: nullum negativum, nego. *Ergo Indefinitæ non sunt quantæ*, nego consequentiam.

Quomodo inter se propositiones quantæ distinguantur?

SECTIO IX.

Quæ, & quomodò alia syncategorematica Propositiones inferantur ex aliis?

VT rem intelligas, est enim pervia, & facilis, proponi impræsentiarum poterunt, loco Regularum exempla. Attende igitur. Om-

Hæ Syncategoremata hic sumi debēt exclusive, ita, ut exceptio Universalibus, quæ sunt incapacia exclusionis, in cæteris omnibus, adverbiū Tantùm intelligatur.

Omnes homines sunt albi.
Ergo nulli sunt non albi.
Omnis homo est albus.
Ergo nullus est non albus.
Fere omnes sunt albi.
Ergo vix reperiuntur non albi.
Plures sunt albi.
Ergo pauciores sunt non albi.
Media pars est alba.
Ergo media pars est non alba.
Pauciores sunt albi.
Ergo plures sunt non albi.
Rari sunt albi.
Ergo plerique omnes sunt non albi.

Aliqui sunt albi.
Ergo aliqui sunt non albi.
Fere nullus est albus.
Ergo fere omnes sunt non albi.
Nulli sunt albi.
Ergo omnes sunt non albi.
Nullus est albus.
Ergo omnis est non albus.

Syncategoremata *Multi*, & *Pauci* nihil legitimè possunt inferre; nam simul multi homines albi, & multi non albi esse possunt: & etiam pauci albi, & pauci non albi erunt, si omnes homines, simul sumpti, sint pauci.

ARTICVLVS IV.

De variis speciebus Propositionum. *Sunt multæ; sed cognosci præcipuè debent Specificativa, Exclusiva, Exceptiva, Reduplicativa: Categorica etiam, & Hypothetica, quæ in Copulativam, Disjunctivam, Conditionalem, & Rationalem subdividitur.*

An Propositio in veras species dividatur?

Plurimæ sunt Propositionum Classes, plurimi Ordines, per quos Eruditi Dialectici Assertiones distribuūt, An sit generis in species divisio, alii examinent, tam multa enim requiruntur, ut aliqua sit vera species, ut raró omnia in artefacto reperiantur, & hanc ob rē cum Propositiones, sicut & argumentationes sint quædam artefacta Logica illas vocabo *Species*, ut cum cæteris loquar, non autem defendendum adsumam vocem hanc accipi in rigore Dialectico.

SECTIO I.

De Propositione Specificativa, Exclusiva, Exceptiva, & Reduplicativa.

Differunt in modo significandi, quia aliter & aliter de subjecto prædicatum enunciant.

Quid sit Reduplicativa?

Sanè Reduplicativa non solum dicit prędicatum convenire subjecto, sed rationem cur conveniat, exponit, ut *Homo quà rationalis intelligit*: nam cum homo sit animal rationale, in hac assertione non solùm eum intelligere dicitur, sed ratio exprimitur, non enim quà animal ipse, sed quà rationalis intelligit. Exclusiva ita prædicatum subjecto accenset, ut cæteris omnibus neget: nam hujus propositionis, *Tantùm homo est risibilis*, sensus est. *Homo quidem est risibilis, & nihil præter hominem in mundo est risibile.* Exceptiva, ut *omnia animalia excepto homine ratione carent*, potest ad exclusivam reduci, nam in illa excluditur, quidquid excipitur. Specificativa autem illa dicitur in qua nihil excluditur, aut reduplicatur.

Quid Exclusiva?

Quid Exceptiva?

Quid Specificativa?

An, & quo sensu iniquos odio habere possimus?

Porrò reduplicativis non indiget Iurisprudentia, nam reddunt difficilem sensum & debent, quà liceat, vitari. Interim aliquando se in leges reduplicatio insinuat, & debet bene considerari. *Iniquos odio habui*, dicit Propheta Rex *Psalm.* 118. At iniqui erant proximi, debuerantque non odio haberi, sed amari; Quomodò ergo David à peccato excusatur? Iniqui bifariam (specificativè, & reduplicativè) possunt considerari. Priori sensu, qui homines erant, ab eo diligebantur: at secundo, nempè quà peccatores, odio habebantur, non enim personas David oderat, sed iniquitates illas, quibus inficiebantur, Vide Theol. Fundam. *n.* 1065.

Quænam à Iudice facta sint invalida?

Hinc lux Iuris Canonici Regulæ XXVI. *Ea, quæ fiunt à Iudice, si ad ejus non spectant, officium viribus non subsistunt.* Vide nostram Theol. Fund: *n.*827. & 831. Porrò, uxo-

Iudice specificativè potest fumi.

An possit Iudex Civilis causas criminales expedire?

uxorem ducere ad Iudicis officium non pertinet. Quid, si ducat? An-ne matrimonium viribus non subsistet? minimè. Quid igitur dicendum est? An-ne Regulam falsitatis damnabimus? Respondeo Iudicem posse qua hominem, & qua Iudicem: quam ob rem dicendum est in Regula reduplicationem subintelligi, illamque de Iudice, qua Iudice agere. Iudex enim, qui in Civili Tribunali præsidet, si causas criminales, quæ ad suum munus non spectant, expediat, ejus decreta viribus non subsistent.

De Servo.

De Pupillo.

De Moniali.

De Vxore.

Hanc sensus specificativi, & reduplicativi distinctionem consideras, & interrogas, An Servus, non quidem qua servus, sed qua homo possit dominium adquirere. An Pupillus, qui sub Tutore est, non qua minorennis, sed qua homo possit suā domum vendere? An Monialis, non qua solenniter professa, sed qua Mulier possit matrimonium contrahere? An conjugata, quæ ut talis, si alium virum admittat, adulterium committit, qua fœmina admittens, committat simplicem fornicationem?

Alia res in facto alia in jure consistunt.

Respondeo de hoc me argumento in Theol.Fund.*n.*937. disseruisse, & modò, quæ uberiùs ibi dicta, hic breviùs, & clariùs reponere. Dico igitur alias res consistere in facto, alias in Iure. Illarum existentiam leges impedire non possunt, harum possunt, nimirum si earum valorē dirimant: nam illarum existentia est realis & istarum moralis. Hinc est non posse leges facere, ne Monachus non habeat pecunias, hoc enim est physicum, & consistit in facto: at potest facere ne licitè illas habeat, ne illas possid.at &c. hoc enim est morale, & consistit in Iure. Legum aliæ purè inhibentes, & aliæ inhibentes, & dirimentes sunt, qui contra priores operatur, peccat, sed rem validè facit; qui contra posteriores, peccat, & quidquid fecerit, viribus destituitur. Qui verè est servus, est moraliter nullus, & quidquid adquirit domino. Non possunt leges facere ne habeat pecunias, hoc enim in facto cōsistit: at faciunt, ut non nisi alienas habeat quas non solum dominus possit sumere, sed, & ipse domino teneatur consignare. Ago de servo totali, nam si lege aut pacto aliquid ipsi concedatur, tunc totaliter servus non est. An ille saltem qua homo, reduplicando naturam humanam, & illam à servitutis statu distinguendo poterit dominium adquirere? minimè; quia dominiū adquirere est actio moralis, quam elicere servus non potest, qui est moraliter nullus. Actio enim, quæ ab eo, qui moraliter est nullus, facta, etiam moraliter est nulla.

Alia Leges interdicentes, & alia dirimentes sunt.

Servus est civiliter nullus dominium habere non potest.

Servus vel adæquatè, vel inadæquatè talis est.

D. *quod cujus univers.leg.*1.§.*ei quidem & qui satisd.cog.leg.quoties.*Vide Forcatulum *in Necyomant ia dial.*99.*n.*4.

Pupillus res alienare nequit

Transeo ad pupillum. Si leges tantummodò interdicerent pupillis res alienare: qui suam domum daret, aut venderet, iniret contractum validum, sed illicitum. At leges dirimentes sunt, omnem potestatem alienandi à pupillo tollunt, & auferunt, ergo tunc ille domum vendere poterit, cū cœcus qua homo poterit sine visu videre. Ergo Pupillus, qua homo domum non potest vendere. *Leg.quod pupillus* 41. D. *de condict.indeb.* ibi enim lego. *Pupillum promittentem sine Tutoris authoritate, ne natura quidem debere.* De Moniali pariformiter philosophandum est. Matrimonium est quid morale: potentia nubendi est moralis: & ipsa post solennem professionem hac manet privata potentia. Ergo non potest nubere qua mulier: nam hæc potentia non est sexus fœmenini proprietas in quarto modo, sed accidens, quod potest fœminæ adesse, & abesse. Eodem modo de adulterio discurro: nam simplex fornicatio dicitur copula, quæ habetur ab his, qui possunt inter se matrimonium contrahere. Hæc potentia per matrimonium adimitur; nam eo durante ad alias neuter nuptias transire potest. Vxor ergo quæ ab alio viro cognoscitur tangitur ab homine, cui non potest nubere; ergo non committit simplicem fornicationem: tangitur cum injuria mariti, ergo committit adulterium. Nec juvat ad reduplicationem recurrere, quia qua fœmina non habet se miscendi cum alio potestatem.

Alienandi potentia est accidens.

Est etiam accidens contrahēdi matrimoniū potentia.

Quid simplex fornicatio sit?

Leg. 5. D. de adopt. & Emancip.

Qui possint adoptari, & adoptare.

Leg. 16. §.11. dumtaxat eod titul. *de ætate adoptantis.*

Leg.40. §.non tantùm eod. titul. *De adquisitione dominii.*

Leg. 6. D. de rer. dictis.

Exclusivas apud Iurisconsultos veteres frequenter lego. Celsus *libr.* 28. *Digest.* sic habet. *In adoptionibus eorum, qui suæ potestatis sunt, ipsorum dumtaxat voluntas exploratur.* Cassius apud Iobolenum *lib.* 6. non omnes adoptare posse testatur, dicens, *Iis dumtaxat pupillorum arrogatio permittenda est, qui vel naturali cognatione, vel sanctissima affectione ducti adoptarent.* Modestinus *lib.*1.*diff.* agens de ætate adoptivorum ait. *Non tantum, cum quis adoptat, sed etiam cum arrogat. Major debet esse eo, quem sibi per arrogationē, vel per adoptionem filium facit: & utique plena pubertate; (id est, decem, & octo annis præcedere debet).* Et Martianus *libr.*3. *Instit.* de adquirendo dominio disputans; *In tantùm, ut soli domini constituantur, qui ibi ædificant: sed quamdiu ædificium manet: alioqui ædificio dilapso quasi jure post liminii revertitur locus in pristinam causam.*

Convertamus etiam oculos ad juniores, & aliud exemplum addamus. Faber

ad

Cito libenter Fabrum, quoniam semper ingeniosè discurrit.

ad leg.ut vim D.de Iust. & Iur. An defensio sit Iuris Gentium? interrogat, & resolvit affirmativè, dicens, [inter solos Homines, non etiam inter bruta cognationē quamdam natura constituit; proinde soli homines eam violant, atque ita injuriam faciunt. Hanc ergo propulsare Iuris gentium est, non naturalis; cum in solorum hominum, & ex ratione tamen naturali leg.4.ad leg.aquil. licet Ius naturale non repugnet.] Sic ille, ut illustret Florentinū dicentem, *Cum inter nos cognationem quādam Natura constituit consequens est, hominem homini insidiari nefas esse*. Quæ Florentini Propositio Causalis est, & probat minus quam vult, & plus, quam debet. Sanè, minùs quàm vult, quia si ideò insidiari homini hominem nefas est, quia omnes homines cognati sunt sequeretur non fore nefas insidiari homini, quem Deus crearet ex nihilo, quia is hominibus, qui nunc existunt, nullo cognationis genere devinctus esset. Et probat plus, quam debet, quia homicidium cum parricidio confundit: nam cognatos occidere ad parricidii lineam pertinet; & tamen Germanus qui Indum occidit in parricidii genere peccavisse non dicitur, quoniā Germani, & Indi non sunt consanguinei. Vera ratio ex Divino Præcepto desumitur: ideò enim hominem homini insidiari non licet, quia Deus inhibuit: & ideò se defendere homo potest cum moderamine inculpatæ tutelæ, quia id Deus permisit. Sed hæc Theologica sunt, revertamur ad lineam. Vide *legem.45.in fin.ad leg.Aquil.* & *leg.1. C.unde vi*.

An cognatio inter solos homines sit?

An ad Ius illa Naturale pertineat?

Cur homicidiū sententia Florentini sit malum?

Probat minus quàm vult, & plus quàm debet Florentinus.

Vera & clarissima ratio propter quam homicidium peccatum sit.

Sed & idem Faber *ad §.16. D. de orig. Iuris*. [Sola autem Respublica domina est omnium, qui in Republica nascuntur; cum Reipublicæ, & Patriæ suæ quisque nascatur prius, quàm parentibus, atque adeò quàm sibi ipsi *leg.1.§.& generaliter 15.de ventr.in possess.mitt. leg.1.ad leg. Iul. Majest. leg.19. §. filius 7. de captivit. & postl. leg.14.§.Plebei 4.de mun. & honor.*] Etiam hic exorbitat Faber; non enim Respublica est Domina Civium, nec benè ex hoc dominio probat vitæ, & mortis potestatē in subditos. Nemo est membrorum suorum dominus *leg. 13. ad leg. Aquil.* & tamen unusquisque potest manum vel pedem præcidere, ut vita totius corporis conservetur. Ergo, cùm singuli sint membra Reipublicæ, etsi illa non sit eorumdem domina, illos poterit è medio tollere, ut conservetur bonum publicum; melius est enim, ut unus perdatur, quam unitas. Est autem homo sui corporis administrator, & Respublica suorum membrorum administratrix, & hinc in utroque nascitur omnis, quam habet, excidendi potestas.

An Respublica sit Civium Domina?

An administratrix tantummodo?

An homo sit sui corporis dominus?

Unde habeat Respublica quod possit subditum occidere?

Tam sunt similes IUS, & VIS, ut interdum, ubi sola Iustitia dominari deberet, sola potentia, & violentia præscribat, quod observavit, & luxit Petronius his numeris.

IVS ἀναγ. est VIS.

Quid faciant leges, ubi sola potentia regnat:
Aut ubi paupertas vincere nulla potest?

Si ita corrupti sint Reipublicæ mores, ut temeritas legum potestatem excludat,

Non omninò concedendum est malis,
Sed resistendum: sin minus sursum, atq; deorsum
Vita nostra inopinatè tota pervertetur.

Menander *in Adelphis*.

Exclusiva duas virtute propositiones includit, & tametsi formam externam Categoricæ habeat est verè Hypothetica: nam hæc enunciatio, *solus homo est rationalis* duas imbibit: nimirùm has, *Homo quidem est rationalis, & nihil aliud ab homine est rationale*, quarum prior vocari *Inclusio* potest, & posterior *Exclusio*. Ergo ut Exclusiva vera sit, postulat utraque pars sit vera; erit falsa, si altera, aut utraque falsa sit. Pono exempla. Hæc assertio, *Inter animantes sola rationalis est aurea*, falsa est, quoniam æquivalet huic, *Animans rationalis est aurea, & nulla alia est aurea*, in qua prima pars falsa est. * Hæc autem, *Inter equos tantum Bucephalus est hinnibilis*, est similiter falsa, quoniam reddit hunc sensum, *Bucephalus est hinnibilis, & nullus alius est hinnibilis*. Et hoc posterius falsum est. * Tandem hæc, *Inter animalia solus homo est irrationalis*, est etiam falsa, transit enim in hanc, *Homo est irrationalis, & nullum aliud animal est irrationale*, cujus utraque pars falsa est.

Quid requiratur ut Exclusiva Propositio sit vera?

Sed quomodò Exclusiva negabitur? Siquidem ipsa dicit duo, si alterum negetur, negabitur si negatio exclusivam particulā *solùm, tantùm, dumtaxat* &c. aut nomen *Solus, a, um*, affecerit admittet inclusionem, & exclusionem negabit. Pono exemplum. Dicebant aliqui. *Tantùm naturales liberi in potestate parentum sunt*. Cujus sensus est, *Naturales liberi in potestate parentum sunt; non autem alii (nimirùm adoptivi.)* Videbatur enim nimis durum, ut qui sui juris esset, se alicui per arrogationem subjiceret, qui in se habiturus esset mortis, & vitæ potestatem. Nam, si causam inspicias, arrogatio fiebat hæreditatis intuitu, & si est verum dicere, *Non benè pro toto libertas venditur auro*, cur pro auro vendi securitas vitæ deberet? Ulpianus apud Cujacium *tit.8.* contradicit; & ex duabus pro-

Quomodo negetur exclusio?

An Adoptans in adoptatum habeat mortis, & vitæ potestatem?

De libertate.

An parentes in filios habeãt mortis & vitæ potestatem?

propositionibus, quas exclusiva illa complectebatur, priorem admittit & posteriorem negat dicens, *Non tantùm naturales liberi in potestatem parentum sunt, sed etiã adoptivi*. Ergo qui utatur his terminis, *non solùm non tantùm, non dumtaxat, non solus* &c. inclusionem admittet, & exclusionem negabit. Et hoc oppositionis genere his verbis, *Dumtaxat voluntas exploratur* &c. obviant hæc, *Non dumtaxat voluntas exploratur* &c. & his *Inter solos homines* &c. hæc *Non inter solos homines*. &c.

Quomodo negetur inclusio?

Inclusione negata, locus exclusionem non manet: ut autem negetur inclusio particula Inclusiva delebitur, & propositioni addetur *non* quod copulam ipsam afficiat. Pono exemplum. Hæc propositio, *Solus Leo est intellectualis*, continet has, *Leo sanè est intellectualis, & nihil aliud à Leone est intellectuale*. Ergo ut neges hanc, *Solus Leo est intellectualis*, expunge particulam *Solus* & adde *non*, & dic *Leo non est intellectualis*. Si inclusa sit negativa, addito *non* in affirmativam convertetur, quia duæ negationes affirmant.

SECTIO II.

De Categoricis, & Hypotheticis.

In Categoricã & Hypotheticã Propositionis divisio.

Claudat Propositionum Classes illa divisio celeberrima, quæ in simplicẽ & compositam est: illam vocant Logici Categoricam, hanc Hypotheticam: rationem nominum non investigo, ne sine utilitate fatiger. Porrò Categorica, & Simplex est, quæ constat subjecto, prædicato, & copula, ut *Vlpianus fuit Iurisconsultus.* Hypothetica, & Composita, quæ duabus simplicibus concinatur, ut

Dat veniam corvo, & vexat censura columbam.

Hypothetica subdivisio.

Dividitur autem Hypothetica in Copulativam, Disjunctivam, & Rationalem. Vt Copulativa vera sit, utraque simplex debet verificari. Vt Disjunctiva vera sit, sufficit alteram verificari. Vt Rationalis admittatur, non requiritur alteram, aut alteram esse veram, sed alteram inferri ab altera.

Hypothetica compositio realis.

Copvlativa componitur duabus affirmativis, & unione & tacita, vel expressa, ut apud Virg Æneid. 6.

—— *Tuus ô Regina quid optes*
Explorare labor: mihi jussa capessere fas est.

Compositio virtualis.

Sunt duæ simplices, & componunt unam propositionem. Habet autem Hypothetica (1) plura subjecta, & unum prædicatum, ut *Nulla possessio, nulla vis auri, pluris quàm virtus æstimanda est.* Cicero parad. ult. qui etiam pro C. Rab. dixit. *Virtus, & honestas, & pudor cum Consulibus esse cogebat*. (2) unum subjectum & plura prædicata; Cæsar: *Veni, vidi, vici.* Cicero. *Abiit, excessit, erupit, evasit*. (3) singula subjecta apud sua prædicata: ut *Delirant Reges, & puniuntur Achivi*. Subjectum commune, aut prædicatum commune, ita se habet, ac si in singulis repeteretur.

De adoptione.

Duabus aliquandò negativis construitur. *Neque absens, neque dissentiens adoptari possunt*, ait Vlpianus *lib. 1. disp.* additque *Nec adoptare, nec arrogare quis absens, nec per alium ejusmodi solennitatem peragere potest*. Et iterum *libr. 1. de omnibus Tribunalibus* idem Iurisconsultus *Prætor, nec Tutorem, nec Specialem Iudicem ipse se dare potest*.

leg. 24. D. de adopt. & emãcip.

leg. 3. D. de off. Prӕt.

leg. 4. D. in jus vocati.

Dixi, ut Copulativa vera sit, non sufficere alteram partem verificari, sed utramque debere, quod persuadeo ex Vlpiano *lib. 38. ad Edictum* dicente. *Qui duos homines in judicio sisti promisit, si alterum exhibet, alterum non: ex promissione non videtur eos stetisse, cùm alter eorum sit exhibitus*. Promissio erat, *Ego sistam Cajum & Lucium*, vel ad longum, *Ego sistam Cajum, & sistam Lucium*. Ergo, ut hæc copulativa vera sit, debebo præstare ut utraque pars verificetur.

An, & cur omnes leges sint Hypothetica?

Hic obiter notare oportet omnes Iuris leges virtualiter esse Copulativas Hypotheticas, quod ut intelligas, Theologicam quamdam doctrinam præmitto ex Magistro *libr. 3. dist. 4. quæst. 1.* & Ægidio Columna *ibid. part. 3. art. 3. dub. 1.* Erant verba Magistri. *Vno nominato in Divinis omnes tres intelliguntur*, quæ non videntur esse vera, dicimus enim Dei Filium Incarnatum esse, & non propterea omnes tres intelliguntur; immò nec intelligi possunt non enim fuerunt omnes tres incarnati. Illa scitè exponit ipse Ægidius dicens *Verba Magistri, vel Augustini* (nam ex Augustino desumpta) *intelligenda esse in his, quæ sunt essentialia, non personalia* &c. *In talibus ergo nominato uno omnes tres intelliguntur, propriè loquendo. Nam loquendo appropriatè non est inconveniens quod est commune omnibus tribus personis, appropriari uni personæ tantùm*. Vnde in Apostolorum Symbolo illa verba, *Credo in Deum Patrem Creatorem Cæli, & Terræ*, juxta Augustini, & Magistri Regulam, si in sensu proprio, & rigoroso accipiantur, æquipollent his. *Credo in Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum, qui sunt unus Deus, qui creavit Cælum, & Terram*. Vn-

An, & quando una Divina Persona nominata omnes tres intelligantur?

An, quæ ad omnes tres pertinent, uni appropriëntur?

Vnde Augustinus *libr.5. de Trinit.cap.13.* apud Ægidium Romanum *in 3. dist.9. part.3.qu.3.art.2.§. respondetur*, sic inquit. *Pater, Filius, & Spiritus Sanctus sunt unus Deus, & unum Principium ad Creaturam, non duo, vel tria Principia*. Et hoc tamen non obest quod propter speciales rationes Cæli, & Terræ creatio, quæ omnibus est personis communis, approprietur tantummodo Patri.

In omni lege tres aut plures personæ concurrunt.

Hinc ad leges venio, & quia in ipsis est (1) Iurisconsultus (Vlpianus, Papinianus, Paullus &c.) qui rationem naturalem sequutus, verba protulit. (2) Iustinianus, qui illa eadem materialia Iurisconsulti verba, quæ ab Authore suo vim obligandi non habebant, authoritate Cæsarea roboravit, & ut ab omnibus observarentur præcepit. (3) in locis Imperio subditis Imperator nunc regnans; [& in locis exemptis Princeps, qui illas leges admittens easdem tulit; & qui nunc illas conservans, etiam nunc fert latione moraliter habituali, & continua, & virtualiter perseverante.] concurrunt; hæc Regula teneri debet videlicet, *In legibus Iurisconsulto* (Papiniano verbi gratia) *nominato, omnes tres* (nimirum Papinianus, Iustinianus, & Leopoldus I. aut quicumque alius hic & nunc sit Princeps, penes quem sit leges ferendi summa authoritas) *intelliguntur*. Quam ego Regulã Ægidium Columnam imitatus dilucido, dicens, *Intelligenda esse in his, quæ sunt Civilia, & ad Politicam pertinent Iurisdictionem; non autem in illis, quæ sunt Naturalia, aut Historica* &c. *In talibus enim* (Civilibus) *nominato uno omnes tres intelliguntur, propriè loquendo. Nam loquendo appropriatè, non est inconveniens, quod est commune omnibus tribus personis appropriari uni personæ tantum, ob aliquam specialem rationem: nempè, Iurisconsulto ut Doctori, Iustiniano ut Legislatori, & Leopoldo I. ut Conservatori.* Rem totam exemplis dilucido.

Vna nominata omnes tres intelliguntur.

Sed quando?

Paullus *lib.2. ad Edict.* sic inquit, *Quod quis dum servus est, egit, proficere libero facto non potest*. Est lex merè Civilis, & potuit aliter concipi, si Princeps voluisset. Citatur Paullus. Ajo illo nominato omnes tres (Paullum, Iustinianum, & Leopoldum) intelligi: unde colligo hanc Propositionem *Paullus inquit*, ut ut videatur Categorica, esse Hypotheticam, nam æquivalet huic, *Paullus, Iustinianus, & Leopoldus inquiunt* (aut indicunt.)

leg. quodquis D. de reg. jur.

Illa, quæ Vlpianus, aut alii de Iure Naturali, & Gentium scripsere, speculativa sunt, & à Iustiniani, Leopoldi, aut aliorum Imperatorum Majestate, Authoritate, aut Iurisdictione non dependent: nec ipsa, si fortè falsa essent, redderentur vera potestate Cæsarea. Quæ enim *leg.3. D. de his qui sunt sui vel alieni juris*, & alibi de Patria potestate dicuntur, & jam sunt re melius perpensa reformata nimia erant, & à Cajo *libr.1. Instit.* dicta, ita ut pro illis Iustinianus non possit citari qua Imperator. Si enim jus naturale homicidia universa interdicit, non potest Ius Cæsareum Patri in filios, immò nec domino in servos vitæ, & mortis concedere potestatem. Ergo si hanc Iustinianus indulsit, non ut Imperator processit, sed ut homo privatus; nã ut habet juris canonici Regula XXVI. *Ea quæ fiunt à Iudice* (immo, quæ ab Episcopo, Principe, Imperatore &c.) *si ad ejus non spectant officium, viribus non subsistũt*, nam ut habet Gregorius, *Imperiali constitutum est sanctione apertè, ut ea, quæ contra leges* (dirimentes, quales sunt universæ Decalogi) *fiunt, non solùm inutilia, sed etiam pro infectis habenda*.

In Iure sunt multa posita speculativè: quibus authoritatem Cæsaream Iustinianus non addit.

Habetur 25. quæst. 2.

Sic etiam omnia illa, quæ toto Titul. *de origine Iuris* dicuntur, sunt Historica, & præcipuè ex Pomponio *lib. sing. Enchirid.* traduntur, pendent à fide Authorum, non à dignitate Cæsarea: quamobrem, si nec Romulus, nec Lucretia, nec alii, quorum meminit Romanorum historia in Mundo fuerunt, quod multi conantur ostendere: si nec illa, quæ à Romulo; nec illa, quæ ob Lucretiam à Populo facta dicuntur, usquam fuerunt; non reddentur vera, etsi Cæsarea illis accrescat, & subveniat authoritas. Illa igitur à Iustiniano referuntur solummodò, non autem authoritate Imperatoria confirmantur.

Sunt etiam multa Historica, quibus Cæsaream authoritatem nõ potest Imperator concedere.

Stat igitur in Iure esse Positiones speculativas, Historicas, & Politicas: in his (Politicis) cum citatur Iurisconsultus, etiam Iustinianum, & Supremum Principem, qui hic, & nunc imperat tacitè coadlegari; adeoque universas Propositiones, quæ categoricæ videntur, Hypotheticas esse juxta ea, quæ paulò antè §. *Paullus* sunt dicta: in illis verò (speculativis, & Historicis) nec Iustinianum, nec alium Imperatorem, aut Principem subintelligi, sed fidem esse penes Iurisconsultum, qui citatur adeoq; in hujusmodi casibus Propositionem *Iurisconsultus N. dixit* Categoricam esse.

Conclusio.

DISIVNCTIVAM constituit particula *vel*, aut alia similis. Ovidius *libr.4. eleg.5. de officio Consulis*

Quid Disjunctiva sit?

Aut reges ille suos dicendo jura Quirinos,
Cõspicuũ signis dum premet altus ebur.
Aut populi reditus positam componet ad hastam,

Et minui magna non sinet urbis opes.
Aut, ut erunt Patres in Iulia templa vocati,
De tanto dignis Consule rebus aget.

[Et hic obiter notato (1) ex tertio versu, *reditus* dici à redeo, non autem *redditus* à reddo, & notato (2) ex ultimo illud *De* non afficere Consulem, sed res; nam sensus est, *Ages de rebus dignis tanto Consule.*]

An reditus, an verò redditus sit scribendum?

Sunt duæ simplices Propositiones per particulam *vel*, aut aliam similem in Hypotheticam disjunctivam Propositionem coeuntes, quoties vel sunt duo prædicata, & duo subjecta, vel unum prædicatum & duo subjecta, vel duo prædicata, & unum subjectum: ut *Aut Cæsar est Romæ, aut Pompejus in Africa. Vel Petrus, vel Paulus loquitur. Aut pati, aut mori S. Theresia desiderabat.*

Sunt Hypotheticæ re, vel virtute.

Non semper disjunctio expresse ponitur, aliquandò enim subintelligitur, & subticetur: quod ipsum dicere de copula possumus; nam illud Ciceronis, *Discessit, erupit, evasit.* Est, *Et discessit, & erupit, & evasit.* Audi Iustinianum *lib. 1. Instit. cap. 2.* dicentem. *Scriptum Ius est lex plebiscita, Senatusconsulta, Principum placita, Magistratuum edicta, responsa prudentum;* in qua *Ius*, aut subjectum, aut prædicatum est. Si primum, cætera omnia sumuntur disjunctivè, non enim, ut Ius sit requiritur, ut simul sit & lex, & plebiscitum, & Senatusconsultum &c. sed ut disjunctim sit, vel lex, vel plebiscitum, vel Senatusconsultum &c. Si verò *Ius sit* prædicatum, tunc omnia illa sumuntur distributivè; nã & lex, & plebiscitum, & Senatusconsultum, & quodcumq; ex cæteris est Ius: non secus, ac si diceres sumendo *animal* pro subjecto, *Animal est vel rationale, vel irrationale.* Et sumendo animal pro prædicato, *Et homo, & brutum est animal.* Huc etiam pertinet *lex* 54. *D. de Procuratoribus* ibi enim Paulus *libr.* 50. *ad Edictum*, ut quinam esse procuratores possint, non possintque, nos doceat, ait. *Neque fæmina, neque miles, neque qui Republicæ causa affuturus est, aut morbo perpetuo tenetur, aut Magistratum initurus est, aut invitus judicium pati non potest, idoneus Defensor intelligitur.* Si literæ corticem considerem, dicam hanc positionem in ipsomet initio esse copulativam, & negationes connectere, ut constare videtur ex particula *neq;* iterum & iterum posita: & postea transire in disjunctivam, ut ex particula *aut* pluries interjecta colligitur. Si verò sensum mediter dicam eum clarum esse; adeoq; si illud *neque* afficiat verbum *intelligitur* Positionem à Iurisconsulto hoc prolatam, æquivalere huic, *Non intelligitur idoneus defensor, qui est aut fæmina, aut miles, aut Republicæ causa affuturus, aut morbo perpetuo detentus, aut Magistratũ initurus, aut privilegio fruens ne invitus ad judicium trahatur* quæ est disjunctiva: si autem eadem vox *neque* alias voces infinitet, & tamen verbum *intelligitur* non tangat, erit propositio copulativa nimirùm negationes devinciens hoc modo. *Idoneus Defensor intelligitur qui neque est fæmina, neque Miles, neque Republicæ causa affuturus, neque morbo perpetuo detinendus, neque Magistratum initurus, neque privilegio suffultus, ne invitus in judicium trahatur.* Ergo oportet ex sensu de Propositionum genere judicare: quoniam veteres Iurisconsulti interdum ut eloquentiæ satisfacerent, & vocem eamdem non repeterent, scripserunt nonnulla, quæ præter vocum rigorem Dialecticus interpretatur.

Particula disjunctiva, vel copulativa, aliquando intermittitur.

De Iure scripto.

Quid illud resse Iustiniano sit?

Quis idoneus defensor sit?

Propositio Nec Petrus, nec Ioannes hoc fecit, *non est Disjunctiva, sed Copulativa: quoniam negationes conjungit.*

Verbum intelligitur *consideratur, & dilucidatur.*

In Assertoriam, & Obligatoriam disjunctiva dispescitur: illa affirmat, hæc præcipit, aut promittit. In utraque servabitur veritas, si alterutra pars vera sit: nam, si dicas, *Prætor, aut Petrum, aut Ioannem citavit.* Si ille Petrum, & non Ioannem; vel si Ioannem, & non Petrum, vel etiam utrumque citaverit, verum dicis: falsum, si citaverit neutrum. In Disjunctiva, ut utrumq; membrum verificetur, nunquam requiritur: immò interdum id implicat, puta, si illa opponantur inter se, ut cum dicimus, *Quidlibet est, vel non est.*

Disjunctiva divisio.

Assertoria vel obligatoria illa est.

Vt obligatoriam intelligas, adducere proderit historiam, quam *lib. singul. Enchirid.* proponit, & recenset Pomponius his verbis. *Deinde Quintus Fabius, qui ad Carthaginenses missus Legatus, cum essent duæ tesseræ positæ, una pacis, altera belli arbitrio sibi datæ, utram vellet referret Romam, utramque sustulit & ait. Carthaginenses petere debere, utram vellent accipere.* Carthaginenses igitur tradendo duas tesseras, alteram, quæ præseferebat caduceũ, & erat pacis symbolum; & alteram, quæ referebat hastam, & indicebat bellum eligendi necessitatem volebant Romanis imponere: verùm Q. Fabius gloriosius forè hujusmodi necessitatẽ imponere, quam pati ratus; ut à Pœnis Romani obligarentur non sustinuit; sed accepta utraq; regessit in Pœnos illam ipsissimam necessitatem.

Obligatoria l. 2. §. Fuit post eos. D. de orig. Iur.

Tessera pacis & belli qualis?

An sit inferioris eligere?

Igitur Assertoria est propositio de præsenti, aut præterito; obligatoria est de futuro. Pono exempla, *Aut impedire non potuit, aut tacitè consensum præbuit. Aut vult, aut non vult. Aut faciet hoc, aut illud.* Prima, & secunda jam est vera, vel falsa: vera, si alterum membrum verum sit;

De verificatione hujusmodi Propositionum.

sit; falsa, si neutrum. At ultimæ veritas à futuro dependet. Sed penes quem esse debet electio? Si disjunctivè voveris, vel promiseris, tibi jus eligendi reservas; ut, si dixeris, *eleemosynam, aut orationem voveo*, aut orare, aut eleemosynam elargiri teneberis: ad alterum tamen erit, & non ad utrumque obligatio & tu eligere poteris utrum implere velis. Si tuo subdito disjunctivè præceperis; puta dicendo. *Aut non utaris domo hac, aut pendas decem.* Ille præcepti vi, aut non uti hac domo, vel pēdere decem tenebitur. Obligatio erit ad alterum, non ad utrumque: si solvat, poterit domo uti, si non utatur, non tenebitur solvere. Sed penes quem erit electio? Penes subditum; huic enim deliberare licet, an hoc, vel alterum implere velit. Firmat hoc Bonifacius VIII. Regula LXX dicens, *In alternativis debitoris est electio: & sufficit alterum adimpleri.* [Vide Laimanum *lib.3.tract.4.sect.5.cap.5.num.5.& libr.4.tr.4.sect.8. cap.3.num.22.fol.164.*] nam si voveas, te ipsum; si præcipias, subditum debitorem constituis: in promissione igitur est voventis electio: in præceptis verò, electio est subditi. Et hic obiter nota omnem legem merè pœnalem esse disjunctivam; tenetur enim subditus, aut rem præceptam facere, vel pœnam subire: idem enim est dicere, *Ne egrediaris domo sub mille aureorum pœna*, ac dicere *Iubeo, ut vel maneas domi, vel mille aureos pendas.* Qui rem indictam negligit, & pœnam subit, non potest vocari inobediens. Qui nec rem injunctam exsequi vult, nec pœnam luere, peccat moraliter; communis enim vitæ pactum prævaricatur, & obedientiam Principi juratam temerat. Vide nostram Theologiam Regularem à *num.34.2.*

In voto disjunctivo vovens eligit.

In præcepto disjunctivo subditus.

In debito disjunctivo debitor.

Omnis pœnalis lex est disjunctiva.

CONDITIONALIS character est particula *si*, ut *si jusseris, ibo*. Vt verificetur, non postulat, ut ponatur conditio; non ut ponatur consequens; nempe id, quod conditionem sequitur; sed ut ponatur consequens, in casu, quo purificetur conditio. Et convertendo oculos ad exemplum, quod dedi: ut illa verificetur propositio, non requiritur, ut tu jubeas, non ut vadam: sed ut vadam si jusseris.

Quæ sit conditionalis propositio? Quando verificetur?

Omnia vota, juramenta, & præcepta, disjunctiva possunt congruè ad conditionalia reduci: nam, qui voto, aut juramento, aut præcepto, *vel Missam audire, vel Rosarium recitare* tenetur, non solùm disjunctivè, sed conditionatè obligatur, nempe ad audiendam Missam, si Rosarium nō recitet, aut ad illud recitandū, si hanc audire noluerit: Si neutrum faciat peccaturus.

Conditionalium & disjunctivarum affinitas.

Habemus in jure clarissima hujus veritatis exempla. Vlpianus *libr.8. de officio Proconsul.* Servis injustè afflictis prospicit dicens. *Si dominus in servos sæviat, vel ad impudicitiam, turpemque violationem compellat, quæ sint partes Præsidis ex rescripto D. Pii ad Ælium Martianum Proconsulem Bæticæ manifestatur.* Vnde si purificetur conditio, servi jussu Proconsulis venire debent, ita ut in priorum dominorum potestatem non redeant. Inquit D. Pius Imperator. *Quod si meæ constitutioni fraudem fecerit, sciat me* (crimen) *admissum severiùs exsequuturum.* Ecce legem pœnalem forma conditionali expressam: nam supplicium minatur Proconsuli, si inobedientiæ crimen admiserit. Et idem Vlpianus, ut ab Avorum sceleribus, & pœnis eximat nepotes *libr. 26.* ad Sabinum, sic statuit. *Si qua pœna pater fuerit affectus, ut vel civitatem amittat, vel servus pœnæ efficiatur sine dubio nepos filii loco succedit.*

leg. 1. D. de his, qui sunt sui vel alieni juris. Servi sunt modestè, & pudicè tractandi.

Ibidem. Avorum culpa & pœna ad nepotes non transeunt. l. 7. cod. titul

Hic obiter notari oportet, interdum videri conditionatas quæ nullam involvunt conditionem, sed addunt onus, Audi Hispanum. *Te matare oy a Pedro con condicion, que vos mañana os caseis con Aurelia.* Non est conditionalis propositio; nam deberet in linguam latinam sic verti. *Occidam hodie Petrum, sed hac lege* (hoc pacto) videlicet, *ut tu cras ducas in uxorem Aureliam.* Non est conditionalis, sed onerosa conventio. Et hoc demonstro. Ego hodie sum homicidium commissurus. Et quid si cras non purificetur conditio? anne ideò erit homicidium invalidum, & vitam recipiet occisus? Ergo illa verba non involvunt aliquam conditionem, sed inferunt onus, & gravamen. Hæc etiam verba similia sunt, *Yo perdono a Francisco el haver muerto a mi Sobrino, con condicion, que no entre en esta Ciudad en tres años.* Nullam ipsa conditionem importent, nam æquipollent his. *Ego Francisco mortem mei nepotis condono: hac nimirùm lege (hoc pacto) ut per triennium non intret in hanc Civitatem.*

Non omnes sunt Conditionatæ Propositiones, quæ tales videntur.

Interdum Onerosa quoad verba est similis Conditionali.

Sæpe apud Hispanos nomen Condicion *nō conditionem, sed obligationē significat.*

Hinc solvitur quæstio, quæ inquirit, *An sit validum pactum, quod sæpè in remissionibus opponitur, nimirùm, ut inquisitus ad locum delicti perpetuò aut per decennium accedere possit?* Varias fuisse hac in re Iurisperitorum Decisiones reperio. Audi Illustris. D. de Marinis illas doctè, & eruditè proponentem. *Est videndus,* inquit, *Mastrill.* decis. 38. per tot., *& Rovitus* in d. Pragmat. 8. n. 17. *ubi negativè decisum referunt; affirmativè autem testatur decretum Regens Salernit.* decis. 26 *quam vide. Et quid, si per minus tempus* de-

Onera, quæ in remissione ponuntur nō reddunt illam cōditionatam.

An Definitiva sententia possit à futura conditione pendere?

decennio? videndus est Gizarell.decis. 11. &c. Sententia negativa hujusmodi remissionem esse conditionatam supponit, & non vult, quod sententiæ definirivæ à futura condicione pendeant, cujus oppositum tenuit, & decrevit Sacrum Conciliũ Neapolitanum 15. Maij 1631. statuens ut esset nulla remissio, & consequenter compositio quæ illi remissioni insistebat. Puto autem Ego sententias definitivas,& partium compositiones Regia authoritate confirmatas esse de re certa, & non pendere ab eventu futuro, si purificetur aut non purificetur conditio. Quam ob rem ajo remissiones, quæ materialiter, & secundum literæ tenorem videntur conditionatæ formaliter esse absolutas, & gravamen adjicere, quod debet omninò servari. Nam Sacr. Concilium apud Gizarell. validam esse remissionem à patre occisi factam cum conditione, ne inquisitus per quinquennium ad Neapolitanam Civitatem accederet. Nam tametsi ipsum accessisse illuc probatum fuerit, non ideò putarunt Domini Consiliarii remissionem inquisito concessam reddi vel esse nullam, sed jusserunt eumdem ad pacti in remissione expressi inquisitum compelli. Illam ergo remissionem non fuisse conditionatam judicarunt. Hujus casus Thor. *in 2. part. compend. verb. remissio facta*. Rou. *decis.* 4. *num.* 8. D. de Marinis *libr. 1. Resol. cap. 2. num.* 35. & alii meminerunt.

Remissiones criminum, quæ secundum rigorẽ verborum Grãmaticum sunt conditionata, interdum sunt juridicè sumpta absoluta.

Qua Rationalis positio sit?

RATIONALIS est Hypothetica composita ex duabus simplicibus Propositionibus, quarum prior inferat posteriorem particulâ *ergo*, aut alia æquipollente affectam ut *Sol lucet, ergo dies est*. Huc pertinet tota lex, *Qui in utero* 26. D. *de Statu hominum*, in quâ præmittuntur nonnulla, & additur, *His consequens est, ut libertas*, &c.

l. 4. D. de rer. divis. Qua causalis?

Ad Rationalem pertinet CAVSALIS. Illius character est particula *Quia*, quæ denotat causalitatem. Martianus, An mare liberum sit, rogatus, *libr. 3. Instit.* respondit dicens. *Nemo ad littus maris accedere prohibetur, piscandi causa: dum tamen villis, munimentis, & ædificiis abstineat: quia non sunt Iuris gentium, sicut mare*. De hoc argumento prodierunt his ultimis annis Libri duo, quorum alter mare liberum, alter clausum inscribitur.

Causa in materialem, Formalẽ, efficientem, & Finalẽ divisio.

Vt melius Causales Positiones intelligas, scire oportet ex Physicâ causas reales dividi in internas, & externas. Illæ sunt Materialis & formalis, ut in homine Corpus, & Anima quæ illum intrinsece componunt, & constituunt. Istæ sunt efficiens, & Finalis prior rem producit & ratio ob quam prior operatur, est causa posterior.

De causa exẽplari.

Addunt Causam exemplarem nonnulli, sed quia etiam Intentionalis est, congruè poterit ad finalem reduci. Sed de his Causis uberius in Philosophicis, quando Physicam moraliter examinabimus.

Mutata altera causa intrinseca mutatur substantia.

Idem effectus mutatis causis intrinsecis manere non potest: nam homo qui habet corpus A. & animam B. non esset idem numero, si aliud corpus, aut aliam animã sortitus esset: in Grammaticâ Audaci id exposui clarissimo, & aptissimo exemplo, nam si dictionem AS [notissimam Geometris, qui assem in duodecim uncias dividunt,& alia sicut assem partiuntur; notissimam, & Iurisperitis, qui hæreditatem assem esse supponunt, aliumque jubent ex asse, alium ex triente, alium ex quadrante, &c. hæredem esse:] ob oculos ponam, sic discurram; Duas habes literas, ex quibus, si primam aut secundam mutes datam dictionem tollis, & aliam diversam substituis v. g.

De Asse.

Petrus dicit singulare Corpus, & singularem Animã. Et, si vel illud vel hoc mutaretur, non esset Petrus.

AS. *mutando primam literam*. ES. IS. OS. &c.

AS. *mutando autem secundam*. AB. AC. AD. &c.

Ergo sicut dictiones ES, IS, OS, &c. AB, AC, AD, AT, &c. non sunt dictio AS. sic similiter, si in Petro, aut mutaretur corpus, aut anima, non maneret Petrus.

An duæ causæ extrinsecæ eũdem numero effectum possint producere?

At unus, & idem effectus à duabus totalibus extrinsecis prodire potest: nam, si individuatio à materiâ signatâ quantitate sumatur, idem calor numero, qui à Sole producitur potest produci ab igne; &c. & veniendo ad causam Finalem, possum habere duas vel plures causas totales eundi Romam; puta, si habeam plura negotia, quorum singula meam præsentiam requirant.

De effectibus negativis.

In effectibus negativis hæc doctrina evidentiùs conspicitur; nam sæpe eadem negatio aut privatio oritur à causis diversis. *Pono exempla*. * Physici hanc formalitatem negativam, *Non ratiocinari* considerant, & quia nec Bruta, nec Angeli ratiocinantur concludunt illis obesse, ne ratiocinentur nimiam imperfectionem; his autem nimiam perfectionem quoniam ratiocinari modus res percipiendi est excedens perfectionem Brutorum, Angelorũque summam præstantiam non attingens.

Cur Bruta & Angeli non ratiocinentur?

Cur Leo, & Christus non sint filii adoptivi Dei?

* Theologi hanc formalitatem *Non esse filium adoptivum*, etiam negativam, contemplantur: &, si interroges Cur nec leo, nec Christus sint filii Dei adoptivi? respondent, illum esse hujusmodi adoptionis incapacem propter imperfectionem:

qui

qui enim persona intellectualis non est, adoptari non potest: hunc esse ejusdem adoptionis incapacem propter perfectionem: qui enim naturalis est filius, adoptionis est incapax. * Tandem Iuristæ hanc formalitatem, *Non posse esse testem*: similiter negativam meditantur; & quia nec Senator, nec carnifex advocantur in testes, si causam postules respondebunt carnificem, & quemcunque infamem hominem esse Testem non posse, quia caret authoritate ut suum Testimonium omni exceptione esse majus censeatur. Addent Senatorem cogi, ut ferat testimonium non posse ob nimiam dignitatis authoritatem. * Hinc lux Marcello, qui *lib. 3. Digest.* sic inquit. *Cassius Longinus non putat ei permittendum, qui propter turpitudinem Senatu motus, nec restitutus judicare vel testimonium dicere, quia lex Iulia repetundarum hoc fieri vetat.* Est propositio Causalis, ut constat ex particulâ *quia*. Et contra Cassium sic possumus argumentari. Senator, quandiu Senator est, nec judicare potest, hoc est pedanei Iudicis exerceri molestiis; nec cogi potest, ut testimonium dicat: quia sunt hæc omnia aliena à regia eorumdem dignitate, nisi cogat necessitas, & bono publico prospici alio modo non possit. Tunc sic non posse esse Iudicem, nec posse cogi ut testis sit, sunt Senatoriæ dignitatis privilegia. Qui ergo à Senatoriâ dignitate est depositus, Senatoria omnia privilegia amisit. Ergo, & hæc duo. Ergo, & Iudex, & testis esse potest. Respondeo *Nec Iudicem, nec Testem esse posse*, esse formalitatem quamdam negativam, quæ à diversis causis oriri potest. Senatores ob dignitatis eminentiam *leg. inviti 8. ob carmen 21. §. 1. de testibus*, & homines infamia notatos afficit ob indignitatem, qui enim crimina propudiosa commisit, ut vel judicet aut testimonium perhibeat, non est dignus, *leg. quæsitum 13. de testibus*. Senator enim, cum deponitur, amittit Senatoria privilegia: &, si sine ignominia deponeretur, & testis, & judex esse posset; at, quia ob turpitudinem deponitur, ab ignominiâ, ut neutrum esse possit consequitur. Quam ob rem non posse cogi in testem aut Iudicem, quod in Senatore præmium est, & dignitatis gloria in notatis & vilibus hominibus est suplicium, statusque in quem suâ culpâ sunt prolapsi ignominia. Vide Fabrum *in Rationalibus ad dictam leg. Cassius*. qui dum brevitatem affectat, non ita dilucidè textum expendit.

Cur nec carnifex, nec Senator advocantur in testes?

Cassii Longini Opinio.

Particula quia *Causalem Propositionem constituit.*

Dignitatis Senatoria Privilegia.

Senator depositus privilegiis exuitur.

Cur non possit?

An eadem res in præmium, & supplicium in gloriam, & ignominiam possit mutatis circumstantiis concedi?

Est ultimum Rationalium Propositionū genus in quo duas simplices nectit similitudo, quæ his particulis *sicut* &c. *ita* &c. aut aliis similibus exprimi solet. Aristoteles apud Pomponium *libr. 6. ad Plautium* sic discurrit. *Sicut id quod in mari ædificatum esset, fieret privatum, ita quod à mari occupatum est fiet publicum.*

Similitudinaria Propositio.

leg. 10. D. de rer. divis.

Hypotheticæ rationales, quæ à similitudine inferuntur apud Iurisconsultos cōmunissimæ, & frequentissimæ sunt: nam ex uno illi casu ad similes prudenter discurrunt, quoniam ut *libr. 59. Digest.* Iulianus ait. *Neque leges, neque senatusconsulta ita scribi possunt, ut omnes casus, qui quandoque inciderint, comprehendantur: sed sufficit ea, quæ plerumque accidunt, contineri.* Et prius *lib. 15.* dixerat. *Non possunt omnes Articuli singillatim, aut legibus, aut Senatusconsultis comprehendi, sed cum in aliqua causa sententia eorum manifesta est, is, qui jurisdictioni præest ad similia procedere, atque ita Ius dicere debet.* Consonat Vlpianus *lib. 1. ad Edict. Ædilium curulium* his verbis. *Nam ut ait Pedius quotiens lege aliquid, unum vel alterum introductum est, bona occasio est, cætera, quæ tendunt ad eamdem utilitatem, vel interpretatione, vel certè Iurisdictione supplere.* Vide *leg.* Ius autem 7. de just. & jur. l. illud quæsitum 32. in princip. ad leg. aquiliam l. 3. §. unde etiā de injust. rupt. & Fabrum *Rationalium* to. libr. 1. tit. 3. §. 10. & deinceps.

Ex uno casu ad alium per similitudinem discurrunt Iurisconsulti.

An de omnibus omnino rebus Leges Civiles ferri possint?

Quo modo in Iure Paritas rationis vim habeat?

Possunt & solent hæ Hypotheticarum differentiæ inter se commisceri, ita, ut una & eadem Propositio ad duas, vel plures classes spectet; ut videlicet sit simul copulativa & Rationalis, simul conditionalis, & Disjunctiva. Pono exemplum. Vult veram instituendi juventutem methodum tradere Iustinianus, & ait. *Iura Populi Romani, ita videntur posse tradi commodissimè, si primo levi, ac simplici via post deinde diligentissima atque exactissima interpretatione singula tradantur, alioqui, si statim ab initio rudem adhuc, & infirmum animum studiosi multitudine, aut varietate rerum oneraverimus duorum alterum, aut desertorem studiorum efficiemus, aut cum magno labore sæpè etiam cum diffidentia, quæ plerumque Iuvenes avertit, seriùs ad id perducemus, ad quod leviore via ductus sine magno labore, & sine ulla diffidentia maturiùs deduci potuisset.* Ita ille *Instit. libr. 1. cap. 1.* Et in una periodo *alioqui* causalem particulam, *si statim* Conditionalem; *duorum alterum*, aut &c. Disjunctivam invenio.

De Hypotheticarum commistione.

Quo modo Cæsareum Ius addisci debeat?

Particulæ, quæ Hypotheticas Positiones constituunt patiuntur interdum significationum parallaxes, & hanc ob rē aliqua subnotare debemus. Voculæ quibus

De particularum quæ Hypotheticas propositiones constituunt significatione.

bus præsertim utimur, sunt hæ. In copulativis, affirmant *ac, atque, &, necnon* &c. negant *nec, non, neque* &c. in Disjunctivis *aut, seu, sive, vel, ve* &c. in Rationalibus *Ergo, igitur*, &c. in causalibus *enim, quam ob rem, quia, quoniam* &c. in similibus, & exemplis, *sicut, sicuti, ut*, &c. Ergo quando, & quomodo illis abusi Iurisperiti fuerint, breviter exponamus.

Ac conjungit. Ac pro idest. Ac pro sicut.

Ac est copulativa: & propriè sumitur *leg. si quis 4. de custod. reor. & leg. nullus C. de summ. Trinit.* Interdum significat idemtitatem, & æquivalet particulæ *idest* ut *in leg. decernimus in pr. C. de Sacrosan. Eccles.* Aliquando ponitur pro *sicut*, nam in hac periodo. *Quamquam Iure Civili omnium, qui in potestate parentum sunt, peculia proinde in parentum bonis computentur, ac peculia servorum in bonis dominorum numerantur.* Ponitur hic *§. itaque vers. ex hoc inst. quibus non est permiss. fac.* similitudinariè, inquit Albericus, quemadmodum etiam *in l. qua ration. §. litera in pr.* de *adquir. rer. dom. & in Clement. de iudic.* Porrò *in leg. quær. 45 locat.* illud *ac si ita iussisset*, est *sicut, si ita iussisset*.

Atque conjungit. Atque pro sicut.

Atque etiam extrema connectit: interim est similitudinis nota apud Tryphonium *leg. si pater 76. D. de jur. dos.* quo etiã significatu sumitur *l. 4. D. de pact.*

Et pro ac, & pro idest, & pro vel.

Et, si propriæ significationi stetur, terminos vincit. At aliquando implicat, ut notat Zasius *in leg. 1. D. de jurisd. omn. Iudic.* Idemticè pro *idest* sumitur *§. Sed ista Instit. de act.* Est aliquandò disjunctivè *leg. sæpe D. de verb. signif.* quod latissimè expendit Albertus, & breviùs Bartolus *leg. 1 de pact. leg. non solum D. de sol. matr.* Est etiam causalis, & pro *quia* ponitur *leg. fin. C. de cur. fur.*

An duæ negationes affirmant?

Nec non connectit. Calinus ait: [Affirmat ut etiam Grammatici fatentur: quamquam non perpetuũ est in Iure nostro duas negationes inducere affirmativam.] Et quidquid sit de aliis negationibus, inquam ego, *nec non* semper asserens est.

Nec, & neque sunt copulativa.

Nec, & Neque disjunctivas esse in sua Grammatica docuerat Augustinus: at Alciatus cum Criticis id hodie negant *ad leg. si is, qui ducenta §. cum ita D.* de rebus dub. nam hæc positio, *Nec Petrus nec Ioannes est doctus*, æquivalet huic, *Et Petrus non est doctus, & Ioannes non est doctus*, vel, si Hercules Logicus obtineat, *Petrus & Ioannes sunt non docti, vel sunt indocti.* * Proderit hic examinare verba Celsi. *Si tibi nupsero*, inquit, *decem dari spondes? Causa cognita denegandam actionem puto, nec rarò probabilis causa hujusmodi stipulationis est.* Sanè rarum, inter id quod

leg. 8. §. 2. D. de verb. obligat.

frequenter, & id quod nunquam accidit, medium est. Ergo tam rem, quæ frequenter, quam quæ nunquam accidit, poterit vocari non rara. Si primum sensum exprimere voluisset, Celsus dixisset utique *non enim* rarò &c. si secundum, dixisset, *ne quidem enim rarò* &c. Ergo illud *non rarò* ambiguum est: Accursius insolentia loquutionis perculsus, illud *non rarò*, poni putat pro nunquam. Sed non repugnat ejusmodi causam interdum probabilem esse. Calinus ait. [*Nec rarò* pro *& rarò* positum videtur à Celso geminata negatione ex Græcorum consuetudine pro simplici.] At ego non video, *& rarò* esse negationem; nec scio, quæ sint illæ duæ, quæ more Græcorum fortiùs negant. Puto igitur *nam rarò* esse legendum: id enim sensus postulat, & *nec* pro *nam* posuisse Exscriptores videntur.

Quid sit non rarum?

Quid autem rarum?

An duæ negationes fortius negent?

Aut est disjunctiva.

Aut disjunctivum est *leg. hac verb. 124 D. de verb. signif.* Subdisjungere solet teste Gothofredo *in l. 23. D. de pact. dotal.* Disjunctionis est vis, ut alterum fieri sufficiat *l. si is qui 13. §. utrum D. de reb. dub.* Disjunctivam interdum pro conjunctiva usurpari Paulus scribit *leg. sæpe 53. D. de verb. signif.* cum dico, quod dedi, aut donavi, quod, & Iustinianus approbat *leg. penult. C. eod. tit.* ut in interdicto, quod vi, aut clam.

Aut pro &.

Seu quid sit?

Seu non includit sensum, sed disjungit. Corn. cons. 18. lib. 3. & *cons.* 198. Bartolus *in l. si quis ita D. de aur. & arg. legat.* Alciatus *in enarr. l. sæpe ita compertum de verb. signif.* ubi hanc etiam particulam habere ampliandi facultatem ostendit. Sumitur interdum idemticè, & interdum copulativè, ut sit *id est*, aut etiam *&* Gothofredus *ad rubr. C. de except.*

Seu pro idest.

Seu pro &.

Sive disjungit, interdum copulat.

Sive disjunctivè usurpatur. An, & quando conjungat examinant, & edisserunt Bartolus *in l. 1. D. de public. & lege si eum §. qui iniuriarum D. si quis caut.* Baldus *in lege cum quidam D. de verborum signif.*

Vel disjunct. Vel pro &.

Vel est colligatio disjunctiva, ut ait Festus lib. 19. Hanc particulam inter conditiones negativas positam resolvi in *Et* asserit Gothofredus *ad l. 6. C. de instit. & substit.*

Interdum non disjungit, sed determinat teste Zasio *in fin. leg. si famil. D. de jurisd. judic.* Quomodo sit ponenda exponit Albericus, & Bartolus *in leg. supra iter §. officium D. de aqua pluv. arc. & in l. generali C. de Sacrosanct. Eccles.* Est aliquandò copulativa, & ponitur pro *Et* ut *in leg. sæpe de verb. signif. leg. cum quidam D. eod. titul.* Vide Bartolum *leg. supra iter D. de aqua pluv. arcend.* ibi enim exponit quando illa con-

Vel pro non. Vel pro sicut.

conjunctionis, & quando disjunctionis vim habeat. Interdum negandi vim habet *l. si de tua C. de donat. inter vir. & uxor.* Est, & similitudinis nota, & pro *sicut* locatur, *ut in leg. penult. D. de fidejuss.*

Ve disjungit, & in compositione negat.

VE est, si nomen componat, privativa. Labeo à Iovoleno citatus: dicitur enim *vecors*, qui sine corde; *Vesanus*, qui insanus, aut non sanus. Vide Gellium *lib. 5. cap. 2.* Si dictio integra sit, disjungit.

Ergo, & igitur.

Quid illatio sit?

An sint tres operationes intellectus?

ERGO, & IGITVR particulæ sunt illativæ, & rem unam ab altera inferri significat. An illatio ex parte objecti, an verò ex parte conceptuum se teneat? est difficilis quæstio; alii enim dicunt me Petrum esse animal noscere, quia omnem hominē esse animal, & Petrum esse hominem novi: alii verò me cognoscere ideò Petrum esse animal quia est homo, & omnis homo est animal. Si primum, illatio non est formalitas cognita, adeoque non se tenet ex parte objecti, sed pertinet ad conceptus formales, & per consequens non sunt mentis operationes tres, sed duæ, Apprehensio, & Iudicium. Si secundum, illatio se tenet ex parte objecti, est formalitas cognita & Discursus est tertia mentis operatio.

Enim, quam ob rem.

Quia, quoniā.

ENIM est causalis. Non multum ab ea distat *Quamobrem* quę ab aliis cōjunctim, ab aliis divisim scribitur *in Authent. de restit. fideicommiss. §. Quamobrem.* Adde voculam *Quia* & vide Bartolum *in l. demonstratio §. Quod autem D. de cond. & demonstr.* Etiam vocula *Quoniam* explicatur causalitas *leg. si ita de condit. & demonstr. leg. non dubium de legat. tertio. leg. si quis de verb. signif.*

Sicut, Sicuti.

In similitudine semper dissimilitudo invenitur.

SICVT, & *sicuti* sonant similitudinem & quia, ut Philosophi docent, similia non sunt in omnibus similia, si enim in omnibus sine differentia convenirent, non essent similia, sed idem. Asserendum est his vocibus non importari omnimodam similitudinem: quod, & observarunt Interpretes *leg. si eum excipit. §. quatenus vers. sicut in interdicto. D. quod metus causa. leg. custodiam de peric. & comm. rei vendit.*

Vt innuit similitudinem.

Vt pro tanquam. Vt pro &. Vt pro vel.

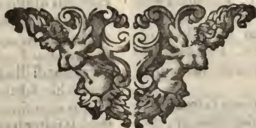
Vt pro quamuis. Vt pro Si. Vt pro propterquod.

VT varias habet significationes, quæ doctrinā pręsentem non concernunt: quę nostra intersūt, breviter examinabo; significat similitudinem. Vlpianus *in leg. si cum dotem. §. 1. & §. fin autem de solut. matrim.* teste Oldendorpio, Prateolo, & aliis. Sed quia, ut diximus, similitudo semper est imperfecta, sumi solet pro *Tanquam*, nimirùm *leg. leges ut generales C. de legibus.* Quandoque est similis affirmationi, & veritatem significat *leg. cum aliis C. de secund. nuptiis.* Disjungit aliquando, & pro *Quamvis* ponitur, *leg. sed an ultrò D. de negot. gest.* Nonnunquam conditionem importat. *Leg. cum tale D. de cond. & demon.* Est interdum causalis, unde prodiit diverbiū, *Particula Vt proprium est finalem dicere causam. Vt in cap. sicut 47. leg. si quis temerè D. de legat. leg. in Ecclesiis de Episc. & cleric. leg. 1. D. de servit. & cap. cum liqueat 1. qu. 1.*

Patet igitur has characteristicas voculas, quæ constituunt, & distinguunt Hypotheticas propositiones, interdum commutari inter se, semper tamen ita alienam significationem adquirunt, ut propriæ parietinas retineant, & debeant accuratè explicari.

NOTA.

HÆC de Propositionum varietate, & speciebus perorasse sufficiat: ad earum Passiones veniamus. Et quidem multa possent adduci, & exponi, sed ne minus necessariis discursibus tuum Ingenium onerem, tantùm de Conversione, Oppositione & Æquipollentia disputabo.

ARTICVLVS IV.

De Propositionum Conversione: *Quid sit Conversio exponitur. Quot Propositiones modis convertantur. Non semper esse subjectum, quod primo loco ponitur, nec prædicatum, quod secundo. Non omnem posse Assertionem converti.*

Quid sit Conversio?

Et quas species habeat?

Onverti dicitur Propositio cujus prædicatum in subjectum, & subjectũ in prædicatum illæsa veritate mutatur, ut cum dicimus *Iurisprudẽtia est quadã virtus. Ergo quædam virtus est Iurisprudentia.* Conversio autem est triplex; aliquæ enim Propositiones convertuntur simpliciter, aliæ per accidens, & aliæ per contrapositionem: de quibus sect. III. differemus.

SECTIO I.

An semper subjectum in primo loco ponatur?

Aliter voces in Oratione sẽsus, & aliter Eloquentia coordinat.

EO res venit ut vocum perturbatio, si aures demulceat, vocetur eloquentia, & hoc non solum in Lingua Græca, & Latina, quæ propter varietatem casuum minori sunt periculo obnoxiæ, sed etiam in aliis linguis, quæ nomina per casus non variant. Considera illud carmen Virgilii

In Lingua Græca & Latina propter varietatem casuũ melius Vocum verus ordo cognoscitur.

—— Tuus ô Regina, quid optes
Explorare labor, mihi jussa capessere fas est.

Quæ verba hunc ordinem in Æoli intellectu (is enim loquebatur) servabant.

O Regina explorare, quid optes est labor tuus.
Capessere jussa est fas (necessitas) *mihi.*

Aliqua Regula necessaria ponuntur.

Hinc est, quod hæreamus interdum nec possimus subjectum à prædicato in enunciatione distinguere. Poterimus autem his regulis in hujusmodi dubio juvari.

De nominibus Propriis.

Prima. *Quando alterum extremum est nomen proprium illud subjectum est.* In hac enim Propositione, *Dux expeditionis erat Cajus.* Prædicatur *Dux*, & subjicitur *Cajus.*

De Articulo.

Secunda. *Quando alterum extremum habet articulum, illud etiam subjectum est.* Hæc in Lingua Latina habere locum nequit, caret enim Articulis, habet in Græca. Vbi enim Ioann. 1. 2. Καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος, dicitur; & vertit interpres, *& Deus erat Verbum*, non θεός, *Deus*, sed ὁ λόγος *Verbum*, subjectum Propositionis est. Sic etiam in his Hispanicis *Docto es el rico. Rico es el docto*, Articulus subjectũ afficit.

De Possessivo Pronomine.

Tertia. *Nomina possessiva (nempe,* Meus, Tuus, Suus, Noster, Vester,) *si inter illa, & nomen intersit copula, semper sunt prædicatum.* Patet, quia cùm quis dicit, *Mea est illa clamys* nomen *clamys* subjicitur, & *mea* prædicatur.

De Nomine Adjectivo.

Quarta. *Est etiam prædicatum quodcumque nomen adjectivum, si inter illud, & substantivum cadat copula.* Cum enim dicimus *Beatus est vir*, tunc *virum* subjicimus, & *beatum* prædicamus.

De signis Syncategorematicis.

Quinta. *Syncategoremata* Omnis, *&* Nullus, *se tenent ex parte subjecti. Aliquis aliquando, sed rarò se tenet ex parte prædicati.* Quando enim dicimus *Animal est omnis homo*, aut *Lapis est nullus equus*, signa *Omnis*, & *Nullus* sunt ex parte subjecti. Vbi autem dico, *Homo est aliquod animal*, signum se potest tenere ex parte prædicati.

De cæteris.

Sexta. *Aliàs nomen, quod priori loco ponitur subjectum est.*

Hæ sunt Regulæ, quas omnes, qui scribunt, observant: quas violare poterit insolens Logicus si velit mentẽ obtorquere.

Vberioris igitur doctrinæ gratia illas exemplis illustremus.

Ioan. 1.

Non quærebatur ab Hæreticis in primitiva Ecclesia, Vtrum Deus esset Verbum? sed Vtrũ Verbũ esset Deus?

Recurrit primò illud Historiæ Sacræ, καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος, quod vertit Vulgatus, *Et Deus erat Verbum.* Recurrit, inquam: quia tametsi illud in Regula II. posuerim, reponi hic debet, nam plerique Theologi, in ejus expositione allucinantur. Recognoscit igitur hæc verba erudita Curiositas, & interrogat, quodnam hujus Propositionis subjectum sit? Videretur esse θεός, *Deus*, nam priori loco ponitur. Ajo tamen ὁ λογος, *Verbum* in hac propositione esse subjectum, cum quia *Verbum* ibi

ibi est nomen proprium secundæ Personæ Sanctissimæ Trinitatis per primam: tum quia habet articulum per secundam. Hispanicè dicerem, Y *Dios era el Verbo*, & non obstante ordine materiali, subjectum esset vox *el Verbo*.

S. Basilius sub initium Epistolæ ad Sanctum Gregorium Theologum Σὸν ἦν ὄντως τὸ διανόημα, *Tuus est omninò sensus.* Vox ultima est subjectum per Regulam secundam, & tertiam.

Articulus subjectum afficit.

Recensuerat miserias, quas in Civitatibus patimur, & subjunxit Τούτων δὴ φυγὴ μία, ὁ χωρισμὸς ἀπὸ τοῦ κόσμου παντός. *Horum autem fuga una, separatio à mundo universo.* Sensus est, quod *Separatio est fuga*. Ergo præcedit prædicatum per secundam.

Fugiendo, à Mundo separamur.

Addit Ἑτοιμασία δὲ καρδίας, ἡ ἀπομάθησις, τῶν ἐκ πονηρᾶς συνηθείας προκατασχόντων αὐτὴν διδαγμάτων. *Præparatio verò cordis,* (est) *oblivio ex prava consuetudine ante occupantium ipsum doctrinarum*. Prima dictio est prædicatum per eamdem secundam.

Ad cælestia oblivione terrestrium præparamur.

Et sub finem Ἀλλ' ὅπερ τοῖς ἄλλοις ὁ ὄρθρος ἐστί, τοῦτο τοῖς ἀσκηταῖς τῆς εὐσεβείας τὸ μεσονύκτιον. *Sed quod aliis diluculum est, hoc cultoribus pietatis media nox*. Subjecta sunt *diluculum*, & *media nox*. [Ecce illo ævo, nam status Monasticus non erat satis notus, ἀσκηταὶ τῆς εὐσεβείας, Cultores pietatis vocabantur, qui nunc uno vocabulo ἀσκηταὶ, *Cultores, Asceta, Religiosi.*] Sunt duæ orationes in quibus mutari debet ordo, nam loco ultimo posita sunt subjecta. Sensus est *Media nox est Asceteis* (Religiosis) *id, quod aliis est diluculum.* Ergo subjecta sunt *Diluculum*, & *media nox*.

Cur Religiosi nominentur Ascetæ?

Hinc patet esse communissimum Græcis prędicatum primo loco statuere, & debere Lectorem distinguere inter materialem verborum ordinem quem dedit calamus, & formalem, quem exhibet sensus.

An frequens apud Græcos sit primo in loco ponere prædicatum?

Lingua latina caret articulis, & ideò majorem interdum patitur difficultatem: nam non potest interdum rigorem Græcæ exprimere. Probant id exempla posita: addo adhuc unum, ex Platone *in dialog. Iovis* desumptum. *Res sacra Poeta est.* Qui est sensus? Anne de Poeta dicitur, quod sit res sacra: an verò de re sacra, quod sit Poeta? quæstionem articulus dirimeret: nam dubium, quod in hac oratione, *Mysteria sunt res Sacræ*, Latinus reperiret Dialecticus, non torqueret Hispanum, si diceres, *Los Mysterios son cosas sagradas* aut etiam, *Mysterios son las cosas sagradas*, Ille enim subjicitur terminus, quem articulus afficit.

Quæ in latina, nam caret Articulis, sunt æquivoca in Græca & aliis æquivocatione carent.

De lingua Hispanica.

Occurrit ingeniosum, & verum Epigramma Martialis.

Martialis dilucidatur.

Quem recitas, meus est, ò Fidentine, Libellus:
Sed male dum recitas, incipit esse tuus.

Subjectum est *Libellus*: & voces *meus*, & *tuus* prædicantur per tertiam.

Disticha Elegiaca constant in æqualibus versibus, quod Ovidius lib. 4. de Ponto eleg. 5. innuit his verbis.

Longa via est, nec vos pedibus proceditis æquis.

causam edisserit lib. 1. Amor. Nam

Par erat inferior versus: risisse Cupido
Dicitur atque unum subripuisse pedem.

In propositione *Longa via est*, Subjectum est *via*, & in altera, scilicet, *Par erat inferior versus*, Subjectum est *versus inferior* per quartam.

De adjectivo & substantivo. Illud de hoc, non autem contrà, prædicatur.

Agit de Europa, & Ganymede à Iove raptis Lactantius *lib. 10. cap. 9.* & ait *Poeticus color* est, & incipit à prædicato per quartam.

An in Ganymedis tabula lateat aliqua veritas?

Quid sperari possit à Lingua Hebræa exhibent Psalmi, in quibus omittitur sæpè verbum *est*. Iterum, & iterum dicitur Psal. 45. *Dominus virtutum nobiscum: Susceptor noster Deus Iacob*, & Psal. 46. *Quoniam Dominus excelsus terribilis, Rex magnus super omnem terram.*

De lingua Hebraica.

Et prædicatum sæpè legitur ante subjectum. Psal. 45. *Conturbatæ sunt gentes, & inclinata sunt Regna.* Et Psal. 48. *Ne timueris, cùm dives factus fuerit homo, & cùm multiplicata fuerit gloria Domus ejus.* Et Psal. 50. *Meæ sunt omnes feræ silvarum &c. Meus est Orbis terrarum.* Et Psalm. 54. *Molliti sunt sermones ejus &c.* Et Psalm. 57. *Alienati sunt peccatores à vulva.* &c.

Sæpe subjecto Prædicatū præmittit.

In Lingua Hispanica hæc vocum contrapositio frequentissima est; sumit calamum D. Ludovicus de Gongora, ut opus nunquam satis laudatum formet, quod *la soledad* inscribi voluit. Et sic scribit.

Quid faciat lingua Hispanica?

Passos de un Peregrino son errante,
Quantos me dicto versos dulce Musa.
&c.

&, ut vides, incipit à prædicato. Vox *quantos* habet vim articuli, aut etiam Syncategorematis universalis (*todos*, omnes) & ideò per secundam, & quintam de versibus dicitur, *que todos los, que le dicto su dulce Musa, son passos de un Peregrino errante*; hoc est, quod omnes numeri, quos ipsi dulcis Musa suggessit, sunt errantis Peregrini passus.

Et hujusmodi sēsus inversiones in hoc Poeta frequētissimè inveniés.

Et posteà fol. 2. vers. 14. rivum quemdā describens.

De quien es dulce vena
El tarde ya torrente
Arrepentido y aun retrocediente.

Secundus, & tertius verſus ſubjectum, & primus dabit prædicatum, per ſecundum. Et verſ. 116.

Alij Autores unum & idem ſubſtantivum duplici Epitheto non onerant.

Si de ayre articulado
No ſon dolientes lagrimas ſuaves
Eſtas mis quexas graves,
Vozes de ſangre, y ſangre ſon del alma.

Particula ſi non non Conditionatam, ſed Disjunctivam conſtituit.

Eſt propoſitio disjunctiva, tametſi ſpeciē præſeferat conditionalis; nam hæc, *ſi non eſt hoc, eſt illud*, eſt disjunctivæ conſectarium, ut cum dicimus

Quo modo in disjunctiva argumentum per Dilemma formetur?

Petrus, aut eſt reus, aut innocens.
Ergo, ſi non eſt reus, eſt innocens.
Ergo ſi non eſt innocens eſt reus
Atqui non eſt reus.
Ergo eſt innocens.

In hac itaque Propoſitione (quam eſſe conditionatam nolui, nam conditio debet à re cujus eſt conditio diſtingui) *querela* (Hiſp. *quexas*), ſunt ſubjectum, & cætera pertinent ad prædicata.

SECTIO II.

An omnis Propoſitio convertibilis ſit?

Ratio dubitandi proponitur.

RAtio dubitandi, aut etiam negandi ex Regulis Sectione præcedenti poſitis ſumi poteſt; nam, ſi ſint aliqui termini, qui ſunt ſubjecta, ubicumque ponantur, erunt inconvertibiles propoſitiones, in quibus illi reperiantur. Sequentes conſidera.

Proponuntur aliqua Propoſitiones, qua converti non poſſe videntur.

Petrus eſt eruditus
Eruditus eſt Petrus.
El Principe es clemente
Clemente es el Principe.
Hoc Palatium eſt meum
Meum eſt hoc Palatium.
Homo eſt mortalis
Mortalis eſt homo.
Omnis equus eſt animal
Animal eſt omnis equus. &c.

In ipſis nulla reperitur converſio, ſed ſunt æquipollentes; nō enim mutatio loci ſubjecti, & prædicati officia in illis mutat.

Qua primo aſpectu converti non poſſe viderentur, per circumloquium convertuntur.

Reſpondeo has ipſas propoſitiones per circumloquium opportunum converti poſſe: & ſic oſtendo.

Prima erat, *Petrus eſt eruditus*. Et poteſt verti in hanc, *Aliquis homo eruditus vocatur Petrus*.

Sed hoc ipſum plus confuſionis quàm utilitatis poterit Philomuſo præbere.

Secunda convertetur, ſi tantum mutetur articulus. Dixeras, *El Principe es clemente*. Et ſubjectum erat, *el Principe*. Repono ego *Principe es el clemente*, & ſubjectum eſt, *el Clemente*. His ſunt ſimiles.

La aurora es bella
Aurora es la bella.
El Rey es valiente
Rey es el valiente.

Semper articulus ſubjecto adhæret.

La Riqueza es trabajo
Riqueza es el trabajo.
El eſclavo es pobre
Eſclavo es el pobre.
El Moro es Mahometano
Moro es el Mahometano.

In quibus omnibus converſio fit ſola articuli tranſmutatione.

Quo modo Pronomen Poſſeſſivum afficere poſſit Subjectū?

Tertia videlicet, *Hoc Palatium eſt meum* poteſt converti in hanc, *Aliqua res mea eſt hoc palatium*.

De Nominalium ſententia.

Quarta majori indiget conſideratione. *Homo eſt mortalis*, non cōvertitur in hanc *Mortalis eſt homo*, quia ut monebamus, etiam in hac, *homo* ſubjicitur, *&* *mortalis* prædicatur. Si dicamus *Aliquis mortalis eſt homo*, videretur *mortalis* ſubjici: cæterū, quia aliquando ſyncategorema *aliquis* prædicatur, nihil certi colligimus. Et ſanè ſignum *Aliquis* poſſe Prædicatum afficere aſſerunt Nominales, quoniam Indefinitas cum Particularibus confundunt aſſerentes, hanc, *Petrus eſt homo*, æquivalere huic *Petrus eſt aliquis homo*: & hanc *Homo eſt animal*, huic *Aliquis homo eſt aliquod animal*: unde Terminus Indefinitus, & Individuum vagum coincidunt: & hanc ob rem clarius loqueretur, qui diceret, *Aliquid mortale eſt homo*, tunc enim ſubſtantivum *homo*, non haberet adjectivum, quod ad ſe traheret.

An Terminus Indefinitus & Particularis coincidant?

De Universali affirmativa. Quomodo convertatur?

Vltima erat univerſalis affirmativa, quæ per accidens convertibilis eſt, ut Sectione ſequenti oſtendemus.

SECTIO III.

Traduntur Converſionis Regula.

Quaſnam Autores Propoſitiones Converſioni ſubjaceant?

NOluerunt Dialectici, ne ſe implicarent Labyrinthis, de omnium propoſitionum Converſione diſſerere, ſed cōtraxerunt vela, & egerunt tantummodò de Vniverſalibus, & Particularibus. Sed quia omnes non poterant eodem modo converti, juſſerunt ut Converſio eſſet triplex, Simplex, Accidentalis, Contrapoſita. (Vocum rationem non inquiro: ſed ſic cōverſiones apud Logicos vocari ſuppono.) In converſione ſimplici eadem manet propoſitionis quantitas. In accidentali univerſalis degenerat in particularem. In Contrapoſitione manet prior quantitas, ſed uterque terminus (ſubjectū & prædicatum) redditur infinitus. Vt autem ſcias, quo modo enunciationes ſingulæ ſint convertendæ, te juvabit hoc Diſtichon.

Converſio Simplex: Accidentalis: Contrapoſita.

An hæc ultima inutilis ſit?

Quo converti modo debeant ſingula Propoſitiones?

Simpliciter FECI, *convertitur* EVA *per acci.*
ACTIO *per contra. Sic fit Converſio tota.* Vo-

Carmina declarantur.

Vocales in vocibus *Feci*, *Eva*, *Actio*, habent significationem, quam aliis in locis exposui, qua posita reddit Distichum præcedens hunc sensum. [Vniversalis negativa, & Particularis affirmativa convertuntur simpliciter. Vniversales omnes (afferant, negentve) convertuntur per accidens. Et tandem universalis affirmans, & utraq; particularis per Contrapositionem.] quæ omnia exempla subsequentia demonstrant.

FE-	*Nullus homo est lapis.*	conver.	*Nullus lapis est homo.*
CI	*Aliquis homo est animal.*	conver.	*Aliquod animal est homo.*
E	Nullus homo est lapis.	*conver.*	Aliquis lapis non est homo.
VA	Omnis homo est animal.	*conver.*	Aliquod animal est homo.
AC	*Omnis homo est animal.*	conver.	*Omne non animal est non homo.*
TI	*Aliquis homo est animal.*	conver.	*Aliquod non animal est non homo.*
O	*Aliquis homo non est lapis.*	conver.	*Aliquod non lapis nō est non homo.*

Et si negatio afficiens copulam transeat in prædicatum. { Ergo Aliquod non lapis est nō non homo. Ergo etiā *Aliquod non lapis est homo*.

De Singularium conversione.

Et hic vide esse (prout paulò antè dicebam) Contrapositionem simplici conversioni simillimam. Hæc enim Propositio, *Aliquis homo non est lapis*, æquipollet huic, *Aliquis homo est non lapis*; & hæc simpliciter transit in hanc, *Ergo aliquod non lapis est homo*. Revocatur ergo ad simplicem conversionem contrapositio, quod erat demonstrandum.

DE singularibus, de quarum Dialectici Conversione non disputant breviter disseramus.

Illa, cujus subjectum est nomen proprium, ut *Petrus*, *Paulus* convertitur in particularem: si autem subjectum sit nomen commune affectum signo singulari, ut *Hic homo. Ille equus*, convertitur in singularem, aut particularem: ut

Petrus est homo	conver.	*Aliquis homo est Petrus*
Bucephalus est equus	conver.	*Aliquis equus est Bucephalus.*
Hic homo est animal	*conver.*	Hoc animal est homo
	vel	Aliquod animal est hic homo.
Illud animal est vivens	conver.	*Illud vivens est animal*
	vel	*Aliquod vivens est illud animal.*

An & quando Vniversalis affirmatiua simpliciter converti possit?

COntingit, ut interdum subjectum, & prædicatum æquè pateant, & tunc universalis affirmativa simpliciter converti potest. Huc pertinent definitum, & Definitio: Species, & Differentia constitutiva. Essentia, & Proprietas in quarto modo &c. Vt

An, & quando Vniversales affirmativa convertantur simpliciter?

Omnis Equus est animal hinn.	conver.	*Omne animal hinn. est equus.*
Omnis homo est rationalis	*conver.*	Omne rationale est homo.
Omnis homo est risibilis	conver.	*Omne risibile est homo.*

REperiuntur etiam in Iure aliquæ convertibiles propositiones: unum aut alterum exemplum propono.

Iudex habet potestatem circumscriptam terminis: Si extra illos procedat, operatur invalide.

Est Iuris Canonici Regula XXVI. *Ea, quæ fiunt à Iudice, si ad ejus non spectant officium, viribus non subsistunt*, quoniam nulliter fiunt, ac propterea ita se habent ac si facta non essent; cum sint virtualiter & moraliter nulla. Homo, verbi gratia, & visivus, & auditivus est: colores ille non percipit aure, nec sonos oculo: sic Petrus est Iudex & homo privatus; quæ secundū officium operatur, facit ut Iudex, non ut homo privatus; quando autem ea operatur, quæ ad ejus officium non spectant, vel illa, quæ ad ejus officium spectant, si non eo modo, quo spectant; tunc ipse non ut Iudex, sed ut homo privatus procedit.

Est publica & privata persona.

Vide nostram Fundam. Theologiam num. 831.

Quando, & in quibus procedat ut Iudex: quando verò & in quibus ut homo privatus?

Porrò hi duo termini, *Non pertinere ad Iudicis officium, si fiant*, & *viribus non subsistere, si fiant*, æquè patent: & ideò simpliciter converti possunt, unde hæc,

Omnia, quæ ad Iudicis non spectant officium, si ab eo fiant, viribus non subsistunt. convertitur in hanc Propositionem

Omnia quæ si fiant à Iudice, viribus non subsistunt, ad ejus non spectant officium.

Omnis, qui fruitur commodis, patiatur incommoda. Ergo omnis, qui patitur incommoda, fruatur commodis.

Etiam est convertibilis Regula X. Iuris Civilis, quam Paulus *lib. 3. ad Sabin.* proposuerat his verbis. *Secundum naturam est, commoda cujuscumque rei eum sequi quem sequuntur incommoda.* Illam dilucido *in Theol. Fund. n.* 1137. ubi hanc propositionem,

Æquum eſt, ut qui poſſeſſæ rei, (officii, dignitatis &c.) patitur incõmoda etiam fruatur commodis ſi qua habet, jubeo converti in hanc, quæ etiam obtinet apud omnes.

Æquum eſt ut qui poſſeſſa rei (officii, dignitatis &c.) fruitur commodis, etiam patiatur incommoda, ſi qua habet.

Iam Iuniores, quàm veteres utramque doctrinam admittunt, eamque ſupponit Terentius *in Hecyr. act. 5. ſcen. penult.*

SECTIO IV.

De ſyllogiſmo Baralipton.

An Particularis affirmativa in Univerſalem verti poſſit?

Peripatetici contradicunt ſuis Regulis.

HOC converſionis genus in ſuis Regulis non admittunt Peripatetici: & tamen poſteà dicunt, ſyllogiſmum in *Baralipton* eſſe bonum, & reduci ad *Barbara*, ſi concluſio, quæ eſt particularis affirmativa, in univerſalem affirmativam convertatur. Sed quomodo, ſi ab eis præſcriptæ leges huju modi converſionem non tolerant.

Ego, quia conſequentias ſecundarias admitto, hos ſyllogiſmos *Baralipton*, *Celantes*, *Dabitis*, eſſe nego à Perfectis diverſos. Et me benè negare demonſtro.

Ponunt modos inutiles.

Debemus in Syllogiſmis Cõſequentias ſecundarias admittere.

Ba-	Bar-	*Omnis homo eſt animal:*
ra-	ba-	*Omne rationale eſt homo:*
*	ra.	*Ergo omne rationale eſt animal.*
*	*	*Ergo aliquod rationale eſt animal.*
lip.	*	*Ergo aliquod animal eſt rationale.*
Ce-	*Ce-*	Nullum ſydus eſt liquidum
lan-	*ſa-*	Omnis Planeta eſt ſydus
*	*re.*	Ergo nullus Planeta eſt liquidus
tes.	*	Ergo nullum liquidum eſt Planeta.
Da-	Da-	*Omne ſenſibile eſt vivens:*
bi-	ri-	*Aliquis leo eſt ſenſibilis:*
*	i.	*Ergo aliquis leo eſt vivens.*
tis.	*	*Ergo aliquod vivens eſt leo.*

In primo Syllogiſmo ſecunda conſequentia naſcitur ex primâ per Subalternationem, quid quid enim dicitur de omni, etiam de aliquo dicitur. Tertia naſcitur per Converſionem: nempe à primâ per accidens, & à ſecundâ ſimpliciter.

Si non admittantur multi alii poni debebunt Syllogiſmorum Modi, quos Ariſtotelici non cognoverunt.

In ſecundo & tertio, conſequentia poſterior per converſionem ſimplicem naſcitur à priori.

Hinc patet primò, admiſſis conſequentiis ſecundariis, non eſſe neceſſarios illos modos *Baralipton*, *Celantis*, *Dabitis*, & alios ſimiles.

Patet ſecundò, has ipſas Conſequentias ſecundarias exhibere alios modos, quos Peripatetici ignorant: puta, BARBARA, *Barbari*. *Barbarir*, CELAREN, *Celarer*, *Celaro*, *Celaror*; DARII, *Dariir*: in quibus R in fine poſitum ſignificat reflexam, aut indirectam eſſe conſequutionem.

In quibusnam caſibus Particularis Affirmativa cõvertatur per accidens.

Patet tertiò, particularem affirmativam poſſe aliquando in univerſalem converti. Sed quando? (1) Quotieſcumque inferiùs de ſuperiori prædicatur, ut patet in his.

Aliquod animal eſt homo:
Ergo omnis homo eſt animal.
Aliquod vivens eſt animal:
Ergo omne animal eſt vivens.
Aliqua Stella eſt Planeta:
Ergo omnis Planeta eſt Stella.

(2) Quando de ſubjecto prædicatur Proprietas, quæ convenit ſoli, ſed non omni, ut eſſe Grammaticum, Rhetorem, Theologum, ſoli convenit homini, non tamen omni, ſed aliquibus. Quamobrem ſequentes converſiones ſunt bonæ.

Hæc doctrina eſt vera, at nõ ſtatim cognoſcitur, an hujuſmodi cĩrcũſtantiæ ſuccurrant.

Aliquis homo eſt Arithmeticus:
Ergo omnis arithmeticus eſt homo.
Aliquis homo eſt eruditus:
Ergo omnis eruditus eſt homo.
Aliquis homo ſtudet Medicinæ:
Ergo omnis, qui ſtudet Medicinæ, eſt homo

(3) Quando univerſalis affirmativa per accidens in particularem convertitur, tunc hæc ipſa particularis poterit in priorem univerſalem per ſecundam Converſionem redire, ut lineę ſequentes oſtendunt.

Omnis Academicus eſt doctus. Pone eſse *veram.*
Ergo aliquis doctus eſt Academicus.

Et tunc per reditum, ſeu ſecundariam Converſionem.

Aliquis doctus eſt Academicus:
Ergo omnis Academicus eſt doctus.

Cur in Syllogiſmo Baralip. *ultima per accidens converti poſſit?*

His poſitis pronuncio in Syllogiſmo *Baralipton*, ultimam propoſitionem, quæ eſt particularis affirmativa, poſſe per accidens in univerſalem converti. Et, ſi rationem petas, Non dicam id legitimè fieri, *quia inferius de ſuperiori prædicatur*: quia tametſi id aliquando accidat, in multis caſibus aliter extremitates diſponuntur. Non di-

dicam id accidere, *quia prædicatum soli subjecto, omni, aut non omni convenit*, quia tametsi id aliquando contingat, multi in *Baralipton* syllogismos invenies, in quibus id non reperiatur. Sed dicam id evenire, quia Propositio per secundam Conversionem resilit, & quæ priùs ex universali ad particularem transiverat, in pristinum statum revertitur. Sequentem Syllogismum considera.

Ba-	Bar-	*Omnis Germanus est probus*. Sit Vera.
ra-	ba-	*Omnis Austriacus est Germanus*. Est vera.
*	ra-	*Ergo omnis Austriacus est probus*. Bene infertur.
lip.	*	*Ergo aliquis probus est Austriacus*. Est convertens.

De transitu & reditu Propositionum.

Ajo igitur singularem per Conversionem non posse in Vniversalem transire, at posse in Vniversalem redire; nam tametsi Propositio *li* converti non possit in *la*, si præmissæ *Ba* & *ra* concurrant, inferent *la*, quæ per conversionem dabit *lip*. quę possit iterum in *la* redire.

Reductio Ostensiva in Modo Baralip. est mala: & ideò post Conversionem concesso Consequenti, Consequentiam negamus.

Hanc Quæstionem in nostra Logica Reali tractavi, & ibi docui, Syllogismum in *Baralip*, quandoq; in *Barbara* habere Cõsequens, quod admittam; Consequentiam, quam negem. Illud enim est verum: non autem quia per Conversionem infertur; sed quia à duabus Vniversalibus affirmativis in Prima Figura deducitur.

SECTIO V.

Iterùm de Contrapositionis Conversione. *An sit Logicis aut Philosophis utilis? &, quomodo, & in quo à Simplici Conversione distinguatur?*

De Nomine. An debeat mutari, vel corrigi?

Converto rursus considerationis oculos ad hanc Commutationem Extremorum, & in ea nomen priùs, & posteà rem ipsam considero. Corrigi nomen posset, quæ enim *Contrapositionis Conversio* Vulgò dicitur, posset *Contrapositio* absolutè vocari.

De re ipsa.

Et ad rem veniens dico, de hoc Conversionis genere non eodem modo omnes resolvere ac philosophari. Et quidem, ut video, non est apud Complutenses in gratia, quoniam *in Introductione ad Logicam. libr.3.cap.7.* scribunt [Litera O. deserviebat cuidam Conversioni, quam vocant per contrapositionem: eam tamen ut præsenti instituti inutilem omittimus. &c.] at quoniam & pulchrum & à nonnullis neglectum, aut omissum, à nobis hic debet dilucidari. Attende.

Patrum Complutensium præjudicium.

Conversio per Contrapositionem *addit supra Conversionem simplicem, ut utrumque extremum, si finitum sit, infinitetur: &, si infinitum sit, negatione privetur.*

Quid sit Contrapositio?

Hinc patet Contrapositionem esse duplicem: alteram, in quâ utrum extremum, quod in Conversa erat finitum (hoc est, negatione carebat) infinitatur (hoc est, negatione afficitur, vel inficitur) alteram, in quâ utrumque extremum, quod in conversâ erat infinitum, præditum negatione, in Convertente finitum (videlicet negatione sublatâ.) Illud prius Contrapositionis genus Veteres cognoverũt, hoc posterius non item. Prioris Contrapositionis exemplum habet in his Propositionibus.

Dividitur in duas species.

Vtraque dilucidatur.

Proponuntur exempla.

Omnis corvus est niger.
Ergo omne non nigrum est non corvus.

Posterioris in his.

Omne non nigrum est non corvus.
Ergo omnis corvus est niger.

Interim, quia Propositionum aliæ sunt Vniversales, aliæ Particulares; & iterum aliæ sunt Affirmativæ & aliæ Negativæ, & ideò examinare oportet, quænam ex istis, & quo modo per Contrapositionem convertantur.

Quot sint genera Propositionum?

Dicebant in suis versibus Veteres, *Asto per contra.* ut Vniversalem afferentem, & Particularem negantem hac Contrapositionis arte esse convertibiles significarent: nos autem *Actio per contra*, dicimus, quia etiam Particularem affirmativam per Contrapositionem immutemus.

Quæ nam Propositiones per Contrapositionem convertantur?

Differamus de singulis: & primo de Affirmativâ Vniversali. Sequentes considera Propositiones.

Vniversalis Afferentis Conversio.

A. *Omnis homo est animal*
B. *Ergo omne non animal est non homo*
C. *Ergo omne non animal est homo.*
D. *Ergo nullum non animal est homo.*

Prima Consequentia B. Vniversalem affirmativam A. convertit per Contrapositionem. Propositiones B.& C. sunt æquipollentes: negatio enim sive cadat super copulam, sive super prædicatum, per inde est; Duæ etiam Propositiones C. & D. sunt etiam æquipollentes, idem est enim dicere *Omnis homo non currit*, ac *Nullus homo currit*. Ergo de primo ad ultimum, A in D. transire potest per hanc Regulam.

Consideretur bene decursus Propositionũ *A, B, C, D.*

Vt universalis affirmativa per Contrapositionem *cõvertatur, debet mutari prædicatum in subjectum*, *Signum* Omnis *transire in Signum* Nullus (quod est dicere, *Vniversalem affirmativam transire debere in Vniversalem Negativam) & subjectum convertentis (secundæ) Propositionis infinitari.* Quod est in sequentibus factum.

Qua lege Vniversalis Affirmativa per cõtrapositionem *convertatur.*

Omnis platanus est vivens.
Ergo nullum non vivens est platanus.

Om-

Omnis prædestinatus salvabitur.

Ergo nullus qui non salvabitur est prędestinatus.

Omnis Monachus est solenniter professus.

Ergo nullus, qui non est solenniter professus est Monachus.

De Particulari Negativa.

IN Particulari Negativâ aliud Exemplum proponamus.

Quomodo contraponatur?

A. Aliquis canis non est niger.

B. *Ergo aliquod non nigrum non est non canis.*

C. *Ergo aliquod non nigrum est non non canis.*

D. *Ergo aliquod non nigrum est canis.*

Doctrina communis proponitur, & dilucidatur.

Propositio B. convertit propositionem A. secundum doctrinam communem. In secundâ negatio quæ afficiebat copulam, ad prædicatum transfertur, & quia illud erat infinitum, nempe *non canis*, post negationis translationem est *non non canis*. Et quia duæ negationes mutuò se elidunt & affirmant, *non non canis* idem est ac *canis*, ut videtur in ultima propositione. Ergo de primo ad ultimum, A in D poterit transire per hanc Regulam.

Canon Specialis praescribitur.

Vt Particularis negativa per contrapositionem *convertatur, debet mutari Pradicatum in Subjectum; Signum,* Aliquis non *transire in* Aliquis (quod est dicere, *Particularem Negativam transire debere in Particularem Affirmativam) & Subjectum Convertentis (secunda) Propositionis infinitari*. Est similis per omnia alteri Regulæ; quia sicut ibi servatur utriusque Propositionis Vniversalitas, hic utriusque Particularitas conservatur. Rem ergo confirmemus exemplis.

Aliquod animal non est homo.

Ergo aliquod non homo est animal.

Aliquis Iudex non est æquus.

Ergo aliquis non æquus est Iudex.

Aliqui Philosophi non sunt divites.

Ergo aliqui non divites sunt Philosophi.

Et hoc ipsum consequemur, si sequentem Regulam, quæ præcedenti est multò facilior, sequamur.

Alius additur Canon, qui praecedenti est, & facilior, & clarior.

Vt Particularis Negativa per contrapositionem *convertatur, negatio ex copula transeat in Pradicatum, & hac secunda Propositio convertatur simpliciter*. Et ut id clarè cõstet, eadẽ Exempla reponamus.

Aliquod animal non est homo.

Ergo aliquod animal est non homo.

Ergo aliquod non homo est animal.

Aliquis Iudex non est æquus.

Ergo aliquis Iudex est non æquus (iniquus)

Ergo aliquis non æquus (iniquus) est Iudex.

Aliqui Philosophi non sunt divites.

Ergo aliqui Philosophi sunt non divites.

Ergo aliqui non divites sunt Philosophi.

Stat ergo Conversionem *per Contrapositionem*, ut benè expediatur, requirere magnum ingenium: esse pulchram & utilem, & immeritò à Logicis nonnullis contemni.

An Particularis affirmativa per Contrapositionem convertatur?

PArticularem asserentem addidimus, modò posse illam per Contrapositionem converti demonstremus. Lege sequentes lineas.

Aliquis homo est animal.

Ergo aliquod non animal est non homo.

Ergo aliquod non animal non est homo.

Aliquis canis currit.

Ergo aliquod non currens est non canis.

Ergo aliquod non currens non est canis.

Aliquis miles est fortis.

Ergo aliquod non forte est non miles.

Ergo aliquod non forte non est miles.

Resolutio.

Ergo æquè Particularis, ac Vniversalis affirmativa per Contrapositionem convertitur.

De Vniversali Negativa.

SVperest, ut jam tandem Vniversalem Negativam in examen vocemus; videamusque an & ipsa per Contrapositionem convertatur? Habe hanc Regulam.

Quotiescumque Vniversalis Negativa habet subjectum infinitum, sublatis omnibus negationibus in Vniversalem Asserentẽ convertitur. Et hoc in sequentibus clarè conspicitur.

An, quando, & qualiter possit per contrapositionem immutari?

Nullum non animal est homo.

Ergo omnis homo est animal.

Nullum non vivens est platanus.

Ergo omnis platanus est vivens.

Nullus qui non salvatur est pradestinatus.

Ergo omnis pradestinatus salvatur.

Nullus, qui non est solenniter professus est Monachus.

Ergo omnis Monachus est professus solenniter.

Nullum non vivens est animal.

Ergo omne animal est vivens.

Nota de aequipollentia.

Demonstratur: quia, quando habet subjectum infinitum Negativa, tunc æquipollet Affirmativæ, quæ non subjectum modò, sed & prædicatum negatum seu infinitum habeat; unde hæ erunt æquipollentes,

Nullum non animal est homo.

Omne non animal est non homo.

Et hæc secunda Propositio per posteriorẽ Contrapositionis modum convertetur in hanc

Er-

Resolutio. *Ergo omnis homo est animal.*

Dicendum igitur est, non omnem Universalem Negativam, sed eam solam, quæ habet subjectum infinitum, converti posse per contrapositionem posteriorem.

SECTIO VI.

An duæ illæ Contrapositionis differentiæ, quæ Sectione precedenti ponuntur, & discernuntur, re benè perspecta coincidant?

Ratio dubitandi proponitur. Videretur, quod non; nam aliud est negationes addere, aliud auferre. Sed, si vis, ne Conversionis Contrapositivæ species multiplicemus sine causa, dicamus, eas coincidere; id enim poterimus ratione manifesta probare. Quoniam, *Resolutio.* ubi est aliqua negatio, idem est alteram negationem ponere, quàm priorem auferre; nam in Latina Lingua, ut in commúni Pronunciato repetitur, *Duæ negationes affirmant.* *Duæ negationes affirmant.* Idem igitur erit *nec non*, ac *&*: idem *non nullos*, ac *aliquis*. Ergo idem prorsus erit *non non homo*, ac *homo*; & idem *non non equus*, ac *equus*.

Considerentur bene singulæ hæ Propositiones. Hac doctrina præmissa Universales illas negativas, habentes infinitum subjectum, de quibus sub præcedentis Sectionis finem egimus, consideremus, illa enim

Nullum non animal est homo.

æquipollet huic,

Omne non animal est non homo.

Et hæc, si per priorem Contrapositionis modum convertatur, erit

Omnis non non homo est non non animal.

& quia duæ negationes se mutuò elidunt, & nihil faciunt, Propositio immediatè præcedens æquivalebit huic,

Omnis homo est animal.

quam secunda Contrapositionis Differētia exhibuerat. *Resolutio.* Hæ ergo duæ Contrapositionis differentiæ, si res benè perpendatur, coincidunt. Et hoc erat, quod debebamus ostendere.

SECTIO VII.

An hæc Propositio, Omnis Res est Ens, *& alia similes, possint per Contrapositionem converti?*

Argumentum proparte negativa. Ratio dubitandi esse potest, quia si hæc Propositio, *Omnis res est ens*, per Contrapositionē converteretur, transiret in hanc, *Omne non ens est non Res*, in quâ utrūq; extremū(*Res* & *Ens*) est infinitū: & tamen cōmunis sententia asserit, Terminos Trāscendentales (videlicet, *Res*, *Ens*, *Verum*, *Bonum*, *Aliquid*, *Unum*, qui hac voce REUBAV cōtinentur) nō posse infinitari; sunt .n. supremi, & universalissimi, & nihil relinquūt extra se. *An, & cur Transcendentales Termini nequeant infinitari?* Quod clarissimè potest ostēdi. Quoniā quādo dicimus, hāc Propositionē, *Omnis homo est animal*, cōverti in hāc, *Omne non animal est nō homo*, nihil absurdi dicimus, quoniam ista secūda hunc sensum reddit, *Omne ens, quod non est animal, est aliqua res, quæ non est homo.* *Quid significet REUBAV apud Philosophos?* Et nemo poterit contra objicere, habere illam terminos non supponentes; in Mundo enim dantur plurima entia, quę non sunt animalia, & plurimæ res, quæ nō sunt homines. At verò hæc, *Omne non ens est non Res*, siquidem reddit hunc sensum, *Omne ens, quod non est ens, est aliqua Res, quæ non est Res*, est de terminis non supponentibus, implicatoriis, & absurdis *An Non Ens, & Non Res, sint termini nihil significantes?* non enim reperiuntur in rerum natura entia, quæ non sint entia; nec reperiuntur Res, quæ non sint Res.

Huic, & similibus argumentis, ubi de Terminis Infinitis disserui, respondebam *Ens* vel esse prædicatum universale abstractissimum, vel per aliquod systematicum *Ens bifariam sumitur, absolutè, videlicet & conditionatè.* attributum contractum. Dicebam Adtributa systematica esse *Aseitatem*, *Infinitatem*, *Æternitatem*, *Independentiam*, &c. quæ Creatorem concernunt: *De Attributis Systematicis.* *Dependentiam*, *Esse creaturam*, *Esse ab alio*, *Finitudinem*, *Successionem*, *Habere principium*, *aut finem*, &c. quæ ad creaturas spectant &c. Et his ibidem positis resolvebam, *Ens ad creatorem*, *aut Creaturam*, *qualicumque attributo contractum*, *infinitari posse*; *Quænam illa sint?* *at verò*, *ens supremum absolutè sumptum*, *& ab omni attributo præcisum*, *esse omninò incapax infinitantis negationis.* *Conclusio.*

Ex hac autem doctrina infero impræsentiarum primò, hanc Propositionem, *Omnis Persona Divina est Ens Increatum*, *Infinitum*, *Æternum* &c. posse per contrapositionem converti: *Ens increatum potest infinitari.* quoniam transit in hanc, *Omne non Ens Increatum*, *Infinitum*, *Æternum &c. est non Persona Divina*, Quæ æquipollet huic, *Omne ens*, *quod non est Ens Increatum*, *Infinitum*, *Æternum*, *&c. est aliqua Res*, *quæ non est Persona Divina*, quæ est vera, & in suo subjecto creaturas universas complectitur.

Et infero secundò ex eodem capite hanc Propositionem, *Omnis creatura est ens ab alio*, *finitum*, *limitatum*, *dependens*, *Similiter & Ens Creatum.* &c. posse per Contrapositionem converti: transit enim in hanc, *Omne Ens*, *quod non est Ens ab alio*, *finitum*, *limitatum*, *dependens &c. est aliqua Res*, *quæ non est Creatura*, quæ est vera, & suo subjecto (non enim omnia entia sunt ab alio) Deum, Divinas Personas, Attributa Divina, & omnes Divinas Perfectiones comprehendit.

Tran-

Ens universalissimum infinitari nequit, si absolutè sumatur.

Transeo ad *Ens* ab omni systematico attributo præcisum. Dicebam illud infinitari non posse, si *absolutè* sumatur. Ergo illo verbulo *absolutè* innuebam, Ens ab omni systematico attributo præcisum sumi posse *non absolutè*, nempe *hypotheticè* vel *conditionatè*. Ergo adhuc esse infinitum poterit, si sub hypothesi aliqua, aut congrua conditione sumatur. Ergo aliquod exemplum proponamus.

Exemplū manifestum proponitur.

In hac Propositione, *Omne Prædicatum, quod de Deo, & Creaturis verificatur, est Ens*, illud *Ens* abstractissimè sumitur; si enim per Aseitatem, Infinitatem, Æternitatem, &c. restringeretur, non posset de Creaturis; &, si per esse ab alio, Habuisse principium &c. contraheretur, non posset de Deo verificari. Videamus ergo, qualis futura sit hæc propositio, si per Contrapositionem invertatur. In hanc proculdubio transibit. *Omne non ens est non Prædicatum, quod de Deo & Creaturis verificatur*, vel clariùs *Omne ens, quod non est ens, est aliqua Res, quæ non est Prædicatum de Deo, & Creaturis verificabile*. Et erit hæc propositio de subjecto non supponente, si absolutè sumatur, repugnat enim dari aliquod ens, quod non sit ens; nempe aliquod ens, de quo ens universalissimum, & abstractissimum non prædicetur, & verificetur, si absolutè sumatur.

Ille terminus Omne Ens, quod non est Ens, in se ipse repugnantiam involvit, si absolutè accipiatur.

Et consulto iterum, iterumq; posui illud *si absolutè sumatur*, quoniam illa ipsa propositio, *Omne non ens, est non prædicatum, quod de Deo, & creaturis verificatur*, quæ absolutè sumpta erat de subjecto nō supponente, est vera accepta hypotheticè & conditionatè, quoniam reddit hunc sensum, *Omnia entia, quæ non essent entia, si talia darentur, essent profectò aliquæ Res, quæ non essent Prædicata de Deo & Creaturis verificabilia*. Quæ propositio esset vera, & similis huic, *Leo rationalis, si daretur, esset animal rationale & irrationale*, quæ etiam est vera: sicut enim de essentia Hominis est Rationalitas, sic de essentia Leonis est Irrationalitas.

An etiam involvat contradictionem, si sumatur hypotheticè & conditionatè?

De Leone rationali. Qualis esset, si de falso daretur?

SECTIO VIII.

De Moralium Propositionum Conversione.

Cur pagina sequentes addātur?

TAmetsi doctrinæ Communes viderentur sufficere, ut Conversio simplex ab Accidentali secernatur etiam in Materiis Moralibus, utile, aut etiam necessarium judicavi has easdem Conversiones recognoscere, earumque essentias & proprietates ad Logicam Moralem restrictas meditari. Sequentes Conclusiones considera. Est enim

Quid Conversio Logica sit?

PRIMA. *Conversio, Logicè sumpta, est subjecti in Prædicatum, & Prædicati in subjectum mutatio*, ut

Homo est animal.
Ergo animal est homo.
Canes sunt substantiæ.
Ergo substantiæ sunt canes.
Cytharedus est Tubicen.
Ergo Tubicen est Cytharedus.

An præter Logicā detur alia conversio?

Et consultò illud *Logicè sumpta* posui: Conversio enim sumpta physicè aliam notationem habet.

Quotuplex sit Conversio Logica?

SECUNDA. *Logica Conversio duplex est: aliæ enim Propositiones simpliciter, & aliæ convertuntur per accidens*. Est certa: & etiam admissa in communi Dialectica.

Quid sit Conversio simplex?

TERTIA. *Conversio simplex, est subjecti in Prædicatum, & contra eadem manente Morali Quantitate commutatio*, ut

Fere omnes homines sunt albi.
Ergo fere omnia alba sunt homines.
Pauciores canes currunt.
Ergo pauciora currentia sunt canes.
Fere nullus equus est niger.
Fere nulla nigra sunt equi.

In Exemplis non requiritur veritas.

Et tu in his Conversionibus Modum, quo commutantur extrema, considera; ne autem sis solicitus de veritate, sit

Quid Conversio per accidēs?

QUARTA. *Conversio per accidens, est mutua Subjecti, & Prædicati commutatio, mutata etiam Quantitate Morali*, ut

Pauci docti sunt divites.
Multi divites sunt docti.
Fere nullus homo est niger.
Pauca nigra sunt homines.
Rari Cygni sunt nigri.
Multa nigra sunt Cygni.

Iam vidisti, quo modo exerceatur neglecta veritate conversio; Ergo, superest ferre leges per quas propositiones veritate illæsa convertantur.

Tam materia, quàm forma debet in Propositionibus considerari.

Et quidem, ut id fiat, in ipsis (Propositionibus) Forma, & Materia veniunt considerandæ. Quæ de illa (de Forma) dicuntur, percurrunt universas Materias; quæ autem de hac (de Materia) afferuntur, se continent intra terminos dictæ Materiæ; sequentes ergo lineas considera. Est enim

PRIMA REGULA.

Forma Consideratio.

STando Forma, & agendo de omni Materia indiscriminatim, sola ultima Propositio (quæ est Universalis Negativa) potest verti simpliciter: prima autem (quæ est Universalis Affirmativa) potest per accidens in particularem afferentem converti: cætera intermedia etiam per accidens in particulares convertuntur. Quæ omnia exemplis positis dilucidantur.

PRO-

Propositiones Morales Affirmativæ		Et convertuntur in has
I.	*Omnis homo est albus*	
II.	*Omnes homines sunt albi.*	
III.	*Fere omnes homines sunt albi.*	
IV.	*Plures homines sunt albi.*	Ergo aliqua alba sunt homines.
V.	*Media pars hominum est alba.*	
VI.	*Pauciores homines sunt albi.*	
VII.	*Multi homines sunt albi.*	Ergo & aliquod album est homo.
VIII.	*Pauci homines sunt albi.*	
IX.	*Rari homines sunt albi*	
X.	*Aliqui homines sunt albi.*	
XI.	Aliquis homo est albus.	*Ergo aliquod album est homo.*
XII.	Fere nullus est albus.	
XIII.	*Nulli homines sunt albi.*	Ergo nulla alba sunt homines.
XIV.	*Nullus homo est albus.*	Ergo nullum album est homo.

Quæ omnia nullo meliori modo dilucidari poterunt, quàm si singulas Propositiones recognoscamus.

De Syncategoremate Omnis.

Circa Primam. Syncategorema *Omnis* nunquam dicitur de uno, nemo enim unquam dixit *Omnis Sol: Omnis Luna* &c. Ergo, si ut minimum, quando dicitur, *Omnis homo est albus*, aliqui homines sunt albi, etiam aliqua alba erunt homines. Et, si aliqua, etiam aliquod album erit homo.

De Syncategoremate Omnes.

Circa secundam. Assero clariùs hic conspici convertentem in plurali numero formari posse.

De Syncategorematis cæteris, quæ numero singulari exprimuntur.

Circa cæteras pluralis numeri. Illa Propositio, quæ decimo numero collocatur, à qualibet ex prioribus novem infertur: quoniam, si omnis, si omnes, si ferè omnes, plures, media pars, pauciores, multi, pauci, aut rari homines sunt albi, necessarium est, ut aliqui homines sint albi, ergo similiter, ut aliqua alba sint homines.

De Syncategoremate Aliquis.

Circa undecimam. Si aliquis homo sit albus, non aliqua alba, sed aliquod tantum album erit homo.

De syncategoremate Fere nullus.

Circa duodecimam. Si sint centum homines, & unus tantùm illorum albus sit, erit verum dicere, *Fere nullus homo est albus*, non autem tunc inferri poterit, *Ergo aliqua alba sunt homines*, nam ex hypothesi unum tantùm album est homo.

De syncategoremate Nullus, & Nulli.

Circa reliquas. Signa *Nullus*, & *Nulli* negant omnia, atque ideò idem significant, sive in numero singulari, sive in plurali ponantur. Nec contra hoc militat Prædicati singularitas determinata; puta, si dicat Titius,

Nulli homines sunt Soles.

Ergo nulli Soles sunt homines.

Non militat, inquam, contra hoc; quoniã non dicit Titius Soles esse, aut non esse, (hoc est existere, aut non existere) sed Soles, sint, aut non sint (existant revera, aut non existant) non esse homines.

Nec hæc doctrina Signis *Omnes*, & *Omnis*, poterit adaptari: cùm, quia ubi de vocum significatione differitur, standum est acceptioni communi: tum, quia aliud est asserere, aliud negare: unde tametsi hæc Propositio *Sũt duo Soles* sit falsa; hęc nihilominus *Non sunt duo Soles*, apud omnes est vera.

SECUNDA REGULA.

De veritate & falsitate Propositionũ Moralium.

P*Rædicatum* (1) *vel convenit omni subjecto, vel non omni, vel nulli. Si* (2) *primum; sola duæ priores Propositiones sunt veræ; cæteræ affirmativæ, si exclusivè sumantur; & negativæ, quomodocumque sumantur, sunt falsæ. Si* (3) *secundum, duæ primæ, & duæ ultimæ erunt falsæ: & suberunt examini & judicio inter mediæ. Si* (4) *tertium: tunc erunt veræ duæ ultimæ Propositiones, & cæteræ omnes aliæ falsæ.*

Exponitur Regula.

Hæc Regula, aut Propositio, quatuor partes habet: singulas breviter dilucidemus.

Cum subjecto prædicatũ confertur.

Sanè Propositionis Prædicatum, vel convenit omni subjecto, vel non omni, vel nulli. *Omni*, ut in primo, secundo, tertio Prædicabili: immo in quarto juxta secundum, tertium, & quartum modum. Proprium enim asserente Porphyrio est quadruplex: vel enim convenit soli, sed non omni; vel omni, sed non soli; vel omni & soli, sed non semper; vel omni soli, & semper. *Non omni*, ut Proprium in primo Porphyrii modo, & Accidens, quod in quinto Prædicabili ponitur; licet & hoc per accidens possit universis competere; nam, si Deus, v.gr. omnes homines nigros occideret, albedo esset quinti prædicabi-

Vel enim convenit omni, Vel non omni.

Vel nulli,

lis Accidens, & tamen in omnibus hominibus reperiretur. *Nulli*, ut prædicatum Subjecto ipſi repugnans, ut Lapis reſpectu Hominis, & Homo reſpectu Elephantis.

Syncategoremata poſſunt bifariam ſumi.

Vt ſecundam Regulæ partem intelligas, adnotato, hæc ſyncategoremata, *Fere omnes*, *Plures*, *Media pars*, *Pauciores*, *Multi*, *Pauci*, *Rari*, *Aliqui*, poſſe ſumi bifariam; præciſivè videlicet, & excluſivè; præciſivè, quando de his aſſero, & de cæteris judicium non fero: excluſivè de his tantum aſſero, & cæteros omnes excludo. Pono exemplum. *Plures homines ſunt animalia*, eſt Propoſitio vera, ſi illud *Plures*, præciſivè ſumatur: eritque falſa, ſi excluſivè; tunc enim æquipollebit huic, *Plures tantùm homines ſunt animalia*, quæ omnium judicio falſa eſt. Et quidem poſſe, & ſolere præciſivè ſumi hæc ſyncategoremata, conſtat ex ſigno *Aliqui*, aut *Aliquis*; tametſi enim ſint veræ, & conceſſæ ab omnibus iſtæ Propoſitiones, *Aliqui homines ſunt animalia*, & *Aliquis homo eſt animal* in ſenſu præciſivo; in excluſivo eſſent falſæ, æquivalerent enim his, *Aliqui tantùm homines ſunt animalia*, & *Aliquis tantùm homo eſt animal*. Et hinc collige priores undecim Propoſitiones poſſe ſimul veras in ſenſu præciſivo; at in excluſivo, qui præter duas primas, cæteras comprehendit, non poſſe omnes ſimul verificari. Nam ſi pauciores tantùm homines ſunt Muſici, falſum erit dicere, Pleroſq; fere omnes, aut omnes eſſe Muſicos.

Præciſivè,

Et Excluſivè,

Syncategorema Aliquis præciſivè à Dialecticis ſumitur,

De Propoſitionum indirectarum veritate.

In Propoſitionibus indirectis conſideranda eſt ſubjecti, & prædicati connexio, nam licet prędicatum ſubjecto contingenter cohæreat, ſubjectum prædicato neceſſariò reſpondet: quam ob rem licet hæc Propoſitio, *Animal eſt homo* ſit contingens; hæc *Homo eſt animal* eſt neceſſaria. Tametſi enim animal eſſe poſſit ſine Homine, Homo ſine Animali eſſe non poteſt. Huc pertinēt Artium, & Scientiarum concreta, qualia ſunt *Grammaticus*, *Rhetor*, *Poeta*, *Arithmeticus*, *Geometra*, *Muſicus*, &c. nam tametſi ſit accidentaria hæc Aſſertio, *Homo eſt Grammaticus*, eſt tamen neceſſaria hæc, *Grammaticus eſt homo*; non enim aliæ animātes ſcientias liberales addiſcunt. Nec contra militat argumentum ab Angelorum ſapientia deductum: nam ipſi non diſcurrunt, & ſcientiæ noſtræ à diſcurſu dependent: quam ob rem hæ duæ Propoſitiones, *Homo eſt Geometra*, & *Angelus eſt Geometra*, non ſunt ejuſdem prædicati: nam Geometria, quam ſcimus homines, eſt adquiſita & diſcurſiva, & illa, quam ſciunt Angeli, eſt infuſa, & ab omni diſcurſu independens.

An unum extremum alteri uniri eſſentialiter poſſit, quādo alterum ſibi unitur accidentaliter.

TERTIA REGVLA.

QVotieſcumq; Prædicatū convenit omni ſed non ſoli ſubjecto, Affirmativa propoſitio, cujuſcūq; Quantitatis ea ſit, convertitur in particularē pluralis, aut ſingularis numeri, prout ipſa ſit numeri pluralis, aut ſingularis. Sed de hoc jam tibi conſtat: huc enim pertinent, omnia, quæ in primæ Regulæ dilucidatione dicuntur.

De Prædicato, quod convenit omni ſubjecto, ſed non ſoli.

QVARTA REGVLA.

QVando autem Prædicatum convenit omni & ſoli ſubjecto omnes Propoſitiones excluſivè ſumptæ erunt falſæ, & præciſivè ſumptæ erunt veræ, & per converſionem poterunt in Vniverſales aſſerentes tranſire. Convenit autem omni & ſoli ſubjecto Differentia, & Proprium in tertio, & quarto modo Porphyriano. Doctrinam hanc illuſtremus opportunis exemplis.

De Prædicato, quod convenit omni & ſoli.

Omnes iſtæ Propoſitiones, *Omnes*, (*Omnis*, *Fere omnes*, *Plures*, *Media pars*, *Pauciores*, *Multi*, *Pauci*, *Rari*, *Aliqui*, &c.) *homines ſunt Rationales* (vel, *ſunt Riſibiles*) convertuntur in hanc, *Omnia Rationalia* (vel, *omnia Riſibilia*) *ſunt homines*.

Et quo tunc modo omnes Modales propoſitiones convertantur.

Hoc exemplum ad tertium Prædicabile, & ad Quarti quartum modum ſpectat: aliud in tertio ejuſdem Quarti Prædicabilis modo proponamus.

Eſt ſupponendum itaque ſoli, & omni homini convenire *caneſcere*: hoc enim exemplum ponit in tertio modo Porphyrius, & in exemplis ſufficit Suppoſitio, nec enim requiritur Veritas.

De tertio modo Proprietatis.

Ergo iſtæ Propoſitiones *Omnes* (*Omnis*, *Fere omnes*, *Plures*, *Media pars*, *Pauciores*, *Multi*, *Pauci*, *Rari*, *Aliqui*, &c.) *caneſcunt*, convertuntur in hanc, *Ergo omnia*, *quæ caneſcunt, ſunt homines*.

Quo modo in illo convertantur Modales.

QVINTA REGVLA.

QVando ſoli ſubjecto, non autem omni convenit Prædicatum, una aut altera Propoſitio Modalis erit vera, & quæcumque illa ſit in Vniverſalem Affirmativam convertetur.

De Prædicato, quod convenit ſoli, ſed non omni.

Hæc Regula per ſe conſiderata, in ſolo primo modo Quarti Porphyriani Prædicabilis locum habere poteſt, quoniā v.gr. *eſſe Dialecticum*, ſoli, ſed non omni homini competit. Sanè non repugnat, ut *Omnes*, ut *Fere omnes*, ut *Plures*, ut *Media pars*, ut *Pauciores*, ut *Multi*, ut *Pauci*, ut *Rari*, ut *Aliqui tantùm dialecticentur*; interim ſeu Pauci, ſeu Multi ſint Dialectici,

Quo in illo modo fiant Converſiones modales?

Con-

Consequentia, quæ per Conversionem inferetur, erit semper hæc, *Ergo omnis Dialecticus est homo.*

SEXTA REGVLA.

De Prædicato Contingente.

Habere potest quamcumque quantitatẽ Moralem.

QVando subjecto contingenter convenit Prædicatum, Convertenda (1) Propositio mutatis circumstantiis quantumque poterit Moralem quantitatem adquirere, & ex quacumque quantitate (2) in quamcumque quantitatem per Conversionem transire.

Continet duas partes hæc Regula: utramque breviter dilucidemus:

Et hoc persuadetur clarissimè.

Primam ejus partem esse veram est certum & indubitatum; quoniam *Albedo* est accidens, quod convenire & non convenire potest homini; esse ergo poterit, ut *Omnes*, ut *Fere omnes*, ut *Plures*, ut *Media pars*, ut *Pauciores*, ut *Multi*, ut *Pauci*, ut *Rari*, ut *Aliqui*, &c. *homines sint albi.*

Potest mutatis circumstantiis, quacumque in quamcumque transire.

Posteriorem Casibus breviter demonstrabo. Et quia idem, aut simile esse poterit Iudicium de cæteris Propositionibus, hanc *Omnis homo est albus*, convertamus.

Omnis convertitur.

Suppone nullam rem esse albam in Mundo præter hominem, & tunc veræ istæ Propositiones essent,

Omnis homo est albus, &
Omne album est homo.

Si homines multi sint, omnes albi, & præter homines unum aut alterum album tantummodò, erunt hæ veræ,

in Fere omnia.

Omnis homo est albus, &
Fere omnia alba sunt homines.

Si sint homines centum, & omnes albi, & quinquaginta cygni (etiam albi) erunt veræ hæ,

in Plura.

Omnis homo est albus, &
Plura alba sunt homines.

Si tot sint homines, quàm cygni, stabunt istæ.

in Media pars.

Omnis homo est albus, &
Media pars alborum sunt homines.

Si autem homines pauciores cygnis sint, concedendæ erunt hæ,

in Pauciora.

Omnis homo est albus, &
Pauciora alba sunt homines.

Si, homines omnes sint albi (id enim in omni casu supponitur) & respectu cygnorum sint multi, pauci, aut rari, verificabuntur simul hæ;

in Multa, Pauca, Rara, Aliqua, &c.

Omnis homo est albus, &
Multa (Pauca, Rara, Aliqua) alba sunt homines, &
Aliquod album est homo.

Si hominum numerus tantillus sit, ut respectu cygnorum, aut aliorum alborum corporum vilescat, & pro nihilo reputetur, tunc concedi & admitti istæ possunt,

in Fere nulla.

Omnis homo est albus, &
Fere nullum album est homo.

in Nulla.

Et denique, si *Nullus homo albus sit*, tunc *Nullum album erit homo.*

ARTICVLVS VI.

De Propositionum Oppositione.

Quid sit discurrere & ratiocinari?

OMO est Animal rationale: ratiocinari est discurrere, discurrere est unum inferre ex alio. Oportet igitur habere aliquid ex quo possint conclusiones inferri. Nam nullum erit consequens, si nullum antecedens sit: & nullum consequens erit securum, si antecedens incertum sit.

Vnde incipiat Discursus?

Sed quid est illud, homo assumere poterit, ut securè discurrat? Aliquod Principium per se notum. Et quidem esse multa per se nota Principia affirmant scriptores communiter: quorum aliqui aliquot millia Axiomata collegerunt, & putarunt se scholas ditasse. At obluduntur, & obludunt si agamus de Principiis Physicis, & sensibilibus, aliqua designari possunt quæ experientia probantur, ut *Sol est lucidus*, *Ignis est calidus*, *Nix est frigida*; at Philosophus quærit majorem certitudinem, qui enim ausus est dicere nivem non esse albam, sed videri; posset etiam dicere nec Solem esse lucidum, nec ignem calidum, nec nivem frigidam, sed videri. Et ut minimum hoc ab omnibus concedi debet, sensus interdum falli, & posse divinitus fieri, ut mihi lucidum, calidum, aut frigidum appareat, quod reverà, nec lucidum, nec calidum nec frigidum sit. Majorem ergo securitatem postulat scientifica ratiocinatio.

An Prostetremata seu Discursuum Principia sint multa aut pauca?

An Sensus externi fallantur?

Sed unde illam habebit? Ab unico solo Principio radicali, cui innituntur cætera, quæ nomine Principiorum sunt digna.

Primum omnium Veritatum Principium.

Illud est. *Quodlibet est vel non est.* Aliter *Impossibile est idem simul esse & non esse.* Clarius *Impossibile est dari duas contradictorias simul veras.* Vt autem hoc principium innotescat exactè, oportet Disputationem instituere, & de Enunciationum oppositione differere: nam ex hoc Principio nascuntur omnia, quæ à Dialecticis de oppositione edisseruntur, nam ut ostendemus inferiùs, hæ sunt infallibiles consequentiæ.

De Oppositis Prædicationibus.

Impossibile est idem simul esse, & non esse.

Ergo duæ singulares oppositæ, nec simul esse veræ possunt, nec simul falsæ.

Quando esse, aut non esse possint simul vera, vel falsa.

Ergo de universali, & particulari idem omninò erit dicendum.

Ergo duæ universales non possunt esse simul veræ. [At possunt esse simul falsæ.]

Ergo duæ Particulares non possunt esse simul falsæ. [At possunt esse simul veræ.]

Vt hæc doctrina intelligatur, & demonstretur, hic à nobis Articulus instituitur, in quo differit

SECTIO I.

De Simplicium Enunciationum Oppositione.

Quid sit oppositio?

Oppositio est *affirmatio, & negatio ejusdem de eodem secundum idem*; hoc est Propositionum categoricarum oppositio (nam de istis agimus) est affirmatio, & negatio ejusdem prædicati de eodem subjecto secundum easdem omnino circumstantias loci, temporis, &c. nam unâ (*N.B.*) vel minimâ circumstantiâ mutatâ tollitur oppositio, sed & debet observari in vocibus eadem singularum significatio, & acceptio; nam si vel una vox aliter in alterâ positione accipiatur contradictoriæ non censentur: unde hæ non sunt contradictoriæ, *Prata rident*, *Prata non rident*: nam si prima accipiatur in sensu metaphorico, & impioprio, secunda in rigoroso, & proprio sunt simul veræ. Ob eamdem causam *Scit* & *Non scit* solent consistere, quæ enim Petrus ignorat vincibiliter, realiter nescit, & tamen moraliter, & virtualiter scit, hoc est scire censetur. Vide nostram *Theol. Fundam. num.* 1093., & vide ibid. *num.* 907. quomodo hæ *Occidi* & *non Occidi* repugnantes non sint, si in sensu diuerso accipiantur.

Voces singulæ debent in eadem significatione in utraque propositione sumi.

Scio, & non Scio an opponantur?

An Occidi & Non Occidi?

Placet adhuc addere ex Vlpiano *in leg. quæritur.D. de ædil. edict.* aliqua verba, quæ totam hanc doctrinam dilucident; inquit enim, *Mulierem, ita arctam, ut mulier fieri non possit, sanam non videri constat.* Porrò, si est mulier, quo illa modo fieri mulier poterit, aut non poterit, &, si mulier fieri potest, nondum est mulier: Est igitur mulier, & non mulier. Ergo in hac lege Iustinianus cum Vlpiano contradictionem involvit. Sed non, quoniam bis ponitur nomen *mulier*, & semel in unâ, & iterum in alterâ significatione, nam in priori illud loco significat *fœminam*, in posteriori verò *uxorem*. Vnde sensus legis hic est, *Fœminam ita arctam, ut uxor fieri non possit, sanam non videri constat.* Et eodem accipiens vocem sensu idem Iurisconsultus *leg. alioquin. de contrahend. emptionib.* scribit. *Quod si ego me Virginem emere putarim, cùm esset mulier, emptio non valebit.* Nam hîc *mulieris* nomine defloratam intelligit. Hinc Cicero ab Amico objurgatus, quòd jam sexagenarius Popiliam virginem & puellam, in uxorem duxisset, *Cras*, inquit, *illa mulier erit.* &c. Cognita ergo hac significationum parallaxi ante nuptias Ciceronianas, in his duabus Propositionibus,

An aliqua sit mulier, & non mulier? An verba Vlpiani implicent contradictionem?

Non censetur sana, quæ nequit virum pati.

Reddit contractum invalidum æquivocatio.

Cicero jam senior puellam ducit.

Popilia est Mulier (fœmina)

Popilia non est Mulier (vxor)

Nullus contradictionem Logicus, aut aliam qualemcumque Oppositionem inveniet.

Significationũ varietas tollit oppositionem.

Oppositio est triplex: Contraria, Subcõtraria, & Contradictoria. Enunciationes contrariæ se opponunt in veritate, subcontrariæ in falsitate, contradictoriæ in utraque.

Quotuplex Oppositio sit?

Vox *Omne*, nihil excipit, *leg. à procuratore.C. mandati* [Cùm recipit interpretationem ut *in leg. sed, si compromissum*; *in fin.D. de arb.* est propositio universalis moraliter] Aliquis incertam & indeterminatam personam significat: videlicet unam è multis. *leg. si verò plures §. ait Prætor de his, qui dejec. leg. si servitus*; *de Servit. urb. præd.* & quidem oportet in hac materiâ oculos aperire, nam interdum viri eruditi allucinantur. Vide Theol. Fundam. *num.* 1075. ubi lapsus Ciceronis detegitur.

Qui omne dicit, nihil excludit.

Duæ Vniversales opponuntur contrariè: & possunt esse simul falsæ, non autem simul veræ, ut *Omnis Doctor est nobilis. Nullus Doctor est nobilis.*

Contrarietas est Vniversaliũ oppositio.

Duæ autem particulares opponuntur subcontrariè: esse simul veræ possunt, esse simul falsæ non possunt, ut *Aliquis Doctor est nobilis, Aliquis Doctor non est nobilis.*

Subcontrarietas est Particularium Oppositio.

Vniversalis & Particularis opponuntur contradictoriè, simulq; veræ, aut simul falsæ esse non possunt, ut *Omnis Doctor est nobilis, Aliquis Doctor non est nobilis*, aut etiam *Nullus Doctor est nobilis*; *Aliquis Doctor est nobilis*; etiam se contradictoriè respiciunt Propositiones singulares, ut

Contradictio est Vniversalis, & Particularis oppositio; Aut etiam singularium oppositio.

Pe-

Petrus currit, Petrus non currit. Hic homo est sapiens. Hic homo non est sapiens.

De Subalternis.

Ad Oppositionem affirmatio, & negatio requiritur, ad illam igitur subalternæ non pertinent, quarum, vel utraque asserit, vel utraque negat; ut *Omnis homo est nobilis*, & *Aliquis homo est nobilis*: nec non *Nullus homo est nobilis*, & *Aliquis homo non est nobilis*. Sanè subalternæ non opponuntur Veritate, nam possunt esse simul veræ, ut *Omnis homo est animal* & *Aliquis homo est animal*: & possunt esse simul falsæ, ut *Nullus homo est animal*, & *Aliquis homo non est animal*. Ergo nulla in illis in Veritate, aut Falsitate Oppositio invenitur.

An in Veritate aut Falsitate;

An saltem in Quantitate opponantur?

At in Quantitate invenitur, ais, altera enim semper est Universalis, & altera Particularis.

De Oppositione Logica.

Sed quid inde, inquam ego: non enim quæcumque differentia, aut varietas, debet aut potest *Oppositio* vocari: nec quæcumque Oppositio, est Oppositio Logica, nam hæc inter duas Propositiones (Assentem, Negantemq;) & non alibi, poterit reperiri.

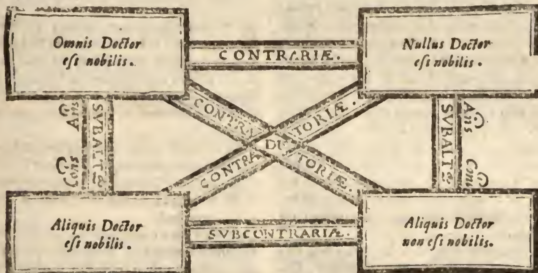
Quid illa sit?

Quo in subalternis modo Argumenta formentur?

Hic tamen observare debebis ex Universali ad Particularem consequentiam valere; bene enim dicimus, *Omnis Doctor est nobilis, Ergo aliquis Doctor est nobilis*. Et si hæc positio, *Nullus Doctor est nobilis*, vera esset, *Aliquis Doctor non est nobilis* admitti necessariò deberet.

Omnia ob oculos ponet subsequens Figura, quam juxta communem sententiam conformavimus.

Paradigma commune Propositionum Oppositiones proponens.

De Syncategoremate Non omnis.

Syncategorema *Non omnis*, non est idem ac *Aliquis non*; ut in nostri Herculus Logici Labore II. demonstravi; & hanc ob rem debui quintam cellulam adjungere; quoniam hæc propositio *Non omnis* &c. subalternat utramque subcontrariam, & utrique contrariæ contradicit. Subsequentem Figuram accuratè perpende.

De Oppositionis doctrina. Unde tota nascatur?

Dixi totam doctrinam hanc *de oppositione simplicium* nasci ex hoc Principio *Impossibile est idem simul esse & non esse*, quod sic demonstro:

Cur duæ singulares opposita non possint esse simul veræ?

Non potest idem simul esse & non esse. Ergo idem Petrus non potest simul esse albus; & non esse albus. Ergo repugnat, ut

ut simul sint veræ istæ duæ Propositiones, *Petrus est albus*, & *Petrus non est albus*. Ergo idem Petrus non potest simul carere & non carere albedine. Ergo repugnat, ut simul veræ sint istæ duæ Propositiones, *Petrus caret albedine* & *Petrus non caret albedine*. Ergo & repugnat illas duas priores esse simul falsas: quia, si illæ essent simul falsæ, hæ duæ posteriores essent simul veræ. Ergo similiter repugnat has duas posteriores esse simul falsas; quia, si essent simul falsæ, illæ duæ priores essent simul veræ. Ergo est infallibilis hæc propositio. *Duæ singulares oppositæ* (quarum altera sit affirmativa, altera negativa) *non possunt esse simul veræ, nec simul falsæ*. Et hic est primus lapis fundamentalis.

Cur esse non possint simul falsa?

Hinc infertur has *Omnis homo est albus* & *Aliquis homo non est albus* non posse esse simul veras. Sic argumentor. Si aliquis homo non est albus, erit singularis, nam individuum vagum non existit à parte rei. Ergo ostendatur ille homo, qui non est albus. Sit Ioannes. Ergo ista Propositio est vera, *Ioannes non est albus*; atqui similiter est vera, *Ioannes est albus*. Ergo duæ singulares oppositæ sunt simul veræ: quod esse impossibile ostendimus. Probatur minor, quia erat vera hæc, *Omnis homo est albus* subsumo. *Atqui Ioannes est homo* & legitimè infero, *Ergo Ioannes est albus*.

Cur duæ Contradictoria non possint esse simul vera?

Si easdem Propositiones esse simul falsas quis dixerit, sic argumentabor. Dicis has duas Propositiones *Omnis homo est albus*, & *Aliquis homo non est albus*, esse simul falsas. Stet Particularem esse falsam: & contra Vniversalem sic argumentemur. Sanè, si hæc Propositio, *Omnis homo est albus*, est falsa; ideò erit falsa, quia de aliquo non verificatur. Ergo aliquis est qui non sit albus. Ergo hæc Propositio *Aliquis homo non est albus* est vera. At supponebatur non esse vera. Ergo est simul vera, & non vera. Ergo aliquid simul est & non est, quod admitti non potest.

Et cur eadem esse non possint simul falsa?

Eodem modo has duas *Nullus homo est albus*, & *Aliquis homo est albus*, nec posse esse simul veras, nec simul falsas demonstrabimus.

Eadem doctrina & Resolutio valet in Negativis.

Has duas, *Nullus homo est albus*, *Omnis homo est albus*, si aliqui sint albi, & aliqui nigri, non posse esse simul veras, persuadeo. Quoniam, si esset vera prima, inferret hanc, *Ergo aliquis homo non est albus*. Si esset vera secunda, inferret hanc, *Ergo aliquis homo est albus*. Ergo etiam hæ essent simul veræ. Ergo, si hæ quatuor sunt simul veræ; & Contradictoriæ (*Nullus* & *Aliquis*; nec non *Omnis*, & *Aliquis non*) sunt simul veræ.

De Contrariis.

An, & cur esse simul vera non possint?

Tandem hæ duæ *Aliquis homo est albus* & *Aliquis homo non est albus* erunt simul veræ, si Petrus sit albus, & Ioannes non sit albus; at non posse esse simul falsas pronuncio. Quoniam, si hæc, *aliquis homo est albus* est falsa, ejus Contradictoria *Nullus homo est albus*, erit vera: &, si hæc *Aliquis homo non est albus*, est falsa, ejus Contradictoria *Omnis homo est albus*, erit vera. Atqui *Omnis homo est albus*, & *Nullus homo est albus*, sunt Contrariæ. Ergo, si darentur duæ subcontrariæ simul falsæ, darentur necessariò duæ contrariæ simul veræ: quod esse impossibile demonstraveram.

De Subcontrariis.

An, & cur esse non possint simul falsa?

Objectiones.

Contradictoriarum natura postulat duo, ut vidimus. Primum *Ne simul vera esse possint*. Secundum *Ne simul falsa* esse possint, nec dabitur in Divinis, aut Humanis exemplum, in quo duæ contradictoriæ, aut simul possint admitti, aut simul rejici.

Contradictionis leges.

Sed objicis PRIMO Hæ duæ propositiones sunt contradictoriæ. Videlicet.

A. *In omni usucapione scientia exigitur.*

B. *In aliqua usucapione scientia non exigitur.*

De Vsucapione. An sine notitia fiat valide?

Prima est vera; nam non solùm corpore sed animo posidere debemus: possidemus autem animo quoniam possidemus volentes, Ergo & scientes; quia nihil volitum quin præcognitum: unde Poeta exclamat, *Ignoti nulla cupido*. Secunda etiam est vera ex Iure singulari. Habemus ergo duas Contradictorias simul veras. Audi Cujacium *in Titul. de usurp. & usucap.* ad legem, *si is qui pro emptore*. hanc difficultatem proponentem. [Dicturus sum hoc in loco de Iure singulari usucapionis; exemplo *ad leg.* jus. *singulare de legib.* aptissimo, & convenientissimo. Est verò hæc Iuris singularis definitio. Ea, quæ servi peculiari nomine nanciscuntur, etiam ignorantes dominos usucapere. Iure autem Ciuili scientia in usucapionibus exigitur, sed Iure singulari utimur utilitatis rerum causa. *leg. peregre.* §. *quæsitum supr. tit. prox. leg. justo* §. *nondum infr. hoc tit.* & quidem ex hac definitione quatuor eliciuntur. Vt infantes usucapiant. Vt furiosi usucapiant: qua de re diximus *in leg. sequitur supr.* Vt, si hæreditarius servus possidere incipiat, eodem modo jacente hæreditate per servum hæredi augetur hæreditas, utque nondum aditæ hæreditatis tempus usucapioni procedat. *leg.* 1. §. *item*

Voluntas non tendit in incognitum.

Ius commune, & Ius Particulare.

An quæ servi adquirunt, etiā ignorantibus dominis adquirant?

An infantes & furiosi usucapiant?

An per servum hæreditas augeatur?

item adquirimus supr. tit. prox. leg. qui à Servo ad fin. infra. de capt. & postlim. leg. justo. §. nondum. quod nos latiùs exponemus *in leg. præscript §. ultim. infr. hoc tit.*

Objicis SECVNDO. Si Clodius captivus sit, & ejus servi, dum in captivitate detinetur, aliqua peculiari nomine comprehendant, ad quem illa spectabunt? Et antequam tibi aliquis respondeat, sic infis. Hæ duæ propositiones

A. *Clodius usucapit.*

B. *Clodius non usucapit.*

An captivi usucapiant? simul esse nec veræ, nec falsæ toto tempore captivitatis videntur. Sicut etiam hæ,

C. *Hæredes usucapiunt.*

D. *Hæredes non usucapiunt.*

An simul captivus, & liber esse possis? Et quia potest, & solet esse mortuus virtualiter, qui realiter vivit, & esse liber virtualiter, qui realiter captivus est, similiter istæ Propositiones,

E. *Clodius censetur mortuus*: quia est mortuus virtualiter.

F. *Clodius non censetur mortuus*; quia est non mortuus virtualiter.

G. *Clodius censetur liber*; quia est liber virtualiter.

H. *Clodius non censetur liber*; quia est non liber virtualiter.

nec veræ, nec falsæ sunt toto tempore captivitatis. Recognoscamus singulas in particulari.

Cujacij opinio. Sanè Propositiones A, & B, manere in suspenso, adeoque simul esse nec veras, nec falsas videtur admittere Cujacius *loc. cit.* dicit enim. [Vt ad eum, qui captus est *An dentur Propositiones, quæ nec vera, nec falsa sint?* ab hostibus, eorum, quæ servi post captivitatem peculiari nomine comprehenderunt, usucapio pertineat &c. Non tantùm autem si redierit, jure postliminii possessio rei peculiaris reverso domino prodest (competit) sed & si ibi decesserit, ad successores ejus pertinet inducta fictione (hypothesi) legis Corneliæ. Et hæc fuit Iu- *Fictionis nomine Iurista hypothesim semper intelligunt.* liani sententia: ex qua id efficitur, quamdiu is est apud hostes in suspenso usucapionem esse: nam, si revertatur, ei: si ibi moriatur hæredibus prodest. Et æquè patet fictio (hypothesis) postliminii, ac fictio (hypothesis) Legis Corneliæ]

Sicut in suspenso manet veritas propositionum A. & B. toto tempore captivitatis, sic, & propositionum C. & D. toto enim captivitatis tempore neutra est vera, neutra est falsa: sed, si Clodius in captivitate moriatur, prior erit vera: & si non moriatur, posterior.

Hypotheses circa captivos. Si in captivitate ille moriatur, objisse censetur illa ipsa hora, qua fuit captus: si verò ad suos redeat censetur nunquam fuisse captus. Ergo quamdiu apud hostes est, & utrum sit in captivitate moriturus nō scitur, illæ quatuor ultimæ propositiones videlicet E, F, G, H.) manent in suspenso simulq; sunt, tam veritate, quàm falsitate destitutæ.

Respondetur.

Resolutio. HIS tamen non obstantibus adamantina est contradictionis lex: & Propositiones mutuò sibi contradicentes se mutuò destruunt; ita, ut nec simul veræ, nec simul falsæ esse possint: ita, ut nulla sit enunciatio, quæ nec vera, nec falsa simul sit.

N. B. Has porro leges, quæ hodie non observantur, non solùm injustas sed ineptas fuisse, in Theologia Intentionali demóstravi.

Antequam ad primam Objectionem respondeam, breviter exponere oportet Iuris communis, & Iuris singularis differentiam. Lex est commune præceptum &c. ut Papinianus *lib. 1. definit.* statuit Faber *ad leg. lex est. D. de legib.* ait [legis proprium est, ut omnes afficiat, non ut quosdam tantum: unde illa lex legis XII. Tabul. *Privilegia ne irroganto*. Sunt enim Privilegia privatæ leges, & hoc ipso odiosa, quod à vera, & propria legis natura abhorrerent. Iura namque non in singulas personas, sed generaliter constituuntur *leg. Iura 8. D. de legib.*] Paulus autem *lib. sing. de Iure sing.* sic inquit [Ius singulare est quod contra tenorem legis propter aliquam utilitatem, authoritate constituentium introductum est] *leg. 16. D. de legib.* Iura singularia sunt quædam singularium Privilegia. Hæc non contradicunt legibus, sed leges in aliquibus casibus derogant: quam ob rem in omni lege tacitè subintelligitur conditio, nam hæc lex, *omnes solvant tributa*, æquivalet huic *omnes solvant, præter eos, qui singulari Iure, aut Privilegio sint exempti* [unde teste Calino *in lexic. verb. Privilegium* prodiit illud Iuridicum Axioma. *Omne Ius habet adnexam gratiam*: omne enim Ius est quædam universalis Regula, quam limitat, & contrahit exceptio.] Illi ergo universali non opponitur hæc, *Petrus, qui Doctor Iuris est non solvit tributum*, quia Iuris Doctores singulari Iure, seù speciali privilegio ab hoc onere exempti sunt. Vnde cum universalis propositio non includat Petrum, non negabit singularis, quod universalis affirmat: adeoq; non erit contradictio; quia non est affirmatio, & negatio ejusdem de eodem.

Quid generale, & quid singulare Ius sit?

An sint Privilegia non concedenda?

Quid Privilegium sit?

Quomodo intelligendæ sint leges universales?

Vniversales leges ita observari debent, ut non præjudicetur Privilegiis.

Propositiones A & B. non sunt de eodem. Ergo non opponuntur. Hinc veniendo ad propositiones A. & B. ajo illos, de quibus agit propositio B. in propositione A. non includi, adeoque non esse affirmationem, & negationem de eodem subjecto. Includerentur autem vi legis, & excluduntur vi privilegii ob utilitatem specialem à Principe supremo con-

Etymologia vocabuli Privilegium.

concessi. Nam ut habet Calinus. [*Privilegium* antiquo verbo, quasi *Privata lex* dicitur; nam Veteres *priva* dixerunt, quæ nos *singula* dicimus. Iurisconsulti *Ius singulare* appellant ad differentiam Iuris communis &c.] Vide Forcatulum *in Necyomant. dial. 2. num. 4.* Et, si etymon novare placeat, cur non possemus suspicari *Privilegium* à privatione, & lege dici, illud enim legem, quæ concernebat universos, privat aliquibus subjectis, quæ in posterum lex non concernat.

Casus Marcellus tollit, non accidit.

Antequam objectioni posteriori respondeam, adnotabo Casum Marcellum tollere, negareque manere usucapionem in suspenso, adeoque dicere hanc propositionem, *Clodius usucapit* esse falsam; hanc autem *Clodius non usucapit* esse veram, & posteà hanc *Hæredes non usucapiunt*. At Cujacius *tit. de usurp. & usucap. in comm. ad leg. si is, qui pro emptore*. Marcelli opinionem reprobat, & sic inquit. [Marcellus negat esse in suspenso; reverso enim non prodesse usucapionem, hæredibus prodesse. Itaque Marcellus licet Corneliam sine ulla hæsitatione induceret, non tamen postliminio reverso plus juris dabat, quam si per se, cum ad hostes pervenit, possedisset: atque ita pleniùs legis Corneliæ, quàm postliminii fictionem accipiebat. Sed Iuliani sententia sequenda est, ut Triphoninus ait *indict. l. in bello §. facti* idest sequi oportet.]

Marcellus à Cujacio impugnatus.

Iuliani approbata sententia.

Aliud est propositionem non esse veram, & aliud ignorari an sit vera?

Respondeo ergo omnem propositionẽ esse veram, aut falsam, nullamque esse, quæ neutrum sit: Conditionata inhærens conditioni contingenti futuræ, vera, aut falsa est, at utrum vera, vel falsa sit, humanitùs sciri non potest. Nec mirum videri debet, si homines veritatem rerum futurarum ignorent, siquidem veritatem etiam rerum præsentium nesciunt; nam hæc propositio, *Turca sedet* de re præsenti est, & tamen, an sit vera, nescimus. Porrò hæc *Clodius in captivitate morietur*, aut vera, aut falsa est: at utrum vera, aut falsa sit, Legislatores ignorant, & ideò sub conditione decernunt: nempe, si vera sit, hoc; si falsa, illud. Harum autem Conditionalium altera est determinatè vera, & altera determinatè falsa: nos autem, quia nunc, utrum conditio sit purificanda, nescimus, utra ex illis sit vera, & utra sit falsa, ignoramus: scit nunc Deus: & nos post eventum sciemus. Et quia nostra manet in suspenso notitia, illarum propositionum quoad nos manebit in suspenso veritas, & quousque rem eventus decidat, propositiones A, B, C, D, nec veræ, nec falsæ dicentur: Propositiones E, G. à notitia dependent, & quia illa nunc non habetur, erunt falsæ, & illis oppositæ, F, G. erunt nunc veræ. Clodius enim, qui apud hostes captivus est, nunc nec censetur objisse eo tempore quo captus fuit, nec nunc censetur nunquam fuisse captivus; sed illud prius, si in captivitate ille pereat; hoc posteriùs, si ad suos revertatur, censebitur.

N. B. Et hic habere locum debet illa communis Propositionis divisio, in veram quoad se, & veram quoad nos.

Quoad se omnis Propositio vera, vel falsa est. Non autem semper quoad nos.

SECTIO II.

De Oppositarum Ennunciationum Æquipollentia.

Quæ sunt æquipollentes?

Enunciationes, quæ diversis verbis expressæ idem omninò significant, æquipollentes appellantur. At verò Logici contrahunt vela, & in hac sectione modum tradunt, quo Oppositæ, & Subalternę tantum ad ęquivalentiã reducantur.

Non semper coincidunt singularis, & pluralis numeri propositiones.

Et hic in lumine notare oportet, Assertiones singularis, & pluralis numeri non semper æquivalentes esse. Consultò *non semper* dixi; interdum enim singularis, & pluralis coincidunt.

Universalitas Realis, & Moralis.

Sanè *omnis & omnes* idem sunt. Spiegelius. [*omne nihil excipit*. Leg. à procuratore C. mandati (ecce universalitatem realem). *Recipit tamen interpretationem* leg. sed si compromissum in fin. D. de arb. (ecce universitatem moralem) *Dicitur de universis numero distinctis, ut* omnis grex; *eamdemque vim habet in singulari, quàm in plurali.*] Multa sunt testimonia, quibus id possemus demonstrare, sufficiat producere Cajum, qui *lib. 1. Instit.* ait *Omnes Populi, qui legibus, aut moribus reguntur, partim suo, partim communi omnium hominum Iure utuntur*. Est universalis propositio in numero plurali concepta, & tamen ita omnes populos complectitur, ut nullum excipiat; subdit enim ipsissimus Iurisconsultus: *Nam quod quisque populus ipse sibi Ius constituit id ipsius Civitatis proprium est, vocaturque jus Civile*, ut ex probatione colligas, idem esse *omnes populi*, quod *quisque populus*, hoc est, *unusquisque*, vel *quilibet*.

Leg. 9. D. de Iust. & Iur.

In Universali reali nihil excipitur.

Aliquis, & Aliqui differunt.

Aliquis, & *Aliqui* differunt: quoniam hæ duæ positiones, *Aliquis homo est doctus*, & *Aliquis homo non est doctus* sunt subcontrariæ, esse simul veræ possunt, esse simul falsæ non possunt. At verò istæ duæ, *Aliqui sunt docti*, & *Aliqui non sunt docti*. possunt esse simul veræ, & simul falsæ: ac ideò disparatæ sunt. Nam, si sint quatuor, duo docti, & duo indocti, erit utraque vera: si autem sint tres, duo docti, & unus indoctus, prior erit vera, posterior verò falsa; & tandem, si sint duo, alter doctus, & alter indoctus, utraq; erit falsa.

Cu-

Quomodo opposita, & subalternæ ad æquipollentiam reducantur?

Solent additis negationibus Logici enunciationes numeri singularis reddere æquivalentes, & utuntur hac Regula

Præ contradic: Post contra: præ postq; subalter.

Cujus sententia est. Contradictoriam reddes alteri contradictoriæ æquipollentem, præponendo negationem: contrariam alteri contrariæ postponendo: subalternã alteri subalternæ, præponendo simul, & postponendo. Rem exemplis dilucido.

Contradictoriarũ æquipollentia.

Nullus homo est lapis, & *Aliquis homo est lapis* sunt contradictoriæ. Ergo, si primæ præponas *non*, ita ut fit *Nonnullus homo est lapis*, erit æquipollens secundæ. Et si secundæ præponas *non*, ita ut fit, *Non aliquis homo est lapis* in primam recidet. Constat ex Pomponio dicente, *Nec Cn. Flavius de suo quidquam adjecit libro* &c. ubi *nec quidquã* (*nec aliquid*) est idẽ omninò quod *nihil*. Itemq; ex Vlpiano, qui *lib. 2. de offic. Proconf.* eodem omninò modo loquitur: inquit enim. *Nec quidquã est in provincia, quod non per ipsum expediatur*. &c.

Leg. 2. §. Postea D. de orig. Iur.

leg. 9. D. de offic. Procons. & Legator.

Quo sensu loquutus est Faber §. 16. *D. de orig. Iuris* explicans enim vocem *in caput*, hoc est, *in vitam* sic infit: [Nec enim alterius est vitam adimere, quàm qui dominus fit ejus, cui adimat. Vnde est, quod nec cuiquam permittitur ut sibi mortem inferat *tit. de his, qui sibi mort. consc.* quia nemo dominus est membrorum suorum. *leg. 13. ad leg. Aquil.*] syncategorema *alterius* ponitur pro *alius* quam ob rem, *nec alterius*, seu *nec alicujus*, est *nullius*. Sic etiam *nec cuiquam* est *nulli*. Et tandem *nemo* est *nullus homo*.

Æquipollentia contrariarum.

Omnis homo est lapis, & *Nullus homo est lapis* sunt contrariæ: nega illud *est* in prima, & habebis primam; nam *Omnis homo non est lapis* æquipollet huic *Nullus homo est lapis*, & hæc, *Nullus homo non est lapis*, æquipollet huic, *Omnis homo est lapis*.

Nullus homo est lapis, & *Aliquis homo non est lapis*, sunt subalternæ: dic *Nonnullus homo non est lapis*, & habebis secundam: aut etiam, *Non aliquis homo non non est lapis*, sive quod idem est *Non aliquis homo est lapis*, & habebis primam.

Hujusmodi æquipollentes sæpè in Sacra Scriptura inveniuntur *Ioannis 3.* dicitur *Omnis, qui natus est ex Deo, peccatum non facit*; & ibi, *Omnis non facit*, est *Nullus facit*. Et iterum 1. *Ioann. 3.* habetur. *Omnis, qui peccat, non videt eum*; ubi *Omnis non videt*, est *Nullus videt*. Et Propheta Ezechiel 18. *Si autem averterit se justus à justitia sua, omnes justitiæ ejus, quas fecerat, non recordabuntur*; ubi *Omnes non recordabuntur*, est *Nulla recordabuntur*, Sicut syncategorema *Omnis* addita negatione transiit in *Nullus*, sic cõtrà sæpè *Nullus* in *omnis*. Hæ propositiones, *Non est homo, qui non peccet*. 1. Reg. 8. & *Non est homo justus in terra, qui faciat bonum, & non peccet*. Eccl. 7. æquivalent huic, *Nullus est homo, qui non peccet*, in qua *Nullus non peccat*, est *Omnis peccat*.

Non omnis currit, est Aliquis currit, & Aliquis non currit.

Regula illa *Præ contradict.* &c. in syncategoremate *Omnis* claudicat; nam hæ duæ positiones. *Non omnis homo currit*, & *Aliquis homo non currit*, non sunt æquipollentes: quoniam illa prior latius patet, utramque enim subcontrariam complectitur. Continere negantem, non est cur probem, nam hoc exhibet Regula, & conceditur ab universis; continere affirmantẽ ostendam ex Ovidio dicente

——— *Non omnis fert omnia tellus*.

Consonat pro Rosc. Am. Cicero exclamans. *Non omnem frugem in omni agro reperire posses*: quia sicut aliqua hos fructus terra profert, & alia non profert, hos in aliquo agro invenies, in alio verò non invenies.

Cujacius.

Roborabo ex Iacobo Cujacio, qui *in notis ad libr. 1. Instit. cap. de Iure naturali* sic inquit, *Quæ non omnes, sed quædam hominum congregata in unum locum multitudo utilitatis publicæ causa facit, ea verò fiunt Iure Civili*. Ecce tametsi *Non omnes faciunt*, fit, *Aliqui faciunt*, *& aliqui non faciunt* ex his duobus subcontrariis affirmativam expressit Cujacius.

Spiegelius.

Consonat Spiegelius apud Calinum *in Lexico verb. quatuor*; agens de Sacris Evangeliis: ait enim. *Qui* (Evangelistæ) *dicta & facta Servatoris, non omnia quidem, sed quantum satis est ad cognoscendum ipsum Christum, & Redemptorem nostrum esse in diversis, & multum à se diffusis regionibus conscripsere*. Dicit illos scripsisse *non omnia*; nam, ut testatur Ioannes, scripserunt nonnulla, multa verò omiserunt. Et eodem sensu accipi debent *lex 1. & 3. §. 3. D. de incend. ruin.* ubi Prætor ait, *In eum, qui ex incendio, ruina, naufragio, rate, nave expugnata, quid rapuisset, recepisse dolo malo dicetur. Sed enim additum est* dolo malo, *quia non omnis, qui recipit, statim etiam delinquit; sed qui dolo malo recipit*. Hic enim *Non omnis dolo malo recipit*, est idem ac *Tametsi aliqui dolo malo recipiant, aliqui sine dolo recipiunt*.

An munera sint recipienda?

Vim & rigorem hujus syncategorematis dilucidat Vlpianus *libr. 1. de offic. Proconf.* dicens, *Vetus proverbium est* οὔτε πάντα, οὔτε παντότε, οὔτε παρὰ πάντων. (Nec omnia, nec passim, nec ab omnibus). *Nam valde inhumanum est à nemine accipere; sed passim, vilissimum est, & per omnia avarissimum*: Et Ioannes Corasius *ad leg. 6. §. non verò D. de offic. Proconf.*

Sunt quæ non possunt acceptari, & sunt quæ debent acceptari.

& legat. [Sunt enim quædã, quæ valde sit inhonestum accipere;contra verò quædam indecorum recusare: & quæcumque sine delectu accipere turpissimum est, ac vilissimum. Itaque modus adhibendus,ut cum delectu scilicet, munera, & accipiantur,& recusentur.] Ergo vox οὔτε πάντα, *nec omnia* judicat aliqua esse, quæ non possint recipi, ut pecuniæ; aliqua, quæ possint ut flores, fructus &c. qui non emuntur, sed nascuntur in horto donantis. Et vox παρὰ πάντων, *nec ab omnibus* innuit esse aliquos à quibus munera accipi possunt, alios autem, à quibus non possunt. Quoniam, qui Iudex est, à suis cognatis, & amicis, qualia ipse solet,ad eos mittere, talia dona laudabiliter recipit: verùm enim verò, sicut ad clientes mittere importunum, sic ab illis recipere periculosũ.

Haberi debet rerum, & personarum discretio.

SECTIO III.

De Oppositione Probabilium.

Contradictoriæ redduntur æquipollentes addito modo Probabilitatis.

IN Theologiâ Fundamentali *num.* 2. aliqua de Probabilitate præmisi, quæ poterunt Lectori prodesse. Et *num.* 520. egi de Probabilium æquipollentiâ quoniã hæ duæ assertiones,

Actio A. est divinitùs interdicta

Actio A. non est divinitùs interdicta.

sunt contradictoriæ: de quâmcumque actione intelligantur, simul veræ, aut simul falsæ esse non possunt: nequeunt simul aut concedi, aut negari; Verùm, si afficiantur Probabilitatis modo, & transeant in has,

Probabile est actionem A. esse divinitùs interdictam.

Probabile est actionem A. non esse divinitùs interdictam.

Erunt necessariò connexæ, & consistentes, ut impossibile sit alteram esse veram, & alteram falsam; unde vel simul esse veræ debent, vel simul falsæ. Hanc ob rem æquipollentes possunt dici: aut saltem *Mutuò se alternantes*, nam ex primâ ad secundam valet consequentia, & è contrà.

An peccata dubia debeant in confessione explicari?

In eadem Fundam. Theolog. de peccatis dubiis & probabilibus *à num.* 1883. fusè disputo, & cum sententia, quæ jam est communis, non esse in confessione necessariò explicanda concludo: & tandem *num.* 1981. has duas positiones examino,

Qui habet peccatum dubium tenetur in articulo mortis confiteri.

Qui habet peccatum dubium tenetur in articulo mortis, illud ipsum peccatum dubium confiteri.

Et ipsas nec æquipollentes, nec consistentes esse demonstro: quoniam prior est verissima, & falsa posterior, ut *ibidem* persuadeo.

An dentur præcepta æquipollentia?

De æquipollentia præceptorum in Theologia Regulari *à num.* 1997. dissero. Dicuntur autem *Præcepta formalia* in quibus formaliter verbum *Iubendi*, *Præcipiendi*, *Interdicendi*, aut aliud simile reperitur. *Æquipollentia* verò,quæ quamvis concepta aliis verbis,non esse puta Consilia, sed habere vim Præcepti legislator exposuit. Sanè ad vota solennia Religiosi non ex Regula, sed ex Professione tenentur, & ideo illa vota quæ in aliis ordinibus sunt tria,in aliis quatuor,&c. universos obligant ad mortale,at Leges Regulæ in ordinibus, qui S. Augustinum sequuntur, ad peccatum non obligant ut *in eadem Regul. Theolog. num.* 1902. ostendo. Quæ in S. Benedicti Regula, præceptibilia sunt à Prælato ordinario,ut *ibid.* num. 76. ostendo: nam cum Benedictini non promittant observare Regulam, sed obedire Prælato secundum Regulam, ideo Prælatus potest illos ad Regulæ observantiam sub culpa vel pœna obligare. At Patres, qui sub Sancti Francisci labaro militant, inire viam severiorem voluerunt; habent enim Præcepta formalia septem; Inhibitoria duo: Habentia vim præcepti obligantia ad mortale ex summorum Pontificum declaratione, quatuor;& tandem æquipollentia ex definitione Clementis V. obligantia ad mortale, duodecim. Vide *præd. Theol.Regul.à num.*1997. *citato*.

Quomodo obliget Regula S. Augustini?

Quomodo Regula S. Benedicti?

Quomodo Regula S. Francisci?

SECTIO IV.

De Adverbiorum oppositorum æquipollentia.

An, & quomodo opponantur adverbia?

SVnt adverbia nonnulla, quæ suo in genere sunt syncategorematica. red duntq; Positiones universales aut Particulares. Possem multa ex classibus aliis desumere, sed illa quæ ad tempus pertinent [nempè, *Semper*, *Nunquam*, *Aliquando*, *Aliquando non*] examinabo. Et, quia doctrinæ similitudo id postulat, convertam oculos ad loci adverbia [videlicet, *Nusquam*, *Vbique*, *Alicubi*, *Alicubi non*] & qualiter opponantur,exponam.

Semper.

Semper est adverbium universale affirmativum & est idem ac *omni tempore*, nullum instans,nullum casum excludens. *leg. in cognitione* 13. D. *de S. C. Silan. leg. ult.* D. *ad leg. Pompejam. de parricid.* Vide Bartolum *in leg.*1. D. *de solut. matr.*

Æternum, sempiternum.

Quod semper est, dicitur *æternum*, *sempiternum*, *Perpetuum*. An-ne istæ voces differunt? Philelphus à quodam Cremonensi Iurisconsulto rogatus, respondit nullam omninò priscos perdoctosque latinos

tinos inter has voces differentiam posuisse. Quam aliqui Doctores adducunt non videtur ad rem: adeoque dicendum voces has non significare rem quæ habeat aut non habeat principium, sed rem quæ finem habitura non sit: & ideò, cùm dicuntur de Deo, ampliantur, ut principii etiam negationem significent: cùm autem rebus appropriantur humanis aut Angelicis contrahuntur, ut durationem importent, quæ habeat quidem principium, finem autem habitura non sit. Lex Atinia ab A. Gellio allata sic habet. *Quod surreptum erit, ejus rei æterna auctoritas esto*, hoc est ut interpretatur Alciatus, æternum tempus ad usucapiendum. Ergo humana æternitas initium habet. Hoc sensu legitur æterna rei memoria. *leg.29.circ.med.C. de testam.* æterna deportatio. *leg.6.§.1. C. unde vi l.cum debere. D.de servit.urb.præd. & in lege ædium* teste Paulo. Vide *leg. mercatores C. de commerc. & merc.* æternus amor *sum Pater æterno fatur devinctus amore* Virgilius *Æneid.*8.& Cicero *æternas tenebras*, pro *Perpetuis* carceribus posuit. Et Curtius *libr.*4. vocem usurpat alio sensu. *Ablue*, inquit, *corpus illuvie æternisq; sordibus squalidum*. Principium ergo habuerat, & finem habitura erat squaloris æternitas.

Quæ de Deo modo, & quæ de Angelis, & Humanis Animabus dicantur?

An fur possit præscribere?

Æterna authoritas, æterna memoria, æterna deportatio.

Æternus amor

Æterna tenebra

Æterna sordes.

Simpliciter æternus, sine principio, & fine, solus Deus. Animæ autem Intellectuales, & Angeli non possunt corrumpi: nam corruptio fit per mutationem formæ, quæ mutatio repugnat in substantiis simplicibus, quæ materiam, & formam, seù potentiam & actum substantiales non habent. Idem de corpore simplici, si id forte datur, dici debet. Sed nec à principiis intrinsecis petunt adnihilari, possunt verò ab extrinseco, & adnihilarentur profectò, si Deus à conservatione cessaret. Hinc pater antiquas illas querimonias contra S. Thomam excitatas, quod necessitatem Creaturæ absolutam, & internam concesserit, injustissimas fuisse: quoniam substantia simplex absolutè, & secundum interna sua principia considerata, nisi Deus extrinsecam actionem, quâ ipsa conservatur, suspendat, æterna est. Sed neque ipsa ab intrinseco postulat, ut Deus hanc actionem suspendat.

Simpliciter æternus solus Deus.

Quænam sint creaturæ incorruptibiles?

An injustè veteres fuerint D. Thomæ obloquuti de creatura intrinseca necessitate differenti?

Sunt etiam Entia Moralia, quæ postulant esse perpetua. Nemo nascitur filius, nec cognatus ad tempus; unde qui semel fuit naturalis filius aut frater, semper erit filius aut frater. Quo respexit Pomponius *libr.3.ad Sabinum.* cùm dixit, *Iura sanguinis nullo Iure Civili dirimi possunt*. Agit in sensu reali; nemo enim in mundo est qui possit facere ut realiter Petrus non sit filius sui patris: at hoc potest fieri virtualiter: nam *exfilius virtualis* ille dicitur, qui reverà filius est, sed tamen ex hypothesi, quam Ius introduxit, ita se habet, ac si filius non esset. Vide nostram Theologiam Fundamentalem *num.*1135.

An dentur Moralitates perpetuæ?

Leg. 4. de suis & legit.

Exfilius, quis?

An-ne sicut filiatio realis sic etiam moralis (adoptio) debet esse perpetua? An, sicut Petrus non potest generare aliquem, qui ad triennium illius filius sit, & postea filius non sit: sic etiam possit aliquem adoptare ad triennium, itaut durante illo triennio filius adoptivus sit, & posteà non? Hæc quæstio teste Paulo libr. 11. quæst. Labeoni fuit præposita his verbis. *Si tibi filius in adoptionem hac lege sit datus ut post triennium puta, eumdem mihi in adoptionem des: an actio ulla sit?* Et quid resolvit Labeo. *Nullam esse actionem* & cur? *Non enim putat moribus nostris convenire filium temporalem* (nempe, *ad tempus*) *habere*.

An possit adoptari ad tempus?

Leg.34.D. de adopt. emanci.

Sicut Filiatio realis est perpetua ab intrinseco, hoc est, non postulat habere finem: & tamen, si causæ sufficientes succurrant, potest finem habere virtualiter; sic Adoptio. Nemo potest adoptari ad tempus: nec adoptiva Filiatio senectute corrumpitur, & evanescit, nec desinere, aut non esse ab intrinseco postulat. Hoc tamen non obstante, si causæ sufficientes occurrant, potest novo Principis Decreto terminum, & finem sortiri, nam Innocentius X. nostro ævo, Nepotem, quem adoptaverat adoptione privavit; & privando ostendit, Adoptionis jura, quæ ab intrinseco finem, seù terminum habere non postulant, ab extrinseco posse terminari, & finiri.

An possit Adoptio habere finem?

Nepotem, quem priùs adoptaverat adoptione privavit Innocentius.

NUNQUAM est adverbium universale negativum & est idem ac *in nullo tempore*. Reperitur in jure tum alibi, tum *leg. providendum. D. de postulat. leg. locum. D. de usuris*.

Nunquam.

PLERUMQUE vel est *fere semper*, vel *plurìes*. Faber. *leg.*1.D. *de Iust. & jur.* [Ratio dubitandi. Respondent plerumque Iurisconsulti contra æquitatem, ut *in leg.* 12. §.1. *qui & à quibus manum.* Ratio decidendi. Immo semper ea æquitate, nisi cùm expressim lex in contrarium scripta est: ut *ibi, & d.leg.*1. C. *de legib.*] sed non sunt contra æquitatem quæ contra bonum privatum ob publicum sunt instituta, debet enim anteferri communitas. *leg.* 51.§.*ultim. ad leg. Aquil. aut hent. res quæ C. comm. de legat.*

Plerumq;

Non est contra æquitatem si privatus ob bonum publicum gravetur.

ALIQUANDO est adverbium part. affirm. & est idem ac *in aliquo tempore*. *Interdum* idem quod *Aliquando*.

Aliquando. Interdum.

Est quæstio curiosa, quæ interrogat, an

An, quod semel est licitũ, semper sit licitum?

sit bona consequentia, *Aliquando (semel aut iterum) hoc potest effici sine peccato: Ergo semper (quotidie) poterit fieri sine peccato?* Responsio est facilis. Nam vel lex consuetudinem, vel singulos actus condemnat, Si primum: semel, aut iterum fieri poterit, quod pluries non poterit. Si secundum, quod semel sine peccato fieri potest, semper poterit. Assero aliquas leges pœnales contra consuetudinem ferri: at Morales quæ ad culpam obligant, singulos actus distributivè respiciunt.

De Adverbiorum equipollentia.

SI scire vis, quomodo Adverbia opposita ad æquipollentiam reducantur, respondebo, *Quod negationes* in Syncategorematicis nominibus, id ipsum in Adverbiis præstare. Considera sequentes lineas.

Semper cantat. In omni tempore cãtat.

Qualis in aliis propositionibus oppositis, in Adverbiorum æquipollentia est negationum usus.

Non semper cantat. Non omni tempore cantat, sed aliquando cantat, & aliquando non cantat.

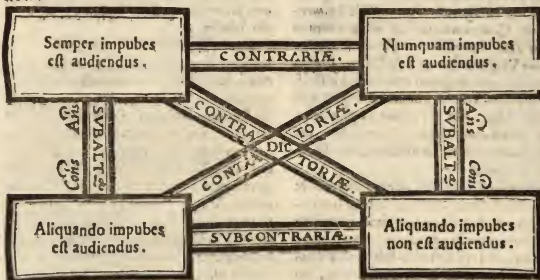
Semper non cantat. In omni tempore non cantat. In nullo tempore cantat. Nunquam cantat.

Nunquam cantat. In nullo tempore cantat.

Non nunquam cantat. In nonnullo tempore cantat. In aliquo tempore cantat. Aliquando cantat.

Nunquam non cantat. In nullo tempore non cantat. In omni cantat. Semper cantat.

Hæc Adverbia, sicut & Propositiones opponuntur: ut in hoc Paradigmate videre est.

Leg. 31. D. de adopt. & emanc.

Habebam ob oculos cum has contraponerem Propositiones *ex libr. 3. Proposit. Papiniani*, sententiam illam, *Nonnunquam etiam impubes, qui adoptatus est, audiendus erit, si pubes factus emancipari desideret, idque causa cognita per Iudicem statuendum.*

SIcut Adverbia temporis, sic, & Adverbia loci (videlicet, *Vbique, Nullibi, Alicubi, & Alicubinon*) poterunt contraponi. Illa dilucido.

Vbique.

VBIQVE vim habet universalis affirmativæ. Esse vocem genericam, & ex subjecta materia restringi asserit Spiegelius, & probat *ex leg. lex Cornelia §. si tamen. D. de injur.* At non esse genericam, sed universalem certum est. Aliquando ponitur pro VBICVMQVE. Iavolenus *in leg. 77. D. de contrab. emption.* sic ait. *In lege fundi vendundi lapidicina in eo fundo, ubique (ubicumque) essent, excepta erant.* Paulus *leg. quod nisi. 20. in fin. D. de oper. libert.*

Vbicunque.

Nullibi. Nusquam.

NVLLIBI, idem quod NVSQVAM. *Nullo in loco* quod nusquam relatum est, nec usquam receptum *leg. 1. D. de Senat.* Habet vim universalis negativæ.

Alicubi. Nonnullibi. Non nusquam

ALICVBI, vel per æquipollentiam NONNVLLIBI, NONNVSQVAM hoc est, *In aliquo loco.* vocem hanc posset quidem vocare genericam, potius quam vbique Spiegelius: nam hoc Adverbium habet vim Particularis affirmativæ, & in Nominaliũ sententia, quæ præcisiones objectivas non admittit, idem est *Animal*, ac *Aliquod animal*; idem est *Homo*, ac *Aliquis homo*, & *animal* à Philosophis, & *Hominem* à Iurisconsultis *genus* nominari jam vidimus, *num. 84.*

Nonubique.

NON VBIQVE, *Non in omni loco.* Videlicet, *In aliquo est, in aliquo non est.*

SECTIO V.

De Modalium Realium Oppositione.

Quid, & quotuplex modus sit?

MOdus est quædam adjacens determinatio, qua res restringitur, contra-

trahitur, & determinatur. Ita Doctor Angelicus *opusc.* 4. & alii. Est & duplex: nimirum Realis, aut Moralis. De Modis Realibus in Logica disputant Peripatetici: at de Moralibus nos, qui Logicam Moralem tradimus, debebimus etiam necessariò tractare. Incipiemus autem à Realibus, usumque exponemus, quem habere solent in Ethica.

Modi Reales enumerantur.

Modi profectò Reales sunt, *Necessarium, Impossibile, Possibile, Possibile non*, & *Contingens*. Et hic aliquid occurrit circa voces, aliquid circa rem. De vocibus Spiegelius hoc scholium scripsit. [Observatum scio *Possibile*, & *Impossibile* Ciceroni in usu non fuisse: quæ tamen verba postea finxit, aut certè admisit necessitas.] Rhodiginus ait. [*Impossibile* non latinum verbum maleferiatis videtur: quo tamen utitur Boetius, non reformidat cum Iure cōsultis Quintilianus *lib.* 5. &c.] Et veniendo ad rem dico, ita obscurè Veteres disseruisse de Modis, ut in illorum intelligentia magna succubuerint ingenia, & mediocria ingredi in quæstionem nullo modo potuerint: ego autem, Deo auspice, tam clarè illos tradiderim, ut à quolibet addisci possint. Et ideò sequentes vocum interpretationes subjicio.

An Possibile & Impossibile sint voces Latinæ?

Omnia, quæ de hoc argumento Antiqui scribunt, sunt obscura.

Reales modi exponuntur.

Necessarium, est, quod non potest non esse.

Impossibile, est, quod non potest esse.

Possibile, est, quod potest esse.

Possibile non, est, quod potest non esse.

Contingens, est, quod potest esse, & non esse.

quam ob rem Modales istæ Propositiones,

A. *Necessarium est hominem esse animal rationale.*

B. *Impossibile est lapidem esse vivens sensibile.*

C. *Possibile est Cælum densissimis obduci nubibus.*

D. *Possibile est hominem, etiam doctum veritatem non adsequi.*

E. *Contingens est ventum ab Oriente spirare.*

Si rem benè consideres, æquivalebunt his.

Eorum cum verbo Potest æquipollentia.

A. *Homo non potest non esse animal rationale.*

B. *Lapis non potest esse vivens sensibile.*

C. *Cælum potest densissimis obduci nubibus.*

D. *Homo etiam doctus, potest veritatem non adsequi.*

E. *Ventus potest spirare, & non spirare ab Oriente.*

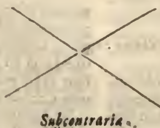
Ergo si utamur Modo *Potest*, Modales transibūt in simplices, & non indigebimus novis Regulis, ut illarum Oppositionem, & æquipollentiam, aut etiam conversionem intelligamus. Sequens Paradigma considera.

Conclusiones Modales convertuntur in simplices.

NECESSARIVM
Petrus non potest non esse animal.
Antecedens.

Consequens.
POSSIBILE
Petrus potest esse animal.

Contraria.

Subcontraria.

IMPOSSIBILE
Petrus non potest esse animal.
Antecedens.

Consequens.
POSSIBILE NON
Petrus potest non esse animal.

De horum modorum æquipollentia potiùs Grammatici, aut Critici consulendi sunt, quàm Dialectici. Coincidūt igitur istæ Propositiones.

Noster Herculeus Logicus omnia hæc fusiùs edisserit, at videntur hæc cuicumque Philomuso sufficere; nam Magistri, ut majorē Modalium nanciscantur notitiā, poterunt Herculem citatum consulere.

NECESSARIVM] Petrus non potest non esse animal. *Necessarium est Petrum esse animal. Impossibile est Petrum non esse animal. Non est possibile, Petrum esse animal.*

IMPOSSIBILE.] Petrus nō potest esse animal. *Necessarium est Petrum non esse animal. Impossibile est Petrum esse animal. Non est possibile Petrum esse animal.*

POSSIBILE.] Petrus potest esse animal. [Si dicamus, *Non est necessarium Petrum esse animal*; subalternabimus duas propositiones; si enim contingens est esse animal, nec necessarium est esse, nec necessarium est non esse; adeòque nec impossibile non esse animal, nec impossibile esse.] Manet ergo, *Non impossibile est Petrum esse animal.*

POSSIBILE NON.] Petrus potest non esse animal. [Excluso igitur modo necessitatis.] *Possibile est Petrum non esse animal. Non est impossibile Petrum non esse animal.*

CONTINGENS.] In hoc modo omnes fuerunt Veteres allucinati; quoniam idem esse *Contingens*, ac *Possibile*, per multa sæcula fuit communis sententia. Hoc sæculo aliqui cognoverunt errorem, & ut il-

Antiquorum error circa modum Contingens.

illum corrigerent, dixerunt *Contingens*, & *Possibile* non esse Modos æquipollentes. Sed re benè perspecta medicina, quam adhibent, indiget secunda medicina: quoniam *Contingens* subalternat Modos *Non necessarium*, *Non impossibile*, *Possibile*, & *Possibile non*, ut si dicas, *Contingens est, quod cras pluat. Ergo non est necessarium, quod cras pluat. Ergo non est impossibile, quod cras pluat. Ergo est possibile, quod cras pluat. Ergo etiam est possibile, quod cras non pluat.*

Tulit ab aliquibus perceptus, sed male correctus.

Sed cui contradicit hic Modus? Modo *Impossibili* opinione Antiquorum, qui putarunt *Contingens* æquivalere *Possibili*. Modo *Necessario* opinione Iuniorum, qui allucinationem Veterum perceperunt, sed non sciverunt eam corrigere: nam affirmarunt *Contingens*, & *Possibile non*, esse idem. At secundum ipsam rei veritatem contradicit utrique; *Necessariò*, videlicet, & *Impossibili*: quoniam, si *Contingens sit, ut cras pluat*, falsum erit dicere, pluviam crastinam *esse necessariam*, aut *esse impossibilem*.

Quibusnam Modis contradicat?

Occasionem errori præbuit, tam Veterum, quàm Recentiorum præjudicium: existimabant enim omnes oppositas Propositiones (simplices essent, aut Modales) debere comprehendi quatuor cellulis. At noster Herculés Logicus ab hoc præjudicio omnes exemit, & quintam addidit, ut in Paradigmate subsequente conspicitur.

Unde aberratio fuerit allucinatio?

Erroris communis, & si jam per sæcula præscripti, Correctio.

SECTIO VI.

Modi singuli explicantur, & dilucidantur.

SVperest, ut Modos ipsos dilucidemus, nam singuli vario modo accipiuntur, & operæ pretium est cognoscere, quo sensu voces istæ usurpentur.

Necessitatis, & Impossibilitatis connexio.

NECESSARIVM EST, cui est impossibile non esse; & IMPOSSIBILE, cui est necessarium non esse. Ergo inter Necessarium, & Impossibile est manifestè demonstrata connexio. Quod ergo modis Necessarium, tot etiam dicetur Impossibile. Necessario contradictoriè opponitur, quod potest non esse; & Impossibili, quod potest esse. Contingens est quod potest esse, & non esse; adeoque Necessario, Impossibilique contradicit.

Quid Necessarium sit?

Docemur à Philosopho *libr. 1. Metaph. possibile* dici dupliciter: primo modo per potentiam passivam, quæ est in se; secundò, per potentiam activam, quæ est in alio; nam lignum in se habet potentiam, ut formam ignis recipiat: Mundus verò antequam esset, erat sanè possibilis, non per potentiam passivam, quam habebat: quoniam antequam existeret, nihil erat: & quod non est, nullam potentiam habet. Erat ergo possibilis per activam potentiam Creatoris.

Possibilitas duplex.

Sic similiter duobus modis dicitur *Impossibile*: vel enim habet impotentiam in se, vel in alio. Sic Homo irrationalis est impossibilis, quia ab omni extrinseco præscindendo, forma & privatio (rationalitas, & irrationalitas) esse simul non possunt, ex impotentia interna nascitur repugnare duas Contradictorias esse simul veras: quia esse, & non esse sequitur affirmatio, & negatio. Ex impotentia autem externa nascitur esse impossibile hominem in perpetuum vivere: nam cibi communes non restaurant humidum radicale, quod restaurabant fructus Arboris vitæ in Paradiso.

Impossibilitas duplex.

Cur homo moriturus sit?

An, & cur materia non possit carere omni forma?

Et hic obiter nota, inter Thomistas, & Scotistas curiosam, & ingeniosam controversiam oriri circa Materiam primam: *An possit carere omni forma*. Dicunt Thomistæ

Thomistarum & Scotistarum opinio.

stæ ad hoc habere impotentiam intrinsecam; tantam, ut ne divinitùs quidem possit omni Forma destitui. Scotistę Antiquiores Materiã dicũt impotẽtiã intrinsecã naturalẽ habere, tametsi .n. non possit naturaliter omni forma carere, potest miraculosè. At Iuniores nõnulli, qui subtiliꝰ discurrũt, asserunt Materiã primã manẽdi sine Forma habere potentiã naturalem intrinsecam; hanc autem ipsam potentiam ad actum non posse reduci propter impotentiam extrinsecam; tametsi enim Materia prima non possit carere omni forma; hoc ipsum accidit, non ob impotentiam, quæ est in Materia ipsa, sed ob impotentiam, quæ est in naturalibus causis; nam cum forma præcedens à subsequente naturaliter expellatur, ideò naturaliter est impossibile, ut forma ligni naturaliter expellatur, quin introducatur forma ignis, vel alia similis. Interim si Deus adnihilaret formam ligni, Materia naturaliter existeret sine omni forma. Hoc sensu dicimus conditionem esse impossibilem, quæ naturaliter, secundum causarum naturalium potentiam impossibilis est. Quo sensu loquutus est Paulus *lib.3. sentent. tit.4.§. si impossibilis. Instit. de inutil. stipul. leg.* D. *de condit. inst.* quæ interdũ vocatur ἀδυνάτος *leg.* 20. D. *de condit. inst. leg.* 104. §. 1. D. *de legib. lib.* 1.

An si ligni v.g. formam substantialem adnihilaret Deus, Materia naturaliter careret omni forma?

Eodem etiam modo de Necessario poterimus philosophari. Possibile non esse dupliciter potest considerari: nam vel habet in se potentiam ad non esse, vel in alio. Formæ illæ, quæ senescunt, & diuturnitate, remittuntur, & tandem deficiũt, ab intrinseco habent, quod possint non esse. Quam potentiam ad non esse Sanctus Augustinus, citatus à Patre Octavio Worst Capuccino Amstelodamensi *in æternitatis Anastasi tract.*4. §.3. ad omnes formas corporales extendit, inquit enim, *Omne corpus vetustate deficit, diuturnitate dissolutum interibit.* Hac autem potentia intrinseca ad non esse caret Materia prima, carent humanæ animæ, carent Angeli, quam ob rem omnes hæ creaturæ sunt necessariæ ab intrinseco, hoc est non habent principia intrinseca, ob quæ possint non esse: unde patet, vel invitis antiquis Parisiensibus, certissimam esse D. Thomæ sententiam de necessitate creaturæ; nam Materia prima, anima rationalis, & Angelus, ab omni externo præscindendo, necessariæ sunt, nec ex se habent, ut possint non esse: nam potentiam ad non esse non habent in se, sed in Deo, qui potest illam, illas, illosq; adnihilare.

Necessitas similiter est duplex.

Sunt formæ, quæ ab intrinseco senescant, & deficiant.

Et sunt res, quæ non possunt non esse.

S. Thomæ sententia injustè olim fuit Parisiis condemnata.

NEcessitas etiam & Impossibilitas in eam, quæ simpliciter; & in eã, quæ secundũ quid est, dividi debet. Deũ esse absolutè, & simpliciter est necessarium: & Deũ nõ esse absolutè, & simpliciter est Impossibile. Idẽ dicas de rerũ essentiis; nam triangulũ habere tres lineas, est absolutè, & simpliciter necessariũ; absolutè, & simpliciter impossibile illum aut pluribus, aut paucioribus constitui. Ideò hæc positio *Triangulus habet tres lineas*, Æternæ Veritatis vocatur, quia est necessaria, & ideò necessaria, quia esse vera cessare non potest: à particula enim *ne*, & *cesso* vocem *Necesse* Donatus *in Terent.* deduxit. Porrò Necessitas est vis, quæ nos ad unum ita determinat, ut non possimus oppositum facere. Deam esse finxerunt Ethnici, Fatum vocant, & admittunt Stoici, & *in Chiliad.* Erasmus dilucidat. Necessitas non habet legem *juxta Gloss. in leg.* 1. *de offic. Conf. leg.* 2. §. *inde juncta Gloss. in verb. communia ad legem Rhod. de Iact.* Nec Pontifex vult necessitatem, & Pietatem ligari *cap.* 2. *& ult. de fer.* quod ita intellige, ut non velis à Pietate laudari in his, quæ necessariò facis. Vnde Innocentius X. meritò condemnavit hanc Iansenistarum positionem, *Deus præcipit impossibilia*, & hanc, *Ad merendum, & demerendum sufficit libertas à coactione, & non requiritur libertas à necessitate.*

Alia sunt necessaria simpliciter, alia secundum quid.

Essentiarum necessitas.

Vnde Necessarium *dicatur?*

Quid sit Necessitas?

De Fato; an detur?

De Necessitate & Pietate.

Deus non præcipit impossibilia.

Præter Deũ, & Essentias, cætera omnia, quę creaturarum existentiam concernunt, sunt necessaria secundum quid: habent enim necessitatem ex hypothesi non necessaria: de qua, quia in multas dividitur classes, sigillatim dicturi sumus. Vide interim Theologiam nostram Fundamentalem *à nu.* 1006. & Regularem *in expositione cap. LXVIII. Regulæ Sancti Benedicti.*

Positiones æternæ veritatis, quæ?

Omnia, quæ humanitùs sunt necessaria, ad aliquid sunt necessaria: videlicet, aut ad conservationem, aut ad perfectionem, aut ad recreationem. Vlpianus *tit.* 6 *de dotib.* apud Cujacium hos tres necessitatis gradus luculenter exponit; inquit enim. [Impensarum species tres sunt; aut enim necessariæ dicuntur, aut utiles, aut voluptuosæ. Necessariæ sunt impensæ, quibus non factis dos deterior futura est; veluti, si quis ruinosas ædes refecerit. Vtiles sunt, quibus non factis deterior dos non fuerit; factis autem, fructuosior dos effecta est, veluti, si vineta, & oliveta fecerit. Voluptuosæ sunt, quibus neque omissis deterior dos fieret, nec factis fructuosior effecta est; quod evenit in viridariis &c.]

Relativa, & ad aliquid sũt, quæ humanitùs necessaria dicuntur.

Tres gradus humanæ necessitatis explicantur.

Sunt respectivè impossibilia, quæ respectu Petri, aut simpliciter sunt impossibilia, & sunt necessariò omittenda, aut ju-

Impossibilia respectivè.

Necessitas iterum est duplex.

jubentur in gradu impoſſibili: nam, ſi jubeas cœco, ut has lineas legat, non jubebis rem ſecundùm ſe impoſſibilem, quoniam hæ legi poſsunt, ſed jubebis rem illi ſimpliciter impoſſibilem: nam caret potentia viſiva, quæ ad videndum ſimpliciter eſt neceſsaria. Cæterùm, ſi non cœco jubeas, ut Iovis ſatellites numeret, jubebis rem poſſibilem in gradu impoſſibili, quoniam, qui viſum habet, videre poteſt: at homines non habemus tam acutum viſum, ut ſine tubo optico illos ſatellites obſervare poſſimus. Vide Theol. Fund. *num.* 1011. Hinc ſcire poterimus, quid Neceſſitas ad melius ſit: tubus enim opticus nec cœco utilis, nec homini viſu prædito ad videndum neceſsarius, ſed ad meliùs videndum: nam ſine illo homo quidem videre poteſt, ſed non ita perfectè. Hinc patet, quo ſenſu intelligendus eſt Pomponius, cum *libr. ſingul. Enchirid.* dixit, *Neceſſarium nobis videtur imprimis, ipſius Iuris originem, atq; proceſſum demonſtrare.* Nam illis, qui Ius Civile docendi ſunt, non eſt ſimpliciter neceſsaria originis Iuris cognitio, eſt tamen valde utilis, hoc eſt, neceſsaria ad melius: multa enim in illo ediſserit Enchiridio Pomponius, quę multùm juvant, ut legum fundamenta noſcantur. Et ideò libellum illum ſingularem ſuus Author *Enchiridium* inſcripſit, quod ſemper præ manibus habendus ſit.

Res impoſſibilis.

Res poſſibilis in gradu impoſſibili.

Res neceſſaria ad melius.

Leg. 2. D. de orig. Iuris.

Enchiridium *quid ſit?*

Dicuntur humanitùs impoſsibilia, quæ ſine miraculo fieri non poſſunt: quæ, niſi Deus de potentiâ abſoluta concurrat, neceſſariò omittentur. Vide Theol. Fundam. num. 1014. Exemplum habemus in Iuliano *lib.* 59. ad *Edictum*; inquit enim, *Neque leges, neque Senatusconſulta ita ſcribi poſſunt, ut omnes caſus, qui quandoque inciderint, comprehendantur.* Et iterum. *Non poſſunt omnes articuli ſingulatim, aut legibus aut Senatusconſultis comprehendi.*

Humanitus impoſsibile.

Leg. 10 & 11. D. de legib.

Moraliter impoſſibilia, quæ ſummè difficilia dicuntur. Ideò *in l. Non quidquid.* 40. D. *de judicijs* & *leg.* 4. §. *puto* D. *de hæred. inſtit.* & *leg.* 4. §. 1. *de ſtatu liber.* Difficultas opponitur neceſsitati, & cum Impoſsibilitate conjungitur. Vnde, quæ facto difficilia ſunt, pro impoſsibilibus plerumque habenda ſtatuit Cicero *in Part.* Vnde Vlpianus D. *famil. erciſc.* ſcitè ait. *ſi familiæ erciſc, vel communi dividundo judicium agatur, & diviſio tam difficilis ſit, ut pene impoſſibilis eſſe videatur.* Nota illud *pene*; quæ enim difficilia, non ſunt realiter, ſed moraliter impoſſibilia, nam in Ethica coincidunt; quæ parum diſtare videntur. Etiam cenſetur Impoſſibilitas, difficultas quæ naſcitur ex perplexitate, ut *in leg. ſi Titius.* & ibi Bartolus *in Summario* D. de *condit. inſtit.* Ioannes Belonus *in Etym.* Vide *leg.* 16. *de cond. inſtit. vel facti* & Pomponium *leg.* 2. §. *Deinde quia* D. *de Regul. Iuris.* dicentem. *Quia difficile plebs convenire cœpit, populusq; multò difficiliùs in tanta turba hominum neceſſitas ipſa curam Reipublicæ ad Senatum deduxit.* &c. Ecce quomodò difficultas conveniendi cum non conveniendi cõjungitur neceſsitate. Quod hîc appellatur *Neceſſitas*, dicitur *æquitas* à Iuſtiniano *libr.* 1. *Inſtitut. cap.* 2. ubi lego. *Nam cùm auctus eſſet Populus Romanus in eum modum, ut difficile eſſet in unum eum convocari legis ſanciendæ cauſa, æquum viſum eſt ſenatum vice Populi conſuli.*

Moraliter impoſſibile.

An ſummè difficilia dicantur moraliter impoſſibilia?

Cur gubernandi authoritas ad Senatum delata?

Validè præcipi à ſuperiore illegitimo nulla poſſunt, à legitimo multa non poſſunt: & hæc ſunt, quæ neceſſariò debent non præcipi.

Quid ſuperior jubere poſſit, & quid nõ poſſit?

Primò ſuperior legitimus poteſtate abutetur, & invalidum præceptum imponet, ſi juſſerit rem impoſſibilem: nam lex debet ſubditi viribus commenſurari. *leg. ultim.* D. *quæ ſent. ſine appell.* impoſſibilium enim nulla eſt obligatio. leg. 145. D. *de diverſ. Regul. Iuris.*

Secundò non poteſt validè diſponere aut compellere, ne filius (naturalis, aut adoptivus) qui in patris poteſtate eſt, in ejus remaneat poteſtate. Martianus *libr.* 5. *Regul.* Intellige, niſi ſubſit cauſa legitima: ſi enim id ratio poſtulet, pater, ut emancipet filium, cogi poteſt. Papinianus *libr.* 31. *quæſt.*

Quid filio pater poſſit, & non poſſit præcipere?

Leg. 31. D. *de adopt. & emancip. leg.* 32. *eod. tit.*

Vbi decretum neceſſarium eſt, per libellum id Proconſul expedire non poteſt. Omnia enim quæcumque cauſæ cognitionem deſiderant, per Libellum non poſſunt expediri. Ecce, ut antecedens probet, Vniverſalem propoſitionem in numero plurali adſumit Vlpianus *libr.* 2. *de Offic. Proconſ.*

leg. 9 §. ubi. D. de offic. Proconſ. & legat.

Vniverſaliter ergo loquendo, cum ſolus Deus habeat poteſtatem abſolutam, & Creaturæ relativam, & ad aliquem finem contractam, & determinatam, dicendum eſt ſuperiorem omnia illa poſſe jubere, quæ illum finem concernunt, non autem præter, non autem contra. Vnde Princeps ob bonum publicum inſtitutus, nec contra, nec præter bonum publicum leges pronunciat. Et Benedictinus Abbas, cui obedientiam ſecundum Regulam promiſit ſubditus, præcipere legitimè poterit, quæ ſunt in Regulâ; poterit, quæ conducunt ad obſervantiam Regulæ; non autem quæ ſunt præter Regulam, & cum illâ connexionem non habent; & à fortiori non poterit, quæ ſunt contra Regulam ipſam, indicere. Qui-

Quid Princeps? Quid Prælatus poſſit?

Non promittit Benedictinus Religioſus obedientiam ſimpliciter, ſed ſecundum Regulam, quam profitetur.

De vita periculo.

QVibus vitæ periculum necessariò est adnexum, sine discrimine fieri non possunt. Hæc etiam censentur humanitùs impossibilia. Vide Theol. Fundam. *à num.* 1034.

Decalogus strictissimè obligat: at leges Humanæ minùs strictè.

Præcepta Decalogi obligant, etiam si debeas mori, aut illa violare: quia Deus est vitæ, & mortis dominus. Hanc ob rem, si aut debeas occidi aut Deum negare, jubet Decalogus, ne Deum neges, & mortem subeas. Præcepta Humana non videntur tam strictè obligare. Est Leo in viâ, qui te occidet, si ad templum vadas die festo: non teneris domo egredi. Est in viâ hostis: quid facies? Hostis si te velit occidere, aut in captivitatem deducere, cessat quæstio: non enim teneris captivitatis aut mortis te periculo exponere, quia Mater Ecclesia sub tanto rigore non vult filios suos obligare. Cæterùm, si bellum Religiosum sit, vel Tyrannus ob Fidei odium sub pœnâ vitæ missæ auditionem inhibeat, Religionem Catholicam defiteberis domi manendo, profiteberis te discrimini exponendo, si enim nolles esse Christianus, cum fidei hoste convenires. Ergo circumstantiis omnibus consideratis illud in casu feceris, quod ad Dei majorem gloriam redundare cognoveris.

An, & in quo casu Leges Ecclesiasticæ obligent, quas tibi Tyrannus violare præcipit?

An Carthusiani teneantur vesci carnibus in articulo mortis?

De Carthusianis nulla est difficultas, possunt abstinere à carnibus in articulo mortis, nam illæ non sunt ad vitæ conservationem necessariæ, ut in meo Dominico, sæpè in locis diversis ostendi.

De milite. An se possit aut debeat periculo mortis exponere?

Officium militis, periculum vitæ adnexum habet: & Dux potest suos milites prudenter impendere, non autem illos ullo modo prodigere. Vnde, si sine causâ illos gladio exposuerit, erit sanguinis reus, nec poterit à peccato excusari.

An dentur peccata materialia?

PRobabiliter mala, in multorum sententiâ, sunt periculo materialis peccati necessariò connexa: dicunt enim Theologi Eruditissimi impossibile esse, ut quis minùs tutæ opinioni adhærescat, quin se exponat periculo admittendi materiale peccatum. Vide nostram Theolog. Fundam. *num.* 1037. Interim, quia omnia sunt mala, quia prohibita; & nulla tenet, & obligat prohibitio, nisi fuerit sufficienter promulgata, & intimata: & non est sufficienter promulgata, & intimata lex, quam non esse latam prudenter asserimus: & non esse latam prudenter asserimus, quando probabiles rationes non fuisse latam persuadent: concludimus eum, qui minùs tutam opinionem, quam vocant, admittit, non committere materiale peccatum.

Sequentem hunc accuratè perpende.

Sed quid, si committeret? eumdem peccaturum formaliter *in libr. de consf.* Merenda asserit, & est sibi contrarius, nam oppositum in aliis ipse libris tuetur. Si esset vera opinatio hæc, quæ materiale peccatum, cum formali confundit, Vir probus impossibilium censui adnumerare deberet admissionem peccati materialis. Sed facile ab hac difficultate expedimur dicendo, opinationem hanc improbabilem esse: cùm quia non dantur materialia peccata; tum, quia ipsa si darentur, deberent distingui à formalibus: conscientias enim formalia, non autem materialia macularent.

An materialia peccata inficerent conscientias si darentur?

THeologicè impossibilia sunt formalia omnia peccata, adeoque hoc sensu necessariò omittenda, quæ contra Deum, & bonos mores. Vide *num.* 1041. [.Quæ facta enim lædunt pietatem, existimationem, verecundiam nostram, ac (ut dixerim generaliter) contra bonos mores fiunt, nec facere nos posse credendum. *leg. filius, qui* D. *de condit. instit.*] Id feliciter explicat S. Bernardus *tract. de præcep. & dispens. cap.* 1. *num.* 2. his verbis. *Itaque, ut sentio ego, Regula S. Benedicti omni homini proponitur, imponitur nulli; prodest, si devote suscipitur, & tenetur; non tamen si non suscipitur, obest. Quod tamen in Voluntate est suscipientis, non in potestate proponentis, voluntarium meritò dixerim, non necessarium. Attamen hoc ipsum quod dico voluntarium, siquis ex propria voluntate semel admiserit, & promiserit deinceps tenendum, profectò in necessarium sibi ipse convertit, nec jam liberum habet dimittere, quod ante tamen non suscipere liberum habuit. Ideoque, quod ex voluntate suscepit, ex necessitate jam tenebit: quia omnino necesse est eum reddere vota sua, quæ distinxerunt labia sua, & ex ore suo aut condemnari aut judicari. Cæterùm felix, ut quidem sanctorum* (S. Augustinus *tom.* 2. *Epist.* 45. *ad armentarium*) *ait, necessitas, quæ cogit in melius.*

An peccata censenda sint impossibilia?

Quomodo ante, & quomodo post professionē obliget Regula S. Benedicti?

Felix necessitas, quæ?

Hæc, quæ nos Theologicè impossibilia dicimus, Impossibilia etiam vocant Iurisperiti; conditiones enim, quæ contra bonos mores [hujusmodi sunt, *Si Patrem ab hostibus captum, non redemeris, si in senectute non alueris,* &c. ut patet *ex leg. filius.* D. *de condit. instit.*] ut impossibiles, adeòque velut non positas censeri jubent.

Conditiones impossibiles, quæ?

Etiam, quæ contra privilegia, moraliter impossibilia sunt, nam sunt honoraria quædam ob servitium concessa, & induũt naturam solutionis, & ad Iustitiam spectant. *lib.* 1. *de Proconsulis officio*, Vlpianus: *Quædam Provinciæ etiam hoc habent, ut per*

Leg. 4. §. antequam. D. de offic. Proconf. & Legator.

per mare in eas Proconsul veniat, ut Asia scilicet usque adeò, ut Imperator Antoninus Augustus ad desideria Asianorum rescripserit, Proconsuli necessitatem impositam per mare Asiam applicare,& Metropolin Ephesū primā attingere. Sicut *Necessariū*,& *Impossibile* sunt necessariò connexa [impossibile enim est, ut non sint,quæ necessariò sunt] sic etiam *Possibile*, & *Possibile non* in libertate, & contingentia; nam Necessario Possibile non, & Impossibili Possibile contradicit *leg.3.D.de statu lib. leg.16. D. de injusto rup.* Et quidem contingentia ut à libertate distinguitur, est potentia quædam ad utrumque passiva, Libertas autem est activa. Vt enim porta aperiatur, aut non, portæ contingens est: at Petro, ut portam, si velit, aperiat etsi non velit non aperiat liberum est.

Contingentia, & libertatis differentia.

Libertas duplex est, contrarietatis,& contradictionis: illa versatur inter duo extrema positiva, qualia sunt, velle hoc,& velle oppositum:hæc verò inter actum,& non actum,ut inter velle, & non velle. Vtramque dilucidè edisserit S. Bernardus *serm. 81.in Cantic.*dicens. *Arbitrii libertas hæc est, planè divinum quiddam præfulgens in anima tanquam gemma in auro. Ex hac nempe inest illi inter bonum quidem, & malum, nec non inter vitam, & mortem, sed & nihilominus inter lucem & tenebras, & cognitio judicii, & optio eligendi: & si qua sunt alia, quæ similiter circa animi habitum se se è regione respicere videantur, nihilominus inter ipsa Censorius quidam Arbiter (is animæ oculus) dijudicat, & discernit; Sicut Arbiter in discernenda, ita in eligendo liber. Vnde liberum nominatur Arbitrium, quod liceat versari in his pro arbitrio voluntatis. Inde homo ad promerendum potis: omne etenim, quod feceris bonum malum-ve, quod quidem non facere liberum sit, meritò ad meritum reputatur. Et, ut meritò laudatur, non is tantùm, qui potuit facere mala, & non fecit, sed & qui potuit non facere bona, & fecit; ita malo non caret merito, tam is, qui potuit non facere mala, & fecit; quàm qui potuit facere bona, & non fecit.* Vtramque etiam Cajus *lib.1.Instit.*illustravit his verbis. *Liberum arbitrium est ei, qui filium, & ex eo nepotem in potestate habet: filium quidem potest dimittere, nepotem verò in potestate retinere: vel ex diverso filium quidem in potestate retinere, nepotem verò manumittere: vel omnes sui juris efficere. Eadem & de pronepote dicta esse intelligimus.* Ecce potest facere alterutrum, utrumque, vel neutrum. Ergo libertatem contrarietatis, & contradictionis exercere.

Liberi arbitrij acceptio.

Arbitrij libertas excludit omnem necessitatem.

Leg. 28. D. de adopt.& emācip.

Liberum arbitrium omnia Iura supponunt, & ita obstringunt subditos, ut in multis illos suæ libertati permittant. Audi Celsum, qui *lib.28.Digest.*sic inquit. *In adoptionibus eorum, qui suæ potestatis sunt ipsorum dumtaxat voluntas exploratur* (ut videlicet, adoptentur, si velint; non autem adoptentur,si nolint; qui enim sui juris est, invitus adrogari non potest) *Sin autem à patre dantur in adoptionem, in his utriusque arbitrium expectandum est, vel consentiendo, vel contradicendo.* Nota illud *utriusque*; non enim vult Celsus,ut filius habeatur ut servus, qui non solum inscius, sed etiam invitus vendi potest. Nota, & illud, *vel consentiendo, vel contradicendo*, ut scias hic agere Iurisconsultum de contrarietatis libertate; nam consentire, & contradicere, actus sunt positivi.

An aliquis adoptetur invitus?

Sed quid, si taceat? quid, si nec consentiat, nec contradicat? An-ne exercebit contradictionis libertatem? Minimè; quoniam, qui quando potest, & debet loqui, tacet, consentire censetur: & in tali filiusfamilias casu,si adoptari nolit,potest, & debet contradicere: consentit ergo virtualiter, & consentiendo contrarietatis libertatē exercet.Ergo eodē ille actu (N.B.) libertatem contradictionis, & contrarietatis exercet. Illam nimirùm realiter, quoniam realiter tacet. Hanc virtualiter, quoniā virtualiter,& moraliter loquitur.

De contrarietatis,& contradictionis libertate.

Et quando, qui non contradicit, consentire censendus sit?

De libertate contradictionis occurrit textus clarissimus ex Vlpiano *lib.1.de offic. Proconś.*dicente. *Sicut mandare jurisdictionem, & non mandare est in arbitrio Proconsulis; ita adimere mandatam licet quidem Proconsuli: non autem debet inconsulto Principe hoc facere.*

Leg.6. §. sicut D. de offic. Proconś. & Legat.

SECTIO VII.

De Propositionum Modis intellectualibus.

MOdi, qui actus ipsos afficiunt, & ex parte intellectus se tenent, sunt Certitudo, Probabilitas, & Dubium; habet is certitudinem, qui evidentiam:nempe realem, qualem dat Demonstratio, Intuitio [mihi enim est certum, & evidens chartam hanc esse albam; nam id percipio sensu: & mihi est certius, & evidentius tres Trigoni angulos simul sumptos exæquare duos rectos, quoniam id per demonstrationem intelligo] vel virtualem, qualem præbet Revelatio Divina [fides enim, quæ realiter est obscura, est virtualiter clara; & qui doctrina Fidei regitur, ita se habet in tenebris, ac si in meridie mero demonstratione regeretur.

Qui sunt Modi, qui Intellectuales apellantur?

Certitudo sensationis.

Certitudo demonstrationis

Certitudo Fidei.

Habet probabilitatem,qui rationes hinc inde

Probabilitas. An magis, & minus recipiat?

inde probabiles. Et illæ dicuntur probabiles, quæ nec ita manifestæ, ut evidentes possint dici: nec ita debiles, ut possint contemni vel negligi. Et juxta communem opinionem Doctorum, in Probabiliorem æque-probabilem,& Minus-probabilem Probabilis opinio dividitur. Omnis Probabilitas (intrinseca, aut extrinseca sit) in ratione fundatur: dicor habere Probabilitatem intrinsecam, cum rationes percipio, & esse graves judico: dicorque habere extrinsecam, cùm illas non scio,at esse graves ab extrinseco colligo, non enim hanc opinionem Classici sequerentur Authores, si fundamentis gravibus destitueretur.

An externa in interna fundetur?

An Legislatores modò unã, modò oppositam opinionem sequantur?

Legislatores, ubi certæ, & evidenti sententiæ inhærere non possunt,sunt contenti probabili. Sed quia probabilis in utramque liberè vertitur partem, placet inquirere, an Legislator, qui unam admisit, in suis possit legibus contrariam opinionem tenere. Asserendo respondeo: & legem de servitute in exemplum produco, cujus singulæ partes oppositis fundamentis insistunt. Exemplo rem dilucido clarè. *Servus natus* quis est? Vnde servitutem trahit? à patre, an à matre? an ab utroque? Patrem activè ad generationem concurrere omnium sententia est: at variant Scriptores, cùm agunt de matris concursu; nam eam volunt aliqui etiam activè, alii non nisi passivè concurrere, alii, quibus etiamnum Arriaga, & multi viri docti subscribunt, cum animam humanam extrinsecùs advenire, hoc est à Deo creari, & corpori infundi, docuerint, unionem inter corpus, & animam non à patre, qui est absens, aut mortuus, sed à sola matre produci existimant. Hinc duæ sunt opiniones, si interroges, Patris-ne an Matris conditionem sequatur filius? Prima illum Patri,& Matri secunda conglutinat. Iura antiqua, quando agimus de his, qui ex matrimonio nascuntur, primæ adhærent sententiæ: quando de filiis extra matrimonium natis, secundæ:quando verò de illis, quos Turcæ *Genisaros*, & Indi *Criollos* vocant, nimirùm ex indigena, & peregrino natis, in odium talium commixtionum, illam sententiam, quæ infanti durior (modò hanc, modò illam) Ius antiquum admittit. Vlpianus *tit.*4. apud Cujacium. *Connubio interveniente liberi semper patrem sequuntur: non interveniente connubio, matris conditioni accedunt; excepto eo, qui ex peregrino, & Cive Romana peregrinus nascitur; quoniam lex Mensia ex alterutro peregrino natum deterioris parentis conditionem sequi jubet*. Cæterùm quia Ethnici inter servos posse legitima

Servus natus quis?

An mater unionem inter animam & corpus producat?

Natus in matrimonio,sequitur cõditionem patris;at natus extra matrimonium, matris.

Natus ex peregrino aut peregrina est peregrinus.

iniri matrimonia non censebant; [Vlpianus tit. 4. apud Cujacium. *Cum servis nullum est connubium*.] & in his, qui ex vago concubitu geniti,mater cognoscitur, pater verò est incertus, ut tollerentur lites, & dubia, placuit à matre servitutem desumi. Vnde Imperator, *Servi autem, aut nascuntur, aut fiunt: nascuntur ex ancillis nostris,fiunt* &c.Rationem ex Æschylo Iacobus Cujacius adsignat. [Mater enim solo comparatur vi patris sato.] Sed quando à matre filius contrahit servitutem? an-ne in conceptu? an verò in partu? Prima sententia assereret matrem ad existentiam filii in conceptione concurrere, eumque in partu non facere, sed eniti; & ideò in conceptione contrahi servitutẽ, non verò in partu: quod confirmat originalis culpa; omnes enim servi peccati nascimur, & hanc servitutem, non in nativitate, sed in conceptione contrahimus. Secunda sententia assereret tempus conceptionis esse ignotum, nec posse ex fundamento incerto de certa servitute jus dici, adeoque ad nativitatem recurrendum, nam mater dum filium parit, illum mundo generat: & hæc civilis generatio non est merè moralis, (tametsi hoc in Politicis videretur sufficere) nam Astrologi ut de tota vita physica hominis statuant,thema erigunt,in quo Planetarum,Astrorumque dispositionem, & configurationem contemplantur, qualem nimirùm in ipso tempore nativitatis habuit Cælum. Ergo deberet servitus à nativitate deduci. Hæ duæ sententiæ se mutuò excludunt; & Iustinianus amplectitur. Illam teneri vult, quæ magis faveat proli: ergo modò hanc, modò illam. Ejus verba subscribo. *Qui ex matre nascitur libera,ingenuus nihilominus nascitur: quemadmodum qui ex matre libera, & incerto patre natus est, quoniam vulgo conceptus est*. (Ecce rationem dat, ob quam decernit, ut servitus partum sequatur.) *Sufficit autem liberam fuisse matrem eo tempore, quo nascitur, licet ancilla conceperit* (Ecce adhæret posteriori sententiæ) *Et è contrario si libera conceperit, deinde ancilla facta pariat, placuit eum, qui nascitur, liberum nasci, quia non debet calamitas matris ei nocere, qui in ventre est*. (Ecce priori subscribit) *Ex his illud quæsitum est, si ancilla prægnans manumissa sit, deinde ancilla postea* (iterum) *facta peperit; liberum, an servum pariat? Et Marcianus probat liberum nasci; sufficit enim ei, qui in ventre est, liberam matrem, vel medio tempore habuisse; quod verum est*. (Et unde id Marcianus probat? à clementia;& cur verum est? quia sic Iustinianus statuit;quia,si aliter statuisset, nõ esset verum.)

Institut. libr. 1. cap. 3.

An conceptionem servitus? an partum respiciat?

An semper conceptionis tempus cognoscibile sit?

De Astrologia Iudiciaria.

Imperatoris Resolutio.

Libr. 1. Institut.cap.4.

Quid dicendum sit de filio, qui conceptus à matre libera, à serva sive ancilla paritur?

Hinc constat quid dicendũ sit de filio, qui extra Matrimonium conceptus, in Matrimonio nascitur.

 Ha-

De Dubio. Quis illud habere dicatur?

Habet Dubium, cui hinc inde leves aut nullæ rationes occurrunt. Et quia conscientiæ regimen res gravissima est, tenendum est rationem levem, dubiamve non esse morum Regulam, nec cadere sub ponderationem Moralem.

Leges dubiæ non debent ferri in bene gubernata Republica.

Interest Reipublicæ non gubernari lege dubia: ideò Imperatores dederunt potestatem aliquibus, ut dubias leges interpretarentur. Iustinianus. *Responsa Prudentium sunt Sententiæ, & opiniones eorum, quibus permissum erat Iura condere, nam antiquitus institutum erat ut essent, qui Iura publicè interpretarentur: quibus à Cæsare jus respondendi datum, qui Iurisconsulti appellabantur, quorum omnium sententiæ, & opiniones eam authoritatem tenebant, ut Iudici recedere à responso eorum non liceret, ut est constitutum*. Vide quantam Imperatores authoritatem, & potestatem concedebant opinioni probabili. In Christiana Republica Christus Supremus Legislator has duas interpretandi potestates distinxit: aliud enim est facere indubitatas, & certas sententias, aliud opiniones probabiles. Illud prius sibi reservavit per Pontificem summum Ecclesiæ universali loquenti; nam in Generali Concilio per Episcopum Romanum toti Ecclesiæ Deus loquitur, nempe sententias infallibiles, quibus falsitas subesse non potest. Hoc posterius reliquit Doctoribus (nimirùm viris doctis, qui enim laureâ sine doctrinâ coronantur, scholam potiùs dedecorant, quàm decorantur) his enim cælitùs concessum est, ut quænam sit aut non sit probabilis opinio, definiant non quòd ad arbitrio eorumdem pendeat, hanc opinionem probabilem esse aut non esse, sed quid illorum concredatur judicio, ut doceant populum, quænam probabiliter teneri possit; quænam non possit.

Quid Prudentum Responsa olim fuerint?

De Catholica Ecclesia.

Infallibilia sunt, quæ in illa Spiritussanctus per Pontificem summum definit:

Probabilia, quæ decidunt Doctores.

Leg. 25. D. de statu homin.

De sententia Iudicis.

An & qualem certitudinem habeat?

Sententia Iudicis moralem certitudinem causat. Vlpianus *libr. 1. ad leg. Iuliam, & Papiam*, id clarissime testatur dicens, *Res judicata pro veritate accipitur*. [In his autem, quæ à Principis voluntate dependēt, vim adhuc majorem sortiūtur: cōstat ex Iustiniano, qui *Instit. libr. 1. cap. 6.* agens de servorum manumissione, statuit servum sine causa dimitti non posse, subjungitq; *Semel autem causa probata, sive vera sit, sive falsa, non retractatur*. Quod Imperator, & ut faveret libertati, & sententiarum efficaciam ostenderet, decrevisse videtur in hoc casu, qui ad cæteros extendi non debet.]

Leg. 7. D. de Senatorib.

De plurium sententia. Qualis sit?

Opinio plurium non certa, sed probabilior est: ut *loc. cit.* ait Vlpianus. Verba ejus sunt. *Siquis, conceptus quidem sit, antequam pater eius Senatu moveatur, natus autem post patris dignitatem amissam, magis est ut Senatoris filius intelligatur, tempus enim conceptionis spectandum plerisque placuit*. Ecce ex eo quod plerique dixerint, intulit illud *magis*: Ergo quæ plurium est opinio, in Iure magis vera seu magis probabilis est.

Leg. 12. D. de statu homin.

De sententia singulari unius viri.

An probabilis censenda sit?

Sed quanti Iurisconsulti veteres fecerunt unîus viri excellentis sententiam. Tanti, ut illam pro lege, & regulâ morum proposuerint. Paulus *libr. 9. Respons.* clarissimè. *Septimo mense nasci perfectum partum jam receptum est, propter authoritatem Hippocratis: & ideò credendum eum qui ex justis nuptiis septimo mense natus est justum filium esse*. Ecce Hippocratis judicio fundatur communis opinio, quam Iustinianus jussit Cæsareâ authoritate servari. Consulebatur Modestinus *libr. 2. Regul.* An Magistratus, apud quem legis actio est, emancipare filios suos, & in adoptionem dare possit? *Posse*, respondit ille. Sed cur? Quia ita Neratius statuit. Paulus etiam *libr. 35. ad Edictum*, rogatus, an quando nepos adoptatur, quasi ex filio natus, consensus filij requiratur? Ideò requiri, ait, quoniam sic Iulianus scripsit.

An possit vivere, qui septimo nascitur mense?

An magistratus mancipare & in adoptionem dare filios possit?

An, & cur male proponatur hæc Quæstio?

His tamen non obstantibus, quando inquiritur, *An unus Author ad probabilitatem sufficiat?* Non bene resolvunt Iuniores: Vel enim illius Scriptoris opinio cæteris placet: Vel communiter reprobatur à cæteris. Si primum, non est unîus illa sententia, quæ multis placet. Si secundum, sententia illa unîus ab Vlpiano *libr. 62. ad Edictum* & ex eo à Iustiniano *leg. 1. D. de Senatorib.* rejicitur. Tenor legis is est. *Consulares fœminas dicimus Consularium uxores. Adjicit Saturninus, & matres, quod nec usquam relatum, nec usquam receptum est.* At aliquando matres sunt huiusmodi honore decoratæ? Quidinde: quod enim semel aut iterum, aut rarò accidit, non potest in Regulam generalem admitti. Ioannes Corasius *ibid. num. 13.* [Parentibus non ignoro singulari quandoque privilegio dignitatis prerogativam filios tribuere *leg. in Sacris. 2. C. de prox. Sacr. Scrinio lib. 12. §. hac itaq; de consul. col. 4.* Verùm ad consequentiam produci non debent, quæ propter publicam aliquam utilitatem singulariter sunt constituta. *leg. quod verò contrà. D. de legib.*]

Ab uno, vel altero particulari casu non debent Regulæ generales desumi.

An Consulum matres dicendæ sint fœminæ Consulares?

De Poetarum autoritate.

An ne in rebus Philosophicis, aut Theologicis sit admittenda?

An non solùm Theologorum, & Philosophorum, sed & Poetarum in moralibus admitti debebit authoritas? Affirmat Martianus, *libr. 3. Instit. §. Religiosum*: qui quæstionem gravem ex Virgilio decidit. *Cenotaphium quoque magis placet locum esse religiosum, sicut testis est in ea re Virgilius.*

Iuris consulti dissentiunt inter se.

lius. Nota illud *magis*. sensit ergo Martianus Virgilium ad probabilioritatem sufficere. Hanc sententiam, quam Martianus tanquam probabiliorem tradiderat, falsam esse putat Vlpianus *libr. 25. ad Edict.* ex Divorum Fratrum (Marci Antonini Philosophi, & L. Veri Commodi) rescripto. Sed, & Iustinianus, ut suum affectum adversus Virgilium ostenderet, utramq; sententiam retulit *leg. 6. & 7. D. de rerum divis.*; & quia utramque judicat probabilem: ut unusquisque in suo sensu abundaret, permisit.

An, & cur Homerum Iustinianus Iustitiæ parentem appellet?

Plus Homero Augusti detulisse videntur. Illum *in §. fin. in proœm. Dig. omnis.* doctrinæ parentem Iustinianus appellat. Vnde, & non immeritò sententias suas ejus authoritate Iurisconsulti adfirmant, cum alibi, tum in *leg. 1. D. de contrah. empt. leg. 65. §. pecorib. de legat. 3. leg. 4. §. gradus. D. de grad. & affin. leg. 16. §. ult. D. de pœn. leg. 236. D. de verb. signif. leg. 9. §. 1. D. de supell. legat.* Habuit olim vir celeber mastygas suos, habet & nunc; sed nunquam hyperaspiste caruit. Et nunc Iurisperiti recentiores multa ex his, & alijs Poetis dilucidant, quorum doctissimo studio gloriam addet Clarissimi D. Blasij Cusani Thalia, quæ lucem sperat, & etiamnum manuscriptam Eruditissimi Scriptores commendant.

Verum Iurisperiti Poetarũ testimoniis utãtur?

SECTIO VIII.

De Propositionum Modis, qui ex humana libertate sumuntur.

De Malitia, & bonitate humanarũ actiõu.

Actus bonus est, qui legi similis: & malus, qui dissimilis est. *Legis* nomine etiam Consilia intelligo, quæ mihi leges quodammodo pœnales sunt. Malitia est duplex: Philosophica, Theologicaq; Illa inest antèquàm intelligatur Decalogus: hæc ab interdictione dependet: quam ob rem, si agamus de Decalogo, omnia sunt mala, quia prohibita, & nihil est prohibitum quia malum: &, si Deus hodie in Decalogo dispensaret, nihil Theologicè malum maneret.

Potest actus habere alteram utramque, & neutram.

Bonitas, & Malitia sunt duo Modi disparati & diversi: potest enim unus, & idem actus esse simul bonus, & malus; esse bonus, & non malus; esse malus, & non bonus: & esse nec bonus, nec malus. Addo exempla clarissima. Nam, qui eleemosynam propter vanam gloriam concedit, elicit quidem actum simul bonum, & malum: bonum propter charitatem, & malum propter vanitatem: bonum, & non malum qui super omnia Numen amat: malum, & non bonum qui illud odio prosequitur: qui autem digitum movens, nec finem bonum, nec malum intendit, nec bene, nec male operatur.

SECTIO IX.

De Modalium Intellectualium Propositionum Oppositione.

De quibus tractaverint Philosophi, & de quibus modis non tractaverint?

De Realibus Modis (Necessario, Impossibili, Possibili non, & Contingenti) nullus Author non disputat: at quia de Moralibus nullus Logicus tractat, ideò debebo impræsentiarùm qua liceat brevitate differere, ut à Morali Philosopho medullitùs intelligantur.

Porrò Morales Modi, qui sunt præcipuè inter se componendi, considerandi, & explicandi, sunt sex: tres affirmativi, & tres negativi: videlicet.

In Modis potest vel Modus, vel Dictum vel utrumq; negari.

A. *Certum est rem esse.*
B. *Probabile est rem esse.*
C. *Dubium est rem esse.*
D. *Non est certum rem esse.*
E. *Non est probabile rem esse.*
F. *Non est dubium rem esse.*

Simplex (vel, ut alii loquuntur, Propositio *de inesse*) quæ clauditur in his Modalibus est affirmativa, nempe *Res est*; sed posset esse negativa, nempe, *Res non est*; ut conspicis.

G. *Certum est rem non esse.*
H. *Probabile est rem non esse.*
I. *Dubium est rem non esse.*
K. *Non est certum rem non esse.*
L. *Non est probabile rem non esse.*
M. *Non est dubium rem non esse.*

His positis singulorum Modorum cum singulis habitudines consideremus.

A. *Certum rem esse.*

Certitudo an magis & minus recipiat?

Dubii formidinem Certitudo non patitur. Hæc in per se notis Principiis, hæc in Consequentiis Scientificis, hæc in Orthodoxæ Fidei reperitur Assertis. Formaliter, & in propria linea non recipit magis & minus: at materialiter & in diversis lineis Propositiones Certæ possunt perfectione differre: quoniam hæ duæ,

Deus existit.

Triangulus habet tres lineas.

formaliter sumptæ, sunt æquè veræ, & æquè certæ: at sunt de materia & objectis infinitè inæqualibus; quam ob rem, nobilior est prioris certitudo, nam est de objecto infinitè perfecto.

A. & B.

Contraria.

Hæ duæ propositiones.

A. *Certum est rem esse*

B. Pro-

B. *Probabile est rem esse.*
non possunt esse simul veræ, quoniam probabilitas includit incertitudinem, & certitudo cum incertitudine componi nō potest. At esse possunt simul falsæ, puta si simplex propositio sit dubia, ut si dicamus.

A. *Certum est Turcam sedere.*

B. *Probabile est Turcam sedere.*

nam Turcam sedere, non certum, aut probabile, sed dubium est. Igitur contrariè opponuntur.

A. & C.

Contraria. Hæ autem duæ.

A. *Certum est rem esse.*

C. *Dubium est rem esse.*

simul esse veræ non possunt; quia Certitudo omne Dubium, & Dubium Certitudinem omnem excludit. At possunt esse simul falsæ, puta, si simplex sit probabilis: quoniam probabilis, nec certa, nec dubia est. Hinc, quia probabile est materiam esse puram potentiam, hæ duæ propositiones

A. *Materiam esse puram potentiam certum est.*

C. *Materiam esse puram potentiam dubium est.*

sunt simul falsæ. Ergo contrariæ sunt.

A & D.

Cōtradictoria. Propositiones subsequentes

A. *Certum est rem esse.*

D. *Non est certum rem esse.*

opponuntur contradictoriè: & non possunt esse aut simul veræ, aut simul falsæ.

A & E.

Subalterna. Quæ autem sequuntur,

A. *Certum est rem esse.* āns.

E. *Non est probabile rem esse.* cōs.

si agatur de re probabili sunt simul falsæ: si autem de re certa sunt simul veræ. Opportuna subjiciamus exempla.

A. *Certum est chocolatum frangere jejunium.*

E. *Non est probabile chocolatum frangere jejunium.*

Vtraque est falsa; nam chocolatum non frangere jejunium probabile est. Hæ autem

A. *Certum est Deum esse.*

E. *Non est probabile Deum esse.*

sunt simul veræ. At quia prior infert posteriorem, debent subalternæ vocari.

A & F.

Subalterna. Similiter & istæ duæ

A. *Certum est rem esse.*

F. *Non est dubium rem esse.*

quoniam, si simplex propositio sit certa, erit utraque vera; &, si dubia, erit utraque falsa. Sequentes considera propositiones.

A. *Certum est hominem esse animal.*

F. *Non est dubium hominem esse animal.*

sunt simul veræ: aut verò hæ,

A. *Certum est Turcam dormire.*

F. *Non est dubium Turcam dormire.*

sunt simul falsæ, quoniam, an Turca dormiat dubium est. Ergo sunt disparatæ similiter. Cæterùm, quia prima infert secundam, subalternis accenseri debebunt.

Transeamus ad simplices, quæ sint negativa, & Modos ipsissimos consideremus.

A & G.

Certitudinis Modus has exhibet propositiones Contraria.

A. *Certum est rem esse.*

G. *Certum est rem non esse.*

In nulla materia sunt simul veræ: at in materia probabili, aut dubia sunt simul falsæ. Pono exempla.

A. *Certum est materiam esse puram potentiam.*

G. *Certum est materiam non esse puram potentiam.*

Sunt simul falsæ: quia neutrum est certū, sed utrumq, probabile. Sic etiam hæ sunt simul falsæ.

A. *Certum est Ioannem, qui in Brasilia est, nunc stare.*

G. *Certum est Ioannem, qui in Brasilia est, nunc non stare.*

Ergo harum propositionum habitudo est contraria.

A & H.

Vocantur in judicium hæ lineæ. Contraria.

A. *Certum est rem esse.*

H. *Probabile est rem non esse.*

Simul esse veræ non possunt: at in materia dubia sunt simul falsæ: rem enim dubiam, nec certum est esse: nec est probabile non esse. Sed & in impossibili materia poterunt esse simul falsæ, ut

Certum est hominem esse lapidem.

Probabile est hominem non esse lapidem.

Ergo contrariæ sunt.

A & I.

Eodem modo discurrere debemus de sequentibus Propositionibus, videlicet. Contraria.

A. *Certum est rem esse.*

I. *Dubium est rem non esse.*

Non possunt verificari simul. Cæterùm, si res impossibilis, aut probabilis sit, utraque propositio erit falsa. Igitur opponuntur contrariè.

A & K.

Strictiùs opponuntur istæ. Cōtradictoria.

Certum est rem esse.

Non est certum rem esse.

se mutuò destruunt; sunt contradictoriæ: & non possunt esse simul veræ, nec simul falsæ.

A

A & L

Subalterna.

In his oppositionem non reperio.

Certum est rem esse

Non est probabile rem non esse.

Simul veræ esse possunt in materia necessaria, ut si diceres.

Certum est hominem esse rationalem.

Non est probabile hominem nõ esse rationalem.

Sunt autem simul falsæ in materia probabili, ut

A. *Certum est materiam primam à quantitate habere entitativas partes.*

L. *Non est probabile materiam primam à quantitate habere entitativas partes.*

In materia dubia prima semper erit falsa, & secunda vera. Interim, quia prima infert necessariò secundam, subalternæ dicantur.

A & M.

Subalterna.

Tandem hæ lineæ,

A. *Certum est rem esse.*

M. *Non est dubium rem non esse.*

similiter sunt subalternæ. Si enim rei existentia certa est, nascitur per evidentem consequentiam ejus non-existentiam esse certò falsam, adeoque in dubium revocari non posse.

B. *Probabile, rem esse.*

An semper stare debeamus sententiæ certæ?

An semper strictiori?

MVlta debuimus scribere de Probabilitate. Debere sequi semper hominem sententiam certam, est jubere, ut homo operetur, ut Angelus. Debere semper adhærere strictiori, est tyrannicum dogma, & involvit absurda, & repugnantia. Et ostenditur clarè hunc casum breviter proponendo. [Ponamus clamydem, quam habet Petrus, esse probabiliter suã, & esse probabiliter Ioannis.] Quid Petrus faciet? Non poterit illam retinere, quia tutius est carere re propria, quàm retinere alienam. Et ipse debet sequi securiorem sententiam. Illam igitur debebit Ioanni tradere. At illam Ioannes non poterit recipere propter eamdem rationem; quia fortè reciperet rem alienam, & ab hoc se eximet periculo, non acceptando. Quid ergo fiet de clamyde, quam nec retinere potest Petrus, nec recipere Ioannes? Erit primi occupantis? minimè: nam habet dominum, licet enim utrum sit Petrus, aut Ioannes dominus, disputetur; alterum esse dominum (hoc est, hunc, vel illum, & non aliquem tertium) indubitatum est. Libenter Merendam huic argumento respondentem audirem.

An Probabilitas magis & minus recipiat?

Probabilitatem non recipere magis, & minus, hoc est, Propositiones omnes, quæ verè probabiles sunt, esse æquè probabiles; asserit Illustris. D. Gabriel Santanderius, Archiepiscopus Hydruntinus, Sacræ Theologiæ Doctor, & Professor Compluti; Vir doctissimus, & ingeniosissimus; quam sententiam cum applausu publicè & sæpè defendit in Hispania. Eamdem Ego sententiam, sed ex aliis fundamentis in mea de Non-Certitudine Dialexi tueor, manifestè ut opinor, persuadens illud *magis, & minus*, quod in opinionibus Probabilibus reperiri dicitur, aliunde desumi, non autem pertinere ad lineam Probabilitatis. Et quidem qui hanc semel supponat opinionem, multas & graves consequentias inferet in Theologia Morali.

B & C.

A Dubio Probabilitas differt.

Non debet Dubium cum probabilitate confundi, quod faciunt aliqui, nam contradictoriè opponuntur; quoniam Probabilitas insistit motivo gravi, quo Dubium caret. Et hanc ob rem, hæ positiones,

B. *Probabile est rem esse.*

C. *Dubium est rem esse.*

Contraria.

non possunt esse simul veræ: at in materia necessaria, & impossibili sunt simul falsæ, Pono exemplum in necessaria.

B. *Probabile est canem esse animal.*

C. *Dubium est canem esse animal.*

Vtraque est falsa: nam canem esse animal, non est probabile, aut dubium, sed certum: etiam hæ in materia repugnante sunt falsæ.

B. *Probabile est leonem esse lapidem.*

C. *Dubium est leonem esse lapidem.*

nam leonem esse lapidem non probabile, aut dubium, sed certò & evidenter falsum est.

B & D.

Subalternæ.

Perpende Positiones sequentes.

B. *Probabile est rem esse.*

D. *Ergo non est certum rem esse.*

Si prima admittatur inferet necessario secundam. Et poterunt esse simul veræ, & simul falsæ. Sed hoc subalternatum proprium est.

B & E.

Contradictoriæ.

Opponuntur contradictoriè, ut si dicas,

B. *Probabile est rem esse.*

E. *Non est probabile rem esse.*

Nota bene.

Multi scribillant, & hanc oppositionem ignorant, probantque Simplicem, cum deberent Modalem. Huic Assertioni, *Probabile est ova posse comedi*; non opponitur hæc, *Ova non possunt comedi*; sed hæc, *Nõ est probabile ova posse comedi*. Doctrina hæc est certissima, & tametsi ab annis quadraginta & quinque clamem, nullus eam intelligit Anticaramuel.

B

B & F.

Subalterna. Probabile subalternat indubium: quod enim probabile est, nec certum, nec dubium est, ut si dixeris,

B. *Probabile est rem esse.*

F. *Ergo non est dubium rem esse.*

Qui enim graves rationes habet probabiliter philosophatur: sed dubiè, qui leves, aut nullas.

B & G.

Contraria. Non possunt esse simul veræ hujusmodi propositiones, nam Probabilitas omnẽ Certitudinem, Certitudo omnem Probabilitatem excludit; ut

B. *Probabile est rem esse.*

G. *Certum est rem non esse.*

At esse possunt simul falsæ; ut in materia dubia,

B. *Persam dormire probabile est.*

G. *Persam non dormire certum est.*

& utramque hic propositionem esse falsam indubitatum est. Ergo ipsæ opponuntur contrariè.

B & H.

Reciproca. Sunt Reciprocæ: nam consequentia ab altera ad alteram transit. Considera consequentiam sequentem.

B. *Probabile est rem esse.*

H. *Ergo probabile est rem non esse.*

Repugnat enim alteram è duabus Contradictoriis esse probabilem, quin altera probabilis sit. Ergo etiam tenebit consequentia, si dicas,

H. *Probabile est rem non esse.*

B. *Ergo Probabile est rem esse.*

Nota bene. Qui enim dicunt alteram aliquando esse probabilem (me audio, cùm hæc dico) non intelligunt Probabilitatis conceptum.

B & I.

Contraria. Non possunt esse simul veræ, ut si dicas,

B. *Probabile est rem esse*

I. *Dubium est rem non esse.*

ubi enim adest Probabilitas, Dubium exest, nec possunt ullo modo componi. At in materia necessaria sunt simul falsæ. Sequentes positiones considera.

B. *Probabile est triangulum habere tres lineas.*

I. *Dubium est triangulum non habere tres lineas.*

Sunt simul falsæ: hęc enim simplex, *Triangulus habet tres lineas*, non est probabilis, sed evidens: & hæc, *Triangulus non habet tres lineas*; non dubia, sed evidenter falsa. Idem continget in materia repugnante, ut si dixeris.

B. *Probabile est Ioannem esse arborem.*

I. *Dubium est Ioannem non esse arborem.*

utraque enim est falsa: Ioannem enim non esse arborem evidens est. Ergo B & I. opponuntur contrariè.

B & K.

Exhibeantur, & examinentur etiam istæ. *Subalterna.*

Probabile est rem esse. añs.

Non est certum rem non esse. coñs.

Prima secundam infert: nam, si esset certum rem non esse, non esset probabile illam esse.

B & L.

Majoris indaginis viderentur istæ propositiones. *Contradictoria.*

Probabile est rem esse,

Non est probabile rem non esse.

Esse non possunt simul veræ: nam si prima admittatur, debebit altera necessariò negari. An esse simul falsæ poterunt? In materia certa, aut dubia, semper prima erit falsa: & secunda erit vera. Contradictoria igitur est harum propositionum oppositio.

B & M.

Alias denique propositiones in examen vocemus: nempe has duas. *Subalterna.*

B. *Probabile est rem esse.* añs.

M. *Non est dubiũ rem non esse.* coñs.

Primam secunda sequitur: nec enim prima admitti potest, quin etiam secunda admittatur. Ergo sunt subalternæ.

C. *Dubium, rem esse.*

Proponitur hæc propositio, *Persa ridet*. Nullam habes rationem, ut asseras; nullam, ut neges: dubius es negativè. At leves aliquæ rationes occurrunt: dubius es positivè. Et neutrum Dubium est morum Regula; nam vel habere leves, vel nullas, perinde est. Qui habet æquè graves rationes, hinc inde militantes, non est in Dubio (& nota hoc bene) sed habet conscientiam probabilem, & facere potest alterutrum. *Quid Dubium sit, & quomodo Probabilitate distinguatur?*

C & D.

Occurrunt statim istæ propositiones, *Subalterna.*

C. *Dubium est rem esse.* añs.

D. *Non est certum rem esse.* coñs.

Prima infert secundam: sed non contra: nam licet omnia dubia sint incerta, non autem omnia incerta sunt dubia, nam etiam probabilia incerta sunt. Ergo sunt Subalternæ.

C & E.

Subalterna. Etiam sunt Subalternæ sequentes.

C. *Dubium est rem esse.*

E. *Non est probabile rem esse.*

Quidquid est dubium caret probabilitate: non autem omnia, quæ non sunt probabilia, sunt dubia: nam & certa sunt non pro-

probabilia, & tamen dubia non sunt.

C & F.

Contradictoria. Cæterùm hæ propositiones,

C. *Dubium est rem esse.*

F. *Non est dubium rem esse.*

Sunt contradictoriæ, nec possunt esse simul veræ, nec simul falsæ.

C & G.

Contraria. Consideremus Assertiones sequentes.

C. *Dubium est rem esse.*

G. *Certum est rem non esse.*

Simul falsæ esse possunt: quod enim probabiliter est, nec dubiè est, nec certò non est. At non possunt esse simul veræ; nam Dubium omnem certitudinem excludit.

C & H.

Contraria. Hæ similiter contrariæ sunt.

C. *Dubium est rem esse.*

H. *Probabile est rem non esse.*

Sanè, si res in dubio sit, non est probabile, quod non sit. Verùm enim verò, si certò sit, nec dubiè est, nec probabiliter non est.

C & I.

Æquipollentes. Si res benè intelligatur hæ duæ positiones coincidunt.

C. *Dubium est rem esse.*

I. *Dubium est rem non esse.*

nam idem est dubitare, an res sit? ac dubitare, an ipsa non sit? Ideò enim ego dubito, quia neutrum scio.

C & K.

Subalterna. Infert prima secundam: videlicet,

C. *Dubium est rem esse.* añs.

K. *Non est certum rem non esse.* coñs.

non autem primam secunda; nam etiam probabilia non sunt certa.

C & L.

Subalterna. Etiam has duas consideremus.

C. *Dubium est rem esse.* añs.

L. *Non est probabile rẽ non esse.* cons.

Sunt similiter Subalternæ; nam prior infert posteriorem, & non contra.

C & M.

Contradictoria. Denique non obstante negationum accursu, hæ sunt contradictoriæ.

C. *Dubium est rem esse.*

M. *Non est dubium rem non esse.*

Et probatur clarissimè: nam hæ

C. *Dubium est rem esse*

I. *Dubium est rem non esse.*

sunt æquipollentes, ut probavimus: & hæ

I. *Dubium est rem non esse.*

M. *Non est dubium rem non esse.*

Contradictoriæ sunt.

D. *Non certum, rem esse.*

Non certum ab Incerto distinguitur. Non est idem *Non est certũ*, ac *Est incertum*: quam ob rem, tametsi hæc duo in materia probabili, ac dubia sine periculo confundi possint, in materia manifesta non possunt. Considera propositiones subsequentes.

Certum est hominem esse lapidem.

Non est certum hominem esse lapidem.

Incertum est hominem esse lapidem.

Prima est falsa. Secunda est vera, & contradicit primæ; non enim dicit dubiè, aut probabiliter hominem esse lapidem: sed negat esse veram propositionem primam. At tertia tam essendi, quàm non essendi excludit certitudinem. Nos igitur hic vocem in sensu formali sumemus: at notabimus obiter, quando cum Incertitudine confundi possit.

D & E.

Subcontraria. Hinc patet, quid de his propositionibus dicendum sit.

D. *Non est certum rem esse.*

E. *Non est probabile rem esse.*

Vtraque est vera, si res dubiè sit. At simul esse falsa non potest: nam ubi Certitudo sit, Probabilitas abesse debet. Ergo harum propositionum Oppositio, Subcontraria est.

D & F.

Subcontraria. Consideremus propositiones subsequentes.

D. *Non est certum rem esse.*

F. *Non est dubium rem esse.*

Possunt esse simul veræ: quod enim probabiliter est, nec certò, nec dubiè est. At non possunt esse simul falsæ; nam certitudo cum dubio componi non potest. Subcontrariam igitur habent oppositionem.

D & G.

Disparata. Attentione, & consideratione indigent sequentes lineæ.

D. *Non est certum rem esse.*

G. *Certum est rem non esse.*

Si illud *Non est certum* esset idem, ac *Incertum est*, opponerentur contradictoriè istæ propositiones, quandò enim certò cognoscis esse veram hanc assertionem *Est*, tunc certò cognoscis hanc, *Non est*, esse falsam. Ergo tunc ipsa, *Non est*, non est incerta. At quia illud *non* negat certitudinem, & non affirmat incertitudinem, [quia hæc, *Canis est lignum*, non est certò vera, quia est certò falsa] aliter philosophandum est.] Et hoc hic breviter adnotasse sufficiat, qui enim plura de hoc argumento habere velit, legat nostræ Dialexeos *de Non-Certitudine* Prologum. Ibi enim interrogo, cur illa disputatio sit potiùs

An, & quomodo Incertitudo & Non-certitudo distinguatur?

tiùs de Non-Certitudine, quàm de Incertitudine: & ostendo clarissimè hæc duo syncaregoremata *Non certum*, & *Incertum* toto Cœlo differre.]

Dico igitur utramque posse esse simul veram: quia ex duabus istis

Canis est lignum.

Canis non est lignum.

Secunda est certò vera; & prima non est certò vera, quoniam, ut dicebamus, est certò falsa. Sed, & simul esse falsæ possunt: nam si hæc, *Non est certum hominem esse animal*, est falsa; hæc, *Certum est hominem esse animal*, erit vera: &, si hæc est vera, hæc *Certum est hominem non esse animal*, erit falsa. Igitur disparatæ sunt.

D *&* H.

Subalterna. Breviùs, & faciliùs hæ poterunt expediri.

D. *Non est certum rem esse.* cons.

H. *Probabile est rem non esse.* ans.

Secunda infert primam: ergo sunt subalternæ: non enim certò sunt, quæ probabiliter non sunt.

D *&* I.

Subalterna. Similiter sunt subalternæ, quæ sequuntur.

D. *Non est certum rem esse.* cons.

I. *Dubium est rem non esse.* ans.

Si enim dubitamus, an res non sit, non scimus certò illam esse: si enim certò sciremus illam esse, certò sciremus falli eos, qui dicerent, *Non est.* Ergo cessaret dubium; nam de propositione certò falsa dubium esse non potest.

D *&* K.

Subcontraria. Possunt simul istæ verificari,

D. *Non est certum rem esse.*

K. *Non est certum rem non esse.*

Quando enim res dubiè, aut probabiliter est, nec certò est, nec certò non est. At nequeunt simul falsificari; si enim verum est rem certò esse, erit falsum illam certò non esse. Opponuntur igitur subcontrariè.

D *&* L.

Subcontraria. Pergo ulteriùs, & examini subsequentes subjicio.

D. *Non est certum rem esse.*

L. *Non est probabile rem non esse.*

Veræ esse simul possunt: quæ enim dubiè sunt, nec certò sunt, nec probabiliter non sunt: at simul esse falsæ non possunt. Ergo subcontrariè opponuntur.

D *&* M.

Subcontraria. Tandem has duas pro coronide consideremus.

D. *Non est certum rem esse.*

M. *Non est dubium rem non esse.*

Sunt veræ simul, si de re probabili differamus: simul falsæ esse nequeunt, Ergo sunt Subcontrariæ.

E. *Non Probabile, rem esse.*

Quomodo non probabilitas ab Improbabilitate distinguatur?

NOn *probabile*, & *Improbabile* differunt; nam propositiones certò veræ, certò falsæ, & dubiæ non dicuntur *probabiles*; priores, quoniam carent formidine; posteriores, quoniam destituuntur ratione gravi. At *improbabilis* illa sola dicitur, quæ certò falsa: illa videlicet, quæ argumentis positis pro ratione contraria, verisimiliter respondere non potest. Unde Theologi, qui amant loquendi & scribendi rigorem, inter has propositiones distinguunt.

Hæc sententia videtur improbabilis.

Hæc non videtur probabilis.

Hæc non videtur improbabilis.

Hæc videtur probabilis.

Hæc non videtur certa.

Hæc videtur incerta.

Huc pertinet illa veritatis distinctio; aliqua enim possunt & solent esse probabilia quo ad se, & tamen nec esse vera nec probabilia quoad nos.

Et quidem tunc sententia *videtur improbabilis*, quando pro contraria occurrit ratio quæ non potest sufficienter dissolvi: tunc autem *non videtur probabilis*, quando est dubia, & gravem rationem non habet.

Tunc verò *non videtur improbabilis*, quando pro opposita nulla succurrit ratio, quæ opportunam solutionem non habeat: & tunc *Videtur probabilis*, quando rationes habet graves, quæ evidenti solutioni non subsint.

Similiter, aliud est sententiam *non videri certam*, & aliud *videri incertam*. Non videtur certa, si de certitudine positivè non constat: at videtur incerta, quando positivè constat de incertitudine.

E *&* F.

Subcontraria. Probabilitatis carentiam cum cæteris Modis Moralibus compositurus, primò occurrunt hæ lineæ.

E. *Non est probabile rem esse.*

F. *Non est dubium rem esse.*

Simul veræ esse possunt, nam res certa, nec probabilis, nec dubia est. Cæterùm non possunt esse simul falsæ, nam non potest Dubium cum Probabilitate componi. Ergo erunt Subcontrariæ.

E *&* G.

Subcontraria. Simul veræ possunt & solent esse hæ.

E. *Non est probabile rem esse.*

G. *Certum est rem non esse.*

Et manifestè suadebitur, si dicamus.

E. *Non est probabile Humanam animam esse mortalem.*

G. *Certum est, Humanam animam non esse mortalem.*

Simul esse falsæ non possunt. Ergo subcontrariè opponuntur.

E *&* H.

Contradictoria. Contradictoriæ sunt, ut si dicas.

E. *Non est probabile rem esse.*

H. *Pro-*

H. *Probabile est rem non esse.*

B. *Ergo probabile est rem esse.*

Tertia necessariò oritur à secunda,& contradicit primæ: ergo prima & secunda componi sine contradictione non poterunt.

E & I.

Subalternæ. Possunt, & solent esse simul falsæ; ut constat ex exemplo sequenti.

E. *Non est probabile rem esse.* coñs.

I. *Dubium est rem non esse.* añs.

Si enim res dubia sit, falsæ erunt simul. At quia secunda primam infert, debebunt subalternæ vocari.

E & K.

Subcontrariæ. Turbant sensum negationes interdum: & indigebis attentione, ut de sequentibus assertionibus judices.

E. *Non est probabile rem esse.*

K. *Non est certum rem non esse.*

Sunt simul veræ: nam hæc, *Homo est animal*, non est probabilis, sed certò vera: & hæc *Homo non est animal*; non est certò vera, sed certò falsa. Cum autem simul esse falsæ non possint accensebuntur Subcontrariis.

E. & L.

Reciprocæ. Paucæ sunt positiones Reciprocæ, at hæ poni debebunt inter paucas.

E. *Non est probabile rem esse.*

L. *Non est probabile rem non esse.*

Vt persuadeam addo has.

B. *Probabile est rem esse.*

H. *Probabile est rem non esse.*

Hæ enim duæ posteriores sunt reciprocæ, & duabus prioribus contradicunt (nempe B ipsi E, & H ipsi L) Ergo etiam priores (E & L) sunt Reciprocæ.

E. & M.

Subcontrariæ. Claudunt hanc Sectionem hæ.

E. *Non est probabile rem esse.*

M. *Non est dubium rem non esse.*

Erunt simul veræ si materia sit certa, ut si dixeris,

E. *Non est probabile Solem esse.*

M. *Non est dubium Solem non esse.*

Sanè hæc positio, *Sol est*, est manifesta. Ergo non est probabilis. Ergo prima (nempe, E) est vera. Transeo ad secundam. Hæc positio, *Sol non est*, est manifestè falsa. Ergo hæc, *Dubium est Solem non esse*, est falsa. Ergo, *Non est dubium Solem esse*, erit vera. Ergo utraque (scilicet, E & M) sunt veræ. At non possunt esse simul falsæ. Ergo sunt subcontrariæ.

F. *Non Dubium, rem esse.*

Differentia quæ est inter Non dubium & Indubium. VT voces communiter sumimus, differunt *Non dubium*, & *Indubium*. Propositiones tam certæ, quàm probabiles non sunt dubiæ: at probabiles non sunt indubiæ, nam indubium seu indubitatum (sic accipitur nomen) est id, quod certum, quod incertitudini non est obnoxium.

F & G.

Subalternæ. Subsequentes positiones considera.

F. *Non est dubium rem esse.*

G. *Certum est rem non esse.*

Secunda infert primam: ergo sunt subalternæ.

F & H.

Subalternæ. Sunt etiã Subalternæ sequentes.

F. *Non est dubium rem esse.* coñs.

H. *Probabile est rem non esse.* añs.

Priorem infert posterior.

F & I.

Cõtradictoria. Contradictoria Oppositio reperitur in his.

F. *Non est dubium rem esse.*

I. *Dubium est rem non esse.*

C. *Dubium est rem esse.*

Æquipollentes sunt secunda & tertia: & tertia contradicit primæ.

F & K.

Subcontrariæ. Habent Oppositionem Subcontrariam. Pono exemplum.

F. *Non est dubium rem esse.*

K. *Non est certum rem non esse.*

Si res probabilis sit, nec dubiè erit, nec certò non erit: Ergo hæ propositiones poterunt esse simul veræ. At non poterunt esse simul falsæ: ergo inadæquatè opponentur.

F & L.

Subcontrariæ. Eamdem sententiam de Assertis sequentibus proferes.

F. *Non est dubium rem esse.*

L. *Non est probabile rem non esse.*

Sunt simul vera, si materia sit certa: nequeunt esse simul falsa: Ergo subcontrariè opponuntur.

F & M.

Æquipollentes. Coincidunt positiones sequentes.

F. *Non est dubium rem esse.*

M. *Non est dubium rem non esse.*

Contradicunt enim his.

C. *Dubium est rem esse.*

I. *Dubium est rem non esse.*

Quæ, ut superius vidimus, erant æquipollentes.

G. *Certum, rem non esse.*

QVi certò cognoscit rem non esse, manifestè percipit propositionem asserentem (videlicet, *Res est*) esse falsam: & negantem (videlicet, *Res non est*) esse veram. Hanc Modalem cum aliis breviter componamus.

G & H.

Hæ duæ propositiones.

Contraria.

G. *Certum est rem non esse.*

H. *Probabile est rem non esse.*

Non possunt esse simul veræ, excludit enim probabilitatem certitudo. At possunt esse simul falsæ; quod enim dubium, nec certum, nec probabile est. Ergo intercedit Oppositio Contraria.

G & I.

Contraria.

Idem dicito de sequentibus propositionibus.

G. *Certum est rem non esse.*

I. *Dubium est rem non esse.*

Simul verificari nequeunt; nam opponitur certitudini dubium: at simul falsificabuntur, si agatur de materia probabili, quæ nec certa, nec dubia est.

G & K.

Contradictoria.

Opponuntur ex diametro; nec possunt esse simul veræ, nec simul falsæ, ut

G. *Certum est rem non esse.*

K. *Non est certum rem non esse.*

Sunt igitur Contradictoriæ.

G & L.

Subalterna.

Prior infert posteriorem, ut constat ex exemplo sequenti.

G. *Certum est rem non esse.* añs.

L. *Non est probabile rẽ non esse* coñs.

Quod enim certum est, & non est probabile. Sunt ergo subalternæ.

G & M.

Subalterna.

Earum censui etiam subsequentes adjungere.

G. *Certum est rem non esse.*

M. *Non est dubium rem non esse.*

Hæc enim est bona consequentia. *Est certum: Ergo non est dubium.*

H. *Probabile, rem non esse.*

Reciproca.

SI quis asserat posse alteram ex duabus propositionibus contradictoriis esse probabilem, & alteram certam, aut dubiam, dicendus erit, nondum fuisse adsequutus Probabilitatis conceptum. Si autem mordicùs tenere vellet has duas propositiones,

Probabile est rem esse.

Probabile est rem non esse.

Æquipollentes esse; semper habebit, quid respondeat; & semper quid adversario objiciat. At Ego, quia tantillam differentiam reperio, malo illas distinguere, ita tamen, ut reciprocas asseram: si enim non coincidunt, saltem se mutuò inferunt. Alios Modos igitur cum Modo Probabilitatis conferamus.

H & I.

Contraria.

Occurrunt primò istæ assertiones.

H. *Probabile est rem non esse.*

I. *Dubium est rem non esse.*

Sunt simul falsæ, si certum sit rem esse, aut non esse. Esse simul veræ non possunt. Ergo se respiciunt contrariè.

H & K.

Subalterna.

Infert prima secundam; ut si dicas,

H. *Probabile est rem non esse.* añs.

K. *Non est certum rem non esse.* coñs.

Quod enim probabile est, certum non est. Ergo [illegible] Subalternæ.

H & L.

Contradictoria.

Opponuntur totaliter, seu contradictoriè: quidquid enim prior asserit, negat posterior. Eas contemplare.

H. *Probabile est rem non esse.*

L. *Non est probabile rem non esse.*

Nota bene.

[Iterum dixi: iterum dicam. Videntur hoc nescire aut dissimulare, qui positionis alicujus probabilitatem impugnant. Huic assertioni, *Probabile est materiam à quantitate præcisam habere entitativas partes.* non contradicit hæc, *Materia à quantitate præcisa non habet entitativas partes*: sed hæc, *Non est probabile materiam à quantitate præcisam habere entitativas partes.* Centies eamdem rem repeto, si fortè semel Logicam Anticaramueles addiscant.]

I. *Dubium, rem non esse.*

Objectio contra doctrinam positam.

DVm doceo Logicam, videor tibi inconsequentia laborare, & prædicanti prædicas, & jubes hos Propositionum binarios bene considerari.

Quomodo differant ipsæ propositiones?

A. *Certum est rem esse.*

G. *Certum est rem non esse.*

B. Probabile est rem esse.

H. Probabile est rem non esse.

C. *Dubium est rem esse.*

I. *Dubium est rem non esse.*

Et sic argumentaris. Primæ non sunt æquipollentes, ut de se patet. Secundas non esse æquipollentes docuimus. Ergo nec tertiæ erunt æquipollentes. *Vel aliter.* Tertiæ dicuntur æquipollentes, ergo saltem secundæ etiam erunt æquipollentes.

De æquipollentia.

Respondeo priores differre realiter & objectivè; medias mentaliter, & concipiendi modo: posteriores vocaliter. Priores non possunt æquipollentes dici, nam re ipsa differunt. Posteriores nequeunt non dici æquipollentes; nam solis verbis distinguuntur, & quæ solis verbis differunt, æquipollentes nominantur. Tota ergo difficultas in medias vertitur. Quo ad rem ipsæ & objectum non differunt, sed tantùm quoad modum concipiendi nam illæ mediæ dilucidantur his.

Assero rem esse, sed timidè, quia fortè non est.

Asserere rem non esse, sed timidè, quia fortè est.
utraque enim, si rem ipsam assertam consideremus, includit hanc.
Fortè res est, & fortè non est.
at illam includit diversimodè; & quia hæc diversitas non se tenet ex parte vocum, non sunt æquipollentes positiones vocales, nam significant differentes conceptus.

An dentur propositiones mentales, quæ sint æquipollentes?

Dices te fateri illas duas medias propositiones (B & H) si vocales sint, non esse æquipollentes: at persuadere vis illas esse æquipollentes, si sint mentales. Et sic argumentaris. Illæ vocales, sunt æquipollentes vocaliter quæ tantummodò differunt modo loquendi, ut
Nullus homo est lapis.
Omnis homo non est lapis.
Omnis homo est non lapis.
Ergo illæ mentales, erunt æquipollentes mentaliter, quæ tantummodò differunt modo concipiendi. Respondeo, hanc consequentiam, si non mutentur recta admitti posse: adeoque impræsentiarum non posse, quoniam recta mutantur. Sed, ne disputemus de vocibus, mentales propositiones B & H, asseramus non esse æquipollentes formaliter, & Argumentatori permittamus, ut dicantur, si velit æquipollentes materialiter. [Et hic obiter noto, me loqui de Probabilitate cum communi recepta & præscripta sententia, quæ asserit, Propositionem Probabilem esse Assensum unius cum formidine alterius. Interim in meo Telearcho re meliùs perspecta rotundè assero erravisse Aristotelem, omnesq; Peripateticos, qui ejusdem errori subscribunt. Omnis enim Intellectus assensus est certus, & formido non cadit supra Intellectum, sed supra voluntatem, & id exemplo manifesto demonstro. Vis ire Roma Neapolim, inquiris de securitate itineris, & quatuor vel sex homines probi & experti obsessum à latronibus asserunt: totidem alii esse dicunt expeditum, liberum & securum. Tu, quia negotia gravia sic postulant, eligis sententiam, quæ asserit iter esse securum, & te committis itineri. Hic in te volo distinguere Intellectum à voluntate, utrùm Intellectus tuus habuerit vires ut posset dicere, *Iter est securum*. Ergo tuus Intellectus semper dicit, *sit Iter securum, an non, incertum est.* Et hæc modalis non jam Probabilis sed Certa est; carens omni formidine. Elegisti tamen propositionem quæ doceret iter esse securum; & hic fuit actus voluntatis elicitus cum formidine erroris. Non ergo usque intellexere Aristotelei, quid *Opinionis Probabilis* nomine Intelligatur.]

I & K.

Vocantur ad tribunal examenque istæ propositiones. *Subalterna.*
I. *Dubium est rem non esse.* añs.
K. *Non est certum rem non esse.* coñs.
Infertur à priori posterior: Ergo sũt Subalternæ.

I & L.

Idem omninò dixerim de sequentibus. *Subalterna.*
I. *Dubium est rem non esse.* añs.
L. *Non est probabile rẽ non esse.* coñs.
prior enim etiam infert posteriorem, & debet vocari Subalternans.

I. & M.

Tandem hæ sunt Contradictoriæ. *Contradictoria.*
I. *Dubium est rem non esse.*
M. *Non est dubium rem non esse.*
Quidquid enim in prima asseritur, hoc totum in secunda negatur.

K. *Non certum, rem non esse.*

An in re certa Non certitudo locum habeat?

QVid sit *Non certum*, & quomodo ab *Incerto* differat jam exposuimus. Non est cur eadem repetamus. Postulas interim, An in materia manifesta & evidenti habeat locum, Non certitudo? Et consultò de Non certitudine quæstionem excitas, nam non habere ibi locum Incertitudinem, tanquam certum supponis.

Respondeo hanc propositionem esse falsam. *Certum est triangulum habere quatuor lineas.* Ergo ejus contradictoria erit vera, videlicet, *Non est certum Triangulum habere quatuor lineas.* hoc est, *Falsum est, quòd sit certum triangulum habere quatuor lineas.* Ergo *Non certum* prout ab *Incerto* distinguitur, Modus est, qui positiones evidenter falsas potest afficere, ipsæ enim certæ, hoc est, certo veræ non sunt.

K & L.

Vtraque potest esse vera ut constat ex exemplo sequenti. *Subcontraria.*
K. *Non est certum rem non esse.*
L. *Non est probabile rem non esse.*
Quod enim dubium est, nec certum nec probabile est. At esse simul falsæ nequeunt: Ergo se subcontrariè respiciunt.

K & M.

Idem dicendum est de sequentibus propositionibus. *Subcontraria.*
K. *Non est certum rem non esse.*
M. *Non est dubium rem non esse.*
Possunt esse simul veræ: quod enim probabile, nec certum id, nec dubium est. Ergo etiam subcontrariè opponuntur.

L. *Non Probabile, rem non esse.*

Non probabilitas, & Improbabilitas differunt.

SEmper debet *Non Probabilitas* ab *Improbabilitate* distingui: illa enim, ut diximus, formaliter dicit Probabilitatis carentiam, quæ in propositionibus certis & Dubiis invenitur: hæc autem afficit certò falsam propositionem, quam rationes manifestæ prosternunt.

L & M.

Subcontraria.

Sunt simul veræ istæ propositiones.

L. *Non est probabile rem non esse*

M. *Non est dubium rem non esse.*

quod enim certum, nec probabile nec dubium est. Sed non possunt esse simul falsæ, nihil enim simul & probabile & dubium esse potest. Inter has igitur propositiones erit subcontraria Oppositio.

M. *Non Dubium, rem non esse.*

De particula Non Moralibus Modis præfixa.

SVmitur etiam hic *Non dubium* ut ab *Indubio*, seu *Indubitato* condistinguitur: & opponitur contradictoriè *Dubio*. Et hic universaliter notandum est particulam *Non* quæ Modis præfigitur non esse infinitantem, sed negantem, & non posse cum *In*, quæ in compositione est particula negativa, confundi. Sed neque semper *Non* infinitans cum illa convertitur: nam *Non sanus*, non sonat idem ac *Insanus*, &c.

NOTA.

An exhiberimus omnes Moralium Modorum possibiles combinationes?

DEdimus omnes possibiles combinationes: nam, si v. gr. L & B, non reperias in L, transi ad B, & ibi reperies B & L: nos enim in hac Modorum dilucidatione literam, quæ priorem in Abecedario locum occupat, jussimus antecedere.

De Consequentiis Modalibus.

Quo modo aliæ Modales ex aliis deducantur?

NEgativæ sunt, si sit affirmativum antecedens: &, si negativum, affirmativæ.

Copulativæ sunt, si sit affirmativum antecedens, & si negativum disjunctivæ. Ob oculos pono præcipuas.

Est certum. Ergo nec est probabile, nec dubium.

Est probabile. Ergo nec certum, nec dubium.

Est dubium. Ergo nec certum, nec probabile.

Non est certum. Erit igitur vel probabile, vel dubium.

Non est probabile. Erit igitur vel certum vel dubium.

Non est dubium. Erit igitur vel certum, vel probabile.

Trilemma transiit in Dilemma, ut vidisti: & potes pergere, & ad lemma determinatum pervenire, ut si dicas. *Propositio hæc, aut certa aut probabilis, aut dubia est. At non est certa; superest igitur, ut probabilis, aut dubia sit. At ipsa non est dubia; ergo est probabilis.* Et simili discursu poteris de Modis cæteris dialecticari.

SECTIO X.

De Oppositione Modalium Virtualium.

DE Virtualitatibus jam supra disseruimus; superest, ut de earumdem hic oppositione disseramus. Sequentes Propositiones contempleris. *Quomodo opponantur Virtualia?*

A. *Petrus civiliter est Pater.*

B. *Petrus civiliter est non Pater.*

C. *Petrus non est civiliter Pater.*

D. Ioannes est Pater adoptivus (civilis seu virtualis.)

E. Ioannes est Pater non adoptivus (civilis, seu virtualis.)

F. Ioannes non est Pater adoptivus (civilis, seu virtualis.)

G. *Franciscus Iuris fictione vivit* (habet vitam fictam à Iure.)

H. *Franciscus Iuris fictione non vivit;* (habet non vitam fictam à Iure.)

I. *Franciscus non fictione Iuris vivit.* (habet vitam, sed non fictam à Iure.)

K. *Non est verum quod Franciscus Iuris fictione vivat.*

Pater Civilis est, qui revera non est Pater, & tamen Civilis Iuris virtute, & hypothesi ita se habet, ac si Pater esset. Et hoc dupliciter potest contingere: vel enim fit Pater hominis realis (Petri, aut Pauli) vel hominis mystici (communitatis.) Varii sunt modi, quibus unus præficitur Communitati, sed communissimus est electio, quæ vel unam personam tantùm eligit, & illa mortua eligit aliam: vel eligit unam stirpem, ut mortuo patri filii, & nepotes succedant hæreditariò. Vnius realis personæ pater Petrus, verbi gratia, efficitur per adoptionem, vel arrogationem, qui enim non erat Pater, arrogando, vel adoptando hoc consequitur, ut ita se habeat, ac si revera Pater esset. Sic è converso Non-pater Civilis ille est, qui revera est Pater, & tamen Civilis Iuris virtute ita se habet, ac si Pater non esset. Hoc fit per emancipationem: qui enim revera erat Pater, emancipando hoc consequitur, ut ita se habeat, ac si revera Pater non esset. Dari ergo potest, qui nec Civilis sit Pater, *Pater Civilis, quis? Pater Communitatis.*

ter, nec Civilis non Pater. Ergo prima & secunda enunciatio (A & B) possunt esse simul falsæ. Prima autem (A) & tertia (C) opponuntur contradictoriè; quia totum, quod in altera asseritur, totum id in altera negatur.

Vt propositio D. per contradictionem destruatur, opus est ut negatio afficiat copulam, non verò partem prædicati: & quia in propositione E non totum negatur prædicatum, sed pars; ideò D, & E possunt esse simul falsæ, & nesciunt contradictoriam repugnantiam: nam si Ioannes nullum realiter genuerit, & nullum etiã adoptaverit, utraque propositio (D & E) erit falsa. Ergo solæ D & F sunt contradictoriæ, & sese respiciunt ex diametro.

Iura vitam moralem concedunt.

Dicitur autem moraliter vivere, qui est quidem realiter mortuus, ita tamen se habet, ac si reverà viveret.

Difficilius erit adsignare contradictoriã propositionis G. nam, si falsa dicatur, *Franciscus Iuris fictione vivit*, quid negare debemus, ut sit vera? an vitam? an Iuris fictionem? an utrumque? & hoc quomodo. Pono exemplum. Viri docti œconomiæ domesticæ studere non solent, & quia omnia expendunt, semper sunt pauperes. Moriebantur aliqui Professores Salmanticæ, quin pro libitinis & cerâ necessaria relinquerent, & ideò huic inconvenienti Vniversitas summa providentia prospexit, jubendo ut Cathedratici post naturalem mortem mense vivant, & lectionis stipendia faciant sua, ut vel hinc habeant, ut possint sepeliri decenter. Hæc vita, quæ ipsis conceditur moralis est, virtualis est: non enim revera illi vivunt, sed Vniversitatis favore & hypothesi (vel etiam fictione, si loqui cum Iuristis volueris) ita se habent (nempe, quoad stipendii receptionem) ac si essent vivi. Ergo Franciscum talem vitam habere supponamus. Hujusmodi illi vitam accenset propositio G. Propositio autem H. non negat Francisco istam vitam, sed moralem non vitam (seu mortem moralem) adtribuit: quia sicut per Iuris fictionem (hypothesim) potest, & solet fieri, ut qui mortuus revera est, censeatur vivere: sic similiter potest, & solet fieri, ut qui revera vivit, mortuus esse censeatur: ut in solenni professione videre est: in illa enim homo moritur virtualiter, ita enim se habet, ac si realiter moreretur; nam ante professionem, sicut ante mortem alii solent, ipse condidit testamentum; aut, si non condidit, post professionem bona transeunt ab intestato. Propositio igitur H, non negat Francisco vitam moralem, sed moralem non vitam (qualem exposuimus) adfingit. Potest igitur utraque propositio (G & H) esse simul falsa: quia Franciscus, si infans sit v. gr. nec habebit moralem vitam, nec moralem non vitam. Propositio penultima, videlicet, *Franciscus non fictione Iuris vivit*, videtur reddere hunc sensum, *Vivit quidem, sed non fictione Iuris*; &, si sic accipiatur, non contradicit ipsi G. contradicet autem si reddere hunc sensum dicatur, *Franciscus non vivit fictione Iuris*.

Addidi ultimam illam propositionem K ut meos Lectores moneam esse interdum assertiones nonnullas, aut negationibus, aut reduplicationibus implicatas, quibus vix, aut ne vix quidem contradictoriam adsignes: & in similibus casibus patet via facilis, & expedita, nam si prostet hæc enunciatio, *Petrus in quantum homo est non lapis*; & contradictoria petatur, discurre sic.

Obscura sunt Propositiones, quæ reduplicationibus onerantur.

L. *Petrus, in quantũ homo, est non lapis.*
M. *Verum est Petrum, in quantum homo est, esse non lapidem.*
N. *Non est verum Petrum in quantum homo est, esse non lapidem.*
O. *Falsum est Petrum, in quantum homo est, esse non lapidem.*

Prima & secunda (L & M) sunt æquipollentes: tertia & quarta (N & O) similiter sunt æquipollentes, & his duabus posterioribus illæ duæ priores contradictoriè opponuntur.

SECTIO XI.

De Oppositione Modalium Moralium:

QVI dicunt, *Bonum ex integra causa, Malum ex quocumque defectu*, æquali ratione & jure *Malum ex integra causa*, & *Bonum ex perfectione quacumque*, possent dicere. Quod ut intelligas, scito Bonum sicut & Malum in adæquatum, & inadæquatum, seu in totale & partiale dividi. Bonum totale, & adæquatum ex integra causa est, nam si in Bono aliquis inveniatur defectus, Bonum illud adæquatum non est. Sic etiam Malũ adæquatũ, ex integra causa etiã est; nã, si in Malo aliqua inveniatur bonitas, aut perfectio, Malum adæquatum non est.

An Bonum æquè ac Malũ in adæquatum & inadæquatum dividatur?

Hæc Totalitas vel est in omni genere, vel in uno determinato genere. Bonum totale in omni genere est Deus: nullum enim est genus ubi invenire imperfectionem possis, quæ Deo competat. Repugnat autem Malum totale in omni genere; nam vel atrocissimum peccatum, vel pro materiali dicet actum realem, vel circumstantiam realem, vel objectum reale, vel connotatum reale; quæ omnia bonitate reali carere non possunt. Pono exemplum. Nihil exsecrabilius odio Dei. An hic actus sceleratissimus est in omni Entis ge-

Quotuplex sit ipsa totalitas?

De odio Dei.

An in eo aliquid boni sit?

genere malus? minimè. Est actus realis, spiritualis, vitalis, liber, in Deum tendit, legem Divinam violat, &c. ideoque non obstante moralis malitiæ immensitate, qua inficitur, in ipso realitas, spiritualitas, virtualitas, libertas; nec non Deitas, in quam tendit; lex, quam violat, &c. bonæ sunt.

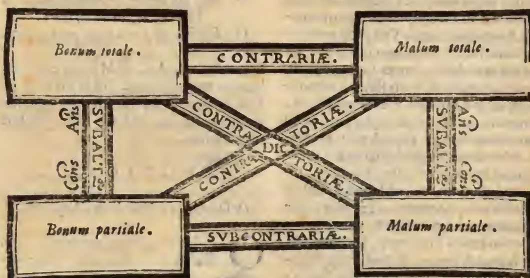
De Deo; de Christo: de Deipara.

In genere autem morum esse poterit actus, qui totaliter bonus sit; & actus, qui totaliter malus. Actus bonus totaliter, nec ab objecto, nec à circumstantia aliqua maculatur: & tales fuerunt omnes Domini Nostri Iesu Christi, Deiparæ, & aliqui Sanctorum actus. Actus malus totaliter ille est, qui ab objecto & à singulis circumstantiis est malus: & tales sunt plerique actus Dæmonum & Damnatorum, qui sunt obstinati in peccato. Consultò posui illud *plerique*; non enim repugnat in æternæ damnationis statu aliqua moralis actus bonitas, tametsi illa quæcumque sit semper erit extrinsecus deordinata. Opera autem, quæ communiter ab hominibus fiunt, *Sunt mala mixta bonis*, *sunt bona mixta malis*; nam in ipsis bonis actibus per aliquam circumstantiam se insinuat humana fragilitas: & in ipsis malis, hac illac se insinuat Dei misericordia, & efficacia gratiæ: rarò enim ita gratiæ divinitùs infusæ resistitur, ut nihil omninò gratia faciat: nam in ipso mortali peccato, quando Petrus graviter peccat, tunc ipse, quod cū conscientiæ remorsu, & intentione agendi pœnitentiam peccet; imò etiam tunc, quod ita & non graviùs exorbitet, debet Divinæ gratiæ.

An Dæmones elicere possint aliquem actum bonum moraliter?

Cognito Bonitatis & Malitiæ, adæquatæ, & inadæquatæ conceptu, quomodò inter se opponantur, definiamus.

Paradigma exemple, Bonitatum actuum conferens cum Malitia.

Opponuntur contrariè:

Bonum totale & Malum totale opponuntur contrariè: non dabitur enim actus, qui totaliter bonus & totaliter malus simul sit: & tamen multi occurrūnt quotidie, qui neutrum sint.

Contradictoriè:

Bonum totale & Malum partiale, nec non etiam Malum totale & Bonum partiale contradictoriè opponuntur: repugnat enim ut qui talis totaliter est, partialiter talis non sit.

Subcontrariè.

Si dicamus non dari actus totaliter indifferentes, Bonum partiale & Malum partiale opponentur subcontrariè: omnis enim actus vel aliquam bonitatem, vel aliquam malitiam sortietur, vel utramque.

An dētur actus indifferentes.

Cæterùm, si actus totaliter indifferentes admittamus, se habebunt disparatè: nam dare eleemosynam ob vanam gloriam erit actus simul bonus & malus, & facere rem totaliter indifferentem, erit actus, qui simul sit nec bonus, nec malus. Et hîc obiter nota esse Quæstionem diversam, quæ inquirit, *An dentur actus indifferentes in specie?* ab illa quæ inquirit, *An dentur in individuo?* & utraque ab illa, quæ examinat, *An dentur actus totaliter indifferentes?*

An etiam qui simul boni & mali sint?

Partiale Bonū debet bifariam accipi.

Bonum partiale vel sumitur præcisivè vel exclusivè: si præcisivè, se habere partem dicit, non autem negat aut asserit se habere compartem: si exclusivè, ita se habere partem dicit, ut neget se habere compartem. Si accipiatur, ut accipi debet, priori sensu Bonum partiale Bono totali [& similiter Malum partiale Malo totali] debet subalternari. Si accipiatur in posteriori sensu, cessat subalternatio, & oppositio succedit: & hoc non est hic speciale, nam tametsi hæc, *Aliquis homo est albus*, subalternetur huic, *Omnis homo est albus*: huic ipsi non subalternatur hæc. *Tantùm aliquis homo est albus*. postulat enim subalternatio ut syncategorema *Aliquis*, præcisivè, & non exclusivè sumatur.

SE-

SECTIO XII.

An duæ Contradictoriæ in Moralibus sint simul veræ?

De materia & forma propositionum.

PRopositio potest dupliciter considerari; materialiter, formaliterque. Consideratur materialiter, quando secundum voces materiales, quas habet: formaliter, quando secundum veram & legitimam significationem.

In quo consistat contradictio?

Sit Conclusio. *Duæ Contradictoriæ non possunt simul esse veræ.* Patet; quia Contradictio non versatur inter materialia vocum corpora, sed inter significationes: debent enim esse duæ propositiones singulares, quarũ omnes & singulæ voces in eadem significatione accipiantur, & tamen in altera copula sit *est*, in altera verò *non est*; ut cum dicimus,

Petrus est animal.

Petrus non est animal.

Si eadem omninò maneat significatio, etsi mutentur voces, manet contradictio: ut

Petrus est animal

Hic Homo (designato Petro) *non est vivens sensibile.*

Æquivocatio tollit contradictionem.

Manentibus eisdem materialibus verbis, si tamen significatio mutetur, nulla est contradictio. In his enim,

Aries est sensibilis.

Aries non est sensibilis.

Si Aries sumatur diversimodè (in altera pro animali, & in altera pro militari machina) tolletur contradictio: nam, si in affirmativa Aries sit animal, utraq; erit vera: Si in negativa, utraq; falsa.

An universalis particulari cõtradictoriè opponatur?

Hæ Propositiones.

Omnis homo est rationalis

Aliquis homo non est rationalis.

& similiter hæ,

Nullus homo est rationalis.

Aliquis homo est rationalis.

dici solent Contradictoriæ: quia nec simul veræ, nec simul falsæ possunt esse: at non sunt ejusdem de eodem (*Omnis* enim non est *Aliquis*.)

Et cur?

Sed, cur Contradictoriæ nominantur? quoniam, qui illas admittat, duas Contradictorias admittet: ut in Philosophia Rationali uberius ostendi: & hanc ob rem dicere poterimus illas esse *Contradictorias* radicaliter. Interim ex dicendis adnotato, illud Syncategorema *Aliquis*, vel sumi præcisivè, vel negativè: si primum, lex contradictionis obtinet, non enim hæ propositiones, aut erunt simul veræ, aut simul falsæ: si secundum dicatur, nihil certi statuetur: nam hæ duæ

Et quid, si in particulari signum aliquis negativè sumatur?

Omnis substantia purè humana habuit peccatum.

Aliqua (tantùm) *substantia purè humana peccatum non habuit.*

nec simul veræ, nec simul falsæ sunt: Adamus enim & Eva, etsi originale non habuerint, actualibus sunt maculati: cæteri in originali sunt concepti, & etiam gravia aut levia commiserunt actualia, ubi ad usum rationis pervenerunt: & sola Angelorum Regina ab omni culpa fuit, tàm actuali, quàm originali præservata. At in his nulla invenitur contradictio:

Omnis homo est albus.

Aliquis (tantùm) *homo non est albus.*

Prima est falsa: nam Æthiopes homines sunt, & tamen ipsi albi non sunt. Sed & secunda etiam est falsa, non enim aliquis tantùm, sed multi & multi in Mundo homines sunt, qui non sint albi.

Vt sit affirmatio & negatio ejusdem de eodem secundum idem, in omni Oppositione requiritur.

Non autem est affirmatio & negatio ejusdem, quando una & eadem vox, in uno sensu asseritur, & in alio negatur.

QVando mutatur alicujus vocis significatio, tollitur contradictio: id jam dixi: cæterùm tametsi multis modis contingat mutari significationem verborum: at gratias & acumina invenies quoties differtè ex reali significatione ad virtualem sive moralem transeunt. Ponam exempli loco Doctoris Melliflui Epitaphium, in quo multa invenient, quæ discant Logici, quæ imitentur Ascetæ.

S. Bernardi, Melliflui Doctoris Epitaphium.

MIra loquar: sed digna fide. *Bernarde quid hoc est?*
Vivis adhuc? Vivo. *Non ergo es mortuus?* Immò.
Et quid agis? Requiesco. *Taces, an faris?* Vtrumque.
Cur retices? Quia dormio. *Cur loqueris?* Quia vivo.
Quid loqueris? Sacra mystica. *Cui?* Mea scripta legenti.
Num cunctis? Non. *Ergo quibus?* Qui dulcia quærunt.
Nomen habes? Ita. *Quod?* Bernardus. *Num sine causa?*
Non. *Dic ergo quid hoc est?* Bernardus, bona nardus.
Cur Nardus? Quia fragro. *Quo fragamine?* dulci.
Cui fragras, & ubi? Lectori, codice sacro.
Quod cognomen habes? De Claravalle. *Manes hic?*
Mansi, sed modò non. *Vbi nunc?* In vertice Montis.
Qualis eras in valle manens? Humilis. *Modò quantus?*
Major nunc sursum, quantò minor ante deorsum.
Nonne tui quicquam vallis tenet? Ossa. *Quousque?*
Donec cœleste fiat terrestre cadaver.
Hoc quando fiet? Omnis caro quando resurget:

Cæleste habet ultimam longam ob cæsuram.

X Sunt

Antitheses.

Sunt pulchræ Antitheses, *Vivo*, Non *vivo*. *Sum mortuus*, Non *sum mortuus*. *Ago*, *Quiesco*. *Taceo*, Non *taceo*. *Loquor*, Non *loquor*. *Maneo*, Non *maneo*. *Fui humilis*, *Sum excelsus*. *Fui maior*, *Sum minor*. &c. Dicitur *de Claravalle*, ab Abbatia, quam rexit; non à Religione, quam fuit professus: est enim Cisterciensis, quæ Ordinis Benedictini est Congregatio, Reformationis decus & ornamentum.

Similiter, si syncategoremata sumantur moraliter, tollitur contradictio. Considera Positiones sequentes.

Si signum universale sumatur moraliter, tollitur contradictio.

Omnes Iudæi jubentur occidi. Esth. 19.

Esther non jubetur occidi.

Omnes filii Adam fuerunt in peccato concepti.

Maria non fuit in peccato originali concepta.

Quoniam syncategorema Omnes moraliter sumptum est Fere omnes.

Omnes, quos gratia habitualis afficit, filios Dei adoptivos reddit.

Christum gratia habitualis afficit, & tamen Dei filium adoptivum non reddit.

Sunt omnes veræ; nã signũ *Omnes* sumitur moraliter, & idẽ significat, ac *Fere omnes*.

Ioannis 1. c.

ADdam aliud exemplum. Teste Evangelista, qui in ultima cœna supra Domini pectus recubuit, Sacerdotes & Levitæ à Iudæis missi ex Hierosolymis venerunt ad Iordanem, ut quisnam ibi pœnitentiam prædicaret, & confluentem populum baptizaret, inquirerent. Tria interrogarunt. (1.) An esset Christus? (2) An esset Elias? (3) An esset Propheta? Et ad omnia ille tria respondit, *Non sum*. Circa PRIMAM responsionem nulla succurrit difficultas, quoniam ipse non erat Christus, & ideò *confessus est*, *& non negavit*. *Et confessus est*, *quia non sum ego Christus*.

Sacerdotes & Levitæ ad Ioãnem Baptistam legantur.

Quid inquirerent?

Ioannes non fuit Christus.

An fuerit Propheta?

Circa TERTIAM occurrit gravis difficultas, nam D. Ioannes erat Propheta. Ergo se non esse Prophetam asserendo, falsum dixit, vel habemus duas Contradictorias (*Ioannes est Propheta*, *Ioannes non est Propheta*) simul veras.

Hanc difficultatem dilucidavi superiùs in Morali Grammatica, quoniam tametsi hæ sint contradictoriæ

Ιωάννης ἐςὶ Προφήτης.

Ιωάννης οὐκ ἐςὶ Προφήτης.

Si fuit Propheta?

Ioannes est Propheta.

Ioannes non est Propheta.

Iuan es Propheta.

Iuan no es Propheta.

in his autem nulla invenitur contradictio; sunt enim omnes veræ.

An fuerit ὁ Προφήτης

Ιωάννης ἐςὶ Προφήτης.

Ιωάννης οὐκ ἐςὶ ὁ Προφήτης.

Ioannes est Propheta.

Ioannes non est ipse Propheta.

Iuan es Propheta.

Iuan no es el Propheta.

Si fue el Propheta?

Sed de hoc uberiùs *in Grammatica Morali, art. 1.*

Circa SECUNDAM major est difficultas: hæc enim Propositio, *Ioannes est Elias*, in Sacra Pagina est vera; ergo Ioãnes, quando dixit, *Non sum*, vel falsum adstruit, vel dantur duæ Contradictoriæ simul veræ.

An Ioannes fuerit Elias?

S. Gregorius Papa *homil. 7. in Evang.* negat has propositiones

Ioannes est Elias.

Ioannes non est Elias.

esse contradictorias: non enim sunt ejusdem de eodem secundum idem. Ipsum audiunto. *Cùm ex lectione alia*, inquit S. Doctor, *Redemptoris nostri sententia ad mentem reducitur, ex hujus lectionis verbis nobis quæstio valdè implexa generatur. Alio quippe in loco inquisitus à Discipulis Dominus de Eliæ adventu, respondit*, Elias jam venit, & non cognoverunt eum, sed fecerunt in eum quæcumque voluerunt, & si vultis scire, Ioannes ipse est Elias. *Requisitus autem Ioannes dicit*: Non sum Elias. *Quid est hoc fratres carissimi, quia quod Veritas affirmat, hoc Propheta veritatis negat? Valdè namque inter se diversa sunt*. Ipse est: *&* Non sum. *Quomodo ergo Propheta Veritatis est, si ejusdem Veritatis sermonibus concors non est? Sed si subtiliter veritas ipsa requiratur, hoc quod inter se contrarium sonat, quomodo contrarium non sit, invenitur. Ad Zachariam namq; de Ioanne Angelus dicit*: Ipse præcedet ante illum in Spiritu & Virtute Eliæ. *Qui idcircò venturus in Spiritu & virtute Eliæ dicitur, quia sicut Elias secundum Domini adventum præveniet, ita Ioannes prævenit primum. Sicut ille præcursor venturus est Iudicis, ita iste præcursor est factus Redemptoris. Ioannes igitur in spiritu Elias erat, in persona Elias non erat. Quod ergo Dominus fatetur de Spiritu, hoc Ioannes denegat de persona.*

Proponitur Quæstio.

Ioannes in spiritu fuit Elias, in persona autẽ non fuit Elias.

PRo coronide hujus Sectionis placet addere Epistolam sub annum 1640. Bruxellis ad D. Godefridum Vendelinum missam, quam post Præterintentionalem Theologiam pag. 190. posui: & quia videtur Contradictionum plena, poterit hic reponi, & exponi. Sic Ego ibi.

Dies die doctior Wendeline doctissime *Ars hodie audentior & hominum industria felicior. Viderit Vetus ætas Homerum in nuce sphæras omnium Planetarum in vitro, maneat illam sua laus, modò primas deferat nostra, quæ Architecti Herculis columnas prætergressa, ausa fuit dicere* Plus ultrà

De mirabili Libro, qui apud Excellentissimũ Principem de Ligne asservatur.

trà. *Multa hodie Antuerpia, utriusq; orbis emporium, ex Sina, ubi sol nascitur; ex America, ubi pacifico tumulatur Oceano, invisa & rara ostentat; quæ quia apud Philophysicos videris, non recensebo.* Ilias *sit prodigiorum solius Domini Edeleetij Museum, in quod Indicarum divitiarum copiam manu liberali, vel prodiga Australis Amalthea profudit: at hodie hic, hic Bruxellis,* Nescio quid majus nascitur Iliade. *Et quid? Mirus apud Principem de Ligne liber, quem describo.*

Qualis ille sit?

Sunt in ipso literæ, quæ abierunt, imò quia abierunt: sunt, quæ non sunt; quæ nihil sunt: quoquo velis colore in oculos humanos incurrunt, quia nullo colore tinguntur. Est Sanè Divinæ Sapientiæ character, videre ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt, *& ibi attributi hujus umbra hominibus communicatur. Dubitent in nostra universalitate Philosophi, an mente possit,* nihil *concipi, an* Carentiæ & rerum Privationes *intelligi: hic Artis ingeniosa prodigio,* Absentiæ, Carentiæ, Privationes *oculis corporeis conspiciuntur, imò & leguntur. Vt vidi, in admirationem effusus, sumpsi calamum, & Apollinis extemporanei influxui cedens numeros sequentes scripsi.*

Extemporaneũ Hexastichũ ad ejus laudem.

Grammata quod tereti, tot sunt miracula libro,
Nam quas nos legimus, non habet ille notas.
Hic quocumque velis est litera tincta colore;
Cur? quia nullius signa coloris habet.
Cerno characteres, nullus nam in fronte character
Qui non sunt video, nam color omnis abest.

videbis eadem cras, & quia doctior eloquentiorq; nobilioribus numeris celebrabis. Te exspectat Princeps; Tui, sicut omnium Illustrium Virorum amantissimus. Fac venias: & admirationes appara; quas pendas; laudes, quas eroges; tabellam, quam appendas; numeros, quos inscribas. Vale.

Explicatur.

Regulus difficultatis hic est. Erat apud Excellentissimum Principem de Ligne pulcher & pretiosus libellus, erant characteres excisi, non incisi. v. g. in charta mundâ & nitidâ scribe has literas, LAVS DEO. & posteà cultello subtilissimo omnia, quæ sunt nigra excîde, quin auferas vel minimam particulam albam, & tunc illîus libelli mirabilis habebis specimen. Ibi manebunt literæ, quæ abierunt: erunt, quæ non sunt; immò, quæ nihil sunt, nam cum post chartam excisam, nihil in literæ corpore manserit, illæ literæ profectò sunt nihil. Nullum illæ literæ colorem habent, & tamen omnem, si velis habent, nam si serico nigro superponas, erunt nigræ: si aureo, aureæ; si rubro, rubræ; virides, si viridi: &c. Et profectò in libello illo multa erant mirabilia: primò enim literæ, nam erant quantæ character ille, quem *Sylvium* Typographi nominant: secundò erant Sanctorum Icones, perfectissimè expressæ, in quibus eadem arte erant excisæ lineæ: addebat admirationem tertiò ipse foliorum numerus, nam labor improbus potuisset unum aut alterum excidere; at tot & tam pulchra, non potuerunt magna patientia, nimioq; temporis dispendio excidi. Et quidem tanti (& meritò) fiebat hic libellus à Principe, ut Camerario, quem miserat Infans Cardinalis, qui eum optabat videre, noluerit credere: sed ipsemet secum ad palatium contulerit: & rogatus ut ad Regem mitteret, se urbanissimis verbis excusavit, ex hac vel illa causa impotentiam ostendens; tandem non misit, quia re tam pulchra exsui non voluit.

Cur illius Libri literæ sint nihil?

Cur nullius coloris ipsæ sint & tamen omnium colorum esse soleant?

SECTIO XIII.

Iterum de Contradictoriis.

Vtrum sit infelicitas felix possibilis?

PErillustris D. Levichius, *non fuisset fælix, nisi infelix fuisset.* Ergo de illo non solùm duo Opposita verificantur videlicet

D. Levichius fuit infelix.
D. Levichius fuit felix.

Sed alterum alterius fuit causa; videlicet,

Quia D. Levichius fuit infelix,
Ideò D. Levichius fuit felix.

Deus interdum clementissimè disponit, ut mala etiã cooperentur in bonum.

Studuerat Iuri, agebatque Parisiis causas in tribunalibus. Et dum altercaretur cum partis contrariæ Advocato, unum *Nego antecedens*; versum in *Tu mentiris*, præbuit duello occasionem, in quo Levichius alterum Advocatum occidit. Habebat cognatos divites, & potentes occisus, & coactus occisor è Gallia fugere, suæ vitæ prospexit in Belgio: in quo nomen dedit militiæ, & tam generosè, & strenuè sub Principe Alberto processit, ut ad magnas dignitates evectus avita Majorum suorũ Stemmata exornarit hoc Lemmate, *Ab infortunio fælix.*

Nego antecedens, *naturæ humanæ infirmitatem incusat: est enim idem ac* Tu deciperis, *& hominum errare est. At verò* Tu mentiris, *loquentis conscientiam & malitiam incusat, quod sciens & volens audeat veritatem negare. Et ideò illud honorem non tangit, hoc evellit. Illud licitè dicitur, hoc à prudentibus nõ toleratur.*

Idem jam olim D. Manriquo de Lara accidisse in Comœdia, quæ inscribitur, *Como han de ser los Amigos.* Tirsus de Molina *lib. 1. pag. 151. Cigarralium* recenset: nam D. Manriquus ob privatas simultates & inimicitias in Galliam profugus, ad

ad D. Gasconem Foxii Comitem divertit. Et Comes gaudio suffusus sic exclamat.

Dominus Manrique de lara, vulgò el Torneador, Heros in Hispania notissimus.

D. GASC. *Valgame el Cielo. En mi casa*
Tengo al Conde Don Manrique?
Su dicha el alma publique
Pues tan adelante passa.
Desde oy famoso Español,
Conosciendo la ganancia,
Que ha de tener con vos Francia
Embidia me tendra el Sol.
Pues yo se del que se honrara
La luz de su quarta Esfera,
Si por su guesped tuviera
A Don Manrique de Lara.
Mas pues yo solo meresco
La honra, que me aveis dado,
La vida, hazienda, y estado,
Con los braços os ofrezco.
D. MANRIQ. *Essos estimo de modo,*
Que el pecho que los recibe,
Se honrara en ver que en vos vive
El valor de Francia todo.
Con ellos, y si hasta aqui
Contra la fortuna ayrada,
De mi desdicha passada
Quexas inutiles di;
Ya famoso don Gascon
Sus rigores agradesco,
Pues que por ellos merezco
Veros en esta occasion
Pues si quanto havia perdido,
En vuestra amistad he hallado,
Sino fuera desdichado,
Desdichado huviera sido,
Perdiendo el no conoceros.
D. GASC. *Ya yo se, que en cortesia*
Venceis, como en valentia
A los demas Cavalleros.

Fuit fœlix quoniam infœlix fuit.

Concludit ergo D. Manriquus, dicens, *Si no fuera desdichado, desdichado huviera sido*, hoc est, *Si non fuissem infelix, fuissem infelix.*

Verba Ecclesiæ dignissima ponderatione.

Hæc doctrina est generalis, & in prima Theologiæ fundamenta se insinuat: nam die Sabbati Sancta in Ecclesia ad Cerei benedictionem cantatur, *O certè necessarium Adæ peccatum, quod Christi morte deletum est. O felix culpa, quæ talem, ac tantum meruit habere Redemptorem.* Homo igitur est ab infortunio fœlix: & nisi fuisset infœlix, modò fœlix non esset. Si non peccasset Adam, Verbum Æternum carnē humanam non sumpsisset. Sic Angelicus Doctor, & tota Ecclesia Thomistarum definit. Peccavit homo: æterna merebatur supplicia: sed Deus, qui cum miseretur, misericordiæ recordatur, eum dignatus est adjuvare & redimere, & Redemptionis fœlicitatem non habuisset, si non peccasset.

Ideò homo fœlix est, quòd fuerit infelix.

Contradictionem tollit temporis & causæ mutatio.

Porrò hæ propositiones, *Fuissem, Non essem*; & *Essem, Non essem*: nec non *Non fuissem, Essem, & Non essem, Essem*; sibi non contradicunt: nam sunt de diversis temporibus, & casus diversos afficiunt.

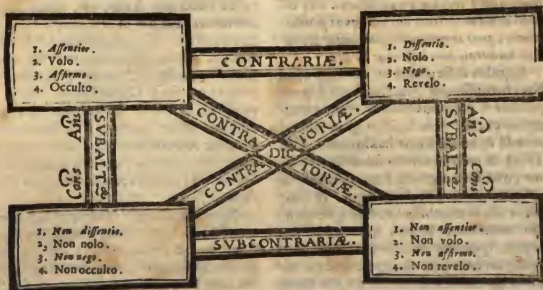
SECTIO XIV.

De Humanorum Actuum Oppositione.

In quonam sita sit actuum humanorum oppositio?

PRopositiones omnes, actus sunt intellectus; & ideò postquam de Propositionum Oppositione, & Æquipollentia disputavimus, de aliorum actuum intellectus voluntatis, &c. Oppositione, & Æquipollentia differamus. Hic jam non quæritur, an in veritate, aut falsitate, sed an in existentia opponantur? Et, ne multis te onerem, placet de *Assensu, & Dissensu; Volitione, & Nolitione; Affirmatione, & Negatione; Occultatione, & Revelatione*, &c. breviter impræsentiarum disputare.

Ne hoc Paradigma pluries cogeremur reponere, quatuor in unicum congessimus, quæ distinximus numeris, ut sciat lector, quinam termini ad singulos spectent.

PRI-

De Assensu & dissensu.

PRimi actus, qui considerantur, & notantur signo (1) sunt *Assentior, Dissentio, Non assentior, Non dissentio*: quorum priores sunt positivi, & posteriores negativi.

Porrò *Assensus*, & *Non-assensus circa idem objectum* sunt termini contradictorii, nec de absoluta Dei potentia possunt simul in eodem intellectu coexistere. Et in hoc nemo unquam reperit difficultatem. Sed neque possunt simul abesse. Hæc enim est contradictoriorum terminorũ natura, ut si alter adsit, alter absit omninò: nec possint, aut simul adesse, aut abesse. Et eodem modo de *Dissensu* & *Nondissensu* debebimus philosophari.

Non-assensus, & Non-dissensus circa idem objectum possunt simul adesse, qui enim dubitat, nec assentitur, nec dissentit.

An dubius in Fide sit hereticus.

Quid sit Heresis?

An heresis externa sit vera Heresis?

De Heresi positiva & negativa.

Petis, *An, qui dubitat de veritate Propositionum Fidei Christianæ, sit Hæreticus*? Antonius Cotonius *in summa. verb. Hæresis. num. 1. & 2.* respondet dicens. [Hæresis est error hominis Christiani in rebus Fidei cum pertinacia. Vt ergo quis sit Hæreticus, requiritur primò error in intellectu: quamvis enim extrinsecus Dæmonem colat, aut quotcumque actus hæreticos exerceat, si benè credit, non est hæreticus; quamvis, quia hæc crimina indicant internum errorem in Fide, possit ab Inquisitoribus puniri, ut dicemus *verb. Inquisitorum Iurisdictio in qua delicta?* an verò à simplici Confessario absolvi possit, dictum est *verbo. Absolvere ab heresi*. Vide Dianam *part. 1. tract. 5. resol. 1. & par. 4. tract. 4. resol. 240. in fin.* Error autem intellectus debet esse cum assensu positivo; hæresis enim est erroris electio: unde dubius in fide non est hæreticus positivè, sed tantùm privativè, quatenus caret assensu Fidei. Et ita intelligi debet authoritas Stephani Papæ *in cap. 1. de Hæretic.* ut satis probabiliter, & tutè explicant Puteanus *in 2.2. qu. 11. art. 2. dub. 2.* & alii contra Fabrum *de Sacram. Ordinis. dist. 25. qu. 5. disp. 3. cap. 4. num. 112.*] Ego autem cum Fabro pronuncio eum, qui de veritate Fidei Christianæ dubitat, hæreticum esse positivè: tam enim injurius infinitæ Dei veracitati, qui dicat, *Falsum est Deum esse trinum*, quàm ille qui dicat, *Dubium est Deum esse trinum*; quoniam infinita veracitas, sicut omnem falsitatem, sic etiam omne dubium excludit. Nec hoc negat Cotonius; nam sibi contrarius subjungit esse nimirum hæreticum positivè dubitantem, quando supra dubium reflectens eliceret judicium erroneum spectans *res Fidei esse solum probabiles*; & citat Dianam *part. 2. tract. 19. resol. 51.* Ergo, si positivè est Hæreticus, qui dicit, *Merè probabile est Deum esse trinum*; etiam erit à fortiori Hæreticus positivè, qui dicat, *Dubium est Deum esse trinum*; nam magis certitudini opponitur Dubium, quàm Probabilitas.

Quæ à Deo dicta sunt certa: & eadem nec dubia nec purè probabilia esse possunt.

Non suspendit animum, qui dubitat: sed actum positivum elicit.

Videtur Cotonius Dubium, cum Animi Suspensione confundere: nam Suspensio in actus carentia consistit, at Dubium est actus positivus, cum carentia Assensus, & Dissensus necessariò connexus. Hanc differentiam inter animi Suspensionem, & Dubium, clarissimè voces exponent. Suspendit linguam, qui tacet: dubitat lingua, qui *Vtrumque est incertum*, pronunciat. Ergo suspendit mentem, qui neutrum cogitat: mente autem dubitat, qui utrumq; esse incertum affirmat. Porrò, quia præcepta in positiva, & negativa dividuntur; &, ut ritè docet S. Thomas *1.2. qu. 33. art. 2.* negativa omni, positiva nonnisi determinato tempore obligant; hinc est esse circa Fidem duo præcepta: nempe *Crede*, & *Ne decrede*; hoc est negativum, & semper obligat: illud est positivum, & non semper obligat: nam licet nullo tempore possis Fidei positiones decredere, non tamen semper debes actu illas credere, sed potes licitè alias res cogitare, quando credendi præceptum non instat. Hæc doctrina est generalis, & ad alias materias extenditur: nam, si agamus de Præcepto, *Non concupisces*, tametsi nunquam possis concupiscentiæ assentiri, non tamen semper teneris positivè dissentire, nisi fortè per accidens ex dissensus carentia in consentiendi constituaris periculo; tunc enim per accidens positivè dissentire teneris: nam propter hoc periculum malæ cogitationes, *ut attigerunt animum, respui debent*; ut ait S. Augustinus *libr. 12. de Trin. cap. 12.* Vide Ludovicum Abelly *in Medulla Theol. par. 2. tr. 2. cap. 2. sect. 5. pag. 291.*

Præcepta circa Fidem sunt duo.

An debeas semper positivè concupiscentiæ contradicere?

Tandem *Assensus, & Dissensus circa idem objectum*, in eodem intellectu simul esse non possunt: & tamen simul abesse possunt.

Assensus & Dissensus opponuntur contrariè.

Quæ contrariæ qualitates dicantur?

Hinc patet Oppositionem inter Assensum & Dissensum esse in coexistentia, non autem in absentia: & ideò esse contrariam physicè: nam contraria physica apud Aristotelem ea sunt, quæ sub eodem genere maximè distant, & ab eodem subjecto mutuò se expellunt: Oppositionem verò inter *Non-assensum*, & *Non-dissensum* non esse in coexistentia, sed in absentia tantùm & ideò posse physicè Subcontrariam vocari: illamque, quæ inter Assensum, & Non-assensum, nec non inter Dissensum, & Non-dissensum esse adæquatam (in coexistentia, & absentia) adeoq; esse realiter contradictoriam,

Sup-

An Assensus & Dissensus differant formaliter; an objectivè?

Supponit totus iste discursus Assensum & Dissensum esse duos actus positivos, & distinctos specie, ut cum Aristotele communis opinio fatetur: nam, si cum Hercule Logico Dissensus formales negemus, & differentiam ab objecto sumamus, ita ut Assensus sit *Puto rem esse*, Dissensus verò, *Puto rem non esse*; in praecedentibus nonnulla alterare deberem: sed volui in gratiam mei Lectoris communem tenere doctrinam, & juxta illam discurrere, & dialecticari.

An Volitio, & Nolitio differant formaliter; an objectivè?

SECUNDO loco alios quatuor actus proponam, qui notantur hoc signo (2) videlicet, *Volo, Nolo, Non-volo, Non-nolo*; quorum duo priores positivi, & duo posteriores negativi, hoc est, actus carentiae purae sint. Et etiam hic *Velle* & *Nolle* duos actus positivos, & oppositos esse suppono, quod etiam opinabatur Vlpianus *lib. 3. ad Sabinum*; cum dixit, *Ejus est non nolle, qui potest velle*: cui *lex 4. de adquir, hared.* consonat. Nam si *nolle* esset *non velle*, tunc *non nolle* esset *non non velle*; & quia duae negationes se elidunt, & affirmationi aequipollent, esset *velle*: & Regulae esset sensus, *Ejus est velle, qui potest velle*; & tunc non esset doctrinalis, sed fere idemtica.

Dua negationes affirmant.

Eamdem rem eodem sensu, idem homo non potest simul velle, & non velle.

Porrò *Volitio*, & *Non-volitio* (volitionis carentia) nec non *Nolitio* & *Non-nolitio* (nolitionis carentia) si agatur de eodem objecto, sunt termini realiter contradictorii; &, ne quidem de absoluta potentia Dei, possunt simul esse, aut simul abesse ab eadem Humana voluntate, aut Angelica. Sed contra sic argumentaris. Datur casus, in quo aliquis velit & nolit simul: nam, quae quis ex ignorantia, aut metu facit, facit quia vult; non enim faceret, si nollet illa facere: interim à Iurisconsultis in omni tribunali judicantur non velle. Ergo aliqua sunt volita, & non volita simul. Assumptum probas: nam sunt duae in Iure Regulae, quae illud important. Prima est. *In totum omnia, qua animi destinatione agenda sunt, non nisi vera & certa scientia perfici possunt*. Ita Papinianus (vel certè Pomponius) *lib. 24. q.* Cui consonat Paulus *lib. 35. ad Edict.* dicens. *Quidquid calore iracundia vel fit, vel dicitur, non priùs ratum est, quam si perseverantia apparuit Iudicium animi fuisse. Ideoque brevi reversa uxor, nec divertisse videtur*. Secunda Regula est, *Nihil consensui tam contrarium est (qui bona fidei judicia sustinet) quàm vis aut metus: quem comprobare contra bonos mores est. Non capitur, qui jus publicum sequitur. Non videntur, qui errant, consentire*. Vlpianus *lib. 11. ad Edict.* & eruitur ex titul. *de his, qui vi, metus-ve causa*. Et agit de metu gravi, qui in constantem virum caderet, quoniam *vani timoris justa excusatio non est*, ut benè ait Celsus *lib. 7. Digest.* & edisseritur *leg. si quis ab alio. De re judic.* Stat igitur eumdem hominem eamdem rem velle & non velle simul. Respondeo distinguendo hoc consequens: & quidem eumdem hominem, eamdem rem, eodem sensu simul velle, & non velle nego: in sensu diverso, concedo. Nec contrarium textus allati ostendunt. Qui enim ex ignorantia, aut gravi metu aliquid vult, illud realiter vult, & in sensu reali est falsum dicere *Non vult*. At ipse in sensu virtuali id non vult, quia prudentum aestimatione ita se habet, ac si nollet: & ideò in sensu virtuali sic ut est verum dicere, *Non vult*. Ita est falsum dicere, *Vult*.

De Volitionis & Nolitionis carentia.

Praetereà *Non volitio*, & *Non-nolitio* (Volitionis, & Nolitionis carentiae) coexistere in eadem voluntate possunt: at simul abesse non possunt. Quoniam quando haec scribebam, Romae non recordabar, adeoque nec volebam, nec nolebam illam Vrbem adire.

An, & quomodo esse possint in homine voluntates contrariae?

Tota tandem eò vertitur difficultas, ut exponam, an *Volitio*, & *Nolitio* in eadem simul possint voluntate coexistere? Videretur quod sic: nam Gentium Apostolus ad Galatas scribens ait. *Caro enim concupiscit adversus spiritum, & spiritus adversus carnem*. Et ad Romanos 7. *Quod enim operor, non intelligo, non enim quod volo bonum, hoc ago: sed quod odi malum, illud facio. Si autem quod nolo, illud facio, consentio legi, quoniam bona est. Nunc autem jam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. Scio enim quia non habitat in me, hoc est in carne mea bonum. Nam velle adjacet mihi: perficere autem bonum, non invenio. Non enim quod volo bonum, hoc facio, sed quod nolo malum hoc ago. Si autem quod nolo illud facio, jam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. Invenio igitur legem, volenti mihi facere bonum, quoniam mihi malum adjacet. Condelector enim legi Dei secundum interiorem hominem, video autem aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis mea, & captivantem me in lege peccati, qua est in membris meis*. Experiebatur ergo in se Paulus duas voluntates contrarias: oppositas quidem formaliter & entitativè, nam erat Volitio, & Nolitio ejusdem boni, aut mali; vel etiam aliquando oppositas objectivè, nam erant duae positivae Volitiones, altera boni, & altera mali. Has etiam experiebatur ille, qui lachrymis suffusus clamabat,

Vocem illam peccatum non sumi hic pro concupiscentia, non quod peccatum ipsa reverà sit, sed quod ex peccato est, & ad peccatum inclinat, definivit Sancta Synodus Tridentina.

Quod luget Paulus, universi experiuntur.

Nec

Nec sine me tandem, nec mecum vivere possum.

Et quia ex eadem massa sumus ficti, has in nobis universi experimur.

Quomodo animantes regantur?

Respondeo ejusdem objecti Volitionē, & Nolitionem in eodem subjecto esse nō posse. Nec contra verba Apostoli militant, nec nos experimur contrarium, *Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus.* Et, ne fitis eis similes, eos attentè contemplemini. Appetitu reguntur. Bibunt, comedunt, lasciviunt, & quo sensualis eos pellit delectatio, sine regula superiori feruntur. Hominis anima, tametsi unica, & spiritualis ea sit, est simul vegetativa, sensitiva, & rationalis. Habet sicut instinctum communem brutis, intellectumque communem Angelis: sic habet appetitum materialem correspondentem instinctui, & voluntatem correspondentem intellectui. Appetitus sensitivus in homine non est liber formaliter, quoniam liberum arbitrium pertinet ad voluntatem. *Caro* (appetitus sensitivus) *concupiscit adversus spiritum* (adversus voluntatem spiritualem). Tunc igitur, si *concupiscere* est in sensitivo appetitu, & *detestari* est in rationali (in voluntate) non sunt in eodem subjecto. Eamdem igitur rem non prosequitur, & fugit appetitus sensitivus: & eamdem non prosequitur & fugit appetitus rationalis (voluntas) sed quam sensitivus appetitus prosequitur, detestatur voluntas. Non ergo sunt Velle, & Nolle (Prosequi & Detestari) in eodem subjecto.

Humana anima tres distinctas habet formalitates.

Instinctus ab Intellectu, & Appetitus distinguitur à Voluntate.

Fug: & Prosequutio sunt in diversis subjectis.

His tamen non obstantibus non est tanta inter ejusdem rei Nolitionem, & Volitionem contrarietas, ut non possit elidi ex diversis motivis: contingit enim frequentissimè, ut eamdem rem horreamus & desideremus, propter concomitantes circūstantias. Rem hoc exemplo expono.

An ejusdem rei esse simul possint volitio & Nolitio ob diversa motiva?

D. Paschasius Aragonius, S.R.E. Cardinalis, erat Neapoli Prorex: & quia est integerrimus, & benignissimus, ab universis amabatur, & suspiciebatur. Vt audiit Populus, summum eum Quæstorem contra Hæreses (Hisp. *Inquisidor General*) à Rege nostro renunciari, in lachrymas, & gaudia profusus, dolebat & delectabatur. Gratulabatur illi, & ominabatur majora, sed condolebat regno, cujus salus ab illius vigilantia pendebat. Prodierunt multa Illustrium Ingeniorum carmina: sed quia D. Michaelis de Rubeis Disticha meam hanc de Volitionis, & Nolitionis ob diversa motiva coexistentia dilucidant, illa huc adnecto: cecinit enim sic.

D. Paschasius Neapolitanus Prorex, Inquisitor supremus renunciatur.

Gaudet & dolet populus.

Later, an in mæstas abeat mea lingua querelas
Fluctuo, & ancipitem me mea cura rapit.
Destinat, ad magnū te dives Iberia munus,
Vt sit, te summo vindice, tecta fides.
Arbitrio stet nixa tuo illibata vetusta
Relligio: queres crimina, & ultor eris,
Par oneri virtus: pietas par: æmulus ardor
In superos: constans robur, & alma fides.
Candorem, quem mente geris, servabis avito
Robore; dia fides nulla pericla feret.
In fidei obsequium vindex armabitur œstrum,
Et tuus ipse cruor, si illius optet opem.
Interea qui sensus erit tibi Regia Siren,
Cum fuerint rapidis credita vela notis?
In te pugnabis justis contraria votis;
Læta iter expedies; mæsta negabis iter.
Quod tibi ab Esperia regalis veneris Heros
Gestis; quod rapiat tam citò, mæror habet.
Expertam nolles tam dulcia fræna regentis;
Major ab amisso plaga doloris erit.
Sic partire tuos Siren mæstissima sensus
Ne procul esse putes, quem prope sistet Amor.

Erant Paschasii Aragonii, majora hoc præmio, & ideò fuit citò ad Toletana Ecclesia Pōtificatū promotus: ubi ætatis annos vitæ innocentia & morum elegantia superans est Iustitiæ Vindex Cleri forma, & pauperum solamen & pater.

Est D. Michael magni ingenii adolescens, & licet altioribus impallescat studiis, etiā cum induciæ permittunt, humanioribus vacat.

TERTIO considerentur isti actus: *Affirmo, Nego: Non-affirmo, Non-nego*; quorum priores sunt positivi; & posteriores sunt eorumdem carentiæ.

De Affirmatione & Negatione.

Sanè *Affirmatio*, & *Non-affirmatio*; & etiam *Negatio* & *Non-negatio*; sunt termini realiter contradictorii: adeoq; nec simul esse, nec simul abesse possunt, & hoc etiam de potentia Dei absoluta.

Nec asserit, nec negat, qui tacet.

Cæterum *Non-affirmatio*, & *Non-negatio* opponuntur inter se subcontrariè, non enim in existentia, nam simul coexistere possunt, & frequenter coexistunt; sed in absentia, non enim simul abesse possunt. Et quidem posse & solere crebrò simul coexistere, demonstratur clarissimè, nam qui dormit, qui tacet, nec affirmat, nec negat. Hinc patet *Affirmationem* & *Negationem* non posse esse simul: nam una & eadem lingua non potest simul duas di-

Cur non possimus rem simul affirmare & negare?

ctio-

ctiones proferre; nam ratio motus postulat, ut una proferatur post aliam. Ergo Affirmatio, & Negatio opponuntur contrariè.

An homines tacendo loquantur?

Dices, homines etiam tacendo loqui nam Bonifacius VIII. Regulas Practicas Iudicibus præscripsit in Sexto, & *num.*43. hanc, *Qui tacet consentire videtur*; quam dilucidant, Laymannus *libr.*1.*tract.*2.*cap.*3.*num.*3. Coscanus *de Voluntario* 29. Azor *lib.*1.*cap* 40. Paulus Zchetner *de Pœnit.fol.* 390. Reginaldus *libr.*25. *num.*76. *&* 284. Pirrus *qu.*55. *Thes.* Relig. *& libr.*2.*cap.*40. & tandem ego diversis in locis, & superiùs hoc ipso tom. *in Prodromo Art.* 4. Consonat hæc Regula verbis Vlpiani *lib.*20. *disput.* dicentis *Semper, qui non prohibet pro se intervenire*, (videlicet, si prohibere possit & debeat) *mandare creditur*; quæ adducit, & benè expendit Laymannus *ubi supr.* Consultò illam interposui parentesim, *si prohibere potest & debet*; nemo enim tenetur ad impossibile; nam, ut scitè lib.5. ad Edictum Paulus ait. *Nullum crimen patitur*, (incurrit) *qui non prohibet cum prohibere non potest*. Vide Titul. *de his, qui not. infam. & leg. liberorum eodem titul.* & alias subsequentes connecte. Itaque his præmissis discurris sic. Qui tacet, nec affirmat nec negat: quoniam affirmare, & negare est loqui; &, qui tacet, non loquitur: & tamen qui tacet, affirmat & negat; quoniam qui tacet consentire videtur; unde, si afferenti consentit, affirmat; &, si neganti, negat. Dantur ergo duæ contradictoriæ simul veræ. Lex igitur de contradictione, quæ inviolabilis credita, jam tandem aliquando violatur.

Impossibilium nulla obligatio est. Celsus libr.8. Digest.

Si mutetur Propositionum sensus tollitur contradictio.

Respondeo, ut paulò antè dicebam, duas Propositiones materialiter contradictorias esse simul veras, aut simul falsas, si sensu diverso sumantur. Vnde, qui tacet, si sensu reali voces intelligamus, nunquam loquitur: si virtuali aliquando loquitur. Quam ob rem illæ duæ Regulæ, *Qui tacet consentire* (affirmare, si affirmes; & negare, si neges) *videtur*, & *Is, qui tacet, non fatetur, sed neque negare videtur*: [vel, ut Pauli *leg.*185. D. *de reg. Iuris*. verbis utar, *Qui tacet, non utique fatetur, sed tamen verum est, eum non negare.*] non opponuntur inter se, nam in priori prædicatum sumitur in sensu virtuali, in posteriori in sensu reali, & ideò utraque verificatur: & utraque esset simul falsa, si in prima prædicatum realiter, & in secunda virtualiter acciperetur.

De latronum Occultatione & Revelatione.

VENIVNT tandem quartò considerandi hi actus; *Occulto, Revelo: Non-occulto, Non-revelo*; quorum etiam priores sunt positivi, & posteriores negativi; sunt enim priorum meræ carentiæ & privationes. Et quidem in Regno Neapolitano hodiè summè necessaria videtur horum terminorum intelligentia; vexamur enim grassatoribus; & leges, ut publicæ quieti prospiciant, ne illi ab aliquo occultentur, statuunt.

Quinam dicantur Grassatores?

Vt autem scias, quos *grassatorum* nomine significemus *ex leg. capitalium* §. *Grassatores*. D. *de pœnis*; propono hæc verba Callistrati. *Grassatores*, ait ille, *qui prædæ causa id faciunt, proximi latronibus habentur: &, si cum ferro aggredi, & spoliare instituerunt, capite puniuntur: utique si sapiùs, atque in itineribus hoc admiserunt.* Perditissimi hi homines, nisi ab aliis foveātur, subsistere minimè possent; nã ut habet Hispanorũ Adagiũ, *Si no huviera encubridores; no auria ladrones*; nam humana conditio non patitur, ut tota homo hyeme sub jove dormiat, & in luto vel nive cubet: & hanc ob rem hujusmodi nebulones semper habent in urbibus, & pagis amicos, apud quos, si fuerit opportunum latitent, & cibos necessarios recipiant.

Quomodo subsistant in hyeme?

Contra hos sceleratorũ occultatores plurimæ Pragmaticę in hoc regno prodierunt quæ verbis fortè differunt, sed non sensu: nam omnes cum prima, quæ à Carolo V. Imperatore, & Ferdinando Rege lata, conveniunt. In illa hæc lego. *Quibus summa occasio erat, quod facinorosi homines de facili post delictum, tutum receptaculum, ac securam habitationem in plerisque locis dicti regni invenire poterant. Latrones, cæterosque facinorosos receptant; & hinc ad delinquendum datur promtior licentia & temeritas.*

Contra latronũ celatores Pragmatica.

Brevem moram à longiori *leg.* 1. C. *de desert. lib.*12. Theodosius Imperator distinguit: inquit enim, *Siquis fortè desertorem agro tecto-ve susceperit, atque apud se diu passus fuerit delitescere*. Considera illud *diu*: quoniam, qui brevi tempore, sine lucro suo, nec alius damno, recipit grassatorem, videtur à Theodosio excusari. Cæterùm qui ob lucrum grassatores recipiunt, eorum rapinis cooperari videntur, & ideò in eos animadverti statuit Martianus, *Quia, cum adprehendere latrones possent, pecunia accepta, vel subreptorum parte, dimiserunt*. Vnde D. Dominicus de Rubeis *Cert.*1.*pag.*17.*num.*80. infert eum, qui sine lucro, aut lucri spe susceperit (à fortiori, qui metu) nullum delictum admisisse: & Cravettæ *cons.*18. Mars. *cons.*53. *apud Gugot. ad Clar. qu.*90.*num.*9. *liter.*F. & aliis viris doctis subscribens. Si ob receptionem (etsi unius diei, aut horæ sit) alius patiatur damnum, est crimini obnoxia

An illas violet, qui ipsos nõ celat diu?

De his, qui eos ob lucrum suscipiunt.

De his, qui alterum damno.

xia

xia susceptio: ait enim Prætor apud Vlpianum (*& leg.1.D.de serv.corrupt.*habetur) *Qui servum, servam; alienum, alienam; recepisse persuasisse-ve quid ei dicetur dolo malo, quo eum, eam-ve, deteriorem faceret*. Prætor adjecit §.3. DOLO MALO, *quo eum deteriorem faceret: neque enim delinquit, nisi qui tale aliquid servo persuadet, ex quo eum faciat deteriorē.* Et consonat sibi *in l.11.§.2.eod.* idem Vlpianus dicens, *idem & in eo, qui servum recepit & celavit, & deteriorem fecit.*

Quid sit dolo malo suscipere?

An Monachi, qui in sylvis habitant, si fortè latrones advenientes suscipiant, eorūdem occultatores censendi sint?

Hinc patet Religiosos, qui habent extra loca habitata monasteria (nempe, in montibus, campis, aut sylvis) si ad illos latrones & viarum grassatores non invitati divertant, non esse incriminandos; (1) quia nullo lucro, aut lucri spe illos suscipiunt. (2) quia non faciunt deteriores, eos dolo malo offirmando, aut sceleratiora persuadendo: immò illis pericula æternæ damnationis proponunt, & ut ad bonam frugem se recipiant, & Rempublicam turbare desinant, quantum tempus, & prudentia permittit, suadent, si non persuadent. (3) quia illos non recipiunt, sed passivè se habent; &, si adveniant, portas eis aperire, cibosque ministrare metu mortis coguntur. *Si vi, metu-ve compulsus fuit hic, qui distractus est, dicemus eum dolo carere*; inquit Vlpianus, & habetur *leg. 16.§.1.D.de liber.caus.* unde Gothofredus *ibid.* universim loquens, ait, *Vis & metus à dolo excusant*. Et quia hujusmodi Religiosi metu & violentia aguntur, à dolo necessariò excusantur.

Ea, quæ ex metu fiunt, dolo carent.

An, qui non revelat, occultare dicendus sit?

Ex illa Propositione *Qui tacet* (qui non loquitur) *consentire videtur*, nascitur hæc *Qui non revelat, occultare censetur*. Et neutra est universaliter vera, nam habent congruas & analogas limitationes. In hujus Logicę Prodromo *art.4.* sic priorem propono, & expono. *Qui tacet; in rebus favorabilibus, & in cæteris, si possit & debeat loqui, consentire videtur*. Ergo posterior erit hæc, *Qui non revelat, quando ipse ex non revelando lucrum importat; &, si lucrum ex sua taciturnitate non importet, sed tamen potest & debet revelare, & non facit, occultare censetur*. Qua doctrina firmatur & dilucidatur *lex 1.D.de fugit.* in qua lego. *Quod autem Prætor ait*, recepisse; *ità accipimus, si susceperit servum alienum ad se: & est propriè* recipere, *refugium abscondendi gratia servo præstare*. Ergo *suscipere* latiùs patet, quàm *occultare*, quod oculatissimè perspiciens Modestinus *in leg.5.D.ad leg.Flav.de plag.* unum ab altero distinxit dicens, *Eum, qui fugitivum alienum suscepisse, & celasse doceatur, crimen, si probetur, evitare minimè poterit.* Nō judicabat Vir consultissimus susceptionē solam ad condemnationem sufficere, nisi accederet etiam celatio. At sola celatio sufficeret, quia includat aut non includat susceptionem, dolum malum importat, ut constat ex Deocletiani, & Maximini verbis, qui *leg.9.C.ad leg.Flav.de plag.* sic inquiunt. *Eum, qui mancipium alienum celat, Fabia legis crimine teneri, non est incerti Iuris*.

Aliud est latronem recipere, & aliud occultare, aut dolo malo recipere.

Cæterùm, *non revelare*, non est *abscondere*, nisi paulò antè expressæ circumstantiæ concurrant. Audi *leg.1.de fugit.* quæ id dilucidat. Ibi lego. *Is, qui fugitivum celavit, fur est*. Quid, si non celaverit, sed tantummodò nō revelaverit? *Lex 1.D.de fugit.* respondebit: quoniam, *qui novit furem, nec indicat, fur quidem non censetur, sed qui celat*, celat autem, qui ob lucrum, aut lucri spem non indicat: & etiam, qui cum possit & tenetur, non revelat.

Confirmantur hæc omnia *ex leg.1.C.de his, qui latron.occultav.* ibi occultando. *ex leg.1.de receptat. verb.* latere. *ex leg.2. eod. verb.* conservatus. *ex leg.1. C.de desert.lib.12.ibi* delitescere. *ex rubric.C. de his, qui latron. verb.* occultaverint. *ex pragm.1. de recept.ibi* tutum receptaculum, ac securam habitationem. *ex regni Constitutionibus*. Et vide Doctores, quos *nu.55.* Farinacius adlegat.

Hæc est doctrina communis, in quam omnes leges & Authores conspirant.

His præmissis terminorum Oppositionem contemplemur.

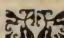
Horum actuum oppositio explicatur.

Occultat, & *Non-occultat*, nec non *Revelat*, & *Non-revelat*; sunt termini contradictorii; & si in eodem sensu sumantur, simul coexistere, aut simul abesse, ne quidem divinitùs possunt.

Non-occultat, & *Non-revelat*, possunt simul coexistere, non tamen simul abesse; & ideò opponi subcontrariè censentur.

Occultat, & *Revelat* contrariantur, & esse simul non possunt, sed tamen simul abesse possunt.

An, qui tacet, consentire dicendus sit?

CAPUT III.

DE MODO SCIENDI MORALI.

Quid, quotuplex, & quo ordine tradendus sit?

Quid significet Modus?

VARIAS apud Iuris peritos significationes *Modus* habet: sed nostra intersunt illis, qui hoc nomine significant specialem legem, sub quâ res fieri permittitur, vel jubetur. Balduinus *tit. de legatis*. [Modus, &c. significat moderationem quamdam rei de qua agitur adjectam, ut qui rem illam consequutus fuerit, aliquid vel faciat, vel det.] Ecce Modum confundit cum onere, quod est quid extrinsecum rei. At Nos vocem usurpamus strictiùs. Alii Modum cum conditione confundunt, errant tamen, quoniam ipse à verâ conditione plurimùm abest, nam obligationem differt, aut suspendit conditio, modus verò non item. Errant etiam, qui Modum cum fine confundunt: non enim ille finis, sed ratio, quæ rem ad finem dirigit. Et hoc sensu venit intelligendus Papinianus *leg. cui necessitas, D. liber. caus*. Est autem modus intrinsecus rem ipsam afficiens, & quo illa modo uti debeas, præscribens.

Modus pro onere. *Modus pro conditione.* *Modus pro fine.* *Modus nec est conditio, nec finis.* *Quid Modus sit?*

Hinc Modus manumissioni impositus exponit quot & quos servos, & quando possit dominus libertate donare, *leg. demonstratio. §. fin. de Condit. & demonstr. leg. 1. & 2. de his quæ sub mod. leg. placuit D. de usur. & §. cum ergo Instit. quibus ex causis manum non lic.* Hinc etiam Modus legatis constitui dicitur lege Falcidia, quæ testatorem dirigit, & normam ponit, juxta quam & non aliter legare debeat: quoniam legandi libertatem concedit, dummodò non minus quarta hæreditatis parte apud hæredem maneat *leg. 1. in pr. §. interdum. leg. 81. in fin. D. ad leg. Falcidiam. leg. 36. §. 1. D. de statu lib. leg. 24. D. de dolo*. Huc respexit Tacitus *libr. 1.* cùm dixit. *Legata non ultra civilem modum reliquit* hoc est, Non excessit in legatis modum, quem leges Civiles præscribunt. Hinc retentionis Modus explicat, quomodo res sit retinenda. *leg. 16. C. fam. ercisc.*

Modus manumissionis. *Modus legatorum.* *Quid Lex Falcidia statuat.* *Modus legandi.* *Modus retinendi.*

Modus servitutis, quo vehiculi genere, per quam fundi partem, quâ horâ, quibus temporibus, &c. eatur; qua parte aqua ducatur. &c. *leg. 32. D. de act. empt. leg. 1. §. illud tamen. D. de aqua quotid. leg. 4. §. 1. D. de servitutib. leg. 13. §. 1. de servit. rustic. leg. 11. D. quemadm. servit. amitt.* Hanc ob rem, qui modum excessit, ut consistat, ad modum reducendus est. *leg. placuit D. de usur. & not.* Vnde Iustinianus in *§. finitur instituт. de usufr.* cùm dixit. *non utendo per modum* voluit dicere, ut exponit Brissonius, non utendo per legem dictam in constitutione ususfructus.

Modus servitutis. *Modus pro lege.*

Hinc jam patet, quid sit Modus sciendi? Intellectum hominibus concessit Deus sed sub modo. Hic autem modus non est onus extrinsecum, quod inferat faciendi vel dandi gravamen, non est conditio *sine qua non*, sed ratio & lex intrinseca ipsummet intellectum afficiens, normamq; qua uti illo debeamus præscribens. Non est finis, sed intellectus usum ad finem ordinat. Sed ad quem? Ad notitiam scientificam, & ideò *Modus sciendi* vocatur.

Quid sit modus sciendi?

Sed dices. Scire, & Opinari sunt res toto cœlo diversæ; & pauca Viri docti sciunt, de multis opinantur; & ideò syllogismus probabilis vel opinativus, *Dialecticus* vocari solet. Ergo Modus, quem Deus Humano intellectui præscripsit, ad opinandum dirigitur; & non debet *Modus sciendi*, sed *Modus opinandi* vocari.

Differunt scire & opinari.

Sanè hæc Objectio postulare videtur, ut ante responsionem aliqua apud Scholasticos multos, ut species ab specie distingui, quæ nonnisi ut pars à toto, & via à termino distingui & secerni deberent. Profectò tres sunt operationes Medicinæ: Præservare, Sanare, Levare. An-ne speciè distinctæ? Minimè: una in alia clauditur; & si ad finem Ars pervenire non potest, manet saltem in via, & quò licet, progreditur. Finis hujus Facultatis est ab omni morbo corpus humanum præservare: si quando finem adsequi nescit, & homo in morbum incidit, illum restituere sanitati conatur. Et, si hoc non potest, saltem levat,

An pars à toto distinguatur specie? *An dentur tres Medicinæ species?*

An in Practico laudatur Speculativum?

levat, ut minori dolore supervivat. * In omni Scientia Practica includitur Speculativa, aliud enim est scire, & aliud facere: at sine scientia opus non fit, & ideò scitè dixit Doctor Angelicus, *Intellectus extensione fit Practicus*. Non ergo Speculativum & Practicum specie differunt, sed hoc illud includit, ut Totum Partem. * Idem de Intellectus Operationibus dicendum est. Tres ipsæ sunt; Apprehensio, Iudicium, Discursus. Sed neq; hæ distinguuntur specie, ut *Homo* & *Brutum*; sed vt inclusum & includens se habent: nam ex apprehensionibus judicium, & discursus ex judiciis componitur. * Sed neque aliter distinguitur à Scientia Opinio. A tenebris Intellectû Humanum Logica ad lucem dirigit, promovetq; à nocte in diem. Si ille ad finem (videlicet ad diem) perveniat, ubi nulla invenitur tenebrarum suspicio, scire dicitur: si in aurora permaneat, & crepusculino splendore fruiscatur, in quo plurimæ luci multa etiam immiscetur caligo, habebit Opinionem probabilem. Ergo, sicut Intellectus speculativus teste D. Thoma extensione fit Practicus: sic etiam Opinativus redditur lucis intensione scientificus. Est, quamdiu opinatur, Intellectus & tenebris & luce suffusus, qua tenebrarum impotentiam sentiscit, formidat, & ait, *Hæc quæ hoc mihi modo proponuntur, sese aliter habere possunt & forsitan aliter se habent*: verùm enim verò quà illuminatur multa luce assentitur, quia tametsi illud Objectum non exæquaret intellectum omnimoda luce suffusum, nihilominùs illum tanta tantùm illustratum exæquat. Hanc doctrinam didici à D. Thoma *part.3.quæst.9.art.2. in solut.ad.2.* dicente. *Quòd Opinio est via ad scientiam, quæ per demonstrationem adquiritur: quæ tamen adquisita potest remanere cognitio, quæ est per syllogismum Dialecticum* (Probabilem) *quasi consequens scientiam demonstrativam*. Suarez in hujus articuli Comment. ex his verbis colligit sensisse D. Thomam simul in eodem intellectu Scientiam & Opinionem remanere: sed ut scitè animadvertit Ioannes à S. Thoma, Sanctus Doctor opinionem à Cognitione per syllogismum Dialecticum adquisita distinguit. Vt hoc meliùs intelligas, & mentem Angelici Doctoris capias, aliam Quæstionem, ut decidas, produco, Interrogo. An in resurrectione carnis manebunt cadavera simul cum vita? An postquam Animæ cadaveribus refusæ sint in resuscitatis hominibus remaneant cadavera & Animæ simul? Respondebis & bene: corpus, cadaverq; esse idem materialiter, formaliter verò dif-

Quot & quæ sint mentis operationes?

Et, an distinguantur specie?

Quomodo Opinio & Scientia distinguantur?

Lucem immistam tenebris habet opinio.

Cur assentiamur Opinioni?

An Scientia & Opinio sint simul?

De carnis resurrectione.

Quid sit cadaver?

ferre: non enim qualecumq; corpus, sed quod caret animâ, quam habuerat, *cadaver* dicitur. In carnis autem resurrectione vivificabuntur cadavera, at verò post resurrectionem non manebunt sub ratione cadaverum, sed sub ratione corporum animatorum; nam adveniente forma tollitur formæ privatio. Sic philosopharis, & bene, & me doces, quo debeam modo de Scientia & Opinione discurrere. In cognitione per syllogismum probabilem adquisita duo reperiuntur; nempè objecti notitia, & evidentiæ privatio, quam comitatur formido. Nomen *Opinio* est nominis *Cadaver* simile: utrumq; enim includit, nimirùm positivam entitatem actus & evidentiæ carentiam, quæ est quædam forma negativa. Opinio igitur, si sic accipiatur, non potest cum Scientia componi: at hoc potest cognitio per syllogismum Dialecticum adquisita, hoc est, illa notitia positiva, quam dicit pro materiali opinio; Nam sicut vita non poterit esse simul cum cadavere, bene tamen cum corpore, quod erat cadaver, antequam illa superveniret: sic similiter scientia, non potest esse simul cum Opinione, bene tamen cum illa cognitione, quæ antequam superveniret claritas, erat Opinio. Hæc est expressa Cajetani sententia; nam hunc eumdem locum S. Thomæ dilucidans asserit, *Cognitionem Dialecticam ante Demonstrationem habere rationem Opinionis* (inficiebatur enim claritatis carentiâ) *postea autem* (superveniente claritate) *non habere rationem Opinionis, sed solum manere cognitionem Dialecticam cessante illa cognitione* ratione) *formidinis ex parte subjecti*. Quod certè debet intelligi de eadem numero cognitione, quidquid Ioannes de S. Thoma contrà objecerit.

Quid sit Opinio?

Cur nequeat cum scientia componi?

An Ioannes à S. Thoma bene Cajetanum intelligat?

Agemus igitur impræsentiarùm de Modo sciendi; conabimurq; finem, hoc est ad scientificam, evidentemque cognitionem pertingere, ad quam si fortè pervenire non liceat, promovebimus iter, quo usque possimus, & remanendo in via Probabili cognitione fruemur.

Quem Modus sciendi finem habeat?

Vt autem, quid Modus sciendi sit profundiùs scias, dabo mellea S. Bernardi verba, qui tametsi de supernaturali agat Logica, congruè poterit intelligi de Naturali; maximè, cùm in Christianis omnes scientiæ scholasticæ, & omnes Morales Virtutes, si (quod debent) Charitate formentur, sint (si liceat sic loqui) quodamodò supernaturalizatæ. His igitur verbis Sanctus Abbas, *serm.36.in Cantic.* exponens illud ad Corinth 8. *Si quis existimat se scire*. Sciendi Modum ingeniosè describit. *Vides*, ait, *quòd non probat ma-*

Logica duplex: naturalis, & supernaturalis

Quomodo S. Bernardus Modum sciedi definiat?

lum scientes, si Modum sciendi nescierunt? Vides, quomodo fructum & utilitatē Scientiæ in Modo sciendi constituit? Quid ergo dicis Modus sciendi nisi ut scias, quo ordine, quo studio, quo fine, unum quodque scire oporteat? Quo ordine? ut illud prius, quod maturiùs movet ad salutem. Quo studio? ut illud ardentiùs, quod vehementiùs ad Amorem. Quo fine? ut non ad inanem gloriam, seu ostensionem; sed ad tuam & aliorum salutem. Ergo Modus sciendi in Dialectica docebit nos, quo ordine, quo studio, & quo fine, colere intellectum debeamus. Laboris studiosi finis, non debet esse inanis gloria impus dilectionis Divinæ: nam de hoc ipso studio dixit Paulus, *Scientia inflat, Charitas verò adificat.* Quoniam, ut serviamus Deo, & prosimus hominibus, studere debemus. Hoc sit nostrum studium, ut in Dei & proximi dilectione crescamus. Ordinem præscribit ipsamet rerum tractandarum natura; quia adscendere debemus per gradus, & non possumus incipere à summo. Sanè scala, per quam ad Sapientiæ Arcem subrigemur, & nobis præparavit Logica, tres gradus habet, Primus definit, secundus dividit, tertius argumentatur. Ergo Modus Sciendi sumptus pro Arte Practica est triplex, videlicet, Lex, & Regula docens, dirigens & cooperans ut bene Intellectus definiat, adæquate dividat, & securè discurrat, & argumentetur Intellectus; & sumptus pro ipsamet praxi erit triplex similiter, nimitùm, Definitio, Divisio, & Argumentatio.

Dialectica Finis: — *Studium:* — *Ordo.* — *Quot sint gradus sciendi?* — *Quotuplex sit Modus sciendi?*

Sed quo illæ ordine tradendæ sunt? De Argumentatione ne dubita, est enim illa ultimo loco necessariò exponenda, Definitionem & Divisionem respiciet, & utra utri præponi debeat examinabit. Pro Definitionis Primatu sic argumentaris, Divisio est aliquid, ergo habet suam essentiam, ergo illam debet definire, qui tradat. Ergo antequàm de divisione agat, docuisse debet leges Definitionum; nam aliàs quid sit *Divisio* explicare non poterit. Sed hæc ratio potest simili excursu contra Definitionem retorqueri, quoniam suas habet species & differentias Definitio. Ergo communem Definitionis conceptum debet, qui de illa disserat, in minùs communes dividere: Ergò antequam de Definitione agat, debet leges Divisionum docuisse; nam alias se bene illam divisisse demonstrare non poterit. Hæ duæ rationes ita Definitionem Divisionemq; involverint, ut hæreret animus, & utram priùs deberet illustrare, nesciret. Ergò aliò recurrere debemus, ut controversiam dirimamus.

Quem ordinem Modi sciendi observent? — *An Definitio debeat Divisioni proponi?*

Sit Conclusio, *Univoca priùs sunt definienda, quàm dividenda: Æquivoca autem contrà; priùs dividenda sunt, quàm definienda.* Docuit nos utramq; Conclusionis partem Vlpian. *Instit. libr. 1.* nam cùm nomen *Ius* sit æquivocum, aut saltem ita analogum, ut non possit ad unicum communem conceptum reduci, priùs divisit nomen exponendo, quo sensu acciperet. Et quia illo Iurisprudentiam ipsam significari voluit, progressus fuit, & hoc nomine ab aliis significationibus secreto, & ad hoc membrum speciale determinato, definitionem tradidit. Hinc patet Definitionem Nominis posse fieri dupliciter: nempè, vel sumendo unum membrum expressè, & ut tollatur æquivocatio, illud ab aliis membris separando: ut, si dixeris. *Aries, si hoc nomine Cœleste intelligatur, est primum signum Zodiaci.* Vel omnia membra enumerando; ut, si dixeris, *Canis, vel est animal domesticum, vel Constellatio cœlestis, vel lapis prominens, in ædificio: nos qui tractamus Astronomica, vocem in secunda significatione usurpabimus, Est autem Canis, quidam Asterismus, &c.* Ex istis duobus modis primum amplexus est Vlpianus *loc. cit.* posteriorem Paulus *libr. 4. ad Sabin.* Et quidem Vlpianus, postquam quo sensu acceperat vocem Ius exposuerat, illud definit dicens, *Ius* (hoc est, Iuris prudentia) *est Ars boni & æqui*: Et posteà Iurisprudentia jam definitam in Publicam & Privatam divisit dicens *Hujus studii* (Iurisprudentiæ) *duæ sunt Positiones, Publicum & Privatum, Publicum Ius est, quod ad statum Rei Romanæ spectat. Privatum verò, quod ad singularum utilitatem. Sunt enim quædam publicè utilia, quædam privatim.* Hanc Iurisprudentiæ divisionem in Publicam & Privatam, esse generis in species, non judicavit Vlpianus, & hanc ob rem membra dividentia *Positiones*, & non *Species* nominavit. Est porrò divisio non conceptus univoci, sed analogi, & ideò vocibus ille utitur, minùs notis in Peripatu.

Resolutio utramque Opinionem concilians. — *Leg. 1. D. de just. & jur.* — *Nominis definitio duplex.* — *Aries vox æquivoca.* — *Canis vox æquivoca.* — *leg. 11. D. de Iust. & Iur.* — *Quid & quotuplex sit Iuris prudentia?* — *An in Species dividantur?*

QVÆSTIO INCIDENS.

Ad quam Mentis Operationem Modus sciendi pertineat?

Modus sciendi, ut paulò antè dicebam, est Ars Intellectum dirigens, & in Definitionem, Divisionem, & Argumentationem dividitur: &, *Ad quam Mentis Operationem ille spectet?* interrogat Ingeniosa Curiositas.

Quid sit Modus sciendi.

De Argumentatione moveri nequit Dubium: ipsa enim ad Tertiam pertinet. Ergo

Quid de Argumentatione statuendum?

Ergo de Definitione tantùm & Divisione disputabimus.

PRIMA SENTENTIA Definitionem, & Divisionem ad Primam mentis Operationem reducens.

ILlas Dialectici communiter ad Primam Operationem Intellectus reducunt: in hac enim Propositione, *Homo est animal rationale*, Prædicatum *Animal rationale* est Definitio: & Prædicatum est simplex terminus, ad Primam mentis pertinens Operationem. Et quidem ad secundam non pertinere probant, quia Definitio aliquando dicitur esse *bona* vel *mala*; nunquam autem esse *vera* vel *falsa*: & tamen, si ea esset integra Propositio, vocari *vera*, aut *falsa*, necessariò deberet. Et hic modus loquendi hodie est in schola communis. Complutenses *in Institut. ad Logic. cap. 2.* id statuunt clarissimè. [Observa, inquiunt, quòd inquirenti, &c. qualis sit hæc Definitio? nunquam respondebitur, est *vera* vel *falsa*; quia significare veritatem, vel falsitatem est propriũ solius Propositionis, sed respondebis, *est bona*, si servet leges adsignatas; vel *mala*, si non observet. &c.] Sentiunt ergo Complutenses, ad Primam, & non ad secundam mentis Operationem, Definitionem pertinere.

Nec Definitio, nec divisio dicenda est vera, aut falsa, sed bona aut mala.

In Divisione etiam nihil volunt affirmari aut negari, quando enim dicimus, *Animal, quod est Rationale, aut Irrationale*, videmur subjectum Propositionis ponere & de Animali velle aliquid prædicare. Ad Primam ergo mentis Operationem revocatur Divisio. Accedit, quòd etiam Divisio dicenda sit *bona* vel *mala*, & non *vera* vel *falsa*. Audi Complutenses, qui *libri citati cap. 3.* sic inquiunt. [Circa modum loquendi observanda sunt, quæ de Definitione statuimus. Vnde &c. inquirenti, qualis sit? dices *bona*, vel *mala*, non autem, *vera* vel *falsa*. &c.]

SECVNDA SENTENTIA. Definitionem, & Divisionem, ad secundam Operationem Intellectus reducens.

SEd & utram alii ad secundam reducunt: inquiunt enim hæc verba, *Animal rationale* non explicare naturam Equi. Cujus ergo? Quid sciam, nisi Definitum sumatur. Posito autem definito, tota Definitio erit, *Homo est animal rationale*, quæ Definitiva Propositio est, & poterat *Definitio* vocari.

Ad illud quod dicebatur, videlicet Definitionem passim *bonam*, aut *malam* dici, nunquam *veram*, aut *falsam*; respondent, eamdem enunciationem esse Assertivam & Definitivam; quà Assertivam, *veram* aut *falsam*, non autem *bonam*, aut *malam* dici: quà Definitivam dici *bonam* aut *malam*, & non *veram* aut *falsam*.

An Divisio consistat in Propositione Disjunctiva?

Et venientes ad Divisionem, inquiunt, illam his concipi verbis debere, *Animal est Rationale, aut Irrationale*, in quibus expressè continetur Disjunctiva Enunciatio. Secundæ igitur mentis Operationi accensenda est Divisio.

TERTIA SENTENTIA. Eosdem dicendi Modos (Definitionem & Divisionem) Tertiæ operationi Intellectus adjudicans.

SVnt tandem alii, qui tam Definitionẽ, quam Divisionem ad Tertiam pertinere asseverant, docentque illas ut definiendo & dividendo argumentemur intellectum dirigere. Complutenses *in Institutionib. ad logic. lib. 1. cap. 2.* sic inquiunt. [Inferuntur duo Modi arguendi in Definitione. PRIMVS est, quod à Definitione ad Definitum, & è converso, valet benè Consequentia, tàm affirmativè, quàm negativè; ut *Est animal rationale, ergo est homo. Non est animal rationale, ergo non est homo.* &c. SECVNDVS est, quod quidquid prædicatur de Definitione, prædicatur de Definito, & contra; ut, si dicas, *Animal rationale est sensibile, ergo homo est sensibilis. Homo est discursivus. Ergo animal rationale est discursivum.* Hoc autem procedit in Prædicatis realibus; non autem in illis, quæ conveniunt rebus per operationem Intellectus [*] & ideò non valet, *Animal rationale est oratio. Ergo homo est oratio.* Et sic de aliis.

Quo modo in Definitione argumentemur?

**] Non video cur hæc limitatio à Complutensibus ponatur, nam hic agitur de Definitione, & hæc verba* Anima rationale *materialiter sumpta, nõ sunt definitio Verbi* Homo *materialiter sumpti.*

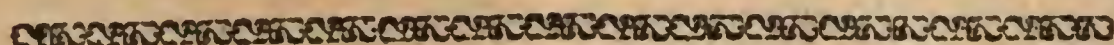
Etiam quæcumque de Divisione dicuntur, ad argumentationem ordinantur. Vnde *lib. cit. cap. 3.* Complutenses. [In Divisione tripliciter possumus arguere. PRIMO à Diviso ad omnia membra dividentia, & è converso valet Consequentia, tam affirmativè, quàm negativè: unde hæc est legitima, *Est animal, ergo rationale, vel irrationale. Est rationale, vel irrationale. Ergo animal.* SECVNDO, à quolibet Membro dividente ad Divisum valet affirmativè, non verò negativè; ut, si dicas. *Est rationale, Ergo animal*, tenet Consequentia: si autem dicas, *Non est rationale. Ergo non est animal*, non valet, quia potest esse brutum. E contra verò à Diviso ad quodlibet membrum dividens valet negativè, non verò affirmativè, ut si dicas, *Non est animal, Ergo non est homo*; tenet Consequentia. Sed hæc non valet, *Est animal. Ergo homo*; quia potest esse leo. TERTIO à Diviso cum negatione aliorum Membrorum dividentium valet Consequentia ad affirmationem alterius Membri, quod superest; ut, si dicas, *Est Elementum; & non Ignis, Aer, vel Aqua. Ergo est Terra.* &c.].

SENTENTIA AVTORIS.

HÆ sunt tres diversæ Sententiæ, quæ in hac Quæstione haberi possunt: quas puto, in re non differre inter se, sed in modo loquendi tantummodò, & in modo

Cur post propositiones, & ante syllogismos de Sciendi Modo disputamus?

modo accipiendi vocabula. Nos ergo, quia id ad majorem facilitatem conducit, post Caput de Propositionibus, de Modo sciendi differimus; nam ad Iudicium Definitio & Divisio potiùs, quàm ad Apprehensionem Simplicem spectare videntur. Et Argumentatio, tametsi posset ad Propositionem Rationalem, aut Causalem reduci, in fine hujus Capitis collocari poterit, ut viam expeditam & facilem Capiti sequenti aperiat, in quo de Tertia Mentis Operatione ex professo tractabitur.

ARTICVLVS I.

De Definitione. *Quid, & quotuplex sit? Quo modo Res non solùm per Rationes, & Formalitates essentiales sed & per Accidentales, immò etiam per Nomina definiantur. Praescribuntur Definitionum Leges; & inquiritur, An illas Doctores observent? Et, quia Nomina interdum unico Charactère exprimuntur, quaeritur,* Quid L. C. D. π̄. ff. §. & *aliae similes Notae significent?*

De Definitione universìm sumpta quiditate.

Efinitio universim sumpta est *Oratio explicans naturam rei*: &, ut id praestet vel rei, quae definitur, Nomen, vel essentiales partes, vel proprietates & accidentia in examen appellat. Si primum, dicitur *Etymologia*, si secundum *Definitio essentialis*, si tertium *Descriptio*, seu *Definitio accidentalis*. Et, si fortassè dicas Descriptionem, aut Accidentariam Definitionem, sub Definitionis Definitione non comprehendi, accidentia enim, & non rerum essentias, aut naturas exponit; respondebo essentiam esse quae inquiritur, & in ejus notitiam per genus & differentiam à priori, à posteriori per accidentia, & circumstantias deveniri. De singulis breviter differamus.

An Definitionis Definitio Descriptioni conveniat?

SECTIO I.

De Etymologia, seu Nominum Definitione.

Quid Etymologia sit, & unde dicatur?

TAmetsi nomen ἔτυμος, hoc est, *Verus*, & *Verax* latè pateat, jam ἔτυμον significat Nominum veritatem, & Facultas, quae illam considerat dicitur ἐτυμολογία. Et quia in ipsis rerum Nominibus latent interdum plurima, sunt ipsa à Viris doctis oculatissimè consideranda. Quam ob rem Α'ρχὴ τῆς παιδεύσεως ἡ ὀνομάτων ἐπισκεψις, *Initium Doctrinae est nominum consideratio*; apud Arrianum libr. 1. de Epict. disp. cap. 17. & Christianum Hoffmannum, libro, qui Vmbra in Luce inscribitur, exclamat Socra-

An, & ad quid sit utilis?

tes; & meritò, Nomina enim, ut scitè nos monet Plato, sunt breves quaedam rerum Definitiones.

Porrò in Nomine cujuscumq; rei quatuor possunt breviter in examen venire. Literarum figura, Sonus, Nomen, Significatio.

SECTIO II.

Nomen Rei, aut Persona per Figuras Literarum exponitur.

NVdas Characterum Figuras depingendo, cùm scribimus, conceptas res significamus. Et quia easdem Figurae verbis possunt describi etiam verbis easdē poterimus literas imaginare. Praestiterunt id olim Poetae Veteres, nuper Recentiores nonnulli: unum, aut alterum exemplū proponamus.

Quidam Rusticus analphabetus apud Euripidem (ut ex Athenaeo Novitii scriptores recensent) his rudi modo verbis THESEI nomen exponit.

Ἐγὼ πέφυκα γραμμάτων μὲν οὐκ ἴδρις.
Μορφὰς γὰρ λέξω καὶ σαφῆ τεκμήρια.
Θ Κύκλος τὶς ὡς τόρνοισιν ἐκμετρούμενος
Οὗτος δ' ἔχει σημεῖον ἐν μέσῳ σαφές.
Η Τὸ δεύτερον γὰρ πρῶτα μὲν γραμμαὶ δύο.
Ταύτας διείργει δ' ἐν μέσαις ἄλλη μία.
C Τρίτον γὰρ βοστρυχός τις ὡς εἱλιγμένος [*]
Τὸ

[*] Errant hic Typothetae, sùm in margine ponunt nomen θησευς: non enim minusculas literas, sed capitales ob oculos proponit Rusticus; & errant iterum Σ quarto & sexto loco ponendo; est enim C. & non Σ litera quam ille depingit.

Τὸ δ' αὖ τέταρτον ἦν εἰς ὀρθὸν μία.
E Λοξαὶ δ' ἐπ' αὐτῆς τρεῖς κατεστηριγμέναι
Εἰσίν τὸ πέμπτον δ' οὐκ ἐν εὐμαρεῖ φράσαι.
Υ Γραμμαὶ γάρ εἰσιν ἐκ διεστώτων δύο
Αὗται γὰρ συντρέχουσιν εἰς μίαν βάσιν.
C Τὸ λοίσθιον γὰρ τῷ τρίτῳ προσεμφερές. [*]

Quos versus Natalis Venetus sic reddidit.

Cum literarum non peritus ipse sim
Dicam Figuras signaq; evidentia.

Θ Est Circulus torno velut factus bene
Signumq; habens in ventre quod clarè patet.
H Binas secunda forma lineas tenet
Dispescit medio incidens mox altera [a]
C Cincinnus inde tortus ipsa tertia.
E Subit Figura quarta recta linea
Tres incidentes [b] dividunt hanc lineæ.
Y Quintam minus promptum sit ipsam dicere,
Sunt differentes lineæ inter se duæ
Quæ conveniunt ambæ simul in unã basim
C Extrema differt nil figura à tertia.

a] Secundus per scit me est Trochæus, & Iambus esse deberet. Et vox incidens secundam corripit, Ergo venit à cado, non à cædo.

b] Et idem de voce incidentes dicendũ est.

Fuit curiosè imitatus Euripidem D. Franciscus de Azevedo in Comœdia, quę obsidionem expugnationemque Granatensis Civitatis proponit, nonnullosque mirabiles casus & occasus recenset. Vult Legionarium Lucium adolescentem generosum, Armindæ sponsum, dum cum Christianis copiis audacter adversarios aggreditur, vulneratum & captum postridiè mortuum: & cum pompa militari (nam etiam apud hostes habetur nobilitatis & dignitatis ratio) postridiè conditum in sepulchro marmoreo, cui insculptum fuit ab infortunii sociis in Castellana lingua nomen LVCIO.

Hæc cogitata Historia insolentiis non caret; & inter alias hæc est animadversione digna; Nam Principum illustrium cadavera non sepeliuntur apud hostes, sed rediumuntur auro, ut in suorum avorum condi possint sarcophago.

Ergò Armindam audiunto.

Arm. *No tengo un rato de gusto,*
Despues de Lucio esta presso
En la Ciudad de Granada
En manos del Saraceno. [a]
Pero alli viene un Trompeta
Del Rey Chico, Caballero.
Porque causa se ha hecho salva?
Que hay en la Ciudad de nuevo.

Tubicen. *De nuevo nada, Señora,*
De viejo si; que se ha muerto
De los Christianos cautivos
Vn valeroso mancebo.

Armind. *Pero como se llamaba?*

a b] Ab Ismaele Mauri & Turca proveniunt. Sara illã nomine progenuit Agar, & ideò Ismaelitæ, Agareni, & Saraceni dici solent. Quia tamen Sara erat domina, Agar ancilla, illos (ut in a) honoris gratia Saracenos, & (ut in b) Agarenos, vocamus, ubi eos contemnimus, & vilipendimus.

Tubic. *Esto no lo se por cierto;*
Pero por algunas señas,
Pues que gustais de saberlo,
Explicare brevemente,
Señora, el nombre del Muerto,
Que aunque de leer y escribir
No tuve jamas Maestro,
Las Letras, que sus Amigos
En el Marmol esculpieron,
Sin saber como se llaman,
Las pintare por lo menos.

La primera, era dos lineas
Vna en pie y otra en el suelo. L
Y la segunda un Compas,
Las puntas vueltas al Cielo. V
La otra de una nueva Luna
Representaba los cuernos. C
Era la quarta un baston
Delgado pero derecho I
Y ultimamente la quinta
Era un Circulo perfecto. O

Nomen LVCIO per Figuras Literarum describitur.

Armind. *Moro, que has dicho? que has dicho?*
Mira, Traydor, que me has muerto.
Lucio es el que se murio:
De Lucio ha sido el Entierro;
Lucio me dicen las señas,
Que me ha dado el Agareno. [b]
El fin mi vivir no supo;
Yo sin el vivir no puedo.
El fin mi vivir no quiso,
Yo sin el vivir no quiero.

Literarum Figuras à Tubicine verbis descriptas Arminda colligit, & discit illis exponi nomen LVCIO.

Sicut apud Euripidem ille imperitus Rusticus descripsit aliquorum Græcorum Characterum figuras, potuisset alius omnes depingere, si placuisset Euripidi. Idem de Abecedario Hispanico, cujus nonnullas Tibicen literas verbis exposuit, dixero. Cæterum, quia Carmina, quæ in nostræ Metametricæ Apolline Acrosticho Musa I. leguntur, figuram Hebraicorum characterum concernunt, uberioris doctrinæ gratia illa subjicio.

Hebræorũ Characterum figura verbis repræsentantur.

ALEPHBETHVM.

Aleph *curva refert præfortis cornua tauri.* א
Beth *domus est, veterem servans Hebræa figuram.* ב
Gimel *gibbosi mentitur terga cameli;* ג
Dalet *porta patens, venientes excipit omnes.* ד
He *loquitur digitis & nutu singula prodit.* ה
Vau *retinet clavi, periit quo Sisera, formam.* ו
Zaiin *Herculeum vibrat cum turbine fustem.* ז
Chet *terret reprobos, Vitam credentibus adfert.* ח

Thet

Theth *coclea formam repræsentare videtur.* ט

Iod, *si vis, manus est: si vis, confessio fiet.* י

Caph *bene depingit crescentis cornua Lunæ.* כ ך

Lamed *ad prunas vitulorum corpora torret.* ל

Mem *maculat vestes, maculatas abluit unda.* מ ם

Nun *sibi piscis erit primò, post filius infans.* נ

Samech *vipereo reflexum sibilat ore.* ס

Aiin *fontanam præbet sitientibus undam.* ע

Pe *Domini celebres in laudes ora resolvit.* פ ף

Tzade *setigeris acuit venabula porcis.* צ

Qoph *celeri saltu scandit quasi simia malum.* ק

Resc *quandoq; caput, nonnunquam denotat Irum.* ר

Scin *sua Neptuno præfert regalia sceptra.* ש

Thau *sacra forma Crucis, signans in fronte fideles.* ת

Vltima linea antiquam formam hujus characteris describit; olim enim apud Hebræos *Thau* habebat formam, quam hodie apud Latinos *Te*, & apud Græcos *Tau*.

Cum antepenultimam scribebat Poeta recordabatur in Proverb. 10. 4. legi ראש ו
וש *pauper*.

SECTIO III.

Exponitur Rei, aut Personæ nomen per pronunciationem Literarum.

Singulæ literæ suum valorem determinatum habent; possunt enim singulæ à cæteris per sonum & pronunciationem discerni.

Singulæ Literæ suum sonum reddũt, & propriam prolationem habent. Quo singulæ modo debeant exprimi Martianus Capella exposuerat, illumque imitatus Quintianus Stoa hos Hexametros edidit.

ABECEDARIVS.

A *sub directo memorabilis oris hiatu est.*
B *simul inclusis profertur utrinque labellis.*
C *linguam adpulsos compellit adusque molares.*
D *cogis superos linguam contingere dentes.*
E *paulum pressa profertur gutture lingua.*
F *labrum inferius superis cum dentibus urget.*
G *damus extremum urget cum lingua palatum.*
H *oritur tractis cum ventus faucibus halat.*
I *linguam impellit collidi dentibus imis.*
K *fauces format media cum parte palati.*
L *facit extremum contingens lingua palatum.*
M *cùm fit pressum premitur per utrumque labellum.*
N *lingua adpulsa collidit litera dentes.*
O *venit, exoritur cùm spiritus ore rotundo.*
P *datur, eruptis ter litera quinta labellis.* [a]
Q *fit in adpulsu, cum stringimus ora palati.*
R *facit, ut supero crispetur lingua repulsu.*
S *cùm fit, peragit colliso sibila dente.*
T *linguæ impulsu contactis dentibus exit.* [b]
V *facit os strictum, sic promula labra fastigat.*
X *reddit quidquid C atq; S formare videmus.* [c]
Y *psilon apprensis labris procedere jussum est.*
Z *eta sepulchrales imitatur concita dentes.*

a] *Quæris quid appelles illud ter? hoc est, An hæc litera ter quinta sit; an verò ter labiis eruptis proferatur? Respondeo illud ter debere cum* quinta *conjungi, P enim in abecedario locum quintum-decimum obtinet.*

b] *legi debet* linguæ *non* linguam, *ut in aliquibus libris habetur.*

c] *Latinorum X, est duplex litera, & non semper repræsentat C & S. nam aliquando ponitur pro G. & S. ut ex sequentibus constare poterit. Nam* Luceo *in præterito dat* luxi, *&* Lugeo *etiam* luxi. *at ibi* luxi *est* lucsi, *& hic est* lugsi.

In nostra Metametrica *loc. cit.* Characterum hanc etiam descriptionem reperio: & illam subscribere volui, quia multas Latini Abecedarii Literas ex pronunciatione distinguit.

ABECEDARIVS PHILOSOPHICVS.

A *Voce vocat pluviam princeps de robore cornix.*
B *Pone bidens viridi post matrem balat in herba.*
C *Inde suis fulges formosa coloribus Iris.*
D *Iuxta dimidiæ clarescunt cornua Lunæ.*
E *Sterno maritalem Rhenana per oppida lectum.*
F *Eolibus solis, & Græcis cognita vive.*
G *Rite represento coclearum concava secta.*
H *Quem mihi Cres aufert, reddit Romanus honorem.*
I *Nostra cavernicolis vox est gratissima gryllis.*
K *Me Latii coluere Patres, odere nepotes.*

L *Gramina falce meto, vitulis jentacla futura.*
M *Plus reliquis valeo Connymphis omnibus una.*
N *Zūrra ferem, nisi me jussissent stare Quirites.*
O *Sphæra Syracosii sum cognita clara Magistri.*
P *Inter Cadmæas soleo latrare sorores.*
Q *Ausonias solùm virtus mea nota per oras.*
R *Parva fuit nostri Latiis reverentia priscis.*
S *Contempsêre meum semper male numen Athenæ.*
T *Belgica præcipuè summo me tollit honore.*
V *Ingeminant Vlulæ nostram sub nocte Poesim.*
W *Germanus tristem Vates denuncio cladem.*
X *Ferre Crucem doceo, vincet me quisque Magistra.*
Y *Pythagoras nostrum primus detexit honorem.*
Z *Hospes sum Romæ, genuit me Græcia Civem.*

Et hunc Abecedarium *Philosophicum* vocari placuit, quia in multis Literis modum realem & physicum, quo illæ proferuntur exponit. Superest, ut eum scholiis sequentibus dilucidemus.

NOTÆ.

VT meliùs intelligantur Carmina præcedentia, addimus hæc scholia.

Quæ sit Cornicis litera?

A) exprimit sonum Literæ, quoniam Cornix exprimit vocalem *A*. Virgilius.

Tunc Cornix pluviAm plenA vocAt improbA voce
Et solA in siccA secum spectAtur ArenA.

An Oves belent potiùs, quàm balent?

B) Etiam à voce nomen habet; unde mirari debeat, cur oves, cùm dicant *be*, à Nomenclatore *balare* dictæ sint, cum deberent *belare*.

De Arcu Calesti.

C) Convertit ad Iridem oculos; quæ, quia Arcus repræsentat imaginem *el Arco* ab Hispanis vocatur. Etiam Latinè *Arcus* dicitur, & in hac significatione solet per secundam inflecti. Cicero de nat. deor. *Cur autem Arci species in Deorum numerum non reponitur.* Et quia *Iris* Græcè fæmenini generis est, ut *Arcus*, ubi *Iridem* sonat, fæmenini esset generis, Ennius jussit.

Cujus generis sit nomen arcus?

D) Poeta hic, non sonum, sed figuram respexit.

E) syllaba est, quæ Germanicè *matrimonium significat*.

Quo modo Matrimonium appelletur Germanicè.

F) *Digamma* à figura vocatur, nam suum Gamma Græci pingunt sic. Et hanc ob rem *litera scandens literam* nominatur à Plauto. *Æolica litera* appellatur interdum, quoniam ejus pronunciatione & figura Æoles utebantur; nam sicut Hispani veteres, ubi juniores *ballo, hizo, hijo*, &c. dicimus, *fallo, fizo, fijo*, &c. dicebant, sic ponebant F Æoles, ubi densam aspirationem Attici.

Quæ sit Digamma?

G) In hoc figuram carmine Poeta consideravit.

H) Verum est hodie, quod hic dicitur; nam Græcus non numerat inter literas aspirationem: at illam olim numerabat. Vossius de arte Grammat. libr. 1. cap. 16. pag. 71. sub fin. [Vt Attici ponunt H in versu, idq; tum initio, tum medio; ita Æoles utrobique pro eo F scribunt. Attica enim est scriptura HΟΔΟΣ, & ENHΟΔΙΟΣ, ac Æolica est FOINOΣ & TAFΩΣ, pro οἶνος & ταώς. Sane semel iterũque [*] testatur Priscianus sese in tripode vetustissimo, qui stabat in Xerolopho Byzantii invenisse sic scriptum ΔΗΜΟΦΟFΩΝ ΛΑFΟΚΑFΩΝ &c.]

An Aspiratio sit litera?

[*] libr. 1. cap. de numero literarum; & libr. 6. quo loco de terminatione agit.

I) Sonum respicit, quem grylli proferre videntur.

K) In manuscriptis antiquis etiamnum legitur *Kajus*, *Kæsar*, &c.

An K fuerit à Latinis recepta?

L) Figuram Poeta expressit, est enim falci similis, qua rustici fœnum demetunt; nempe illi, qua armatur in picturis Mors, & vocatur ab Hispanis *Guadaña*. Et hic obiter nota, hæc Hispanica nomina *Podon*, *Hoz*, & *Guadaña* differre inter se, & tamen pro omnibus poni Latinè *Falcem*. Est autem, *Podon*, falx parvula, qua arborum ramusculi superflui amputantur. *Hoz* autem est falx quædam major, qua demetuntur segetes; & tandem *Guadaña* illa falx maxima, qua fœnum cæditur.

Quo modo differant inter se voces Podon, Hoz & Guadaña.

M) Convertit ad aritmethicam Poeta oculos; nam literæ quibus Romani uti solent in numeris, sunt I.V.X.L.C.D.M. & valent, 1.5.10.50.100.500.1000. Plus ergo valet sola M. quàm cæteræ literæ simul sumptæ.

Quænam literæ sint Numeraria in Abecedario Latino?

N) Hæ duæ literæ N & Z sola differre positione videntur.

O) In voce Syracosii corripiunt Virgilius & Ovidius illud *co*, tametsi Græcè Συρακούσιος per ȣ dipthongũ scribatur. Et correptionis ratio hæc est, Dipthongus ȣ producitur, nam est OY, & duas vocales habet; ubi ergo perdit alteram vocalem, in prolatione minus tempus impendit. Et hæc litera Sphæricam figuram habet.

Cur ȣ quando sonat ut O corripi debeat?

Litera Phœnicia quæ?

P) Phœnicias literas quæ fuerunt tantum sedecim, invenit Cadmus unde apud Sextum Philosophum canebat Timo,

Φοινικικα σήματα Κάδμου.

—— *Cadmi Phœnicia signa.*

Litera canina, quæ?

Dicitur autem *latrare*, quia hac figura Græci suum ρω delineant, quæ est canina litera, quam ubi ringuntur invidia, exprimunt canes.

Q) Est Latinorum litera, quam non admittunt Græci.

Sinenses literA R pronunciare non possunt.

R) Sunt populi, qui R proferre non possint. Sinenses in fine Orientis positi, pro R semper proferunt L. Etiam Americani in Occidentis fine constituti, eadem litera carent: ait enim P. Augustinus Vetancurtius in Arte Linguæ Mexicanæ. fol. 1. *Carece la Lengua Mexicana conforme a la mejor pronunciacion, de siete letras, que son* B,D,F,G,R,S, j. &c. Eam apud Latinos Græcosq; , opinione aliquorum, omiserunt antiqui, nam *Valesius* pro *Valerius* dicebant. Et nuper in Gallia liber prodiit, *l R abandonée* dicitur, quod in ipso præter illam quę in inscriptione legitur; nulla alia *R* inveniatur.

Quibus nam literis careant Americani?

De sono literæ S.

S) Nescio, cur Græcorum Σ non æquivaleat nostræ S. Interim Poeta Atticam Dialectum respexisse videtur, in qua pro Σ passim T usurpatur.

T & D. non differũt in lingua Germanica.

T) Belgæ immò verius Germani ipsam D scribunt quidem, sed tam durè proferunt, ut illam non discernant à T.

An V & u distinguantur?

V) Auditur in Vlularum næniis. Dividitur in vocalem & consonam: quas stylus antiquus confundebat, & jam junior distinguit; nam vocalis scribitur sic U, consonans sic V.

De W quomodo proferatur?

W) Est litera Linguæ Germanæ propria; & vocatur Weh quod nomen vult Poeta æquipollere interjectioni *Va*. Et hic obiter nota literas duplices à secundariis debere necessario distingui, nam duplices sunt X & Z, quarum prior pro C S, aut G S, scribitur, posterior autem pro SS. At quia C, *N, L, R,* in Hispania, & in Germania *V* duplicem sonum habet, ut prior à posteriori distinguatur, cum priori modo litera proferri debet, simplex ponitur; cum verò posteriori subponendo aut superponendo punctum, aut duplicando characterem (ut conspicis ç, ñ, *ll*, *rr*, W.) admonentur Lectores ut erroris præcludatur occasio.

Quo modo Duplices literæ à secundariis distinguantur?

De Cruce Christi & Sancti Andreæ.

X) Lineæ incidentes rectè (nempe sic ✝) ob oculos ponunt Crucem Christi: at decusatæ (sic X) dant Crucem Sancti Andreæ: & talis est illa quæ habitui pœnitentiæ assuitur, & apud Hispanos imponitur ab Inquisitoribus, & *San Benito* nominatur.

Cur litera Y. vocetur Pythagorica?

Y) Litera Pythagorę dicitur, non quod fuerit inventa, sed ad mores explicata à Pythagora: conditionem enim Humanæ Vitæ repræsentat. Ejus figuram exponit Persius Satyr. 3. his verbis.

Persius Satyr. 3

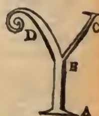
Et tibi quæ Samio diduxit litera ramos,
Surgentem dextro monstravit limite callem.

Martialis libr. 13. Epigramm. 75.

Illam ante Pythagoram sexcentis annis Palamedes invenerat: unde & nacta fuit nomen.

Turbabis versus, nec litera tota volabit,
Vnam perdideris si Palamedis avem.

Vera literæ Pythagoricæ Delineatio.

Quia autem Moralia impræsentiarùm edisserimus, operæ pretium erit audire Salutaria Monita, quæ deducit ex figura hujus Characteris Pythagoras. Audi Virgilium.

Litera Pythagora discrimine secta bicorni [à B in C & in D.]
Humanæ Vitæ speciem præferre videtur.
Nam via Virtutis dextrum ponit ardua callem, [nempe à C in D.)
Difficilemq; aditum primùm spectantibus offert [est enim stricta.]
Sed requiem præbet fessis in vertice summo. (hoc est in C.)
Molle ostentat iter via lata, (à B in D defluẽs.) *sed ultima meta* (nẽpe in D)
Præcipitat captos volvitque per ardua saxa.

An Z, sit litera latina?

Z) Perplacuit Græcis, & nunquam fuit à Latinis admissa, nisi ubi voces Græcas Romanis characteribus repræsentabat. Sed & Mexicani in America literam S nesciunt, & densa literæ Z pronunciatione delectantur. Vetancurtius citatus.

SECTIO IV.

De Characteris à Simonide inventi Mystica significatione.

An Græcæ Literæ ab illis inventæ reverà fuerint, à quibus inventa dicuntur?

Quia non est idem Literæ figuram adsignare, ac figuram Literæ ab alio inventam censui symbolorum adscribere, & conceptibus mysticis dilucidare, accidit, ut Literas, quas ab Epicharmo, Pythagora, Palamede, & Simonide inventas fuisse cõmunis asseverat Opinio, Critici, qui oculatiores videri volunt, esse antiquiores putent, & ab illis Philosophis, quorum decorantur nominibus, non sanè inventas, conceptibus Politicis fuisse illustratas.

De Literis Palamedis.

Exponant ergo alii, quid sibi velint Literæ Palamedis, quem eo ipso tempore, quo incinerata Troja fuit, floruisse asserunt. Ejus Literæ sunt Y, Ξ, &: Φ nam pri-

Litera Y. figuram mysticè explicavit Pythagoras.

primam Pythagoras, ut Sectione præcedenti jam vidimus, ingeniosè explicavit: & duæ posteriores minus necessariæ videntur, sunt enim duplices, & calami compendia concernunt; nã ξ est γσ, aut κσ; & φ est π', nam & Latini sic exprimunt *ph*, videlicet per *p* aspiratum.

De literis Siculi Epicharmi.

Epicharmi Siculi Literas, nempe Θ & X, qui voluerint, tueantur; superfluas enim Critici ingeniosiores judicant; nam, re bene perspecta, nihil aliud sunt Θ & X, quam τ & κ aspiratæ.

De literis Simonidis Melici.

Quoniam me impræsentiarùm vocat Simonidis Melicis accuratio Grammatica: has enim quatuor Literas Z H Ψ & Ω, dicitur Alphabeto addidisse. Quæ,

An omnes sint dupl...

cùm duplices sint, non videntur necessariæ fuisse grammaticè consideratæ, (nam æquipollent his Literis σσ, εε, κσ, οο.) verum enim verò, quidquid fit de aliis tribus, Tertiæ figuram, quia Politicis exuberat Monitis, speciali contemplatione meditabor.

De saeculo aureo: & communi rerum omnium dominio.

Sanè in Sæculo Aureo, (sic fabulabatur Antiquitas) omnia erant communia ac propterea nullus in toto Mundo ditior, & nullus pauperior erat alio. Terminum posuit illi Sæculo, rerum & bonorum

De dominiorũ Divisione.

Divisio: vi cujus alii indepti sunt multa, alii pauca; & ideo illi opulenti & divites, hi autem pauperes & mendici, vocati. In medio interfuerunt nonnulli, qui Fortunam nec prodigam nec avaram experti, fruebantur divitiarum & opum securissima mediocritate. Vices Simonides hominum oculis Politicis contemplabatur. Et omnia animo volvens & præterita cum futuris componens, dicebat.

Bona fuerunt tribus modis divisa: nam alii fuerũt sortiti nimis multa, alii nimis pauca, alii mediocria.

Semper sollicitus fuit Irus: Cur? Quia ... pauper.
Nec tu Crœse minùs. Cur? Quia dives eras.

Extrema sunt periculosa, & in medio reperitur securitas.

Extrema igitur sunt periculosa, & eos tantummodo manet Felicitas, qui viam mediam ingressi. Nam infit Palladas.

Η μεσότης γὰρ ἄριςον, ἀπεὶ ταμετα ἄκρα πέφυκε
Κινδυνὺς ἐπάγειν ἔσχατα δ' ὕβριν ἔχει.

Mediocritas enim primum, quid, quoniam Summa quidem apta sunt
Pericula inducere: Extrema(Infima)autem convicium habent.

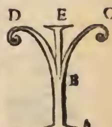
Vnde Horatius libr.1.Epist. 18. scribebat.

Virtus est medium; vitiosum & utrumque Reductum.

Proverb.30.8. & legitur Dom.1. Augusti Resp.3.Noct.II.

Confirmat doctrinam istam Salomon, qui in terram corã Deo provolutus, summa animi demissione exclamabat. *Divitias, & paupertatem* (mendicitatem) *ne dederis mihi, sed tantum victui meo tribue necessaria*, Ac si diceret, Insolentiam, & Audaciam divitiæ, si nimiæ, parturiunt: paupertas hominem corruptibilem reddit: divitias ergo & paupertatem comitantur pericula. Adeoque summe Deus, neutras dederis; sed per mediam me viam, à procellis securum, in Portum conduc interminabilis felicitatis.

Divitiæ & paupertas subjacẽt manifestis periculis: & soli securi sunt, qui fruuntur opum mediocritate.

Vt hæc omnia non jam brevi Oratione, sed unico charactere Simonides complecteretur, invenit literam Ψι, quæ velut Arbos depingitur: & in trunco ab A ad B, Ætas Aurea, in qua erant omnia communia, [adeoque nullus erat, qui ob divitiarum affluentiam superbiret, nullus qui à paupertate premeretur]in B habuit Aureũ Sæculum finem, rerum Divisio initium, & homines in trivio positi, vel ingredi viam BD. amplam (opulentam & divitem) vel viam BC. strictam (sordidam & pauperrimam) vel tandem viam BE mediocrem (expeditam liberam & securam)quæ omnia tametsi in Charactere ⅄ expressa clarissimè propriis oculis videas, ut & eadem propriis auribus audias, libero olim Calamo Disticha f quentia composui.

Id ipsum Simonidis, quam vocant, Litera (népe Ψ) sua figura mysticè repræsentat.

Cur sequentes Numeri fuerint scripti?

Littera Simonidis, discrimine secta tricorni (a)
Mystica, nos hominum sæcla viasque docet.
Principio simplex (b) *iter unicum in Orbe fuisse,*
Irent qua gentes Orbis in initio.
Tunc auri, nec dira fames, tunc nulla Cupido;
Tunc homini gratis munera terra dabat.
Postcà quisque sibi, potuit quæ cepit, ubique
Confusus rebus debitus, ordo fuit.
Quæ primùm (b) *simplex fuerat via, jam ipsa trisecta*; (a)
Mortales trivio, sed variata, vehit.
Ampla homines latis spaciis hac (c) *ducit, & illa* (d)
Correptis miseros invidiosa premit.
Hàc graditur, fortuna potens, cui est æmula, & illac
Quos amat illustres delitiosa vehit.
Cæca tamen cum cuncta regat, sit sive perosa,
Seu sit amica, suos absíde præcipitat.
Felices animi, qui contempsere rotantem,
Extremasque (e) *vias ire superfugiunt.*
Hi peramant mediamq; viam, (f) *qua cælica virtus*
Fortunæ ancipitis crimina dura fugat.

a] *A B in tres ramos dividitur.*

b] *ab A ad B De saeculo aureo.*

De dominiorum divisione.

c] A B in D.

d] A B in C.

e] *Felices, qui nec à B in D. nec à B in C.*

f] A B in E.

Recto isthac ductuq; vehit, regit ista quietem
Ad superam, qualem nulla pericla manent.

SECTIO V.

Quo modo, Versus, qui Sectione præcedenti sunt positi, ingeniosis & secretis possint Steganographiæ Operationibus inservire?

De Steganographia, & arcano usu præcedentis Abecedarii.

VArii profectò esse possunt Abecedari Philosophici usus; nam per eum poterunt voces qualiscumque describi: sed inter ipsos Steganographic⁹ est curiosissimus. Qui enim amico vult secretissimas literas scribere, poterit versibus præcedentibus uti, illisq; aliter & aliter digestis & ordinatis mentis arcana declarare. Nam, si Proconsuli Imperator scripserit hæc Hemistichia.

Inde suis fulget, princeps de robore cornix,
Nostra cavernicolis, nostram sub nocte poesim,
Plus reliquis valeo. Vox est gratissima gryllis,
Zeta forem, nisi me, formosa coloribus Iris,
Voce vocat pluvias, Latiis reverentia priscis
Inde sui fulget Rhenana per oppida lectum,
Parva fuit nostri, princeps de robore, cornix,
Belgica præcipuè sum cognita clara Magistri.

Explicatur secretum, quod præcedentibus versibus continebatur.

Recognoscit literas, quibus respondent singula (nam *Inde suis fulget* pertinet ad C: & *princeps de robore cornix* ad A. &c.) & eorum loco literas ipsas ad quas illa spectant, scribens, hanc sententiam reperiet *Cajum incarcerato*.

Et interrogo, An aliquis Mortalium qui hoc careat Abecedario, possit epistolam hanc exciphrare?

Ut erga Virginem-Matrem devotionem, & Steganographiæ usum promoveat, alios versus proponit.

Quanam sint razones de carta rota apud Hispanos?

PEriodos, quæ non cohærent, & congruam sententiam non reddunt, *razones de carta rota* appellamus Hispani: & quia hac censura quis posset notare illas Imperatoris literas, quas paulò antè exposuimus, placet versus alios proponere, quorum idem in Steganographia sit usus, quin de vocum abusu conqueratur Grammaticus.

ABECEDARIUS PARTHENIUS.

A *Salve Virgo Parens, Sanctissima Virgo Maria,*
B *Candidior nivibus, rutulis fulgentior astris,*
C *Te Sol exornat, te calitùs astra coronant.*
D *Lucida Stella Maris, miseros Cynosura gubernans,*
E *Cui innumeras dotes, Charites quam plurima adornant,*
F *Regina Empyrei, tu quam miser advocat omnis,*
G *Te Diva imploro, sed enim scis Virgo favere,*
H *Ante tuosq; pedes, veneror te acclinis & ore.*
I *Ora pro populo, nostris pro Regibus ora.*
L *Da pacem Europæ, rege nos cælestibus armis*
M *Salvum fac Carolum, precibus pia regna tuere,*
N *Dirige Christicolas, Sperios in pace guberna*
O *Ethnica castra fuga, Mahometana arma coerce,*
P *Turcas deleto, Persarum comprime turmas,*
Q *Confunde Hæreticos, populos converte rebelles,*
R *Subjicito Persas, debella protinùs Afros,*
S *Indis da lucem, serva sub lege fideles,*
T *Sis nautis portus, peregrinis patria felix,*
V *Diva fave miseris, lugenti gaudia præbe,*
X *Da cæcis oculos, morbos expelle nocentes (*)*
Y *Intercede parens, pro peccatoribus ora,*
Z *Prospice supplicibus, peccatorum miserere.*

*] *Oranda est Deipara ut morbos nocentes expellat, nō enim omnes nocent morbi, quoniam infirmitates corporeas sæpe immittit Altissimus ut animas infirmas & ægrotas recuret. Quò respiciens Prophetа Rex psalm. 118. 71. dicebat,* Bonū mihi, quia humiliasti me, ut discam justificationes tuas.

Qui epistolam secretam mittere ad Amicum voluerit, hemistichiis præcedentis Abecedarii loco literarum utatur; unde, si ex.gr. voluerit hanc sententiam scribere, *Cras venias huc*, numeros sequentes moduletur.

Steganographica ad amicum Epistola.

Te sol exornat (debella protinus Afros)
Salve Virgo parens, serva sub lege fideles.
Diva fave miseris, Charites quam plurima adornant
Dirige Christicolas, nostris pro Regibus ora,
Salve Virgo parens serva sub lege fideles.

Ante

Ante tuosque pedes lugenti gaudia praebe

Te Sol exornat. &c.

Has recipiens literas Amicus ad Abecedarium Parthenium, ad quem sunt elimatæ, recurrit, & valorem singulorum semiversuum adnotans, reperit hanc sententiam, *Cras venias huc*.

SECTIO VI.

Exponitur Rei, aut Personæ vocabulum per nomina ipsarum literarum.

Verum hic Methodus antiqua sit?

ANtiquus est hic describendi modus; extat enim apud Athenæum *in* 10. & Vossium *de Arte Grammatica lib.* 1. *cap.* 32. *pag.* 117. curiosum Distichum, quod Neoptolemus Parianus composuit: videlicet.

Τοὔνομα θῆτα, ῥῶ, ἄλφα, Σὰν ὖ, μῦ, ἄλφα, χῖ, ὂυ σάν.

Πατρὶς Χαλκηδών, ἡ δὲ τέχνη σοφίη.

Nomen theta, rho, alpha, san, y, my, alpha, chi, ou, san;

Patria? Chalcedon. Ars? Sophia studium.

Et literæ, quæ nominantur in Hexametro dant hoc nomen Τρασύμαχος.

Fuerunt duo Neoptolemi.

Hic autem Neoptolemus, Distichi præcedentis Author, non est Pyrrhus, Achillis filius, quem quia admodum adolescentulus primum militiæ tyrocinium in bello Trojano posuerat, Νεοπτόλεμον, *Novum militem* cæteri nominabant, hunc enim carmina composuisse nescimus; sed est Tragœdus Vetus, cujus in Calig. cap. 57. Suetonius meminit.

An Græcæ Literæ alii olim nominibus signatæ fuerint?

Et hic obiter nota eumdem Tragœdum esse satis antiquum, siquidem exhibet literarum nomina, quæ jam sunt antiquata; quoniam Σ, Υ, & O, quas hodie Σίγμα, Υψιλον, & Ομικρον dicimus, Σὰν, ὖ, & ὀυ, more vetusto nominant.

An olim Υ spiritum lenem receperit?

Nota etiam secundò literam ὖ olim habuisse spiritum lenem, cum tamen hodie in Thesauro Latino nulla reperiatur dictio, quæ incipiat ab Υ; omnes enim Græcæ, quæ ab υ initium sumunt, & fuerunt à Romanis admissæ, ponuntur Latinis in *Hy*.

An pro suis nominibus Literæ poni possint, aut soleant?

Nota denique tertiò sicut nomina pro literis Neoptolemus, sic alios contra literas ipsas pro suis nominibus posuisse. Quam ob rem cum à Dionysio Tyranno revocaretur Philoxenus, ad longam Principis epistolam respondit scribens tantùm O. Suidas enim scribit, Τὸ O στοιχεῖον ἔγραφε μόνον, *Literam O solam scripseris.* Breve quidem responsum! Quid autem illo Philosophus significabat? Posuit literam pro nomine ejusdem: quæ enim nunc appellatur Ομικρον, tunc ὀυ, idest, *Non* vocabatur. Unde in proverbium abiit, Φιλοξένειον γράμμα, *Philoxeni litera*; quæ Negativa responsio, quæ brevis, & ingeniosi sit, significatur. Simile responsum dederunt olim Lacedæmonii, inquit enim Ausonius,

Una fuit quondam, qua respondere Lacones,

Litera, & irato Regi placuere (*) negantes.

**) Sæpe & si res, quæ dicta displiceat, dicendi modus, si ingeniosus sit perplacet.*

quorum versuum sententiam non satis percepit Julius Scaliger *lib.* 1. *de caus. L.L. cap.* 40. ut Vossius *lib.* 1. *nuper citati cap.* 13. *pag.* 61. testatur. Et sanè in aliis Linguis Φιλοξένειον γράμμα imitari occasione succurrente poterimus, si pro suo nomine literam scribamus. In Abecedario Latino sola litera T, & in Hispanico sola D. sortita est nomen significativum, & illis posset quis uti, si vellet respondere Laconicè. Has Historias opportunè cogitatas considera. Scripserat ad Amicum Milo.

Clodius occisus serò (*) est, sed scire per-opto,

Quem tanti sceleris, Judicet Aula reum.

*) Petenti, quando fuerat occisus Clodius, *Serò* respondit Cicero non ut vespere eum periisse diceret, sed ut citiùs debuisse occidi significaret.

Epistola, in qua una sola litera legitur.

Et Amicus nam ingeniosus erat, & dicendi acuminibus delectabatur, respondit, & in epistola tantummodò scripsit unum T. Addo hanc Hispanicam. Principi Rosimundo scribebat Oeconomus.

Vide aquel Caballero,

Que para ir por la posta,

Por ayuda de costa

Le de treynta ducados en dinero.

Y yo, que errar no quiero

En esta contingencia

Hare lo que mandare Vexcelencia.

Una T.

Una D.

Et pro responso Princeps illi tantummodò rescripsit unum D. hoc est *det*. * Inter Lipsii epistolas una legitur, in qua ex consilio Medici ab Archiepiscopo Mechliniensi licentiam postulat vescendi carnibus in Quadragesima. Non extat Archiepiscopi epistola: sed quid, si verborum profusioni brevitatem opponeret, & in epistola Belgicè superscripta delinearet tantummodò unum S. Tunc enim illa litera per superscriptionem restricta imbueret significationem Linguæ Belgicæ, & esset eo, hoc est, *vescere*. * Tandem in Lingua Sancta, quia omnia suorum Characterum vocabula specialem & propriam significationem habent, hæc scribendi Ars posset uberiùs exerceri.

Una S.

De Lingua Hebræa.

De Græcis literis ad Italicam Linguam redactis.

Nec carebo Latinorum exemplis, quibus ipsasmet literas pro suis nominibus accipi solere persuadeam, quoniam quidam

dam Curioſus Græcarum literarum figuris pro nominibus utens, ſequentes characteres ſcripſit,

Nella φ𝛿 φυϱ la β. [*]

hoc eſt, *Nella Fideltà finirò la vita.*

*] Illud *la* nota poſſet Muſica ſignificari.

Et denique, ut revertar ad lineam, Artemque, qua Neoptolemus Thraſymachi epitaphium ſcripſit, dilucidè, S.Hieronymum producam, qui cap.6. Ieremiæ Prophetæ dilucidans, *Satis eleganter*, ait, *in Hebræo, verbum, quod quatuor literis ſcribitur*, res, ain, jod, mem, *ſi legatur* REIM, Amatores, *ſi* ROIM paſtores, *ſignificat*. Et hoc ego teſtimonio utor, ut oſtendam S.Hieronymi ævo nondum fuiſſe inventa illa puncta, quæ hodie pro vocalibus ponunt.

An S. Hieronymi tempore habuerit puncta Lingua Sacta?

רעים pro punctorum varietate jam *amatores*, & jam *paſtores* ſignificat.

SECTIO VII.

Rei, aut Perſonæ attributa, & qualitates exponuntur ex Nominis ſignificatione.

ET hic eſt communis, ac fere unicus modus, quem in Etymologiis Critici indagandis obſervant; quærunt enim, ex quo dictio deducatur vocabulo, ut ex ſignificatione originis ſententiam de derivatis ingenioſè pronuncient. Etymologias aliquas in exemplum propono. *Homo* latinè ab humo dicitur, *quia ex terra eſt & in terram ibit*. Conſonat & vox Hebræa; quoniam אדם, ADAM, *Homo* ab אדמה ADAMA, *Terra* in Sacra Scriptura vocatur. Ab Hiſpanis Homo vocatur *Hombre*, quod nomen aliqui deducere volunt ab *umbra*, quoniam Iobo aſſerente. *Effugit velut umbra, & nunquam in eodem ſtatu permanet*. Et quidem utraque Etymologia eſt doctrinalis.

Quo modo in Etymologiis procedant Critici?

Nomina ſunt breves definitiones rerum.

Homo unde dicitur?

Sed unde dicuntur *Mancipia*? Florentinum *lib.9. Inſtit.* audiamus. *Mancipia dicta ſunt, quod ab hoſtibus manucapiantur*. Vnde autem *Servi*? Reſpondet idem Author, *ex eo appellari, quod Imperatores captivos vendere, nec occidere ſolent*. Vocabuli originem innuit, non exprimit; *nam ſervi à ſervando dicti ſunt*, ut habetur *in leg.Pupillus*. §.1.D.*de verb.ſignific.* quoniã qui Iure belli occidi poterant, ut venderentur, ſervabantur. Auguſtinus *lib.9. de Civit. Dei*.

leg.4.§.ſervi. D.de ſtatu hómin.

Vnde Mancipia unde ſervi?

Hinc patet fideles Romanæ Eccleſiæ filios ineptiſſimè *Papæ mancipia* ab Hæreticis & Heterodoxis appellari; inſanireq; Alſtedium *lib.32.cap.8.pag.52.a.* cum ait. *Hæc Decreta & Conſtitutiones poſteà, multis poſt Ius Iuſtinianeum ſæculis, à Pontificibus Romanenſibus, eorum-ve mancipiis, ad illius credo æmulationem, in corpus quoddam collecta ſunt*. Non ſumus mancipia Catholici; non enim manu aliena capimur, ſed rationis lumine ducti Chriſtum ſequimur, captivantes intellectum in obſequium Fidei. Eſt miſera Germanicarum Civitatum *libertas*, quam *conſcientiæ* vocant, per quam diabolo mancipantur: & eſt beatiſſima Hiſpanorum neceſſitas, quæ mentes in vera Religione devincit: nam, ut ex Auguſtino Bernardus *libr. de præc. & diſp.* ait *Felix neceſſitas, quæ in melius cogit*.

An Catholici ſimus Papæ mancipia?

Libertas conſcientiæ, quam vocant, eſt miſerrima ſervitus.

Eſt felix, quæ ad bonum, neceſſitas.

Antequam ſubtiliùs de vocis ſignificatione Iuris-conſultus diſſerat, examinare debet, Græca ſit, an Latina? nam Tribonianus Reſponſa Græca etiam Græcè repoſuit; unde & Pandectę Florentini etiamnum illa retinent in Græca lingua. Authentica Græcè fuerunt ſcripta, & quia agunt de Latinorum muneribus, verba latina immiſcent. Hinc eſt, quod in Latinis libris *Hypotheca, Chirographum, Emphiteuſis, Sitonia, Epiſtalma, Orphanotrophus, Archigeronte, Dioiceſi*, & ſimilia, & in Theophili, Conſtantini, & aliorum Conſtitutionibus, nec non in multis Græcorum Legiſtarum codicibus Δόμινος, Δόμνος, Δομίνιον, Ληγᾶτος, Ληγᾶτον Ληγατάριος Μανδατάριος, Δωνατάριος συνσαίρης Κυράτωρ, κυρατορεύειν Ἐξκυσάτιο, πατρῶνος; & ſexcenta his ſimilia leguntur, quæ adeò moleſta erant Herennio Modeſtino, ut ex hac duarum linguarum commiſtione aſſereret utriuſq; linguæ elegantiam corrumpi.

An Tribonianus & alii Græca Latinis immiſcuerint?

An-ne utramque linguã hæc commiſtio corruperit?

SECTIO VIII.

De falſis Vocum etymologiis, *An aliquando præferendæ ſint veris?*

VBI ſemel cognoveris, ad quam Linguam vox examinanda pertineat, duplicem Etymologiam ſtatue, aliam veram, aliam fictã. Illa verã nominis rationẽ explicat, hæc obludit, & aliquando gratiam habet; nimirùm, quando ingenioſè exorbitat, ut ſunt pleræque omnes vocum Hebræarum derivationes, quas ex lingua Cymbrica, ſeu Belgica antiqua Goropius Becanus deducit. Ponam unam, aut alteram. Primus in Mundo Rex, fuit Nembrod: qui amicis & cognatis oppreſſis, rebellavit: & ideò nomen hoc eſt ſortitus, nam *Nembrod* ſonat *Rebellem*. De illo Sacer Textus hæc habet, *Porrò Chus genuit Nembrod; Ipſe cœpit eſſe potens in terra, & erat robuſtus venator coram Domino. Ob hoc exivit Proverbium*, Quaſi Nembrod robuſtus venator coram Domino. *Fuit autem principium regni ejus Babylon*. Venabatur familias integras, & transferendo in Chaldæam ædificavit Babylonẽ, ur-

Nominis definitio dividitur.

Nembrod Rex primus.

Nembrod, *Rebellis*.

Adagiorum antiquitas.

Quomodo constructa fuerit Babylon?

urbem numerosissimam, & posteà Arachiam, Achadiam, Chalannem, & alias in provincia Senaar. Sed quæ suis militibus, quibus vicinas regiones perturbabat, stipendia solvebat? quæ nostra ætate Dux Lotharingiæ Carolus; concedebat enim (Hisp. *la Campaña libre*) liberam licentiã furandi. Vnde divinante Goropio militi unicuique dicebat, *Nempt-broot*, Latinè, *Cape panem*; hoc est. *Opus est, ut qui servit, etiam mercedem habeat. Hanc ergo ob causam, siquidem servis, ubicumque reperias*, nempt-broot, *cape panem*; & nomine *panis* omnia intelligebat necessaria, [quæ vocis acceptio etiamnum apud Hispanos viget; nam hæc phrasis *Ha comido mi pan*, æquivalet huic, *Mihi servivit, & à me victum, amictum, & omnia necessaria recepit.*] Et milites, qui Principem suum esse de alienis rebus liberalissimum videbant, & illud lemma *Nempt-broot* frequentissimè audiebant, illum *Nempt broot*, hoc est, *Dominum Capepanem* vocabant.

Quomodo stipendia Nemrod solverit?

Panis, quid significet?

De excellentissima Frangipaniorum Domo.

Huic ex diametro opponitur Anicius ille, qui antiquissimæ & nobilissimæ Frangipaniorum Domus fuit Caput. Nembrod nihil dabat militibus, sed furandi indulgebat liberam potestatem: huic contra Anicius, nullum in exercitibus suis tolerabat prædonem; &, ut nemo haberet occasionem furandi, singulis frangebat panem suum (hoc est, necessaria omnia subministrabat) unde milites distinguebant eum ab aliis Principibus, *& cognoscebant eum in fractione panis*; unde vocabant eum latinè, *Dominum Frangit-panem*, & Italicè, *il Signor Frangipane*. Huc enim respiciunt antiqua Magnatum Hispanorum stemmata; in quibus præter cacabos & lituos (*calderas, y cuernos*) nil invenies. Præseferunt in stemmatibus (*en sus armas*) lituos; quia lituus est tuba bellica milites congregans, eosque in hostes ciens. Et qui hujusmodi tuba clangebat, *Liticen* dicebatur. Virgilius *Æneid. lib. 6.*

Discipuli in Emaus cognoverunt Dominum in fractione panis.

De Hispanorũ Procerum antiquis stemmatibus.

Quid sit lituus Hispan. Cuerno, o Corneta?

Et lituo pugnas insignis obibat & hasta.

Et Lucretius *lib. 1.*

—— Stridor lituum, clangorque tubarum.

Tuba militaris.

Et etiam Ovidius *lib. 3. Fast.*

Iam lituus pugnæ signa daturus erat.

Cur litui in stemmatibus pingantur?

Antiqui igitur Proceres & Magnates Hispaniæ, in suis stemmatibus, jam ab antiquo lituos (*cornetas*) gerunt, quia militem congregabant, in aciem ducebant, & bella, prout justitia postulabat; &c. cacabos (*calderas*) quia sine rusticorum, aut aliorum injuria, suos singuli nutriebant milites, & omni re necessaria donabant. At hodie multi in Mundo sunt Principes Nembrodo similes, qui opulenta militi stipendia promittunt, & cum agitur de solutione, inculcant, *Nempt-broot*, hoc est, *Cape panem*: videlicet ubicumque reperias.

Etiam aliquando cum gratia, & ingenio obluditur in Idiomate Græco & Latino. In exemplum propono vocem *Metaphysica*, cujus vera derivatio à Græca lingua peti debet; nam μετὰ apud Græcos est *Vltra*, & Φυσικὴ, *Physica* (rerum naturalium cognitio) unde scientiam, quæ ultra Physicam est, *Metaphysicam* vocari oportuit: quo sensu vocem accepimus, cum duos Tomos edidimus, quorum alterum *Metametricam*, alterum *Metalogicam* inscribi jussimus. Ad falsam derivationem venio. *Meta* apud Latinos est *terminus*: vocetur ergo *Metaphysica* illa sublimis scientia, quæ est meta (seu terminus) Physicæ, & *Metalogica* alia etiam subtilissima multarum quæstionum decisio, quæ est meta (seu terminus) Logicæ. Sic etiam nomen *Tutor* derivationem duplicem habere potest: veram, falsam: monet illa, quid ipsi debeant facere; carpit ista, quid soleant. Si enim à *tueor* vocem istam ducamus, pupillo adsignari Tutores, ut tutus reddatur, discemus. *leg. dum plures §. cum tutor. D. de administ. tut. & tit. C. de alim. pupill. præst.* Si verò à *tollo* ducimus, sciemus *Tutores*, quasi *Tollitores* nominari, quod sæpè pupillorum bona, quæ defendere deberent, tollant, aut etiam aliquando deglutiant. Vnde, quæ olim de falso ab Vlpiano *leg. 1. D. quod fals. tutor.* & nuper à Brechæo *in leg. Paulus resp. D. de verb. sign.* Gæddæo *ibid.* & aliis dicta, possent hodie (proh dolor!) veris non paucis appropriari. Vide Alciatum *in comment. ad leg. unde tabernacula de verb. signific.*

Metaphysica.

Μετὰ, *quid?*

Φυσικὴ, *quid?*

Metalogica.

Tutor.

Quid debeant facere?

Quid verò soleant?

Tollo, llis. sustuli: sublatum. *antiquitùs* tetuli, tollitum.

Tutor in falsum, & verum dividitur.

Placet etiam hic *Phasiani* nomen considerare. Est sanè Iberiæ in Asia fluvius,

Colchorum qui rura facit ditissima Phasis.

& apud eum nascuntur aves illæ, quæ in Europam delatæ nominantur *Phasiani*. Martianus lib. 13.

Argiva primùm sum transportata carina:

Ante mihi notum nil nisi Phasis erat.

Interim hodie, nam habent carnem saluberrimam, *Phasianum* dici asserunt Itali Medici, quia *fa sano*, quia facit sanum. * Addamus & vocem Παρήλιον. Est autem Parelium, Solis imago in nube repræsentata: & sic dici existimarunt aliqui, quod sit *par Soli*; nam ἥλιος apud Græcos est Sol. In Meteorologia art. 1. pag. 1301. sic scribo [Fromondus. *Ridicula etymologia, quod sit par Soli.* At ego falsas rationes nominum interdum esse pulchriores veris, in mea Logica ostendo.] * *Magnes* lapis hodie

Phascianus.
Parelius.

Lucanus lib. 3.

Phasis Iberia in Asia fluvius.

Vnde Phasianus *nominetur?*

An Magnes *sic dicatur, quia magnus?*

dic

die est notissimus; & quid si *Magnes* tanquam *Magnus* dicatur? è falso etymo veram doctrinam desumemus; quoniam Nicolaus Cabeus in Philosophiæ Magneticæ libr. 1. cap. 1. pag. 2. sic scribit. [Dicitur *Magnes*, ut vult Lucretius, à Magnesia, in qua oritur: sic enim ille,

Quem Magneta *vocant patrio de nomine Graji*,
Magnetum quoniam patriis in finibus ortus.

An vero à loco, aut veriùs ab inventore nomen habeat?

Licet Plinius *Magnetem* velit appellatum ab Inventore lib. 36. cap. 17. *Magnes*, inquit, *appellatus est ab Inventore, ut author est Nicander, in Ida repertus. Invenisse autem fertur clavis crepidarum, & baculi cuspide hærentibus, cum armenta pasceret*. Quod nisi viderem omnium suffragio *Magnetem* dici à regione, aut inventore, non displiceret Etymon Portæ, qui ex eo putat *Magnetem* appellatum, quod sit magnus inter lapides; ut sit *Magnes* quasi *Magnus*: re enim vera, si *Magnum* dicimus Alexandrum, aut alium hujusmodi Imperatorem, quod ferro barbaras domuerit regiones, *Magnus* & erit Magnes qui ferrum ipsum captivum trahit, sibiq; subjicit.]

Per phrasim.

Monopolium.

Vera Etymologia subdividitur; nam vel per phrasin, vel per antiphrasin voces derivat. Per phrasin *ἀπὸ τοῦ μόνος*, *unus* & *πολέομαι vendo* ducitur *Monopolium*, & fit ex avaritia Principis, cum sub tributo magno alicui soli tales merces vendendi indulgetur potestas; quod Iura Vniversa C. *de Monopol.* adsonantia, condemnant.

Per antiphrasim.

Bellum. Lucus. Parca. Montes.

Per antiphrasin multa nomina habemus: nam *Bellum* dicitur, quia minimè bellum: *Parca*, quia nemini parcit: *Lucus*, quia minimè lucet &c. De *Montis* etymo non conveniunt Authores: Vult Spiegelius ab eminendo *Montes* dici: & à movendo Bartolus, per antiphrasin, quia minimè moveri possunt. Bartolo subscripsit quidam junior, qui cùm centenos dici Doctores in Ecclesiis & Consiliis videret omni doctrina vacuos exclamavit, dicens,

Doctores.

Doctores hodie à docendo, sicut Montes à movendo vocantur. Et scitè, ut reor; per antiphrasim enim derivatio procedit; nam sicut immoti montes sunt, sic illi indocti. Agebat de aliquibus in singulari: nam, si de omnibus, fuisset multis viris magnis injurius.

An nullæ sint voces æquivocæ?

Si nulla essent nomina æquivoca, nulla incertæ acceptionis essent, cur de illorum significatione differeremus: sed eo nos invexit Nomenclatorum avaritia, & vocum penuria, ut quia una & eadem vox diversa significet, & variè accipiatur, necessarium omninò sit examinare, quid vox significet, ne laborantes in æquivoco ad rei quæstionem pervenire impediamur.

Iansenistarum fraus.

Vna & eadem assertio, quæ in ore unius est catholica in alius ore erit hæretica.

Magna arte & fraude Ianseniſtæ anno 1643. aliquas propositiones, quas dicebant ex Angelico Doctore desumi, subjecerunt Theologorum Censuræ. Multi Scripserunt clausis oculis; illæ enim in Thomistæ ore omni suspicione carerent; quibus tamen subscriptionibus abusi sunt mutata vocum significantia. Ego visus sum cautior; quia cùm probè cognoscerem fundamenta Iansenij, volui, ut exponerent, quo sensu voces illas acciperent, vel saltem mihi permitterent explicare, quo essent sensu Thomisticæ, quo tolerabiles, quo autem hæreticæ.

Maxima à parvis pendent.

Grandia pendent ab unius significatione vocabuli. Quantæ olim quæstiones inter Patres Latinos propter variam significationem vocis *Substantia* Arriani interdum videbantur Catholici, hi Hæretici, & tamen antequam judicaretur sententia, fuerant voces dijudicandæ.

De voce Substantia.

De voce ὁμοούσιος.

Sed etiam Græci acriter de voce ὁμοούσιος differtarunt. Illa usus fuit Iustinianus in *leg. 4. C. de Sūm. Trin.* & Latinè *consubstantialem*, aut strictiùs *coessentialem* sonat. Hanc Filio Arrius, & Spiritui sancto Macedonius negabat. Hanc Christo Nestorius, & Eutyches: ille enim hominem tantùm credidit, licèt divinitate superfusum; unde Virginem Deiparam fuisse negabat: hic autem Aristotelica de elementorum commixtione opinione præventus in Christo Divinitatem & Humanitatem mixtas fuisse, & transivisse in formam tertiam, quæ propriè loquendo neutra esset, impropriè utraq;. Qua propter Nicæna Arrius, Ephesinâ Nestorius, Chalcedonensi Eutyches synodo condemnantur. c. *sunt igitur. 15. distinct. & 35. quæst. 3. c. quidem* Spieg.

Sint-ne Filius & Spiritus sanctus consubstantiales Patri. An Virgo Mater Dei?

An in Christo Divinitas & Humanitas commixta sint?

An nomen ὁμοούσιον in Sacra Pagina inveniatur?

Et quidem Athanasio teste, nomen hoc ὁμοούσιον in Sacra Pagina non invenitur, sed necessarium fuit rem antiquam novo vocabulo significari, ut veritas cognosceretur, & condemnarentur Hæretici, qui novis sententiarum chimæris Ecclesiam perturbabant.

An ab initio creare potuerit hominē Deus, qualis nunc nascitur?

Hanc positionem, *Nō potuit Deus ab initio creare hominem qualis nunc nascitur*, in Bayo, & meritò condemnavit Apostolica Sedes: & eamdem ipsam Lovanii reposuerunt, & publicæ Disputationi exposuerunt Patres Franciscani Hiberni; & tamen quæ in ore Bayi fuerat intolerabilis, in horum ore fuit Catholica, & Theologicæ Censuræ incapax.

Eadem propositio quæ in ore unius Catholica est, in ore alterius potest esse hæretica.

Agebat Bayus de realibus imperfectionibus (corporis, animi) & quia nunc infantes ægroti, debiles, ignorantes, &c. nascuntur, ausus fuit dicere, primum à Deo hominem (Adamum) claudum, cœcum, ægrotum, &c. igno-

ignorantem, delirum, phreneticum, &c. non potuisse creari. At PP. Franciscani agebant de originali labe, & Sanctissimè statuerunt, non potuisse Deum facere, ut primus homo (Adam) peccato originali infectus produceretur. Quod ita est verum, ut reduci in quæstionem non possit.

An in Scientiis initium sit de nominis expositione sumendū?

Hanc ob rem Vlpianus *libr. 7. Institutionum* (& habetur *leg. 1. D. de Iust. & Iur.*) priùs examinat nomen quàm rem, *Iuri operam daturum*, inquit, *priùs nosse oportet, unde nomen Iuris descendat. Est autem Ius à Iustitia appellatum: nam, ut eleganter Celsus definit, Ius est Ars boni & æqui, cujus meritò quis Nos Sacerdotes appellet, Iustitiam enim colimus boni & æqui notitiam profitemur.* &c. Et Ioannes Corasius, in hanc Legem. [Mirum est, quod priùs dicendum moneat Vlpianus, unde Iuris nomen descendat, quàm quid sit Ius, cùm vera Traditio (Methodus doctrinæ) jubeat à definitione proficisci, ne vagari & errare cogamur, si ignoremus quid sit id, de quo differitur. Cicero *de Orat. & 1. de Offic.* Sed non temerè: Vera siquidem Iuris discendi, & alterius cujusvis disciplinæ ratio est, ut à notatione & etymologia verborum incipiamus, quæ profectò rei propositæ vim aperit, & non mediocriter illustrat. *leg. 2. §. Appellata. D. si cer. pen. l. 1. D. de adq. possess.* usumque habet necessarium (inquit Fabius) quoties interpretatione res, de qua quæritur, eget. Quintilianus *libr. 1. Institut.* Ea tamen in re ut in alijs plerisque peccasse graviter Tribonianum fateor. &c.]

An potius à rei definitione?

An erraverit Tribonianus?

At hic, quando Vlpianus suo exemplo, & peritissimi Iurisconsulti sua doctrina te monent, ut ab Etymologia exordium sumas, sunt enim nomina, ut habet Plato, breves rerum imagines & definitiones; ego te interpellabo dicens,

An fidendum sit etymo?

O Studiose *Puer, nimium ne fide colori*. Nam Etymologia est veritatis color, non coloris veritas, sæpè enim nescitur, & interdum obludit, & Philomusos, dum Ariadnæ filum se invenisse gloriantur, in profundiores labyrinthos præcipitat: multi enim ab Etymo dialecticantes consequentias temerarias eliciunt. Vt eos ad verum tramitem reducat Vaconius de vacuna *libr. 2. decl. 32. pag. 64. b.* pronunciat leges, quibus carere possint, si dicant, *nullam esse ab Etymo illationem securam*, quoniam, si aliquando esse veram continget, nunquam continget esse bonam. Logicam tractamus, nec molestus videri alicui potero, si demonstrem, quod dico.

Virgil. Egl. 2.
An Etymologia fidendum sit?

An & quando ab Etymo validè argumentemur?

Sanè Consequentia dicitur vera, quando propositio, quæ inferri dicitur, est vera; bene aut malè inferatur: dicitur autem bona, cùm bene infertur; sit falsa aut vera. Doctrinam exemplis illustremus.

Quanam consequentia dicatur vera: & quanam bona?

I *Iurisitè sunt Sacerdotes. leg. 1. D. de just. & jur.*
Sacerdotes sunt honore dignissimi. (*Panormitanus in cap. si Sacerdos de offic. ordin. Prat.*
Ergo Iurisitæ sunt honore dignissimi.

Considerentur bene hi syllogismi, omnes enim quatuor terminis constant.

II Arbores illustrant Rempublicam.
Iurisperiti sunt arbores.
Ergo Iurisperiti illustrant Rempublicam.

III *Vlpianus est homo Ethnicus.*
Omnes Ethnici sunt imperiti.
Ergo Vlpianus est imperitus.

Prima Consequentia est vera, & tamen mala; nam ille Syllogismus, quem claudit, habet quatuor terminos: vox enim *Sacerdos* in minori accipitur pro Presbytero, in majori autem pro Divinæ voluntatis Interprete. Vt hoc melius intelligas adnotato ex Calino verb. *Sacerdos* & verb. *Pontifex*, duo fuisse Sacerdotum genera apud Romanos: alterum quod ad placandos Deos constituebatur, & sacris præerat: alterum, quod oracula, Vaticinia, seu Deorum responsa, in quibus arcanum aliquid semper latere putabatur, interpretabatur iis, quorum scire intererat. Et ex Pomponio liquet Romanos, cùm de Iuris intelligentia dubitarent, à nullis tutiùs, quàm à Sacerdotibus resolutionem se habituros sperasse judicabant enim, sincerè tractaturos humana, quibus concredita fuerant Divina, Vide Ciceronem *in Oratione ad Pontifices pro domo sua*. Et huc respiciens Vlpianus Iuris Interpretes *Sacerdotes* appellat.

Syllogismus bonus non potest habere quatuor terminos.

Sacerdotes erant olim consaruto Iudices.

Secunda Consequentia est etiam vera. An-ne bona? Formaliter loquendo est bona; nam, si semel concedantur præmissæ, à nemine negari poterit. At materialiter loquendo est mala; nemo enim illas admittet; & quando aliqua negatur præmissa, enervatur syllogismus, nec potest progredi, quousq; illa probetur.

An & quomodo sit bonus Syllogismus cujus præmissa sint falsa?

Tertia Consequentia est falsa: nam Vlpianus vir doctissimus fuit; tantus, ut non ignorantia, sed malitia in Christianos peccaverit. Est formaliter bona; ab eo enim, qui præmissas concesserit, admitti debet. At illarum prima est vera, secunda falsa; nam sicut inter Iudæos & Arabes fuerunt Medici & Philosophi subtilissimi, sic inter Gentiles prudentissimi Iurisperiti, inter quos Vlpianus eminere videtur. Sed quia scientiæ concatenatæ sunt, ex scelerata Theologia, qua imbutus erat, umbras non paucas in Iurisprudentiam derivavit.

An infidelis possit esse doctus?

Scientia concatenatæ sunt.

Dixi *nullam unquam ab Etymo securè consequentiam deduci.* [1] nam Scriptores

Cur ratio ab etymo nil valeat?

sæpè veram nominum rationem & radicem non tangunt. [2] nam aliud sæpè est, unde deducitur, & aliud quod significat nomen. Quod si fortè contingat aliquando, ut significatio cum derivatione coincidat, tunc bona erit illatio, at bonitatem non ab Etymologia, sed à significatione recipiet.

Pontifex unde dicatur?

Aliud esse unde vox derivatur, & aliud quod ipsa significat, demonstraturus, ob oculos ponam nomen *Pontifex*, quod à ponte & faciendo oritur, & tamen non eum significat, qui pontem facit, sed qui Sacerdotibus præest. Inceperunt Sacerdotes nominari *Pontifices*, nam ab iis Sublicius factus est primùm, & restitutus sæpè; ut notat Varro, de cujus sententia fusè disserit Corasius *Miscell. libr. 1. cap. 10. num. 13. & libr. 3. cap. 22. num.* 8. Hanc historiam Alciatus ad mysterium reducit; Summos Sacerdotes *Pontifices*, & Summos Principes *Augustos* vocari jubens, & si illi ad vitam æternam pontem non faciant, ne hi imperium augeant; nam id nomen respicit, quod fieri deberet, licèt non fiat. Sed obludit: nam in pontis fabrica non fuit metaphora, & Augustus non ab augendo, sed ab augurio dictus.

Augustus unde.

Cæsar unde?

Addo aliud exemplum. In vna voce *Cæsar*, quanta sunt Criticorum dissidia! (1) Cæsarem dici à cœso matris utero voluit Servius, Virgilij interpres, cui Acursius *in præf. instit. verb. Imperator* subscripsit. Scipionem Africanum ab elephante in prælio occiso, qui in lingua Maurorum *Cæsa* dicitur, nomen habuisse Cæsaris Plinius, Solinus, alii multi tradiderunt. Vide Phil. Beroaldum *in suis contra Servium adnotationib.* Alij liberius nomen à cæsarie derivant quasi dictus sit Cæsar, qui cum magnis crinibus ex utero matris effusus. Alij liberiùs adhuc ob oculis cæsiis nomen trahunt. Cæterùm in tanta opinionum varietatem vox *Cæsar* nihil horum significat, sed ponitur pro Imperatore regnante, vel saltem electo: sunt enim, qui inter Imperatorem, & Cæsarem distinguant, asserentes Imperatorem esse, qui gubernat, Cæsarem, qui denominatus est, ut succedat. Vnde ab Augusto interdum Cæsar separatur, ut *in leg. etsi excepta. ibi. in comitatu meo, vel Cæsaris* vide. *Cod. de malef. & mathem.* apud Spartiam, Capitolinum, Lampridium, & alios. Sed hodie *Cæsar* & *Imperator* idem sunt: & qui debet succedere *Rex Romanorum* nominatur.

Cæsa, elephas.

Vocum Cæsar & Imperator differentia.

Rex Romanorū.

Et hic obiter noto illa superbissima verba, vel *Cæsar, vel nihil.* à nemine fuisse intellecta. Omnes, quos viderim, putant reddere hunc sensum, *volo esse Imperator, vel nullus. Imperator, si victor; nullus, si victus fuero: nam victi sunt servi, & servi civiliter censentur nulli.* At multò arrogantior fuit hominis superbi exclamatio; nam tunc vox illa *Cæsar* Imperatorem nondum significabat. Ergo verus sensus est hic. *Aut Iulius, aut nihil*, ac si diceret. *Est Iulius, humanæ naturæ prodigium cœlitùs conditum, ut universis imperet; ut omnes sub pedibus habeat. Si quis subrigit caput, & mihi servire non vult, injuriam infert: habeo à Natura, ut præsim omnibus. omnes ab eadem habent, ut mihi subsint. Si tantùm dimidij mundi fuero dominus; non ero Iulius; ergo pugnandum est quousq; vel occumbendo nihil sim; aut vincendo omnia & omnes prosternam, & maneam* Iulius.

Nota id bene: mihi enim certum & indubitatum est, verba illa in significatione, in qua fuerūt dicta passim à Criticis accipi & explicari.

SECTIO IX.

De falsis & illegitimis Etymologiis. An aliquando sint aptiores, quàm vera?

Multa juniorum aut veterum etiā Etymologia sunt ficta immò malè ficta.

Ostendi derivationem sæpè à significatione distingui, & terminum *à quo* cum termino *ad quem* raró coincidere: aliud enim ferè est, unde vox oritur, & aliud quod ipsa significat: & hoc stando legitimæ derivationi. Sed quot sunt Critici, qui cum de nominum ratione disserunt, fluvios à valle in montem derivare conantur? quot qui ineptias protrudunt, & tamen grandi ore loquuntur, & volunt à nobis audiri? Vberioris doctrinæ gratiâ exempla nonnulla producam.

An à posse & facere dictus sit Pontifex.

Pontificem à posse & facere vocatum fuisse. Q. Scevola affirmat. Assentitur Alciatus, cui *facere* est sacrificare, nam Pontifices erant, ad quos spectabat sacra faciendi authoritas. Sed nomen *Pontifex* consideremus. *Fex* à facio, ut in vocibus *Artifex*, *Aurifex* &c. venerit: an *Ponti* à possum? non certè nisi dixeris, *Possum* in supino esse *Pontum*, quod nemo admitet.

Quid sit facere?

An Possum in supino habeat pontum?

Vnde dicta Possessio sit?

Possesionem, quasi pedum positionem dici Paulus, & Labeo asserunt, & non vident vocem hanc non à *pono* prodire, sed à *sedeo*. Ergo manifestè cœcutiunt.

Testamentum.

Testamentum; quod testatio mentis sit, Iustinianus *in prin. Instit. de test. ordin.* affirmando fecit suum, errorem Servij Sulpicii qui *libr. 2. de test. ord.* id totidem verbis scripserat, ut notat Gellius *libr. 6. Noctium Attic. cap. 12.* Quod ibi Etymon, Gellius & Laurentius Valla *lib. 6. elegant. cap. 32.* Quorum authoritas tantùm apud plurimos valet, ut *ad legem. 1. D. de adquir. vel amitt. possess. & legem 2. §. Appellatur. D. de reb. cred.* liberè insultent Iustiniano

Quanti Gellius & Laurentius Valla fiant?

niano & Sulpicio,& hanc risu opinionem excipian. Porrò, si *Testamentum* dicitur, quasi testatio mentis, dicetur procul dubio *Calceamentum*, quasi calceatio mentis; nec absurde multi enim tam stupidi sunt,ut non in capite,sed in calcaneis potiùs videantur intellectum habere: erunt *Armenta*, arma mentis: & *Condimentum*, si *di* corripiat, erit quo mens conditur, si protrahat, quo condîtur. *Salsamentum*, exponetur sal mentis: & postulante derivationis analogia *Alimentum* dicetur,quasi alienatio mentis, *Impedimentum* quasi impeditio mentis, *Vnguentum* quasi unctio mentis: *Elementorum*, quasi electio mentis: *Iumentũ* quasi juvamen mẽtis,&c. & Hisp. *Cumplimiento*, cumplo y miento: *Pensamiento*, pienso y miento &c. *Lucéro*, lux ero: *Sombra*,olim *Solombra* Solis umbra,*Hombre*,umbra. &c.

Calceamentũ. Armenta. Cõdimentum. Salsamentum. Alimentum. Impedimentum. Vnguentum. Elementum. Iumentum. Cumplimiẽto. Pensamiento. Sombra. Hombra.

Non est *Etymologia* Philosophicus locus, unde severi Dialectici argumenta deducant; est Rhetoricus, unde discursus suos Oratores exornent, & in Comœdiis suis Poetæ, quo plus exorbitent, magis populum recreent. Sequentes à theatro fuerunt cum applausu receptæ. Centurio Velascus in Comœdia, quæ inscribitur: *Quien calla fulminara*. act. 2.

Etymologia non est locus Dialecticus sed rhetoricus.

Esta casa es la de Damasco,
Segun se llega a entender,
Porque Marido y Muger,
Ella es Dama y el es asco.

Nomen Damasco. Non sine gratia dividitur.

Et posteà act. 3. introducit Lauram cum Tabaco, famulo Frederici loquentem.

Occasione nominis Caballero, alia diluciduntur.

LAVRA; ah *Caballero* TAB. *Señora.*
Y *quienes dixo, que yo*
Soy Caballero? LAVRA. *Ay de mi*
Sospecho: que me he engañado
Pues decidme, no he acertado
En daros tal nombre? TAB. *Si*
Porque quien en un Iardin,
Luego que sale el luzero,
Dando a las tinieblas fin,
Riega el Rosal, y Romero,
La açucena y el jasmin
Es llamado jardinero.
Mercader, quien libros trata,
Suele llamarse Librero,
Quien haze platos Platero
Aunq; nunca sean de plata:
Quien trahe la baca Baquero,
Matadero, *do se mata.*
Aquel se llama Cochero.
Que un coche suele guiar
Quien litèra, Literero.
Y assi me puedo llamar
Yo, que trato en halmoazar
Vn Caballo, Caballero.

Iardinero. Librero. Platero. Baquero. Matadero. Cochero. Literero. Caballero.

Placet addere Etymologiam nominis *Escudero*. Vocantur autem apud Hispanos *Escuderos*, qui Nobiles. Claudius itaque audiens Theophrisum ab Amicis *Escuderum* vocari; & resciens *Escudo* in Hispania, in Latio *Scutum* dici, auream quamdam, notam universis, monetam, nomen *Escudero*, à voce *Escudo* ducens, Theophrisum scutis abundare supponens, in Dominum & Herum adsumpsit. At discens posteà Theophrisum esse pauperem,exclamabat Latinè,

Nominis Escudero falsa, sed pulchra Etymologia.

An nomina rebus conveniãt?

Discordant rebus nomina sæpè suis.

dicebatq;(illi valedicens) Hispanicè.

Aunque vine a tu casa
Con deseo de servirte muchos años,
Con racion[*] tan escasa
Padeceria mi vida muchos daños,
Y assi licencia pido,
Para buscar en otra parte nido.
Te llaman Escudero *(hombre,*
Que es (vive [a] Laura) tan glorioso nõ-
Que, quando es verdadero,
Significa en rigor, que tiene el hombre,
Quo Escudero *se dize,*
Copia de escudos,que le immortalize.
Pero despues,que vivo
Contigo, si se puede llamar vida,
La de un pobre cautivo,
En tu casa para compras comida,
No vi jamas escudo,
Y assi, Señor,a otro Cuartel me mudo.

*] Quod diebus singulis ad victum datur, vocatur ab Hispanis *racion*.

a] *Per Amicã Domini jurant famuli.*

Alia possem subjungere, sed hæc ut intentum evincam,adduxisse sufficerit.

Stat igitur (1) Scriptores obludere cùm de vocum Etymologia disseritur: (2) derivationem à significatione differre: (3) nullius esse efficaciç in Logica argumenta, quæ ab etymo desumpta.

Conclusiones.

Sicut Nomenclatores voce aliqua interdum feliciter inventa, rei naturam exponunt, sic etiam Orthographi charactere aliquo feliciter cogitato & delineato,nam

Conveniunt rebus signa perita suis.

Et in hac Arte Ægyptii eminuisse dicuntur. Hanc ob rem postquam nominum rationem reddidimus,rationem etiam characterum reddamus.

De Characteribus.

SECTIO X.

De Characterum Definitione.

TAmetsi *Character* aliquando sumatur pro litera, usus obtinuit, ut potius alia signa significet,quæ non sunt literæ. Et quidem charactere sæpissimè rerum naturam explicamus.Hos breviter dilucidemus.

Quid Characteres significet?

☉ ☽ ♄ ♃ ♂ ♀ ☿

Significant septem Planetas, qui dilucidantur hoc Tetrastico.

Septem Planetarum characteres.

Lumina magna duo, medius Sol, infima Luna,
Mensem, annum, noctem significantq; diem.
Cum Iove, Saturnus, Mavorsq; per Æthera currunt.
Et Venus inferiùs, Mercuriusque volant.

De Planetarum characteribus differit in Jacobi Bartschii planisphærio Andræas Goldmayerus *ca.3.* quem imitabor saltem, si non omninò velim sequi.

Solis character. An symbolum an pictura sit?

Sol Planetarum medius maximus, & primarius; est mundi Etherei rector, temporis definitor, lucis fons, & caloris origo. Character ejus est circulus habens in medio punctum, sic ☉, Apollinis enim imago pomum aureum manu tenet, unde pomi specie meritò figurato. Alii illum potiùs pingunt sic ☼ ut meliùs ab universis cognoscatur.

Lunæ character.

Notatur Luna figura corniculata, ☽ qua ut plurimùm cernitur.

Hos duos characteres ob oculos habebat Corripus Africanus, cum cecinit.

Ornavit Solem radiis, & cornua Lunæ,
Paulatim minui, & paulatim crescere jussit.

Saturni character quid innuat?

Astronomi hoc charactere ♄, quo Saturnum significant, vel figurare falcem volunt, vel senem baculo innitentem.

Iovis character. Martis character.

Iuppiter dicitur à Græcis Ζεύς, & ideò initiali nominis litera significatur sic ♃.

Mars est bellorum Dominus, & ideò per hunc characterem ♂, hoc est, per clypeum & hastam denotatur.

Venus unde dicta? quæ denotetur charactere? Mercurii character.

Venus, Amorum Dea, à Venustate dicta; manu tenet speculum, cujus figuram exprimit hic character ♀

Caduceus est insigne Mercurii & pingitur semper hac forma ☿

An argumentum à charactere efficax sit.

Non multùm proficiet Dialecticus, si argumenta à figura characterum desumat, at solent Poetę & Rhetores aliquem Principem collaudaturi, ejus stemmata considerare, & pulchros conceptus eruere ex stemmatum avitis figuris.

SECTIO XI.

De origine, & derivatione literarum. Exponuntur illa, quibus utuntur in notis suis Iurisperiti.

An Græcæ literæ ab Hebraicis profluxerint?

GRæcas literas ab Hebræis prodiisse videntur etiamnum nomina illarum demonstrare, quas enim in lingua sancta dicimus *Aleph, Beth, Gimel, Daleth.* &c. nominamus in Græca *Alpha, Beta, Gama, Delta* &c. Vnde Gerardus, Ioannes Vossius *libr.1. Gramm. cap.10. in fin.* [Poni illud extra controversiam debet, prioris literis usos esse Hebræos; ac hujusce rei argumentum superesse evidentissimum, quod literarum apud Græcos nomina, nunc quoque nominibus vocentur ex Hebræa appellatione leviter deflexis. Quam in sententiam plura, qui volet adeat præclarum Eusebii opus de præparatione Evangelica *lib.10. cap.2.*] Firmat hoc Clemens Alexandrinus libr. 1. strom. Εὐπόλεμος δὲ ἐν τῷ περὶ τῶν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ Βασιλέων τὸν Μωϋσῆ φησὶ πρῶτον σοφὸν γενέσθαι, καὶ γραμματικὴν πρῶτον τοῖς Ἰουδαίοις παραδοῦναι, καὶ παρὰ Ἰουδαίων Φοίνικας παραλαβεῖν, Ἕλληνας δὲ παρὰ Φοινίκων. *Eupolemus* libr. de Regib. Iudææ, ait, *Moysem primum fuisse sapientem; at primum Iudæis tradidisse Grammaticam: at à Iudæis accepisse eam Phœnices, à Phœnicibus Græces.*

Quis literas Hebraicas invenerit?

Quid Grammatica sit?

Grammaticæ nomine artem literas scribendi intelligit: nam ante Moysem Hebræi sciebant loqui, non autem scribere: unde scitè Vossius *cap.11.* ait. [Eademque ex Eupolemo iisdem propè verbis refert Eusebius *lib.9. de præparat. Evangel. cap.7.* Sed is pro Γραμματικὴν habet γράμματα: ut & Eupolemus ac Clemens, haud aliud videantur per γραμματικὴν intellexisse, per Γραμματιστικὴν, sive γράμματα.]

An Latini literas habuerint à Græcis.

A Græcis literis profluxisse latinas similitudo figurarum ostendit. Tacitus *libr.11. Annal.* id affirmat his verbis. *Et formæ literis Latinis, quæ veterrimis Græcorum.* Consonat *libr.7. cap.58.* Plinius dicens *veteres Græcas fuisse easdem penè, quæ nunc sunt latinæ, indicio erit Delphica Tabula antiqui æris, quæ est hodie in palatio dono Principum Minervæ dicata.* &c. Et hoc hodie omnium Latinorum opinio, quam sequitur Antonius Nebrissensis in Metricæ initio dicens, *Literulas Græcas prodierunt unde latinæ* &c.

Authoris institutum.

Non est animus singulorum characterum, quibus Latini utimur, figuram, & figuræ originem examinare; hoc enim pertinet ad Orthographiam: sed doctrinam hanc aliquo exemplo dilucidare, & ideo in Iuristarum gratiam: *Cur Digesta hoc signentur charactere* ff. inquiro.

Cur ff. significet Pandectas? ff. ponitur pro π̃.

Alciatus *libr.3 dispu. cap.16.* Compilatores fuisse Græcos; & quia libros, quos *digesta* nos dicimus, illi *Pandectas* nominabant, illos litera π̃ significasse: cùm ergo Exscriptores Græcas nescirent literas, aut non sciverunt illum characterem exprimere, aut esse *ff.* existimarunt. Adde quòd, cùm Typographi literis Græcis sub initio caruerint, usi sunt charactere Latino, qui Græco videbatur assimilis, ejus verba subjicio. *Cùm responsa hæc Iurispru-*

An Pandecta sit Cento ex veterum Placitis concinnatus?

prudentum tanquam in Centonem quemdã Tribonianus redigisset, Operi & Digestorũ & Pandectarum nomen imposuit: & quoniam Græci ipsi consarcitores fuerunt, verisimile est, eos solitos sub Græco nomine Pandectarum librum ipsum adducere. Cum itaq; primum tantùm notam π̃ cum accentu circumflexo describerent, nostri Latini eos imitabantur: sed scriptores, librarii, qui literas ignorabant, existimarunt esse binas ff. *in quam figuram facile fuit adjecto unco Græcam notam depravare.* Alciato consonat Ioannes Henricus Alstedius *in Encyclopedia libr. 32. cap. 8. pag. 49. b.* ibi enim de origine & progressu Iuris ait, & sic inquit. *Digestorum autem nomen primò Salvius Iulianus reperit, qui Ius Civile in artem quamdam digessisse putatur. Ejus nota est* D. *vel Dig. vel* 9, *&* θ, *quæ est prima litera in voce δηματιον. Porrò Veteres, cùm Pandectarum leges librosq; significabant, priorem ejus dictionis literam cum signo accentus circumflexi sic scribebant* π̃: *id quod qui sequuti sunt, Græcarum ignoratione literarum, putantes esse digamma* Π, *hoc signo notarunt* ff. Hæc est vera sententia, hæc vera characteris ff. ratio. Et ideò scitè Iacobus Gothofredus passim, & præcipuè toto illo erudito Volumine, quo Regulas Iuris dilucidat, non ff, sed π, ut significet *πανδέκτας* scribit. Et ei Ioannes Christetius in apologetica ad Linguã Sanctam Paræneſi pag. 106. assentitur; inquit enim, (suum ff. formarunt indocti Leguleii ex hoc signo π̃) Sed quia nihil est tam certum, quod impugnationem non subeat, aliorum opinationes discutiamus.

Earum character sit π̃, qui tandem in ff. degeneravit.

Digestorum nomen quis primus invenerit, & cur?

An jus Civile sit Ars?

Alciatus non impugnatur sed demonstratur.

Alciati considerationem, tanquam chimæricam divinationem, Cagnolus *in Proemio Digest. num. 73.* condemnat his verbis. *Pondera his aliud, Digestorum libros non per ziphram ff., ut nunc facimus, sed ad longum scribi; & bene meo judicio; quia ziphra illa, qua utimur, bona ratione talem significatum importare non probatur; quidquid in parvo Iuris Dictionario, seu per Alciatum lib. 3. cap. 16. dispunction. dicatur: propterea hic & ubiq; in Iure Digestum extensis literis scribitur, & non per ziphram illam. Meliùs rectiusq; facerent, si ponerent solùm literam* D. *posset enim (ipsa)* Digestum *significare, ut patet in simili, dum allegamus.* C. *codicem*, l. *legem*, *&* c. *caput primam literam ipsarum dictionum tantùm ponentes: arbitrorq; priscis temporibus etiam litera* D. *usos fuisse Majores nostros Digestorum mentionem facientes, sed successu temporis id fuisse corruptum per volentes depingere ipsum* D. *sic alterantes talem notam.* Sed quis non videat om-

An Pandectæ significari debeant litera D?

nia, quæ contra Alciatum affert, suam opinationem destruere, & Alciati sententiam roborare? C. significare *Codicem*, l. *legem*, c. *caput*: asserit, & admitto. D. posse denotare *Digesta*, addit, & libenter concedo; nam Faber, ut alios prætercam, literam D. frequentissimè ponit, & non ff; quem ut vides in hac Morali Logica, sui semper imitari conatus. Et quid hinc infert Cagnolus? *Ergo πανδέκται, non potuerunt litera π significari.* Sed unde egreditur hæc negativa? Sanè præmissæ hanc inferunt affirmativam. *Ergo πανδέκται debuerunt debentque litera π significari.* Stat igitur Alciati opinio, quidquid per Cagnolum dicatur.

Cagnolus Alciati opinionem adfirmat.

Præterea illa literæ D. deformatio, ut transiret in ff. non est veræsimilis; est enim inter hos characteres differentia notabilis: & exscriptores sciebant linguam Latinam, & sicut C. l. & c. sic etiam sciebant literam D. delineare.

An D. in ff. degeneraverit?

Accedit, quod character ff. non sit Ziphra, sed litera, nempè duplex FF. Quid autem, si esset Ziphra? non ideò condemnari à Cagnolo deberet, nam paragraphus ab ipso & aliis notatur hoc signo §. & numeri Ziphris 1. 2. 3 4. &c. significantur. Sed, si rem benè examines §. non est Ziphra, nam paragraphus est major divisio, quàm punctum. Olim exprimebatur sic, —. hodie illam exprimimus à linea sequenti incipiendo Lexicon Philologicũ. *Paragraphus est signum adscriptum ad ordiendum novum textum*; & Latini *Articulos*, & *Sectiones* appellant, quos Græci *παραγράφους*. Signum ergo Sectionis erat ss, & literis colligitis hoc §.

An Ziphra rejicienda sint?

An § sit Ziphra?

Laurentius Valla in Raudensem suspicatur illam notam esse Δ. Græcam defiguratam, sed meritò à Calino *in Lexico Iuris verb. Digestorum liber*; impugnatur. Primò enim falsum est Veteres Digestorũ librum litera Δ. significasse; nam Digestum est nomen latinum, & latinis literis debuit scriptitari. Secundò inter Δ & ff, nulla est connexio, quo ergo modo Amanuenses nescientes Δ. scribere ff. conformarunt: maximè, cùm literæ Δ. facillima sit delineatio.

An ff. poni soleat pro Δ?

Et quidem minùs à vero Valla obluderet, si *Digesta*, olim sic notari ∂∂ dixisset; nam inter ∂∂ & ff. major interest similitudo, sed in quæstione facti, temerè dicitur quod testibus non potest probari.

An hodie ff. pro duplici ∂∂ scribamus?

Cuelanus Cotta in Opere, quod *Memoralia* inscripsit *verb. Pandectæ* asserit notam hanc ff. significare, *fuerunt facti*. At hæc ratio est nimis generalis, & rebus universis convenit; nam præter Deum, quæcumque videas, quæcumque cogites, fuerunt facta. Cæ-

An ff. sit fuerũt facti?

An ff. sit fabre factum?

Cæsar Costa 1.*ambiguitatum* 2.in templorum frontispiciis veteres has literas FF.sculpsisse supponit: & vult illis *fabre-factum* significari. Cum ergo Digestorum volumen sit quasi quoddam Iustitiæ templum *leg.* 1.§.*cumq; hoc C.de vet. jure enucleand.* ideò ab ipso Iustiniano jussum, ut Digesta duplici FF. designarentur. Placuit aliquibus hæc divinatio, illamque roborarunt Valerii Probri Grammatici testimonio: nam in libellis *de Romanorum notis interpretandis*, asserit per FF. varia significari, & inter alia, *fecerunt*, *fundaverunt* &c. *fabre-factum*, *fieri fecit*. &c.

An legum volumen sit templum?

Putarem interim Costam, Cottamque sicut nomine, sic parùm opinione differre: adeoque eadem esse rejiciendos censura; sunt enim nimis generalia quæ adducuntur, & multis aliis rebus conveniunt.

An ff. sit ll & libros quinquaginta significet?

Longiùs abiit à communi sententia Ferrandus Advensis libr.1.explicat cap.1, nam characterem ff. non vult esse duplicē f, f: sed duplicem ll, lineola interjecta ligatam, ut denotentur aut *libri quinquaginta*, tot enim continent Pandectæ, & L. quinquaginta significat, aut *libri legum* aut in plurali *leges*. Et quidem ex duplici ll. colligata in ff. transitus fuit facillimus.

An libros legū? An leges?

Quid S.S. significet?

Vt viam novam iniret Marcus Antonius Bellus, *de solut.extern.cap.* 1.apud Antiquarios asserit ff. significare *Sextarium*. Et posteà ad Philosophos Græcos oculos, & mentem convertens, citat Platonem dicentem, *Si quis à singulis Artibus numerandi, metiendi, & ponderandi peritiam segreget, quid vile & informe remansurum sit solummodò*. Et quidem meritò sic loquutus est Plato: nam cùm omnia Deus in numero, pondere & mensura condiderit, nulla res poterit ab homine bene cognosci, ni fuerit benè numerata, mensurata & librata. Et hinc veniendo ad leges, omnes eo respicere, ut vigeat Iustitia asserit Bellus: at hæc, sivè Distributiva, sivè Commutativa sit, in numero, pondere, & mensura consistit; nam Distributiva proportionem Geometricam, & Commutativa æqualitatem Arithmeticam servat: unde *leg. non tantùm. D. de re judic.* scribit Modestinus, quòd in persona mulieris justitiam æqua lance servari æquitatis suggerit ratio, quod, ipsum *in D.de naturalib.liberis*, Iustinianus confirmat.

Sine Arithmetica non est in mundo disciplina.

Legum finis Iustitia.

Distributiva Geometricam, Commutativa, Arithmeticam proportionē observat.

An ff. sit ll.?

An Belli scriptor sit Bellus?

His præmissis asserit Bellus notam ff. primariò *Sextarium*, secundariò *Digesta* significare: & Scriptores, ut duplicem ff. colligarent fecisse ff. in quo charactere nō est duplex FF. sed duplex SS. vinculo colligata. Et, quis non videat, si omnia, quæ Bellus asserit, admitterentur, notam ff. transire in §. potiùs, quàm in ff. potuisse. Cæterùm rationem inferendi non video, utitur enim Bellus cespitante sorite, in quo nihil colligitur. Erat ejus discursus.

Nota SS significabat sextarium.
Sextarius est quædam mensura.
Sine mensura non potest inveniri justitia.
Iustitia debet administrari convenienti modo.
Hic modus traditur & dilucidatur in Digestis.
Ergo nota SS significat Digesta.

Concedo omnes præmissas & tamen nego Consequentiam.

An ff. pro θ. ponatur?

Sunt etiam eruditi, qui existiment literam Græcam θ, quâ θημα significari volunt, in ff. degenerasse. Et hujus Opinionis in Parænesi, qua Sanctam Linguam exornat pag. 106. meminit Ioannes Chiffletius; proponit enim duas, & ait, [Suum ff formarunt Indocti legulei ex hoc siglo π, vel (ut nonnullis placet) ex θ, qua litera notabant Themata Iuris, ut ea vocari cœperunt, Romani Imperi Sede ab Imperatore Constantino in Orientem translata.]

An ff. à Fridericis Augustis derivetur?

Alii denique à duobus Imperatoribus, qui vocabantur *Friderici*, recognitas & Cæsarea authoritate Pandectas fuisse confirmatas affirmant, & Iuristas grati animi gratia ad perpetuam tantorum Imperatorum memoriam, ut hunc librum citarent, characterem ff. seu duplicem FF. assumpsisse. Sed quæ nullo gravi testimonio probantur, quàm facilè dicuntur, rejiciuntur.

Resolutio.

Omnibus igitur consideratis stat prima sententia, quam Alciatus tradidit: in quam solo rationis ductu olim iveram, antequam Alciatum legissem.

An Characteres Monogrāmi per Numeros & Casus inflectantur?

Quonam modo varientur Astronomici?

Monogrammi Characteres, qui pro integris dictionibus sumuntur, possunt, & solent declinari; puta, si casus terminatio adjungatur. Sic apud Astronomos ☉: ☉lis: ☉li: ☉lem: *Sol, Solis, Soli, Solem.* &c. ☽: ☽næ: ☽nam: *Luna, Lunæ, Lunā,* &c. ♀: ♀ris: ♀ri: ♀rem: *Venus, Veneris, Veneri, Venerē.* &c. His cōpēdiis utūtur frequēter Astronomi, & ipse etiam Tycho Brahæus, ex quo aliquos locos producam. Tomo ipso primo Progymnasm.

Pagina hæ respondent editioni primæ, incepta Vraniburgi, & absoluta Pragæ anno 1610.

Pag. 05.	☽re hoc est, *Lunare*.	
Pag. 021.	☽na hoc est, *Luna*.	
Pag. 115.	☽næ hoc est, *Lunæ*.	
Pag. 117.	☽am hoc est, *Lunam*.	
Pag. 117. bis	☽æ hoc est, *Lunæ*.	
Pag. 123.	☉is hoc est, *Solis*.	
Pag. 125.	*tam* ☉is *quàm* ☽næ *anom.*	
Pag. 126.	*Latitudinis* ☽æ *motum.*	

Et

Et similia apud alios Scriptores invenies. | *Semidiametris* ☾^{na} | *In* ☾^{na} *deliquio.* | *In Eclipsi* ☉^{is} | *Maximè verò* ☉^{is} &c.

An, & quomodo declinentur Characteres Iuridici?

Ergo sic etiam possent apud Iuris-peritos, characteres, quibus utuntur, declinari; nempè, §. §.^{phi}: §^{pho}: *Paragraphus, Paragraphi, Paragrapho*: &c. ff: ff^{orum}: ff^{tis}: *Digesta, Digestorum, Digestis*. &c. Non sunt frequentes (& in libris impressis præcipuè) hujusmodi characterum inflexiones; interim producam Alexandrum Scot, qui Vocabulario utriusque Iuris impresso Lugduni anno 1655. Compilationem Iuris Civilis addidit: & pag. 617. sic scribit. *Tu notas tempora Iustiniani Imperatoris. Si Imperator, quomodo Consul? Si Consul, quomodo Imperator? Respondeo, quod Imperator aliquando adsumebat sibi Consulatum, ut quidam extraneus. Et hoc erat, quando sibi placebat: ut est* tex. in auth. de Consulib. §. fin. *ibi.* advenit autem, cū ipse annuerit *& not.* gloss. in procem. ff^{orum}: &c. *Videtur, quòd quinque anni sunt lapsi: nam Codex primus fuit tertio anno Imperii Iustiniani; liber verò ff^{orum}: anno octavo*: &c. *Alii verò opinantur, quod immediatè post compositionem Codicis fuerit inchoata compositio ff^{orum}*: &c. *Ex parte Tractatus est divisio Operis in Libros, Librorum in Titulos, Titulorum in Leges, Legum in §§. §^{orum} in versic.* &c.

An Imperator esse potuerit Consul?

ff.^{orum}. Digestorum.

§ $_{or}$^{um}. Paragraphorum.

An aliquando derivationes falsæ præferendæ sint veris?

Fictas interdum derivationes esse magis doctrinales, quàm solent esse veræ, paulò ante diximus, & exemplis ostendimus. Id modò etiam in characteris ff. expositione occurrit. Sunt, qui festiva gratia Iurisprudentiam esse ff. hoc est *Fatigationem facchinorum* pronuncient, nec immeritò; si lepos opportunè exponatur. Vocantur in Italia *facchini*. (bajuli) fortissimi quidam homines, qui immensa pondera dorso, aut humero vili pretio supportant. Hinc per metaphoram ministri illi, quibus grave onus imponitur *bajuli* nominantur. Audi Bulengerum. *Bajuli, qui morum Imperatoribus pueris erant rectores seu pædagogi.* Et meritò sic dicebantur; grave enim onus in humeros suos recipiebant, nam Senecæ exemplo didicimus esse periculosum imperanti imperare. Hinc apud Italos *il Balivo*, tabellarius, qui epistolas hinc inde defert, unde nomen sumpserunt Venetorū Legati. Dicitur etiam *il Bali* mercatorum præfectus. Vide Lexicum Philologicum, & Onomasticam Iosephi Laurentii Amalthæam. Ergo, si vocem metaphoricè sumas, possunt Iurisperiti dici *bajuli*; magnum enim onus Advocatus, magnum Iudex adsumit: nam debet noctu & diu vigilare, legere, audire, laborare. Et quid si nomen in sua propria significatione accipiamus? Respondet Iustus Lipsius *Centur. Miscell. Epist.* 78. *de legib.* [Amelii vetus querula, inquit, an Scomma fuit? *Iurisprudentiam multorum camelorum onus esse.* Quid nunc dicam? Elephantes ab India adde; vix ferent. Atqui Platonis oraculum auribus meis insonat: *quod ubi leges multæ, ibi & lites multæ & vita moresque pravi.* Audi & scrutare. Verè oraculum est, & de multitudine litiū nostra Belgica, vicina Gallia, & Italia dicent. Quomodo autem non & mores pravi? Nam primum concordia tollitur, odia aperta, aut occulta in animis gignuntur; adde fraudes, insidias & studium vincendi quovis nexu ac supplantandi. *Non enim,* ut Celsus verissimè scripsit, *bona conscientia, sed victoria litigantium est præmium.*] Ergo in tam vasto legum, & Commentatorum Oceano, ubi tot sunt opinionum vortices, & tam procellosi Interpretum Iuris conflictus, multum debet studuisse Advocatus, qui causam aliquam propugnandam adsumit: multum Iudex, qui est sententiam laturus.

Facchini apud Italos qui?

Bajuli.

Il Balivo.

Il Bali.

An Iurisperiti sint bajuli?

Ubi leges multæ lites multæ & mores pravi?

Litium finis.

Statua Iudicis in Areopago.

In Areopago Athenis statua erat marmorea, quæ, qualis esse deberet Iudex, repræsentabat. Ille Senator, qui in exemplum propositus, quem omnes imitari sunt jussi, *erat lapideus; libris circumdabatur, & tamen erat cæcus, manusque habebat truncas.* Mira statua! Si habebat multos libros, cur non etiam & multos oculos, ut eosdem legeret? &, si carebat oculis, erant superflui tanti libri. Si injustè oppressum sublevare debebat, quare carebat manibus, sine quibus Iustitiam non poterat manutenere? Respondebo. Advocati, Iudices, Senatores, habere debent multos libros, non legendos, sed lectos: non enim in Tribunal admissi, ut discipulos agant, non ut doceantur Iura; sed ut pronuncient secundum Iura, quæ jam sciunt. Habeant igitur libros plurimos, quos jam legerunt: quorum sensa memoria retinent; & quia ita illa sciunt, ut non sit necessarium relegere, jam non indigent oculis ipsi: & ideò illorum Imago erat cœca. At ipsa etiam carebat manibus, ut moneantur Iudices nō posse recipere munera. Quod subornare Latinè, Hispanicè *untar las manos* dicimus. Careat igitur manibus Iudex, ne fortè illas Cliens oleo peccatorum impinguet. Munuscula, ut honesto vocabulo defigurent, quam involvere solent malitiam Hispanus *guantes* (chirothecas) appellat, & longè Iudex aberit à recipiendo chirotecas, si careat manibus.

De libris debēt esse priùs lecti, non legendi.

De oculis.

De manibus.

Ecce Iudicum & Senatorum & omniū qui

qui administrant Iustitiam, labor primus. Debet Iudex in Iuventute diligentissimè studuisse, multos Authores evolvisse, multa in his observasse, & ad tantam doctrinæ pervenisse eminentiam, ut nulla quæstio in Iure sit, ad quam decidendam lectione librorum indigeat; *integra cum sit ei bibliotheca caput*. Diuturnus & magnus est hic primus labor, sequitur secundus, non minùs molestus, & gravis. Tenetur quotidie omnes illos audire, quos debet judicare. Debet factum diligenter inspicere, & qui in Quæstione Iuris non indigebat oculis, ut libros legeret, nisi enim eos legisset & sciret, non esset admotus Senatui; hic ipse in Quæstione facti Argo similis debet oculos aperire centenos & processum benè considerare. Hic est labor assiduus, & qui noctem cum die aliquando conjungit, & bono publico propriam valetudinē, aut etiam salutem postponit. Adde laborem tertium, munera non recipere, vitam tenui stipendio tolerare, paupertatem pati, & rebus etiam necessariis carere. Qui enim in Senatu ditescunt, ostendunt testimonio publico Iustitiam se exposuisse venalem. Hæc verissima sunt: & siquidem omnia vera barbarè loquuntur, sed non barbarè sentiunt, qui Iuris professionem ff. hoc est, *fatigationem fachinorum* appellant. Fortissimus esse debet ille Hercules, quem isti tres immensi labores non terreant; constantissimus qui oneri tanti non succumbat.

Studuisse Iurisperitus debet.

Clientes audire.

Processum accuratè legere.

Munera non recipere.

Resolutio.

At dices. Hæc omnia dicuntur, non autem in praxi observantur. Qui loquax sit, aptus jam ut sit Advocatus censetur. Dignitates Iudiciales alicubi pecunia numerata venduntur, alicubi dantur cognatis, & quos ad gradus inferiores nulla celebris Academia proveheret, hos ad Senatoria subsellia protrudit interdum affinitas. Ergo primus labor eluditur. Sed & plurimos secundus non aggravat. Indulgent genio aliqui Iudices, ludunt, nugantur; negotia coadjutori committunt, si committunt: & ipsi omni causæ, & processui propriam anteferunt commoditatē. Ergo etiam eluditur secundus labor. Tertium rari cognoscunt, quod filii, & nepotes testantur. Emunt ditiones, dant filiabus dotes opulentissimas, palatia erigunt, ludunt, libidinantur, & tamen habent à patrimonio nihil; ab stipendio ferè nihil. Tertius ergo etiam labor eluditur.

Iuridici Herculis labores eluduntur.

Sed quid habes ô Iudex, qui hos labores eludis? novos & graviores incurris. Peccat mortaliter, qui dignitatem acceptat, ad quam doctrinam sufficientem non habet. Illustriss. Domini N. & N. (possem nomina ponere; & ponerem, si vel sic Reipublicæ prodesse putarem) peccant mortaliter, quoties ad Senatum, quoties ad Consilium accedunt. Et reum sive condemnent, sive absolvant, peccant mortaliter; Nam temerè pronunciant, & se errandi periculo exponunt. Peccant etiam mortaliter docti & eruditi Iudices, quando ut factum penetrent, diligentiam convenientem non adhibent: quando munera extorquent, quando celebrant in tribunali nundinas, quando adulantur diviti, & pauperem tantùm condemnant. Quando his laborant morbis Iudices, gravissimè laborat Respublica, & tenetur adhibere remedium Princeps sub peccato mortali.

An indignus possit acceptare dignitatem?

An docti possint non laborare?

Sequitur alius labor, qui restitutionem concernit. Qui ex ignorantia, qui ex negligentia pronunciavit injustè, ad restitutionem tenetur. Qui muneribus oblitus, restituere debet, judicaverit justè, aut injustè. Sed cur, si justè? quia habet stipendia publica, ut singulis gratis jus dicat. Et quid si injustè? Si in decem millium aureorum causa justitiam vendidit, & illegitimam sententiam tulit, quidquid de subornationis pretio sit, quia debet dare unicuique quod suum est; illi, quem condemnavit, decem millia restituere debebit.

An & quando Iudices teneantur ad restitutionem?

SECTIO XII.

De Characterum ratione.

Dicebat doctè S. Thomas, *Aliud est, unde nomen deducitur, & aliud quod nomen significat*; nam *Homo*, dicitur ab Humo, non autem humum, sed animal rationale significat. Hinc ego *Aliud est, unde character sumitur; & aliud, quod ille significat*. Et ostenditur, nam ☉ sumitur à figura pomi, & notat Solem: ♄ creditur imaginare falcem, & Saturnum signat: ♂ est clypeus & hasta & significat Martem: ♀ est speculum, poniturque pro Venere: & ☿ est caducei figura, & tamen pro Mercurio usurpatur. Et tandem ff. si esset vera illa opinio, quam S. *Sunt alii*, posuimus, à Fridericis Augustis sumeretur, & tamen non illos, sed Pandectarum libros significaret.

D. Thomas in libr. Perihermenias.
In Characteribus alia est delineationis ratio alia significatio.

SECTIO XIII.

De Characterum inversione.

Non sine gratia rem dilucidamus, & explicamus invertendo nominis characteres, & varios Proteos producendo, quos Græci vocarunt ἀναγράμματα. Sic LOGICA per antiphrasin CALIGO dicitur,

Quid sint ἀναγράμματα? LOGICA. αναγραμ. CALIGO.

GALENUS. ἀναγράμ. ANGELUS.

... nam splendore suo universa dilucidat. GALENUS etiam, qui Medicorum Princeps, inversione literarum est *Angelus*; nam *Raphael* à Medicina nomen sumpsit, & Angelorum est, infirmos & afflictos juvare. Hinc oritur pulchrum Anagramma. Postulas, *Quid sit Ius?* Respondet Anagramma, *Est Vis.* Et Otomannus *in princ. tit. de actionib.* [Sunt etiam, qui IVS transpositione literarum interpretentur pro VIS ut è contra IVS pro VIS *de tutel. Instit. in princ.* Tutela est vis: ubi vertit Theophilus δίκαιόν τι. Initio namque homines manu suum ut Cicero *de finib.* loquitur; vel, ut apud Simonidem est, τὸ ὀφειλόμενον, aut, ut apud Platonem τὸ προσῆκον, consequebantur: postea autem id quod VIS dicebatur voluntati contrarium, Ius appellatum est. Terentius in Adelphis:

IUS est, ἀνάγραμ. VIS.

τὸ ὀφειλόμενον. τὸ προσῆκον.

Hem illac fidem nunc vestram imploret Demea,
Quod Ius vos cogit, id voluntate impetres.]

Qualia argumenta sunt, quæ ab Etymologia deducuntur?

SED quantæ sunt efficaciæ argumenta, quæ ab etymo & anagrammatico Proteo desumpta? nullius, ut puto, ad persuadendum, maximè ad exornandum. Audi Fabrum in ipsa suorum rationalium prima pagina doctè dicentem [valet argumentum ab Etymologia, vi non semper affirmativè, semper tamen negativè præsertim apud Iurisconsultos, qui proprietatis verborum sunt studiosissimi, unde totus ille tam elegans tamque necessarius tractatus, *De verb. & rer. significat.*] Et, si ad Anagrammata convertam oculos, reperiam aliquando ingeniosa miracula, nam ut est in Diverbio, *Conveniunt rebus nomina sæpè suis.*

Qualia, quæ ab Anagrammate?

SECTIO XIV.

De rei Definitione essentiali.

Quid sit?

REalis Definitio est *Oratio per formalitates intrinsecas explicans naturam rei*, & ab Aristotele *libr. 2. de Analysi post. cap. 3. §. 7.* vocatur οὐσίας τις γνωρισμός, quia ut notat Vossius *lib. 1. Gramm. cap. 2. §. Mario.* Essentialia dumtaxat adsignare debet. Hæc rem ipsam attentè meditatur, & in formalitates, aut etiam realitates partitur; & in Logicam, Hypophysicam, Physicam, & Integralem dividitur.

Quotuplex sit?

DEFINITIO LOGICA. Hominis definitio.

Definitio Logica constat genere & differentia, ut *Homo est animal rationale* Anne essentialis est hæc definitio, *Iurisprudentia est Iusti & Injusti Scientia?* [ita *Logica Moralis lib. II.* communiter Iurisperiti, quos vide ad *leg. 1. de Iust. & Iure* & Budæum & Vultejum præcipuè. Hæc ego utor definitione in Theolog. Fundam. *tom. 1. in fin. num. 1328.* Illam dilucidat Vlpianus *libr. 1. Instit.* dicens *Ius* (*Iurisprudentiam*) à Celso *artem boni & æqui vocari.*] Respondeo Scientias & Habitus ab objectis specificari: unde sicut Orthographia est *Ars scribendi*; Grammatica, *Ars loquendi*, Rhetorica *Ars eloquendi*; Logica *Ars intelligendi*; Dialectica sumpta in rigore voce, *Ars argumentandi*; Arithmetica, *Ars numerandi*; Geometria *Ars metiendi*; Physica *Ars corpus naturale cognoscendi*; Medicina, *Ars medendi hominibus*, sic etiam definiri Iurisprudentia poterit, *Ars* (seu *scientia*) *justum cognoscendi*. In hac definitione, *Ars* (seu *Scientia*) est genus, *cognoscere justam* Differentia. Ex cognitione justi necessariò nascitur injusti cognitio, & justi ab injusto discretio, sed hæ (cognitio & Discretio) sunt Iurisprudentiæ proprietates. Ergo hæc definitio, *Iurisprudentia est scientia Iusti* vel quod idem est, *Scientia cognoscendi justum*, est essentialis, & similis huic, *Homo est animal rationale*: hæc autem, *Iurisprudentia est scientia Iusti & injusti*, aut clariùs *est scientia cognoscendi justum & injustum*, non solum essentiam sed proprietatem etiam exprimit, & est similis huic, *Homo est animal rationale risibile*. Hinc oriuntur aliquæ definitiones videlicet, Grammatica *est Orationis congruæ & incongruæ scientia*. Rhetorica *est ornatæ & humilis Orationis scientia*. Logica *est bonæ & malæ operationis mentalis scientia*. Dialectica (sumpta voce in significatione rigorosa) *est legitimæ & illegitimæ argumentationis Scientia*. Ethica *est scientifica bonitatis & malitiæ actuum humanorum cognitio*. Medicina *est disciplina sani & ægri*: & hanc definitionem Petrus Hispanus *in Summul. logic. tract. 6. §. de fallac. petit. princ.* adsumit. Profectò veras differentias invenire difficillimum est: solent interdum Viri Docti rationem magis communem loco generis & minùs communem loco differentiæ collocare. Sic videtur fecisse Florentinus *libr. 9. Institut.* Cùm enim illa, quæ servituti opponitur, esset sibi definienda libertas, nec facilè genus & differentia propria occurrerent, dixit *libertas est naturalis facultas ejus quod cuique facere libet, nisi quid vi, aut jure prohibeatur*. Ponitur loco generis *Naturalis facultas*, nam facultates naturales sunt multæ: cætera loco differentiæ subjunguntur, ut hæc naturalis facultas, quæ libertas est à cæteris facultatibus naturalibus distinguatur. Eadem arte *ibid.*

Libr. 1. Instit. cap. 1.

leg. 1. D. de Iust. & Iur.

Definitio Orthographia. Grammatica. Rhetorica. Logica. Dialectica. Arithmetica. Geometria. Physica. Medicina. Iurisprudentia.

Quid in Iurisprudentia ad essentiam, & quid ad passiones pertineat?

An errorum contra scientiam commissorum consideratio ad scientiam spectet?

Lex. 4. D. de statu homin.

Quid sit libertas?

Quid sit Servitus? An possit ex duello sub nasci?

servitutem definiit. Inquit enim. *Servitus est constitutio*(passiva)*Iurisgentium, quâ quis juri alieno*(alterius potestati) *contra* (præter) *naturam subjicitur*. Ecce in hac definitione *Constitutio Iuris gentium* ponitur loco generis: & cætera loco differentiæ adjunguntur. Putavit Florentinus servitutem esse Iuris gentium ; & bene , nam hujus Iuris est, quæ ex justo bello nascitur: at cur non possit ex duello,& Iure naturali promanare non video. Sed de hoc alibi disputabo.

Petis, utrùm sit hæc bona Definitio. *Animal est vivens rationale vel irrationale?*

An differentia divisiva & specierum constitutiva in generis definitione ingrediantur?

Respondeo in generici conceptus definitionem non debere ingredi rationes , quæ genus dividunt , & species constituunt : nam ad animalis essentiam,nec rationalitas, nec irrationalitas pertinet , quam ob rem propositam Definitionem esse malam pronuncio. Addo linguarum Nomenclatores fuisse avaros ; & multos rerum gradus carere vocabulis ; & ideò cogi Logicos,ut genera definiãt,ad species disjunctivè recurrere ; nam Aristoteles , cùm non haberet voces congruas quibus Propositionem ab affirmativa & negativa nec non à vera & falsa præcisam , Logicè definiret, dixit *Propositionem esse orationem,quæ aliquid affirmat aut negat.* & iterum, *esse orationem qua verum & falsum significat* : dicturus procul dubio, *Animal esse vivens rationale vel irrationale*, si caruisset voce qua sensibilitatem exprimeret.

Vbi caremus vocibus ut possumus conceptus explicamus.

Quid sit Propositio?

HYPOPHYSICA.

Definitio Hypophysica supponit in Concretis substantiæ in recto suppositum, seu hypostasim,& in obliquo naturam, & id exprimit dicendo, *Homo est suppositum habens humanitatem*.

Quid dicat Concretum in recto?

Omnia Concreta accidentalia dicunt in recto subjectum, substantialia suppositum ; nam *albus* est habens albedinem, & *Homo* habens humanitatem. Hoc ita certum est, ut probari non debeat, nam oppositum probabiliter suaderi non potest , Hæc enim propositio est vera *Deus est homo*,cui ęquipollet hęc etiã vera,*Habens Divinitatem est habens humanitatem* : non autem hæc *Divinitas in supposito est humanitas in supposito* , est enim evidenter falsa.

PHYSICA.

Definitio Physica per partes physicas (materiam & formam procedit) ut cùm dicimus, *homo est,qui constat corpore & anima rationali*.

Quomodo Artificialia definiantur?

Composita Artificialia, si definiantur physicè, debent dicere materiam loco termini magis communis, & loco differentiæ artificium : hoc enim est illorum forma. Huc pertinent plurimæ Dialecticæ definitiones ; Nam, si postules , quid sit syllogismus in *Fallitis* ; respondere non potero,nisi materiæ loco tres illum habere propositiones dixero, & formæ loco, artificium, quo illæ cohærent, dilucidavero.

INTEGRALIS

Definitio Integralis est, quæ per partes quantitativas discurrit, ut *Homo est , qui habet talia & talia membra cum talibus animantibus communia ; talia & talia sibi propria per quæ à cæteris discriminatur*. Ejusmodi Definitionis genere Ius Civile *libr. 2. definition.* dilucidavit Papinianus, dicens. *Ius Civile est, quod ex legibus, plebiscitis, Senatusconsultis , decretis Principum, & authoritate Prudentum venit*(constat, sive componitur.)

Leg. 8. D. de Iust. & Iur.

Quomodo Vrbes & Provinciæ definiantur?

Hic modus est maximè in usu,cùm Arcem aut urbem describimus , nam ut ob oculos ponamus totam illam, opportunè singula describemus. Vberioris doctrinæ gratia hoc exemplum adjungo. Hispania enim Iulii Cæsaris tempore sic debebat depingi.

Descriptio Hispaniæ. Quid Peninsula sit?

Hispania Straboni corio bubulo humi protenso comparatur. Appellatur Peninsula, quia mari undiq; cingitur,nisi qua parte Pyrenæi montis objectu à Gallijs dispescitur. Dividitur in tres Provincias ; Beticam , Lusitaniam, & Tarraconensem. Vide Ioannem Vasæum *in Chronic. Hisp. cap* 8. in quo has etiam tres Provincias accuratè depingit.

Hispania sub Constantino.

Mutantur tempora, & cum illis etiam Regnorum facies; & ideò Constantini Pii ævo Hispania sic debebat describi.

Hispania ab ortu Pyrenæos montes habet, qui ideò hoc nomen sortiti, quod pyrarum instar attollantur. Incipiunt montes isti à templo, seu promontorio Veneris propè Illiberos (hodie locum Colibre *appellant.) & in Britannicum Oceanum procurrunt. Aliàs pelago cingitur : hinc Atlantico , inde Mediterraneo. Et in quinque Provincias:Tarraconensem , Carthaginensem , Beticam, Lusitaniã, & Gallæciam dividitur.*&c. Vide Gerundensem Episcopum *Paral. libr. 1.*

Templum Veneris.

Hispania à Mauris subjugatur.

Patuit Agarenis Hispania, & omnis antiqua Politica deformata est. Multis Regulis suffuit, qui excusso jugo rebellarunt. Christiani difficillimis expeditionibus totam deniq; recuperarunt. In quot fuerit Coronas à Mahometanis intercisa, ex titulis, quibus etiamnum utuntur Catholici Reges, colligitur: inde lineas sequentes subducamus.

Qualiter dividatur post Mauros?

Est Regio tam dives Hispania, ut dividi in plurima Regna potuerit, quorum singuli Principes in aciem ducerent numerosum exer-

exercitum, & angustias expeditiones adornaret. Præcipuè decem numerantur: videlicet, Castellanum, Legionense, Aragonicum, Navarraum, Corduvense, Valentinum, Beticum, Granatense, Algarbicum & Lusitanicum. Vide Marinæum Siculum. Damianum à Goes,& alios.

SECTIO XV.

An Definitio Essentialis debeat per omnia quinque genera Causarum concinnari?

Novus Aristoteles *libri nomen.*

ASserit P. Tottus, Benedictinus, S. Th. Professor, qui Philosophiam edidit,quam *Aristotelem novum* inscripsit, quòd aliam eum jubeat inire viam, & docere opiniones ignotas utriq; Peripatui. Hic Eruditissimus Author omnes Definitiones quæ vulgò circumferuntur, esse imperfectas asseverat,quòd in eis non omnes Definiti causæ exponantur. Vt ergo hæc sententia penitiùs intelligatur, aliquid de numero Causarum præmittamus.

Quot sint causæ, & quæ?

CAVSA { Interna { *Materia. Forma.* } Externa { *Efficiens. Exemplaris. Finalis.* } }

Causa Materialis.

Materia est res quædam substantialis corporea, omnibus substantiis corporeis communis, quam faciliùs intelligam, quàm opportunè definiam.

Formalis.

Forma est altera substantiæ completæ pars,quæ Materiam actuat,perficit, & informat; & totum substantiale in specie determinata constituit, & ab aliis speciebus distinguit.

Efficiens:

Causa efficiens, est quæ dat primam existentiam rei: nam, si Materia existit existentia Formæ, quod Thomistæ asseverant, qui lignum convertit in ignem,non producit materiam ignis, sed igneam tantummodò formam.

Exemplaris.

Exemplar est Prototypus, cujus instar efficitur res. Et hic prototypus, sive sit res existens extra Agentem, sive sit idea, quam in mente sua format Agens,semper est extrinseca effectui.

Finalis.

Finis est id, propter quod aliquid fit: & est duplex, Operis, & Operantis. Ad finem Operis ipsa res ordinatur, at Operantis finem Agens sibi præscribit. Quod manifestè percipitur in Medicina: quando enim ægrum invisit Medicus, & illi pharmacum tale præscribit, duos intendit fines,videlicet recurare infirmum,& honorarium lucrari: ad primum ex se ordinatur pharmacum,non ad secundum: & secundum esse operantis finem constat; nam posset,si volet, idem Medicus idem pharmacum gratis, aut ob alium finem præscribere.

N. B. De Causis in Physica Aristoteles, sed nos hæc paucula debuimus præmittere, nam aliàs à logica non intelligeremur.

Hanc de Causis notitiam præmittere necessarium fuit,nam sine illa Tottus non posset intelligi,& ipsa non traditur in Logica, sed in Physica, & debuerunt necessariò Lectores,ejus notitia præveniri. Modò, ut rem illustremus, aliquam Definitionem proponamus.

Quid est Homo? *Homo est substantia completa, constans corpore & anima rationali, à Deo ad imaginem & similitudinem suam producta,& ad gloriam æternam ordinata.* Et non multum hinc abludit Hominis definitio *Tract.de communi essentia Patris, & Filii, & Spiritussancti* tradita ab Athanasio dicente, *Homo est animal,intellectu praditum, & quod sentit Divinam mentem: vita æterna capax: & hujus spoliatione mortale. Compositus est,& non simplex; neque ex similaribus partibus, sed ex incorporali mente,& corpore concupiscibili, seu animali.* Considera ergo primò priorem illam definitionem, & omnia quinque genera causarum invenies. Nam in ipsa illa verba, *constans corpore*, exhibent Causam Materialem; illa, *constans anima rationali*,Formalem: Has in homine partes. *Matth.* 10. 28. & 1. ad *Thessal.* 5. 25. Sacra Pagina exprimit. Verba illa, *à Deo producta*, quæ *Genes.* 1. correspondent, concernunt Efficientem: & illa, *ad imaginem, & similitudinem suam*, quæ sunt ex *Genes.* 1. 27. & 5. 1. & 9. 6. desumpta, Exemplarem: & denique illa, *ad gloriam æternam ordinata*,Finalem, *Psalm.* 8. 6. *Matth.* 6. 26. & 12. 12. *Hebr.* 1. 7. Considera secundò posteriorem definitionem. Nam illa verba, *Compositus est*, &c. Causas Materialem, & Formalem concernunt. *Compositus* passivè dicitur, quia habuit causam, quæ eum activè componeret. Illis verbis, *sentit Divinam Mentem* Similitudo, quæ est inter Deum & hominem, exprimitur; & illis, *vita æterna capax*, Finis, ob quem conditus sit homo, proponitur.

Hominis definitio.

S. Athanasius quid homo sit, per omnes causas internas & externas definit.

Exponitur prima definitio.

Exponitur secunda.

An nomen Homo omnia quinque genera causarum exprimat?

Et videntur omnes hæ quinque causæ in ipsomet nomine expressæ. *Homo* enim, asserente Varrone, ab humo dicitur. Ergo non habet, unde superbiat homo, cui, ut humilis sit, sufficit audire suum nomen. Illud inculcant Sacræ Literæ: lego enim Genes. 2. *Formavit Deus hominem de limo terra*; & Iob. 10. *Manus tua Domine fecerunt me & plasmaverunt me.* &c. *Memento* (in Hiphil, *Facias me meminisse*) *quod sicut lutum feceris me,& in pulverem reduces me* & Isaiæ 4. *Va, qui contradicit factori suo. Numquid dicit lutum figulo suo. Quid facis? &, Opus tuum absque manibus est.*

De Hominis corpore.

Consonat Lingua Hebræa, in qua *Homo* dicitur אדם, *Adam*, & *Terra*, אדמה, *Adama*; quoniam de terra sumptus est. Et quidem, *quòd è terra sit formatus homo, Homerus id quoque ex veteri & Divina cognovit historia*, inquit Iustinus Martyr *in cohortatione ad Græcos*.

De Hominis anima. Nomenclatorem considerasse Hominis formam, quando nomen imposuit, Iosephus Langius, & alii asserunt: nam ὁμόνοια est *concordia*, & *consensus*, & ὁμονέω *concordo*, & *consentio*; cum enim Homo inter omnes animantes maximè sociabilis *Homo animal sociabile.* sit, à consortio & concordia fuisse nomen sortitum opinantur. Amare autem consortium, societatem inire, in vitam civilem consentire, non ad corpus spectat, sed ad animam. Audi *lib. Interrogationum fusiùs disputatarum, Interrog.3.* Basilium. *Quis nescit hominem esse animal mite, natura congregabile, non autem solivagum, atque ferum? Siquidem natura nostra nihil est tam peculiare, quàm mutua inter nos communicatio, mutuaque aliis aliorum opera indigentia, & in eos, qui ejusdem nobiscum sunt generis.* Et prius *in Psalm.* 14. dixerat. *Homo animal politicum est & sociabile.* Et Nazianzenus *Orat.*40. ex hominis nomine, ut animæ rationalis dilucidet prærogativas, argumentum deducit. *Hominem*, inquit, *Græci* φῶς, *id est*, lumen *vocant, propter rationis nobis insitæ vim, & facultatem.* *Cur à Græcis vocetur φῶς.*

De Causa efficiente. Nomen ab Effectrice causa derivari ostensurus Ambrosii verba *ex tom.4. in Psal. 119. liter.10. vers.1.* præmitto. *Cœlum una Dei manus solidavit, & utraque Dei manus hominem figuravit. Cœlũ nõ ad similitudinem, homo ad similitudinem; Angeli ád ministerium, homo ad imaginem.* *Homo est à Deo factus.* Et Ovidius *Transformationum primo.*

Sanctius hic animal, mentisq; capacius altæ
Deerat adhuc; & quod dominari in cætera posset.
Natus homo est, sive hunc Divino semine fecit
Ille opifex rerum, Mundi melioris origo.

Et quidem הגה, *Homo*. Hebraicè est *resonans*, quia debet semper Conditorem laudare. *Artifex* dicitur אמון, *homon*, & homo est artefactum, cujus Deus est Artifex.

De Causa exemplari. Hominem esse Dei Imaginem jam scimus, Genes. 1. 27. *Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram.* & Gen. 9. *Ad imaginem quippe Dei factus est homo*; & Sapient. 2. *Quoniam Deus creavit hominem inexterminabilem: & ad imaginem similitudinis suæ fecit illum. Invidiâ* *Homo ad imaginem & similitudinem Dei.* *autem Diaboli mors introivit in orbem terrarum.* Vnde factus est homo exterminabilis; & in ipso similitudo Dei non fuit deleta per peccatum, sed vitiata; imago autem fuit omninò deleta; sed magno Dei beneficio restituenda per Christum. Apostolus 1. Corinth. 15. *Primus homo* (Adâmus) *de terra terrenus: secundus homo* (Christus) *Dominus de Cœlo Cœlestis.* *An hæc imago deleri possit?* *Qualis terrenus, tales & terreni: & qualis cœlestis, tales & cœlestes. Igitur sicut portavimus imaginem terreni, portemus & imaginem cœlestis.* Et ut hæc verba intelligas, adnotato in Homine similitudinem Dei & Imaginem Dei non coincidere: illa enim ad naturam, hæc ad Gratiam spectat, quæ est forma Fidei, Spei, & aliarum Virtutum. Nam, ut scitè S. Augustinus *libr. de quant. Animæ* nos docet, Anima facta est similis Deo, *quia immortalem, & indissolubilem fecit eam Deus. Imago ergo ad formam* (gratiam) *pertinet, similitudo ad naturam.*

Causam etiam finalem in hominis nomine Viri ingeniosi repererunt. Illum ἄνθρωπον, Plato *in Cratylo*, dici voluit, ut *De Causa finali.* situ, ὁ ἀναθρῶν ὄπωπας, contemplans ea, quæ videt, & quidem attentè. Etymologista hominem sic appellari putat παρὰ τὸ ἄνω ἀθρεῖς. à sursum adspiciendo. Vnde *in Metam.* 1. Ovidius.

Pronaque cùm spectent animalia cætera terras;
Os homini sublime dedit, cœlumq; tueri. *Cur sit homo creatus?*
Iussit, & erectos ad sydera tollere vultus.

Consonat S. Gregorius *libr.8. Moral.* dicens, *Homo ad contemplandum creatorem suum conditus est.*

Resolutio.

Nihilominùs, quidquid dialecticetur Tottus, dicendum est, Causas extrinsecas in essentialem Definitionem, *An Causæ externæ ad rerum essentias pertineant?* quando res absolutæ illustrantur, non ingredi, nec explicare essentiam rei Definitionem, quandiu per illas importunè vagatur. Virginis per solennia vota Deo cõsecratæ oppressio, seu à Principe, seu ab homuncione fiat, stuprum sacrilegum est; *De Efficiente.* nec mutabit essentiam propter effectricis Causæ diversitatem. Si arborem sol, fulmen, aut homo incendat, ardebit, & ardendo convertetur in ignem: nec ideò hîc ignis mutabit naturam & speciem, *De Exemplari.* quòd vel ab homine ideâ præventus, aut à Sole aut nube, quæ nullam habent ideã, nec Causam Exemplarem, quam sequantur, producatur. Finalis causa inter extrinsecas accidentalior est; &, si figuram *De Finali.* Δ (triangulum) vel, ut solvam aliquam quæ-

quæstionem Geometricam, vel ut quartam Alphabeti literam exprimam, vel ut arcanum Trinitatis mysterium dilucidem, &c. pinxero; semper erit trium linearum figura; & mutatis causis finalibus nunquam mutabitur intrinsecè, nec habebit plures aut pauciores lineas, aut angulos.

De Materiali, & Formali.

Præterea veniendo ad Causas intrinsecas (Materiam, & Formam) cùm multa, & nimis multa sint, quæ illas non habeãt, & tamen definiri possint; (ut sunt Entia omnia simplicia, etiam materialia, si corpus aliquod simplex admittitur: ut sunt Anima rationalis, Angelus, &c. Relationes, Qualitates, Actiones, Motus, &c.) dicendum omninò est, Definitionem Essentialẽ universìm sũptã nõ postulare, ut per Materiam & Formam concinnetur; sed esse contentam, si per Genus & Differentiam conficiatur.

An semper ad definitionem pertineant?

De rebus Moralibus & Practicis.

CÆterùm, quia in rebus Practicis, & præcipuè Moralibus, plerumque essentias Relationes constituunt: ideo in eisdem externæ interdum circumstantiæ dant, & mutant speciem. Et, ut doctrinam hanc, quæ certissima est, profundè calleas, has paucas Conclusiones addo.

An circumstantia externa addant novam speciem?

PRIMA. *Circumstantiæ extrinsecæ in Moralibus, sæpe mutant essentiam rei.* Est Theologorum omnium, qui postquam examinarunt, quid sit actus humanus, qui fuit elicitus, sunt soliciti de circumstantiis: unde prodiit illud Monostichum,

Quæ, & quot sint illa?

Quid? quis? ubi? quibus auxiliis? cur? quomodo? quando? quibus nonnulli circumstantiis etiam alias adnumerant; nam Antonius Cotonius *in Summa Diana. verb. Circumstantia. num. 1.* ut addat circumstantiam *quoties*, versum corrigit, & sic scribit,

Quis? quid? ubi? per quæ? quoties? cur? quomodo? quando? quas circumstantias postea securissimè, & doctissimè exponit.

De Causa efficiente.

SECVNDA. *Causa Efficiens non rarò dat in Moralibus actioni speciem.* Hinc viri docti multas Conclusiones deduxerunt, quæ tametsi negatur ab aliis, debebunt à nostro Lectore cognosci.

De Circumstantia Sacerdotii.

Sacerdotem, qui aliquem hominem occidit, aut vulnerat, debere in confessione se esse Sacerdotem exponere, docet Nugnus *in addit. ad 3. part. tom. 2. quæst. 9. art. 2. dub. 3. concl. 3.* etsi contrarium doceat Diana *part. 1. tract. 7. resol. 8.*

Sponsalium.

Sponsos de futuro, si condormiant, debere se esse sponsos exponere, asserit Homo bonus *part. 1. tract. 7. cap. 36. quæst. 140.* contra Diana *part. 1. tract. 7. resol. 5. & part. 3. tract. 4. resol. 67. §. in resolut. 5.*

Virginitatis.

Mares, cùm virginitatem admittunt, tenentur hanc circumstantiam explicare, in sententia Nugni *in Additionib. ad 3. part. tom. 2. quæst. 9. art. 2. dub. 3. conclus. 5.* contra Suarium *in 3. part. disp. 22. sect. 5. in circumst. Quid.* Dianam *part. 1. tract. 7. resol. 10.* & alios.

An illam exponere teneantur mares?

An saltem fœminæ?

Ad id explicandum saltem teneri fœminas, docet S. Thomas 2. 2. *quæst. 64. art. 6.* cui tamen contradicit Vasquez *Opusc. de restit. cap. 3. §. 1. dub. 1. num. 6. & in 2. part. disp. 112. cap. 1. num. 1.* Fagundez *part. 2. libr. 4. cap. 3. num. 27.* & Diana *part. 1. tract. 7. resol. 11. & 37. & part. 2. tract. 17. resol. 12. & part. 3. tract. 4. resol. 67. §. in resol. 37.*

De circumstantia frigiditatis.

Frigidus, vel Eunuchus, si cognoscat fœminam, debet confiteri circumstantiam impotentiæ, quæ facit esse copulam contra naturam. Ita Henriquez *libr. 5. cap. 6. num. 3. gloss. lit.* M. Sed de hoc dubitat Fillincius *tom. 1. tract. 10. part. 2. cap. 1. num. 23.* & cum eo Diana *part. 3. tract. 4. resol. 139.*

Fidelitatis.

Qui furatur rem, quam custodire tenetur, debet circumstantiam infidelitatis explicare, asserente Molina *in C. de Can.* &c. Negat tamen Henriquez *lib. 2. cap. 6. no. 3. in glos. liter.* O. & Dianá *p. 1. tr. 7. resol. 36.* Stando autem opinioni Molinę dicendum est Episcopum, Prælatum, Principem, qui fœmina (sæculari, aut religiosa) suæ custodiæ, aut directioni concredita, abuteretur, peccato speciem infidelitatis addere; illamque in confessione explicare debere.

De cælibe, conjugato, & Religioso.

Hæc, & similia inter Doctores disputantur, & pro utraq; parte sunt argumenta, quæ ratione & authoritate fulciuntur: addamus aliquid certum, quod à nemine negari possit. Agentis in materia lasciva circumstantia novam addit speciem, si votum (solenne sit, aut simplex) aut matrimonium intercedat: quoniam cognoscendo meretricem simplicem fornicationem committit cælebs, adulterium conjux, & religiosus sacrilegium.

De Causa Exemplari.

An leges sint imagines, ad quas debemus nostras operationes conformare?

TERTIA. *Leges sunt actuum humanorum Causa exemplaris, & illos omninò specificant.* Patet: quia mutatis legibus, etiam actuum moralitates alterantur. Eadem enim actio (puta, adscendere murum, ferre talia arma, &c.) quamdiu stet lex inhibens, erit mala: sublata autem lege erit indifferens. Imaginis profectò rationem reperit in lege antiqua Apostolos, qui *ad Hebræos* 10. sic scribit. *Umbram enim babens lex futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum per singulos annos in eisdem ipsis hostiis quas offerunt indesinenter, nunquam potest accidentes perfectos facere.* Et Moyses *Exod. 13.* dixerat. *Et erit quasi signum in manu tua, & quasi monumentum ante*

ocu-

oculos tuos. &c. Et David *in psalm.* 118. clarissimè. *Lucerna pedibus meis verbum tuum,*& *lumen semitis meis*. *Iuravi,& statui, custodire judicia* (præcepta) *Iustitiæ tuæ*.

Quid peccatum sit?

Sicut prototypus in picturis est lex, quã observare debet manus & penicillus; sic in Moralibus lex est bonorum actuum prototypus, cui homo debet similes actus suos (internos, & externos) reddere. Et hanc ob rem peccatum dicitur *ἀνομία*, & est factum, dictum, aut concupitum contra legem æternam (seu Divinam) ut ex Sancto Augustino tradit D. Thomas 1. 2. *qu.* 71.*art.*6.& *qu.*76.*art.*1.

De Causa Finali.

QVARTA. *Causa etiam Finalis interdum dat speciem humanis actibus*. Est universis nota; unde abiit in proverbium.

An, & quando in confessione finis sit explicandus?

Quidquid agant homines, Intentio judicat omnes. Ita alterat peccata Finis, ut Zumel. *in* 3.*part.quæst.* 71. *art.* 2. asserat, eum, qui commisit peccatum ob finem aliquem indifferentem, non satisfacere in confessione, si peccatum exponat, sed debere etiam circumstantiam finis explicare. Ei contradicit Vasquez *in* 2. *part. disp.*93.*cap.*3. cui adhæret Diana 1. *part. tract.*7.*resol.*23.§. *Nota secundò*. & *resol.* 62. Vnde, qui omitteret sacrum, ut studeret opinione Zumelis deberet in Sacramentali Confessione dicere, *Omisi sacrum propter studium*. Satisfaceret autem in Vasquezii opinione dicendo *Omisi sacrum*. Interim, in omnium opinione finis, si sit leviter malus, poterit; &, si sit graviter malus, debebit in Sacramentali confessione explicari.

Definitio Sacramenti ut sic.

Hinc est Authores, aut omnes, aut plerasque causas externas in rerum Moralium definitionibus admisisse; nam Sacramentum universim sumptum, *est res sensibus subjecta, quæ ex Dei constitutione sanctitatis & justitiæ cùm significandæ, tum efficiendæ vim habet.* ut *in Pii V. catechismo* habetur, & traditur à Bellarmino *de Sacram.libr.*1.*cap.*11.Becano *de Sacr.cap.* 1. *quæst.*2.*num.*6.Reginaldo *libr.*26. *num.* 1. & aliis. In qua definitione verba illa, *res sensibus subjecta*, notant Materiam remotam, proximam, & formam (rem & verba:) illa autem, *ex Dei constitutione*, Causam Effectricem indigitant: illud verò *significandæ* Exemplarem concernunt: & tandem illud *efficiendæ* Finalem: nam Novæ Legis Sacramenta, & à Christo Domino sunt instituta, & à Fideli recipiuntur, ut conferant gratiam. Huc respiciebam heri in lectione Theologica, cùm hanc definitionem, præcedentis loco, tanquam clariorem posui. *Sacramentum ut sic, est ceremonia quædam sacra, in re & verbis consistens, à Domino nostro Iesu-Christo instituta, ut significet & conferat gratiam*. Hæc de singulis Novæ Legis Sacramentis verificatur, & per omnes quinque causas decurrit; & dicendo *conferens* se subtrahit à vexata & vexante Quæstione, quæ inquirit, *An Sacramenta gratiam producant realiter, aut moraliter?*

An per omnes causas fuerit conformata?

Cur Sacramenta fuerint instituta?

An physicè conferant gratiã?

NOTA.

De vocibus Definitio, & Descriptio.

MOnendus est hîc opportunè Lector Definitiones integrales, quæ per membra decurrunt, vulgò *Descriptiones* vocari: at sunt essentiales, & ex ipsis monemur pati omnia nomina in significatione parallaxes, nam sicut *Definitionis* nomine Accidentariam aliquando intelligimus; sic etiam *Descriptionis* nomine aliquando essentialem.

SECTIO XVI.

De Rei Definitione Accidentali.

Quid ipsa sit? Qualia esse debeant accidentia per quæ fiãt Descriptiones?

ACcidentalis Definitio, quæ propriè nominatur *Descriptio*, explicat rem per proprietates aut per unã, quæ sit characterica: aut per accidentia communia, quæ tametsi seorsim conveniant aliis, simul in aliis non existant; prioris generis est hæc Definitio, *Homo est animal risibile*: quia Risibilitas est hominis in quarto modo proprietas, & per illam satis ab aliis animalibus distinguitur & separatur. Posterioris generis est hæc, *Terra est elementum frigidum & siccum*. Nam tametsi alterutra qualitas cõmunis sit; nam competit Aquæ frigiditas, & Igni siccitas; hæ duæ simul soli Terræ conveniunt.

Quid sit Hierarchia?

Huc pertinet Hierarchiæ Definitio, quã tradit S. Dionysius Areopagita *de cælest. Hierar.c.*4.dicens, Ἐςι μὲν Ἱεραρχία κατ' ἐμὲ τάξις ἱερὰ ἐπιςήμη καὶ ἐνέργεια. *Est Hierarchia, meo quidem judicio, Ordo sacer, Scientia, & Actio*. Ordo in aliis rebus reperitur; imò etiam Ordo sacer; nam inter Fidem, Spem, & Charitatem, nec non inter Confessionem & Absolutionem datur ordo, & debet Sacer dici. Scientia etiam latissimè patet, nam in Schola multæ traduntur Scientiæ. Et tandem Actio per multa prædicamenta excurrit: at verò ista tria simul ita Hierarchiæ propria sunt, ut alii convenire non possint. Hugo rem expositurus, actionem sine ordine esse præsumptionem, & ordinem sine actione esse negligentiam, & sine scientia actionem esse reprehensibilem, ordinemque inutilem esse pronunciat. Ex hac ego aliam clario-

Ordo est prædicatũ commune.

Etiam Scientia

Etiam Actio.

Ista tria Ordo Sacer, Scientia, & Actio sunt prædicatũ quod convenit soli Hierarchiæ.

riorem formo, & sic inquam, *Hierarchia est quidam sacer Ordo personarum in scientia & actione consistens*. Est enim Hierarchia, ut ipsum nomen præ se fert, Ordo sacer personarum ad gloriam Dei institutus, & illæ personæ indigent scientia, ut Deo servire sciant; actione ut faciant. Vide D.Thomam, qui *in 2. sent.dist. 9. a. 1.* hanc Dionysii definitionem examinat, & esse convenientem ostendit. [De hoc S. Dionysii testimonio disputavi in Grammatica Morali *art. 1.*]

An Descriptio rigorosas leges habeat?

Descriptiones non semper sunt clariores Definito, aut Descripto: immò interdum sunt obscurissimæ, nam per accidentia minùs nota procurrunt; & vocantur *Ænigmata*; quæ, si benè formentur, suas gratias habent.

An facili negotio efformetur?

Omni & soli descripto debet convenire Descriptio; & in hoc multæ exorbitant: nam generi interdum aptatur, quæ deberet speciei, & ideò non convenit omni descripto: vel interdum post magnum laborem talia accidentia communia agglomeramus, ut aggregatum ipsum maneat etiam commune, & aliis à descripto conveniat.

An copiam verborum admittat?

In Descriptione non est cur verba superflua incrimineris; nam luxuriat oratio, & à verborum copia laudem spectat. Vnde possemus dicere, ad Rhetores potiùs, quàm ad Logicos Descriptiones spectare. Strictiores leges Definitio essentialis observat, ut Sectione sequenti explicabimus.

SECTIO XVII.

De Definitione Singularium.

An possibilis sit?

COmmunis Sententia asserit singularia definiri non posse: & tamen nulla est ratio, cur universalia possint, & tamen singularia non possint.

Cæsar unde dicatur?

Primò enim, si de nominis definitione disseramus, Propriorum nominum exponitur frequenter Etymon, nam *Cæsar* vel à cædendo dicitur, quod à ventre matris sit incisus, vel à Cæsarie, qua fuit natus, vel à cæsa (elephante) quem occidit.

Vnde Augustus?

Augustus ab augendo habuit nomen. &c.

Definitio per speciem & hæcceitatem.

Secundò, sicut Species per genus, & differentiam definitur, sic singulare per speciem & taleitatem potest. Sed dices. Possent singularia definiri, si hæcceitates essent notæ: sed, qui scimus an sint, ignoramus, quid sint? Sed si hoc sufficeret, ut diceremus singularia definiri non posse, vix paucas species definiremus, nam earum etiam quiditates nescimus:

Differentia ultima sunt ignota.

dicimus enim *Equum esse animal hinnibile*; & , si nomen hinnibile vocem, quam ille edit, significat, non explicamus essentiam: si differentiam illam, quæ animal contrahit, & equum constituit hoc nomine intelligimus formalitatem, quam quid sit ignoramus.

Habent suas proprietates singularia, Homo Deus.

Tertiò, possunt describi singularia: nam nonnulla habent aliquam proprietatem charactericam, quæ non reperitur in aliis: ut *Christus est homo Deus*, nam in solo Christo Domino humanitas, & Divinitas uniuntur hypostaticè,

Deipara.

ut etiam *S. Maria est Deipara*; nam inter omnes mulieres, sola illa est Dei Mater; ut etiam *S. Maria est mulier sine originario peccato concepta*: nam, & ipsa sola hanc eminentem prærogativam habuit.

Primus Rex. Primus Imperator. Carthaginis Eversor. Iuris communis author.

Sic similiter in Historia Romana, *Primus Rex* est Romulus: *Primus Imperator*, Iulius Cæsar: *Carthaginis eversor*, Scipio: *Qui in morte, nec amicum, nec inimicum habuit*, Nero: *Iuris communis Author*, Iustinianus &c.

Quid singulare sit?

Si tamen singulare, quod definiendum venit, charactericam aliquam proprietatem non habeat, debemus ad communia accidentia recurrere, nam ut Porphyrius, *in Isagog. cap. 3.* dixit. *Singulare est, cujus accidentium collectio non reperitur in alio.* Accidentia singulis hominibus communia sunt.

Cognomen, Sydus, Tempus, Complexio, Sanguis,
Patria cum Sociis, Forma, Figura, Locus.

Accidentium communium solet non esse communis aggregatio.

Vide nostram Logicam vocalem *nu.* 440. singula ex his communia sunt, sed possunt ita duo, aut plura cooptari, ut non reperiantur in alio. Sic dicendo *Virginem Matrem*, intelligimus S. Mariam, quia,

Virgo mater.

tametsi multæ in Mundo Virgines sint, & multæ Matres, in ipsa sola Virginitas componitur cum Maternitate.

Propheta Rex.

Sic etiam cum *Propheta-Regis* nomen audimus, scimus Davidem, & non alium citari: quia tametsi multi Reges, & multi etiam Prophetæ fuerint, solus David fuit & Propheta & Rex.

SECTIO XVIII.

Definitionum Leges.

Prima.

QVatuor sunt. PRIMA ut conveniat omni definito: si enim aliquid sit, de quo definitum prædicetur,

An homo sit animal ratiocinans?

de quo tamen non prædicetur definitio, hæc erit illegitima & mala. Et hinc condemnari hæc Definitio debet, *Homo est animal ratiocinans*; tametsi omnes ratiocinari possint, multi sunt, qui non ratiocinantur actu.

Secunda.

SECVNDA, ut conveniat soli definito; si enim de aliquo illa prædicetur, de quo definitum non possit prædicari,

An homo sit vivens sensibile?

An Definitio cum Definito convertatur?

Tertia.

An, & cur Artium communes Definitiones non sint bonæ?

Quid Ars sit

Quarta.

An aliquando obscurior sit suo Definito Definitio?

ri, erit similiter damnanda. Et hinc dicimus non benè hominem definiri à dicentibus *Homo est vivens sensibile*, nam vivunt, sentiuntque, æquè ac Homines, Bruta. COROLLARIUM. Suboritur ex dictis Conversionis proprietas, definitio enim, & definitum convertuntur: nam, si *Homo est animal rationale*, Omnis homo erit animal rationale, & omne animal rationale erit homo. Hæ duæ leges sunt indispensabiles, nec in aliquo particulari exemplo possunt fallere. TERTIA, ut nullum verbum superfluum habeat. Sed non est omninò superfluum, quod ad majorem claritatem adjicitur. Et propter hanc legem incriminamur plerasque omnes, etsi communes, Artium Definitiones, quales sunt, *Grammatica est ars bene loquendi*, *Arithmetica est Ars benè numerandi*, *Geometria est Ars bene metiendi*, *Logica est ars bene discurrendi*, &c. nam in omnibus illud adverbium *bene* supervacaneum est, nam in *Artis* nomine clauditur: non enim dantur Artes ad operandum male, unde hanc Artis definitionem, ut memini, olim puer à meis Magistris didici, *Ars est, quæ operandi præscribit infallibiles & certas regulas; & procedendi designat, errorem non patientes vias*. QUARTA, ut clarior definito sit, nam obscurum per obscurius non poterit dilucidari. At hæc Lex claudicat aliquando; quia interdum, si quæ sunt notæ, dum definire volumus obnubilamus, prudentiùs illas indefinitas relinquemus, nam in obscuram interdum tempestatem incidimus, dum meridiano Soli addere claritatem conamur. Vide Theologiam nostram Fundam. *à num.* 859.

SECTIO XIX.

De Definitionibus & Descriptionibus, quæ in Iure Cæsareo leguntur.

An Definitiones factæ à Iuristis sint bonæ?

An sit facilius Descriptiones, quàm Definitiones conformare?

IVristas, ut reos convictos & confessos interdum condemnāt Theologi; quod malè subjecta definiant; quod Definitionum loco Descriptiones obtrudant; quod in illarum concinnatione rhetoricentur, cum dialecticari deberent: unde provenit omnes illas Definitiones, quæ in Iure extant, in Logicæ leges peccare.

Et quidem Morales Theologos feliciores Descriptiones, quàm Definitiones contexere, indubitatum est. Occurrit una, quæ Regem uberrima eloquentia depingit, quam præmittere volui, qui enim qualis sit Princeps nesciat, non poterit exactè intelligere Decreta, quæ ab illo promanant. Audi Senecam *Tragædia* 2. dicentem.

Qualis esse debeat Princeps?

Debet esse suarum passionum dominus.

Debet esse virtute eminentior.

Et nibil omninò timere.

Regem non faciunt opes,
Non vestis Tyria color,
Non frontis nota Regia,
Non auro nitida trabes:
Rex est, qui posuit metus,
Et diri mala pectoris:
Quem non ambitio impotens,
Et nunquam stabilis favor
Vulgi præcipitis movet.
Quem non lancea militis;
Non strictus domuit Chalybs
Qui tuto positus loco,
Infra se videt omnia,
Occurritq; suo libens
Fato, nec queritur mori,
Reges conveniat licet.
Rex est qui metuit nihil.
Hoc regnum sibi quisque dat.
Non capit regnum duos.
Habere regnum casus est, virtus dare.

An præstet definitiones esse breves?

An per genus & differentiã conformentur?

Quid sit definitio apud Vlpianum?

Merendæ confessio.

Omnia comprehendit breviter hęc Descriptio, quæ magnis libris explicari vix possent. Hæc omnia ita Regi conveniunt, ut possint Cæsari, aut cuicumque Principi supremo adaptari. Sed quia Seneca eloquentia copiosa diffunditur, & Dialectica concisam brevitatem affectat, de Definitionibus, quas Legistæ paucis verbis concipiunt differamus.

Sanè illos agi reos, quotidiè legimus, & audimus: nam Theologi, ubi Moralia tractant, plerumque à Iuristis (& Canonistis etiam) traditas Definitiones corrigunt.

Esse convictos videretur constare, nam cum per genus & Differentiam Definitio conformari deberet, quæ in Iure exorbitant, & frequenter per effectus, & connotata producuntur.

Confessos esse clamitant; nam Vlpiani sunt verba *Omnis Definitio in Iure periculosa est*; quæ Iustinianus jussit, ut haberent vim legis, unde non solum fatetur ille, sed jubet priùs omni Definitioni esse periculosæ. Si dicas Vlpianum ibi *Definitionis* nomine intelligere *Regulam*, dices quidem verum at non adquiescent illi, nam producent multos Iurisperitos, qui Vlpianum agere de oratione naturam rei explicante supponunt. Sed esto non sit confessus Vlpianus Definitiones, hoc est, Orationes explicantes naturam rei in Iure periculosas esse, & hoc fatentur plurimi, & hoc sufficit, ne Iuristæ negativi condemnari dicantur. Sanè Antonius Merendæ ingenio polluit, diligentia non caruit, doctissimos libros scripsit, & hanc Iuristarum causam ita esse desperatam existimat, ut satiùs judicet Accusatori cedere, quàm replicare. Ipse igitur *lib.* 23. *controvers. Iuris cap.* 47. Sic inquit [Vtile erit Iuris studiosis

fis intelligere Iuris nostri Conditores in definiendo sequutos potiùs fuisse morem Oratorum, quàm Dialecticorum regulas; cum per hoc liberentur ab anxiis illis disputationibus, in quibus Dialecticorum Censuræ Iuris nostri Definitiones subjiciuntur. Qua in re acutos Iurisconsultos admonitos velim, ne sibi nimium placeant, dum per abstrusas interpretationes sub Definitione ea comprehendunt, quæ sub ipsa contineri jubet ratio definiendi à Dialecticis proposita: nam vitium magnū est definitionis, si abstrusos verborum significatus contineat, cum proprium ipsius munus sit, ejus, quod definitur, essentiam clarè exponere.]

Ejusdem ad Jurisperitos Monitum.

An fiant Dialecticæ Definitiones?

Verùm enim verò, qui sic in Iuristas occlamant, videntur esse similes Pharisæis, qui in aliorum oculis, notabant paleas, cū ipsi haberent trabes in suis: qui aliis imponebant onera importabilia, cum illa ipsi ne digito tangerent. Sinè injustè condemnant Iuristas Dialectici, quod in Definitionibus concinnandis Logicæ regulas non observarint, cùm nullus Dialecticus sit, nullus Philosophus, nullus Theologus, qui vel unam Definitionem fecerit, qualem Logicæ leges præscribunt.

Nimius fortè videbor: at obtinebo saltem, ne illi in Iuristas sint nimii, ubi enim viderint se leges violare, quas præscribunt alios, qui easdem negligunt, incusare non pergent. Patere igitur (Amice Lector) ut in Philosophos, & Dialecticos lineas subsequentes scribam, non quidem ut æmulationem, & invidiam intendam, sed ut conciliem: ubi enim viderint se graviùs, quàm Iuristas peccare, benigniores, & clementiores erunt, & facili negotio culpas alienas condonabunt & dissimulabunt. Amo brevitatem & claritatem, ergo Apolysim, quam pro Iuristis contra Dialecticos formo, more Dialectico ad syllogisticam formam elimabo. Sic inquam.

Quales sint quæ à Philosophis factæ?

Definitio est oratio explicans naturam (essentiam) rei. Est Definitionis Definitio, quæ admittitur ab Vniversis.

An soli Angeli possint perfectas definitiones facere?

At rerum naturas & essentias intuentur Angeli, ignorant homines: nos enim sola rerum accidentia & effectus percipimus, & per illa probabiles discursus formantes tanquam per cancellos naturas & essentias rimamur.

Ergo *Angelorum est facere Logicas Definitiones: & homines eo non debemus conari*. Patet, quia ad impossibile conatus quilibet imprudens est. Ergo muneri suo satisfecerunt homines, si per characthericas circumstantias (proprietates) & effectus, rerum essentias & naturas describant.

In præsenti igitur controversia Dialectici multis peccant nominibus. (1) nam, si putant se capaces, ut Definitiones concinnent, se non esse homines, sed Angelos judicant, & à Iuristis rideri possunt, impugnari non debent. (2) cum definiendi leges pronunciant, impossibiles ferunt, & tyrannidem in Scholam exercent. (3) cum Iuristarum Descriptiones accusant, incriminantur istos, quod fuerint homines, scripserint ut homines. &c. Maximum crimen! Et quidem majus esset, si Iuristæ velint se æquare Angelis. (4) Sed & ipsi æquè graviter peccant, quàm cæteri: nam Definitiones, quas tradunt, periculosæ sunt, & solent frequenter everti.

Dialecticorum lapsus.

Logicæ Definitionis leges sunt. I. Vt sit suo Definito clarior. II. Vt constet genere & differentia. III. Vt cum Definito convertatur. IV. Vt in illa nulla vox deficiat, aut superfluat. Ita Logici statuunt.

Definitionum leges.

Et interrogo, An quatuor istæ formalitates sint de Definitionis essentia? an illi accidant? Si secundum dicatur, frustra enumerantur à Logicis: nam accidentia, quæ possunt adesse & abesse subjecto, sunt innumerabilia, nec contineri possunt numero determinato. Si dicatur primum, mala est tradita à Logicis Definitionis definitio: nam in Definiti essentia illæ quatuor formalitates includuntur, quæ tamen in definitione illa *Oratio explicans naturam rei*, non explicantur. Ergo omnes illas quatuor formalitates debet exprimere Definitionis definitio, aut aliàs essentiam definiti non exponit. Ergo Logici deberent dicere, *Definitio est, oratio clarior suo definito constans genere & differentia, cum definito convertibilis, in qua nulla vox deficiat, aut superfluat.* &c. Etsi sic placeat Definitionem definire, dicent Iuristæ se melius scire definire, quàm Logici.

An sit bona Definitionis Definitio data à Logicis?

Sed uberioris doctrinæ gratia singulas formalitates, quæ essentiales judicantur à Logicis consideremus.

Erat prima *Clarioritas*. An-ne omnis definitio suo est definito clarior? Attende. Homo est animal rationale. Petrus est homo Petreitate contractus. Equus est animal hinnibile. Sic loquuntur Logici: & sic loqui universis præcipiunt. Dic ergo Stabulario. *Accipe quatuor animalia hinnibilia, & ducas ad Animal rationale Petreitate contractum*. Et quid famulus dicet? An te intelliget? minimè. Si autem eidem dixeris, *Accipe quatuor equos, & ducas ad Petrum*, te statim ille intelliget. Non ergo universaliter loquendo, & sine multis limitationibus Definito esse clariorem definitionem, verum est.

An omnis sit clarior definitio?

Placet hic Iusti Lipsii impatientia, (dabo sensum, non verba, nam librum ad manum non habeo) legebat, in Cardinale Bembo hæc verba, *Ad Cæsarem miserunt Norvegii quatuor Aquilas sequioris ordinis aliis avibus capiendis natas*; & exclamavit illicò, Dicas, *Falcones & intelligemus te*. Vnde, cum quidam scriberet, (possem nominare personam: sed conceptus nominis expressione non indiget) *Ad spicas secandas idoneis erāt instructi cultris rustici: reposuit* Lector, *Si intelligi vis, dicas Falces*. His idæis instructus erat olim Galenus, qui *libr. 4. de differentiis pulsuum*. ait, [nullum esse definitionum usum, si etiam antequam exhibeantur, res ipsæ nobis ad liquidum notæ & exploratæ sint: ut propterea quamlibet rem definire velle subtiliùs, Sophistarum proprium sit.] Quod testimonium Duarenus *in init. tit. ff. de vulg. & pupil. subst.* Cujacius *in rubr. tit. ff. de Iure fisci in fin.* & ex ipsis Merenda *libr. 23. controvers. cap. 47. num. 1.* adducunt. Sæpe enim contigit, ut dum res claras dilucidare & explicare volumus, easdem obnubilemus.

Exclamatio in Bembum.

Galeni Resolutio.

Erat secunda, generis & differentiæ compositio. Sed adsint Philosophi, & dent nobis ejusmodi Definitiones. Circumferuntur hæ omnium ore *Homo est animal rationale*, *Equus est animal hinnibile*, *Canis est animal latrabile*. &c. An-ne constant genere & differentia? An-ne essentiales differentiæ, quæ Animal dividunt, sunt Rationalitas, Hinnibilitas, & Latrabilitas? Quid importet Rationalitas, fortè illi sciunt: at quid Hinnibilitas, & Latrabilitas importent, nesciunt. Saltem ego non scio, & ab illis non doceor. Taliter aut taliter vocem edere ab organo gutturis pendet, & est merum Animalis vociferantis accidens. Et genus per accidentia non dividitur. At dicunt se per vocem *Hinnibilitas* (attende quæso) non intelligere hinniendi potentiam, sed ignotam illam formalitatem, quæ addita generi (Animali) speciem (Equum) constituit. Hoc non sciunt omnes: Sed esto. Ergo per vocem, cujus significatio ignoratur, Equus definitur. Ergo vox nota *Animal* & ignota *Hinnibile* explicant essentiam & naturam vocis *Equus* notissimæ. Ergo gravissimè allucinantur Philosophi, cùm Animalium singulorum tradunt definitiones. An saltem feliciter definiunt Hominem? non video. *Homo est* inquiunt, *animal rationale*. Iubent Animali, ut sit genus; & Rationali, ut differentia. At Patres veteres dixerunt *Hominem esse animal rationale mortale*. [A quibus nō multum differre videntur Philosophi, ad

Species Animalium pessimè definiuntur à Logicis.

An Homo bene definiatur?

quorum mentem homo est, *substantia vivens, sentiens, animata, rationalis, corporea, mortalis, capax risus & artium* teste Taboetio *in Topico militiæ forens. & leg. discip.* & Calino *in Lexico.*] Putantes differentiam latiùs patere quàm speciem, & debere duas poni, ut alteram altera contraherent, & limitarent. Dicebant enim, per rationalitatem Hominem differre à brutis, convenire cum Angelis, & per mortalitatem convenire cum brutis, ab Angelis autem differre. Multa possem testimonia producere, sed festino: ne autem omnia dicar omittere, unum aut alterum proponam, quæ sufficiant intento demonstrando. Ad illa Christi verba, *Prædicate Evangelium omni creaturæ*. Marc. 16. inquit S. Gregorius *homil. 29. in Evangel.* [Omnis creaturæ nomine signatur Homo, omnis enim creaturæ aliquid habet Homo. Habet namque commune *esse* cum lapidibus, *vivere* cùm arboribus, *sentire* cum animalibus; *intelligere* cum Angelis. &c.] Vnde Pererius *tom. 1. in Genes. lib. 1. cap. 2. num. 168.* [Quæcumque à Deo facta sunt, inveniuntur in homine dupliciter, vel secundum esse reale, prout in uno homine omnes gradus aliarum rerum continentur: habet enim homo *esse* commune cum inanimis, *vitam* cum stirpibus, *sensum motum* que cum animantibus, *mentem* atque *intelligentiam* cum Angelis: vel secundum esse intelligibile; est enim Anima rationalis, ut Aristoteles tradit *libr. 3. de Anim.* quodammodo omnia, habet enim in se imagines & similitudines rerum omnium, quas intelligit, & intelligens fit quodammodo similis rebus intellectis.] Divus etiam Gregorius *homil. 10.* interrogantibus, Cur ad Pastores Angelus, ad Magos stella missa fuerit? responderat. [Quia videlicet Iudæis, tanquam ratione utēntibus Rationale animal, id est, Angelus prædicare debuit. Gentiles verò quia uti ratione nesciebant, ad cognoscendum Dominum, non per vocem sed per signa perducuntur.] Ergo si Angelus est Animal rationale opinione Gregorii, hæc propositio, *Homo est animal rationale*, non est definitiva, sed ad primum Prædicabile pertinens: nam ejusdem sententia, *Animal rationale* non est conceptus specificus, Hominis essentiam & naturam exponens: sed conceptus genericus Homini & Angelo communis, cujus sunt differentiæ *Mortalitas & Immortalitas*, quarum prima constituat Hominem, secunda Angelum. Si dicas aliter Homines, & aliter Angelos intelligere: assentiar ultrò, nam dicere, non est demonstrare. Si addas durationem in creaturis esse

An Homo conveniat cum Angelo?

An omnium Creaturarum perfectiones reperiantur in Homine?

An & cur Anima esse dicatur omnia?

An Angelus sit animal rationale?

An, & cujus sententia, Animal rationale, non sit Hominis definitio?

An mortalitas & Immortalitas sint differentiæ?

An Homo & Angelus in gradu intelligendi conveniant?

esse accidens, adeòq; Mortalitatem & Immortalitatem, non esse differentias quiditativas; assentiar etiam. Sed quid habebis? An ne Animal per Rationale & Irrationale dividetur: & Homo erit Animal rationale? Abundas in tuo sensu, vel morbo tuo indulges, ut utar phrasi Senecæ: nam aliæ differentiæ succurrunt. Audi Fabrum *in Iurisprudent. tit. 2. princ.* 4. *pag.* 37. dicentem [Hominibus ita insita est (Religio) à natura ipsa, ut non dubitaverit affirmare Lactantius, quem etiamnum per multi sequuntur, hominem à brutis animantibus, non tam ratione & ratiocinatione, quàm religione differre.] Ergo teste Lactantio, non jam homo *Animal rationale*, sed *Animal religiosum* definitur. Sed & communem Hominis definitionem Iuniores Scriptores rejiciunt: nam P. Valerianus Magnus Capucinus non patitur Homines & Bruta genere convenire immediatè; & aliter substantiæ coordinat Prædicamentum. Substantia, inquit, vivens, vel est totaliter spiritualis, ut Angeli; vel totaliter Materialis, ut Plantæ & Bruta, aut partìm Spiritualis & partìm Materialis, ut Homines. Ergo, si hæc doctrina stet, *Animal rationale* non est Hominis definitio, sed debebimus dicere Hominem, *Substantiam viventem partìm spiritualem & partìm materialem esse*; Et quidem hæc P. Valeriani Hypothesis adhuc stat: nondum enim Peripatetici demonstrarunt cōtrarium. Sed neutra doctrina (Aristotelis, aut Valeriani) est vera: nam prima Entis divisio est systematica: & in Systemate Materiali non reperitur rationale: & in Spirituali non reperitur Animal: unde Homo est nova quædam creatura, nec ad prædicamentum Substantiæ purè Materialis, nec ad prædicamentum substantiæ purè Spiritualis pertinens, sed ex Corpore & Anima ad diversa Systemata spectantibus cōcinnata: quam ob rem per genus & differentiam definiri non poterit. [Vt hanc doctrinam capias, adnotato Systema esse aggregatum omnium prædicamentorum sub uno Ente congenere. Vnde Systema materiale est aggregatum decem prædicamentorum materialium sub uno Ente materiali: & Systema spirituale est aggregatum decem prædicamentorum spiritualium sub uno Ente spirituali &c.]

An Homo à brutis per religionem differat?

An Homo & bruta in genere immediatè conveniant?

Rejicitur utraque opinio.

Divisio Systematica.

Quid sit Systema?

Sed neque feliciores erunt Definitiones, quibus Logici utuntur. Consideremus aliquas. *Vniversale est unum in multis*. Sic ipsi volunt: adduntq; Vniversalia esse quinq; Genus, Speciem, Differentiam, Proprium, & Accidens: & tamen reperiuntur genera in unica specie, & species in unico individuo: nam Geometræ ex. gr. Triangulum in Rectum & obliquū, ut in duo genera dividunt; quorum hoc subdividitur in Obtusum & Acutum: illud verò plures species non habet. Et Theologi, qui Angelico Doctori subscribunt, docent Angelos omnes differre specie, nec possibiles esse duos, qui numero puro distinguantur. Species vel Prædicabilis, vel subjicibilis est. Et, si definire illas velis, dices, *Species subjicibilis est species subjicibilis*: & *Species prædicabilis est Species prædicabilis*. Sunt idemticæ propositiones, nec tamen aliter formari poterunt. Stat igitur esse verba, quæ de Logica Definitione dicuntur: non enim facili negotio, dabitur Logica Definitio, quæ genere & differentia componatur.

De Vniversali & Prædicabili.

An detur Genus in unica Specie & Species in unico individuo.

De Triangulis.

De Angelis.

Venio ad composita, quæ partibus ad diversa Prædicamenta pertinentibus constant. Quomodo definientur? Non sanè Logicè, nam genus & differentiam loquendo rigorosè non habent. Quid est Circulus aureus? Circulus potest esse aureus, argenteus, ligneus, &c. & Aurum potest esse circulare, quadratum, triangulare, &c. Quid est cumulus lapidum? Cumulus potest esse lapidum, pomorum, pyrorum, &c. & lapides esse poterunt cumulati, & non cumulati. Quid est domus? habet materiam & figuram: illa alia & alia esse potest: etiam hæc alia & alia ab usu denominatio sumitur, & usus est rebus accidentalis, & varius: nam, quæ his hodiè usibus destinatur, cras poterit aliis adjudicari.

An possint definiri composita?

Circulus aureus.

Cumulus Lapidum.

Domus.

Pleraq; Entia Moralia sunt composita ad placitum; habent partes, quarum singulæ aliter & aliter contrahi possunt: at omnes simul illud constituunt, quod debet à Iurisperito explicari. Si interroges, quid Matrimonium sit? Respondebo hodie inter Christianos, qui Tridentinam Synodum acceptarunt, multas realitates in Matrimonio essentialiter reperiri, quas qui non omnes exprimat, essentiam Matrimonii non explicet. (1) requiritur, ut sint mas & fœmina: (2) ut absint impedimenta dirimentia: (3) ut Parrochus & testes adsint: (4) ut fiat contractus per verba aut signa de præsenti: (5) ut sit Sacramentum: (6) ut humanitùs rescindi non possit. Hæ sex res, ut minimùm, sunt in Matrimonio essentiales: (1) nam inter duos mares, aut duas fœminas, aut inter marem & plures fœminas, aut inter fœminam & plures mares iniri Matrimonium non potest: (2) nam quando sunt impedimenta dirimentia, est illud nullum: (3) nam Parrochi, & testium absentia etiam est impedimentum dirimens:

Quid matrimonium sit?

Quænam requirantur ut validè fiat?

An semper sit Sacramentum?

(4) nam per verba aut signa de præterito aut futuro non initur: (5) nam posse hodie inter Christianos fieri Matrimonium quod non sit Sacramentum, negant viri doctissimi: (6) nam conjunctio ad tempus non est matrimonialis. Singulæ ex his rebus latiùs, quàm Matrimonium patent. (1) nam mas & fœmina alios contractus possunt facere, puta venditionis, locationis, mutui, &c. (2) nam pleraq; impedimenta alia dirimunt, nam in filii causis v. gr. pater esse judex non potest: (3) Parrochus alia plurima præstat: & qui testes sunt Matrimonii, possunt etiam admitti in aliis causis: (4) nam multi alii contractus per verba aut signa de præsenti formantur: (5) nam Sacramẽti ratio etiam in aliis rebus invenitur, ut in Baptismo, Confirmatione, &c. (6) nam etiam multi alii contractus sunt irrevocabiles.

An sit possibilis Logica matrimonii Definitio?

His igitur consideratis, Logici doctissimi & severissimi comitia generalia celebrent, & communi consilio Matrimonium per genus & differentiam definiant; ita, ut totam Definiti naturam & essentiam exponant. Sed non faciant, quia impossibile est, ut illud sic definire queant, & nolo impossibilia postulare. Ergò, ut minimùm, jubere potero, ne incriminentur Iuristas, quod suas Definitiones per genus & differentiam non conforment, quãdo per genus & differentiam nequeunt conformari.

Multæ sunt assertiones veræ, quæ non traduntur tanquam definitiones.

Hinc aliquas definitiones à Iuristis traditas illustraturus, monere candidos Lectores volo, verbum *Est* non semper definitionem importare, nec semper Authores, cùm illud ponunt, velle definire subjectum: sed tantùm aliquod subjecti prædicatum exponere; nam Propheta Rex, quando dixit in Psalm. 42. *Deus est fortitudo mea*, non habuit animum definiendi Deum, sed explicandi attributum, unde Hominum heroicæ virtutes nascuntur. Ergo hoc radio adjutus, videbis sæpè incusari Iuristas, quod malas tradiderint definitiones, cùm tamen illi non tradant subjecti definitionem, sed illius aliquam, aut aliquas discursui necessarias perfectiones exponant. Id dilucido exemplo. Negas sentire homines: & ego contra sic. *Homo est vivens sensibile. Ergo sentit.* Recognosce antecedens. Anne definivi Hominem? minimè. Sensibilitatem adsumpsi, Rationalitatem tacui; quia illa, & non hac egebam, ut Homines sentire probarem. Ergo similiter Iurisperiti, sæpè adsumunt prædicata, quibus indigent: & non debent tunc dici tradere Definitiones. Hac doctrina præmissa Definitiones aliquas recognoscamus.

De finitio Iustitiæ.

Iustitia est constans & perpetua voluntas tribuens unicuique quod suum est. Est Definitio, quam Vlpiano debemus.

Ad mentem ne, an ad voluntatem pertineat?

Possent Adversarii incriminari vocem illam *voluntas*, asserendo Iustitiam spectare ad judicium, & rationis dictamen, & non ad voluntatem pertinere. Vt illa ad voluntatem spectet, esse habitum, & habitus realiter ab Animæ potentiis distingui.

An habitus distinguantur ab anima.

At jam est illis satisfactum superiùs: diximus enim naturales habitus non distingui à potentiis, sed esse easdem potentias ad diversos terminos seu connotata comparatas: & addidimus Iustitiam esse quamdã prudentiam, adeoque formaliter dicere voluntatem, non quidem cœcam, sed ab intellectu illuminatam; nam, si esset cœca, non sciret tribuere unicuique quod suum est. Has difficultates, quæ graves videri possint Antonius Merenda *tom. 4. controvers. lib. 23. cap. 47. pag. 506. §. in eadem.* dissimulat, & tamen verbum *perpetua* impingit, & ait. *Hoc autem oratoriè* (non ergo Logicè) *dictum est, prudenter, ut Iurisprudentiæ dignitatem augeret*; & putat Vlpianum respexisse Ciceronem, qui in M. Antonium declamans, suam erga Rempublicam voluntatem fuisse constantem, & perpetuam asseruit.

De voce perpetua.

Ergo Merendæ argumentum, ad hæc poterit verba reduci. [Illa est mala definitio, in qua aliquid superfluum ponitur. Sed in hac Iustitiæ definitione, quam Vlpianus tradidit, aliquid est superfluum; nempè vox illa *perpetua*: nam perpetuitas clauditur in constantia. Ergo hęc ab Vlpiano tradita definitio est mala.]

An bona definitio vocem superfluam toleret?

Respondeo primò, constantem à perpetuo distingui, nam cum mortales simus, non possumus agere vitam perpetuam, at possumus agere vitam constantem. Vt sint constantes resolutiones tuæ, non est necessarium, ut tecum sint natæ, sed ut semel habitæ non mutentur; at perpetuitas postulat, ut semper fuerint. Respondeo secundò, perpetuitatem esse conceptum secundarium constantiæ, sed clariorem, & explicatiorem esse Iustitiæ definitionem illa voce retenta & solere Logicos addere interdum voculam, ut aliam minùs claram dilucident; & tunc illam, quæ additur, à nemine censeri superfluam. Vt hoc demonstrem ponam ob oculos communissimas, & receptissimas aliquas definitiones.

Quomodo constantia à perpetuitate distinguatur?

Communes aliquot definitiones.

Orthographia est ars benè scribendi, & legendi.

Grammatica est ars benè loquendi.

Metrica est ars metra benè condendi.

Rhythmica est ars rhythmos bene formandi.

Arithmetica est ars bene numerandi. &c.

No-

Ars ad benè operandum ordinatur.

Noto contra has omnes definitiones, illud verbum *benè* his poni, nam includitur in Arte; non enim datur Ars malè operandi, & iterum ponitur expressè. Ergo deleri deberet, si rigori statetur. Interim multi illud addunt, ut clarius conceptum exponant. Gerardus Joannes Vossius *lib. 1. de Gramm. cap. 2. in init.* expressè, *Itaque* (Grammatica) *rectè definitur Ars purè loquendi*. Ut eloquentiùs loqueretur, scripsit *purè* pro *benè*. Ioannes Franciscus de Iesu *in Theatro Latinitatis lib. 1. cap. 1.* hanc exhibet definitionem, *La Grãmatica Latina è un' Arte di parlar bene, e scrivere correttamente in Lingua Latina*. Sed cur loquutioni scriptionem adjunxit?

Grammatica, quæ?

Ut respondeam, adnotari desidero, Orthographiam (quam Veteres vocabant Grammaticam, quòd de Grammatibus seu literis ageret) olim dictam ab aliis *Artem bene scribendi*, ab aliis *Artem bene legendi*. Interim, licet scribere nullus sciat, quin possit legere, aut contrà, nihilominus apud Diodorum Siculum libr. 12. in antiquis Charondæ legibus dicitur, *Scientia scribendi & legendi*. Unde Aristoteles *lib. 6. Topic. text. 6.* [Prætereà, si cum de multis dicatur res definita, non tamen aptetur omnibus: veluti, si quis definiat Grammaticam (Orthographiam) *Scientiam scribendi res prolatas*, nam deest, *& legendi*. Neque enim magis, qui scribendi, quàm qui legendi scientiam esse tradidit, eam definivit. Quare neuter definivit, sed qui utraque hæc dixit.) Ergo, siquidem *scire scribere* includit scire legere, & tamen Aristoteles præcipit utrumque in definitione poni; sensit non esse vitium, ubi de claritate agitur, unum aut alterum verbum interseri majoris claritatis gratia. Præterea si aliud sit scire scribere, & aliud legere, male Orthographia à Charonda & Aristotele definitur; cum, quia non est scientia, sed ars (nam characteres æternam veritatem non habent) tum, quia genus (scientia, vel Ars) per duas diversas differentias (scribere & legere) contrahitur.

Sententia Aristotelis.

An mala definitio sit, in qua unum aut alterum additur verbum majoris claritatis gratia?

Iurisprudentiæ definitio.

Cognito semel, quid Iustitia sit, scire poterimus, quid sit Iurisprudentia? Anne hæc definitio est bona: *Iurisprudentia est ars æqui & boni*; quæ traditur *l. 1. de just. & jur.* Si consideretur finis Iurisprudentiæ, hanc definitionem bonam esse ait Merenda, & probat ex Aristotele *libr. 5. Ethic. cap. 10.* additq; non esse bonam, quia non explicat media, quibus omnia ad æquum & bonum redigit. At videtur hæc definitio bona: quoniam Ars æqui & boni, est Ars cognoscendi æquum & bonum. Quam etiam illi addiscunt, qui non gubernant; quibus posteà regimini admotis incumbit curare ut æquum & bonum observetur. Voces *æquum & bonum* videntur coincidere, & tãtum majoris claritatis gratia multiplicari.

An æquum & bonum sit idem?

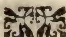
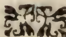
An injustitiæ cognitio ad Iurisprudentiam spectet?

Non differt ab hac definitione illa, quã Ulpianus *in l. justitia 10. de just. & jur.* proponit; inquit enim *Iurisprudẽtia est divinarum atque humanarum rerum* (legum) *notitia: justi & injusti scientia*. Si enim ars æqui, est ars justi: ergo est justi & injusti scientia: æquè enim ad Iurisprudentiam pertinet injustitiæ notitia, quàm ad Grammaticam barbarismi & solœcismi cognitio, & ad Logicam fallaciarum perceptio. Ecce objectum Iurisprudentiæ exponitur: & media, quæ Merenda in altera definitione desiderabat, Ulpianus proponit in ista. Nam, si interroges, quomodo justum ab injusto, æquum ab iniquo distingues? respondebimus, id à divinarum & humanarum legum cognitione pendere: id enim æquum & justum est; quod legibus consonum: id autem iniquum & injustum, quod dissonum. Ergo hæc Ulpiani definitio æquipollebit huic. *Iurisprudentia est, quæ ex divinarum & humanarum rerum* (legum) *notitia infert justi & injusti scientiam*. Et hæc est bona definitio, nam Iurisprudentia est scientia practica, & habet modum procedendi essentialem; & ipsa, non solùm finem, sed modum etiam, quo ad illum pervenitur, exponit.

Quomodo justũ & injustum dignoscantur?

Resolutio.

Cur plura? Sufficiant hæc, quæ diximus, ut asseramus (1) definitiones ex genere, & differentias difficillimas esse: (2) raro aut nunquam à Logicis aut Philosophis bene formari: (3) non esse crimen in definitione verbum interserere, si claritatem addat: (4) non esse incusandos Iuristas, si circumloquantur aliquando, si res aliter definiri non possit.

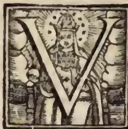

AR-

ARTICVLVS II.

De Divisione. *Quid sit? An & quomodò à Definitione distinguatur? Quot illi sint Species? Et qualem usum apud Iurisperitos habeat?*

An Divisio à Definitione distinguatur?

Videretur à Definitione non distingui, nã quid est aliud definire, quàm Totum in partes Logicas (genus & differentiam) Physicas (materiam, & formam) Hypophysicas (subsistentiam & naturam) Integrales (seu quantitativas) dividere?

Totum est duplex: Actuale & Potestativum.

Pro intelligentia adnotato Totum, vel esse Actuale, vel Potestativum. Actuale est, quod habet partes actuales (Logicas, Physicas, Hypophysicas, Integrantes, &c.) Potestativum verò, quod habet partes potestativas: hoc est, quod est ratio communior, & universalior, quæ in minùs communes, & minùs universales potest dividi.

Divisio per actuales partes.

Totum actuale in partes actuales dividitur & subdividitur. Sic poterimus dicere, *Angelici Doctoris Summam dividi immediatè in tres Partes, earumque secundam, quia magna est, in alias duas subdividi, quæ* Prima secundæ, *&* Secunda secundæ *vocantur. Et tandem Partes in Quæstiones, & has in Articulos dispesci.* Hunc discurrendi modum nonnulli Authores in Iure Civili observarunt. Audi Alexandrum Scot, qui in Compilatione Iuris Civilis, quam Vocabulario Iuris utriusque addidit, *pag.* 617. sic inquit.

Divisio Iuris Civilis in immediatas & mediatas partes.

[Videndum esset, quæ sit Causa formalis librorum Iuris Civilis *&c.* Ex parte Tractatus est divisio Operis in Libros, Librorum in Titulos, Titulorum in Leges, Legum in Paragraphos, Paragraphorum in Versic. Opus enim Constitutionum Imperialium, de quibus supra dictum est, in XII. libr. gestum est, & conclusum, ut dicit text. *in leg. 2. vers. omnia C. de veteri Iure enucleando*. Horum XII. librorum, novem sunt inserti in volumine Codicis, quẽ habemus: tres verò reliqui sunt inserti in libro qui appellatur Volumen: Constat autem totum Ius constitutionum & decisionum imperialium esse distinctũm in dictos duodecim libros, in rubricas cclviii. leges quatuor millia quingentas sexaginta duas. Codex verò quem habemus, habet rubricas cccxxxi. leges verò tria millia, & sexcentas octo. Illi verò tres libri Codicis, de quibus in volumine, habent cccxii. rubricas, leges verò nongentas liv. ff. vetus habet rubricas clii. leges verò duo millia nongentas xxviii. Infortiatum habet rubr. ci. leges verò duo millia ducentas triginta quatuor. Digestum habet rubr. clxxii. leges verò duo millia nongentas octoginta tres. Summa rubr. ff. ccccxxxiv. leges ff. octomillia centum triginta quinque; rubr. Inst. xcix. non computato proemio rub. auth xcix. rubr. feud. lxxxvi. §. c. feudorum, quæ habentur cxxxii. Summa legum ff. octo millia, centum quinquagintaquinque, legum verò cxxii. librorum quatuor millia quingentas sexaginta duas. Summa omnium legum Digesti, Codicis, & Voluminis, ponendo quemlibet titulum Institutionum & Authent. pro una lege, 12,027. Et istud est mare, per quod navigas.]

Leges Codicis, & Rubr. ff. vet. rub. Infor. rubr & ll. ff. novi. rubr. & ll. Inst. Auth. feud

Nominum explicatio.

Sed cur ratio communior & universalior vocatur *Totum*? cur *Divisum*? cur dicitur dividi, cùm per minùs communes, & minùs universales distribuitur?

Quomodo fiat universale in Schola expressiva?

Nomenclatores fuerũt Authores Scholæ Expressivæ, quam Ochamus, & Nominales ad magnam gloriam evexerunt. Sumunt simul omnia totius Mundi individua; & quia omnia sunt, concipiunt omnia simul confusè; & solum *esse* exprimunt, & gradum universalissimum constituunt, quod vocant *Ens*. Ecce Ens pro materiali dicit res omnes confusè sumptas, & pro formali expressionem essendi universis communem. Pergunt ulteriùs, & quia res non uno modo omnes sunt, (aliæ enim sunt, & aliæ insunt) hanc omnium rerum collectionem dividunt in duas classes: & in alteram collocant entitates, quæ sunt, & in alteram entitates, quæ insunt. Illas Substantias, istas verò nominant Accidentia. Dicit autem nomen *Substantia* pro materiali omnes substãtias confusè sumptas, & pro formali expressionem essendi universis communem. Et similiter nomen *Accidens* pro materiali omnia accidentia con-

Quid materialiter & quid formaliter dicat Ens?

Entis divisio.

Quid dicat Substantia?

Quid Accidẽs

confusè sumpta, & pro formali inessendi expressionem universis communem. Postea substantias in tales, ac tales substantias, & Accidentia in talia & talia accidentia dividit, & subdividit. Stando huic opinioni optimè intelligitur, quomodò ratio communior fit totum, & ratio minùs communis sit hujus totius pars, & quomodò conceptus magis communis in minùs communes dividatur.

An Divisio Distributio nominari deberet

In opinione altera, quæ communiorem rationem re, aut ratione à suis differentiis præscindit, quam Nominales *Divisionem* appellant, deberemus *Distributionem* appellare. Sed quia Dialectico perinde est alteri, aut alteri adhærere sententiæ, nos hunc secundum sciendi Modum, vel *Divisionem*, vel *Distributionem* nominabimus.

SECTIO I.

De Divisione Logica. Quid & quotuplex sit?

Quid sit Divisio?

Est igitur Divisio Logica, *Termini superioris & universalioris in inferiores & particulariores distributio*, ut cùm Animal per differentias Rationale & Irrationale, in Hominem & Brutum dividitur: aut cum Aristoteles *lib. 1. Rhetor. cap. 10.* ait, *Legum alia propria est, alia communis. Propriam dicimus, cùm Cives scripta utuntur; communem verò, quæ nonnulla, etiamsi scripta non sint, quoad omnes tamen valere videntur.*

Varia Divisionū genera enumerantur.

Sanè Divisio aut est *Naturæ, secundum se in singularem & universalem*: ut cum Aristoteles substantiam Primam & Secundam divisit: aut, *Generis in Species*, ut vivens vel est Sensibile, vel Insensibile; aut *Speciei in Individua*, ut Equus vel est Bucephalus, vel Concitatus, vel &c. aut *Subjecti in Accidentia*, ut Canis alius albus, alius niger, &c. aut *Accidentis in Subjecta*, ut Album, vel est Lac, vel est Nix, vel &c. aut *Accidentis in Accidentia*, ut cum dicimus, Luminosa vel Mobilia, vel Immobilia sunt. Exemplis opportunis omnes dilucidemus.

DIVISIO Generis in Species.

Si rigorosè velimus agere, paucas Divisiones Generis in Species exhibebimus. Primò Virtus Theologica in Fidē, Spem, & Charitatem, ut Genus in Species dividitur: nam in singulis ratio superior Theologicæ Virtutis invenitur, & per intrinsecas, & veras taleitates, seu formales differentias contrahitur.

Etiam est Generis in Species Divisio, qua Virtus in Fortitudinem, Iustitiam, Liberalitatem, & alias distribuitur; habet enim similiter differentias formales Moralis Virtus, quibus contrahitur & ad Species inferioris reducitur.

DIVISIO Speciei in Individua.

Vt Species in Individua distribuitur quicumque conceptus universalis, qui in res realiter existentes immediatè dividitur: ut Homo, qui concipitur, in Petrum, Paulum, & Franciscum, qui existunt. Servitus ut sic mente concepta, in servitutem hanc, & illam. Emptio ut sic in Emptionem hanc & illam. Furtum ut sic in Furtum hoc & illud. &c.

An dentur Divisiones compositæ?

Quæris, qualis Divisio sit, qua Furtū in furtū hujus bovis, & furtū illius equi dividitur? Videretur esse Speciei in Individua: nā furta equi & bovis distiguūtur numero. Videretur esse subjecti in Accidēntia, nā Furto accidit versari circa bovem, vel equum. Respondeo esse compositam, & similem illi, qua Homo in Petrum doctum, & Ioannem divitem divideretur.

Leg. 3. D de statu homin.
Divisio subjecti in Accidentia.

Subjecti in Accidentia est divisio, qua Cajus homines in liberos & servos divisit. *libr. 1. Instit.* ait *Summa itaque divisio de Iure Personarum hæc est, quod omnes homines, aut liberi sunt, aut servi.* Et hic duæ breviter quæstiones moveri possunt. Prima, An hæc sit subjecti in accidentia divisio? & secunda, An sit adæquata? Ad primam affertivè respondeo: quoniam libertas & servitus sunt accidentia Hominis; quæ adsunt, absunt: potest enim, & solet, donari libertate, qui est servus: & qui liber, servitutem incurrere. Ad secundam dico, huic divisioni tertium membrum (nimirum libertinos) debere addi aliquorum sententia, nam Vlpianus *leg. manumiss. in fin. D. de Iustit. & Iur.* & cum eo Iustinianus §. 1. *de libert.* hominem in liberum, servum, & libertinum dividunt. At ego à Cajo sto: & libertinos liberos esse pronuncio; & libertinos dici, quod servi fuerint, & à servitute liberati. Nam quando rem per sua accidentia dividimus, non præterita consideramus sed præsentia. Ioannes Corasius *ad leg. 3. de statu hom. n. 3* Caji divisionem esse bonam pronunciat, & Vlpianum, non ad rem, quod deberet, sed ad nomina in sua divisione respicere: nam præter nomina *Servus & liber*, etiam nomen *Libertinus*, cum de hominum statu disputamus, occurrit, unde ait; (qua in re (divisione) non tam ad statum & conditionem personarum, quàm ad ipsius hominis nomen spectarunt, ut & illa verba, *& cum uno communi nomine*, commonstrāt.

An Divisio hominum in servos & liberos sit adæquata?

d. leg. manumissiones. §. 1.

Quod enim ad personarum jus & statum attinet, verè dixit Cajus noster, omnes homines vel liberos, vel servos esse: nàm *liberorum* nomine libertini habentur. *leg. & servorum. hoc tit.* hoc est, qui ex justa servi-

Qui sint liberi?

vi-

virute manumissi sunt *leg. libertini. hoc tit.* quamvis ingenui dici nequeant *leg. de ingenuis dict. leg. manumissiones.*] Caji divisio est similis huic. *Homines vel sunt vivi, vel Mortui*; inter quæ extrema, quia contradictionem involvunt, medium non datur. Quid si aliquis *Resuscitatos* adderet, imitaretur Vlpianum, & tamen frustra tertium membrum adjungeret, nam excitati à mortuis vivi sunt. Sic igitur Hominum status deberet Divisione illustrari,

An præter vivos mortuosque debeant recenseri homines à mortuis resuscitati?

Homo { *Liber* { *Ingenuus* / *Liberatus* { *Libertus* / *Libertinus* } } / *Servus* }

Primò enim Homo in Liberum & Servum dividitur: quod habemus ex Cajo. Liber subdividitur in Ingenuum & Liberatum. Ingenuus dicitur, qui ex libera matre natus est, *leg. & servorum.* 5. §. 2. D. *de statu homin.* Liberatus, qui non fuit liber natus, sed factus: qui manumissione libertatem indeptus. Qui tamen, si adhuc Patronum habeat, Libertus dicitur; si verò non habeat Libertinus. *leg. ult.* D. *si liber ingen. esse dico.* Vide Laurentium Vallam *libr. 4. eleg. cap. 1.* & Ioannem Corasium ad *leg. 4. D. de Iust. & Iur. nu. 16.*

Liber. Ingenuus. Liberatus. Libertus. Libertinus.

Et has omnes Divisiones Logicis oculis considerãdo esse omnes subjecti in Accidentia pronuncio: nam sicut homini accidit esse libero vel servo: sic libero accidit esse ingenuo, vel liberato. &c.

Leg. 1. D. de statu hominũ.

Per Subjecta distribuitur Accidens: quod & præstitit Paulus *Institutionum libro primo*, dicens, *Omne Ius, quo utimur, vel ad Personas pertinet, vel ad Res, vel ad Actiones.* Profectò personis, rebus, & actionibus accidit Iustinianæis legibus gubernari, multis enim annis illis caruit Imperiũ: & multæ etiamnum regiones florentissimę eas non observant. Ergo accidens (Ius) per diversa subjecta (personas, res, & actiones) distribuit Paulus.

DIVISIO Accidentis in subjecta.

Etiam illa est Accidentis in Subjecta Divisio, quam *lib. 2. Regul.* tradidit Modestinus dicens. *Adoptionis nomen est quidem generale, in duas autem species dividitur: quarum altera Adoptio similiter dicitur; altera Adrogatio. Adoptantur Filii familiarum; adrogantur, qui sui Iuris sunt.* Dices hanc non esse Divisionem Accidentis in Subjecta, Primò, quoniam non dividitur res, sed nomen tantùm, ut constat ex illis verbis *Adoptionis nomen est quidem generale.* Cum autem illud, quod est generale, debeat per particularia distribui, siquidem nomen generale est, nomen solùm dividitur & distribuitur. Secundò, quia, si non nomen, sed res dicatur dividi, erit hæc Generis in Species divisio: quod statuit Modestinus, cum dixit, *in duas autem species dividitur.* Tertiò, quoniam in nulla Divisione converti potest cum aliquo membro dividente divisum, hic autem id quod dividitur est Adoptio, & alterum membrũ est similiter Adoptio, alterum Adrogatio.

An sit Generis in species Adoptionis in Adoptionem & Adrogationem divisio?

In Æquivocis nomen tantum dividitur.

Respondeo Ad Primum in æquivocis, quia solùm nomen commune est, illud solum dividi: at verò in univocis, quia & nomen & res communia sunt, utrumque dividi: unde hac in Divisione ajo, & nomẽ *Adoptio*, & rẽ ipsam nomine significatã, dividi. Ad Secundum nego esse hanc Divisionẽ Generis in Species. Ad probationem dico nomen *Species* aliter à Iurisperitis, & aliter à Logicis accipi; & Modestinum dialecto Iuridica loquutum esse. *Species* enim in Iure significat partem actualem materiæ, quæ dividitur; nam *in leg. qu. de verb. signif.* dicitur ager fundi esse species & tamen ager non est Logica species fundi, sed pars Physica. Eodem sensu vocem accepit Vlpianus *leg. 1. de agnosc. libr.* ubi Senatus-consulti Plautiani duas esse species dicit, cum partes deberet dicere, teste Apollo, Spiegelio, & aliis. Ergo Modestinus, cum dixit, *Adoptionem in duas species dividi*, Iuridico Lexico fuit usus, & tantùm voluit dicere in duas illam partes, vel membra dividi; quales autem illæ essent, Logicis discutiendum reliquit. Ad Tertium nego alterum membrum dividens converti cum diviso; nec hoc nominum carentia arguit, nam vox *Adoptio* in diviso sumitur laxè, & in membro dividente strictè: sicut etiam apud Hispanos *Animal* sumitur laxè, & significat *Animal*, & sumitur strictè, & significat *Bruto*; nec hinc inferri liceat apud Hispanos Animal cum Bruto converti. Stat ergo hanc Divisionem, *Adoptio, vel eorum est, qui sunt filii familias, vel eorum qui sunt sui juris*, esse similem huic, *Albedo nivis, vel lactis est*, adeoque esse Accidentis in diversa subjecta. Si dicas albedinem lactis ab albedine nivis non differre, & tamen Adoptionem filiifamilias ab Adoptione illius, qui est sui juris differre. Respondebo totam hanc differentiam esse materialem, & se ex parte subjectorum tenere.

In Vnivocis & nomen & res significata per membra dividentia distribuuntur.

Nomen Species apud Iuristas interdum significat partem.

An Divisum cum mẽbro dividente convertatur.

Animal pro genere & pro specie sumitur.

Tota Adoptionis & Adrogationis differentia est materialis.

Tandem Accidens unum per alia accidentia dividitur, ut cum dicimus *Album, vel calidum, vel frigidum est.*

DIVISIO Accidentis in accidentia.

Si quæras aliquod pulchrum hujus Divisionis exemplum, recurram ad D. Bernardum, in quo omnia vivida, omnia pulchra, omnia elegantia: & quod priùs debuissem dicere, omnia sunt sancta. Summam

Qualia sint D. Bernardi scripta?

Scientia est accidens.

Studiorum Divisio.

Gloria eorumdi vana.

An possit homo sine fine operari?

An quarere divitias, dignitates, & honores sit malum?

Quando hoc ipsum sit bonũ?

mam ex illo verba, quæ re instituant in Logica, & in Charitate confirment. Porrò scientia humani intellectus est accidens, aliorum accidentium capax, & Melleus Doctor *serm. 36. in Cantic.* varios fines, quos sibi literarum Studiosi præfigunt, considerans, Scientiarum Candidatos in quinque classes distribuit, inquitq; I. *Sunt, qui scire volunt eo tantùm fine, ut sciant, & turpis curiositas est*. II. *Et sunt, qui scire volunt, ut scientiam suam vendant, v. gr. pro pecunia, pro honoribus, & turpis quæstus est*. III. *Et sunt, qui scire volunt, ut sciantur ipsi, & turpis vanitas est*. IV. *Et sunt, qui scire volunt, ut ardentiùs adificent, & Charitas est*. V. *Et sunt, qui scire volunt, ut adificentur, & prudentia est*. De illis, quos tertio loco reprehendit Bernardus, agebat Isidorus *lib. 3. de summ. bono*. cum dixit. *Plerique accepta scientia literarum, non ad Dei gloriam, sed ad suam laudem utuntur; dum de ipsa extolluntur: & ibi peccant, ubi peccata emendare debuerunt*.

Recognoscamus breviter has ipsas Studiosorum classes; &, ut ex Divisione percipiamus fructum, subjungamus Scholia. *Prima* suadet, substantiam intellectualem posse opinione Bernardi sine fine operari: velle, quia vult: quod mihi videtur certũ, tametsi à plurimis negari sciam. Negant hanc doctrinam, quam Bernardus supponit, multi Veteres, & in specie, agendo de Scientiis, Lactantius *Divin. Instit. lib. 3.* dicens. *Quis enim scire contentus est, non expetens aliquem fructum scientia*. *In secunda* eos collocat, qui ad divitias, & honores adspirant: qui si hanc mundanam sibi gloriam, ut ultimum finem præscribant, exorbitant, & ideò à Bernardo carpuntur: divitias enim per licita media congerere, & se dignum reddere, ut ad summas possit dignitates provehi, & id ipsis Deo, & patriæ servire, non incriminatur à Bernardo. Idem dicito de illis, qui *in tertia* classe recensentur. Velle enim habere applausum, & inde alios contemnere, vel vilipendere, improbum est. Cæterùm, si studeat diligenter Ausonius: & non tantùm velit scire, sed sciri, ut ad se ignorantes recurrant, quos consilio possit, & authoritate juvare, est pium studium, & potest à quocumque laudari. Hæc dixero, ne fortè occasione verborum, quæ ex Bernardo adduxi, audeat aliquis Studentiũ fines rigidiùs condemnare, quàm debeat. Nam divitias, dignitates, & applausum appetere, si nihil addatur, non est malum: immò etiam erit bonum, si ad gloriam Dei ordinetur. Vt enim malũ sit, debet intervenire deordinatio, vel in fine ulteriori, vel in mediis. In fine, si divitias quis appetat, ut luxuriosè vivat: dignitates, ut inferiores opprimat; applausum, ut vanè-glorietur. In mediis, si quis ponat illicita, ut vel opes adquirat, vel ad dignitates adscendat, vel applausum obtineat.

An accidentia sint genera, & in suas species possint dividi?

An unum Accidens sit aliorum subjectũ?

Quot modis possit fieri Adoptio?

An calor productus à Sole à producto ab igne distinguatur?

In quo consistat Divisio accidentis in accidentia.

Et redeundo ad Accidentis in accidentia divisionem, Lectorem moneo, debere hic circumspectè oculos aperire: nam multæ viderentur Accidentis in Accidentia Divisiones, quæ aliò pertinent, quod exemplis aliquibus manifestè monstrabo.

Qualis est hæc Divisio *Color, aut albedo, aut nigredo, aut &c. est?* videretur esse Accidentis in Accidentia: nam Color est accidens, & albedo, nigredo &c. similiter sunt accidentia. At est Generis in Species, nam Color in suas veras Species distribuitur.

Sed qualis erit hæc, *Calor vel est intensus, vel remissus?* Videretur similiter Accidentis in Accidentia, nam calor est accidens; & intensio & remissio sunt Qualitatum accidentia. At est Subjecti in Accidentia: nam Calor est subjectum, cui intensio & remissio conveniunt.

Et tandem, qualis erit illa Adoptionis Divisio, quam *libr. 1. Instit.* Cajus tradidit, cujus verba subscribo. *Generalis Adoptio*, ait, *duobus modis fit; aut Principis authoritate, aut Magistratus imperio*. Non sunt hæ, duæ Adoptionis species, sed una, & eadem, nam tantùm præstat, quæ altero modo fit, quantum illa, quæ altero. Fieri autem hoc vel illo modo sunt Adoptionis accidentia: nam causæ extrinsecæ non ingrediuntur rerum à se productarum essentias; nam Adamus, qui à Deo creatus est, non differt specie à Francisco, qui via fuit ordinaria productus: & calores à Sole & ab igne producti in communi sententia tantùm differunt accidentaliter. Adoptio igitur est accidens hominis; illam autem, aut per Principem, aut per Magistratum fieri, sunt Adoptionis accidentia. Est ergo ista Divisio Subjecti in Accidentia.

His præmissis facile erit cognoscere, quid Divisio Accidentis in Accidentia requirat. Non sufficit, ut divisum sit accidens & membra dividentia sint accidentia nam, ut vidimus, accidens potest esse genus, & in species dividi: potest esse subjectum, unde sicut hæc Divisio *Calor, vel est intensus, vel remissus*, est Subjecti in Accidentia: sic hæc *Intensio vel inest calori, vel frigori*, est Accidentis in Subjecta. Ergo, ut sit Divisio Accidentis in Subjecta, requiritur, ut inter divisum & membra dividentia sit realis distinctio, & ut divisum non sit totum subjectum, nec illa sint subjecta divisi.

Et tandem Analogum dividitur in

Divisio Analogi in Analogata.

Analogata: quando in membris dividentibus observatur proportio. Sic Ius Divinum, quod est ratio abstractissima, est analogum, & in Ius Naturale & Ius Gentium dividitur: & hæc duo membra inter se conveniunt analogicè, quia quod Homini Reali Ius Naturale præcipit, id Ius Gentium proportionato modo Homini Virtuali (Morali, seu Mystico) indicit.

SECTIO II.

Divisionis Leges proponuntur, & dilucidantur.

Proponuntur.

PAucæ sunt, & breviter possunt exponi. *Prima*. Debet Divisum latiùs patere, quàm singula membra dividentia. *Secunda*. Non debet latiùs, aut minùs patere, quã omnia membra dividentia simul. *Tertia*. Debet saltem in concreto de singulis prædicari. *Quarta*. Vnum membrum in altero includi non potest.

De Divisione animalis.

Pono exemplum. Animal in Hominem & Brutum dividitur. Latiùs patet, quàm Homo; latiùs, quàm Brutum: non autem latiùs patet, quàm Homines, & Bruta simul; quoniam præter Homines & Bruta nullum est Animal; non enim assentimur veteribus dicentibus Angelos esse Animalia; & de singulis membris dividentibus prædicatur, nam Homo est Animal, & Brutum est Animal; & neutrum in altero clauditur. Sic similiter Iustitia ut sic, latiùs patet, quàm Commutativa; latiùs, quàm Distributiva: non autem latiùs, quã ipsæ simul: quoniam præter has nulla est Iustitia, sed & de singulis prædicatur, nam Commutativa, est Iustitia; Distributiva, est Iustitia; & altera in altera non clauditur. Sed de hac Divisione uberiùs *sect.* 5.

De Divisione Iustitiæ.

SECTIO III.

De Divisionibus, quæ in Iure inveniuntur.

Divisio Generis in Species, est difficilis.

QVàm est difficilis Definitio essentialis, est etiam essentialis Divisio; ubi enim non cognoscis Genus, & differentias, sicut nec definire Species, sic nec Genus dividere poteris. Ergò vocentur ad Dialecticæ tribunalia Iurisperiti, quod in Divisione conceptuum ad effectus, aut externa connotata confugiant, quando essentiales differentiæ humanitùs cognosci non possunt. Est injusta vocatio, nec poterunt altiore voce obloqui Logici, nisi priùs ipsi à seipsis traditas Divisionis regulas in notionibus Logicis fine macula exerceant. Dico igitur

Divisio Generis per contradictorias differentias.

Primò, *Divisio Generis in Species, semper difficilis, & interdum impossibilis est*; nam vel fit per contradictorias, vel per positivas Differentias. Primum maxima patitur inconvenientia, nam, si Petrus Animal in Rationale & Irrationale dividi, ut Genus in species contendat, & asserat inter Rationale & Irrationale non inveniri medium, adeòque esse hanc divisionem adæquatam: Ioannes similiter Animal in Rugibile & Irrugibile dividet, & se Genus in Species divisisse testabitur, & quia inter Rugibile, & Irrugibile nullum est medium, se Animal adæquatè divisisse gloriabitur. Sed & Franciscus Animal in Latrabile, & Illatrabile dividet; Antonius aliter, & confundent doctrinam veriùs, quàm dilucidabunt, aut expedient. Si per differentias positivas fiat divisio, bona non erit; (1) quia possibiles omninò nescimus, & ipsæ etiã Species suas constituant, & Genus dividunt. (2) quia omnes existentes non cognoscimus, & hanc ob rem aliquas tantùm male notas ponemus, non autem universas recẽsere poterimus. Cesset ergo vel hinc illa invidiosa quærimonia, quod Iuristæ in notionum Politicarum divisione à vero Genere ad veras species non descendant: quia quando id præstiterint Logici, illos Iuristæ imitabuntur.

Per Differentias positivas.

An justè accusentur Iuristæ.

Hominis per statum Divisio.

Hinc excusari potest, & debet Iustinianus, qui in Institutionum principio de personarum jure differens, ait, *Summa itaque divisio de jure personarum hæc est, quod omnes homines aut liberi sunt aut servi*; In divisione Homo est Divisum & membra dividentia ponuntur duo, cùm plura possent. Primò enim Libertini sunt, qui esse servi desierunt. *l. manumissiones* D. *de just. & jure*. Secundo Statuliberi, qui statutam & destinatam ad tempus vel conditionem, habent libertatem. Si quis enim ob causam legitimam ad annum dimitteretur, nec posset dici servus, nec liber. Sed neque ille, cujus libertas à nondum nota conditione penderet; à valore interceptionis pura, si captus sit Nerius, & ipse probare contendat, suates amicos esse, nam in servitutem redigi non possunt amici. Ergo quandiu controvertitur lis, nec est servus nec liber. Tertiò, Adscriptitii, qui ita censibus & glebis adscripti & adsignati sunt, ut ab eis recedere non possint *l. colonos* C. *de agricol. & censit. lib.* 11. Et quidem hi liberi vocari non possunt, nam recedere ab agris non possunt: sed neque servi sunt, quia possunt promoveri ad Ordines sine voluntate Domini. *Authent. de Sanctissimis Epis.* §. Ad-

Servi, & liberi.

Libertini.

Statuliberi.

Adscriptitii.

Adscriptitiis collat.9. & possunt fieri Religiosi.*l.Iubemus.37.§.1.de Episc. & Cleric.*

Ergo unum è duobus necessariò est dicendum, aut Iustinianum ita hanc divisionem tradidisse, ut non omnes hominum status recenseret, sed præcipuos; quia, si omnes enumerare voluisset, dixisset, *Homines, aut sunt Liberi, aut Servi, aut Libertini, aut Statuliberi, aut Adscriptitii*, aut saltem libertinos liberis, Adscriptitios Servis, Statuliberos utrisq; accensere deberet. Ergo quidquid dicatur omnes hominum status Iustinianus non posuit, sed præcipuos tantummodò: quorum erat magis necessaria cognitio.

An divisio à Iustiniano tradita bona sit?

Secundò, *Divisio Speciei in individua impossibilis est*. Et demonstratur clarè: nam bona Divisio postulat, ut omnia membra dividentia ponantur: &, quia Individua sunt syncategorematicè infinita, ut omnia exprimantur, impossibile est. Cesset igitur iterum incriminatio, si fortè Iuristæ in hoc Divisionis genere diminutè procedant.

An species in individua dividatur?

Tertiò, *Præter Divisiones, quas Dialectici tradunt, & nos cum ipsis dilucidavimus debet adhuc addi, Characterica, Peripateticis, & Scriptoribus plerisque ignota.* Sed cur? *Quia sicut datur Definitio Characterica, quæ per accidentia fit, quorum singula sunt quidem communia, at omnium collectio est subjecto, non communis, sed propria: Sic similiter Divisio Characterica, quæ per accidentium collectiones Speciebus singulis proprias procedit, & scientiis addiscendis sufficiens.*

De Divisione characterica.

Homo opinione veterum erat *Animal rationale mortale*: dicebant Rationalitatem etiam convenire Angelis, Mortalitatem brutis: unde neutra soli & omni homini ubique & semper competebat: at istæ duæ formalitates simul erant homini propriæ, ita ut nulli competerent. Sic etiam Elementa definierunt: nam ignis verbi gratia est *corpus calidum & siccum*. Calor est accidens commune, nam etiam inest Aeri: Siccitas est similiter accidens commune, inest enim & Terræ: at aggregatum ex Siccitate & Calore, solum reperitur in igne. Quam ob rem Elementum sic dividitur.

Homo animal rationale mortale.

An genus per duplicem differentiam contrahatur?

Elementum vel est	*Calid.& sicc.*	Ignis.
	calid.& hum.	Aer.
	frigid.& hum.	Aqua.
	frigid.& sicc.	Terra.

Elementorum constitutio & divisio.

Et hæ sunt Definitiones & Divisiones Charactericæ, quibus in Physicis sæpè & ferè semper in Moralibus utimur. His ergo positis Divisiones nonnullas à Iuristis traditas consideremus.

Prima & celeberrima Iuris divisio, est in Naturale, Gentium & Civile. Naturale est lex Divina circa actus hominum singulorum. Ius Gentium est lex Divina circa actus Communitatum. Ius Civile est lex lata à Principe circa actus singulorum & Communitatum. Homo duplex: Realis & Mysticus. Homo realis est Petrus, Ioannes, Franciscus, &c. mysticus est Hispania, Gallia, Anglia, Scotia, Hibernia. &c. Decalogus prout realem hominem concernit, vocatur *Ius Naturale*: prout regna, populos, communitates, nominatur *Ius Gentium*. Id alibi luculenter ostendi. Ius Civile est lex lata à Principe, & concernit homines & communitates eidem Principi subditas. Nunc membra singula consideremus.

Iuris Divisio.

Homo duplex.

Ius Naturale est lex lata à Deo circa homines particulares. Esse latam legem à Deo est circumstantia communis Iuri Gentium etiam conveniens: imò etiam Iuri Civili, ideò enim Principes leges condere possunt, quia quarto Decalogi præcepto Superioribus obedire jubemur. Concernere singulos, est etiam circumstantia communis; nam etiam jura Civilia (Cæsarea, Regia, &c.) in singulos jurisdictionem exercent. At hæ duæ circumstantiæ simul charactericæ sunt, & soli & omni Iuri Naturali conveniunt.

Quid sit Ius naturale?

Cur Princeps leges condat?

Cur homo homini obediat?

Ius Gentium est lex lata à Deo circa Communitates. Esse legem latam à Deo est circumstantia communis, ut diximus. Concernere Communitates est etiam circumstantia communis, nam etiam Ius Civile agit de Communitatum potestate. Cæterùm hæ duæ circumstantiæ simul sumptæ soli Gentium Iuri conveniunt, illudque à Naturali & Civili distinguunt.

Tandem Ius Civile est lex lata à Deo & Principe: ab illo in genere, & ab isto in specie: nisi enim Deus ut obediremus Superioribus præcipisset, nemo illis obedire deberet. Legis Divinæ circumstātia est communis Iuri Naturali & Iuri Gentium. Humana dispositio præscindendo à Decalogo non dicit rationem legis, sed humani consilii, cujus generis multa in Platone, Aristotele & aliis Philosophis antiquis leguntur. Vtraque tamen constituit simul Ius Civile, illudq; à Naturali & Gentium Iure necessario discernit.

Quid sit Ius Civile?

Quomodo à Naturali & Gentium distinguatur?

Ecce in divisione Iuris divisum per duplicem differentiam, quarum quælibet seorsim sumpta est communis, at utraque simul sumpta non est communis, dividitur: quod est à Viris doctis altè considerandum.

De Iure publico, & privato.

CIrcumfertur alia Iuris divisio, quæ etiam venit examinanda. Ius, inquiunt Scriptores, vel Publicum, vel Privatũ est. De hac divisione agit Antonius Faber in Papinianææ Iurisprudentiæ Sciẽtia *titul.* 1. *princ* 5. *pag.* 28.

Quomodo distinguantur?

Sane rem claram obnubilant Interpretes digressionibus longis: nam denominatio, vel ab objecto sumitur, vel à causa efficiente. Si primum, Ius publicum vocari debet, quod Communitatem; privatum, quod singulos privatim concernit. *l.* 1. *§. Hujus studii.* D. *hoc tit.* ubi & redditur ratio, *sunt enim quædam publicè utilia, quædam privatìm*. Si dicatur secundum, ad Ius publicum pertinent leges, & ad privatum conventiones, & contractus privati. Faber *loc. cit. pag.* 29. [Et commune, & publicum & perpetuum Ius illud dicitur, ad differentiam ejus Iuris quod ex privatorum conventionibus nonnisi privatìm adquiritur, & in id usque tempus, quo conventio effectum sortita sit, aut sortiri posse desierit. Qua ratione idem noster Papinianus eleganter suo more scripsit *in l. ult. D. de suis & legit.* privatorum conventiones legum authoritate (nomine) non censeri.]

An illa Papinianus confundat?

Interim idem Papinianus, quem Faber laudat, interdum hæc Iura immiscet, objecti denominationes cum causæ denominationibus cœco modo confundens. Audi ipsum Fabrũ, qui *loc. cit.* sic inquit. [Quidquid hominibus utile est, id vel publicè vel privatim utile esse necesse est: neque tertium quidquam medium & separatum fingi potest. Consequens igitur est, summam totius Iuris divisionem illam esse, ut Ius aliud sit publicum, aliud privatum. Subjicit Vlpianus publicum Ius in Sacris Sacerdotiis & magistratibus consistere: privatum verò tripartitum esse: collectum videlicet ex naturalibus præceptis, aut gentium, aut civilibus. Quod si ita est, ergo triplex illud Ius de quo posteà disserit, Naturale, Gentium, & Civile, privatum dicendum est, non publicum. Et sanè ita est, &c.]

An Ius naturæ, gentium, & civile privata sint?

Dii publici & privati.

Sacrorum nomine illa intelligit, quæ ad cultum Dei spectant: quæ possunt publicè & privatim institui, publicè & privatim exerceri. Omitto privatos aliquarum familiarum Deos, nam tametsi Ethnici publicos à Republica admissos, & privatos privatæ familiæ devotione adoratos, ut Alburnum domus Emiliæ Numen habuerint, nos Christiani Deum unum colimus: & stultam illam Deorum pluralitatem, & ex illa abortam Deorum publicorum, & privatorum differentiam repugnare Naturæ evidenter cognoscimus.

Alburnus quorum fuerit Deus?

De publico & privato Dei cultu.

Hic Deus communis & publicus, adoratur privatìm & publicè, cultu, vel privato, vel publico; adoratur quidem publicè in templis à populo, privatim à singulis in domibus particularibus: & cultus illi exhibitus erit publicus, si ab Ecclesia institutus; privatus, si à devotione & pietate privata. Officium Divinum, Rosarium, Litaniæ &c. sunt Orationes publicæ à Sede Apostolica admissæ: at verò preces, quæ passim à viris eruditis scribuntur, & summo fructu leguntur, sunt privatæ.

De Missa solenni & privata.

Sacerdotium est dignitas publica à Christo Domino instituta: interim missæ, quæ à Presbyteris dicuntur, non omnes vocantur solennes, nam Martinus Lutherus contra Missas privatas scripsit, & hæreseos damnatur: Missæ enim privatæ sunt Deo gratissimæ, & à solennibus differunt apparatu.

An Sacerdotes absolvant publicè?

Sacerdotes, si approbati sint, secretò & privatim à peccatis absolvant: sed authoritate publica, quæ à Christi institutione, & ab Episcopi approbatione emanat. Anne esse publica poterit peccatorum confessio? Tridentinum *Sess.* 14. *cap.* 5. [Quoad modum confitendi secretò apud solum Sacerdotem, etsi Christus non vetuerit, quin aliquis in vindictam suorum scelerum & sui humiliationem, cum ob aliorum exemplum, tum ob Ecclesiæ offensæ ædificationem, delicta sua publicè confiteri possit; non est tamen hoc Divino præcepto mandatum, nec satis consultè humana aliqua lege præciperetur, ut delicta, præsertìm, secreta publica essent confessione aperienda.] Solebant olim fieri publicæ & solennes absolutiones, quæ tametsi antiquatæ in aliis Ordinibus sint; apud PP. Mercenarios piè etiamnum ad Dei majorem gloriam conservantur.

Peccatorum Confessio est secreta. An possit esse publica?

Absolutiones publicæ.

Munia publica.

Magistratuum institutio, renovatio, potestas, & hinc ortæ leges, & præcepta sunt publica.

Objectum Iuris Naturalis est privatum.

Ius Naturale respicit objectum privatum, nam singulis hominibus imponitur, & obligaret, etsi nullæ essent Respublicæ vel Communitates.

Iuris Gentium est publicum.

Ius Gentium habet objectum publicũ, & quæ Naturale singulis hominibus, ea ipsum præcipit singulis Communitatibus.

Iuris etiam Civilis.

Ius Civile, si institutionem consideres, semper est publicum: si objectum, quid dicam? Habet leges de Communitatibus, habet de personis privatis, Ergo-ne dicemus esse partim publicum, & partim privatum? Possemus id profectò dicere; sed re altiùs considerata jubebimus, ut oculos vertas ad terminos *qui*, *cui*, & *ad quid*.

In illo considerari debet, quis cui, & ad quid.

quid. Terminus *qui*, Institutorem Iuris Civilis proferet, qui semper est persona publica. Terminus *cui*, exhibebit hominem, cui lex imponitur, qui aut realis, aut mysticus est; si realis, persona privata: si mysticus, erit Civitas, Respublica, &c. & tunc erit publica persona moralis. Terminus *ad quem* ponet ob oculos finem Iuris Civilis, qui est bonum publicum: unde si quæ in illo leges privatam Principis utilitatem concernant, aut acceptioni personarum viam aperiant, aut bono publico officiant, jam judicatæ sunt.

De legum civilium fine.

Consideraverat Papiniani verba Antonius Faber, & dixit. *Si ita est, ergo triplex illud jus, de quo postea differit; Naturale, Gentium, & Civile privatum dicendum est, non publicum*. Consideravi & Ego, & ajo, hanc juris divisionem, videlicet in Privatum & Publicum, prout à Papiniano traditam, non esse doctrinalem, multa enim interdum ad ornatum dicuntur, in quibus doctrina non debet fundari. Addo consequentiam à Fabio illatam malam & falsam esse, & debere juxta terminos *quis, cui, ad quem* (quod huc usque præstitimùs) dilucidari. Cæterùm, si Iura, Naturale, Gentium, & Civile, privata sint, omnia jura privata sunt; omnia enim, quæ ab Authoribus edifferuntur, reducuntur ad ipsa. Interim siquidem tot est æquivocationibus obnoxia, hæc Iuris in Publicū & Privatum divisio: aut illam per illos terminos, *qui, cui, ad quem*, dilucida, ut omnis tollatur confusio, vel alias ab eadē poteris abstinere, ad nullius enim Quæstionis decisionem est utilis aut necessaria.

An omnia Iura sint privata?

An bene dialecticetur Faber?

An hæc divisio utilis sit?

SECTIO IV.

De rei in Universalem & Particularem Divisione.

Substantiam physicè completam Aristoteles in primam & secundam divisit: ita ut Substantia Prima sit eadem ac singularis, & Secunda eadem ac Universalis & specifica: unde Petrus dicitur *Prima substantia*, Homo *Secunda*. Ratio nominum est, quia Abstractio est posterior: priùs enim est rem esse singularem, quàm intellectus præscindat: quoniam Ego considerans Petrum & Paulum, & animadvertens esse similes dissimilesque, formalitatem, in qua conveniunt, abstraho; & ab illis, per quas distinguuntur, præscindo. Meritò igitur ab Aristotele res singularis & nondum abstracta *Prima* dicitur, & universalis, quæ est à singularitate præcisa, nominatur *Secunda*.

Substantiæ in Primam & Secundam Divisio.

An singulare sit prius quàm universale?

Et hic obiter nota nonnulla, quorum proderit consideratio. *Nota*, inquam, *primò*, Universale Platonicum non esse ad mentem Aristotelis: quia illo admisso Species erit Substantia prima, & Individuum secunda: nam realiter loquendo homo Ferdinando esset prior. *Nota secundò*, nec universale Scoticum esse ad mentem Aristotelis: nam ex natura rei, ante mentis operationem individuis est prius Universale. *Nota tertiò* ex his nominibus *Substantia prima*, & *Substantia secunda* evidenter colligi, Aristotelem nullam universalitatem, nullam distinctionem inter genus, differentiam &c. ante mentis operationem admisisse; nam aliàs Homo esset prima, & Ferdinandus esset secunda substantia. *Nota quartò* Viros etiam doctos considerationis defectu in ipso Peripatu loqui interdum Platonicè; dicunt enim communiora & universalia esse priora, cùm tamen, si individuum substantia prima sit, & species secunda, genus deberet esse tertia; nam sicut Academici ab Ente ad Ferdinandum per gradus successivè descendunt; sic contra Peripatetici à Ferdinando ad Ens per gradus successivè conscendunt. Quod impræsentiarùm Lectorem admonuisse sufficiat. Ad lineam redeo.

De mente Aristotelis.

An præcisiones, & Universalitatē ante mentis operationem admittat?

De modo loquendi in diversis scholis.

Porro Divisio, qua substantia in singularem & Universalem dispescitur, est summè doctrinalis: quoniam servit tradendis & addiscendis Disciplinis, & ideò illa frequenter utitur Ioannes Alstedius in sua Encyclopædia, & alii multi: quoniam docturus Grammaticam, priùs tradere debet Grammaticam Universalem ab omni taleitate & singularitate præcisam, & posteà utiliùs talem (puta Hebræā, Græcam, Latinam, &c.) tradet: multum enim juvat illa præscire, & præcognoscere, in quibus idiomata universa conveniunt. Sic similiter docturus Physicam, priùs tradere debet Physicam Generalem & universalem ab omni taleitate & singularitate præcisam, & posteà utiliùs talem (puta Elementarem, Cœlestem, Vegetabilem, Animalem, Humanam, &c.) tradet. Hanc ob rem Aristoteles *Ethic*. 5. Iustitiam in Universalem & Particularem deduxit, ita ut hic aut ille actus in individuo sit talis Iustitia, conceptus autem præcisus & abstractus ab omni Iustitia singulari sit Universalis Iustitia.

An hæc Divisio doctrinalis, & necessaria sit?

Divisio Grammatica.

Divisio Physica.

Divisio Iustitiæ.

Hanc Iustitiæ Divisionem non intellexit Ioannes Corasius in ipso suorum operum limine: nam *in Proœm. ad titul.* 1. *de Iust. & Iur. num.* 2. sic inquit. [Porrò Iustitiam in Universalem & Particularem Veteres sapienter deduxerunt. Arist. 5. *Ethic*. Uni-

Opinatio Corasii.

Vniversalis, ut iidem illi definierunt, est obedientia omnibus legibus debita, quæ ideò cunctis virtutes complectitur, quinimmò huic cæteras omnes ancillari dixit Philosophus, *Arist. 2. Politic.* consentitque noster Iustinianus §. 1. *ut om. obe. judi. provin. coll.* 5. Sic Aristides Lysimachi filius cognomen *Iusti* meruit, quod omnium honestarum actionum studiosus paruisset semper legibus & obtemperasset. *Plutarch. in Aristide.*] Sic ille & fallitur omninò Vir doctus, non enim Substantia Vniversalis est universarum substantiarum collectio, nec Grammatica Vniversalis complectitur omnium linguarum particularium singulares notitias: Ergo Iustitia Vniversalis non est omnium justarum actionum aggregatum, sed conceptus quidam Iustitiæ à taleitatibus universis abstractus, cujus cognitione præmissa juxta Doctrinæ ordinem faciliùs & securiùs ad minùs universalia descendimus,

Cur Aristides Iustus nuncupatur.

SECTIO V.

Iustitiæ Divisio tradita, & explicata.

VT profundius doctrinam præcedentem intelligas, hanc addamus Sectionem, in quâ de Iustitiæ Divisione, quæ vulgò traditur, disseramus.

Quid & quotuplex Iustitia sit?

Iustitia *est constans & perpetua voluntas dandi unicuique, quod suum est.* Ab aliquibus in Commutativam, & Distributivam dividitur. Aliqui addunt Vindicativam, & à Distributivâ distinguunt, jubentes ut hæc præmia & honores, illa pœnas, & supplicia concernant. Conservativam addunt alii, & ideò Iustitiam, ut sic dividunt in quatuor speciales Iustitias.

Conservativa.

Conservativa omnes & singulos tutatur, & in suis possessionibus & juribus manutenet, nec permittit, ut privata violentia exuantur, aut impediantur.

Commutativa.

Commutativa in commertiis, & contractibus consistit prospicitque, ut unusquisque adquirat, quod sibi vi pacti debetur. Et ideò dicitur Commutativa, nam in illa res pro re commutatur; quæ ratio etiam in ipsa donatione habet locum, quia vel donatio est remuneratoria, vel onus aliquid præstandi importat; vel saltem naturalem quamdam Gratitudinis obligationem inducit, quæ aliquorum sententia judicatur tàm gravis, ut nolint dona, & munera admittere. Semper igitur ad aliquid Donatarius tenetur: ergo etiam in ipsamet Donatione aliqualis commutatio invenitur.

An & cur in Donatione reperiatur?

Distributiva.

Distributiva sita est in Dignitatum collatione: hæ enim melioribus, & qui plura in Republica præstiterunt, magis debentur.

Vindicativa.

Vindicativa suppliciis sceleratos coercet: nam eos, qui scelus commiserunt, punit; & eos puniendo, cæteros, ne talia audeant committere, imperio terret.

Quid sit Iurisprudentia?

Has quatuor Iustitiæ Species Celsus, & ex eo Vlpianus *lib. 7. Institut.* & ex utroq; Iustinianus *Tit. 1. Pandect. leg. Iuri operam* 1. admittit, & illustrat his verbis. *Vt eleganter Celsus definit, Ius Ars, boni & æqui.* Sanè *boni*, quia prospicit, ut nulli malum accidat, aut injuria inferatur, sed quæ sua sunt quietè & pacificè unusquisque conservet: & *æqui* etiam, quia providet, ut unusquisque quæ sibi debentur, adquirat: unde pergit Vlpianus *Iustitiam colimus.* Sed unde hoc sciam? *Namque boni & æqui notitiam profitemur.* Profectò *boni* notitiam profitentur Iudices, cum quemcumque in suo Iure conservant: sed *æqui* quare? Respondet ille, *Æqui notitiam profitemur; æquum ab iniquo separantes* (dantes videlicet quæ singulis ex contractu debẽtur. Ecce Iustitiam Commutativam) *licitum ab illicito discernentes: bonos non solum metu pœnarum, verùm etiam præmiorum quoq; exhortatione* (afficere) *cupientes.* Et ecce Iustitiam Distributivam & Vindicativam; sine quibus vivere non potest Respublica; nam ut ex Horatio ad Quinct. lib. 1. Epist. vulgò canitur.

Quo scire modo poterimus. An Iurisperiti colant & observent Iustitiam.

Oderunt peccare boni virtutis amore.
Oderunt peccare mali formidine pœna.

An hæc quatuor Iustitiæ membra reducantur ad duo?

Sed quæris, qualis sit hæc Iustitiæ, ut sic in Iustitias speciales (Conservativã, Commutativam, Distributivam, & Vindicativã) divisio? An-ne generis in species? an verò subjecti in Accidentia? Respondeo primò quatuor hæc membra posse, & debere ad duo reduci: nam Conservativa, & Cõmutativa inter se; nec non Distributiva, & Vindicativa Iustitiæ inter se materialiter differunt, ut ratio evincit & Viri eruditi testantur. Audi Lessium *de Iust. & Iur. libr. 2. cap. 1. dub. 4.* qui interrogat. Vtrum Iustitia rectè dividatur in Commutativam & Distributivam? & ex D. Thoma *quæst. 6. art. 1.* respondet. [Rectè ita dividi. Probatur ex Aristotele 5. *Ethic. cap.* 2. ubi duas ponit Iustitiæ partes, quarum altera dirigimur in distributionibus, altera in Commutationibus. Eadem est sententia communis Theologorũ & Philosophorũ]. Respondeo secundò hanc Iustitiæ in Commutativam & Distributivam, esse Analogi conceptus in sua analogata divisionem: & efficaciter persuadeo: nam in his membris dividentibus non invenitur unitas, sed proportio; nõ enim ut in Hominem, Leonem, Elephantẽ, Animal, sed ut in Pulsum, & Medicinam sa-

An hæc Divisio sit Analogi in Analogata?

sanitas, sic Iustitia in Commutativam, & Distributivam dispescitur: nam Iustitia dicit proportionem, & sicut Realia omnia in numero, pondere, & mẽsura creata sunt, & modò conservantur, sic etiam Moralia, & Politica in numero pondere & mensura gubernantur: at hæc ipsa proportio, quæ in Iustitiæ conceptu communi invenitur, non est eadē in membris contractis, quod Univocatio requireret, sed in Iustitia Commutativa est Arithmetica, & in Distributivà Geometrica. Porrò si agamus de Dignitatum præmiorum, & suppliciorum distributione, omnes eadem ulnâ metiri, & viros probos cum improbis, doctos cum imperitis, nobiles cum vilibus confundere, summa injustitia est: debent adsumi ut gubernent, ut doceant, ut expendant homines capaces: nec enim dives, si imprudens sit, gubernare potest: nec nobilis, si indoctus sit, in Gymnasio docere, aut in Tribunali jus dicere; nec doctus prudensq; si sit pauper, anticipare nũmos, quibus hodie indiget Patria, & post annum v.g. refundet. Si autem de cõmutatione differamus, æqualitas Arithmetica servanda est, tanti enim fieri in foro debet pecunia Senatoris, quā Fabri; & æquè cogi debet, ut creditoribus satisfaciat Patritius, quo advena, eodem Consul, quo Sartor. Et tandem, si de conservatione disputemus, non magis nobilis, quàm ignobilis, magnus quàm parvus in suarum rerum possessione manuteneri debet. Hinc patet Cyrum Iustitiam Commutativam (Conservativam) cum Distributiva confundisse. Nam cum duo pueri, grandior parva tunica, minor magna uteretur: ille hunc magna exuit dando videlicet minori, quæ illi aptior, & convenientior videretur. Minor qui exutus per vim fuerat, Cyri tunc etiam pueri imploravit judicium, qui pro spoliatore pronunciavit, rem justissimam fecisse judicans, togam enim ineptam abstulit, & aptam dedit. At Cyri Magister, ut rem didicit, Cyrum plagis excepit, nam si vestes ille distribueret, posset, deberetque tunicas illis, quibus parebantur, commensurare; at cum Lex jubeat, ut quæ sua sunt unusquisque retineat, non licuit habenti minorem tunicam, & majori indigenti, illum qui majorem habebat, & minore indigebat, spoliare. *Xenophon in Cyropædia*.

Ratio analogia. — *Distributiva in Geometrica proportione consistit.* — *Commutativa in Arithmetica.* — *Cyri error.*

ARTICVLVS III.

De Argumentatione, seu Discursu. *De primis Principiis. De Inductione. An illa Inductione adquirantur? De Congruentia, Enthymemate, & Polylemmate. De Syllogismo Formali, Figurali, Universali, Indefinito, Expositorio, Probabili, Demonstrativo, Soritico, Obliquo, Idemtico. De monstro Dialectico, & Elencho. De exorbitante Consequentià.* &c.

Ltimus sciendi Modus est argumẽtatio & in hoc ipsa Articulo, realiter, & moraliter edisseretur. Sumitur formaliter & objectivè: formaliter idem est, ac Dialectica, quæ sic poterit definire, *Argumẽtatio Activa (sit vel Docens, vel Utens) est Ars dans Regulas, quibus bene observatis, legitimè & sine erroris suspicione unum ex alio deducetur.* Cæterùm Argumentatio Objectiva, quæ est quodam Artefactũ Dialecticum, à Complutensibus *in Institut. Logic. libr. 1. cap. 4.* sic definitur. *Argumentatio est Oratio explicans illationem unius ab alio.* At quia illa, non illationem explicat, sed facit, illam tu sic defini. *Argumentatio est*, dic, *Oratio inferens unum ex alio.* Id, quod infertur, vocatur *Consequens*; ratio inferendi *Consequentia*: id, unde fit illatio si sit unica propositio, dicitur *Antecedens*; si plures, nominantur *Præmissæ*; ex quibus, si duæ sint, prior appellatur *Major*, posterior *Minor*.

Argumentationum differentiæ, quæ hodie in Schola obtinent, sunt Adscensus, Descensus, Polylemma, & Syllogismus; & hujus præcipuæ differentiæ sunt, Formalis, Figuralis, Iuridicus, Expositorius, Incompletus, Abundans, de quibus summa brevitate disputabimus.

Scire autem oportet, ab Argumento Argumentationem differre: nam Argumentum est, quo causa probatur; Argumen-

In Realem & Moralem dividitur Argumẽtatio. — *Et in Formalẽ & Objectivam utraque subdividitur.* — *Utraque definitur.* — *Consequens.* — *Consequentia. Antecedens. Præmissæ. Major, Minor.* — *Argumentationis species.* — *Argumenti & Argumentationis differentia.*

mentatio autem est eloquutio ipsa, quæ verbis Argumentum exponit. Authores Fortunatus, Spiegelius, & alii.

Argumentum est evidens aut probabile.

Argumentum est duplex: Evidens, & Probabile: illud nullam erroris formidinem relinquit: hoc cum formidine assensum intellectus extorquet.

Evidens vocatur liquidum, certum, apertumque.

De Evidenti & Certo agebat M. Fabius *lib.5.cap.10.* dicens: *Cum sit Argumentum ratio probationem præstans, qua colligitur aliud per aliud: & quæ, quod est dubium, per id quod dubium non est, confirmat.* Quo sensu accipitur à Paulo *leg. qui filium.* 74. *in fin.* D. *ad S. C. Trebel. leg. fin.* D. *de Public.* Argumenta *liquida* ea, quæ *certissima* vocantur *leg.* 2. C. *de in lit. jurand.* quæ etiam dicuntur *apertissima.* cum alibi, tum *leg.*3.§.4.D.*de suspect.* Et hæc sunt, quibus homo convincitur, *leg.*2. C.*quorum appell. non recip.*

Argumentum Topicum.

De Topico, & Dialectico Cicero *in Partit. Orat.* dicens, *Argumentum est probabile inventum ad faciendam fidem.* Quam definitionem Isidorus *libr. Etymol. in cap. forus. de verb. signif.* admittit Baldus *in leg conventicula.C.de Episc.& Cleric.* Vide Glossas *in leg. de tutela.* C. *de in integr. restit. in leg. desiderium* C. *de deposit. in leg. si voluntate.C.de resc.vend.* Vnde argumentum pro indicio usurpavit Vlpianus *leg.* 1. §.*iidem Cornelio.* D. *de quæst. pro præsumptione.* Africanus *in leg. non omnes.§. à barbaris de re milit.* Quo in loco, Oldendorpio & Spiegelio testibus, pulchrum exemplū est, comparandæ præteritæ vitæ ad præsentem, & contra. Hoc sensu dicitur quis argumenta proferre, *leg.*74.§.*ult.*D.*ad S.C. Trebel.* Argumenta præstare. *leg.*11.§.*mulier.*D. *ad leg. Iul. de adult.* Argumenta dicere, *leg.*3.D. *ad exhibend.* Aut uno verbo arguere. *leg. licet.§. possumus.*D. *naut. caup. stab.* Vide Alciatum *in leg. qui accusare.* C. *de edend.*

An differat ab indicio?

An à præterito ad futurum securum argumentum ducatur?

Evidentiæ & probabilitatis differentia.

Si velis benè assequi Demonstrativi, & Topici Syllogismi discrimen, adnotato, duas esse apud Hispanos phrases, quæ possunt ad hoc argumentum conducere: altera est, *Andar por las ramas*, altera, *Saber una cosa de raiz.* Videntur enim agitare ramos, qui probabili ratione ducuntur: rem autem radicitùs scire, qui evidenti sunt ratiocinio præventi; scire enim dicimur, *cùm rerum causas & prima principia penetramus.* Hinc intelligere poterimus Avicennæ de Galeno censuram. Audi Ægidium Columnam, qui *dist.*3. *part.*2. *qu.*2. *art.*2. sic inquit. [Avicenna *in dicto lib.9. de Animalib.* admiratus de Galeno, quod ausus fuit contradicere Philosopho, sic respondet, Quod Galenus loquitur ut Medicus, qui multa scivit in ramis, & pauca in radice scientiæ &c.] nam magno foliorum apparatu multa probabiliter tradidit, quæ paucis potuisset edisserere paginis, si rem scientificè & radicitùs intellexisset.

Aristoteles Libr. 1. Physic. cap 1.

Galenus qualis opinione Avicenna.

SECTIO I.

De ipsomet Intellectu, seu Primorum Principiorum Habitu.

Quid sit Prima Philosophia?

Ψυχικὴ, quæ sit?

Si *Prima Philosophia* nomine, Suprema intelligenda sit, erit nomen æquivocum, & à variis Authoribus impositum diversis Facultatibus. Multi enim ψυχικὴν, hoc est, *Animasticam* scientiam; *Metaphysicam* alii, & alii *Systematicam* appellant *Primam Philosophiam*. Quod si *prima* non ab objecti nobilitate, sed à certitudine dicenda sit, Habitus primorum Principiorum prima est Philosophia vocandus: nempe ille, qui vulgò vocatur *Intellectus*, ut doceamur habitus, & scientias ab intellectu non distingui, sed esse unum & eumdem intellectum ad diversa objecta comparatum. Solet etiam vocari *Habitus Principiorum*, quia versatur circa prima Scientiarum singularum principia, quæ judicantur per se nota.

Intellectus, Habitus Principiorum.

An habitus & scientia ab intellectu distinguantur?

Quid sit primum principium? An probari possit?

II. Prima Principia non benè definiuntur esse illa, quæ probari non possunt: aliàs enim hæc Positio, *Rex Sinarum tripudiat*, deberet vocari per se notum Principium, non enim probari ipsa poterit. Sanè aliud est, *Assertum per se notum*, & aliud omninò diversum *Assertum improbabile*. Hoc est, quod probari non potest: illud quod probari non debet; aut quia supponitur, aut quia ex terminorum connexione innotescit.

An probari debeat?

Duplex principium.

III. Ad duas Classes Principia omnia reduco; alia enim absolutè & simpliciter Principia sunt, & alia solùm relativè. Huic ultimo generi adscribuntur Principia omnia subalternarum Facultatum, quæ nihil aliud sunt, quàm subalternantium Conclusiones, adeoque dicuntur Principia respectivè, nimirùm respectu scientiæ subalternatæ: Talia sunt in Theologia & Medicina omnia Asserta in Philosophia naturali probata; talia sunt in Astronomia omnia illa, quæ à Geometria, aut etiam Arithmetica fusiùs sunt demonstrata. At Principia absolutè vocantur; quæ per se nota, per se probata. Tale est, *Duo contradictoria non sunt simul vera*, & fortè præter hoc nullum aliud; omnia enim, quæ circumferuntur, hoc primo Principio fundantur.

Principium relativè.

Principium absolutè.

Pa-

Parallelon Morale.

Habitus Principiorum Moralium.

I. SIcut in scientiis naturalibus datur Habitus primorum Principiorum naturalium, sic etiam in Facultatibus moralibus concedendus est habitus primorū Principiorum moralium; qui non est aliquid reale ab ipsomet intellectu distinctū, sed est ipsemet Intellectus prout respicit prima Principia, & speciali à nobis vocabulo posset *Moralis Intellectus* vocari, sed quia vulgo Græca vocabula adridere videntur, commune retineamus vocabulum, & hunc habitum *Synteresim* cum multis nominemus.

An ab intellectu distinguatur?

Quid sit Synteresis?

Quid Moralia Principia sint?

II. Prima Principia moralia non benè definiuntur, quæ probari non possunt, sed quæ non debent, aut quia supponuntur, aut quia ex terminorum connexione innotescunt: aliàs enim vocaremus per se nota principia omnes propositiones dubias, quas mores reducturi probare & suadere non possumus.

Rerum divisio.

III. Ad duas Classes reduco Moralia Principia; alia enim simpliciter & absolutè principia sunt, & alia nonnisi relativè. Hujus ultimi generis sunt Principia Iuris Canonici, Civilis, Regularis; etiam Principia omnia Politica, & alia subalternarum Facultatum Moralium, quæ tametsi subalternatis scientiis supponantur, & habeantur loco Principiorum, probantur nihilominùs à subalternantibus, à quibus non habentur ut Principia, sed ut Principiorum Conclusiones. Talia sunt hæc Asserta, *Obediendum est Summo Pontifici*; *Obtemperandum Regibus*; *Observanda sunt vota solennia*; *Præponendum est bonum publicum bono privato*: quorum primum est fundamentale Iuris Pontificii Principium; secundum est primum Principium Iuris civilis; tertium est primum Principium Iuris Regularis; quartum est primū Principium Politicum; at in suprema Philosophia Morali nullum ex his quatuor principium est; omnia enim probantur, & legitimè à primis Principiis inferuntur. Porrò Principia Moralia simpliciter & absolutè prima vocantur illa, quibus alia priora non sunt; Tale est, *Obediendum est Deo*, & fortè præter hoc, nullum aliud; omnia enim alia, quæ circumferuntur, aut reduci ad hoc possunt, aut ex isto probari.

Principia Moralia relativa.

Principia absoluta.

Ethica Physicæ subalternatur.

Observandum est tamen hoc ipsissimum primum Principium, quod potest & solet dici per se notum moraliter, esse primum absolutè moraliter, hoc est, intra moralitatum limites, debet enim probari physicè; quia cum Moralis Philosophia subalternetur naturali, claudicaret omninò nisi prima Moralis Philosophiæ Principia essent Conclusiones demonstratæ à Philosophia naturali. Demonstrationem ipsam, & modum quo procedit Synteresis datur inferiùs cum agitur de Discursu morali.

N O T A.

An dentur Principia per se nota?

SI nullum Principium datur, quod extra dubium sit, nulla etiam scientia datur; & quia certum est aliquas scientias dari, dari aliqua Principia certum est. Unicum punctum fixum extra tellurem petebat Archimedes, ut terram universam erigeret; ego unicum assertum fixum & certum extra disputationis aleam, ut veritatem universam erigam & producam. Scio fuisse aliquos, qui libros integros Axiomatum, & Principiorum nundinarentur: scio alios fuisse, qui omnia incerta & ambigua delirarent, illos de prodigalitate, hos de avaritia incuso; & medium tenens, ne avarus, aut prodigus videar, parcus ero. Admittam aliqua Principia, pauca tamen, & talia, quæ in dubium revocari non possint.

Punctum Archimedeum.

Principia sunt perpauca.

P R I N C I P I U M I.

NON *dantur duæ contradictoria, quæ sint simul vera, aut simul falsa.* Hanc Positionem esse per se notam, & per se ipsam probari, alibi à nobis clarissimè monstratum est. Contradictoriæ propositiones illæ solummodò dicendæ, *quæ sunt affirmatio & negatio ejusdem formalitatis de eadem formalitate, secundum idem.* Unde si sit aliqua terminorum, aut connotatorum varietas, non sunt contradictoriæ.

De contradictoriarum coexistentia.

Quæ sint contradictoria?

Nota id bene.

Corollarium I. *Potest mutari realis denominatio, & Propositio transire de contradictoria ad contradictoriam sine interna mutatione subjecti.* Patet; quia, si modò est vera hæc Propositio, *Ego sum à dextris Pauli*, poterit cras esse vera hæc, *Ego non sum à dextris Pauli*, & hoc sine aliqua mutatione mei; puta si mutaretur aliò Paulus.

De mutatione extrinseca.

Corollarium II. *Eadem res potest & solet habere varia nomina & denominationes etiam contradictorias, quas lucretur, aut perdat, comparata ad extrinsecos terminos, sine aliqua mutatione intrinseca.* Et ostenditur; quoniam eadem numero comestio, quæ *Ientaculum* est, esset *Prandium*, *Merenda*, *Cœna*, *Comessatio*, si mutaretur merum tempus. Eadem Aula, quæ *Museum* est, esset *Schola*, *Gymnasium*, *Refectorium*, *Cœnaculum*, *Dormitorium*, *Locutorium*; aut etiam *Penuarium*, *Granarium*, &c. vel tan-

De Connotatis.

Eadem res à diversis connotationibus & usibus diversimodè denominatur.

dem *Oratorium*, *Sacellum*, *Ecclesia*, *Synagoga*, *Mesquita*, &c. & hoc sine intrinseca mutatione aliqua, si aliis usibus destinaretur,

Theologica.

An Divina subsint legi contradictoriæ?

PETIS PRIMÒ. An contradictoriarum lex etiam habeat locum in divinis? Et videretur, quod non. Quoniam hæ duæ Propositiones, *Divinitas est Filius*, *Paternitas non est Filius*, sunt contradictoriæ, sunt enim ejusdem de eodem; & tamen simul veræ,

An, & quomodo relationes à Divinitate distinguantur?

Respondeo in divinis non posse duas verificari contradictorias, & objectas propositiones esse disparatas; quoniam juxta Angelici Doctoris, Scoti, & aliorum sententiam, tametsi habeant idem prædicatum, non sunt de eodem subjecto; Divinitas enim & Paternitas non sunt una formalitas, sed sunt duæ formalitates præcisivè aut ex naturâ rei distinctæ & infinitè identificatæ inter se.

An contradictoriæ legi subsint Divina?

PETIS SECUNDÒ. An-ne Deus possit facere ut in creatis duæ contradictoriæ sint veræ? Et has propono, *Petrus est vivus*, *Petrus non est vivus*. An-ne poterit Deus facere esse utramq; veram? aut quod æquè repugnat, esse utramque falsam?

De potentia infinita.

Respondeo primò; has duas Propositiones, nisi de eodem loco & tempore sint, non esse contradictorias. Porrò, si mutetur tempus, tollitur contradictio; non enim opponuntur hæ, *Petrus in instanti* A. *vivit*. *Petrus in instanti* B. *non vivit*. Quid, si mutetur solus locus? corpus, quod replicaret Deus in duobus locis, posset in uno deambulare, in alio sedere; in uno loqui, in alio tacere; in uno esse vivum, in alio mortuum. &c. Ergo oportet agere de vera contradictione, quæ sit affirmatio & negatio ejusdem prædicati de eodem subjecto secundum eamdem temporis & loci circumstantiam. &c.

De corpore in duobus locis replicato.

Quid sit contradictio?

Respondeo secundò, non defuisse qui haberent afferentem sententiam, illamque ad Dei infinitam omnipotentiam reducerent. At dicimus oculum infinitè perfectum non esse visurum invisibilia, nec aurem infinitè perfectam inaudibilia; adeòque nec potentiam infinitè perfectam impossibilia. Hinc patet PP. Iesuitas malè; ut futurorum contingentium, tam absolutorum, quàm conditionatorum notitiam Deo tribuant, ad Omniscientiam & infinitam Dei cognitionem recurrere; quoniã si ante decretum illa non habent determinatam veritatem aut falsitatem, ab infinitâ mente cognoscentur, ut sunt in se; hoc est, non cognoscentur esse vera, nec cognoscentur esse falsa; sed cognoscentur veritatis & falsitatis esse expertia. Quam ob rem, si nihil homo potest facere nisi prædeterminetur à Deo, suâ scientia media tametsi infinita nunquam cognoscet Deus, quid Petrus faceret, si haberet in talibus circumstantiis tale congruum auxilium, quod non esset physica prædeterminatio; sed cognoscet Petrum esse non operaturum omninò, & sub omnibus illis circumstantiis adhuc prædeterminatione indigere.

De scientia media, & conditionatorum futurorum notitia.

De physica prædeterminatione.

Quàm necessaria sit?

Dubium incidens.

PETIS TERTIÒ, ut Corollarium I. theologicè intelligas, An-non sint istæ contradictoriæ, *Deus odio habuit Petrum*, *Deus non habuit odio Petrum*? & si sint, An-non sint simul veræ? Ipse enim Deus ipsum Petrum odio habuit peccantem, & odio non habuit pœnitentem.

Resolutio.

Respondeo esse simul veras, non tamẽ contradictorias, quia non sunt secundum idem; mutatur enim Petri tempus, statusque; nam in prima ponitur Petrus & peccatum, in secunda Petrus & pœnitentia: & Petrus infectus peccato odio habetur, & dealbatus lachrymis contritionis amatur,

Dubium alterum.

Dei nomina non sunt synonyma.

PETIS QVARTÒ, Vtrùm in Deo dentur etiam varia nomina, & extrinsecæ denominationes? Et respondeo affertivè. Quoniam ipse Dei Intellectus, prout cognoscit possibilia, dicitur *Simplex Intelligentia*, prout præsentia *Visio*; prout futura conditionata libera, *Scientia media*. Et ipsa Dei voluntas prout creat, vocatur *Omnipotentia*; prout omnia gubernat, *Providentia*; prout Sanctos cœlo præparat, *Prædestinatio*; prout peccatores punit *Iustitia*; prout reis concedit veniam, *Misericordia*; prout sublevat miserias hominum, *Clementia*.

PRINCIPIUM II.

De assensu & dissensu: An possint esse simul?

QVamdiù certò rem esse veram scio, non possum putare esse falsam. Si hoc Principium tollitur, tolluntur & Mendacia & Perjuria; qui enim mente eidem Positioni simul assensum & dissensum præberet, posset Positionem, cui assentitur, sine mendacii macula negare, & negationem firmare juramento sine perjurii suspicione; quoniam secundum mentem loqueretur. Nec posset dici esse simul mendax & verax, verba enim vera sunt, quæ alicui mentis judicio consonant, falsa quæ nulli. Quod si ejusmodi Hominem simul fore veracem & mendacem contendas, persuadebis negari debere Principium, è quo tale absurdum infertur.

Hinc

An sint Entia rationis? Quid si darentur, essent?

Hinc sequitur primò, *Non dari entia rationis*; & ostenditur; Quoniam Ens rationis, si daretur, deberet esse *id, quod existit obiectivè in intellectu, & non potest esse à parte rei*; quæ enim de facto existunt, aut existere possunt, *Entia rationis* non vocantur. Nec patiemur, ut recurras ad voces, quoniam Nos Entia linguæ ab Entibus rationis distinguimus, & asserimus Hominem ea, quæ certò scit esse vera, non posse mente negare, sed posse lingua: possunt enim ista *Albus carens albedine. Albus est carens albedine, Est albus, ergo caret albedine*, labio dici, non mente: quoniam, si ego Album albedine carentem, apprehenderem, possem simul hæc duo judicia mentali assensu exprimere; videlicet, *Albus carens albedine est albus, Albus carens albedine est carens albedine*, vel aliis verbis, *non est albus*. Quod clariùs in Iudicio & Discursu demonstratur.

An entia lingua dentur?

An objectum Logica sit Ens rationis?

Sequitur secundò, *Objectum Logicæ non esse Ens rationis*; quoniam, si Ens rationis ne quidem objectivè est, nullius objectum scientiæ est. Et hinc iterum sequitur secundas intentiones Logicas (nimirùm, denominationes Nominis, Verbi, Vniversalis, Generis, Speciei, Individui, Subjecti & Prædicati; Majoris, Minoris, Conclusionis, &c.) non esse relationes rationis, sed denominationes extrinsecas veras & reales.

An relationes Logica sint Entia rationis?

An tempora, & spatia imaginaria sint entia rationis?

Sequitur tertiò, *Tempus possibile & spacia imaginaria* (etiam, si dicantur fingi, & non dari) *non esse entia rationis; sed entia verè possibilia*. Et ratio est; quia potuit Deus alia realia tempora facere, ut imaginaria ponuntur; & potest realia spacia supra cœlos condere, ubi nos illa imaginamur.

Theologica.

Dua consequentia notabiles.

TEneo hanc esse bonam consequentiam, *Non dantur Entia rationis, Ergo datur Deus*; item hanc: *Ego cogito Deũ, Ergo non solùm objectivè, sed & realiter datur Deus*. Et ostenditur. Quia, si Deus cogitatur à me, Ens habens omnem perfectionem cogitatur, id enim unicum intelligo nomine Dei: Atqui hoc objectum non est Ens rationis; quia Entia rationis non dantur. Ergo erit Ens existens aut saltem possibile. At non est possibile; ergo existens. Probatur minor; Quia Ens possibile caret aliqua perfectione, nimirùm existentia; Ergo repugnat Ens aliquando possibile omnem habere perfectionem.

Quid sit Deus?

Repugnat, ut res infinitè perfecta sit purè possibilis.

Affirmo consequenter. *Inter formalitates, quæ identificantur in Deo, non dari distinctionem, quæ sit Ens rationis*. Assero, *Actum liberum Dei nec inferre nec involvere Ens rationis*. Et universaliter concludo, *Omnes moralitates esse denominationes reales, & non Entia rationis*. Et ratio generalis hæc est, Quia, si Entia rationis non dantur, nihil in mundo erit, quod Enti rationis constituatur aut afficiatur.

An distinctio aliqua sit Ens rationis?

An actus Dei liber: aut aliqua relatio, aut moralitas illud involvat?

PRINCIPIVM III.

De hoc Principio multa alii; multa etiam Ego proprio loco.

HOc Axioma [*Quæ sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se*) in omni sensu doctrinali est falsum. Et ostenditur, quoniam est falsum in Divinis, in Humanis, si tertium sit universale, si sit singulare; nam Paternitas & Filiatio sunt idem huic singularissimæ Divinitati, nec tamen aut Filiatio Paternitas, aut Paternitas Filiatio est. Et Petrus Paulusque sunt idem Homini, nec tamen Paulus est Petrus, aut Petrus Paulus.

Vide nostram Metalogicam Libr. 2. per totum.

Scimus verba solere limitari, & juvari, ne absolutè negentur. Sed cur tempus impendas, cùm sit negare faciliùs & inutilis hæc meditatio? Imò non inutilis modò, sed & insufficiens & exorbitans.

An illud potiùs debeat distingui, quam negari?

Si dicas, *Quæ sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se in illo tertio*, intelligam, *Quæ sunt eadem uni tertio, sunt eadem uni tertio*; aut fortè, *Quæ sunt inter se eadem uni tertio, sunt eadem inter se uni tertio*. Sed quo fructu?

Si dicas. *Quæ sunt eadem uni tertio re & ratione sunt eadem inter se*, ludes verbis, non tamen mente uteris, in hoc enim discursu, *Marcus est Cicero, Tullius est Cicero; ergo Marcus est Tullius; ergo Tullius est Marcus*; lingua obluditur, & intellectus hæret.

Lusus verborũ.

Syllogismus idemticus.

Si dicas, *Quæ sunt eadem uni tertio duobus realiter distinctis incommunicabili, sunt eadem inter se*, facilius diceres, *Quæ sunt eadem, sunt eadem*. Et non secus, qui diceret, *Homines qui respiciunt murum, qui non respicitur ab inimicis, sunt amici*, impingeret in tertium Principium, nam faciliùs, breviùs & clariùs diceret, *Qui sunt amici, sunt amici*.

Circumloquiũ inutile.

Si tandem dicas, *Illorum, quæ sunt eadem uni tertio, alterum est aliquid quod est alterum*, respondebo hoc sensu frustrà recurri ad idemtificationem cum tertio; non enim dabuntur duo entia, quorum alterũ non sit aliquid, quod sit alterum: quoniam Petrus est aliquid, quod est Paulus; est aliquid quod est Leo; est aliquid quod est Angelus, & est aliquid quod est Deus. Addam eodem jure debere dici, *Illorum, quæ sunt eadem uni tertiò alterum est aliquid quod non est alterum*; nam Petrus est ali-

Omnes res conveniunt in aliquo:

& differunt in aliquo.

aliquid quod non est Paulus; est aliquid quod non est Leo; est aliquid quod nō est Angelus; est aliquid quod non est Deus.

Theologica.

An illud Axioma sustineri debeat, aut possit?

HOc Axioma ab Scholis expungimus, & sic faciliorem reddimus Trinitatem.

Solent aliqui tametsi hanc Positionem, *Pater est Filius*, negent, admittere has, *Pater est eadem res ac Filius*; *Pater est unum cum Filio*; *Pater est idem cum Filio*; (sumpsi illud *idem* substantivè) *Pater & Filius sunt idem inter se in Divinitate*; *Pater est aliquid quod est Filius*; & sic putant manuteneri posse axioma. At ego nihil doctrinale hîc percipio, & tametsi idem possit dici de Petro & Paulo, adhuc Axioma rejiciendum existimo. Veræ enim sunt hæ Positiones, *Petrus specificè est eadem res ac Paulus*; *Petrus est specie unum cum Paulo*; *Petrus est specie idem cum Paulo*; *Petrus & Paulus sunt idem inter se in ratione hominis*; *Petrus est aliquid quod est Paulus*: & nihilominus, sicut Pater non est Filius, sic nec Petrus est Paulus.

Quo sensu Pater & Filius in Divinis, nec non Petrus & Paulus in humanis sint idem.

Non innititur Dialectica huic Axiomati.

Hinc patet toto cælo oberrare Authores illos, qui Humanam Divinamque Dialecticam hoc Axiomate fundant: non enim sufficit, ut vidimus, utramque extremitatem esse idem Medio, ad hoc ut de se prædicentur.

Axioma alterum examinatur.

Hinc patet aliud Axioma isti simile; videlicet, *Quæ sunt eadem inter se, æquè distant à quoque tertio*, esse etiam falsum; Paternitas enim & Divinitas sunt eadem res, & tamen diversimodè à Filiatione distinguuntur; nam à Filiatione realiter distinguitur Paternitas, non tamen realiter Divinitas. Idem dicam de Petro, & Homine, qui identificantur, & nihilominùs inæqualiter distant à Paulo.

An Logica fundamento destituatur?

Sed objicis. Hucusque Logica his duobus Principiis, *Quæ sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se*, & *Quæ sunt eadem inter se, æquè distant à quovis tertio*, succollabatur: priori enim syllogismi, qui positivè concludunt: & posteriori, qui concludunt negativè, insistebant. Hæc ipsa Principia rejiciuntur: esse falsa dicuntur: ergo aut tollitur Logica, aut ab aere dependere jubetur.

Fundamenta Dialectica.

Nego hanc consequentiam; nam aliis Principiis Dialecticæ efficacia fundatur: nimirùm; *Dici de omni*, & *Dici de nullo*, quæ ad longum proponuntur his verbis. *Quod dicitur de omni, dicitur de singulis*; *Quod negatur de omni negatur de singulis*. Hæc sunt Principia, quibus omnis nititur syllogismus; sine quibus non subsistet Dialectica; quoniam hic syllogismus,

Principium Dici de omni expenditur.

Da- *Omnis homo est animal*,
ri- *Petrus est homo*.
i. *Ergo Petrus est animal*.

edisseritur sic. [Quod dicitur de omni homine, de singulis hominibus dicitur. At de omni homine dicitur *animal*. Ergo de singulis hominibus etiam dicitur *Animal*. At Petrus est homo. Ergo de Petro dicitur *Animal*, Ergo Petrus est animal.] Hic autem syllogismus,

Alexādri Magni Equus vocabatur Bucephalus.

Fe- *Nullus equus est lapis*,
ri- *Bucephalus est equus*,
o. *Ergo Bucephalus non est lapis*.

Principium Dici de nullo illustratur.

dilucidatur sic. [Quod negatur de omni equo, negatur de singulis equis. At de omni equo negatur *lapis*. Ergo de singulis etiam equis negatur *lapis*. At Bucephalus est equus. Ergo de Bucephalo negatur lapis. Ergo Bucephalus non est lapis.] Et eodem possemus modo in quibuscumque aliis syllogismis procedere.

SECTIO II.

De Universali & Particulari.

Quomodo à communiori ad minus commune vel contra affirmando aut negando liceat argumentari?

AB affirmatione termini communioris ad minùs communem, non valet consequentia: valet contrà. Tenet autem à negatione communioris. Vaconius *libr.2.declar.1. num. 6.* [Quemadmodum enim valet, *Non est animal*, *Ergo non est homo*, quia sublato genere tolluntur omnes species: genus enim non habet suum esse nisi in speciebus suis. *l. si quid earum. §. Inter emptā ff. de lege. 3.* ita valet, *Ex meo non fit tuum. Ergo non est mutuum.* Et quēadmodum non valet, *Est ibi animal*, *Ergo est homo*, potest enim esse equus; ita non valet, *Ex meo fit tuum*, *Ergo est mutuum*, quia potest esse donatio. Et sicut valet, *Est homo*, *Ergo est animal*, ita sequitur, *Est mutuum*, *Ergo ex meo fit tuum*.]

De mutuo.

Consonat sibi vir eruditus *lib.3. declarat. 1. num.4.* asserit Creditorem esse genus, & ad species, quæ sub illo concipiuntur, descendens, sic inquit [Unaquæque species propriè est *Creditor*, nam genus propriè inest cuilibet Speciei, *l. si quid earum. §. inter emptum ff. de leg. 3.* Animal enim, uti genus inest propriè, & Elephanti, & homini, & muscæ, nam posita Specie, ponitur, & genus *d. §. Inter emptum*, quēadmodum enim licet ita argumentari, *Est Elephas*, *ergo & Animal*, & *Est homo*, *ergo est Animal*. Et quemadmodum, & Elephas, est propriè Animal, cum sit Spe-

Creditor & Debitor sunt genera, quæ habent multas species, & de singulis propriè & quidditativè prædicantur.

Species Animalis, ficut Elephas & homo. Cum igitur, *Creditor* ex contractu, vel quasi, & *Creditor* ex maleficio, vel quasi; sint species *Creditoris*, uti in genere sumpti, sequitur, ut *Creditor*, uti genus, insit cuilibet speciei. *d. §. inter emptum*. Si inest, prout inest jure, licet ita argumentari: *Est Creditor ex contractu, & sic in Specie, ergo est propriè Creditor*: quemadmodum, *Est homo in Specie, ergo est propriè Animal*, item *Est Creditor ex maleficio, vel quasi, uti in Specie, ergo est propriè Creditor*: quemadmodum valet, *Est musca in Specie, ergo est propriè animal*. & si in hoc mihi non assentiris, consule Dialecticos. Et ex supradictis patet, eum, cui ex delicto, quid debetur, esse Creditorem in specie,& esse propriè Creditorem, nam Creditor est, cui ex aliquâ causa debetur, *d.l.Creditorum*. Et quemadmodum negari non potest, eum qui ex delicto debet, propriè esse debitorem, cui sit obligatus. *Instit.de obligat.quæ ex delict. nasc.* ita, & negari non potest, eum cui ex delicto debetur esse propriè Creditorem: cùm sint correlativa, & species sit creditor.]

De Creditore.

An omnis, cui aliquid debetur, sit creditor?

Et hic obiter nota, linguam Latinam in multis rebus vocum laborare penuriâ, & præcipuè in hoc casu. *Debitor* est nomen generalissimæ significationis, non enim exprimit originemdebiti, sed solum debitum. Est ergo Debitor is, qui debet. Sed quomodò vocabitur ille,cui debetur? &, quia *Debitor* relativum est nomen, quodnam erit illi correlativum? Vaconius ait esse *Creditor*; dicerem ego, quod tale nomen non habet lingua Latina;possum enim esse, cui debeas, etsi tibi nihil crediderim. Esset ergo facilius & securius novum nomen invenire, quàm veterum nominum receptas, & derivatione probatas,significationes mutare.

Nomen Debitor est generalissimum: correlativum sub eadem generalitate Lingua Latina non habet.

DE Regularum Vniversalitate & Particularitate jam superiùs tractavimus: pauca hic subjungo. Illos statuo sæpè decipi, *Doctores Regulæ*, qui Iuris notitia tinguntur fidentes Regulis,& illas Principia esse putantes: quia respondēdū de Iure est,per speciales decisiones, non per Regulas Generales,ut ait Gratian *qu. forens.c.335.num.20.* post Selm. *in c.1. columu.6.§.& ista nota.num.6.*& Franc.*decis. 266.nu.3.* Theoricæ enim generales non illuminant intellectum practicum, qui debet esse de rebus singularibus. Gratian. *l.c.nu.22.*post Baldum *in c.cum accessissent. §.modò prosequor.num.21.de constitutionib.* Mantica *de tacitis. lib.4. tit.1. nu.1.*& Regulæ semper fallunt, ubi æquius suadere videntur, teste Abbate *in cap.intelleximus. num.5.de Iudic.*unde oportet exceptiones cognoscere, ut Regula in contrarium firmetur. Gratian *c.202.nu.9.*Quam ob rem Aretinus *cons.106. col.4.§. venio ad tertiū. nu. 6.* Lectores suos admonet, dicens. *Regula generales spectant ad pauperes Doctorellos,nec per eas est respondendum de Iure, sed per speciales decisiones.*

Regula generales non sunt Principia, nec universaliter verificantur.

Doctores Regulæ, qui?

Doctorelli qui sint?

SECTIO II.

Quomodo Vniversales Propositiones adquirantur? nimirùm, *De Inductione,aut Adscensu*, ac propereà etiam *De Descensu*.

OBservarunt Philosophi se sine Vniversalibus propositionibus, nec posse discurrere, nec disputare; & ideò cogitarunt methodum, quæ Vniversales adquireret: quam *Inductionem* Rhetores, & Logici *Adscensum* vocarunt. Est autem Inductio argumentatio, in qua à singularibus sufficienter enumeratis ad Vniversalem Propositionis quantitatem ascenditur: ut cùm dicimus.

An sine propositionibus universalibus possis dialecticari?

Quid sit Inductio?

Petrus est animal, Ioannes etiam, Ferdinandus similiter.&c.nec est assignabilis,vel unicus homo, qui non sit animal.

Ergo omnis homo est animal.

Sed aliquando Ethici bene concludunt, & tamen Inductionis rigorem non observant. Virgilius Eclog.II.

O formose puer, nimium ne crede colori.
Alba ligustra cadunt, Vaccinia nigra leguntur.

Adscensus quo Virgilius est usus.

Quæ verba sunt similia sequentibus.

Cadunt fructus albi,
Cadunt & nigri.
Ne ergo puer colori confide.
Sive enim candidus, sive niger
Sis, occides, hoc est *morieris*.

Non concludit evidenter: cùm, quia à duobus ad Vniversalem adscendit; tum, quia præter albos nigrosque etiam fructus aliorum colorum leguntur. Accedit, ab arborum fructibus ad homines argumentum, non per idemtitatem, sed per similitudinem procedere. Interim ad persuadendum,aut monendum Morali efficacia non caret.

An sit efficax?

Huic Inductioni est alia similis, quæ legitur apud Capitolinum: sic enim ait. [*Maximus, cùm nimium fideret corporis viribus quidam in theatro ipso præsente Græcos versus recitavit, quorum hæc est* sententia.

Alius Adscensus similis.

Elephas grandis est,& occiditur:
Leo fortis est,& occiditur:

Ti-

Oportet ut mul tos timeat, quē multi timent.

Tigris fortis est,& occiditur:
Cave multos,si singulos non times.

Qui ab uno non potest occidi,à multis occiditur.) Adscendit à tribus Particularibus ad Vniversalem, & inde descendit ad singularem; vult enim intermedias consequentias subintelligi;tota enim Inductio debere poni sic.

Elephas est grandis, fortisq;& tamen potest occidi:
Leo est grandis, fortisq; & tamen potest occidi:
Tigris est grandis,fortisq; & tamen potest occidi:
Ergo omnes animantes, etsi magnæ & fortes, nihilominùs poterunt occidi.
Ergo & quicumque homines, etsi magni & fortes, etiam poterunt occidi.
Ergo & tu, Maxime, tametsi magnus & fortis sis,poteris occidi.
Ergo cave multos, si singulos non times;
Quia, quæ singuli seorsim non possunt, multi,si conspirent, & rem simul præstare velint, possunt.

Majori gratia quidam Poeta junior, ut Saracenarum Iuvenum impuritatem incriminaretur, imitatus Gongoram cecinit.

Additur novus conceptus sit illud sin sello euphoniæ gratia dicatur pro sin serlo.

Dos classes hay de doncellas
En aqueste noble reyno:
Que las unas son selladas,
Y las otras son sin sello.

Qui conceptus potest ad hæc verba reduci,

Quales Saracenæ sint Virgines?

Inter habere sigillum, & carere sigillo *non datur medium. At puellæ Constantinopolitanæ ad duas classes spectant: quæ in altera, sunt sigillatæ; quæ in altera, carent sigillo.*

Ergo omnes sunt Virgines secundum dici.

Æquivocationes explicantur.

Concludit ingeniosè, & satyricè; non tamen universaliter, & evidenter, quia aliud est esse sigillatam, & aliud habere (retinere) puritatis sigillum. Accedit & alia æquivocatio: nam *sin sello*,dicitur interdum pro *sin serlo*, hoc est, *quin sint*:unde ultimus versus reddit hunc sensum, *& aliæ sunt Virgines,quin sint.*

Papiniani inductio.

Simili argumentabatur modo Papinianus *libr.4.Sylvar.ad Marcellum*, dum nobilitatem in paternam, & maternam dividens,ait,

Stemmate materno felix, virtute paternâ.

Quid sit nobilitas?

Vt illum perfectè nobilem esse concludat: esse enim nobilem, est habuisse progenitores virtute eximios. Et hic puto posse Doctorum conciliari sententias; nam tametsi contra Pogium & Platinam, Iacobus Butrius & Baldus *in l.nobiliores.C. de commerc.& merc.*Bartolus & Ioannes Plat. *in l.1.C.de digni* & iterum Bartolus *in l.1. in fin.de cond. in publ.hor. lib.10.* & Ioann. Ray *.tract.de nobilit.qu.1.sub init.in opin.2.* & iterum *in expositione definitionis*: rursusque *in qu.4.sub init.*& Panormitanus *ca.1. sub princ. de purg. canon.* Nobilitatem à virtute distinguant; utrumque potest plausibiliter dici: nam tibi est nobilitas avorum virtus: & tua virtus posteros tuos nobiles reddet. Videtur Virtutem à Nobilitate distinxisse Claudianus *in Panegyrico IV. Consulatus Honorii*; introducit enim Theodosium Honorio dicentem.

An à Virtute distinguatur?

Si tibi Parthorum Solium Natura dedisset,
Chare puer terrisque procul venerandus Eois
Barbarus Arsacio consurgeret orbe Thyaras
Sufficeret sublime genus luxuque fluentem
Deside nobilitas posset te sola tueri.
Altera Romanæ longè Rectoribus Aulæ
Conditio virtute decet, non sanguine niti.

An Virtute sit melior?

Si quæras, utrum anteferenda sit Nobilitas? Respondet apud Ausonium Solon.

Pulchrius multò parari, quàm creari nobilem.

Modò usum Inductionis videamus. Sic discurro.

Vsus Inductionis in Iure.

Petrus est clarus virtute paterna & materna,& censetur nobilis.

Ioannes est clarus virtute paterna, & materna,& similiter censetur nobilis.

Franciscus, Antonius,&c.eodem modo:nec scimus aliquem,qui virtute paterna,& materna clareat,non esse nobilem.

Ergo omnis homo,qui virtute paterna, & materna clarus est,erit nobilis.

De materia necessaria, & repugnante.

Petis, An in materia necessaria,aut repugnante Inductione indigeamus, ut propositiones universales indipiscamur?

Quid sit materia necessaria? quid repugnans?

Respondeo primò in materiâ necessariâ affirmativam; & in materiâ repugnante negativam omnem propositionem esse veram, ut *Omnis homo est vivens, Nullus homo est lapis*. At dum hæc dico, circulum manifestè committo. Nam materia necessaria dicitur,quando toti speciei(omnibus contentis sub specie) prædicatum essentialiter competit: & materia repugnans, quando illud toti speciei (omnibus contentis sub specie) essentialiter debet non convenire. Quam ob rem in utraque hac materia ascendimus ab uno ad omnes dicendo.

Hic homo est animal.

Ergo

An, & quando ab uno ad omnes liceat argumentari?

Ergo omnis homo est animal.

Hic homo non est lapis,

Ergo nullus homo est lapis,

quoniam, quæ sunt uni individuo essentialia, omnibus sunt essentialia; nam individua sicut non differunt specie, sic nec essentia distinguuntur.

Quàm sit difficile materias necessariam & contingentem discernere?

Respondeo secundò esse summè difficile materiam necessariam & repugnantem à contingente discernere, dicimus enim has asserriones,

Petrus est sensibilis,

Petrus est vegetabilis. &c.

esse necessarias: has verò repugnantes,

Petrus est lapis,

Petrus est argentum. &c.

An homo lapideus, argenteus, &c. sit possibilis?

quia nullum hominem vidimus, qui non sentiret, qui non vegetaretur, &c. nullum, qui esset lapideus, aut argenteus: si autem, per impossibile, rationalem arboribus animam Deus infunderet; si lapidibus, metallis-ve sensibilem, aut vegetabilem, Mundus esset alius, & aliter philosopharemur. Ergo non omnes propositiones, quæ hodie dicuntur impossibiles & repugnantes, tàm necessariò falsæ sunt, ut per miraculum esse veræ non possint.

Multa sunt impossibilia naturaliter, quæ sunt possibilia divinitùs.

De terminis evidenter connexis, aut oppositis.

Respondeo tertiò in propositionibus, in quibus subjecti, & prædicati evidenter percipitur idemtitas, aut oppositio, non requiri multorum individuorum cognitionem, ut ad Vniversalem propositionem adscendamus; nam quando video Triangulum ABC tribus lineis constitui; percipio tam esse necessarias tres lineas, ut repugnet, aut pluribus, aut paucioribus claudi; & ideò statim infero.

C
Δ
A B

Ergo omnis Triãgulus tribus lineis componitur.

Ergo nullus Triangulus pluribus, aut paucioribus componitur.

nam aliter res se habere non potest.

SECTIO IV.

De Consequentiis à congruentiâ deductis.

Astrologia judiciaria.

CVM de congruo differitur omnes Scientiæ sunt Iudiciariæ Astrologiæ simillimæ, & tamen illam esse vanam, quidquid Scioli garriant, universi, qui altiùs sapiunt, supponunt.

Ejus prædictiones fundamentum non habent.

Nascitur Infans: consuluntur Astrologi, & inter se dissentient, & quæ magna præceptorum observantiâ & religione dicunt, audientes & legentes in admirationem perducent, sed tamen carebunt effectu. Et ne remotiora recenseam, quæ heri amici ridebamus, narrabo. Natus fuerat Domino N. amico meo, viro strenuo, & in militiâ claro filius. Oracula postulat parens, & vult futura fata, quæ manent infantem, addiscere. Muneribus Astrologos prævenit, ut genethliacum erigant Thema, syderum considerent dispositiones, & de futuro infantis statu præjudicent. Ad Artis regulas tripudiarunt quinque eruditi calami: & ut legi, hoc Astrologo sic prædicente, infans futurus erat Religiosus, & in Ordine ad supremas dignitates venturus. Maluit alius eumdem accensere militiæ, vexillumque tali anno, tali cohortem, & tali legionem polliceri. Alii vagientem ad Academiam perpulerunt, laureâ honorarunt, cathedris præfecerunt. Omnes parentem suo dissensu turbarunt: nullus rem tetigit: nam infans septimo vixit mense, clausitq; aditum, ne Astrologi obluderε pergerent. At illi non fuerunt retusi, quoniam vix sepelitur, quando Mars & Saturnus homicidii accusantur, & ostenduntur Artis Canones & Authores, qui tali mense mortẽ nato prædicant. Ergo in Astrologia duplex Quæstio potest in examen venire. Vel enim ponitur Stellarum situs, & effectus prædicitur: Vel effectus supponitur, & assignatur causa, (constellatio) ex quâ ille profluxerit. Si prima Quæstio in examen vocetur, citò erroris convincuntur Astrologi, nam prædictiones effectu frequentissimè carent: & si quando non carent, non Ars (quæ nulla) scopum tetigit, sed fortuna. Si secunda, multa pulchra dicuntur, quæ faciliùs decredas, quã impugnes.

Astrologi inter se non consentiunt.

Duplex quæstio Astrologica: altera à priori, altera à posteriori.

Sic Theologi, cùm agunt de decretis liberis Providentiæ Divinæ. Pone Adamum revelationem non habuisse, illumque omnium Scientiarum notitiis eruditis exorna. An-ne Verbum Æternum Carnem adsumpturum, & Mundum homo factum redempturum scivisset? Minimè, minimè. Sed tamen semel positâ Incarnationis veritate, quærunt Theologi; Cur hominem, quem alio modo poterat à peccato Deus liberare, per Incarnationem voluerit? Cur Verbum Divinum Carnem sumpserit? cur non Pater, aut Spiritussanctus? Cur non in ipso Mundi initio? cur non in fine? Cur Sacramenta instituerit? cur & tot, & non plura? cur sub talibus materiis, & formis? &c. & proferũt cõgruentias doctissimas & ingeniosissimas, inter quas merentur applausum & laudem, quæ apud Angelicum Doctorem leguntur.

Theologi discurrunt doctissimè à posteriori.

Qui aliunde veritatẽ sciũt, congruentias facili negotio reperiunt.

Hinc patet congruentias non sufficere, ut persuadeamus Iudici, ut hanc, vel illam sententiam pronunciet: non ut præsciamus, quid Princeps liber sit facturus: benè tamen, ut in materiâ puræ gratiæ, re semel facta, motiva, & fines ingeniosè timemur. Pro-

Cur gradus consanguinitatis quatuor sint?

Profectò, hæc consequentia *Elementa sunt quatuor; Ergo & gradus consanguinitatis & affinitatis, qui Matrimonium impediunt*, non est bona, nec urget ex natura rei. Nemo prudens dicet, Pontifices huc respicient, & sic decernent: nam & huc, & aliò possunt respicere, & olim respexisse videntur. At, quia jam quatuor gradus determinati sunt, possumus ex effectu hæc etiam congruentiam rimari, & dicere, sicut quatuor Elementa in Physicis non copulantur; nam vel contraria, vel disparata sunt; sic etiam statuuntur in genealogiis humanis quatuor gradus, in quibus homines non copulentur.

SECTIO V.

De Polylemmate.

Dilemma. Trilemma.

EST Argumentatio cornuta, in quâ ex negatione unius membri ad alterius affirmationem devenitur. Si sit bicornis, nominatur *Dilemma*; si tricornis *Trilemma*. &c. Posset vocari *Argumentatio disjunctiva*, quia in positione disjunctivâ fundatur: &, si ad normam syllogisticam reducatur, *Syllogismus disjunctivus* poterit nominari. Pono exemplum. *Petrus est animal. Ergo vel Rationale, vel Irrationale. At non irrationale. Est igitur Rationale animal.*

An gratia creetur?

Addo aliud exemplum ex Thoma de Argentinâ *in 2. sentent. dist. 26 & 27. qu. 1.* statuit enim Gratiam, quæ nos Deo gratos facit, esse aliquid reale creatum in Animâ, & probat, dicens. *Omnis Animæ nostra perfectio habitualis, vel est ex nostrâ operatione, vel ex Dei creatione. Sed Gratia gratum faciens est quædam perfectio Animæ.* [Ergo vel est ex nostrâ operatione, vel ex Dei creatione.] *At non est producta ex nostris operationibus. Ergo oportet quod sit aliquid creatum in animâ.*

Occurrit pulchrum Dilemma apud Plutarchum *in Lacon.* quod ego hîc describo. *Dercylladas missus Orator ad Pirrhum, qui jam exercitum induxerat in terram Spartanorum, ut cognosceret, quid sibi vellet, cum Pyrrhus præscriberet, ut Regem suum Cleonymum reciperent; alioquin futurum, ut intelligerent, se nihilo cæteris esse fortiores, hunc in modum respondit.* [Si Deus est Cleonymus, non metuimus eũ, quippe qui nihil sceleris commisimus. Sin homo est, nihilo est nobis præstantior.] *Hoc Dilemmate perstrinxit superbas Regũ minas. Dii, qui quos velint, possunt lædere, nec à quodam lædi vicissim, non nocent, nisi improbis: homines hominibus ex æquo metuendi sunt.* Per suum ergo Oratorem sic argumentabantur Spartani. [Aut Cleonymus est Deus, aut non est Deus. Alterutrum dicatur, non metuimus eum. Ergo non habemus, unde metuere aut terreri possimus. Si Deus sit, erit justus, & nihil in innoxios cogitabit: nullum scelus commisimus: ergo nihil contra nos poterit cogitare. Si non sit Deus, erit homo nobis simillimus: &, si esse injustus velit, & innocentes invadere; nos, qui etiam homines sumus, & animis, & armis non caremus, sciemus ejus impotentiam retundere, & innocentiam nostram contra omnem iniquitatem propugnare.]

Contra Deiparæ conceptionem non benè veteres argumentabantur.

In Disjunctivâ debent omnia membra possibilia enumerari. Et hujus legis defectu hæc argumentatio nihil valet. *Deipara recepit gratiam. Ergo vel ante Conceptionem, vel post. At non recepit illam ante* (quo enim modo gratiam ipsa physicè inhærentem recipire poterat antequam esset) *Ergo recepit illam post. Fuit igitur in originali concepta.* Hæc inquam Argumentatio nihil valet; nam in Disjunctiva non numerantur omnes casus possibiles, quoniam præter *Ante* & *Post*, datur *In*; & non debuit Dilemma, sed Trilemma proponi; ut si dixero. *Recepit sanctificantem gratiam. Ergo vel ante Conceptionem, vel in illâ, vel post. Sed non ante, Non post. Ergo in ipso Conceptionis instanti. Fuit ergo originaria labis nescia.*

Hollandi non potuerunt contra Regem præscribere.

Trilemmata, aut etiam Tetralemmata in Theolog. Fundam. *num.* 208. 412. 444. 706. invenies. Et prætereà *num.* 897. Dilemma efficacissimum contra Hollandorũ præscriptionem, vi cujus à Regis Catholici obedientia se volebant eximere.

SECTIO VI.

De Syllogismo formali, prout Ethica servire potest.

Columna Herculis.

SE ad Herculis Logici columnas, quibus inscriptum NON PLUS ULTRA pervenisse credunt Peripatetici: at tam multas novas regiones, & olim ignota maria in Orbe Dialectico reperimus, ut submittere debuerit cristas suas elatio, & fateri ignotas eas regiones, quas invenimus, mundo veteri majores & nobiliores esse. Putaret aliquis jam omnia dicta: &, quia semper occurrunt in Dialectica novæ formæ, aliqua hic de Syllogismo dicam, in quibus tantisper à me ipso recedam, ut videat Lector meus, semper in Dialectico Oceano inveniri PLUS ULTRA. Syllogismum igitur dilucidaturus ab ipsa definitione exordium sumo.

Decipiuntur Peripatetici, qui existimant Aristotelem cognovisse, & tradidisse omnes syllogismorum formas.

Novi Syllogismorum modi in nostra Scholastica Logica exhibentur.

Illum dico esse *argumentationem, in*

qua

Quid sit Syllogismus?

qua è duabus Propositionibus ritè formatis tertia necessariò concluditur.

Pono exemplum.

Petrus est homo;
Omnis homo est animal,
Ergo Petrus est animal.

Major. Minor. Conclusio. Præmissa. Antecedens. Consequens.

Prima vocatur *Major*, secunda *Minor*; tertia *Conclusio*, Prima & secunda simul *Præmissa*. Solet altera præmissa subticeri, & altera tunc dicitur *Antecedens*; & quæ infertur *Consequens*. In præmissis debent esse tres termini: ille qui ponitur bis (videlicet in nostro exemplo *Homo*) vocatur *Medium*: alii duo *Extremitates*; nimirùm *Major extremitas*, terminus, qui ponitur cum medio in majori, & qui ponitur cum medio in minori, *Minor extremitas*.

Medium. Major extremitas. Minor extremitas.

An dentur mentalia Enthymemata?

Adnotamus nihilominùs hæc omnia habere locum in Syllogismo vocali & scripto: non verò in mentali: quoniam mentaliter nec dantur Enthymemata, nec ulla præmissa subticetur, ut bene notavit Arriaga *in Summul.disp.3.sect.4. num.* 20. nec datur Major nec Minor Præmissa; nec Major nec Minor Extremitas; quoniam neutra præmissa est prior, neutra est posterior; sed coexistunt & concurrunt simul; ut idem *num.*24. observavit: nec datur Subjectum nec Prædicatum, quia quãdo mens concipit Paternitatem & Aseitatem idemtificatas, judicat Paternitatem esse Aseitatem, & Aseitatem esse Paternitatem.

An major, & minor? An subjectum & prædicatum?

Diximus debere Propositiones in Syllogismo ritè formari, & modum ritè illas formandi, summa brevitate proponimus.

Syllogismorum leges.

Dicimus primò dari terminos universales, & terminos particulares; universales esse, *Omnis homo, Omnis non lapis*, particulares, *Aliquis homo, Aliquis non lapis*. Secundò hinc oriri quatuor propositionum formulas.

De subjecti & prædicati quãtitate.

I. *Omnis homo est omne rationale.*
II. *Omnis homo est aliquod rationale.*
III. *Aliquod animal est omnis homo.*
IV. *Aliquod animal est aliquis homo.*

Primam & tertiam rejicimus, plerumque enim sunt falsæ: quia, si essent veræ, per Descensum inferremus *Petrum esse omnem rationalem, Ioannem esse omnem rationalem*, &c. His positis paucissimis Regulis totam artem Syllogisticam tradimus. Sit

Prima lex.

Prima. *Medium vel est purum vel impurum; si impurum debet esse in utraque præmissa particulare: si purum in utraque aut saltem in altera universale.* Purum dicitur quando in utraque aut neutra; impurum, quando in altera tantum infinitatur. Hinc *Syllogismus purus*, cujus Medium est purum; *Impurus*, cujus est Impurum.

Quid sit medium purum impurumque?

Secunda lex.

Secunda. *Syllogismi puri extremitates possunt esse simul particulares, aut altera universalis & altera particularis; & una prædicatur de altera. At in Impuro utraque aut saltem una extremitas sit universalis, & hæc prædicabitur de altera, sive universali, sive particulari. At in conclusione transibis in particularem infinitatam.* [Nota obiter syncategoremata universalia, quando afficiunt prædicatum excidere, & potiùs debere subticeri quàm exprimi: ubi enim dicturus eras, *Aliquod vivens est omne animal*, satiùs & clariùs dices, *Aliquod vivens est animal*. Cæterùm rigor Logicæ postulat, ut illa ponantur expressè: & jubet quod propositio in qua prædicatum sit *omne*, sit particularis, & indirecta; & ubi subjectum sit *omne*, sit universalis directa.] Regulas exemplis illustro, & quia propositiones directæ & indirectæ extra Substantiæ prædicamentum vix dantur, omnia Ego ex hoc prædicamento deduco.

An signum universale possit prædicatum afficere?

Modi puri.

Singuli termini bis ponuntur; & quilibet illorum si utrobique esset infinitus, syllogismi eodem modo concluderent.

I. *Omnis homo est aliquod animal:*
Omne animal est aliquod vivens:
Ergo omnis homo est aliquod vivens:
Ergo aliquod vivens est omnis homo. ℞.
Ergo aliquod vivens est homo. ℞.

II. Aliquod animal est omnis homo:
Omnis homo est aliquod vivens:
Ergo aliquod animal est aliquod vivens.
Ergo aliquod vivens est aliquod animal. ℞.

III. *Aliquod animal est omnis homo:*
Aliquis homo est aliquod vivens:
Ergo aliquod animal est aliquod vivens.
Ergo aliquod vivens est aliquod animal. ℞.

Modi impuri.

IV. Omnis homo est aliquis non-lapis:
Aliquis lapis est omnis Iaspis:
Ergo omnis homo est aliquis non Iaspis.
Ergo aliquis non homo est omnis Iaspis.
Ergo aliquis non Iaspis est omnis homo. ℞
Ergo omnis Iaspis est aliquis non homo. ℞.

Omnis homo est aliquis non lapis, *est idem ac* Omnis homo est aliquid quod non est lapis.

Harum consequentiarum conversio, ignota Peripatetis, pendet à Regulis particularibus, quæ suo loco traduntur.

V. *Omnis homo est aliquod animal:*
Aliquod non animal est omnis lapis;
Ergo omnis homo est aliquis non lapis.
Ergo aliquis non homo est omnis lapis.
Ergo aliquis non lapis est omnis homo. ℞.
Ergo omnis lapis est aliquis non homo. ℞.

VI. Aliquis homo est aliquis non-lapis:
Aliquis lapis est omnis Iaspis;
Ergo aliquis homo est aliquis non Iaspis.
Ergo aliquis non homo est omnis Iaspis.
Ergo aliquis non Iaspis est aliquis homo. ℞.
Ergo omnis Iaspis est aliquis non homo. ℞.

VII. *Aliquis homo est aliquod animal:*
Aliquod non animal est omnis lapis:
Ergo aliquis homo est aliquis non lapis.
Ergo aliquis non homo est omnis lapis.
Ergo aliquis non lapis est aliquis homo. ℞.
Ergo omnis lapis est aliquis non homo. ℞.

Siste Mens. Hære calame. Quò me tādem impellis? Novos hic oceanos detexi. An illos etiam penetrabo & superabo? Novum librum Logicæ deberem scribere, ut omnia dilucidarem, quæ succurrunt. Hanc provinciam, cùm Scholasticam Logicam recudam, expediam, modò hoc ipsum insinuasse sufficiat: communes syllogismorum formas & figuras tradamus.

An possit ex his nova formari Logica?

Syllogismi Formalis & Figuralis distinctio.

Syllogismus est duplex, Formalis, Figuralisque. *Formalis* dicitur, qui connaturali norma fluit: ille videlicet, in quo medium locum occupat Medium, & Extremitates extremos. *Figuralis* verò, in quo partium ordo quodammodo deformatur. Et Figuræ sunt tres, quæ inter se, & à Forma juxta variam Medii collocationem distinguuntur; quoniam

Figurarum discrimen.

In Forma Medium prædicatur in Majori, & in Minori subjicitur.

In prima Figura observatur oppositum: nam Medium subjicitur in Majori, & in Minori prædicatur.

In secunda Figura Medium in utraque præmissa (Majori & Minori) prædicatur.

In tertia Figura Medium utrobique (videlicet, tam in Majori, quàm in Minori) subjicitur.

Directa & indirecta conclusionis differentia.

Conclusio Directa, sic ex præmissis est ducenda. Forma postulat, ut in Conclusione minor extremitas de majori dicatur: Figuræ oppositum; ut major de minori in Conclusione prædicetur. Syllogismus, in quo Conclusio leges has non observat, dicitur indirectè concludere. Sic loquuntur communiter: at meliùs loquerentur, qui in Figuris commutarent vocabula & Indirectos dicerēt syllogismos, quos vulgus Directos appellat: & è contrà.

Figuræ etiam vocantur Formæ: vel quòd Formæ secundariæ ipsæ sint, vel quòd ad Formam facili negotio reducantur.

De Syllogismo Indefinito.

Hoc illi nomen convenit, qui ex Positionibus componitur indefinitis; & quia in Terminorum dispositione est varietas, in Formas & Figuras dividitur.

Vt videas, quale sit, qui in Platonica Forma construitur, hoc exemplum propono. [Termini sunt *Homo*, *Animal*, *Vivens*.]

Major Extremitas. *Medium Syllogismi.* *Minor Extremitas.*

Homo est Animal. Animal est Vivens.
Ergo Homo est Vivens.

Hæc est connaturalis Terminorum dispositio: nam, ut vides, Medium (*Animal*) manet in medio; & Extremitates (*Homo*, & *Vivens*) in extremis Prima extremitas vocatur *Major*; secunda *Minor*: &, si rationem petas, respondebo, nullam designari posse præter Dialecticorum voluntatem. Si dicas, ideò Majorem & Minorem extremitatem vocari, quia cum Medio in Majori & Minori Præmissâ ponantur: non dissolves Quæstionem, nam exponi debebit, Cur illæ ipsæ Præmissæ nomen fuerint Majoris & Minoris sortitæ.

Ex inversione Formæ Platonicæ resultant Aristotelicæ Figuræ: nam Prima postulat, ut Medium subjiciatur in Majori, & prædicetur in Minori: Secunda, ut prædicetur in utraque: Tertia, ut subjiciatur in utraque. Quam ob rem in Prima Figura Aristotelica syllogismi formabuntur hoc modo.

Me-

Medium — *Extr. major.* — *Extr. minor.* — *Medium.*

Animal est Vivens. Homo est Animal.

Ergo Homo est Vivens.

Et quis non videat, in hac Prima Peripateticorum Figura ordinem Præmissarum inverti, & Majorem in Minorem mutari? Extremitates cadunt in medium: Medium in extremis repetitur, & singuli Termini translocantur.

Si altera Præmissa sit negativa, & in utraque Medium prædicetur, secunda Aristotelea Figura resultabit, qualem in exemplo sequente subjicis.

Extr. major. — *Medium.* — *Extr. minor.* — *Medium.*

Homo est Animal. Lapis non est Animal.

Ergo Lapis non est Homo.

Est hujus Figuræ proprium, quod ex puris affirmativis nihil in illa sequi possit: male enim argumentaretur, qui diceret.

Homo est animal.
Equus est animal.
Ergo equus est homo.
Ergo homo est equus.
Prodigalitas est vitium.
Avaritia est vitium.
Ergo Avaritia est Prodigalitas.
Ergo Prodigalitas est avaritia.
Albedo est color.
Nigredo est color.
Ergo nigredo est albedo.
Ergo albedo est nigredo.

Cæterùm, si altera Præmissa sit in materia convertibili, hæc secunda Figura purè affirmantes tolerabit: nam hic syllogismus bene concludet.

Animal est sensibile.
Homo est sensibilis.
Ergo homo est animal.

Nam æquivalet huic.

Sensibile est animal.
Homo est sensibilis.
Ergo homo est animal.

qui est in Prima Figura.

Tertia postulat, ut Medium in utraque Præmissa subjiciatur: ut, cùm dicimus.

Medium. — *Extr. major.* — *Medium.* — *Extr. min.*

Homo est Vivens. Homo est Animal.

Ergo Animal est Vivens.

In hac Figura aliquando, sed rariùs negativè concluditur.

Sanè Indefinitæ Positiones, si asserentes sint, à materiæ varietate diversas affectiones suscipient: quoniam in materia Necessaria erunt essentialiter veræ, ut *Homo est animal.* in Repugnante erunt essentialiter falsæ, ut *Homo est lapis.*

Indefinita, si in materia Necessaria sit, æquivalet Universali, & concludit efficacissimè, si autem sit in materia Contingente, æquipollebit Particulari; unde erunt æquipollentes.

Homo est animal.
Omnis homo est animal.
Homo non est lapis.
Nullus homo est lapis.
Animal est sensibile.
Omne animal est sensibile.
Homo est albus.
Aliquis homo est albus.
Animal est rationale.
Aliquod animal est rationale.
Corpus non est calidum.
Aliquod corpus non est calidum.
Corpus non est animatum.
Aliquod corpus non est animatum.

SECTIO VII.

De Syllogismo Universali, Particulari, & Mixto.

Sicut ex Indefinitis, sic ex Universalibus syllogismus Universalis conformatur. Est autem Universalis syllogismus, cujus omnes Propositiones sunt Universales: Particularis, cujus omnes sunt Particulares; & Mixtus, cujus nec omnes propositiones sunt Universales, nec omnes sunt particulares. Axiomata sequentia considera. *Nominum Explicatio.*

Primum. *Conclusio sequitur debiliorem partem.* Vnde, si aliqua præmissa sit *Axiomata.*

Particularis, Conclusio erit Particularis: & si aliqua præmissa sit negativa, etiam erit Conclusio negativa.

Secundum. *Ex puris negativis nihil infertur*. Ergo in omni syllogismo altera aut utraque præmissa esse debet affirmativa.

Tertium. *Ex præmissis affirmativis nunquam negans consequentia deducitur*. Et ratio est; quia negatio opponitur affirmationi: & opposita se potiùs excludunt, quàm inferunt.

Quartum. *Ex præmissis Universalibus aliquando non potest inferri Universalis*. Patet, quoniam aliqui tertiæ Figuræ Modi, tametsi duas Universales præmittant, non possunt concludere universaliter: tales sunt *Darapti*, *Felapton*, *Fapelmor*, &c.

An & quando ex puris particularibus bona consequentia inferatur?

Quintum. *Ex puris Particularibus in materia contingente nihil infertur*. Consultò hoc Axioma ad materiam contingentem reduxi: quoniam in necessaria & repugnante Particulares habent virtutem Universalium: ut patet in hoc syllogismo.

Aliquis homo est animal.
Aliquod animal est vivens.
Ergo aliquis homo est vivens.

Quem esse bonum evidenter persuadeo, quia in materia necessaria dari alius ipsi similis nequit, in quo sint præmissæ veræ, & consequens falsum.

Iustinianus.

Quænam debeant, & quæ non debeant in exemplum trahi.

Hoc quintum Axioma Iustinianus *lib. 1. Instit. cap. 2.* respexisse videtur: inquit enim, *Planè ex his quædam sunt personales, quæ nec ad exemplum trahuntur, quoniam non hoc Princeps vult. Nam, quod alicui ob meritum indulsit; vel si cui pœnam irrogavit; vel, si cui sine exemplo subvenit, personam non transgreditur. Aliæ autem, cùm generales* (universales) *sint, omnes procul dubio tenent.*

Omissis igitur syllogismis Particularibus, quorum efficacia, siquam habent, à materia dependet, de Universalibus & Mixtis disseramus.

IN Forma & singulis Figuris sunt Modi, qui quantitate & quiditate Propositionum (universalitate & particularitate, affirmatione & negatione) distinguuntur; & clauduntur his versibus.

Dialectica Syllogismorum nomina.

FORMA. *Bámmada*, *Camene*, *Dimágni*, *Fígmeno*, nec non
Pone indirectos *Fesápor*, atque *Fesísor*.
Figur. *I.* *Bárbara*, *Celárent*, *Dárii*, *Fério*: hisque reflexos
Addere debebis *Fapésmor*, atque *Fisésmor*.
Figur. *II.* *Cesare*, *Festíno*, *Dácoro*, aut *Barócco*, *Camestres*,
Atque indirecti *Friméfor* atque *Domácor*.
Figur. *III.* Tertio subsequitur *Dátisi*, cui junge *Darapti*.
Felápton, *Dísamis*, *Dócamo*, aut *Boccárdo*, *Ferison*.
Fapelmor refluit, *Fisméror*, atque *Dacoccor*.

Valor literarum A.E.I.O. est idem, quē superiùs exposuimus, & totus Peripatus observat.

NOTA.

De quarta figura.

HAS tres Figuras omnes Scholastici admittunt. Formam aliqui esse inutilem, & à Logicâ proscribendam occlamant: illam aliqui omittunt: alii eam asserunt esse quartam Figuram, & appellant *Galenicam*: quæ omnia sine ullo fundamento dicuntur: quoniam veram & primariam syllogismos concinnandi normam Forma exhibet, quam alterant, & invertunt Figuræ. Intellectus humanus sibi derelictus, naturali impetu ductus, syllogismos in Formâ componit: ut enim illos in aliqua Figura coordinet, debet in se seduci; & ad leges, quibus uti voluit, reflectere. In Forma, ut dixi, naturæ ductu ingenia felicissima dialecticantur. Porrò dum hæc scriberem, habebam ob oculos Egidium Columnam *dist. 1. part. 1. quæst. 1. art. 2.* qui hoc Hugonis argumentum proponit.

Quinam syllogismi connaturaliter formentur?

Hugo Platensis forma utitur, ut singularem opinionem statuat.

Omnis homo est animal.
Omne animal est corpus.
Ergo omnis homo est corpus;

Est syllogismus in Forma, & ad *Bammada* pertinet.

Hic modus Hugonis sententiâ est legitimus; illo enim utitur in materia, in qua erat singularis, & se habituros, qui contradicerent, evidenter præviderat: debebat igitur bona uti Logica, ne ab adversariis rideretur.

An homo sit corpus? an sit animal?

Est etiam legitimus opinione Columnæ; nam tametsi contradicat Hugoni, & illum Corpus genericum, quod est substantia completa, cum corpore hominis, quod est incompleta, confudisse meritò affir-

affirmet, syllogismum hunc formaliter malum esse, non dicit.

Addam alia exempla: & ut hujus Operis sunt conformiora argumento, materiam ex Iure Civili sumamus.

Gajus *libr. 1. Instit. §. Sed hoc.* qualis suo ævo fuerit dominorũ in servos authoritas disertissimè scribit. *Nullis hominib⁹, ait, qui sub imperio Romano sunt, licet supra modum, & sine causa legibus cognita in servos sævire. Nam ex Constitutione Divi Antonini, qui sine causa servum suum occiderit, non minùs puniri jubetur, quàm qui alienum servum occiderit.* Hinc iste syllogismus deducitur.

leg. de jure. §. 2. D. de his, qui sui.

In servos dominorum authoritas limitatur.

> *Omnis, qui recreationis gratia loris excipit servos, in illos sævit.*
>
> *Sed Omnis, qui in illos sævit, debet puniri.*
>
> *Ergo omnis, qui recreationis gratia loris excipit servos, debet puniri.*

Est in *Bammada*; &, si præmissæ commutentur (major in minorem) in *Barbara.* Si major, & conclusio sint particulares, aut singulares: puta si in illis loco *Omnis* ponatur *Antonius*, syllogismi in *Dimagni* & *Darii* resultabunt. Porrò de crudelitate Antonii in servos *Philipp. 13.* agit Cicero. Si unam premissam esse negativam jubeamus, dicere poterimus.

Antonii in suos servos crudelitas.

> *Omnes Siculi sub Imperio Romano sunt.*
>
> *Sed nulli qui sub Imperio Romano sunt, possunt sævire in servos.*
>
> *Ergo nulli Siculi possunt sævire in servos.*

Est in *Camene*, et si præmissæ transmutentur, in *Celaren*. Si major sit singularis, aut particularis hoc modo.

> *Rex Lybiæ Imperio Romano subjicitur.*
>
> *Sed nullus, qui Imperio Romano subjicitur, potest servum sine causa interficere.*
>
> *Ergo Rex Lybiæ non potest servum sine causa interficere.*

Est in *Figmeno*, & variato loco præmissarum in *Ferio*.

SECTIO VII.

De Syllogismorum Reductione, quæ Ostensiva vocatur.

Quomodo fiat.

VT Figuram secundam, & tertiam & indirectos Primæ ad Modos perfectos, (videlicet, *Barbara*, *Celaren*, *Darii*, *Ferio*) reducamus, considerare oportet esse tres literas (nempè S. P. M.) quæ versionem gubernant. S. insinuat propositionem quam afficit, converti debere simpliciter. P. converti debere per accidens: & M. loco esse variandas præmissas. Syllogismus qui reducitur, & ille ad quẽ reducitur, semper incipiunt ab eâdem literâ. Pono exemplum.

Syllogismus in modo Camestres.

> *Omnis, qui Reipublicæ causa abest, gaudet privilegio restitutionis.* leg. 1. D. ex quibus causis, & seqq.
>
> *Sed nullus miles, qui domi sua manet, gaudet privilegio restitutionis.* leg. 35. §. 10. D. ex quib. caus.
>
> *Ergo nullus miles, qui domi sua manet, causa Reipublica abest.*

Est in *Camestres*. Et, si reducatur transibit in *Celaren*: hoc enim præsefert prima litera C. Iubet S. ut minor, & conclusio convertantur simpliciter; & ex literà M. constat, præmissas commutari debere. Facta igitur operatione sequens syllogismus resultat.

Ad Celaren reducitur.

> *Nemo, qui gaudet restitutionis privilegio, est miles domi sua remanens.*
>
> *Omnis, qui Reipublica causa abest, gaudet restitutionis privilegio.*
>
> *Ergo nullus, qui Reipublica causa abest, est miles domi sua remanens.*

Et sic poterunt cæteri ad quatuor priores, quos vocant perfectos, reduci. Sed & hi etiam quatuor mutato præmissarum ordine ad Platonicam Formam pertransibunt.

SECTIO VIII.

De Reductione, quâ propellimur ad Impossibile.

An sit difficilis?

QVI in aliquo ex Modis præcedentibus, concessa utraque præmissa negare conclusionem audeat, cogetur admittere duas contrarias, aut cõtradictorias simul veras, quod est impossibile. Est nimis subtilis, & molesta hæc Reductio, & ideò calamo potiùs exercetur, quàm labio. Vt inutilem condemnat Arriaga, præjudicio notabili, nulla enim in totâ Encyclopediâ Veritas, quæ inutilis sit: omnis enim cognosci potest, & hoc sufficit, ut utilis esse dicatur.

An inutilis?

Non est cur rem subtilem, esse obscurã & difficilem suspicentur Lectores: nam ego illam paucis verbis expedio. Sic inquam. (Erat in arena hic Syllogismus.

Quomodo fiat hæc Reductio?

> A. *Omnis Iuris Doctor est nobilis.*
>
> B. *Sed aliquis vir doctus non est nobilis.*
>
> C. *Ergo aliquis vir doctus non est Iuris Doctor.*

Concedis præmissas A. B. & negas consequentiam C. Ergo illæ veræ sunt, & hæc falsa. Ergo hujus contradictoria (nempè

D. Om-

D. *Omnis vir doctus est Iuris Doctor.* Est vera.

Habeo igitur tres propositiones veras; videlicet A.B.D. Ergo adsumam A & D. vel D.& A.& consequentiam inferam,quę destruat B.Vel adsumam B.& D. vel D.& B.& consequentiam inferam,quæ destruat A.] Quid faciliùs & clariùs?

SECTIO IX.

De Syllogismorum efficaciâ.

QVæritur, *An in his Syllogismorum modis sit necessaria Conclusio? An, si Præmissa sint vera possit Conclusio esse non vera? An, si concedantur Præmissa,possit Consequentia negari?*

An necessariò concludant?

Respondeo primò Aristotelem caruisse Infallibilitatis notitia, & ut superiùs docuimus, Infallibilitatem cum necessitate confudisse, quod etiamnum Lutherani, & Calvinistæ faciunt. Vnde hos Modos necessariò concludere, præjudicio huic insistens pronunciavit.

An infallibiliter?

Respondeo secundò, hos ipsos modos esse infallibiles non necessarios. Et ostenditur Positis Præmissis semper ponetur Consequens: hoc ergo pertinet ad Modorum essentiam. At positis de facto Præmissis non semper erit necessarium Consequens:ergo poni necessariò Consequens non pertinet ad Modi essentiam. Ergo aliundè accidit, & venit hæc necessitas, quàm à Logica.Doctrinam hanc dilucido & firmo proponendo hunc discursum.

Demonstratur hoc ultimum.

Omnis prædestinatus salvabitur.
Antonius est prædestinatus. Pone esse veram.
Ergo Antonius salvabitur.

Major est infallibilis, non necessaria: liberum enim est prædestinato peccare, & non peccare: adeoque liberum est eidem salvari, & non salvari. Minor, si supponamus esse veram, est infallibilis,& non necessaria: nam Prædestinatio est actus liber Dei, qui hoc *nunc* æternitatis(in Deo enim non sunt tempora præterita, & futura) posset non esse. Consequens est infallibile, non necessarium, nam Antonius, etiam ex hypothesi, quod prædestinatus sit, potest non salvari, at infallibiliter salvabitur:quia prædestinatio nullam necessitatem includit, & qui Prædestinationem reduplicat, infallibilitatem, & non necessitatem reduplicat. Nam sicut album ex suppositione quod sit, erit album, non autem nigrum,sic etiam infallibile,ex suppositione, quod sit,erit infallibile,non necessarium.* Hinc patet in hoc syllogismo,

Æternitas est unicum nunc.

An prædestinatio in prædestinato aliquam necessitatem imponat?

Potest una & eadem conclusio esse infallibilis & necessaria.

Omnis homo est animal rationale.
Petrus est homo,
Ergo Petrus est animal rationale.

in quo Consequens infallibile, & necessarium est, habere infallibilitatem à forma, & necessitatem à materia: est enim necessarium Consequens, non quia infertur à Præmissis in *Darii* (quoniam hinc infallibile est) sed quia illæ sunt in materia necessaria. Si enim illæ præmissæ essent in materia contingenti aut libera,Consequēs non esset necessarium,sed infallibile.

De consequentiæ necessitate.

Cognoverunt errorē Peripatûs Theologi; & ut corrigerent necessitatem Consequentis à necessitate Consequentiæ distinxerunt: & nomine *necessitatis consequentis* intellexerunt necessitatem materiæ: nomine autem *necessitatis Consequentiæ* necessitatem formæ; quam ipse distinctionem, vel ex parte (quoad alterum saltem membrum) approbavi: videlicet, quando illam propositionem, *Ergo Petrus est animal rationale*, esse dixi necessariam necessitate materiæ, non verò necessitate formæ. At ipsi hac distinctione abutuntur, nam illam alterius syllogismi propositionem,*Ergo Antonius salvabitur*,docent non esse necessariã necessitate consequentis, nam est in materia libera; sed esse necessariam necessitate consequentiæ,nam est in legitimo modo; cum tamen deberent asserere, non esse necessariam necessitate consequentis, quia est in materia libera; & non esse necessariam necessitate Consequentiæ, quia nulla est Consequentia necessaria in Dialectica: & deberent addere esse infallibilem infallibilitate consequentis, quia omnia futura sunt Deo præsentia; & esse infallibilem infallibilitate consequentiæ, quia omnes modi legitimi infallibiles inferunt Consequentias.

Necessitas in sensu composito, & in sensu diviso.

Meliùs dicerent conclusionē esse necessariam in sensu composito, repugnat enim ut quando præmissæ sunt veræ,cęnsequētia sit falsa.* Sed dices. Illa Consequentia, *Ergo Antonius salvabitur*, potest esse falsa. Ergo supponamus, quod sit falsa: quia ex possibili posito in actu nihil sequitur impossibile. Si autem sit falsa, hujus Consequentis falsitas cum Præmissarum veritate componetur. Ergo non est necessaria veritas Conclusionis, ne quidem in sensu composito.* Respondeo concedendo primum Antecedens; videlicet, *Illa consequentia.* &c. Admitto Consequentiam illatam; nimirùm, *Ergo supponamus* &c. Nego autem minorem subsumptam; nempè, *Si autem sit.* &c. quoniam,si Antonius non salvabitur, Antonius non est prædestinatus, quam ob rem, qui esse falsam illam Consequentiam, *Ergo Antonius salvabitur*, supponet concomitanter esse

esse falsam illam minorem, *Antonius est prædestinatus*, nam in sensu composito sunt ipsæ necessariò connexæ.

SECTIO X.

De Enthymemate.

Quid illud sit?

SOlet aliqua ex his tribus Propositionibus subticeri, & tunc est syllogismus incompletus, qui à Græcis *Enthymema* vocatur. Rem paucis verbis expedio.

Tres modi conformandi Enthymemata.

Syllogismus integer est. *Iustitia est virtus, Virtus est diligenda. Ergo Iustitia est diligenda.*

Si dicas. *Virtus est diligenda, Ergo & Iustitia*; vis, ut illa Major, *Iustitia est virtus*, subintelligatur.

Si addas, *Iustitia est virtus, Ergo Iustitia est diligenda*: Minorem subintelligi vis; videlicet, *Virtus est diligenda*.

Si proponas has lineas. *Iustitia est virtus, & virtus est diligenda*; aliorum prudentiæ relinques, ut inferant, *Ergo Iustitia est diligenda*.

Multa Enthymemata reperiuntur in Iure; unum exempli gratiâ edissero. Institutionum suarum *lib.2.cap.9.* Iustinianus exponit per quas personas adquirere dominium possimus. Et postquam docuit in aliis servis nos plenum dominium, in aliis directum tantummodò, in aliis verò usumfructum habere: agens de domino usufructuario, sic inquit. *Fructuarius verò usucapere* (servum) *non potest: primum, quia non possidet, sed habet jus utendi fruendi: deinde quia scit servum alienum esse*; quibus verbis duo Enthymemata & solidam doctrinam reperio. Primum ad hanc formam reducitur.

Quis servum usucapere possit, quis non possit?

Fructuarius dominus servum non possidet.
Illum igitur usucapere non potest.

Secundum verò ad hanc.

Fructuarius scit servum esse alienum:
Illum igitur usucapere non potest.

Quomodo Enthymema ad Syllogismum reducatur?

In utroque subintelligitur Vniversalis, quæ si in primo loco ponatur, Syllogismi formabuntur in *Ferio*, si interseratur, erunt ipsi in *Figmeno*. Sanè ut Vsucapio legitima sit, requiruntur possessio, & bona fides. Quam ob rem si forma *Figmeno* nobis adrideat, Syllogismus complēdus erit, & interjicienda Vniversalis, ut conspicis.

FIG ME NO

Fructuarius dominus servum non possidet.
Sed nullus, qui servum non possidet, illum potest usucapere.
Ergo Fructuarius non potest servum usucapere.

Alterum Enthymema compleatur in eadem forma, Vniversalem videlicet interserendo.

FIG ME NO

Fructuarius scit servum esse alienum.
Sed nullus, qui servum esse alienum scit, illum usucapere potest.
Ergo Fructuarius servum usucapere non potest.

An Enthymemata sint in mente?

Si præmissæ commutentur (major in minorem, & contrà) Syllogismi transibunt in *Ferio*.

An sint syllogismi virtualiter?

Hinc patent duo: *alterum*, in intellectu non esse Enthymemata: sed syllogismos integros, & perfectos: nam vel syllogismus est simplex qualitas, & sic non potest dividi: vel est qualitas composita, & tunc omnes propositiones sunt simul: nam si adsit conclusio, adsunt etiam præmissæ, nam una eam inferre non potest: & si adsunt præmissæ, adest conclusio, non enim illæ stando communi sententiæ conclusionem poterunt non inferre. *Alterum* Enthymema esse integrum syllogismum virtualiter, nam tametsi careat aliqua propositione, ita se habet, ac si illa nullo modo careret.

SECTIO XI.

Enthymema à Florentino positum examinatur.

An homicidiũ peccatum sit?

FLorentini illa verba, *Cùm inter nos cognationem quamdam Natura constituit, consequens est hominem homini insidiari nefas esse*; quæ Iustinianus fecit sua, *& in leg. ut vim. D. de Iust. & Iur.* leguntur, Enthymema constituunt, quod juvat nunc dilucidare. Florentini verba ad hanc formam reduco.

Enthymema est syllogismus incompletus.

Omnes homines inter se sunt cognati.
Ergo nullus homo ab homine occidi potest.

Et ut syllogismus compleatur, deficit hæc Major: videlicet.

Quomodo compleri debet?

Nullus cognatus ab homine occidi potest.

eritq; syllogismus in *Celarent*, modo notissimo Figuræ primæ.

Distinguo consequens à consequentia: nam id, quod infertur, est verum: sed ratio inferendi nil valet, quoniam vacillat Minor.

An omnes homines civiliter cognati sint?

Primò enim, si agatur de cognatione civili, falsa est; nam hæc ultra quatuor ho-

hodiè gradus, & olim ultra septem non extendebatur: non ergo omnes debent *cognati* dici.

An saltem naturaliter?

Secundò, si agatur de cognatione naturali, cum Natura nullos posuerit in cognatione terminos, & omnes homines ab Adamo, ut ab uno stipite & patre communi proveniant, omnes erunt, aut proximè, aut remotè cognati. Sed hæc veritas nec Gentiles, nec alios multos infideles concernit: quoniam Ethnici, qui cum Peripatu Mundum fuisse ab æterno opinabantur, non poterant dicere, omnes homines cognatos esse: quoniam genealogia est plurium personarum ab uno stipite per ramos seu lineas deductio. Si autem Mundus fuisset ab æterno, nullus fuisset primus homo à quo cæteri deducerentur.

An mund' fuerit ab æterno?

An possint occidi propinqui?

Tertiò, si ratio Florentini stat, ignotum per æquè ignotum, aut ignotius probatur: qui enim diceret posse licitè occidi homines, etiam diceret posse licitè occidi cognatos; & deberet Majorem Florentinus probare.

Homo non potest non cognatum occidere.

Quartò ostenditur, Florentinum non dedisse rationem, ob quam homicidium sit malum. Nam, si Deus modò crearet hominem A. ipse non esset Florentini cognatus. An eum posset Florentinus occidere? minimè. Ergo cognatio non est formalis ratio, ob quam homicidium est malum & peccatum.

Ratio Florentini non urget.

Stat igitur Conclusionem, aliàs certam & indubitatam à Florentino non probari. Superest ergo, ut nos illam probemus. Sic discurro.

Vera & formalis ratio, ob quã homicidium est peccatum.

Quidquid contra Dei praeceptum perpetratur, malum est, & peccatum: quia omnis inobedientia, quæ mandatis Divinis fit, peccaminosa & mala est.

Sed homicidia contra Dei praeceptum perpetrantur: quia illa interdixit Deus.

Ergo homicidia mala sunt & peccata; nempè, quoties directè & secundum intentionem eveniunt. Illa enim quæ privatim fiunt ob defensionem propriæ vitæ, divitiarum, &c. sicut etiam illa, quæ authoritate publica admittuntur, ut suo loco demonstro, præter intentionem eveniunt.

An homo se possit defendere?

SECTIO XII.

De Syllogismo Expositorio.

Qualis ille sit? Cur Expositorius dicatur?

CVM Medium est singulare, Expositorius dicitur Syllogismus. Rationem nominis non urgeo: ideò enim nomina dicuntur ad placitum significare, ut sciamus supremam in iis rationem esse Nomenclatoris voluntatem. Rem exemplo dilucido.

Habet Medium singulare.

Diogenes fuit pauper.
Diogenes fuit Philosophus.
Ergo aliquis Philosophus fuit pauper.
Ergo aliquis pauper fuit Philosophus.

Non est Expositorius, in quo aliqua, aut utraq; Extremitas est singularis, si sit Medium commune; hic enim,

Quid, si habeat Extremitates singulares?

Petrus est homo,
Omnis homo est animal,
Ergo Petrus est animal.

huc non pertinet. Hunc

Marcus est Tullius,
Tullius est Cicero,
Ergo Marcus est Cicero.

putant aliqui Expositorium esse: at est Idemticus, ut statim videbimus.

Idemticus non debet cum Expositorio confundi.

Vt & Iuristis prosim, & hanc Sectionem exemplo aliquo opportuno dilucidē, ex Antonio Fabro *leg.2.§.7.36. D.de orig. jur.* hanc periodum scribam [*Appius Claudius*. Hic est, qui quamvis cœcus, publicis tamen consiliis intererat, & in Senatu severissimam dixit sententiam de Pyrrhi captivis *leg.1.§.5.vers.nunquid.infr.de postul.* Nec enim potuit esse alius ille primusque Appius Claudius unus ex Decémviris, cujus fuit maximum consilium in XII. Tabulis scribendis, quæ jam ante centum annos fuerant conscriptæ. Idque ita esse constat *ex §. fuit autem.36. infra.*] Ex quibus verbis hunc Syllogismum in Platonica Forma concinno.

Pomponius libr. sing. Enchirid.

Quis & qualis fuerit Appius Claudius?

Qui, etsi cæcus, Consiliis supremis intererat, fuit Appius Claudius.
Sed hic ipse Appius Claudius de Pyrrho in urbem non recipiendo sententiam tulit.
Ergo ille cæcus, qui Consiliis supremis intererat, de Pyrrho in urbem non recipiendo sententiam tulit.

Interim Appius Claudius, & Appius cæcus ex diversis circumstantiis videntur & tempore & persona differre.

Si ad Expositorios syllogismos reducas etiam illos, in quibus sunt Extremitates singulares, ex eisdem Fabri verbis hoc exemplum in secunda Figura propono.

An syllogismi, qui habent extremitates singulares, possint ad Expositorios reduci?

Appius Claudius qui dum XII. Tabulæ scriberentur, erat Decemvir non fuit cæcus.
Appius Claudius, qui contra Pyrrhum judicavit, fuit cæcus.
Ergo Appius Claudius, qui contra Pyrrhum judicavit, non fuit ille Appius Claudius, qui dum XII. Tabulæ scriberentur erat Decemvir.

Hæc discurrendi norma est apta, ut inter duos cognomines demonstretur distinctio; illa, ut coincidentia & idemtificatio.

Theo-

Theologica.

An habeat locum in divinis?

IN Divinis expositorius hic modus argumentandi deficit, nec enim est bona argumentatio. *Hæc natura divina est Pater, Hæc natura divina est Filius; Ergo Pater est Filius. Ergo Filius est Pater.* Nec juvat dicere, Medium debere in concreto esse, quoniam hæc etiam argumentatio est mala, *Hic Deus est Pater, Hic Deus est Spiritussanctus: Ergo Spiritussanctus est Pater. Ergo Pater est Spiritussanctus.* An-ne Syllogismos expositorios rejiciemus? Et, si non; admittemus-ne in humanis quos simus negaturi in Divinis? Minimè: Divinæ enim humanis notitiis fundantur. Dicemus igitur medium expositorii syllogismi debere sumi in altera propositione, aut in utraq; universaliter, ut patet in exemplis sequentibus.

Rerum divinarum notitia notitia rerum humanarum fundantur.

Unde expositorii syllogismi efficacia nascatur?

Primus Syllogismus.

I. *Hæc natura Divina est Pater;*
Hæc natura Divina est Filius:
Ergo Filius est Pater.
Ergo Pater est Filius.
Quidquid est natura divina est Pater.
Quidquid est natura Divina est Filius.
Ergo Filius est Pater.
Ergo Pater est Filius.

Primi syllogismi reductio.

Secundus Syllogismus.

II. *Diogenes fuit pauper,*
Diogenes fuit doctus.
Ergo aliquis doctus fuit pauper.
Ergo aliquis pauper fuit doctus.
Quicumq; fuit Diogenes, fuit pauper:
Quicumq; fuit Diogenes fuit doctus:
Ergo aliquis doctus fuit pauper.
Ergo aliquis pauper fuit doctus.

Secundi Syllogismi reductio.

Tertius Syllogismus.

III. *Homo est Petrus.*
Homo est Paulus.
Ergo Paulus est Petrus.
Ergo Petrus est Paulus.
Quilibet homo est Petrus:
Quilibet homo est Paulus:
Ergo Paulus est Petrus.
Ergo Petrus est Paulus.

Tertii Syllogismi reductio.

Quartus Syllogismus.

IV. *Divinitas est Iustitia:*
Divinitas est Misericordia:
Ergo Misericordia in Deo est Iustitia.
Ergo Iustitia in Deo est Misericordia.
Quidquid est Divinitas in Deo, est Iustitia.
Quidquid est Divinitas in Deo est Misericordia.
Ergo Misericordia in Deo est Iustitia.
Ergo Iustitia in Deo est Misericordia.

Quarti Syllogismi reductio.

Hæc sufficiant, ut meus Lector intelligat, unde vires recipiant Syllogismi, quos Expositorios nominamus. Hæc sciat illos ad communes, à quibus virtutem recipiunt, reducere. In primi enim, & tertii reductione utraq; præmissa falsa est: in secundi utraq; est vera: in quarti, utraque est vera realiter, & falsa formaliter.

Iudicium de præmissarum veritate.

Moralia.

SI dicamus omnes Virtutes Morales identificari voluntati; hancque, prout reos punit appellari *Iustitiam*; prout miseris favet *Misericordiam*; &c. quod probabilissimum, aut etiam certissimum est, securissimè de virtutibus in concreto, aut etiam in abstracto dialecticabimur: eruntq; boni syllogismi sequentes.

An Morales Virtutes à voluntate distinguantur?

I. *Voluntas est Misericordia:*
Voluntas est Pietas:
Ergo Pietas est Misericordia.
Ergo Misericordia est Pietas.
Aut etiam: Pietas est misericors,
Et Misericordia pia.

Magna est Peripateticorum prodigalitas in habitibus & speciebus asserendis & multiplicandis, parcus ipsi natura genius placuit, & sobria esse debet Philosophia, ne sine causa multiplices entitates.

II. Voluntas est Amor Dei:
Voluntas est Odium peccati:
Odium ergo peccati est Amor Dei,
Et Amor Dei est Odium peccati.
Aut etiam: Odium peccati unit nos Deo,
Et Amor Dei liberat nos à peccato.

III. *Iustitia est Voluntas:*
Iustitia est Æquitas:
Ergo Æquitas est Voluntas;
Ergo Voluntas est Æquitas:
Aut etiam: Æquitas est voluntaria,
Et Voluntas est æqua.

Hæc omnia verificantur, si agamus de prædicatis intrinsecis, certum est enim eadem distingui extrinsecè penes diversa connotata; ergo identificantur realiter, & distinguuntur formaliter.

Virtutes distinguuntur realiter extrinsecè inter se.

SECTIO XIII.

De Syllogismo Probabili.

SI daretur forma concludendi probabilis, syllogismus in tali forma factus, tametsi haberet præmissas evidentes & per se notas, esset merè probabilis. In forma evidenter legitima ex præmissis probabilibus potest conclusio evidenter falsa deduci. Exemplum ponimus. *Quando unum concipitur, sine alio, distinguitur realiter ab illo; At Natura divina concipitur sine Paternitate; Ergo distinguitur realiter ab illa.* Nemo dubitabit de forma. Major est probabilis; defenditur enim à No-

De forma concludendi probabili.

Ex probabilibus falsa inferuntur.

Nominalibus, & ab omnibus qui præcisiones objectivas rejiciunt. Minor est probabilis; defenditur enim ab Thomistis & Scotistis. Et tamen consequentia evidenter est falsa. Ergo dicendum est Syllogismum probabilem illum esse, *cujus forma est legitima, atque præmissæ comprobabiles*. Nam si ipsæ sint tales, ut qui concedat unam, debeat alteram negare necessariò, tametsi seorsim sint probabiles, non erunt comprobabiles (hoc est, quæ simul admitti probabiliter queant) nec probabilem consequentiam educent.

Quid sit Syllogismus probabilis?

Theologica.

QVæri potest, An-ne Deus sit capax cognitionis probabilis? & respondemus, aliud esse cognoscere probabilia, & aliud cognoscere probabiliter. Si probabilitas incertitudoque esset absoluta quædam aliquarum Positionum proprietas, illas Deus ut sunt in se cognosceret, adeòque ut incerta & ambigua; quam ob rem si futura contingentia natura sua essent incerta, erraret Deus, si ea esse certa judicaret. At quia secundum se positiones veræ aut falsæ sunt, non dubiæ, non probabiles, non evidentes (hæ enim denominationes sunt respectivæ) Deus certissimè cognoscit hanc positionem, *Anima est immortalis* secundum se esse veram; & eadem certitudine cognoscit eamdem propositionem fuisse falsam opinione Aristotelis; probabilem multorum Romanorum judicio; distinguendam sententia Peregrini Theologi apud Plutarchum de facie Lunæ, asserentis ita se habere Mentem ad Animam, ut hæc ad Corpus; adeòque Mentem esse Animæ Animam, & Animam esse Mentis Corpus.

An probabilitas habeat locum in Deo?

Probabilitas est aliquid respectivũ, & creatum intellectũ concernens.

Anima Animæ.

An-ne Angeli habent opiniones probabiles? Cur non? nam futura (ut alia omittamus) sæpe ignorant; sæpe per probabiles conjecturas præsagiunt; intuentesque causas liberas & contingentes, indifferentiam ad *esse* & *non esse* intuentur; & determinationem præsentiunt merè probabiliter.

De Angelis; An habeant opiniones probabiles?

Moralia.

IN Logicâ Scholasticâ non dantur Modi, qui formæ vi inferant consequentias probabiles; in Logica Morali multi dantur, ex quibus præcipuos colligo & disputatione XXII. dilucido. Et quia multos omisi (quis enim omnes posset uno libro complecti) hunc, quem alibi expendo propono.

De consequentiis probabilibus.

Scotus, oculos ad Mariam & Christum subrigens, Christi puritatem admiratur, & infert, dedecere Deum è Matre maculatâ nasci; & Dei potentiam admiratur, & infert, potuisse suam Matrem ab omni culpâ præservasse; & grandi ore hũc syllogismum format, ut immaculatam fuisse Virginis Matris conceptionem ostendat, sic ait.

Deipara sine culpa concepta.

Et decet;
Et non repugnat;
Fuit ergo ab omni peccato præservata.

Scoti ratio.

Forma est arguendi probabilis, quam alibi ex professo dilucido; quamque ad alias materias transf ro, ut vires formæ luculentiùs experiar.

An sit probabilis?

Formant etiam Moralis Theologiæ Professores alios syllogismos in formis & figuris Scholasticis (Platonicis & Aristotelicis) utentes videlicet, præmissis merè probabilibus. Et ut exemplum, quo dirigaris, habeas, exscribã unã pulchrã periodum ex Ausonio Noctinot *in summa Dianæ. verb. Irregularitas. num.* 5. ubi sic ait [Posita probabili sententia, quod irregularitas proveniens ex delicto, & quæ est pura pœna peccati veniat nomine censuræ: Et posita etiam probabili sententia (ego dixissem *comprobabili*) Trullench. *expl. Bullæ lib.* 1. *§.* 7. *cap.* 2 *dub.* 18. *num.* 12. quod censuræ absolvi possunt extra Sacramentum Confessionis, prædicta irregularitas absolvi potest extra Confessionem, & sic à Confessario absente, habẽte scilicet facultatem ex Bullâ privilegio. &c. Ita Diana *p.* 4. *tract.* 2. *resol.* 103.] Ex quibus verbis istum syllogismum conficio.

Alius modus argumentandi probabiliter.

Quid significet nomen Censuræ?

An censura extra Sacramentum pœnitentiæ absolvantur?

A Censuris absolvi pœnitentes possunt extra Confessionem;
Irregularitas est censura.
Pœnitentes igitur ab illa possunt extra Confessionem absolvi.

An irregularitas possit extra confessionem absolvi?

Major & minor comprobabiles sunt, non enim elidunt se mutuò, sed potiùs possunt simul à quocumque defendi: consequẽntia est legitima & in forma necessaria ad Dialecticam Obliquam pertinente: ergo consequens est probabile.

Consequens & consequentia distinguuntur.

SECTIO XIV.

De Syllogismo Demonstrativo.

HIC verbositatem Logicorum non moror. Verbo omnia. Syllogismus legitimus cujus præmissæ negari nequeunt, demonstrativus est. Et est multi plex; Absolutus, Respectivus, Vniversa lis, Singularis, Particularis; A priori &

Quid ille sit? & quotuplex?

à

à posteriori. Demonstratio absoluta illa est, cujus præmissæ absolutè & simpliciter sunt certæ, nec ab aliquo negari possunt. Respectiva quæ habet præmissas falsas aut incertas; sed quas negaturus non sit ille quîcum disserimus: Et hæc argumentatio aliàs nominatur *Ad hominem*. Vniversalis, Singularis aut Particularis dicitur; quod concludat universaliter, singulariter, aut particulariter. A priori procedit, si à causa ad effectum; à posteriori, si ab effectu ad causam.

Demonstratio ad hominem.

Theologica.

An dentur demonstrationes in Theologia?

SAnctus Dionysius argumenta à Fide deducta, *Demonstrationes* vocitat: ergo stando tanti Viri Lexico, non claritas sed certitudo ad Scientiam Demonstrationemque requiritur & ideò Scientia seu summa certitudo dividi poterit in obscuram & à revelatione dependentem, & in claram, quæ subdividetur in Moralem, Physicam, & Metaphysicam: certa sunt metaphysicè, quæ nec miraculosè possunt se habere aliter: Certa sunt Physicè, quæ falsa esse possunt, at esse vera omni experimento probantur: Sint denique certa moraliter, quæ erunt vera, tametsi non repugnet eis falsitas. Si exempla postules: dicemus esse metaphysicè certum non posse totum esse minus sua parte, esse certum physicè te habere præ oculis has theses, posset enim Deus facere, ut illas non haberes, & tamen te habere putares, at hujus miraculi nullum indicium est. Est certum moraliter dari Constantinopolin, nam omnes dicunt illam esse, & tametsi non repugnet metaphysicè aut physicè omnes simul mentiri, id repugnat moraliter.

Certitudo Metaphysica.
Physica.
Moralis.

SECTIO XV.

De Sorite.

Quid sit?

EST multorum Syllogismorum coacervatio, aut syllogismus multis præmissis præditus. Circa ipsum nomen duo sunt notanda. (1) illud esse generis masculini: & declinari, ut *Planetes*, *Cometes*, *Pandectes*, pro quibus etiam dicimus *Planeta*, *Cometa*, *Pandecta*, quæ etiam sunt masculina. (2) hoc ipsum nomen interdum sumi in malam partem, & cum elencho, seu cavillatione confundi. Constat ex Iuliano *leg. ea est. 65. D. de regul. Iuris*. Scias tamen Iulianum non velle condemnare soritem, cujus forma, si leges exactè observentur est bona. Sed vult monere Philomusos, illum frequenter contra leges formati, adeoque ante examen semper esse suspectum. Nam cùm sophistæ difficulter possint in syllogismorum modis ab Aristotele & Peripatu demonstratis obludere, libenter ad soritas confugiunt; qui, cum longiores sint, & minus noti, facilius fallacias admittunt.

Nomina, Planeta, Pandecta, Sorita, sunt masculina.
Sorita aliquando sumitur in malam partem: & cur?
Juliani mens.

Possunt soritæ in omni Forma, & Figura disponi: sed Platonica videtur aptior & opportunior: dicimus enim,

Sorites in Forma Platonica.

5. *Omnis homo est animal.*
4. *Omne animal est sensitivum.*
3. *Omne sensitivum est vegetativum.*
2. *Omne vegetativum est corpus.*
1. *Omne corpus est substantia.*
6. *Ergo omnis homo est substantia.*

Si invertas ordinem, & sequaris numeros, quos præmissis adfixi, habebis soritem Aristotelicum juxta primam Figuram: ut, si dixeris,

Sorites in prima Figura Aristotelis.

1. *Omne corpus est substantia.*
2. *Omne vegetativum est corpus.*
3. *Omne sensitivum est vegetativum.*
4. *Omne animal est sensitivum.*
5. *Omnis homo est animal.*
6. *Ergo omnis homo est substantia.*

Hæc est Forma inversa.

In secunda Figura majori arte soritæ conformantur: nam in omnibus præmissis unum & idem prædicatum esse debet, & posteà majores extremitates de minoribus prædicari, ut conspicis.

Sorites in secunda Figura.

CE ce SA a RE

Nullus lapis est sensibilis.
Nullum metallum est sensibile.
Nulla arbos est sensibilis.
Omne animal est sensibile.
Omnis homo est sensibilis.
Omnis leo est sensibilis.
Ergo nullus leo, nullus homo, nullum animal est aut arbos, aut metallum, aut lapis.

Conclusio hæc bene consideretur.

Hinc sciemus soritas in tertia Figura conformare. Sit loco Regularum hoc exemplum.

Sorites in tertia Figura.

FE ce LA a PTON. · DA a RAP TI.

Nullus homo est lapis.
Nullus homo est leo.
Nullus homo est arbos.
Omnis homo est sensibilis.
Omnis homo est rationalis.
Omnis homo est risibilis.
Ergo aliquid est quod simul sit risibile, rationale & sensibile, quod tamen nec sit arbos, nec leo, nec lapis.

N. B. Omnes Soritæ Aristotelici diversum modum inferendi Conclusionem observant.

Amant claritatem & facilitatem Dialectici, & hanc ob rem rarò utuntur soritis, malunt enim dividere, & paulatim procedere ex uno Sorita multos Syllogismos formando.

Cur Scholastici vix utantur Soritis?

Theologica.

Sorites Divi Pauli.

HOc modo argumentatur D. Paulus, videtur enim præmittere, *Quos præcognovit, hos prædestinavit: Quos prædestinavit, hos vocavit: Quos vocavit, hos justificavit: Quos justificavit, hos glorificavit:* & inferre. *Ergo, quos præcognovit, hos & glorificavit.*

Moralia.

Politicus quali scientia indiget?

QVi non sciat longos & securos Soritas conformare, non debet vocari Politicus. Solent dici res magnarum consequentiarum, illæ, è quibus aliæ multæ aboriuntur, quæ debent in causis præcognosci. Pono hunc Soritem, quem Canthuariensis urgebat Antistes in Anglia, cùm orabat Parlamentum Carolum, ut declararet Parlamentum semel congregatum legitimè à Rege non posse dissolvi. Discurrebat Archiepiscopus sic.

An Parlamentum sit supra Regem? An possit à Rege dissolvi?

Rex, qui non potest Parlamentum dissolvere, non dominatur Parlamento.

Qui non dominatur Parlamento, subditur Parlamento. [non enim Anglia habet duo capita.]

De Regis & Parlamenti authoritate.

Qui subditur Parlamento debet obedire Parlamento.

Qui debet obedire Parlamento, potest judicari à Parlamento.

Qui potest judicari à Parlamento, potest condemnari à Parlamento.

Ergo de primo ad ultimum, Rex qui non potest dissolvere Parlamentum, potest condemnari à Parlamento.

Monitum Politicum.

Viderit ergo infœlix Carolus, An-non Monitum Archiepiscopi fuerit sincerum: & ejus exemplo alii Reges caveant, ne suis Parlamentis nimiam potestatem concedant: nam concedere frequenter est cedere: & ex cessione interdum minimæ consequentiæ nascuntur multæ & graves.

An inferni ignis sit incorporeus?

Vberioris doctrinæ gratia hunc Soritem ex D. Augustino propono. Sanctus enim Pater ab Octavio Morst, Amstelodamo Capuccino *in Anastasi æternitatis tract.* 4. §. 3. citatus, agens de æternis damnatorum cruciatibus sic inquit. *Hinc colligitur quòd infernus sit incorporeus* (nempe) *substantia spiritualis corpori similis: cujus pœna tantò sit intolerabilior, quantò spiritus corpore est subtilior. Omne enim corpus vetustate deficit, diuturnitate dissolutum interibit: Vnde, si infernalis ignis est corporeus, restat ut corporalibus instrumentis* (fortè, alimentis) *nutriatur: & sequitur, ut illis consumptis ipse intereat. Sed constat ignem gehennæ non deficere, ergo spiritualis est. Si autem est corporeus sed indeficiens ergo creatus est:* (ergo) *necesse est, ut anima & spiritus qualecumque corpus induant, in quo ignem corporeum sentiant.* Ecce S. Augustini tempore, an ignis inferni esset corporeus? dubitabatur. Hoc hodie Græci negant, & Latini affirmamus. Sed & ejusdem S. Patris evo nihil sciebatur de obedientiali potentia, quam doctè recentiores edisserunt: nihil de physica corporei ignis elevatione, quam aliqui doctè proponunt. Corporibus S. Pater Dœmones & Animas damnatus onerat, & sine causa, quia illorum vel essent informantes, vel adsistentes formæ: at neutrum dici potest, ergo. Non primum, nam Dœmones sunt substantiæ completæ, & hæ esse physicæ formæ non possunt; & animæ, si informarent corpora, viva redderent; & essent, qui in inferno cruciantur, non Animi separati, sed homines. Non secundum: quia pati, hoc est, sentire cruciatus & dolores, est actio vitalis, & in corpore adsumpto exerceri non potest. [Faciliorem iniret viam Sanctus Doctor si diceret. Spiritualem substantiam, intellectu & Voluntate, &c. exornari connaturaliter: Fide, Spe, Charitate, Gratia, &c. supernaturaliter; Phantasia, Sensu communi, &c. infranaturaliter. Sed de hoc suo loco uberiùs] Modò Soritam, quo utitur Præsul sanctissimus, consideremus.

An Dœmones habeant corpora?

Quid de separatis animabus dicendum sit?

Sentire dolores est actus vitalis.

De hoc uberiùs in Physica.

Forma Sorita Augustiniani examinatur.

Di- | *Ignis inferni est corporeus?*
ma- | *At omne corporeum vetustate deficit,*
ma- | *Omne autem, quod vetustate deficit, diuturnitate dissolvitur.*
ma- | *Et omne, quod diuturnitate dissolvitur, interit.*
gni. | *Ergo ignis inferni, si est corporeus, interit.*

Di- | Vel iterum. *Ignis inferni est corporeus.*
ma- | *Sed omnis ignis corporeus alimento nutritur.*
ma- | *Omne autem, quod alimento nutritur, illo deficiente consumitur.*
gni. | *Ergo ignis inferni, si corporeus esset tandem consumeretur.*

Ba- | *Quia omne corporeum consumitur.*
roc- | *Sed ignis inferni non consumitur.*
co. | *Ergo ignis inferni non est corporeus.*

Di- | Vel aliter. *Ignis inferni est corporeus.*
ma- | *At omne corporeum in corpus agit.*
gni | *Ergo ignis inferni in corpus agit.*
gni. | *Ergo Dæmones & damnata anima adsument qualiacumque corpora, in qua ignis corporeus agat.*

SECTIO XVI.

De Syllogismo Obliquo.

An debeat necessariò cognosci?

EGI de hoc argumento fusissimè in nostrâ Logicâ *à nu.*1030. ad 1251. per multa folia: & multa inveni, quæ à Iuristis possunt sine periculo Iustiniani nesciri. Interim, ne ingeniosus Lector omninò ignoret, in quo præcipuè, aut saltem plerumque Dialectica Obliqua consistat, hanc unicam legem propono.

In quo cōsistat?

Quotiescumque in aliquâ propositione sit aliquod nomen in casu obliquo, poterit hac eadem propositio velut Major adsumi. Addenda est postea alia propositio, in quâ illud ipsum obliquum subsumatur in recto, & de illo aliud quodcumque prædicetur. Conclusio erit prior illa propositio, si loco obliqui, quod in Minori fuit subjectum, in eodem casu ejusdem Minoris prædicatum ponatur.

Regulam nullo modo meliùs dilucidare potero, quàm exempla opportuna adducendo. Per singulos ergo casus discurramus.

Qualis Aristoteles fuerit?

Hic Physicorum liber, quem exposui, Aristotelis est.
Sed Aristoteles fuit inter Græcos Philosophos ingeniosissimus.
Ergo hic Physicorum liber, est Philosophi inter Græcos ingeniosissimi.

Cujus Columbus?

Christophoro Columbo debetur Occidui Orbis inventio.
At Christophorus Columbus Placentinus fuit, non Florentinus.
Placentino igitur, & non Florentino debetur Occidui Orbis inventio.

Quid Pandectæ contineant?

Iustinianus librum Pandectarum Cæsareâ authoritate roboravit.
Sed Pandectarum liber dogmata Veterū Iurisperitorum complectitur.
Ergo Iustinianus librum, qui dogmata Veterum Iurisperitorum complectitur, Cæsareâ authoritate roboravit.

A quo Iure manumissio proveniat?

Manumissiones omnes à Iure Gentium proveniunt. *Vlpianus* libr. 1. Institut.

Quid sit Ius gentium?

Sed Ius gentium est Decalogus prout populos seu gentes concernit.
Ergo Manumissiones omnes proveniūt à Decalogo, prout populos, seu gentes concernit.

Quid sit Divinitas?

Sed & Theologi frequēter utuntur Syllogismis hujusmodi: subsequentes cōsidera.
Deus est habens Divinitatem.
At Divinitas est omnium perfectionum possibilium & intelligibilium aggregatum.
Habet ergo Deus omnium perfectionum possibiliū & intelligibiliū aggregatū.
Pater Æternus Verbum generat.
Verbum est illa Divina Persona, quæ Carnem sumpsit.
Ergo Pater Æternus generat illam Divinam Personam, quæ carnem sumpsit.

Virgo Maria est mater Dei.

Virgo Maria est Mater Christi.
Christus est Deus.
Ergo Virgo Maria est Mater Dei.

Vt hunc ultimum syllogismum meliùs intelligas, producam Ægidium Columnam, qui *dist.4.par.2. qu.1.art.2.* sic ait. [Cum illa unio (hypostatica) fuerit tanta, quod Deum fecit hominem, & hominem Deū, si Virgo fuit Mater illius hominis, cum ille homo sit etiam Deus, consequens est, quod sit quoq; Mater Dei.]

SECTIO XVII.

De Syllogismo Idemtico.

Quid sit?

DIcimur argumentari idemticè, cum idem per idem probamus; cum videlicet illud supponimus, aut adsumimus, quod suadere debemus; cum verbis obludimus, circulum committimus, & eadem per verba diversa affirmamus. Et hoc quadrifariam potest accidere. (1) si major extremitas. (2) si minor extremitas solo nomine à medio distinguatur. (3) si extremitates in re coincidant, & solo distinguantur vocabulo. (4) si omnes tres termini in lingua differant, & tamen, nec realiter, nec formaliter differant. [Possent sanè huc referri termini distincti formaliter, quando ad nihil conducit distinctio puta, si agatur de sensu reali & entitativo, quem modus concipiendi non alterat.] Exempla aliqua subjiciamus:

Quotuplex sit?

An & quando distinctio formalis idemtico syllogismo non præjudicet?

I. *Gladius est ensis.*
Ensis non potest tradi phrenetico.
Ergo gladius non potest tradi phrenetico.

II. Sydera sunt in Aplane,
Aplanes est Firmamentum,
Ergo Sydera sunt in Firmamento.

III. *Spica Virginis est Stella A.*
Stella A est Στάχυς.
Ergo Spica Virginis est Στάχυς.

IV. Marcus est Tullius.
Tullius est Cicero.
Ergo Marcus est Cicero.

V. *Cor Leonis est Regulus.*
Regulus est Βασιλίσκος.
Βασιλίσκος *est* Kalbol-asadi.
Ergo Cor Leonis est Kalbol-asadi.

Quinam hujusmodi syllogismis utatur?

Sic argumentantur frequentissimè qui rationibus carent; & indocti Advocati præcipuè; adsumunt enim, ut certum & indubitatum, illa sibi deberi, quæ postulant,

lant, & grandi statim ore inferunt, se postulare, quæ debentur. Vide nostram Theol. Fund. *nu.* 134. & 572.

SECTIO XVIII.

De Argumentationum fundamento. An, qui duas contradictorias admiseris, cogi possit, ut quidquid tu volueris, concedas?

De fundamentis Dialecticis.

ILlud Axioma. *Quæ sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se*, ut jam supra asseruimus, nec verum est; nec, si esset verum, syllogisticam artem substrueret. Vide meam Metalogicam *à nu.* 1003. ubi fusè Authores, qui illud tuentur, impugno. Illud autem, *Quidquid de omni dicitur, de singulis sub illo contentis dicitur: Quidquid de omni negatur, de singulis sub illo contentis negatur*, verum est, & ut Artis Dialecticæ, seu argumentativæ à maximis Viris admissum. Sed quia tibi non placet, sic illud condemnas, & impugnas. Propositio idemtica non debet assumi, ut scientiæ alicujus principium: Sed hæ duæ sunt idemticæ: non ergo debent, ut Dialecticæ Principia adsumi. Probatur minor, quia nihil aliud est, dici, aut negari de omnibus (nam de Universali distributivo agitur) quàm dici, aut negari de singulis. Respondeo, *omnes*, & *singulos* non coincidere, sed distingui formaliter, & hoc sufficit, ne propositio sit idemtica. Interim, quod de omnibus dicitur, aut negatur, debet dici aut negari de singulis: quia aliàs darentur duæ contradictoriæ simul veræ: nam si *nobilitas* quæ de omnibus dicitur in hac propositione, *Omnis Iurisconsultus est nobilis*, de singulis non diceretur, esset vera etiam hæc propositio *Aliquis Iurisconsultus non est nobilis*, & haberemus duas contradictorias simul veras. Has si admittas, nihil erit in Mundo tam absurdum, aut impossibile, quod non debeas necessariò concedere, si bonâ Dialecticâ utamur. Vide Aristotelem *libr.* 1. *Physic. cap.* 2. *&* 3. & nostram Theol. Fundam. *nu.* 1356. §. *ad prim.* & *nu.* 1633. &c. Vel dicito, quid tibi vis evidenter probari, quod manifestè falsum sit? *Vlpianum esse Magnum Turcam*, Ergo concede mihi duas contradictorias, nempe quascumq; velis, & demonstrationem exspecta. Sunto hæ.

Non sunt idemtica propositiones, in quibus termini distinguuntur formaliter.

Ex uno impossibili sequitur quodlibet.

Hac propositio, Petrus est lapis, *est vera.*
Hac propositio, Petrus est lapis, *non est vera.*

Ergo sic argumentor. Attende.

Vel Petrus est lapis, vel Vlpianus est Magnus Turca,
Atqui est falsum dicere Petrum esse lapidem,
Ergo est verum dicere Vlpianũ esse Magnum Turcam.

Prima propositio est vera: est enim disjunctiva, & ut disjunctiva vera sit, sufficit alteram partem esse veram: in illa autem illa pars est vera, *Petrus est lapis*; ut supponis. Secunda Propositio etiam est vera, ut supponebas. Consequentia est legitima. *Vlpianus igitur est Magnus Turca.*

SECTIO XIX.

Nonnulla Consequentia in Theologia Fundamentali examinata proponuntur.

ARgumentum negativum, si nihil addatur est inutile. Vide Theolog. Fund. *num.* 951. 1452. 1990. 2004. Sed interdum est efficacissimum: nam quando omittuntur, quæ potuerunt non dici, consequentia vacillat: quando autem omnia debebant dici, negativum argumentum est firmum. Hinc est quod in Theologia Fund. *num.* 525. examinans, An teneatur homo etiamsi Sacramenta recipiat, in articulo mortis actum contritionis elicere? dixerim asserentem sententiam, quæ est Suarii *tom.* 4. *in* 3. *par. disp.* 15. *sect.* 4. *nu.* 17. Nugni *tom.* 2. *in* 3. *part. qu.* 2. *art.* 4. *dub.* 4. Zambrani *de casib. occurr. temp. mort. cap.* 4. *dub.* 1. *num.* 4. & aliorum esse falsam: & ratione probaverim, quam evidentissimam puto, tametsi negativa sit. Sic argumentabar. [Incredibile est annis solidis mille sexcentis rem tam necessariam, si esset vera, fuisse in Ecclesia Orthodoxa ignoratã: nam altiùs de Dei Misericordiâ & Providentiâ est præsumendum: nec enim dicendum est ab illo ita totam Ecclesiam deseri, ut in re tanti momenti semper fuerit decepta.] Primus, qui sententiam affirmativam docuit, Suarius fuit, & ideò benè fluit argumentum.

An, & quando argumentum negativum sit firmum?

An in mortis articulo debeamus actum contritionis elicere?

Modus argumentandi in materiâ conditionatâ talis est.

Donasti Francisco mille aureos, si esset Doctor,
At est Doctor, & purificatur conditio.
Ergo tenet donatio: & in absolutam trãsivit.

Argumentum ex conditione.

Vide Theol. Fund. *num.* 860. Sunt conditiones, quæ debent censeri non adjectæ, & tunc sic debet argumentum procedere.

Captivum patrem redimere filius tenetur.

Petrus legavit Ausonio decem millia, si Patrem captivum non redimat.
At hac conditio habenda est pro non positâ: est enim contra bonos mores.
Ergo legatum est absolutum, & ab omni conditione independens.

Con-

An possis positionem, quam negaras adsumere?

Consequentia, quæ ex termino non supponente elicitur, nulla est: illud enim quod est nullum aut nihil moraliter, nec potest damnum, nec utilitatem inferre. Hinc lux Regulæ XXX. dicenti. *Ex eo non debet quis fructum consequi, quod nisus exiftiis impugnare*; qui enim in tribunali negavit se esse Petri filium, ne illum ab hostibus teneretur redimere, censendus est non esse Petri filius, cum agitur de hæreditate. Hinc etiam lux Regulæ XXXVII. *Vtile non debet per inutile vitiari*; nam si uxorem ducat, qui invalidè professus est: valet matrimonium, non enim illud per inutilem, invalidam, & nullam professionem vitiatur. Vide Theol. Fund. *num.* 998 *§. Secunda*.

Huc etiam pertinet Regula LII. *Non præstat impedimentum, quod de Iure nō sortitur effectum.*

Quam certa sit nostra Religio?

Sunt etiam Argumentationes, in quibus inferuntur hypotheticę propositiones. *ibid. n.* 1361. examino, *An bene* contra Novatores P. *Valerianus Magnus Capuccinus*, *hanc disjunctivam probet*, Aut veniendum esse ad Ecclesiam Catholicam, aut recedendum à Christo?

Quomodò ab effectu debeat argumentari?

Argumentatio à posteriori, quæ est ab effectu, interdum claudicat: nam effectus est duplex, per se, & per accidens: & quando ab effectu per accidens procedit argumentatio, vacillat. Pono exemplum. Motu & loca mutantur, & calor gignitur unde prodiit Adagium, *Motus est causa caloris*. Primus effectus est per se, & secundus per accidens, quam ob rem hæc erit bona argumentatio, *Lignum mutat locum, ergo movetur*; mala autem hæc, *Lignum calefit, ergo movetur*. Vide Theol. Fund. *num.* 710.

Vnde sumantur impugnationes considerandum est.

Considerandum est, unde argumenta contra aliquam doctrinam sumantur: nam sicut gloriosum est S. Thomæ eisdem ejus de auxiliis sententia impugnari argumentis, quibus S. Petri doctrina à Simone Mago impugnabatur, ita etiam gloriosum est Ecclesiæ Iansenistas argumento à Luthero & Calvino desumere, ut obloquantur. Vide Theol. Fund. *num.* 81.

Fidei & morum non est necessaria connexio.

Argumentum à moribus ad fidem nihil valet. Solent infideles habere bonos mores, unde D. Antonius de Guevara in quâdam epistolâ orat, ut cuidam Maurisco Mahometano suam fidem, & sibi ejus mores concedat. Vnde scitè dicunt Iurisperiti, *Argumentandum esse legibus, non historiis, aut factis*. Vide Theol. Fund. *num.* 1348.

Argumentum quod nimium probat est inefficax.

Sæpè contingit, ut ratio plus probet, quàm debeat, & tunc tenet Adagium, *Argumentum, quod nimium probat, nihil probat*. Ex hoc fundamento bene Martinus Lutherus contra Anabatistas argumentatur, *tom. 4. editionis Ienens. fol.* 320. & *tom.* 2. *edit. Wittenberg. fol.* 279. *§.* 4. quia, si ideò est Anabatismus admittendus, quia est contra Papam, etiam Gentilismus erit admittendus, quia & hic est contra Papam. Vide Theol. Fund. *n.* 201 *in fin.* ex hoc etiā fundamento *ibid. n.* 1479. impugno Dianā qui asserit sine mortali culpâ posse officium in officium mutari: & tamen postea, ut non posse Officium de Resurrectione legi quotidie suadeat, argumento utitur, quo nullum officium in aliud mutari posse, æquè benè probatur.

An possit unius diei officium in aliud quodcūq; mutari?

Interim, sciat Lector Alexandrum VII. 18. Martii 1666. damnavisse istā propositionem. *In die Palmarum recitans officium Paschale satisfacit præcepto.*

An & quando ex potentia ad actum securè argumentum procurrat?

Ex potentiâ ad actum in Physicis consequentia non valet: malè enim discurreret, qui diceret, *Petrus potest currere, ergo currit*: nam & in simili formâ posset addere, *Petrus potest non currere, ergo non currit*. Et haberemus duas contradictorias simul veras. Interim in æternis, & necessariis idem est posse & esse. Pono exemplum. In Vniversitate Viennensi P. HerWart S. I. iterum iterumque propugnavit hanc Thesim. *Possibilis est qualitas, quæ ex essentiâ suâ Physicâ & reali infallibilitatem illæsâ libertate inducat*. Primo vice aliundè fui argumentatus, at quia hanc eamdem conclusionem reponi vidi, putavi me rem gratam facturum P. Herwartio, si illum impugnare conarer. Fui igitur sic argumentatus.

An sit possibilis physica prædeterminatio?

Possibilis est hujusmodi qualitas. Ergo possibile est non dari in Deo scientiam mediam. Ergo de facto non datur scientia media. Probabam primam consequentiam; quia ideò scientia media asseritur, quia Physicæ prædeterminationes negantur. Probabam secundam, quia scientia media est formalitas necessaria & à libero arbitrio independens. Ergo, si potest esse, semper est: &, si potest abesse, semper abest. Vide Theol. Fundam. *nu.* 64. & *nu.* 169. De his consequentiis, *Potuit & voluit, ergo fecit. Potuit & tamen non fecit, ergo noluit*. Ago *ibid. nu.* 210.

A voluntate ad actum.

A potentia ad debitum.

In Moralibus autem à potentiâ ad debitum valet argumentatio interdum, ut si dicas, *Potest ergo debet*. *ibid. num.* 607. Pono exempla. * Petrus potest juxta probabilem operari sententiam. Ergo modò debet. Patet consequentia: quia adest modò Superioris præceptum: & subditus tenetur Superiori obedire in omni materia probabili. *Moribundo sensibus destituto, qui Catholicè vixit, & tamen nullo signo externo petit absolutionem, hanc possum sub conditione concedere, ut in Theolog. Fundam. fusè ostendo. Ergo & debeo. Probo consequentiam, quia ille est in extremâ necessitate constitutus, & ex Charitate teneor pro illo facere quantum possim. Ergo absolutionem sub con-

An debeat obedire Superiori in materia probabili?

An moribundo à sensibus destitutum, qui nullo signo petiit confessionem absolvere?

conditione impendere, hoc enim possum. Peccaret extra necessitatem, qui in Sacramentis materiâ uteretur probabili tum contra Charitatem, tum contra Præceptum Ecclesiæ. At ubi instat necessitas, cessat Ecclesiæ lex, & Charitas contrariū indicit. Pono exemplum. Pro baptismate administrando habes materiam certam probabilem, & dubiam. Ergo uti debes certâ, non probabili, aut dubiâ, quia sic, Charitas præcipit, & Ecclesia. Non habes certam, & est in morâ periculum. *Potes uti probabili: ergo debes*. At nequidem probabilem habes: tunc dicam. *Potes uti dubiâ sub conditione, ergo debes*. Patet consequentia; quia est in extremâ necessitate ille infans, & tu debes illum juvare quantum possis: & hoc facere potes: & illi melius est baptismum dubium suscepisse, quàm nullum. * Servis Comitis ejus pecunias custodiendas recipis, & illas te defensurum promittis, & promissionem roboras juramento. Ergo illas defendere ex fidelitate, ex justitiâ, & ex religione teneris. Habes Comitis aureos mille in arce, centum in pago: illos, istos debes propugnare, si possis. Supervenit hostis, & tu arcem simul & pagum non potes defendere. Quid facies, ut tu bene tuo Domino servias? Pagum desere. At illum ex juramento tenebaris defendere: nego, quia juramentum impossibilia non concernit. At hostis à te postulat, ut jures te non esse defensurum pagum, vel aliàs vult pagum spoliare, & arcem posteà invadere. An-ne hoc emittere juramentum poteris tuta conscientia. Videretur quod non. Si enim te pagum esse defensurum jurasti, quomodò modò jurare poteris, te illum defensurum non esse. Respondeo te posse hoc juramentum emittere, ac propterea debere. Quod sic persuadeo. Strictiùs teneris defendere arcem, quàm pagum; quia ibi mille, hic autem centum Comes perderet. Ergo vi præstiti juramenti debes omnia adhibere media, quæ necessaria sint, ut illa defendatur. Ergo, si ad defendendam arcem necessarium sit, ut de non defendendo pago juramentum emittas, hoc emittere poteris. Ergo hoc emittere vi prioris juramenti debebis. Hanc doctrinam bene considera, nam in illâ fundatur omnium Articulorum honestas, qui in tractatibus de Pace cum Infidelibus solent admitti. In ipsis, ut vìderis, excusat necessitas: cæterùm, si aliquis sine necessitate concedatur, aliundè cohonestari non poterit.

An, & quando in Sacramentis probabilis materia sufficiat?

Quomodo intelligenda sit illa Positio, Ex duobus malis minus est eligendum?

De pace, quæ cum infidelibus, ne eveniat pejora, solet fieri.

De exclusiva particula.

Considerari debet antecedentis exclusivi efficacia; multæ enim consequentiæ, quæ aliàs essent malæ, ab exclusivâ particulâ securitatem nanciscuntur: hæc enim consequentia est mala. *Homo est animal rationale, Ergo Equus non est animal rationale*, quia in simili formâ posset esse antecedens verum, & consequens falsum; ut, si diceres, *Homo est animal, Ergo Equus non est animal*. At, si in antecedenti particula exclusiva ponatur, consequentia erit bona; ut, si dicas *Tantùm homo est animal rationale. Ergo Equus non est animal rationale*. Vide Theol. Fund. *n.* 1867. ubi contra Novatores examino, An sola Fides ad justificationem sufficiat?

De paritate rationis.

A paritate rationis in materiâ gratiæ consequentia non urget: nîl enim valet hic discursus. *Petrus dedit duos aureos illi pauperi, ego sum æquè pauper. Ergo & mibi totidem aureos debet*. Vide Theol. Fund. *num.* 1092. 1112. 1561. 1789. Idem dicas de argumento à simili, & habebis opportuna exempla *ibid. nn.* 652. & 1092.

A majori ad minus.

A minori ad majus.

Sed neque valet à majori ad minus, aut à minori ad majus in eâdem materiâ: undè malè argumentaretur, qui diceret. *Petrus legavit Ioanni famulo fideli centum aureos. At ego fui ipsi fidelior famulus. Ergo totidem mibi legavit, vel plures*. Vide Theol. Fund. *n.* 667. 925. 1030. Huc pertinent hæ consequentiæ, *Potes Ioannem occidere, Ergo contumeliâ afficere. Potes donare domum, Illam ergo pro alio poteris obligare*; quas esse multas ostendo *ibid. nu.* 933.

Ostenditur, quod in materia gratiæ nulla sit consequentia, quæ à fortiori deducitur.

Et quidem in materiâ gratiæ esse sceleratas interdum consequentias, quæ à paritate, aut etiam à majori ad minus deducuntur, demonstrat parabola Patris familias, quæ in Septuagesima cantatur. Ibi ille summo mane conduxit operarios in vineam suam, inita conventione de denario diurno. Alios diversis horis misit: ultimosque hora undecima, videlicet sub occasum Solis. *Cùm serò autem factum esset, dicit Dominus vineæ Procuratori suo, Voca operarios, & redde illis mercedem, incipiens à novissimis usque ad primos. Cùm venissent ergo, qui circa undecimam horam venerant, acceperunt singulos denarios*. Ratio videretur postulare, ut qui pro una hora singulos denarios dederat, pro horis duodecim duodenos daret. *Ideò venientes primi arbitrati sunt, quod plus essent accepturi*. Quid autem factum? *Acceperunt & ipsi singulos denarios*. Tunc quia spuria erant Logica tincti, *murmurabant adversus Patrem familias, dicentes, Hi novissimi unâ horâ fecerunt, & pares illos nobis fecisti, qui portavimus pondus diei & æstus*. At Pater familias illos corripit: & nos veram Logicam docet. Quis unquam vidit, ait, ex gratiis consequentias deduci, cum tota ratio favores concedendi sit, concedentis vo-

In materia gratiæ Aritmetica, aut etiam Geometrica proportio deficit.

Logica spuria.

Legitima Logica.

Nulla injuria fit illi, cui gratia negatur.

voluntas. Et conversus ad illum, qui forte cæteros seducebat, & concitabat, dixit, *Amice non facio tibi injuriam. Non-ne ex denario convenisti mecum? Tolle, quod tuũ est, & vade. Volo autem huic novissimo dare, sicut & tibi. Aut non licet mihi, quod volo facere? An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum?* Nequam est ergo, qui in materiâ gratiæ à majori ad minus cum damno proximi argumenta deducit. Bonus, qui solvit, quod debet: & quibus vult, concedit gratias, quas non debet: nã ubi nulla est sic, vel aliter operandi obligatio, unicuiq; licet, quod vult facere.

Ab impossibili.

Ab impossibili optimè argumentamur. Cùm enim ex veris falsa sequi non possint. *ibid. num.* 1590. 1706. antecedens, ex quo impossibile sequitur, falsum est. Verùm enim verò ab inconvenienti non benè discursus deducitur: quoniam ex ipsa veritate manifestè probatâ multa interdum inconvenientia subsequuntur. Vide Theol. Fund. *à num.* 456.

Ab inconvenienti.

A notitia omnium.

Hæc consequentia. *Cæteri sciunt*, Ergo *& Petrus*; non est infallibilis, est tamen fortis, ut *ibid. num.* 976. 984. ostendo.

A sententia omnium.

Hæc autem, *Omnes dicunt, Ergo est*; in rebus physicis est periculosa, multæ enim communes opiniones sunt falsæ, ut *ibid. à nu.* 341. 405. persuadeo. At verò eadem consequentia in rebus Moralibus securissima est; ut si dicas, *Omnes asserunt hoc esse licitum, Ergo illud possum facere sine peccato. Omnes hanc actionem condemnant, Peccabis igitur qui illam facere audeat.* Vide Theol. Fund. *nu.* 1630. §. *&*.

A sententia discipuli.

Hanc ego consequentiam, *Ioannes à S. Thoma est rigidus Thomista: & tamen hanc sententiam tuetur. Ergo hæc sententia est D. Thomæ*, esse probabilissimam probo *ibid. num.* 884.

Doceri vis, quid judicem de his consequentiis. *Ecclesia facit, Ergo potest. Summus Pontifex fecit, Ergo benè fecit. S. Michael dixit, Ergo est verum. Angelus Gabriel Titium baptizavit, ergo validè?* De hujusmodi assertionibus dissero *ibid. num.* 243. Sanè si Ecclesia in Concilio generali se posse aliquid facere definiat, hanc Ecclesiæ potestatem nemo negabit sine hæresi; unde in Tridentino Concilio sess. 24. Can. 4. legitur. *Siquis dixerit Ecclesiam non potuisse constituere impedimenta matrimonium dirimentia, vel in iis constituendis errasse: anathema sit.* Si verò nĩl Ecclesia definiat, à facto non potest infallibile argumentum deduci, multa enim Apostolica Sedes efficit, insistendo opinioni probabili, aut etiam minùs probabili. Quod ex probabili Doctorum opininione facit Pontifex, benè facit. Cœlites mentiri non possunt, ergo nec S. Michael: ergo, nisi materia sit in quâ opinari ille possit, quidquid dixerit, erit indubitatum. Deus Angelis suis Sacramenta conficiendi potestatem non contulit: potuit tamen, & potest. Quam ob rem, si per impossibile S. Gabriel aliquem baptizaret, cum non possit sacrilegium committere, est enim confirmatus in gratiâ, deberemus dicere illum habuisse à Deo hoc Sacramentum administrandi potestatem.

De authoritate Ecclesiæ.

An potuerit impedimenta matrimonii statuere?

Angeli opinari possunt, non mentiri.

An Sacramentum ab Angelo collatum esset validum?

An omnia, quæ non sunt interdicta, sint licita?

Optimè argumentaretur, qui diceret, *Hoc non interdicitur à Iure, Ergo permittitur à Iure.* nam ab interdictione præscindendo interdicendo nihil Theologicè, aut civiliter malum est. Si non esset Decalogus nullum esset peccatum Theologicũ: &, si non esset Ius Humanum, nulla esset culpa Civilis. &c. * Sed dices, [Hæc non est bona consequentia, *Solon non interdixit parricidia, Ergo permisit parricidia.* Ergo non omnia permittuntur, quæ non interdicuntur.] * Respondeo Solonem excusari ab aliquibus, quod putarit tale esse crimen parricidium, ut non possit à Lacedæmonio committi. At ille fuit & prudentior & cautior: Ergo dicendum est, esse leges tacitas & expressas. Tacitis interdicuntur à Principe omnia, quæ militant contra bonum commune: ergo parricidia tacitè interdixit Solon: adeoque illa nullatenus permisit Solon. Sed quia rarissimè hæc crimina accidunt, pœnam Iudicis arbitrio reliquit. * Et siquidem agimus de parricidio, quomodo intelligenda est illa Numæ Pompilii lex. *Siquis liberum hominem morti sciens ducit, Parricida est.* Ergo quodcumque homicidium à Pompilio vocatur parricidium. Budæus *in libr. posthum. de orig. Iuris.* nomen *Parricida* tam à pari, quàm à patre deducit, & Priscianum allegat: vultq; parricidium committi cum occidit par parem. At si bene Orthographiæ prospiciamus, à pari *paricidium* deberet, & non *parricidium* oriri. Sed posset aliquis Pompilium cum Florentino componere: & dicere primò, non solùm, cùm pater, sed cùm frater, aut cognatus occiditur, parricidium committi. Et addere omnes illorum sententia homines cognatos esse, nam *libr.* 1. *Institut.* Florentinus sic ait, *Cùm inter nos cognationem quandam natura constituit, consequens est, hominem homini insidiari nefas esse.*

An Solon parricidia interdixerit?

An omne homicidium sit parricidium?

Parricidium an differat à parricidio?

De Magistro Sacri Palatii.

Hæ consequentiæ, *Opinio N. est impressa Roma, cum licentia Magistri Sacri Palatii: Ergo est probabilis. Opinio N. est deleta Romæ authoritate Magistri Sacri Palatii. Ergo est improbabilis*, examinantur *ibid. num.* 321.

Quid sit opinionem speculativè sumi, & quid practicè sumi?

Allucinantur multi, cum concedunt, aut etiam negant hanc consequentiam, *Hæc opinio est tuta speculativè, ergo & practicè*, quia pace illorum dixerim, nolunt intelligere quid sit speculativè opinionē sumi, & quid practicè. Pono exemplum. Quæritur, an in luxuria detur materia parva? Respondent aliqui assertivè. Et statim alii vociferantur hanc doctrinam esse probabilem speculativè, sed non practicè. Et cur, non practicè? ratione periculi. Sed attende. Actus luxuriæ levis speculativè considerabatur cum periculo, vel sine periculo. Si hoc secundum, alius casus in speculatione ponitur, alius in praxi. Cur ergo dicitur speculativè esse probabilem, quia caret periculo, & practicè esse improbabilem, quia subest periculum, cùm sint duo casus toto cœlo diversi? Si primum, nec practicè, nec speculativè erit illa opinio probabilis, nam se exponere mortaliter peccandi periculo, est mortale, & oppositum speculativè & practicè improbabile est. Vide Theol. Fund. *num.* 1569.

An in luxuria detur materia parvitas?

An modus Placidi sit efficax?

Tametsi ex puris particularibus nihil infallibiliter sequatur: syllogismi Iuridici bonas consequentias inferunt, quæ etiā infallibiles sunt, si modo convenienti afficiantur. * In Theologia igitur Fundam. *num.* 1172. examino hanc consequentiā, *Aliquando fecit, Ergo & nunc facit*, quam illud Axioma succollat, *Semel malus, semper præsumitur malus*, saltem in eodem genere mali. * Quæro *num.* 1837. an ab una nocte ad unam horam bene consequentia trahatur? * Hanc, *Id plerumque fit, Ergo modo fit.* dilucido *ibid. num.* 795. 943. 1123. * Cui est similis hæc, *Non possum semper, Ergo nec uno die.* quam edissero *ib. num.* 147. At hæ consequentiæ sunt Morales, & pertinent ad modum *Placidi*, de quo suo loco disputabo.

Recensentur aliqua quæstiones Dialecticæ, quæ in Theologia Fundamentali examinantur.

Multa etiam in Theologia Fundamentali de syllogismorum efficacia expenduntur. An Aristotelici boni sint? An præter illos alii formentur etiam boni? *nu.* 1706. an ex puris particularibus aliquid inferatur? *num.* 1477. Peripatetici postulant, ut in secunda figura altera præmissa sit negativa, & conclusio negativa inferatur. An erit bonus syllogismus, cujus omnes sint propositiones affirmativæ? *num.* 1561. anne præmissæ semper sint veriores conclusione? *num.* 760. an hæc semper partem debiliorem sequatur? *num.* 520. Ex veris falsa sequi non possunt. *num.* 1405. Omnes syllogismorum modi & formæ demōstrabiles sunt. Non dantur formæ aut modi probabiles. *num.* 1395. Ex eisdem præmissis solent diversi Authores inferre consequentias contrarias. *num.* 952. Consequentiæ in Ethicis à legibus & non ab hominum actionibus deduci debent. *num.* 843. Ex præmissis licitis possunt illicita per necessariam consequentiam inferri. *num.* 491. An quando aliquid licet, ea omnia liceant, quæ sequuntur ex illo? *num.* 925. 938. An vera Ethici colligere possint ex fabulis? *num.* 17. 1579.

SECTIO XX.

De Monstro Dialectico.

An-ne unum aliquando contradictorium inferatur ex altero?

Contingit interdum, ut unum contradictorium inferatur ex altero: ut, si quis dixerit, *Est vivus ergo nō est vivus. Est mortuus, Ergo non est mortuus.* An-ne hæ, & omnes similes consequentiæ sunt præcipites & temerariæ? Ne puta; multæ enim occurrunt, quæ necessariæ & ex antecedentibus bene collectæ. Ergo has illationes dividemus in Chimœras & Monstra. Eas Chimœris accenseo, cùm forma peccant; eas verò Monstris, cùm materia tantùm: cum videlicet in legitima figura & modo construitur syllogismus, qui alterum Contradictorium adsumat, & alterum Contradictoriū inferat. Ex hujusmodi igitur Consequentiis, unam aut alteram doctrinæ gratia edisseramus.

Sit Prima contra Lutheranos. *Nihil debet credi, quod non sit in Sacra Scriptura. Ergo nihil debet credi, quod sit in Sacra Scriptura.*

Sit secunda contra aliquos paucos Recentiores, qui homines ad probabiliorem sententiam obligare conantur. *Debeo sequi probabiliorem opinionem. Ergo non teneor sequi probabiliorem opinionem: sed ero in conscientia securus, si sequar minùs probabilem.*

Sit tertia contra quemdam juniorem, qui sedecim Authores ad probabilitatem postulabat. *Sedecim Authores ad probabilitatem requiruntur. Ergo sedecim Authores ad probabilitatem non requiruntur.*

Possem addere centenas alias similes consequentias, sed hæ sufficiant, modò demonstrentur exactè. Ajo hæc tria Enthymemata in claras & manifestas demonstrationes verti, si propositio illa, quæ ut syllogismus compleatur, requiritur, expresè prout debet ponatur. Primum igitur Enthymema compleamus. Attendite.

Nulla,

Si tantùm credenda sunt, quæ in Sacra Scriptura leguntur, nullo modo credenda sunt, quæ in Sacra Scriptura leguntur.

FE *Nulla, quæ non sunt in Sacra Scriptura sunt ab Orthodoxis credenda.* Sic hodie Lutherani & Calvinistæ communiter: quos ut unico vocabulo comprehendamus, siquidem in hoc ipsi præjudicio conveniunt, *Biblistas* appellare solemus.

RI *Sed hos libros, quos vocamus* Canonicos *esse Sacrã Scripturam non est in Sacra scriptura*: vel exibeant locos, in quibus singuli hi libri describantur, & admittantur.

O *Ergo hos libros, quos vocamus* Canonicos, *esse Sacram Scripturam, non est credendum.*

Tunc sic. *Hi libri, quos vocamus* Canonicos, *non sunt sacra Scriptura.* Patet; demonstravimus enim non esse credendum illos esse Sacram Scripturam.

CE *Ergo nulla quæ sunt in istis libris, sunt in Sacra Scriptura.* Patet: quia præter hos libros nullos alios Novatores ut Sacram Scripturam admittunt.

SA *Sed omnia, quæ sunt credenda, sunt in Sacra Scriptura.* Ab illis admittitur pertinacissimè.

RE *Ergo nulla, quæ sint credenda, sunt in istis libris, quos vocamus* Canonicos.

Ergo nulla, quæ sunt in istis libris, quos vocamus Canonicos, *sunt credenda.*

Admitti debent Traditiones.

Hoc Monstrum in aciem contra Novatores eduxit nostra Theologia Fundamentalis, *ration. 8. num.* 226. Sanè sine Traditionum & Conciliorum authoritate Religio Christiana stare nequit: & ipsi Novatores, cum Traditiones maximè conantur proscribere, illas suscipiunt & suspiciunt: quod clarissimè ostendo. Ipsi infantes baptizant, & esse baptizandos asserunt, producant ergo ex toto Novo Testamento unam lineam, ex qua constet Apostolos vel unicum infantem baptizasse, vel ab aliis baptizari jussisse, aut saltem posse baptizari dixisse.

Ad secundum Enthymema transeamus; & contra pauculos Iuniores fulminemus; qui ut novi aliquid dicerent, voluerunt tyrannidem exercere in conscientias. Sic discurro.

An sit probabilior sententia eligenda? an minùs probabilis sufficiat?

DA DA DA *In omni controversia Morali probabilior opinio est eligenda.* Sic ipsi ex tripode decernunt: *Non quia sic licuit, sed quia sic libuit.*

RI *Sed controversia illa, quæ inquirit, an teneamur eligere probabiliorem opinionem? est controversia moralis.* Quis de hoc dubitet?

I *Ergo in controversia illa, quæ inquirit,* An teneamur eligere probabiliorem opinionem? *probabilior opinio est eligenda.*

RI *At in hac controversia sunt duæ opiniones, quorum altera docet,* nos debere eligere probabiliorem; *altera, quæ docet,* nos id facere non debere, sed satisfacere Deo & conscientiæ eligendo minus probabilem.

I *Ergo in hac controversia probabilior opinio est eligenda.*

RI *Sed in hac eadem controversia opinio posterior, quæ docet,* nos non debere eligere probabiliorẽ, sed satisfacere Deo & conscientiæ eligendo minùs probabilem *est probabilior.* [Id modò mihi sufficit: sed est non solùm probabilior, sed certa moraliter, nam fere admittitur ab universis.]

I *Ergo in hac eadem controversia opinio posterior, quæ docet,* nos non debere eligere probabiliorem, sed satisfacere, &c. *est eligenda.*

Idem argumentum potest ad formas differentes reduci.

Ecce vides ingeniosum Soriten, & tribus syllogismis Obliquis ad *Darii* Modum demonstratum pertinentibus coalescentem: qui olim voce in gymnasiis traditus, & anno 1639. in Theologia Regulari in lucem editus, carere responsione videtur. Quem Eminentissimus Cardinalis de Lugo esse demonstrativum, nec posse probabiliter solvi, fuit sæpe me præsente testatus. Potest hoc idem ratiocinium ad formas diversas reduci: illud in Fundamẽtali Theologia *n.* 443. sub Bicornis Dilemmatis specie posui: illud alibi aliter.

Quot Authores ad probabilitatem sufficiant?

Tandem ad Enthymema tertium subveniendo, cur illud addatur, explano. Dum ante annum 1648. de pace Germaniæ ageretur, nec essent omnia certa, quæ à Theologis & Politicis producebantur, quidam dignitate eminentior, quàm doctior voluit Probabilitatis Fundamenta alterare: & quasi cautiùs cæteris consuleret Imperatori, errare universos ajebat, nam quatuor Doctores ad Probabilitatem authenticam seu extrinsecam asserebant sufficere, cùm quatuordecim aut sedecim postulare deberent. Et cur? quia sic volebat cæteris sapientior judicari. At statim fuit ejusdem indocti arrogantia retusa, Monstro illo, quo ipse utebatur, omnibus suis membris exornato. Considera sequentia Fulmina: sic enim rationes hujusmodi in libro, qui S. R. I. PAX inscribitur, denominantur. Sit primum.

MA DA — *Omnis opinio, quæ non habet sedecim Authores, est improbabilis*. Sic ille jubebat supponi.

RO RI — *Sed opinio, quæ docet, sedecim authores ad Probabilitatem requiri, non habet sedecim Authores*. Vel, qui contrarium sentiat, illos citet, & nominet.

NI I — *Ergo opinio, quæ docet, sedecim Authores ad Probabilitatem requiri, est improbabilis*.

De syllogismo cujus medium in altera præmissa est infinitum.

Forma est legitima: & quia Major habet subjectum infinitum, Minor non est negativa, sed habet infinitum prædicatum: & est similis hujus.

Modus Maroni.

Omnes Stellæ, quæ non scintillant Planetæ sunt.

Iuppiter non scintillat (clariùs, *est non scintillans*)

Ergo Iuppiter est Planeta.

De hujus syllogismi securitate agit noster Hercules Logicus *num.* 1280. jubetque, ut Modus ille nominetur *Maroni*. qui, si Minor fiat infinita, erit *Darii*. Fulmen addamus alterum.

DA — *Omnis opinio, quæ pro se habet sedecim Authores, est probabilis*.

RI — *Sed opinio, quæ docet, sedecim Authores ad Probabilitatem non requiri, habet pro se sedecim Authores*. Immò sexcentos; omnes enim docent saltem quatuor ad Probabilitatem sufficere.

I — *Ergo opinio, quæ docet, sedecim Authores ad Probabilitatem non requiri, est probabilis*.

NOTA.

Practicis scribo, & ideò hoc Monstrum addam, quod poterit juvare in praxi. Assero me legisse apud Dianam *part. 5 tract. 3. resol.* 12. tria requiri, ut Eminentissimorum DD. Cardinalium Declarationes judicentur authenticæ. (1) ut sint solito sigillo munitæ: (2) ut sint Cardinalis Præfecti (3) & Congregationis Secretarii subscriptione roboratæ. Et cur? Nam sæpe ipsæmet summorum Pontificum Bullæ judicantur authenticæ, si sint unius Viri in dignitate constituti subscriptione firmatæ? Quia ut testatur Diana, sic declaravit Congregatio.

De Cardinalium Declarationibus.

Quid requirant, ut authentica sint?

His positis transeamus ad Logicam, & hoc Monstrum bene consideremus. Sic inquam.

Monstrum Dialecticum.

Hæc tria requiruntur, ut aliqua Sacræ Congregationis Declaratio sit authentica.

Ergo, ut ipsa sit authentica, hæc ipsa tria non requiruntur.

Necessitas illationis ostenditur.

Demonstratur consequentia clarissimè. Sic argumentor. Nulla Declaratio, quæ non habeat illas tres conditiones debet censeri authentica. Ergo neque illa declaratio quæ apud Dianam istas tres conditiones postulat, erit authentica, nisi habeat istas tres conditiones. At simpliciter refertur à Diana, & his tribus solennitatibus roborata non præsentatur. Ergo non debet censeri authentica. Ergo corruit ratio ob quam illæ solennitates postulabantur. Ergo iterum stat, si *illæ tres solennitates necessariæ sunt, necessarias non esse.*

CA-

CAPVT IV.
DE LOGICA DISCVRSIVA.

Auſpice Moralis Dialectica Numine format,
Quæ ingenium & mores, hinc capit initium.

De Mentis Operationibus, prout Dialectica ſerviunt. De Aſcenſu & Deſcenſu Morali. An ab uno ad plura ſecurè fluat Argumentatio?

Voco hic Moralem ſumpta denominatione à materia; nam de moralib. formis Syllogiſmorum inferiùs accuratè tractabo.

Gimus de Moralibus Terminis, nec non de Moralibus Propoſitionibus: navim propello ulteriùs, & in Dialecticæ Moralis Oceanos à nemine, quem ſciam, ſulcatos, imò nec cognitos, aura ſecunda, quoniam favente Sancto Spiritu (ſic opto, ſic exiſtimo) ingredior.

Intellectus Diſcurſivus. Apprehenſivus.

Iſtum ſyllogiſmum ſcribo. *Omnis homo eſt animal; Petrus eſt homo, Ergo Petrus eſt animal*; & ſic philoſophor. Intellectus prout totum concipit, vocatur *Diſcurſivus*; prout ſingulas propoſitiones, *Indicativus*; prout ſingulos terminos, *Apprehenſivus*; & tandem, ut ſcit benè apprehendere, judicare, & diſcurrere vocatur *Logica*: ſi hoc ſciat duce naturæ lumine dicetur *Logica naturalis*, ſi à Magiſtris didicerit, vocabitur *Logica Artificialis*. Erat olim nonnulla in vocum acceptione differentia, at hodiè *Logica*, & *Dialectica* ſunt duo nomina, & eadem res.

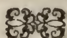
Logica: naturalis, & artificialis.

Dialectica.

Objectum Logicæ ſunt Mentis operationes quà dirigibiles. Et una & eadem mens, quà dictat qui debeant ſuæ operationes formari, vocatur *Docens*; quà eas format ad præpoſitas leges, *Vtens*; Cum ſobriè & prudenter eadem utimur, vocatur *Vtilis & Neceſſaria ad melius*; cùm abutimur, *Perniticſa & Nociva*. Et tamen Logica eſt una & ſimplex Mens, & has omnes denominationes habet ad diverſos terminos comparata.

Logica docens, & utens.

Vtilis & nociva.

SECTIO I.

De primâ Mentis operatione, quatenus ancillatur Dialectica.

Si dicamus mentalem ſyllogiſmum conſtare tribus propoſitionibus realiter diſtinctis, & ſingulas ſubjecto, prædicato & copula, etiam diſtinctis realiter, iter erit pervium, & facile: quoniam, ſicut de Vocali, ita etiam de mentali philoſophabimur. Cæterùm, ſi nobis eſſe ſubtilibus & ingenioſis placeat, & tueri velimus eumdem mentalem ſyllogiſmum eſse ſimplicem qualitatem: & præcipuè, ſi illum nolimus realiter diſtinguere ab intellectu, multa debebunt dici, quæ inaudita & illecta in Thomiſtarum & Scotiſtarum Scholis.

An ſyllogiſmus: an etiam propoſitio ſit ſimplex qualitas?

In hac enim poſitione, *Omnis homo eſt animal*, Mens prout concipit ſubſtantivum, vocatur *Terminus Categorematicus*; prout adjectivum, *Syncategorematicus*: prout exprimit verbum *Eſt*, vocatur copula; prout terminum qui præcedit copulam, *Subjectum*; prout terminum qui ſequitur copulam *Prædicatum*; prout exprimit Subjectum *Nomen*, & *Verbum* copulam ſimul & prædicatum: idem enim eſt; *Petrus eſt*, ac *Petrus eſt exiſtens*; adeoque idem eſt, *Petrus currit*, ac *Petrus eſt currens*. Et quilibet ex iſtis terminis denominari poterit, *Major extremitas*, *Minor extremitas* aut *Medium*, ſumpta denominatione à loco, & officio, quæ in ſyllogiſmo occupet & obtineat.

Vna & eadem qualitas ſeu mentis actus (à mente realiter diſtinguatur, aut non) poteſt indipiſci varias denominationes provenientes à connotatis.

Theologica.

E Creaturis ad Deum, quem dialecticando homines invenêre, ſubrigo oculos, & rogaturus poſteà, Andia-

dialecticetur? duo impræsentiarum rogo: alterum, An Deus apprehendat? & alterum, An apprehendatur?

An Deus cognoscat? Et quæ?

Circa primum statuo Scientiâ suâ cognoscere primariò se, & secundariò creaturas, & ex istis *primo* intelligi cognoscere possibiles, *secundò* omnes combinationes infallibiles, seu conditionata futura, quorum alia necessaria sunt, & alia libera; *tertiò* suum decretum & in ipso, & in seipsis omnes existentes & purè possibiles. Ante decretum possibile non intelligitur creatura aliqua purè possibilis: Omnipotentia enim in Deo non distinguitur à Voluntate; & idem est Deum mundum condere, quàm velle.

Vnde creatura possibilis sit?

Quid sit Omnipotentia?

De Generatione Verbi: per quam ipsum cognitionem procedat.

Verbum oritur per cognitionem Patris; nimirùm per illam formaliter, quæ primò in Patre Divino intelligitur. Non ergo per cognitionem creaturarum existentium, quam præcedit possibilium notitia. Non per possibilium cognitionem, quam præcedit notitia personarum. Sed per cognitionem suæ essentiæ (distinguimus essentiam à naturâ, actum directum à reflexo) ante quàm Pater intelligatur cognoscere suam cognitionem (hæc est Paternitas) aut suum intellectum (hæc est Natura Divina.)

An Deus cognoscatur; & quomodo?

Circa secundum statuo Deum à Beatis videri intuitivè totum sicuti est; à nobis intelligi abstractivè, adeoque nunquam totum, sed ex parte; non verò semper aliter quàm est in se; quia cùm illum esse intelligentem asserimus, non erramus; at aliquando erramus, quia cum dicimus Deum posse producere infinitum, concipimus eum aliter, quàm est in se,

Moralia.

An in conclusionem influant morales termini?

Termini Morales etiam influunt, ut realis & expressa consequentia inferatur. Considera periodum sequentem. [Demonstraverat Cicero, Milonem peremisse Clodium cum moderamine inculpatæ tutelæ; & inclamavit Cæsar, *Defensionis sui causa? Ergo est innocens Milo: licet enim unicuique propriam tueri salutem, etiam cum excidio invasoris.*] Ecce *Milo* conclusionem expressè & formaliter ingreditur, cum tamen in præmissis non fuerit formaliter, sed virtualiter.

An & quid sint Morales termini?

Hinc patet dari Morales terminos. Sed quid est Terminus Moralis? Qui in propositione existit virtualiter: qui reverà non existit, prudentum verò judicio ita se habet ac si reverà existeret. Rem dilucido exemplis. Qualis est Petrus? *Doctus.* Quid agit Ioannes? *legit.* Quis Clodium interfecit? *Milo.* Quis labyrinthum ædificavit? *Dædalus.* Fuit-ne Cicero Consul? *Fuit.* Est-ne Rex clemens? *Est.* Omnes responsiones, tametsi unicum verbum habeant, sunt integræ propositiones: & æquipollent his.

Doctus.	*Petrus est doctus.*
Legit.	*Ioannes legit.*
Milo.	*Milo interfecit Clodium.*
Dædalus.	*Dædalus ædificavit labyrinthum.*
Fuit.	*Cicero fuit Consul.*
Est.	*Rex est clemens.*

Ergo in primâ & secundâ responsione est subjectum virtuale: & in tertiâ & quartâ est prædicatum virtuale: in quintâ & sextâ tàm subjectum, quàm prædicatum sunt virtualiter, nam sola copula est formaliter.

SECTIO II.

De secundâ Mentis Operatione, quatenus ancillatur Dialecticæ.

Quæ debeat Argumentator præcognoscere?

Formaturus aliquam Argumentationẽ, debet bene cognoscere Propositionum quiditatem, quantitatem, & qualitatem; quoniam hæc, *Omnis homo est animal*, est universalis; *Aliquis homo est animal*, est particularis; *Homo est animal*, est indefinita; *Hic homo est animal*, est singularis. Indefinita in materia necessaria est virtualiter universalis. Materia repugnans etiam est necessaria ad non esse: in materia contingenti est virtualiter particularis: & tandẽ in materia immultiplicabili (nam & hæc necessario est ponenda) est virtualiter singularis. Vnde hæ positiones.

An præter necessariam, repugnantem, contingentem, &c. sit addenda materia immultiplicabilis?

Homo est animal.
Homo non est lapis:
Homo est albus.
Deus est homo.
Gabriel est Angelus.

sunt virtualiter & moraliter hæ.

Omnis homo est animal.
Nullus homo est lapis.
Aliquis homo est albus.
Hic Deus (hæc Persona Divina) *est homo.*
Hic Gabriel est Angelus.

An Angeli distinguantur specie?

Vltima linea habet locum in opinione D. Thomæ: nam, si repugnant duo Angeli ejusdem speciei; *Gabriel* est nomen speciei: & tamen idem erit *Gabriel*, quod *Hic Gabriel*.

Veritas propositionum est accidens.

Qualitas in veritate & falsitate consistit; accidit enim propositioni esse veram aut falsam. Quæ tempus præsens, præteritum, aut futurum exprimunt, & tamen præscindunt à tempore A vel B possunt è veris fieri falsæ, aut contrà. Quæ tempus

A

An una ex falsa in veram transire possit?

A vel B determinatè involvunt, nequeunt veritatem cum falsitate commutare. Non dantur Propositiones negativæ; omnes enim Negationes infinitantes sunt, nullæ negantes: nam hæc positio, *Petrus non est lapis*, æquivalet huic, *Petrus est non lapis*, & hæc, *Antichristus non est*, huic, *Antichristus est non existens*. Sed majoris claritatis gratiâ sic loquamur. Dicamus primò, nullam negationem cadere supra copulam: quo enim modo copularentur extrema copulæ negatione? secundò Propositionem negativam præcipuum prædicatum infectum negatione habere; tertiò Propositionem infinitam habere negationem in subjecto, aut in aliquo comprædicato. Pono exempla. Hæc Propositio, *Homo est non lapis*, dicatur negativa, infinitatæ hæ; *Homo non albus currit*, *Non homo est lapis*, *Homo est animal non irrationale*. Et hoc, ut antiqua retineamus nomina, quoniam Propositiones verè negativæ non dantur.

An dentur negativa?

An copulare extrema possit negatio copulæ?

De morali aut virtuali propositionum veritate.

Admittenda etiam est in propositionibus Veritas moralis, aut virtualis: multæ enim, quæ in rigore metaphysico sumptæ essent falsæ, veræ sunt, si sumantur moraliter. Talis est hæc. *Omnes sunt in peccato concepti*; quæ in rigore scholastico negari debet, nam Deipara concepta fuit sine peccato: at admittitur in sensu morali: quia est in Diverbio, *Parum pro nihilo reputatur*; & morali Universalis propositionis veritati non præjudicat unius, aut alterius singularis exceptio. Etiam probabiles propositiones sunt veræ virtualiter: nam licet reverà incertæ sint, sufficientes sunt, ut mores securè regantur, ita enim se habent, ac si essent certæ. *Materia prima existit existentiâ formæ*, *& Materia prima non existit existentia formæ*; sunt contradictoriæ: nec possunt simul admitti ut veræ, at simul debent admitti ut probabiles. At probabilitas est virtualis veritas, ut dicebamus, Ergo duæ contradictoriæ possunt esse simul veræ virtualiter. Nulla propositio est quæ realiter nec sit vera, nec falsa. Et tamen omnes dubiæ & incertæ, nec veræ, nec falsæ sunt virtualiter: nam imprudenter adsumentur ut veræ, imprudenter ut falsæ. Prætereà, nulla propositio realiter est simul vera & falsa: & tamen omnis probabilis est simul vera, & falsa virtualiter, non prudenter possum illam admittere, & prudenter possum illam negare. Hæc dicta sint de propositionibus seorsim sumptis; nunc illas consideremus, ut argumentationis sunt partes.

Universalitas moralis.

Probabilitas est veritas virtualis.

Contradictoria possunt esse simul vera virtualiter.

Eadem propositio potest nec esse vera, nec falsa virtualiter.

Eadem potest esse simul vera & falsa virtualiter.

Præmissæ. Conclusiones.

Propositiones, si sint ex parte antecedentis, nominantur *Præmissæ*: &, si inferantur, *Conclusiones*. Possunt & solent has inferre Propositiones Morales, quid enim aliud est Enthymema, quàm quidam virtualis syllogismus; cùm enim dico;

An Enthymema sit syllogismus virtualis?

Petrus est amicus;
Ergo defendendus.

utor argumentatione, quæ virtualiter est integer syllogismus: conclusio enim non nascitur à solâ illâ minori quam expressi; sed ab hac etiam majori, *Omnis amicus est defendendus*, quæ virtualiter existere & influere videtur.

Sicut præmissæ virtuales inferunt conclusionem realem, sic interdum expressæ, & reales conclusionem virtualem. Hanc veritatem uberiùs in Logicâ Scholasticâ, cùm egi de Enthymemate, sum prosequutus: dicta ibi poterunt recognosci: & nunc, ne nihil addere dicar, hoc Distichon ex Oweno subjicio.

Consequentia virtualis.

In mare cornutos jaciendos Pontius inquit.
Pontia respondet, disce natare priùs.

Quàm multa & quàm acutè uno, aut altero verbo Pontia colligit! Cur enim suum maritum oportet nandi artem discere? quia est in mari jaciendus. Ergo ex Pontiæ illo Monito suboritur hic syllogismus:

Pontius est in mare jaciendus:
Omnis jaciendus in mare est cornutus: *& contra*.
Ergo Pontius est cornutus.

An possit subintelligi integer syllogismus?

Eccè quàm rectè in uno brevissimo Monito continetur virtualiter integer syllogismus.

SECTIO III.

De tertiâ Mentis Operatione.

Argumentatio est *oratio*, *in qua ex quibusdam præmissis aliquid necessariò* (aut potiùs *infallibiliter*) *infertur*. Præmissæ præcedunt realiter, cùm expressè, ut cùm dicimus,

Quid argumentatio sit?

Omnis Princeps habet potestatem & authoritatem in Subditos:
Petrus est Princeps: *Tu subditus*:
Ergo Petrus habet authoritatem & potestatem in Te.

Præmissa expressa.

virtualiter, cum subintelliguntur, ut si dicerem.

Petrus jussit:
Ergo teneris facere.

subintelligerem enim, omnem subditum suo Principi obedire debere: Petrumq; esse tuum Principem.

Theologica.

An Deus discurrat?

OCcurrit statim hoc dubium: nimirũ, *An detur discursus in Deo?* Respondeo omnia hîc esse facillima, si cessent æquivocationes.

Quid sit discursus & quotuplex sit?

Vt intelligas quæstionẽ, præscire oportet, quid, & quotuplex discursus sit? Ille discurrit, qui unum infert ex alio; & actus ille, quo unum ex alio infert *Discursus* dicitur. Et est triplex; Realis, Formalis, Materialis. * In discursu reali actuum distinctiones, & prioritates reales sunt. Ita homo, rationis usu præditus, qui nihil de Deo audivit, respiciens Cœlum, uno actu Mundum hunc materialem considerat, & infert alium, quo cognoscit authorem. In discursu formali nulla est distinctio realis, nulla prioritas realis: interim verum est unam rem cognosci, quia cognoscitur alia. Et quando hoc sensu discursus formalis accipitur, tunc *formalis* à formalitate dicitur; quia, non per formas, sed per formalitates proceditur. At, quia *formalis* etiam à formâ dicitur, ut à materiali, seu objectivo distinguatur, tunc discursus formalis idem est ac realis, nam est successio actuum, qui sunt intellectus reales formæ. Fugienda est igitur æquivocatio, cum de formali discursu disseritur. * Discursus materialis se tenet ex parte objecti, & ideò *materialis* vocatur. Qui materialiter discurrit, non cognoscit hominem esse sensibilem, quia cognoscit esse animal, ita ut distinctio, prioritas, & causalitas se teneant ex parte intellectus; sed cognoscit hominem esse sensibilem, quia est animal, ita ut tota distinctio prioritas & causalitas se teneant ex parte objecti. His positis sit

De Discursu reali.

De formali.

An à forma, an verò à formalitate dicatur?

De Discursu materiali.

Deus non discurrit realiter.

Conclusio I. *Repugnat Deo realis discursus*. Demonstratur. Quia in Deo non sunt actus cognoscendi realiter distincti; non est ulla realis prioritas; unde Sanctus Athanasius in Symbolo. *Nihil prius, aut posterius, nihil majus, aut minus*. &c.

An discurrat formaliter?

Conclusio II. *Si discursus formalis à formâ dicatur, ita ut in actibus & non in objecto sit realis prioritas & successio repugnat Deo discursus formalis*. Demonstratur: quia discursus formalis hoc sensu coincidit cum discursu reali.

Deus est una realitas, in qua sunt multæ formalitates.

Conclusio III. *Si discursus formalis à formalitate dicatur, reperitur in Deo*. Patet: quia in Deo Theologi admittunt formalitates, quæ inter se habent formalem ordinem, qui non potest intelligi sine prioritate & posterioritate formali. Has ipsas formalitates distinctio formalis constituit, quæ in diversis Scholis aliter exponitur & denominatur: in Scotisticâ enim dicitur *ex natura rei*: in Thomisticâ *rationis ratiocinatæ*, & in Nominali *rationis ratiocinantis*. Quando Deus cognoscit unam creaturam futuram, ille actus, qui *Scientia Visionis* vocatur, aut meliùs *Visio*, continet tres actus formaliter: videlicet. *Erit quidquid voluero. Ego volo, ego decerno, ut cras pluat. Ergo cras pluet.* Primus actus ad scientiam simplicis intelligentiæ pertinet: secundus est decreti cognitio: tertius attingit pluviam futuram in se ipsa. Si per impossibile primo aut secundo actu careret Deus, tertiò etiam necessario careret. Et ego non possum intelligere Deum cognoscentem pluviam certò futuram, quin intelligam Deum cognoscentem suæ voluntatis efficaciam, & sui liberi decreti existentiam. Sunt, qui hunc discurrendi modum vocent *virtualem* (non enim realis est, ita tamen se habet ac si esset realis) modò in re conveniamus, de verbis non ero solicitus.

Distinctio formalis quid sit, & quomodo vocetur in diversis Scholis?

Quomodo Deus futura intelligat?

Compositio rationis ratiocinatæ.

Compositio rationis ratiocinantis.

De Discursu virtuali.

Deus discurrit materialiter.

Conclusio IV. *Dantur in Deo discursus materiales*. Patet, quia hi nullam imperfectionem, sed maximam perfectionem important; nam in ipsis distinctio & prioritas non se tenent ex parte intelligentis, sed ex parte rei intellectæ. Non cognoscit Deus esse ignem, quia cognovit esse fumum: sed uno & simplicissimo actu cognoscit esse ignem fumumque, & cognoscit ideò esse fumum, quia est ignis: ita ut illud *quia* (illa causalitas) non se teneat ex parte intellectualium actuum, sed ex parte objecti.

De Angelis ut de creaturis agendum est.

HINC VENIENDO ad Angelos, moneo Lectores illos esse creaturas, & de illis sicut de creaturis esse agendum: nam aliqui Theologi ita de illis interdum disserunt, ut videantur velle nescire illos ex nihilo productos fuisse.

Quid Angeli sciant, & non sciant?

Fulgentius Galluccius Ægidii continuator. *in 3. sentent. dist. 14. part. 1. qu. 1. art. 1. pag. 494.* sic inquit. [Sciunt Angeli Beati omnia præterita, & præsentia: sed nesciunt omnia futura, & præsertim futura contingentia. Ergo, quæ nesciunt possunt addiscere, & de novo (circa illa) illuminari. &c. Nullus Angelus est, qui sciat omnia futura, sed continuè fiunt in Angelis illuminationes & revelationes de futuris. &c.] Ergo Angeli ex præteritis, & præsentibus ad futura discurrunt. Pono exemplum. Audierunt Angeli Christum dicentem Petro, *Ter me negabis*. Futuram negationem non intuebantur, non circa præsentia tantùm versatur intuitio. Ergo discurrebant hoc modo.

De quibus discurrant?

Quonam discursu Christum negandum fuisse à Petro cognoverint?

Christus, nec potest decipi, nec decipere.

At

At Christus dixit, se à Petro esse negandum.

Petrus igitur negaturus est eum.

An, qui ante sunt prædestinati, sciant?

Angeli, nisi divinitùs illuminarentur Petrum esse prædestinatum, scire non poterant; pone hoc illos per revelationem didicisse. Ergo statim discurrerent, sic.

Quo discursu Petrum acturum fore pœnitentiam cognoverint?

Omnis prædestinatus morietur in Domino, hoc est, in gratia statu.

Ergo si fortè peccaverit, aget debitam pœnitentiam.

At Petrus peccabit & gratiam amittet, & tamen morietur in gratiâ.

Aget igitur pœnitentiam post ruinam.

Discurrunt etiam circa actus alterum liberos, quos non cognoscunt.

Sic circa futura ratiocinantur Angeli: & quia actus liberos aliorum (aut hominum, aut Angelorum) nesciunt, etiam ut illos rimentur, ratiocinio & discursu juvantur. Verũ enim verò circa res necessarias præteritas præsentes-ve formant materialem discursum, intuitivè enim vident Lunam lucere Solemque: non autem vident Lunam lucere, quia vident Solem lucere: sed vident, quod ideò Luna lucet, quia Sol lucet: ita ut illud *quia* non se teneat ex parte actuum intellectus Angelici, & sit unus actus, quia est alius; sed se teneat ex parte objecti, & sit lux in Luna; quia à Sole in illam derivatur.

Circa quæ materialiter tantum discurrãt?

Cur Luna luceat?

An homo habeat concretas species?

Homo Aristotelicus nascitur, ut tabula rasa, in qua nihil inscriptum est. Homo Platonis habet infusas omnium rerum species: unde intelligere quodammodò sit meminisse. Vterque Philosophus erravit: nam ille avaritia, & iste prodigalitate peccavit. Veritas consistit in medio. Quando enim animam producit Deus, aliquas species in ejus intellectu comproducit, ut saltem natura duce in supremi Numinis, & legis Divinæ notitiam perducatur.

Et quas?

Quomodo judicet, & discurrat?

Speciebus à Deo infusis, necnon suo labore & industria adquisitis utitur postea, & illas componendo judicat, & discurrendo novas rerum cognitiones adquirit. Sed quomodò? Nobis ipsis ignotissimi sumus. Dum vivimus, anima non intelligit sed homo per animã afferente Aristotele *lib. 1 de anim.* Sed hoc videbitur valde difficile. Clariora sunt hæc Augustini verba. *Memoria non meminit, nec intelligentia intelligit, sed homo per memoriam & intelligentiam meminit & intelligit.* Vide Fulgentium Gallucium Ægidii Continuatorem *in 3. dist. 11. part. 2. quæst. 2. art. 2 §. Tertia via.*

Quomodo intelligat?

Augustinus *tom. 3. libr. 15. de Trin. cap. 22.*

An syllogismus mentalis sit unicus actus realiter indivisibilis?

Quærunt Philosophi, *An discursus in homine sit simplex qualitas?* Et opinio negans videtur profectò facilior, & addiscendæ Logicæ accommodatior. Interim opposita, sicut subtilior, sic etiam ingeniosior est. Si primum; major, minor, & conclusio in discursu distinguuntur realiter: si secundum, distinguuntur formaliter; aut ex natura rei, aut ratione ratiocinata, aut ratione ratiocinante juxtà diversas Scholasticorum opiniones.

N O T A.

Omnes argumentationum species, quibus Scholastici utuntur in Philosophia Naturali, ancillantur Theologiæ Virtuali & Morali: sed quia inter cæteras fortissimi sunt Adscensus, Descensus, & Syllogismus; de illis specialiter acturi sumus.

ARTICVLVS I.

De Adscensu & Descensu Morali.

Adscensu recognoscimus singularia, & inde universaliter pronunciamus. Tolle illum & fere omnes Positiones universales auferes. Sic ascendimus. *Ignis A est calidus, Ignis B est calidus, Omnis ignis, quem videre potuimus est calidus; nemo ignẽ frigidum vidit: Ergo omnis ignis est calidus.* Et hinc hoc Axioma deducimus. *Quod de singulis individuis cognitis determinatè probatur, & de nullo ignoto potest positivè negari, prudenter de universis asseritur.*

Vnde nascantur universales?

Descensu ab universali ad singulares Propositiones devenimus, ut *Omnis homo est risibilis; ergo Petrus est risibilis, Ioannes est risibilis, Alexander. &c.*

Vnde probationes particularium?

De reali Adscensu & Descensu egi Articulo præcedenti: at nunc eram acturus de syllogismo. Virtuali, quarè igitur con-

controversiam hinc implico, de Adscensu & Descensu Virtuali disputando? Quia Adscensus & Descensus sunt quidam syllogismi Virtuales: quod breviter sum probaturus: &, ut clariùs possim, hæc exempla propono. Sic descendo.

Cur hic de Adscensu & Descensu Virtuali disseramus?

Omnis homo est animal.
Ergo Petrus est animal.
Ergo Ioannes est animal. &c.

& sic etiam adscendo.

Ioannes est animal.
Petrus est animal.
Et cæteri simili modo.
Ergo omnis homo est animal.

Ajo istos duos discursus esse veros syllogismos in mente, & in lingua esse syllogismos virtuales: habent enim virtualiter unam propositionem, qua addita erunt syllogismi perfecti. Considera lineas sequentes.

Descensus virtualiter est Syllogismus.

Da	Da	
•	ri	*Omnis homo est animal.*
	i.	*Atqui Petrus est homo.*
ri		*Ergo Petrus est animal;*
i.		*Atqui Ioannes etiam est homo.*
		Ergo etiam Ioannes est animal. &c.

Nemo igitur dubitare poterit, omnem Descensum esse quemdam syllogismum Virtualem. Idem de Adscensu erit dicendum, & ut probetur, considerandum est, quid importet illa linea, *Et cæteri simili modo.* Illam interpretor, ut æquivaleat huic, *Qualem essentiam habet unus homo, talem habent universi homines.* Et sic inde discurrendo progredior.

Etiam Adscensus virtualiter est Syllogismus.

Omnes homines habent essentiam, quam unus homo habet.
Sed Ioannes est homo.
Ergo omnes habent essentiam, quam Ioannes habet.
Sed in essentiâ, quam Ioannes habet, est animalitas.
Ergo omnes homines habent animalitatem.
Ergo omnes homines sunt animalia.

Est bonus syllogismus; & ad Dialecticam Obliquam pertinet; & est formatus illo modo, qui nominatur *Talis-qualis.*

Theologica.

An utatur Adscensu Deus?

OMnia clarè, & distinctè cognoscit Deus, adeoque in ipso idem est dicere *Omnes* ac singulos expressè intueri, adeoque nec ascensu, nec descensu ipse utitur, at nos cum Deum cognoscimus, ascendimus, descendimusque. Dicimus enim contra Arrianos & Photinianos, *Omnis persona Divina est infinita & consubstantialis Patri Æterno. Ergo Verbum. Ergo Spiritussanctus.*

An nos cùm Divina tractamus?

Moralia.

De maximis moralibus.

SUas Ethica debet habere Maximas, quibus sua argumenta conficiat; & nisi universales istæ sint, nihil securè & indubitatè convincent. Sed inquiris, Quo modo ad notitiam harum Maximarum ascendes? An-ne omninò sufficiet unum casum singularem vidisse, ut universale judicium efformes?

Moralia, & Naturalia sūt analoga.

Puto de Moralibus sicut de Naturalibus philosophandum esse; & quia in Naturalibus hæc est mala consequentia, *Petrus est albus, Ergo omnis homo est albus:* bona hæc, *Petrus est animal, Ergo omnis homo est animal*, resolvo ex particulari aliquando universalem sequi, aliquando non sequi. Propositionum naturalium aliæ essentiales & necessariæ, & aliæ contingentes sunt; Quidquid uni individuo essentialiter competit, omnibus competit, & ideò à singulari ad universale securissimè procedi potest; at in materia contingenti non item. Pono facilem Regulam; *Prædicabilia communiter recepta quinque sunt; Genus, Species, Differentia, Proprium & Accidens. E propositione particulari aut singulari ultimi prædicabilis malè infertur universalis: bene ex particularibus & singularibus cæterorum omnium prædicabilium.* Addo exempla. Istæ sunt bonæ consequentiæ; *Hic homo est animal, Ergo omnis homo est animal. Hic Philosophus est homo, Ergo omnis Philosophus est homo. Hic homo est rationalis, Ergo omnis homo est rationalis. Hic homo est risibilis, Ergo omnis homo est risibilis.* mala autem hæc, *Hic homo est dives, Ergo omnis homo est dives.* Hinc ad Ethicam veniens Positiones morales in moraliter essentiales, & moraliter accidentales subdivido, & ex una singulari prioris generis universalem infero. Intulit mecum olim ex Ethnicis Ovidius, ex Catholicis Bonifacius VIII. intulerunt & alii. Ovidius 2. *Trist.* sic.

Ex particulari interdum infertur positio universalis, sed quando?

Sunt quinque Prædicabilia. Ex quatuor prioribus ex uno ad omnia argumentum procedit.

Rerum moralium aliæ sunt morales & aliæ moraliter accidentales.

Cur aliquid vidi? cur noxia lumina feci?
Cur imprudenti cognita culpa mihi est?
Inscius Actæon vidit sine veste Dianam;
Præda suis canibus, nec minus ille fuit.
Scilicet in Superis etiam fortuna luenda est:
Nec veniam, læso Numine, casus habet.

Ex una ad omnia.

Ecce tristis Poeta ex uno aut altero particulari casu eruit universale dogma: sic enim

Nimium Principes sunt delicati: in eos soli peccant, qui displicent.

enim videtur discurrere. *Ego involuntarius peccavi, & punior; Actæon involuntarius peccavit, & punitus fuit: Ergo quicumque in Principes vel involuntarius peccaverit, punietur.* Nec malè; quia considerata malitia temporum, & impatientia Principum, puniuntur universi, qui peccant, & peccant universi, qui displicent.

Martialis Hispanus.

Nec aliter philosophatur meus Martialis, qui sic Sextum alloquitur.

Quæ te causa trahit, vel quæ fiducia Romam,
Sexte? quid aut speras, aut petis inde? refer.
Causas, inquis, agam Cicerone disertius ipso;
Atque erit in triplici par mihi nemo foro.
Egit Atestinus causas & Civis: utrumque
Noras; sed neutri pensio tota fuit.

An agere causas sit utile?

Et ex uno vel altero casu particulari consequentiam communem & universalem deducit; sic enim arguit, *Atestino non fuit data pensio; non fuit etiam data Civi; ergo jam decretum in Senatu est, ne ulli Iurista pensio detur; quia aliàs tantis viris ea negari non posset.*

Virgilius ex uno, aut altero exemplo colligit, ætati fidendum non esse *Ecloga* 2. sic ait,

An ætati fidendum?

O formose puer, nimium ne crede colori:
Alba ligustra cadunt, vaccinia nigra leguntur.

ubi ex uno vel altero particulari universalem positionem deducit.

Et 4. *Trist.* Ovidius, ut probet Virtutem in adversis fulgere, eodem modo procedit.

An virtus splendeat?

Hectora quis nosset, fælix si Troja fuisset?
Publica virtutis per mala facta via est.
Ars tua Typhi jacet, si non sit in æquore fluctus;
Si valeant homines ars tua Phœbe jacet.
Quæ latet inque bonis cessat non cognita rebus,
Apparet virtus arguiturque malis.

ubi vides à tribus tantùm casibus universalem positionem deduci. Nec à multo pluribus *Metam.* 1. hanc universalem Maximam; videlicet, *Nemini fidendum esse*, intulit. Pono formalia verba.

An alieni credendum?

—— Non hospes ab hospite tutus.
Non socer à genero: fratrum quoque gratia rara est.
Imminet exitiò vir conjugis, illa mariti:
Lurida terribiles miscent aconita novercæ;

FILIVs ante DIeM patrIos InqVIrIt In annos. [1568.]

N. B. Aliqui Critici ultimum versum Filius. &c. jubent esse chronologicum, & ab Ovidio, etiam inscio, notabilem historiam prædici. Scientibus loquor, & ideò non debeo pluribus verbis rē notam universis tractare.

Ab uno etiam singulari Seneca Epistola XX. ad universale confidenter adscendit, & quia ejus testimonio sum usus in Dedicatoria ad Principem Lobkovitzium, quæ illi meo libro, qui *S. R. Imperii Pax*, inscribitur, præfixa est, tibi me reddam, & aliquas lineas resumam. Sic ibi dixerim, *Non armis Ego tuis, sed tuis oculis egeo, ut qui frequenter placui auditus, placeam lectus, nam tanti Ego sinceritatem tuam, tanti prudentiam æstimo, ut quia assentiris, non jam unum aut alterum, sed millenos amulos generosè contemnam. Assentiris, quin legis, & Te Duce assentientur universi qui legent; nimirùm, qui tibi sunt similes; qui probi & docti.* *Hispanus Seneca*: Si de me Vir bonus sentit, eodem loco sum, quo si omnes boni idem sentirent: Omnes enim, si me noverint, idem sentirent. Pax illis idemque judicium est, æquè verò (*enim*) sentitur ab his, qui diffidere non possunt. Apud malos dissimilia judicia sunt, dissimiles affectus. Apud eos falsa sunt, quibus assentiuntur, numquam autem falsis constantia est. Variant & diffident. *Et quia non solùm tu Vir bonus es, sed & magnus, doctus, & Princeps; & tamen à me stas; habeo pro me omnes bonos, omnes doctos, omnes Principes, & omnes magnos. &c.* Sic Ego in illâ Epistolâ, urgens verba Senecæ, quibus etiam *in Epitome Annalium Baronii, to. 1. in Prologo*, utitur Spondanus. [Sed inquiris, *An seriò loquendo legitimus iste Ascensus sit, qui instituitur à Seneca? An bene proceditur ab uno ad omnes?* Respondeo Propositiones debere dividi in duas classes; videlicet in certas & probabiles. Si agamus de certis certitudine fidei, idem unus Catholicus credit, quod omnes Catholici: si de certis certitudine demonstrationis evidentiæ, cui unus Vir doctus assentitur, universi assentientur. Cæterùm in materia probabili, si Certa consequentia quæratur, male arguitur ab uno ad alterum: ubi enim latet Veritas, nulla est ab uno singulari contingenti vel libero ad alterum singulare inferendi securitas. Interim, si Probabilitate contenti simus, Argumentatio fluit. In Defunctorum Missâ modulatur Ecclesia.

Assentiris, Ergo universi probi & docti assentiuntur.

An bene adscendat Seneca?

Ab uno aut paucis non infert certam Cōsequentiam Inductio.

Qui Mariam absolvisti,
Et latronem exaudisti,
Mihi quoque spem dedisti.

Infert Probabilitatem & Spē.

Et hinc duplex debet argumentum deduci: nam peccator discurrere potest primùm sic.

Maria habuit verum suorum peccatorum dolorem, & gratiam consequuta est.

 Sed

Deum daturũ gratiam habenti verum suorum peccatorũ dolorem, infallibile est.

Sed & latro similiter verum dolorem habuit, & gratiam consequutus fuit.

Ergo & ego, si verum etiam dolorem habeam, gratiam consequar.

Et tunc non erit consequentia probabilis, sed infallibilis: nam Deus mentiri non potest, & ideò verè pœnitentibus concedet gratiam, quam promisit; dixit enim per Isaiam. *Derelinquat impius viam suam, & vir iniquus cogitationes suas, & revertatur ad Dominum, & miserebitur ejus & ad Deum nostrum, quoniam multus est ad ignoscendum.* Hic autem non habet locum spes: ergo Rhythmus non loquitur hoc sensu. Sed quo? Aio peccatorem posse secundò sic discurrere.

Isaiæ 55. h. 7.

Ad Spem sufficit Probabilitas.

Tanta est Dei misericordia, ut efficacem gratiam Mariæ ad agendam pœnitentiam concesserit.

Sed & latroni similiter efficacem concessit.

Ergo habeo spem, ut mihi etiam gratiam efficacem concessurus sit.

Consequentia modalis est, & secura. Si autem loco *Spei* poneretur *Certitudo*, claudicaret illatio: nam ab exemplo habetur Probabilitas, quæ ad spem sufficit; non autem habetur Certitudo, quæ sine necessitate aut infallibilitate reperiri non potest.

Necessitatem aut Infallibilitatem in præsentis certitudo requirit.

An sit bona consequentia?

Bonifacius Papa VIII. videtur improbitatis impulsum ad evidentem potiùs, quàm ad probabilem reducere; nam in Sexto Regulam VIII. scribit, aitque; *Semel malum, semper malum præsumi.* cui Hispanus consonat, dum inquit, *Quien haze un cesto, hará ciento.* ubi ut audies, *Semel, ergo semper*, ait Pontifex; & *Semel ergo centies*, Hispanus; Sed hoc ipsum suas patitur limitationes. Dico igitur, *Semel ita enormiter malum, ut non accidentaliter, sed quasi essentialiter & naturaliter peccavisse credatur, præsumendum semper (saltem in illo genere) fore malum.* non tamen illum, qui ex fragilitate, violentia, metu, aut aliquo alio gravissimo infortunio delinquit. Porrò, qui ab extrinseca violentia victus, & quodammodo coactus peccavit, non semper peccaturus præsumitur, non enim semper violentiæ externæ perseverant. Ille autem, qui propria malitia peccavit, nisi veterem hominem per sinceram pœnitentiam exuisse constet, semper malam indolem habere creditur, & semper peccaturus præsumitur; sed præsumitur: non enim Certitudinem dicit Præsumptio, sed prudentem & gravem aliquam Probabilitatem: quæ enim cum infallibilitate conjungitur, impropriè *Præsumptio* nominatur.

Semel, ergo semper.

Semel, ergo centies.

Aliter peccat, qui ex malitia, aliter qui ex metu & externa violentia.

Pœnitentia præsumptionem elidit.

Illa Regula, *Quod semel placuit, amplius displicere non debet.* vel aliter. *Quod semel placuit, semper placere debet.* huc non pertinet. Nam agit de contractibus, qui tametsi, dum ineuntur, à placito contrahentium dependeant; semel initi perstant, & non possunt ab altero, altero dissentiente, rescindi. Non enim licet alteri mutare dictamen aut voluntatem cum alterius injuria. Pono exemplum. Vendidisti domum tuam Ferdinando. Vt contractus fieret, ut tibi placeret illam vendere, ut illi placeret illam emere; necessarium fuit. At semel consummato contractu, quod semel placuit, semper placere debet; nam ille contractus, qui *in fieri* à tua voluntate pendebat, *in facto esse* à tua voluntate non pendet: quoniam invito te manebit, quamdiu Ferdinando placuerit. Quid, si utrique displiceat? an-ne poterit ab utroque resciendi? Videretur, quòd sic: nam quicumque effectus per easdem causas destruitur, per quas producitur. At mihi videtur, quòd non. Et attende. Non possunt contrahentes facere, ut contractus, qui fuit validus, nunquam fuerit validus; at illum possunt tollere novo contractu. Quam ob rem, in casu proposito, Tuam Ferdinando domum vendidisti; & contractus fuit validus; poteris illam emere à Ferdinando, & hac via domum recuperare: at non poteris ita rescindere priorem contractum, ut qui semel fuit validus, nunquam validus fuerit. Quam ob rem, si illa domus, ita meæ Ecclesiæ sit obnoxia, ut quoties vendatur, pendat pretii partem vigesimam non patiar ego, ut dicas, *Fuit recisa prior venditio, ergo nil debetur Ecclesiæ*: sed reponam. *Fuit bis vendita domus, ergo bis debet meæ Ecclesiæ pendi pars vigesima.*

An, & quando mutare voluntatem non liceat?

Quid requiratur, ut validè contractus fiat?

An possint rescindi contractus?

Rescinditur novo contractu.

Illa Evangelii verba, *Qui in uno delinquit, factus est omnium reus.* juxta virtualem debent sensum exponi. Non est sensus, ut qui violavit unam legem, censendus sit universas violasse; non enim, aut à Deo divinitùs, aut à Prætore humanitùs ob adulterium v. g. punietur, qui homicidium commisit. Sed agitur de pœna damni, de exclusione ab Empyreo. Nam, qui multas virtutes exercendo multos gradus gratiæ adquisivit, & ad multos gloriæ gradus jus habet, si tamen unicum scelus mortale perpetret, omnem gratiam, & omne jus ad gloriam perdit, ac ita se habet (nempe, ut ex justitia cœlum postulet) ac si tota vita nullum actum meritorium fecisset. Habemus hujus veritatis imaginem in jure Civili. Sunt crimina, quæ expiantur omnium perditione bonorum. Pone Franciscum suis meritis multa fuisse lucratum, plura illi à Republica

An, qui unum peccatum commisit censendus sit perpetrasse universa?

Locus hic aliis radiis dilucidatur. disp. 21. art. 7.

Exemplum ex Iure Civili.

blica deberi: si tamen illud crimen committit, quod ipso facto habet omnium honorum predicationem adnexam, ita se habebit, ac si nunquam servivisset Reipublicæ, ac propterea universa quæ habet & quæ ob priora merita erat consequuturus perdet.

Ascensus ab uno ex privilegio.

POtest hic ipse Ascensus esse bonus in rebus moralibus, quando videlicet, Privilegium unius universis conceditur. Pono exemplum. Omnibus Religionibus aut ferè concesserunt Summi Pontifices *Participationis Privilegium*; & ne fortè sit aliqua, quæ id nondum impetraverit, eas omnes, quæ illud impetrarunt, *Participantes* dicere possumus & solemus. Et hac doctrina præmissa sic discurrimus.

Privilegium Participationis.

Benedictini habent privilegium N.

Ergo omnes Religiones Participantes illud habent.

Vbi vides quanta securitate ab uno ascẽdatur ad omnia.

Hinc intelliges D. Pauli Dialecticam, qui ab aliquibus illegitimè discurrisse putatur, cùm dixit 1. Cor. 15.

An valeat consequentia à Christo ad omnes Christianos?

Christus resurrexit:

Ergo & nos resurgemus.

Et efficacia horum Ascensuum ista est: quia in primo exemplo supponitur istud Principium, *Quidquid uni Religioni concessum, omnibus est concessum*, & in secundo istud, *Quidquid Christo tanquam Capiti & Duci conceditur, id ipsum omnibus membris & affeclis etiam conceditur.*

N. B. Isti Ascensus sunt boni, quia hæc Enthymemata virtualiter sunt integri syllogismi. Illos sic compleo.

Ex dictis collige hos tres Ascensus bonos esse.

I. *Hic homo est rationalis;*
Ergo omnis homo est rationalis.

II. Christus resurrexit à mortuis;
Ergo omnes etiam resurgemus.

III. *Cistertiensib. est concessum hoc. &c.*
Ergo & cæteris etiam Religiosis.

Hic homo est essentialiter rationalis. Sed omnes homines sunt in essentia similes. Ergo omnes homines sunt rationales.

Christus resurrexit. Sed privilegia capitis ad membra extenduntur. Ergo & omnes resurgent.

Cistertienses habent hoc privilegium. Sed privilegia Cistertiensium omnibus Religionibus communicantur. Ergo omnes Religiosi habent hoc privilegium.

Primus habet efficaciam à rerum naturâ, quia est materia universalis naturaliter & necessariò: omnes enim homines à natura suâ habent, quod in rationalitate non differant. Secundus habet efficaciam non quidem à natura rei, non enim repugnantiam involuit Christum resurgere reliquis hominibus non resurgentibus. At illam habet à libero Decreto Dei statuentis omnia verificanda esse (suo tamen modo) in membris, quæ in capite: omnia in hominibus redemptis à Christo, quæ in Christo eorumdem Redemptore. Et tandem tertius efficaciam habet: non ipsam à natura rei, aut ipsorum extremorum essentia; non ipsam à Decreto Divino; sed à libera Pontificis dispositione: qua manente, bene ascenditur ab uno ad multa: qua revocata, illegitimus esset Ascensus.

An ab opinione Magistri ad totam Scholam & omnes Discipulos valeat Adscensus?

SVnt qui Magistrorum sententias in discipulis, sunt qui discipulorum in Magistris examinent: & sunt, qui hoc ipsum examen incertum & fallibile existiment: & hanc ob rem inquiris, An istæ consequentiæ sint bonæ? I. *Est sententia Christi, Ergo omnium Christianorum.* II. *Est Christi, Ergo omnium Romanorum sive Catholicorum.* III. *Est Aristotelis, Ergo omnium Peripateticorum.* IV. *Est Augustini, Ergo omnium Augustinianorum.* V. *Est Benedicti, Ergo omnium Benedictinorum.* VI. *Est Bernardi, Ergo omnium Cistertiensium.* VII. *Est D. Thomæ, Ergo omnium Dominicanorum.* VIII. *Est Scoti, Ergo omnium Franciscanorum.* Et transeundo ad Hæreticos & Infideles. IX. *Est Mahometi, Ergo omnium Maurorum, Turcarum, & Persarum.* X. *Est Lutheri, Ergo omnium Lutheranorum.* XI. *Est Calvini, omnium Ergo Calvinistarum.*

Exponitur quæstio.

Proponuntur undecim difficultates.

Et respondeo Magistros & etiam Discipulos posse redigi in classes; nam vel Magister infallibilis est, qui decipi nequeat, qui decipere nolit aut non possit, & in tali casu dissiperent eiusdem discipuli, si in rebus ab illo clarè dictis, aut deficerent aut dubitarent. At non obstante infallibilitate doctrinæ, possent inter se dissentire Discipuli, primò in quæstione, *An dixerit?* secundò in quæstione, *An eius verba sic intelligi debeant, vel sic?* quod si Magister errare aut decipere queat, præter has duas quæstiones adhuc agitari possent non paucæ; possent enim dicere tertiò, *Se suum Doctorem sequi in practicis, non in speculativis; in moralibus, non in scholasticis; in theologicis, non in philosophicis; in talibus, & non talibus*: & possent quartò, *Se illum admittere, non quidem ut jacet, sed ut à tali discipulo exponitur.* admittunt enim Aristotelem Dominicani, Franciscani, & Nominales, at primi non illum secundum expositionem Scoti, non secundum subtilitates Ochami, sed secundum meditationem & interpretationem D. Thomæ; secundi ita illum intelligi volunt, ut ab Scoto traditur: & ultimi Ochami Commentarios sequuntur. Et ut moralia etiam exempla adjungam, Lusitani Iustinianum admittunt, non à quocumque sed ab Accursio explicatum: quos aliæ gentes imitantur. *His positis* respondeo ad singula.

Deciditur.

An possint diffidere Discipuli?

Quo debeat modo intelligi Aristoteles?

Quo Iustinianus?

AD

De doctrina Christi & christianorum.

Ad primum dico, doctrinam Christi non esse omnium Christianorum; nam tametsi hodie sententiâ universorum Christus sit Deus, & qui nequeat decipi, vel decipere, est quæstio adhuc inter Catholicos & Hæreticos de canone sacrorum librorum, & quæritur, qualem cognovit Christus. Ubi in textu conveniunt, adhuc differunt in expositione, nam Catholici non quamcumque admittimus, sed quam Concilia Generalia; & illi sunt spiritu privato contenti. Sed quia posteà & ipsa Concilia, multa nondum loca exposuerunt, & multa adhuc tradiderunt obscurè, adhuc inter ipsos Catholicos habeatur controversiæ probabiles, quæ salva fide disputantur. Hinc patet quid debeat responderi.

De Librorum Canonicorum Canone.

De Textus ipsius intelligentia.

An Concilia generalia sint admittenda?

Ad secundum. Omnes enim Catholici admittunt has. Liber Veteris testamenti, quem Christus admisit, ut dictatum à Spiritu sancto, Canonicus est. Quod Christus dixit, verum est; omnes expositionem Conciliorum Generalium admittunt, & tamen sæpe in expositione ipsorum Conciliorum dissentiunt.

Dividitur in varias Scholas Peripatus.

Ad tertium dico multas esse Peripateticorum Scholas, & in singulis esse Doctores, qui existiment, & affectant ibi & non alibi tradi doctrinam sinceram Aristotelis. Averroistæ reliquas Scholas condemnant, Thomistæ Averroistas, utrosq; Scotistæ & Nominales regerunt, & tamen omnes se uni & soli Aristoteli inhærere gloriantur. Excipiunt singuli illas ejus sententias, in quibus erravisse dignoscitur, à Fide enim edocti scimus dari Creationem, mundum habuisse initium, Animas hominum esse immortales, & alia quę nescivit Philosophus.

Errores Aristotelis.

De doctrina Augustini.

Ad quartum dico mirum non esse, si nemo in omnibus sequi Augustinum velit, quem constat se non fuisse sequutum in omnibus. Interim Prosper videtur in ejus verba juravisse, posseque Sancti Doctoris mentem, ubi obscura, dilucidari ex Prospero. Augustinus Academicus fuit, Peripateticus verò Sanctus Thomas; & quia iste veneratus fuit illum, & in omnibus, aut ferè sequutus, habemus in Divi Thomæ operibus lac purpureum, saphiros candidas, hoc est Augustinum indutum Peripatetico colore.

An se ipse semper: an ipsum semper sequatur Prosper?

Augustinus Platonicus. Thomas Peripateticus.

Sed quia hoc ultimo sæculo se Augustinianos vocirant Lutherus, Calvinus, & ferè omnes juniores Hæretici, notari volo eâdem libertate, & malitiâ, quâ Sacram Paginam, ab ipsis Augustini sententias obtorqueri, lacerantur, truncantur, obnubilantur, ut coralo similes alterius coloris sint in mari, in fonte, & alterius diversi, aut adversi extra fontem.

An Hæretici sint Augustiniani?

Color corali.

Ad quintum & sextum respondeo multas esse evidentisimè defensas à D. Benedicto opiniones, plurimas à D. Bernardo, quas Benedictini, & Cistertienses non tuentur; pauci enim sunt, qui horum Sanctorum Patrum perscrutarunt sententias; pauci, qui illas intelligant, aut propugnent. Nos olim Salmanticæ & Lovanii illas eruere & defendere cœpimus; sed quia uterque Patriarcha plus Spiritui Sancto, & plus rationi defert, quàm Aristoteli, aut Platoni, non libenter auditur à Peripateticis, aut etiam Academicis, qui in verba suorum Philosophorum conjurarunt. Sed quia Philosophiam Benedictinam dedimus, non est cur impræsentiarum hæreamus.

De D. Benedicti & Bernardi opinionibus.

Nec Platonem, nec Aristotelē sequuntur.

Ad septimum dico, multas D. Thomæ sententias explodi à Patribus Dominicanis, quod sint contra antiquos Thomistas; ac si non essent hodie nobilissima ingenia, quæ corrigerent antiquorum errores. Liberè loquar. Ante Typographiæ inventionem, qui omnia D. Thomæ Opera haberet, vix unus privatus Doctor fuit: fortè in ditiorum Monasteriorum Bibliothecis reperirentur manuscripta, at pauperiora loca expensas subire non poterant. Hinc fuit quod veteres Thomistæ ex uno, aut altero Sancti Doctoris libro mentem ejus Angelicam eruere voluerint, & librorum defectu multa loca non viderint, aut recognoverint, in quibus loquebatur clariùs. Hinc quod sæpè ejusdem, nec mentem, nec sensum tetigerint, quod clarè juniores observant, cùm nova editione usi, Tabulæ copiosissimæ auxilio plura loca conferunt, & conciliant; unde sperandum erit, ut ante paucos annos habituri simus Philosophiam verè Thomisticam, eamque suaviorem & probabiliorem.

De antiquis Thomistis.

Ante Typographiæ inventionem, qui omnia haberet Angelici Doctoris Opera, rarus erat.

Philosophia verè Thomistica nondum edita.

Addo in plurimis tam Philosophicis, quàm Theologicis, ipsosmet Thomistas subdividi, & pro oppositis omninò sententiis Angelicum Doctorem adducere: quod optimè notavit Poza Elucidarii Deiparæ *lib. 4. tract. 5. cap. 2. mihi pag. 1209. a.*

Thomistarum secta.

Subjungo multos fuisse Thomistas, qui non solùm ignorantes quid Sanctus Doctor senserit, aut fortè probabiliter ejus mentem rimantes, sed certa scientiâ, & consilio eum voluerunt deserere, & sequi rationis, aut pietatis impulsum. Et ne multis meum Lectorem gravem, dabo Hervæum & Cajetanum, duos Thomistarum Principes; & si Doctoris Angelici Schola Cœlum est, duos Athlantes. Et tamen Hervæus in Epistolas ad Galatas, & Hebræos Commentarios scripsit, & in ipsis frequenter Divo Thomæ opponitur.

An aliquando Angelico Doctori contradicant?

Et

Et Cajetanus in omnes Epistolas Pauli Illustrationes edidit, D. Thomæ, & multis etiam Patribus contradicentes, quod & ipse animadvertit, & scripsit, *Majores sequi nil esse aliud omninò quàm nostra condemnare ingenia, & nos privare & ratione & judicio*. Sed hæc pro Divo Thoma satis: nam iterum iterumque ejus authoritatem ad examen & ponderationem reducemus.

An debeamus semper priores sequi?

AD OCTAVUM dico. Decisiones Scoti esse paucissimas, pleraque ab ipso (quod & Patres Franciscani fatentur) indecisa relinqui; committique discipulorum genio. At hic ipse est triplex. Alii enim, ubi nihil ab Scoto resolvitur, eam sequuntur contradictionis partem quam Scotistæ veteres, & non aliter putant debere subtilem Doctorem intelligi. Alii ingeniis consulunt, & ut hæc exerceantur, eam partem eligunt, quam Thomistæ rejiciunt, ut inter has Scholas perpetua sit differentia & contentio. Alii libertatem amantes, illam eligunt partem, quam judicant probabiliorem, plausibiliorem, aut etiam nonnunquam faciliorem.

De doctrina Scoti.

In tres Sectas dividuntur.

AD NONUM dico, sicut sub uno, & eodem Evangelio multæ sunt hæreses, sic sub uno & eodem Alcorano multas esse opiniones & sectas. Aliter intelligunt & exponunt Mahomethū Saraceni & Agareni; aliter Mauri, aliter Persæ. Afri obtusioris ingenii homines, sequuntur literā; & Persæ mente & animo altiori omnia ad sensum moralem reducunt, & à cæteris appellantur hæretici, quod Alcorani nugas, quæ realiter impossibiles sunt, ad anagogicos sensus reducant.

De Alcorano, & doctrina Mahometi.

Suas habet Sectas.

AD DECIMUM dico, non esse Lutheranum hodiè, qui sequatur Martinum Lutherum in omnibus: Varius fuit; & quia multi modi mentiendi sunt, prout tempora tulerunt, diversissimas sententias habuit. Nec omnia nostra dogmata negavit simul; sed paulatim, & causam rogans, dissidentes discipulos etiam in eâ adsignandâ reperio. Alii ad Theologiam, & alii ad Politicam volunt recurrere. *Dicunt illi* Lutheri mentem fuisse divinitùs illuminatam, non quidem luce tantâ, quâ posset omnes errores Romanæ Religionis respicere, sed quâ aliquos. Se gratiæ illum ductui permisisse, & quia facienti, quod in se est, non denegat gratiam, hoc est, subjicienti se primæ, non denegat secundam, obtinuisse secundam lucem, tertiamque, & tandem omnimodam, quâ omnes perciperet Romanæ Religionis errores. *Sed contra. isti* Deum Luthero omnes Fidei Articulos simul revelasse, at illum non omnes simul prædicasse, debebat enim doctrinam accommodare Auditorum, & Lectorum ingenio, illisque tanquam parvulis in Christo, lac dedisse non escam; eisdemque jam fortioribus & instructioribus majora arcana propalasse. Et quidem Lutheri hæresis causam nemo est Lutheranus, aut etiam Romanus, qui ignoret. Erat vafer & prudens Hæresiarcha, & ut Papæ noceret, malè moratis populis adulabatur. Cum urgeretur, ad Generale Concilium appellavit, interposita etiam suorum discipulorum protestatione, à qua illi *Protestantes* sunt dicti. Sed quo appellavit animo? quantâ sinceritate? ipsemet Lutherus Epist. 5. ad Philipp. Melan. 20. Iulii anno 1530. *Postea quàm hac mendacissima diabolorum capita ludunt, in promittendo Concilium liberum; sic volo & ego cum eis ludere, ab eorum somniis appellare ad illud ipsum Concilium, quod tamen nunquam futurum est, ut ego intereà in pace agam*. Putabat Concilium non esse possibile, & tamen appellabat ad illud. Ecce non omnia, quæ negabat animo, negabat lingua, sed illum in obstinatione & infidelitate fovebat, & hanc tempori accommodabat.

An Evangelici sequantur Martinum Lutherum?

Diversis temporibus tradidit sententias diversas.

An paulatim in veritatis cognitione profecerit?

An doctrinam Auditorū captui attemperaverit?

Lutherus qualis?

Vnde sint dicti Protestantes?

Cur ad Concilium appellavit?

Porrò ipse, nec sibi unquam, nec discipulis suis suadere potuit, vera esse quæ concionabatur, non enim illa prædicabat, quod vera crederet, sed ut opponeretur Pontifici, quem odio intensissimo persequebatur. Proderit audire Ioannem Mathesium in Concione XII. de vita Lutheri; ait enim *M. Antonium Musam prædicantem de se Lutherum admonuisse, quod ipsemet non crederet, quod aliis prædicabat: dixisse verò Lutherum; Benedictus ergo sit Deus, cum idem aliis, quod mihi usu venit: huc usque enim id mihi soli usu venire credidi*. Vnde Lutherus ipse in Sermone de Hierusalem, *Neque vides*, ait, *durissimam plagam Dei, quâ nos punit per innumeros falsos fratres & sectas, quas nobis undequaque immittit? qui tam securè prædicant perinde ac si Spiritum Sanctum penitùs devoraverint. Et quos veluti omnium optimos existimavimus, illi nunc homines usque adeò dubios reddunt, ut penè ignorent omninò quid vel facere vel omittere debeant*. Augustanæ confessioni addictos *Protestantes*, vulgus, & Lutherus *suos bonos Lutheranos*, & reliquos discipulos suos *Pseudolutheranos* appellat. Ecce varias Lutheranorum Sectas, etiam sub ipsum defectionis initiū Ioannes Funccius in Chronolog. ad ann. 1517. observat & ait, *Optarim, ut quidam tanta veneratione legerent ea* (Lutheri Opera) *& tanto pietatis Zelo, quanto fortassis ad errores suos ex his stabiliendos & Ecclesiæ molestias augendas studio flagrant:*

An Lutherus sciens & volēs falsa fis concionatus?

Qua persuadebat aliis, haec sibi persuadere non potuit.

Quales sint Prædicatores Lutherani?

Lutheranismus subdividitur in varias sectas.

tunc

tunc me-herclè tot rixarum, tot maledictorum & execrationum inter eos non esset, qui sanctissimi viri illius discipuli & dici & esse volunt. Ecce quanta inter Lutheranos opinione hominis Lutherani sit dissentio!

Calvinianorũ secta.

AD UNDECIMUM dico esse plurimas Calvinianorum Sectas; nam tametsi, ut asserit CartWrightus, Puritanorum Coryphæus lib. 1. pag. 33. *non recusent Calvini judicium in quacumque re controversâ*; subdividuntur; quia controversam rem esse illam nonnulli dicunt, quam alii indubitatam, certamque: & ubi ad Calvinum recurritur, non omnes illum exponunt eodem modo, & ideò in hæreses plurimas subdividuntur. Sunt & alii, qui supra Calvinum sapiunt, & ejus testimonia recusant; unde Paræus Heidelbergensis, *Esto id dicat Calvinus,* ait, *non tamen propterea id dicturi sunt Calvinistæ*; unde contendit Calvini sententiam de Deo authore peccati, injustè Calvinistis imponi, & ait,

An etiam contradicant Calvino?

Vos quoque promissi memores, delete liturâ
Ingenuâ STARUM, *impegistis quod malè nostris.*

An Deus author peccati sit, Calvinistarum sententia?

ubi errorem, quem esse *Calvini* fatetur, *Calvini-starum* esse pernegat.

NOTA.

Argumentum à Magistro ad discipulos:

POsset hic statim inquiri, an sicut à Magistro ad discipulos, ita etiam à discipulis ad Magistrum valeat consequẽtia? An scilicet, sicut solemus dicere, *Hæc est sententia Calvini. Ergo & Calvinistarum. At Paræus est Calvinista. Ergo hæc est sententia Paræi*: sic similiter possimus dicere, *Hæc est sententia Paræi: At ipse est Calvinista, Ergo est sententia Calvinistarum. At ipsi Calvini sententiis adhærent. Ergo est sententia etiam Calvini?*

à discipulis ad Magistrum, quantam vim habet?

Paulò antè ostendimus, illum priorem discursum non esse infallibem, ergo de hoc posteriori idem sumus dicturi. Interim aliqui à Discipulorum doctrina ad Magistri mentem argumenta deducunt. Et inter hos Paulus Antonius Foscarinus; agens enim de Systemate Mundi, Planetarum Heliocentricam dispositionem Pythagoræ accenset, quòd fuerit ab Aristarcho Pythagorico tradita. Unde videtur sic discurrere.

De Systemate Mundi Copernici. An sit Pythagoræ?

Omnes Discipuli sententias suorum Magistrorum tutantur.
Aristarchus est Pythagoreus.
Ergo Pythagoræ sententias tutatur.
At systema Heliocentricum admittit.
Ergo Mundus Heliocentricus est ex sententiâ Pythagoræ.

Negat consequentia Ricciolius *libr. 9. sect. 3. cap. 2. pag. 277.* a dicens; *non rectè vocari à Paulo Antonio Foscarino* Systema Pythagoræ, *aut absolutè* Pythagoricum *illud, in quo Sol est in centro Mundi, & Terra supra Mercurium ac Venerem circa Solem volvitur: Esto sic senserint aliqui Pythagoræ Discipuli.*

Sanè, si agimus de Heterodoxis à Discipulo ad Magistrum Consequentia claudicat evidentiùs & clariùs: vix enim est hæreticus, qui Hæresiarcha non sit, nam cùm Novatores doctrinæ suæ nullam Regulam securam habeant: illa, quæ quando erant discipuli, sunt docti, non retinent, sed semper aliquid demunt, aut augent: interim isti Lutherani, illi Calvinistæ, &c. vocari solent, quia isti ut plurimum Martino Luthero; & illi ut plurimum Ioanni Calvino adhærent. Quam ob rem, cum Regula prudentis discursus sit illa, quam Bonifacius VIII præscripsit Canonistis *in Sexto*: videlicet, *Inspicimus in obscuris id, quod est verisimilius; vel quod plerumque fieri consuevit*; putarem non infallibilem à Magistro ad discipulos, aut à discipulis ad Magistrum, sed probabilem tantùm, aut probabiliorem consequentiam deduci.

Hæreticis carent credendi Regula.

In dubiis, quod est verisimilius judicamus.

Regula Iuris 45.

Hinc intelligo dubium, cui occasionem præbet Cornelius Iansenius *in Augustino suo tom. 1. lib. 1. columm. 15. §. Sed anno*: juxta editionem Lovaniensem. Nam, cum ageret de epistola illa celebri, quæ inscribitur Demetriadi Nobilissimæ Virgini, quam alii Ambrosio, alii Hieronymo, aut Augustino inscribunt, sic infit. *Habetur illa inter Opera D. Augustini, itemque Hieronymi, sub cujus nomine multis sæculis lecta est, jam inde à temporibus Bedæ, qui cum eam à dignitate nominis Hieronymiani removisset, adductis, ac refutatis non paucis heresibus, quibus infarta est, eam attribuit Iuliano illi Pelagianorum Antesignano, contra quem S. Augustinus multis annis luctatus est. Unde nescio, quid Baronio in mentem venerit, dum dicit illam Epistolam à Beda agnitam fuisse tanquam Pelagii fœtum. Refutata est aliquot annis post à Sancto Augustino, qui ei Epistolam centesimam quadragesimam tertiam ad Iulianam Demetriadis matrem opposuit. Porrò esse verissimum ipsius Pelagii fœtum, sine ulla ambiguitate confitetur ipse Pelagius in literis purgationis, quas ab hinc quinquennio ad Innocentium Papam dedit.* &c. Non quæritur hic, cujus nam fuerit hæc epistola? nam supponitur esse Pelagii. Si illam Pelagio accensuisset Baronius, nullus obloqueretur; sed difficultas in eo est, cur à Beda tanquam Pelagii fœtum agnitam asserat, cum tamen Beda non illam Pelagio, sed Iuliano discipulo Pelagii accenseat?

Epistola ad Demetriadem, cujus sit?

Erat Epistola 142. nunc rejecta in appẽdicem Operũ S. Augustini. Vide Bedam in Præfat. in Cãtic. Cantic.

Non illam Pelagio Beda attribuit.

Est tamen Pelagii.

In quo consistat Quæstio?

Me-

Memoria hîc, ficut & alibi fæpè, lapfum fuiffe Baronium, poffet dicere, qui Virum diligentiffimum nollet defendere: interim ex præcedenti doctrina dicere poffumus Iuliani Pelagiani fententias Pelagii effe: adeoque Bedam illam Epiftolam, ut ut à Iuliano fcriptam crediderit, effe fœtum Pelagii judicaffe, fiquidem Pelagianis hærefibus infarta erat: & ob Pelagium illam nomine Hieronymi, quo defigurabatur, exuiffe, & poftea etiam fortiter impugnaffe. Baronius igitur bene loquutus eft.

Baronius defenditur.

ARTICVLVS II.

De Difcurfu Politico. *De methodo argumentandi in Ethicâ, in Iure Pontificio, Regulari, Cæfareo. De Politica in Adæquatam, & Inadæquatam divifione, & quomodò ab Antipoliticâ diftinguatur?*

De partibus ratiocinationis.

IN omni Difcurfu duo neceffariò reperiuntur, Antecedens, & Confequens: ad illud pertinent nobiles quæque Propofitiones, quæ apud doctos receptæ, quæ negari non poffint, & magnas confequentias parturiant: ad hoc omnes illatæ Conclufiones, quibus vita & mores gubernantur. Hic ergo breviter de fingulis acturi fumus.

SECTIO I.

De Iudiciis (feu etiam Præjudiciis) Moralibus; hoc eft de Syllogifmorum Præmiffis.

Quid Iudicium Morale fit?

IVdicium morale eft vel ipfamet electio, vel electionis dux, & eft morum Regula, & ut fit prudens, debet Modales propofitiones judicare. Ex modis igitur fuo loco pofitis, compofitis, expofitis, nafcuntur ifta Præjudicia, è quibus omnes confequentiæ morales debent nafci.

Voco præjudicia, illa Iudicia, quæ funt prima, in bonâ partem vocem accipiens.

De viribus neceffitatis.

PRIMVM. *Neceffitas caret lege*; vel aliter, *In neceffariis nec meremur, neque demeremur*. Et oftenditur. Quia nemo peccat in eo quod vitare non poteft. Hoc principium in dubium inceperunt reducere aliqui Auguftinianæ doctrinæ non commentatores fed commentitores; inter quos Lutherus, Calvinus, & ex noftris Bayus, Ianfenius, admiferunt in homine neceffitatem peccandi; fed hæc ipfa neceffitas jam à multis Pontificibus damnata eft.

An compenetur cum peccato?

Hinc patet actiones neceffarias inhiberi non poffe. At ipfas in duas claffes diftinguo: in prima pono phyficè neceffarias, quales funt habere ubicationem aliquam, materiam affectam quantitate. &c. in fecunda neceffarias moraliter, fine quibus ftare non poteft id, quod mihi præcipitur lege fuperiore ut comedere; nemo enim Abbas poteft fubdito jubere ut nihil omninò comedat, quoniam cibi confervandæ vitæ neceffarii funt, & hanc fervare ex quinto Decalogi præcepto tenemur.

Duplex neceffitas.

SECVNDVM. *Impoffibilia præcipi non poffunt*. Contra Lutherum & Calvinum Synodus Tridentina fic. *Deus impoffibilia non jubet, fed jubendo admonet, & facere quæ poffis, & petere quæ non poffis, & adjuvat ut poffis.* Hanc ego materiam fusè tractavi in meo Benedictino Reformato, & in Theologia Fundamentali à nu. 701. ad 756. ubi Caput LX. Regulæ expono, & varia impoffibilitatum genera diftinguens decîdo, quid debeat pius Religiofus facere, fi Superior impoffibilia indicat.

Præcepta non funt impoffibilia.

TERTIVM. *Merè contingentia non poffunt præcipi*. Aliter, *Non poffunt præcipi omnia poffibilia, fed illa fola quæ funt in noftra poteftate*. Vt rem meliùs intelligas, meminiffe oportet differentiæ, quæ intereft contingenti & libero. Vtrumque poteft effe & non effe, neutrum eft neceffarium, neutrum eft impoffibile; at hoc præcipi poteft, illud non poteft. Contingens poteft effe & non effe ab extrinfeco, liberum ab intrinfeco. Tranfvolare Caucafum (exemplum eft I. Calvini) mihi impoffibile non eft; poffum enim & donari alis, quibus activè volem, & poffum transferri paffivè; at mihi liberum non eft, non enim eft in poteftate mea aut habere alas, aut ab

Contingentia non præcipiuntur.

Difcrimen inter contingens & liberum.

ab Angelo per crines, ut olim Abacucus, transferri. Et quia mihi non est liberum, mihi injungi non potest.

An, qui careret auxilio Dei, peccaret?

Hinc patet iterum contra Novatores, hominem cui negaret Deus auxilia sufficientia, posse excipere contra Dœmonem accusatorem, & dicere, *Feci, quod potui*; qui enim operatur quod potest, operatur quod debet; nam debitum non patet latiùs, quàm potestas. Hinc patet dari auxilia sufficientia, proxima vel remota; Deumque deserere neminem, antequam deseratur. Hinc etiam neminem posse tibi præcipere, quæ in tua potestate non sunt, nisi fortè tyrannus sit, qui velit in tuam innocentiam sævire.

Dantur auxilia sufficientia.

Probabilitas est quadam moralis certitudo.

QUARTUM. *Quæ probabiliter vera sunt, virtualiter sunt manifesta & certa.* Ostenditur; quia tametsi verè & realiter mihi manifesta non sint, in ordine ad mores ita se habent, ac si essent omninò certa & manifesta.

Hinc patet securissimè posse hominem operari secundum opinionem probabilem. Vide ea quæ dixi in Commentarii Regulæ Benedictinæ *num.* 57.

Dubium virtualiter est idē quod nihil.

QUINTUM. *Omnis propositio dubia est virtualiter nulla.* Aliter. *Si post debitum examen notitia dubia in mente maneat, supponendum eam non esse in rerum natura.* Aliter. *In dubio standum est pro possessione certa, quæ erat ante notitiam dubiam.* Patet: quia mores sunt res gravis momenti, & debent graviter regulari; & tamen notitia dubia gravis non est; adeò nec Regula; Vide quæ dicturus sum, cùm agam de Conscientiâ dubiâ.

Dubium non est Regula morum.

De Assertionibus censura dignis.

SEXTUM. *Omnis Propositio censura digna contradictoriè opposita, morum Regula est.* Patet, quia ideò illa est censura digna, quòd contra morum Regulam sit, ergo ejus contradictoria (contra hanc enim est) est securissima Regula morum.

Hæc sunt sex moralia Principia, quæ ex Modalibus Positionibus exordium sumunt: at omnia ipsa in alio profundiore & reconditiore fundantur. Sed quale illud? Layman. in ipso suæ Moralis Theologiæ limine ex Augustino (*libr.* 2. *de libert arbitrio cap.* 10.) hanc morum fundamentalem & infimam basin supponit. *Bonum & honestum est amplectendum; malum culpæ est fugiendum; non plus minus-ve irascendum aut comedendum quàm oportet; justè est vivendum; propria suis quibuscumque sunt omninò reddenda.* Quod quidem Protheorema ita videtur Augustino placuisse, ut addiderit, *Nonne fateberis esse verissimum, & tam mihi quàm tibi atque omnibus id (Protheorema) videntibus*

Ethica profundissima Basis.

(cogitantibus) *præsto esse* (per se notum esse) *communiter?* Non quidem Sancte Doctor, non quidem. Multi sunt, quibus non apparet verissimum, & mihi ex verissimis legitimè déduci apparet, at esse per se notum, & præsto cognoscibile non apparet.

Quæstio hæc est Logica: non quærit, an sint vera, quæ Augustinus adsumit, sed an sint Principia, an verò Conclusiones ex aliis Principiis illatæ?

Non nego Sancte Pater illa à te adducta Ethicæ fundamenta esse vera; nam illa admitto. Nego esse prima, & universis præsto esse: nisi enim alia priora ponantur, non subsistent. Sed quæ sunt Protheoremata, quæ præcurrunt? Hæc. [1] *Deum esse.* [2] *Deum posse jubere & consulere.* [3] *Deum hac aut illa consuluisse; hac aut illa jussisse*; quod & tu ipse fateris, ut statim videbimus. Illa itaque, quæ adducis, præsto sunt, nempe homini his prioribus, quæ proposui, prævento, his prioribus illuminato.

An bonum amplectendum sit

Primò enim, illa assertio *Bonum est amplectendum*, si agatur de bonitate transcendentali, vera est; non tamen morum regula; hoc enim sensu bonitas est amabilitas, & omnia, quæ amantur, sunt bona. Hoc sensu intelligunt hoc axioma Sinenses Ethici, qui afferente Triglautio moralem transcendentalemq; bonitatem confundunt. Hoc sensu illi hæretici, qui sub Statuum regimine Antuerpiæ S. Salvatoris Cisterciense Cœnobium occuparunt & horto inscripserunt, *Quod volumus id justum est.* Hoc eodem Sarabaitæ de quibus S. Benedictus in Regulæ cap. 1. *Bini aut terni, aut certè singuli, sine pastore non dominicis, sed suis inclusi ovilibus pro lege eis est desideriorum voluptas, cùm quidquid putaverint vel elegerint, hoc dicunt sanctum; & quod noluerint, hoc putant non licere.*

An bonitas moralis à reali & transcendentali distinguatur?

Sinensium error.

Hollandorum error.

Sarabaitarum error.

Eadem autem Assertio, si agatur de bonitate morali, quæ sit à transcendentali distincta, ita ut æquivaleat huic, *Honestum amplectendum est*, mihi præsto non est, nec ante examen vera apparet: adeoque dico esse veram, non tamen per se notam, sed à per se notis illatam. Tolle enim, quod Deus jusserit, vel consuluerit, ut vivamus honestè, & statim esse veram hanc eamdem Assertionem negabo. Sanè non debeo amplecti virtutes propter ipsas, sed propter legem Domini: nec omnes, sed quas ipse præcepit; & si nullas præcepisset, ad nullas omninò tenerer. Quod demonstrant consilia; cælibatus enim bonus est, honestus est, imò castus & consultus est, nec tamen necessariò amplectendus est.

An sit amplectendus cælibatus?

Cætera, quæ subjiciuntur in hac Assertione, quam exclusi, clauduntur, adeoque non est cur in eorum expositione & im-

impugnatione hæreamus.

Nos autem, qui desideramus rem radicitùs examinare, his potius Principiis Conscientiam substruendam putamus. Nimirùm,

Deus est creator.

PRIMUM. *Deus creavit nos.* Hoc fateor esse verissimum, tam mihi quàm tibi, quàm omnibus, qui cæci non sunt, hoc præstò esse communiter; hoc negari non posse.

Tria hoc Protheorema complectitur (1) *Deum esse.* (2) *Nos esse.* (3) *Nos à Deo esse.* quæ omnia evidenter noscuntur.

An ex creatione dominium & potestas oriatur?

SECUNDUM. *Deus est perfectissimus Dominus noster.* Deducitur ex præcedenti, & ut puto evidentissimè. Nam dominium est conservandi & destruendi potestas, & nullibi clariùs hęc potestas, quàm in creatione relucet; ita enim nos Deus creat conservatque, ut omittere possit. Vide interim Theologiæ Moralis num. 105. juxta editionem Lovaniensem.

Dominium Dei in nostros actus.

TERTIUM. *Deus non solùm est Dominus nostræ substantiæ, sed etiam nostrarum operationum,* Patet, quia de conceptu dominii perfecti est, ut non solùm habeat in rei substantiam potestatem, sed etiam in ejus fructus & operationes.

Hæc tria sunt Principia Physica, & totam Moralem (Philosophiam & Theologiam) subcollant; nam ubi definit Physicus, incipit Moralis, cui est,

PRIMA MORUM BASIS.

An liceat creatura contra voluntatem creatoris operari?

QVi aliter operatur quàm Deus vult (ago de præceptiva voluntate) procedit contra jus Dei, Negat Deo actum debitum; Opponitur legi divinæ; Peccat moraliter, & si materia fuerit gravis mortaliter.

Quid sit peccatum?

Hinc oritur communis definitio peccati, illud enim *est factum, dictum aut concupitum contra legem Divinam*; quæ, cùm ab Augustino sit tradita, nemo suspicari poterit nos ab ipso discedere. Ergo hoc radio ab ipsomet Augustino sumpto, Protheoremata illa ab Augustino tradita dilucidemus.

Præscindendo à Dei lege peccatum non potest intelligi.

Bonum amplectendum, est obligatorium. Ergo præceptū.

Bonum & honestum est amplectendum: nam bonum & honestum Theologicè est quod Deus jubet; & nos Deo obedire debemus.

Fugiendum, quod est interdictum.

Malum culpæ est fugiendum; ideò enim malum culpæ est, quia divinitùs est interdictum.

Quādo sit irascendum? Quādo comedendū?

Non plus minùs-ve irascendum, aut comedendum, quàm oportet; nam vox illa oportet significat voluntatem Divinam. Irasci ergo, & non irasci; comedere, & non comedere debemus, quando Deus jubet. Dixerat D. Gregorius Nazianzenus *Oportebat* & Damascenus *lib. 2. de fide.* illud verbum exponens ait. *Hoc autem vocabulo*, Oportrebat, *nihil aliud à me indicatur, quàm Opificis voluntas; hac enim nec lex, nec sanctio aliqua congruentior imaginari aut fingi potest.* Vide nostram Theolog. Intentional. *num.* 38. Irasci igitur, ut oportet, erit irasci, ut Deus jubet.

Quid Oportet significet?

Quid sit justè vivere?

Iustè est vivendum; hoc est, Ius naturale (Decalogus) est servandum. Est autem Ius naturale lex lata à Deo, cujus secunda Tabula potest ad hæc verba reduci. *Propria suis quibuscumque sunt omninò reddenda*; adeòque propria (honos, vita, uxor, pecunia, &c.) à nemine debent auferri.

Non-ne fateberis esse verissimum (totum hoc, quod præmisi) *& tam mihi, quàm tibi, atque omnibus* (bene instructis, & Christianè educatis) *id præsto esse communiter.*

Conclusio.

Ergo S. Augustinus est sibi similis: nec opponitur his, quæ ex ipsomet Augustino docemus.

SECTIO II.

De modo argumentandi in Ethicâ.

Synderesis: Ethica: Conscientia.

COnstat ex tribus Propositionibus syllogismus moralis. Majorem ponit Synderesis, Minorem Scientia moralis, & infert Conclusionem Conscientia. Hic alii statim reperirent tres habitus realiter distinctos, nos qui paucis sumus contenti, sic syllogismi moralis principia & causas explicamus. Ille est, *Quod jubet Deus est faciendum, & omninò omittendum quod inhibet: Hoc jubet, illud inhibet: Ergo hoc faciendum & illud omittendum est.*

Syllogismus moralis.

Quid sit Synderesis?

Quod objectum habeat?

An errare possit?

Intellectus prout cognoscit Majorem appellatur *Synderesis* [D. Thom. 1 p. quæst. 79. art. 12.] nec credo Synderesin versari circa generalissima principia, ut communiter asseritur, sed circa hoc unicum; quod non est errori obnoxium, unde bene colligitur Synderesin errare non posse. Sanè Synderesim ab omni errore immunem fatentur Scotus *in 2. dist. 39. §. ad quæst.* Durandus *in 2. dist. 39. quæst. 5. a. 1.* Gabriel Biel *quæst. 1. art. 3.* S. Thomas *in disputatis quæst. 16. art. 2.* Layman. *Theologia Moralis lib. 1. tract. 1. cap. 1. num. 2.* & multi alii.

An Cain fuerit in paradiso?

Sed producis S. Hieronymi in Ezechielis cap. 1. verba, quæ Synderesin vocāt *scintillam conscientiæ, quæ in Cain quoque pectore, postquam ejectus est de paradiso, non extinguitur.* An Cain aliquando in paradiso.

diſo fuit,ut ejici potuerit inde? Non ſanè. Extra paradiſum natus fuit, nec eum ingreſſus,ſed hic D.Hieronymus debet metaphoricè exponi, ita ut Paradiſi nomine gratiæ ſtatu intelligat,à quo peccando debuit ejici. Sed cur ſynderesin appellat Conſcientiæ ſcintillam? quia eſt prima lux,quæ ex mente excutitur,& *lumen morale* (ſicut notitia Principiorum in Phyſicis, *lumen naturale*) vocatur.

Paradiſus quid ſit:

Conſcientia ſcintilla. Lumen morale.

Objectum moralis Theologia.

Tota moralis Philoſophia remotè, & tota moralis Theologia proximè occupatur in examinanda Minore; hoc eſt,in inquirendo diſtinguendoque præcepta prohibitioneſque; & eſt ipſemet intellectus prout Decalogum ſpeculatur. De intellectu ſic conſiderato agebat Baſilius homil. 12. ad populum; dicens circa medium, *Apud nos ipſos judicium quoddam naturale habemus,per quod ab iniquis bona facilè diſcernimus.*

An lex Dei humanis cordibus ſit inſcripta?

Supponebat igitur Sanctus Pater eſſe in nobis concreatas Divinorum mandatorum notitias,ut in Theolog.Intent. *num.* 1059. probavimus.

Et tandem ipſemet intellectus prout concluſionem infert, appellatur Conſcientia; quæ ſolet *Iudicium* appellari à Theologis,non quod ſit ſimplex aut qualecumque judicium, ſed judicium à ſyndereſi & Theologia morali prædeterminatum ſeu illatum.Layman. in Theologiæ ſuæ moralis principio cap.2. num. 2. hoc rem optimo exemplo confirmat, *Verbi gratia* ait, *Omne malum peccati* (hoc eſt, *Omne quod interdicit Deus*, non enim alia peccata dantur) *eſt deteſtandum*: *Perjurium eſt malum peccati,quippe à Deo prohibitum: Ergo etiam illud perjurium quod heri feci,malum peccati eſt, & ſupplicio dignum; vel perjurium hoc de quo nunc delibero, malum peccati eſt ac deteſtandum*; & S.Thomam *diſputatis, qu.79.art.13.*S.Antoninum *p.1.t.3.c.9.&* 10.Gabrielem Bielem, pro ſe adlegat, ſed quia Conſcientiã ita definiit, ut vi definitionis neſciatur, id quod vi expoſitionis additæ clarè dignoſcitur; nimirùm, Conſcientiam eſſe Conſequentiam ſyllogiſmi moralis, verbulo alterato clariùs meliuſque ejuſdem definitionem exſcribo. Sic inquam,*Conſcientia eſt actus intellectus practici ex judiciis habitis inferentis, & ſincerè reſolventis aliquid hìc & nunc agendum eſſe, (vel tunc fuiſſe ſeu fore) tamquam à Deo præceptum, aut conſultum; aut aliquid nunc (vel tunc) fugiendum tanquam inhibitum à Deo.* Aut certè ſic. *Conſcientia eſt judicium rationis practica circa particularia per ratiocinationem deductum ex principiis univerſalibus, quorum aſſumptum dat Syndereſis, ſubſumptum Theologia Moralis.*

Conſcientia quid? Iudiciũ quid?

Deſcenſus moralis.

Quid tandem ſit conſciẽtia?

SECTIO III.

De modo argumentandi in Iure Canonico.

Quid illud ſit?

Theologiæ Morali ſubalternatur Ius Canonicum,quod eſt Corpus leges Pontificias complectens, in quo ſic à primis fundamentis diſcurritur.

***	Syndereſis.	*Omne, quod Deus jubet, tenemur facere.* Demonſtratur.
***	Theologia.	*Atqui Deus in Decalogi quarto præcepto jubet, ut obediamus Parentibus realibus, & moralibus.* Eſt de Fide.
Syndereſis.	Conſciẽtia.	*Ergo illis obedire debemus.* Eſt illata legitimè.
Theologia.	***	*Atqui Pontifex eſt Pater moralis univerſorũ Chriſtianorum.* Eſt de Fide.
Conſciẽtia.	Syndereſis.	*Ergo omnes Chriſtiani obedire debemus.* Bene infertur
***	Certit. moral.	*Atqui ego ſum Chriſtianus.* Eſt certa moraliter.
Syndereſis.	Conſcientia.	*Ergo illi obedire teneor.* Et hęc omnia ſupponit Ius Canonicum.
Ius Canonicũ.	***	*At Pontifex miſſam audiri diebus feſtis præcipit.* Eſt certa.
Cõſciẽtia.	Syndereſis.	*Illam igitur audire debeo.* Oritur ex præcedentib⁹.
***	Factũ.	*Sed illam die feſto non audivi.* Pendet à facto.
***	Conſciẽtia.	*Ergo peccavi.* Et eſt practica Concluſionum Concluſio.

Majorem illam primam & univerſaliſſimam,primi ſyllogiſmi dedit abſoluta ſyndereſis, minorem Moralis Theologia,conſequentiam Conſcientia. Et in ſequenti ſyllogiſmo ſicut conſequentia virtualiter ponitur loco majoris, ſic illa Conſcientia ſubit vices ſyndereſeos, ut conſcientiam magis determinatam inferat. Secundam minorem, nimirùm Pontificem eſſe moralem omnium baptizatorum patrem, dat fides Divina,& iterum Conſcientia infert univerſalem obligationem obediendi. Fides humana & poſſeſſio me eſſe baptizatũ ſubſumit,& Conſcientia infert me debere obedire Pontifici. Quibus poſitis ut fundamentis, de quibus in Tribunalibus Eccleſiaſticis diſputare non juvat, ingreditur Ius Canonicum, & ſubſumit. A Pontifice eſſe carnes talibus diebus inhibitas, Miſſæ auditionem talibus diebus indictã, communionem tali tempore juſſam: & infert

An conſequentia agat vices aliquando Syndereſis?

Pontifex omnium Pater.

Quænam Ius Canonicũ ſupponat: & quid indicat?

fert Conscientia me in iis obedire debere: vel aliàs omninò peccaturum, contra Deum, qui jussit obedire Præpositis: contra Pontificem, qui legem tulit authoritate divinitùs sibi concessa; adeoque pœnæ ab utroque infligendæ fore obnoxium, ni fortè impossibilitate, licentia, aut alia circumstantia à lege eximat & excuset.

Conclusionum conclusio.

SECTIO IV.

De modo argumentandi in Iure Sæculari.

Analogia doctrinæ.

EOdem omninò modo de Cæsareo, ac Pontificio Iure philosophandum est; nam sicut in Ecclesia Episcopus Romanus est Ecclesiasticus Rex, sic Philippus IV. in Hispania est quidam sæcularis Episcopus; unusquisque in suo genere; quoniam ille non potest directè attingere res sæculares, & hic non potest attingere directè Ecclesiasticas; sed uterque potest in alienam messem manum immittere eo casu, quo homo privatus in alienā vitam; nimirùm, cùm invaditur, & adhibito moderamine inculpatæ tutelæ aliter procedere non potest; semper hoc posito *Potiùs rempublicam perdendam esse Regi, quàm Deo. Potiùs permittendum unum, aut alterum hominem privatum Deo perire, quā Rempublicam totam. Potiùs totam ad tempus, quàm perpetuò.* Sæpè enim sunt tam stringentes miseriæ, ut Reges omnes hæreses, aut omnia vitia abolere non possint sine majori morum damno, adeoque tunc, *ne graviora eveniant, possunt minus mala permittere.* Sed hoc ipsum indiget maturo judicio & examine.

Sicut Episcopus in Ecclesiasticis est Rex; hoc est, Regens. Sic similiter Rex in sæcularibus & politicis est Episcopus, hoc est superintendens.

De potestate indirecta.

Principia christiana Politica.

Quando possint minus mala permitti?

Sanè Episcopos esse Ecclesiasticos Reges; & Reges respectu suorum subditorum, & in materia sibi proportionata esse Sæculares Episcopos, bene noverat Constantinus referente in ejus vitæ libro 4. cap. 24. Eusebio. Solebat enim Pius Imperator Præsulibus Ecclesiæ dicere, *Vos intra Ecclesiā Episcopi* (sublimiùs respicientes) *& ego extra Ecclesiam* (res Ecclesiasticas,) *Episcopus* (sublimiùs respiciens) *sum constitutus à Deo.* Quæ verba videtur ægrè tulisse Hosius apud Athanasium in epist. in qua sic Imperatorem Constantinū compellat. *Desine*, inquit, *quæso, & memineris te mortalem esse; reformida diem judicii; serva te in illum diem purum; nec te misceas Ecclesiasticis, neque nobis in hoc genere præcipe, sed potiùs ea à nobis disce.* Iuniores illa benignè interpretantur, & inter ipsos Petrus Ribadeneira *in suo Christiano Principe lib. 1. cap. 19.* latinè loquens (Hispanè enim scripserat) industria Ioannis Orani. *His verbis prudens admodum Imperator significabat, & si Rex nec re sit, nec nomine Episcopus, neq; alios sacrare possit, vel in definiendis disponendisque rebus Ecclesiasticis Iudicis legitimique Superioris partes adsumere; eum tamen (quantum fas est) sic Episcopi quasi personam gerere, ut sacrorum Præsulibus faveat, animos addat, perfici jubeat, quod illi sanciverint, præsidio externo, atque ope eorum authoritatem muniat, contumaces illis repugnantes suppliciis comprimat, eaque omnia præstet, per quæ Sanctissima Christi Ecclesia pacis otiique tranquillitate perfruatur.* Quæ omnia, tametsi vera, non videntur exhaurire, fortè nec tangere acumen Cæsaris humanissimi. Vt rem fatear; nec justè Hosius in Imperatorem invehitur, nec benè illum Ribadeneira excusat. Aliunde igitur Ego illa verba considero, & sic expono. Hæc positio, inquam, *Rex est in rebus sæcularibus Episcopus*, infert hanc, *Episcopus est in rebus Ecclesiasticis Rex*; utraque simul docet Episcopo Regique dari univocum, aut analogum saltem Superioris conceptum & contrahi ad diversas series ratione diversæ materiæ; quantū enim Episcopus potest facere in rebus ecclesiasticis ecclesiasticè, tantum Rex in sæcularibus sæculariter. Vnde patet Iuris Canonici & Civilis analogia nata ab analogâ hominum dignitate. Discursum Canonici Iuris præposui, alterum ipsi parallelum adjungo, & Civilis Iuris fundamenta profundissima expono. Sic discurro.

Quo sensu Constantinus se vocarit Episcopū?

Reprehenditur ab Hosio.

Defenditur à Ribadeneira.

Neuter videtur mentem Imperatoris adsequutus.

Authoritatis Regiæ & Episcopalis collatio.

Legum & Canonum analogia.

I. *Omne, quod jubet Deus tenemur facere; atqui Deus in quarto Præcepto Decalogi jubet, ut obediamus Parentibus (physicis, moralibus.) Ergo illis tenemur obedire.* II. *At Philippus IV. in sæcularibus est pater moralis Hispaniæ: Ergo omnes illi Hispani obedire tenentur.* III. *Atquì Petrus Hispanus est: Ergo obedire tenetur Regi Hispaniæ.* Nondum Ius Civile seu Regium in his consequentiis relucet. Major enim dictatur à Synderesi; prima minor à Theologiâ morali; secunda & tertia minor à morali certitudine, omnium voce, & possessione pacificâ; & consequentias infert solicita & veritatis indagandæ studiosa Conscientia. Subsequitur Ius Regium & subsumit. IV. *Sed Philippus IV. ne quis equum extrahat ex Hispaniâ sub capitis pœna præcepit; Equum igitur Petrus extrahere non potest.* V. *At extraxit, Igitur capitis reus est.* Hic ultimus discursus totus præcedentibus inest, & quæstionem Iuris in prima habet minori, & quæstionem facti in secunda.

Discursus Politicus.

Quanam Ius Civile supponat, quanam verò præcipiat?

Conclusionum Conclusio.

Hinc oritur syllogismus Iuridicus. *Omnis, qui equum extrahit ex Hispania, reus est:*

Respublica est quidam homo mysticus.

An habeat synderesim & Conscientiam?

est mortis; *Petrus extraxit*: *Ergo Petrus mortis reus est*. Major pendet à Iure, minor à facto; & consequentia infertur à Iudice. Ergo in Republicâ, Iura & Leges, gerunt vices. Factum à processu juxta allegata & probata desumitur, & Iudex est quædam Conscientia Civilis, quę quid hîc & nunc sit faciendum indîcit.

SECTIO V.

De modo argumentandi in Iure Regulari.

Legum, Canonum & Regularum analogia.

AN ponam calamum, & ad alia me conferam, antequam Regularibus prosim, inter quos vivo? Non quidem; sed aliquid dicturus sum de conversatione Religiosâ. Ponamus igitur unum discursum regularem.

Discursus Regularis.

I. *Omne, quod jubet Deus tenemur facere*; *Atqui Deus in secundo Decalogi Præcepto, indîcit homini, ut satisfaciat votis suis, quæ distinxerunt labia sua*: *Illis igitur tenemur satisfacere*. II. *Atqui obedire Prælato secundum Regulam Benedictinam promisimus*: *Igitur sic præcipienti obedire tenemur*. III. *At Petrus est Monachus, Ambrosius Abbas*; *hic illi ut eat ad matutinas præcipit, & hoc secundum Regulam*; *ergo tenetur obedire*. IV. *Sed non obedit*: *Ergo peccat in Deum, cui promisit se obediturum homini*; *peccat in hominem, cui negat obedientiam promissam*.

Examinatur.

Prima major constat ex synderesi, prima minor ex Theologiâ morali. Secunda minor constat ex professionis formula, non enim Cistercienses obedientiam ipsi Regulæ, quod faciunt Franciscani, promittunt, sed Prælato secundum Regulam. [Vide Commentarium meum in Regulam Benedictinam num. 511. & 695. & elimatum ad eamdem Regulam Scholion num. 339.] Tertia minor involvit Ius Regulare, quod certissimè cognosci potest. Et tandem quarta tota in facto consistit. Et privatim consequentias omnes Conscientia, quæ est quidam Iudex privatus; & in foro externo Iudex, qui est cōsciētia Regularis Reipublicæ, deducere securissimè potest.

Qualem Benedictini obedientiam, & qualē Franciscani promittant?

Nota bene.

Eodem etiam omninò modo de Iure privato, Paterno, Herili, & similibus philosophator.

Objectio.

An prima morum regula dictamen sit?

DIsplicebo tibi, ut video; Sic discurrebam, *Omnis homo tenetur obedire Deo*; *atqui ille præcipit hoc, inhibuit illud*; *ergo omnis homo tenetur hoc facere, illud omittere*. Tu vero hunc discursum condemnas, & istum loco ejusdem reponis, nimirùm, *Omnis homo tenetur operari secundum dictamen rationis*; *at ratio dictat hoc faciendum, illud omittendum*; *ergo hoc debet fieri, illud omitti*.

Subrideo, & peto, An verè ratio dictet fornicationem omittendam? respondes assertivè; Et suppeto, Cur illud ipsa dictet? Harebis, torquebis, nec reperies rationem aliam, quàm *Divinum Præceptum*: ratio enim hodie simplicem fornicationem omittendam, etiam in morbo, qui illam loco medicinæ potentissimæ exigeret, dictat, quia illam inhibuit Deus; si non esset cœlitùs interdicta, in casu, quo ipsa ad vitam conservandam judicaretur necessaria, non fore omittendam dictaret. Vel ad Oseam converto oculos, & sic inquam. Erat bene institutus, & bene intelligebat Decalogum. Illi igitur dictabat ratio non esse ingrediendum ad fornicariā, nec faciendum filios fornicationis: hoc enim sexta Decalogi lex interdicit. Ergo sic discurrebat.

Resolutio.

Cur ratio dictet fornicationem v. gr. fugiendam?

Oseæ 1.

Synderesis. *Obediendum est Deo.*
Fides *Deus fornicationem interdicit.*
Conscientia. *Ergo non est fornicandum.*

Idem Rationis lumen, quod dictabat Oseæ non esse fornicandum, postea superveniente Divino præcepto dictavit esse fornicandum.

Dispensat Deus cum illo in sexto Decalogi præcepto contrariè, jubet, ut fornicetur. Illi dicit, *Ingredere ad fornicariam & fac tibi filios fornicationis*; & posteà eadem Ratio oppositum dictat, & ait.

Synderesis. *Obediendum est Deo.*
Fides. *Deus hic & nunc fornicationem præcipit.*
Conscientia. *Ergo hic & nunc est fornicandum.*

Nec juvat Sacræ Paginæ verba obtorquere; hunc enim locum intelligi debere, ut jacet, & inter fornicariam Oseamque nullum matrimonium intercessisse, nostra Theologia Intentionalis *num.* 1232. evidenter ostendit.

An Oseas fornicariam duxerit in uxorē?

Fortè ratio hominis integri minoris claritatis fuit, quàm à multis putatur; talis enim statui illi debetur, ut homo maneat peccabilis; nam multi recentiores talem Adamo scientiam, & evidentiam concedunt, ut sicut beatis, sic etiam homini integro videantur auferre potestatem peccandi. Sed quidquid sit de rationis integrę claritate, hodiè omnes sumus mēte capti, & ille dicitur acutior, qui minùs obtusus videtur. Multa ignoramus, pauca scimus, & si deserti à Deo lumen naturæ unius sequamur, sub luce maligna dubitantes nullum locum, in quo pedem securè figere possimus, repetiemus. Convertamus ad Romanos oculos nempè ad viros doctissimos, cultissimos, & politissimos. Et tamen quid ipsis lumen naturale dictaverit, videamus.

Quantam claritatem & scientiam habuerit homo integer?

Quantam habeamus nos?

Romanorum errores.

Pri-

Circa cultum divinum.

Primò habuerunt loco summæ religionis omnem Divinitatem colere, adeoque cujuscumque nationis, tametsi barbaræ, Deos sunt venerati, nullum volentes habere inimicum, aut offensum.

Circa juramenta.

Secundò, *Si pejerare licet, causa regnandi licet*, dicebant; quibus verbis clarissimè innuebant majoris esse faciendam jurisdictionem veracitate etiam juramento firmata.

Circa fastorum observantiam.

Tertiò, Dierum distinctio tametsi eisdem cognita, non videbatur obligare moraliter, sed pœnaliter.

Circa honorem Parentum.

Quartò, In honore Parentum excesserunt, credentes illos in filios vitæ & mortis habere potestatem; & ut puto non laudarent dicentem, *Qui reliquerit Patrem, Matrē, Filios, Uxores, divitias, agrosque propter nomen Domini, centuplum accipiet & vitam æternam possidebit.*

Circa vitæ dominium.

Quintò, Laudaverunt Suicidia, putantes esse actum generosæ virtutis sibi mortem consciscere; & hoc dogmate tam constanti, ut multi Authores nostri Suicidium in Lucretiâ, Catone aliisque à mortali peccato ob ignorantiam insuperabilem excusent.

Circa fornicationem & adulteria.

Sextò quis persuaderet simplicem fornicationem esse contra rationem, hominibus existimantibus adulteria secundum rationem committi. Andreas Gesnerus anno 1559. edidit Tiguri Romanorum Imperatorum effigies, & descriptiones quas ex thesauro Iacobi Stradæ adsumpsit, & in Augusto sic. *Summa fuit in eo clementia, summa moderatio, civilitas, patientia, parsimonia in victu, supellectile, & vestimentis: summa continentia, nisi quod in adolescentia aliqua, non tamen libidine, sed ratione commisit adulteria.* An-non etiam cuidam Imperatori dicenti, *Si liceret, liberet*; respondit fœmina, *Memento te Imperatorem esse, nec debere leges accipere, sed dare?* An-non multa alia reperiuntur exempla, quæ convincunt, Romanos omnem luxuriem licitam judicasse; non enim illam ipsis Diis adtribuerent, si contra rationem putarent.

Qualis fuerit Augustus?

An adulteria ratio suadeat?

Circa furta & rapinas.

Septimò, præter Romanos multi populi laudarunt furta, si commissa ingegniosè; & ipsimet Romani, cùm spoliabant totū Orbem, quid aliud faciebant, quàm furari? Sanè apud ipsos, ille creditus laudabilior, qui ditior Romam revertebatur.

Circa veracitatem.

Octavò, in Papiri prætexta video mendacium honoratum: sed quia vidimus ab iis perjuria admitti, non est cur mendacia commendari miremur.

Circa concupiscentiam.

Nonò & Decimò, Concupiscentiæ crimina occulta, non urgebo; certum est enim non condemnari occultos voluntatis consensus, nec scandali circumstantiam bene cognitam fuisse ab hominibus, qui laudarunt ipsamet externa peccata.

Quid dictet ratio lapsa?

Maneat igitur, rationem præcipuè lapsam læsamque, dictare in nobis, vitandam fornicationem esse, non quod illam essentialiter malam putet, sed quod sciat obediendum Deo esse, & illam divinitùs interdictam Numine revelante didicerit. Si enim hoc ignoraret, eadem nobis omninò dictaret, quæ Romanis.

SECTIO VI.

De Discursu Morali.

Quid ille sit?

STando nostro modo definiendi Moralia, seu Virtualia dico, *Discursum Moralem esse qui reverà non est discursus scholasticus, ita tamen se habet, ac si discursus scholasticus esset.* Et quia potest ab scholastici Discursus perfectione deficere ratione materiæ & ratione formæ, ideò Morales discursus in duas dividam classes.

Quotuplex sit?

An mens conformet Enthymemata?

Primò. Enthymema (quidquid de mente sit: fortè enim mens Enthymemata formare nequit) si stemus linguæ & calamo, perfectus syllogismus non est, & nihilominùs ita se habet, ac si verus & integer esset. Ergo Enthymema est syllogismus realiter imperfectus, & incompletus; at perfectus & completus moraliter.

An Enthymema sit integer syllogismus?

Solet in Enthymemate subintelligi unica propositio; unde si consequentia negaretur, non aliter esset probanda, quàm adjectione propositionis omissæ. Nam si dixeris;

Modestia est virtus:
Ergo Modestia est laudabilis:

Quomodo ejusdem consequentia probetur?

aut etiam, si malueris;

Omnis virtus est laudabilis;
Ergo & Modestia.

& neget consequentiam Respondens, nullo alio meliore modo illam probare poteris, quàm integrum syllogismum formando & dicendo.

Modestia est virtus;
At omnis virtus est laudabilis:
Ergo Modestia est laudabilis.

Qui syllogismus est in *Dimagni*, aut si præmissæ commutentur, in *Darii*.

Enthymemata realiter distincta, coincidunt si sumantur virtualiter.

Ecce dedimus duo Enthymemata, quæ cum perficiuntur, coincidunt, in quibus consideranda est realitas, & virtualitas; hæc enim Enthymemata considerata secundum realitatem, quam habent, distinguuntur; at considerata secundum virtualitatem quam habent, non sunt duo sed unicus tantùm syllogismus, [Hic rapior, ut vel umbram Divinitatis reperiam, quā alibi

Digressio Theologica.

alibi expositurus sum. Perfectiones creatæ sunt quædam Enthymemata, & imperfectæ realitates inter se distinctæ, & distinctæ à Deo; at quando arte superessentiali illa, quam D. Dionysius nos docuit, imperfectionibus suis denudantur, & prærogativis, quibus carebant, vestiuntur, & considerantur in Deo, coinciduntiibi enim nec Angelus distinguitur ab Homine, nec Corpus ab Animo, nec Mortuus à Vivo; quoniam in Deo omnia sunt Deus, omnia sunt vita; unde Ioannes in ipso historiæ Evangelicæ initio, *Omnia per ipsum* (Deũ) *facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Quod factum est, in ipso vita erat: & vita erat lux hominum: & lux in tenebris lucet; sed tenebræ eam non comprehenderunt.* Sed de hoc alibi uberiùs disputabimus.]

Enthymematum consideratio nos ad Dei perfectionem suspiciendam & adorandam manuducit.

Omnia quæ in Deo, sunt Deus.

Vidisti unum syllogismũ in binis propositionibus moraliter inexistentem: dabo aliũ, qui totus in una claudatur: ut videas unam & eamdem orationem esse realiter propositionem, & integrum syllogismum virtualiter. Illam reperio apud Matthæum *cap.* 11. *a.* 2. ubi refertur hæc historia. [Clarebat miraculis Christus, totaque Palæstina admirabunda, diffusa in laudes ejus potentiam prædicabat. Fama se insinuavit in carceres, in quibus Ioannes detinebatur. Baptista igitur, ut sui potiùs Discipuli in notitiam veritatis veniret, quàm ut ipse cognosceret, quem in Iordane Patris æterni consubstantialem esse filium didicerat, duos legavit ad Christum; qui inquirerent, An esset Filius Dei olim mundo promissus, an venturi præcursor, aut aliquis alius Propheta? Veniunt ad Christum illi; & non jam per ambages, ut Principum Legati hodie faciunt, sed uno verbo rem expediunt, & suam instructionem sequuti, ajunt, *Tu es qui venturus es, an alium expectamus?* Et quid eis Christus? *Sum? Non sum?* Se esse non solùm dixit, sed evidentissimè probavit; videlicet hoc syllogismo. *Cæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes evangelizantur.* An-ne iste syllogismus est? An-ne hæc verba legationi respondent? Non rogabant Legati, An miracula fierent? Imò quia illa fieri audiverant, veniebant ut rem summam ulteriùs indagarent. Sed fallor. Legatis non solùm responsum, sed etiam satisfactum fuit; non enim reposuerunt vel verbum. Multa didicerunt à Christo: sicut enim Christus est unicum Verbum, quo Pater æternus omnia, quæ scivit, dixit: sic etiam ipse Christus multa paucis verbis complectitur: sæpe enim unâ voculâ propositionem integram; sæpe una propositione integrum syllogismum. Quem apud

An syllogismus integer constare unica propositione possit?

Sciebat S. Ioannes Baptista Christum esse Redemptorem Mundi promissum.

Legatio Discipulorum Ioannis Baptistæ ad Christum.

Fortissima Christi responsio.

Omnia dixit Pater æternus uno verbo.

Paucissimis Christus plurima & grandia.

Ioannis Discipulos urget, ut suam divinitatem ostendat, videamus.]

Qui cæcis lumen, claudis pedes, mancis manus, ægrotis valetudinem, & mortuis vitam dederit, ille est Messias, qui mundum redempturus est.

At Ego hæc omnia impertior: Quod ipsum, si dudum audieratis jam videtis.

Ego igitur Messias, & mundum redempturus sum.

Syllogismus qui unica illa propositione claudebatur.

Hic est ille syllogismus, qui Divinitatem, & Potentiam Iesu Christi demonstrat; qui totus in minori, quam Christus protulit, continebatur virtualiter.] Et quia præter Morales seu Virtuales Discursus, qui materialiter ab Scholastico rigore deficiunt, reperiuntur nonnulli qui deficiant formaliter, in ipsomet modo colligendi, & in efficacia illationis, Articulo sequenti formas & modos adsignabimus, quibus Moralia Ratiocinia formentur. Interim præcedent nonnulla, quibus aut aperiatur via, aut frangatur glacies, & impedimenta tollantur. Præmittam faciliora nonnulla. Et primò modum arguendi in materia morali; privata, publica, Canonica, Civili, Politica; & tandem examinabo aliquas morales consequentias, quæ fuerunt à doctissimis Viris illatæ.

De Moralium syllogismorum formis.

SECTIO VII.

De Discursu Politico.

PRincipes Soles sunt, Homines sydera, constellationes urbes; Orbis Christianus Cælum. Soli & Principi splendere, illustrare, fovere, communes sunt prærogativæ; & Homines Astrorum instar, partim sunt virtuti & honestati affixi, partim errant. Constellatio ex multis stellis coalescens, repræsentat rempublicam ex humanis stellis compositam; unde & Christiana Cœlo similis, quod multas constellationes habeat; adeoque cum hodie egerim de Astrologia Cœlesti (absolvi Astronomicum opus, eadem omninò die qua hæc scripsi) congruum erit, ut edisseram Astrologiam humanam. Agam de artificioso syderum rationalium motu, & politicas rationalium Erronum theoricas breviter explicabo.

Respublica & Cæli collatio.

Princeps est sol.

Subditi stellæ.

Respublica est constellatio.

Politicam igitur secundum abstractissimum conceptum suum definio *Passiones & perturbationes humanas mortificandi Scientiam*; & statuo non priùs hominem futurum bonum Politicum, quàm optimè mortificatum. Politici enim est, carere sensibus virtualiter, carere voluntate, imò & mente virtualiter nam & apertis oculis debet nonnunquam non videre quæ

Quid sit Politica?

Quæ facere debet Politicus?

quæ maximè videt; non audire, quæ auscultat; non sentire, quæ luget: carere etiam debet proprio libertatis arbitrio, vivere alienis regulis; & multa ita intelligere, ut ignorare videatur. *Scire tuum nihil est, nisi scire tuum sciat alter*, dicebatur olim Scholastico, at jam Politico, *Si sciat hoc alter, scire tuum nihil est.*

Scholastici Politicique differentia.

Existimo Politicam in Totalem & Partialem dividi; quarum priorem esse scientiam, & posteriorem opinionem aut potiùs umbram opinionis existimo; at utrãque practicam; neutram huc usque bona methodo traditam, & debere altiùs examinari & discuti. Finis utriusque Politicæ beatitudo, sed non eadem est, nam aliam omninò sibi proponit adsequendã qui se totum, aliam qui tantùm mortificat sui partem.

Politica duplex: totalis & partialis.

Finis utriusque Politicæ.

De Politicâ Imperfectâ & Inadæquatâ.

Quid illa sit?

HOmo lapsus passiones multas habet, imò & perturbationes in irascibili, & concupiscibili animi parte, quas dum vivit eradicare nequit, subigere & remittere potest. Politicus imperfectus, sub specie bonitatis illusus, beatitudinẽ suam in una passione constituit, & se eo beatiorem putat quo illi liberiùs potest cedere; & in hunc ipse finem omnes alias mortificat, ut illis carere videatur.

Homo, dum vivit, passionibus carere non potest.

Pono ob oculos avarum, si Politicus sit, ut opes congreget, Divitum aulas frequentabit, & omnibus à quibus quidpiam sperat, omnia factus, soli avaritiæ intentus, ingruentes procellas reipublicæ non curat. Si concivium miseriæ ipsi utiles, etiam gratæ. Constanti animo patitur, unde lucretur. A prodigo nihil non tolerat, sub spe participii; & mavult ejusdem voluntate regi, quàm propria, modò ipsi adulans, gratiam possit, & ob eam extorquere honoraria.

Avarus senex.

Pono etiam ambitiosum juvenem ante diem ad promotiones eximias anhelantẽ. Hanc ipse generosam passionem aliarum mortificatione irritat & intendit; & duce dictamine politico, multa tolerat, ut inimicum nullum habeat; sera enim experientia didicimus, plus posse malè pexis mendaciis unum Zoïlum inficere, quàm benè propositis rationibus multi poterũt facere Principes, perficere multi Magnates. Ut propriis ipse oculis viderit illum sibi molientem insidias; ut alterius audiverit verba asperitate exuberãtia, ut grandes consequentias intulerit, & occasiones provocandi; se nihil vidisse & audivisse simulat; & se illa omnia, quæ maximè intelligit, ignorare dissimulans, sinceri, prudentis, & morigerati opinionem adquirit, & quod ante ætatem dignus quacumque promotione censeatur.

Ambitiosus juvenis.

Pono hypocritam, etiam honoris ambitiosum, sed alterius, & aliter. Sanctus ipse censeri vult humanitùs, non autem esse; & istam inordinatam plausus concupiscentiam fovet, auget, intendit, summa mortificatione passionum reliquarum. Ih eum pecco? dissimulat; offendo? lingua ignoscit injuriam, quam retinet alta mente repositam. Famem, sitim & alias incommoditates tolerat, ut mortificatus videatur; & ubi potest non videri, genio indulget. O quàm multos Ego Politicos Hypocritas, artificio suas miserias celantes, & populum decipientes vidi! sed tandem lapsos miserè; non enim apud Solem calidum perstare potuit Icarus alis cereis & fragilibus præditus; nec apud vulgus callidum hypocrita virtutum ementitarũ alis.

Hypocrita.

Contra hos imperfectè Politicos scripsit Apostolus Iacobus illa verba, *Qui in uno delinquit, factus est omnium reus.* Qui enim in uno sibi vitio beatitatem proponit, & omnes illuc virtutes conducit, ut in illo securiùs permittatur sordescere, ita in uno delinquit genere, ut omnes virtutes eo referendo maculet, & fiat universarum reus.

Explicatur Iacobus.

Aliam hujus loci expositionẽ disp. 20. art. 4. reperies.

De Perfectâ & Adæquatâ Politicâ.

Quid illa sit?

ILle perfectè Politicus, qui se totum mortificans, sibi toti dominatur. Ille, qui non exercet in vitia tyrannidem, ut uni vitio soli serviat; sed universis indicit bellum vitiis, ne serviat ulli. Hic clarioribus notitiis præditus, beatitudinem cœlestem constituit in gloria, & terrestrem in virtute & cordis tranquillitate. Carere tentationibus & turbationibus non potest; & cùm sensibilis sit, debet eas persentiscere; imò & turbari; curat tamen, ne ita sentiat, ut consentiat, ne ita turbetur, ut etiam perturbetur. Intellectualis est, & debet ita omnia, quibus aut frangi potest, aut percelli, intelligere, ut sit virtualiter stultus aut amens; hoc est, ita se habere debet, ac si careret oculis, quibus æmuli insidias videret; auribus, quibus injurias explodentem audiret; mente, quâ intelligeret, quæ sibi nocerent; lingua, qua se defenderet, & pejora exprobraret.

Sensus à consensu, & turbatio à perturbatione distinguitur.

Stultus propter regnum cælorum.

Pono ob oculos Paulum Apostolum, adæquatè, & perfectè Politicum, solius virtutis studio, vitiorum omnium domitorem, omnibus omnia factum gaudentem cum gaudentibus, flentem cum flentibus,

Optimus Politicus Paulus.

Quanta fuerit perpessus?

tibus, & omni se nationi & homini accomodantem. Scivit tolerare laborem, famem, sitim, ne homini displiceret; insidias à fratribus perpessus, dissimulavit, aut quia putabat, si resisteret fore irritandos & graviùs peccaturos, aut quia hâc illos via sperabat lucrari sibi & Deo. Et quia ubi opus erat, tam debilis visus, ut & æmulis cederet; ubi opus viribus, habuit robustas & torosas. A Petro Summo Ecclesiæ Pontifice poterat multa sperare, multa timere, si hominem imperfectum ageret; sed quoniam Politicus perfectus erat, amorem illum & affectum, qui se in errorem induceret, remisit, mortificavit; subflagranti violentiam intulit, & restitit dilecto Petro in faciem, ubi reprehensibilis, aut Paulo, aut saltem cæteris visus fuit. Factus enim propter Deum omnia omnibus; non omnia quæ singuli volebant, sed quæ sibi expediebant, ut consequeretur finem sibi propositum.

An Petro resistere jubente Petro examino in Hierarchia Ecclesiastica, quam vide.

Ratiocinium Avari.

In quonam avaritia consistat?

AVaritia non solùm divitiarum conservationem, sed & adquisitionem concernit; & homo cui finis ultimus conservatio pecuniæ videtur discurrere sic. *Omnia quæ conducunt ad conservandam pecuniam quam habeo facienda sunt.* Hoc præjudicium loco Majoris sumit, nec vult habere aliam synderesin. Hac generalissima Positione præmissâ, attentè suum negotium respicit & subsumit; *Atqui consumuntur multa pecuniæ in famulatu, vestibus, conviviis, hospitibus*; Et infert, *Ergo opus est studere modestiæ, talem domum, & familiam instituere, ut nullum habeam famulum quo carere possim: propono simplici eaque modestissimâ veste esse contentus; volo esse sobrius, & nullum instituere conviviũ; placet mihi vita quieta, omni hospitum strepitu carens. Nolo esse prodigus, nec ullas donationes facere. Iudico non posse sine vana gloria periculo erogari eleemosynas.* &c. Vbi vides, Modestiam, Humilitatem, Sobrietatem, & alias optimas virtutes malitia Avaritiæ, quæ ut finis proponitur, decolorari, & habendi splendorem desiderium, dominandi appetitum, vestium curiosarum studium; gulam, luxum, vanamgloriam & alias plurimas passiones cohærentes politicè mortificari; sed in hunc solum finem, ut pecunia possessa conservetur. [Hæc de Avaritia, quæ pecunias conservat: & de illa, quæ lucrum respicit, analoga ratione discurritur.]

Avari synderesis, quæ?

Subsumptum.

Conclusio.

Interdum Virtutes malitia finis maculantur.

Ratiocinium Lascivi.

Quam synderesim lascivus habeat?

QVI se permittit Veneri, hanc Majorem adsumit, *Frui Amarillide volo; adeòque omnia quæ ad illam vincendam, adquirendam, retinendam conducant, interponere.* Et subsumit, *Atqui libenter ipsa eloquentes auscultat, speciosè vestitos gratis oculis respicit, laudat liberales, & Ecclesiam frequentantes commendat. Habes Pedisequã pauperem & superbam*; & infert, *Ergo mortificare me debebo; & tametsi literas odio habeam, curabo videri eruditus; incipiam rhetorica studere, periodos pectere, & grandi ore illius decorem celebrare; induam pretiosissimas vestes, tametsi malem meas retinere pecunias, quàm sartoribus dare occasionem lucrandi. Et licet contra meam inclinationẽ milites vel nummum dare, hæc ipsa inclinatio est vincenda: oportet enim ut ab illa judicer liberalis: oportet etiam ut devotus, & hanc ob rem Ecclesias frequentare, & ea omnia ibi facere, quæ alii omnes qui scrupulosi aut devoti censentur. Ergo & Pedisequa erit circumvenienda. Quid faciam? Mercator naufragans amat divitias vitamque: sed quia hanc intensiùs, amori divitiarum vim infert, & merces committit oceano, ut vita securitatem habeat. Et ego naufrago similis, vellem meas retinere pecunias, & Amarillida vellem lucrari; sed quia hoc intensiùs mortificabo illud prius desiderium; & corrumpam pauperem famulam pecunia, ut facilem ingressum habeam; quem si ipsa promittat, cùm & superba sit, verbis non stare non volet.* Sed quò tendit tam multiplex mortificatio? Sanè omnes mortificantur passiones, ne una mortificetur. Lascivus est. Amarillida, ut ultimum finem intendit; mavultq; omnes & singulas passiones, quàm hanc unicam mortificare.

Subsumit.

Infert.

Potest & solet homo liberè agere invitus & contra suam voluntatem.

Omnis actus humanus speciẽ à fine desumit

Pariformi errore discurrit Ambitiosus, Hypocrita, & quicumq; efficaciter malum aliquem finem intendit. Qui Politicus perfectus discurrat, audiamus.

Ratiocinium Politico-christiani.

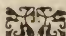
Quid sibi proponat ut finem?

MAjor practica, & rerum faciendarũ regula, in ejus mente, non respicit conservationem pecuniarum, non divitiarum lucrum, non carnis luxum, non dignitates, non commoditates; sed solam divinæ legis observantiam; talis est enim Decalogus, ut à malè politico, sive quod idem est, à parum mortificato adimpleri non possit. Hæc est igitur, Politico-christiani Assumptio, *Decalogus servandus est.* Hæc subsumptio. *Sed passiones, occasiones,* &

Quid adsumat?
Quid subsumat?

Quid inferat?

& multa res humanas impediunt. Hæc conclusio. *Ergo mortificandæ sunt passiones, fugiendæ occasiones quæ impediant. Ergo mortificandus est visus, auditus, gustus, tactus, olfactus: experientia enim docet visa allicere, audita attrahere, gustata inducere; demonstrat tactum esse lubricum, nec semper castum odoratum. Mortificanda est memoria, ne recordetur rerum, quæ possint nocumentum inferre. Mortificanda est mens, ne nimium discurrat, ubi quæ ratiocinio haberi possunt, utilius ignorantur. Mortificanda est voluntas, ne se voluptati prostituat. Fugienda sunt occasiones peccandi; vitandi amici qui genio indulgent, & virtutem non curant; auferenda illa omnia, quibus abutremur. Ergo ut remotius absit, Legis Divinæ temeratio; adhuc amplius & amplius mortificandi sensus sunt, negantis etiam rebus, quæ concedi illis possent sine suspicione peccati. Addenda cilicia, jejunia, disciplinæ, silentia, & curandum, ut ita homo habeat sensus, ut non habere videatur.* Non addam literam, tametsi multas possem; non enim hic Politicam ex professo tradimus, sed prælibamus illa, sine quibus subsistere non potest.

De Antipoliticis.

Detractio sub virtutis specie.

COgnovi aliquem, qui lingua mordacissima armatus, nec Divis parceret, & cum in innocentem quemcumque obvium, virus omne evomuerat, sibi ipsi applaudebat, & congratulabatur, quod non esset aliis Christianis similis, qui proximo adulabantur; se velle Sacerdotalem sinceritatem observare, & semper quæ sentiret dicere. Et bene, si bene sentiret. Qui non vult castus esse, suadetur ut saltem cautus sit, ne reliquos scandalizet; & qui malè sentit & judicat, ut saltem taceat, ne sua temeraria promulgando judicia, innocentem infamet & reliquos scandalizet. Sanè contra has pestes Reipublicæ invenitur remedium; nimirum, si ad probationem, aut ad retractationem cogantur; prudentiùs enim fures, imò homicidæ possent, quàm detractores & calumniatores tolerari. Profectò improbus ex sua natura cæteros judicat, & me judice, qui calumniatur, post supplicium calumniæ debitum, solet reus agi de ipsomet peccato, quod imponit; prudenter enim potest talis præsumi, qualem ipse innocentem putavit. Quæ consideratio Talionis æquitatem confirmat, & maledicorum petulantiã coërcet.

Non debet loqui ut sentit, qui non sentit ut debet.

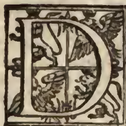
Remedium contra Detractores.

De pœna talionis.

ARTICVLVS III.

De Argumento, quod vocatur *ad hominem*.

Tria genera propositionum.

DVPLEX est veritas Propositionis: alia quoad se, alia quoad nos. Propositio vera quoad se, est, quæ enunciat rem, ut est in se; à nobis cognoscatur aut non. Propositio vera quoad nos, est, quæ rem enunciat ut nos illam esse putamus, realiter ita sit aut non sit. Sanè Propositio vera quoad nos, est quæ vera quo ad homines; & quia varii sunt horum sensus, quæ ab his censetur vera, ab illis ut falsa rejicitur. Sunt & aliæ Propositiones, quæ sunt veræ quoad se, & quoad nos; quę videlicet enunciant rem ut sunt in se, & nos illas bene rem enunciare cognoscimus. Ex hoc genere Propositionum sumi debent Syllogismorum præmissæ, quando volumus infallibiliter aut demõstrativè concludere. Primum Propositionum genus est Dialecticæ inutile: quo enim modo utar præmissis, de quarum veritate dubito, quas esse falsas nescio, & veras vocare non audeo. Superest secundum Propositionum genus, unde ad hominem (hoc est, contra talem hominem: contra illum nimirùm, qui illas sit necessariò admissurus) fortiter argumentamur.

Quales esse debeant Demonstrationum præmissæ?

Inutiles propositiones, quæ?

Quibus constet præmissis argumentum ad hominem?

Hanc viam ingressi sunt sæpe antiqui Ecclesiæ Patres, ut Hæreticorum arrogantiam retunderent: nam contra Græcos, qui dicunt *Spiritum Sanctum à Verbo distingui, & tamen ab illo non procedere*, etiamnum sic argumentamur. [In Divinis omnia sunt idem, ubi non obviat relationis oppositio. At Verbum & Spiritussanctus non sunt una persona. Obviat ergo

De Spiritussancti processione.

Quæ distinguantur in Divinis?

go Relationis oppositio. Sed Relationes Divinæ sunt processiones. Ergo Spiritussanctus, non solùm à Patre, sed etiam à Filio procedit.] Et ab absurdo sic. [Si Spiritus sanctus non procederet à Verbo, sequeretur, quòd non distingueretur ab illo. At distinguitur. Ergo procedit. Probatur major. Quia in Divinis solæ Relationes distinguunt, & Relationes non nisi processiones sunt.]

Argumentum ab absurdo.

An creatura esse potuerint ab æterno?

Adversus Arrianos, qui erant Platonici, & contra Aristotelem statuebant Mundum nec fuisse, nec esse potuisse ab æterno, sic Orthodoxi Veteres argumentabantur. [Creaturæ esse non possunt ab æterno. Verbum fuit ab æterno. Ergo non est creatura. Est ergo Deus.]

An Verbum fuerit ab æterno?

Hoc erat argumentum ad hominem contra Academicos: nam Peripateticus, qui Arrianus esset, se expediret majorem præmissam negando. Hoc argumentum ita pressit nonnullos, ut nescientes salva Platonis reverentia illud solvere, maluerunt in Verbum Divinum novum scelus committere, quàm positionem admissam à Platone negare. Vnde ausi sunt dicere minorem omninò esse falsam. Hinc occœpit crudele inter Arrianos schisma: nam, tametsi omnes Divinum Verbum esse creaturam delirarent; non esse creaturam, ut sunt cæteræ, dicebant aliqui: nam fuit ab æterno, & cæteræ inceperunt in tempore: alii verò pervicaciores volebant esse creaturam ut sunt cæteræ, creatam tamen multis ante corporeum mundum sœculis, quando videlicet Angeli fuerunt Græcorum opinione producti.

Arrianorum divisio.

An fuerint Angeli ante mundum materialem producti?

Hac Dialecticæ parte, quæ nos docet ad hominem argumentari, usus fuit D.N. Iesus Christus, *Matth.* 12. 27. adsumit enim injuriam & blasphemiam sibi sacrilegè irrogatam, & contra Iudæos consequentias deducit. *Si Ego, ait, in Beelzebub ejicio dæmonia, filij vestri in quo ejiciunt? Ideò ipsi Iudices vestri erunt.* Quem fuit imitatus Apostolus *actor.* 17. 28. Hinc eàdem in primitivâ Ecclesia Logicam laudarunt, & commendarunt Patres, quod posset multis illorum testimoniis ostendi. Origenes *libr. 4. in Cant.* asserit Samsonem veri & fidelis Doctoris esse imaginem; quoniam, ut Hæreticos capiat, eorumdem adversantes sibi sententias connectit, & ex propriis eorum dictis & argumentis propositiones & conclusiones colligit, quas veluti faces ignitas in eorum segetes immittit, ut ipsorum sectas & errores côburat. Consonat S. Chrysostomus *homil.* 82. *in Ioann.* & utrique S. Maximus *homil.* 1. *in Pasch.* dicens irrefragabile esse veritatis argumentum, speciosamque victoriam, inimicos propriis illorum laqueis irretire, ac suorum testimoniorum vocibus confutare; ac tandem æmulos propriis telis confodere, & confodiendo convincere. Similia apud Iustinum, Tertullianũ, Augustinum, & alios antiquos leguntur; unde addiscimus, ab ipsis nascentis Ecclesiæ incunabulis ad hæc usque tempora, magni semper fuisse habitam illam partem Dialecticæ, quæ nimirùm propriis illorum testimoniis, hostes Veritatis convinceret.

Sampson imago optimi Dialectici.

Quanta sit argumenti ad hominem efficacia?

At quia non sciunt omnes quomodo hujusmodi argumenta formentur, & hæretici exorbitant, & Christianus Kortholtus præcipuè, operæ-pretium judicari argumentum ad hominem breviter edisserere, ut illud conformare possimus, & de conformatis ab alio legitimam sententiam proferre. Ergo attende. Sic inquam.

Cur de argumentatione ab homine disseramus?

Argumentum ad hominem constare debet gemina propositione, Majore scilicet & Minore, aut explicitè aut implicitè; ex qua utraque posteà infertur conclusio; In hoc quippe convenit argumentum ad hominem cum omni alio, & quocunque argumento; an verò necessarium sit, ut utraque propositio, major nempe & minor sit admittenda ab eo, ad quem coarguendum instruitur argumentum, ex mox dicendis constabit. Assero igitur tria argumentorum ad hominem genera ex Sacris Litteris, & Sanctis Patribus haberi posse.

Quomodo fiat argumentum ad hominem?

Tres modi argumentandi ad hominem.

Primum est, cùm quis urget aduersarium ut ab eo responsionem extorqueat ex qua subinde suum instruit argumentũ. Hoc genere argumentandi usus est Salvator noster iterum, atque iterum, ut Exempli gratia, quando *Matth. c.* 22. *v.* 43. congregatos Pharisæos interrogavit dicẽs, *Quid vobis videtur de Christo? Cujus filius est?* cùmque ipsi respondissent. *David*; ipse indè subintulit, id impossibile esse, construens argumentum per hæc verba. *Quomodo ergò David vocat illum Dominum dicens: Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis, &c.* Porrò hæc instantia etiam stando Idiomati Latino est fortissima: nam potest ad hanc formam reduci. *Nullus filius est sui Patris Dominus: Sed Christus est Davidis Dominus. Ergo non est ejusdem Filius. Male igitur instruxistis populum cùm dicitis, Christum esse Filium Davidis.* Majorem probare poterat ex quarto præcepto Decalogi, & aliis multis Sacræ Scripturæ testimoniis, quæ illi consonant. Sed hoc non erat argumentum ad hominem: nam Christus, si sic ejus verba exponantur, non adsumpsit Iudeorum sententiam, sed illam impu-

Si nescimus, quid adversarius sentiat, hanc notitiam adquirimus, illum interrogãdo?

Iudæos Christus interrogat, & eorum responsionem impugnat.

An filius sit Dominus patris?

pugnavit objectione ex Psalmo Davidis desumpta. Quam ob rem Christi Domini verba aliter ad formam reducantur. Et poterunt disponi sic. *Vel vos erratis cum Regis Prophetæ Psalterium numerosum admittitis: vel erratis modò, quãdo mihi interroganti respondetis. Asseritis enim duo, quæ se mutuò debellant. Si est enim Messias Davidis Filius, non est Davidis Dominus, & hoc contra literam Psalmi. Si autem est Davidis Dominus, non est ejusdem Filius, & hoc contra vestram resolutionem.* Verùm enim verò in lingua Hebræa sunt compositi Psalmi: & ideò Christi adhuc argumentum fortius est. Sic habet Textus Sacer. נאם יהוה לאדני: NEVM IEOVA L·ADONAI, *Dictum Ieova ad Dominum meum*. Vatablus. [נאם participium est passivum, vel nomen. *Dictum Ieova*, aut *Sermo Ieova*. subintellige *erit*, id est, *dicet*; Prophetia enim est de futuro per præteritum tempus more Prophetarum. Hac dictione frequenter utuntur Prophetæ.] Qui loquitur est Ieova, Deus. Et ad quẽ? ad Christum: quem David vocat, non *Adoni*, sed *Adonai*. Hoc est, *Dominum meum* appellat. Vt differentiam percipias, adnotato *Adonai*, ita significare *Dominum meum*, ut de solo Deo dicatur, Nec hoc videri debet mirum nam בריא *Morio* & מורא *Moro*, Syriacè: Κύριος & Κῦρος, Græcè; *Dominus*, & *Domnus*, Latinè: *Monsieur*, *Monseigneur*, *Maistre*, *Sire* Gallicè: & aliæ plures voces in linguis diversis sonant *Dominum* & tamen non coincidunt: nam *Sire* de solo Rege dicitur. *Moro*, Κῦρος, & *Domnus* non dicuntur de Deo: *Ieova*, *Adonai*, &c. non dicuntur de homine. Quam ob rem possemus carmen Davidis vertere, *Dixit Deus Domino Deo meo, sede à dextris meis.* Ergo Christi argumentum erat hoc. *Nullus Filius est sui Parentis Deus. At Christus est Davidis Deus. Ergo non erit Davidis Filius.* Sanè, si Christus Latinè loqueretur, possent respondere Iudæi, non repugnare, ut filius parentis sit herus & dominus: filio enim Reipublicæ regimini admoto debent parentes obedire; & etiam, si postulet occasio, servire: nam ut aliquid narrem, quod hanc doctrinam dilucidet, Leopoldina, Archiducum Tirolensium filia, erat Ferdinando III. Imperatori Romanorum sponsa. Pridie quàm celebrarentur nuptiæ, ante prandium dum manus abluerent, manutergium Claudiæ suæ Matri ministravit: & in mensa sequuta est. Et tamen die sequenti Claudia servivit Leopoldinæ Augustæ, manutergium exhibuit, & noluit in mensa præcedere. Non ergo repugnare videtur ut filius sit dominus moralis sui patris. Sic ergo potuissent Pharisæi respondere, si Davidis potuissent verba ad sensum moralem obtorqueri. At ut constat ex sacro Textu, *nemo poterat ei respondere verbum: & ex illa eum die nemo fuit ausus interrogare.* Ergo Christus Dominus urgebat verba Hebraica. Agebat de naturali & Divino Dominio: repugnat enim, ut sui filii sit aliquis dominus naturalis, & Deus.

Iudæi malunt legere L-ADONI, sed legere L-ADONAI, debent, hoc enim sensu fuit Propheta loquutus.

ADONAI est nomen Dei.

An pater servire filio possit.

Claudia mater sua filia Imperatrici servit.

De reali & morali dominio.

Hanc doctrinam adfirmo, aliud exemplum proponendo. Nam *Luc.5.12.* rogat Christus Iudæos, *Quidnam illis videretur facilius dicere: Dimittuntur tibi peccata, an dicere, surge, & ambula*, licet namque exteriùs nullum legatur à Iudæis datum fuisse responsum, attamen Christus, qui hominum corda intuebatur, agnovit tale intus in corde nutriri responsum, *quòd nempè difficiliùs esset Paralyticum curare, quàm peccata dimittere*; ex quo statim subintulit, *se posse peccata dimittere*, hoc ferè modo arguendo ad hominem. *Qui potest, quod est difficilius, potest pariter, quod est facilius, sed ex confessis difficiliùs est curare Paralyticum, & hoc ego possum & illud, quod est faciliùs, id est peccata dimittere.* Cumque Iudei ulterius assererent, peccata à solo Deo posse dimitti, inde etiam tandem conclusit, se Deum esse, quod tamen ipsi negabant. Argumentum ad formam reductum erat hoc. *Solus Deus potest peccata dimittere, at illa ego dimitto. Sum ergo Deus.* Probatur minor. *Paralyticos Sanitati restituo: Sed ejusdem est facere miracula, & peccata remittere. Ergo, siquidem illa facio, etiam ista remitto.* Vnde D. Ambrosius *ibidem* bene advertit Iudæos suo judicio ac propria confessione fuisse à Christo de sua perfidia convictos.

Quid difficilius sit ægrotos curare, an peccata dimittere?

An Christus probaverit se esse Deum?

SECVNDVM *genus argumenti ad hominẽ est pariter*, cum quis adversarium interrogantem super aliqua re vicissim interrogat, super alia: quo genere argumenti usus est pariter Salvator noster, quando interrogantibus Iudæis *Matth.c.21.v.24.* in qua potestate talia gereret? ille vicissim alia interrogatione eos urgere voluit, dicens: *Interrogabo vos & ego unum verbum, respondete mihi: Baptismus Ioannis de cælo erat, an ex hominibus?* cumque illi obmutuissent eos compulit, dicens *v.27. Neque ego dico vobis in qua potestate hac facio.* Hoc genus argumenti plurimum commendat D. Augustinus, *acutissimum* appellans, nam *lib.15.de Trinit.* sic perorat. *Acutè sanè quidam respondit Hæretico versutissimè interroganti. Vtrum Deus filium volens, vel nolens genuerit? ut si diceret, nolens absurdissima Dei miseria sequeretur:*

Interrogatio, eliditur interrogatione.

Qualis baptismus Ioannis fuerit?

De hoc argumẽtandi modo S. Augustini Censura.

An Pater Verbum volens, an nolens genuerit?

retur: Si autem volens, continuò, quod intendebat, concluderet, se non naturæ esse filium, sed voluntatis. At ille vigilantissimè vicissim quæsivit ab eo: utrum Deus Pater volens, aut nolens sit Deus? ut si respõderet nolens, sequeretur grandis absurditas, & miseria, quam de Deo credere magna est infamia. Si autem diceret volens, responderetur ei, ergò, & ipse voluntate sua Deus est, non natura. Quid ergo restabat nisi ut obmutesceret suâ interrogatione obligatum indissolubili vinculo se videns?

An Pater nolens, an volens sit Deus?

An hic argumentandi modus meritò à S. Augustino commendetur?

Sed enim quæres, cur S. Augustinus commendet hunc modum arguendi, cùm non videatur commendabilis? multiplicare namque inconvenientia non est solvere. Hoc dubium movet S. Bonaventura *in Dist. 6. dub. 3.* tractans verba præfata Augustini apud Magistrum Sententiarum, & ipsemet responder; notandaque est respõsio, ex quâ clarè colligitur, ejusmodi esse verè argumentum ad hominem, & potiùs ducere ad inconveniens, quàm solvere. Verba S. Bonaventuræ sunt hæc: *Augustinus commendat istam solutionem, quæ non commendanda, quia multiplicare inconveniens, non est solvere. Respond. Dicendũ, quod est solutio ad hominem, & est solutio ad rationem, & aliquando melius & utilius est solvere ad hominem, quam ad rationem: ut puta, quando respondens est discolus, & non vult intelligere veritatem, & quando assistentes sunt simplices, & non possunt capere veritatem, & subtilitatem: ideo, quia Hæreticus veritatem respuebat, & adversabatur, idcirco adversanti erat adversandũ, & tali modo, quo magis privaretur gloria, & assistentes fallacia. Idcircò commendat istam responsionem Augustinus, quod manifestè opponentem, sua quæstione ligavit: & hunc modum respondendi docuit Dominus, cum dixit; Baptismus Ioannis de Cælo erat, an ex hominibus?* hactenus S. Bonaventura. Hinc statim sequitur alterum hoc loco pariter notandum: Argumentum videlicet ad hominem redigi ad illud, quod Dialectici vocant ab absurdo, sive inconvenienti; quippe immediatè ducit adversarium ad aliquod absurdum, aut inconveniens, ut inde tandem nihilominus quasi nolentem reducat ad veritatem.

Præstat interdum ad hominem, quàm à ratione fundamentali argumentari.

Cur argumentemur ab absurdo?

Arguit ad hominem, qui ex concessis ostendit Thesim defensam ab Adversario esse falsam.

Tertium, *& ultimum genus Argumenti ad hominem est*, ubi & quando ex datis, & concessis, quomodolibet, sive nimirum oretenùs, sive scripto, sive prævia interrogatione, sive non, coarguitur adversarius: Quo argumenti genere usus est pariter Salvator noster, ut habetur *Luc. 11.* Cum enim ejecisset dæmonium, quidamque ex Scribis & Pharisæis, dicebant ipsum in Beelzebub principe Dœmoniorum ejicere Dœmonia, videntur id sola mente dixisse: inquit enim Evangelista. *Ipse autem, ut vidit cogitationes eorum, dixit eis.* Ecce: ut cogitationes vidit, ait: non ut verba audivit. Christus igitur ad blasphemiam, quam mente conceperant, respondit, dicens. *Omne regnum in se ipsum divisum desolabitur, & domus supra domum cadet. Si autem & Satanas in se ipso divisus est, quomodò stabit regnum ejus. &c.* Quæ verba solent aliqui ad hanc formam reducere. *Nullum regnum in se divisum potest stare, sed Regnum diaboli stat, Ergo Dæmon non potest ejicere Dæmonem, sive alius quispiam in Principe Dæmoniorum ejicere Dæmonia.* At hoc potiùs est impugnare & coarguere Iudæorum temerarium judicium, quàm ad hominem argumentari. Ergo ita debent Christi verba dilucidari, ut Iudæorum assertionem adsumat, & ex illa contra illorum impudentiam discurrat. Ego ex illis hoc concinno argumentum. *Hæc vestra positio*, In Beelzebub, Principe Dœmoniorum, ejicit Dœmonia, *se ipsam destruit; quod hoc modo persuadeo. Si utor unius dæmonis assistentia & concursu, ut dæmones alios expellam, regnum Satanæ divisum est. Non ergo stare potest: quia omne regnum in se ipsum divisum desolabitur. Si autem Satanæ regnum non stat, nullus Dæmon imperat, nullus obedit. Ergo, si nullus imperat, nec Beelzebub imperat. Ergo, si iste non imperat, nec illi alii diaboli obediunt, nec Beelzebubi virtute expellere dæmonia, non est verum.*

N. B. Contradicere Christo videtur Cornelius Tacitus, cùm dixit, Divide, & impera.

An illa Iudæorum propositio sit falsificans?

Hoc tertio argumentandi modo abutuntur nonnulli; & Christianus Koltholtus præcipuè; nam in libello ante annos paucos edito se *Ecclesiam Romanam hodiernam, non esse veram Christi Ecclesiam* fore demonstraturum pollicetur: & quia *promissis dives quilibes esse potest*; putat satis esse, si id aliquando promiserit, quod nunquam præstiturus est. Nam si librum accuratè legamus, hoc unicum colligimus: videlicet, illius syntagmatis authorem, quid sit Argumentum ad hominem, absolutè nescire. Et hanc ob rem propter Kolholtum, & alios sibi similes, progrediar: & hunc tertium argumentandi ad hominem modum uberiùs exponam, & dilucidabo.

Koltholtus quid sit ad hominem argumentari nescit.

In syllogismo ad hominem utraque ejusdem hominis debet esse præmissa. Qui enim contra D. Thomam formaret syllogismũ, cujus major esset D. Thomæ, minor autem Scoti, ad hominem non argumentaretur: immò nec bene argumentaretur: majorem enim Scotistæ, minorem Thomistæ negarent. Hoc posito rescire velim contra quem

Argumenti ad hominem lex.

Koltholtus non argumentatur contra Ecclesiã Romanam hodiernam:

quem Koltholtus ad hominem argumentetur. Contra Ecclesiam Romanam hodiernam? Ergo debet duas præmissas adsumere, quas Ecclesia Romana hodierna definierit; & ex illis debet in forma & modo legitimo inferre *Ecclesiam hodiernã non esse Ecclesiam Christi*. Contra Catholicos?

non contra Catholicos:

Debet ergo adsumere duas propositiones, in quibus Catholici universi conveniant; nam adsumere unam, quæ Semphronii, & alteram, quæ Titii sit, non est argumentari, sed nugari. Contra Bellarminum?

non contra Bellarminum.

Ergo omnia, quæ assumit, esse debebunt Bellarmini: non autem media pars Bellarmini, & altera media Becani, aut alterius Theologi: nam ex diversorum corporũ membris, etsi pulchris, monstra solent componi. Vtar exemplo, quod iterum & iterum prout loca & tempora postularunt, proposui, & sic discurram.

An dentur præcisiones?

(1) *Non dantur præcisiones objectivæ. Non potest una formalitas concipi, sine altera. Vbi unum sine alio concipitur, realis intercedit distinctio.* &c. Hæc omnia doctè pronunciant Nominales, & ingeniosè defendunt.

De distinctione Naturæ & proprietatum in Divinis.

(2) *Natura Divina potest concipi sine relationibus: sine attributis: sine decretis liberis.* &c. Hæc omnia docet Sanctus Thomas; docet Scotus; & docent utriusque discipuli. (3) Inferam. *Natura ergo Divina distinguitur realiter à relationibus, attributis, decretis. &c.* Est Conclusio Hæretica, ex optimis deducta doctrinis. An sum ad hominem argumentatus? Sed contra quem ad hominem? Contra Nominales? at ipsi minorem negant, & ideò diruunt syllogismum. An contra Thomistas & Scotistas? at negant hi majorem: & discursui in ipsomet principio obsistunt. Contra quos ergo? contra nullos: non enim argumentum Logicum seu rationale, sed monstrum irrationale ex membris, quæ cohærere non possunt, construxi.

ARTICVLVS IV.

De Syllogismo Iuridico. *Edisserit Formas, Figuras, Modos, & Nomina Syllogismorum Moralium: Advocatos, & Senatores instruit, ut in praxi sciant legitimè patrocinari, & judicare.*

Ratio ordinis.

Rticulo Primo de Morali Ratiocinio differui, sumpta denominatione à materia: egi enim de formalibus argumentãdi modis Morali materiæ attemperatis. Articulo Secundo egi de Discursu Politico, sed liberiore calamo, & legibus minùs devincto. Nunc tandem in hoc Quarto Moralem illustrabo Discursum, sumpta denominatione à forma.

Argumentum hujus disputationis.

Agam igitur de Politicorum syllogismorum Formis, Figuris, Modis, & ingenioso invento Dialecticum Orbem ditabo.

SECTIO I.

Dialectica Iuridicorum syllogismorum Nomina.

Moralium Syllogismorũ numerus.

EA, quæ diximus, viam aperiunt doctrinæ syllogisticæ, quam impræsentiarũm expendo. Pono ob oculos nunc novem syllogismos præcipuè, quibus tota Dialectica Iudicialis fundabitur.

Cur illorum nomina tres habeant syllabas?

Tribus propositionibus omnes syllogismi formantur; & ideò eorumdem Nomina tres syllabas habere debent, ut prima majori, secunda minori, tertia conclusioni respondeat. Minor & Conclusio semper sunt singulares affirmativæ: majores distinguit quantitas, cujus notio à litera prima consonante dependet: significat enim.

Syncategoremata, seu signa Moralia.

CA. *Cunctos: Omnes.*
FA. *Fere omnes.*
PLA. *Plures.*
MA. *Mediam partem.*
PA. *Pauciores.*
RA. *Raros.*
MV. *Multos.*
PV. *Paucos.*
NV. *Nullos.*

Hæc sunt syncategoremata (signa Latini vocant) quæ Morales Quantitates distinguunt, & subjecto inhærentes, dant Tribunalibus istas propositiones.

Propositiones Morales.

CA. *Cuncti (Omnes) fecerunt hoc:*
FA. *Fere omnes fecerunt hoc.*
PLA. *Plures fecerunt hoc.*
MA. *Media pars fecit hoc.*
PA. *Pauciores fecerunt hoc.*
RA. *Rari fecerunt hoc.*

MV.

MV. *Multi fecerunt hoc.*
PV. *Pauci fecerunt hoc,*
NV. *Nullus fecit hoc,*
Hæ sunt majores, quæ morales Syllogismos constituunt, & inter se distinguunt. Novem illæ sunt, Ergo moralium Syllogismorum modi erunt novem, quorum Nomina Numeri sequentes repræsentant.

Moralium syllogismorum Nomina.

FALLITIS *Ponti* PLACIDI MAGISTRI:
Concha MVGIVIT PARIDIS PVDICI:
Castra jam Phyllis RAPIDI CAMILLI
NVBILIS *armat.*

Sola trisyllaba dictiones serviunt.

Intermissis monosyllabis, & dissyllabis dictionibus, quæ versum complent, & ad Dialecticã Artem non pertinent, manent novem trisyllabæ, quæ Syllogismis correspondent.

Omnes Morales Modi ad Darii pervenire conantur.

Omnes hi modi morales sunt modo *Darii* similes; quia hunc debet ob oculos habere Ethicus, & in illum quantum permittat materia conari. Minor & Consequentia semper est singularis (dualis, trialis, aut quæcumque alia similis de his, aut illis hominibus singularibus & individuis determinatè agit, & ad singularem reducetur) & si conclusio sit Modalis, magnam quamcumque causam claritate suffundet.

CAMILLI. DARII. CAPITIS.

Camillus, quis, & qualis?

PRimus syllogismus, quo in moralibus utimur, trahit nomen viresque à Camillo (quanto Viro!) ne quispiam ei possit resistere.

Non contemnit eruditionem Logica.

Camillus (nam etiam eruditio juvat, & Logica interdum comitatur Rhetoricam) fuit Romanorum illa ætate clarissimus, qui Vejos decennio obsessos (quam generosa utriusque partis pertinacia!) tandem per cuniculos cepit,

Equis albis triumphare.

& Romæ redux equis albis, quod nemini licuerat, triumphavit. Die dicta ab Apulejo Saturnino damnatur, & Ardeam concedit. Mox, cùm Galli Capitolium strictissimè cingerent, absens Dictator factus, venit, vidit, vicit: collectis enim victi & fusi exercitus Romani reliquiis, Gallos, auri captivi ponderibus dividendis intentos, inexspectatus opprimit, & patriã liberat.

Absens promovetur.

Qualis sit syllogismus Camilli?

Illi per omnia similis syllogismus, cui ab illo nomen. Moralium omnium est clarissimus, fortissimus & securissimus. Si veritatem quæras, & ne refugiat, aliis armis obsideas, eam non capies, quousque CAMILLI syllogismo illam oppetas; ipse enim & certissimam victoriam indispicitur, & albis equis triumphat: hoc est, candidè, generosè, & sincerè. Si aliquis hunc syllogismum damnare & rejicere audeat, dabitur occasio, quâ invasus, aliter non possit se defendere, quàm ad arma CAMILLI recurrendo, & syllogismum hũc ad summum locum revocando. Nam adversarios ipse, cùm minimè exspectatur, opprimit, & Conclusioni invasæ reddit securitatem.

Quanta ejus virtus, & necessitas!

Syllogismus Capitis.

Solet hic ipse syllogismus habere nomen CAPITIS: vel quod statim hostem capiat, vel quòd captum capitis sententiã condemnet: actum enim est de eruditissimo quocumque reo, si actio contra eum instituta ad CAPITIS modum reducatur.

Syllogismus Darii unde nomen? quanta sit efficacia?

Est idem omninò, qui DARII; quem male à Dario nomen traxisse dixeris: nam Darius ab Alexandro victus fuit, & qui syllogismum in *Darii* opprimat, nondum est natus Alexander. Si autem omninò non est idem, qui *Darii*, quàm modus *Darii* fortior est: quod sic probo. *Cũcti* &

Discrimen inter Cunctos & Omnes.

Omnes, duo sunt nomina ferè similia; sed posterius significat universos sparsìm; junctos prius: unde videntur dicti *Cuncti*, quasi *juncti*. Virgilius 1. Georg. *Cuncta* (simul juncti) *tibi Cererem pubes agrestis adoret.* & Æneid. 1. multò clariùs, *Cunctus ob Italiam terrarum clauditur orbis.* Sed plus urgent testimonia conjuncta & cohærentia, quàm sparsa; major enim fides adhibetur contestibus, quàm testibus sparsis, quos Iura *Singulares* nominant. Ergo plus urgent cuncti, quàm omnes. Ergo *Camilli* syllogismus syllogismo *Darii* robustior & securior est. Interim nos, ne nimis subtiles aut scrupulosi dicamur, indifferenter alterutrum syncategorema (*omnes* aut *cunctos*) adsumemus. Ergo aliquod exemplum subjiciamus.

An debeant Imperatores laborare?

Laborem pro cunctis civibus ferre consuevit Imperator, ut habet Cicero:
Marcellus erat civis:
Ergo pro Marcello laborem ferre consuevit Imperator.

For-

Forma est obliqua; rectam amas, & in tui gratiam syllogismum alterum subscribamus.

An Cretenses mendaces sint?

Cuncti Cretenses malent mori, quàm sincerè agere:
Vranius est Cretensis:
Ergo malet mori quàm sincerè agere.

Concessis præmissis consequentia est certissima & potest affici modo necessitatis aut saltem infallibilitatis; illo, si agatur de rebus necessariis; isto autem, si de liberis. Subjectos syllogismos considera.

Consequentia modalis, necessaria.

Omnis homo est animal;
Petrus est homo;
Ergo necessarium est quod Petrus sit animal.

Septies (hoc est sæpe) in die cadit (in peccata venialia subintellige) omnis homo, etsi sit justus. *Proverb.* 24. *b.*16.

infallibilis.

Franciscus est homo; esto sit justus,
Ergo infallibile est, quod septies (sæpe) quotidie cadit in peccata venialia.

infallibilis.

Omnis prædestinatus salvabitur:
Fridericus est prædestinatus:
Ergo infallibile est, quod salvabitur.

In primo consequentia est necessaria: in secundo & tertio infallibilis: non enim est necessarium, quòd vel justus cadat, vel prædestinatus salvetur; utrumque verò est infallibile: tanta enim est lapsæ humanitatis fragilitas, tanta prædestinationis certitudo, ut infallibile sit justum in leves aliquas negligentias frequenter cadere: & prædestinatos sanctè excessuros ex hac vita, & in altera beandos esse.

Humana naturæ fragilitas. Prædestinationis certitudo.

An differant Omnis, & Omnes?

Inter *Omnem* & *Omnes* non reperit discrimen Calepinus: ait enim [Omnis, *distributiva dictio eamdem vim habet in singulari, quàm in plurali,* Omnis *enim* homo *significat idem quod* Omnes homines.] Et in moralibus teneri hæc sententia bene potest: at in Scholasticis, in quibus major rigor requiritur, inter has voces discrimen certissimum est. Vide nostram Logicam, ubi de Plurali Propositione disputatur.

FALLITIS.

SEcundus Modus Moralium Syllogismorum est, cujus major est ferè universalis. Pono exemplum.

Fal-	*Ferè omnes matres amant filios suos.*
li-	*Carolina est mater Friderici.*
tis.	*Ergo Carolina amat Fridericum.*

Propositio moraliter universalis quæ?

Et hujus syllogismi major est fere universalis, & fere certa moraliter: imò est universalis moraliter; quia cùm *omnes moraliter,* dicimus, non plus intelligimus quàm *ferè omnes.*

In hoc modo si præmissæ sint veræ, est conclusio omni probabiliore certior, adeoque fere certa physicè, aut certa moraliter.

Si placeat concludere modaliter, tunc Syllogismus erit demonstrativus. Pono exemplum.

Modus concludendi modaliter.

In fere omnibus qui tractant Politica, minùs valent præcepta quàm experimenta.
Sed Petrus est unus ex illis.
Ergo moraliter certum est, quod in Petro minùs valeant præcepta, quàm experimenta.

An præcepta meliora sint experimentis?

Major est Ciceronis *libr. de Amicitia*; & consequentia necessaria.

Sed quid est *ferè multi*. Calepinus in dictione *Fere*, existimat *fere multos* idem esse ac *fere omnes*. Alii non legunt *fere multis*, sed *fere cunctis*, & sic tollunt omnem æquivocationem. Alii volunt, quod *fere multi* sit minùs quàm *multi*, & tunc hic syllogismus non pertineret ad FALLITIS, sed ad PARIDIS.

Ferè omnes: ferè multi.

PLACIDI.

TErtius modus est, & plures in majore colligit, & minorem certam supponens, conclusionem probabiliorem infert. Pono exemplum.

Concludit simpliciter.

Pla-	*Plerique Hispani sunt generosi:*
ci-	*Petrus est Hispanus.*
di.	*Ergo Petrus est generosus.*

Si modaliter concludere libeat, erit demonstrativus. Verbi gratia.

Plures Galli sunt Catholici, quàm Calvinistæ.
Carolus est Gallus.
Ergo verisimilius seu probabilius est, quod Catholicus sit.

Concludit modaliter.

Quæris, *An syllogismi in* Placidi, *quando modaliter non concludit, possit consequentia negari?* quod est quærere, *Quantam vim habeat ille terminus syncategorematicus* Plerique, *qui in majore præmittitur?* Respondeo pauculas lineas ex S. Hieronymo adducendo ipse enim *lib.* 1. *Comment. in cap.*8. *Matth.* sic ait. [*Ille dixerat*, Si vis: *& Dominus respondebit*, Volo. *Ille præmiserat*, Potes me mundare: *& Dominus jungit & dicit*, Mundare. *Non ergo ut plerique Latinorum putant, jungendum est & legendum* Volo mundare: *sed separatim; ut primum dicat* Volo, *deinde imperet*, Mũdare.] Ecce Hieronymus illam sententiam, quæ docet Christum dixisse, *Volo mundare*, posito verbo *mundare* in infinitivo, asserit esse plerorumque. Ecce asserit eamdem habere authenticam pro-

Dubium incidens. An negare possimus, quæ esse probabiliora fatemur? Resolutio ex Hieronymo. In illis verbis Christi Volo mundare, verbum mundare, non infinitivi, sed imperativi passivi est.

babiliorem. Ecce tamen illam rejicit & falsam absolutè pronuntiat. Ergo Hieronymus non terretur hac morali illatione: nimirùm,

Plerique dicunt:
Ergo est probabilius.
Ergo est verum.

Quanam sit opinio probabilior extrinsecè?

Admittit enim absolutè antecedens. Primam consequentiam tenetur necessariò admittere; idem enim est dici à plerisque, ac esse probabilius authenticè. Et nihilominus sedato animo negat consequentiam illatam.

Dubium alterum.

An teneamur probabiliori adhærere sententiæ?

Hinc obiter, patet solutio controversiæ quærentis, *An teneatur homo sequi probabiliorem opinionem? An possit licitè subscribere minùs probabili?* Et respondeo probabiliorem esse, quæ plerorumque; & D. Hieronymum licitè eam sequutum fuisse, quam sciebat esse pauciorum, & agendo de probabilitate authentica, minùs probabilem; quoniam minùs probabilis potest & solet esse vera, & magis probabilis falsa. Vt id bene intelligas adnotato Primò in omni Scientia, in omni Fidei & morum materia, quamcumque Opinionem probabilem (videlicet, magis, æque, vel minùs probabilem) ad conscientiæ sufficere securitatem: unde Reverendissimus D. Ioannes Franciscus Turanus Carusus, Cæsarei Pontificiique Iuris Consultus, Sacræ Theologiæ Professor in illo doctissimo & eruditissimo libro *de Doctorum pracedentia & nobilitate*, inter multa, quæ ingeniosè deduxit, nostræ (hoc est, omnium) Resolutioni adhæret, & *part. 2. num. 103. pagin. 63.* sic ait. [*Non negandum tamen*, quòd verissima hodie, & plus quam certa sententia est, quod in omnibus Scientiis Opinio probabilis sequi potest, ut modernior & doctissimus Episcopus Caramuel docet, qui perdoctè defendit, *quod in materia Fidei & morum ad conscientia securitatem sufficit Opinio probabilis*, quidquid scripserit etiam noviter quidam Religiosus Dominicanus in libro, qui dicitur, *Notitia eorum*; &c. qui rationibus Episcopi Caramuelis non potest respondere: nec *in prima part. quæst. unic.* contractum societatis solitum in praxi rectè reprobat, cùm solùm suis scrupulis; est enim approbatus ab omnibus ferè Theologis & Iuristis; & D. Ioseph Pilaia Messanensis suus concivis *tom. 1. Institut. Canon. tit. ultim. de usuris*; plusquam 30. refert Doctores, cum firmis rationibus, quibus ipse non respondet. &c.]

Nota bene.

In quacumque materia ad conscientia securitatem quæcumq; probabilis opinio sufficit.

An Caramuelis Adversarii respondeant?

An contractus societatis sit licitus?

Adnotato secundò hãc sequendi quãcumque probabilem Opinionem libertatem limitari frequenter voto juramento, & præcepto; nam qui liberè vovet vel jurat, se liberè privat libertate faciendi oppositum: & qui voluit esse in tali Republica, liberè illius leges acceptavit, & illas observare tenetur, ut in Apologemate nostro *de Probabilitate*, quod honorat D. Carusus, fusè ostendo: nam qui voto, juramento, aut præcepto obstringitur ad defendendum *Deiparam esse sine labe conceptam*, etsi fortè per impossibile judicet oppositum esse probabilius, non potest licitè votum, juramentum, aut præceptum violare. Et, quia Iudici à Republica injungitur, ut juxta probabiliores & communiores Opiniones jus dicat, peccabit mortaliter & ad restitutionem tenebitur, si in causa Civili aut Criminali juxta minùs communem pronunciet. Et huc oculatissimè respiciens ingeniosissimus D. Carusus *loc. cit. num. 99.* dixerat. [*Vnde*, si nefas est à communi opinione recedere Imol. *cons. 8. n. 23.* quia, quod à pluribus recipitur majoris est authoritatis, quàm quod à paucioribus, *c. in Canonicis 19. dist.* & ibi glos. *vers. præponat* atque à pluribus veritas perfecta habetur, quæ non est in paucis *l. post vers. lex etenim. C. de fideicomm.* integrumque est judicium quod à plurimorum comprobatur sententia *c. extra 95. dist. c. prudentiam in fine.* ubi Abbas *de offic. delegati*, & ubi adsunt hinc inde opiniones, ea sententia in judiciis attendenda est, quæ à majori parte, vel ab omnibus est approbata, ut in casu nostro. *cap. in Canonis 19. dist.* Carus. *mox citat. cap. 10. num. 15. 16. & 17. fol. 348.* à quo dicta argumenta ad meum favorem accepi, tanquam validissima, & vera, quidquid in contrarium asserant adversarii; quia habemus in puncto DD. loquentes, & firmantes conclusionem. Quæ pro lege non immeritò censetur ut docent Giarlin. *controv. juris c. 44. n. 29.* Beccius *cons. 68. num. 9.* Gratian. *discept. forens. cap. 335. n. 23. tom. 2.* Cavalc. *decis. 43. num. 10. per tot.* Giurba *decis. 87. num. 21.* & Gross. *controv. forens. 2. num. 8. contr. 6. num. 12.*]

Cur sequendi quamcumque opinionem libertas voto, juramento, & præcepto auferatur?

An, & cur Iudex non possit minùs probabilem sententiam sequi?

An illi adhærere sit nefas?

Veritas perfecta, quæ à pluribus.

Conclusio plurium est habenda pro lege.

SVpponis *plerosque* esse idem ac *plures*, nam Nicolaus Perottus, Pontifex Sipuntinus, *in Cornucopia pag. 659.* sic inquit. *A plus.* Plerique *dicitur: quod Authores aliquando usurpant pro eo quod est* plures & maxima ex parte. *Salustius: In divisione orbis terræ plerique in parte tertiã Africam posuerunt; pauci tantummodò Asiã & Europam.* Ecce coincidunt *plerique* & *plures*; & opponuntur *plerique* & *pauci*. Et progrediens ulteriùs, interrogas, quid significent *Plerique omnes*? Quid voluit Terentius, cùm dixit, *Quod pleri-*

Plerique.

Plures.

Plerique.
Pauci.
Plerique omnes.

rique omnes faciunt adolescentuli?

Has tres voces *Plerique*, *Plerique omnes*, & *Plures* æquipollentes esse judicat Nicolaus Perottus; cujus sententia hic syllogismus,

Plerique omnes illibenter student adolescentuli:
Cassimirus est adolescentulus:
Ergo illibenter studet.

ad modum PLACIDI pertinere debebit. At eumdem Ego reduco ad modum FALLITIS, plus enim est dicere *plerosq; omnes*, quàm *plerosque*, minùs quam *omnes*: [nam & *homine albo* latiùs patet *homo*; & latiùs *albus*.] Ergo erit idem quod *fere omnes*.

MAGISTRI.

Expenitur.

QVartus est modus, & universalem in duas partes moraliter æquales dividit, & mediam in majori collocat; supponit minorem certam, & æquè probabilem consequentiam concludit. Pono exemplum.

Conclusio simplex.

Media pars Francandaliensium est militaris:
Ioannes Francandaliensis est.
Ergo & militaris est.

Si velis concludere modaliter, conclusio erit certa & demonstrativus syllogismus. Sic inquam:

In Imperatricis Aulâ decem Virgines sunt, quinque fatuæ, & quinque prudentes.
At Cloris una ex illis decem est.

Conclusio modalis.

Ergo probabile est quòd sit ex fatuis; & æquè probabile, quod sit ex prudentibus.

Similis syllogismus potest confici ex multis carminibus & conceptibus Virgilii. Sumam aliqua ex Æneid.6. & sic inquam.

— Iuvenum manus emicat ardens,
Littus in Hesperium; quærit pars semina flammæ,
Abstrusa in venis silicis: pars densa ferarum,
Tecta rapit, sylvas, inventaque flumina monstrat.
Ex illis Alardus erat, spes altera Troja,
Qui civem patremque gerit, qui publica curat.
Ergo est incertum, flamma utrùm semina quærat,
An potiùs sylvas inventaque flumina monstret.

MVGIVIT.

QVintus modus majorem habet affectam signo *Multi*, & infert consequentiam, ut minimùm minùs probabilem. Pono exemplum.

Qualem inferat consequentiam?

Multi Cantabri sunt Architecti:
Petrus est Cantaber:
Ergo & Architectus.

Consequentia est probabilis: fortè probabilior, aut æquè probabilis, sed ut minimū minus probabilis opposita: sed si placeat concludere modaliter, consequentia erit evidens quod ipsum hoc exemplo dilucido.

Multi Austriaci sunt ingeniosi;
Petrus est Austriacus:
Ergo, nisi contrarium aliunde constet, erit ut minimum minùs probabile, quod sit ingeniosus.

Si rigorem vocis adsequi vis, adnotato *multos* & *paucos* opponi: cùm autem *pauci* opponantur *plerisque*, videntur *plerique* esse iidem, qui *multi*. Si hoc apud omnes verum, hic modus se insinuaret in PLACIDI; sed quia vocem alii aliter capiunt, utiliùs distinguitur ab illo.

Quid significent voces, Multi, Pauci, Plerique?

PARIDIS.

SExtus est modus, & in majore minus quàm mediam partem comprehendit, multos tamen, &, si minor sit certa, concludet minùs-probabiliter. Exempli gratia.

Pauciores Galli sunt indocti;
Ferdinandus est Gallus:
Ergo & indoctus.

Qualiter concludat?

At hic obiter notandum est, duo vel plura indicia, quorum singula formarent syllogismum in PARIDIS, simul conjungi, & facere syllogismum in PLACIDI, aut etiam aliquando in FALLITIS. Vnde prudentissimè Carolus V. *in Ordinationum suarum art.27.* torqueri jubet reum, quem multa indicia arguunt, tametsi singula non videantur ad torturam sufficere. Consonat Ludovicus à Peguera *qu.crimin.*17.*nu.*37. & alii qui sumunt arg. à lege *instrumenta.* ubi Glossa *in verb.quoque C. de probat.* Et ut rem bene intelligas istum casum propono. [Fuit occisus Ioannes in foro, & visus est Petrus apud cadaver, & Franciscus est visus in aula habere cultrum cruore infectum.] Dico neutrum torqueri posse, quia & potuit Petrus casu illac transire, & Franciscus in aula, hoc est, in loco à foro disito, multis ex causis aliis suum cultrum maculasse. [At Antonius repertus

De tortura rei ob levia indicia, multa tamen.

Casus proponitur.

tus est apud cadaver, cum cultro recentis sanguinis specie infectus:] Et dico fortiter Antonium indicari, & è duobus minus probabilibus indiciis, unum probabilius componi. Quia ex illis, qui apud occisorum cadavera habentes arma sanguine madida reperti, plures rei fuerunt; & innocentes pauci.

Resolutio.

Si concludere modaliter velis, syllogismus erit demonstrativus: ut si dixeris.

Pauciores milites moriuntur morte naturali.
Tu miles es.
Ergo minùs probabile est, quod morieris morte naturali. Ergo probabilius est, quod morieris violenta.

PUDICI.

HUC referri ille discursus debet, cujus majorem & minorem expressit Virgilius *Æneid.6.* & consequentiam insinuat. Paucis alteratis totum syllogismum expedio.

Esse facilem viam, quæ in infernum perducit, ipsimet Gentiles cognoverunt.

Pu- *Tros Anchisiade facilis descẽsus Averni;*
Sed revocare gradũ, superasq; evadere ad auras.
Hoc opus, hic labor est; pauci quos æquus amavit
Iuppiter, aut ardens evexit ad æthera virtus,
Diis geniti potuere; tenent media omnia sylvæ.
Cocitusque sinu labens circumvenit atro.

di- *At tibi magnus amor menti, tibi magna cupido est.*
Bis stygios innare lacus, bis nigra videre
Tartara, & insano juvat indulgere labori.

ci. *Ergo timore minor restat spes. Ergo serenis*
Nunc animis opus Ænea, nunc pectore firmo.

Est in modo PUDICI, & concludit dupliciter; simpliciter & modaliter: Conclusionem simplicem præsefert hoc exemplum.

Conclusio duplex; simplex, modalisque.

Pauci Poetæ sunt prudentes;
Theodorus est Poeta;
Ergo & prudens.

dico ex his præmissis conclusionem, minùs-probabiliter deduci: posse tamen inferri legitimè & efficaciter, si transeat in modalem competentem; ut si diximus.

An Poetæ sint prudentes?

Pauci Poetæ sunt prudentes,
Theodorus est Poeta,
Ergo, si temeritatis notam non incurris, qui illum judicas esse prudentem; saltem sententiã amplectitur minus probabilem.

RAPIDI.

HIC est octavus Moralium Syllogismorum modus. Raros in majore comprehendit: minorem particularem habet, & nonnisi temerariam consequentiam deducit. Addo exemplum.

Modus concludendi.

E Viennensibus rari sunt usurarii
Hic est Viennensis.
Ergo etiam usurarius.

Si placeat modalem consequentiam inferre erit demonstrativus syllogismus; talem complectitur hoc Epistolium.

CArmina Heroicà Consulis Marpestii polliceris, nescio an tanti facienda à nobis sint, quanti à Tabellario solent, qui pro levi pondere non leve stipendium expostulat. Lego apud Ciceronem de Amicitiâ. *Rarum istud genus* (& quidem omnia præclara rara) *nec quidquam difficilius, quàm reperire quod sit omni ex parte in suo genere perfectum.* Lyrica ejusdem legi, & si inter plurima, paucula essent omni ex parte perfecta, cætera tolerarem. At in omnibus illis vix quidpiam perfectum vel ex parte; Dicat igitur Iudex temerarius & præceps, si à tali Musa exspectem aliquid, quod lectione sit dignum. Interim gratias habeo, & à tua diligentia Authores nobiliores spero. Vale.

Totum ad pauca verba & hanc formam reduco. Sic inquam.

Inter multa quæ publicavit Consul Marpestius, sunt bona paucula, seu fere nulla.
At modò novum opus evulgat.
Ergo erit Iudex temerarius, qui antequã videat & legat, illud audeat à perfectione commendare.

NOBILIS, NUBILIS.

ADdi cæteris potest, debet-ve: ut opponatur Syllogismo CAMILLI. Constat tribus propositionibus, quarum prima est universalis negativa, minor & consequentia singulares. Pono exemplum.

Qualis sit?

Nullus Cantaber fuit proditor:
Aricius est Cantaber:
Ergo est proditor.

Conclusio simplex.

Et affirmo conclusionem esse evidenter falsam; & posse in evidenter veram transire, si modo sibi debito afficiatur; ut in sequenti conspicis.

Nullus homo præter Deiparam, caruit peccato originali:

Conclusio modalis.

Al-

Alphonsus est homo:
Ergo evidenter falsum est, quod caruerit peccato originali.

Ecce ex negativâ oritur affirmativa in bono & legitimo modo, in quo nunquam daturus es antecedens verum & consequens falsum.

HINC

Proponuntur & solvuntur duo dubia. jam datur solutio duobus Dubiis, quibus hucusque negativè responsum. Nam petebatur primò. *An ex puris particularibus aliquid bene inferri possct?* & secundò, *An possct dari syllogismus, cujus major & minor sint certa, & tamen consequentia tantummodò probabilis sit?* Et ad primum respondeo, in his modis moralibus dari consequentias certas, nimirùm, si afficiantur modo concludendi: & si non afficiantur, futuras, qualis fuerit modus, qui desideratur. Pono exemplum. *Plerique Divites sunt avari, Ioannes est dives, probabiliùs igitur avarus est.* *Modus concludendi duplex.* Dico ergo hanc conclusionem affici modo figuræ debito, adeòque certissimam esse, tametsi à particularibus meris deductam. Quod si modum illum probabiliùs auferas, manebit hæc conclusio, *Ergo Ioannes avarus est*, quæ est probabilior sua contradictoria; & videbimus dari posse syllogismorum formam, in quâ ex præmissis certis & indubitatis oriatur consequentia probabilis. Quòd si tandem loco modi debiti indebitum quemcumque substituas, propositio erit falsa, & illegitimè ex illis præmissis deducetur.

Majoris claritatis gratiâ aliud subjungo exemplum. *Rari religiosi concubinarii sunt. Petrus est religiosus, ergo concubinarius est.* Et dico esse syllogismum in forma RAPIDIS, cui correspondet *temerarium*. Hæc igitur consequentia, si modo debito careat, temeraria est; & modo addito certa; nam certissima est hæc conclusio. *Ergo, quamdiu non suppetant aliæ rationes, dicere Petrum esse concubinarium, temerarium est.*

Universale Paradigma.

VT omnia dicta possim paucis lineis comprehendere brevem hanc Tabellam subjicio, in qua multum doctrinæ complectar, ut meus Lector possit bene scire, quo debeat modo in causis dubiis, aut etiam certis judicare. Singula attentis oculis considerentur.

Syllogismorū nomina.	*Majoris signa & quātitas.*	Character.	Si Minor comprobetur plenè. Concludendi Modus.	Efficacia. *Quid debeat fieri?*	Si Minor probetur semiplenè. Concludendi Modus.	Efficacia. *Quid debeat fieri?*
Capitis.	CVNCTI.	C.	*Certus omninò.*	Condemnetur Reus.	*Probabilior.*	Torqueatur leviter.
Fallitis.	Fere omnes	F.	*Certus moraliter.*	Torqueatur graviter.	*Æque probabilis.*	Inquiratur. Capiatur.
Placidi.	Plures.	PL.	*Probabilior.*	Torqueatur leviter.	*Min^9 probabilis.*	Inquiratur.
Magistri.	Media pars.	M.	*Æquè probabilis.*	Inquiratur. Capiatur.	*Ferè īprobabilis.*	Nihil fiat cōtra Reū.
Paridis.	Pauciores.	P.	*Minus probabilis.*	Inquiratur.	*Ferè īprobabilis.*	Nihil fiat cōtra Reū.
Rapidis.	Rari:	R.	*Temerarius.*	Nihil fiat cōtra Reū.	*Temerarius.*	Nihil fiat cōtra Reū.
Nubilis.	NVLLI.	N.	*Repugnans.*	Nihil fiat cōtra Reū.	*Repugnans.*	Nihil fiat cōtra Reū.
Mugivit.	*Multi.*	MV.	Probabilis.	*Inquiratur. Capiatur.*	Fere īprobabilis.	*Nihil fiat cōtra Reum.*
Pudici.	*Pauci.*	PV.	Vix probabilis.	*Nihil fiat.*	Temerarius.	*Nihil fiat.*

Explicatur hæc tabula. Habes auream Tabellam, Lector Mi, in quâ plus auxilii, quàm in multis fortè libris reperias. Constat septem columnis, quas volo breviter dilucidare.

Prima continet Syllogismorum Moralium, seu Iudicialium nomina. Secunda eorumdem Syllogismorum Majorem. Tertia Majoris characterem. In quarta & quinta constituitur Minor, si fuerit comprobata plenè; & quarta dabit conclusionis modum, & quinta monebit Iudicem, quid debeat facere. Quod si Minor fuerit semiplenè probata, recurrendum ad sextam & septimam est; è quibus sexta dabit concludendi modum, & septima instituet Iudicem, ne fortè animositate, aut fervore in causa improbabili excedat. Syllogismus PVDICI obscurus est: cum enim *paucos* dicimus aliqui intelligunt *pauciores*, alii *raros*, seu *fere nullos*. Idem de modo *Mugivit* dixero, nam aliqui multorum nomine intelligere solent nimis paucos. Hanc ob rem, tu ne erres, hos duos modos negligas, aut illos ad relativos eis affines reducas. *De modis Pudici & Mugivit.*

Cur rei capiantur? Captura aliquando est cautela, & aliquando initium pœnæ. In pœnam nemo capi debet, nisi in casu, quo defensio ipsius sit accusatione minus probabilis; quamdiù enim probabilius est eum innocentē esse capi non potest; cū omnia sunt hinc inde æquè probabilia, potest. Cæterùm, si prævideatur fuga, ad vitandum periculum tunc capi potest, non solùm à *Et à quo capi possint?*

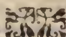
Iudice, qui potest inquirere, sed ab illo etiam, qui nondum certò scit se non posse.

De pœna talionis. Talionis pœna videtur esse vinculum amicitiæ, & charitatis erga proximum: sunt enim hoc ævo tam multi calumniatores, ut nullus innocens servire Deo, & Reipublicæ tranquillè posset, nisi talionis timore illi compescerentur. Sed cur non est additum aliquid in nostra Tabula de Talione? Imò sunt distinctissimi de Talione Canones; nam quotiescumque Accusator, eo suam probationem deduxit, ut temerè dicatur concludere, talionis pœnâ debet necessariò damnari. *Quandò illam debeat Accusator subire?* Sed quid si non attigerit infimum gradum probabilitatis, sed inter probabilitatem infimam & temeritatem supremam hæserit, ferè improbabiliter concluserit? *Quid si Accusatoris sententia fuerit fere probabilis?* Respondeo hæc esse nimis subtilia, nec hucusque à Legislatoribus examinata. Sed quia obtinuit hæc Regula, *Vt quotiescumque probatio sit levior semiplena, talionis pœnâ damnetur Accusator*; putarem etiam in casu posito Accusatorem condemnari debere. Sed de hoc uberiùs alibi.

Quid sit convincere?

Iudiciare, Iudicare. Convincere. ALiud est indiciare (placet potiùs hoc verbum, quàm *indicare*: est enim clarius, & Iuridicæ Dialecto congruentius) aliud convincere. Quam ob rem, ut Iudicii naturam altiùs intelligamus, debebimus aliquid plena probatione præmittere.

Quot sint testes ad convincendum requisiti? Sanè ille *plenè convictus* dicitur, qui legitimè examinatus, duobus contestibus criminis reus probatur; nisi fortè ipse privilegio aliquo gaudeat, vi cujus hujusmodi probatio plena dici non debeat. Inde est, quod speciali jure sanctum in aliquibus locis, ut nemo negativus plenè convictus sit, & in eisdem unus testis & confessio rei solet plenè convincere, & centum, aut plures contestes, si rei confessio desit semiplenè. Etiam Cardinalibus concessum legimus, ut septuaginta, aut pluribus contestibus debeant convinci; quæ quoniam singularia sunt, notari debent, non expendi, ut moralis dialecticus judicium & sententiam pronuntiaturus examinet, An-ne persona, aut locus speciali aliquo privilegio gaudeat, quod regulas generales immutet. *Locorū & personarum privilegia.*

SECTIO II.

De Indiciis.

EST Regula communis Logicæ, quæ præcipit Vnivoca prius definiri, & posteà dividi; Æquivoca contra, dividi priùs, & posteà diffiniri: intellectâ enim Vnivocorum definitione quæ generaliter, & universaliter explicat quid res sit, ad reliqua facili negotio progredimur, ut optimè notavit Ramus 4. *Schol. Dialog.* Gocklen. 5. *Probl.* 47. Picolominæus *in Comit. Polit. p.* 6. *pag.* 10. 19. quibus consonat Bodinus 3. *de Republ.* 7. dicens, sine definitionibus certis, quod firmum ac stabile futurum sit, constitui nihil posse. Sine definitionibus certis, inquit; dantur enim definitiones bonæ & malæ, certæ & incertæ, è quibus illæ omninò necessariæ sunt, & hæ omninò nocivæ. Hinc est quod Legislatores præcipuè à definitionibus incipiant, ut patet *ex l. si is qui* 13. *§. utrū. vers. animadvertendum igitur quid sit de quo quæritur. ff. de rebus dubiis. l.* 1. *ff. de legibus. l.* 1. *ff. de in jus voc. l.* 1. *ff. de pact. l.* 1. *ff. de procurat.* *An à definitione an vero à divisione incipiendum?* *Definitio duplex: certa & incerta.*

Reperio igitur duas oppositas Iurisperitorum sententias. PRIOR tenet *Indicium* esse nomen æquivocum, adeoque ob indiciorum incertam & dissimillimam naturam non posse sub generali aliquo conceptu, aut etiam definitione comprehendi. Hanc Nobilis & Clarissimus Fridericus Grüner, & sub eo Ioannes Adamus Volg in disputatione Iuridicâ de indiciis & tortura, habita Viennæ Austriæ anno 1646. *Thesi* I. communem vocat, & tamen pro ea solùm Angelum Aretinum *tract. malefic verb. quod fama publica. nu.* 9. & Augustinum Ariminensem *in additionib. ibidem* adducit. Sed puto oppositam sententiam, & communem & veram, & affirmo *Indicium* esse nomen univocum & standum POSTERIORI sententiæ, quæ docet, posse omnia indicia unica communi definitione comprehendi. *An nomen Indiciū sit æquivocum?* *An duorum vel trium sententia possit appellari communis?*

Sed sub qua? Quidam doctus Iunior hæc habet. [Nos ex multis aliis, qui recensentur à Fr. Brun. *tract. de indiciis & qu. p.* 1. *qu.* 1. *num.* 1. *& seqq.* Menochio *libr.* 1. *præsump.* 7. Mascard. *de probat. vol.* 1. *qu.* 15. Farin. *qu.* 36. *num.* 27. *cum seqq.* hanc mutuatam malumus à Rhetoricis, qui cum argumentum definiant, quod sit Ratio, aut Oratio, quæ rei dubiæ fidem facit: indicia autem à Iure-consultis sæpè argumenta dicantur *l.* 1. *§.* 1. *l. unius* 18. *§.* 1. *&* 2. *ff. de quæst. l. milites* 8. *§. oportet. Cod. eodem. l.* 3. *§. præterea.* 4 *ff. de susp. Tutor. l.* 5. *§. à barbaris* *Quid sit argumentum apud Rhetores?* *Quid sit Indicium?*

6. *ff. de re milit.* non abs re forsan indiciis aptabimus definitionem, quâ Rhetores argumentum describunt. (videlicet) *Indicium est quadam probatio, qua rei dubia fidem facit.*]

An sit argumentum?

Sunt tamen aliqua, ob quæ hanc ego debeam definitionem rejicere, & aliam veram substituere. Dico igitur multiplicem esse in moralibus rebus notitiam; certam & moraliter infallibilem, probabilem, & fallibilem, dubiam, quæ aperit viam examini. *Certa & moraliter infallibilis* est illa, quæ adquiritur informatione plena; *probabilis*, quæ semiplena, quæ aliquando oriri potest ab indiciis vehementibus; *dubia*, quæ à levibus. Asserendum igitur est, Indicium non esse probationem, quæ rei dubiæ fidem faciat, sed esse potiùs *Antecedens, ut cujus in positivum dubium, aut probabilitatem reducitur propositio, quã aliàs esse veram nemo suspicabitur*. Pono casum. Reperitur in foro occisus Ferdinellus, & nemo Antonium præscindendo ab indiciis suspicaretur homicidam. At constat Antonium Ferdinellumque acerrimis verbis contendisse, & re incomposita simul egressos, & jam dubitari positivè incipitur, An-ne Antonius Ferdinellum occiderit? Et existimo in tali casu nullum dari dubium positivum, quod præcedat indicia, sed dari quod indicia sequatur; ergo indicium dubium excitat, aut inducit & cum dubium præexistens non inveniat, rei dubiæ fidem non facit, sed potiùs rem ipsam, quæ erat indubia, dubiam facit.

Notitia multiplex.

Vera definitio proponitur & probatur.

Nota bene.

Argumentum igitur indicativum est, quod assumit indicia, & crimen commissum infert; & in eo præmissæ & consequentiæ sunt considerandæ. Circa præmissas hæc occurrunt.

Primum. *Indicium unumquodque sive propinquum sive remotum illud sit, duobus contestibus probari debet. Indicium, si unico tantum teste probetur, non est verum & certum indicium, sed probabile. Quod enim de uno teste omni acceptione majore à Iuristis asseritur, non de indicio intelligi debet, sed de facto.*

Quomodo probari debeat?

Secundum. *Non est plenè probatum indicium qua indicium, tametsi multi testes sint, si reus actionem illam probabiliter excusare possit, & ostendere alia mente, aut motivo esse factam, adeoq; in tali casu torqueri non poterit.*

Audiendus etiam est reus circa indicia.

Puto utrumque assertum ab omnibus debere admitti, adeoque non fatigabor, ut Authores recenseam. Has tamen consequentias considerandas pono.

I. *Datur unus testis delicti, ergo certum, & infallibile est illud patratum ab Antonio fuisse.* II. *Datur unus testis delicti, ergo, probabile est illum ab Antonio commissum.* III. *Datur delicti testis unicus, ergo dubium est, an Antonius sit reus.* Tres sunt argumentationes, quarum meditatio multum proderit aliis quæstionibus examinandis. Dico igitur priorem posterioremque consequentiam esse malam; optimam autem intermediam: prior enim temeritate, & laborat timore posterior: illa enim plus infert quàm deberet, & hæc minùs. Porrò unus testis delicti plenam probationem non facit, quia ubi unus negat, & alter asserit, datur ratio fortis credendi, & datur ratio fortis non credendi, non tamen tanta, quæ moraliter infallibilis sit, & prudentem animum ad assensum necessitet. Nec unus testis dicendus est occasio dubitandi: quia in hoc dubium à probabilitate distinguitur, quòd hæc rationes postulet, illud tamen debili aliqua contentum sit; & tamen ratio, quæ à testimonio unius hominis probi, & prudentis desumitur, tametsi convincens & infallibilis non sit fortis ipsa, & gravis, ac propterea probabilis est.

Consequentia intelligenda & perpendenda.

Indicium de illis.

Cur non probet plenè unicus testis?

Quomodo Dubium à Probabilitate distinguatur?

IV. *Dantur duo testes vehementis indicii factum probabiliter inferentis; ergo certum & moraliter infallibile est homicidium ab Antonio commissum.* V. *Ergo probabile est.* VI. *Ergo dubium est.* Et quidem duæ extremæ consequentiæ temerariæ sunt, & quinta solummodò bona. SI OBIICIAS solere aliquando contingere ut indicia plenam fidem faciant, velisq; quartam consequentiam tueri, habebis pro te Iuniorem quempiam doctum dicentem [Indicia aliquando PLENAM fidem faciunt, puta in Civilib. *l. indicia 19. Cod. de re vindic.* quandoque TALEM quæ à plena non multum absit *l. 1. ff. de qu.* interdum ALIQUALEM *arg. d. l. 1. §. quæstioni 23, & § seq. §. cum quis latrones ff. de qu.*] hoc est, Ratio quæ ab indiciis desumitur, aliquando est moraliter infallibilis certa & convincens, aliquando fortis & verè probabilis, & tandem quandoque aliqualis, debilis, & quæ ad dubitandum sufficiat. SI OBIICIAS hæc, respondebo negando rationem, quæ ab indiciis sumitur posse esse infallibilem, sed semper esse debilem, & positivè dubitativam, aut tandem probabilem; talem tamen, quæ viam aperire soleat argumentis fortioribus, quæ à rei examine, & matura discussione resultant. Confirmat Friderici Gruner Thesis IV. *Ex indiciis* ait, *licet indubitata & propinqua sint, nemo in causa capitali est damnandus, ne quidem in criminibus occultis & difficilis probationis.* At ex notitia plena est damnandus; ergo indicia, tametsi indubitata dicantur, nunquam faciunt informationem plenam. NOTO dari indicia, si indicia hæc sunt vo-

Aliæ examinantur consequentiæ.

An indicia crimen plenè probare possint?

Objectio proponitur solviturque.

An ob indicia indubitata aliquis condemnari possit?

can-

canda, quæ quod facto non careant, illud securissimè inferunt; quam ob rem, nunquam negarem hanc consequentiã, *Vxor Petri ad domum Ioannis ivit, & cum ipso dormivit; ergo adultera est.*

Alia examinantur consequentia.

VII. *Datur unus testis indicii, ergo crimen commissum fuisse ab Antonio certum & infallibile est.* VIII. *Ergo saltem probabile est.* IX. *Vt minimum ergo dubium est.* Et quidem cum quartam & quintam consequentiam damnaverimus, septima & octava damnanda à fortiori est, & solum nona examinanda.

De materia quæ sit nulla moraliter.

Dico igitur in omnibus rebus moralibus dari materiam parvam, nullamque: illam, quæ prudentum æstimatione parvi sit; hanc, quæ nihili. In valoris materia credimus nullum habere valorem politicum, quidquid minus sit moneta infima: sic etiam in materia ponderis, putamus omni politico & morali carere pondere, quidquid levius minimo Reipublicæ pondere: sic tandem esse indicium leve illud, unde ratio levis desumitur, & indicium moraliter nullum, quod prudentum judicio tale est, ut ne leves quidem rationes parturire possit. Tale est indicium etiam proximum uno teste probatum; aut etiam probatum duobus, si contra probationem Reus excipiat, fortes rationes & excusationes afferendo. Ita Caroli V. ordinationes in verb. *Ein iede genuegsambe anzargung darauff man Peinlich fragen mag/soll mit zWay guten Zeugen beWisen werden art. 29. vers. es werde dann. art. 33. & 37. vers. erkente dann. & art. 131. vers. So aber &c.* VVesembecius *in Parat. ff. de qu. num. 7.* Farin. *qu. 37. nu. 42. arg. l. ubi numerus. ff. de testib.* Dissentit tamen Blanc. *de indiciis nu. 47.*

Valor nullus moraliter.

Pondus nullũ moraliter.

Indicium nullum moraliter.

Porrò stando summo rigori, si detur unicus testis levis indicii, dicam probabile esse dari rationem levem, aut nullam, quia leve indicium plenè probatum ratio levis est, & semiplenè probatum est indicium probabile. Cum igitur ratione quæ certò est levis, debilior illa sit, quæ probabiliter est levis, vel nulla, dicendum est argumentationem quæ ab indicio levi semiplenè probato desumitur esse minorem levi adeoque moraliter consideratam, hoc est prudentum virorum judicio, esse nullam.

An & quomodo elidantur indicia?

Sed quî poterunt elidi indicia, si benè, & plenè probata sunt? Respondeo probationem duorum testium esse plenam, quousque Reus probabiliter suadeat, aut illos non esse fide dignos ratione personarum, aut eorum assertionem esse verosimiliter falsam. Et quidem in indiciorum materia, enervatur accusatio & probatio, si indicia contraria adæquatè probentur, si adversus probatum indicium testes contrarium deponentes dentur; & aliquando, si Reus juramento purgetur. Quæ omnia receptissima sunt, nec indigent probationibus aliis.

Indicium quotuplex.

Indicium commune & proprium.

PRimò Indicium dividitur in commune & proprium. Illud omnibus criminibus aut saltem pluribus commune est; istud est speciale, & delictum determinatum insinuat. Petrum enim esse ex pauperibus parentibus natum, carere patrimonio & officio, & tamen multa annuatim millia ducatorum expendere, videtur suadere eum injustè pecunias lucrari; non tamen rapere aut furari, cum aliis multis modis ditescere possit iniquitas. Quod si prodigalitatem Petri, rei alienæ & furto ablatæ possessio concomitaretur, jam ipse esset de furto, aut latrocinio in particulari indiciatus.

Proximum & remotum.

Secundò Indicium dividitur in proximum remotumque: illud est, quod infert crimen; hoc quod indicium criminis: unde aliis verbis posset dici, indicium proximum esse indicium criminis, & remotum esse indicium indicii.

Indicium indicii.

Certum probabile & dubium.

Tertiò alii dividunt indicium in indubitatum certumque probabile, & dubium. Et hoc duplicem habere potest sensum. Quoniam nomine indicii indubitati, aut probabilis intelligi potest efficacia, & potest indicii existentia. Efficacia quidem. Indicium enim infallibile est, quod infallibiliter est cum effectu conjunctum: probabile quod est conjunctum probabiliter: dubium quod leviter. Si agatur non jam de virtute illativa indicii, sed de existentia ipsius indicii, dicam nos solùm agere de indicio cujus existentia plenè probata est; illud enim cujus existentia non probatur plenè, juridicè indicium non est.

Indicia debent plenè probari.

Hac doctrina præmissa consequentiæ aliquæ criminales veniunt examinandæ.

SECTIO III.

De Principum veracitate.

Quæstio proponitur.

EXaminabitur causa Ambrosii: implicata & difficilis; imò & periculosa, Vir enim nobilitatis summæ illum oculato testimonio opprimebat. Hinc ob rem me interrogarunt Iudices, An unicus testis, si esset Princeps, vel Rex, sufficeret ad informationem plenam?

Quàm clara debeat esse informatio, ut reus condemnetur?

Respondeo primò probationes, vi quarum condemnetur Reus, debere esse clariores luce meridiana *l. qui sententiam. 16.*

l. cum

l. cum reis. 18. *C. de pœnis. l. absentem.* 5. *ff. eod.* Caroli V. Ordinationes, *art.* 22. *Novel.* 13. *cap. quia igitur.* 2. *ibi. l. ult. C. de probat.* Clar. §. *fin. quæst.* 66. *verf. debent autem.*

An omnes Principes sint fide digni?

Respondeo secundò non sufficere Principis assertionem aut testificationem, ut Reus debeat damnari. Matthias Stephani *ad constit. Caroli art.* 22. *n.* 5. Hancq; responsionem multis possem testimoniis firmare, sed unam aut alteram historiam doctrinæ causa subjungo.

Jezabella licèt Regina, calumniatrix & mendax.

In sacris litteris multa sunt exempla, quæ probant esse Regem, & esse veracem distingui. Nota est Iezabella Regina, Achabi Israelitarum Regis uxor, quæ Nabothum falsò accusari & lapidibus obrui præcipit, ejusque vineæ occupationi viam aperit. Vide totam historiam 3. *Reg.* 21. & mecum ad Christianos transi; qui cum sint Christi quædam sæculares imagines, aut ad vivum non erunt, aut veraces erunt, quia Christus Via, Veritas, Vita est. Et quidem in Breviario Monastico seu Benedictino ad diem Maii septimam, S. Stanislai Cracoviensis Episcopi & Martyris solennitatem celebramus & sub Matutinum ejus historiam legimus, & in ipsa has periodos [Erat tum Poloniæ Rex Boleslaus, quem graviter (Stanislaus) offendit, quod illius notam libidinem publicè arguebat. Quare in solenni Regni conventu Stanislaum per calumniam in judicium coram se vocari curat, tanquam pagum occuparet, quem Ecclesiæ suæ nomine coemerat. Quod cùm neque tabulis probare posset, & testes veritatem dicere timerent, spondet Episcopus, se Petrum Pagi venditorem, qui triennio ante obierat, juxta dies tres in judicium adducturũ. Conditione cum risu accepta, Vir Dei toto triduo jejuniis & orationi incumbit; ipso sponsionis die post oblatum missæ sacrificium Petrum è sepulchro surgere jubet; qui statim redivivus Episcopum ad Regium tribunal, euntem sequitur, ibiq; Rege & cæteris stupore attonitis, de agro à se vendito, & pretio ritè sibi ab Episcopo persoluto testimonium dicit, atque iterum in Domino obdormivit.] *Et descendendo* ad nostra tempora memorabile exemplum de Henrico II. Christianissimo Galliarum Rege habet Bodinus *lib.* 6. *de Republica. cap.* 6. ubi ait, *Iudices, si judicandi religione ac legibus obligati, Regi in dãnando Reo ex sola Regis assertione paruissent, Carnifices ad Parricidas potiùs, quàm Iudices videri potuisse.* ETIAM in causa Barnaveld apud Hollandos, quia Principis Mauritii nimium testimonium fuit creditum, multa facta, obliquæ judices ab Historiographis dicuntur fuisse *procuratores*, qui non examinare causam, sed capitalem sententiam jussi pronuntiare deberent. = Sed & nuper Princeps N. indixit Domino N. amico meo militum Iudici, ut Titium, qui se præsente peccaverat, morte damnaret; at Iudex Principi; Exhibeat Serenissima Tua Celsitudo testes, te examinata ego, si convincatur, condemnabo; si non convincatur, dimittam. Se esse absolutum clamat Princeps, nec à testibus pendere. At respondet Auditor, Ergo carnifici dicatur, non mihi; qui non aliter, quàm juxta allegata & probata procedo. Adquiescit Princeps. Exhibentur multi testes, multi examinantur; & tandem Titius liber mittitur. Porrò hominum errare est; nec Principes humanitatem exuunt cùm dignitatem induunt; adeòq; cùm etiã Principes fallere possint, & falli soleant, non debent tanti credi, ut unus ad plenã probationem sufficiat. [Hinc disces, quòd debeas de Episcopis, Abbatibus, & aliis Ecclesiasticis Principibus pariformiter philosophari.]

Stanislaus Pontifex, & Martyr.

Boleslaus licèt Rex, calumniatores & mendax.

Innocentia omnipotens: mortuos excitat.

Henricus II. licèt Rex calumniator.

De causa Barnaveldii.

An sufficiat si aliquis Princeps dicat, Ego vidi, Ergo damnetur?

Notentur hæc quia sæpissimè prodesse poterunt.

N O T A.

De libello, quem in Tribunali Advocatus producit: & de Sententiâ Definitivâ, qua Iudex Libello respondet.

An Advocati Libellus esse debeat integer Syllogismus?

SI Logicam Advocatus ignoret, turbabit Iudices, & tempus, aliàs pretiosum, prodiget. Debet ita primum conformare Libellum, ut legitimum syllogismum contineat. Ex Zasio & Oldendorpio hæc habet Spiegelius. (*Libellus*, syllogismus quidam Iuridicus est, cujus Propositio (Major) Axioma Iuris continet: Assumptio (Minor) speciem facti: Conclusio petitionem. D. Vult. *ind. titul. de act. num.* 41. Zasius *ibid.* Vt ecce, cum ita dicimus.

Iure statutum est, possessorem injustum rei alienæ teneri ad restitutionem ejus domino rectè vindicanti.

Sed Titius possidet me invito, & injustè rem meam: nec vult restituere.

Quare peto, Titium condemnari & compelli, ut mihi eamdem rem restituat.

Hic vides Majorem Propositionem, Minorem, & Conclusionem.) Hæc ille.

Sententia debet esse perfecti syllogismi conclusio.

Sicut Advocati Libellus, sic & sententia Iudicis debet ex legitimis præmissis oriri, & syllogismum claudere. Quoniam Majoris loco Iudex legem supponit: Minoris loco speciem facti, & inde conclusionem, hoc est Sententiam, quam pronun-

nunciat, deducit. Puta, si non probetur Titium rem alienam possidere & Iudex

Supponat ex Iure, *Possessorem esse manutenendum, quamdiu non probetur possidere illegitimè.*

Videat in processu, *Titium esse possessorem injustum non esse sufficienter probatum.*

Et inferat, *Ergo manuteneri in sua possessione debet Titius.*

Hæc Conclusio est sententia, quam Iudex pronunciat: quæ nascitur ex præmissis, quam sine exacta cognitione Dialecticæ proferre non potest.

Causæ Iuridicæ interdum sunt de mera Logica.

Et quidem interdum causas in Senatu gravissimas esse tantùm de logica, potero demonstrare Epistolam sequentem adjungendo.

Occasio scribendi.

Casus proponitur.

INvaserant Salvienses Baronias Castellarii & Perullæ, & volebant authoritate Regia manu-teneri, quia invasionem vocabant possessionem, & ex Iure etiam latro est manutenendus. Episcopus Satrianensis contrà, cùm esset territorii dominus Baronias illas esse liberas, & nullam habere servitutem probabat: ut tempora tulerunt tres causæ Commissarii, qui processum legerant, ab Episcopo fuerunt; tandem venitur in Sacro Consilio ad sententiam, & ex quatuor Iudicibus, qui aderant, duo pronunciarunt, *Manuteneatur Ecclesia*: & alii duo, *Detur terminus Salviæ*; non enim ausi sunt dicere, *Manuteneatur*. Erant Viri doctissimi, qui hic non fuisse paritatem contenderent, quia ut loci manuteneatur dominus, sufficit non condemnari in Tribunali, nam ab ipso ille Iure manutenetur. At ego litigandi tædio, ut causam evidenter & certam citiùs expedire valerem, petii novos Iudices, qui paritatem, siqua fuerat, dirimerent, & terminum molestæ controversiæ imponerent. Denominavit tres Prorex Eminentissimus, doctissimos & integerrimos, quibus Ego has literas, ut puto opportunas, scripsi.

An in hoc judicio fuerit paritas?

Illustrissimi Domini.

SVmma patientia audivistis utriusque partis (Salviæ & Ecclesiæ) Advocatos. Quæ illi fusè scripserunt, debita attentione legistis. Ergo, qua estis humanitate præditi dignemini Episcopum, cujus causa agitur, brevissimè discurrentem audire, & has paucas lineas perpendere. Nec vobis videri debet grave, præbere aurem Philosopho, nam & vos estis etiam Philosophi, siquidem vestro Iustiniano ex Vlpiano asserente, *veram Philosophiam, non simulatam affectatis.* Igitur, ab ipsa Resolutione incipio. Attendite.

Vlpianus lib. 1. Institut.
Iustinianus leg. 1. D. de Iustit. & Iur.

Sic inquam. *Circumstantiis omnibus benè perpensis, & legitimè consideratis, eò causa Episcopatus Satrianensis pervenit, ut impræsentiarùm non de Iure, non de Facto, sed tantùm disceptetur de Logica.* Hanc sum Resolutionem brevissimè & clarissimè demonstraturus. Quam ob rem sic dialecticor.

Ædificia possunt in servitute nasci: at montes, fluvii, &c. fuerunt in ipso initio libera.

An servitus probata fuerit?

Hæc Propositio, *Agri, Campi, Montes & Fluvii nascuntur liberi; & ideò præsumēdi sunt liberi quamdiu servitus non sit sufficienter probata*; est indubitata: nam licet ædificia nasci possint alicui servituti subjecta, non autem agri, campi, montes, & fluvii, quos Deus liberos condidit. Ergo jam non est Quæstio de Iure.

Hæc Propositio *Paulus Lavianus & Salvienses pascendi lignandi & aquandi in Castellario servitutem non probarunt sufficienter*, est uniformi Patrum Conscriptorum in Sacro Consilio resolutione decisa. Sic enim definierunt, qui dixerunt, *Manuteneatur Episcopus*; ut manifestum est. Sic etiam definierunt, qui dixerunt, *Detur terminus parti*; Si enim judicavissent fuisse illam servitutem à Salviensibus sufficienter probatam, non utique dixissent, *Detur terminus parti*; sed dixissent & dicere omninò debuissent, *Baro & terra Salvia Cives manuteneantur.* Ergo omnes quatuor Senatores in hac Propositione *Baro, & Salvienses nondum intentum suum sufficienter probarunt*, convenerunt. Ergo jam non est Quæstio de Facto.

An agatur de sola Logica?

Sed quo vertitur cardo difficultatis? Vt videatur quænam secundum Dialecticæ leges ex his duabus præmissis consequentia inferatur: omnis enim tam Civilium quàm Criminalium Tribunalium sententiæ sunt conclusiones quædam ex Iure & ex Facto tanquam ex præmissis illatæ.

Illustrissimi Domini N. & N. discurrunt & pronunciant sic.

Primus Syllogismus consideratur.

Agri campi, montes, & fluvii nascuntur liberi; & ideo præsumendi sunt liberi, quamdiu servitus non sit sufficienter probata.

Servitus pascendi, lignandi & aquandi in Castellario non fuit à Barone & terra Salviæ Civibus sufficienter probata.

Ergo campi montes & fluvii Castellarii sunt liberi.

Ergo manuteneatur Episcopus & Baro & terra Salviæ cives abstineant.

Videntur Consequentiæ suo pondere

juxta

juxta bonæ Logicæ leges ex datis Præmissis profluere.

Syllogismus secundus cõsideratur.

Cæterum Illustrissimi Domini N.& N. maluerunt discurrere & pronunciare sic.

Agri, campi, montes & fluvii nascuntur liberi, & ideo præsumendi sunt liberi, quamdiu servitus non fuerit sufficienter probata.

Servitus pascendi lignandi & aquandi in Castellario non fuit à Barone & terra Salvis Civibus sufficienter probata.

Ergo detur terminus parti. &c.

Et quidem non videtur hæc Consequentia posse à datis præmissis deduci. Immò contraria deberet, ut opinor, inferri.

Vos igitur Patres Conscripti, quos scientia doctrina & prudentia reddunt ab omni hallucinationis aut æquivocationis suspicione securos, sub quibus Pietas Probitas & Sanctitas reddunt Leges & Iura ab omni sinistræ expositionis suspicione secura, Deum habentes præ oculis, quod huc usque cum magno Reipublicæ bono, & vestrarum commendatione Personarum, fecistis & facere pergitis, Causæ finem imponite: erroresque si quos fortè commisit Antistitis injustè afflicti calamus quæ cœlitùs donati estis, clementia & humanitate condonate.

SECTIO IV.

De Praxi judicandi.

An judicia divinitus interdicantur?

NOn interdicit Deus omnia judicia, sed temeraria tantum; judicia enim sive privata, sive publica, licita sunt, modò limites prudentiæ non videantur transgressa. Pius igitur & Deum timens Superior, sciat se non posse contra proximum procedere, ni sufficienter informatus putet sincerè, conducere ad majorem Dei gloriam & Reipublicæ securitatem & commoditatem processum.

Modi morales.

Primò igitur debet benè cognoscere formarum syllogisticarum efficaciam; Ipsæ sunt; FALLITIS, PLACIDI, MAGISTRI, PARIDIS, RAPIDI. Et ut ab ultima incipiamus, existimo omnia quæ in tribunalibus aguntur, esse gravia, nec debere ex levibus motivis procedi; unde tenendum Iudicem instructum civili syllogismo, facto in *Rapidi*, non posse ad torturam, imò neque ad inquisitionem procedere, ni velit temerariam & pernitiosam ordiri litem propter quam debeat teneri in syndicatu, cùm causæ à Superioribus recognoscantur. Vel dicito; quis non scandalizaretur, si audiret Iudicem sic argumentantẽ: *Rari Monachi fuerunt haretici, Bernardus est Monachus, ergo & hareticus?* Porrò consequentia temeraria est; & ut in legitimam transiret, deberet temeritatis modo affici, & sic inferri. *Ergo, nisi majora indicia addantur, temerarium erit dicere Bernardum hareticum esse.* Ergo, si temerarium, peccabit Iudex, qui contra Bernardum, eum torquendo, capiendo, examinando, aut qualitercumque inquietando, procedat.

Quantam vim habeat Rapidi?

Peccat Iudex, qui temerè contra reum procedit.

Quantam Paridis?

Forma *Paridis* dat ratiocinium ad capturam & inquisitionem sufficiens; tunc enim culpam & innocentiam redigit ad probabilitatem; non tamen hujusmodi syllogismi virtutẽ poterit Reus torqueri, quoniam tametsi sit nocens probabiliter, innocens probabilius est. Consideretur hic discursus, *Non sunt vulgi clamores & infamia indicia contemnenda, quoniam multi quos fama accusavit, rei inventi sunt, tametsi plures manserint innocentes: at fama Ioannem de latrocinio accusat; ergo probabile est eum esse latronem, eumque esse innocentem probabilius.* Teneo igitur hujus virtute syllogismi posse inquisitionem juridicam institui, & ne contingat Ioannem effugere, posse illum capi: teneo tamen illum ob meram famam torqueri non posse; fama enim, ut experientia docet, est indicium minus probabile [Dictum enim unius facilè sequitur multitudo. *c. cùm in juventute. 14 extr. de purg can.* hinc quo vehementior fama est, eò subinde fallacior. *arg. l. cùm mater. ff. de ineff. test. l. ult. ff. de hared. inst.* & ad nocendum à malevolis sparsa, ut plurimum vana, nec audienda. *l. decurionem. C. de pœnis.* Zanger *tract. de quasi. & tort. cap. 2. num. 82.*]

An fama credendum?

An ob solam famam aliquis torqueri possit.

Fama bene fundata est plus quàm fama.

Et hic obiter nota, non esse meram famam illam, cujus origo scitur, & esse bene fundatam vulgò constat: hæc enim præter vocem communem dicit causam & fundamentum talis vocis, & dicunt Viri prudentes ad torturam sufficere. Et hac via conciliantur sententiæ, quæ oppositæ videntur, & non sunt.

De captura, & tortura.

Ad torturam plus, quàm ad capturam aut inquisitionem requiritur, adeoque Iudex ita debet procedere, ut saltem habeat syllogismum in *Placidi*, vi cuius verosimilius sit captum esse nocentem; quoniam ut habet Regula Iuris. *In ambiguis obscurisque sequi debemus quod est verosimilius, aut quod plerumque fieri consuevit.* Videretur mihi, ut condemnarem Antonium ad torturam, istum syllogismũ sufficere. *Tametsi multi extra judicium fateantur homicidium, quod non perpetrarunt, ob aliquam nescio quam vanam gloriam, qua potest ex fortitudinis & audacia commendatione suboriri: experientia docet plures*

Quantam vim habeat Syllogismus in Placidi?

Quinam torqueri possit?

plures nonnisi veraciter in re tam periculosa loquutos: Antonius extra judicium narravit confidenter, quo Fridericum modo occiderit, ergo vero-similius est eum homicidium commisisse.

De modis Magistri & Fallitis.

Major difficultas insurgit, quia interrogas, quid debeat Iudex facere, si formetur syllogismus in forma *Magistri* vel *Fallitis*, hoc est, an possit condemnari torturâ, quem esse reùm est probabile, & esse innocentem æquè probabile? an capite, quem esse homicidam omni probabilitate certius est, nec tamen omninò certum est.

Quantam efficaciam prior habeat?

An possint dari probationes æque probabiles?

Ad instantiam, quæ ex *Magistri* formâ syllogisticâ sumitur, respondeo rarò contingere posse, ut ratiocinia in hac formâ eliciantur; quod si in illâ darentur, viderentur non sufficere ad torturam; quia cùm leges nihil de hac materiâ determinaverint; in rationum paritate ne plus deferatur actori quàm reo, hic torquendus non est. SED NON ADQVIESCIS, & citas Recentiores dicentes [Interim tamen non negandum cum Carpzovio *prax. crimin. part. 3. quæst. 122. num. 36.* quod sanguis interfecti profluens ante oculos occisorum faciat judicium ad torturam, si alia adminicula concurrant, non levia sed probabilia & verosimilia.] & sic ais. At indicia in formâ *Magistri* imò etiam in formâ *Paridis* sunt gravia & verosimilia: ergo ad torturam sufficient. ET RESPONDEO Authores istos probabilitatem cum probabilioritate confundere; & nos putare probabilitatem ad capturam & inquisitionem; ad torturam verò probabilioritatem requiri.

Debet Probabilitas à Probabilioritate distingui.

Quantam posterior?

An certitudo moralis ad cōdemnationem sufficiat?

Vt respondeam ad alteram, fateor formam *Fallitis* esse fortissimam, at puto ejusmodi syllogismo nullum plenè convinci, adeoque nullum posse damnari. Considera sequentem ratiocinationem. *Ferè omnes qui inciderunt monetaria sigilla, monetam falsam percusserunt; at Claudius sigilla monetaria incidit; eum igitur falsam monetam percussisse omni probabilitate certius est non tamen illud omninò certum est. Ergo mandari igni debet.* Et dico totum syllogismum bonum esse; ejusque consequentiam priorem necessariò admittendam; at secundam esse exorbitantem, crudelem, & omninò illegitimam. Placet mihi Friderici Grüner ingenium, & in resolvendo suavitas prudentiaque, ideoque illum frequenter in hac Disputatione citaturus sum, malo enim Thesibus quàm libris uti, cùm quia in Thesibus curiosiora solent edisseri, in libris enim non omnia sint æquè curiosa; tum etiam quod librorum doctrina, sæpe à nullo, sæpe ab indocto Censore examinata solum Authoris nomen præ se ferat; Theses verò authoritate consensu & examine illustrium Doctorum proponantur, & in Vniversitate propugnentur, quæ non est permissura in suis scholis doctrinam pravam aut periculosam defendi. Gruner igitur in Iuridicâ disputatione habitâ Viennæ in Austriâ mense Augusto, anno 1646. thesi IV. sic inquit. [Ex indiciis tamen, licèt indubitata & propinqua sint (*vel meo Lexico; licet à forma* Fallitis *in bona consequentia deducantur*) nemo in causa capitali est damnandus. *l. qui sententiam. 16. l. cum reis.* 18. C. *de pœnis. l. absentem. 5. eod. ordin. art.* 22. nec immeritò, cùm in criminalibus de anima, *novel. 13. cap. quia igitur; ibi, quibus super animabus*; aut de salute hominis agatur. *Ordin. art.* idcirco probationes luce meridiana clariores esse debent. *l. ult. C. de prob. Clar. §. fin. qu. 66. vers. debent.* Vt ne quidem in criminibus occultis & difficilis probationis (ex indubitatis indiciis damnari possit) *Hippol. de Marsil. in repetition. rubr. C. de probat. num. 236. & sequentib.*] Sed puto his non obstantibus admittenda esse indicia infallibilia, vi quorum formetur syllogismus in *Capitis* & possint homines damnari capite. Quoniam tametsi ad ultimam condemnationem non sufficiat Probabilitas, nec Probabilioritas, sufficere videtur Infallibilitas, cùm ita indicium infert factum, ut sine temeritate admitti non possit exceptio.

Gruner laudatur.

Vtra librorum, an Thesium doctrina sit majoris facienda?

Ob indicia nemo capite plectendus est.

Nisi sint infallibilia, & syllogismus in modo Camilli formetur.

Qui scire Iudex possit in quâ forma Syllogismus formari debeat?

SI hac scientia ipse caruerit, non poterit officio satisfacere. SIT REGVLA. *Proposito indicio, & crimine indicato prudens Iudex formet majorem positionem in omnibus formis, & postea singulas attentè consideret, & electa positione verissima suũ ipse syllogismum inducat.* Pono exemplum. Accusatur de homicidio Franciscus, & indicium consistit in hoc quod Francisci pileus fuerit in loco delicti repertus: Iudex igitur has sibi positiones considerandas & censurandas proponit, nimirùm.

Quid in praxi faciendum sit?

Cuncti homines, quorum res in loco delicti perpetrati inventa sunt, rei fuerunt.

Fere omnes, quorum res in loco delicti perpetrati inventa sunt, rei fuerunt.

Plures, quorum res in loco delicti perpetrati inventa sunt, rei fuerunt.

Media pars illorum, quorum res in loco deli-

Harum propositionum veritatem vel falsitatem debet Iudex eruere ex librorum lectione, propria experientia, Assessorum judicio, &c.

delicti perpetrati inventa sunt, rea fuit.

Pauciores, quorum res in loco delicti perpetrati inventa sunt, rei fuerunt.

Rari ex illis, quorum res in loco delicti perpetrati inventa sunt, rei fuerunt.

Nulli ex illis, quorum res in loco delicti perpetrati inventa sunt, rei fuerunt.

Examinantur singula propositiones.

Omnes prolixè scribat, ut attentiùs consideret, & reperiet primam & secundam esse falsam, sæpè enim contingit casu, aut etiam aggressoris malitia rem alienam in criminis loco reperiri. Posset enim contingere, ut ubi Franciscus casu pileum perdidit, ibi à Paulo Ioannes occisus sit: posset etiam, ut Paulus in utriusq; odium, & Ioannem occideret, & Francisci pileum apud cadaver projiceret, ut Franciscus in foro criminali plecteretur. Transit Iudex ad tertiam, & eam esse veram sincerè judicat; nec habet, unde temerè se judicare existimet, cum ejusdem opinionis fuerit

Quanam ex illis vera?

Blanc. *de indic. num. pen. & ult.* & Carolus V. *in Ordination. suarum art. 29.* Porrò, si tertia positio vera est, sic debet in forma *Placidi* formari moralis syllogismus, *Plures quorum res in loco delicti perpetrati inventa sunt, rei fuerunt; In loco, ubi Ioannes occisus est, pileus Francisci inventus est; ergo probabilius & verosimilius est Franciscũ occidisse Ioannem.* Capi ergo potest Franciscus, & examinari, & vi hujus etiam indicii torqueri.

Probabilioritas sufficit ad torturam: & ad capturam probabilitas.

De minori syllogismi moralis.

Indicia debent plenè probari.

Ipsa quæstionem facti involvit, & debet plenè esse probata; quod si semiplenè probetur, erit minoris efficaciæ, & habebit effectum multò debiliorem; adeoq; putamus minorem, quæ plenè probata damnaret, solummodò torturam inferre, si semiplenè probetur. Illamque, quæ plenè probata posset torquere reum, non posse semiplenè probata plus facere quàm capere & examinare. Et tandem illam quæ plenè probata reum caperet aut inquisitionem institueret, semiplenè probatam nullius efficaciæ esse.

Quid si tantùm semiplenè probentur?

Quid, si minor, ne quidem semiplenè probetur? quid si dentur indiciorum indicia? tunc valde cautè debebit procedere Iudex, nec audere, aut hominem capere, aut inquisitionem instituere.

Nota id bene.

De forma Capitis, *seu* Darii.

Eadem est, ac forma qua Camilli vocatur.

Eadem forma, quæ à Logicis Scholasticis vocatur *Darii*, à moralibus *Capitis* dicitur: quam quòd minus videatur ad moralitates spectare, ex numero moralium formarum ferè exclusimus. At nunc aliqua de hac eadem forma subjungemus. Dicimus dari propositiones universales, moraliter veras, quas non libenter cum indiciativis confundimus; quas si inter indiciativas jubear enumerare, vocabo infallibiles, ut à reliquis indiciis distinguantur. Nam adulterium non aliter potest probari à contestibus, quàm si dicamus, *Omnis qui nudus in lecto cum aliena conjuge nuda recumbit, adulter est: at Froïlanus inventus est à Paulo & Friderico nudus cum nuda Ambrosia uxore Francisci dormire: Froïlanus igitur adulter est;* & putamus hoc syllogismo, si minor plenè probetur, adulterum plenè convinci. Quod non volumus ad Sodomiam ita retorquere, ut qui convincitur cum puero dormiisse, esse infandi criminis reus, plenè convictus asseratur: hoc enim crimen ipsamet natura humana reformidat, & inter adulterium & sodomiam discrimen maximum ponendum est. Nemo enim cum aliena uxore condormit, qui illa frui nolit, at cum puero potest ob alias causas, etiam libidinosas & peccaminosas mortaliter; nec certò dicendus est Sodomita, qui potest fuisse mollis. Crederem tamen condormitionem solam, si procurata videretur, nec cohonestaretur aliqua necessitate, ad vehementem mollis animi & corporis suspicionem prudenter habendam sufficere.

Indicia infallibilia.

Mutata materia interdum fallunt.

Adulterium. Sodomia. Mollities.

De purgatione Indiciorum.

Rei erit ad minorem respondere, quæ si plenè probata sit, magna industriâ & prudentiâ opus erit. D. Fridericus Gruner *in disput. Iuridic. thesi* XXVIII. sic inquit [Si tamen Reus indicium aliàs per se sufficiens, ac per duos testes probatum, aliqua distinctione elidere possit, & ostendere, quod aliâ mente factum sit; dicendum est, eum ex illo torquendum non esse. *Ordin. art. 29. art. 33. art. 37. & art. 131.*]

Indicia eliduntur rationibus:

Prætereà indicia tolluntur contrariis indiciis, VVesenbecius *in parat. ff. de quæst. nu. 7. in fine* Boër. *decis.* 165. *num.* 10.

contrariis indiciis:

Etiam ipsa tolli possunt per testes. Pùta si dentur, qui testificentur contrarium. Mascard. *de probat. vol. 2. concl.* 904. *num.* 1. Menochius *lib. 5. præs.* 48.

testibus: &

Iuramenti purgatio nullo est modo admittenda in forma *Capitis*, vel *Fallitis*, quoniam licèt quandoque admitti possit, ex his quæ tradit Gyil. 2. *observ.* 48. *n.* 30. *cap. ult. extr. de purg. canon.* & Zanger *de quæst. cap. 3. n. 26.* semper indicia nimia excipi debent & solent; unde Gruner *Thesi* XXX.

juramento purgatorio.

XXX. sic inquit.[Indicia....subinde etiam juramento purgatur;nisi fortè indicia nimis quàm urgentia sint. Maranta *in specul p. 6. tit. de quest. n. 12.*] ponit reum talem esse,qui non debeat perjurus præsumi. Porrò indicia nimis quàm urgentia,sunt certa moraliter, & omni probabilitate certiora, quæ ponuntur in formis *Capitis* & *Fallitis*.

Quæstio incidens.

SED PETIS, *An purgatio debeat esse evidens, an sufficiat, si sit merè probabilis?*

Quantam certitudinem purgationes requirant?

Dantur in hac materia duæ opiniones; prima purgationem probabilem, secunda evidentem requirit. Hanc ultimam sequutus est Gruner *thesi* XXIV. ubi ait (Nisi delatus vivis & luce meridiana clarioribus(*hoc est*, evidentibus) rationibus demonstrare queat (*nota vim verbi* demonstrare) se ea materia ad finem licitũ usum esse.per *Ordin.art.*41. & Matt. Stephan.*ibid.*) Primam tenuit idem Gruner *thesi* IV. docens probationes contra reum luce meridiana clariores esse debere; cùm tamen certum sit illas, quæ probabiliter eliduntur clariores luce meridiana non esse. Consonat sibi *thesi* XXVIII. ubi ut enervetur probatio, non jam evidentiam, sed aliqualem distinctionem postulat, vi cujus indicium duobus testibus probatum elidatur. Et puto in fauorem rei, hanc sententiam ultimam solummodò tenendam esse.

SECTIO V.

De Moralium Syllogismorum aliis Formis, Figurisque.

FOrmavi Syllogismos morales in prima figura Aristotelica, quæ hoc ævo videtur notissima & receptissima, & quia puto Modos superiùs designatos,& denominatos sufficere, te opponis, & utrum possim alias etiam figuras appropriare, requiris.Et ego assertivè respondeo,& tabulas istas subscribo.

TABVLA I. ACCVSATRIX.

Omnes hi Modi demonstrantur.

Dicatis.	Infamis.	Triplatis.
Immanis.	Disparis.	Piratis.
Ignoti.	[Immunis.	Impulsi.]
Capitis.	*Fallitis.*	*Placidi.*
Magistri.	*Pavidis.*	*Rapidi.*
Nobilis.	[*Magivit.*	*Pudici.*]

TABVLA II. EXCVSATRIX.

Hi nondum sunt securi & perfecti.

Carolo.	Famoso.	Plagoso.
Mammoso.	Parrocho.	Ramoso.
Nodoso.	[Muscoso.	Punctoso.]
Caspio.	Fascino.	Placido.
Maria.	Pario.	Radio.
Notior.	[Musico.	Purior.]
Ocastor.	*Olfactor.*	*Opplastor.*
Ormabor.	*Opastor.*	*Orabor.*
Ornosor.	[*Omuror.*	*Oppugnor.*]
Icaros.	*Infamo.*	*Implano.*
Immarco.	*Impavo.*	*Irato.*
Ignoto.	[*Immundo.*	*Impuro.*

Possem omnes istos Accusandi & excusandi Modos Exemplis manifestis ostendere; tametsi enim Nova Methodus sit, ea, quam hic trado & dilucido, etsi caruerunt illa, id quod ea praestat D. Donatus de Marinis, & alii Ingeniosi Doctores, ducti à sola naturali Dialectica, in multis locis, & causis praestiterunt in praxi, ut eorum doctissima scripta testantur.

Ratio nominum

Prima Tabula Accusatrix dicitur; & secunda Excusatrix: quia prima utimur, ut urgeamus indicia contra reum; secunda (aut utraque veriùs) ut indicia elidamus.

Modorum numerus & distinctio.

Prima octodecim nomina syllogismorum complectitur: novem priora (quæ cha-

charactere rotundo scripta) Platonicæ formæ correspondent: & novem posteriora (quæ cursivo) primæ figuræ Aristotelicæ: habent enim communem conclusionem, sed præmissarum ordinem commutatum. Prioribus est similis *Dimagni*: posterioribus *Darii*.

De Tabula altera.

Secunda habet medium quale postulat secunda Figura Aristotelis: & complectitur nomina triginta sex. Novem priora sunt similia *Baroco*, & novem quæ immediatè sequuntur, sunt similia *Festino*. Alia octodecim ex præmissarum commutatione nasci possunt: & præ se ferent similitudinem indirectorum secundæ Figuræ.

Modi relativi, & absoluti.

Inter hos modos pauculi dicuntur Absoluti, & ipsi ut cognoscantur, parenthesi quadrata clauduntur.

Cur omittantur Syllogismi, quos tertia Aristotelis Figura procreat?

Possem tertiam etiam Aristotelis figurā ad numeros & classes reducere: sed quia ita volo ista tractare, ut aliquid Lectori ingenioso relinquam, non progredior ulterius, sed dicta exemplis claris & eorumdem certissimis Censuris confirmo.

Forma Platonica.

Qualis ipsa sit?

INcipiam à figurā Platonicā, quæ postulat ut indicium sit medium, & se teneat ex parte prædicati in majori, & ex parte subjecti in minori.

Modus I. Dicatis.

Vera sanctitatis indicium.

VVlt homines docere Christus artem discernendi inter filios Dei & servos dæmonis, & ait. *Qui ex Deo est verba Dei audit; propterea vos non auditis; quia ex Deo non estis.* Quoniam audire verbum Dei est indicium, unde sanctitas securè infertur. Ex his verbis Ego confirmo sequentem syllogismum.

Ratio Theologica.

Paulus libenter audit verbum Dei:
Cuncti qui libenter audiunt verbum Dei, sunt ex Deo:
Ergo Paulus certissimè ex Deo est.
Ioannes autem contrà, non libenter audit verbum Dei:
Ergo certissimè non est ex Deo.

Et per analogiam ad Politicam transeo, & sic inquam.

Fridericus in Cæsaris laudes diffusus, illos qui contra obloqui audent, tolerare non potest.

Ratio Politica.

Cuncti autem, qui sic agunt, amant Cæsarem [sunt hæc enim sinceræ dilectionis indicia.]
Ergo certissimum est, quod Fridericus amet Cæsarem.

Est modus argumentandi securissimus, & ab Scholasticis nominatur *Dimagni*, & parturit omnes sequentes.

Modus II. Infamis.

Nominis ratio.

SIC dici potuit, quod reum convincat, & per consequens damnet, puniat, & infamem reddat. Habet majorem singularem & minorem ferè universalem: & infert conclusionem modo moralis certitudinis præditam. Hoc exemplum produco.

Germanorum sinceritas.

Ferdinandus Germanus est:
Omnes Germani, aut ferè sunt sinceri.
Ergo moraliter est certum, (vel fere certum est) Ferdinandum sincerum esse.

Commendat sinceritatem Ferdinandi: & posset accusare Theodorum, si institueretur istis verbis.

Theodorus est Cretensis:
Omnes ferè Cretenses vafri & fallaces sunt:

Græcorum infidelitas.

Ergo est certum moraliter, Theodorum esse vafrum fallacemque.

Addo aliud exemplum ex Satyrico.

Vera loquar, si vera licent. Tu Cantor Anarde es:
Omnibus hoc vitium est cantoribus inter amicos,
Vt nunquam ponant animum cantare rogati,
Injussi numquam desistant. Discimus ergo.
Ingenium Philomela tuum. Cantare libebit,
Si ut taceas orare libet. Si oremus, ut ore
Nobiliore canas Heroas, Philomela tacebis.

Omnibus. subintellige, fere.

Modus III. Triplatis.

Mores divitum quales?

MAjorem habet singularem, minorem communiorem, & infert consequens affectum probabilioritate. Verbi gratia.

Petrus est dives:
Sed plures divites sunt mali quam boni.
Igitur probabilius est, eum malum esse.

Modus IV. Immanis.

GAudet majori singulari; minorem ad mediam partem collectionis reducit: & infert consequentiam insignitam probabilitatis charactere. Pono exemplum.

An sint dimittendi, qui victi?

Cælius est miles victus:
At victi exercitus media pars debet dimitti, altera detineri.
Ergo probabile est, quòd dimittetur Cælius; & æquè probabile, quòd non dimittetur.

Mo-

Modus V. Disparis.

An homicidiũ per insidias, si accidat, debeat domesticis occisi imputari?

Dispar etiã à cæteris est modus *Disparis*, & in ipsâ disparitate paritatem observat: in majori singularem, in minori pauciores continet: & infert conclusionem modalem, quam minoris probabilitatis nota excipiat.

Antonius erat domi, cùm per insidias fuit occisus Aubertus:
Sed pauciores, qui domi sunt, solent esse in ejusmodi criminibus complices:
Ergo minùs probabile est, quod Antonius sit complex. Ergo probabiliùs est innocens.

Modus VI. Piratis.

An Roscius fuerit Parricida?

Major est singularis, minor rara, vel ferè nulla: & consequentia temeritatis notâ afficitur: ut si diceres:

Occisi Herois Roscius est filius:
Rarus filius (aut nullus fere) patrem sustulit:
Ergo temerè dicitur Roscius patrem suũ sustulisse.

Modus VII. Ignoti.

Judex, qui subornatur, ut sanctè judicet, incapax est.

EST fortissimus, & efficaciâ & vi Scholasticis modis non cedit: In majori habet singularem affirmativam, in minori universalem negativam, & infert consequentiam affectam modo falsitatis: ut cùm dicimus.

Caspius est subornatus:
Nullus Iudex subornatus est integer:
Falsum igitur est, Caspium esse Iudicem integrum.

Modus VIII. Immunis.

Quid agant per Germaniam Sabaudi?

POst relativos Modos, duo absoluti sequuntur: videlicet *Immunis* & *Impulsi*. In illo Major contenta est uno: minor postulat multos: & consequentia modum probabilitatis. Sic inquam:

Marcus Antonius est Sabaudus:
Multi Sabaudi caminos purgant:
Ergo probabile est, quòd Marcus Antonius ad classem eorum pertinet, qui caminos purgant.

Hodie Germania vix alios cognoscit Sabaudos: nobiles enim habent domi, quod edant, nec vagantur per regiones alienas.

Modus IX. Impulsi.

An pauci ad probabilitatẽ sufficiant?

CVM paucos dicimus, interdum tot complectimur, quot sint ad probabilitatem sufficientes: & pauciores interdum: quam ob rem hic modus non potest semper inferre consequentiam affectam modo probabilitatis: & quia non semper potest, semper non potest: nam Dialectica perpetuam postulat securitatem. Exemplo illustrabo hanc doctrinã, illudque è Virgilii sexta Æneide desumã. Sybillæ Æneas.

Considera obiter hanc consequentiam. Non semper potest. Ergo semper non potest.

Virgilius Æn. 6. vers.

Vnum oro (quando hîc inferni janua Regis
Dicitur, & tenebrosa palus Acheronte refuso.)
Ire ad cõspectum chari genitoris, & ora
Contingat; doceas iter, & sacra ostia pandas. &c.
Si potuit Manes accersere Conjugis Orpheûs, *Orpheus.*
Threiciâ fretus citharâ fidibusque canoris.
Si fratrem Pollux alternâ morte redemit; *Pollux.*
Itque reditque viam toties: quid Thesea? *Theseus.*
magnum
Quid memorem Alciden? & mî genus ab Iove summo. *Hercules.*
Talibus orabat dictis, arasque tenebat.
Tunc sic orsa loqui Vates. Sate sanguine Divûm,
Tros Anchisiade. Facilis descensus Averni, *Descensus inferni valde est facilis.*
Sed revocare gradum superasque evadere ad auras
Hoc opus hic labor est. Pauci quos aequus amavit
Iuppiter, aut ardens evexit ad æthera virtus *An in Inferno sit redemptio?*
Diis geniti potuêre. &c.

Duplex syllogismus moralis explicatur.

In quibus ego verbis duos morales syllogismos reperio; alterum ab Æneâ, & alterum à Sybillâ formatum: illum ad Modum *Immunis*, illum verò ad *Impulsi* spectantem. Vtrumq; expendam. *Rem edissero.*

Orat Æneas ut sibi liceat ad infernum descendere.

Orabat Vatem, Averno Præpositam Æneas, ut sibi liceret in infernum descendere, & Manes Parentis invisere. Negat illa se posse: & Æneas contrà syllogismũ in *Immuni* proponit. Sic discurrit.

Ego sum nepos Iovis, nec non Veneris filius;
Multis Deorum filiis, etiam dum viverent, licuit in infernum descendere:
Ergo licebit etiam mihi.

An ab inferno aliquis redeat?

Majorem supponit Æneas, sciebat enim Sybilla unde sanguinem traheret. Minorem probat, Orpheum, Castorem, Pollucem, Thesea & Herculem commemorando: ipsi enim bis aut pluries, ad subterranea palatia descenderunt. Et ex his omnibus infert consequentiam probabilẽ.

Re-

Reponit verò Antistes infernalium nemorum syllogismum sequentem.
Sit tibi genus à Iove summo; vel non sit:
Pauci quos aquus amavit Iuppiter, aut ardens evexit ad athera virtus Diis geniti potuêre bis stygios innare lacus: &c.
Ergo improbabile est, quòd tu possis.

Conclusio.

Sic argumentari licet, & uti his modis absolutis, quorum loco tutius & clarius utemur relativis, quos exposui.

Prima Figura Aristotelica.

In quo forma Platonica, & prima Figura Aristotelica differant?

NAscitur ex commutatione præmissarum, retentâ eâdem consequentiâ. Hujus Figuræ Modos denominavimus, dilucidavimus, & exemplis illustravimus suprà Sec.I. quam ob rem non erit necessarium altero de illis studio & labore disputare.

Secunda Figura Aristotelica.

Quo modo elidatur indicia?

HVcusque sumpsimus indicium tanquam medium, ut probaremus crimen, virtutemve: modò in secundâ hac Figurâ docebimus indicia elidere: quod tametsi utendo Formâ Platonicâ, aut etiã primâ Figurâ Aristotelicâ pręstare queas, hac utendo Figurâ, si semel eam ad infallibiles leges reducas, commodissimè consequi poteris. Singulos Modos exponimus.

Modvs I. Carolo.

Hic respondenti modus Probar la cuartada *ab Hispanis vocatur.*

C*Vncti qui propriâ manu occidunt aliquem, debent esse præsentes ut minimùm:*
At Petrus non erat Madriti, cùm Ioannes occisus est, sed Toleti:
Ergo Petrus non occîdit Ioannem propriâ manu.

Modvs II. Famoso.

F*Erè omnis qui ferro occîdit, ferro occiditur.*
Petrus non fuit ferro occisus: sed in lecto suo tranquillè obdormivit in Domino:
Neminem ergo ferro occidit.

Matth. 26.52.

Majorem succollant verba Christi Domini dicentis Petro, *Converte gladium tuum in locum suum: omnes enim qui acceperint gladium, gladio peribunt.* Sed quo sensu est intelligenda hæc propositio universalis? An-non multi homicidæ morte naturali tolluntur? Respondet Isidorus Clarius non respexisse hîc Christũ decretum aliquod divinum, omnes omninò occisores occidendos statuens; sed legem publicam; ut enim ultimâ sententiâ damnarentur homicidæ universi, Iudæorum præcipiebat lex. Ergo, quo sensu & quantâ certitudine sumatur major scias, & de conclusione legitimum judicium feres.

An omnis qui ferro perdiderit proximum, ferro peribit?

Modvs III. Plagoso.

An rustici sint ingeniosi?

P*Lures rustici sunt stupidi, quàm ingeniosi:*
Fridericus non est stupidus, sed pollet clarissimo ingenio:
Ergo probabilius est Fridericum non esse rusticum.

An Iudices subornati sint justi?

Plures Iudices, si corrumpuntur donis, injustè judicant:
Albertus injustè non judicat:
Ergo probabilius est, quod Albertus non corrumpitur donis.

An fures sint pauperes?

Plures fures sunt divites, pauciores pauperes, [sic suppono, licèt experientia videatur demonstrare contrarium.]
Theopompus non est dives:
Ergo probabilius est, quod non sit fur.

Modvs IV. Mammoso.

Nullam habet securitatem argumenta, qua ex hoc modo sumuntur.

M*Edia pars civium contra Pompejum stat: media pro illo.*
Gellius non est contra Pompejum.
Ergo probabiliter est civis, & aquè probabiliter non est civis.

Media pars rebellium fugit ad arcem:
Franciscus non fugit ad arcem:
Ergo probabile est, quod non est rebellis
Media pars militum habet stipendium:
Petrus non habet stipendium:
Probabile igitur est, quod non est miles.

Proprium in primo modo quale?

Hic modus (imò etiam cæteri hujus figuræ, nisi magna attentione conformentur) potest ex antecedenti vero inferre falsum consequens, si prædicatum conveniat soli subjecto, sed non omni, quod Porphyrius proprium nominat in primo modo. Pono exemplum.
Media hominum pars studet Musica:
Petrus non studet Musica:
Ergo probabile est Petrum non esse hominem.

Sed hinc etiam emerget nonnihil modis omnibus commune, quod post ultimum modum subscribam, ut omnes meliùs intelligantur.

Modvs V. Parrocho.

An divites probi esse soleant?

P*Auciores Viri probi sunt divites:*
Arsenius non est dives:
Ergo minus probabile est, quod non sit probus, & magis probabile est, quod sit probus.

Hinc orta illa carminis antiqui retorsio:
Non bene conveniunt neque in unâ sede morantur.
Divitiæ & Pietas.

Modus VI. Ramoso.

Etiam his modus cespitat.

E X *his qui naufragium fecerunt apparent rari, nantes in gurgite vasto:*
Achates non apparet in gurgite.
Ergo improbabile est, quod non fecerit naufragium. An-ne stat consequentia.

Modus VII. Nodoso.

Nihil ex purè negativis infertur.

C Onstat ex merè negativis, & ideò non potest securè concludere. Oportet enim ad aliquid inferendum, ut aliquid omninò affirmetur.

Modus VIII. & IX. Muscoso, Punctoso.

Modi absoluti semper sunt inefficaces.

D E his nihil restat speciale dicendū, nisi quod prior in majori complectitur multos, posterior paucos: quod sunt absoluti, & possunt, aut debent potiùs, ad Modos relativos reduci.

Novem Modi sequentes.

In quo consistant?

S I minorem, quæ in omnibus Modis antecedentibus fuit negativa, in affirmativam convertas, habebis alios novem Modos, qui velint *Festino* esse similes;

Octodecim sequentes.

Modi indirecti.

N Ascuntur ex octodecim præcedentibus, si mutentur præmissæ & maneat intacta Conclusio: nam octodecim isti respondent duobus indirectis, quos dedimus in secundâ Figurâ.

Monitum.

Præstat, ut abstineamus à secunda hac figura.

O Pto interim, ut sincerus Lector cōtentus sit Formâ Platonicâ, aut etiam primâ Figurâ Aristotelicâ, quæ in eamdem recidit: quoniam tota hæc secunda figura subsistit ratione materiæ, si subsistit, & semper exposita est extremo periculo: quoniam inferri ex vero falsum apud dialecticos extremum est. Scio tamen posse aliquibus limitationibus & legibus in hac secundâ aut etiam fortè tertiâ Morales syllogismos constitui, quas modò non vacat disquirere, quas olim fortè dabimus, aut à Lectorum ingenio climatas & probatas discemus.

Nota.

Examinatur Discursus ille moralis Et decet, Et non repugnat, Ergo est. *Quo tametsi in quæstione de Immaculata Virginis Matris Conceptione uti soleant Theologi, in aliis etiam materiis, in quibus pia affectio & urbanitas animum prædeterminet, locum habere poterit.*

D. Petrus Rodriguez Cortes Ingeniosum & pulchrum Syntagma de Immaculata Virginis Conceptione edidit Neapoli.

E St communis argumentandi modus in hac materia, *Et decet, Et non repugnat, Ergo & est.* Hanc viam inivit D. Petrus Rodriguez Cortès in erudito illo Tractatu, qui inscribitur, *Discurso Iuridico sobre la Concepcion*; cujus Præludium hoc est. [Este Discurso se ha de reducir brevemente a tres puntos principales, en los quales se procurara fundar por Reglas de Derecho, y Razones naturales, que Christo N. S. preservò a Maria santissima su Madre, y Señora nuestra de el contagio de la culpa original. En el primer punto se fundarà, *supuesto que lo pudo hazer* (como es de cierto) que se presume lo hizo con effetto; En el segundo se fundarà, *que por diversas y eficazes razones convino à Christo hazerlo*; En el tercero punto se fundarà, *que a nuestro modo de entender, le estuvo bien à Christo preservar a su Santissima Madre*, Para que en materia tan sagrada nos governemos atendiendo a lo que advirtio el Pontifice Inocencio Tercero en el *cap. Magna. 7. §. Et quidem tria de voto, & voti redemptione ibi. Quid liceat secundùm æquitatem, quid deceat secundum honestatem, quid expediat secundum utilitatem.*]

Idem Autor laudatur.

Deberem fortassis hæc verba in linguā Latinam transferre, sed me ab hoc labore exemit Sacræ Theologiæ, & utriusque Iuris Doctor D. Nicolaus Sorrentinus Regius in Neapolitana Vniversitate Professor, qui librum approbat, Authoremque verbis istis commendat. [Petre, super seniorem petram, prudenter fundavit Ecclesiam Filius, & super juniorem tuam, sua jura Mater non immerito fundat.

Quatuor tibi cardines occasio præbuit ut in quatuor Orbis partes per famam Immaculatæ Conceptionis injicere fundamenta.

Argumenti forma proponitur.

Sed interim tuì ingenii acumen mirentur omnes, quo astra percurrens divinæ mentis motiva eligis, & per ea, quæ Mariam Puram Conceptam testantur, divina attributa declaras.

Potuit, *Convenit*, *Decuit*, *Interfuit*, Dei, ais, ut per, *Potuit*, Patris potentiam; per *Convenit*, Filii sapientiam, per *Decuit* Sancti

cti Spiritus amorem, per *Interfuit* totius Trinitatis decorem insimul ostenderes, nam quod fuit omnipotentiæ Patris gloria, præscientis Filii Sapientia, erat decens bonitatis Spiritus decus, ac totius tandem Trinitatis honor, Puram nempè habere, pro Filia, Sponsa, & Matre.

Eodem argumento, quo probatur Immaculata Conceptio, probatur etiam singulorum eandem defendendi obligatio.

At, per quæ fecit Deus, per ea tu scribis, potes, scilicet, quia Petrus, & Petro datæ sunt virtutis claves arcana aperiendi: debes quia Iudex, & Iudicis est veritatis decreta proferre; Decet, quia es verus Catholicus, qui Filii decorem servando, Matris jura non deseris; & tua tandem interest, quia dum causa criminis, in Virginis Conceptione non est, tibi civilium causarum Iudici committendum erat, ut de ea ageretur civiliter.

Causam hanc, ergo, doctissime Domine, age libenter, nam ejus immaculata sententia te ducet ad gloriam.

EAdem argumentandi forma ad alias potest similes materias servata proportione transferri. Sum peccator & primò ab omni potentia argumentum deduco, & sic in quam.

Te Deus imploro, qui blandè crimina tractas:
Culpa mea est ingens, sed tua larga manus.

Argumentum precedens, misericordia Dei erga Peccatores attemperatur.

Est in Deo Misericordia omnipotens, & Omnipotentia misericors, & sic attemperantur *Posse* & *Velle*, ut ex potentia ad actum, si oretur Deus, secura consequentia inferatur: quæ, ut percipiatur certitudo discursus, poterit ad hæc verba reduci.

Qui petet, accipiet.
Veniam Deus mihi potest concedere.
Humillimè illam postulo.
Ergo illam consequar.

Nec aliter ex decentia solet argumentari Pietas; qua duce lachrymas, & hos numeros fundo.

Parcere subjecto, scelerum quem pœnitet, omni,
Te sol Empyrei, Te pie Christe decet.

Confidentiam hanc meam adfirmat Cōsuetudo, nam qui omnes peccatores, si oretur, ad suam gratiam admittit, & gratiam indulget, ut oretur; cur non etiam miserebitur mei, si lugeo; & dabit gratiam ut lugeam, si non lugeo. Ergo sanctam quamdam audaciam à misericordia Dei præsumens, sic inquam.

Spem concede, Fidem, lachrymas verumque dolorem
Da; solitus culpas tollere, tolle meas.

Sic Deum orare didici à S. Anselmo, qui verbis his Omnipotentem Deum exorat.

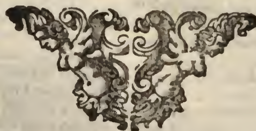
Sunt verba dignissima, quæ debent relegi & bene perpendi.

Domine Deus meus, si feci ut essem reus tuus, numquid facere potui, ut non essem effectus tuus? Si mihi puritatem meam ademi, numquid misericordiam tuam peremi? Si commisi unde me damnare potes, tu non amisisti unde salvare soles? Verum est Domine quod conscientia mea meretur damnationem, sed misericordia tua superat omnem offensionem. Parce ergo mihi Domine, quia non est impossibile tua potentia, nec indecens tuæ Iustitiæ, nec insolitum tuæ clementiæ. Quid enim est Iesus nisi Salvator? Ergo Iesu, qui me creasti, non perimas: qui me redimisti, non condemnes: qui me creasti tua bonitate, non pereat opus tuum mea iniquitate. Cognosce ergo in me quod est tuum, & absterge, quod est alienum. Qui vivis & regnas cum Deo Patre in unitate Spiritus Sancti Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

Caini blasphemiam incriminantur.

De peccato mortali. An & quomodo sit infinitum?

Quæ verba confidentissimè à viro sanctissimo dicta, impiæ blasphemiæ Cainum primum homicidam condemnant, ausus est enim Deo dicere, *majus est meum peccare, quàm tuum parcere*. Sic enim habet ex Hebraico rigorosa translatio. Semper enim Divina Summi Numinis misericordia major erit hominum infinitis peccatis: quoniam vel malitia peccati mortalis finita est, quod asserit probabilior sententia, & ex multis finitis non potest infinitum coalescere: vel si est infinita, ut cum Doctore Angelico docent Thomistæ, hæc infinitas non esse potest, nisi extrinseca, sēperq; infinities minor misericordia Dei, quæ intrinsecè infinita est.

ARTICVLVS V.

De Consequentiis Moralibus. *Sunt multa, in quibus Viri etiam docti hærere solent. Et ideò hìc proponuntur, perpenduntur, & dilucidantur.*

Quam sit perniciosa ignorantia Dialectica?

Video aliquos eruditissimos homines in Authorum lectione versatissimos laborare ignorantiâ Dialecticæ, & confidenter multas consequentias elicere, quę ad Logicas regulas positæ constare non possunt. Frustra enim rerum intima contemplari conatur, qui non habet instrumentum, quò eo penetret. Sed quodnã est instrumentum, quo poterimus omnes Scientias & Facultates penetrare? Logica, sine quâ superficialiter tantùm possunt homines scientias adquirere. Scitè & doctè Baptista Cysatus in libri de Cometâ anni 1618. præfatione. *Humanus Intellectus & Oculus*, ait, *pari ferè modo res intuentur; ut enim Oculus nonnisi superficies earumque colorem, perspicit, corpora verò sub iis latentia ex his duntaxat, quasi per conjecturam deprehendit; ita Intellectus paucissimas veritates à naturâ suâ obvias habet, quas sine nube serenas sincerasque illi Deus concessit contemplandas, cæteras suis quasque umbris ita vestivit, ut nonnisi aliæ ex aliis quasi per tænias perlucerent. Hinc adeò, tum aliæ omnes* (nimirùm, Philosophicæ, Theologicæ, Morales) *tum Mathematicæ præsertim Scientiæ Scita quædam aperta & suâmet luce clarissimâ tradunt, è quibus tanquam Principiis* (juxta leges Dialecticæ) *suas quæque conclusiones educunt.* Ergo siquidem Morales etiam sua Scita supponunt, & suam etiam Dialecticam admittunt, quî illi supponi possint debeant-ve, & quî Consequentiæ fundamentales inferantur, examinemus accuratè, & quantâ brevitate possimus.

Logica est instrumentum sciendi.

Mentis & oculi humani analogia.

De Morali Dialectica.

SECTIO I.

NON est animus omnes consequentias examinare, quæ assumi solẽt, multæ enim tales, ut examine videantur indignæ, cùm suâmet stupiditate prodantur. Occurrit igitur primo loco hæc illatio, *Omnes dicunt hoc licitè posse fieri, ergo securè & sine scrupulo illud facere possum.* Et inquiritur, an conclusio necessariò inferatur.

An liceat facere, quod omnes suadent?

Respondeo inferri bene in materia morali, non tamen in scholasticâ speculativâ; quoniam hic discursus fundatur ista assertione, *Quod omnes dicunt, verum est:* quæ in rebus naturalibus claudicat, & tamen in moralibus securissimè admittitur.

Assertionem illam esse in materia naturali incertissimam, vel ex eo colligitur, quod multæ positiones assertæ universaliter ab omnibus, sint successu temporis repertæ falsæ; & ut alias omittam, hæ, *Cæli sunt incorruptibiles, Cæli sunt solidi, Planetæ sunt septem, Sol est purissimus, In quarto Cælo residet, Cometæ sunt sublunaria meteora, Galaxias est in regione ignis, Non dantur Antipodes, Torrida Zona est nimio calore inhabitabilis, Duæ Zonæ frigidæ sunt etiam inhabitabiles ratione nimii frigoris, Sub ipsis polis dies est sex mensium; & ubique diebus æquales noctes, Sole tenente primum punctum aut Arietis aut Libræ est æquinoctium,* & sexcentæ aliæ: tametsi olim ab universis dictæ, hodie probabiliter defendi non possunt. Cœlorum enim corruptibilitatem Sacræ Scripturæ expressa testimonia, & observationes quotidianæ confirmant; Cometæ enim, & nova Sydera, nihil sunt aliud, quàm accidentariæ quædam materiæ æthereæ corruptiones: illas accidentarias voco, quia ad dogmata Parcæ Philosophiæ præter mortem hominis nulla in rebus datur corruptio substantialis; nam tametsi Peripatetici millenas in naturâ purè materiali cognoscant, nullam probabiliter suadent; quod si lignum, cùm in ignem convertitur dicatur corrumpi substantialiter, non est cur Cœlis corruptio substantialis negetur. Cœlos liquidos summa Cometarum in suis motibus probat irregularitas; ut nihil dicam de Planetis, qui æqualibus temporibus æquales arcus in suis mediis circulis agere hucusque crediti, jam incipiunt aliter mensurari. Contra Solis puritatem militant maculæ; ante annos triginta detectæ, & jam à multis observatæ. Et quidem

Errores veterum.

An Cælum corruptibile sit?

An sit liquidũ?

De Solis loco & maculis.

dem Sol in quarto cœlo jam constitui non potest; nam demonstratur Venerem, & Mercurium esse Heliocyclia corpora, & sicut Luna, pati radiorum decrementa. Cometas inter Planetas volitare jam vidimus, & Galaxiam esse in ipso firmamento minutissimarum stellarum congeriem jam videmus. Indicæ Hispanorum & Hollandorum expeditiones detexerunt Antipodas, & Zonas omnes ab animantibus & etiam hominibus inhabitari repererunt. Omnia, quæ de æquinoctiis dicta positis refractionibus corruunt, & hæ omninò sunt certæ, diemque alicubi horis integris, alicubi etiam diebus adaugent. Igitur concludendum est, esse possibile ut in naturali aliqua veritatis notitia universi fallantur.

De Cometis.
De Galaxia.
De Antipodibus.
De æquinoctiis, an à refractione tollantur?

At in morali minimè; morales enim cognitiones omnes sunt quodammodo modales. Hæc positio, *Turca sedet*, fortè est falsa; at hæc, *Incertum est an Turca sedeat*, vera est, nam afficitur incertitudinis morali modo propter quem illa prior non fuerat omninò admittenda. Non aliter, hæc, *Sol est viridis*, falsa est; vera hæc, *Falsum est Solem esse viridem*. Vnde Propositio, quæ dicitur ab omnibus, falsa esse potest; at illam dici ab omnibus certum est; ergo certum illam esse credibilem, imò ob authoritatem asserentium credendam, esset enim summa temeritas, quòd unus se doctiorem omnibus existimaret. Igitur siquidem humilitas postulat, ut saltem non me præponam universis, prudentissimè potero illis cedere, & opinari & illos, & me posse decipi; at tantò certiùs me decipi & non illos, quantò evidentiùs me ab illis numero & etiam doctrina superari. Stat igitur te securè & sine scrupulo conscientiæ posse facere, quæ asserta & approbata ab omnibus.

Sæpe modalis est vera, quando simplex propositio est falsa.
Qui se omnib. doctiorem judicat imprudens & temerarius est.

Huic innixus fundamento Zipæus Cœnobii S. Andreæ extra Muros Brugensis Civitatis Abbas, vir pientissimus doctissimusque, qui in materia regulari omnes Doctores amicos consulebat, ut sanctiùs & securiùs ageret. Hic abstinentiam à carnibus amabat; sed nec introductam manutenere potuit ratione expensarum, morborum & aliorum etiam inconveniētium, Ioannemque Schinchelium Doctorem Lovaniensem consuluit, à quo prolixum libellum recepit, & in eo peccare mortaliter Benedictinum, qui carnes à Regulâ interdictas comederet. Fuisset anxius Zipæus, si de veniali argutus; nam hoc nonnulli dicunt; at quia culpæ mortiferæ agebatur reus, & cum ipso vastissima Monachorum Religio, brevissimo Epistolio exorbitantiam responsionis compescuit, & asseruit non videri possibile esse peccatum mortale, quod à nemine præter unum & solum Schinchelium tam severè damnatum; aliquos esse religiosos, qui abstinentiam illam regularem sub veniali obligare existiment, multos qui in foro externo, ne unum quidem qui sub culpâ mortali. Quo fulmine ita fuit perterritus ille Regularis juris Consultus, ut statim opinionem remiserit, & aliorum dictamini se accommodarit, certò sciens quod ab omnibus approbatur, fieri à singulis prudenter posse.

Zipæus laudatur.
An abstinentia à carnibus obliget Benedictinos sub mortali?
Schinchelii modestia.

Sed petis, Quanta debeat esse rationum vis, quæ te à communi sententiâ dimoveat? An possis pondere probabilitatis abduci, aut nequeas aliter, quàm si ratione evidente ducaris? Et quidem me judice, dubium grave proponis.

Quid requiratur, ut possis in tuo sensu abūdare, & viam communem relinquere?

Arriaga *disp. 5. Met. nu. 7.* pro Nominalium sententiâ, quæ Materiam primam à Quantitate non distinguit, & ipsi videtur probabilis, sic argumentabatur, *Non sunt distinguendæ entitates sine necessitate; atqui in præsenti prorsus nulla est necessitas talis distinctionis: ergo non sunt distinguendæ.* Contra hanc rationem objicit & ait, *Respondent aliqui leve esse hoc argumentum ad deserendam communem sententiam, quia ad hoc requiritur manifesta demonstratio.* Quibus ipse satisfacit his verbis. *Sed admiror novum in his scrupulum, cùm ipsi nō ex graviore fundamēto, sed hoc eodem prorsùs usi sint ad negandam distinctionem potentiarum cum Nominalibus contra Thomistas.* Ex quibus collige primò sentire Arriagam ad relinquendam viam communem non requiri demonstrationem manifestam, & hoc illustrat dubium præsens. Collige secundò eum putasse argumentum Nominalium non esse demonstrationem manifestam; quod, me judice, si minor sit vera, evidentissima demonstratio est.

An materia distinguatur realiter à quantitate?
An ab anima distinguantur potentiæ?
An probabilis detur necessitas?

Ego quidem sic quæstionem dissolvo. Puto, ut quis probabilem judicet sententiam communi oppositam, non debere habere evidentem rationem, sed satis esse, si habeat gravem, probabilem, talem quam adversarii dissolvere evidenter non possint, sed quam tantùm dissolvant probabiliter: & in hoc casu utramque viā (communem & particularem) probabilem esse dicerem. Cæterùm, ut quis dicat viam à se inventam esse unicè veram, & communem improbabilem necessarium omninò est, dari rationem evidentem, demonstrativam, quam nec quidem probabiliter solvere possis.

Resolutio Quæstionis.

SE-

SECTIO II.

Assentiri omnibus est actus prudens.

NOn potest condemnari imprudentiæ qui potiùs credit toti Ecclesiæ quàm sibi, etiam in materiâ quæ fidem orthodoxam non tangit. At non semper est necessarium, ut prudenter adquiescas rem dici ab omnibus; sufficit enim aliquando eam dici à tot & tantis, ut censeatur probabilis.

An realis probabilitas, virtualis certitudo sit?

Hinc oritur nova controversia; & interrogas, An hæc consequentia sit bona; nimirùm, *Illa opinio est probabilis; ergo moraliter & virtualiter certa; ergo sine imprudentiæ nota admitti potest?*

Resolutio.

Respondeo opinionem probabilem naturaliter posse esse falsam, & ideò merè probabilem vocari; quoniam si talis esset, quæ esse falsa non posset, non jam probabilis, sed certa, evidens aut manifesta vocaretur. Addo opinionem probabilem in practico morum regimine esse virtualiter veram, hoc est, ipsam, seu realiter vera sit, seu non sit, moraliter & prudentum æstimatione ita se habere, ac si esset vera. Rem expono.

Confirmatur exemplo.

Das centum aureos famulo & mittis ad nundinas cum Petro, jubes-que ut emat quæ Petrus indixerit, & qualiter ipse disposuerit, & tuam Tu Petro voluntatem exponis. Itur ad forum, Petrusque quia non fuit tuam voluntatem adsequutus, à tuâ jussione omninò deviat, & tuo famulo diversa, quàm velles, indicit; & iste Petro exactè obediens ad te revertitur, & dat rationem auri sibi commissi. Et interrogo, An stante hac hypothesi erraverit famulus tuus obtemperando Petro erranti? Et respondebis negativè. Quoniam famuli non erat disputare, sed solummodò Petro obedire. Igitur hoc exemplo bene intellecto ad nos revertere. Tu creatura Dei es, & multis titulis ejusdem servus; ei obedire teneris. Quid ergo præceperit vide.

Qualia homini præceperit Deus?

Non jussit Deus ut faceres vera vel certa; quoniam impossibilia ipse non jubet, & hæc notitia tibi in paucis concessa, & in multis præter miraculum est impossibilis. Quid igitur tibi præceptum? Vt sequaris prudentis rationis dictamen. Rationi enim, inscripsit immediatè Deus suam voluntatem. Erret materialiter ratio, vel non erret, quid tua, si illius erroris non es causa? nec conscius? Si postquam sequutus fueris prudentis rationis dictamen torquearis scrupulis, subride anxietatibus tuis, & Patriarchæ Iob patientiam ebibens, ipsiusmet conceptus generosos eructa. Sic inquies.

Sequutus sum sincerè meam conscientiam & rationis dictamen; at quia errare, hominum proprium est, fortè erravi; & si erravi materialiter tantùm, error enim qui nō cōmittitur sponte, nō est formalis. Parce igitur mihi Domine, nihil enim sunt dies me. Rationis Sol sua præsentia diem & claritatem in intellectum meum inducit, & sua noctem & tenebras absentia; at post Adami lapsum obliquitas sphœræ est maxima, poli altitudo eximia, voluntas ingrata divino calori, semper patitur hyemem, adeoque noctes longas, & brevissimos dies: Ita breves sunt dies mei, ut videantur fulgura, ita breves ut moraliter loquendo sint nihil. Quid est homo aliud, quàm caligo obscuritas & ignorantia? & si talis, cur magnificas eum, aut apponis erga eum cor tuum? Aut fallor, aut quia non est opus valentibus medico, sed malè habentibus; nec opus est luce Soli, sed abysso profundæ. Cùm igitur totus sis lux, homo totus caligo, opus est, ut tibi dicat ille, Illumina tenebras meas; opus ut visites illum diluculo ut aurora, & subitò probes, probum facias, probum declares aut pronunties illum. Hæreo Domine, coram te, nec respirare audeo, qui sine te nec respirare possum. Vsquequo igitur non parcis mihi, nec dimittis me ut respirem liberè & glutiam salivam meam? Peccavi fateor; materialiter tamen; non formaliter. Quî satisfaciam Tibi ò Custos hominum? Quare ornando intellectum meum probabilibus, adeoque oppositis sententiis, fecisti me formaliter contrariū mihi; imò & materialiter contrarium Tibi? Hæc cum considero, factus sum mihimetipsi gravis. Cur non tollis materialia hæc peccata, cur non istas iniquitates materiales, & das mihi claram veritatis notitiam? Ego ille qui subsisto huic errori, ecce ad tua genua provolvor, ecce in cilicio & cinere oro, ecce in lachrymis vigilo, in pulvere dormio; & spero quod si manè me quæsietis, si diluculo me visitaveris, suffundar præsentiæ tuæ splendore, nec ampliùs caligini, nec errori subsistam. Sed cur moraris Domine? Si carere te debeam, tædet animam meam vitæ meæ. Suspirabo; ero actor in causâ, in quâ sum reus. Dimittam adversus me eloquium meum. Loquar in amaritudine; cui? animæ meæ; in spe dicam Deo: Noli me condemnare. Aut si peccata materialia condemnas, indica mihi cur me ita feceris, cur me talem condideris, qui errores materiales evitare non possim. Aut si non est malum in errores purè materiales incidere, si tamen condemnare me velis, indica mihi, cur me ita judices. Numquid bonum tibi videtur, si calumnieris, &

Explicatur Patriarcha Iob.

prop-

propter materialem culpam opprimas me opus manuum tuarum, & consilium impiorum formaliter peccantium adjuves? Nunquid, Lynx infinite, oculi carnei tibi sunt, aut sicut videt homo, qui totus est cæcitas, & tu, qui totus es oculus, vides? Nunquid sicut dies & notitiæ hominis, obscuræ, incertæ & tenebrosæ, ita dies etiã & notitiæ sunt tuæ? Nunquid anni tui sicut humana sunt tempora, in quibus dies futura præterita est semper doctior? Minimè, minimè; infinitè enim sapiens tantus es, qui discere aut doceri non possis. Ego à Te divinitùs edoctus, audacter & confidenter dicam: Vt quæras iniquitatem istam meam, & hoc peccatum materiale scruteris, scies quod nihil impium, aut saltem nihil impie fecerim; & hinc, unde viderer timidus, habebo quod tuam legem servaverim, & sim sub protectione tua, & quod sit nemo, qui de manu tua possit me eruere.

SECTIO III.

Vtrum sit probabile eum peccare, qui sequitur opinionem probabilem?

SOlent aliqui sic philosophari. *Ex antecedente probabili sequitur consequentia probabilis: Atqui Petrus fecit id quod probabiliter erat peccatum: Ergo eum peccasse probabile etiam est.* Alii etiam hunc discursum urgere, *Petrum si certò sciret rem talem fieri sine peccato non posse & tamen faceret, peccavisse esset certum: at probabiliter putabat illam sine peccato fieri non posse, & tamen fecit; ergo illum peccavisse est probabile.* Isti duo syllogismi similiter omninò concludunt, & desideras videre, an sint boni? & si mali, quid debeat in ipsis aut culpari, aut negari?

Resolutio prima.

Respondeo nos posse agere de peccato materiali & formali; & si de primo, utrumque discursum esse bonum, & omnia vera; adeoque utrumque syllogismum, & in singulis majorem minorem, & etiam consequentiam concedo; iste enim, *Ex antecedente probabili sequitur consequentia probabilis: Atqui Petrus fecit id quod probabiliter erat materiale peccatum: ergo eum materialiter peccasse probabile est*; & iste, *Petrum si certò sciret rem talem fieri sine peccato materiali non posse, & tamen faceret, materialiter peccare esset certum: at probabiliter putabat illam sine peccato materiali fieri non posse, & tamen fecit: ergo illum materialiter peccavisse probabile est*, nempe ipsi Petro.

Resolutio secunda.

At si agatur de peccato formali, nego dari posse hominem, qui probabiliter putet se formaliter peccaturum esse, si talem actionem eliciat; quia *Improbabile est* (nota bene) *eum peccare formaliter, qui sequitur opinionem probabilem.* Possum dubitare, aut probabiliter asserere aliquam rem esse interdictam; sed concomitanter scio, me non teneri moraliter illam omittere, antequam certò sciam fieri licitè nequaquam posse: quod videtur non tam probari, quàm demonstrari & ob oculos poni. *Nota bene.* Deus mihi impossibilia non jubet, nec culpæ arguit actionem, quæ vitari non potest. Ergo in materia probabili non præcipit mihi, ut eligam partem veram realiter; nam cum mihi hæc sit omninò ignota, electionem præciperet, mihi impossibilem; nec interdicit Deus ut sequar opinionem probabilem, quia si hoc præciperet, ego necessariò peccarem; quia aut agere debebo aut omittere, & si utrumque probabiliter malũ est, & probabiliter malum facere nõ licet, docere velim, quid debeam facere, ne peccatum incurram. Incurro, si operor: incurro, si omitto; & inter operari & omittere, tertiũ non datur.

Tutò sequimur opiniones probabiles.

Demonstratur.

Nec juvat dicere me posse rem probabilem facere, modò opposita probabilior e; hoc inquam non juvat, hæc enim Positio, *Sufficit in materia morum sequi opinionem probabilem, nemo tenetur sequi probabiliorem*, opponitur ex diametro huic, *Non sufficit in materia morum sequi opinionem probabilem, sed omnes tenemur sequi probabiliorem*; è quibus prima est certa, & secunda improbabilis est, quod sic ostendo. Hæc secunda est per se falsa (hoc est, ita falsa, ut ejus falsitas non indigeat alienis probationibus, sed sit per se notoria) ergo ipsius contradictoria est per se vera. Non est probabile hanc secundam esse veram, ergo non est probabile priorem esse falsam. Hanc posteriorem non esse probabilem demonstravi olim mei Commentarii in Regulam Benedictinam nu. 59. argumentatione per se; & demonstrationem (non enim aliter hanc rationem vocari permitto) sic formavi. [Vel possumus sequi opinionem minùs probabilem, vel tenemur sequi probabiliorem; quidquid dicatur, habebo intentum: ergo. Probatur minor. Quoniam si dicatur illud prius mea conclusio dicitur, & si posterius mea conclusio dicetur, arguo enim sic. Tenemur opinionem probabiliorem sequi; at omninò probabilior est illa, quæ docet sufficere minus probabilem; ergo sequi tenemur opinionem, quæ docet sufficere operari juxtà sententiam minus probabilem. Minorem probo; quia hæc est opinio communis, ne dicam eam esse hodie inter homines doctiores solam.]

An debeat sequi probabiliorem opinionem?

Positio per se falsa: quæ?

Consideretur attentè hoc Dilemma.

SECTIO IV.

An eadem propositio simul sit vera & falsa?

SVnt aliæ consequentiæ similes, quæ in probabilitatis ingenio & natura fundantur. Dixisti talem opinionem esse probabiliter veram, intulit Petrus esse etiam probabiliter falsam, & quia vim illationis non penetras, inquiris, An sit bona consequentia, *Hac Propositio*, [*Votum simplex & solenne sunt ejusdem speciei*] *est probabiliter vera: ergo eadem Propositio est probabiliter falsa?*

Et respondeo assertivè. Tunc enim habeo opinionem probabilem, cùm pro utraque cōtradictionis parte habeo rationes fortes vel authores graves; pro neutra infallibiles. Sanè infallibilis ratio est, quæ demonstrativa & infallibilis authoritas est, quæ evidenter in Dei revelatione fundantur. *Hinc patet* Conradum Philosophum, quem Aventinum alii appellant, in ipso Chronici Schirensis initio non loqui philosophicè, sic enim ait. *Rationabile & acceptum videtur ut quod ab honestis & rationabilibus personis agitur, idoneis etiam argumentationibus ob memoriam posteris reformandam probabiliter affirmetur, litterarum videlicet verissima inscriptione, attestantium personarum confirmatione, quatenus undique veritate muniti, faciliùs obstruatur os loquentium iniqua*; ubi Probabilem affirmationem, & Verissimam inscriptionem veritate undequaque munitam, æquipollentes judicavit. Sed hoc est probabilitatem cum certitudine aut etiam evidentia confundere; adeoque probabilitatem tollere; hanc enim habemus, cùm nos sumus undique certissima veritate muniti, sed in utramque contradictionis partem fortibus rationum momentis, non tam evidentibus aut infallibilibus rapimur.

Probabilitatem cum certitudine Aventinus confundit.

An sint duæ contradictoriæ simul veræ? An simul probabiles?

Datur alia consequentia præmissæ similis, & in moralibus etiam necessariò admittenda; nimirùm, *Hac Propositio* [Votum simplex & solenne sunt ejusdem speciei] *est probabiliter vera*: *ergo ejus contradictoria nimirum* [Votum simplex, & solenne non sunt ejusdem speciei,] *est etiam probabiliter vera*. Et demonstratur; quoniam, si affirmativa est simul probabiliter vera, & probabiliter falsa; illi contradictoria erit probabiliter falsa; & probabiliter vera: ergo utraq; contradictoria erit probabiliter vera, & utraque probabiliter falsa.

Nec valet inferre Contradictorias non opponi tam rigidè, quàm hucusque creditum; quæ enim aliàs essent contradictoriæ, addito modo redduntur non contradictoriæ; nam hæ, *Hodie pluit*, *Hodie non pluit*, contradictoriæ sunt, nec simul esse veræ possunt: at istæ simul veræ sunt, *Possibile est ut hodie pluat*; *Possibile est ut hodie non pluat*; *Contingens est ut hodie pluvat*; *Contingens est ut hodie non pluat*. *Liberum est Deo, quòd hodiè pluat*; *Liberum est Deo, quod hodie non pluat*. *Mihi habenti rationes graves probabile est quod hodie pluet*. *Mihi probabile est quod hodie non pluet*, quæ quidem Propositiones conversæ sunt, & omnes affirmativæ, adeoque nec oppositæ; quarum si contradictorias quæris, dabo; videlicet, *Non est possibile, ut hodie pluat*; *Non est possibile, ut hodie non pluat*: *Non est contingens quòd hodie pluat*; *Non est contingens quòd hodie non pluat*. *Non est Deo liberum quòd hodie pluat*; *Non est Deo liberum quòd hodie non pluat*. *Mihi non est probabile, quòd hodie pluet*; *Mihi non est probabile, quòd hodie non pluet*; quæ omnes negativæ sunt, & consalsæ, quia contradictoriè opponuntur conversis.

His affirmativis contradictoriè opponuntur

ista negativa.

SECTIO V.

POsitivi & Comparativi connexionem considerans sic philosopharis; Hæ sunt bonę consequentiæ inquis, *Sol est lucidior Luna; ergo & Luna est lucida*. *Nix est charta candidior*; *ergo charta est candida*. *Rege Angliæ est Rex Hispaniæ ditior; ergo Rex Angliæ est dives*. *Augustinus est Prospero doctior; ergo Prosper est doctus*. *Qui servat consilia & præcepta sanctior est illo, qui servat tantummodò præcepta; ergo hic posterior sanctus est*. Et infers has esse etiam consequentias bonas, *Hæc opinio est probabilior, ergo contraria est probabilis*. *Vasquez hanc sequitur sententiam & probabiliorem appellat, ergo judicat oppositam esse probabilem*; & utrùm inferas bene me consulis.

Comparatio postulat, ut qualitas de qua fit comparatio, sit in utroque extremo.

Vt quæstioni respondeam, dabo Ioannis Sandersoni, viri eruditi verba: ipse enim *Dialectica sua libr. 4. cap. 2. pag. 171.* hæc habet.

Quidquid dicitur secundum magis & minus, dicitur simpliciter; ut, Quod magis minusve est album, album est, & quod simpliciter non dicitur, nec secundum magis & minùs dici queat, ut, quod album omninò non est; id nec magis, nec minus album rectè dicatur. Sed magis & minus debent propriè intelligi, non catachresticōs, & abusivè: ut, Aqua est levior terra, id est, minus gravis. *In comparatione ut secundum magis & minus duo requiruntur*. *Vnum, ut* termini tales sint, qui possint magis minusque suspicere: ideò non valet: album est animal: ergo magis

Quod dicitur secundum magis & minus.

Quod negatur simpliciter.

Comparatio catachrestica.

magis album, est magis animal. *Alterum, ut illud magis minusque accipiatur ea ratione, qua debent, & respectu illius, cui rectè tribuantur*; ut, Quoniam corporis exercitatio bona est quatenus conservat sanitatem; idcirco major exercitatio, quæ magis sanitatem conservat, magis bona est: non autem omninò; cum plerumque obsit.] Sic ille.

His positis quæstioni satisfacio dicens, omnes illas consequentias, stando rigori, esse veras.

Necessaria monitio. At quia non pauci sunt hodie, qui loquantur liberiùs, & rigorem Dialecticum non curent, & quia frequenter veteres exorbitarunt, monere volo meum Lectorem, ut si citet juniorem aliquem curiosum & eruditum, utatur illa consequentia, ***Titius vocat hanc sententiam veriorem certiorem & probabiliorem: ergo contrariam judicavit veram, certam, probabilemque***; si verò citet aliquem negligentiùs aut fortè indoctiùs Ethica edisserentem: *Non est nimiũ huic Consequẽtiæ confidendũ.* &, si antiquos præcipuè, ne nimiùm quæso, huic ipsi consequentiæ confidat: reperimus enim in veterum aut etiam juniorum libris aliquando ipsos Fidei articulos dici omninò hæresi veriores & probabiliores. Nec hic loquendi rigor ad Sacram paginã extẽdi debet, sæpe enim meliora dicit quæ unicè bona, & pejora, quæ unicè mala: sæpe etiã meliora, quæ minùs mala, ut multis poterit probari exemplis.

Quomodo fiat in negativis comparatio? Hæc de comparatione positiva. Sed sciendum est, comparativa negativa, non semper sumi negativè, sed aliquando etiã diminutivè: qui enim diceret, *Ciceronem Demostene indoctiorem esse*, non vellet utrumque indoctum dicere: sed potiùs utrumq; esse doctum, sed Græcum doctiorem Latino: ergo *indoctior* hoc sensu, idem omninò est, quod *minus doctus*. Hæc etiam loquendi libertas in Sacra Scriptura repetitur, nam interdum *melius* sumitur pro *minùs malo*, & dicitur *justior*, qui est *minùs injustus*. Sic Christus Dominus de Iuda. *Melius esset illi, si natus non fuisset.* &c. & tamen neutrum bonum erat; unde hæc verba his æquivalent, *Minùs malum esset illi, si natus non fuisset.* &c. Eodem sensu loquutus fuerat *Genes.* 38. Iudas, cùm dixit, *Iustior* (Thamar) *me est*, hoc est, *Minùs injusta est ipsa, quàm ego.* Huc reduci etiam poterunt verba Pauli dicentis, *Melius est nubere, quàm uri*: non enim igne concupiscentiæ aduri bonum est. Hæc etiã scribendi & loquendi libertas reperitur in Historicis & Rhetoribus multis; hæc in Scholasticis etiam non paucis. Sed ne eadem iterum & iterum cogar scribere, literas sequentes adjungo.

Logica Moralis lib. II.

LEANDRO BANDTIO S.

Logicam meam Moralem evulgari desideras, & ut properem, oras, at ego non solùm propero, sed interdum festino. Interìm quia scrupulis nonnullis pungeris, duos decidam, ex quibus cæteri suboriri videntur. Legis apud Doctores Theologiæ Moralis Scriptores, I. *Titius oppositam opinionem vocavit probabilem, ergo & hanc sentit esse probabilem.* II. *Sempronius oppositam dixit probabiliorem & veriorem, ergo hanc probabilem & veram judicat.* Vnde nascantur istæ duæ consequentiæ non vides, & ideò ad me confidenter recurris. *Duæ quæstiones Morales proponuntur.*

De primâ Consequentiâ.

Scio totam doctrinam de probabilitate à nonnullis Iunioribus rejici; quia est ipsorum ingenio subtilior & ipsorum voluntate sincerior. *Multi hãc doctrinam nõ intelligunt.* Interìm communis & vera sententia supponit primò Authores, qui Morales controversias scribunt, scire hos terminos esse condistinctos diversosque: nimirùm, *est Sententia de fide*, *Evidens*, *Probabilior*, *Probabilis*, *Minùs probabilis*, *Dubia*, *Improbabilis*. *Termini examine & notitia digni.* Supponit secundò opinionem, quæ opponitur probabili, esse probabilem. Supponit tertiò Doctores frequentiùs hoc rigore loqui, vocare illas solum probabiles, quibus oppositas probabiles esse arbitrantur. Supponit quartò probabilitatis vocabulo genericè sumpto nonnunquam asserta demõstrata aut revelata à magnis Viris *probabilia* vocari, quod illa naturali evidentia, hæc indubitata revelatione comprobentur; adeòque concludit *An certa possint probabilia vocari?*

Resolutio. Primò, *In hac illatione* [*Suarius suam opinionem dixit esse probabilem; opposita ergo, cui ille non subscribit, probabilis eidem fuit visa*] *consequentiam non nasci necessariò ex antecedenti* Ostenditur; quia necessaria nunquam fallunt, at certum est aliquando vocari probabiles sententias, quibus oppositæ improbabiles aut hæreticæ sunt: ergo hæc consequentia necessaria non est. Confirmatur. Quia plus favet oppositæ sententiæ, qui suam probabiliorem nominat, quàm qui probabilem; atquì non est evidens quòd, qui probabiliorem suam nominat, putet alteram esse probabilẽ: ergo nec erit evidens oppositam videri probabilem illi, qui suam probabilem appellat.

Secundò, In eâdem illatione consequentiam nasci *ex antecedenti probabiliùs*. Ostenditur, quia in contingentibus. *An probabilius asseri possint quæ frequentiora?*

bus illa probabiliora sunt, quæ frequentiora: atqui frequentissimum est Authores utramque putare probabilem, cùm alteram probabilem dicunt; non ita frequens, imo jam ab eo tempore, quo accuratiùs casus conscientiæ inceperunt scribi, omninò rarum, quòd quis probabiliorem illam appellet, cujus oppositam tenet esse improbabilem: ergo probabiliùs est Authorem bene loqui, & verbis in debito rigore uti, quàm male loqui, & terminis scholæ abuti.

Objectio. An omnis sit bonus præsumendus: & quamdiu?

Dicis. Omnem hominem præsumendum esse bonum quousque probetur malus; & adnuo. Addis præsumendum esse bene loqui, quousque probetur loqui malè & vocabulis receptis abuti; & consentio. At pace tua, aliud est præsumere, aliud evidenter cognoscere: præsumimus enim prudenter cùm probabiliùs, imò cum probabiliter; at evidens notitia rationes postulat certiores omni probabilitate, imò probabilioritate, atque ideò omni præsumptione.

Quid sit præsumere?

Dices hinc sequi mihi non esse evidens quod Suarius putaverit dari Deum, licèt dixerit, quia mentiri potuit, adeoque omnia quæ aliorum opiniones concernunt esse solummodò probabilia, aut ut plurimùm probabiliora. *At respondeo* primò mihi esse evidens physicè, quod in libris, qui Suario attribuuntur, lego Deũ esse: quia id sensu percipio; & evidentiæ physicæ vocantur illæ, quæ in sensibili experientia fundantur.

Quid de aliorum mente certò scire possimus?

Quid physica & metaphysica certitudo requirant?

Secundò, mihi non esse evidens physicè, nec metaphysicè, hos eosdem libros scriptos esse à Suario; non physicè, quia scribi ab eo non vidi; non metaphysicè, quia ex primis principiis per necessarias consequentias id monstrare non possum.

Quid certitudo moralis?

Tertiò, mihi esse moraliter evidens, hoc est, moraliter certum, esse à Suario scriptos, quia in possessione Author est, nec audivi hominem, qui negaret; nec suppetit verisimilis ratio, quæ contrarium ostendat.

Suarius doctissimus & pientissimus fuit.

Quartò, mihi esse moraliter certum & evidens Suarium scripsisse quod sentit; quia nullus unquam eum de mendacio arguit, nec datur ratio probabilis (imò nec levis) quæ illum atheum probet, cùm potius contrà fortissimæ sint, quę ejus magnam pietatem & opinionem sanctitatis commendent.

Quintò, hanc instantiam malè objici nostræ resolutioni; quoniam si esset evidens quod Suarius sæpe contra dictamen scripsisset, sæpiùs ex dictamine; ubi ambigeretur, utrùm in tali loco contra aut secundum mentem fuisset loquutus, tunc esset resolutio parallela; diceremus enim esse probabile illum nos voluisse decipere, at probabiliùs processisse sincerè; quoniam in nostro casu Authores voce Probabilis aliquando abuti, frequentius verò non abuti demonstratum est.

His instructus ideis mirari incipio, & nescire, quid venerit in mentem Dianæ, quando *part. 3. tract. 4. resol. 129.* sic inscripsit. [Dico contra Turrianum & Sanchez, quod in articulo mortis, si pœnitens habeat probabilem existimationem de sua contritione, non teneri confiteri per interpretem; quia tunc confessio non videtur moraliter necessaria ad salutem, nec Deus videtur obligare cum tanto onere: &, quia talis confessionis modus de se est publicus. Ergo, &c. Si autem probabiliter dubitet de sua contritione, tunc ex charitate tenetur confiteri per interpretem, ne se exponat periculo damnationis, &c.] Sic ille: contra quem ego sic discurro. Qui probabiliter putat se esse contritum, probabiliter putat se non esse contritum: aliàs enim non differret à probabilitate certitudo. At, qui probabiliter putat se esse contritum, non tenetur confiteri per interpretem, & qui putat probabiliter se non esse contritum, tenetur: Ergo teste Diana idem homo, eodem loco, eodem tempore, ad idem opus, simul tenetur, & non tenetur.

De Articulo mortis.

De secunda Consequentia.

Comparativorum usus difficilis; nec quibuscumque notus, calamo uberiore indigeret, sed, quia me bene noscis, & doctrinæ meæ fundamenta tibi sunt pervia, non indigebo multis, ut tibi meam sententiam cla è, & evidenter aperiam.

Reperio Comparativa nomina bifariã poni. Positivè, negativè-que. Positivè, ut cùm dicimus, *Augustinus est Francisco doctior*; negativè, ut cùm dicimus, *Nemo fuit Augustino sanctior*. De comparativis positivè prolatis plura dicturus, exponam breviter eorumdem usus negativos, quod facilius adsequar, si Ruffini Presbyteri Aquilensis, qui Apriani consilio S. Gregorii Nazianzeni Opera in idioma latinum transtulit, & in Prologo his verbis ejusdem Patris sanctitatem commendat. *Hujus*, inquit, *neque vita aliquid probabilius, & sanctius, neque eloquentia clarius, & illustrius, neque fide purius, & rectius, neque scientia plenius, & perfectius inveniri potest*: quibus verbis non asseritur Gregorius omnibus hominibus probabilior, sanctior, clarior, illustrior, purior, rectior, plenior,

Comparativa positivè, & etiã negativè sumuntur.

Qualis fuerit Gregorius Nazianzenus?

nior, perfectior; sed fuisse tantus, ut superaverit fortè multos, fortè æquaverit aliquos, sed à nullo superatus fuerit. Eodem sensu, licèt non satis eloquenter, dicunt alii, *Petrus est Antonio sapientior negativè*, ut esse tam sapientem significent, ut Antonio inferior in doctrina non sit, sed saltem superior, vel æqualis. Hæc de negativa Comparativorum acceptione sufficiant; &, quia nihil de ipsis aliud dicturus sum, ad positivam eorumdem acceptionem venis, & inquiris; *Sit-ne evidens illam opinionem judicari ab aliquo Authore probabilem, cujus opposita ab eodem dicitur probabilior?*

Prima sententia.

Multi judicant esse illationem evidentem: quoniam de ratione comparativi est, quod supponat positivum in utroque comparationis extremo; ut cum dicimus, nivem esse papyro candidiorem, debemus necessariò supponere utramque candidam: malè enim diceretur candidior altera, si altera candida non esset: quis enim hanc comparationem toleret, *Homo est materialior Angelo, fragilior adamante, miserior beatis?* nam, nec Angelus est materialis, nec adamas fragilis, nec beati miseri. Ergo similiter tolerari non posset comparatio propositionum, si positiva comparationis ratio alteri soli conveniret; omnium enim judicio pessimè loqueretur, qui diceret, *Deum non dari, est improbabile, sed dari, est probabilius.* Quoniam, si altera contradictionis pars improbabilis est, altera non debet dici probabilior, imò, nec probabilis, sed certa, & extra omnem aleam disputationis posita. Cùm ergo hæc sit Comparativorum acceptio, quam docentur Grammatici, supponendum est hanc ipsam ab Eximiis hominibus ignorari non posse, adeoque propositam consequentiam esse omninò evidentem.

Quid sit probabilioritas?

Confirmatur ratio eadem, ad terminos fortiores reducta. Quoniam, si esset evidens hanc opinionem esse probabiliorem altera, esset evidens etiam alteram esse probabilem: at Petrus judicat hanc esse probabiliorem altera, ergo, vel debet illam alteram judicare probabilem, vel ignorare quid sit probabilioritas. Sed hoc ultimum sine magni hominis injuria præsumi non potest: ergo illud prius omninò supponendum est. Vel dicito, An-non esset judicium non temerarium modò, sed stultissimum illud, quod magnos Theologos de tali ignorantia condemnaret? Dicendum igitur eos essentiam probabilioritatis cognovisse, scivisseque quid requireretur, ut opinio censeretur probabilior, cumque inter alia etiam requiratur, quod sit probabilis opposita, hoc etiam supposuisse, & suppressis verbis docuisse.

Secunda sententia.

ALII CONTRA putant solùm esse probabilem illam inferendi rationem, illum enim comparandi rigorem non omnes viri illustres observant. Hoc existimant negari non posse, nimirùm Iustum Lipsium fuisse Grammaticæ rei peritissimum, nec tamen semper in comparatione scrupulosum. Ipsis favent loca aliquot, quæ eruditionis causâ ex libello illo, qui *Dispunctio notarum Mirandulani Codicis ad Tacitum* inscribitur, collegi. Alii examinent alios; ego hunc ex aliis causis tenebar legere, & hæc pro hac quæstione decidenda observavi.

Quid sit persona?

Primò. Dixerat in Prologo Lucius, *Iste* (Lipsius) *correctoribus personam detrahet.* Lipsius verò. *Quàm personam? non satis capio, nos quidem palam loquimur, & profitemur esse, quod sumus, quin vos potiùs histrioniam exercetis, & personas sumitis, quas indecorè sustinetis.* Nota illud *potiùs*. An Lipsius concedere vult esse verum à se histrioniam exerceri, sed veriùs exerceri à Lucio? An verò vult ostendere nullo à se modo illam, sed à solo Lucio exerceri?

Qualis sit Cornelius Tacitus Mirandulanus? Quales Nota Lucii?

Secundò. Cùm semper tota ista dispunctione supposuerit Lipsius Mirandulanum codicem esse adulterinum, vel adulteratum, & nullo modo verum ad libr. XI. sic infit, *O mi Sol, & salus: sequor, & jam video. Non tamen fas alios Codices incomparabiliter meliores sequi?* Ergo tametsi alios *meliores* vocet, manutenere adhuc vult non esse Mirandulanum bonum: dixerat enim sub initium, *Vidimus librum, seu libellum tuum Luci; avidè (fatebor hoc) expectatum. Titulus inducebat.* NOTAE IN CORNELIUM TACITUM E MANUSCRIPTO CODICE MIRANDULANO. *Amamus, ut scis Auctorem illum, bene ei fecimus; & amamus hoc quoque, ut alii, eoque, ut dixi, avidè expectabamus. Quid autem, nisi mira è Mirandulano Codice, magna à Cive Romano? sed fefellisti nos, ut rem dicam, & verbo veteri, Thesaurus cineres fuere. Tria attulisti tantum, Fraudem, Livorem, Inscitiam: & substringe aurem, breviter hoc, ac liberè docturo. Siquid non ad gratiam, aut gustulum tuum erit, sustine, & tolera: vel Euripide monente.* —— ἐπει τα μηχαλα. &c. *quoniam non bona Patrare es ausus, non amica etiam feras.* Vbi vides Codicem illum malum à Lipsio judicari, & tamen alios ipso meliores dici.

Qui dicit, quæ vult: audit quæ non vult

Tertiò notari volo hæc verba Taciti ex libro III. *Ad quæ illum pleraque sapienter, quædam inconsultiùs respondente.* Vbi vides ipsummet Tacitum, tametsi inconsultiùs

tiùs aliqua dicta asseruerit, non tamen judicare reliqua dicta fuisse inconsultè, sed sapienter.

Quartò dispungens ea, quæ de Germanorum moribus dicta, hæc Taciti verba citat Lipsius, *Gerunt, & ferarum pelles proximi ripæ negligenter, ulteriores exquisitiùs.* Vbi illud comparativum non supponit positivum in altero comparationis extremo, qui enim dicit ripæ proximos gerere pelles ferarum negligenter, negat ferre exquisitè. Audi Lucium, *Ideo-ne ulteriores exquisitiùs utuntur pellibus, quia nullis commerciis gaudent? Contrarium verosimilius ob pellium selectum.* Vbi iterum noto illud *verosimilius*, & video alteram partem à Lucio *verosimiliorem* vocari, cum tamen alteram non censeat verosimilem.

Ferarum pelles

Et, ne à Tacito abeam Philippus Beroaldus agens de libris Taciti Leonis X. diligentia inventis, liberalitate publicatis, eodem omninò modo loquitur. *His autem quinque libris decem reliquos connectere placuit, ut suo tandem capite Cornelius, suam faciem multò integrior spectandam tuoque munere agnoscendam praeberet.* Comparat acephalum cum toto libro, hunc integriorem nominat, & tamen acephalus integer dici non potuit.

Si ad alios Authores converto oculos, reperio sæpiusculè vocasse probabiliores opiniones aliquas, quarum oppositas nunquam admissuri sunt esse probabiles. Nam, ut alios prætercam, supponam Mathematicos, & inter eos præcipuè Astronomos omnia desiderare per demonstrationem concludi, nec tamen apud ipsos comparativas voces in tali rigore usurpari, ut semper supponant positivas. Inter omnes Tycho Brahæus celeberrimus fuit, & in Præfatione libri de Cometâ anni 1577. sic Ioannem Bavitium adloquitur. *Plurimis ab hinc sæculis acris admodum inter Philosophos de Cometarum situ Quæstio fuerit agitata, & necdum consentientibus omnium suffragiis definita: Ætherei-ne sint Cometæ, an sublunares? plerisq; in Aristotelis Scholâ enutritis, eos infra Lunam in elementari aere ex igne vaporibus accenso generari statuentibus, aliis autem rectius* [nota hoc cōparativum] *in ipsum Æthera sublime evehentibus; cum id natura Cælestii minimè repugnare nova illa, & miraculosa anni septuagesimi secundi Stella, ad quam terreni Orbis magnitudo nullam admisit aspectus diversitatem, evidentissimis argumentis evicerit: Vt haud citra rem mirum alicui videri possit Stagiritam illum per bis mille, & ampliùs annos mundum ineptissimo commento deludere potuisse, & neminem prope inventum, qui enormem ejus falsitatem, & absurditatem tanto sæculorum decursu, & intervallo detexerit.* Vbi, ut videris duas oppositas opiniones recenset veterum, juniorumque illos docet evidentissimè convictos, mundumque ineptissimo commento deludere; hos rectiùs sentire; nec tamen admittet illos sensisse rectè.

Qualis sit doctrina Aristotelis opinione Tychonis?

Nec juvat arguere de labii negligentiâ juniores, & commendare veteres, quoniam reperio antiquos etiam primæ notæ Scriptores comparativo abusos. Augustinus enim Epistola XLVIII. Vincentium adloquitur his verbis, *Quod autem ad vos attinet (qui non solùm communiter Donatistæ à Donato, verum etiam propriè Rogatistæ à Rogato appellamini) mitiores quidem esse videmini, quia cum Circumcellionibus immanissimis gregibus non sævitis.* Sed quibus mitiores? profectò illis, qui cum Circumcellionibns sæviebant. Igitur, dicuntur Rogatistæ sævientibus mitiores, quamvis, qui sæviunt, mites, & benigni non sint.

Donatistæ tidi & Rogatistæ: An Circumcellionibus sint minùs mali?

Et idem Hipponensis Episcopus Epistola L. ad Bonifacium militem, & aulicum de Donatistarum correctione, ante mediū. *Cur enim cum datum sit divinitùs homini liberum arbitrium, adulteria legibus puniantur, & sacrilegia permittantur? An fidem non servare levius est Animam Deo, quàm fæminam viro? Aut, si ea, quæ non contemptu, sed ignorantia Religionis committuntur, mitius vindicanda; nunquid ideò negligenda sunt? Melius est quidem (quis dubitaverit?) ad Deum colendum doctrina homines duci, quàm pæna timore, vel dolore compelli. Sed non, quia isti meliores sunt, ideo illi qui tales non sunt, negligendi sunt.* Vbi notandum est Donatistarum sententias à Sancto Doctore referri, quæ imponerentur illis, si comparativa hæc nomina strictè usurparentur. Primò, ait Augustinus non censeri levius, esse animā infidelē Deo, quàm fœminam viro; & tamen neutrum leve est. Secundò, videntur docuisse Donatistæ, & negare Augustinus, peccata ex ignorantia (vincibilem intellige) commissa suavius vindicanda, quàm, quæ ex contemptu; nec tamen ista suaviter vindicanda sunt. Tertiò, docebant Donatistæ melius esse ad Deum doctrinâ, quàm terrore reduci; & tamen negabant bonum esse hæreticos pœnis coerceri. Quartò, admittebant meliores esse, qui virtutis amore Deo serviebant, quàm, qui supplicii metu; nec tamen hos bonos esse putabant. Stat igitur non semper comparationis terminos imbuere significationem positivi.

Cur graviore crimina minùs graviter puniri soleant?

Donatistarum errores.

Sed & scribens contra Epistolæ fundamentalis Manichæorum Caput I. sic inquit.

quit. *Quanquam Dominus per servos suos regna subvertit erroris, ipsos tamen homines in quantum homines sunt, emendandos esse potius, quàm perdendos jubet.* Vide illud *potius* inter adversa positum: non enim jubet Deus illos diligentiùs emendandos, quàm perdendos, & tamen diligenter perdendos: sed quid? omnibus modis emendandos, nullo perdendos, quia non vult mortem peccatoris, sed, ut convertatur, & vivat.

Dialectici non semper quærunt veritatem.

Adjungam Augustino Nazianzenum Gregorium, qui Petro Mosellano Interprete librum Theologiæ primum orditur hisce verbis. *Qui disserendi artificio abutuntur ...... utinam, quemadmodum linguam habent versatilem, ac in dictis nobilioribus probabilioribusque elevandis vehementem, sic, & in rerum veritate exploranda nonnihil laborarent.* Ecce opponit nobiliores, & probabiliores sententias illis qui nonnihil habent vanitatis, ac proinde illas nihil habere veritatis insinuat. Et sub libri II. medium agens contra Physicos probabilius improbabili opponit, aitq;

An mare retineatur arenarum loricis?

Postremò, qua ratione ipsi (mari) arena fit margo tali, ac tanto elemento? Habent-ne hic aliquid, quod probabiliter afferant, naturam sibi exploratam professi vani isti sapientes, & revera cyatho mare metientes, ut qui ingenii sui angustiis res tantas pertractent? An potiùs ipse compendio rem ex scriptura transigam, longè certè, quam istorum prolixa disputationes, tum probabilius, tum verius: Praceptum, inquit, circumdedit supra faciem terra. Ecce nihil probabile à Physicis dicendum supponit, & tamen se, & veriora, & probabiliora dicturum promittit.

Paulò post irridet celandi sacras resolutiones, extremam illam religionem, quam heterodoxi observant, & ait, *Alioqui declaramus apertè, qui dæmonia adorant, & turpium tum fabularum, tum rerum sunt cultores, eos nobis esse longè religiosiores: illi enim his, qui non eisdem sint initiati sacris, sanguinem suum citius, quam quædam arcana sua sacra impertirent.* Illud *religiosiores* non assertivè, sed ironicè videtur sumi: & si ironicè, illos irreligiosiores nobis vocat, cùm tamen non dicat nos esse irreligiosos. Clariùs comparationis vis relucet in illo *citius*, ipsi enim citiùs dicuntur profusuri sanguinem quàm sacra, cùm tamen certum sit, ista non esse profusuros citò.

Et hnici interdum diligentiùs suas leges observant, quà nos nostras.

Et inferiùs. *Quis meliori pejus, hoc est carnis pulverem Spiritus dignitati cogit obedire?* Sic Gregorius, ubi superstitiosus Grammatistes, *Quis meliori minus bonum*; aut fortè, *Quis minus malo pejus.* Et sibi consonans sub libri finem sic loquitur idem Gregorius. *De mundo philosopharis, & mundis? de rerum omnium materia? de anima? de rationabilibus naturis nobilioribus, & vilioribus?* Ubi alius omninò diceret, *de nobilioribus, & minùs nobilibus, de minùs vilibus, & vilioribus.*

Et paulò post contra hæresiarcham sermonem dirigit, & licèt, nec infirmum illum, nec simplicem, sed callidum potiùs, & duplicem arbitretur, infit, *Cur captionibus tuis, quasi aranearum telis, infirmiores simplicioresque illaqueas?*

Et in Apologetico juxta translationem Ruffini; *Nec sufficit de anima indignas abjicere cogitationes, & malarum rerum formas abolere; sed præstantiores divinioresque inserere.* Ubi indigno, & malo opponitur præstantius, & divinius.

Utrumque jam video, fastidis. Gregorius Græcus est, Augustinus Afer; ille transferri debuit, iste potest; quoniam non solùm ex lingua in linguam, sed ex duro in suavem stylum transferri Authores excellentiores solent. Libentiùs audires Aulum Gellium, Scriptorem Criticum, qui aliena accuratè reformans, credi non potest usus calamo incurio. Is in ipso fine libri tertii sic inquit. *Si licèt res dicere commentitias, cur non probabilius videatur, ut accipiamus* Parcum *ob eam causam dictum, quòd pecuniam impendi, ac consumi arceat, & prohibeat quasi* Pecuniarius. *Quin potiùs, quod simplicius, inquit, veriusque est, id dicimus.* Ubi non jam cum probabili, & vero probabilius, & verius comparat, sed cum commentitio.

Et *libr.9.cap.12.* sic inquit, *Quod prius posui profectò exemplis non indiget, sic adeò multi loquuntur...... Alterum autem illud ignorabilius obscuriusque est.* Ecce ignorabilius, & obscurius non conferuntur cum ignorabili, & obscuro, sed cum eo, quod ita notum, & clarum, ut probatione non indigeat.

Libri etiam 12.cap.11. *At, si sciant homines nihil omnium rerum diutiùs posse celari, suppressiùs prudentiusque peccabitur.* Ubi hoc noto, vel *prudentia* in bonam, vel in malam partem rejicitur, ut sit *providentia*, aut *calliditas*, & neutra significatione utrisque sanctis, & peccantibus competi; nam, nec illi callidi, nec isti providi.

Prudentia etiã sumitur in malam partem.

Nec-non libri 14. c. 5. proponit quæstionem inter duos Grammaticos agitatam, quorum alter docebat omnia nomina secundæ declinationis desinentia in IUS, habere vocativum in I. non in E; alter distinguebat, volebatque aliorum vocativum esse in E. & aliorum in I. & priorem

De vocativ nominum desinentiũ in IUS.

rem Gellius, cùm ipsi proposita essent nomina *Inscius*, *Impius*, *Sobrius*, dixisse ait, *Insolentius quidem, sed rectius per I literam, non per E in eodem casu pronuncianda*. Vbi ego; si non sunt pronuncianda per E, non pronunciabuntur rectè, si per E pronuncientur, & tamen ille rectius cum malo comparat, & non cum recto; cum malo inquam, juxta suam opinionem, quam hodie universi condemnant.

Libri 16. cap. 2. condemnaverat unum modum respondendi, & ait, *Rectius igitur cautiusque ita respondebitur*, & tamen priorem responsionem judicarat non rectam.

Et inferius libri 17. cap. 14. *C. autem Caesarem ita Liberii maledicentia, & arrogantia offendebat, ut accepriores, & probatiores sibi esse Publii, quàm Liberii Mimos prædicaret*. Et tamen acceptos non possumus eos dici, quibus offendebatur.

Ioannes Cassianus in Collatione Ioannis Abbatis. *Melius est devotum in minoribus, quàm indevotum in majoribus professionibus inveniri*. Et tamen esse indevotum in majoribus bonum non est.

An, qui in infantia à suis parentibus offerebantur monasterio, possint in ætate fortiori resilire?

Bernardus Epistola prima ad Robertum num. 7. *Videas, & famulus tuus* (loquitur Deo) *Legislator noster Benedictus, quid regularius fuerit; utrum quod factum est de infantulo nesciente ipso, an quod ipse per se postmodum prudens, & sciens fecit?* An-ne solum volebat Bernardus ostendere suam esse probabiliorem sententiam, & Roberti sententiam minus probabilem? An asserere illum regulariter potuisse fugere, sed regulariùs remanere? Ne id somnies. Totus est in hoc, ut ostendat Roberti fugam fuisse indefensabilem, & irregularem, eumq; non potuisse tuta conscientia apud Cluniacenses remanere.

Qui castitatem servare nō possunt, uxores ducant.

Clarissimè meum intentū evincit Beati Pauli [1. Corinth. 7.] authoritas dicentis, *Melius est nubere, quàm uri*, quam D. Hieronymus in Apologia contra Iovinianum exponit istis verbis: *Si autem se continere non possunt, & ardorem libidinis, non tam continentia, volunt, quàm fornicatione restringere, melius est nubere, quàm uri, id est, melius est, maritum ducere, quàm fornicari*. Vbi evidentissimè vides fornicatione dici matrimonium melius, cùm tamen fornicatio bona non sit.

An expediat votum emittere de non peccando venialiter.

Bartholomæus à S. Fausto *thesauri lib. 1. qu. 97.* votum non peccandi venialiter dissuadet, quia, ut ait, *potest esse occasio gravius peccandi*. Ergo in hujus Scriptoris sententia gravius peccat, qui emisso hoc voto officiosè mentiretur, quàm qui non emisso. Et tamen non peccat graviter, qui sine tali voto officiosè mentitur.

Et quia Augustini meminerim, nec tamen tam diligentem rigoris observaverim, placet inquirere, quid de hoc loquendi rigore sentiat Iustus Calvinus in pulchrâ illa pro Sancta Catholica Romana Ecclesia, & sua ad eam transmigratione, quam Moguntiæ edidit anno MDCI. apud Ioannem Albinum. Meritò Iustum hunc Augustino submitto, cui se ipse submisit, Calvinum legens, qui libri Institutionis tertii capite III. §. 10. & lib. 4. cap. 14. §. 16. & in Psalm. 58. vers. 2. (cui consonat Hyperius de lectione S. Scripturæ operum part. 2. fol. 52.) ad Augustinum tanquam ad fidelissimum, atque optimum antiquitatis testem, quin & Theologorum Coryphæum provocabat. Nec dicendus Iustus ipse indoctus; Theologiæ studuit Heidelbergæ annis quinque & publicè concionatus est annis novem, nec dicendus incautus; summa enim in scribendo cautela utitur, & sub initium ait. *Si quædam fortè incauto verbula duriora, quod non spero, exciderint*, & ostendit, se non timere, ne incautè aliquid scribat, præparat tamen Principum animos, ut, si fortè, quod non timet, contingat, sint faciles in concedenda venia, & tamen licet eloquens, comparativis vocibus frequenter abutitur illisque componit adversaria. Pagina V. sic effatur. *Alterum igitur, quod tanquam gravissimum telum mentem meam expugnavit, & ad Romanam Ecclesiam tanquam à melioribus stantem partibus, rectiusque Scripturas Sacras interpretantem impulit Sanctorum Patrum, Sancti Augustini in primis, & S. Cypriani lectio est*. Nota illud *expugnavit*, illud *melioribus*, illud *rectius*. Si Iustus Calvinus expugnatus hæc scribit, ergo deposita omni formidine, & dubio hoc edisserit: sed quæ? Romanam Ecclesiam à melioribus stare partibus; Et rectius Scripturas exponere. Instas illicò. Ergo sensit Iustus Calvinianam stare à bonis partibus: & rectè exponere Scripturas; malè enim illa stare à melioribus diceretur, ni, & hæc à bonis esset; malè illa rectiùs interpretari, ni, & hæc rectè. Instas inquam, & respondeo, negando consequentias illatas, hæc enim scribit Iustus justè, lectione Augustini expugnatus, ad nostram Ecclesiam conversus, qui, si sentiret Calvinianos stare à bonis partibus, & rectè Scripturas exponere, Catholico-Romanus non esset. stat igitur comparationem non semper in utroque extremo positivum supponere.

Iustus Calvinus ad nostrã religionem convertitur.

Cur hæresin abjuraverit?

An Catholicus sentire, aut asserere possit doctrinam Calvini esse probabilem?

In eadem pagina subjungit, *Omnia* (nimirum, quæ in Augustino legebam) *lædebant me, omnia vulnerabant, & Catholicis pa-*

Augustini, & Cypriani paceritas?

patrocinabantur. Quod miratus, Cyprianum capesso, an fortè ille æquior mea causa (Calvinianæ, videlicet esset) *sed omnia similiter habebant.* Quærebat, in Calvino esset æquior Cyprianus Augustino, hoc est, faventior; non quod Augustinum putarit hæresiarchæ æquum, aut faventem, sed quod obversari cognoverit.

Fraus Calvini.

Et sequenti, *Fraus Calvini me pessimè habebat, & tutius judicabam in controversis fidei quæstionibus antiquissimos Patres sequi duces.* Ecce tutius esse dicit sequi veteres Patres quàm Calvinum; nec tamen sequi Calvinum tutum existimat, quæ enim in duce securitas, cujus fraus, & malitia est detecta?

Heretici nostras sententias semper malè proponunt.

Et pagina XIV. *De controversis quæstionibus Catholicorum disputationibus rectiùs eruditus, &c.* An ab hæreticis erudiebatur rectè, à nostris rectius? Absit, nam ab illis malè, ab istis rectè.

Sic etiam vigesima-secunda. *Quo-circa de integritate legis Divinæ puri sunt Catholici, & rei potius* (veriùs) *Novatores, ut vidimus. Puritatem, quod attinet, deinceps videbimus, utrâ ex parte sit castior doctrina.* An Iustus putat Catholicos esse vetèreos, Calvinianos verius? An utramq; doctrinam esse castam, sed nostram castiorē? Nullo modo.

Ad terrorem aliorum debent scelerati puniri.

Et quidem, nec cautiores, nec religiosiores Græcos fuisse, in usu Comparativi video, etiam Philosophos, & Oratores. Primus ponatur

Plato, qui in Gorgia προσηκει. &c. cujus verba Andreas Carrander in Aulo Gellio, (lege Agellio,) qui editus Basileæ ann. 1517.) libri enim sexti cap. 14. citabantur) sic vertenda putavit. *Id autem conveniens, ut qui plectitur ab alio rectè puniente, melior fiat, & utilitatem capiat, aut exemplo cæteris sit, quo videntes alii malè affectum, præ metu reddantur meliores.* Cum nemo igitur, propter bonos actus puniatur, qui plectitur, bonus non est, sed malus, & plectitur, ut bonus fiat. Ergo Plato comparationem posuit inter malum, melioremque. Succedat Magistro Discipulus, Platoni Aristoteles, quem laudat

An aqua ex nive sit nociva? Et cur?

Aulus Gellius (Agellius) libri XIX. capite V. quod roganti, Cur aquæ ex nive glacieque liquatæ sint vitiosæ? Responderit, Rationem esse, quod cum aqua heterogeneis partibus constet, nimirùm subtilibus, & crassis; illas cum rigescit, & concrescit difflari, & evaporari necessarium sit, has remanere. Rationis indicium; quod iterum eliquata minor sit, quàm fuerat antequam concresceret; & tandem concluserit controversiam his verbis: επεληλυθοτος, &c. *Cum itaque, quod salubrius est, defuerit; deterius sit, quod relinquitur, necesse est.* Et quidem, si aqua anteà erat salubris, & posteà nociva, certum est, quod pars bona evolaverit, mala manserit, confert igitur Aristoteles salubrius cum nocivo, & cum bono deterius.

Sacra Scriptura nostro loquendi modo se attemperat.

Satis multos Authores Sacros, & Profanos produximus, & omnes abuti nominibus comparativis evidenter probavimus: at, quia ad Sacram Scripturam recurris, An in illa major loquendi rigor observetur, interrogas. Et Ego negativè respondeo: nam Spiritus-Sanctus Prophetarum calamos communi loquendi usui attemperat, & in Hebræa lingua præcipuè, quæ comparationis gradus non satis exactè distinguit. *Considera locos sequentes.*

An Hebræi habeant comparativa?

Deliberabant filii Iacob, an fratrem suum Iosephum vellent occidere, an potiùs vendere: quorum neutrum erat bonum, & nihilominùs Iudas suam sententiam proponit. *Quid nobis prodest, si occiderimus fratrem nostrum, & celaverimus sanguinem ipsius? Melius* (minus malum) *est, ut vendatur Ismaelitis, & manus nostræ ne polluantur.* &c. *Gen. 37. f. 27.*

Venerat ad terræ promissæ limites electus populus: & nescio, quo terrore perculsus, incipit obloqui contra Moysem, & Aaronem, & deliberare, An debeat ibi manere, an reverti in Ægyptum. Ibi habebant præ oculis mortem, hic servitutem utramque malam, & nihilominus dicebant. *Melius est reverti in Ægyptum. Constituamus nobis ducem, & revertamur in Ægyptum.* *Num. 14. a. 3.*

Multa grandi ore David modulatur in Psalmis: & inter alia; *Melius est modicum justo super divitias peccatorum multas: quoniam brachia peccatorum conterentur, confirmat autem justos Dominus,* & tamen confirmari à Deo bonum est, conteri malum est. *Psal. 36. b. 16.*

Et in Panegyrico Victori in Gittith decantato, sic inquit: *Quia melior est dies una in atriis tuis, super millia, elegi abjectus esse in domo Domini, magis quàm habitare in tabernaculis peccatorum.* Nota illud, *quia*, & considera terminos comparationis: esse enim in domo Domini, unicè bonum est, & malum, habitare in peccatorum tabernaculis. *Psalm. 83. c. 11.*

Hic est usus vocis *Melior* in sacris literis: uberioris doctrinæ gratia, quo usurpetur modo vox *Iustior*, dispiciamus.

Mollities est grave peccatū.

Nupserat Thamar Hero, quem ob scelera interemerat Deus. Majorum ritu, & lege, imò, & Iudæ parentis jussu, viduam duxit Onan, Heri frater, *qui sciens sibi non nasci filios, introiens ad uxorem fratris sui se-* *Gen. cap. 38. f.*

semen fundebat in terram, ne liberi fratris nomine nascerentur: & idcirco percussit eum Dominus, eo quod rem detestabilem faceret. Manebat Sela tertius frater, Thamaræ debitus, quem negavit Iudas duorum filiorum miserabili casu perterritus. Thamar succurrente occasione meretricem se simulat, Iudam decipit, & ab illo concipit: illumq; receptis pignoribus dimittit. Elabuntur tres menses, & à vicinis prodita, rea agitur apud socerum (erat enim Iudas Israelitarum Iudex) & comburi jubetur. Cum illa duceretur ad pœnam, misit ad socerum pignora (peccati pretium) dicens, *De viro, cujus hæc sunt, concepi, cognosce, cujus sit annulus, & armilla, & baculus.* Illa Iudas recognoscit, & noscit: hæret anxius: & tandem dolore labia regente inclamat, *Iustior me est: quia non tradidi eam Selæ filio meo*: & tamen neuter erat Iustus: peccavit enim Iudas negando filium, & illa peccavit fornicando.

Regum cap. 24. d. Eodem modo loquendi utitur Saul, cum dixit, *Iustior tu es, quàm ego: tu enim tribuisti mihi bona, ego autem reddidi tibi mala*, & tamen solus David erat justus; quia Saul se injustum esse confitetur.

Sufficiant hæc, ut videas, non esse omninò quærendum in Scriptura; & Patribus (aut etiam in Poetis, & Historiographis) rigorem illum, quem Scholastici observant in Comparativis: ad Scholasticos subvenio, & interrogo, An censendi sint hunc rigorem curare? *Iudico igitur primò,* hanc consequentiam. [Petrus vocat probabiliorem hanc sententiam, ergo oppositam censet probabilem] non esse semper evidentem omninò, sed merè probabilem, quoniam, ut vidimus, nonnunquam illustres Authores hunc loquendi rigorem non curant. Sic superiùs statui: sic persuasi, & demonstravi, ut puto. *Iudico secundò*, Si agamus de veteribus Authoribus esse minus probabilem: probabiliorem, si de coætaneis. Quoniam illi minùs cautè comparativis usi, nostrates cautius. Multa enim apud antiquos probabilioritate donata, quorum opposita eorumdem opinione improbabilia: pauca apud juniores, qui vident hujusmodi consequentiam frequenter, & proponi, & admitti. *Iudico tertiò*, Si de illis, qui hac consequentia utuntur, quales sunt Diana, Sanchez, &c. certum omninò est oppositas probabiles credi, cum istæ, vel illæ probabiliores nominantur.

Quæstio reponitur.

His positis, ut Eruditissime Leander propriis oculis videas, quo Diana modo dialecticetur; ex testimoniis pluribus quę congerere possem, hæc subjungo.

Primæ ergo partis tract. VII. qui de aggravantibus est circumstantiis, Resol. 57. rogat, An Prælatus, si omittat correctionem subditi, satisfaciat dicendo in confessione, Omisi correctionem proximi. Respondet hanc circumstantiam juxta aliquos non esse necessariò aperiendam; additque. *Hanc sententiam probabilem existimat Ioannes Sancius in suis Practicis disput. disp. 6. num. 9. nam sententiam Bañez veriorem tantùm vocat.* *De correctione subditi.* *An aliter obliget, quam correctio proximi?*

Et posteà Tract. XI. de Bulla Cruciatæ Resol. 48. quærit, An Confessarius ex jurisdictione ordinaria possit commutare votum in bonum æquale, vel ad hoc faciendum indigeat Bulla Cruciatæ? Citat Authores pro negativa: citat pro affirmativa: & addit, *Quam sententiam* (nimirum, asserentem) *probabilem vocat Aragon. de iust. quæst. 88. art. 12. dub. 1. dist. 3. & Suarez de Relig. tom. 2. lib. 6. cap. 20. num. 4. & alii vocantes contrariam tantùm probabiliorem & tutiorem.* *De votorum commutatione.*

Et iterum part. 1. tract. 10. resol. 2. *Hanc sententiam probabilem putat Bonacina; nam contrariam tantùm vocat probabiliorem.* & part. 2. tract. 17. resol. 49. *Contraria sententia non falsa, ut ait Torres; sed probabilis visa est Bonacinæ; qui contrariam opinionem vocat tantùm probabiliorem.* Et resol. 55. *Pitigianus contrariam sententiam tantùm probabiliorem vocavit: Ergo secundum Pitigianum sententia Soti erit probabilis.* Et part. 3. tract. 2. resol. 5. *Affirmativa sententia magis placet, quam probabilem putat ipsemet Peregrinus, nam contrariam opinionem, quam ipse tenet vocat tantùm probabiliorem.* Et tract. 4. resol. 66. *Hanc sententiam tanquam probabilem admittere videtur Homobonus; nam contrariam quam ipse tenet, tantùm vocat veriorem.* Et part. 3. tract. 5. resol. 38. *Tannerus sententiam Salonii videtur probabilem putare, cùm contrariam, quam tenet, veriorem tantùm appellet.*

Et part. 1. tractat. 11. Resol. 73. inquirit, An Confessarius per Bullam Cruciatæ possit commutare votum Castitatis seu Religionis emissum propter levem metum? Definit sententiam asserentem esse probabilem, & ait, *Ita Sanchez in summa tom. 1. libr. 4. cap. 4. num. 24. nam contrariam quam ipse tenet, vocat tantùm probabiliorem.* *De voto Religionis & Castitatis.*

Ergo eodem modo poteris etiam discurrere, ubi alios classicos Authores videas dicentes hanc vel illam opinionem esse *veriorem, certiorem* aut *probabiliorem*: hoc enim ipso oppositam dicunt, *veram, certam, probabilem*. Nam & Ego hac Dialectica interdum utor: Commentarii enim mei in Regulam D. Benedicti num. *Conclusio.*

1329.

1319. sic inquam: *Hanc opinionem citatus Servatius censet esse probabilem; nam contrariam cui subscribis, vocat probabiliorem*. Et hac etiam uti liberè poteris cum cites Iuniorum Scriptorum sententias, qui volunt dici castè loqui, & suas Resolutiones huic Dialecticæ Morali, quam non debent nescire, attemperare.

Nota id bene. Interim (& hoc obiter monere te volui) fateor esse valde difficile, & interdum impossibile omninò, hunc loquendi rigorem observare. Expertus loquor: in Resolutionibus volui esse exactus: at in orationibus aut declamationibus interdum mihi permitto, quod veteres & juniores sibi permittere quotidie observo, caret enim vocibus plurimis Lingua Latina, & nisi velimus circumloqui, uti liberiùs gradibus comparationis aliquando debebimus. Cæterùm, hanc consequentiam, *Caramuel hanc opinionem vocat probabilem vel probabiliorem: ergo oppositam putat esse probabilem*; ab omnibus inferri permitto.

Scholasticus rigor in Concionibus, nec debet, nec potest servari.

Qua & qualis sit opinio, qua dicitur probabilissima?

Alteri Epistola ejusdem Banderii respondetur. Finem imposueram Epistolæ, & jam alteram recipio; in qua ulteriùs progrederis, & antequam responsionem obtineas, dubia promoves. Laudo quidem (Amice Optime) sciendi ambitionem, qua ferves, & quidem libentissimè huic ultimæ Epistolæ respondeo, ut omnes Probabilitatis gradus cognoscas. Opinionem hanc vocari probabilem, istam probabiliorem, illam probabilissimam prudenter observasti, acutè proposuisti, & quia de prioribus tibi fuit satisfactum, quid requiratur, ut possit vocari *Probabilissima* studiosè investigas; videlicet, An illa sola inter alias probabilissima appellari debeat, quæ universis sit probabilior? An idem sit omnino dicere, *Ex his quatuor sententiis tertia est probabilissima*, ac *dicere*, Omnes quidem probabiles sunt, sed aliis omnibus probabilior est tertia?

Nova ponitur quæstio.

Sanè si rigorem Grammaticæ sectaremur, fortè non aliter loqui deberent, qui labio excolendo dant operam, qui controversias subtiles & graves scribunt: at usus obtinuit, ne tanta esset dictionis superstitio, nec tam extrema diligentia. Zacharias Vrsinus, Theologus Calvinianus, religionem Catholicam cum Ethnica, Iudea, & Mahometana comparat, & verissimam dicit. *Antiquitas hujus doctrina, ait, qua reperitur vetustissima. Sola enim Ecclesiæ doctrina in Scripturis tradita originem suam ad ipsum Deum referre potest, & propagationem continuam & certam inde ab initio Mundi ostendere. Alias verò Religiones omnes alii temporibus post illam exortas ac recentiores esse, collatio historiarum totius mundi cum historia sacra ostendit. Cùm igitur antiquissima Religio haud dubiè sit verissima (primam enim Religionem homines à Deo acceperunt) sequitur Ecclesiæ doctrinam solam veram & divinam esse*. Mireris singularissimam inferendi methodum. Qui nimis superstitiosè regulas Grammaticæ observaret, hoc potius modo excurreret. *Inter alabastrum, lac, chartam, calcem, nivemque, candidissima hac ultima; ergo reliqua minùs candida, sed candida. Inter planetas splendidissimus est Sol, ergo reliqui minùs sunt splendidi, sed splendidi. Inter Religiones, verissima quæ antiquissima, ergo reliqua minùs vera, sed tamen vera sunt*. Non enim videntur bonæ hæ consequentiæ, *Cùm inter alabastrum, lac, chartam, calcem, nivem-que, candidissima sit nix: sequitur unam & solam nivem esse candidam. Cùm inter Planetas Sol sit lucidissimus & splendidissimus, sequitur eum solum esse lucidum & splendidum. Cùmque inter Religiones, antiquissima haud dubiè sit verissima, sequitur eamdem unam & solam veram esse*. Et tamen Vrsinus, tametsi Calvinianus, optimè de Dialectica est meritus, & in hac controversia à vera doctrina non deviat, omnes enim cum ipso tenemus & asserimus unam & solam Religionem Christianam esse veram: & tamen hoc modo discurrit. Ergo credidit superlativa nomina excellentiam in uno extremo significare, non verò reliqua extrema, quæ comparationi subserviunt, positivè investire.

Qualis sit christiana religio?

Nota hos discursus.

Quid significet superlativum?

Omnia illa adjectiva quæ in indivisibili quodammodo consistunt, plus in positivo, quàm in comparativo, aut etiam superlativo significare judicantur. Talia sunt, *Æqualis, Similis, Verus, Certus, Perfectus, Sanctus*. Quaternarius enim est alteri Quaternario æqualis, non Ternario, non Quinario, aut alii qualicumque numero; & tamen eidem Quaternario Ternarius æqualior est quàm Binarius, Quinarius quàm Senarius; & inter universos alios numeros eidem Ternarius & Quinarius æqualissimi, hoc est, minùs inæquales; cùm tamen neuter eidem numerus æqualis sit. Sic etiam simile est Ovo Ovum, Homo Homini & Homini similior Simius quàm Aquila, & Satyrus omnium animalium simillimus. Veri & Certi ipsimet Fidei Christianæ Articuli vocari solent, non certiores; quoniam positio verior aut certior, si sumis in rigore vocabulum, supponit contradictoriam esse

Aliquæ denominationes consistunt in indivisibili: aliquæ non.

Veritas, Certitudo.

veram aut certam. Adeoque assertio certissima verissima supponit talem habere veritatem & certitudinem, quæ satis magna sit, & hæc certissimè & verissimè potest summa non esse. Sic etiam inter Cyclopas monoculum oculatissimum, aut Cygnum Corvo candidiorem quis diceret; & eodem sensu Lutheranum Calviniano meliorem, sanctiorem, perfectiorem, & Pelagianum omnium hæreticorum sanctissimum & perfectissimum; licèt nec monoculus oculos habeat, nec candorem Corvus, nec Lutheranus Calvinianus aut etiam Pelagianus veram aliquam sanctitatem aut perfectionem. Nam Comparationis & Superlationis gradus veram & apparentem solent bonitatem afficere, etiam ubi positiva significant præcisè veram.

Probabilissima sententia quæ?

Sic de Superlativis discurro: & ut veniam ad illud nomen; propter quod cætera allata sunt pronuncio *Opinionem probabilissimam* sumi absolutè interdum, & interdum comparativè.

Probabilissima comparativè.

Cùm sumitur comparativè debet respicere duas vel plures tanquam minùs probabiles: & ipsa habebitur omnibus probabilior: possumus enim dicere: [Similis est mulieri Syrena; similior Simia: at simillima Satyra:] & eodem discurrendi modo: [Probabilis est illa sententia quæ actualem attentionem in Divini Officii lectione requiri; probabilior quæ docet habitualem sufficere. Adhuc est probabilior, quæ quacumque attentione est contenta: tam ad literam, quàm ad sensum, quàm ad Deum. At probabilissima quæ præter attentionem, quæ ad pronunciandum necessaria est, nullam aliam interiorem requirit.] Quibus verbis ultimam opinionem esse cæteris probabiliorem significamus.

De attentione requisita in officio divino. Variæ sententiæ proponuntur, & censurantur.

Probabilissima absolutè.

Cùm sumitur absolutè hæc vox *probabilissima* denotat illam sententiam esse satis probabilem, & posse tuta conscientia practicari & defendi.

Hæc sunt (Eruditissime Leander) quæ Scholasticis tuis dubiis responderi debere judicavi: ad Politica venio *&c.* Vale: & diligere perge: *&c.* Dedi Lovanii. *&c.*

SECTIO VI.

De Appellatione negationis.

Oportet benè considerare, quid terminum aut formalitatem aspiciat?

SUnt sæpe terminorum tricæ, quæ homines etiam doctos morantur; & tu specialiter interrogas, An sint bonæ hæ consequentiæ, I. *Opinio talis non videtur Augustino improbabilis, ergo eidem videtur probabilis?* II. *Est probabilis speculativè, ergo & practicè?* III. *Est probabilis in specie, ergo est probabilis in individuo?*

Propositiones similes.

SANE Prior illa videretur esse similis hisce, *Petro non videtur hoc impossibile, Ergo videtur possibile. Ioanni non videris indoctus Ergo videris doctus. Hic contractus Ambrosio non videtur illegitimus, Ergo videtur legitimus. Hæc actio Friderico non videtur imprudens, Ergo videtur prudens. Ille vir Anselmo non videtur innocens, Ergo videtur nocens.* & ut clariores ponam, *Ioannes non vidit te in foro, Ergo vidit te extra forum. Petrus non audivit te mentientem, Ergo audivit te dicentem veritatem. Anselmus die Veneris non comedit pisces, Ergo die Veneris comedit carnes. Fridericus non dixit te esse innocentem, Ergo dixit te esse proditorem.* An-ne istæ consequentiæ legitimæ?

P. Ignatius Derkennis.

Non esse sentit & meritò P. Ignatius der Kennis S. I. Lovaniensis Professor, cujus mentionem feci in mei Commentarii num. 1461. b. qui in re dubia, nimiumque ab experimento remota sic respondet. *Certè positiva nulla occurrit ratio pro affirmativa parte quæsiti, sed neque pro negativa; quare benigniorem partem asserenti faciliùs accedam, quàm ipse positivè determinem; & dico potiùs non videri improbabile, quàm videri non-improbabile* (sive quod idem est, *quàm videri probabile.*) Hæc ille doctissimus vir; Cui assentire debebit, quicumque suam mentem examinet. Similem modum loquendi reperies in Theologiæ Moralis *num.* 890. ex Lessio *libr. 2. cap. 19. dub. 5. num. 66.* & sæpe alibi. Peto à Te, An judices Turcam sedere? & respondebis negativè. Quid si inferam, Ergo judicas Turcam non sedere? negabis consequentiam, & dices te carere omni ratione, adeo-que pro neutra stare parte, hoc est, nec negativè, nec assertivè respondere. Habeo etiam amicum in vinculis, causam & rationes ignoras, & peto, An tibi damnandus videatur? Respondes non videri damnandum, hoc est, te non habere rationem ob quam debeat damnari. Si inferam, Ergo videtur tibi non damnandus, non adquiesces; sed dices, Tibi neutrum videri.

Authores sæpe hallucinantur.

Nota tamen optimos Authores nonnunquam à rigore deficere & confundere has Propositiones, *Hæc sententia non videtur improbabilis*, *Hæc videtur probabilis*. Nam, ut alios omittam, Dicastillus libr. 2. tract. 10. disp. 2. n. 414. quem citabo in Theologiæ Moralis num. 799. comparans numeratam & numerandam pecuniam, videtur has easdem propositiones non distinguere.

Objectio.

Dices hac doctrina semel admissa corruere omnia fundamenta, quibus substruxi Scholasticam Logicam; & inter alia, illud

An detur dissensus & nolitio?

lud Dogma quod tenet, nec dari dissensus in intellectu, nec nolitiones in voluntate, quales hucusque creduntur; sed intellectum semper dicere *Est*, & voluntatem semper *Volo*; adeo-que has propositiones, *Petrus non est lapis, Petrus est non lapis*, lingua, sed non mente differre, æquipollentes enim sunt. Hanc doctrinam corruere inquis: quia si hæ, *Petrus non est lapis*, æquipollet huic, *Petrus est non lapis*, etiam æquipollebit ista, *Hæc propositio non est improbabilis*, isti, *Hæc est non improbabilis*, hoc est, *Hæc est probabilis*.

Admitto totum, & quod non fuerim attentè lectus conqueror; aliud enim est, *Hæc propositio non videtur improbabilis*, aliud & omninò diversum, *Hæc Propositio non est improbabilis*. Teneo igitur negationem negantem, sive labio ponatur ante subjectum, ut cùm dicimus, *Nullus homo est lapis*: sive ponatur ante copulam, ut cùm dicimus, *Omnis homo non est lapis*; mentaliter nec afficere subjectum, nec copulam, sed prædicatum; & à mente solùm dici, *Omnis homo est non lapis*. Infers: Ergo cùm labio dicitur, *Hæc Propositio non videtur improbabilis*, tunc mente effertur, *Hæc Propositio videtur non improbabilis*. Et ego nego consequentiam; quia hoc assertum, *Hæc Propositio non videtur improbabilis*, æquipollent huic, *Hæc Propositio non est visa* (non habeo aliud participium passivum de præsenti in latino idiomate) *improbabilis*; & hoc; *Hæc Propositio non est visa improbabilis*, huic, *Hæc est non visa improbabilis*, non tamen huic, *Hæc est visa non improbabilis*; quoniam negatio quæ afficiebat copulam, debet aut potest afficere ipsummet prædicatum, quod est *visa*, non verò *improbabilis*, nam illud *improbabilis* non est prædicatum, sed prædicati accidens.

Exponitur negationis subjectum.

Hoc sensu præcisivo potius quàm assertivo aut negativo loquutus Augustinus fuit [nimirùm, *lib. de Pænit.* & habetur *dist.* 7.] cujus verba, quoniam sunt ratione materiæ notatione dignissima, huc debebunt trasponi. *Siquis*, ait, *positus in ultima necessitate suæ ægritudinis, voluerit accipere pœnitentiam & accipit & mox reconciliatur & hinc vadit; fateor vobis, & non illi negamus quod petit, sed non præsumimus quòd bene hinc exit. Si securus hinc exierit, ego nescio, pœnitentiam dare possumus. Nunquid dico, Damnabitur? Sed non dico, Liberabitur. Vis ergo à dubio liberari? vis quod est incertum evadere? Age pœnitentiam, dum sanus es. Si sic agis, dico tibi, quia securus es; quia pœnitentiam egisti eo tempore, quo peccare potuisti. Si autem agere vis pœnitentiam, quando jam peccare non potes, peccata te dimiserunt, non tu illa*. Vides igitur, quî S. Doctor difficillimam quæstionem decidat. *Petebatur*, An qui flagitiosè vixit, si in articulo mortis confiteatur & sacramenta recipiat, salvetur? & respondet salvari, si hæc faciat bene; hoc est cum vero dolore & bono proposito fuerit confessus. *Subpetebatur*, An præsumendum sit hujusmodi hominem fuisse bene dispositum? & respondet, Non præsumimus, quòd sit malè dispositus, aliàs non daremus illi sacramentum quod petit; Non præsumimus quòd sit bene dispositus, aliàs non diceremus eum non dimittere peccata, sed à peccatis dimitti. Non dicimus, quòd malè moritur; Non dicimus quòd bene moritur. Non dicimus damnandum esse, Non dicimus esse liberandum. Sed dicimus nos neutrum dicere, neutrum scire, sed utrumque esse incertum & dubium judicare.

Sera pænitentia suspecta & periculosa est.

Oportet peccata dimittere prius quàm ab illis dimittatur.

OPORTET etiam, ut secundam illam consequentiam examinemus, ut probabilitatem speculativam cum practica comparemus, & utrùm se inferant mutuò disquiramus.

De probabilitate practica & speculativa.

Prima quidem sententia Sancii est *in selectis disp.* 54. *num.* 11. *& disp.* 64. *nu.* 63. docentis, omnem opinionem probabilem speculativè, esse etiam probabilem practicè. Et ratio est, quoniam probabilitas practica nascitur ex speculativa; ille enim practicè justè operatur, qui speculativè prudenter judicat, hanc actionem esse licitam: nec datur alius modus licitè operandi. Hinc est, quod Sancius, & qui ejusdem subscribunt opinioni, tenere debeant opiniones Duareni, Cujacii, Donelli, Fabri, aliorumque, quas vocant theoricas, posse tuta conscientia practicari. At contra militat

Secunda sententia, quam habet Sãchez *de matrim. libr.* 7. *disp.* 7. & asserit non omnem sententiam probabilem speculativè, esse probabilem practicè.

At Diana *part.* 2. *tract.* 13. *res.* 5. *&* 12. & cum eo Ausonius Noctinot *in Diana summa verb. Opinio probabilis. num.* 2. malunt in re subtili & dubia suspendere judicium, quàm se exponere periculo errandi.

Resolutio.

Ego quidem existimo rem esse omninò claram, & facilem; nec, si concurrerent, Sanchezium à Sancio dissensurum; sed totam differentiam in æquivocatione, & insufficienti expositione consistere. Me sequere remque tibi clarissimè totam ostendam. Hæc positio, *Qui sibi applicet alas, quarum magnitudo, figura & fortitudo ita se habeant ad suum corpus, ut alæ aquilæ ad corpus aquilæ, illasque didicerit movere ut aquila, poterit ex altissima turri in aliam* dis-

An homines volare queant?

distantem transvolare, nec peccabit, si transvolet, aut se è turri dimittat. Hæc quidem propositio speculativè vera est, nec contrarium poterit Sancius ostendere. At Sanci exspecta, nam te Petrus subditus tuus consulit, an possit se ex turri dimittere? jam enim sibi præparavit alas ad proportionem requisitam, brachia movere didicit, putatque se posse ipsummet Dædalum volandi artem docere. An illi hanc concedes licentiam? Non puto. Et si non, cur non illam concedas, me doceas. Dices non esse possibile, ut practicè omnia illa ponantur, quæ speculativè petuntur. Et assentior, & disco non omnem opinionem speculativam esse practicè probabilem securamque; & causam adsequor, nam si practicè omnia ponãtur, prout speculativè petuntur, procul-dubio, quæ speculativè est probabilis, etiam practicè probabilis erit: sed solent in praxi circumstantiæ variari, sæpè debent, & ideò opinio speculativè probabilis frequenter practicari non potest. Hinc ergo ut ad dubium & positam controversiam respondeam, sit mea conclusio, *Omnes circumstantiæ, quæ ponuntur in propositione speculativè probabili, aliquando possunt exactè poni in praxi, & aliquando non. Omnis propositio speculativè probabilis, si sit prioris generis, erit in praxi tuta: si sit secundi generis non erit.* Iam doctior, jam instructior casum pono. Sit verum, quod nunquam desit grave periculum in lubrica luxuriæ materia, quando quis deliberatè vel levissimam titillationem admittit; & ex hypothesi convenio Malderum, & interrogo, An præciso omni periculo sit peccatum mortale, aut materia magna mulieris digitum digito vel leviter deliberatè tamen premere? ille *1.2.qu.74.art.10.* quem cito in Comment. *in Reg.S.Bened.nu.*1052. & Basæus *in Florib.verb.Impudicitia.pag.372.num.7.b.* respondent partem negantem esse quidem probabilem speculativè non practicè; & ratio est, nam si poneretur de facto, prout ponitur speculativè, esse practicè probabilem, aut fortè certam negari non posset: at quia non solet poni practicè secluso periculo, fortè non potest, & tamen speculativè omne periculum excluditur: dicit Malderus, & si stemus illi hypothesi, optimè, hanc sententiam non esse probabilem practicè, sed esse probabilem speculativè.

Cur non omnis probabilitas speculativa, sit practica?

Conclusio.

Casus proponitur.
& resolvitur.

An in re Venerea detur materia levis?

Rem tenes, quam neque Sanchez, neque Sancius negaturus esset, ut puto; ut autem Scriptores intelligas, qui diversis utuntur vocabulis, dico esse idem inquirere, *An sententia speculativè probabilis, sit probabilis practicè?* ac quærere, *An probabilis in specie sit probabilis in individuo?* Hinc lux opinioni quæ affirmat dari quidem actus indifferentes in specie, non tamen dari in individuo; hoc est, posse speculativè assignari actus indifferentes, non tamen posse practicè: speculativè enim & in specie dari poterunt à finis ultimi circumstantia positiva & negativa præcisi; non tamen hic & nunc, practicè & in individuo; quicumque enim actus in individuo aut ordinatur ad Deum, aut caret hac ordinatione: & quidem ab his Authoribus, si hanc habeat ordinationem, bonus dicitur; malus tamen, si careat: quod ultimum probari deberet.

Quæstio eadem aliis verbis proposita, gravissimam controversiam dilucidat.

An detur actus indifferens in individuo.

Ad maiorem ubertatem doctrinæ aliquid addam, posse nimirum evidentiam speculativam componi cum improbabilitate practica. Et terreris, jam video; & probationem spectas. Dabo claram, & facilem. Sumo circinum & centro A circulum B describo; & posteà eodem circino invariato incipiendo à B totum percurro circulum, & sex puncta æqui-distantia inter se & à centro designo. An non hæc speculativè certa & ab Euclide demonstrata? sume igitur circinum cujus pedes satis acuti sint, & octo aut pluribus digitis distent, & quod speculativè est evidens, redde probabile practicè. Quære quamcumque tabulam ligneam, lapideam, æream, quemcumque circinum modò pedes acutos, quales habere debet, habeat; & incipe percurrere circulum à B. An-ne practicè sextus passus incidet præcisè in B? ni priùs videris oculis propriis, ne crede. Nulla demonstratio in tota facilior Geometria; talis est tamen, quæ speculativa certa & evidens, at practicè fieri non possit. Hac ego olim practicum quempiam Geometram nimium de arcu & sagitta, nimium de circulo & linea præsumentem, coram amicis aliquot humiliavi concertatione inita, pretio exposito, si sumpta semidiametro circulũ in sex æquales partes divideret. Tabellam sibi æneam præparari curavit, & quia semel erraverat, iteravit secundò, tertiòque; & cessit improbabilitati. Sequuti eum animosiores aliqui, corruperunt tabellam, nec semel factum, quod stando speculationi demonstratæ semper infallibiliter fieri deberet. Porrò, ratio ob quam Geometricæ demonstrationes tametsi speculativè certissimæ, practicè probari non possint, è multis capitibus desumitur; primò enim deberet quæri Angelus, qui tabellam mathematicè planam formaret; secundò, circini pedes, tametsi acutissimi, puncta non sunt; tertiò ipsimet motu vibrantur, aut laxantur, imo & nonnunquam contrahun-

Resolutio.

Nota bene.

Resolutionis ratio.

buntur; quartò manus ipsa, licet fortissima, arteriæ pulsatione movetur; quintò, mens etiam, dum nimium intenditur, hallucinatur. Et tandem aut omnibus, aut saltem aliquibus ex his rationibus intercurrentibus, primum & ultimum punctum non coincident; sed deficiet praxis, ubi speculatio demonstratur.

An veritates omnes speculativæ sint conditionales?

Ego quidem existimo omnes positiones speculativas esse conditionales, tametsi non exprimatur conditio, nec posse in praxin absolutam transire, ni ponatur conditio, quæ sæpè impossibilis est. Sic dicam has positiones esse speculativè veras, practicè falsas; videlicet. *Homo qui non habeat impenetrabilitatẽ, potest se licitè gladio confodere. In navi, potest quicumque sine crimine aut peccato mortali injicere in sulphur tormentarium ignem, qui virtute accensiva careat. Fœmina & vir non conjugati, si desit peccandi periculum, possunt condormire in eodem lecto: Abusus hujus bestiæ, si ipsa convertatur in fœminam, non erit contranaturalis. Si Petrus esset canis, posset licitè occidi*; & sexcentæ aliæ, quæ verè omninò & tamen claudicabunt in praxi, ponitur enim semper speculativè aliqua circumstantia, quæ ad praxin venire non potest; non enim datur homo penetrabilis, nec ignis qui non accendat, nec abest periculum, ubi fœmina viro condormit; nec bestia in fœminam potest, aut Petrus in canem converti. Idem de aliis pluribus dicito, quæ minùs videbuntur absurdæ, quòd magis practica impossibilitas lateat.

Andreæ Cantelmi laus.

Hìc obiter meminisse oportet D. Andreæ Cantelmo, Militiæ Equestris Principis, Viri fortissimi, & Philosophicarum rerum studiosissimi, qui consilia, quæ habebant fælicitatis apparentiam, & tamen erant talia, quæ debebant intra limites speculationis consistere, nec poterant redigi in praxin, ne stultitias vocaret, vocabat speculationes Metaphysicas; & sic consulentes dicebat esse Metaphysicos; seque indigere physicis hominibus consiliisque; nempe hominibus, qui possent hic & nunc in singulari servire aut consilio, aut auxilio, & speculatione, quæ posset conducere ad praxin. O quam pulchra ipsi circa formam motumque aciei, circa militum arma, circa fortificationum & aquarum usum, sunt tradita! & tamen rejecta universa, quoniam omnia speculativè erant certa, at considerata ignavia & stupiditate gregarii militis, talia omnia quæ sine ordinum turbatione non possunt in praxi tentari.

Speculationes sæpe esse purè speculativas, nec posse reduci ad praxin probat historia.

Hujusmodi speculationibus præventus quidam vir doctus Capucinus, expeditionem speculativè non probabilem solùm, sed & certam proposuit; placuit Belgii Rectoribus, & non sine mirabili alteratione qualitatum Ioannem Nassovicum Generalem equitum vel invitum invexit in mare, maris Præfectum Marchionem de Aitona per oras continentis conduxit, & successu miserrimo multos milites perdidit. Ioannem ipsum Nassovicum & alios plurimos commisit gladii Hollandi clementiæ, demonstravitq; mathematicas demonstrationes tametsi speculativè fœlices, in praxi nonnunquam claudicare. In praxi enim subest non rarò aliquid, quod examinatum non fuit. Prodest fabula veritati firmandæ. [Afflicti olim à Fele Mures, coacti comitia celebrare: in sessione prima proposuerunt quotidianas jacturas, instantia pericula, & Felis crudeles insidias. Hic matrem, frattem ille, cognatos singuli à Fele insidiis circumventos; & contra omne fas occisos querebantur: & ut sibi meliùs consulant, consilium salubre perquirunt. Præloquitur Mus senior, ætate venerabilis, multarum fugarum Pugil, qui ungues hostiles sæpè evaserat, asseritque nullum aliud esse posse ad vitanda pericula universa remediũ, quàm si campanula collo Felis insidiatricis imponatur. Placuit universis consilium, placuit consulens; futurum erat enim, ut in posterum dormirent universi securi, & hac campanula strepente omnes admonerentur, & possent latibula sua procurare. Compertũ tamen posteà speculativè probabile fuisse consilium, nec utile aut probabile practicè; ubi enim quæsitum, quisnam futurus esset illè musculus, qui deberet Feli collare imponere, & appendere trepidantem campanulam, conticuere omnes, intentique ora tenentes vel inviti confessi sunt, aliud esse rem speculativè esse utilem, aliud utilem esse practicè; illudque consilium esse optimum, si illa circumstantia poneretur, sed stando naturali rerum ordini, & Murium communibus viribus, poni non posse.] Et quidem edocemur Apologo. De fœlici invento, & optimo consilio præsumimus: jam volumus regimen mutare Reipublicæ, habemus enim novas leges, quæ Monarchiam æternam reddant. Contemnimus jam hostes, habemus enim machinas descriptas in mente, translatas ad linguam, examinatas in convivio, quæ vinci non possunt. Iam jam ad conscientiam transimus, habemusque speculationes, vi quarum aliquis possit ditescere sine peccato, res sacras vendere sine simonia, duas habere uxores sine crimine; & quidem quando philosophamur, hoc modo musculi sumus, qui nos-

Fabula probat.

Humana ingenia qualia sint.

no-

nostra stupiditate diludimus, nec discere volumus omnes istas speculativas probabilitates nonnullas circumstantias involvere; quæ stando naturali rerum creatarum ordini & Hominum communibus viribus poni non possunt; adeoque sæpè nostra speculativa consilia esse incõsulta practicè, mentem nostram dum hujusmodi delectatur idæis, amentem esse, & cum manus adhibet operi, & venit ad praxin, claudicare.

Resolutiones.

Colligamus igitur omnia, quæ diximus & ad paucas Resolutiones traducamus. Sit

Prima. *Aliud est rem esse improbabilem, & aliud rem esse impossibilem.* Puto hanc ita esse evidentem, ut nulla indigeat probatione.

Secunda. *Multa propositiones, quæ speculativè sunt certa, vel probabiles, practicè sunt impossibiles.* Patet: quia multæ fine circumstantiis, sine quibus considerantur speculativè, non possunt ad praxim reduci juxta ea, quæ hucusq; edisserui.

Tertia. *Omnis propositio, quæ speculativè est certa, vel probabilis, si tamen sit possibilis practicè, etiam practicè erit certa vel probabilis.* Patet: quia certitudo, vel probabilitas, quæ est in praxi, est illa eadem, quæ fuit in speculatione.

Quarta. *Authores, qui dicunt,* Propositionem certam vel probabilem speculativè, non esse certam vel probabilem practicè, *sentiunt nobiscum, malè tamen loquũtur, & impossibilitatem practicam, practicã improbabilitatem appellant.* Constat evidenter ex dictis.

SECTIO VII.

De solennis & simplicis voti distinctione.

DIxerat Petrus, *Probabile est votum solenne & simplex non distingui specie;* & instas hanc opinionem esse contra Doctorem Angelicum, qui illa specie distinguit, contra innumeros Thomistas, qui suo Præceptori subscribunt. Respondet Petrus asserendo esse verum, quod Divus Thomas doceat votum solenne & simplex distingui specie, esse verum quod idem ab ejus discipulis communiùs asseratur, illis innumeros authores subscribere, se autem omnium & singulorum authoritates admittere & omnes pro se esse, aut saltem ne unum quidem contra. Et quia videtur Petrus contradictiones loqui, ad me recurris, & An-non contradicat Petro Angelicus Doctor? interrogas.

An, qui specificam distinctionem negant, Doctori Angelico & ejus Scholæ contradicant.

Quid S. Thomas dicat.

Et ego pro Petro respondeo; & veritatem nullo alio modo melius, quàm ejusdem assertum comparando cum Thomistico expono. Hæ Propositiones, *Probabile est votum solenne & simplex non distingui specie; Votum solenne & simplex distinguuntur specie*, è quibus priorem Petrus, & posteriorem D. Thomas affirmat, non sunt oppositæ; nam assertioni Petri, non illa D. Thomæ assertio opponitur, sed hæc. *Probabile non est votum solenne, & simplex non distingui specie*, quàm apud D. Thomam non legi, nec hodie ab aliquo prudenti dici poterit.

An voluntas sit libera? An libertas consistat in indifferentia?

Hinc est, quod cum aliqui indifferentiæ humanæ negatores ab Innocentio Decimo tanquam arbitrii liberi inimici, condemnati invidia potiùs quàm scientia arderent, multa contra Dominum N. stultissimè tentaverint, ut malevolentiam ostenderent; & inter alia tandem hanc opinionem momorderunt. *Probabile est omnia peccata contra naturam esse ejusdem speciei;* & centuriam Authorum, qui illa specie distinguunt colligentes, putabant se posse victoriam canere, triumphum inire. Armantur authoritate hominum militarium: epistolas scriptitant; & multos etiam Principes vexant, ut qui maculati erant etiam innoxium virum obloquutione sua apud Serenissimos Viros macularent. Respondit sedatissimo ille animo, ne unum quidem fuisse ab invidis allegatum Authorem, qui sibi contradiceret, nec facilè re pertum iri; nam huic propositioni, *Probabile est peccata contra naturam non distingui specie*, non opponitur hæc, *Peccata contra naturam distinguuntur specie*, sed hæc, *Probabile non est peccata contra naturam non distingui specie.* Vnde concludebat, siquidem æmuli diligenter Authores perscrutati, ne unũ quidem repererunt sibi contradicentem, se habere unde crederet, suam esse omniũ Authorum opinionem; unde rideret invidorum inscitiam, qui communem sententiam traducere & mordere sint ausi; maximè cum ne unum quidem authorem potuerint producere, assertioni, quam mordebant, contrarium.

An peccata contra naturã distinguantur specie?

Quid in hac sit quæstione sentiendum, & dicendum?

Cæterùm, quia in hanc materiam sordidam incidimus, meam sententiam tene. Si stemus soli authoritati, sententia, quæ illa peccata specie distinguit, tenenda est; est enim hodie plurimorum, qui tamen ex majori parte oppositam probabilem esse pronunciant. Si stemus prudentiæ, eadem tenenda est: nam inceperunt nonnulli mordere eos, qui contrariam defendunt: & quis se vellet prudens dentibus aliorũ exponere; præcipuè, si rationibus agere sciat, injuriis nesciat. Cæterùm sententia, quæ eadem peccata specie non distinguit, ab authoritate est probabilis, habet enim pro se quadraginta authores vel plures: &

à

à ratione est ut minimum probabilis, argumentis enim quibus firmatur, non dantur dissolutiones evidentes. Sed de hoc uberiùs alibi. Interim hæc Quæstio nòn concernit praxim, quia etsi non distingui specie hæc peccata dicantur, debent nihilominus in confessione explicari ob rationes, quas in nostra Theologia Fundamentali produco. Libro enim secundo de Decalogo Fundam. LVII. qu. 6. artic. 1. nu. 2664. hanc conclusionem statuo. *Peccata contra naturam specie differant, aut non, debent in confessione explicari.* Et cur debeant artic. 5. num. 2701. rationibus firmis ostendo. Resolutionem hanc Alexander VII. 24. Septembris 1665. Pontificia authoritate confirmavit; vult enim hæc peccata explicari in confessione, adeoque hanc propositionem condemnat. *Mollities, Sodomia, & Bestialitas sunt peccata ejusdem speciei infimæ, ideoque sufficit dicere in Confessione, se procurasse pollutionem.* Modò enim horum peccatorum differentia in Confessione explicetur, quidquid aliàs disputetur à Theologis Ecclesiasticā praxim non concernit.

SECTIO VIII.

An actio, quæ facienda non est mala, sit mala, si facienda sit?

SVnt aliqui timidi Scriptores, qui consulti, An hoc vel illud possit fieri, respondent, *Non damnarem post factum.* Sed Petrus tale ab uno responsum excipiens, sic inquit, *Non posses damnare post factum, ergo nec ante factum*; hoc est, *Non posses hanc actionem damnare, si esset facta; ergo nec posses si esset ipsa facienda*; & interrogat, An prudenter intulerit?

An pecunia numerata sit numeranda pretiosior?

Respondeo casum, qui controvertitur, esse frequentem, & in specie reperiri in Ledesma & Diana; nam cum ille *summ. tom. 2. cap. 33. tract. 8. fol 475. colum. 2.* dixisset se post factum, non esse damnaturū eum, qui pluris faceret pecuniam; præsentem quàm futuram; replicavit Diana *1. part. tract. 8. res. 49.* Ergo nec ante factum. Et ut ostendam consequentiam fuisse omninò legitimam, statuo præteritum & futurum esse status rerum, non species; nam ejusdem speciei est homo præteritus nunc, cujus fuerat cum esset futurus. Quam ob rem considerandum est, An actio in instanti, in quo facienda dicitur, sit interdicta, vel non. Si sit interdicta est damnanda, sive facta, sive facienda sit; nam si facta, erit actio mala præterita, & si facienda, erit actio mala futura. Si autem nulla lege sit interdicta, cum est futura, cum est præsens, imò cum est præterita, erit actio non mala; unde concludo Petri illationem fuisse bonam.

An actio præterita & futura distinguantur specie?

Omnis malitia actuum humanorum à lege.

Hinc patet Dianā prudentissimè usum fuisse hac doctrina.

SECTIO IX.

GOrdonius, Richardus, Angelus, & Gerson, quorum meminit Lessius, Lairvelz, & ego Commentarii in Regulam S. Benedicti *num. 1330.* docent non esse peccatum mortale semel aut iterum omittere officium Divinum. Et tu severæ doctrinæ insistens, sic inquis, *Si una die potest omitti sine peccato, semper poterit: & si non potest omitti semper, nec poterit omitti una die*; & petis, Vtrum discurras bene.

An ab una die ad totam vitā valeat consequentia.

Respondeo dari leges, quæ interdicunt omnes & singulos actus talis speciei; alias, quæ non omnes & singulos, sed solam frequentiam consuetudinemq; quam ob rem, si lex illa, vi cujus tenemur ad officii lectionem, esset concepta his verbis, *Nemo vel una die omittat officium Divinum*, consequentia illa esset omninò bona: si autem esset his aut similibus, *Nemo habeat omittendi consuetudinem*, esset omninò mala; vi enim hujus legis semel, aut iterum omittere posses; semper non posses; vide *nu. 812.* ubi asseritur Clericis non esse omninò interdictum omnem honestum lusum, sed consuetudinem ludendi, etiam si ludus licitus & honestus dicatur; multa enim sunt venena, quæ peccant solo quantitatis excessu.

Esse possunt leges de singulis actibus, & esse possunt de consuetudine.

Clericis aliquando ludere licet, at quotidie non licet.

Hinc legis, in universalem, frequentativam, particularem, & singularem orta divisio. Vniversalis unam actuum speciem aut indicit aut inhibet; Particularis aliquem actum indeterminatum; Singularis talem in individuo; & denique frequentativa, nec omnes actus interdicit aut præcipit, nec unico actu est contenta, sed frequentiam respicit & consuetudinem. Porrò lege universali interdicitur à Deo in Decalogo homicidium, fornicatio, furtum, mendacium, &c. lege universali indicitur Sacerdotibus ab Ecclesia quotidie legere Divinum Officium. Lege particulari Confessarius suo pœnitenti jejunium nullum determinando diem indicit; lege singulari, si determinet sicut determinat de facto Ecclesia cumpræcipit Quadragesimam, & tales Vigilias observari. Lege frequentativa, si jubeatur aliquod bonum opus exerceri, aut talis operis mali exercitium lege speciali prohibeatur. Sic Sodomiam lege universali inhibuit Deus; & Pius V. contra Clericos eam exercentes legem rigidam, sed justissimam tulit; quam non obligare semel, aut iterum peccantes, etiam ubi recepta est, tenet Diana *resolutione 65. pag. 282. par.* à Matthæo Defendi *pag. 679.* citatus.

Lex quadruplex: Vniversalis. Particularis. Singularis. Frequentativa.

Officium Canonicum indicitur lege Vniversali.

An Clericus, qui semel aut iterum sodomiam commisit, incurrat pœnas à Pio V. illatas.

SE-

SECTIO X.

An ex uno relativo ad correlativum consequentia inferatur?

POstulas, Quantùm valeant hæ Consequentiæ, *Conceditur uni relativo; Ergo conceditur alteri correlativo? Petrus potest mihi dare; Ergo ego possum ab eo recipere? Possum justè jubere ut faciat; Ergo justè poterit obedire?*

Negat esse bonas Owenus lib. ad Mæcenates 1. Epigram. 45. his verbis,

De eleemosyna.

Nudus inopsque tuas si quis pulsaverit ædes,
Quinte stipem misero qua ratione negas?
Mendicare stipem prohibet lex Anglica dicis;
Esto; tamen miseris lex dare nulla vetat.

De officio divino.

Asserit Ausonius Noctinot *in Summa Dianæ verb. Hora canonica. nu. 56.* ubi ait. *Socius habentis privilegium recitandi officium anticipatè, vel cum breviario brevi, satisfacit etiam ipse; quia quod privilegium disponit de uno correlativo extendi etiam debet ad alterum*. Et citat Portellium *verb. Hora can. nu. 8.* & Dianam *p. 2. tr. 12. resol. 35.*

Et tu, qui a Portellium, Dianam, & Noctinotium magni facis, hos casus resolvendos proponis. *Primò*, Petro Sacerdoti licentiam Summus Pontifex dedit ducendi uxorem, & quæris, An quamcumque possit? An fœmina, si quam voluerit ducere, specialem debeat licentiam petere, ut illi nubat? quia sicut Sacerdos nequit sine licentia uxorem ducere, sic & fœmina sine licentia nubere Sacerdoti non potest. Et, si nova licentia dicatur fœminæ necessaria non esse, an hoc dicendum sit de quacumque? an fortè aliter de soluta & aliter de moniali philosophari debeamus? *Secundò*, Anselmo Casimiro, Moguntino Electori concessit Pontifex, facultatem dispensandi in gradibus consanguinitatis, non quidem jam divitibus, sed jam pauperibus; & inquiris, An, ut hæc teneat dispensatio, debeat uterque pauper esse? an verò sufficiat quod alter sit pauper? Et quia etiam eidem Principi, ut dispenset cum Catholicis concessum est, requiris, An, ut valeat dispensatio, debeat uterque esse Catholicus? an verò satis sit, si ille sit Catholicus, qui postulat dispensationem? *Tertiò*, casum à Portellio propositum resumis, aut ne eadem repetas, alium similem ponis, & inquiris, An, si Petro concesserit Pontifex, ut quotidie legat officium de Resurrectione, quicumque possit cum eo legere, & sic obligationi suæ satisfacere? *Quartò* eumdem casum alteras, & ais Ioanni morbo graviore laboranti concessisse Prælatum, ut loco Quadragesimalis officii, quod hodie debebat legere, tantummodò legat officium de Resurrectione. Et inquiris, An etiam in hoc casu socius possit suæ obligationi satisfacere illud officium collegendo. *Quintò* postulas, quid dicendum sit, si officium illud quadragesimale, longum tædiosumque Prælatus, in psalmum *Miserere* commutet? An qui illum cum ægroto recitet, propriæ obligatio ni, quam habet legendi officium, satisfaciat? Et, ut casum ab Oweno propositum etiam examinem, inquiris. *Sextò*, An legem, quæ interdicit ne quis eleemosynam petat, violet qui eleemosynam erogat. *Septimò*, An, si marito concedatur (à Deo, aut ab Homine; certò aut probabiliter) ne conjugatus sit, hoc ipso uxor maneat soluta, & alteri nubere possit?

De Matrimonio. *De pauperibus.* *De Catholicis.* *De ægrotis.* *De mendicis.* *De conjugatis.*

Vt dubiis propositis satisfaciam, explicare oportet, quid sit obligatio, & impedimentum, de quibus impræsentiarùm agitur. Pronuncio enim dari duas impotentias; intrinsecam & extrinsecam. Cœcus enim non potest videre hanc chartam; & hoc ob impotentiam intrinsecam: & tu, qui acuto visu polles non potes videre aerem, & hoc ob impotentiam extrinsecam: quod enim colore caret, videri non potest, & aer nullo colore affectus est: sed & cœcus aerem videre non potest, & hoc ob impotentiam duplicem; quia nec cœcus visivus, nec aer visibilis est. Præter impotentias dantur impedimenta, quorum aliqua absoluta, & aliqua relativa sunt: absoluta dicuntur, quæ unum afficiunt, relativa quæ duos; & exemplis illustro. Sunt duæ res maculatæ, & dico posse ablui alteram altera manente sordida; Sunt duæ inter se res colligatæ, & dico non posse solvi alteram altera manente ligata; nam cùm alterius nexus solvitur, utraque manebit soluta.

Impotentia duplex, intrinseca & extrinseca.

Etiam impedimentum est duplex.

Generalis Responsio.

Hac doctrina premissa videndum, qualenam sit impedimentum, quod privilegio tollitur; nam si sit relativum, cùm solvitur unum extremum, utrumque manebit solutum: si sit absolutum, non valebit consequentia ex uno homine ad alterum. *Ergo ne diutiùs te morer, respondeo.*

Quale sit impedimentum in Presbytero, ne uxorem ducat?

Ad primum Sacerdotem voto aut præcepto aut etiam utroque impediri, ne uxorem ducat, quod impedimentum non est in fœmina, sed in Sacerdote tantummodò, hæc enim illi nubere nequit, non ob incapacitatem suam, sed ob incapacitatem alterius: quam ob rem assero in matrimonio contrahendo inter Presbyterum & solutam

luram fœminam, non dari duas impotentias, sed unicam, quæ viro est intrinseca, & extrinseca fœminæ, qua sublata in illo, nulla in fœmina impotentia manebit. Sicut enim aer, cùm colore inficitur & visibilis redditur, statim à me videri poterit, quin mihi dentur novi oculi, aut nova potentia visiva; sic etiam Sacerdoti; si ipse indulto speciali Pontificis reddatur matrimonii capax (aut si liceat sic loqui, nubilis) statim poterit soluta hæc fœmina illi nubere, quin novam nubendi potentiam aut etiam facultatem adquirat.

De matrimonio Presbyteri & Monialis.

Egi hucusque de fœmina soluta, quæ nec matrimonii, nec voti solennis vinculo obstringatur: sed quid, si Presbyter ille suæ dispensationis virtute, velit in uxorem Monialem ducere? Dicam in matrimonio Martini Lutheri & Catharinæ duas reperiri impotentias, alteram Martino intrinsecam & Catharinæ extrinsecam; quæ nascebatur ex voto emisso à Martino Luthero: alteram Catharinæ intrinsecam & Luthero extrinsecam; quæ nascebatur à voto emisso à Catharina. Et ut rem dilucidem, & nova exempla non producam, asseram de Martino & Catharina ita philosophandum, ut de cœco & aëre. Da oculos cœco, non videbit aërem. Da aeri colorem, non videbitur à cœco: quia cùm duplex sit impotentia, duplex debet dari potentia: altera, aeri ut videatur; quæ est color; altera cæco ut videat, quæ est oculus bene expeditus. Ergo similiter, det Martino soli Leo X. licentiam ducendi uxorem, vi autem hujus licentiæ, nec licitè nec validè ducet suam Catharinã: det Catharinæ soli: & vi hujus licentiæ nec licitè, nec validè Martino nubet: ergo ut conjungi matrimonio possint, duplex debet abmoveri impotentia, & duplex potentia & facultas concedi; altera Martino, altera Catharinæ. Daretur duplex, si diversis diplomatibus singulis seorsim concederetur: aut fortè uno & eodem concederetur ut inter Martinum & Catharinam matrimonium validè possit iniri.

Impotentia duplex.

De consanguineorum aut etiam affinium matrimonio.

Ad secundum consanguinitatem esse vinculum relativum; nam inter Petrum & Mariam, v.g. non dantur duæ consanguinitates absolutæ & independentes, sed unica, quæ utrumque connectit. Impossibile est enim ut Petrus sit cognatus Mariæ, & Maria non sit Petri cognata. Ergo, si concedatur Petro, ut quamcumque cognatam in tertio gradu possit ducere; poterit & Mariam: nec hæc nova facultate indigebit. De matrimonio affinium pariformiter philosophare.

An-ne Anselmus Casimirus poterit concedere Petro pauperi & Catholico, ut quamcumque cognatam ducat? An-ne vi hujus privilegii, si concedatur, ille poterit ducere Mariam, tametsi sit dives & Lutherana? Negabis quia in bulla non dicitur, quod Princeps Elector possit dispensare cũ paupere & Catholico, sed cũ pauperibus & Catholicis; ergo opus est, ut uterq; sit pauper & Catholicus, vel aliàs invalida erit dispensatio. Sed, si benè discurris, etiam ego bene discurram cùm dicam, conceditur Episcopis, ut possint uti Breviario suæ Ecclesiæ, ergo socius Episcopi qui recitat cùm Episcopo, non poterit illo Breviario uti, quia ipse non est Episcopus & privilegium Episcopis conceditur, non Episcopo. Conceditur ægrotis ut comedant carnes; ergo si solus Antonius sit æger, non illas comedere poterit, non enim ipse est ægroti, sed ægrotus; & privilegium non ægroto sed ægrotis concessum est.

An ut fruatur licentia debeat uterque esse Catholicus & uterq; pauper?

Resolvo igitur illud Principium, *Quod conceditur uni correlativo, etiam alteri correlativo conceditur*; consequentias parere; debereque illud vel non admitti, vel ad casum propositum extendi. Materia est subtilis, & indiget majori luce. Et tamen quidquid sit de hac ratione, consuetudo est securissima legum interpres: cùm igitur Princeps Elector non dispenset, nisi & pauper, & Catholicus uterque sit, hanc esse mentem Summi Pontificis diploma concedentis dicendum est.

Est lex in Republ. N. ut soli cives emãt domos; & quia Petrus unam emere vult, ad Principem recurrit, ut possit. Affirmo bifariam posse reddi capacem emendi illam domum quam vult: primò enim potest fieri civis, & si semel civitate donetur, poterit emere domum sicut alii: secundò poterit à lege illa universali excipi per dispensationem specialem. Sic similiter in causis matrimonialibus philosophandum est. Est enim in Republica Christiana lex, ut cognati in quinto gradu possint matrimonio conjungi, ut in tertio non possint. At Petrus in tertio gradu Leopoldinæ conjunctus petit dispensationem, & impetrat, quam bifariam expono. Nam vel Pontifex concessit Petro ut virtualiter & moraliter distet à Leopoldina quinque gradibus: & si hoc manente illæsa lege, poterit Petrus illam ducere: vel legem limitavit Pontifex, Petrum & Leopoldinam excipiendo, quod potuit. An-ne poterit concedere Pontifex, ut qui in arbore cognationis distant tribus gradibus, distent quinque, vel contra? Physicè non potest: at virtualiter & moraliter Iura

De lege interdicente peregrinis, domos emere.

An possit concedere Pontifex, ut consanguinei, qui realiter distant tribus gradibus, distent quinque moraliter?

An contra: nimirùm, ut qui multis realiter distant, moraliter cognati sint?

(Pontifi. ia & Civilia) n.oc, 'e ilia m il-tò majora possunt. Qui cognati non sunt, quasi infinitis gradibus distant, & tamen per adoptionem ad primum gradum reducuntur: & filius tametsi in primo gradu sit, si exhæredetur & reddatur exfilius, non jam per quinque gradus, sed per innumerabiles à suo Patre amovetur. Quod ipsum in mensuris & ponderibus politicis verificatur. Pono unum aut alterum exemplum, ne multis meum Lectorem gravem. Henricus IV. Galliæ Rex Parisiensibus Calvinistis omnem usum publicum in Regia urbe interdixit; concessit tamen ut in pago à se designando, qui una leuca distaret, suos conventus & conciones haberent. Rebus omnibus sedatis & compositis Charantonium designat. Occlamant Calvinistæ illud duabus leucis distare. At Rex authoritate sua suprema jussit, ut imposterum illud nonnisi una distaret; vi cujus decreti etiam hodie non ni unica distat, quæ Leuca Regia nominatur. Nec justè conqueri Calviniani poterant; quia Leuca, non est naturalis, sed civilis mensura, & in diversis provinciis semper alia, & potest decreto publico contrahi vel extendi. Nec fuit primus Henricus, qui locorum mutavit morales & civiles distantias; quia civitati Complutensi in Hispania ob speciales considerationes concessum, ut sex leucis distet à Madrito (quatuor anteà distabat) unde hodie tametsi ex M.(Madrito) ad B. (Baraxas) sint duæ leucæ; ex B.(Baraxis) ad C(Complutum) sint tres tantùm: nihilominus ex M.(Madrito) ad C (Complutum) per lineam rectam sunt sex leucæ: unde vel invito Euclide in triãgulo MBC. una linea aliis duabus simul sumptis est major: & qui circuit pauciores leucas conficit, quàm qui progreditur per lineam rectam.

De exhærede & exfilio.

An possit mutare oppidorum distantias?

Leuca Regia.

An in triangulo una linea aliis duabus simul sumptis sit major?

Hæc speculativè sint dicta: loqueris practicè & inquiris, An de facto possit Princeps Elector Anselmus Casimirus, in gradibus consanguinitatis dispensare, quando alter tantùm pauper aut Catholicus est? Respondeo standum communi Theologorum judicio, & eorumdem esse dispensationes exponere, quorum concedere: cùm ergo dicant Viri docti & experti aliter illud Diploma à Romanis, qui illud concesserunt, non intelligi, quàm si uterq; pauper, & uterq; Catholicus sit. Et hæc est praxis, quam observari jubet in suo Consistorio Pragensi Eminentissimus Cardinalis ab Harrach: & juxta eam quotidie, & præcipuè anno 1650. in speciali casu, non obstantibus multorum illustrium hominum precibus, aut etiam contradictionibus fuit judicatum.

Resolutio quæstionis.

Ad tertiam respondeo esse duas sententias probabiles: alteram, quę docet peccare illum mortaliter, qui sine causa loco officii quadragesimalis recitat officium de Sancto: alteram, quæ docet eumdem solùm peccare venialiter. Ergo saltem in genere constat non posse ejusmodi mutationem fieri sine ullo peccato. Et hac doctrina præmissa dico socium posse uti Breviario quod suo Superiori conceditur. Ecce in re & in Theologia cõsentio Portelio, Dianæ, & aliis: at in Dialectica dissentio; pronuncio enim hanc resolutionem aliàs veram non colligi ex illo Principio, *Quod conceditur uni correlativo, etiam conceditur alteri correlativo*; nam legendi horas obligatio non est mutua, neque relativa, unusquisq; enim habet obligationem personalem & ab altero non dependentem: nam sicut privilegium non recitandi, quod concederentur Episcopo, non extenderetur ad socium: sic etiam privilegium utendi alio Breviario, vel mutandi officium, non debet ad socium extendi.

An liceat legere de sancto die feriali? an de feria die festo?

Non videtur verum hoc axioma.

Sicut obligatio legendi est personalis, ita et dispensatio esset personalis.

At dices esse voluntatem Pontificis cõcedere etiam socio hoc privilegium; quia Episcopi solent cum socio recitare. Et respondeo hanc objectionem mutare casum totaliter. Nam si verè etiam socio hoc privilegium concedit Pontifex, tunc iste poterit mutare officium non ob privilegium concessum Episcopo, sed ob privilegium concessum sibi. Sed hic aliud omnino diversum inquirimus; nimirùm, an vi privilegii concessi Episcopo, præscindendo ab eo, quod socio concedatur vel non concedatur, possit nihilominùs socius uti Breviario Episcopi?

Objectio.

Solutio.

Sentio igitur socium Episcopi, Abbatis satisfacere, si legat officium divinum, quod Episcopus aut Abbas legit, nimirù m quando recitant simul. Et hoc ex duobus capitibus omninò diversis. *Primo* enim videtur Pontifex scire & supponere Episcopos, Abbates, & Personas graves, quibus conceduntur privilegia, solere recitare cum socio, adeòque utrique illam facultatem concedere. Quam ob rem, si Pontifex istam facultatem concedat, sive mutare officium sit veniale, sive sit mortale, licebit socio legere illud, quod suo Superiori conceditur. *Et secundo*, quia socius tenetur se accommodare Superiori, & ideò non mutat officium sine causa, & tollitur casus per consequens. Qui enim habet causam rationabilem & legitimam, mutare officium poterit sine peccato. [sed hæc secunda ratio supponit esse venialem culpam mutare officiũ sine causa: si enim es-

Resolutio.

Duæ rationes bene considerandæ.

Quando extasset rationabilis causa?

esset mortale, non sufficeret rationabilis causa, ut aliquis excusari possit.] Et quidem hæc est ita certa doctrina, ut socius qui se attemperat suo Superiori, nõ solùm cùm utitur privilegio Superioris sed etiam cùm superior mutando officium sine licentia & causa peccat venialiter, ille non peccat, quia subditus habet causam mutandi. Sic sensit Diana, olim in Siciliâ consultus, antequam Caramuelem legeret, ut recenset *part. 7. tract. 11. res.* 10. sic etiam sensit Caramuel in Belgio, antequã Dianam legeret, ut constat ex Commentario in Regulam D. Benedicti, *disp.* 107. *dub. 3. num.* 1371.

Quando Prælatus aut Episcopus mutat officium sine causa; socius mutat ex causa.

Ad quartum eodem modo respondeo: puto enim illud qui recitat cum ægroto habere rationabilem mutandi officii causam: quam ob rem, si mutare officium sit peccatum mortale, qui cum ægroto recitat debebit iterum suas horas legere juxta ordinarias rubricas proprii Breviarii: Et si sit veniale tantummodò, eodem modo de illo, qui recitat cum Episcopo philosophabor. Nam sicut socius nec debet nec potest jubere, ut hoc officium Episcopus potiùs legat, quàm illud: sic nec potest nec debet ut ægrotus nõ utatur privilegio cõcesso. Ergo, si mutare officiũ sit peccatũ veniale, socius satisfacit, & non peccat venialiter mutando officium; habet enim rationabilem causam: si autem mutare officium sit peccatũ mortale non satisfacit socius: quia in materia graviter obligatoria rationabilis causa non excusat.

Qui recitat cũ ægroto solet mutare officium ex causa.

Sic ego: & tu, ut rem meliùs & exactiùs intelligas, inquiris, An sit mortale mutare officium sine causa? Respondeo utrumque esse probabile, & plausibiliter posse defendi. Vide quæ de hac materia habeo in Commentario ad Reg. D. Benedicti *disp.* 109. *nu.* 1387. *& disp.* 110. *num.* 1399. *& disp.* 111. *num.* 1404.

An possit officium mutari sine culpa?

Ad quintum respondeo psalmum *Miserere* non esse officium divinum; adeoque ægrotum, cùm legit unum psalmum, ex dispensatione aut commutatione Prælati, non legere officium Divinum, sed habere licentiam omittendi officium divinum; quam ob rem socius qui illum juvat, non satisfacit officio divino, ut uberiùs ostendi in Commentario jam citato *disp.* 107. *n.* 1367.

Unus psalmus non est officium divinum.

Ad sextum dico legem, quæ interdiceret viris pauperibus & indigenis eleemosynam petere, fore injustam, atque ideò non obligaturam. Si tamen tales circumstantiæ essent, quæ illam justam redderent videretur obligare universos; nimirùm tam petentes quàm dantes. Nam si e. gr. Petro viro forti & robusto, qui abutens piorum hominum liberalitate non vult servire aut operari, jubeat Respublica ut agat virum strenuum, & operetur, bene jubet: ergo poterit ponere omnia media necessaria, ne ignavus sit: cùm igitur ignavia ex eleemosynis nascatur poterit illi jubere ne petat, ne recipiat illas: ergo etiam poterit, ne dentur illi. Quod autem aliquando hominum clementum liberalitas militet contra bonum publicum, testis sum. Nam cùm in Montisramensi Collegio (Cisterciense illud est, in Galeciâ) Philosophiæ studerem, Vincentio de Guevarâ Viro clementissimo suffui; contra quem conquesti subditi, quod juventutem universam corrumperet: pueri enim & adolescentes, quia sciebant se ad portam Monasterii alimenta quotidiana habituros, nolebant servire, nolebant operari, nolebant quidpiam boni facere. Et quia rogatus non voluit suæ misericordiæ modum ponere, accusatus in tribunali Regio negare omnem favorem debuit sanis & robustis, qui possent opere manuum victitare.

An possit interdici eleemosyna?

Multi abutuntur eleemosynis

Interdum clementia est nociva.

Ad septimum respondeo assertivè: nam matrimonii vinculum simplicissimum est, & duos conjuges ligat; & sicut non potest intelligi annulum A esse concatenatum annulo B, & tamen annulum B esse solutum ab annulo A. sic non poterit intelligi Mariam esse uxorem Francisci, & hunc esse cœlibem, solutum, & nullo vinculo obstrictum Mariæ. [Nec huc spectant obligationes non mutuæ, quia de illis aliter philosophandum est.]

Vinculo fracto, utrumque extremum solvitur.

Obligatio duplex: mutua, & non mutua.

SECTIO XI.

Audivisti Petrum suam conscientiam pacantem, & contra vermis morsus discurrentem his verbis, *Si peterem hanc licentiam Prælatus concederet, non est igitur opus illam petere, quoniam jam illam habeo*, & inquiris, An in hoc discursu aliquid sit, quod possit aut debeat damnari?

De licentia quæ datur.

Et respondeo debere totam consequẽtiam negari: non enim à lege me liberat dispensatio, quæ daretur, sed quæ datur; sicut nec à peccato absolutio, quæ concederetur, sed quæ conceditur; nec à debito, condonatio, quæ fieret, sed quæ fit de facto. An-ne istæ consequentiæ sunt bonæ? *Si confiterer Pontifici, ipse me absolveret à reservatis casibus, ergo non debeo illi confiteri, sed potero cuicumque inferiori. Si confiterer non reservata Parocho, me ille absolveret, ergo jam habeo absolutionem, ergo possum ad Eucharistiam*, quin

Resolutio.

Similes casus proponuntur.

quin præmittam confessionem, accedere. Si ego à Petro centum aureos jure amicitiæ peterem, ille daret; ergo isti aurei jam sunt mei; ergo illos potero subripere clanculò. Si irem ad talem domum ibi fragiliter peccarem; ergo etsi non vadam, sum peccati reus, & aliæ similes? Minimè; nam quæ fierent, non mutant prudentis judicium, sed quæ facta.

An licentia quæ daretur sit tacita?

At dicis negatâ hac consequentiâ tolli licentias tacitas, quæ ab omnibus debent admitti. Et respondeo nullum tacitæ licentiæ characterem relucere in discursu proposito; esset enim summa rerum confusio, si liceret unicuique Superioris, qui potest consuli, voluntatem per conjecturas & probabilitates timari. Illum discursum rejicio, hos repono. I. *Si peterem hanc licentiam non solùm Prælatus cõcederet, sed diceret quòd non deberem illam petere, & quod gauderet, si Ego confidenter sine ejus licentiâ aut conscientiâ id fecissem: Ergo non est opus licentiam postulare.* II. *Si peterem hanc licentiam, ut prudenter judico, Prælatus meus concederet; illum adire nequeo, res differri non potest: ergo illam licentiam tacitè habeo, & possum conscientiâ securâ procedere.* In iis igitur duobus casibus licentia implicita habet locum; nimirùm, quando probabiliter judico licentiam esse concedendam, & opus dilationem non patitur, & Ego aut non possum Prælatum convenire, aut existimo ipsum velle me non petere ab illo in minoribus his rebus licentiam, sed secundum meam prudentiam operari.

Proponuntur duo casus in quibus valeat.

Escobar explicatur.

Hinc patet, quî intelligi debeat Escobar, qui in Theologiæ Moralis ex viginti quatuor Societatis Iesu Doctoribus concinnatæ Tractat. 1. Exam. 1. cap. 12. sic inquit. *In dubio circa legem est ne epikeiæ locus? minimè, sed reservanda sunt verba legis ut sonant; quia lex est in possessione. Ex Suario didici.* Non est igitur locus Epikeiæ, si Superior consuli possit; non est locus licentiæ implicitæ, si Superior expressam licentiam peti velit, & hęc peti & haberi possit; erit tamen epikeiæ locus, si res differri nequeat, & consuli Superior non possit.

Quando ἐπιείκεια locum habeat, & quando non habeat?

De interpretandi modo.

DIssolutio unius dubii alterum parturit: didicisti enim quando interpretativæ licentiæ locus sit, & inquiris, *Qualis interpretatio fieri debeat?*

Interpretatio duplex:

Dubium supponere videtur duplicem esse interpretationem: primam, si respiciat subditus voluntatem Prælati, & timetur quid ille, si esset præsens concederet? secundam, si non respiciat subditus, quid Prælatus faceret, sed quid deberet?

altera respicit factum,

Respondeo igitur, eum qui hoc syllogismo [Abbas abest, & periculum in morâ est. Si esset præsens hanc mihi licentiam concederet. Ergo illa possum uti.] suam conscientiam pacaret, habere licentiam interpretativam, & posse prudenter procedere.

altera jus & debitum.

Addo eum, qui hoc uteretur syllogismo: [Periculum in morâ est, nec potest adiri Prælatus. At ille si esset præsens, teneretur hanc licentiam concedere. Ergo supponere debeo, quod illam concesserit. Ergo illâ possum uti.] habere licentiam interpretativam & posse sine culpâ procedere.

Occurritur objectioni.

At dicis contra hunc secundum casum, Abbatem, si esset præsens, licentiam negaturum esse. Sed unde id scis? Annon in patrem peccas, cùm eum negaturum licentiam quam deberet concedere; ac propterea peccaturum pronuncias? Digniùs quæso, de Patre tuo opineris: eumque semper satisfacturum legi divinæ & humanæ confide. At inquies, heri ille similem licentiam negavit Alberico; ergo & mihi modò negaret, si esset præsens. Fortè non erat casus similis, ajo: fortè accesserant nonnullæ circumstantiæ, quas ignoras: &, si accesserant illæ, quid infers? Fortè non es Alberico similis: licentia enim quæ alteri concedi nequit, alteri debet. Progredior. Sit casus similis: nulla circumstantia interveniat, quæ censuram alteret vel immutet; negavit similem licentiã Abbas Alberico. Sit verum: siquidem sic tu vis. Ergo Abbas peccavit eam licentiam negando. Ergo cùm sit vir Religiosus, censendus est celebrare quotidie, singulis noctibus cõscientiam suam discutere: singulis horis canonicis Deum orare veniam, & emendationem proponere vel polliceri. Ergo, quia peccavit heri, censendus est non peccaturus hodie. Sic jubet discurrere regularis sanctitas, quam tuus profitetur Prælatus: sic pietas filialis erga Patrem, quam exhibere debes.

Qui debeat filius de patre judicare?

Objectioni alteri fit satis.

Sed esto non sis filius, & velle extremo rigore mentem Prælati examinare. Esto discurras sic. [Semel malus semper præsumitur malus. At Abbas heri negavit ejusmodi licentiam: Ergo semper negaturus dicendus est.] Et respondeo hanc consequentiam, si admittatur, probabili certiorem non esse: & illa te securissimè posse uti (nimirùm, eo sensu quo debet axioma illud intelligi) at te uti illa non teneri: quia in probabilibus nemo obstringitur ad alterã contradictionis partẽ. Stat ergo ex dictis quod debeat modo subditus Prælati sui, aut non subditus cujuscumque

Severius possunt peregrini quàm filii judicare.

In probabilibus possumus alterutrum facere.

que alius mentem interpretari.

Alius casus proponitur.

Dices. Sed quid, si Deus voluntatem quam haberet Prælatus revelaret? Esset-ne locus interpretationi ulteriori? Quid, si Deus diceret, Prælatus, si esset præsens, hanc ipsam licentiam, quam tenetur concedere, negaret? Quid tunc faciendum? Supponere deberes licentiam fuisse expresse negatam.

An licentia expressè negata uti possit?

Sed inquiris, An uti possis licentia expressè à Prælato negata; si tamen illam teneretur concedere? Respondeo in rebus communibus, & quæ sine magnis inconvenientibus solent intermitti, non posse: & contrariam sententiam, si fortè alicujus illa sit, videri improbabilem & intolerabilem. At verò, si ageretur de summa rerum, & salus temporalis aut spiritualis proximi ab illa licentia penderet, magna prudentia esset opus, deberetque vel invito Prælato, vel quocumque succurri proximo extrema necessitate laboranti. Interim quia res est omninò difficilis, & paucis verbis expediri non potest, illam Sectione sequenti examinemus, & dubia quæ occurrant expendamus.

Et resolvitur.

SECTIO XII.

Casus proponitur.

Occurristi Friderico ab aula Episcopali egredienti & discurrenti sic, *Talem licentiam petii ab Episcopo; at ipse tenebatur illam concedere & negavit: igitur illam habeo: supponam ergo mihi fuisse hanc licentiam concessam*; tu-que hoc hominis discursu percelleris, & rogas, An negatio licentiæ, quæ deberet concedi, sit concessio virtualis? hoc est, An ita se habeat ille, cui negatur injustè licentia, ac si verè & realiter concederetur?

Resolutio.

Respondeo ubique & hîc præcipuè æquivocationem fugiendam, dicendumque sæpe peti ab hominibus dispensationem in materia, in qua priùs dispensavit Ius naturæ, sæpe in materia dubia, sæpe propter meram urbanitatem; sed addo etiam peti non raro propter necessitatem. Hac igitur doctrina præmissa

Quando Ius naturæ dispensat, non potest humanum obligare.

Dico primò, *Quotiescumque res potest fieri sine humana licentia, poterit etiam fieri hac negata; nec poterit Superioris imprudentia aut iniquitas Ius naturale tollere vel limitare.* Dilucido & persuadeo. Nam, si Petrus sit æger, nec aliter possit recurari quam comedendo carnes, has comedendi privilegio fruitur à Iure naturæ concesso; suadebimus tamen illi, ut petat à Superiore licentiam, propter humilitatem, propter urbanitatem, ad tollendum scandalum, ne aliquis morbi nescius illum ex voluptate uti carnibus credat; quod si in necessitate manifesta (fortè hæc in posita materia non datur) Superior licentiam non concedat, poterit ille se habere licentiam supponere, & carnes omninò necessarias comedere. Sed quia carnes non esse necessarias vitæ aut etiam salutis conservationi existimo, aliud exemplum proponatur. Si Franciscus benignam Religionem ingressus, Deo sanctiùs & severiùs voluerit famulari, potest proculdubio ad Religionem strictiorem transire; nec hoc abstractim sumptum humanitùs impediri poterit. (Consultò dico *abstractim sumptum*; scio enim hujusmodi transitus tot esse inconvenientibus frequenter expositos, ut plerumque impediri possint; imò aliquando debeant.) Debebit postulare licentiam à suo Prælato, & hoc ex duplici capite. Nam & debet vitare scandalum, ne defectus suus malè intellectus ruinæ sit causa proximo; & debet etiam obedire Ecclesiæ, quæ præcipit hanc licentiam peti, & injustè negata transeundi potestatem indulget. Hic igitur habere locum puto Friderici discursum, posset enim sic dicere, *Petii licentiam ab Episcopo transeundi ad Ordinem strictiorem, in quo esse possem melior & sanctior; hanc ipse tenebatur concedere, & negavit: ergo habeo illam virtualiter: ergo supponere possum illam realiter fuisse concessam.*

An ager possit uti carnibus, si neget licentiam Superior?

An carnes necessaria sint ad vitam conservandam?

An transitus ad aliam Religionem etiam strictiorem, sit consulendus?

Prælatum concedere licentiam, rarò aut nunquam teneri.

Dico secundò, *Non teneri Prælatum licentiam concedere in casibus in quibus illam non concedit Ius naturæ*; Addo, *eum, qui licentia Superioris negata præceptum violet, peccaturum*. Rem expono. Supponamus (quod omninò juxta aliquorum opinionem, in eo gradu certitudinis supponi debet, in quo ponitur Carthusianorum abstinentiam esse licitam) carnes non esse necessarias ad conservationem salutis, sed ad solamen ægroti; hoc posito dico ægrotum, qui innixus dictamini Medici sine Superioris Ecclesiastici sui tacita aut expressa licentia, aut fortè contra hujus expressam voluntatem, carnes comedat peccaturum mortaliter. Subjungo Superiorem posse talem quidem concedere licentiam; non teneri; sed ad exercitium virtutis & mortificationis eum cum onere præcepti relinquere, nec habere subditum unde contra licentiæ negationem excipiat, aut sibi virtualem licentiam concessam somniet, nisi ad carnium necessitatem recurrat, existimet-que (quod rarò poterit) sibi grave omninò damnum illam abstinentiam illaturam. Suadenda tamen est Superiori benignitas; videtur enim plus posse concedendo hujusmodi licentias prodesse, quàm negando.

An Prælatus possit negare ægroto carnes?

Suadendum Prælato, ne sit morosus, sed prudentis Medici sequatur dictamen.

Hinc patet, quid dicendum sit de hoc discur-

An saltem licentia debeat peti?

discursu, *Si peterem licentiam Superior omninò negaret; at teneretur eam concedere; igitur non est necessarium eam petere, sed esse concessam supponere*; nam hic est multò perniciosior præcedenti, & omninò à viro prudente condemnandus; sæpe enim sibi adulans subditus existimat Superiorem licentiam concedere debere, cùm tamen illam Superior concedere non debeat, fortè nec possit, sæpe etiam contingit, quod etiam licentia quæ præscitur neganda, debeat peti, aut ob vitanda scandala, aut ob præceptum Ecclesiæ, ut patet in eo qui vult ad strictiorem Religionem transire.

An etiam quando negabitur?

SECTIO XIII.

Quatuor quæstiones concatenata proponuntur.

Ne me pluribus oneres, consequentiâ philosophandi illectus, hos discursus sistis examinandos. PRIMUM. *Suspensus audit confessiones; at Prælatus tandem ratam hanc actionem habebit; ergo licitè audit confessiones suspensus, & validè pœnitentes absolvit.* SECUNDUM *Suspensus audit confessionem: Prælatus videt, tolerat, Ergo approbat; ergo ille audit licitè & validè absolvit.* TERTIUM; *Populus violat talem legem, Superior eam violari scit, punire legirupiones potest, & debet, nec tamen facit: Ergo dispensat. Ergo aufert illam legem; ergò jam est liberum & licitum cuicumque contra eamdem operari.* QUARTUM; *Princeps hanc legem pronunciavit; at videtur nunc de facto velle contrarium: ergo non est opus petere licentiam, ut lex illa violetur.*

Resolvitur prima.

An ratihabitio sufficiat ad valorem Sacramentalis absolutionis?

Respondeo ad primum esse omninò delicatam Confessionis materiam, nec posse præsentis absolutionis valorem pendere ab approbatione futura & contingente; nam sicut non potest sæcularis hodie audire confessiones aut missam celebrare intuitu Sacerdotalis ordinis, quē recepturus est cras, nec hodie uti fœminâ, intuitu matrimonii, quod est celebraturus cras sic nec suspensus audire confessiones potest intuitu licentiæ aut absolutionis futuræ.

Resolvitur secunda.

An præsens approbatio sufficiat?

Respondeo ad secundum illationem esse bonam, & absolutionem validam; imò & licitam, si Superioris illa voluntas, quæ ante absolutionem haberi supponitur, fuit prudenter prævisa. Quod si suspensus ille temerè incepisset audire confessionem, & tamen superveniens Prælatus tacitè approbaret, peccasset illa suâ temeritate, at posteà licitè & validè progrederetur. Considera tamen omnia verba minoris, *Prælatus videt & tolerat, Ergo approbat*, ad tollendas æquivocationes consultò posita. Ut credas te habere licentiam, non sufficit, quod temeritatem tuam Prælatus videat; videre enim non est approbare aut licentiam concedere; posset enim Prælatus videre suam legem violari, & ægrè ferre. Non sufficit quod videat, & de facto toleret, correcturus alibi, & aliàs; non enim tenetur ille semper & ubique stringere correctionis gladium, & legirupionem invadere. Omnia in Ordine ordinatè fiunt; & habet sua loca & sua tempora judicialis authoritas, nec ideò debes credere tibi consentire Prælatum, quod punitionem in tempus opportunius differat. Opus igitur est, ut Prælatus adnuat, ut approbet de facto; aut aliàs confessio erit invalida, & ipsa absolutio sacrilega. Ergo dicendum est hanc consequentiam, *Prælatus videt, & tolerat: Ergo approbat*, esse malam: bonam hanc, *Prælatus videt, tolerat, & approbat, Ergo ille licitè & validè pœnitentem absolvit.*

Notitia nec licentia, nec approbatio est.

An superioris tolerantia ad valorem absolutionis sufficiat?

Resolvitur tertia.

Respondeo ad tertium me in Moralis Theologiæ *nu.* 1117. hanc eamdem controversiam examinasse; adeòque nunc breviter dicere totum illum discursum esse bonum: quia cùm debeam judicare in favorem mei proximi quantum limites prudentiæ permittunt, hîc unum è duobus dicendum est; nimirùm, aut peccare Principem crimina transglutiendo, & permittendo; aut abstulisse omninò legem, nec posse transgressores argui: Cùm igitur illud prius sit contra authoritatem Principis, dicendum erit hoc posterius. Ut Resolutionem hanc bene intelligas, illum eumdem discursum, quem esse bonum asserui, recognoscamus. Major erat. *Populus violat talem legem.* Agit de Populo, de omnibus. Non proponit casum, in quo unus aut alter legem violet; sed casum, in quo passim illam singuli violent. Non enim ad abrogandam legem sufficit, quod unus, aut alter illam temerent, & frangant impunè. Erat minor. *Superior eam violari scit, punire legirupiones potest, & debet, nec tamen facit.* Requiritur in Superiori notitia: nisi enim violari legem sciat, sed potiùs illam ab omnibus observari supponat, non est censendus dispensare: nam dispensatio est actus voluntatis, quæ ad ignota non fertur. Sed nec sufficit notitia, sed requiritur etiam potentia, quoniam, si subditi legem violant, & illos superior coërcere non potest, non est censendus dispensare. Additur etiam illud, *& debet*; multa enim Superior potest licitè facere, etiam in correctionis materiâ, quæ non semper debet; nam aliquando prudenter pœna vel condonatur vel

Leges excidunt per contrarium usum.

Unde nascatur superioris voluntatis prudens interpretatio.

Quod pauci legem permutantur violare non sufficit. Nemo vult, quæ non scit.

Nemo vult, quæ impedire non potest.

Multa possunt differri.

vel differtur. Positis itaque his circumstantiis bene infertur illa consequentia, *Ergo dispensat*. Dico enim in casu Superiorem non velle, ut ampliùs populus illam legem observet; ergo illam abrogat; non enim tenetur subditus illâ lege, quâ illum obstringere Superior non vult. Probo antecedens. Nam Superior, si illam legem observari vellet, deberet transgressores punire, nam suppliciis & pœnis observantia legum manutenetur. Sed illos non punit: ergo. Patet consequentia. Qui enim potest & non vult media necessaria ad finem ponere, non velle finem consequi censendus est: ergo siquidem supplicia sunt media, ut leges manuteneãtur, & tamen illa potest, & non vult adhibere Superior, nolle manutenere legem censendus est. At nolle legem manutenere, est legem abrogare. Ergo in casu legem abrogare dicendus est.

Abrogatio legis implicita.

Quomodò manuteneãtur leges?

Non vult finē, qui media non vult.

Ad quartum dico, totum illum discursum frequentiùs esse bonum, non semper. Dico esse bonum; quoniam qui vult aliquid fieri, etiam vult dare omnia, sine quibus fieri non potest. At si sit res interdicta, inter alia necessaria etiam requiritur licentia: ergo. Dixi consultò non semper esse bonum; puto enim posse Superiorem velle quòd hoc omninò facias, nec tamen velle quòd id ipsum facias sine licentiâ; & tunc claudicaret discursus. Pono exemplum clarissimum ad mores Religiosorum. Denominantur in Capitulo qui debeant, parare ignem, rigare claustra, missam tali horâ celebrare, conciones habere, hospites comitari; qui sanè hæc omnia debent facere, non solùm ex Superiorum permissione, sed etiam ex præcepto expresso (pœnali ut plurimum) & punirentur, si intermitterent; & tamen quando debent egredi è choro, ut injunctæ obedientiæ satisfaciant, debent etiam licentiam petere. Ergo hæc propositio, *Superior vult hoc hodie fieri, quod heri interdixerat*, non semper infert hanc, *Ergo illud hodie possum facere sine licentiâ*, fortè enim Superior vult illud fieri à petentibus licentiam, & non ab aliis; fortè etiã & vult illud fieri à te, & vult quod ab eo licentiam petas. Considerandi igitur sũt mores Reipublicæ, in quâ vivitur, & juxta eos in hac materiâ judicandum.

Resolvitur quarta.

An ad satisfaciendum obligationi aliquãdo licentia petenda sit?

Quid juxta Cistertiensium mores dicendũ sit?

Potest & solet Prælatus velle, quod rem facias & simul licentiam petas.

Scio in Ratihabitionis materiâ esse singularem Crouseri sententiam, quam quia judicare non volo, nec an probabilis videatur dicere, volui tamen alienis verbis utens, qualis aliis fuerit visa proponere. Ausonius enim Noctinot in Summâ Dianæ, verbo Ratihabitio. num. 1. sic ait.

De Ratihabitione.

Est Regula Iuris, *Ratihabitionem retrotrahi, & mandato non esse dubium comparari*. Quam Crousers *in reg. D. Francisci cap. 7. lect.* 22. existimat procedere etiam in ratihabitione probabiliter præsumptâ à Confessario ad absolvenda reservata; ita quod, si aliqua non reservata absolvat potestate ordinariâ, vel aliter actuali, & aliquod reservatum ex probabiliter præsumptâ voluntate Superioris, antecedente posteà ratihabitione auferatur à pœnitente obligatio præsentandi se superiori: nec enim necesse est, talem obligationem tolli per ipsam absolutionem: quia absolvuntur venialia, absq; eo quod tollatur obligatio illa confitendi, quæ nulla est: imò id etiam accidit in confessione mortalium aliàs confessorum. Et cùm absolutio sacramentalis sit etiam actus judicialis, non ei repugnabit veritatem habere à futuro eventu, & validari posse videtur per ratihabitionem, sicut dicitur *Matth. 16. Quodcumque solveris erit solutum*. Nos verò hanc opinionem refutavimus *verb. Confessarius. nu. 6.* ubi docuimus, solùm sufficere ratihabitionem de præsenti, vel de præterito, minimè verò de futuro, quia hoc Sacramentum nullo modo pendere potest à futuro eventu, & si ab initio non fuit validum, non potest deinde valorem accipere. Accedit, quod Sacerdos non absolvit, nec absolvere potest nomine alterius hominis, sed immediatè nomine & auctoritate Dei: unde nemo potest illam ratam habere; quia ut dicitur *in reg. jur. 9. Ratum habere quis non potest, quod ipsius nomine non est gestum*. Illa autem Regula quam affert Crousers, procedit in ordine ad actus, qui licet à principio irriti, possunt posteà per Iuris fictionem revalidari, quales non sunt sacramentales, in quibus potiùs illa regula locum habet: *Quod ab initio non valet tractu temporis non convalescit*. Sic Coninck *de Sacr. disp. 8. dub. 4. à num. 34.* & Diana P. 6. T. 6. *resol.* 57.] Hucusque Ausonius.

An in Sacramentalibus habeant locum Iuris humana Regulæ?

Humanæ leges, quà tales non gubernant non subditos. Ergo Christus in Sacramentorũ institutione ab humanis legibus non dependit.

An ratihabitio in Sacram. poenitentiæ?

Iuris fictio quid possit?

SECTIO XIV.

POstremo igitur, quia plurimos audis argumentantes *à Majori ad minus, ab Æquali, à Simili, à Paritate rationis*, quantam vim hæ consequentiæ habeant in moralibus materiis, inquiris.

Respondeo primò argumentum, quod sumitur à majori ad minus, vix aliter habere vires, quàm si illud minus sit pars entitativa majoris; non enim sunt boni isti syllogismi. I. *Plus est absolvere à pœnâ æternâ, quàm à temporali; plus à peccatis,*

Argumentum à majori ad minus.

tis, quàm à pecuniis: At Confessarius potest reum à peccatis & æternâ pœnâ illis correspondente absolvere: ergo etiam à sententiâ judicis, à morte temporali, & restitutione faciendâ. II. *Plus est producere gratiam in animâ, quàm oculos in corpore: at sacramenta novæ legis producunt gratiam in animâ: ergo poterunt visum cæcis reddere.* III. *Plus est extrahere ex Purgatorio unam animam, quàm è carcere unũ hominem: missa extrahunt è purgatorio animas: ergo è carcere homines.* IV. *Miraculosior est transsubstantiatio eucharistica, quàm conversio plumbi in argentum, æris in aurum; at paucis verbis potest fieri illud prius; ergo & hoc posterius.* Constat igitur, quod non semper sit verum illud commune pronuntiatum, *Qui potest majus, potest & minus.*

Et aliquando valet: & hoc cũ limitationibus nonnullis.

Solet tamen esse verum, cùm minus pars majoris est; solet inquam; quia etiã hoc sensu potest esse falsum. Rem expono. Est tormentum bellicum viginti pyrii sulphuris libris oneratum, nec illud aliter exonerare potes, quàm explodendo: ergo adhibe chordam tormentariam succensam, & brevissimo tempore totum illud sulphur pyrium accendes. At quia ego indigeo media parte illius sulphuris, decem tantùm libras accende. An-ne poteris? Non-ne qui potest totum, potest & partem; qui potest majus, potest & minus? Potest quidem aliquando, non semper; nam qui totam domum diruere potest, non potest columnas immotis capitellis, nec muros immotis tectis & turribus supremis diruere: & sexcenta alia. Et veniendo ad moralia, Confessarius te ab omnibus peccatis absolvere potest, ab uno relictis reliquis non potest. Qui baptizat delere originalem culpam & characterem indere simul potest: at alterum seorsim non potest. Consultò, *qui baptizat* dixi; non enim est ipsi liberum in infante, quem baptizat, auferre labem originariam, & characterem vel gratiam non producere. Sed nec adulto, qui baptizatur, est liberum recipere gratiam & absolvi à peccatis, & tamen non recipere characterem. Sed hoc non tollit, quod aliquando (nempe, quando Sacramentum cum fictione recipit) characterem sine gratia recipiat, propter obicem actualem, qui dicitur *fictio*. Nam ipsi liberum est ponere obicem: at verò, quod posito obice utrumque (characterem & gratiam) & non posito obice alterum (vel solum characterem, vel solam gratiam) recipiat, non est in recipientis voluntate, vel potestate.

Absolvi ab uno peccato, & non ab alio nemo potest.

An, quando, & quomodò possint character, & gratia in baptismi Sacramẽto separari?

De fictione.

Argumenta à simili, à paritate rationis, ab æquali, à fortiori, non habent locum in materia gratiæ, qualis est Eleemosyna, Donatio, Concessio; non in rigorosis, quæ pendet à mera Superioris voluntate. Quod dilucidare volo doctissimis Antonii Naldi verbis, qui *Quæstionibus practicis verb. Casus. nu.* 3. sic ait. *Casuum reservatio, cùm habeat quandam rationem pœnæ, quæ est odiosa restringi debet; unde in hac materia non spectatur paritas rationis sicut nec in pœnis: reservatio enim magis pendet ex voluntate, quàm ex ratione ipsius reservantis: sic lex pœnalis non tam pendet ex ratione, quàm ex voluntate legislatoris. Non igitur admittitur in hac materia argumentum à simili, ab æquipollentibus, à majori &c. non enim sequitur [Legens librum hereticum est excommunicatus; ergo & audiẽs concionantem hæreticum, quod est periculosius.]*

Ubi paritas locũ habeat, & non habeat.

An in casuum reservatione?

An, qui legit, an qui audit hæreticum sit excommunicatus?

Hinc patet non discurrere bene Ioannem de la Cruz *De statu Religionis libro 1. cap. 3. §. Tertio. Not. mihi. pag.* 21. qui in pœnalibus odiosisque admittit rationis paritatem, contra doctiores omnes, & præcipuè contra Salas, Portel, Ioannem Valerium, Bonacinam, Sayrum, Suarium, Dianam, quos sequor *Commentarii in Regulam S. Benedicti num.* 550. *& in Theologia Moralis Tractatu proœmiali, cap.* 8. *Reg. IV. & sæpe alibi.* Hinc etiam patet non discurrere bene aliquos Benedictinos, qui cùm ex unâ parte videant, in professione nostrâ solam obedientiam promitti, & ex alterâ nos teneri & paupertate & castitate, dicunt hinc obligationem oriri, quòd qui promittit majus, etiam minus promittere censeatur. Dico illos non bene discurrere: quoniam hic syllogismus, [*Qui vovet Deo majus & difficilius, censetur etiam vovere & facilius & minus; at gravius majus & difficilius est obedire, quàm carere dominio, aut uxore: ergo, qui promisit Deo obedientiam, censendus est etiam Deo promisisse paupertatem & castitatem*] multis defectibus laborat.

An Benedictini teneantur servare paupertatem, & castitatem?

An, quia qui promisit Deo majus, minus etiam promisisse censẽdus sit?

Et quidem tametsi à meis Magistris aliter semper doctus fuerim, dico minorem esse falsam; non enim videtur valde difficile obedire viro prudenti; nec videntur obligare præcepta hominis delirantis; adeoque non videtur obedientiæ votum esse tam difficile, quàm pingitur. De voto paupertatis nihil dico: non enim durum illud reputant nihil habentes & omnia possidentes; quid enim ego curo, an dominium spectet ad me, an ad communitatem, an ad fundatorem, an ad Principem, an ad Pontificem, an ad Christum, si nihil mihi deest, & rebus illis quæ dicuntur

An obedientiæ votum sit difficile?

An votum paupertatis?

cuntur

cuntur non meæ, eodem utor modo, ac si essent propriæ? Porrò paupertas vitæ monasticæ instituendæ valde est necessaria, non valde difficilis; nam experientia docet majores pati difficultates, qui habent multas divitias, imò qui paucas, quā qui nullas. Tota igitur difficultas ad castitatis observantiam spectat; nec hæc dicenda obedientiâ facilior, cùm videamus ob istam solam causam plerosque apostatas à suis monasteriis egressos, qui perseverassent omninò, si licuisset in ipsis mulierum contubernio frui.

An castitatis?

Argumentum, quod nimium probat, nihil probat.

Sed ponamus esse veram minorem, adhuc consequentia non tenet, quoniam major est falsa; vel alias dicam Benedictinum vovisse Deo jejunia, missarum auditiones, psalterii quotidianam lectionem & sexcenta alia, quæ faciliùs observari possent, quàm tres substantiales virtutes, & sunt minoris momenti; horum enim omnium obligatio posset eodem ratiocinio suaderi; nam si censetur vovere facilius & minus, qui volet difficilius & majus; & ponitur lectio rosarii quotidiana (idem dici potest de aliis) esse facilior & minor devotâ obedientiæ virtute; sequetur necessariò eum, qui vovit solennē obedientiam, etiam vovisse rosarii lectionem quotidianam. &c.

Cur Benedictini ad tria vota teneantur?

Dico igitur hanc rationem esse fragilem, & tamen Benedictinos tribus votis teneri; quia fecerunt professionem solennem & hæc quibuscumque verbis exponatur, tria vota substantialia complectitur.

Prodiit Summa Diana sub nomine Ausonii Noctinot, qui sublata Anagrāmatis confusione Antonius Cotonius in aliis editionibus fuit.

Hanc doctrinam summè veram credidit Ausonius Noctinot, qui *in summâ Diana verb. Lex. n.* 47. sic ait. [Inter alias juris regulas circa legum interpretationes, solennis est illa, *Quod gratiæ sint amplianda & odia restringenda*. Vnde in legibus pœnalibus non fit extensio de casu in casum non expressum propter paritatem rationis, imò nec si in hoc vigeat major ratio. Ita Portellius *add. ad dub. Reg. V. lex. nu.* 13. & alii. Ex quo principio multi casus decidendi sunt. ET PRIMÒ ante Bullam Gregorii XV. non erat denunciandus Confessarius sollicitās in confessione puerorum: quia præcedentes Bullæ latæ erant contra sollicitantes fœminas. SECVNDÒ Clericus abutens fœminâ, aut bestialitatem committens, non incurrit pœnas Pii V. contra Clericos Sodomitas, quia non est propriè sodomita. Ita Barbosa *collect. tom. 2. libr. 5. tit.* 31. *c.*40. *n.*10. TERTIÒ fœmina fœcularis nubens religioso professo non incurrit excommunicationem latam. *in Clem. un. de consang. & affin.* contra moniales professas nubentes, & illas in vxores ducentes, & professos matrimonium ineuntes. Ita Cajetanus *in summ. v. excommunicatio, cap.*47. QVARTÒ, docet Sanchez *sum. tom. 1. libr. 4. cap. 4. n. 3.* cogentes viros Religionem ingredi, non incurrere excommunicationem Tridentini *sess.*25.*cap.* 8. contra cogentes fœminas ingredi monasteria. QVINTÒ, Religiosus ministrans Baptismum vel Pœnitentiam sine licentiâ Parrochi, non incurrit pœnas *Clem. 1. de privilegiis*; latas contra Religiosos ministrantes Eucharistiam, Matrimonium & Extremam Vnctionem. Ita Glossa *in Clem. de decim.* asserit constitutionem, quâ punitur Religiosus fraudans decimas Ecclesiæ, non extendi ad Clericos fœculares idem facientes. SEXTÒ, Excommunicationem Gregorii XIII. contra ingredientes in monasteria Monialium prætextu licentiarum, non incurrunt ingredientes sine prætextu licentiæ. Ita Suarez *de cens. disp.*22.*sect.*6. *num.* 11. & Diana *P. 1. T.* 10. *Res.* 26. & *P.*2. *T.*17. *Res.*66. SEPTIMÒ, lex imponens pœnam privationis vocis intelligenda est tantùm de activâ, quæ est propriè & principaliter vox, nam passiva non est vera vox. Ita Palaus *tom. 2. tract.* 13. *disp. 6. punct. 6. nu.* 15. contra Lessium *lib.* 2. *cap.*34. *dub.*29. *num.* 105. Ita Diana *P.*5.*T.*13.*Res.*91. OCTAVÒ *cap. ad hæc, de Iudæis*, in quo prohibetur Christianis famulari & nutrire Iudæos. &c. non est extendondum ad Saracenos & paganos. Ità Hurtadus *in 2. 2. disp.*76. *sect.*3. *n.* 81. contra Suarez *de fide disp.* 18. *sect.* 6. *num.*6. & Diana *P.* 5. *tract.* 13. *Resol.* 11. *§. Notandum est*. NONÒ, lex quæ interpretari potest de obligatione veniali, non est extendenda ad mortalem, ut supra diximus.] Hæc ille; in quibus addere poteris, duas illas generosas Viragines, quæ, ut Neographa celebrant, se Parisiis ad duellum provocarunt, & fortissimè pugnaverunt, non incurrisse excommunicationes contra duellantes à Summis Pontificibus fulminatas, nam hæ sunt latæ contra viros.

Paritas rationis non habet locum in pœnalibus: & præcipuè in sollicitantibus pueros:

abutentibus fœmina:

in fœmina, quæ nubit Religioso:

cogentibus virū ad religionem:

Religiosis baptizantibus, & audientibus confessiones:

ingredientibus monasteria sine licentia:

privatione vocis passiva:

famulis Saracenorum:

& legum interpretatione.

An fœminæ in duello pugnantes incidant in excommunicationem?

Hanc etiam doctrinam videtur habuisse præ oculis Clarissimus Vir Arnoldus Rath, qui nos docet consequentias *à fortiori*, in odiosis omninò negandas, & in favorabilibus posse. In conclusionibus editis & propugnatis Ingolstadii 19. Ianuar. anno 1630. num. 14. sic inquit. [Pariter ex eisdem juribus simul & tacitâ concedentis voluntate non improbabiliter negatur Principem concessâ facultate majores feras persequendi, (vulgò dal hoche roth unnd Schwartz, oder grobe VVildtpradt) etiam facultatem minores feras, puta vulpes, lepores, & similes in-

An Princeps, qui licentiam Petro majores feras occidendi concessit, minores etiam occidendi licentiā concessisse censendus sit?

insectandi (vulgò, das lein oder nider VVildtpradt) concessisse præsumi.] Et quidem præsto est argumentum à majori ad minus, quoniam majores feras insectandi licentia rarò & paucissimis concedi solet, cùm tamen pluribus & faciliùs venatio altera permitti soleat: præsto etiã est illud axioma, *Favores sunt ampliandi*, & tamen Arnoldus Rath consequentiam probabiliter negat.

SECTIO XV.

De Idemtitate rationis.

SED quia argumenta quæ sumuntur à *paritate rationis*, sunt similia illis, quæ ab *identitate rationis* deducuntur, doceri vis, quantam etiam ista virtutem habeant.

Explicatur quid illa sit? & quo modo debeamus argumentari?

Et respondeo multa in rationis idemtitate requiri; quæ non in omnibus syllogismis, qui ab idemtitate rationis processisse dicuntur, solent reperiri. Dico igitur tunc argumentum idemtitate rationis fundari, cùm rationem ipsam, quâ una propositio particularis est probata & cõcessa, supponens alteram particularem probaturus; ab illâ particulari procedit. Pono exemplum. Dixeras, *Omnis homo est risibilis, Petrus est homo, ergo Petrus est risibilis*. Et ego assumo, *Petrus est risibilis; ergo Christus est risibilis*. Addoq; consequentiam, tametsi à particulari illatam, esse veram; & hoc probari ab idemtitate rationis. Nam tota ratio, ob quam Petrus est risibilis, in eo sita est, quod ipse sit homo, & omnis homo sit risibilis; at hæc eadem ratio habet locum in Christo, qui similiter homo est, ergo Christus etiam est risibilis.

An Christus risibilis sit?

Deducitur respondens ad absurdum.

Argumentatio igitur huiuscemodi, si idemtitas rationis non solũ dicitur, sed est; est efficacissima; at facilior & fortior evaderet, si intermisso illo particulari à quo deducitur, universalis propositio potiùs assumeretur, ut si in casu proposito, concedens illud prius consequens, *Ergo Petrus est risibilis*, invadereris à dicente, *Omnis homo est risibilis, Christus est homo, Ergo Christus est risibilis*. Fatear tamen, non esse malam nec inusitatam formam, cùm ab absurdo inferendo per idemtitatem rationis consequentiam concessam impugnamus. Et pono exemplum in argumento, habito Romæ in Comitiis Generalibus Societatis, quod summo exceptum plausu & applausu, etiam in Germaniâ resumitur. Asserebat propugnans Hominem in Angelum converti posse, quia Deus poterat quodlibet in quodlibet sine ullâ limitatione convertere. Et argumentator assumpsit. *Si potest Deus Hominem in Angelum, & universaliter loquendo, quodlibet in quodlibet convertere (id enim asseris) etiam Te poterit in quadragesimam convertere: & haberemus toto anno præsentem quadragesimam, quæ nobis interdiceret cibos & ipsa comederet*. Consequentia est legitima, utpote rationis idemtitate fundata, & tamen absurdissimum consequens. Probantur omnia, Quia dicitur Deus quodlibet ens in quodlibet posse convertere; & tamen quadragesima est aliquid.

An detur potentia obedientialis? An possit Deus quodlibet in quodlibet convertere?

Axioma illud universale, nec relationes, nec moralitates attingit.

Hinc patet, quî debeat intelligi illud Axioma, *Argumentum quod nimium probat, nihil probat*; non enim est inefficax ratio, quæ plus probat, quàm petitur; sed illa, quæ eadem vi, quam probat, quod petitur, etiam probat aliquod absurdum, quod non petitur: ratio enim, quæ absurda etiam probat, non supponit vera, nam è veris non possunt sequi absurda & falsa. Vt rem intelligas præsentem syllogismum considera. *Omnis platanus est homo, Omnis homo est arbos, Ergo omnis platanus est arbos*; & dico consequens hoc argumento non suaderi; quia argumentum quod nimium probat, nihil probat; & hoc nimium probat. Quoniam, si nihil est in præcedenti syllogismo, quod culpari queat, etiam nihil omninò erit in isto. *Omnis Platanus est homo; Homo, si sanus sit, equitat, loquitur, comedit carnes; Ergo omnis Platanus si sana sit, equitat, loquitur & comedit carnes*; quod est absurdum, & contra communem experientiam.

An nimium probare, sit nihil probare?

Non semper argumentũ, quod plus probat, quàm debet nihil probat.

Ex falsis verũ aliquandò colligitur.

Dixi argumentum, quod in rationis idemtitate fundatur esse efficacissimum. Et statim inquiris, An in materia gratiæ locum habeat?

Quid in materia gratiæ dubium sit?

Videretur quod non: quoniam iste discursus non est bonus. [Rex Ioanni, quia fideliter illi triennio militavit, mille donavit aureos: At ego illi etiam triennio fideliter militavi. Ergo & mihi mille aureos donasse etiam censendus est.] Hunc autem discursum procedere ab idemtitate rationis, sic suadetur. Quia ratio, ob quam Rex donavit Ioanni illos mille aureos, est quia triennio fideliter militavit, & non jam similis, sed eadem ratio in me invenitur. Hoc argumento victi aliqui negant in gratiis locum rationis idemtitatem posse habere.

Resolutio practica.

Ego respondeo primò practicè, illam consequentiam non esse bonam. Et in hoc universi conveniunt. Vnde, si hoc argumentum ab idemtitate procedit, assero in materia gratiæ argumenta deduci ab idemtitate non posse.

Res-

Resolutio speculativa.

Respondeo secundò speculativè explicando rationem, ob quam illa consequentia non teneat. Dico enim in illo discursu non jam identitatem rationis, sed diversitatem rationis inveniri: nam, ut in Epistola ad Volusianum ait S. Augustinus, *in talibus tota ratio facti est potentia* (voluntas) *facientis*. Vide Ægidium Colum. *pag.* 128. *b.* At Rex mille aureos donare Ioanni voluit, mihi noluit. Ergo non datur rationis identitas, sed disparitas, & manifesta diversitas.

Cur res donentur? cur gratia fiant?

SECTIO XVI.

An à superiori ad inferiora legitimus discursus procedat?

Quæris, *An ex genere ad speciem, ab specie ad individuum valeat argumentatio?* Respondeo à minùs universalibus ad magis universalia valere consequentias, si positiones sint affirmativæ; ab universalibus ad minùs universalia, si negativæ: & hoc esse tam clarum ut in dubium reduci non possit. Hæ enim sunt bonæ consequentiæ, *Petrus est homo, ergo est animal; est animal ergo substantia;* istæ malæ, *Lapis est substantia, ergo & animal; Equus est animal, ergo & homo.* Et ut exemplum ponam in negativis; dico has consequentias esse malas, *Non est Petrus ergo nec homo: Non est homo: ergo nec animal: Non est animal: ergo nec substantia;* bonas has, *Non est substantia, ergo nec animal; non est animal: ergo nec equus.*

An ab inferioribus ad superiora?

An indefinita æquivaleant universalibus?

Sed quia ex indiffinita propositione argumentantur plurimi, postulas, *An, qui indiffinitè aliquam rem in communi concedit, censendus sit omnes species concessisse?* hoc est, An iste discursus sit bonus, *Mihi est concessum jus venandi verbis universalibus & indiffinitis; ergo potero quascumq; feras, magnas, parvas, laqueo, sclopeto, aut quocumque alio modo insequi & venari.* Respondeo, verba sæpe significare minus quàm sonāt, sæpe etiam plus; quoniā à circumstantiis consignificantibus significationis extensionem aut etiam limitationem participant. Quod si illa significent quantùm sonent dicendum omninò est, consequentiam illatam esse bonam, & illi cui conceditur id quod assumitur, etiam omne illud concedi quod infertur.

An verba significent semper quantum sonant?

An non aliquando plus, aut minus?

Circumstantia adjacentes consignificant

Considerare semper debet qui in similibus casibus consulitur illam Regulam LXXXI. Canonici Iuris in 6. à Bonifacio VIII. latam, videlicet, *In generali concessione non veniunt ea, quæ quis non esset verisimiliter in specie concessurus.*

Hanc doctrinam concedunt universi; & specialiter citatus Rath sic inquit: *Conceditur Petro ut possit venari, & nulla limitatio exprimitur? ergo potest quascumque feras, majores & minores?* Et dubio sic proposito respondet dicens: *Non repugnamus, quin ex simplici generali, ac indefinita venationis concessione, tam minorum quàm majorum ferarum indagatio indulta videatur:* tum quod gratia Principis amplam interpretationem recipiat. l. 3. ff. de constit. pecun. *tum quod & aliàs dictum in genere ad singulas species referatur.* l. 1. §. generaliter. ff. de legat. præst. l. 1. § hæc verba. ff. quę in fraud. creditor.

Cùm igitur designatio unius speciei, tametsi nobilissimæ, videri possit generis limitatio, tenendum est, aliud esse rem genericè concedi, aliud concedi speciem nobiliorem; & tamen esset idem, si à nobiliore ad ignobilius subsisteret argumentatio. Et ne aliunde exempla desumamus; Si aliud est dicere, *Concedo tibi licentiam capiendi quascumque feras*, aliud & omninò diversum, *Concedo tibi capiendi magnas feras*; tenendum iterum est; non posse parvas capere, qui potest magnas, nec valere semper argumentum à majori ad minus, ut paulò ante dicebamus, & ostendebamus.

An à specie nobiliori ad ignobiliores valeat argumentatio?

A toto ad partē sæpè: à majori ad minus non valet in moralibus argumentatio.

SECTIO XVII.

De retractatione opinionum.

Doceri vis, *An quando unus Author duas sententias habet diversis omninò temporibus, videatur priorem, cùm statuit secundam, retractare? An si retractet, putanda sit melior posterior?*

Respondeo esse res totaliter diversas, inconsequentiam, retractationemque; illa enim accidit ob memoriæ defectum, hæc ob diligentiorem considerationem & maturius examen. Porrò, si aliquis author duas oppositas in diversis locis teneat & edoceat sententias, nec prioris mentionem faciat, cùm posteriorem tradit, dicendus est nihil in re dubia firmiter tenuisse aut docuisse, sed hæsitasse, & jam unam, jam alteram partem tenuisse.

Discrimen inter retractationem & inconsequentiam.

Sed quid, si priorem sententiam in loco posteriore retractet? Videndum, an ipsa retractatio sit libera: solent enim authores jam coacti, jam liberi sententias priores retractare. Coacti quidem, cùm obstricti Superiorum mandato, ne difficultates habeant, & tunc videntur non mutare mentem, sed labium; quia ipsis ad quietē expedit, & malunt ad alienam mentem loqui, quàm ad alienam voluntatem vexari. Quam ob rem retractationes omnes factas alieno imperio, non judico prioribus opinionibus præjudicare; sed tantam habere authoritatem, quanta infallibilitas sit imperantis; ipsæ enim authoritatem non à retractante, sed ab imperante desumunt. Hinc est maximi esse ponderis correctiones & retractationes factas ex Ecclesiæ mādato; parvi aut nullius factas imperio Provincialis Abbatis-ve, si ipsi docti non sint sed velint impetitando Do-

Aliàs opiniones liberè: aliàs ex Superiorū mandato retractantur.

Quanta sit authoritatis retractatio ab Ecclesia præcepta?

ctoribus, doctiores, ſi non eſſe, videri.

Quanti liberè facta?

Quid autem, ſi liber & ſpontaneus ſola ratione ductus Scriptor alteret priorem ſententiam. Et, ut in ſingulari loquar. Cùm doctiſſimè & humillimè Auguſtinus libros ſcripſerit retractationum, inquiritur, *An neceſſariò retractationi ſtandum tanquam vera ſententia?* Reſpondeo, hominum eſſe errare, poſſe-que Doctorem errare, cùm ſcribit; & aſſequi veritatem cùm retractat; poſse contrà, periodum bene ſcriptam, infeliciter & periculosè retractare. Nam Hieronymus multa tranſtulit bene, quæ acceptavit Eccleſia; & aliquos tractavit locos, & Eccleſia has eaſdem retractationes non admittendo condemnavit aut ſaltem omitti poſſe declaravit. Lorca *tractatu de locis Catholicis diſput.7.num.13.* agens de ſecunda tranſlatione ſic inquit. [Si in aliquo loco diſſentit à priori tranſlatione, ita ut diverſus ſenſus aut ſententia ſit, abſque dubio in poſteriori loco defecit, & quod primo loco tranſtulit verè tranſlatum eſt, & ut verum conſervavit illud Eccleſia.] Auguſtini Retractationes legi, & puto in ipſis adhuc retractaturum fuiſse aliquas, ſi ipſas ipſe reſcriberet aut recognoſceret. Et ut alios omittam S.Thomas ſoli rationi inſiſtens ſtatuit poſſe Summum Pontificem in voto ſolenni diſpenſare; poſteà incidit in Caput, *Cùm ad Monaſterium*, & legens ibi, *Quod abdicatio proprietatis, ſicut & cuſtodia Caſtitatis ideò eſt annexa regulæ monachali, ut contra eam nec Summus Pontifex poſſit licentiam indulgere*; non aſſequutus textus animam, priorem retractavit ſententiam; ſtatuitq; voti ſolennis perennitatem eſſe de jure divino, nec poſſe Pontificem diſpenſare; debereque dici votum ſolenne & ſimplex diſtingui ſpecie, adeòque in confeſſione debere ſolennitatis circumſtantiam exponi. At nos omnia aliter docti, ejuſdem eſſe infimæ ſpeciei votum ſolenne & ſimplex dicimus, & ſolennitatem eſſe voti accidens, ut etiam cujuſcumque contractus qui vocatur ſolennis. Nec contrarium in Capite *cùm ad Monaſterium* aſſeritur; illam enim periodum bifariam cum noſtra ſententia conciliamus: primò dicentes tantam eſſe votorum ſolennium & ſtatus Religioſi connexionem, ut fieri non poſſit ut in voto aliquo aut aliquibus Pontifex diſpenſet & tamen qui cum diſpenſatur, permaneat Religioſus. Secundò notantes non poſſe Pontificem in votis concedere diſpenſationem ſine cauſa, at occurrente gravi poſſe. Textus prima expoſitio communis eſt, at ſecunda incepit audiri in Rota & applauſum mereri poſt P. Valentinum, qui optimè ſcripſit de paupertate non excludente jus teſtandi & retinendi dominium.

An ſtandum ſit Retractationibus D. Hieronymi?

An retractationibus D. Auguſtini?

An retractationibus D. Thomæ?

An poſſit Summus Pontifex in voto ſolenni diſpenſare?

An votum ſimplex, & ſolenne diſtinguantur ſpecie?

Solennitas eſt contractuũ accidens.

In ſenſu compoſito non poteſt Pontifex in voto ſolenni diſpenſare.

An ſine gravi cauſa?

Hinc eſt, quod liberè dicamus D.Thomam habuiſſe noſtrám ſententiam, ſed illam poſteà retractaſſe; addamuſque ſtandum primæ reſolutioni, & retractationem rejiciendam.

SECTIO XVIII.

De librorum expurgatione, & correctione.

Eſt valde facilis hac rerum tempeſtate Reſpublica in libris interdicendis & expurgandis, & quia multi hanc diligentiam ægrè ferunt, putantque Authoribus Catholiciſſimis præjudicari, inquiris, An hæc conſequentia ſit bona. *Toſtatus non habet authoritatem, eſt enim author, in quo multa Inquiſitio correxit?*

Correctio aliis ſententiis addit authoritatem.

Et reſpondeo poſt correctionem dati doctrinam deletam, & doctrinam permiſſam; hanc habituram majorem authoritatem quàm anteà; non enim illam intactã correctores relinquerent, ſi dignam correctione putarent. In Toſtato igitur omnia, quæ non ſunt ab Inquiſitione correcta, habent Toſtati & S. Tribunalis authoritatem; illa quæ ſunt correcta habent vim duarum oppoſitarum opinionum; quarum deleta, ſit Toſtati; addita, ſit Inquiſitorum; & illa habebit tantam authoritatem, quantam illi Author dare poſſit; hæc quantam Inquiſitores; & ubi iſti ſint doctiſſimi, maximam ſed qualeſcumque ipſi ſemper opinio correcta in locis ſancti illi tribunali ſubditis eſſet in foro exteriore improbabilis & indefenſabilis, & omninò puniendus, qui contra ibi doceret aut ſcriberet. Conſultò dixi *ibi*, nam tribunalium privatorum ſententiæ, ſicut & Vniverſitatum definitiones *mare*, ut eſt in adagio; *non tranſeunt*; correctiones librorum, ubi non agitur de rebus Fidei, ſe attemperant locis, temporibus, & perſonis: & quia doctrina, quæ in uno loco eſſe nociva, in alio nocere non poteſt & qua una natio abuteretur, alteri non præjudicarit; hinc ſit librorum correctiones eſſe interdum diverſas, & libros in Sicilia interdictos paſſim legi & admitti in Hiſpania.

Opiniones, quæ in uno loco interdicta, in alio interdum permittuntur.

Cæterùm ſi contigeretur, aut damnaretur aliqua ſententia Abulenſis ab Eccleſia Catholica, tunc ſtandum omninò correctioni eſſet, nec correcta remaneret probabilis, nec quę poſſet in foro interiori haberi, ſi declararetur hæretica.

Aliud damnari.

Non puto tamen vel ſic Authori aliquid derogatum iri; nam in rebus dubiis fortunæ eſt veritatem attingere, virtutis al-

Neutrum Authoris opinioni præjudicat, ſi non ſit pertinax.

alterutram partem sapienter & acutè tueri; & multa habet Augustinus, multa Hieronymus, quæ jam vel Canonibus dissonant, vel nobis non placent, nec ideò minoris ipsi fiunt; summo enim se præditum ingenio probat, qui potuit consequenter errare. Non ignorabat hoc Ausonius Noctinot Theologus Siculus, qui summam Antonini Diana edidit, & ut Authorem Opusque commendaret, sincerè sic Lectori præloquitur. *Plerisque incommodum erat eamdem quæstionem pluries repeti, quod tamen Authori necessarium fuerat, ut si qua opinio in priori parte excusa oppugnata fuisset, in posteriore confirmaret; aliquis novis augeret inventis; in aliis judicium priùs suspensum, determinaret: in aliis demum modificaret, vel supervenientibus* (nota bene) *Sacra Congregationis Oraculis revocaret. Commune est hoc omnibus* (hoc etiam connotari volo) *harum doctrinarum Scriptoribus suas lucubrationes non simul & eodem tempore in lucem edentibus, non solùm ob ea, quæ à Veritatis interpretibus manant in dies responsa, quibus cervicem flectere necesse est; sed ob temporum etiam aliorum-ve accidentium vicissitudinem nostrique flexibilitatem ingenii*, [cur homo esset, ubi materia est certa adamantinus; ubi dubia, pertinax: constans, ubi merè probabilis: nisi fortè alterutrum operandi & sentiendi constans & perpetua voluntas, quæ libertas hucusque debeat (cur non?) moralis constantia nuncupari?] *quæ nos pro diversa temporum statu rapiunt in diversa.*

Propter declarationes Cardinalium, Diana & alii etiā Authores non pauca in suis libris mutarūt.

Conclusio.

VIdisti commune esse, aut omnibus, aut fere, scribere, quæ ab aliis corrigantur, nec ideò minoris faciendos; nam & Apostolus aliquid correxit in Petro, etiam in Barnabâ; multa carpsit in Hieronymi scriptis Augustinus; & in multis jam alter, jam uterque sanctissimis & doctissimis Christianis displicet; nec ideò, cùm deseruntur aut impugnantur, aut civiliùs in veram inviti obtorquentur sententiam, vel minimum eorum æstimationi & authoritati detrahitur: sumus enim homines, non Angeli; & hominibus debemus credere tanquam hominibus, qui & errare potuerunt, imò & fallere; tametsi illud priùs de bonis Scriptoribus credi ita debet, ut non tamen fefellisse dicantur.

Differunt inter se in sententiis etiam homines sancti.

Quid si essent Angeli? Cur & ipsi aliis Angelis, aut etiam Hominibus displicere non possent? Viginti aut plurium dierum disputatio illa fuit, in qua de Persidis, Chaldææ & Iudææ moribus & regimine actum, quam Michael tandem aliquando composuit; & tamen habita fuit inter Angelos.

Interdum etiā Angeli.

Daniel. 10, 13.

Ergo, siquidem ob oculos posuimus posse duos Magnos Authores in suis sententiis dissentire, imò opiniones inter se adversas mutuò carpere, quin eorum honori aut authoritati derogetur. *An saltem ipsissimet Opinionibus, aut Magnorum Virorum consensus addat certitudinem, aut condemnatio auferat probabilitatem;* videamus.

Alia quæstio proponitur.

SECTIO XIX.

DVæ res, non quidem formaliter, ut vulgò creditur, sed objectivè diversæ sunt assensus & dissensus, & tamē opiniones diversimodè afficiūt; adeòque in quæstione presēti agā de positionibus illustriū hominū approbatione suffultis; in sequenti de Assertis reprobatis. Quæritur ergo, quanti roboris sint hæ consequentiæ. I. *Hæc sententia est Augustini, ergo est omninò vera.* II. *Hæc est Gregorii, ergo debet admitti.* III. *Sic habet Hieronymus, ergo oportet subscribere.* IV. *Hoc docet D. Bernardus, ergo debemus discere.* V. *Id sensit D. Thomas, ergo & assentiri debemus.*

An assensus & dissensus realiter, an tantū objectivè distinguantur?

Quanti facienda sit Patrum authoritas?

VIRES primæ & secundæ consequentiæ senserat meus Bernardus, & dum à Carnotensibus vitâ D. Gregorii calamus D. Augustini torqueretur [hoc est, unico exemplo ex actibus D. Gregorii, & una periodo ex Operibus S. Augustini desumpta.] mira se urbanitate & facilitate expedivit, & qui in similibus procedere debeamus nos docuit. *Postulatis*, ait, lib. de præcept. *absolvi vobis, cur Beatus Gregorius nescio quem Venantium, habitum Monachalem, quem piè susceperat, impieque rejecerat, non solum resumere non coegit, sed etiam omnem legitur indulsisse communionem Apostata perduranti: vel S. Augustinus conjugii legi votum quodāmodò subjiciat continentia, ita ut in libro de Virginitate asserere videatur, nec cælibis quidē vita propositū copula posse præscribere conjugali, quominùs indissolubile maneat etiam quod à continētibus, fallente diabolo, fracto sanctitatis voto, initum fuerat matrimonium.* Et quidem facillimo se potuit negotio Bernardus ab hac difficultate expedire; asserendo Religiosorum vota D. Augustini, aut etiam D. Gregorii temporibus fuisse simplicia: & ideò impedire potuisse, non tamen matrimonium dirimere: addendoque Venantium fuisse merè novitium, ideòque voto obstrictum ad tempus, more Veterum. Novitios enim debere obstringi voto constat ex Regula Divi Bene-

Modus optimus respondēdi Authoritatibus.

Aliud est personam Scriptoris contemnere: & aliud non admittere ejus authoritatem.

An Religiosorum vota olim fuerint solennia?

An olim Novitii vota emiserint?

nedicti; & hoc votum fuisse olim in praxi, constat ex diversis Authoribus, quos in Commentario meo adlego, & à paucis annis exolevisse constat ex Cesario, *Dialog. lib. 1. cap. 15.* qui vixit scripsitque sub annum 1222. Quod si Venantius professus fuerit, assero votis illum simplicibus, ritu veteri obstrictum, potuisse absolvi.

An Papa possit in votis dispensare?

Quod si solenniter professus, Gregorium fuisse Summum Pontificem, & hunc posse vota etiam solennia dissolvere cum bono publico aut etiam privato judicet expedire. At Bernardus noluit se his difficultatibus, tametsi clarissimis & probabilissimis implicare, sed faciliorẽ ingrediens viam, sic ait. *Ad hac nihil ad præsens certius breviusque respondendum occurrit, nisi quod ita Sancti Antistites sapuerunt; rectène, ipsi viderint*; quod & hodie breviùs omninò diceret, si usus Academico Lexico responderet, *Transeat Gregorius, Transeat Augustinus.*

An possit dici transeant Patres?

Sed ne aliquis idem esse non sequi hos Patres, & contemnere, eorumdem rejecit sententias, personas propugnavit & dixit, *Ego in sensibus actibusque Illustrium Patrum cautus profectò sum omninò non aliud æstimare, quàm quod B. Apostolo teste, quæritur jam inter dispensatores, ut videlicet fidelis quis inveniatur. Certus sum enim, sive in suo abundaverint sensu, sive in Dei spiritu* (nota hoc) *sicut & in cæteris, ita & in his ambos exstitisse fideles; illum in dispensando, quod præ manibus erat; istum in scribendo quod senserat.* Vbi vides, an illos Dei spiritu duce processerint Bernardum dubitare, nec tamen dubitare an illis subscribere debeat, certus enim erat se non debere necessariò subscribere, nisi illi, quem certò sciret non errasse.

Nota bene. Semper ita de Patribus loqui debemus, ut eos lingua, & calamo censeamur venerari.

An subscribere resolutioni dubia debeas?

Tertiam consequentiam negavit semper Augustinus. Verba *ex Epist. 3. tom. 2.* dabimus posteà, nunc unam periodum *ex Epist. 19.* in qua Hieronymum suum sic affatur. *Nec te, mi Frater, sentire aliquid aliter existimo; prorsus inquam non te arbitror sic legi tuos libros velle, tanquam Prophetarum vel Apostolorum; de quorum scriptis, quod omni errore careant, dubitare nefarium est.*

D. Augustini votum.

Quartam Quintamque negabunt aliqui, etiam utriusque Doctoris devotissimi. Iacobus Merlo Horstius viginti integros annos in restituendo, & illustrando S. Bernardo impendit, & tamen illum in Conceptionis materiâ opinione duriore gravat, & deserit; cum tamen verum sit Virginem sine peccato conceptam, Bernardumque nec docuisse, nec sensisse contrarium, ut optimè ostendit meus Manriquus *in Annalibus Cisterciensibus ad Annum 1136. cap. 4.* Et Alfonsus de Mendoza profitetur Angelici Doctoris scholam, ait tamen *illi non ita inhærebo, ut si quando radius veritatis affulgeat aliunde, non debeam post eam liberè & expeditè currere.*

Sincera aliorum erga Patres devotio.

An Virgo fuerit sine labe concepta?

An oppositum doceat S. Bernardus?

An possimus S. Thomam deserere?

Negaret omnes quinque consequentias præmissas & examinatas Augustinus, si hodie viveret; *Epistola* enim *illa 3. tom. 2.* agens de Ambrosio, Hieronymo, & aliis sic ait. *Neque enim quorumlibet disputationes, quamvis Catholicorum & laudatorũ hominum, veluti Scripturas Canonicas habere debemus, ut nobis non liceat, salva honorificentiâ, quæ illis debetur hominibus, aliquid in eorum scriptis reprobare atque respuere, si fortè invenerimus, quod aliter senserint, quàm veritas habet, divino adjutorio vel ab aliis intellecta, vel à nobis.* Et addit, *Talis ego sum in scriptis aliorum, tales volo esse intellectores meos.*

Quo debeamus modo aliorum opiniones relinquere, aut sectari?

Hinc patet nullum Patrem tantæ esse authoritatis, ut lectoribus necessitatem inferat assentiendi; id enim librorum Canonicorum proprium est; quod si me nolueris in servitutem redigere, nec Patrum resolutiones definitionibus Ecclesiæ aut æquare aut præponere, quidquid salvâ meâ sentiendi cœlitus concessâ libertate in eorum commendationem doctrinæ dixeris, me habebis avidum devotumque auditorem. Non dicam, *Hæc sententia est Dionysii, ergo est fide tenenda. Est Augustini, ergo est evidens. Est Ambrosii, ergo negari nequit.* Dicam tamen illam sub illud tempus, quo ab hoc vel illo Patre prolata, nec fuisse hæreticam, nec ab Ecclesiâ reprobatam, nec à Doctis improbabilem creditam; adeòque debere hodie haberi, saltem probabilem, ni detur aliqua recens ratio, ob quam à suâ antiquâ probabilitate exciderit; nec rejiciendam temerè, sed videndum, an detur gravis & urgens ratio, quæ contrarium persuadeat.

Quid debeamus de Patrũ antiquatis opinionibus dicere?

SECTIO XX.

Vidisti humanam authoritatem non posse facere ut una Assertio, quæ sub sensum non cadit, sit evidenter vera; & inquiris, *an saltem possit facere, ut evidenter falsa sit?* quod ut meliùs intelligas, has consequentias ponis examinandas. I. *Augustinus, aut talis alius Pater, hanc opinionem damnat, ergo tolerari non potest.* II. *Hæc sententia est ab Inquisitione, aut etiam à tali Vniversitate proscripta, ergo est erronea.* III. *Cardinales declararunt contrarium, Ergo hoc affirmari non potest.* IV. *Ecclesia interdixit hanc sententiam, ergo nemo illi potest subscribere.*

De sententiis damnatis, & rejectis.

re. V. Illam Ecclesia declaravit hæreticã, non ergo potest ampliùs tutâ conscientiâ haberi, aut propugnari.

Resolutio.

Recognosco singulas, & qui hominibus puris non dedi authoritatem pronuntiandi, quæ negari non possint, sic nec cōcedam condemnandi, quæ non possint concedi. Esto magnam authoritatem Patres habeant, irreligiosus esset, qui renueret, at distinguenda ab infallibilitate est authoritas, & hæc sanctitatis opinione intendenda, at fallibilitatis suspicione aut remittenda aut temperanda. Si unam positionem Augustinus falsam dixerit, certum est sic sensisse, eamque non fuisse illo ævo articulum fidei, nec talem quæ negari non posset. Si hæreseos illam notâ inusserit, cautè procedendum omninò, fuit enim quisque Pater antiquus prudēs, cautusque, nec credendus sibi uni arrogasse authoritatem condendi fidei dogma, sed potiùs communem Ecclesiæ sententiam pronuntiasse. Esset igitur eo ipso hujuscemodi Assertio probabiliter hæretica, vel ut alii loquuntur hæresi proxima, nec deberet defendi quousque non esse hæreticam bene constaret. Interìm illa opinio quæ cœlos duros adstruit, ut ethnicam & Sacræ Scripturæ contrariam Sanctissimi Patres condemnarunt; non jam pauci, sed multi. Et tamen, quia nostrorum avorum ætate fuit à doctissimis viris d fensa, & discipulis tradita, nemò illam hodie auderet, probabiliter hæreticam appellare. Haberi igitur debet circumspectio, cùm Opiniones censurantur. *Porrò*, cùm impugnamur Patrum & veterum Sanctorum testimoniis, urbanitatem requiro; quoniam omninò displicent Græci, qui cùm in Florentino Concilio Purgatorium negavissent, viderentq; Latinos se rationibus & testimoniis obruentes, illas subterfugerunt, & ad Patrū authoritates responderunt, *Homines erãt, & errarunt*. [Vide disputationem de Animarum subterraneis receptaculis habitam & editam Ingolstadii ann. 1597. nēpè §.42.] & consequenter displicent hujus tempestatis hæretici, qui eodem ausu Patrum testimonia rejiciunt.

Non sunt infallibilia veterum Patrū omnia scripta.

Quo loco habend. sunt propositiones damnatæ à Patribus?

An Cœli sint liquidi? An contra fidē sit sententia opposita?

Urbanissimè loqui debemus de veteribus Patribus.

SECUNDAM non omninò negabo, nec admittam omninò; aliud enim est edere Canones & Definitiones fidei, aliud declarare propositiones hæreticas, & aliud hæreticos punire. Dico igitur non esse Sanctæ Inquisitionis, nec Almæ Universitatis edere Canones & Definitiones Fidei; hoc enim pertinet ad Ecclesiam, unde hæc propositio, *Unica est causa nostræ justificationis*, antequam ab Ecclesiâ definiretur, de fide non fuit; & jam omninò de fide est, quoniam definita fuit, tum aliàs, tum clariùs in Tridentinâ Synodo Sess. VI. Cap. VII. ubi lego, *Demum* (nostræ justificationis) *unica formalis causa est justitia Dei, non quâ ipse justus est, sed quâ nos justos facit*. Si aliquis dicat, *Hæc propositio in sensu Ecclesia falsa est*, hæreticus est, & ejus assertio quia evidenter est hæretica, talis potest ab Inquisitione, aut à quâcumque Universitate declarari. At qui diceret, *Causa formalis nostra justificationis non est unica unitate physicâ*, non esset evidenter Hæreticus; fortè enim textus Concilii intelligendus est de Unitate morali, prout olim defendit Salmanticæ Oviedus me impugnante; nec penes Inquisitionem aut Academiam est infallibiliter decidere utro sensu sit Ecclesia loquuta, hoc enim est novam Fidei definitionem facere. Pono aliud exemplum. Negabant Beguardi lumen gloriæ ad beatificam visionem requiri; unde in Viennensi Concilio condemnatur hæc eorūdem Assertio, *Anima non indiget lumine gloriæ, ipsam elevante ad videndum Deū*. Lege Matthiam Borrull. *tract. 2. disp. 20. sect. 5. num. 62.* Et quidem Sacrosancti Concilii Definitio exponi potest duobus modis: vel de lumine intrinseco, vel de extrinseco. Ergo non est penes Universitates, Inquisitionem, aut Eminentissimorum DD. Cardinalium Congregationem aliqua infallibilis authoritas & potestas declarandi, quo sensu sit loquutum Concilium: hoc enim debet Ecclesia declarare. Et quamdiu hoc declarat, permittitur Capreolo & *in 4 quæst. 4. art. 3.* & aliis asserere intrinsecum lumen requiri: & Granado *tract. 4. disp. 5. num. 4.* qui citat Medinam, Valentiam & Vasquezium asserere requiri intrinsecum vel extrinsecum. Sola igitur Ecclesia, quia potest infallibiles Fidei Definitiones facere, potest à se factas, si obscuræ aut ambiguæ, infallibiliter determinare & explicare. Ergo sola Ecclesia potest infallibiliter definire, An Concilium bene intelligatur à Granado: &c.

Aliud est definire Articulos fidei: aliud judicare utrùm hæc vel illa propositio illis cohæreat: aliud punire Hæreticos.

De causa Justificationis.

Utrum sit una? Utrum una unitate morali?

Quid possit declarare Universitas?

An lumen gloriæ ad beatificam visionē requiratur?

An requiratur intrinsecum, an sufficiat extrinsecum?

Quis possit verba Concilii infallibiliter declarare?

Ecclesia authoritas.

Posset quidem Universitas authoritate Politicâ alteram opinionem interdicere, si id ad quietem communem conducat. Sed hæc concernit praxim, non certitudinem speculativam. Quid autem, si Universitas aliquam sententiam condemnaret? Si esset illa unius, multum præjudicaret condemnatio. Sed, si à multis Viris doctis defenderetur, & tamen Universitas declararet illam esse hæreticam: quid tunc haberet? esset enim probabiliter hæretica contraria; nam unitas physica & moralis contradictoriè opponuntur.

Authoritas Practica Universitatum.

Quid prestet condēnatio facta ab integra Universitate?

Porrò

Porrò convictum de hæresi Inquisitio punire potest. [At de hæresi convictus non est qui asserit, quæ probabiliter sunt secundùm fidem.] possunt etiam id præter Inquisitionem, tribunalia, quibus id jure, aut privilegio concessum est,

Quisnam hæreticos punire possit?

Quando integra Vniversitas, aut S. Inquisitionis tribunal, unam propositionem condemnat, in foro exteriori extrinsecè authoritati totùm derogat, in locis eidem tribunali subjectis, in quibus nec licet talem propositionem defendere nec docere, nec in suggestu declamare; at in eodem foro exteriore non tanguntur hoc fulmine, qui neque istâ lege. Sic videmus Parisiis olim multas interdictas sententias, quæ hodie permissæ; aliquæ hodie defensæ plausibiliter quæ interdictæ Lovanii. Salmanticæ, Compluti, & in omnibus Hispaniæ Academiis doctrina Petri Lorcæ gratiam peccatumque in unico instanti componentis [ita nimirùm ut qui peccat in illo ipso instanti primo, quo peccatum mortale committit, habeat peccatum quod ante non habebat, habeat gratiam quam statim perditurus est; ita, ut qui convertitur in primo contritionis instanti habeat peccatum gratiamque hanc incipientem intrinsecè, & illud intrinsecè desinens] sine contradictione defenditur; & tamen turbavit aliquos Doctores Lovanienses & præcipuè D. Ioannem Schinchelium, boni ingenii Doctorem, sed qui legebat nullos libros, nec unquam audierat hanc posse opinionem defendi; pro laureâ Doctorali in prælium & prælum commissa. Quam ob rem debuit novus Doctor, ut eorum sedaret cõscientias, promittere se nunquam illam iterum defensurum docturum-ve in Lovaniensis Academiæ Gymnasiis, aut Collegiis, servatâ sibi libertate eamdem docendi & defendendi extra universitatem, si placeret. Quæ mihi tamen, ut meam sententiam etiam hic proferam, tametsi probabilis credita & ad ingenii ostentationem aptissima; nunquam aut vera visa, aut seriò proposita placuit. Cæterùm negari non potest omninò hujuscemodi condemnationes augere probabilitatem oppositæ, diminuere probabilitatem condemnatæ; præcipuè si Vniversitas aut Inquisitio non solum propugnationem interdicat, sed etiam assertionem condemnet. Vnde cùm Petri Lorcæ sententia non fuerit à Lovaniensibus condemnata, sed interdicta solùm, quod similis videretur alteri quam olim defendit Michaël Bayus, & Apostolica Sedes damnaverat, non est dicenda nimiũ à suâ probabilitate excidisse; sed tamen habere aliquid, quo sublato maneret multò magis probabilis.

Quanta authoritatis sint declarationes Vniversitatum; quanta S. Inquisitionis condemnationes?

Condemnationes privatorum tribunaliũ non transeunt mare.

An gratia, & peccatum sint simul in unico instante? Sententia afferens placet Hispanis Belgis displicet.

De augmento & diminutione probabilitatis.

Lorcæ doctrina hac Bayanæ similis non cadit.

TERTIAE Consequentiæ censura postulat necessariò, ut agamus de authoritate Declarationum Eminentissimorum Cardinalium; & quia multæ solent protrudi, quæ viris prudentissimis videntur fictæ vel subreptitiæ, & nunquam ab Eminentissimis Dominis visæ, notandum est declaravisse eosdemmet Cardinales non esse habendam ut authenticam aliquam eorũ resolutionem, nisi exhibeatur forma authentica, solito sigillo, & subscriptione Cardinalis Præfecti ac Congregationis Secretarii, ut didici à Diana *part.* 5. *tract.* 3. *Res.* 12. unde si declaratio dubia sit, consequentia inficietur eadem debilitate. Cùm igitur Ego ne unam quidem Declarationem viderim subscriptione & sigillo munitam, stando huic sententiæ, quantam quo ad me fortitudinem Declarationes illæ habeant, aut non habeant, tu videris. Consultò dixero *quo ad me*; non enim ex eo quod sigillum Ego & subscriptionem non viderim, sequitur eas non fuisse subscriptas aut sigillatas: nec sequitur non debere admitti ut authenticas ab illis, qui subscriptionem & sigillum viderint. Hoc tamen sequitur, posse & debere Iudicem, si altera pars se velit aliqua Cardinalium declaratione juvare, postulare, ut illam in forma authenticâ præsentet, jubet enim ipsamet Congregatio, ut aliter non admittatur.

De declarationibus Eminentiss. DD. Cardinalium.

Quid requiratur, ut sint authenticæ?

Quid Iudex debeat facere, si declarationes afferantur?

Prima igitur in hac materia opinio docet Eminentissimorum Dominorum Cardinalium Declarationes habere vim legis. Ita Salaz. *de leg. tr.* 14. *disp.* 21. *sect.* 12. qui putat ita illas se habere, ac si essent Responsa Pontificis. Et probat; quia Cardinales habent à Sede Apostolica authoritatem declarandi, interpretandi & respondendi, ut habetur in Sixti V. Bulla, quæ est septima in part. 2. Bullarii; & super istas Declarationes Pontifex expedit Breve, & Auditor Cameræ monitorum in exsequutionem ipsarum; easque Rota sine ulla controversia recipit & amplectitur; quæ omnia esse declarata ab ipsamet Cardinalium Congregatione Garzia *de beneficiis tom.* 1. *in præf.* apud Ausonium Noctinot *in Sum. Dianæ verb. Cardinalis* 23. notavit. Sed hanc Garziæ probationem, quidquid de re ipsa sit, nemo admittet Dialecticus, quia evidentissimum eã committit circulum.

Vtrum habeant vim legis?

An omnes admittatur à Rota?

An Garzia committat circulum?

Secunda opinio, quam habent Verricellus *in quæst. Moral. tract.* 2. *quæst.* 6. Chassaing. *tract.* 1. *par.* 1. *c.* 1. *prop.* 3. Petrus Aurel. *in vendit. Cens. Paris.* Machadus *in perf. Confess. libr.* 1. *p.* 3. *titul.* 1. *docum.* 5. & *titul.* 8. *docum.* 4. & 5. Sanchez *in summ. libr.*

An promulgentur?

libr. 4 *cap.* 54. Trullenc. *libr.* 1. *in bull. cruciata*, §. 7. *cap.* 2. *dub.* 6. Ludovicus à Cruce. Villalobos *tom.* 1. *tract.* 2. *dub.* 7. *num.* 5. & Layman. *libr.* 1. *tract.* 4. *cap.* 7. §. 7. *num.* 28. docēt hujuſcemodi declarationes non habere vim legis: quia, cùm de ratione legis ſit, ut promulgetur, & iſtæ nunquam ſint promulgatæ de mandato Pontificis, vim legis habere non poterunt. Quod ſi dicas non indigere promulgatione, quia non concedunt novum jus, ſed antiquum exponunt; reſpondent perindè omninò eſſe; declarationes enim veteris legis ſunt novæ leges; ſicut declaratio definitionum fidei, ſunt novæ fidei definitiones. Hæc ſententia videtur hodie communis: multi enim Authores licèt illam non tradant, ſæpe in ſuis reſolutionibus ſupponunt. Hoc clariſſimo exemplo perſuadeo. Attende. Quærunt Doctores, *An virtute Bullæ ſanctæ Cruciatæ liceat abſolvere à caſibus in Bulla cœnæ reſervatis, & ab illis, quos ſibi reſervant Epiſcopi?* Negativam declararunt DD. Cardinales, non ſemel, ſed quater. (bis ſub Clemente VIII. iterū ſub Paulo V. & iterum ſub Vrbano VIII.) At non obſtantibus his declarationibus undeviginti Authores Theologi reſolverunt oppoſitum. Ergo omnes iſti Doctores ſupponebant Cardinalium Declarationes non habere vim legum: ſi enim hanc vim haberent, obligarent: deberent ſuſcipi, non deſeri vel impugnari. Vide P. Benedictum Virginium Alviſet *in Murenulis ſect.* 4. *dub.* 8. *num.* 6. *pag.* 263.

An indigeant promulgatione?

Ejuſdem eſt legem condere, & legem authenticè declarare.

De caſibus reſervatis.

An poſſit aliquis contra Cardinales reſolvere?

Tertia ſententia viam mediam init, nec omnes Declarationes eſſe leges admittit, nec omnes negat, ſed quia diverſimodè ipſæ expediuntur, diverſimodè de illis reſolvit; dicitque habere illas vim legis, ſi hæ tres conditiones occurrant, *Prima*, ut pronuntientur conſulto Romano Pontifice, *Secunda*, ut ſint ſolæ declarationes aut interpretationes, minimè autem diſpenſationes & reſtrictiones; illa enim Congregatio ad declarandum & interpretandū, non verò videtur ad ampliandum aut reſtringendum fuiſse erecta: *Tertia*, ut exhibeantur in forma authentica, ſigillis & ſubſcriptionibus requiſitis, ut ſub initium adnotavi. Adde & conditionem *Quartam*, ut acceptentur, ubi ipſamet lex Pontificis non obliget non acceptata; non enim ipſis major eſt concedenda authoritas quàm legibus Summi Pontificis. HAEC TERTIA ſententia eſt Orchagraviæ *de ſacram. tract.* 2. *quæſt.* 40. *num.* 12. Torreblancæ *pract. jur. Eccl. libr.* 14 *cap.* 3. *num.* 19. quam multi prudentiſſimam judicant, & omninò tenendam. Hæ ſunt opiniones circa Cardinalium Declarationes; Hæ ſunt, inquam, Opiniones, quia quarta, quæ omnes omninò rejicit & contemnit nō eſt Opinio, ſed Opinatio mera, quæ non debet admitti. Interim hodie apud Gallos obtinet, nam ut D. Benedictus Virginius Alviſet *in Murenulis ſect.* 4. *dub.* 7. *num.* 75 *pag.* 262. aſſerit. *In Francia omnes penitus rejiciuntur decreto Senatus Pariſienſis.* Quo fortè animatus veriùs quàm inſtructus Petrus Aurel. *in Vindiciis Cenſur. Pariſ.* ſic audet. *Frivolum eſt*, inquit, *aſſerere, quidquid privilegio Pontificis Maximi, & authoritate Magiſtri Sacri Palatii Romæ exculditur, verum, irreprehenſibile, infallibile hoc ipſo effici. Credulitate hominum, & Romanæ urbis authoritate ad rudiores illaqueandos abutitur, quiſquis tale delirium ſpargit in vulgus.* Neminem legi, neminem audivi, qui infallibilitatem aut Sacri Palatii Magiſtri Reſolutionibus, aut ſummi Pontificis privilegiis adſereret. Viri docti probabilitate ſunt contenti: & ſi probabilem doctrinam continent, irreprehenſibilem continent, nec eſt cur ſententiæ Romanis adfingantur, à quibus alieniſſimi ſunt.

Quas conditiones requirant?

An declarationes Cardinalium indigeant acceptatione?

An detur opinio, quæ illas non admittat?

An Magiſtri Sacri Palatii authoritas infallibilis ſit?

At quæris meam ſententiam. Hic ego malo Viros doctiſſimos ſequi, quàm aliis præire. Omnes Viros, quos mihi tam in practicis, quàm in ſpeculativis, Apoſtolica Sedes præfecit, ſuſpicio & veneror: eorumdemque decretis libentiùs obedio, quàm poteſtatem & authoritatem diſcutio. Interim, quia ſic vis; ſequentes Concluſiones ſubſcribo. Sit

Propria mens.

Prima. *Si materia ſit tibi favorabilis, poteris ſtare ſecuriſſimè primæ ſententiæ, & uti quacumque Cardinalium Declaratione, quam in authentico Scriptore reperias.* Nec obeſt, quod Cardinales declaraviſſe dicantur, non velle ſuas declarationes haberi authenticas, niſi ſubſcriptionibus Cardinalis Præfecti & Secretarii Congregationis ſint roboratæ; quia cū hæc ipſa declaratio non exhibeatur nobis ſubſcriptionibus iſtis ac ſolito ſigillo munita, hæc ipſa convincitur non eſſe authentica: tum quia ſi tanta ſolennitas requireretur, vix unquam illæ prodeſſe poſſent, nam & ego ſæpe Cardinalium declarationes conſului, & multas ſententias defendo, nec tamen tota vita mea vel unicam declarationem vidi ſigillo Congregationis & ſubſcriptionibus, quæ requiri dicuntur, firmatam.

Prima concluſio practica in materia favorabili.

Secunda. *Si materia ſit tibi odioſa ſta ſecundæ ſententiæ, nec credas eſſe legem, quouſque conſulto Summo Pontifice intra limites authoritatis Congregationi illi commiſſæ obligatorio & authentico modo promulgentur; eo videlicet omninò modo, quo alia* le-

Secunda de materiis odioſis.

leges, quæ creduntur Christianos obligare. Et ratio est, quia secunda sententia, aut etiam tertia, quæ videtur fere cum eadem coincidere, habet excellentissimos authores, & in praxi securissima est.

Tertia de Cardinalium speculativa authoritate.

Tertia. *Si constet authenticè Cardinales aliquid declarasse, & certum sit limites suæ jurisdictionis non excessisse, & tamen non constet Papam ab iis consultum, eosque ipsius nomine declarationem promulgare, illa non habebit vim legis, nec authoritatem practicam; sed habebit speculativam, tantam omninò quantam, si ipsi non essent Cardinales*; Patet; quia Eminentissimus Dominus Pater Lugo, non est hodie doctior, quàm esset, si non fuisset promotus; & fortè Orbi literario expediret, quod vir tantus rebus politicis non implicaretur, sed totus permitteretur scholæ; ergo si aliquid declaret, & non *ut quo*, hoc est nomine Summi Pontificis, sed *ut quod*, & nomine proprio, id ab ejus doctrina, & non à pileo cardinalitio sumet authoritatem; unde quanta fuerit Cardinalium Declarationem evulgantium doctrina, tanta erit authoritas Declarationis evulgatæ. Errant igitur, qui statim Declarationes rejiciunt; nam quæ non habent vim legis, adhuc habent vim apud doctos, nimirùm consilii à viris doctis, & prudentibus dari. Quod si aliquando, quod Deus avertat, contingeret illos non esse doctos, tunc tacerem omninò, nec carperem rejicientes speculativam eorum authoritatem.

Laudatur Cardinalis de Lugo.

Potest loqui, ut quod, & ut quo.

Reprehenduntur, qui temerè Declarationes rejiciunt.

De oppositis declarationibus.

Vtra debeat alteri præponi?

Sed quid faciendum, si dentur oppositæ Declarationes? Respondeo, vel utramque esse authenticam, vel alteram, vel neutram. Si neutra pro libertate standum. Si altera, rejecta non authentica, hæc ipsa esset examinanda, & si favorabilis posset omninò admitti; sin minùs rejici, ni habuerit conditiones, quas postulat tertia sententia. Quod si utraque authentica sit, standum opinioni Merollæ *tom. 2. disput. 4. cap. 4. dub. 12. num.* 175. optimè resolventis, tunc examinandum, An utraque à Summo Pontifice emanaverit, an tantùm altera, an verò neutra. Nam si utraque habet conditiones, quas tertia sententia requirit, standum posteriori est, secunda enim lex abrogat primam: Si solùm illas habet altera, illi est standum; si neutra, stari poterit favorabiliori non tanquam legi, sed tanquam opinioni probabili. Vbi breviter nonnihil subnotari volo, nimirùm, te si velis stare priori Declarationi non posse constare primæ sententiæ, sed debere omninò secundæ aut tertiæ; quoniam si dicas Declarationem omnem habere vim legis, necessariò dicturus eris secundam illam declarationem siquidem habere vim legis debuit, primã abrogasse: quod si faveat declaratio secunda, potes subscribere primæ sententiæ, & asserere eam solam tenendam, & oppositam ipsa ejusdem secundæ declarationis latione abrogatam.

Leges priores à posterioribus abrogantur.

QVARTA Consequentia mala est, quia quando Ecclesia unam sententiam interdicit, & tamen non condemnat, respicit actus externos, non internos; nam cùm Ecclesia de occultis non judicet, aut saltem probabile sit, quod de occultis non judicet, cùm aliquam proscribit sententiam, solùm respicit hominem exteriorem, & assentiendi interius libertatem non tangit: ut patet in opinione asserente Virginem esse conceptam in peccato, quã non damnavit, sed interdixit Ecclesia, & vi hujus interdictionis nemo illam potest docere, nemo illam defendere, imò nec assertive pronuntiare; at interiùs poterit quidquid velit sentire, quoniam utrumque ab ipsamet Ecclesia judicatur probabile.

An judicet de occultis Ecclesia?

An Deipara sine culpa concepta sit? An minus pia sententia sit damnata?

Sicut probabilem hanc sententiam Ecclesia ob graves causas interdixit, sic potest alias, si detur ratio: sic etiam potest una Vniversitas; sic unus Episcopus; sic unus Abbas. Non potest unus Prælatus jubere Religioso, ne talem opinionem habeat, bene tamen ne talem doceat: sic Aquaviva PP. Iesuitarum Generalis pientissimus prudentissimusque inhibuit, ne in Societate doceretur in luxuria dari materiam parvam; at non inhibuit, ut sibi & Deo unusquisque sentiret quod verum crederet; unde semel Pater N. vir doctissimus existimans me universaliter de omnibus subditis asserere, quæ de Benedictino Præposito (debere nimirùm sequi sui Prælati sententias) voluit sibi dari rationem, ob quam hoc de foro interiore diceretur; & an censerem stante lege, quæ inhibet, ne teneatur opinio, quæ docet in materia luxuriæ dari peccata levia commissa cum libertate plena, non posse fieri, ut quis subscribens adversariæ sententiæ committeret peccatum veniale; sibi enim nimiùm rigida videbatur sententia illa, quam tamen laudavit postea cùm legit totam & sibi consonantem reperit. Sic etiam Vniversitas Salmanticensis sub annum trigesimum proscripsit omnem opinionem, quæ non esset D. Thomæ prout intelligitur à PP. Dominicanis, & hoc tanto rigore ut in actu majore & minore debuerint Patres Societatis propugnare Dominicanorum sententias, quod me præsente cum tanta doctrinæ ostentatione præstiterunt, ut ceci de-

Aliud est opiniones damnare, aliud omninò diversum interdicere. Hoc ultimum potest Vniversitas, Episcopus, Prælatus, &c.

Homo potest jubere, ne talem opinionem doceas, aut profe- ras: at solus Deus (per se, vel per suum Vicarium) ne talem sentias.

Salmantica sola PP. Dominicanorum doctrina admissa, catera interdicta.

Imposuit interdictioni finem Scientia media defensio.

ci debuerint videre, illas ab eisdem non ignorari, sed rejici bene examinatas. Et quidem duravit hujus decreti rigor, quousque anno sequente P. Borgia Benedictinus, S. Theolog. Doctor & Professor, scientiam mediam publicè propugnare fuit ausus, contra quem obmutire aliqui, nullus tamen alta voce clamare voluit.

An absens in scriptis absolvi possit?

Petis obiter, Quid dicendum sit de absolutione absentis; quæ opinio dicitur fuisse P. Francisci Suarii, & in ipso ab Ecclesia deleta? An hæc opinio solummodò interdicta, an etiã condemnata est?

Resolutio.

Respondeo saltem hoc negari non posse usum illius sententiæ esse illicitum: qui enim hodie absentem in scriptis absolveret esset Pontifici Summo inobediens in re summi momenti: & Sacramentum periculis, quæ lege caventur exponeret. Addo etiam negari non posse Tribunal sacramentale esse simillimum Tribunali Politico: Subjungo in Tribunalibus Politicis validè absentes condemnari & absolvi. Nego tamen ex his omninò inferri posse absolutionem absenti concessam esse validam: non tamen subticebo sub P. Ludovico Connæo Hiberno, Viro pio & erudito, Pragæ apud Nives S. Theologiæ Professore (jam, ut spero, cæli incola) Theses doctissimas defensas anno 1650. mense Decembri, quibus additæ sunt septem Interrogationes, & inter ipsas, *An valida sit absolutio directa ad absentem; post Clementis VIII. declarationem?* Tu cogita; & me doce, An si valida sit, non debeat ægrotis absentibus concedi, cùm est periculum in mora, & timetur ne moriãtur antequã Cõfessarius adveniat? Interim semper consultius erit manere in communi sententiã.

P. Ludovici Connæi insinuata sententia.

De hac materia nihil huc usque tanquam fide tenendum definivit Ecclesia.

Credendi obligatio non nascitur ex humano præcepto.

Quintam Consequentiam admitto, pronuncioque hominem non indigere Pontificio præcepto, ut teneatur credere Deo revelanti, sed sufficere, si sciat Deum sic revelasse: videlicet, aut doctus ab Ecclesiæ definitionibus, aut privata revelatione cœlitùs institutus.

Quid debeamus credere?

Quando igitur Ecclesia (Ecclesiæ nomine privatum tribunal non intelligo) aliquam propositionem Articulis Fidei adscribit, illam tenemur credere: quando aliquam hæreseon tabulis damnatis adjudicat, illam tenemur decredere; quando minori aliqua censura aut nota (puta, improbabilitatis, erroris, temeritatis, &c.) aliquam positionem inurit, debemus credere eam talem esse, qualem Ecclesia pronunciavit. Censuræ rigorem, si id postulet aliqua ratio, intendere Vir Catholicus potest, remittere verò non potest. Sed

An possit Ecclesia censuras ad Fidem orthodoxam reducere?

hic obiter nota, aliquas Censuras spectare ad quæstionem *facti*: nam declarare hanc propositionem esse veram, illam falsam; hanc esse fide tenendam, illam fide damnandam, pertinet ad Ecclesiam. In hoc universi conveniunt. At posse definire ut dogma Fidei, hanc opinionem esse probabilem, hanc non esse, hanc esse probabiliorem, negant multi: hæc enim factum concernunt, & putant non concessisse Ecclesiæ Deus infallibilitatem in quæstione facti. Sed de hoc uberiùs in Apologemate de Probabilitate.

An de jure Ecclesia possit aliquam opinionem esse probabilem?

NOTA.

Hæc omnia alicui videbuntur hypothetica, & quæ forum interius concernant: aut fortè speculativa, & quæ nullo modo respiciant praxim. Et hanc ob rem ut possim Confessarios & Iudices juvare, & utrique tribunali servire, mentem non profitebor meam, sum enim Superiorum & amicorum reverens, & Eminentissimos Principes ut Superiores veneror, & ut mihi benignissimos Dominos, & si servatis servandis liceat sic loqui, ut optimos amicos amo, & clausis oculis semper obedio. Interim, quia alii sentiunt & operantur contrà, unam aut alteram Declarationem adjungo.

Non posse Episcopum prohibere, ut matrimonia contrahantur domi, declaravit Sacra Congregatio teste Rebellio *part. 2. libr. 2. q. 7. sect. 2. num. 11.* apud Ausonium Noctinotium *in Summa verb. Matrimonium. num. 39. pag.* 148. & tamen non obstante ista declaratione Synodus Provincialis Coloniensis 2. *c.* 33. & Panormitana celebrata anno M. DC. XV. *part. 2. num.* 22. & ferè omnes Episcopi totius Europæ prohibent ea domi celebrari.

An Matrimonia debeant contrahi in Ecclesia?

Ante paucculos annos Suecus totam Bavariam populavit, profanavit altaria, & multa alia patravit, quæ magno remedio indigebant. Consulti sunt Eminentissimi DD. Cardinales: censuerunt altaria & Ecclesias debere reconciliari: Theologi, qui erãt in Bavariã, singula perpẽdentes, contra; & ubicumque fuit aliqua opinio probabilis, quæ tranquillitati populi accommodatior censeretur, præposita de facto fuit Declarationi Cardinalium. Nec putabant Bavari hoc ipsum contra eorumdem aut voluntatem, aut æstimationem vergere; ipsi enim nec volunt Declarationes suas haberi ut Articulos fidei, nec ut veritates evidentes & per se notas; sed ut securissimas & tutissimas, quas sequi possimus sine ullo periculo; ad quod proba-

An profanata altaria debeãt reconciliari?

bilitas aut probabilioritas sufficit: & in rebus, quæ jurisdictionem concernunt, Pontificis vices suas concedentis authoritas. Quæ tamen, sicut omnes leges humanæ, suas patitur limitationes: sæpè enim est locus epikeiæ, sæpè dispensationi tacitæ vel expressæ, sæpè alicui simili considerationi. Hæc dixerim, nec laudando, nec reprehendendo sed referendo; alii judicent; an in tanta necessitate constituti bene fecerint Bavari?

SECTIO XXI.

Quæstio exponitur.

PEtis *An tenearis statim collum submittere Bullæ Summi Pontificis ab aliquo Authore citatæ.*

An possint Catholici contradicere Summo Pontifici?

Vnum supponit titulus, alterum quærit. Supponit authoritatem Papæ summam esse, nec licere Christiano temerè contradicere; nec solere esse rationes cur non temerè contradicatur. Interim quia sæpè legimus apud Authores hoc, aut illud esse præceptum aut inhibitum à Summo Pontifice, interrogas, An statim teneamur his Authoribus credere? An peccaret, aut erraret, qui diceret: *Si mihi constaret de lege seu mente Pontificis, obedirem statim; sed quia Authores etiam docti, homines sunt, & errare & decipi solent, nolo adquiescere, quousq; authenticè probetur, quod sine ulla probatione affirmatur?* Putaret aliquis meram Scriptorum authoritatem ad plenam probationem sufficere, non enim caret probatione, qui testes doctissimos habet.

Omnis Bulla debet saltem conditionatè admitti.

An debeat esse authentica, ut absolutè admittatur?

Vt dicatur authentica sufficiunt duo testes oculati:

Respondeo primò duobus authoribus; imò hominibus fide dignis, qui legitimè examinati dicant se interfuisse expeditioni alicujus Diplomatis, credi debere: sunt enim testes oculati, & duo oculati ad plenam probationem sufficiunt.

Respondeo secundò Authores raro, aut nunquam esse oculatos testes: scribunt, quæ audiunt, quæ legunt, & hanc ob rem, nisi se esse testes oculatos affirment, auritis accenseri deberi, & si graves sint, ad probabilitatem eorumdem testimonia sufficere: at assentiendi nullam inducere necessitatem. Sanè eorumdem testimonium ad probabilitatem sufficere sic probo. [Ratio gravis ea est, quæ viro aut viris doctis videtur gravis (qui enim indocti sunt, plerumque gravissimas eas putant esse difficultates, quæ sunt levissimæ) At ratio, quæ probat hanc Bullam esse authenticam, visa est gravis tali aut etiam tali viro docto: ergo est gravis. Probo minorem. Quia illi adsensum præbuit: quod omninò non faceret, nisi esset gravis.] Probo etiam hoc ipsum testimonium nullam inducere necessitatem: [Quia experientia nos docet multas & Pontificum leges, & Cardinalium Declarationes errore Scriptorũ irrepsisse quę nusquã fuerunt, & liberè hodie rejiciuntur & improbantur: ergo in quæstione facti, non teneor adquiescere, antequam instituat testimonio, quod plenam fidem faciat.]

non verò auriti.

Quid sit ratio gravis?

Sufficit, ut adquiescas.

Non, ut debeas adquiescere.

Hæc doctrina certissima & verissima est; & exemplis pluribus firmari poterit.

De recopulatione. An fieri debeat coram testibus?

Ausonius Noctinotius *in Summâ Dianæ verb. Matrimonium. num.* 37. interrogat *An qui coram Parrocho & testibus contraxit invalidè* (puta propter aliquod impedimentum) *impetrata posteà dispensatione, aut sublato impedimento revalidari possit sine eorumdem præsentiâ?* & sic ait. [Comitolus *lib.* 1. *qu.* 120. *num.* 3. docet præsentiam Parrochi & testium requiri, etiam quando matrimonium invalidum, ex dispensatione Pontificis revalidatur; & sic declarasse Clementem VIII. Sed ego contrarium teneo cum Rebellio *part.* 2. *libr.* 3. *punct.* 5. *&* 6. si impedimentum sit omninò occultum, & ad forum externum deduci non possit. Ratio est, quia Tridentinum requirit hujusmodi præsentiam ad exterminanda matrimonia clandestina, hoc autem non est tale, quia contractum est in facie Ecclesiæ, & quidem quoad apparentiam & præsumptionem validè: ergo. Ad declarationem Clementis respondeo, de illa non constare authenticè. Ita Diana *part.* 2. *tr.* 15. *res.* 5.] Ecce Dianam & Ausonium, qui summa reverentia Pontificum Bullas accipiunt & interpretantur, nihili facere à Comitolo citatam, quousque sibi demonstretur authenticè.

An quãdo cessat finis Concilii Tridentini, cesset ejusdem Concilii lex?

De absolutione moribundi.

An, qui non potit absolutionẽ, absolvi possit?

Et quia Clementis VIII. prudentissimi Viri mentio incidit, aliquid addo. Vidit miserum hominem collabi è fabrica pius Pontifex, & illum absolvit: & facto ipso testatus fuit se hanc opinionem judicasse probabilem. Et quidem hanc opinionem saltem ab extrinseco esse securam, & rem ita accidisse testatur Diana *part.* 3. *tract.* 4. *resol.* 8. & *part.* 4. *tr.* 4. *resol.* 92. & *part.* 5. *tr.* 3. *res.* 56. *§. Observat.* testatur Ausonius *in Summa. verb. Confessio. nu.* 27. *pag.* 212. testantur multi & quidem satis multi, quos si è re esset, possem parvo labore adhibito, nominatim citare, & tamen jam hodie viri graves totam rem negant, dicuntq; de facto hoc Clementis VIII. non constare authenticè. Sed hic obiter nota me præsente Clementem X. hunc casum tanquã fundamentum assumpsisse, ut suam sententiam de Baptismo infantium, de quorum vitâ dubitatur, astrueret. Nam, si in dubio ille potuit sub conditione absolvi, etiam isti poterunt sub conditione baptizari.

SE-

SECTIO XXII.

VIdes multas opiniones ab Authoribus magnis improbabiles dici, & inquiris, *An-ne debeamus statim eam rejicere, quam Viri magni improbabilem vocant?*

Indicium de intrinseca probabilitate.

Vel sumus Viri docti, vel non. Si primùm, rationes debebimus considerare; & non censuris unius, aut alterius terreri: nam si mille homines mihi dicerent hanc orationem [*Omne A est litera. Hic character est A. Ergo hic character est litera.*] esse syllogismum in *Ferio*: illum in *Darii* dicerem: & mihi potiùs crederem, quàm mille hominibus. Si secundum, ad Authores oportebit recurrere; non tamen ad hunc vel ad illum, sed ad quoscumque probos, & doctos; unde opinionem improbatam & damnatam ab uno, poterimus tueri & admittere, si admittatur, & defendatur ab aliis. Et hoc ipsum exemplis manifestis dilucido.

Indicium de extrinseca.

An circumstantia nimis aggravantes sint in confessione aperienda.

Suarius *3. part. tom. 4. disp. 22. sect. 3.* & alii sententiam, quæ docet circumstantias nimis aggravantes posse in confessione sileri, improbabilem & nullo pacto tolerandam; & ad praxim non deducendam dicit. Et nihilominùs opposita omnium, aut fere est; nam illam tenet D. Thomas *in 4. dist. 16. qu. 3. art. 2. qu. 5.* Durandus *ibid. qu. 4.* & multi antiqui, & recentiores fere. [Et Angelicus Doctor tam clarè, ut teste Dianâ *part. 5. tr. 2. resol. 56. §. Quæres nonò*, & Ausonio Noctinotio *in summa. verb Circumstantia. num. 5.* non possit sincerè adlegari pro contraria sententia.] Quid ergo respondere poterimus objicientibus authoritatem Suarii & aliorum hanc opinionem improbabilitatis, temeritatis, & intolerabilitatis condemnantium? *Falluntur*, inquit jam citatus Ausonius: quem sequi poterimus nos.

Dissentiunt Authores.

An actus voluntatis interni sola retractatione multiplicentur?

Canus *relect. de pœnit. par. 5.* asserit, tunc tantum multiplicari actus internos, cum interrumpuntur per actum contrarium. Hanc opinionem Vasquez *in 3. part. tom. 4 qu. 91. art. 1. dub. 5. num. 10.* improbabilem censet; & nihilominus hodie illam multi viri pii & docti tuentur; Cani enim sententiam habent Salas *in p. 2. tom. 2. tr. 13. disp. 5. sect. 8. nu. 85.* Homo-bonus *part. 1. tract. 5. cap. 13. qu. 83.* Diana *part. 3. tract. 4. resol. 95.* Ausonius *ubi supra. nu. 64.* & alii multi.

An in generali confessione peccata alias confessa ab alias nõ confessis debeant distingui necessariò?

Ab ultima confessione Antonius unum gravissimum crimen commisit, & ne Confessario aperiret illius sceleris tempus, generalem confessionem instituit; nec exposuit, An illud ante ultimam, an post illam commiserit? Antonium damnat Turrianus *in Cens. theol.* putatque in confessione generali exponi omninò debere, quæ peccata sint iterum confessa, & quæ non: nam Confessarius aliter judicat de illis, & aliter certè de his: & hanc sententiam ita mordicùs tenet, ut contrariam dicat esse improbabilem. At hodie Iuniores hac Turriani, Viri aliàs docti, censura non terrētur, sed eum temeritatis notâ inurunt, & temerè judicasse asserunt, subscribentes Bonacinæ *de Sacram. disp. 5. quæst. 5. sect. 2. punct. 2. §. 7. diff. 4. nu. 5.* Sanchezio, & aliis, nec non Dianæ *par. 3. tr. 4. resol. 62. & par. 4. tr. 3. res. 65.*

Principalis Cõclusio.

Stat igitur multos legendos & audiendos, nec statim ad unius hominis sensum aliquam sententiam condemnandam.

SECTIO XXIII.

DOctrinæ similitudo postulat, ut postquam de censura improbabilitatis egimus, nonnihil de gravioribus censuris adjungamus.

An & quo modo lædatur honos Authoris cum opinio aliqua dicitur improbabilis: an cùm hæretica?

Cùm arguitur aliqua opinio improbabilitatis & temeritatis, agi videtur de ingenio Authoris, non de moribus & religione; & hanc ob rem nonnulli patienter has censuras tolerant sibi conscii, quod injustè lædantur. At vero cùm hæreseos arguitur opinio, tunc non de ingenio Authoris agitur, sed de moribus, de fide, de religione: & hîc nemo vult esse contentus testimonio conscientiæ suæ, sed vult esse probus & orthodoxus apud omnes, & hæreticus nulli videri. Ergo cautiùs acturi sumus cùm in eas opiniones incidimus, quæ ab aliquibus dicuntur hæreticæ, quã cùm in illas quæ improbabiles. His igitur positis interrogas, *Quid omninò facturus sis, cùm tibi arridet illa contradictionis pars, quæ à plerisque censetur hæretica? An videlicet debeas esse sincerus, & aliorum obloquutiones non curare? an verò quam esse catholicam & bonam perspicis, nihilominùs contra dictamen proprium rejicere, & etiam hæreticam dicere debeas, ne audaciæ, aut ignorantiæ, aut malevolentiæ etiam interdum, Lectorum & Censorum te exponas?* Respondebo, unum aut alterum exemplum producendo.

Quæstio proponitur.

An Deus concurrat ad effectus causarum secundarum.

PRIMÒ enim occurrit illa quæstio, quæ inquirit, *An causæ secundæ cum prima concursu operentur?* Negavit olim hunc concursũ Manichæus asserente Capreolo *in 4. dist. 12. quæst. 1. ad. 1.* Negavit eum Pelagius, qui, ut *Epistola ad Ctesiphontem* habet Hieronymus, dicebat, *Deum, collato semel libero arbitrio, ulteriùs nobis ad operandum non esse necessarium.* Eumdemq; ne-

negavit Durandus *in 2.dist.1.qu.5.* & *distinct.37.qu.1.* ut vel sic ostenderet Deum peccatis hominum non cooperari. Et quia Martinus Lutherus concursum ad formale peccati sæpè admisit; ut eum ab hac nota liberarent, in hanc opinionem impulerunt Discipuli: ut Camerarius *lib. 1. de grat. & liber. arbitr. cap.* 10. §. 3. & alii Scriptores affirmant.

Censura contra negativam.

Hæc sententia omnibus prioribus sæculis damnata fuit. Albertus enim Magnus *in 2. dist. 35. art. 7.* testatur eam à multis appellari hæreticam. D. Thomas *in 2. dist. 37. qu. 2.* eam proximam esse duobus Manichæorum erroribus, nempe *esse duo prima principia, unum bonorum, & alterum malorum, & Deum non esse causam universalem*. Suarez *disp. 22. Metaph. sect. 1. num. 7.* erroneam appellat in fide. Et *libr. 1. de concursu divino* hæc habet: *Ab omnibus probatis Theologis non solùm reprehenditur, sed etiam ut error in fide rejicitur sententia Durandi.* Bellarminus *lib. 4. de gratia & libero arbitr. cap. 4.* illam vocat errorem, eamdemque Scripturis, Patribus, & manifestæ rationi repugnare pronunciat. Vasquez 1.2. *disp. 129. cap. 3. num. 8.* illam erroris nomine ab omnibus Scholasticis jamdiu esse rejectam affirmat. Molina eam parum in fide tutam asserit. Conimbricenses, Murcia, & alii; illam periculosam esse putant.

Multi eligunt affirmativam.

Non obstantibus istis censuris nonnulli Iuniores Theologi opinionem Durandi recognoverunt, & quia non perceperunt causam subesse sufficientem ob quam tam rigidè loquuti sint veteres sententiam Durandi propugnarunt. Illam defendit Nicolaus Bonetus *lib. 7. Theologiæ cap. 3.* & non ita pridem P. Ludovicus Dola Capuccinus *libro de hac re edito*, in quo teste Thomâ Coptono *in Physicis disp. 28. sect. 1. num. 3.* hanc quæstionem fusè & eruditè tractat, multis ad id Sanctorum Patrum, ac Theologorum congestis testimoniis. Eam etiam tuetur P. Ioannes Lalemanderius, Minimorum Provincialis, Vir verè doctus *disp. 4. Physic. partitione 4. per totam.* Eam etiam alii.

Sententia media.

P. Hurtadus *disp. 4. Physic. nu. 33.* & Pater Arriaga *disp. 10. Physic. sect. 1. num. 32.* fatentur nullam se reperire implicantiam, & sententiam Durandi (quidquid de testimoniis sit) nulla firma ratione refelli: & hanc ob rem inierunt viam mediam asserentes Deum concurrere cum causis secundis de facto, at posse non concurrere. Et cur, quæso, non negarunt dari talem concursum de facto, siquidem illum esse necessarium nullo firmo argumento persuaderi videbant? *Neuter* (inquit P. Thomas Coptonus ubi supra, *disp. 28. sect. 3. num. 1.*) *ob authoritatem Theologorum, & censuras in contrariam sententiam latas audet asserere*. Res tamen dura est, intellectum, quem soli Fidei (hoc est, Deo) deberet homo captivare, etiam hominibus ob timorem censurarum, & obloquutionum debere. [Cæterùm implicantiam quam alii non vident, puto me clarè & manifestè videre. Sed de hoc alibi.]

Cur Hurtadus & Arriaga non adsuerant Durando?

Quæstionem tollunt, qui dicunt dari Dei concursum, sed hunc ab humano realiter non distingui. Hanc enim sententiâ Durandus, ut credo, non refelleret.

Secundò succurrit etiam quæstio illa, quæ postulat, *An possit esse aliqua visio, cui corruptio repugnet?* quod est quærere, *An aliqua creatura esse possit, quæ semel condita nequeat adnihilari?*

An omne creatum corruptibile sit?

Vasquez 1. *part. disp. 182. num. 2.* asserere aliquid creatum esse immortale, & respectu Dei incorruptibile erroris censura condemnat: Suarez *libr. 1. de Angelis* & Tannerus 1. *part. disp. 5. qu. 1. dub. 3. nu. 15.* id ipsum esse hæreticum ajunt. An-non istæ censuræ possent quemcumque hominem prudentem terrere? [Retuli (ait Franciscus de Oviedo *tract. 1. de Beatitudine. contr. 3. num. 3.*) Arriagam *disp. 15. Physica. sect. 2. num. 64.* ubi his censuris non perterritus asseruit non implicare entitatem per se ipsam essentialiter durantem per certum tempus; v.g. per unam horam, intra quam non possit illam Deus corrũpere, ex suppositione quod illam primò produxerit.] Et quidem censuras non curat Arriaga, quia putat se rationem habere probabilem: quam si examines bene, reperies multo laborare præjudicio, & nullum fundamentum habere.

Censura contra affirmativam.

An possit affirmativa admitti?

Hæc igitur ideò adducta sint, ne te terreat intempesta cujusvis Authoris Censura, ut ab opinione, quam esse veram, aut saltem probabilem, recedas: non enim sunt fulmina, quæ à privatis ingeniis aborta: quousque enim Ecclesia ipsa unam opinionem condemnet, liberum erit unicuique rationes & fundamenta examinare: eamque partem, quam ratio dictaverit, eligere. Nam ubi aliquam expressè condemnavit Ecclesia, religio postulat, ut nostrum ingenium subjiciamus in obsequium Fidei, & nolimus Sancto Spiritu doctiores esse. [At obiter, cum tibi esse generoso persuadeo, fateri cogor, ne sinceritas desit, cogi ab indoctorum censuris, ne mentem meam aperiam in rebus, quas opinor certissimas: mentiri enim non volo; & dicere] quod sentio, non sinor.]

Monitum salutare.

Notandum.

AR-

ARTICVLVS VI.

PRACTICVS.

De Consequentiis Iudicialibus, hoc est, de Indiciis, Præsumptionibus-que.

Exponitur, quid, & quotuplex Indicium sit? Qui, & quot sint loci Iuridici, unde Indicia sumuntur. Proponuntur, & deciduntur multi in specie casus, ut per analogiam quicumque alii resolvi possint.

Scripsimus hæc olim folia in Austria (nempe, anno 1645.) & Iuri Cæsareo Communi, Cameræque Cæsareæ Spirensis (in qua graviora totius Germaniæ negotia Suprema autoritate deciduntur) Consuetudini, & Praxi calamum attemperavimus: siquis autem hæc in Hispania, Gallia, Italia, &c. legat folia, ad Municipales illa leges, si quando necessarium fuerit, eadem poterit dilucidare, & elimare.

Ordinis ratio.

EGI Articulo V. de Consequentiis moralibus, quatenus illæ ad speculationem potiùs, quàm ad praxin spectant. Dedi Dialecticam Practicam Articulo IV. nunc progredior ulteriùs, & Consequentias Iudiciales subscribo: & quia illæ indicio & præsumptione constituuntur, tametsi in aliis locis aliqua de Indiciis sint dicta, nunc uberiùs idem argumentum resumo.

Syllogismi scholastici, & moralis discrimen.

Dialectici Speculativi in Schola ex præmissis & conclusione syllogismum constituunt: at Iudices sunt Dialectici Practici, & in tribunalibus suis assumunt loco præmissarum Testimonia aut Indicia, & consequentiæ loco inferunt præsumptionem. Hinc patet non debere Præsumptionem & Indicia confundi; quoniam in syllogismo practico, & criminali præcipuè, prænoscuntur Indicia, & ex illis infertur Præsumptio: quæ semper est quædam probatio, semper Iudicem dirigit, tametsi non semper æquè certò & securè. *c. literas de eo quod metus causâ*; & *toto titulo de præsumptionibus*.

Præsumptionū gradus.

Efficacia Præsumptionum suos gradus habet, & ideò bene dividitur in *Temerariam, Minùs probabilem, Æquè probabilem, Probabiliorem & Certam moraliter* quam aliqui *Violentam* appellant: quibus etiam *Necessariam* adjunge.

Definitiones Iuristarū quales?

Dum hæc scribo, video non sine causa in Iure Civili poni Regulæ loco, *Omnem definitionem periculosam esse*. Et quidem omnis apud Legistas periculosa est; quia inter illos etiam Viri doctissimi videntur contemnere Logicam. Hæc dixerim propter Corvinum, qui *in Iuris Canonici per aphorismos strictim explicati Titul. xxx.* ex Alciato *tract. de Præsumpt. in princ. part. 3. incipit. Veniamus. nu. 1.* hanc definitionem adducit. [Præsumptio est probabilis cōjectura ex certo signo proveniens: quæ alio non adducto pro veritate habetur.] Quæ definitio nec Temerariæ, nec Certæ moraliter, nec Necessariæ convenit: quoniam prima Præsumptio est probabili minor, & reliquæ probabili multò fortiores. Demus igitur Definitiones.

Præsumptio ut sit quid?

Vera definitio

PRAESVMPTIO VT SIC, est *conjectura ex indicio proveniens*. Scio esse aliquos, apud quos Præsumptio sit *conjectura ex certo signo* (hoc est, *indicio plenè probato*) *proveniens*; sed quia etiam ex indiciis semiplenè probatis præsumptiones emanant, volui delere vocem *certo*.

Præsumptio temeraria.

PRAESVMPTIO TEMERARIA est *conjectura* (*cum assensu gravi*, hoc est, *certo aut probabili*) *ex indicio levi proveniens*. Indicii levitas est duplex; materialis formalisque: materialis, quæ sumitur ab ipsa materia, si secundum se dicatur esse parvi momenti vel influxus: formalis quæ sumitur à certitudine; ut si materia indicii sit gravis, dubia tamen, & quæ nondum videatur esse minus probabilis. Et his addere poteris tertiam levitatem ex his duabus compositam; ut si materia motivi simul, & levis & dubia sit.

Præsumptio temeraria vix à Iudicio temerario distinguitur; & quia hodie multi in Europa temerarii sunt Iudices; & multi cum benè judicant, quia ignorantia laborant, se putant temerè judicare, aliquid

de

de Iudicio temerario subjungo. Dico igitur

Iudicia temeraria interdicta.

PRIMÒ. *Non interdixit Deus privata omnia de actionibus proximi judicia: sed temeraria tantùm*. Qui enim videt conjugatum cum aliena uxore in eodem lecto dormire, & adulteros judicat, non peccat, quia non judicat temerè, sed prudentissimè; imò temerè judicaret, si ideò eos in eodem lecto condormire sentiret, quia volebant de domus alicujus venditione tractare.

Indicia sunt practica: & inaequalis efficaciae.

SECVNDÒ. *Indicia sunt motiva practica, quae nos ad assentiendum impellunt.* Patet ex ipsâ definitione Indicii.

TERTIÒ. *Sunt inaequalis efficaciae*: & ostenditur; quia alia sunt levissima; alia minùs, aequè, vel magis probabilia, & alia gravissima. Inde ortae Moralium Syllogismorum formae [videlicet, *Camilli, Placidi*, &c.] quos *Art.* 4. proposui & illustravi.

Temeritatis judicium.

QVARTÒ. *Quicumque ex levissimo aliquo motivo aut indicio assensum elicit contra proximum, Iudicii temerarius reus est* impingit enim in illam Regulam, quae jubet, *Omnem hominem praesumendum esse bonum, quamdiu non probetur esse malus*: est enim in possessione proximi bona opinio, aestimatio, & authoritas, quibus ob leviusculam aliquam ratiunculam spoliari non debet. Et hic assensus, qui ex motivo levissimo nascitur, vocatur, *Iudicium temerarium absolutè*; nam & dantur Iudicia temeraria relativè, de quibus nonnihil subscribo.

Sapè rationem caret, sapè non caret.

QVINTÒ. *Quicumque ex fundamentis levissimis probabile judicium efformat: aut ex probabilibus certum & indubitatum, committit crimen temeritatis.* Item contra, *Qui ex motivis certissimis & evidentissimis formaret judicium probabile; aut ex probabilibus dubium*. Quam obrem *Ille solus Iudex temerarius non est, qui talẽ & tantum assensum elicit, qualem & quantũ postulant conjectura & indicia.* Et quis iste? Qui formarum moralium [*Capitis, Fallitis, Placidi, Magistri, Paridis, Rapidis*] naturam & efficaciam benè exploratam habeat, & non parturit monstra, qualia essent syllogismi, in quibus praemissae sumerentur ab una forma & conclusio ab altera. Pono exemplum.

Iudex non temerarius quis?

Ex Graecis profugis habuit quos naufraga navis,
Apparent rari nantes in gurgite vasto;
Ex illis Euphorbus erat, qui in classe solebat,
Aere ciere viros, Martemq; accendere cantu.
Est igitur certum quod adhuc Euphorbus in undis
Remigio manuum se dirigas Vrbis oras.

Et in hoc syllogismo propositionibus singulis consideratis, ajo, consequentiam esse malam, & totum syllogismum praesumptionem temerariam involvere, est enim monstrum quoddam Dialecticum, ex oppositis naturis compactum, nam major pertinet ad formam *Rapidis*; & ad *Fallitis*, aut etiam *Capitis* conclusio.

Praesumptio probabilis quae?

PRAESVMPTIO PROBABILIS, est *conjectura cum assensu probabili ex signo, aut indicio probabili proveniens*. Ejusmodi consequentia, aut praesumptio legitimè infertur in *Placidi, Magistri* & *Paridis*: in prima enim formâ est consequentia probabilior: in secundâ aequè probabilis; & minùs probabilis in tertiâ.

An quis damnari queat ex praesumptione probabili?

Dicunt Iurisperiti posse aliquem condemnari ex mera praesumptione probabili, si non adducat contra rationem, quae istam praesumptionem elidat. Alciatus *tr. de praesumpt. part. 3. cap. veris*; quos, nisi velis eos erroris arguere, (quod ipsum tutissimum est) non debes sic intelligere, ut doceant eum posse damnari, qui probabiliter innocens est; sed praesumptionem probabilem posse semper elidi; & si detur casus, in quo non possit elidi praesumptio, quae putabatur merè probabilis, eam non jam esse merè probabilem, sed certam. Pono exemplum.

Adulterii praesumptio, & purgatio.

Phyllis vagabatur cum aliis viris, fugiebat suum, & volebat honesta reputari. At dico esse probabilem praesumptionem in illam: *ex c. tertio loco de praesumpt.* An condemnabitur? minimè, antequam audiatur. Si non potuerit verisimilem, & probabilem exhibere rationem, ob quam suum deseruerit, & apud alios viros sit, adultera judicanda est. At, si crudelitatem sui mariti, aut aliam causam rationabilem objiciat, & plenè probet *cap. praesentium. 7. qu. 1. cap. super hoc. de renunc.* erit libera: si semiplenè, aut fortè minùs quàm semiplenè, poterit diferri juramentum, non semper illi contra quem est praesumptio. Videatur *c. illud. de praesumpt. c. item sape. 4. qu. 6. c. si duo. 35. qu. 6. c. ex insinuatione. de procur. c. sicut consuetudo. de probat. c. siquis. de purg. canon. c. presbyter. 2. qu. 5. c. si mala. & cap. si omnibus. 2. qu. 5.* Consultò posui illud *non semper*, nam & interdum infamato solet haec clementia favere.

Iuramenti delatio.

Vter ad juramentum admitti debeat?

Praesumptio violenta quid?

Praesumptio violenta, ut ex Venat. in Analysi Iuris Pontif. colligit Corvinus tit. 30. de praesumpt. pag. 238. *est verisimilis probatio ex multis indiciis, vel uno multùm efficaci & veritati proximo collecta*. deleo il-

illud *verisimilis*, nomine enim *verisimilitudinis* non intelligimus aliud, quàm meram probabilitatem; & præsumptio, quam alii Iurisperiti *Violentam* appellant: quæ enim supra omnem probabilioritatis aleam posita, est certa, & secura moraliter. Mihi autem præsumptio violenta illa est, quæ tantâ efficaciâ extorquet assensum, ut violentiam pateretur Intellectus humanus, si illum negaret: & definitur, *Conjectura cum assensu certo & firmo orto ex indiciis aut signis moraliter infallibilibus*. Talis est illa præsumptio, quæ reperitur *c.literis*; qui enim nudus cum nuda in eodem lecto reperitur præsumitur fornicatus. [Sic enim *Violenta præsumptionis* Viri magni recipiunt; loquendum cum illis est. At non video cur non temeraria potiùs debeat *Violenta* nuncupari; cum enim temerè judicamus, nobis ipsis violentiam inferimus; mens enim sibi derelicta tantùm inferet (nec plus, nec minus) quantum præmissæ expostulent. Interim cum multis loquendum est.]

Nominis ratio: aut etiam, si velis correctio.

An violenta sufficiat ad condemnationem? An eodem modo in civilibus, & in criminalibus?

Præsumptio violenta non ita est evidens, ut omnem exceptionem excludat, sed probandi onus in adversarium transfert; & tamdiu stat, quamdiu contrarium non probatur *c.proposuisti de probat.* Putat Corvinus *tit.30.pag.239.* in criminalibus tantummodò facere indicium ad torturã, & non sufficere ad condemnationem, & probat *ex c.literas.de præsumpt.c.nomine.2. qu.1.c.quia verisimile.*&c.sed in his casibus non de hac moraliter certâ, sed de probabili præsumptione agebatur.

Violenta eadem ac moraliter universalis.

Porrò Violentam non excludere omnẽ omninò exceptionem est certum, quoniã syllogismi, qui hîc fundantur, pertinent ad figuram *Fallitis*, quæ à *Darii* vel *Capitis* multum distat; nam hæc propositio, *Ferè omnes, qui nudi sunt in eodem lecto reperti, fuerunt libidinosi & fornicarii*: vera est: & facta in *Fa*; non in *Ca*; in quâ si illud *Fere* deleveris, manebit falsa, quod poterò historiis antiquis, & modernis probare.

D. Bernardus cũ dormiit nuda, nec peccat contra castitatem.

Guilielmus Abbas S.Theodorici scripsit vitam D.Bernardi; & *capite 3.* nonnulla enumerat castitatis prodigia; & inter alia hoc lego. [Instinctu Dœmonis in lectum dormientis injecta est puella nuda. Quam ille sentiens cum omni pace & silentio, partem ei lectuli, quam occupaverat, cessit, & in latus alterum se convertit, atque dormivit. Misera verò illa aliquandiu jacuit sustinens & expectans; deinde palpans & stimulans. Novissimè, cum immobilis ille persisteret, illa licet impudentissima, erubuit, & horrore ingenti, atque admiratione perfusa, relicto eo surgens aufugit.] Ecce duo adolescentes nudi in eodem lecto; in loco secreto, horâ intempestâ: nec tamen ambo mali: nam tametsi illa sit lasciva & peccatrix: ille innocens, & castus est.

Sed hoc & alia similia antiqua sunt: ad annos hos ultimos venio. [Dum Succi totâ Bavariâ grassarentur, ingressi sunt propè Monachium quemdam pagum, cujus Parrochus dives dicebatur, & erat. Horâ intempestâ intercipiũt principales plateas & irruunt in domos Ecclesiæ. Fugit nudus Sacerdos, & ad domum unius viduæ confugit: init cum illa lectum: ingrediuntur hostes: putant esse conjuges rusticos, & ut inveniant Parrochum progrediuntur ulteriùs; & tandem, quia jam splendebat aurora, se subtrahunt.] Ecce solus cum solâ in eodem lecto, in loco separato & secreto, An ideò lascivi judicandi? Quoad Deum res erat me judice plena periculo, & fortè tutiùs se potuit confidere ille Succis, quàm viduæ. Quid scio? In foro externo stetit pro Parrocho necessitas: & præter suspicionem libidinis eumdem videmus ab ingenio laudari.

Casus alter.

Nota bene.

Necessaria præsumptio.

Præsumptio necessaria, adjungi præcedentibus potest, quæ est argumentum necessarium, & non jam moraliter, sed realiter evidens in re obscura. Et potest multis exemplis illustrari. Dubitatur, an tibi Petrus promisisset, aut dedisset suum equum? At illum hodie petit mutuum, & heri locaverat; & hac actione clarissimè ostendit equum esse non suum, sed tuum; nemo enim aut locat, aut recipit mutuò quæ sua sunt. Hoc exemplum rem dilucidat; non illa quæ apud Authores lego. Duos proponunt. Nam ubi Tridentina Synodus non est recepta, si sponsi dubitent An habuerint consensum de præsenti, aut futuro? copula rem decidit; nam præsumitur habita cum consensu præsenti: *c.1 § qui de spons.* Eodem modo de sponsâ conditionali philosophantur: nam quæ conditionaliter spopondit, si posteà se cognosci permittat, absolutè respondere videtur. *c.de illis. de spons.impub. c.per tuas. de cond. appon.* Vide Alciatum *tract. de præsumpt.* Corvinum *ibid.* Felinum *in cap. quinto* & Baldum *in additione ad specul.* At ego in his exemplis non necessariam, sed violentam præsumptionem reperio; non enim repugnare videtur, etiam ubi Concilium Tridentinum non est admissum, sponsos de futuro, aut conditionales commisceri, cum voluntate expressâ non contrahendi matrimonium de facto: quam ob rem, nisi ad fortiora exempla Iurisperiti recurrant, hæc præsumptio vix erit necessaria moraliter, & quæ distinguatur à violenta, quæ ad formam *Fallitis* reduci debet.

Nemo locat, aut recipit mutuò quæ sua sunt.

Sponsos de futuro aut conditionales posse coire stante cõtractu de futuro, aut conditionali possibile est.

Huc pertinet Regula XXX. Iuris Civilis. *Nuptias non concubitus, sed consensus facit*, sumpta ex Vlpiano libr. 36. ad Sabinum, & ex leg. 15. de condit. & demonstr.

Loci Iudiciales ex quibus desumuntur Iudicia.

In iudiciis præsumptionibusq; habetur ratio

MVlti sunt; sed producam præcipuos, non enim omnes qui ab aliis sunt observati, placent, nam temeraria indicia potiùs proscribi, quàm scribi deberent. Sumuntur igitur

Personæ, Ætatis, Dignitatis, Divitiarum,

Primò, ex persona.*c. decenter.dist.89.c. fin.*& huc pertinet ætas,*c. cùm in juventute c.fraternitatis.dist.34.*huc dignitas.*cap. absit.*11.*quæst.* 3. huc divitiæ & cæteræ omnes qualitates, quæ personas concernunt; quæ enim de sano juvene & divite præsumi solent, non poterunt præsumi de sene, ægroto, & paupere: quæ de homine vili, non debent præsumi de nobili,nisi aliæ probationes accedant.

Loci,

Secundò ex loco *c.quisquis.*17.*quæst.* 4. *c. literis*. Sed hoc indicium secundum se consideratum remissum est.

Temporis,

Tertiò ex tẽpore.*c.Gonsaldus.* 17.*quæst.* 1.*c.in omnibus. dist.*81. Et hoc parum est efficax. Nota tamen circumstantias loci & temporis esse efficacissimas ad innocentiam demonstrandam: nam, si Titius accusetur de homicidio commisso Madriti,hora prima, & ipse probet se illa hora fuisse Vallisoleti, innocens est.

Qualitatis,

Quartò ex qualitate & personæ & delicti.*c.sunt nonnulli.dist.*46.*c.hermaphroditus.*4.*quæst.*3.

Silentii,

Quintò ex taciturnitate. *cap. sit Rector. vers.princ.distinct.*43.*cap.nonne.*Sed tacere non semper confiteri est.

Vtilitatis,

Sextò ex utilitate, aliter enim de actionibus utilibus, aliter de nocivis præsumitur.*cap.ipsa pietas.*23.*quæst.*4.

Lachrymarum,

Septimò ex lachrymis.*cap.si verum.*31. *quæst.*2. *invitare* 6.*qu.*1. Et hinc sumpta argumenta habent locum in viris; non ita in fœminis, quæ observante Nasone, *Ad lachrymas oculos erudiere suos.*

Fugæ,

Octavò ex fuga; sicut enim se præsentare Iudicibus est innocentiæ indicium,sic etiam illos fugere indicium est patrati criminis.*cap. constat.*1.*quæst.*1.*c. Sit Rector. vers Rectorem.distinct.*43.

Negligentiæ,

Nonò ex negligentia.*c.pervenit.dist.*18. *c.scribam.*

Familiaritatis,

Decimò ex familiaritate, corrumpunt enim bonos mores colloquia praua. *cap. quorumdam.dist.*34.*cap. repellantur. de accus.c.clericus.dist.*81.*cap.monasteria. de vita & honest.cleric.*

Propinquitatis, &

Vndecimò ex vicinia & distantia, non enim remoti ea facere possunt, quæ vicini solent.*c.sed & continuò.dist.*1.*de pæn.*

Amicitiæ.

Duodecimò ex odio & dilectione: nam captivi potiùs ab amicis, quàm ab inimicis eripiuntur è carcere; & homines non ab amicis sed ab inimicis occiduntur.*c. ea.* 23.*quæst.*4.*c.grave.de præb.*

Hi sunt Iudiciales loci, ex quibus Præsumptiones sumuntur, quos breviter placuit perstringere,ut meus Lector institutus aliqua generali notitia, possit multos casus resolvere,quos sequentes Quæstiones ministrabunt.

SECTIO I.

MVltos & mirabiles modos probandi & reprobandi toleravit antiquitas, quæ in nostris tribunalibus non admittuntur; & quia nescis,utros (juniores an veteres) accusare debeas, me consulis & aliquos casus proponis.

I

An probatio per duellum sit legitima?

GRanatensem Reginam Musa Tribunus militum de adulterio & proditione accusat: petuntur à Iudicibus testes: nullos Actor præter hastam & gladium, & ad duellum provocat, quemcumque, qui eam defendere vel excusare audeat. Pyra in foro paratur: armatur Musa, & adest actionis suæ veritatem propugnaturus. Supervenit Gazul, hastam in Musam dirigit, & in ipso congressu eum ex equo præcipitat, & statim descendens eum decapitat. Applaudit Saracenum vulgus, & Reginam innocentem acclamat: miserabile Musæ cadaver in rogum projicit, & illam conducit ad palatium. Sic proposuisti casum; & inquiris, An hæc sententia fuerit definitiva & legitima?

In Hispania apud Mahometanos admissa.

Resolutio.

Respondeo in duello fortunam esse variam,incertam, contingentem, nec posse ab illius exitu legitimam sententiam pendere,cùm veritas quæritur, secundum quam debemus judicare; non enim repugnat, ut qui partem injustam defendit, sit fortior, aut felicior, & alterum occidat aut prosternat: est igitur temeraria hæc sequela, *Gazul vicit, Ergo Regina est innocens.*

Non semper veracior est fortior.

II.

Lex Caldaria.

CAldaria lex apud Gallecos in Hispania (imò etiam apud nationes alias alibi) jubebat, ut si communes probationes deessent, actor aut etiam aliquando reus, nudum brachium in aquam ferventem induceret, ut vel sic probaretur causæ æquitas, reum & innocentem Deo miraculosè declarante. Legimus Abbatem quemdam Superatensis Monasterii, qua-

An temerè in Judiciis processerit?

quatuor aut plurium falso testimonio convictum, ad Caldariam & Deum appellasse; & fervorem aquæ notabili tempore sustinuisse, & extraxisse brachium sanum; & ejusdem prodigii vi fuisse actorem & testes condemnatos. An temerè?

Resolutio.

Puto aquam ferventem contracturam nervos, & crematuram carnes etiam brachii innocentis suo ingenio naturali relictam. Scio ejus vires compesci posse à Deo, posse à Dœmone, posse etiam ab Arte. Ergo sive brachium comburat, sive non; non est integerrima Iudex, nec debet sententia aliqua definitiva ab hac virtutis suspensione pendere: *cap. Mennam.c.omnibus.c.consuluisti.2.q.5.c.sententiam sanguinis* nisi fortè in eo casu, qui ab aliis circumstantiis esse miraculosus comprobetur: nam sicut temerarium est Deū tentare, & ab illo miracula petere, ubi necessaria non sunt; sic etiam est sacrilegum non credere Omnipotenti Deo nobis loquenti per miracula.

Deum tentare non debemus.

Deus loquitur per miracula.

III.

An lex frigida in Judiciis legitima sit?

SOlebat etiam purgatio & innocentiæ probatio fieri per aquam frigidam: si nimirùm in media hyeme ad immersionem in stagnum provocaretur: constat enim experientia humanum in aqua frigidissima corpus, si miraculum absit, vivere multis horis non posse: unde legimus multos Sanctos hoc martyrii genere sublatos fuisse. Hoc judicium recenset & condemnat Caput, *Ex tuarum.8. de purg. Canon.*

De Bernardo.

[An-ne Tu Beatissime Bernarde adhuc invenis, ut te purgares ab omni suspicione peccati ad legem frigidariam felici successu appellasti? Tu eras actor & reus, tu etiam judex; nec tamen te accusatum de aliqua suspicione consensus, te dimisisti, sed ad purgationem appellasti. Res est privata, & quæ fortè plus Concionatori prosit, quàm Iudici; sed quæ docere nos poterit, quanta sint cura & diligentia cogitationes gubernandæ. In D. Bernardi vita, quam scripsit Guilielmus Rhemis apud S. Theodoricum Antistes [cap.3.num. 6.] hæc lego. *Cui præcipuè invidens coluber tortuosus spargebat laqueos tentationum, ac variis occursibus calcaneo ejus insidiabatur. Cùm enim aliquando curiosiùs aspiciendo defixos in quandam oculos aliquandiu tenuisset, continuò ad se reversus, & de semetipso erubescens*[ecce Actorem] *apud semetipsum*[ecce Iudicem] *in semetipsum*[ecce Reum] *ulter severissimus exarsit. Stagno quippè gelidarum aquarum, quod in proximo erat, collo tenus insiliens, tandiu inibi permansit, donec penè exanguis effectus, per virtutem gratiæ cooperantis, etiam à calore carnalis concupiscentiæ totus refrigeut: induens illum Castitatis affectum, quem induerat* [Iob.32.a.] *qui dicebat, Pepigi fœdus cum oculis meis: ut ne cogitarem quidem de virgine.* Ergo per Frigidariam Legem Bernardus meus ab omni suspicione libidinis purgatus fuit.]

Privatum conscientiæ judicium.

IV.

ALii ad ferra candentia appellabant: *c.fin.de præsumpt.c. Mennam. c. consuluisti.2.qu.5.c.sententiam sanguinis. Ne clerici vel Monachi*; & aliquas sanctas Viragines de adulterio accusatas, hac via defensas legimus. An-ne temerè creditum igni?

Huic casui, sicut præcedenti respondeo. Et ut omittam alia, quæ in libris lego, fateor me olim in domo Monetaria, Madritensi, vidisse quemdam hominem, è genere eorum Circunforaneorum, quos *Salutatores* appellamus, qui nudis pedibus supra ardentes carbones & ferra candentia positus, non urebatur: vidi & pistorem, qui manu portabat artocream, primo eductam è furno, quam cæteri vix poterant tangere, Vnde autem originem habebat prodigium? Varia erant vulgi placita, varia etiam hominum prudentum judicia. Erant, qui superstitiosè hoc & ex implicito aut fere expresso pacto fieri asserent: at hoc non videbatur verum; vigilantissimi enim Inquisitores sunt, & hoc publicè non tolerarent. Ad naturam & artem nonnulli recurrebant, dicentes, esse frigidissimas herbas, quarum succo vel aqua manus vel pedes madefacti uri non possent. Sed tales aquæ & herbæ nominantur, non dantur. Morbi alii meminerunt frigidissimi, inertissimique, qui insensibiles homines reddat: at illi, si hoc laborarent morbo, etiam alia accidentia paterentur: & comburi reverà deberent, licèt sentire dolorem non possent. Alii benigniùs recurrere ad miraculum; sed cur apud ejusmodi ebriosos toties ac toties voluerit Deus miracula patrare non video. Et ideò casum metum proposui, cujus examen doctioribus viris committo.

An sine miraculo ignis posset non urere?

An ignis vis superstitiosè enervetur?

An etiam arte?

An morbo?

An miraculo?

V.

ET quid de sortilegio dicam? An sortes licent? An Canonici possunt Episcopalem dignitatem sortiri? An Ab-ba-

An sententiæ licitè possint cōmitti sortibus?

batialem Monachi? An Apostoli potuerunt licitè dicere, *Tu Domine, qui corda nosti omnium, ostende quem elegeris ex his duobus unum accipere sortem ministerii hujus & Apostolatus, de quo prævaricatus est Iudas, ut abiret in locum suum?* An licitè potuerunt dare sortes? An licitè & prudenter Matthiam cæteris Apostolis adnumerare, quod sors super illum ceciderit? Potuerunt licitè & prudenter, & ex duplici capite. Primò, si habebant mandatum divinum: secundò, si utrumque dignum (aut saltem æquè dignum) censebant. Et eorumdem exemplo etiam hodie in aliquibus locis, suffragia & sortes ad electionem concurrunt; suffragia, ut tres eligantur dignissimi, è quibus sors unum distinguat, qui cæteris imperaturus sit. Quibus omnibus consideratis, *dico primò*: Inter æquè dignos sortes semper licitæ, & interdū necessariæ sunt: nam cùm inter æquè dignos non habeat quò inclinet prudentia, ne hæreat media, prudenter à sortibus determinabitur. *Secundò*: Inter dignos, si dignitas debeatur digniori, injustè sorti stabitur: quod si sequamur communiorem sententiam, & dicamus posse illam conferri minùs digno, nisi pactum aliquod particulare obsit, licitè dabuntur sortes; sed alia posset via res expediri laudabiliùs. *Tertiò*, inter dignum indignumque non debet sors distinguere, sed ratio; & ideò iniqua erit electio, si admissis omnibus (dignis indignisque) sortes dentur, & ille super quem sors ceciderit, in Superiorem eligatur. *Quartò*: In bene gubernata Republica, puniri debet reus, si convincatur; puniri actor, si calumniator sit. Sed quid fiet, ubi sunt omnia momenta obscura? An Iudex ad sortes recurret, ut discat utrùm debeat ultima sententia condemnare? Temerè ad sortes. Quia æquè illæ cadere possunt super justum, æquè super injustum. Ergo ex illis non debet argumentum decidi. Cæterùm quando multi sunt rei & convicti, & ignoscitur multitudini, solet decimus quisque condemnari (numerum determinatum pro determinabili pono) & tunc licitè ad sortes recurritur: nullum enim ex illis resultare poterit inconveniens, nec innocens periclitari.

Resolutio. *An inter æquè dignos possint sortes admitti?* *An inter inæqualiter dignos?* *An in materia criminali sententia ultima pendeat à sorte?* *Possunt & solent rei decimari per sortem.*

HINC

patet justissimè Summos Pontifices probationes quæ olim per aquam, aut ferventem, aut frigidam, per ferrum candens, per duella, & sortes fieri solebant, sustulisse: res enim summi momenti est in causis criminalibus, aut etiam civilibus sententiam definitivam pronunciare, nec debet à tam levibus & contingentibus fundamentis pendere; *c. Monomachia. 2. quæst. 5. c. 2. & c. fin. de purg. vulg. cap. 8. de purg. canon. c. quæritur. 22. quæst. 2. c. si nulla. 23. quæst. fin.* unde concluditur ejusmodi probationes & purgationes, etsi mirabiles effectus habuisse dicantur, nec ad semiplenam hodie probationem sufficere, nec debere prudentis & circumspecti Iudicis animum alterare aut movere *c. 1. 2. quæst. 1. cap. oves pastorem. 6. quæst. 1. cap. si quid vero dist. 86. cap. licet Heli de simonia.*

Hujusmodi probationes sunt temerariæ. *Iustissimè ab Ecclesia interdictæ.* *Hodie non sunt curandæ.*

SECTIO II.

Supponis indicia, quæ reum probabilius convincant, esse sufficientia ad torturam; sed quia indiciorum nomine aliqui suspiciosi nihil non intelligere solent, quæ & qualia debeant esse, investigas.

Iterum quid sit Indicium?

Respondent communiter Iurisperiti, rem esse obscuram & difficilem, quam non est ausus resolvere Iustinianus, quamque Carolus V. indecisam reliquit, nam P.H.O. art. 24. & 27. verb. So sol sollen die ienigen den Painlicher frage halber werkennen gebüheret erm essen &c. rē totā arbitrio prudentis Iudicis cōmittit. Nos rē illustrasse putamus, dicimusq; inter motiva, qualia omnia indicia sunt, dari magis & minus; adeoque non sufficere quodcumque levissimum indicium, sed aliquod omninò requiri propinquum certum, & delictum probabilius inferens, & crimini adhærens. Fridericus Gruner *in illius Iuridicæ disputationis Thesi V.* Iulius Clarus *in pract. §. ultimo. quæst. 64. nu. 14. vers. cæterùm.* Iod. Damhouderius *in prax. rer. crim. c. 36. num. 30.* quod apud Romano-Germanos confirmat sanctio Carolina art. 27. Alß die nachfolgende Articul der eintieder allein.

Cur quæstionē non deciderint Imperatores? *Indicia sunt efficacia inæqualis.*

Indicia igitur, quæ ad torturam sufficientia creduntur sunt hæc. PRIMUM. Res aliqua Rei in loco delicti reperta; puta pileum, chirothecam, pallium, partem ensis, & alia. Caroli V. Ordinationes *art. 29.* Blanc. *de indiciis n. pen. & ult.*

Sunt gravia, vestes Rei in loco delicti reperta &c.

SECUNDUM. Nominatio facta à socio criminis, si secundum leges & jura sit qualificata. Ordinationes Imperatoris Caroli V. *art. 31.* Ioan. Zanger. *cap. 2. num. 47.* Iulius Clarus *in pract. §. ultim. quæst. 21. num. 4. & sequentib.*

Accusatio à Reo.

TERTIUM. Extrajudicialis Rei confessio coram duobus testibus facta. Ordinationes Caroli V. *art. 32.* Blanc. *de indiciis num. 204.* Gomez. *tom. 3. var. resol. cap. 13. n. 8.* Hinc est posse torqueri illum, qui plenè convincitur dixisse se occidisse hominem,

Extrajudicialis confessio.

minem, aut aliud grave facinus commisisse.

Minæ.

QVARTVM. Minæ etiam, si factæ ab illo, qui creditur crimen commisisse. Vt si hodie reperiatur occisus Fridericus, & plenè probetur illi Antonium heri mortem aut grave damnum minitatum. Ordinationes Caroli V. *art.32.& art.44.* Gandin.*in tract.de malef. rubr. de præsumpt. & indic.nu.23.* Spec.*rubr. de præsumpt. §.species.num.7.in fin.* Dissentit Henricus Bocer *in tract.de quæst.& tort.cap.3. num.24.*.ita etiam Gruner *Thesi* V.qui tamen *Thesi* IX. minas generales non sufficere ad torturā affirmat: quod Authoribus & legibus probat.

Transactio de injuria.

QVINTVM. Pactio aut transactio cum offenso pretio numerato inita. Non enim videtur talis fieri potuisse contractus, nisi à reo. Hippol. de Mars. *in pract. crimin.§. diligenter. num.187.* Menochius *libr.1.de præsumpt.qu.89.nu.8.*

Auxilium.

SEXTVM. Auxilium aut præsidium præstitum Reo; qui enim Reo favet; videtur esse complex delicti. Ordinationes Caroli V.*art.4.*

Testimonium.

SEPTIMVM. His omnibus modis acrius est attestatio unius viri probi & boni, de ipsomet facto deponentis. Eædem Ordinationes *art.23.& 30.* Zanger *in tr.de qu. & tort. cap.2. num.16.* Dissentit Henricus Bocerus *tract.de quæst.& tort.cap.3.nu.22.*

Dubium incidens.

PETIS, An majora indicia requirantur ad Torturam, quàm ad Inquisitionem? ET SVBPETIS, Quæ & qualia ad inquisitionem sufficiant?

Resolutio.

Ad primum respondeo affertivè; ad secundum, ad inquisitionem, aut etiam capturam, si subsit fugæ periculum, unicum indicium sufficere, modò verum indicium sit, nec omninò remotum, sed tale aut tantum, ut esse causa queat, quæ in opinionem virum sincerum & prudentem inducat. *Quænam indicia ad capturā sufficiant?* Blanc.*de indic. nu.216.* Gruner citatus *Thesi* V.

Agitur causa Empedoclis.

DVBIVM I. *An Empedocles ambitu æternæ famæ, Æthnæ flammas Vulcanias insilierit?* Asserit Heraclîdes: & ne temerè asseruisse videatur ferreā Philosophi crepidam inter ignes regestam ostendit. At hoc non esse sufficiens indicium cum Laërtio, Timæo, & Keplero pronuntio. Primò enim indicium illud deberet plenè & adæquatè probari, & posteà quantam haberet inferendi vim ad examen reduci. Dico igitur nec indicium probari; nec esse si plenè probaretur, sufficiens.

Indicia debent plenè probari.

An homines à Luna cadant?

Porrò illud non probari plenè, convicit omninò Laërtius, objiciendo illud indiciū quale quale, à solo Heraclîde affirmari, nempè lapsæ fidei homine, qui asseruit egisse cum viro elapso ex Luna; adeoque indigno cui credatur.

Indicia postquā plenè probentur, debent efficaciter consequentiam inferre.

Si indicium plenè probaretur, temerè adhuc diceretur Empedocles flammas sulphureas insiliisse, cum potuerit, non se projecisse, sed crepidas. Et esto eum in Æthnâ combustum fuisse demonstraret authoritati hominis nihil detraheret; cum potuerit projici, vel illabi: quam ob rem totam Keplerus accusationem, quæ contra Empedoclem in famæ tribunali instituitur, meritò calumniosam existimat; & quidquid in medium protruditur fabulosum & fictum; nam *in notis ad somnium Astronomicum.num.9.* ait. [Respexi ad fabulam, ut existimo, Empedoclis illius apud Diogenem Laërtium, qui cum Æthnam montem adscendisset, ut divinis post obitum potiretur honoribus, in ipsos se crateras dimisisse, seque flammis immolasse vivus fingitur; qui fortassis causas æterni quæsiturus incendii, cœcaque temeritate progressus eò, undè regredi non poterat, fatiscente sub vestigiis cinerum incrustatâ superficie; serâ pœnitudine curiositatis, nec ullâ famæ hujus cura, lugentem invitus dimisit animam. Nam affine fatum C. Plinio fuit; qui Vesuviani clade incendii per infestos cinerum & pumicum imbres, philosophādi causa Pompejanum invectus, sulphureo fœtore & cineribus oppletis spiraculis suffocatus est. Sic Homerus ænigmate Piscatorum, Aristotelis Euripi reciprocationibus, excruciati vitam in undas abjecisse, fabulosis narrationibus feruntur &c.] Vide Laërtiū *de vita Philos.lib.8.*

Sententia pronunciatur pro Empedocle.

Plinii misera mors.

Homeri mors.

Aristotelis mors.

Agitur causa Thamaræ.

DVBIVM II. Mirabilis est Thamaræ historia, quam *Gen.38.* legimus. Nupta fuit Herio primogenito Iudæ, & illo divinitus occiso etiam Onano, ut excitaret fratris semen; hunc ob mollitiem invidam similiter occidit Dominus. Debebatur fratri tertio (nimirùm, Selæ) & quia Iudas hoc matrimonium differebat, simulatâ meretricis specie se socero prostituit, & concepit. Extorsit ab eo baculum annulum, & armillam pro pretii pignore, & recessit. Mittit Iudas fornicationis pretium, nec scortum comparet. Post tres menses nuntiatur Iudæ nurum suam esse gravidam, & illi sedens pro tribunali illam damnavit igni. At illa jam jam tradenda flammis misit ad Iudam pignora, & ait *De viro cujus hæc sunt, concepi. Cognosce, cujus sit annulus, & armilla, & baculus.* Obstupuit Iudas, & in se seductus, *Iustior me est,* ait, *quia non tradidi eam Sela filio meo,* & sententiam rescidit.

Suborientes quæstiones.

Hac historia proposita, quæris *primò,*

Quod-

Quodnam fuerit illud primi conjugis crimen, propter quod illum occidit Dominus? *secundò* Quodnam fuerit conjugis secundi crimen, nam & ipse divinitùs sublatus est? *tertiò*, An ex hoc loco benè probetur mollitiem esse mortaliter peccaminosam? *quartò*, An Thamar peccaverit se prostituendo socero? *quintò*, An ipse eam cognoscendo? *sextò*, An illa Iudam convicerit? *septimò*, An debuerit absolvi? Et *octavò*, An mulier gravida, etsi rea comburi possit?

Quaestionis prima dissolutio.

Respondeo ad primum constare ex sacris literis Herium fuisse pessimum, non tamen in eis haberi prevaricationis species vers. 7. lego. *Fuit quoque Her primogenitus Iudae, nequam in conspectu Domini; & ab eo occisus est*.

Dissolutio secunda.

Ad secundum respondeo ipsummet textum producendo. *Ille sciens non sibi nasci filios, introiens ad uxorem fratris sui, semen fundebat in terram, ne liberi fratris nomine nascerentur: & idcircò percussit eum Dominus*.

Dissolutio tertia.

Ad tertium respondeo negativè; quoniam, etsi mollities non esset peccatum mortale, adhuc Onanus peccavisset; & ratio est, quoniam tenebatur reddere debitum uxori, & fratri suscitare filios; peccabat igitur in illam & in hunc, quoties malebat tactibus se corrumpere, quàm actum complere conjugalem. Infero non esse bonam consequentiam, quae ex adulterio deducitur ad simplicem fornicationem, quoniam illud, malum meritò esset, etsi haec esset licita. Stat igitur mollitiem, fornicationem, & alias quascumq; lascivas sordes moraliter esse peccaminosas, & hoc ipsum non jam per circumloquia solùm, sed posse directè commonstrari ne enim aliquod dubium remaneret, sextum Decalogi praeceptum Deus per Paulum clarissimis verbis exposuit.

An mollities & simplex fornicatio sint peccata?

Dissolutio quarta.

Ad quartum respondeo me non videre cur possit aliter excusari Thamara, quàm ad ignorantiam recurrendo; sed contra stat ipsamet historia, satis enim discreta, & cauta fuit, quae potuit simulatione sua socerum incautum implicare: quam ob rem illam peccavisse definio, & consono D. Hieronymo, qui *lib. 1. Comm. in Matth.* exponens illa verba, *Iudas autem genuit Phares & Zaram de Thamar*, sic inquit, [*Notandum in Genealogia Salvatoris nullam sanctam assumi mulierũ, sed eas, quas scriptura reprehendit, ut qui propter peccatores venerat, de peccatoribus nascens omnium peccata deleret. Vnde & in consequentibus Ruth Moabitis ponitur, & Bersabee uxor Vriae*.

Cur in Christi genealog. peccatrices foeminae nominentur?

Dissolutio quinta.

Ad quintum respondeo absolutè simplicem fornicationem ab ipso mundi initio interdictam fuisse sub peccato mortali. Addo hanc eamdem interdictionem olim à multis fuisse inculpabiliter ignoratam; quibus Iudam adscribam; quia recipiens pignora se iniquum fassus, non tamen fornicationis meminit, sed matrimonii impediri aut dilati; dixit enim, *Iustior me est; quia non tradidi eam Selae filio meo*.

Simplicis fornicationis malitia à multis ignorata.

Dissolutio sexta.

Ad sextum (& hoc praecipuè materiam praesentē concernit, reliqua enim omnia majoris claritatis gratia adjacent) dico illa indicia terruisse potiùs hominem; quàm convicisse; nec videri ex se fuisse gravia & irrefragabilia; utpotè quae multis modis elidi possent: tametsi negari non possit circumstantiis intendi & reddi nonnihil vehementiora. An-non David cognita Bersabea cautè, curabat ut illam maritus cognosceret, & adulterii tolleretur suspicio? Ergo simili modo potuisset Thamara uti ministerio alicujus ancillae, ut pignora illa à Iuda haberet fornicationis pretio, vel quod in idem recideret, potuisset non uni & soli Iudae se prostituere, & ab alio concipere, adeoque nec videtur convinci esse Thamaram quam cognovit Iudas; nec concepisse ab ipso, etsi fuisset cognita, maximè cùm raró contingat uno coitu, & praecipuè personarum, quae non se amant intensè, prolem gigni; & tamen duplicem prolem illa habuit. Vt constitissent omnia liquidò, non erat justa Thamara; quoniam se prostituere socero scelus fuit & ipsa videtur se excusare à peccato gravius crimen fatendo. Hinc patet, quid sit.

Dissolutio septima.

Ad septimum dicendum; non enim video cur ipsa debuerit absolvi; adeoque concludo Iudam, vel fuisse arbitrum, vel debuisse ad tabulas publicas procedere. Si hoc ultimum, absolvere non potuit lege publica condemnatam: si primum, ut suam vitaret confusionem, & suis filiis utero gestis parceret, potuit revocare sententiam.

Dissolutio octava.

An possit gravida ultima condemnari sententia?

Ad ultimum respondeo hodie inter Catholicos non permitti, ut gravida ultima damnetur sententia; sed provideri, ut saltem occidatur post partum: hoc enim postulat pietas & charitas, non enim debet perire proles illa, quae innocens est: &, si mater strangulетur, decapitetur, comburatur, proles utero clausa utramque vitam terrestrem & coelestem amittet. Noto tamen ubi periculum in mora est, posse hominem certò iturum ad stygem occidi jure publico, adeoque quamcumque gravidam, si te invadat, nec aliter compesci possit.

SE-

SECTIO III.

Disputatur de infamia.

QVid dicemus de fama? Sunt qui putent ab ea probabile argumentum deduci; sunt qui sufficiens ad torturam; sunt qui ex illa solam inquisitionem oriri asserant; sunt qui eam contemnant. Quidam Doctor Iurista: [Dictum unius facile sequitur multitudo. *cap. cum in juventut.* 14. *extr. de purg. can.* hinc quo vehementior fama est, eò subinde fallacior; *arg. l. cùm Mater. ff. de inoffic. testl. l. ult. ff. de hared. instit.* & ad nocendum à malevolis sparsa: ut plurimùm vana, nec audienda. *l. decurionem. C. de pœnis.* Zanger. *in tractatu de quast. & tort. cap. 2. num.* 82.]

Quanta efficacia inferat consequentias?

Et Ego puto famam ad torturam nullo modo sufficere, cùm experientia doceat innocentissimos nonnunquam viros à perditissimis traduci; at puto famam sufficere ad inquisitionem, quoniam sic infamatus, aut est reus, aut innocens; si reus, nihil perdit Respublica, si delicta innotescant & scelerati puniantur; si innocens, hac eidem via consulitur quem sententia publica innocentem declarans infamiæ macula liberare potest. Accedit, quod soleat Author infamiæ adfictæ reperiri, adeoque semper laudabiliter quæritur; calumniatores enim privato & publico bono pernitiosissimi, non aliter compesci solent.

An ipsa ad torturã sufficiat?

An ad inquisitionem?

Sed hic obiter nota, famam à famæ fundamento differre: quando enim illa dicitur bene fundata, tunc Iudex non procedit ex merâ famâ, sed etiam ex famæ fundamento, aut ex alio motivo: & hac poterunt, ut existimo, via dissentientes Iurisperitorum opiniones ad concordiam reduci.

Fama à suo fundamẽto distinguitur.

SIcut Infamia contra reum militat, sic bona opinio & fama illum tutatur, & defendit. Audi Ciceronem, qui *pro Sylla* sic ait. *Omnibus in rebus, quæ majores & graviores sunt, quid quisque voluerit, cogitarit, admiserit, non ex crimine* (ex ipsa re facta) *sed ex moribus ejus, qui arguitur, est ponderandum: neque enim potest quisquam nostrum subitò fingi, neque cujusquam repente vita mutari, aut natura converti;* quoniam ex pietate ad impietatem, ex morum honestate ad scelera, & contra, transitus instantaneus non datur. Consonat Modestinus *in leg.* 3. §. 11. & 12. D. *de re milit.* dicens. *Et is, qui volens transfugere adprehensus est, capite punitur. Sed, si ex improviso, dum iter quis facit, capitur ab hostibus, inspectu vitæ ejus præcedentis actu* (decursu) *venia ei dabitur.* Aut enim censebitur innocens: aut siquid culpæ maneat, anteacta laudabiliter vita indulgentiam consequetur. Arrius Menander *in leg.* 5. D. *de re milit.* relatus, *Non omnes desertores similiter puniendi sunt, sed habetur, & ordinis, & stipendiorum ratio, & gradus militiæ, vel loci ac muneris deserti, & anteacta vita.* Adde §. 6. *ibid.*

Quid bona fama præstet?

Nulla est ex extremo ad extremum instantanea mutatio.

Persona inæquales nõ debent tractari æqualiter.

Et quidem tãtæ efficaciæ est argumentum, quod à vita honestè & modestè acta desumitur, ut sæpe contingat detractores, quando majori arte, & fraude in viros probos, & integræ famæ conjurant, honorem proprium, siquem habent, prodigere quin alteris nocere possint.

Prioris vita piè acta no ũtia calumnias universas elidit.

SECTIO IV.

ALiquid de fuga subjicio. Inquiro, *An sit indiciatus dicendus, qui fugit, cùm instituitur inquisitio?* Et ut respondeas, proponis diversas sententias.

Proponitur quæstio.

Prima asserit hanc consequentiam, *Fugit, ergo commisit crimen*, aut esse probabilem, aut saltem habere vim indicii.

Opinio prima.

Secunda sub distinctione controversiã decidit: aliud enim est fugere ante accusationem; aliud post accusationem institutam. Ioannes Thierry *tract. de fug. num:* 2. & 11. Antonius Padilla *in l. transigere. num.* 3. *C. de transacta.* vide Gail. 2. *observ.* 109. Ego autem, si hanc deberem distinctionem admittere, hærerem proculdubio, nescíremque utra fuga vehementiùs culpam suadeat. Dici enim posset fuga ante accusationem arrepta, non oriri ex aliqua violentia extrinseca, sed solùm ex mala conscientia, adeoque posse censeri esse fundamentum probabile: & posset etiam dici contrà, fugam arreptam ante accusationem non oriri ex timore sententiæ, cùm crimina non deleta & probata nocere non soleant. Hinc est, quod mihi placuerit sententia

Opinio altera.

Haret in bivio.

Tertia, quæ asserit omnem fugam, si non detur alia ejusdem probabilis causa, esse indicium criminis. Plot. *ad leg. si quando. num.* 883. *C. unde vi.* Fridericus Gruner *Thesi* 6. sic ait. [Nos non tam fugam, quàm animum fugientis inspiciendum esse arbitramur, *per l. quod si fugitivus. §. Item apud Mediolanenses ff. de adilit. edict.* cùm & abire loco & aufugere quis possit, licèt innocens sit, & minimè criminis reus; ex alia nempe causa; puta justo timore vel suspicione vehementi accusationis vel inquisitionis institutæ, aut etiam futuræ inductus, aut si quis Iudicis sævitiam, aut potentiam inimicorum, aut

Opinio tertia eligitur.

Non tam fuga, quàm fugientis animus considerandus est.

aut falsos testes veritus, fugæ se dedat: qui sanè veniam mereri debet. Ioannes Zanger. *in tract. de quæst. & tort. c. 2. num.* 87. Ernestus Cothm. *vol.* 1. *resp.* 12. *num.* 190. *& seqq.*]

Hæc ultima sententia, quæ non tam fugam ipsam, quàm animum & intentionem fugientium considerat, videtur omninò tenenda, quam tam certam & claram judico, ut non facilè sim crediturus, esse hominem, qui ab illa discedat: Authores enim, qui pro prima & secunda citantur, poterunt ad istam reduci. Hanc ipsam confirmant verba Christi, dicentis Matth. 10. c. 23. *Cum persequentur vos in civitate ista, fugite in aliam.* Quod non solùm conclusisse, sed & fecisse Christum S. Athanasius in Apologia de sua fuga testatur, ait enim. *Ipsum Verbum propter nos homo factum non indignum putavit, cum quæreretur, quemadmodum & nos abscondere se; & cum persequutionem pateretur, fugere, & insidias declinare.* Apostoli, & eorum discipuli etiam in primitiva Ecclesia fugiendo consuluerunt sibi. Paulus ad Hebræos 11. g. 37. *Circuiverunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti, quibus dignus non erat Mundus: in solitudinibus errantes, in montibus & speluncis & in cavernis terræ.* Et ne aliquis Censor hanc fugam vitio verteret, subscribit. *Et hi omnes testimonio fidei probati.* Animosissimus & generosissimus fuit Paulus, fugit tamen; 2. Corinth. 11. g. 13. *Deus & Pater Domini nostri Iesu-Christi, qui est benedictus in sæcula scit, quia non mentior. Damasci Præpositus gentis Aretæ Regis custodiebat civitatem Damascenorum, ut me comprehenderet, & per fenestram in sportâ dimissus sum per murum, & sic effugi manus ejus.* Et Athanasius cujus anteà meminerim, sæpè in exilium missus fuit, sæpè fugâ voluntariâ violentiam Arianorum prævenit, quatuor mensibus in paterno sepulchro delituit; quem innumeri Viri sanctissimi imitantur. Igitur vel Christus reus fuit; reus Paulus, rei Apostoli, rei Discipuli, reus Athanasius; & hodie plurimi, qui tyrannidem hæreticorum fugiunt, rei sunt, vel hæc consequentia, *Fugit, ergo reus est*, reticeri debet.

Christus fugā consulit; imò arripit.

Fugerunt sæpe Apostoli.

Fugit Paulus.

Fugit Athanasius & alii.

SECTIO V.

IAcet ad Ambram fluvium Brugense oppidum, Reverendissimo D. Martino Furstenveldensi Abbati subditum, Viro optimo & mihi amicissimo, in quo transverberatus Ferdinandus inducitur, & ait, se nullum in toto oppido inimicum habere, sed fuisse semper omnium amantem, & à singulis etiam amatum. Et nihilominus infortunium narrabat. Se sub quercu vespere dormientem transverberatum fuisse ajebat, nimirū ab homine sibi prorsùs ignoto, quem doloris excessu præventus & crepusculinâ obscuritate impeditus, cognoscere bene non potuit, animadvertit tamen esse homuncionem crassum fœmoralibus albis indutum. Die sequenti invenit quidam rusticus in loco ipso, in quo crimen perpetratum est, vaginæ contum, quod Iudici Brugensi tradidit. Antonius interim oppidi ejusdem incola postridie curat suum ensem reparari, vaginamque novam induci; erat autem Antonius homo parvus & crassus, qualis Ferdinando fuit visus; & contum, quod repertum fuerat, ad eum spectare credebatur. Hæc omnia Iudex Doctoribus diversis proposuit, & quia nimirùm ab aliis incitabatur, quid ego in casu judicarim subjicio.

Proponitur casus.

Indicium primum.

Indicium alterum.

Indicium tertium.

Censui nullum contra Antonium fuisse indicium plenè & adæquatè probatum. Magnitudo enim corporis, non convincit, cùm verosimiliùs sit dormientem vulneris dolore excitatum turbatumque non benè respexisse aggressorem. Et utut illū respexerit oculis & attentione vigilante, multi sunt ejusdem magnitudinis homines; unde Iurisperiti non admittunt argumentum, quod à vestigiis aut aliis similibus indiciis sumitur; videntur enim hujusmodi argumenta esse valdè remota & contingentia, nec sufficere, ut Iudex dictamen probabilius efformet. [Vide ea quæ *Sec.* 17. dicturus sum.] Vt nemo esset, qui parvus crassusque præter Antonium, & diceretur decipi Ferdinandus non potuisse, adhuc esset remotum hoc indicium, cùm asseratur à parte læsâ, cui in prejudicium tertii credi non potest, juxta ea quæ inferiùs dicemus. Dicendum igitur hoc primum indicium vacillare, & tot pati exceptiones, ut si plura non concurrant, quæ illud roborent, vix ad inquisitionem sufficiat. Sed quia alia concurrunt, etiam illa accuratè excutiamus.

Resolutio.

Indicium à vestigio desumptum.

An credendum Assori sit?

Contum Antonianæ vaginæ in loco perpetrati criminis repertum est; & ut videbimus hoc est sufficiens indiciū ad torturam, vi cujus probabilius est Antonium illud facinus commisisse. Sic loquebantur in Antonium; sed rogavi, unde scirent illud contum in loco ipso sceleris cōmissi repertum? unde illud ad Antonium pertinere? Prius illud asserebatur ab unico solo teste, qui nec fortè erat omni exceptione major; hoc ultimum in dubium reducebatur à multis, à nemine credebatur

De conto in loco delicti reperto.

tut infallibile; cùm certum ſit in ejuſdem artificis officina multos enſes ſimiles reperiri. Sed cur ſequenti Antonius die curavit enſis ſui vaginam, & ornamenta alterari? Hoc urget, fateor, & ipſe deberet audiri. Igitur concludendum erat hoc ſecundum eſſe valdè debile indicium; ſi Antonius veroſimiliter vaginæ reparationem excuſaret.

... argumentum deſumptum à mala conſcientia,

Accedebat & tertium, quod Antonius crederetur eſſe malæ conſcientiæ, quod nimium pauperiores affligeret, & olim jam occiderit quempiã ob leviſſimas cauſas. Sed ego eum eſſe malæ conſcientiæ virum, dici video, probari non video, & famam non ſemper veram ſcio, maximè ſi miniſtros maculet, nemo enim Reipublicæ eſt obſtrictus, qui ſi benè obediat, detractores non habeat. Quanti fama facienda ſit, alibi expono. Et quidem illud homicidium antiquum, ex quo volunt argumentum deduci, ejuſmodi fuit, quod potuerit colorari & excuſari, nam aliàs non fuiſſet declaratus innocens. Nec allegari poterit Iudices illos fuiſſe ab Antonio ſubornatos, quoniam hoc vergeret in ſummam tribunalis injuriam, & deberet aut taceri, aut probari. Igitur nec hoc etiã indicium probabilius eſt.

à fama.

à patratis criminibus.

Indicia ſe ſolent juvare.

Reſolvendum eſt igitur, dari hîc tria argumenta & indicia, quorum ſingula non viderentur ſufficere, cùm nullum plenè probatum ſit; ſed cum ſe mutuò roborent, & intendant, concedam Antonium capi & examinari omninò poſſe; non tamen aliter torqueri, quàm ſi aliquod ex prioribus indiciis plenè probatum ſit, nam illud ultimum nimis leve eſt, & ſeorſim, tametſi plenè probetur, inſufficiens, ut aliquis tortura condemnetur.

SECTIO VI.

De fuga.

AN-ne eſt hæc bona conſequentia. *Petrus ob homicidium captus, effregit carceres, & aufugit: ergo fatetur crimen; aut ſaltem inſinuat ſufficienter, ut torqueri poſſit?*

An fuga è carcere ſit virtualis confeſſio?

Reſpondeo eſſe aliquas Reſpublicas, quę ſeveriſſimè animadvertunt in eos, qui frangunt carceres, & violata cuſtodia fugiunt; in quibus ſi detur lex, quæ ſtatuat pro confeſſo habendum carceris effractorem aut profugũ, idem erit ſi vim carceri inferas & fugias, ac ſi delictum confitearis: legi enim acceptatæ eſt ſtandum: & in tali caſu ſicut dicimus, *Qui tacet conſentire videtur*, diceremus, *Qui fugit confiteri videtur.* Quod ſi Iuri naturali aut communi conſtemus poſſe puto puniri carceris effractorem ob violatam immunitatem cuſtodiæ; at verò hanc ipſam fugam eſſe indicium delicti ſufficiens ad torturam, ſi dentur rationes probabiles, quæ illam excuſent, non exiſtimo: Ita Ludovicus à Piguer *qu.crim.*1.Gomez.*tom.*3.*cap.*10.*nu.*11. Videntur diſſentire alii *ex l. in eos* 13. *ff.de cuſt.& exhib.reor.l.*1. *in prin.ff. de expil.& effract.l.*38.§.*pen.ff.de pœnis.l.milites.*13.§.*pen.ff.de re milit.* ſed & ipſi mihi non adverſantur, quia ego non urgeo jura provincialia aut ſpecialia, nec ego de fuga, quæ nullo prætextu probabili excuſari poteſt; hanc enim & non illam, ad torturam ſufficere mihi certum eſt. Et ratio meæ Reſolutionis à quæſtione præcedente deſumitur, quoniam qui fugiens antequam caperetur, potuit timore, qui caderet in virum conſtantem excuſari, poterit etiam excuſari jam captus: ubi enim majus ęſt periculum, eſt major ratio fugiendi: quòd ſi non detur ille violentiæ timor, non dabitur ſufficiens excuſatio; adeoque poterit indicatus torqueri.

An profugus torqueri poſſit?

Hic etiam potiùs fugientis animus, quam fuga, conſiderandus eſt.

SECTIO VII.

De confeſſione ſacramentali.

AVdierat Alfonſi confeſſionem Ambroſius, illumque apud adverſarios traduxit, & homicidium ſub ſigillo ſacramentali exceptum revelavit; & vi hujus ſacrilegii Alfonſus appellatur ad Iudices, à quibus conſulor, quantam vim habeat hæc conſequentia. *Ambroſius dicit ſe audiviſſe in confeſſione Alfonſum occidiſſe hominem: Ergo Alfonſus eſt homicida?*

Reſolutio quæſtionis.

Reſpondet Iuris Regula ſemel malum, ſemper malum in eo genere peccati præſumi: unde cum confeſſarius, qui peccata revelat, mentiatur: mendax in omnibus eſt præſumendus. Ergo vi hujus diſpoſitionis, nec poteſt reus condemnari ad torturam, nec Iudex inquiſitionem inſtituere: ſed debet unicus & ſolus confeſſarius puniri. *Ex c.*2.*extr.de offic.ordin.c.dilectus ext.de exceſſib.Prælat.c.omnis utriuſq; ſexus. ext.de pœnit.& remiſſ.* Gomez *tom.*1.*c.*13. *num.*9.Maſcard.*de probat.volum.*1. *concluſ.* 337.*nu.*3.*&* 5.

Proponitur alter quæſtio.

Sed petis, Quid facere deberent Iudices, ſi eſſent Hæretici, nec ſacramentalem confeſſionem admitterent: maximè, ſi materialiter hæretici dicantur? Et, ut rem magis urgeas, ponis Mahometanum (ipſi etiam ſuam dicuntur habere confeſſionẽ) alterum Mahometanũ apud Iudices Chriſtianos traducentem, dicentemque, [Hic in excuſſione ſuæ conſcientiæ, hoc eſt, in confeſſione, quam lex noſtra ad abluendã peccata poſtulat, homicidium confeſſus eſt.] Et reſpondeo in caſu reum dicendum fore indiciatum indicio probabilius infe-

& reſolvitur.

rente crimen, sed non plenè probato; hæc enim confessio esset similis cuicumq; alii extrajudiciali, si ab unico teste suggereretur.

SECTIO VIII.

De confessione Iudiciali in tribunali incompetenti.

Consequentia & doctrinæ similitudo postulare videntur, ut examinetur quanti facienda sit hæc consequentia. *Antonius coram Iudice incompetente confessus est, ergo reus est.*

An ad torturā sufficiat?

Levis est, nec talis cujus vi possit ille ad torturam damnari *tex. in cap. 4. extr. de Iudic.* vide *legem, Divus. 6. ff. de cust. reor. arg. l. cum scimus 22. in princ. C. de agric. & censit.*

An ad inquisitionem?

Cùm autem in d. lege, *Divus*, jubeatur testes audiri ex integro, resolvo hujusmodi confessionem coram incompetente Iudice factam non sufficere ad torturam, tametsi ad inquisitionem sufficiat.

Objectio.

Sed objicis. Confessio extrajudicialis, si plenè probetur, sufficit ad torturam, ut constat ex *sec. 2. §. Tertium*. Ergo judicialis coram incompetente facta; cum certum sit cautiùs homines loqui in tribunali etiā incompetente, quàm extrà apud amicos.

Solutio.

At respondeo rationem esse disparem, quia in confessione extrajudiciali libertatem adeoque sinceritatem, & in altera violentiam & iniquitatem reperîmus, putamusque posse reum sine tanto detrimento in Tribunali incompetente confiteri.

SECTIO IX.

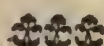
De confessione facta sub impunitatis spe.

Confessus fuerat furtum Petrus sub spe impunitatis, at cùm videat crimen urgeri, & instare supplicium, confessionem retractat, & inquiritur, Quantam vim habeat hæc consequentia, nimiùm *Spe impunitatis confessus est, ergo furtum commisit.*

Resolvitur quæstio.

Respondeo esse levissimam; qui enim putat se non esse puniendum, si fateatur, solet fateri crimen quod non commisit, ut citò liberetur à carcere: & ideò existimo confessionem hujusmodi non sufficere, ut Petrus torturæ tradatur. Franciscus Personal. *de indiciis & tort. nu. 70.* Grammat. *qu. 3. num. 9. & 10.* Gruner. *thes. 8.* vide Fachin. *lib. 9. cap. 61.* Hinc patet confessionem hominis captivi & afflicti, qui non putat se aliter manus tyrannicè retinentis posse evadere, quàm confitendo, esse nullius momenti, nec debere in consequentiam trahi.

Corollarium.

SECTIO X.

De inimicitia.

Vides urgeri hanc consequentiam. *Paulus occisus est, & Aurelius erat inimicus capitalis ipsius, ergo ab Aurelio occisus est;* & quia varia judicia audis, quanti facienda sit, inquiris.

Quale illa indicium sit?

Talem esse, ut vi illius debeat torqueri Aurelius docuit Speculator. *titul. de præsumpt. §. species. vers. sed pone. nu. 7. & 8.* Antonius de Rosall. *de indic. & tort. num. 7.* Hanc autem sententiam alii meritò absurdam vocant, subscribentes Friderico Gruner *thesi* IX. Riminaldo. *consil. 88. nu. 7.* Arimin. *in additionib. ad Angelum. verb. quod fama. nu. 50.* & Gabrieli *libr. 7. concl. 18. nu. 2.* Vnde credo hanc consequentiam inquisitionem postulare, non tamen torturam permittere. Deberet igitur in tali casu Iudex contra Aurelium etiam nominatim inquirere, illum examinare, & periclitari, an potiora suborirentur indicia, non verò via torturæ procedere. Et ratio est, quia inimicitia publica & homicidium nō sunt necessariò connexa, immò nec probabiliter, aut verò-similiter; fortè nec leviter, cùm certum sit Aurelium debuisse suo furori & odio vim inferre nec Paulū interimere, cùm sciret se ponendum ob oculos universorum, foreque omnium inquisitionum objectum, si faceret.

Resolutio.

SECTIO XI.

Sed quia hac rerum tempestate multùm defertur Astrologis & Iudiciariis, quæris quantam vim habeant Consequentiæ sequentes; videlicet. I. *Magus dæmoni pacto expresso obstrictus consulatione ad regulas suæ artis prahabita & oraculo accepto, respondit Paulum ab Aurelio interemptum; Aurelius igitur reus est.* II. *Anus quadam Ægyptia, verosimiliùs saga, conjuratione præmissa resolvit Paulum occisum ab Octavio.* III. *Eustachius Tychonis Brabanti discipulus, erecto themate astrologico, & consideratis syderum significationibus, Aurelium & Octavium liberat, Fridericum accusat?* Quæris igitur, An aliqua ex his consequentiis sit legitima? Et si sit, An ejusdem virtute possit accusatus torqueri?

De Astrologia. An ipsa ad indicium sufficiat?

Resolutiones.

Respondeo primò nec delationem factam à Mago, nec factam ab Ægyptio aut Astrologo esse sufficientem, ut reus torqueri possit.

Magorum & Ægyptiarum responsis non est adhibenda fides.

Respondeo secundò Iudicem vi delationis hujusmodi non posse inquisitionem instituere contra hominem integræ famæ & opinionis, si desint omninò alia indicia.

cia. Vtrumque colligo Ordinationum Imperialium editarum à Carolo V. articulo 21. & *l. nemo. 5. C. de malef. & mathem. l. item apud Labeonem. §. si quis Astrologus. ff. de injuriis*. Consonat Clarus *§. fin. quæst. 2. num. 3. vers. & hanc concl.* Catus *in consiliis criminalibus cons. 99. num. 1. lib. 1.*

Quid, si fidem illis adhibeat Iudex?

Respondeo tertiò, Iudicem qui ob indicationem factam à Mago, Ægyptio, aut Mathematico, reum torturæ subjecerit, in syndicatu teneri. Ita Carolus V. in Ordinationum allegatarum *articulo 21. sub fin.* Sed quid, si non jam ad torturam processerit, sed meram inquisitionem instituerit? Puto eum instituisse inquisitionem reo injuriam, & fidem temerè adhibuisse nugivendulis, adeoque putarem etiam ob id syndicatu illum teneri. Et quia hæc subtilia sunt, nec nota omnibus, quæ ex legibus decidimus, rationibus dilucidemus.

Magia triplex.

Primò igitur dari Magiam naturalem, certum omninò est. Hujus æmulæ sunt duæ facultates, quæ naturales volunt nominari & videri, cùm tamen altera vana, & altera superstitiosa sit.

Magia naturalis quæ sit?

Magia naturalis ars est in ipsa naturæ cognitione fundata, ab experimentis frequentissimis hausta, quæ visis causis prænuntiat eventuros effectus; & hæc est licita, impotens tamen, ut actus liberos præteritos aut futuros enuntiet.

An liberos actus prædicat?

Quam ob rem dicendum est neminem stando Magiæ naturali scire quod Paulus occisus ab Aurelio fuerit. Iudex igitur, qui Mago naturali, in hoc credidit, summè fuit temerarius, & Aurelio magnam injuriam intulit, sive ad torturam, sive ad inquisitionem processerit.

Magia vana quæ sit?

Magia vana, est temeraria effectuum pronuntiatio facta ab homine, qui naturam causarum ignorat, sed generalibus quibusdam regulis ductus illuditur. Hæc non debet superstitiosa dici, bene enim stat hanc coli ab homine, qui nolit cum dæmonio pacisci. Hæc multò incertior naturali; ideòq; graviùs peccaret Iudex, si contra Aurelium propter Magi vani indicationem procederet.

Magia superstitiosa, quæ sit?

Et tandem Magia superstitiosa est ars sacrilega in pacto implicito aut expresso consistens, vi cujus tenetur dæmon consultus dicere veritatem.

Qui eam exerceat, puniendus.

Quod si Pauli occisor hac arte inventus dicatur, *assero primò*; hominem, qui hac arte fuit usus, gravissimè peccasse in Deum & Remp. & debere juxta leges puniri,

Illi, non est credendum.

Assero secundò solere mentiri dæmonem, adeòq; ejus responsioni nullam fidem præstandam. Vt dæmon veritatem dixerit, *assero tertiò*, non posse credi, Mago, homini scelesto & sacrilego; ipse enim dæmonis verba pro arbitrio & invidia mutare, augere, aut etiam diminuere solet,

Quid, si credatur?

assero quartò, peccare graviter Iudicem contra Deum, cùm Magum hujusmodi consulit; & contra proximum, quando ex consilio dæmonis contra privatam innocentiam & publicas leges procedit.

Quæ & quales sint Ægyptiæ, vel Cingaræ?

Porrò anus illæ, quæ *Ægyptiæ* vocantur in Hispania, & in Germania *Cingaræ*, fœminæ sunt vagæ & instabiles, & populo Christiano perniciosæ, quas Magiæ naturalis imperitas esse certum est; hæc enim scientia sublimior & subtilior est, quàm quæ ab stupidis mulierculis haberi possit. Non-nunquam superstitiosæ sunt, vanæ frequentiùs: semper tales, quibus sine temeritate non credas. Adeòque testimonium illarum, si ex Magia abortum, nullius momenti est; peccaretq; graviter Iudex, si ad unius vetulæ divinationem honestum hominem torturæ aut inquisitioni subjiceret.

Astrologi quales?

Denique Iudiciarii Astrologi tales sunt, quales à me loco aptiori depicti, & quia Tychonis Brahæi in consultatione meministi, & ejusdem discipulum citasti; volo aliquid de hac materia subjungere.

Tycho qualis?

Fuit Tycho nobilis Danus, Astronomiæ deditissimus, cujus si ingenium æquasset diligentiam, rem sydeream ad perfectionem perduxisset. Is igitur Mechanicæ Astronomiæ soli intentus, dum Planetarum periodos metitur, judiciorum vanitatem contemnit. Obiit ante annos multos, & jacet Pragæ adeòque hodie aut non habet discipulos aut decrepitos quod si aliquem habeat, is à Tychone doctus sciet non dari Iudiciariam Astrologiam quæ liberos actus prænuntiet;

Astrologia Iudiciaria qualis?

noveritque omnia Astrologorum præjudicia indigna esse, quæ à viro prudente legantur. Quam ob rem Astromantiam, non dicam artem sacrilegam aut dæmoniacam, sed vanam, temerariam & pernitiosam, perturbatricem hominum; qua semel admissa arbitrii libertas & Christianæ Religionis puritas periclitatur.

Quales etiam Physiognomia, Chiromantia, Onomantia, &c.?

Astrologiæ judiciariæ vanitate & errore conjungitur Physiognomia, atque Chiromantia, Onomantia, Geomantia; & judicia his artibus innixa & consequentias ab eis deductas eadem ego doctrinę cõsequentia condemno.

Quid sit Physiognomia?

Est igitur Physiognomia ars judicandi actiones liberas ex faciei delineatione; & quidem multorum sententia faciei turpitudo nihil arguit;

An sit ars certa?

at tamen aliquorum sententia arguit malum ingenium & incli-

clinationem ut sic, non autem aliquod in specie delictum. Ioan. Zinger. *tract. de quaest. & tort. cap. 2. num.* 85. Ioann. Bodinus *lib. 4. de magor. demon. cap. 4. p.* 589. Masc. *vol. 2. concl.* 831. *num.* 27.

Quid sit Chiromantia?

Chiromantia est altera ars, Physiognomiae vanitate non cedens, quae palmam manus meditatur, & ex lineis & characteribus eidem inscriptis judicium format, & tam futura quàm praeterita enuntiat.

Quid Onomantia?

Onomantia considerat vanè nomen proprium, & ex illo sumit augurium ut secreta revelet, quae quidem artificiosa vanitas, quod captu facilior, ideò perniciosior & communior.

Quid Geomantia?

Geomantia multis modis exponitur & traditur, calculis, lapillis, punctis; sed tota est fortuita & contingens; & probabile fundamentum non habet.

Quid Choromantia?

Est & alia divinandi facultas, praecedentibus, ut puto, multò incertior, quae mores provinciales considerat. Haec igitur Choromantia nominetur, & simili etiam censura condemnetur; non enim videtur argumentum prudens, quod à patria ad mores aut crimina specialia transit.

Temerariae illationes.

His prelibatis dico esse temerarias consequentias istas & alias similes. I. *Omnes qui habēt oculos profundos & nasum aduncum sunt fures; at Petrus profundos habet oculos, aduncum nasum: igitur fur est.* II. *Oculi virides luxuriem arguunt: At Franciscus viridibus oculis est praeditus; igitur est luxuriae deditus; ergo non est dubium quin hoc adulterium commiserit.* III. *Albericus habet gladium in monte Martis inscriptum, & in reliquis palmae montibus varia instrumenta militaria* [carnositates illas palmae, quae sunt digitorum initia, Chiromantici nominant *Montes*, & Planetis adscribunt.] *multos igitur homines est occisurus.* IV. *Qui vocatur Petrus est suo hero infidelis; atquì meus famulus hoc gaudet nomine; ergo ipse est proditor.* [Et hinc patet semper esse vanam, & interdum non omninò carere superstitione apud Hispanos persuasionem vulgarem, quae censet in hac familia, cùm salinarium labitur, in illa, cùm culter aciem coelo obvertit, &c. infortunium manifestum protendere: & aliis etiam familiis nobilissimis exitiales esse, Famulum Petrum, nigrum equum, & canem Hibernum.] V. *Figura illa, quae vocatur Populus (sive divinatio fiat calculis, sive lapillis, nodis, punctis, sive quocumque alio modo) est affirmativa responsio: ego consulens, An Anselmus occiderit Franciscum, habui figuram Populum, Anselmus igitur homicida est.* VI. *Omnes Graeci mentiuntur, Cajus est graecus, ergo mihi mentitur.* Eas nullo admittunt modo Authores; & in specie primam secundamq; rejiciunt Ioann. Zanger, & Ioann. Bodinus citati: & tertiam quintamq; ob easdem rationes rejicere debent ob superstitionem & pueritatem (à nominibus enim argumenta & indicia practica deducere puerile est) quartam damnat Blanc. *num.* 406. sextamq; Menochius *libr. 1. praesumpt.* 15. *num.* 9. per *l. quod si nolit.* 31. §. *qui mancipia.* 21. *ff. de aedilit. edicto.* [De moribus provincialibus, & qualiter ii crimina indicent vide inferiùs sec. 18. & 20.

Quid sint montes in manu?

Hispanorum superstitiosa, aut saltem vanae observationes.

Populus in Geomantia quid sit?

SECTIO. XII.

De responsione inconstante & sibi contraria

PEtrus ita indicatus erat de homicidio commisso, ut examinari quidem posset, at torqueri non posset (plura enim ad torturam quàm ad inquisitionem & examen requiri, manifestum est.) rogatus variè respondet, & convincitur etiam mentiri. *Tunc Iudex, Mentitur, & variè respondet, igitur reus homicidii est.* Et quia tu non omninò virtutem illationis intelligis, an consequentia bene deducatur inquiris.

Illa interdum oritur ex turbatione.

Respondeo solere innocentissimos viros ita turbari in judicio, ut variè loquantur, & saepè sibi contradicant: adeòque sic haesitantem non videri crimen malitiosè celare, sed innocentiam potiùs suam incautè & animo turbato protegere. Cōsentit nobis Fridericus Gruner *Thesi* X. ubi hanc periodum noto. [Rationem adducit Andreas de Isern, ut illum allegat Blanc. *de indic. num.* 267. quod liceat unicuique contraria ponere propter salutem,] subintellige liceat civiliter: fide enim tenendum est theologicè dicere contraria, sive mentiri, nemini mortalium licere. Vnde dicendum est illum, qui in judicio variè loquitur, nisi restrictione aliqua mentali [hanc non facilè admittam] aut circumstantia aliqua consignificante [hanc solere reperiri non nego] à mendacio excusetur, à peccato excusari non posse; quoniam omne mendacium divinitùs interdictum est: at illum addo solere excusari civiliter, Respublica enim substantiae accusationis intenta, mendacia accidentalia non examinat. Vide *l. nemo.* cum *l. seq. ff. de except. arg. l.* 1. *ff. de bonis eorum. l. de minor.* 10. §. *plurimum. ff. de quaest.* Hic, *affert plurimum*, inquit Iurisconsultus, & quidem si plurimum affert, adminiculatur tantummodò; si adminiculatur, rem per se non conficit, nisi subsit indicium, cui adminiculum afferre queat.

Mentiri non licet. An restrictiones liceant?

Omne mendacium est peccatum.

SE-

SECTIO XIII.

De reo pavido & perturbato.

EXaminabatur Ambrosius; & Iudex, *Pavet*, inquit, *trepidat, colorem vultus variat, oculos in terram dimittit, inquisitores ne quidem aspicere audet: ergo reus est.* Et quia tu, ejusdem Logicæ non audes confidere, An-ne hæc sit bona consequentia, requiris. Et si sit bona, quantam ipsa vim habeat? an tam vehementem, ut possit Ambrosius torqueri?

Quid sit aliqualis suspicio.

Respondeo hæc ipsa indicia aliqualem suspicionem inducere, non vero tantam, ob quam possit Ambrosius torqueri. Clarus §. *fin. quæst. 21. vers. caterùm sola tit. 5. sentent. §. ult. quæst. 21. n. 29.* Ioannes Zanger. *tract. de quæst. & tort. cap. 2. num. 102.* Porrò *aliqualis suspicionis* nomine, valde tenuem & remissam intelligo; quoniam me judice facilius est innocentissimum & inexpertum virum inopinata accusatione percelli & turbari, quàm sceleratum & effrontem hominem, tribunalibus & examini assuetum.

SECTIO XIV.

An taciturnitas confessio sit?

ANselmus de homicidio accusatus, à Iudice interrogatus tacuit, & intulerunt omnes, *Qui tacet fateri videtur; hic tacet; ergo fatetur crimen.* Hunc tu syllogismum periculosum judicas, & qui debeat rejici, vel non rejici, inquiris.

Exponitur Regula Iuris.

Respondeo majorem illam quæ assumitur, esse utriusque Iuris Regulam, quã suo loco illustravi; & ipsam suas pati distinctiones & limitationes. A me illa sub his verbis admittitur. *Qui tacet in materia sibi favorabili, aut in odiosa quando tenetur loqui, ipse consentire & fateri videtur.* Cùm igitur examen illud in Anselmi favorem institutum non sit, sequitur, ut ex hoc capite fateri censendus non sit. Ergo cùm materia sit odiosa, ad obligationem recurrendum: nam si Anselmus tacet, cùm loqui debet, virtualiter admittit crimen. Ergo an loqui ipse debeat, venit examinandum.

Quæstio resolvitur. An reus teneatur respondere statim?

Viri prudentissimi existimant reum qui tacet, non statim confiteri dicendum: nam tametsi obligationem respondendi habeat, non videtur hæc esse tam stricta, ut obliget respondere statim. Blanc. *de indic. & tortur. num. 223.* Dom. Zanger. *de quæst. cap. 2. num. 39.* Et scrupulosior Menochius reum Iudici suspectum, & obstinatè non respondentem, non vult habere pro confesso, sed pro rebelli, qui debeat per cruciatus ad respondendum compelli. Ita ipse *libr. 1. præsumpt. 89. num. fin. & libr. 6. præsumpt. 99 n. 6.* cui consonant Marant. *in specul. p. 6. tit. de quæst. num. 9.* quorum, si semel admittatur sententia, manebit illud Axioma, *Qui tacet, consentire videtur*, in omni odiosa materia esse negandum.

Nota id bene.

SECTIO XV.

An infamia sit indicium sufficiens?

ERat Romæ Froilandus latrociniis & rapinis infamis; & ibi furtum commissum fuit; & quia fur ignorabatur, Froilandum totius populi accusabat suspicio, qui discurrebat sic. *Semel malus, in illo saltẽ genere semper præsumitur malus: at Froilandus de furto semel & iterum convictus est, ergo præsumendus est hoc etiam furtum commisisse.* Ergo *subjiciatur tortura, ut veritatem fateatur. Et inquiris. An legitima sit hæc consequentia?*

An, quando de corpore delicti constat, torqueri is possit, qui crimina similia olim commisit?

Resolutio.

Respondeo majorem ex Iuris Regula fuisse desumptam; minorem supponi esse veram; & primam consequentiam admitti; negari autem secundam, quoniam Iuris benignitas disposuit, ne ob præsumptionem nimis levem aliquis reus torqueatur. Et resolvo, ubi nullum furtum de novo est commissum, non posse ob furta antiqua, ob quæ jam fuit punitus, inquiri, An Froilandus furetur vel non? Quod si furtum fuisse hodie commissum constet, nec fur sciatur, licebit inquirere, An ille qui olim fur fuit, istud crimen commiserit? non tamen licebit illum tortura sine alio indicio condemnare. Gruner *thesi* XII. ubi hæc asserta ponit; quæ poterunt Lectori prodesse.

An à vita præterita argumenta fortia desumantur?

I. Ex vita ante malè acta & conversatione cum facinorosis, oritur quidem suspicio, & non levis. II. Bene à præteritis ad præsentia concluditur. *l. sicut. §. iisdem. ff. de accusat. l. non omnes à barbaris de re milit.* cùm nemo subitò mutetur. III. Vita ante malè acta, nonnisi cum aliis adminiculis & præsumptionibus ad quæstionem imponendam sufficit. Ita Bartolus & Doctores communiter *in l. de minore. 10. §. tormenta. 3. ff. de quæst.* quorum doctrinam illustravit Ioannes Zanger. *tract. de quæst. & tort. c. 2. num. 80.* Farin. *in praxi crim. lib. 1. tit. 5. quæst. 47. num. 4.* Et patet *ex l. 3. §. Ejusdem. ff. de testib.* & Carolus V. Imperator in Ordinationum suarum *art. 25. vers.* erstlich ob der Verdacht. An-ne etiam in Sacramento Pœnitentiæ, quod tribunal etiam est, pariformiter debet procedi? An-ne vita ante bene acta, & conversatio cum viris religiosis præbebit suspicionem non levem, quod moribundus, qui nullo signo confessionem petiit, habet peccatorum dolorem, & desiderat confessionem & absolutionem sacramentalem?

An moribundus sensibus destitutus, qui nullo signo confessionem petiit, possit absolvi?

lem? An-ne levis quæcumque præsumptio, aut suspicio sufficiet ad absolutionem concedam saltem conditionatè? An-non siquidem à præteritis ad futura sine temeritate concluditur, possumus credere hunc velle confiteri ante mortem, qui in ultima confessione habuit veram voluntatem recipiendi Sacramenta ante mortem, & qui quotidie suum *Pater noster* recitans, ore etiam absolutionem petiit sacramentalem dicens, *Dimitte nobis debita nostra*, non miraculosè (non enim præsumendus à Deo postulasse prodigia) sed secundum viam ordinariam, hoc est, media sacramentali confessione? An-non in tali casu præter vitam anteactam dantur alia adminicula & indicia ad præsumendum hunc voluisse muniri sacramento ante mortem? An-ne in tali casu, etiamsi nullum aliud signum edat, poterit aut debebit absolvi? EGO QUIDEM doctrinæ consequentiam amo, & hanc eamdem difficultatem me resumpturum, & has singulas illationes dijudicaturum polliceor. Modò à parte benigna sto, & rem insinuasse, & veritatem tetigisse sit satis.

Exponitur pervulus Orationis Dominica.

Posse illum sub conditione absolvi, est hodie valde communis Theologorũ sententia.

SECTIO XVI.

De argumento à sociorum pravitate desumpto.

LEgis in psalmo 17. sub med. *Cum sancto sanctus eris, & cum viro innocente innocens eris. Et cum electo electus eris, & cum perverso perverteris*; & in Poeta vetere. *Corrumpunt bonos mores colloquia prava*; quibus consonant ea, quæ leguntur *Proverb. 13. & 22. & cap. 3. de statu Monach. l. ediles 25. §. 6. ff. de edilit. edic. 28. qu. 1. c. 12.* quæ dilucidat Matth. Stephanus *in notis ad art. 25. num. 6. ord. crim.* Et inquiris quantam vim habeat hæc illatio, Hispanicè, *Dime con quien andas, direte quien eres*; Latinè, *Agit cum furibus, igitur & ipse fur est*. An-ne tam fortis sit, ut vel ideò possit quis ad torturam damnari?

Resolutio.

Respondeo meram conversationem, & familiaritatem cum maleficis indicium ad torturam non facere. Sic definivit Carolus V. Imperator *Ordinationum suarum art. 25. §.* um vierdten. *juncto art. 27.* Ioan. Zanger. *tract. de qu. & tort. cap. 2. num. 227.* Matth. Stephan. *ubi supra.* nisi quis opem & auxilium ad delinquentes juvandos, & crimen occultandum præstiterit, hæc enim est prudentissima quædam limitatio, quâ idem Cæsar *in ejusdem libri art. 40.* contraxit Regulam generalem, quam prius posuerat. Consonat Matth. Stephan. *in suis notis ibid.* Sanè, siquis opem tulerit reis, suspectus erit, non verò statim condemnandus, sed examinandus, aut etiã torturæ subjiciendus; quia fortè juvit illos ex misericordia, aut etiam amore indiscreto, fortè etiam ex participatione delicti: sed semper manebit indicium esse probabilius, & ad torturam sufficere.

Aliud est sceleratis loqui, & aliud opitulari

An, qui reo opẽ tulit, damnari possit?

SECTIO XVII.

De aliis indiciis.

TRES mihi tradis examinandas consequentias, Primam, *Loquutus est in aurem latroni convicto, ergo & latro, & complex criminis ipse est.* Secundam, *Ioannes habet formam pedis convenientem vestigio impresso in loco delicti, ergo reus est.* Tertiam, *Habet formam pedis diversam à vestigio, ergo innocens est.*

Garrire in aurem.

An sit indiciũ ad torturam sufficiens?

Respondeo primam esse nullam, nec sufficere ad torturam; posse tamen quandoque ad inquisitionem sufficere, præcipuè, si cautum sit, ut nemo reo secretè loquatur: Marc. Blanc. *nu. 232.* Mascard. *de prob. vol. 1. concl. 80. num. 3.* Et ratio est, quia aliquando homines, quæ coram toto Mundo possent, fortè & deberent, in aurẽ spirant; unde Martialis lib. 1. Epigram. 73. in Cinnam;

Garris in aurem semper omnibus Cinna.
Garris & illud, teste quod licet turba.
Rides in aurem, quereris, arguis, ploras;
Cantas in aurem, judicas, taces, clamas,
Adeo-nè penitùs sedit hic tibi morbus,
Vt sæpè in aurem Cinna Cæsarem laudes.

Vestigium pedis quale indicium sit?

Secundam etiam rejiciunt Authores: possibile enim est esse duos, vel plures quorũ pedes eidem possint vestigio cooptari. Consonat Plot. *ad leg. si quando num. 881. C. unde vi.* dissonat Boetius *decis. 166. num. 4.* qui forsitan poterit pro nobis exponi. Ego tertiam admitterem, quæ tametsi non sit evidens, tamen non accusat; & si non sint alia indicia, quàm quæ sumuntur à vestigio, & huic non possit per Antonii cooptari, hunc crederem, ne examinandum quidem esse.

SECTIO XVIII.

An à singulorum officiis ad mores secura argumenta sumantur?

DAmhouderus *in prax. crim. c. 36. n. 17* à singulorum hominum officio, & professione præsumptionem desumit; considerat enim in singulis inclinationem ad delicta cognata, & inde argumenta deducit; putatque has esse bonas consequentias. *Est molitor, ergo est fur*; *Est sartor, ergo raptor*; *Est lanio, ergo sanguinis alieni cupidus*; *Est musicus ergo lascivus*; *Est coquus, ergo ebriosus*: &c. At tu, An erret Damhouderus inquiris.

An saltem probabiliora?

Respondet primò S. Gregorius Papa *hom. 24. in Evang.* multas artes cum peccatis probabiliùs connexas, gravem suspicio-

cionem ingerere. *Piscatorem Petrum, Matthaum verò telonearium scimus*, ait, *& post conversionem suam ad piscationem Petrus rediit, Matthaus verò ad telonei negotium non rediit; quia aliud est victum per piscationem quarere, aliud autem telonei lucris pecunias augere; sunt enim pleraque negotia*, (noto istud *pleraque*) *qua sine peccatis exhiberi, aut vix aut nullatenus possunt*, (noto etiam istud *vix*, istud *nullatenus*) *qua ergo ad peccatum implicant, ad hac necesse est, ut post conversionem animus non recurrat*.

Respondet secundò Fridericus Gruner *thesi* XIV. multò benigniùs & juri dicendo accomodatiùs aitque. [*Injuriam sanè Artium mechanicarum sectatoribus facit, Dambouderus, ... non enim si Lanius pecudum cade vitam tolerat, propterea sanguinis etiam humani avidus arguetur; nec, si sartor panni reliquum, ubi fortè incogitantia plus poposcit, quàm opus erat, in suos usus convertat; aut si molitor amplius, quam per statuta licet, subtrahere solitus sit, mox illum ad alia etiam furta animum intendere, jure quis existimabit*.]

At ego argumenta, quę à patriâ, & quæ ab officio deducuntur, similia esse pronũtio. Quod à patriæ moribus desumitur non esse probabilius credidi *hoc Art. sect. 11. sub finem*; non enim mores ita universales esse possunt, quin plurimos ipsi non tangant. Idem de officiis Mechanicorum dico. Quod si alicubi certum sit, plures laniones esse homicidas, & multò pauciores non esse, tunc ego hanc consequentiam admitterem, *Est lanio, ergo verosimiliùs homicida*, & majorem scimus esse falsam, sunt enim plurimi laniones, & rari ex illis homicidæ.

SECTIO XIX.

De accusatione moribundi.

Quanti in judicio illa valoris sit?

Repertus fuit Ioannes in foro semimortuus, tot perfossus vulneribus, ut supervivere non posset; tamen confessus est sacramẽtaliter, & exposuit qualiter ipse innocens & nihil mali moliens, aut cogitans, fuerit à Mascarennio invasus, & exceptus; & post horas pauculas vitam cum morte commutavit. Agitur causa coram Iudice, & indicia vergebant in Ambrosium, quem moribundus excusavit, & nullum erat omninò indicium contra Mascarennium, quem accusavit; & interim hæret Iudex, & quî discurrere debeat ignorat: sed interrogat quantam vim habeant sequentes consequentiæ. I. *Ioannes in articulo mortis declaravit homicidã esse Mascarennium; at incredibile est voluisse Ioannem ad Infernum descendere & crimen falsum Mascarennio imponere: Mascarennius igitur judicandus est reus*. II. *Idem Ioannes optimè suum ipse aggressorem cognovit: at ipse excusat Ambrosium: ergo iste quidquid indicia videantur suadere, innocens est*.

An omnes moribundi habeãt rationem sua conscientia.

Respondeo nihil concludi syllogismo priori, nec posse vi hujus accusationis Mascarennium torturæ subjici, benè autem examinari. Ratio est; quia nec omnes moribundi tam sancti sunt, qui noline fallere; nec tam perspicaces, qui falli non possint. Qui ex improviso invaditur, illum coram se videre se putat, quem timet. Vt ut nõ turbetur, multi sũt homines sceleratæ conscientiæ, qui pœnas inferni non curant; adeoque prudens Iudex moribundi confessioni, fortè à satellitibus extortę, fortè ex errore prolatæ, aut etiam fortè ex malevolentiâ confictæ, parum aut nihil deferat; sed judicium suum Iustiniano & aliis Viris magnis subjiciat, qui hujusmodi cõfessiones & accusationes non curant; ut constat ex *l. 3. §. si quis moriens. 1. ff. ad S.C. Syllan.* morientes enim ut habet Glossa *in cap. literas extr. de prasumpt.* non semper dicunt veritatem.

Casus primus.

Porrò, ut turbationem malitiamq; moribundorum arguam aut referam, unum vel alterum casum subjiciam. Vidi olim Madriti lethaliter transverberatum hominem ad domum chirurgi conferri à duobus Patribus Dominicanis, & quatuor vel quinque satellitibus. Vix erat sensuum compos, & in ipso itinere ejus æternæ saluti prospicientes sancti illi Patres, ut Dei recordaretur, ut veniam inimico concederet, ut sibi à Domino concedi postularet; & tamen ipsi interpellabantur tertio verbo satellitum importunitate, id unum desiderantium scire, quod Religiosorum opinione subticeri deberet. Nomen Rei requirebant Satellites, nec volebant permittere ut confiteretur sacramentaliter, quin priùs Reipublicæ interroganti responderet: & Chirurgus sua esse ante utramque confessionem examinare vulnera, & remedium adhibere putabat. Quid cogitaret, obsecro, moribundus ille, in medio positus, chirurgi, Religiosorum, Satellitumque mirabilem contentionem audiendo? Confusum chaos! Deberet procul dubio vociferationibus obtundi, dubitationibus turbari, nec scire quid dicere aut tacere deberet. Quid, si ex turbatione aliquem in specie accusaret? Cur deberet ei credi, cum ne vigilantissimo homini in causa propria testificari liceat. *l. nullus. 16. ff. de test. l. omnibus 9. C. eod.* & ipse fuerit omninò perturbatus? Illum sub Satellitum tyrannide patientem re-

lin-

Casus alter.

linquamus, veniamus ad alterum, Ad Titium, Ducis de Lermâ famulum, qui semel graviter vulneratus, in plateâ cœpit publicè confiteri, & gravissima quæque flagitia sibi imponere, & honestissimos viros complices incusare; supervenit senior quidam Canonicus, qui morituro displicuit, quod suppressâ cum voce sua scelera confiteri juberet, nec complices expressè nominare; tunc ille apprehensis Canonici vestibus (imò si veniam det modestia, interceptis annosi corporis secretis partibus) clamare incepit, se ab illo sene vulneratum. Turbatur populus, & quia sub justo Deo nemo innocens patitur, vulnerati malevola petulantia detegitur; in carceres ipse detruditur; curatur diligenter; & post paucas hebdomadas ducentis flagellis condemnatur; Firmant hanc doctrinam multæ historiæ, quæ de ultima sententia condemnatis in variis provinciis narrantur, ob scelera graviora criminosi in Germania Rotam subeunt. Est supplicium horribile: nam priùs carnifex rota ferrata frangit tibias, crura, brachia, &c. posteà ægrè cohærentia membra rotæ alii illigat. Et hanc tandem in altum erigit. Vivunt interdum in rota illa infelices duobus diebus. Et quid faciunt? Imitantur-ne S. Andream, qui cruci suffixus; & biduum vivus pendens, & nunquam Christi fidem prædicare intermittens, ad eum migravit? Sic deberent: nam patienter tolerando cruciatus, satisfacerent Iustitiæ Divinæ & humanæ. At multi ex his, etiam dum agunt animam, blasphemias in Deum & Sanctos evomũt, calumnias blaterant; vlulantq; perniciosa mendacia: iter-agentes vocant eisque jubent nonnulla, quæ cum piarum auriũ offensione narrarentur. Hanc ob causam hodie inter Catholicos antequam ad rotam transferantur, strangulantur, aut capite aut pectore contuso occiduntur. Quæ uberiùs recensere volui, ut vel hinc colligi possit esse multos homines perditissimæ conversationis, qui ne quidem in agone ultimo Deum timent, aut homines reverentur; unde meritò emanare potuerit proverbium, quod asserit, *Non esse omnem morientem alterum S. Ioannem Evangelistam*: inter mortales enim jam non sufficit, *Moribundus, qui vidit, testimonium perhibuit, & verum est testimonium ejus.*

An moribundo credendum sit in præjudicium tertii? An in præjudicium sui ipsius?

Puto igitur non esse standum morientis confessioni in præjudicium tertii; posse tamen nonnunquam in præjudicium ejusdem morientis. *l. si quis in gravi. 3. §. si quis moriens. ff. ad S.C. Syllan.* Gramm. *decis.* 56. *num.* 15. & consequentèr puto hujuscemodi incriminationem ad inquisitionem quidem, non verò ad torturam sufficere, præcipuè cum sic definierit Imperator Carolus V. *Ordinationum suarum art.* 25. *vers.* im Sechsten. cujus decreti æquitas suaderi potest, ex his quę docet Blanc. *in fin. nu.* 393. *ff. de qu.* Farin. *in prax. crimin. lib.* 1. *tit.* 5. *qu.* 46. *num.* 35. Zanger. *de qu. & tort. cap.* 2. *num.* 59. qui addit (& nota hoc obsecro) hanc sententiam unicam in praxi observari. Addo exculpationem factam à vulnerato esse innocentiæ optimum argumentum, vi cujus possint alia indicia, si non omninò tolli, saltem ita enervari, aut debilitari, ut ex iis facilè torqueri non possit. Iacobus Menochius *lib.* 5. *præsumpt.* 48. *nu.* 7. Carpzovius *prax. crimin. p.* 3. *qu.* 120. *nu.* 58. & 59.

SECTIO. XX.

De possessione rerum furto ablatarum.

De clavibus adulterinis. De sumptu excessivo.

EXamini etiam subjicis has consequẽtias. I. *Res furto ablata est apud Petrum; ipse igitur fur est*. II. *Ioannes habet claves adulterinas, ergo ad furandum.* III. *Antonius caret patrimonio & officio, & tamen magnos sumptus facit: ergo rapina victitat.*

Potest quis habere res furto ablatas, & esse furtivas nescire.

Respondeo juxta Regulam Iuris *ignorantiam præsumi, ubi scientia non probatur*, adeoq; non sufficere ad torturam res furtivas reperiri in domo Petri, ut ipse torqueri jubeatur; potuit enim nescire illas domi suæ esse, & ut sciret potuit procedere bona fide, & esse furtivas ignorare. Tunc igitur examinandus & audiendus esset Petrus, & suspicio hæc vita ipsius anteacta veniret augenda aut enervanda *l. 2. l. civile* 5. *C. de furtis.* Fr. Zoanett. *ad l.* 4. *C. de edend. nu.* 7. & *§. oblatum in fin. Instit. de oblig. quæ ex delict. l. ancilla.* 12. *in fin. l. eos qui* 14. *C. de furt. l.* 3. *§.* 3. *ibid. quid enim si ignarus recepit. ff. de incend. ruin. naufrag.*

Potuit invenisse.

Quid si rem illam invenisse se dicat? Difficulter se expediet, nisi hanc ipsam inventionem esse veræ similem suadeat.

An qui rem furto ablatam custodit, torqueri queat?

Custodem rei furto ablatæ sine alia suspicione torqueri posse, ut aut furem indicet, aut se furem fateatur docuit Bartolus *in l.* 1. *ff. off. Præsid. per l.* 3. *§.* 2. *in fin. ff. eodem. glos. in l. si quis domum.* 9. *§. Imperator. ff. locati* Bartolum sequitur Angelus Aretinus *in prax. verb. etiam vestem cælestem. num.* 17. Plot. *ad l. si quando. nu.* 412. *sub fin.* Mascard. *volum.* 2. *concl.* 829. *num.* 11. sed cum aliqua limitatione quæ quidem sententia nimis rigida videtur Friderico Gruner *thesi* XVII. cum tamen fateatur Iure Mosaico depositarium furti suspicionem incurrere, & posse appellari ad Iudices, & cogi, ut sub juramento declaret, an extenderit manũ suam ad rem proximi sui. *Exod.* 20. 7.

Ego

Non omnes leges Mosaica evideerunt: manent, quæ erant definitivæ.

Ego quidem existimo mediam viam securissimam esse; & quia materia est, quæ non tam leges, quàm æquitatem prudentialem concernit, posse Iudicem etiam Christianum observare veteris testamenti illam legem quæ non est ceræmonialis aut præceptiva, sed definitiva; adeoque ex natura rei vera. Debebit igitur ex officio suo Iudex illum, apud quem est res furtiva, examinare; & inquirere, unde illam & qualiter habeat? quod, si illam in custodiâ aut deposito se habere exposuerit, rogare poterit nomen depositoris & si depositarius illud obstinatè detegere noluerit, poterit ad torturam damnari. Quòd si sincerè dicat se bonâ fide à tali, aut tali ex tali motivo recepisse, videtur ignorantia criminis debere præsumi, ubi scientia non probatur, & sufficere ut habeatur in Exodi citato capite, si hanc maculam aut suspicionem juramento eluat depositarius.

An etiam ha- maras claves habens?

E clavibus sumi potest indicium, si persona sit talis, cui ad nihil illæ aliud servire possint. Nam si faberferrarius quis sit, licitè poterit harpagones, uncinos, & claves qualescumque habere, sine quibus seras aperire non posset, cum ab his, qui claves perdiderunt, vocatur. Menochius *lib.5.præsumpt.31. num.16.* Zanger *cap.2. nu.68.*

An etiam pauper prodigus & multas pecunias dilapidans?

Si aliquod furtum commissum sit, & ignoretur fur, posse examinari pauperem, qui dicitur prodigos sumptus facere, apud omnes in confesso est. Quod si non ostendat unde pecunias habeat, etiam torqueri. Quod ipsum facere tenentur Iudices in Germania ex Caroli V. præcepto, qui *Ord. art.43.* id jussit. Consonat Matth. Stephan *in notis ibid.* Sed inquiris, An sola hominis paupertini prodigalitas sufficienter inferat suspicionem, ut ipse etiam, si non constet furtum aliquod esse commissum, civiliter examinari possit? Posse existimo, si detur infamia aut scandalum illa enim Rempublicam maculat, id alios ad peccandum inducit.

Joannis del Castillo, celeberrimi apud Hispanos furis, scitu digna tragœdia.

Vidi Madriti D. Ioannem del Castillo in aulâ, vidi etiam in patibulo. In illa fuerat longo tempore cultus & honoratus & in isto miserrimus mortalium fuit. Erat ipse è vilibus parentibus natus, acuti ingenii vir, superbiæ impotens, & alta ambiens. Dedit nomen societati latronum, multa lucratus in campo, audax urbem ingreditur, & conductis è sociis, quatuor egregiis nebulonibus, quorum alterum Oeconomum, alterum Stabularium, alios nobiles (*Hisp.* Gentilombres) dixit, domū magnam instituit, & aliis famulis admissis, Magnus audiit. Vt posset tolerare; numerosam familiam, interdiu maximos Principes invisebat, domos etiam Campsorum frequentabat, pecunias exigebat sub pignore, stato tempore solvebat, ut vel sic domos benè cognosceret, & loca ubi pecuniæ & thesauri recondebantur, observaret. Benè singulis circumstantiis perpensis, noctu cum suis quatuor egressus ad flavissas prævisas penetrabat, & suffurando hodie mille, cras bis mille, magno splendore victitabat. Omitto cætera; nam & uxorem duxit, ditissimam & nobilissimam, deceptis matre & avia: & alia præstitit ingenio plena, quæ esset perlongum recensere. Tragœdiam ad metam produco, & indicia, quæ maximè Ioannem dejecerunt, enarro. Inceperunt illius gloriæ, & divitiis invidere nonnulli; cum prius prodigalitatis accusare; & subdubitare posteriùs, undè haberet tot reditus, qui magnificentiæ sufficerent. Monetur Consul (*Corregidor* in Hispania vocatur, quod sui muneris sit reos corrigere) Ioannem visitat, libros expensorum & receptorum petit, & unde tantæ divitiæ glomerentur, interrogat. Hæret fur; turbatur, trepidat; & inopinatâ rogatione perculsus vix labia movet. Hoc indicio accusatus capitur: concipiuntur & famuli etiā uxor, & lectissimæ nonnullæ Virgines, quę illi adhærebant. Fatetur Ioannes omnia: innocētes tertiâ die dimittuntur: servātur quinque rei. Ex istis duo suffugiunt; & post pauculos dies Ioannem, & hinc inde duos socios holoserico ornatos in medio foro Madritensi una furca sustinuit, ut simul lucrent, qui etiam simul peccarant. Relinquo affinium confusionem, uxoris lachrymas, ephœborum miseriam, confiscationem omnium rerum: & hoc unicum addo, videlicet, Arithmeticam esse fidelē Iudicem, & errare non posse; & condemnare furti eum, qui licet ex questu licito parum vel nihil habeat, multum prodigit.

Arithmetica integerrima Index.

SECTIO XXI.

De indiciis, quæ in materia luxuriæ.

Specialiter rem veneream consideras, & quantum hæ valeant consequentiæ perquiris. I. *Tua conjux osculatur libidinosè Antonium, ipsi igitur prostituit se.* II. *Cloris comprehensa est à contrectationibus servire Ferdinando, ergo etiam cum illo commiscetur.* III. *Solus cum solâ in cubiculo inventus est, ergo est fornicarius.* IV. *Vxor invito marito foris pernoctavit, ergo commisit adulterium.* V. *Cum viris alienis suo contradicente balneum, aut fluvium adiit, se inverecundè lavit, ergo casta non est.* VI. *Parrochus, vir fama integra, ab ancillâ accusatur, quod copulam cum ipsâ* ha-

habuerit, ancilla igitur credendum est. VII. *Ioannes Calvinus de sodomia à complice puello accusatur; igni igitur mandandus est.*

An oscula adulterium evincant?

Primam consequentiã admittunt multi apud Menochium *lib. 1. præsumpt. 41. nu. 26.* negant Riminald. *cons. 88. nu. 5.* Blanc. *de indic. nu. 69.* Gruner *thesi* XVIII. suamque isti sententiam duplici argumento corroborant; primum desumunt ex lege *quod ait, 23. in princ. ff. de adult.* secundum è veterum placito, qui oscula in quarta amoris linea constituerunt, adeoque viderentur esse indicia remota, nec sufficientia ad torturam.

Mores & gentes distinguendo.

6 Et quidem Ego in materiâ lubricâ homines & provincias distinguerem. In Gallia enim & ferè in toto Belgio oscula urbanitatis gratiâ recipiuntur, & dantur, adeoque in eisdem provinciis, quis posset Argus oscula urbana, aut etiam jocosa à libidinosis distinguere? Qui posset Petronilla convinci, non ex honesto affectu Antonium, nec ex joco, aut urbanitate, sed ex merâ libidine osculis honorasse? Nam cum oscula frequenter ex urbanitate dentur, rarius ex voluptate, ex Iuris Regulâ debet fœmina absolvi, quia in dubiis, & obscuris decernimus, quod est verosimilius, & quod plerumque solet fieri. At in Hispaniâ & Italiâ, ubi oscula ex urbanitate non dantur, & omnia libidinosa præsumuntur, fortiùs posset argumentum desumi, nec improbabiliter adulterium ex osculis lascivis inferretur. Angliam Hispaniæ adscriberem, si OWeno crederem; at puto ipsum non tam patrios mores, quàm carminis leporem respexisse, cùm ex osculis non adulterium modò, sed & contranaturalem copulam probare præsumit, & nomen OS-CVLVM, in partes duas dividens, concludit, aitque, *Quæ dedit os, reliquum non minus illa dabit* Quidquid igitur de Angliâ sit, quam sicut Martini Lutheri & Ioannis Calvini religione, sic etiam eorum moribus infectam videmus & dolemus; has ego pro aliis provinciis Positiones adjungo.

alii in Hispania, & in Italia.

imò etiam Anglia.

Hispanarum & Italarum fœminarum severitas.

Prima. In Hispania & Italia inter personas nobilioris fortunæ tanta est conversationis gravitas & severitas, ut ne manus quidem contactus admittatur; ergo in eisdem provinciis, qui se mutuò osculantur, casti non sunt. Cùm igitur fœminarum ingenium sit, ut videri velint etiam in ipso actu venereo castæ, aut saltem invitæ & difficiles; quæ osculum dedit, videtur animum clariùs exposuisse, quàm quæ invasa ab amasio, tanquam quæ vincere nollet pugnans, peccavit contra castitatem. Igitur ab osculis in eisdem provintiis fortissimum argumentum desumetur.

Omnium fœminarum ingenium.

Morosa oscula.

Secunda. In Gallia utraque (Francica & Belgica) oscula non-morosa à morosis distinguerem. Et ex prioribus nihil gravius concluderem; at ex posterioribus remotum aliquod argumentum, non tamen valdè probabile formarem; remotum inquam, & vi cujus dubitare de fœminæ castitate inciperem, non tamen tantùm, ut censerem eam valdè probabiliter esse damnandam. [Vide interim Gothfridum *in notis ad l. 16. C. de donat. ante nupt. titul. 6.*]

Gallarum fœminarum levitas aut sinceritas.

Contrectationes nimium probant.

Consequentia secunda est præcedente multò fortior, & æquè videtur stringere in omni provincia vel patria; nullibi enim Luperci habitant, qui luxuriosos tactus, præcipuè partium internarum, ad urbanitatem reducant. Quam ob rem nimis clemens videtur nobis esse Gruner, *disputationis sæpius citatæ thesi* XVIII. qui asserit adulterium stuprum-ve præsumptivè non satis ex contrectationibus probari posse; cùm tamen alii contrà tantam illis authoritatem tribuant, ut adulterium tam præteritum quàm futurum indicare crediderint. Videatur Blanc. *de indiciis num. 69.*

Quid dicendũ sit de tactibus habitis inter masculos?

An-ne masculi convicti de tactibus, sunt statim dicendi Sodomitæ? Non puto. Suaderem hic gentem à gente, provinciam à provincia distingui, aliquæ enim detestantur hoc crimen, aliquæ illo laborare dicuntur. Vt omittam regiones cæteras mihi non ita notas, qui in Hispania frequenter audiunt confessiones, testantur inter molles paucos Sodomitas reperiri; quò etiam revelationes spectant, è quibus didicimus multos homines propter mollitiem, non tamen multos propter indicibile crimen ad infernum damnatos. Existimo igitur pro hominum diversitate graviùs aut minùs graviter ex impudicis tactibus probari infandum scelus, nullibi certò & infallibiliter; at probabiliter alicubi, si aliæ succedant circumstantiæ.

De solo cum sola reperto.

Ad aliam consequentiam transis, & Mariolam adulteram proclamas, quòd fuerit sola cum solo Friderico reperta. Sed hoc indicium, si merum, leve est; ob negotia enim sæpè contingit fœminam & virum solos esse. Aliud est ex accidente esse solos, aliud ex consilio carere teste, & esse in cubiculo firmiter clauso; tales enim possunt circumstantiæ concurrere, ut illud primum indicium intendatur. Favet nostræ resolutioni caput *præterea 27. extr. de testib.* cap. *litteris 12. cum cap. sequenti extr. de præsumpt.* Consule Carpzovium

vium

vium *prax. crim. part. 3. q. 122. num. 70.*

De balneo & fluvio.

Consequentia quarta & quinta multa in genere indicare potest, nihil in individuo; vidimus enim Bruxellæ quamdam excellentissimam Principem, natione Gallam, quæ tametsi conjugata, vespere ad fossas iret, & coram omnibus se denudaret & lavaret, nec tamen esse adulteram unquam audivimus. Fridericus Gruner *Thesi* XVIII. sic infit. [Honesta non est quæ ejusmodi facit: & procedunt quidem similia ad probandam inhonestatem turpis libidinis, non autem ad probandam copulam. Mascard. *de probat. volum. 2. concl. 983. num. 9.* cujus argumentum non obscurum est *in leg. vim passam. 39. §. mulierem. 4. ff. de adult.* & facit quod in *l. cõsensũ. 8. l. fin. §. inter copulas. C. de repudio. nov. 22. c. 16. nov. 117. c. 8. in fin.* hæc ab adulterio separantur. Quod si ex his adulterium certò præsumeretur, non opus fuisset in illis novas divortii causas constituere; sed bene continerentur sub generali adulterii nomine.]

De accusatione ancillæ.

Penultimam consequentiam video statim admitti, præcipuè si Parrochus sit opulentus, & ipsi possint ejusdem infortunio ditari. At ego levem crederem, & ulteriori subjiciendum examini.

An ex dicto unius pueri ad torturam veniri possit?

Vltimam consequentiam Fridericus Gruner *thesi* XIX. hac censura perstringit. [In crimine Sodomiæ ex solius pueri dicto reum torqueri posse, valde durum videtur. Est enim testis unicus, & non omni exceptione major; planè, si quædam alia adhuc signa detestandi hujus criminis adsint, Iudex ad quæstionem erit pronior. Vide latissimè Thom. Trivisian. *libr. 2. decis. 13. & 14.*] cujus ego sententiæ tanquam verissimæ subscribo; & existimo solius puelli depositionem ad inquisitionem, non verò ad torturam sufficere.

Resolutio benigna historiis variis confirmata.

Quàm multi calumniatores sint?

Et quidem, si veteres historias legimus, aut casus qui nostro ævo acciderũt, examinamus, magnam calumniarum segetem reperiemus, & discemus quo debeamus modo de his duabus ultimis sequelis judicare. Multa possem producere, sed quia hac nocte in Matutinis Athanasium, Pontificem Alexandrinum, à quâdam accusatum hospite vidimus, proderit paucas lineas exscribere, & Iudices monere universos. *Coacto ad Tyrum Concilio, magnâ ex parte Arianorum Episcoporum,* ait Historiographus, *subornarunt mulierculam, quæ accusaret Athanasium, quod hospitio acceptus, sibi stuprum per vim intulisset. Introductus igitur est Athanasius, & una cum eo Timotheus Presbyter, qui simulans se esse Athanasium, Egone, inquit mulier, apud te sum diversatus? Ego te violavi? Cui illa petulanter. Tu mihi vim intulisti. Idque iure-iurando affirmans, Iudicum fidem obtestabatur, ut tantum flagitium vindicarent. Quâ cognita fraude rejecta est mulieris impudentia.* Iudex igitur ad unius mulierculæ aut pueri vocem non debet formare assertivum dictamen. Fortè qui accusatur est reus, fortè innocens. Vtrum debeat asserere, aliunde Iudex eruet; nam Patres Synedrii Tyrensis potuerunt vi hujus accusationis inquirere; at errassent gravissimè, si ejusmodi accusationis virtute Athanasium innocentem damnassent.

Athanasius à calumniatoribus accusatur.

Hinc ante paucos menses fœminæ, quę à Parrocho se concepisse ajebat; & hoc post illius mortem: perpetuum silentium indixi. Si enim vivum non possem, jam mortuum minùs possem ad unius mulierculæ vocem condemnare.

Quid amplexus significent?

Addere adhuc volo aliud exemplum, quod dant Canones. Euthymius Presbyter visus est amplexari Isabellam: & Eutropius hanc eamdem actionem condemnavit. Et quæritur, An Iudex temerarius sit?

An libidinem arguant?

Videntur asserere Canones *cap. Absit 11. quæst. 3. cap. in scripturis dist. 96.* quibus Corvinus *in Iuris Canonici per aphorismos strictim explicati titul. 30.* consonat, & putat Eutropium temerè judicasse illud ex libidine ab Euthymio esse factum; cùm benedicendi vel ad pœnitentiam exhortandi gratiâ id fecisse præsumptio sit. At ego nescio, an Isabellæ maritus Canonistis subscriberet: Ego enim, ut judicium ferrem, qualitatem fœminæ, imò etiam famam ejusdem Sacerdotis; occasionem, & mores Patriæ considerarem. Si enim aut illa dubiæ authoritatis muliercula; aut locus & ratio tantam familiaritatem argueret; aut ipse Presbyter non esset conversationis illibatæ, suspecta judicarem omnia; & dicerem loqui Pontifices non juxta mores hujus temporis, sed juxta antiquos & suo ævo communes & receptos in Latio: nam etiam hodie de osculo aliter Galli, aliter Hispani debent philosophari; nam in Frãcia à salutantibus urbanitatis gratiâ recipitur, aut etiam datur: quod in Hispaniâ aut etiam hodie in Italiâ non permittitur. *Hodie* consultò dixi; olim enim in toto mundo aut fere pacis osculo se excipiebant amici: nam de osculorum usu & abusu Martialis noster multa habet; multa etiam sacræ Litteræ: aliqua Divus Benedictus in Regulâ Capite LIII. Vnde Ego hoc argumentum ad mores illius ævi efformo. [Si olim in toto mundo; aut fere,

Mutantur mores tempore: nã olim oscula urbanitatis gratia ubique terrarum dabantur, & hodie non ubique dantur.

An amplexus Osculi nomine significetur?

fere, sicut in Galliâ & Belgio hodie, urbanitatis & honestæ benevolentiæ gratiâ oscula recipiebantur & dabantur; à fortiori amplexus poterant: maximè cùm Cassinenses *osculi* nomine nonnisi amplexum intelligant. Ergo temerè judicaret ille, qui sanctos & pios Monachos aut Presbyteros insimularet de libidine, quod ex more Patriæ & præscripto Regulæ virum aut fœminam amplexu aut osculo honorarent.]

Etiam in osculis ex urbanitate datis est periculum.

Porrò ejusmodi actus excusat & cohonestat consuetudo & necessitas; at D. Benedicto neutra placet; sic ipse ait. *Vt ergo nunciatus fuerit hospes occurratur ei à Priore, vel à Fratribus cum omni officio charitatis; primitùs orent pariter & sic sibi socientur in pace: quod pacis osculum non priùs offeratur, nisi oratione præmissâ propter illusiones diabolicas.* Et ego in Theologia Regulari *num.* 979. sic inquã. [Osculum pacis urbanitas petebat olim, quæ jam in variis provinciis exolevit. Erat civilitas periculis multis obnoxia, quam pietatis Magister Benedictus non est ausus intermittere, sed admisit correctis tamen circumstantiis. Præmitti voluit orationem: Sciebat enim P. Sanctissimus hanc esse dœmonis eliminatricem; Dœmon enim qui multa patitur, multa tolerat, multa expectat, nec orationem patitur, nec orantes tolerat, nec lucrum apud eos expectat. Fugit, quos fugare non potest. Hîc obiter notari velim, quãti facienda sit Vrbanitas. Vel non agas cum hominibus, vel ita agas ut nullũ offendas; Mellifluus Doctor studuit habitûs & corporis compositioni, ne intuentes offenderet. Fugit hominum comertium S. Benedictus, & desiderat nescire sæcularia. Hospites non quærit; venientes tamen hilari animo devotâque libertate recipit, audit verba quæ timet, offert pacis osculum, quod recusaret, si per patrios mores liceret: nemo enim inurbanus esse proximo potest. Iniquus, qui negat alteri, quæ illius sunt; & nonnisi alterius omnia illa sunt, quæ debentur ex urbanitate. Sed de hoc uberius in parte Politico-Monasticâ] *Sic Ego ibi.*

Orationis potentia.

Habitus & corporis compositio & modestia.

SECTIO XXII.

De indiciis, quæ in materia homicidii.

AD homicidia venis, & quia desideras delere ferinos homines, qui in suam speciem sœviunt, doceri vis quãtam vim habeant sequentes consequentiæ. I. *Antonia abortum fecit, abortum ergo procuravit.* II. *Venter Margarethæ successivè intumescebat, & tamen repente subsidit; ergo illa erat gravida & abortum procuravit.* III. *Infans mortuus repertus est, & Cloris lac in mammis habet: igitur ipsa mater & interemptrix ipsius est.* IV. *Antonia uterum furtim gessit & occultavit, sola dolosè peperit, infans cõparet mortuus; ab illâ igitur fuisse occisus præsumendus est.* V. *Cadaver veniente Petro sanguinem emisit; ergo Petrus homicida est.* In gratiam tui singulas exponemus.

Abortus sæpè ex morbo fiunt.

Prima mihi consequentia seorsim sumpta videtur omninò temeraria & indigna, cùm certum sit abortus sępissimè ex morbo contra voluntatem contingere, nec debet violentus præsumi, nisi detur concomitans aliqua ratio. Si sciretur Antoniã Petrumq; prolium tædio, sceleratè conjungi, semenque extra vas decidere, & contra intentionem prolem illam fuisse conceptam; videretur præsumi fœminã, quæ convincitur fecisse diligentias, ne conciperet, fecisse etiam aliquas, ut conceptũ extingueret & egereret. Et consequenter dici posset omnem abortum factum à solutâ miseriam suam dissimulante, tametsi naturaliter aliquando contingat, semper esse suspectum & parentis crudelitatem indicare.

Aliquando ex malitia.

Ventris tumor suspectus.

Secundam consequentiam admittere videntur Cæsarei Senatores *juxta articulum 35. Ordinationum Caroli V.* sed cum limitatione propositâ à Carpzovio *pract. rer. crim. part. 3. q. 122. nn. 20.* Cùm enim ejusmodi tumor ex morbo contingere possit, & per medicinas resolvi, necessariũ omninò est ut Iudex in hac causâ cautè & pedetentim procedat, nec fœminam torturæ subjiciat, nisi aliæ circumstantiæ concurrant. Mascard. *de prob. concl. 114. n. 16.* Matth. Steph. *in not. ad art. 35. ord. crimin.* Sed quî Iudex procedet? Primo consideret personam & ingenium puellæ, cujus crimen insinuabit petulantia, loquacitas, frons procax, gressus liberior, visus audax; cujus etiam innocentiam defendet modestia, verecundia, taciturnitas, gravitas, & honestas. Sic discurrere me docuit Imperator Carolus V. *art. 35. verb.* Wodan dieselbe Dirne ein Person ist dar u man sich der verdachten That versehen mag: &c. Secundò committatur honestis obstetricibus, quæ examinent, an ipsa pepererit, aut nõ? *d. art. 35. ibi* soll die durch verstandige Frawen, &c.

Considerandæ est puellæ qualitas.

An lac nonnisi post partum fit?

Tertia consequentia per ambages procedit. Ex mammarum lacte puerperium colligit, & ex puerperio infanticidium. Sanè sola lactis præsentia in mammis non est probabile puerperii indicium: experientia enim docet juvenes (non rarò ut

putat

An masculi lac in mammis habeant?

putat Fridericus Gruner *thesi* XXII. sed semper) habere turgentia ubera, & quæ lacte, si comprimantur, exuberent; quod verificatur in masculis sub unde-vigesimum aut vigesimum annum, in fœminis verò liberiùs Matth. Steph. *in art. 36. Ord. crim.* Hinc est quod fœmina, etsi lac habere videatur, torqueri non possit, sed debeat ab obstetricibus aut aliis peritis viraginibus examinari, an pepererit, ut disponunt Caroli V. Ordinat. criminales *art. 36. vers.* Nach dem aber *&c.*

An ex puerperio clandestino infanticidium inferatur.

Hîc tamen advertendum est ex inspectione ab Obstetricibus factâ puerperium, non tamen infanticidium probari; posseq; fœminam de puerperio convictam interrogari, an infantem servaverit? quæ, si illum ostendere possit, omninò liberanda est, credendumque duas sub idem tempus peperisse, alteramque occidisse infantem, & alteram illum servasse, adeòque in tali casu servatrice muliere prætermissâ ad inquisitionem interemptricis deveniendum esset. Quod si illa se infantem mortuum peperisse testetur, non est cur ei credatur, maximè si ille vulneratus aliquomodo sit; cùm experientia doceat in tantâ turbatione constitutas mulierculas interdum esse prolicidas? [Nam Viennæ adhuc imperante Ferdinando II. dum canalis publicus purgaretur, qui sordes excipit, octodecim infantium scheleta reperta aulam & urbem perturbarunt.] Sed cur non credendum erit matri? Proles frusta earum sunt, illasque intensissimè diligunt; & quæ rigorosius à præceptore filiolos haberi non tolerant, an-ne manibus propriis eosdem necabunt? Res est omninò ambigua, in quâ Iudex debet esse, nec festinus, nec præceps, sed prudenter singula considerare.

An credendum sit puella, quæ infantem mortuum se peperisse asseverat?

An multi abortus procurentur?

Quæ flagitiosè concepit, etiam flagitiosè peperisse censetur?

Hinc patet quartam consequentiam contra Antoniam fortiter militare, eamq; torturâ damnandam ex criminalibus Caroli V. Ordinationibus *art. 131. vers* doch so ein Weibsbildt ein lebendige. &c. cui consonat resolutio Iasonis *in l. cum ea. num. 4. & 5. C. de transact.* Matth. Steph. *in dict. artic. 36. Ord. Crimin.* Gruneri *thesi* XXII.

Vltima consequentia postulat, ut resolvamus, An-ne cadavera verè soleant sanguinem emittere in occisoris præsentia.

An occisorum corpora sanguinem emittant in præsentia occisoris?

Prior sententia asserit, & existimat homicidii sufficientissimum indicium; si occisi corpus sanguinem recentem emittat: & probari solet exemplis, rationibusque. Illa colligit Nic. Boer. *decis. 116. nu. 1.* Ant. Gomez *tom. 3. var. resol. cap. 13.* Hippol. de Marsil. *in pract. crimin. §. diligenter. nu. 181.* Has Levinus Lemnius *lib. 2. de occultis natura mirac. cap. 7.* Petrus de Apono *in comment. super problem. Arist. in 7. p. problem. 6. 6. column. 2. vers. deinde.* Stando huic opinioni dicendum esset, posse torqueri illum, ad cujus præsentiam sanguinem cadaver emitteret: quod non omninò displicet Iacobo Menochio *libr. 2. de arbit. jud. qu. cas. 270. nu. 16. & seqq.*

Resolutio.

Sed nobis arridet posterior, nostramque sententiam à viris maximis haberi gaudemus: illam enim putamus esse Antonii Gomez. *tom. 3. var. resol. cap. 13.* Matth. Stephani *in not. ad art. 33. Ordin. crimin.* Ioannis Zanger. *tract. de ind. & tort. cap. 2. num. 160.* Farin. *in prax. crimin. lib. 1. tit. 5. qu. 52. nu. 136.* Mascard. *de prob. vol. 2. concl. 867. num. 24.* Favet textus *legis 1. §. 1. ff. de qu. l. milites, 8. §. oportet. Cap. de qu. 10.* Et videtur ita esse communis, ut Nicolaus Hemmingius *in admonit. de superstitionib. magicis vitandis* sententiam oppositam, quasi temerariam & superstitiosam rejiciat, puterque opponi Sacræ Paginæ *Deuter. 6.* & *Matth. 4.* Ne Deum tentemus præcipienti.

Quæ censura opposita sententia inuratur?

An Authoribus credendum sit?

Exempla varia apud Authores lego, & audio, sed majorem in multis veritatem requirerem; & ne multis te impediam, unam aut alteram experientiam subjungam.

Cadavera verò innocentibus sanguinem interdum emittunt.

Inter alios innumeros infantes puellosque, quos Christi odio Iudæi scelerati occiderunt, B. Michaelis meminero, cujus sanguine illustratur Palatinatus Bavarus. Quintâ ille post martyrium hebdomada coram Pictore, qui eum adumbrabat, nec tamen erat reus, sanguinem copiosum effudit, asserente Radero *Bavaria Sancta volum. 3. pag. 180.*

Madriti in platea S. Ægidii, qua in forum portæ Solis descenditur, transverberatum hominem vidi: & tametsi omnes essemus, in quos nulla poterat suspicio cadere, sanguinem ferventem emisit. Anno 1616.

Aliquando coram homicida non emittunt.

Compluti anno 1621. Olîm robustus, & fortis adolescens miserrimè transfossus, debuit ab homicida invisi, ne suspicio aliqua suboriretur, nec tamen sanguis alteratus est.

Et quia de infanticidiis egimus, mirabilem historiam adjungo. In Bavaria tertio à Monachio lapide Bruggense oppidum Furstenveldensi Monasterio subditum sub annum 1641. habuit pulchram adolescentem, quæ à quopiam juvene decepta concepit. Latet hoc infortunium, & nuptiæ desideratæ ab odiis & simultatibus paternis impediuntur. Interim tempus effluit, ipsaque ita se cingit & morbum simulat, ut nemo sinistram suspicionem habuerit. Parit tandem speciosum puellum, cujus ne lachrymis detege-

geretur, caput lapide conterit & in strue lignorum inutilium occultat. Die sequenti ante auroram infantulum in ollam ponit, & in fluvium projicit. Noluit aqua insolenti huic impietati favere, & post paucas horas à nautibus exagitata, ollam, & parvulum in littus ejicit, & oppidum totum perturbat. Subclamat infanticidium rustici, Iudicemque (virum doctum prudentemque) admonent, ut sceleratam matrem quærat, & ultimâ sententiâ condemnet. Quid ille faceret? Omnia indicia videbantur deesse. Secunda illa consequentia quam posui, locum non habuit, nemo enim observarat, quod intumuerit venter misericulæ. Tertia esset difficilis & periculosa; esset enim absonum omnes oppidi fœminas examinari & visitari. At quia Deus non permittit impunè peccata committi, excitavit memoriam duorum, qui se eadem die summo mane illam juvenem apud fluvium vidisse sanctè testati sunt. Vocatur: constanti animo adest; intrepidè ad omnia respondet; omnia pernegat: & sibi injuriam inferri manifestam proclamat. An-ne audeat infantem accedere, rogavit Iudex; adnuit illa. Ad aulam, ubi ille jacebat, intromittitur; manum jussa super vulnera ponit, nec sanguinis stilla prorupit. Dicitur ab obstetrice visitanda & examinanda, nec timet, quoniam obstetrices solent esse paupercula, & muneribus corrumpi possunt. At die sequenti in se seducta crimen fassa, veniam postulat, & potentissimos apud Bavariæ Ducem intercessores interponit; sed frustra; quia post paucas hebdomadas decapitata est. Volui hanc historiam prolixiùs recensere, quoniam familiam hujus viraginis infœlicis cognosco, & certissima refero; & ut puto etiam instruo Lectorem & consequentias illas præmissas novo radio dilucido.

N. B. Indicia interdum levia in gratiâ trāseūt. Illud enim, Fuit apud fluvium, Ergo infantem occidit ut ut leve sub initium fuerit, accedentibus aliis circumstātiis reddi potuit gravissimū.

Hinc igitur colligo contra primam sententiam, sicut non gravidæ venter solet ex morbo intumescere, sic etiam posse gravidæ ventrem ita comprimi, ut percipi tumor non valeat. Colligo adolescentulas, quidquid dicat P. H. O. *art.* 35. non evidenter posse conversationis externæ honestate purgari, cum videamus pientissimas & devotissimas non esse ex adamante, sed ex carne; hæc enim, de qua agimus, omnium judicio honestissima fuerat, sed quandoque columna fortissima labitur. Colligo, non esse nimium confidendum obstetricibus, sunt enim fœminæ, quæ ex compassione sæpiùs, & quandoque ex malitia mentiuntur. Colligo tandem fictum & vanum esse indicium illud, quod à sanguine emisso à cadavere desumi solet.

Ventris tumor, aut non tumor nihil infert.

Vita honestas in hoc genere non prabet argumentum evidens.

Non est credendum obstetricibus.

A sanguine non potest probabile indicium desumi.

Rident Iuniores hoc indicium, riserunt veteres; probo ex S. Athanasii Pontificis Alexandrini historia, & ex ea aliud etiam indicium in examen produco. *Arsenium quod Episcopum*, inquit Historiographus, *ab Athanasio interfectum Arriani provulgarunt: quem dum occultè detinent, manum mortui deferunt in judicium, ab Athanasio ad usum Magicæ Artis Arsenio amputatam criminantes. At Arsenius noctu aufugiens, cum se in conspectu totius Consilii statuisset, Athanasii inimicorum impudentissimū scelus aperuit. Quod illi nihilominus Magicis Artibus Athanasii attribuentes vitæ ejus insidiari non desistebant: quam ob rem in exilium actus, in Galliâ apud Treviros exulavit.* In qua historiâ plurima reperiuntur, quæ indigent: accuratiore examine.

Causa Athanasii examinatur.

Calumniis vexatur.

Primò enim Arrianorum judicio, hæc consequentia, *Arsenii excisa manus, coram Athanasio non emittit sanguinem; ergo Athanasius non occidit Arsenium, nec illam manum abscidit;* vana est; nam si esset eorumdem opinione certa, deberet Athanasius absolvi.

Indicium Sanguinis non curabāt Arriani.

Secundò hæc consequentia, *Arsenius non comparet, ergo hac manus est ejus, ergo est ab Athanasio occisus*: ad eorumdem Arrianorum Dialecticam bona erat; & tamen nisi alia concurrerent indicia, admitti ullo modo non poterat; at malevolentia & odium plurimos defectus in probationibus & causis supplet.

Illorum Dialectica.

Tertiò hæc consequentia, *Abscidit cadaveris manum Athanasius, ergo est Magus*, non esset omninò aliena, si probaretur antecedens, & nulla alia suppeteret causa.

Tandem; cùm comparuit Arsenius, omnes videntur easdem positiones prætermittere, & tamen singuli diversas consequentias inferre. Assumunt omnes. *Athanasius occidisse Arsenium dicebatur; at jam comparuit ipse Arsenius*: Inferuntq; Catholici, *Ergo vivit Arsenius; & si vivit, occisus non est; & si non est occisus, nec Athanasius ejusmodi homicidii reus est*. Et Hæretici contrà. *Comparet Arsenius, qui verè occisus erat: ergo Athanasius non homicida modò, sed & nicromanticus est; nemo enim potest phantasma pro Arsenio substituere, qui Dæmone familiari careat*. Prævaluit tamen suffragiorum numero Hæreticorum pars, & Arsenius vel oculis invitis larva dicitur, & Athanasius condemnatur; ut posteritas videat, illos iniquos judices abusos ratione, quæ Athanasii poterat demonstrare innocentiam, contra rationem omnem, innocentiam per se notam & evidentem condemnasse.

Ex eisdem fundamentis diversimode discurrit Sinceritas & Malevolentia.

SE-

SECTIO XXIII.

De homicidio commisso cum moderamine inculpatæ tutelæ.

Clodius aggressus Milonem interficitur, & Milo capitur. Hic homicidium fatetur, sed illud jure defensionis colorat; at Iudex sic argumentatur. *Substantiam homicidii commisisti, & injustitiam negas; ergo præsumam te injustè Clodium occidisse, adeoque te torquebo, ut aut præsumptionem purges, aut veritatem fatearis.* Et utrùm Iudex discurrat prudenter, inquiris.

An debeat circumstantia probari?

Asserentem partem veriorem existimat Fridericus Gruner *in disputatione illa Iuridica thesi* XXI. consonans Boerio *decis.* 164. *num.* 15. Grammat. *vol.* 24. *num.* 2. *Consult. Saxon. p.* 4. *q.* 20 *num.* 8. Lanfranc. ab Orian. *tract. de confessionib. num.* 19. Et quia veriorem & probabiliorem asserentem affirmat esse Gruner, videtur judicare negantem esse veram & probabilem. At ego existimo sententiam, quam Gruner veriorem dicit, esse solam veram, aliàs enim dicente Milone, se quidem occidisse Clodium, sed ob tutelam & defensionem propriæ vitæ, teneretur Iudex adquiescere; quod falsum est; cùm potiùs teneatur non adquiescere, quousque exceptio probetur: quod in praxi observari meritò præcepit Carolus V. Imperator *in Ordinationum Criminalium quas tulit*, *art.* 143.

An dentur hic opiniones probabiles?

Consequentia doctrinæ postulat, ut aliter casus proponatur. Aleis Parrochi famula Herum suum de fornicatione secum commissa accusat; & Episcopus, quia videbat integræ famæ Sacerdotem non debere ad unius mulierculæ verba condemnari, sic inquit, *Te esse fœminam fornicariam dicis, & adsentior. Parrochum complicem arguis, & te potiùs calumniatricem quàm illum peccatorem credo. Ergo sacrilegæ fornicationis pœnas lues, seu rem probes, seu non. Fateris enim. Et præter has, etiam calumniæ pœnas, si in hac probatione succumbas.* Et tu, An Episcopus processerit bene, requiris. Si illum arguas & dicas, nullum puniri posse reum, si tam severè accusatorum causa agatur; respondebit nullum posse esse securum innocentem, si cuiq; liceat evomere mendacia impunè. Ergo siquidem Aleis fornicationem sacrilegam confitetur, eo puniatur modo ac si fugiente Parrocho illa fuisset intercepta & crimen fassa. Posteà ad probationem procedatur, etsi non probaverit plenè vel semiplenè secundæ punitioni subjaceat. [Interim ne errori locus sit, consideret bene Iudex fœminæ animum: an accuset? an deponat evangelicè? an jussa juridicè testimonium ferat? testis enim nil tenetur probare: nihil qui evangelicè monet: at tenetur, qui accusat, aut pœnæ tallionis subesse.]

Casus idem in alia materia proponitur.

Sæpe vetula quæ Presbyteris serviunt, sunt fures; & si non permittantur furari, herum calumniis opprimunt.

Monitum observatione dignû.

SECTIO XXIV.

Antuerpiæ, Titii filius laborabat febricula, & amicorum suasu decrevit illi nescio quem syrupum præparare. Petit à Pharmacopola, & nomina specierum non retinet, sed rerum alteratis vocabulis, mortiferam potionem expostulat. Pharmacopola conficit, & Titio tradit. Is jubet filiolo ut exhauriat, & sub colore & intentione curationis occidit. Turbatur populus, & Consules, qui debeant procedere, inquirunt.

De homicidio involuntario.

Respondeo non esse vero-simile infantem suum à suo parente malitiosè interfectum, sed hoc ipsum debere nihilominus examinari. Ex Ordinatione igitur criminali Caroli V. artic. 3. interrogandi sunt, pater qui venenum petiit deditque, & Pharmacopola qui confecit; & videndum an vera & aliàs explorata negent, an in sua confessione vacillent. Quod bene expendit Carpzovius *in pract. rer. crimin. part.* 3. *quæst.* 122. *num.* 15. & posteà examinandum, an minæ, aut inimicitiæ inter parentem & pharmacopolam præcesserint, vi quarum illud homicidium ortum ex vindicta credatur. Consono earumdem Ordinationum *art.* 25. & 37.

In quo multa veniunt examinanda.

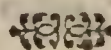
SECTIO XXV.

Arsit Palatium Cæsaris, & quia heri visus est Anselmus igneas faces parare, interrogas, an hoc ratiocinium sit bonum, *Anselmus paravit fomenta, ergo & palatium incendit?*

De delictorum instrumentis.

Respondeo omnium sententia in tali casu esse Anselmum suspectum, non tamen esse reum probabilius, aut torquendum, nisi alia indicia concurrant, ex minis aut inimicitia subortis. Opinionem hanc didici à Carolo V. qui *Ordinationum suarum criminalium art.* 41. illum jubet examinari, non torqueri. Rem didici à Ioanne Zanger. *tractato de quæst. & tort. cap.* 2. *num* 69. & 190. & Matth. Steph. in art. 41. Puto tamen esse probabilius indicium, si Anselmus fateatur quidem illa fomenta paravisse, nec tamen possit ostendere illa alia de causa præparasse.

Examinare debet Iudex, an reverà illa praparaverit; & ex qua causa praparaverit?

SE-

SECTIO XXVI.

De moneta adulterina.

QVamdiu cupream monetam habuit Hispania, falsarios etiam artifices opulentos sustinuit; & quia sub idem tempus multæ fuerunt expeditæ causæ, præcipuas ad examen reducis, & inquiris, An hæ sint bonæ consequentiæ, I. *Apud Petrum magnum pondus falsæ monetæ inventum est; ergo ipse falsarius est.* II. *In domo Ambrosii pila & sigilla monetaria* (Hisp. *los truxéles*) *inventa sunt, ergo monetam cudebat Ambrosius.*

An qui habet apud se monetam falsam, torqueri possit?

Tametsi lex Cornelia urgeri posset, dicendum est primam consequentiam, non concludere tam certò, ut Petrus possit torturæ subjici. Ita Iacobus de Belluis *in prax. crim. lib. 1. cap. 8. num. 16.* Menochius *lib. 2. cas. 316. num. 64.* at posset examinari, & nisi ostenderet, unde illam falsæ pecuniæ summam habuerit, torqueri.

An qui habet monetam cudendi instrumenta?

Sed considerata nostræ ætatis prudentiâ, videtur ex solis instrumentis posse argumentum sufficiens ad torturam desumi, nemo enim talia apud se instrumenta esset conservaturus, nisi in malum finem. Quod si quis diceret illa instrumenta non esse sua, nec à se cognosci, sed bonâ fide conservari; deberet audiri & exspectari si fortè se purgare posset. Videatur Tiberius Decian. *lib. 7. cap. 20. nu. 6.*

SECTIO XXVII.

De examine superstitionum.

SVNT multi in examinandis superstitionibus valdè superstitiosi, & inquiris, An istæ sint bonæ consequentiæ. I. *Non laborat die Sabbati, ergo est Iudæus.* II. *Non laborat die Veneris, ergo est Mahometanus.* III. *Non bibit vinū, igitur Alcoranū observat.* IV. *A carnibus porcinis abstinet, ergo addictus est religioni Mosaicæ.* V. *Domum introrsum verrit, ergo infidelis est.* VI. *In aqua probatione defecit, ergo est venefica.* VII. *Invertimus pessula & claves, & egredi ex Ecclesia non potuit, igitur saga est.* VIII. *Voluit alios docere nicromantiam, ergo nicromanticus est.* IX. *Minatus est fascinationem, & minæ fuerunt cum effectu conjunctæ, ergo maleficus ipse est.* X. *Frequenter agit cum superstitiosis hominibus, ergo Magus est.* XI. *Illa anus habet in suo cubiculo multa mortuorum ossa, & in ipsis ignotos characteres inscribit, ergo maleficia nundinatur.* XII. *Habet Franciscus nicromanticos libros, in quibus modus ligandi dæmones traditur, ergo familiari spiritu præditus est.*

De observatione Sabbati.

Ad primam respondeo Sabbata olim in Ecclesia primitiva ab omnibus Christianis observata; & posse hodie observari in honorem Beatissimæ Virginis MARIÆ modò debitè id fiat. Non puto esse de Iudaismo suspectum, qui Sabbata observat audiendo missam, & neminem scandalizando; tametsi prudenter jubeat inquisitio hos ipsos denuntiari, ut causa ob quam observant sabbata, examinetur. Et quidem tametsi hæc devotio sit laudabilis; ob inconvenientia aliqua, quę suboriri solent, suaderem, ut pius Catholicus Beatissimæ Virginis solennitatem sabbatinam missæ auditione, precum speciali lectione, jejunio, & manuum labore celebret; & sic erit ab omni præsumptione securus.

An ad Deiparæ honorem laudabiliter observetur?

Quidquid agāt homines intentio judicat omnes.

Ad secundam, tertiam, quartam, & quintam dico, omnes qui talia agunt, si videantur procedere à consilio, debere examinari, an fortè motivo aliquo speciali ducantur. Moris enim est, ut Cistercienses, quia diem Dominicam solennissimè celebrant, die Martis recreentur. Studiosi in tota Europa vacant diebus Iovis. Qui artocreas parant, diebus Veneris. Vinum abhorrent multi, à quo alii ex mera devotione abstinent; sicut etiam à carne suilla, quam multi ob causas diversas nō edunt. Oportet igitur in materia honoris alieni sine temeritate procedere.

De purgatione per aquam; &c.

Ad sextam dico probationem per aquā & omnes ipsi similes esse ridiculas. Ridet illas nobiscum Otho Meland. *in resol. princip. qu. de sag.* Ioannes VVier. *libr. 6. de præstig. Dæmonum cap. 7.* Henric. Bocer. *tract. de qu. & tort. cap. 3. num.* 101. Idem omninò ad septimam argumentationem dico; neutra enim naturali fundamento fulcitur; ex fundamentis enim quæ humanitùs probari possint, debet Iudex procedere. Sic omnes Leges jubent; in quas omninò impingeret, si juxtà scientiam revelatam divinitùs, haustam ab Angelo, vel Dæmone, aut adquisitam propriis oculis judicaret; tenetur enim Iudex ex officio judicare secundùm leges, secundum allegata & probata, non verò secundum privatam scientiam. *l. 1. §. Divus Severus. 17. ff. de qu. l. milites. 8. §. oportet. c. eodem.*

An Iudex possit juxta allegata judicare quando contrarium scit privata scientia?

Hic obiter notandum est, aliud esse, *non posse judicem juxtà scientiam privatam judicare*, & aliud omninò diversum, *debere contra scientiam privatam non judicare*; nam in Republica benè gubernata datur medium: poterit enim Iudex ab utroque abstinere: puta, si alii judicium permittat, & velit in testem vocari.

De inertiarum superstitiosaru magisterio.

Octava aliquid plenè convincit, aliquid verò plusquam verò-similiùs. Constat enim Titium scandalizasse illos, quos voluit habere discipulos; & hoc certò: nemo enim negaturus est scandalum hic fuisse datum. Cum autem non videatur verosimi-

ſimile, quòd velit aliquis docere artem, quam ignorat omninò videretur probabile quod ille nicromanticus ſit, qui nicromantiam docturus, auditores invitat. Sic ſentit & ſentire nos jubet Carolus V. Imperator *in Ordinationum Criminalium articulo* 44. Godelm. *tract. de magia lib.3.cap.10.num.*13. (Suaderem tamen in hac materia pedetentim procedi; multi enim putant ſe nicromanticos eſſe, qui artem omninò ignorant; & multi etiam vaniloqui ſunt & deceptores.)

De minis cum effectu conjunctis.

Ad nonam dico minas ſolas ſuſpicionē patere; at minas cum effectu conjunctas, ſi non infallibilem certitudinem, notitiam profectò aliquam majorem probabilitate. Non enim ſcimus evenire ſolere, ut qui veneficus non ſit, minetur præternaturales miſerias, & iſtæ eveniant, caſualiterque cum illis minis conjungantur. Ergo ſtandum eſt Imperatoris Caroli V. decreto, qui *articulo* 44. *ſuarum Ordinationum* minas cum effectu conjunctas ad torturam condemnat: & quidem prudentiſſimè ut conſtat ex his quæ docet Nicolaus Boer. *deciſ.*166. Iulius Clarus *lib.5.ſentent.§. ult. qu.*21.*nu.*27. Matth. Steph. *in notis ad d.ar.* 44 *Ord.crim.*

De improborum conſortio.

Ad decimam reſpondi ſuperiùs, & converſationem præbere ſuſpicandi & præſumendi anſam aſſerui; præcipuè ſi oſtendere non poſſit ſe egiſſe cum illis hominibus ob alias cauſas; juxta illud *Pares cum paribus facillimè congregantur*. Ita Carolus V. *ubi ſupra art.*44.

De anu, quæ ignotos characteres oſſibus mortuorum inſcribit.

Vndecima ſententia fortiſſima eſt, nunquam enim ſolent hujuſcemodi res haberi ab aliis mulierculis, quàm ab incantatricibus & dœmonum poteſtati ſubjectis. Dirigor à Carolo V. jam citato. (Noto tamen ingenium mulicrcularum eſſe leve; & aliquas non eſſe veneficas; ſed ſe eſſe putare; alias nec tales eſſe, nec ſe tales putare, ſed velle tales videri.)

De libris Magicis & hæreticis.

Ad ultimam conſequentiam reſpondeo, eſſe examinandum, An-ne illos libros Franciſcus cum licentiâ legerit aut habuerit? quoniam ſi hanc non habet, Eccleſiæ inobediens convincitur, & ob hoc ipſum poteſt & debet caſtigari: niſi fortè tales ac tantas rationes alleget, ut videatur, aut liber non eſſe interdictus, aut ipſe implicitâ facultate donatus; ſed hoc vix fieri poterit. Nam librorum hæreticorum lectio aliquandò neceſsaria, implicitè permiſsa præſumitur, ſi ſit periculum in morâ & peti non poſſit licentia: at magicorum & ſuperſtitioſorum lectioni quo fructu aliquis impenderetur? pericula inſtantia percipio, nec video interjacentem aliquam utilitatem.

SECTIO XXVIII.

An ideò malo aliqua doctrina ſit, quod in Ethnicis, aut Hæreticis libris expreſſa?

SOlent Hæretici doctrinam Catholicam exſufflare, quod multa noſtra dogmata in libris Ethnicorum reperiant; & ut ſecuro illos pede poſsis terere, inquiris, An ſint bonæ conſequentiæ, hæ nimirùm, I. *Aſſertio Petri reperitur in Ovidianis Metamorphoſeon libris, ergo rejici debet.* II. *Verba Antonii ſunt expreſſa Calvini, non igitur debent admitti?*

Huoberus, quis, & qualis?

Primam conſequentiam legitimam cenſet Logica Heterodoxa, ſæpè enim hac via Catholicos Hæretici invadunt: & inter ipſos præcipuè Samuel quidam Huoberus, qui ut in Diſputatione Theologica de Subterraneis animarum receptaculis habitâ Ingolſtadii decimâ-ſextâ Aprilis die, anni M.D.XCVII. lego, non fuit alius; quàm Lutheranus prædicans, & tamen non modò Helvetiam ita turbavit, ut quatuor Civitates publicis ſcriptis cum eo contendant, ſed & Saxoniam & VVittenbergenſem Academiam, ſeditione, rixis, & jurgiis complevit; is igitur ideò Purgatoriũ, & Limbũ utrumq; irridet, quod noſtris articulis ſimilia in ſexto Æneidon Virgilianarum legat; & præcipuè illis verſibus,

An Virgilius depinxerit Purgatorium & Limbum?

Ibant obſcuri, ſolâ ſub nocte per umbras,
Perque domos Ditis vacuas & inania regna.

An ſit Purgatorium?

Et iterum.

Hinc exaudiri gemitus. &c.

Et etiam.

Continuò ſontes ultrix accincta flagello.

Et alibi.

Continuò auditæ voces vagitus & ingens.

Et de infantibus.

—— *Quos matris ab ubere raptos*
Abſtulit atra dies & funere merſit acerbo.

An ſit infernus? Argumentum, quod nimium probat, nihil probat.

Sed contra Huoberum inſurgunt Georgius Cron, & VVolffgangus Sutor citatæ Diſputationis Theſi XXXIII. ajuntque. *Si ideò Purgatorium fabuloſum eſt, quod videatur ab infidelibus agnitum, fabuloſus itidem erit ipſe infernus, damnatorum carcer; nam & hunc & multò quidem lucidius agnoverunt & deſcripſerunt Ethnici: quod itidem de Limbo puerorum & Patrum veteris teſtamenti reſponſum volumus.* At neſcio quid eſset reſponſurus Huoberus; ſcio tamen conſequentiam concedi à Lucretio, concedi ab Epicteto, & Seneca. Lucretius ſic.

Illum negat Lucretius.

Cerberus & Furiæ jam verò lucis egenus.
Tartarus, horrificos eructans faucibus æſtus;
Hæc neq; ſunt uſquam, neq; poſsunt eſſe profectò.

Aristoteles 2. Poster. 12. irridere videtur Pythagoricos & infernum. *Quemadmodum si tonat*, inquit, *cùm extinguitur ignis, necesse est stridere & strepere, ut Pythagorai dicunt minarum gratiâ, iis qui sunt in Tartaro*. Sanè his verbis Maurus Tantuccis Doctor Benedictinus in Triumphi Aristotelis edito & propugnato Salisburgi anno M.DC.XLI.S.65. probat Aristotelem Infernum admisisse, & tamen eisdem eumdem negasse Infernum, colligo; ideò enim videtur posuisse illa verba, *ut Pythagorai dicunt minarum gratiâ*, quod illa ipse non diceret, si dici seriò à Pythagoricis putaret. At clariùs omninò Epictetus. *Nullus est Orcus*, ait, *nullus Acheron, nullus Cocytus, nullus Pyriphlegeton, sed omnia sunt plena Deorum & Geniorum* & ad Huoberi consequentiam Seneca ideò infernum negat, quod illum credat à Poetis confictum; ad Marciam enim cap 19. ait. *Illa qua nobis inferos faciunt terribiles, fabula est. Nullas scimus imminere mortuis tenebras, nec carcerem, nec flumina flagrantia igne, nec oblivionis amnem, nec tribunalia nec reos*. Sed cur, sic audes Seneca? Respondet, *Luserunt ista Poeta, & variis nos agitavêre terroribus*; & hæc dicendo consequentiam illam primam, quã examinamus, admittit. Fortè etiam illam aliquandò admittent Lutherani, nam Calviniani jam esse admittendam prætendunt, asserente enim Petro Montano in Apologia pro Societate Iesu, cùm Calvinianus quidam in Gallia Purgatorium acerrimè oppugnasset, illudque opinione sua de medio sustulisset, illum nonnulli adierunt Nobiles, & obnixè rogarunt, ut similem operam navaret destruendo Inferno, quam navasset demoliendo Purgatorio, ut in posterum non modò sine metu Purgatorii, sed etiam absque formidine inferni vitam jucundam degerent. Et quidem, si non sanctissimè, cautissimè, hæc enim consequentia, *Purgatorium fuit decantatum à Virgilio, ergo est omninò fabulosum*, est æque bona ac ista, *Infernum descripsit Virgilius, ergo etiam fabulosus est*; adeoque deberet Huoberus, aut utramq; concedere, aut utramque negare. Accedit quod si ideò negandum Purgatorium sit, quod fuerit descriptum à Virgilio; etiam negandus esset Deus, quem ipse Poeta admisit, & multis locis celebravit.

Illum Aristoteles;

Illum Epictetus

Illum Seneca.

Etiam alii.

Huoberi ratio probat etiam negandum esse Deum. Nimiũ ergo.

Hinc est, quod primam illam consequentiam illegitimam esse putemus, scimus enim non semper Poetas mentiri, sed sæpe esse veraces. Audiendus erit Tertullianus, qui Apologiæ capite ultimo ait. *Omnia adversus veritatem de ipsa veritate constructa sunt, operantibus æmulationem istam spiritibus erroris. Ab iis adulteria hujusmodi salutaris disciplina subarta, ab iis quadam etiam fabula immissa qua dissimilitudine fidem infirmarent veritatis, vel etiam, si possent, evincerent, ut quis ideò putet Christianis non credendum, quia nec Poetis nec Philosophis*. Et ibidem. *Ridemur Deum prædicantes judicaturum, hoc enim & Poeta & Philosophi tribunal apud inferos ponunt. Si gehennam comminemur, qua est ignis arcani subterraneus ad pœnam thesaurus, proindè decachinamur, sic enim & Pyriphlegeton apud mortuos est amnis*. Et etiam. *Quis Poetarum, quis Sophistarum qui non omninò de Prophetarum fonte potaverit?* Vnde concludendũ est omninò ex hoc antecedente, *Virgilius dixit*, nec posse veritatem, nec posse falsitatem inferri.

An semper mentiantur Poeta?

Mendacia ex veritate nascuntur.

Sicut Huoberus sic olim Herberodoxi contra Catholicos argumentabantur.

Ad alteram consequentiam transeo, video illam sæpe urgeri, at illegitimam esse pronuntio, & hoc etiam contra eumdem Huoberum qui Thesi 376. sic ait. *Origenes citatur à Iesuitis, pro Purgatorio, & tamen damnatus est in Concilio V. tanquam hæreticus*, cui bene in illa disputatione de subterraneis animarum receptaculis respondent S. 28. Georgius & VVolffgangus citati. *Damnatus non est*, inquiunt, *ob Purgatorii assertionem, sed quod Purgatorium cum Inferno confunderet. A Iesuitis autem non citatur, nisi quatenus orthodoxè & verè de Purgatorio sensit: nam Purgatorium esse, quod dixit & scripsit Origenes, non est hæreticum, sed catholicum; licèt hæreticum sit Purgatorium hoc peccatis mortiferis expiandis esse destinatum; quod vera sententia falsò adposuit Origenes*. Hinc est, quod imprudenter agant, qui ideò contrariam opinionem oppugnant; quod ab hæreticis asserta: cum certum sit multa ab ipsis adsumi, quæ salva fide negari non poterunt. Deũ dari, eum esse veracem, Trinum & Vnũ, Personas realiter distingui, secundam incarnatam esse, & multa alia constanter docuerunt Lutherus, & Calvinus; an ideò nos negabimus? minimè: non enim omnia, quæ ipsi docuerunt, nobis omninò displicent, sed, quæ contra Ecclesiam orthodoxam tantummodò.

An semper Hæretici?

Quid Origenes senserit de Purgatorio?

SECTIO XXIX.

SÆpè contingit in gravissimis disputationibus ad privatas Revelationes recurri, & inquiris, quantam vim habeat hæc consequentia, *Beato N. hoc fuit revelatum, igitur verum est*? Consultò agis de privatis hominum Revelationibus; quoniam, quæ factæ toti Ecclesiæ, & ad Canones ab ea reductæ, fide tenendæ, & cre-

De Revelationibus privatis.

credendæ sunt, & non debent in disputationem venire.

Hæreticorum error.

Nostri ævi hæretici summa facilitate, & audacia Revelationes rejiciunt, &, quia incœpit mihi displicere Huoberus, ejus citabo verba, licèt sciam me similia, aut fortè acriora in Luthero, & aliis Authoribus ejusdem farinæ legisse. Huoberus igitur *in Disputatione de Purgatorio contra Bellarminum Thesi 367.* sibi objicit apparitiones Animarum subsidium, & suffragia à vivorum devotione implorantium, & turbolenta censura sic respondet. *Nos de istis apparitionibus sic judicamus: id, quod apparuisse visum est, sive se Diabolum, sive se Animam beatam, sive se Animam Purgatorii, sive se Animam condemnatam nominarit, nihil nisi ipsissimum fuisse diabolum. Hacque omnia, quæ ad Purgatorium pertinebant, ei inspirasse, cui suum tradidit thronum, & quem instigavit, ut se Christo totique Euangelio, quàm accerimum anteponeret* ANTIKEIMENON. Supponit Prædicans solum diabolum hominibus apparere posse, nec posse Angelos, nec posse Animas; & hoc, quàm falsum sit, viderint universi. At Prædicantis insolentiam Georgius Cron, & VVolffgangus Sutor *in Disputatione illa Theologica de subterraneis Animarum receptaculis.* §. 34. compescunt, inquiuntque. *Attendite ergo omnes populi, & inclinate aures vestras ad verba nostra. Prædicans Lutheranus, seditiosus, & cerebrosus ait, omnes illas apparitiones, de quibus S. Gregorius Magnus, fuisse diabolicas illusiones, & Papa à dæmone inspiratas; Gregorius Magnus Vir sanctissimus, doctissimus, & ante mille annos in Ecclesia Dei celeberrimus negat. Utri creditis? Nec, vel verbulum addendum est; quis enim rabula iste ad Sanctum Gregorium Magnum?* Sed, & solent alii hæretici duriùs adhuc, & urbaniùs procedere contra Revelationes, non enim negant posse Deum, posse Angelos, posse Animas hominibus apparere (& hucusque prudentes) sed omnes apparitiones falsas credunt (& hic judices) temerarii.

Magnus Gregorius qualis?

Catholicorum sententia.

Nos autem dicimus Revelationes verbis, & signis fieri; verbis quidem, cùm veritas aliqua à Deo, aut ejus jussu ab Angelo, aut Anima dicitur; signis cum miraculum aliquod in testimonium alicujus veritatis patratur. Et quidem in utroque casu cautè procedendum censemus: ne, aut detur circulus vitiosus, aut temerè aliquid credatur. Si aliunde enim constet Positionem, quæ Revelatione, aut etiam miraculo firmatur, esse veram, roborabitur veritatis certitudo authoritate revelantis. Quod si constet aliunde Positionem illam esse falsam, dicendum est, aut non accidisse talem Revelationem, aut aliter intelligendam: & consequenter id, quod miraculum asseritur, aut omninò non accidisse, aut, si accidisse certum sit, provenisse à causis naturalibus, illudque mirum fuisse, non miraculum; aut tandem, si illud accidisse negari non possit, nec ad naturales causas probabiliter possit reduci, dicendum absolutè est, non fuisse in testimonium falsitatis patratum, sed veritatis alîus firmandæ intuitu. Hac doctrinâ præventus respondi in meo Philippo, & Ioanne Bargantio ad Lusitanos dicentes Affonso primo Regni invasori apparuisse Christum, & coronam, quam injustè invaserat, concessisse; addentes Ioannem I. nothum regnum justè invasisse, exclusis legitimis hæredibus, quoniam ea die natus est infans dicens: *Portugal, Portugal, por el Rey Don Iuan*: hoc est, *Portugallia, Portugallia, stato à partibus Regis Domini Ioannis*: subdentes aliud per omnia simile accidisse prodigium in coronatione Antonii Infantis Ludovici filii; hæc, & similia confirmantes novo miraculo, quod Vlyssipone in acclamatione Ioannis IV. qui per tyrannidem hodie occupat illam coronam, accidisse contendunt, volũt enim Archiepiscopum, qui crucifixo instructus, insano similis, currebat per plateas, ut cives in proditione illa animaret, fuisse honoratum amplexu Christi Domini, causæ justitiam declarantis. Et quidem ad hæc omnia, quæ ubera ipsi eloquentia repetunt, summa Ego brevitate respondeo, Revelationes non firmare mẽdacia, nec miracula falsitates adstruere; cùm igitur luce meridiana clarius sit causas Affonsi I. Ioannis I. Antonii I. Ioannis IV. & etiam aliorum fuisse injustas, non est, cur miracula illa, aut illas Revelationes credamus.

De apparitione Christi facta Affonso I. Lusitanor. Regi.

De infante pro Ioanne I. & Antonio I. loquente.

De Christi amplexu in coronatione Ioannis IV.

Cæterùm, si Positio dubia certo miraculo, aut certâ Revelatione firmetur, veniet proculdubio admittenda. Quod si & Positio dubia sit, & etiam dubium sit miraculum, aut revelatio, nihil omninò certitudinis est, receptura, maximè cum audiamus nonnunquam oppositas Revelationes nomine illustrium hominum circumferri, teneamurque in tali casu necessariò dicere, aut alteram, aut fortè utramque falsam. Crescit eundo fama, & sæpè contingit verba à pientissimis hominibus sincerè dicta, audiri à pietate indiscreta, urgerique ad sensus mirabiles, & prodigiosos, transireque in Revelationes futurorum, cùm tamen nil mysterii contineãt. Quæ omnia ævo nostro quod scatet hypocri-

De miraculis dubiis.

De oppositis revelationibus.

pocritis, & etiam imprudenter devotis, summa sunt circumspectione examinanda.

SECTIO XXX.

De Cæsareis legibus & privilegiis.

VT bene mores gubernemus, debemus Iura, & ab eis ortas obligationes accuratè distinguere, & præscire, quid sibi vendicet Ius naturale, quid Canonicum, seu Pontificium, quid Civile. Et inquiris, An hæ sint admittendæ consequentiæ. *Hoc præcipitur à Iustiniano: ergo est præceptum merè civile. Hoc conceditur ab Imperatore, ergo hoc privilegium est de Iure Cæsareo?*

An omnis Ecclesiastica Immunitas sit ex Iure Cæsareo?

Respondeo primò, multos Authores esse, qui cœco modo utramque consequentiam admittunt, & inter ipsos omnes illos, qui omnem immunitatem Ecclesiasticam, ad Cæsarum leges, & indulta reducunt, contra quos doctissimè disputat Diana *part. 7. tract. 1. de immunitate Eccles.*

Eadem res potest, & solet à duobus interdici, vel præcipi.

Respondeo secundò, neutram consequentiam esse veram; possunt enim divinitùs interdicta Iure humano interdici; & divinitùs concessa, Iure etiam humano concedi. Et utrumque demonstro; quoniam homicidia, furtaque naturaliter in Decalogo sunt interdicta, & nihilominùs etiam interdicuntur civiliter: & facultas colendi verum Deum, & amplectendi veram Religionem à natura concessa, etiam humanis privilegiis conceditur.

An ejusmodi præcepta, & privilegia sint superflua?

At incusabis leges illas humanas, quæ divinitùs præcepta præcipiunt; incusabis privilegia illa humana, quæ divinitùs concessa concedunt: superfluas illas, hæc inutilia dicens. Sed parciùs te loqui desidero. Non sunt superfluæ, aut inutiles sanctiones istæ humanæ: sæpè enim contingit præcepta, aut privilegia divina esse obscura, sæpè multas probabiles expositiones pati, & tunc lege humana illustrantur. Sæpè leges humanæ addunt pœnam, ut, qui Deum non timent, saltem hominum timore compescantur; & ad privilegia naturalia deveniens, assero illa humano privilegio sæpè dilucidari, sæpè augeri. Mihi enim Decalogus concessit, ut esse Catholicus possim; humanum Ius, ut præmiis ad fidei observantiam adliciar, ut pœnarum terrore ab infidelitate removear, quod nullus me impediat impune: quæ omnia, & multa alia non haberem vi solius legis naturalis.

SECTIO XXXI.

De analogia Physica, & Ethica.

VT finem dubitandi, & inquirendi imponas, rogas ultimò: An hæc subsistat consequentia, *Sic resolvimus quæstionem naturalem, ergo eodem omninò modo moralem parallelam debemus?* Et videretur omninò bona, quia fundatur in illo principio primò vero, *Vt de naturalibus naturaliter, sic etiam de moralibus moraliter est philosophandum*: quod suo loco dilucido, & esse necessariò admittendum demonstro.

At respondeo dari in physicis Positiones indubitatas, dari probabiles, dari dubias. Quam ob rem, hanc puto esse bonam consequentiam, *In Physicis indubitatum est Deum esse causam primam naturalem, ergo in Ethicis indubitatum esse debet Deum esse causam primam moralem, quam ultimum finem appellant.* Puto etiam hanc esse bonam, *Probabile est Deum posse conferre homini gratiam physicè infinitam, ergo probabile est posse conferre infinitam moraliter.* Non tamen bonam judico hanc, *Petrus asseruit in physicis duas formas distinctas puro numero posse dari in eodem subjecto; ergo tenetur in moralibus ponere duas malitias non aggravantes, sed constituentes peccati speciem, etsi distinguantur puro numero posse compati in eodem peccato. Ergo tenebitur id in confessione explicare.*

De probabilibus opinionibus.

Et ratio consequentiæ condemnandæ est, quia Petrus in physicis illam positionem admittens, ut merè probabilem, etiam oppositam probabilem censuit, & eligendo alteram mansit liber, ut, si vellet juxta alteram philosopharetur: unde hac retenta libertate in moralibus, poterit juxta unam, aut alteram liberrimè operari. Et, ut hoc altiùs calleas, has Propositiones subjungo. I. *Si duæ formæ physicæ componi possunt, etiam duæ morales.* II. *Si cùm dico duas formas physicas distinctas puro numero compati posse in eodem subjecto, non possem contrarium asserere, deberem necessariò dicere duas morales, si distinguantur puro numero, non posse in eodem subjecto coexistere*: Sed subsumam *Atquì licitè possum contrarium dicere in Physicis: Ergo etiam in Moralibus*

ARTICULUS VII.

De Probationibus, quæ fiunt per Testes.

Quas Iudices, & quas Testes Qualitates habere debeant, ut & illi dignè Iustitiam administrent, & hi fide digni censeantur?

Ut dissolvantur argumenta, nonnulla doctrina necessaria & curiosa adducuntur, & dilucidantur.

An probatio infallibilis fieri possit humanitùs?

ME interpellas & ais frustra hanc controversiam interseri, nam ut putas, imbecilla est, quæcumque fit per hominum dicta probatio. *Omnis homo mendax*. Ergo multi homines simul, nihil aliud erunt, quàm multi mendaces. Lapides carent vita, arbores habent: arbores carent sensu, animantes habent: bruta carent ratione, homines habent: sed multi lapides simul, non habent vitã, qua carẽt singuli: nec multæ arbores simul habent sensũ, quo carent singulæ: nec multa bruta simul habẽt rationẽ, qua carent singula. Ergo multi homines simul non erunt fide digni, siquidem singuli seorsim positi, hanc prærogativã non habent. Hinc Socrates nolebat plus fidei pluribus præbere, quàm uni; nam si fide digni, unus sufficit; si indigni fide, omnes simul fidem extorquere non poterunt. Ut rem exponeret, hoc utebatur exemplo. Ponebat ob oculos spurium tetradrachma, quod nullius est pretii in Republica. Et quod si duo vel plura essent simul, nil valerent, quia adhuc essent spuria. Ideo solebat dicere, *Non refert, quàm multi testes sint, sed quàm graves. Nummus adulterinus, etiam in quovis magno acervo adulterinus est*. Hoc inculcabat ille adversus turbam testium, & indocti vulgi judicia. Laertius *lib.2. cap.5.* & Erasmus *ex illo*. Videtur Socrates legisse Moysem, qui *Exod.23.* dixerat. *Non sequeris turbam ad faciendum malum, nec in judicio plurimorum adquiesces sententia, ut à veritate devies*. Hinc voluerunt nonnulli probationem, quæ per testes fit, non excedere terminos probabilitatis: unde Quintilianus *declamat.19.* ausus fuit dicere, *Multum me, vel vos fallit opinio, Iudices, si ullam causam ita evidenter deferri in forum posse putatis, cui nulla mendacii velamenta contingant*; quod, si esset verum, suaderet esse injusta omnia humana judicia, summa judicum iniquitate homines vel vita vel opibus per sententiam privari: quoniam in omni dubio aut probabilitate standum est pro possessore, & ante sententiam reus vitę & opum possessor est. Quid ergo resolvemus? Ante responsionem juvat aliquas maximas scitu dignas præmittere, ut expeditè per sequentes controversias recurras.

An testium indignitas & infidelitas numero compensetur?

An probatio per Testes maneat intra terminos mera probabilitatis?

In omni dubio pro possessione est judicandū.

SECTIO I.

Quenam Qualitates requirantur, ut legitimè Iudex pronunciet?

Qualis Iudex esse debeat?

IUdex, Græcè Κριτης, est qui jus dicit, & justitiam exercet. Aristoteles *1.Politic.* & S.Thomas *in 2.2.qu.60. art.1.* Si nominis rationem quæras, *Iudex* est, quasi *Ius-dicens*; nam *in epist.* Cass. ait. *Tamdiu & Iudex dicitur, quamdiu justus putatur: quia nomen quod ab æquitate* (Iustitia) *sumitur per superbiam non tenetur*. Ut sciamus, quales esse debeant judices, quibus committi possit ut jus proferant, sequentia protheoremata consideremus.

An doctus esse debeat?

Primum. *Esse debet vir doctus: peccatq; mortaliter, qui sine doctrina sufficienti Iustitiam administrare præsumit*. Et quàm doctus? Dicebat, & bene Lysias, Iudices eadem mente præditos esse debere, qua Legislatores. Stobæus *serm.de Magistr.* Et quot sunt hodie ad Senatum per errorem promoti. *Noli quærere fieri Iudex, ne iniquè factis par esse non possis*. Eccl.7. Et lib. 16.de Civit.Dei Augustinus. *Ignorantia Iudicis plerumque est calamitas populi*. & Gregor. in Eccl.7. in Gl. *Debet quisque proprias virtutes perpendere, & pro qualitate virium curam aliorum suscipere, ne dum delectatur loco gloria, fiat subditis author ruinæ: & qui gravatur pondere suarum,*

velit fieri Iudex alienarum culparum. Durum enim est, ut qui nescit tenere moderamina vitæ suæ, Iudex fiat alienæ. Et in epist. ait. *Professionem constat esse Iustitiæ, legum peritos Iudices ordinare, quia non facilè erroris vitio sordescit, quem doctrina purgavit.* Consonant hæc latina testimonia etiam Græcis. Phocylides.

Μηδέ ποτε κρίνειν ἀδαήμονας ἄνδρας ἐάσης.

Nunquam judicium facere imperitos viros permitte.

Aristoteles lib. 5. Ethic. cap. 9. dicit cum omnibus, *Si sciens & perpendens* (volens) *aliquis judicium iniquum interposuit, injustus habendus est*, sed addit *aliquid*, quod sine discussione & examine, aut etiam sine distinctione admitti non debet. Ejus verba sunt hæc. *Siquis imprudens & ignarus judicium tulit, non facit ex Iure legitimo injuriam, nec fit illud iniquum judicium, quamquam sit tanquam iniquum.* Vt hunc textum dilucidem *ex lib. Rhet.* alterum interpono. *Litigantis*, inquit Aristoteles, *nihil est, nisi ostendere, quia rei est, vel non est; vel quia facta est, aut quia non facta est; utrum autem sit justa vel injusta oportet ipsum Iudicem cognoscere* (& ideò primo in loco eum esse doctū postulabamus) *& non discere à litigantibus.* Modò alterum Aristotelis textum relegamus. Cum dicitur, *Siquis ignarus judicium tulit*; vel agitur de ignorantia juris, vel facti: & si de ignorantia facti, vel ideò illud ignorat Iudex, quia debitam in testium examine diligentiam & circumspectionem non adhibuit, vel quia sine culpa sua à testibus fuit circumventus. Sanè, si scientiæ expers dignitatem admisit, temerè ad subsellia pervenit: & sive æquum aut iniquum decernat, semper judicabit injustè. Si testes diligenter examinare noluit, etiam injustè sententiam proferet, sit ipsa justa vel injusta. Cæterùm, si satis doctus sit & invigilavit testium depositionibus, ne error committeretur & tamen eorumdem fuerit circumventus perfidia etsi injustum judicet justum judicat, sanctè procedit, nesciens & nolens damnum, sed non injuriam infert: judicium formaliter iniquum non facit: tametsi illud sit tanquam iniquum, quoniam est iniquum materialiter, & hæc tota judicii iniquitas, quanta est, non à Iudice, sed à testium perfidia procedit.

Iudicium iniquum potest sumi materialiter & formaliter. Materialiter quidem, quando sine Iudicis culpa injusta sententia profertur; formaliter autem iniquum est etiam si materialiter sit justum, si fortè Iudex, vel non habet competentem scientiam, vel non adhibuit diligentiam, quam debuit.

Secundum. *Esse debet Vir fortis, & probus. Non debet munera accipere, ut integritatem in judicio conservet.* At hodie plurimi subornantur, plurimi corrumpuntur. Isai. 1. *Omnes qui diligunt munera, sequuntur retributiones; pupillo non judicant, & causa viduæ non ingreditur ad eos.* & Isaiæ 5. *Væ, qui judicatis impium pro muneribus & justitiam justi aufertis ab eo!* Et Gregorius in homil. *Noli quærere fieri Iudex, nisi valeas virtute irrumpere iniquitatem.* Et de summ. bono lib. 3. Isidorus. *Graviùs lacerantur pauperes à pravis Iudicibus, quàm à cruentissimis hostibus: Nullus enim prædo tam cupidus, quàm Iudex iniquus in suis.* & ibid. *Sæpè Iudices pravi, cupiditatis causa, aut differunt, aut pervertunt judicium; non sunt cœpta partium negotia, quousque marsupia eorum, qui causantur, exhauriant.* Et iterum. *Quando judicant, non causam sed dicta considerant; & sicut negligentes sunt in discussione causarum, sic in eorum damno soliciti sunt.* Iam olim sicut hodie erant corrupta tribunalia. Exclamat Ovidius lib. 1. Amor. 10.

An debeat esse integer vitæ scelerisque purus?

Non bene scelesti Iudicis arca patet.

Sui ævi miserias his numeris Petronius luget.

Ergo judicium nihil est nisi publica merces,
Atque eques in causa qui sedet, empta probat.

Terentius in Heaut.

Tu es Iudex: ne quid accusandus sis, vide.

& pecunias recepisse præcipuè. Cicero act. 6. in Verrem. *Abducuntur nonnunquam Iudices ab institutis suis magnitudine pecuniæ.* & 2. in eumd. *Ingentes divitiæ, judiciorū religionem veritatemque solent perfringere. Iudicem inter munera oblata & fidem Officio debitam.* Cicero pro Rabir. Post. constitutum considerat, aitque, *Est sapientia Iudicis in hoc, ut non solum, quid possit; sed etiam, quid debeat, ponderet; nec quantum sibi promissum meminerit, sed etiam quatenus* (lege, *quantum*) *commissum sit.*

Pecuniæ vis multa interdū in Republica obtorquet, & confundit judicia.

Tertium. *Non debet agere causam propriam in judicio; nec lucrum à sententia adipisci.* Et videtur causam propriam agere, cùm aliquem, quem nec homo, nec infamia accusat, condemnat. Ambrosius in 2. ad Corinth. 6. *Iudicis non est sine accusatore damnare; quia Dominus Iudam, licet fuisset fur, cum non esset accusatus, minimè abjecit.* Et tametsi sit grave sine accusatore ad sententiam venire, gravius & intolerabilius est reum accusare, & postea sententiam proferre. Id interdum contingit magno innocentium damno, & proborum scandalo. Vnde inter alias Iuris-prudentiæ leges, hanc Menander tradidit,

Κατηγορεῖν οὐκ ἔστι καὶ κρίνειν ὁμοῦ.

Accusare non licet & judicare simul.

Et Gregorius in Moralib. *Iudicare dignè de subditis nequeunt qui in subditorum causis*

An possit Iudex ex officio, cum nulla est accusatio procedere?

An, qui accusat, in eadem causa sententiam ferre possit?

sis vel odium vel gratiam sequuntur. Et Isidorus de summ.bon.lib.3. *Qui rectè judicat & præmium inde remunerationis exspectat* (rem bonam administrat malè) *& fraudem in Deo perpetrat, quia Iustitiam, quam gratis impertiri debuit, acceptione pecuniæ vendit.* O mores! ô tempora! Lugeamus cum Cicerone 1. *de Orat.* sui ævi tribunalia incriminante his verbis. *Plura judicant omnes, aut amore, aut cupiditate, aut iracundia, aut dolore, aut lætitia, aut spe, aut timore, aut errore, aut aliqua permotione mentis, quàm veritate, aut præscripto, aut Iuris norma aliqua, aut Iudicii formula, aut legibus.*

Quales olim fuerunt apud Romanos Iudices? An multi sint eorum similes hodie?

Quartum. *Vtramq; audire partem debet* Seneca in Med.

Qui statuit aliquid parte inaudita altera,
Æquum licèt statuerit, haud æquus est.

Nulla sententia ferri debet, nisi utraque pars priùs audiatur.

Ostendit se esse ingeniosum Philosophum nam æquitatem materialem à formali distinguit: non enim sufficit ut justum judicet, sed requiritur ut secundum allegata & probata judicet: unde quoties inaudita altera parte ad sententiam procedit, se exponit manifesto periculo, & sive reum absolvat, seu damnet, coecè, atque ideò iniquè pronunciabit. Audi etiam Luc. Apulejum *in Asini aurei lib.3.* dicentem, *Non ad instar barbaricæ civitatis, vel tyrannicæ impotentiæ damnari debet aliquis inauditus: & in pace tam placida tam dirum sæculo prodi non debet exemplum.*

Odium & amor indifferentiæ præjudicant.

Quintum. *Non debet amore aut odio duci, seu seduci, sed omnimodam debet indifferentiam in judicio servare.*

Acceptio personarum vitium exsecrabile, quod judicia pervertit. Illam Deus condemnat, & præcipit, ut in omni Iudicio fugiatur. Exod. 24. *Æquum Iudicium sit inter vos, sive peregrinus sive civis peccaverit: quia ego sum Dominus Deus vester.* At hodie exteri in judiciis solent periclitari. Quispiam Author Hispanus adagia nonnulla ingeniosè correxit & inter alia illud, *La cuerda quiebra por lo mas delgado*; & loco ipsius reposuit *La cuerda quiebra por lo mas forastero.* Quoniam in causa, quæ de indigenæ & exteri jure disceptat, etsi rationes hujus sint fortes & illius debiles, sic mores hominum perversi sunt, ut sæpè indigena extero præponatur. Iudices ergo audiant Deum indicentem. *Non pervertes iudicium advenæ.* Deut.23. *Quod justum est judicato: sive civis sit ille sive peregrinus. Nulla erit distantia personarum; ita parvum audieris, ut magnum; nec accipies cujuscumque personam, quia Dei judicium est.* Deut. 1 r. Possem multos locos producere, sed

Corrigitur adagium hispanicum.

hæc sufficere videntur.

An Iudex secundum privatam, quam habuerit notitiâ, an verò judicare debeat secûdùm allegata & probata?

Sextum. *Debet non ex privata scientia sed secundum allegata & probata judicare.* Et huc pertinet illud Menandri.

Ἀνεξέταστον μὴ κόλαζε μηδένα.
Inexaminatum ne punias ullam.

Standum est pro possessione in omni dubio.

Septimum. *In dubiis pro possessore stare debet. Et quia reus in possessione sua innocentiæ est, pro eo judicabit.* Augustinus *in serm. Domini in monte. Matth.7.* expressè. *Facta, quæ dubium est, quo animo fiant, in meliorem partem interpretemur. Quod enim scriptum est,* A fructibus eorum cognoscetis eos, *de manifestis dictû est, quæ nô possunt bono modo fieri* (ut fornicatio, adulterium, mendacium) *sunt quædam facta media* (ut homicidium) *quæ ignoramus, quo animo fiant; quia bono & malo fieri possunt, de quibus* (ante debitum examen) *temerarium est judicare, maximè, ut condemnemus.* Et iterum ibid. *Duo sunt, in quibus temerarium judicium cavere debemus: cum incertum est, quo animo quod factum sit, vel incertum est, qualis futurus sit, qui nunc bonus vel malus apparet.*

Omnis homo in suis operationibus esse bonus præsumitur, quamdiu non probetur oppositum.

Vbi neutra pars possidet, stando nudo Iuri naturæ poterat Iudex opinione aliquorum minus probabili opinioni adhærere. At hæc libertas, siqua aliquando fuit, die 2. Martii 1679. fuit sublata ab Innocentio XI. hanc propositionem *num.* 2. condemnante. *Probabiliter existimo, Iudicem posse judicare, juxta opinionem, etiam minus probabilem.*

Vnde authoritas Regum, Principum, & Iudicû omniû proveniat?

Octauum. *Omnis Iudicum potestas & authoritas à Deo est.* Ergò, siquidem nomine Dei pronunciant, secundum Dei leges judicare debere indubitatum est. Sap.6 *Audite ergo Reges terræ & intelligite; discite Iudices finium terræ. Præbete aures vos, qui continetis multitudines & placetis vobis in turbis nationum, quoniam data est à Domino potestas vobis & virtus ab Altissimo, qui interrogabit opera vestra & cogitationes scrutabitur, quia cum essetis Ministri regni illius, non rectè judicastis, nec custodistis legem Iustitiæ, nec secundum voluntatem Dei ambulastis.* Verba Dei sunt, *Cum accepero tempus, ego Iustitias judicabo*; quæ Melleus Doctor *in quad. epist.* erudiitè dilucidat dicens. *Quid faciet de injustis Iudiciis, qui ipsas quoque Iustitias judicabit: qui cuique merita recitabit. Veniet, in quam veniet dies judicii, ubi plus valebunt pura corda, quàm astuta verba: conscientia bona, quã marsupia plena: ibi Iudex non falletur verbis, nec frãgetur donis.* Et omnia hæc cognoscebant etiam olim Ethnici. Phocylides.

Ἢν σὺ κακῶς δικάσῃς, σὲ Θεὸς μετέπειτα δικάσει.

Si tu malè judicaveris, te Deus deindè judicabit.

Quid requiratur, ut leges humanæ ſint juſtæ?

Et 3. de Officio Cicero. *Cùm Iudici dicenda ſententia eſt, meminerit, ſe Deum habere teſtem (immò & Iudicem.)* Vt Iudex ſecundùm Deum judicet, oportet ut judicet ſecundum leges, quæ latæ ſint ſecundùm Deum. Quoniam ſi fortè iniquæ illæ ſint, etiam judicium, quod illis conſonet, iniquum erit. Audiunto Auguſtinum, qui *libr. 9. de Civit. Dei.* ſic ſtatuit, *Omnium legum eſt inanis cenſura, niſi divinæ legis imaginem gerat.*

An Iudex convictum reum poſſit abſolvere?

Nonum. *Convicto de crimine reo, Iudex ſubordinatus alteri veniam dare non poteſt, ſed ſub mortali culpa tenetur eum damnare.* Patet: non enim denominatur, & magno ſtipendio nutritur, ut pronunciet pro libito, ſed ut ſententiam ferat ſecùndùm Reipublicæ leges. Lactantius de ira Dei. *Iudex peccatis dare veniam non poteſt, quia voluntati ſervit alienæ: Deus autem poteſt, quia eſt ſuæ diſpenſator, ac Iudex.*

Decimum. *Iudex doctus & prudens, ſi teſtes diligenter examinet, poterit ad veritatis cognitionem venire.*

An humana diligentia ſufficiant, ut veritas exactè inveniatur?

Sanè non probatur crimen accuſatione nec criminis negatione innocentia. *Quis enim nocens eſse poterit uſquam, ſi negare ſuffecerit; & quis innocens eſse poterit, ſi accuſare ſufficiet?* Amm. Marcell. *lib.* 18. Ergo præter accuſationem & criminis negationem aliquid aliud requiritur, ut Iudex veritatem, quam ſolam debet quærere, inveniat. Iudicum Ægyptiorum Primarius (Ἀρχικριτής) ait Ælianus *var. hiſtor. lib. 14. cap. 34.* circa collum imaginem ex ſapphiro gemma confectam geſtabat, quæ vocabatur *Veritas*: ergo verò Iudicem, nō tam in lapide exſculptam aut expreſſam veritatem circumferre, quàm in animo menteque inſitam infixamque habere velim.

Ægyptiorum mos. Habebant Iudices è collo pēdentem veritatis imaginem.

Duo vel plures teſtes in omnibus circumſtātiis, ſi falſi ſint, convenire non poſſunt.

Hanc veritatem Iudex, quam invenire deſiderat, non aliter poteſt, quàm teſtes examinando, detegere, & tametſi à ſingulis decipi poteſt, à duobus vel pluribus non poterit, ſi ad circumſtantias adjacentes deſcendat. Et ideò ex unius teſtis depoſitiones Deus Num. 35. 30. Deuter. 17. 6. & 26. 15. & Matth. 18. 16. neminem condemnari præcepit, juſſitque *ut in ore duorum, vel trium teſtium omne verbum ſtaret*, quem locum Ambroſius dilucidat *Epiſt. 66.*

Auriti ad plenam probationem non ſufficiunt: Oculati igitur debent examinari.

Auriti teſtes, ut ut contemni omninò nequeant, ad probationem plenam, etſi plurimi ſint, non ſufficiunt. Ergo de oculatis agendum eſt, quoniam, ut Plautus *in Truc.* ait,

Pluris eſt oculatus teſtis unus, quàm auriti decem.

Qui audiunt, audita dicunt; qui vident, planè ſciunt.

Iudex autem, ut oculatos examinet, curet ut ſit oculariſſimus; & ut methodum diſcat, legat, relegatque Caput XIII. Danielis, quod hic Ego ad Synopſim reduco.

Quomodo Iudex in teſtium examine debeat procedere, conſtat clariſſimè ex Danielis Iudicio. Illud ad compendium reducitur.

Ioacimus, Iudæus dives, & potens, duxit in uxorem Suſannam, Helciæ filiam, egregia forma, & Dei timore præditam. Illo anno populum gubernabant duo πρεσβύτεροι, *ſenes, qui amicitiæ & obſervantiæ gratia Ioacimi domum, hortumque, qui apud illam erat, frequentabant. Cùm autem Suſannam interdum viderent, eam cœperunt ſeorſim concupiſcere; & demum ad hortum ſeu pomarium, unde palam diſceſſerant, clam reverſi, communicatis & collatis mutuò iniquitatis conſiliis ardere, & ad ejus amplexus conari. Latent inter arbuſta, & nil ſimile Suſanna prævidens, deſcendit ad fontem, & dimiſſis pediſequis (tanta enim erat pudicitia, ut ne ab ancillis quidem nuda volebat conſpici) exſuit veſtes, ut in aquam intraret. Tunc eam aggreſſi apprehendunt ſenes, & ajunt.* Oſtia pomarii clauſa ſunt, neque eſt quiſquam, qui nos videat: nos autem amore tui capti ſumus: qua propter morem geras nobis, copiamq; tui facias; Sin minus, teſtimonium dicemus contra te, quod juvenis tecum fuerit, eamque ob cauſam puellas abs te dimiſeris. *Et quid ad hæc caſta Virago? obſtupuit, ingemuit; & generosè de Dei miſericordia ſentiens ait.* Anguſtiæ me premunt undique; ſi enim hoc fecero, mors (animæ) mihi parata eſt: ſi non fecero, manus veſtras non evadam. Veruntamen mihi melius eſt, (minus malum) hoc flagitio non admiſſo, incidere in manus veſtras, quàm in conſpectu Domini delinquere. *Vociferatur illa, illi etiam clamant, & quoniam eſt provida inveterata iniquitas, feſtinat alter, hortum reſerat, clamores ingeminat, & domum univerſam perturbat. Accurrunt ad hortum domeſtici; &, ut audiverunt ſenes, pudore & admiratione ſuffuſi, non ſciebant, quid reponerent, fidem enim ſenum extorquebat authoritas, tametſi Suſanna mores tales fuerint, ut fama de illa ne quidem mentiri fuerit auſa. Iubent Senes populum congregari poſtridie, adduci Suſannam. Venit velata. Iubent detegi,* ut pulchritudine ejus ſatiarentur. [*O miſeram tempeſtatem repudiatæ libidinis, contrariis agitatur Æolis; concupiſcentia & odio & quæ gaudere non poteſt, perdere & adnihilare conatur!*] *Surgunt Senes, & manus ſuper caput innocentis ponentes (juramenti erat formula) accuſationem ſuam intexunt &*

Nota illud *melius*; ſumitur enim adverſativè, hoc eſt, *minus malum.*

Imponere manus ſuper caput erat olim cæremonia jurantis

& concinnabit his verbis. Deambulantibus nobis in pomario solis, hæc cum duabus ancillis ingressa est: cùmque occlusis pomarii foribus ancillas à se dimisisset, juvenis, qui latuerat, ad eam venit, cum ipsaque concubuit. Porrò nos in angulo pomarii cum essemus, atque hujusmodi scelus vidisemus, ad eos accurrimus. Deprehensique in coitu, illum comprehendere non potuimus, quòd robustior nobis esset ac foribus apertis effugisset. Hanc autem comprehensam, cùm interrogassemus, quis esset ille juvenis? nobis indicare noluit. Horum nos testes sumus. *Vt audivit* συναγωγὴ coetus *ille, senibus & Iudicibus populi præbuit fidem, & morte Susannam condemnavit. Clamavit illa ad Deum, & quia innocentia vox est potentissima, fuit clementer adjuta, & erepta. Quoniam, cùm ad supplicium duceretur, Danieli adhuc puero, & inter eos qui aderant ætate minimo adstitit Sanctus Spiritus, ut majori prodigio sanctam & innocentem liberaret. Se opponit Daniel dicens*. Purus ego sum ab hujus sanguine. *Hæret populus: & dum rescire vult quid dicat; pergit Daniel, & ait*. Adeone stulti estis Israelitæ, ut filiam Israelis, nō disquisita causa, nec apertè cognita condemnetis? Revertimini ad judicium, quia falsum isti contra hanc testimonium dixerunt. *Obediit populus Deo in Daniele loquenti: quem frustrà despiciebant Senes, nam impotens est humana perfidia contra Fidem Divinam. Reversus est itaque populus; Senesque indignabundi obloquebantur, & illum irridentes dicebant*. Adsis huc, & inter nos conside; nobisque demonstra, quòd Deus tibi hoc munus Senile (Senatorium) detulerit. *Ad quæ nihil populus, & nil Daniel reposuit. Tacebant virtualiter senes, cùm maximè putabant obstare; nam prudentum judicio ita se habebant, ac si omninò obmutuissent. Tunc illos Daniel separari præcepit, ut seorsim possent examinari. Deinde alterum advocans ait*, Inveterate in diebus malis, &c. Hanc siquidem vidisti, dic sub qua eos arbore congresos vidisti. *Hac inexspectata interrogatione perculsus hæret Senex; & tamen in se seductus inquit*, Ὑπὸ σχῖνον. Sub lentisco. *Cui Daniel*. Rectè. In tuum ipse caput mentitus es: jam enim Angelus Dei, accepta ab eo sententia, te medium σχίσει, dissecabit. *Tunc eo semoto, jussit vocari alterum, & ait*, Semen Chanaan, &c. Nunc ergo dic mihi, sub quanam arbore eos coeuntes deprehendisti? *Et ille, quia cogitare poterat, similem interrogationem alteri fuisse propositam, & quid ille respondisset, nesciebat, anxius & miser, quam nominaret, arborem ignorabat. Tamen, ne eum taciturnitas proderet, respondit* Ὑπὸ πρῖνον. sub prino. *Cui statim Daniel*. Rectè tu quoque. In tuum caput mentitus es. Iam enim te exspectat Angelus Dei gladium gerens, ut te πρίσαι *discindat* mediū; vosque ambos exterminet. *Tunc universa* συναγωγὴ concio, populi congregatio, *unanimi jubilo exclamavit*, Susannam innocentem esse: *benedixitque Deum qui conservat omnes sperantes in se. Et juxta Moyseos legem* talionis pœna accusatores condemnarunt, atque illos interfecerunt. *Et Susanna cum conjuge & parentibus suis gratias immortales egit Domino, quod non permiserit innocentiam suam periclitari. Sed & Daniel gloria & honore coronatus, ab illa apud populum die summus fuit*.

Quanta sit innocentiæ efficacia, & quanta sit Summi Numinis erga innocentes providentia. Sciebat Philo, qui condemnatus à Caligula, quòd eū noluerit adorare, cum in carcerem trusus nullum amicum reperiret, qui se defenderet, ad socios suos orationem convertens sic exclamavit, *Bono animo nos esse oportet, quibus iratus est Cajus, quia necesse est adesse divinum, ubi humanum cesset auxilium*. Eusebius lib. 2 hist. Eccl. cap. 5.

Hanc ergo historiam dignentur considerare & ponderare Iudices, nam circumstantiæ crimen concomitantes sunt plurimæ, & impossibile est, ita duos falsos testes conspirasse, ut in universis conveniant, Testium dissensus falsitatis est index, nam Veritas semper est eadem, & qui ad illam se dirigunt, unicam tantum habent viam; & qui Veritatem non curant, possunt aberrare millenis. Ergo eadem est in testimoniis discordia & falsitas. Et, ut id suadeam ad Christi historiam, quam scripsit S. Marcus, recurram. Agens de Passione Domini nostri Iesu-Christi, *cap. 14.* ait. *Multi testimonium falsum dicebant adversus eum*. Et mox. *Quidam surgentes falsum testimonium ferebant adversus eum*. &c. Et quidem multis Evangelista modis probare potuit eos fuisse testes falsos, qui contra Christum testimonium dixerunt. Nam erat Deus, cui nemo sine mendacio actum pravum adfinget. Erat homo supernaturalibus prærogativis fultus, & peccare non poterat. Sed, si hanc viam iniisset S. Marcus, daret doctrinam specialem, quam negarent Ethnici, Iudæi non admitterent, & Nestoriani aut etiam Arriani reprobarent. Ergo, ut doctrinam generalem præberet, ab illis dotibus, qui Christo uni & soli conveniunt, noluit argumentum deducere, sed communem probationem adsumpsit, in qua Ethnicus, Iudæus, Hæreticus, & Catholicus convenire deberent: dixitque. *Et convenientia testimonia non erant*, & statim. *Et non erat conveniens testimonium illorum*. Quę verba possunt ad hanc formam reduci.

Falsi testes deposuerunt contra Dominum nostrum Iesum Christum.

[N.B.] *Vnde probaverit Evangelista eos esse falsos testes.*

Testes, qui in depositione non conveniunt sunt falsi.

Atqui deposuerunt contra Christum, non conveniebant inter se.

Ergo, qui deposuerunt contra Christum, erant testes falsi.

Et hic obiter noto, distinctionem illam de dis-

Aliud est testari circumstantia accidentali dissentire, aliud in substantiali.

dissensu substantiali & accidentali, si bene exponatur, esse veram: at assero sæpe non bene exponi: nam hæc ipsa distinctio repetitur in omni contractu, & tamen rarò legitimè solet exponi. Attende.

Essentiale dicitur, quod abesse non potest sine corruptione rei, cui est essentialis. Sic rationalitas, est essentiali homini, quia destruitur homo illa sublata.

Accidentale dicitur, quod adesse aut abesse potest sine formali coruptione rei, cui est accidentale. Sic motus lapidi est accidentalis, quia nec illum absens, nec præsens destruit aut corrumpit formaliter.

Accidens per multa posset dividi modò per quatuor distribuatur: est enim vel Subjecti, vel Concreti, vel Contractus, vel Testimonii.

Omnia novem prædicamenta sunt accidentia substantiæ, quæ est illorum subjectum.

Quæ sunt accidentia unius Concreti, pertinent ad essentiam alterius. De Gigante.

Proceritas est accidens hominis, non verò gigantis.

Similiter statura pusilla hominis accidens, non pygmæi.

Accidentia Concreti sunt quæ extra Concretum collocantur. Sic Gigas est concretum, & pro materiali dicit hominem, & pro formali proceritatem. Sanè proceritas est accidens hominis, non gigantis, quia sine proceritate homo esse potest, gigas non potest. At albedo, nigredo, calor, frigus, extra concretum concipiuntur, & possunt adesse & abesse absque corruptione Gigantis. Sic Pygmæus dicit intrinsecè & non accidentaliter staturam pusillam: Senex, vixisse multos annos. &c. Hæ Concretorum accidentaliũ formæ non sunt substantiales, neque formaliter accidentales, sed sunt essentiales, nam sunt de essentia Concreti, nec enim Gigas sine proceritate, nec Pygmæus sine parva statura, nec Calidus sine calore, nec Albus sine albedine. &c. poterit inveniri.

De formis Characteristicis. Quænam illa sint?

Vnde quia sunt formæ hæ inter substantiales & Accidentales mediæ, *Characteristica* solent vocari.

Accidens subjecti potest pertinere ad essentiam contractus.

Si Petrus equo nigro indigeat, & nigrũ emat, tunc nigredo in contractu includetur, & licèt sit Equi accidens, erit de intrinseca essentia contractus. Vnde, qui nigrum vendidisset, & album posteà tradidisset, non esset dicendus in circumstantia accidentalis peccasse: nam illa circumstantia est contractui intrinseca, & ideò est de essentia contractus.

Accidentia subjecti solent pertinere ad essentiam præcepti.

Ad contractum reducere præceptum possumus. Nam Iudæi, qui jubentur portare pileum flavum, si nigrum gerant, violant præceptum quoad essentiam, non enim nigredo adjacet rei præceptæ, sed in illa clauditur. Ergo, quæ sunt accidentia subjecti, ad præcepti essentiam poterunt spectare.

Accidens subjecti potest esse de essentia testimonii.

Non aliter de Testimonio hodie philosophabimur. Adulterio, quod imponebatur Susannæ, locus non erat essentialis; est enim extra prædicata essentialia adulterii; quod hic, aut ibi committatur. Ceterũ locus & aliæ circumstantiæ quas rogabuntur testes, quæcumq; illæ sint, si in sensum ordinariè cadant, sunt de essentia testimonii. Nam testimonii veritas, per testium in circumstantiis convenientiam probatur. Circumstantiæ, quæ in sensum ordinariè non cadunt, intrinsecæ testimonio non sunt. Sed quæ sunt istæ? Quæ maximè inter se distant, ut nox & dies; mane & vesperum, Martius & Aprilis, &c. Civitas & campus, domus & forum, &c. sunt testimonio intrinsecæ, quæ ab omnibus distingui solent. At verò quando agitur de uno quadrante horæ, aut de uno terræ passu, sicut hæ distinctiones sunt extra advertentiam communem, sic etiam extra testimonium considerantur. Dissidium ergo testium in his minutiis, ad quas regulariter non reflectimus, falsitatis suspicionem non arguit.

Quæ sunt accidentaria circumstantia, in quibus inculpabiliter testes possunt adlucinari?

SECTIO II.

Quas-nam Qualitates habere debeat Testis ut fide dignus sit, & in Tribunali admittatur?

De Argumentatione. An sit objectũ Logicæ? Quid & quotuplex sit?

TAnti faciebat argumentationem Albertus Magnus, ut eam, subjectum Logicæ, non autem subjecti esse partem assereret. Ita *lib. de prædic. cap. 2.*

Argumentatio est ratiocinatio mentis, arguens & convincens per habitudinem noti ad ignotum. Idem *ibid.*

Argumentationum quatuor generibus utitur Plato: Exemplo, Inductione, Ratiocinatione, & Enthymemate. Marsilius Ficinus *in Platon. de Virtute*. Plura alii adducunt: sed omnia possunt ad hæc quatuor reduci.

An indicia vim Testimonii habeant?

Propositio suadenda, vel Factum, vel Iustitiam concernit. Illud probatur Testibus, vel indiciis; vel absolutè testibus, quoniam indicia sunt quædam virtualia testimonia, quæ ignotam veritatem recludunt. Hæc autem probatur legibus: & istæ Iurisconsultorum Resolutionibus dilucidantur. Et sanè judicium Fori esse Argumentationem universi asseverant. Averroes *lib. 2. Rhetor. cap. 18.* sic inquit. *Testis & Iudex differunt: quia testis testatur de veritate Conclusionis: & Iudex testatur de veritate syllogismi eam concludentis.* Agit de quæstione Facti. Nam si quæratur, an Clodium occiderit Milo? Conclusio est *Occidit*. Testis dicit, *Occidi Clodium*

ego vidi. Et Iudex subjicit.

Quod dicunt viri probi, obstricti juramento, verum est.

Sed Clodium fuisse à Milone occisum viri probi & obstricti juramento testantur.

Ergo Clodium fuisse à Milone occisum verum est.

Quoniam ut inquit *in Gorg.* Plato. *Qui testes multos & claros in judicio producunt, se convincere adversarium putant.* Quæstio Iuris etiam per syllogismum expeditur, ut supra exposui.

De Etymologia vocis Testis. Antestans, *an verò tanquam* superstes *dicatur?*

Quidam volunt, quod olim *Testis* fuerit *Antestis*, hoc est, *ante stans*; non enim testimonium proferre debent, nisi fuerint præsentes, quæ enim nec ante ipsos fuerunt facta, nec dicta, scire nequeunt. Alii malunt, quod *Testis* olim dictus fuerit *Superstes*: quia supra causarum statum profert. *de verb. signif. for.* §. *Testis.*

Differentia, quæ est inter Testes & Iudicem; quid ipsi testimonio concludant, quid Iudex inferat ex illorum testimoniis?

Testes veri sunt utiles, immo necessarii in Republica. *Prov.* 14.25. falsi damnantur *Exod.* 20.16. & 23.2. *Deut.* 5.29. *Prov.* 6.19. & 14.5. & 19.5. & 21.28. *Luca* 18.20. Sed quomodò puniri debent? Vide *Deuter.* 19. 16. 10. 5. 9. Qui similes sint, habes. *Proverb.* 25. 18. Ad rem Origenes. *Si quis ea, quæ videt in proximi sui delicto, vel indicat; vel in testimonium vocatus, non, quæ vera sunt, dixerit; peccatum, quod commisit ille, qui celat, ipse suscipiet; & pœna commissi revertitur ad conscium.* Audi etiam Senecam. *Testimonium falsum, si quis his dixisse compertus fuerit, eum nulla lex amplius, testimonium dare cogat; si ter, non amplius testimonium dare liceat; &, si qui ter deprehēsus fuerit falsum testimoniũ dedisse, ausus fuerit dare testimonium, quicumque ad Magistratum deferat; si condemnatus fuerit, morte plectatur.* Nec nimis severè pronunciat, quia *Testis falsidicus tribus est personis obnoxius: primũ Deo, quem pejerando contemnit: consequenter Iudici, quem mentiendo fallit: postremò innocenti, quem falso testimonio lædit.* Isidorus *de summ. bon. lib.* 3.

An multi falsi testes in Republica inveniantur?

Hodie in mundo magna falsorum Testium seges: & in regno Neapolitano, & cum agitur de Ecclesiis spoliandis præcipuè, tenui conducti pretio, quæ jubentur dicere, testimonio confirmant. Sed non est in mundo nova Perjuriorum iniquitas quia *omnis homo mendax*; & ideò omni ævo sceleratorum testimonio fuerunt innocentes afflicti. Hæc exempla in Sacra Scriptura reperio. Doeg contra Davidem falsum posuit, 1. *Sam.* 22.9. *Psalm.* 35.11. Siba adversus Miphiboseth; 2. *Sam.* 16.3. duo testes contra Naboth insurrexerunt, 1. *Reg.* 21.13. Ierias etiam adversus Hieremiam, *Hierem.* 37.12. Zedechiæ Principes adversus eumdem Hieremiam. *ibid.* 38.4. duo lascivi Presbyteri contra Susannam, *Dan.* 13. 34. duo etiam contra Dominum nostrum Iesum-Christum *Matth.* 26. 61. alii contra Stephanum, *Actor.* 6.11. 13. & contra Paulum. *ib.* 24.9.

Dicebat olim Ovidius 1. Amor. 10.

Non bene conducti vendunt perjuria testes.

Et etiamnum falsa testimonia venduntur: Sunt Neapoli apud Magnam Curiam, homunciones Advocatis, immo etiã Iudicibus noti, à quibus si quã artem profiteantur, inquiras, *Examinamur*, ajunt: nã sunt parati firmare perjurio, quæ velis. Et non minus exsecrabilis est, illorum amicitia, quæ aras prætergressa; nec Deum timet, nec homines reveretur. Quoniam non rarò accidit, ut quis suo socio dicat. *Mea, compater, causa periclitatur. Nisi testes adhibeam, condemnabor omninò. Unum mihi mutua perjurium, quod ego tibi, si occasio succurrat restituam.* Non solum in causis civilibus, sed etiam in criminalibus se sacrilegiis Amici adjuvant, damna inimicis inferunt; & de restitutione, ne quidem in articulo mortis cogitant, & sic impœnitentes ad pedes Domini Nostri Iesu Christi audituri sententiam æternæ damnationis perveniunt.

An Iudex possit testem falsum à veraci secernere?

Sanè, si aperire oculos velit Iudex, vix falli poterit: sed sunt, qui volunt decipi, & in tribunalibus mercaturam exercent. Qui sit Senator integer, in teste requirat qualitates, quæ insinuantur hoc Disticho. Examinari enim debet cujuscumq; testis

De qualitatibus in testibus examinandis.

Ætas, Conditio, Sexus, Spes, Fama, Tribunal,
Cum Numero Fortuna, Fides, Deus atq; Voluntas.

De singulis aliquid in particulari dicamus.

SUBSECTIO I.

De Ætate.

Dicit conscientia adultis, ut Hesiodi verbis utar,

Μαρτυρίην ψευδῆ φεύγειν, τὰ δίκαια ἀγορεύειν.

Testimonium falsum fuge: sed vera loquere.

An pueri quinquennes v. gr. possint tanquã testes admitti?

Et id ipsum innocentia dictat puellis. Audi Isidorum *lib. de summ. bon.* dicentem. *Nihil est puero certius, usque quinquennii: Nam & ad eos pervenit, ut intelligas & ad eos quibus fingere valet.* Est locus corruptus apud Iosephum Langium *in Florileg. verb. Testis.* & putarem posse restitui sic. *Nihil est puero certius: usque quinquennii: Nam ad eum pervenit* (sufficiens mentis lux)

lux) *ut intelligat* ; *non autem* (malitia) *ut fingere valeat*. Interim rem aliter intelligunt Iurisconsulti, qui ad testimonium maturam ætatem requirunt: quoniam, ut inquit *in Oct.* Seneca.

Maturas ætas semper in teste requiritur.

Teneris in animis, haud satis clara fides,

& in annis tenetis fortes animi non reperiuntur. Et eorum inconstantiam semper attendi, constat ex Romanæ Ecclesiæ praxi, quæ tametsi permittat ut impuberes Sponsalia contrahant, non tamen tolerat ut mutuo consensu dissolvant. Ita statuitur *in cap. de illis cap. à nobis. de spons. impub.* Et ratio est, ne propter fragilitatem & inconstantiam ætatis sæpè mutantes consilium, sæpe resiliant & sæpè Sponsalia contrahant. Sunt verba P. Leandri de Sanctiss. Sacramento *tr. 9. de matrim. disp. 2. qu. 9.* ubi eum Sanchez dicit hanc esse omniũ Doctorum sententiam. Ergo impuberes, quorum fragilitas, & inconstantia nota & notata est, ut testes admitti non possunt.

Impuberes esse testes non possunt; sed neq; senes, si decrepiti sint.

Sicut parva ætas à testimonio excludit: ita & nimia: nam senes cum ad decrepitam ætatem veniunt repuerascunt & frequenter delirant. Senes verò, qui sexagesimum ætatis annum superarunt, si tamen nondum sint decrepiti, sed habeant usum rationis liberum, possunt quidem admitti, sed non cogi. *leg. inviti. D. de testibus* Senibus adde milites & valetudinarios, qui simili privilegio funguntur.

Testes privilegiati, qui?

Sed neque sufficit ut sint puberes, si de rebus antiquis interrogandi sint: nam si agatur de re, quæ ante 60. annos acciderit, adolescens deponere poterit, quid audiverit tantùm, quia nihil eum vidisse certum est.

Hinc patet Doctores apud Cacher. *decis. 101. num. 6.* & de Rubeis *Certamin. V. pag. 167. num. 198.* in eo qui de immemorabili tempore testificatur, saltem quintum supra quinquagesimum prudentissimè postulant: nam de hac juvenes re nequeunt testificari. Vide *leg. si arbiter. D. de probat.* in qua doctissima Pauli verba reperies. Vide etiam Dom. de Rubeis Certamine V.

Subsectio II.

De Conditione.

Semper fidem Testis imminuit, & aliquando ellidit sanguinis vinculum. Cicero. *In ferendo testimonio quantacumque alicui sit authoritas, propter conjunctionem affinitatis* (& à fortiori, *consanguinitatis*) *minor putenda* (censenda) *est*. Ergo quia inter cognatos, ut in proverbio est, *Proximus egomet mihi*; ideò non permittitur, ut aliquis in causa propria testis aut judex sit. Et hanc ob rem Aristoteles 1. *Rhetor.* ait. *Testimonia alia de se ipso, alia de adversario, alia de facto, alia de moribus* esse ait, prioraque omninò rejici, & posteriora discuti & examinati debere. Interim propter sanctitatem vitæ & rerum temporalium despectum, ut etiam in causa propria testes sint, Cistertiensibus ab Apostolica Sede concessum est. Non enim videtur verisimile ascetas, quorum conversatio in Cœlis est, qui caduca despiciunt, ut adquirant æterna, velle propter unum agellum suas conscientias onerare & in æternum perire.

An Cõsanguinei contrà vel pro cognatis suis perhibere testimonium possint?

An aliquis possit esse testis in sua causa?

Cistertiensium privilegium testificandi in propriis causis.

Simile privilegium concessum videtur Cardinalibus, nam deponentes in facto proprio plusquam semiplenam probationem faciunt, ut habet Rota *coram Coccino decis. 19. num. 1.* Ita Albanus *de Cardinal. qu. 42. privileg. 11.* Farinac. *p. 2. resol. 339.* Si ad familiarium favorem testimonium perhibeant, magnum robur adjiciunt. Ita Rota *coram eod. Coccin. decis. 4. num. 3.* & ex illa Diana *p. 5. tr. 2. resol. 56. 93.* & Cotonius *in summ. verb. Cardin. num. 22.*

An similo privilegium Cardinalibus concessum sit?

Porrò filii, parentes, consanguinei intra gradus, per quos defluit incestus, non possunt ad testimonium cogi. Id non habent ex natura rei, sed ex Legislatorum clementia. *leg. Iulia. D. de testib.* Interim in causis fidei ab Episcopis & Inquisitoribus solent citari & cogi.

Quinam cogi testes non possint?

Servi repelluntur communiter *ex leg. quoniam liberi. C. de testam. & leg. pridem. C. de qu.* & ratio est manifesta: nam si servus sit nullus civiliter, testis esse non potest: nam testis non potest esse, qui non sit aliquis. Aliquos casus excipit Farinacius *de test. qu. 55. inspect. 2. nu. 165.* qui omnes reduci ad unum possunt, quando crimen est atrox & exceptum, & testes liberi haberi non possunt, ut scitè notant Mascardus *de probat. concl. 1358. num. 18.* Diana *p. 7. tr. 7. resol. 71.* Tu autem, ut hanc exceptionem intelligas, examinare debes, cur servi à tribunali repellantur. Si enim tantummodò repellerentur, quia nulli civiliter sint, in hoc potest Respublica impedimento dispensare, & præstare quod ad tempus & ad talem actũ aliquid civiliter sint. Cæterùm, si etiam repellantur, ut mendaces & falsi, eos Reipublicæ authoritas veraces & probos non reddet. *Quis neget omnes leves, omnes cupidos, omnes denique improbos esse servos?* ait Cicero *in Paradoxis*. Ergo quamdiu non sit, qui hoc neget & illos esse viros graves liberales & probos asserat, non erit, qui eos,

An & cur servi testes esse nõ possint?

An Respublica dispensare possit, ut servi validum testimonium perhibeant?

ut

ut dicant testimonium admittat.

An surdus, mutus, & caecus esse testes possint?

Mutus, surdus, & caecus, non repelluntur, si agatur de re quae in sensum cadat non impeditum. Quam ob rem mutus & surdus de re visa, & coecus de audita possunt testificari.

An professio talis aut talis Religionis ad testis fidem & authoritatem conducat?

Ad conditionem pertinet, quam quisq; profitetur, Religio: nec enim inter nos tanta adhibetur Iudaeo vel Mahometano fides, quanta Christiano. Et inter Saracenos pluris fit Christiani testimonium, quàm Mahometani. Infideles mendacia, quae vocant *officiosa*, non incriminantur, & officiosis accensent, quae pro amico contra inimicum deponuntur. At aliter sunt instructi Christiani. *In Psalm.* 118. Cassiodorus. *Sape pro malis verum testimonium dicimus & de bonis mala dicimus nescientes; & necesse est ut verecundiam incurrat, qui ignorans aliquid asseverat. Sape enim probatur incerta suspicio, qua viro non convenit Christiano.*

An nobilitas augeat fidem, & approbationem testimonii?

Huc etiam pertinet personae dignitas, quae enim timeri in ignobili debent, in Principe & viro illustri suspicione omni carent. Et utinam omnes hodie Senatores Ciceroni sint similes. Plutarchus. [*Dicente illi Metello.* Plures testimonio peremisti, quàm patrocinio servasti: *respondit Cicero.* Nempe, plus est mihi Fidei quàm Eloquentiae.] Et utinam omnes hodie Principes Alfonsum, Hispaniarum Regem imitarentur, solebat enim dicere. *Tantum valere ad fidem debere simplex Principum verbum, quàm privatorum hominum jusjurandum:* turpissimum enim est fidem fallere, in Regibus verò longe turpius. Panormitanus *de Alfonsi reb.gest.*

An verba Principum tanquā juramenta accipi debeant?

De amicitia & inimicitia. An testium fidem illidant?

Petis, An sicut amicitia, sic & inimicitia testimonium elidat? Respondeo distinguendo: nam vel contra inimicum, aut pro illo deponit. Si primum, vires testimonium non habet: si secundum habet efficacissimas; fortissimè enim probamus, *quando & inimici nostri sunt judices.* Inter Neronem Thraseamq; inimicitiae acres & difficiles implicabantur. Cum autem quidam Thrasem de iniquo judicio accusasset, eum jactans injustam protulisse sententiam, obstitit Nero exclamans, *Utinam me tam verè Thraseas diligat, quàm est Iudex rectus & aequus.* Hosti Hostis testimonium perhibuit de fama periclitanti: nullum enim gravius testimonium, quàm inimici pro inimico. Erasmus *libr. 6. Apophth.*

De personae qualitate.

Consideranda est etiam personae qualitas: nam sicut quis amasiam sine blasphemia vocat *Deam*, non enim, cum sic ineptit, loquitur seriò, sed hyperbolicè, ut doctè Hurtadus de Mendoza *in 2. 2. disp.91.sect.4.§.16.* Diana *p.5.tr.13.resol.* 20. Coronius *in summ.verb. Blasphemia, nu.4.* notaverunt & Lectores monuerunt: sic fidem eidem juramento firmatam asserente Platone non violat, omnia enim, quę amasiae dicuntur, non sunt seria. Ἀφροδίσιος ὅρκος οὐκ ἐμποίιμος. *Venereum jusjurandum non punitur.* Sensus est. *Amantium Iusjurandum irritum esse: nec ad Deos pertinere tanquam* jocosum. Plato. Hinc juramentum inter amasios ad nihil obligare asserit Coronius, *verb. juramentum.nu.34.* & citat Dianam *p.9.tr.8.resol.9* Fagundez, &c. Et ratio est, quia non videntur, seriò agere. Sed ego non video, cur non possint amasii aliquem contractum seriò inire, & jurejurando firmare. Proderit audire Sanctum Ambrosium, qui *epist. 66.* complectitur multa paucis verbis, *Duobus, aut tribus testibus*, inquit, *fiat omne verbum: sed illis testibus, qui ante diem hesternum aut nudiustertius, non fuerunt inimici, nec irati nocere cupiant, nec laesi ulcisci se velint.* [adde è contrario, *testibus, qui ante diem hesternum, aut nudiustertius, non fuerunt intimam amicitiam professi, nec amore ultra aras prodesse cupiant, nec pro receptis beneficiis velint per sacrilegia satisfacere.*] *Inoffensus igitur affectus* [*nullis beneficiis aut injuriis devinctus: & ut sit purè indifferens*] *quaeritur: ita tamen, ut Accusator propius in medium procedat.*

An ad testimonium concurrat?

Amantum juramenta, qualia?

De testium patria. An Graecorum testimonia in tribunali admitti possint?

Etiam huc spectat Testis patria, sunt enim aliquae gentes sincerae & simplices, aliae vafrae, & mendaces. Attici inter Graecos semper fuerunt à veracitate dilaudati. Hinc orta sunt proverbia, Ἀττικὸς μάρτυς, *atticus testis*: & Ἀττικὴ πίστις, *Attica fides*: nam, cum aliquem commendare volebant, in eo residere fidem atticam. Interim Graecorum fides apud Romanos malè audiebat, & nescio, an Cicero plus deferret Atticis, quàm caeteris, nam in Oratione pro Flacco repudians & elevans Graecorum testium fidem ait, *Verum tamen hoc dico de toto genere Graecorum. Tribuo eis literas, & multarum artium disciplinam: non adimo leporem, ingeniorum acumen, dicendi copiam: deinde, siqua sibi alia sumunt, non repugno. Testimonium, religionem, & fidem nunquam ista natio coluit: totiusque hujus rei, qua sit vis, qua authoritas, quod pondus, ignorat.*

An etiam Punicam?

SUBSECTIO III.

De Sexu.

Cur fœmina Belgicè & Germanicè vocetur Ein fraw?

DIcebat quidam apud Belgas, & Germanos Nomenclatorem linguã Latinam respexisse, cum fœminam vocavit ein fraw tot enim fraudes cogitat, ut nihil aliud ipsa sit, quàm *Viva fraus*. Joannes Oxenus vocis *Uxor*, literam secundam dissolvit, ut sit *Ucsor*, & in vocem *Orcus* per ἀνάγραμμα transeat; nam mala misero marito conjux, non solum incarnatus diabolus, sed integer infernus est. Voces *Donna*, mulier & *Danno*, damnum, etiam sunt ἀνάγράμματα, sæpè enim rebus convenire videntur. *Mulier* à molendo dicitur, ait Passeratius, quod molatur, & permolatur. Et non ideò, inquam ego: sed quia maritum ipsa suis ineptiis molit, & familiam permolit. Hieronymus *in epist. ad Nepotianum* hos versus lectu dignos proponit.

Uxor soluta litera duplici, Ucsor, anagrāma, Orcus. Ital. Dōna anagrāma Danno.

An mulier à molendo dicatur?

Adam, Samsonem, Petrum, Davidem, Salomonem,
Decepit mulier: quis modò tutus erit?

Multi Viri illustres fraude mulierum perierunt.

& cognovi Madriti D. Didacum Henao, jam senem, qui cœlibem egerat vitam, & ut in proposito conservaretur habebat ob oculos in adverso Musæi pariete hanc inscriptionem.

Samson? David? Salomon?
Dios me libre de mugeres.

Veracitatem nesciunt. Tibul. lib. 3. Eleg. 4.

Ah! crudele genus, nec fidum fœmina nomen
Ah! pereat didicit fallere siqua virum.

Vult à *fide* & *minuo* vocem deduci, ut idē sit *fœminam*, quàm *fide diminutam* dicere. Catullus *eleg. 6.*

Dicit: sed mulier cupido quæ dicit amanti,
In vento, & rapida scribere oportet aqua.

Xenarchus apud Athenæum *lib. 10.* posuit *vinum* pro *aqua*, inquit enim, *Inscribo vino, siqua jurat fœmina*. Aldus *in adag.* existimat *aqua* & non *vino* dicendum; & probat ex illo Senario

Hominum improborum inscribe jusjurādum aqua.

Lucianumq; *in Tyran.* Platonem *in Phædr.* & Catullum *loc. cit.* adlegat. Sed non video, cur non potuerit, ut conceptum ingeniosum exprimeret *vinum* pro *aqua* Xenarchus ponere? Hispanus, quando asserit aliquid se clarè dixisse, ut ostendat se nulla metaphora usum fuisse, ait *Pan por pan se lo dixe*, hoc est, *Panem pro pane ipsi dixi*. Interim D. Hieronymus Cancer, ut Germanos ebrietatis notaret, sic cecinit.

Del Tudesco mas mohino
Al Español mas galan
Referiros determino,
Españoles pan por pan,
Tudescos vino por vino.

Vide meam Metametricam *pag. 208. b.*

Porrò aliud est *scribere aqua*. Dat. & aliud *scribere vino*. Abl. Ridet Græcos Ovidius, quod in patriam reversi gloria vana seducti, in mensis post prandium describerent *Pergama tota mero*, ut multa & grandia mentirentur de Troja, quæ amasiæ crederent. Ergo mulierum juramenta, quia falsa, & non seriò prolata vino, hoc est, digito vino tincto, scribamus: & eadem quia inconstantia, & citò obliteranda in aqua cum Catullo scribamus. Ad rem Propertius 2. *eleg.* 18.

Hoc perdit miseras, hoc perdidit ante puellas.
Quidquid jurarunt, ventus & unda rapit.

Menander verbis fœminæ assentiri non vult.

Illa non stant promissis.

Ἐςι γάρ γυνὴ λέγουσα χρηςʼ ὑπερβάλλων φόβος.
Εργον γυναικὸς ἐκ λόγου πίςιν λαβεῖν.

Mulier verbis benigna maximè timenda est:
Difficile est verbis mulieris dare fidem.

Produnt & nocent, cùm favere videntur.

Huc illud Adagium spectat. Γυναικὶ μὴ πίςευε, μὴ δʼ ἂν αποθάνη. *Mulieri ne credas: ne mortuæ quidem.*

His præmissis gravissimam quæstionem excitas, & inquiris, *An fœminis, siquidem fraudulenta, nociva, perjura, & vindicativa sunt, prudenter possit dictio testimonii indulgeri?*

An esse testes possint fœminæ?

Non conveniunt Authores; non enim omnes æquè sunt severi erga fœminas. Ius Pontificium, ut plerique omnes Doctores asserunt, nullius fœminæ testimonium admitti: & probant *ex* 33. *quæst.* 5. *c.* 17. Cæsareum eis favere videtur *leg.* 18. D. *de testam.* Sed & Iure Canonico fœminas testificari posse contendunt, probantque *ex cap.* 2. 15. *quæst.* 3. ubi Pontifex Iura Cæsarea comprobat. Farinacius *quæst.* 59 & alii alia scribunt.

An Iura Pontificia & Cæsarea à testimonio fœminas excludant?

Profectò tempore S. Augustini non perhibebant testimonium mulieres: nam *in quæst. ex utroque Testamento* universim loquitur, & inter Pontificium & Cæsareum Ius non distinguit, & tamen ait. *Mulier, nec docere potest, nec testis esse, nec fidem dicere, nec judicare, quantò magis non potest imperare.*

Quid fieret D. Augustini tempore?

An duarum fœminarum testimonia ad plenam probationem sufficiant?

Ego illis dictionem testimonii non nego: se tamen sicut duas ad plenam informationem non sufficere existimo, sic nec unam ad informationem semiplenam. Citentur, admittantur, audiantur: earum autem depositiones omnes exceptione superiores somnientur. Subscribo Antonio Matthæo *titul. de prob. cap.*2. Zangero & Carpz, quos citat & sequitur D. de Rubeis *Certamin.*XII.*p.*372.*num.*77. dicens. [Ego dictionem eis non denego. *Sed testimoniorum religionem*(ut Tullii verbis,&c.) *& fidem nunquam ista natio*(iste sexus) *coluit: totiusque hujusce rei, quæ sit vis, quæ authoritas, quod pondus ignorant.* Profectò, ne inscientes quidem verum dicere solent: & facta, infectaque narrant; proptereaque nemo dixerit, eas omni superiores exceptione. *Farinacius quæst.* 65. *nu.* 26. Nullum duarum fœminarum testimonio crimen convinci. *Farinacius quæst. cit.num.*27. immò nec trium quidem, si caput agitur. *Farinac. quæst. cit. num.* 29.] Cur enim plena fides poterit adhiberi mulieri, de qua Imperator dixit, *ad omne perjurium promptam esse.* Ita *in Auth.de nupt.*§.*quæ verò.*

Ex Iure Civili Canonicum dilucidatur.

Hæc limitatio & distinctio præbet lucem Iuri Canonico:& sic intelligendus est Pontifex, cùm *cap.Forus de verb.signif.* dixit. *Testes autem considerantur, conditione, natura & vita. Conditione, si liber, non servus; nam sæpè servus timore dominantis testimonium supprimit veritatis. Natura si vir, non fœmina: nam varium & mutabile testimonium semper fœmina producit. Vita, si innocens & integer actu: nam si vita bona defuerit, fide carebit; non enim potest Iustitia cum scelerato homine habere commercium.*

Vt promptitudinem, qua mulieres de rebus ignotis & minimè exploratis testificantur, Plautus *in Amphit. scen.*2. *act.*2. exponeret, dixit. *Mulier es: audacter juras.*

Fœmina, ut vindictam obtineant, nulla media etiam propudiosa intermittunt.

Aguntur passionibus & affectibus fœminæ: &, si vel minimam injuriam passæ, æstuant, ut vindictam obtineant. Quædam apud Lupum de Vega.

Venganza pido, venganza.
Soy muger, y la he de hallar.

Et tu horum verborum animam, quæ cōsistit in Dialectica, considerato. Æstuans furore occlamat illa.

Vindictam postulo, vindictam.
Sum fœmina.
Illam igitur sum obtentura.

videlicet per fas, aut nefas: vidimus enim aliquas, quia pecuniis non poterant, etiam corporis prætio, vindictam quam sitiebant emisse.

SUBSECTIO IV.

De Spe, & Metu.

MInor est lucro spes: & arceri à Tribunali debent, non solùm testes, qui ex depositione sua lucrum reportant, sed & illi, qui spe moveri poterunt, ut cōtra veritatem statuant. Spei metum & timorem adjunge: quibus enim minæ intentatæ, carent libertate Civili, & admitti non debent. Heroicum Philippi II. Hispaniæ Regis Lemma erat, *Nec spe, nec metu*:& monet non solùm Principes, & Iudices, sed etiam Testes, quo debeant modo in ferendis testimoniis procedere.

Philippi II. Lemma Heroicum, Nec spe, nec metu, admonet Iudices, & Testes, quomodo in tribunalibus debeat procedere?

Testimonia manifesta in obscuro adducenda sunt. Aristoteles 2.*Eth.*1. Et iterùm, *Testimoniis certis in rebus incertis utendum est.* Ita *in magn. Moral. libr.*1. *cap.*6. Sed qui lucrum ex testimonio adquirunt, aut adquisituri sunt, non sunt certi, nam manifestū est illos sæpe decipere. Ergo. *In* 1. *Rhetor.* dixerat, *Testes sunt duplices; alii antiqui, ut Poetæ* (Historici, &c.) *alii novi: & horum alii periculi participes, alii expertes.* Ergo, quia qui in periculo sunt, cum parte periclitante colludent, debent rejici.

Vt testes distribuat per classes *lib.Rhet. ad Alex.cap.*15. sic statuit. *Testis aut probabilis, aut improbabilis, aut ambiguus est. Si suspectus, demonstrandum, non gratia, non cruciatu, non lucro aliquo, mendacii quidpiam testificaturum,* & ibid. *Testi, qui contradicit, improbum eum esse dicis: & videndum, an ei sit amicus, aut negotii particeps: aut, si contra quem testificatus, inimicus aut pauper sit.*

Diversa testium genera.

Quæ de Testibus dicta ad Iudices Patres extendunt. Gregorius in Moral. *Iudicare dignè de subditis nequeunt, qui in subditorum causis vel odium vel gratiam sequuntur.* Isidorus de summ. bon. libr.3. *Graviùs lacerantur pauperes à pravis Iudicibus, quàm à cruentissimis hostibus. Nullus enim prædo tam cupidus in alienis, quàm Iudex iniquus in suis.* Petrus Blesensis. *Officium Officialium est hodie jura confundere, lites suscitare, transactiones rescindere, dilationes innectere, supprimere veritatem, fovere mendacium, quæstum sequi, æquitatem vendere, inhiare actionibus, versutias concinnare. &c.* Consonat Ovidius 1. *Amor.*10.

Doctrina de testibus etiam in Iudicibus admitti debet.

Depravati veterum Iudicū mores.

Non bene selecti Iudicis arca patet.

Petronius adhuc clariùs.

Ergo Iudicium non est nisi publica merces,
Atque eques in causa qui probat, empta probat.

Et fert ultimam ſententiam Phocylides.

Si tu malè judicaveris, te deinde Deus bene judicabit.

De minis, An poſſint Iudicum & teſtium ſinceritatem pervertere?

Sicut Spes, ſic & Metus teſtimonium & judicium elidit: nam interdum, qui nec donis Teſtem, nec muneribus Iudicem corrumpere potuit, ad minas confugit, mortemque niſi adquieſcant, intentant. Sed quia fragilitas humana eſt certa, minis expleti debent dicere,

Virgilius Æq. 3.

Dii prohibete minas, Dii talem avertite Caſum.

Quod ſi illæ ſuperveniant, & quid facere debeas, interroges, reſpondebit Iuvenalis. 8.

Ambigua ſiquando citabere teſtis
Incertæque rei, Phalaris licèt imperet, ut ſis
Falſus, & admoto dictet perjuria tauro;
Summum crede nefas animum præferre pudori,
Et propter vitam vivendi perdere cauſas.

SUBSECTIO V.

De Fama.

Non ſolum Fama, ſed ejus origo bene conſideranda eſt; non enim magni faciendus eſt rumor, qui ab improbis hominibus ſpargitur.

IN omni tribunali Iudex ſupremus Fama eſt. Imitatur Deum & dicit Regibus & Principibus, *Cùm accepero tempus, ego juſtitias judicabo.* Natale ipſius, & originis cauſam conſiderare oportet, ut quanti ſit facienda, diſcamus. Narrant Ethnici Myſtæ, eam eſſe Terræ filiam. Nam cùm bellum ob imperii cupiditatem inter Gigantes, Terræ filios & Iovem fuiſſet excitatum, & illi à Iove paſſim trucidarentur. Terra ſuorum ſanguine filiorum madida occlamabat. *Iuſti fuerunt, ſed victi.* Et eximio dolore percita, cùm ſibi contra hoſtem tam potentem arma deeſſent, illatam ſibi injuriam ulciſci cogitans, coacta utero Famam enixa eſt, quæ per omnes gentes & populos cùm Iovis, tum aliorum ejuſdem farinæ Numinum ſcelera diſſeminare. Ergo attendite (Imperatores, Reges, Principes) vos eſſe ſupremos putatis: nulli in terrarum orbe ſubeſſe dicitis: à nemine poſſe judicari inculcatis. Sed fallimini omninò: nam in Famæ tribunali, & Pontifices Summi, & Imperatores Maximi judicantur: quos vivos nemo fuit auſus tangere: hos poſt fata communis condemnat Cenſura, quam æternam reddunt in ſuis libris Hiſtoriographi, ne ignorent poſteri ſcelera, ſiqua olim Principes commiſerunt. Magna ergo cura & circumſpectione debent Mortales vivere: ne, ſi vindictam corporalem effugiant honore priventur à fama. Ad rē Ovidius,

Scelera Principum, qui ſupremi ſe ſomniant Poetarū calamis & Hiſtoricorum cenſuris ſubjunt.

Omnia ſi pereant, Famam ſervare memento:
Qua ſemel amiſſa poſteà nullus eris.

Infames eſſe teſtes non poſſunt.

Ergo ſi amiſſa Fama nullus ſias, nec Teſtis, nec Iudex eſſe poteris. Menander.

Ἀνδρῶν γὰρ φαύλων ὅρκον εἰς ὕδωρ γράφε.

Virorum autem malorum jus jurandum in aqua ſcribe.

Conſonat Apollodorus dicens,

Qui juramentum à malo viro poſtulat, inſanit.

Hæc verba politicè accipienda ſunt; multa enim theologicè ſunt pejora, quæ non ſunt ita pernicioſa civiliter.

Et quia inſanire Thales noluit, ideò adultero ſciſcitanti, an adulterium eſſet abjuraturus? reſpondit, Non eſt perjurium adulterio pejus. Significare voluit non ſeriò illum de pejerando dubitare, qui adulteriū auſus fuerat committere. Thaletis dictum recitatur à Laërtio libr. 1. cap. 1. Et ex illo nonnulli colligunt in atrocioribus ſceleribus nil ponderis habere juramentum; qui enim audet propinare venenum, audebit ſe à pœna per perjurium ſubducere. Per crimina perditur fama, & infames ad mendacia ſunt & perjuria proclives, & ideo, ſi in tribunal veniant ut de veritate teſtimonium perhibeant, à partis adverſariæ Patronis repelluntur, & cum Silo confuſi & irriſi decedunt. Sili hiſtoriā recenſet Eraſmus libr. 6. apophth. & hic illam perſtringo. Silus teſtis lædebat Piſonem, cui aderat Craſſus: & quia erat auritus teſtis Silus. *Potuit eſſe, Sole*, inquit Craſſus, *ut ille iratus dixerit.* Et adnuit Silus: & addit Craſſus. *Potuit etiam eſſe, ut tu non rectè intellexeris.* Conceſſit Silus & ſubdit Craſſus, *Potuit denique eſſe, ut hæc, quæ te audiſſe dicis, numquam audieris.* Ergo erat Silus talis, qui hoc modo potuerit confundi. Eraſmus iterum, *ibidem.* [Carbone pollicente quidpiam & addente jurisjurandum cum exſecrationes populus viciſſim juravit, ſe iſti non credere. Probis viris & injuratis habenda eſt fides: levibus, ne juratis quidem.] Et quàm multi Sili & Carbones in tribunalibus ſolent admitti!

Sili hiſtoria explicatur.

Oedipus & Xenocrates injurati ad teſtimonium admiſſi.

Examinare igitur debet Iudex, qualis ſit in populo de Teſtibus ſingulis opinio: an ſint boni nominis & famæ: nam taliū ſimplex verbum ad fidem, ſine Sacramento ſufficeret. Vir probus erat OEdipus, & ideò dicebat apud Sophoclem, *Non à me jurato plus acceperis, quàm ſi ſimpliciter promittam.* C. Paſchal. *libr. de virt. & vitiis cap. 10.* Et Xenocrates tantæ fuit apud Athenienſes probitatis, & fidei, ut cùm nul-

nullius testis injurati testimonium admitterent, huic tamen soli injurato credebāt. Laërtius, & Suidas.

An fama recuperari possit?

Quærunt aliqui, An fama semel amissa possit recuperari? Respondet Claudius Cæsar: qui precibus amicorum inductus, cuidam appositam ob delictum commissum notam ademit, dixitque *Litura tamen exstat*. Sentiebat ergo adhuc deleta culpa prioris infamiæ indelebilia remanere vestigia.

Subsectio VI.

De Tribunali.

Quæ extra judicium dicuntur, si plenè probentur, indiciorum vim habent: sed, ut probent, in tribunali debent asseri, & coram legitimo Iudice deponi.

De Principum & Cardinalium veracitate

Interim distinguenda est persona à persona: nam, ubi non defertur privato homini, semper habetur ratio verborum cujuscumque nobilissimi Principis. Antonius Cotonius *in summ. verb. Cardinalis. num. 22.* [Multa fides tribuitur fidei simplici & extrajudiciali Cardinalium, sine juramento, quamvis non plenè concludat. Ita Rota *coram Coccino decis. 4. num. 3.* & Diana *part. 5. tract. 2. resol. 93.*]

Subsectio VII.

De Numero.

Testis unicus non sufficit in judicio. In ore duorum vel trium stat omne verbum. Ob unius testis depositionem, nemo occidendus est. Num. 35. 30. Deut. 16. 15. & 17. 6. Matth. 18: 16.

Quot testes ad plenam informationem requirantur?

Si ut minimum requiruntur duo testes, qui visa proferant: quot erunt necessarii, ut reus auritorum testium depositione convincatur? *In Truc.* respondet Plautus.

Pluris est oculatus testis unus, quàm auriti decem.

Qui audiunt, audita dicunt: qui vident, planè sciunt.

Sed unicus etsi oculatus plenè non probat. Ergo decem vel plures auriti (immò nec centum) plenam fidem præbere poterunt.

Tu autem contra doctrinam communem sic argumentaris. Si una ratio dubia Conclusionem demonstrare non potest, nec centum dubiæ poterunt. Et, si una est apodictica & indubitata, sola sufficit. Ergo, si unus dubiæ fidei Testis ad informationem plenam, nec centum sufficient. Et, si unus integræ fidei sit, solus sufficiet.

An infidelitas & improbitas testium numero possit compensari?

Tuæ opinionis fuit olim Socrates, nam ut ex Laërtii *libr. 2. cap. 5.* Erasmus refert, eos, qui multitudini imperitæ fidem habent, ajebat perinde facere, ac si quis adulterinum tetradrachmum unum contemnens rejiceret, & acervum à similibus congestum probaret, reciperetque. Cui non fideris soli, ei nihilo magis fidendum est in turba similium. Nec enim refert, quam multi sint, sed quàm graves. Nummus adulterinus, etiam in magno acervo, adulterinus est, &c.

Testes, si bene examinentur, non poterunt impunè mentiri.

Sed respondeo singulos mentiri posse: duos, si Iudex doctus sit, & diligentiam convenientem adhibeat, mentiri non posse. Nam sunt tot circumstantiæ, de quibus possunt examinari, ut nisi verum dicant, convenire non possint. Exemplum habemus in Daniele, qui nos docet, quo debeamus modo testes examinare. Isidorus *de summ. bon. libr. 3.* loquitur appositissimè. *Testibus falsis conjunctis, tardè mendacii falsitas reperitur: quòd si separati fuerint* (& seorsim singuli interrogati) *examine Iudicis citò manifestantur: nam sicut in unitate pravorum grandis est fortitudo, sic in separatione major infirmitas.*

De testibus affirmativis & negativis: qui dicit, Ego interfui, & talē rem fieri non vidi, affirmativus est, non negativus.

Si quæras, quid faciendum, cum eadem rem alii Testes asserunt, & alii negant? *Certamin.* XII. *pag.* 370. D. de Rubeis respondebit. [Quamvis in causis civilibus majorem fidem habeamus duobus rem affirmantibus, quàm mille negantibus (Farinacius *quæst. 65. num.* 100. & 101.) in judiciis tamen criminalibus aliter se res habet, tametsi crimen negantes affirmantium numerum non æquent (Farinacius *quæst. cit. num.* 157.) Quid quod, &c.] Et ratio disparitatis, non à Legislatoris arbitrio, sed à rei natura desumitur: nam quando agitur de admisso crimine, illi soli examinantur, qui fuerunt præsentes; & tunc, si res bene perpendatur, omnes sunt testes, affirmativi: dicit enim alter. *Adfui, & vidi, quòd Lucius Ferdinandum percusserit.* & dicit alius, *Adfui, & vidi, quòd Lucius Ferdinandum non tetigerit*, qui deponendi modus in Civilibus locum non habet.

Si res agitur, quæ potest probari per plures, & unus aut alter adhibeatur, & præcipuè, si vilis conditionis sit, est accusator de calumnia suspectus, & testes ipsi falsitatis suspicione non carent. Menochius 5. *præs.* 20. Guazzin. *defens.* 33. *cap.* 14. Quod expressè monuerunt veteres Iurisconsulti: Callistratus *leg.* 18. D. *de testam. tut.* Vlpianus *leg.* 3. D. *de liber. homin. exhib.* Paullus *leg.* 2. D. *de popul. act.* Volunt enim in rebus ubi optio detur, eligendum esse ido-

idoneorum. Consonant Ciceroni, qui 1. *de L.L.* ait, *Ex variis sumendum est optimum*. Et hos omnes Authores doctè, ut solet edisserit D. de Rubeis *Certam.IX. p. 283.num.31.* & *Certamin.* XII. *pag. 370. num.62.*

De Cardinalium condemnatione. Quot testes ad illam requirãtur?

Sed quid dicemus de processibus contra Cardinales institutis. Cotonius *in summa.verb. Cardinalis num. 25.* sic inquit. [Cardinales quidem Episcopi non possunt damnari nisi convicti fuerint per 72. testes: Presbyteri non nisi per 74. (legi debet, ut puto, per 34.) & Diaconi per 27. *ex cap. Præsul.2.quæst.4.* Ita Lorichius *in thesaur. Theol.verb.Cardin* §.10. & Diana *part.5. tract.2.res.* 24.] Sed hoc privilegium est ad honorem & ad authoritatem Cardinalium; non verò, aliquando servatum aut servandum sit, quia Summus Pontifex, qui est Cardinalium Iudex, tenetur administrare justitiam, quoties postulat Ecclesiæ necessitas, & non obstringitur invitus Canonum dispositione: & ideò sine Assessoribus aut aliorum Cardinalium consilio servata Iuris Naturalis constitutione potest ad sententiam procedere. Ita Clarus *in praxi crimin.quæst.35.num.12.*

SUBSECTIO VIII.

De Fortuna.

An pauperes testes esse possint?

EST ditissima voluntaria paupertas, animamque omni virtutum genere cõdecorat; at coacta cogit in crimina; unde exclamat Martialis,

—— *O quantum cogit egestas!*

Non audet pauperes innocentes Petronius dicere: sed à paupertate scelera aborta minuit; inquit enim,

Quisque inops peccat, minus est reus.

Et ideò pauperes à tribunali arcentur, & testimonium dicere non permittuntur.

Τῶν γὰρ πενητων. &c.

Haud pondus ullum pauperum verbis inest.

Impossibile moraliter sumitur pro valde difficili.

Et rationem exhibet Aristoteles *libr.1. Ethic.* dicens, *Impossibile est indigentem operari bona*. Agit de impotentia morali, itaut impossibile dicatur, quòd valde difficile. Et *libr.2.Politic.* subjungit, *Impossibile est indigentem bene principari, & studio vacare*. Et etiam *libr.4. Rhetor.novor.* Cicero. *Duo sunt, quæ possunt ad turpe compendium commovere; inopia, & avaritia*. Et etiam *ad Heren.* extendit hanc doctrinam. & ait, *Omnes, qui in paupertate sunt, malunt maleficio, quàm officio parare divitias*. Et ideò Aristoteles *Rhetoric. ad Alex cap.15.* monet Iudicem, ut examinet, An Testis inimicus aut pauper sit: nam si alterutrum sit, Veritatis esse non volet. *Testi, qui contradicit, improbum eum esse dicat: & videndum, An sit amicus, an negotii particeps, aut si contra quem testificatur, inimicus, aut pauper*. Et Imperator Iustinianus. *auth. sancimus de testib.* homines viles, & pauperes à testimonio excludit dicens, *Bonæ opinionis esse oportere testes; & non quosdam artifices ignobiles, neque vilissimos neque nimis obscuros ad testimonium procedere*. Ciceroni *de amic.* homines leves, & fallaces iidem sunt. [Enim verò neque egentes, neque nimis obscuri nisi si appareat eos honestè vivere, integra fide esse censentur. *&c.* Quid ergo, quando obscuritas cum egestate conveniunt? non modò fides eorum est nihil verum etiam audiendi non sunt. Farinacius. *quæst.57.*]

An avari arcendi à testimonio sint?

Et quidem cùm agimus de paupertate, hoc nomine etiam avaritiam comprehendimus, juxta illud,

Quis dives? qui nulla cupit: quis pauper? avarus.

ut enim in proverbio est, *Semper avarus eget.*

An eodem modo de Iudicibus sit statuendum?

HÆc doctrina profectò, non solùm monet, ne pauperes admittantur in Testes, sed, ne in Iudices & Gubernatores adsumantur: hoc est, ne ulla illis conferatur dignitas, in qua possint corrumpi & ditescere. Præclarum exemplum profert Valerius Maximus *libr.6 cap.4.* inquit enim. *Scipio Æmilianus, cùm Servius Sulpicius Galba, & Aurelius Cotta Consules in Senatu contenderent*, Vter adversus Viriatum in Hispaniam mitteretur, *ac magna inter* PP. CC. *dissensio esset; omnibus, quonam ejus sententia inclinaretur, expectantibus*; Neutrum, *inquit*, mihi mitti placet: quia alter nihil habet, & alteri nihil est satis; *æquè malam licentis imperii magistram judicans inopiam, atque avaritiam. Quo dicto, ut neuter in Provinciam mitteretur, obtinuit*. Vide Tiraquellum *de nobilit.cap.3.* Zyp.1 *.de judic.33.*

Pulchrum Apophthegma.

De defensione Civitatum. An pauperibus concredi possit?

Hinc est non debere pauperibus Civitatum defensionem concredi. *auth. de defens. in princ.* Occurrit pulchra & recens historia, cujus notitia prodesit. Sub annum 1644. cum hostilis per Palatinatum inferiorem exercitus diffunderetur, & invincibilem Philippopolim (vulgò, *Philippsburg.*) obsidione subjugasset, & triumphabundus Francandaliam veniret; Rosæus, qui Hipparchus erat, & numerosas copias speciali authoritate gubernabat, cæteros Militiæ Principes his verbis adloquutus est. *Ego, ut scitis Pyrii sulphuris odore oblector, & ibo Francandaliam vobiscum*

De Comite de Rebolsedo. Quanta virtute defenderit Palatinatum, & quantis laudibus etiam ab hostibus celebraretur?

scum, si illam obsidere volueritis. At abeo in contrarium consilium: non enim illam, uti Philippolim expugnare poterimus. Ibi nobis stavit ad victoriam via, ætas, status, qualitas, & quantitas Gubernatoris: hic hæc ipsa nos, ut eventus edocebit, prapedient. Ibi Bambergaus erat senex, conjugatus, ignobilis, dives. Quia senex habebat sanguinem frigidum, & bellico fervori ineptum: Quia conjugatus, uxoris & filiarum lachrymis, & gemitibus perterrebatur: Quia ignobilis, generositatem nesciebat: Quia dives, de suis salvandis thesauris cogitabat ne fortè ab hostibus diriperentur. Ergo ex his causis nobis de conditione sibi congrua pepegit, & civitatem tradidit: verùm enim verò Comes de Rebolledo, qui omnes Palatinatus vires intulit Francandaliam, est juvenis, est cœlebs, est nobilis, est pauper. Quia juvenis, & alacer, fervidus, & se in hosles præcipitat, ubi datur occasio: Quia cælebs caret uxoris & filiarum molestiis, & nullius lachrymis percellitur aut perturbatur: Quia nobilis est vane-gloriosus, & putat se debere in facinoribus heroicis imitari suos avos: Quia est pauper, si locum perdat, non habebit panem, quo vescatur. Ergo se usque ad ultimam sanguinis guttam defendet, & exercitum nostrum enervabit. Præstat ergo hanc Civitatem intermittere, & triumphantia vexilla Coloniam versus promovere, Ius Rheno fluviorum Regi dicere, Civitatesque omnes ipsi adjacentes capere. Dixit: & quia vera dicebat, suam sententiam persuasit, unde Francandalia intermissa, non armis, sed solo armorum strepitu Wormatiam, Moguntiam, & alias Civitates subjugarunt.

Subsectio IX.

De Fide, seu Veracitate:

Regula Iuris Canonici dilucidatur.

EX illa Bonifacii VIII. Regula, *Semel malus, semper præsumitur malus*; datur lux illi sententiæ, *Qui in uno delinquit, factus est omnium* (postea censebitur in singulis) *reus*. Ergo testis, qui semel perjurus fuit, semper esse perjurus præsumetur. Hanc doctrinam Seneca judicavit tam firmam, ut testem risurus, qui se vidisse Claudii Imperatoris animam ad Olympum adscendere, ut ejus fidem dilueret, dixerit, hunc eumdem esse, qui loquutus fuerat homini, qui ex Luna ceciderat; ut ex uno perjurio alterum evidenter ostenderet. Vnde, si Testis in alio tribunali judicio aut causa pejerasse ostendatur, in hac obesse parti adversæ non poterit.

An qui in una causa perjurus fuit, in alia possit ad testimonium admitti?

Sunt Veracitatis & fidelitatis exempla maxima in Historia Romana. Vnum propono. Pontius Centurio, captus à Pompei socero Scipione, cum hac sibi lege salus concederetur, ut se futurum Pompei militem affirmaret, respondit, *Tibi quidem Scipioni gratias ago; sed mihi injusta vita conditione non est opus*. Maluit igitur Pontius mori, quàm vel violatam fidem Cæsari datam frangere, vel Scipionem decipere.

De Pontii veracitate & religione.

Magno consilio provincialia peccata in Theologiam Moralem invexi, & à Capitalibus distinxi, sunt enim gentes, in quibus tales & talem virtutes eminent, & talia vel talia vitia profundas radices immittunt. Ergo quando de Fide agitur, debemus provinciam à provincia distinguere.

De peccatis provincialibus. Debent à capitalibus necessariò distingui.

Germani fidelissimi sunt, & malunt opes perdere quàm famam exponere periculo, & facere, ut aliqui possint de ipsorum fidelitate disputare. Fridericus Dux Austriæ, Alberti Imperatoris filius, prælium adversus Ludovicum Bavarum, quicum de imperio contendebat, commissurus, tametsi Marchiones Brãdenburgenses consentirent cum hoste, promissam illis tamen numeravit pecuniam, malens illorum potius fidem accusari, quàm suam. Æneas Sylvius *lib.3*. Sed & Carolus V. Lutherum, qui cùm Wormatiam venit securitatis publicæ sibi data conditiones violavit, maluit dimittere, quàm dare occasionem ut Germani dicent se fidem datam temerasse.

Debent Principes non solùm fidem servare, sed ita etiam procedere ne illam violasse justè vel injustè putentur.

Hispanos à fidelitate ita historiæ commendant, ut multi nos pusillanimitatis insimulent, quod sæpe maluerint injurias pati, quàm arma contra suos Reges sumere. At id non ex demissione animi, sed ex Fidei eminentia procedere, illorum bella & victoriæ persuadent.

De Orientalib populorum infidelitate.

At Orientales populi videntur nihil scire de fide, & sicut mera gubernantur tyrannide, sic & fidem observant, quando non possunt sine detrimento illam violare: ubi enim lucrum importat infidelitas, illam amplectuntur festini, ut omnes historiæ persuadent.

Syrus, qui fidem servit, rara avis in terris, nigroque simillima cygno. Horros colunt operosiori cura, præter quam nihil in illis boni. Flavius Vopiscus *in Aurelian.* Cælius *libr.25.ca.25.* A.L. & alii Scriptores reperiunt.

Parthi fidem utilitate metiuntur: nam sicut nos usque ad aras amicitiam servamus, sic illi contra, illam colunt, quamdiu ex ipsa lucrum indipiscuntur. Alexander ab Alexandro *libr.5.cap.10*.

Græci omnes malè audiunt passim apud Poëtas Latinos, & item apud Ciceronem,

roneu , non solùm quasi effœminata & voluptatibus immersi , sed etiam quasi fidei contemptores. Erasmus *in Adag.* Verba Ciceronis habes superiùs Subsect.2. S. *Etiam huc.*

An solùm privati homines, an etiam Communitates integræ mentiri possint?

Euripides *in Andromacha* Lacones lapsæ fidei incriminatur ,

Σπάρτης ἔνοικοι δόλια βυλευτήρια.

Spartæ habitatores, dolosus Senatus.

Quibus verbis , non solùm universos, sed etiam universitatem doli insimulat. Et Aristophanes *in Acharnensibus.*

Οἷσιν ὔτε βωμὸς , ὔτε πίςις ὔθ' ὅρκος μένει .

Quibus nec ara, nec fides , nec jusjurandum manet .

Cælius *libr.18.cap.5. A. L.* & Erasmus *in Adagiis.* Et universim de omnibus Orientalibus populis potest occini illud ,

Tolle lucrum, nec erunt aræ , nec Iuppiter ullus.

SUBSECTIO X.

An servari fides infidelibus debeat?

Quid Infidelium nomine intelligendum sit?

INfidelium nomine non intelligo Acatholicos, aut Achristianos, quia omni Iudæo , Ethnico , Mahometano, fides servari debet. Demonstratur: quia illius, qui cum ago religio (bona, aut mala) non concedit, ut ego licitè mentiri possim. Et hanc etiam ob causam fides hostibus servari debet . Ergo *Infidelium* impræsentiarùm nomine, eos debemus intelligere, qui fidem violant. Sanè apud antiquos aliquos in hoc genere errores cum scandalo legimus. Latronibus esse fidem servandam negat nonnemo apud Farinacium *quæst.9. num. 4.* Plinius *libr.8. Epist.* ait. *Decipere pro moribus temporum prudentia est.* Et Plato *lib. 5. de Republ.* dixerat , *Crebro mendacio & fraude uti imperantes debere ad commodum subditorum .* Sed ad horum, & aliorum, qui adduci possent , authoritates , respondeo eos fuisse Ethnicos, & erravisse . Nec illis favet illa Iuris Canonici Regula. *Frangenti fidem , fides frangatur eidem.* In qua Bonifacius VIII. Pontifex Romanus, ejus Author, non peccat in Theologiam, neque in Iurisprudentiam ; nam cognoscimus , quid voluit dicere , sed in Grammaticam, non enim est loquutus , ut debuit. Rem expono. Fides mutua uno succollatur contractu, qui vocari posset, *Faciam, & facies* , qualis fuit salvus passus concessus Martino Luthero, ut veniret Wormatiam. Imperator Carolus V. concessit , ut non incarceraretur , aut vexaretur , sub onere, quod in itinere non concionaretur. Martinus acceptavit conditionem, & se non esse concionaturum compromisit. Hic non fuerunt duo contractus, sed unicus : vinciebat duos; Cæsarem, & Lutherum. Vinculum fregit Martinus : ergo rupto vinculo , Imperator non manet ligatus . Ergo non est verum, quod Luthero frangenti fidem , possit etiam fides frangi . Sed, quòd Lutherus frangens fidem , fecerit, ut non maneret fides, quæ sibi posset aut deberet servari .

An latronibus fides servanda sit?

An frangenti fidem possit similiter fides frangi?

Bonam doctrinam inconcinnis verbis docuit Bonifacius VIII.

De salvo passu concesso Martino Luthero.

Reges & Principes nequeunt fidem violare.

Matthæus de N. banditus, v.gr. contrahit cum Curia ; & quia nequam est , contractum violat : illo contractu Curia non tenetur, quia est fractus . Agit de secundo contractu : & Curia illum non deberet audire, quia perfidus est. At propter hanc, aut illam causam, contraxit cum illo . Curia igitur, quæ agit nomine Regis, fidem servare debet. At ille non servavit. Est nebulo, & plus ab illo sperari non potuit : at Rex esse non potest infidelis vassallo, & fidem servare omnino debet , quia est Rex. Banditus actionem vilem potest & solet facere , Rex non potest . Ex hac doctrina, quæ in dubium vocari non potest, aliqua Scriptorum testimonia expendamus .

An sit contra rationem fidem datã violare?

Hoc certè hominem decet , ut verbis suis fidem præstet, nisi mendaciis veritatem corrumpendo , destitutus ratione , eorum albo , quæ ratione prædita sunt, excidere velit. Sic loquitur Imperator Leo *in novell. const. 19.* quoniam *grave est fidem fallere.* ut habetur *leg. 1. D. de const. pecun.* Rugit fortiter Cæsareus Leo , & ejus rugitum ad hanc formam reduco. Animantes, quas creavit Deus, pertinent ad duas classes . Rationalium albo inscribuntur Homines, quoniam ratione utuntur: irrationalium albo Bruta, quoniam ratione carent. Homini, qui contra rationis lumen dictamenque operatur, placet ex Rationalium albo excedere , & albo Irrationalium & Brutorum inscribi . Sed ratio & naturę lumen dictant, fidẽ esse servandam . Ergo, qui illam non servat, ut ut realiter maneat *Homo* (nam essentiæ realiter non mutantur) virtualiter in Brutum convertitur , & claudit aures , ne audiat Prophetæ Regis Monitionem dicentem; *Nolite fieri sicut Equus & Mulus, quibus non est intellectus .* Hæc Imperatoris ratio omnibus potest appropriari sceleribus, omnis enim, qui peccat, non tantum est *ignorans* , ut Augustinus loquitur , sed est *delirus*, ut edisserebat quidam eximius Ecclesiastes Hispanus : cujus discursum una aut altera linea perstringam . Sic ille ad Madritẽsem populum perorabat. [Duæ in Orbe Christiano esse debent domus , ære publico erectæ, & authoritate publica conservatæ: in alia sint amentium cellulæ, & in alia infidelium & atheorum ergastula .

Homines ad duas classes redigebat quidam eximius Ecclesiastes.

la. Illa à Clementia publica gubernetur: hæc Sanctæ Inquisitionis Officio (sic vocant) dirigatur. Cum Homo, quem Deus ratione præditum condidit, Creatori suo infidelis, sciens & volens aliquod committit crimen, sive grave peccatum, ad Sinceritatis tribunal illico citari debet, & rogari, An credat esse in Mundo Deum, qui vivos & mortuos judicaturus sit? An credat, hunc ipsum ab æterno Deum æternæ beatitudinis in cœlo empyreo gloriam diligentibus se: æterni ignis pœnas in subterraneis mundi antris contemnentibus se præparasse? Si non credat, jam judicatus est, quia non credit: Ergo infidelis est, debetque detrudi in Sanctæ Inquisitionis ergastula. Si credit, & adhuc Deum contemnit, & *breve, quod delectat, æterno, quod cruciat,* anteponit, delirat: à Rationalium albo excidit, nolens intelligere, ut bene agat, factus est sicut equus & mulus, quibus non est intellectus, & ideò debet ad amentium cellulas transferri, & opportunis pœnarum medicinis curari.] Conceptus est, qui posset per integram Concionem deduci, & pulchris Patrum veterum testimoniis ornari. Sed ego maneo in linea.

S. Franciscus.

Regem monet Isocrates *Orat.* 2. ut ante omnes Virtutes veracitatem colat, tantoque illam studio prosequatur, & ita in loquendo & agendo procedat, ut major verbis suis sit fides, quàm aliorum jurejurando. Hæc verba ita placuerunt Alphonso Hispaniarum Regi, ut sua fecerit tantaque voluerit cum subditis sinceritate procedere, ut ejus nuda verba majorem semper vim habuerint, quàm privatorum pacta religionis Sacramento firmata. Panormitanus *in dict. & gest. Alfonsi.*

Quam veracia Principum verba esse debeant?

Fides publica, quam *Guidaticum* Itali, vulgus *salvum-passum* appellant, etiam Hæreticis est custodita: & semper sunt asyli in locis refugii conservati. Crototæ publico latroni, capiti ejus impositum persolvi Augustus precium (Hisp. *la talla*) Dione asserente, ne fides violaretur, statuit. Erat illud pretiũ illi promissũ qui ipsum traderet: sese tradidit ipse Crototas. Et capitis pretium obtinuit. Id narrat Dio: qui etiam deberet addere Edicti literam: nam, si mille aureos, Augustus ei, qui sibi Crototam traderet, pollicebatur, Crototam, qui se tradiderat, mille debebat donare aureis: at hoc soluto pretio illæsa eumdem fide poterat in crucem agere. Cæterùm, si præter auri summam, etiam omnium criminum impunitatem promittebat Edictum, Crototæ non solũ capitis pretium debuit ex fide solvere, sed etiam parcere. Et illud prius in Sixti V. historia legitur: nam proscripto, qui se tradiderat, promissum pretium dari jussit, sed non ideò à sententia ultima liberavit: non enim in Edicti publici literis promiserat impunitatem. Tanti publicam fidem etiam num faciunt Saraceni, ut Montis Sinai Monasterium religiosè tueantur, quod Mahometi primi illorum Caliphæ (Tyrannum voca, aut Imperatorem, si volueris) conservatoriis literis fuerit privilegiatum. Apud Persas ædes Regiæ refugii gaudent prærogativa, & nullus Censor in asylos, qui in illis se continent, audet. Et Petrus de la Valle, ut ipse narrat in suis per Persidem peregrinationibus, Spanaamensi palatio vidit profugum, quem Regis ira occidi jusserat, & tamen manebat securus, malebat enim Abbas (id nomen Regi) æstum sui furoris compescere, quàm publicam fidem violare. Quod autem Spanaamii in Persia Abbanti, licèt barbaro, exsecrabile visum, vidimus (& cum lachrymis recensemus) Campaniæ: Massilottus, in Cathedrali Ecclesia asylus literis Regiis (*guidatico*) munitus, in nullo Regio tribunali inquisitus, & à nullo citatus die 10. Martii 1668. in ipso templo capitur, & ad Ecclesiæ antiquæ locum trahitur & tametsi Diis sacri (forjudicati) si semel capti sint, occidi nequeant, occiditur, & decapitatur: & cum magno regni totius scandalo ordine Regio Gubernator Camillus de Simeonibus commissum fuisse sacrilegium mentitur; & cum secundo scandalo defenditur à Collaterali. Vadamus ad Arabiam, aut Persiam, nam ibi barbari cognoscunt Iustitiam, Fidemque quas ignorant Christiani.

De salvo passu. An apud veteres locum habuerit?

De Crotota, qui erat, (ut verbo juridico utar) forjudicatus.

De monte Sinai.

Ex privilegio Mahometi defenditur ab Imperatore Turcarum.

De injusta & sacrilega Massilotti occisione.

Sed quia de hoc sacrilegio, quod Proditionis, & Assesinii circumstantiæ infamia propudiosa oppleverunt, scripsimus speciale syntagma, ulterius progrediamur.

Porrò Apollonio fugitivorum Duci Lucullus fidẽ servari voluit, ut in Diodoro legimus. Sciebat enim Lucullus lapsæ fidei hominem non esse dignum qui homines gubernaret.

An lapsæ fidei homo possit Iurisdictionem exercere?

Et quid, si fides non sit rectè concessa? Etiam tunc debet, si fuerit concessa, servari. Immo non semel fuisse servatam *contr. lib.* 1. *cap.* 53. & 54. Merlinus asserit. Sed quando non rectè conceditur? quando sine utilitate publica; & à fortiori, quando contra publicam utilitatem. Casus in Regno Neapolitano frequentissimè accidit. Prædones, & publici grassatores viarum, postquam sæviores Turcis plurimos occiderunt, vivos combuserunt, dilaniarunt; postquam invaserunt oppida, & sunt do-

domos rusticas depopulari: postquam præpediverunt mercium cursum, & in ipsas civitates sunt ausi, si jam divites sint & possint ex rapinis & furtis commodè agere, indultum postulant, & submittunt arma, Dico cum Merlino hujusmodi hominum monstris indultum non rectè concedi, sed debere, si semel concedatur, servari. Persuadeo non rectè concedi, nam impossibile est, ut ipsi stent promissis, & fidem Regiis datam, observent. Ut hoc ultimum probem, assero duplici illos laborare impotentia; reali nimirùm & morali. Et cur morali? Sunt vilissimi homines; bubulci, agasones, caprarii. Si ad priorem conditionem redeant, tota die debent aut campos fodere, aut custodire armenta & pecudes: noctu cœli & pluviæ inclementias subire, per nives currere, caseo & pane contenti, nam ex caroleno, quem dietim lucrantur, non habent unde convivia apparent, & amictum procurent. Ergo moraliter est impossibile, ut viarum grassator, qui jam ab illo decem aureos, ab illo centum, ab alio mille rapuit, & pecunias dilapidasse dicit, ex vitiorum abyssu, in quam se profundissimè immersit, ad bonã frugem redeat; velit sudore vultus sui tenue promereri stipendium, & uxorem filiolosq; in frigida culina pane nigro tranquilla mente tolerare. Aut rem non intelligo, aut hoc moraliter impossibile est. Sed pone in homine indultum consequuto prudentiam. Dic illum seriò resipuisse, & malle pane & aqua vesci & vilibus animalium exuviis, quàm redire ad vomitum & iterum provinciam turbare. Adhuc non rectè admitti in gratiam, dico, nã habet impotentiam physicam, quæ, ut liberet fidem, impediat. Hic, hic spoliavit plurimos, occidit aliquos, illi, horumque cognati vindictam cogitant, & illi insidias parant. Erit igitur suæ vitæ prodigus, si agros arare audeat, aut armenta in prato, aut pecudes in monte custodiat. Oportet, ut multos timeat, quem multi timuerunt. Ergo ut nebulones isti probi fiant, impossibile est. *Si dicas.* Manere in Civitate poterunt & pecunia ex rapinis congesta se & suam familiam tolerare. Opponam duo: alterum, illorum vitam etiam in civitatibus periclitari. Qui occidit, semper & ubique periclitabitur: & hanc ob rem, si non hodie, saltem cras; si non hic, saltem ibi, tandem aliquando occidetur: ergo, si arma deponat, præcariò vivet & non habebit horam, locumque sine anxietate, & mortis instantis discrimine. Sed demus convenisse cum partibus injuriam passis, & demus etiam ab illis veniam & gratiam obtinuisse, an-non scimus amicitiam reconciliatam (quam vocant Itali) ipsa aperta inimicitia periculosiorem, aut etiam perniciosiorem esse. Ergo semper manet hæc impotentia physica, quæ à Regiis Senatoribus seriò deberet cogitari & perpendi. Transeo ad *alterum*; ajo grassatores viarum non posse corrasisse ex latrociniis, unde post indulti impetrationem possint vivere. Ingressi sunt Campaniam anno elapso. (1667.) Spoliarunt Virginis sine labe conceptę Monasterium. In argento & auro, facto & cusso, habuerunt super quatuor millia ducata: statim obtinuerunt guidaticum, & eadem hebdomade pauperes Campaniam redierunt. Improperabant illis aliqui prodigalitatem & ipsi non aliter latronem possę in Apennino vivere, quàm contribuendo. Nominabant Ministros: & tali solvisse mille aureos; tali & tali centenos; aliis jam pauciores, jam plures; tot tamen omnibus, ut vix quidquam sibi relinqueretur. Et, ne aliquis putet hanc esse singularem historiam, de toto regno, de tota Italia, de tota Europa differamus. Quis unquam vidit latronem divitem? Hæc cantilena in toto orbe concinitur: & qui potentem protectorem non habet, capitur & suspenditur. Minister potens, paucis non est contentus; & ejus famuli, quia sunt consortes criminis, etiam munera extorquent: unde patet hos homines in hac vita laborare, periclitari, & furari pro aliis, & in altera cum eisdem in inferno torqueri. Dicit Augustinus, *Non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum.* Et ego qui furari quotidie video, & fieri restitutionem non video, de salute talium Ministrorum despero. Sed quia inter malos sunt etiam multi boni, ab istis remedium opportunũ exspecto.

De Banditis, & grassatoribus viarum. An ipsis indultum à Republica possit concedi. Respondetur negativè, quia sunt veniæ incapaces: laborant duplici impossibilitate, ut quietè & tranquillè procedant: altera morali, altera physica. Et hoc tam certum est, ut manibus palpari possit.

De amicitia reconciliata. An illi quis fidere possit?

An grassatores viarum ex latrociniis possint vivere?

Latrones à Nobilibus & Ministris proteguntur interdum

Contra hanc doctrinam, tametsi certam & indubitatam opponunt aliqui dicta & gesta eminentium virorum, quæ debemus exponere & diluere.

Arguunt primò ex Cicerone, qui *Offic.* 3. dixit. *Pirata non est ex perduellium numero definitus, sed communis hostis omnium: cum hoc neque fides esse debet, nec jusjurandum commune.* Et miror aliquos, etiam doctos, ex his verbis Ciceronem in adversam ivisse sententiam asseruisse: cum tamen ille meam, quam uberiùs deduxi, paucis comprehendat & dilucidet. Non dicit Cicero fidem piratæ non debere servari, nec docet jusjurandum ad piratæ utilitatem à Republica emissum, non tenere, sed asserit (& hoc mecum) nec debere ipsi fidem prçstari, nec cum ipso communi Sacramento vinciri.

An Piratis fides servanda sit?

Ar-

An innocentia sola ad vitæ securitatem sufficiat?

Arguunt secundò ex Livio *lib.* 2. dicente. *Periculosum est in tot humanis erroribus sola innocentia vivere.* Concedo. Quid autem inferunt? *Ergo fraude juvare debet quis innocentiam, ut vivat.* Nego consequentiam: & esse contra Livium ostendo. Iuvare Innocentiam debet homo, ut in hoc sæculo periculoso vivat. Addere igitur aliquid debet, siquidem innocentia sola non sufficit. Ergo illud, quod addere debet, tale esse debet, quod possit cum innocentia consistere. Sed fraus, mendacium & perjurium, cum innocentia stare nequeunt. Ergo per fraudes mendacia & perjuria defendi non potest vita innocens.

An verba promissoria possint materialiter dici?

Arguunt tertiò ex Agesilai Lacedæmoniorū Regis verbis, quæ apud Tymp. *in speculo Princip. sign.* 68. Plutarchus refert; nam cum urgeretur à quodam, ut promissis staret, respondit. *Rectè. Si justum est, quod petis, faciam; sin minus, nequaquam faciam; non enim promisi, sed dixi.* Sed quid inde contra nostram sententiam? Cum hoc testimonium legi, elevavi ad Deum & Cœlum oculos & exclamavi, *Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine; dedisti lætitiam in corde meo.* Quoniam distinctionem doctissimam & opportunissimā, quam multis Deus negavit Christianis Doctoribus, Ethnico, viro aliàs probo & vitæ integro, revelavit. Ἐξομολογοῦμαί σοι πάτερ, κύριε τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς· ὅτι ἀπέκρυψας ταῦτα ἀπὸ σοφῶν, καὶ συνετῶν, καὶ ἀπεκάλυψας αὐτὰ νηπίοις, *Confiteor tibi Pater, Domine Cæli & Terræ, quia abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus (intelligentibus) & revelasti ea parvulis (imbecillis.)* Sunt Propositiones de subjecto non supponente & has cognoscunt universi Dialectici, sunt & aliæ de verbo non supponente, aut etiā de prædicato non supponente, immo etiā de aliqua circumstantia non supponente, quas non reperio apud Doctores. Hæc *Circulus quadratus est albus*, est de subjecto non supponente, quia Circulus quadratus non est possibilis. Hæc, *Parallelogrammum est triangulus rotundus*, est de prædicato non supponente, quia repugnat ut triangulus rotundus sit. Ergo isti termini non supponentes, non sunt entia rationis, quia nec possunt concipi, nec intelligi; & nos entia rationis universim negamus. Sunt entia linguæ: dici quidem possunt, cogitari non possunt. Sic & ista, *Voveo* (hoc est, *Ego sum vovens*) *Deo mendacium*, est de verbo non supponente: nam licèt *ego*, quod est subjectum, & in verbo includitur, supponat, ut ait Petrus Hispanus, vel ut alii loquuntur, supponatur, & aliæ voces, *Sum, Vovens, Deus, Mendacium*, seorsim sumptæ significationem habeant, simul sumptæ præstant, ut verbum *Voveo* non supponat: nam sicut nec Circulus, nec Quadratum repugnat & tamen circulus quadratus repugnat: sic etiam, tametsi *vovere* & *mendacium* non repugnent, repugnat Deo vovere mendacium. Ergo, qui *Voveo Deo mendacium*, dixerit, loquitur quidem, sed non vovet. Hinc jam Agesilaum intelligis. Promissio (& præcipuè, si sit Sacramento firmata) habet pro objecto rem licitam & honestam: & repugnat, ut valida promissio sit & circa illicita & turpia versetur. Quæ non est promissio valida, non est promissio: Ergo, qui injustum se facturum spondet, nil promittit, sed dicit; ut oculatissimè Rex Lacedæmoniorum statuit.

Psalm. 4. vers. 7.

Matthæi 11. 25. Lucæ 10. 21.

De Propositionibus, de Subjecto, Prædicato, & Copula non supponentibus.

An dentur Entia rationis? An Entia linguæ tantùm sint, quæ Rationis vocantur?

An turpia validè promitti possint?

Agesilaum audivisti: oportet ut modò audias Bedam in homil. 43. [& habetur 22. *qu.* 4.] *Si aliquid fortè nos incautiùs jurasse contigerit, quod observatum in pejorem vergat exitum, liberè illud salubriori consilio mutandum noverimus; ac magis instante necessitate pejerandum nobis, quàm pro vitando perjurio in aliud crimen gravius esse divertendum.* Oportet etiam ut audias Hugonem de S. Victore *libr* 1. *p.* 2. *cap.* 14. dicentem. *Qui malum se facturum jurat, peccat & tunc melius est juramentum frangere, quàm implere; ita quod malum caveat quod juravit & nihilominùs culpam agnoscat in eo, quod malè juravit.* Et sanè Deus bonorum distributor in Orthodoxæ Fidei ignorantia unum Veritatis radium Agesilao allucere permisit, quem Bedæ & Hugoni negavit. Sanè, qui rem malam se facturum promittit, sacrilegam blasphemiam dicit, nihil tamen validè *promittit*, aut *jurat* sed tantùm *dicit* ea, se facturum, quæ si essent bona, promitteret: ac ideò, quando mutato in bonum consilio, contrarium præstat, nōn *pejerat*, non facit cōtra ea, quæ *juraverat*, sed contra ea, quæ *dixerat*.

Abutitur verbo *pejerare*; illo enim significare vult nō observare juramentum.

Arguunt quartò & Regis Daniæ historiam, quam Iunius *in qq. moralib. de virtutib. homoletic. qu.* 3. enarrat, confidenter adducunt. Do Historiographi verba. *Latrones in suo regno, simulato bello, & data fide impunitatis, omnes convocavit; convocatosque in salutem Reipublicæ supplicio affecit.* Sed dico magna illum infamia Regiam coronam maculasse, nec ipsum fuisse solum, quia de Daniæ Regum perfidia Olaus Magnus mirabilia recenset. Christierni II. meminisse sufficiat. Crudelitatem ipsius exsecrabilem *in libri VI. præfat.* attingit & à Gustavo anno 1521. exactum à tota Succia affirmat. Posteà *lib.* 8. *cap.*

Rex Daniæ latrones sub verbo suo securos advocat & trucidat.

Christierni Dania Regis crudelitas.

cap.39 qua arte in Succia fuerit Rex acclamatus, recenset. Die 7. Novemb. 1520 regni proceres invitavit ad prandium, plebem ad epulum: & die sequenti jussit crudelissimè occidi multos diversi gradus Principes, multos etiam Nobiles & Officiales, centum & nonaginta quatuor Cives; & hoc (utor libri Editione Italica, quæ prodiit Venetiis anno 1565.) *senza haver rispetto alcuno al giuramento dato, o alle patente, e lettere da lui fatte, e sigillate, ne riverenza alcuna al tremendo corpo di Christo, ne mosso da misericordia alcuna.* Jacuerunt inhumata Holmę ante palatium majus infelicia cadavera, quousque per tertium diem fuerunt portata extra civitatem & combusta. In crucem egit Magnum Regis Ioannis Præfectum, Patriæ defensorem strenuum. Ligari jussit supra tabulam, verenda extrahi cor, & has excisas partes in faciem illius projiciens & atroces injurias exspuens, se putabat actionem generosam & dignissimam laude fecisse. Hinc Vastenum (quam civitatem celebrē reddit S. Brigittæ nativitas) & in Novævallis Monasterio (vulgò *Nidalen*) S. Mariæ purificātis die 1521. post Divina celebrata Mysteria, Abbatem & septem Monachos, à quibus receptus humanissimè fuerat, ligatis manibus submergi in fluvium jussit & occidi. Etiam nonnullos pueros nobiles (his furor hostilis solet parcere) Rex qui esse pater, & custos ex officio debebat coram se occidi jussit: & ita, dum timeri ab universis vult, universos commovit, ut excitato tumultu triginta hominum millia, arma sumpserint, illum à tota Succia exegerint: qui tandem non admissus à Danis propter suam sœvitiā utriosque regnī coronam perdidit. Claudit Magnum librum octavum dicens. *E se io scrivo con più amarezza e dolore, che gli altri; nondimeno più veramente, e più ritenutamente, ne può fare certo testimonio, che io, a tutte queste tragedie, con gran mio affanno foi presente, e con gran dolore vedevo li danni de la mia gente, li quali hora sono accresciuti infinitamente, per le empie constitutioni & oppressioni de' sudditi, sono insuperabili.* Et quidem, si tales sunt Danorum Reges, non est cur eorum nobis crudelitatem & perfidiam aliquis ut Regulam morum proponat. Claudo ergo paragraphum hunc cum Guicciardino *libr.1. hist.* dicens *Nihil in Principe aut Republica indignius, quàm fidem datam non servare.*

Olaus Magnus libr.8. cap.40.

An quia fides franguntur, frangenti violari fides possit?

Arguunt quintò, & dicunt. Latrones sæpe fidem violarunt: cur igitur illis servari debet fides? Ergo promeriti sunt in suæ perfidiæ pœnam, ut illis fides promissa non præstetur. Hæc Objectio reponitur & licèt superiùs fuerit diluta; siquidem iterum respondere cogimur, Veritatem, quam trado, novo radio dilucidabimus.

Multa homo potest facere, quæ Deus non potest, nam sicut infirmari, mori, &c. sic etiam se negare & mentiri, non potentia sed impotentia est. Fidem Deo promissā sæpe homo violat, nec inde Deus potest occasionem sumere, ut homini infidelis sit. Dei imagines Principes sunt, & quo Dei virtutes imitentur exactiùs, majorem apud Homines gloriam indipiscentur. Nec juvat dicere, latrones fidem violant, ergo illis Princeps potest esse infidelis. Occurrit exemplum nobile in Historia Romana. Fuerat Cornelius Asinas, Consul Romanus à Pœnis ad colloquium admissus, & tametsi sit Protheorema Iustitiæ πρέσβυς οὐ τύπτεται, οὐδὲ ὑβρίζεται *Legatus nō cæditur, neq; violatur:* nihilominùs contra Gentium Ius catenis vinctus in carceres deductus erat; & tandem iniqua conditione dimissus. Erant in Pœnos Romanorū animi exacerbati, & meritò injuriam cogitabant ulcisci. Sed post à amissa apud Siciliam classe de pace cum Romanis ineunda consultabant. Sed quem ipsi Legatum ad Romanos injustè offensos, & justè iratos mitterent? Hamilcar mitti noluit, ne sibi Romæ accideret, quod Cornelio Carthagine. Sed Hano fidem Romanorum considerans, legationem admisit; Romamque confidentissimè profectus est. Cùm ergo suæ legationis rationes liberiùs exposuisset, Tribunus ejus orationem interpellavit dicens, *Vide quibus loquaris; tibi enim accidere etiam poterit, quod Cornelio.* Quam Tribuni inconsultam vocem, esse sacrilegam, & in Deam Vrbium Romam contumeliosam Consules judicantes, Tribuni temeritatem compescuerunt, dixeruntque. *Isto te metu, Hano, nostra Civitatis fides liberat.* Illi ergo prudentissimi Consules, ut erant prudentissimi, censuerunt, non esse bonam Consequentiam, *Roma fuit infidelis Carthago. Ergo poterit Carthagini Roma infidelis esse.* Quia Carthaginenses, qui homines viles erant, fidem publicam violare possunt: at Romani, quia sunt Heroes & Principes, id non possunt. Vide Erasm. *libr.6 apophth.*

Reges Dei sunt imagines.

Carthaginenses immunitatem legatis Romanis debitam violant.

An ideò possint Romani violare fidem legatis debitā Carthaginensibus?

Arguunt sextò ex Historia Ecclesiastica. Hus impius Hæreticus, vocatus à Patribus Concilii Constantiensis, adfuit. Pertinax in sua hæresi 6. Iulii (1415) damnatur: & ejusdem mensis die 8. exustus est. Hieronymus Pragensis Husita, ad Concilium Constantiense vocatus, pari cum Huso impietatis socio, pœna afficitur

Cur Hus & Hieronymus de Praga fuerint combusti? An ipsis fides fuerit violata?

39.

30. Maji (1416.) Verba sunt Iacobi Gordoni *in Chronico*. Clamant Hæretici, fidem publicam fuisse temeratam à Patribus. Sed quam fidem? Cùm sæcularis Curia de crimine accusatum citat, impunitatem non concedit: & Hus læsæ Divinæ Majestatis reus, venire ausus, quia hæresim abjurare non voluit, pertinax condemnatur, & juxta legem contra Hæreticos coutumaces statutam comburitur: & idem de Hieronymo dicendum est.

Sed instant, adhuc fuisse violatam fidem publicam: nam venerat sub fide Cæsarea. Dicitur, sed non probatur. Vt ut Sigismundus Imperator ipsi salvum-passum concesserit, quid contra Patres? Si à Sigismundo ipse, aut ab ejus Ministris, damnatus & occisus fuisset, potuisset conqueri: sed in causa purè Ecclesiastica à Patribus, qui nec erant Cæsaris Ministri, nec subditi, nec ipsi ullas literas securitatis dederant, comburi potuit. Immò & debuit. Et hoc evidenter ostendo. Inter alios errores Ioannis Husii, ille erat Principibus Heterodoxis gratissimus, qui statuebat, Episcopos & totum Clerum Principi sæculari subesse; & ut facto etiam id esse verum persuaderet, Bohemis Imperatoris literas impetrasse videtur (si impetravit) & contempsisse Patres, ac si isti essent Cæsaris subditi, & in eum audere non possent, quem salvum & incolumem Cæsaris reddebat authoritas. Ergo, ut experiretur, falsam se doctrinam protrudere, Patresque exemptos esse, nec subesse Majestati Cæsareæ, illum damnarunt, & comburi jusserunt.

An Episcopi Principibus secularibus subditi sint?

SVBSECTIO XI.

De Iuramento Testium.

Iudex & Testis materialiter & formaliter possunt considerari.

INter alias circumstantias, quæ sunt consignificantes, & testimonium roborant aut enervant, ponitur *Deus*: omnis enim Humanæ Veritatis est periculosa censura, si non accedat Divinæ Veritatis authoritas. Sicut enim Iudicem bifariam possumus considerare; nimirùm, materialiter, & formaliter, sic etiam Testem. Et quia penitior harum considerationum notitia magnam lucem afferre potest, & in multarum Quæstionum decisione prodesse, illam edisseramus.

Quid alterutrum dicat formaliter?

Porrò, quicumque Iudex materialiter consideratus, non est plus, quàm homo privatus, aliis omnibus similis, qui nullam in alios habent potestatem & authoritatem. At ipse, si consideretur pro formali, dicit Principem (Imperatorem, Regem, &c.) cujus vices gerit; & cujus nomine administrat Iustitiam. Et pro formali non dicit Principem materialiter sumptum: nam & ipse materialiter & formaliter consideratur. Iustinianus antequam ad Imperium adsumeretur, non habebat, unde jus aliis diceret, & leges ferret: eum, sicut cæteros, concernebat obediendi necessitas; & non nisi temerè mandatis Superiorum obsisteret. Eligitur, denominatur, coronatur, ut Dei nomine universos gub rnet: nam verax est ille, qui dixit; *Per me Reges regnant, & legum conditores justa decernunt*, Proverb. 8. 15. & iterum Matth. 10. *Qui vos audit, me audit*. Ergo Iustinianus, materialiter dicit Hominem purum: formaliter verò (hoc est, quà Imperator) dicit Deum, cujus nomine & gratia orbem Christianum dirigit & gubernat. Consules, Prætores, & alios Ministros denominat, & in eorum prudentiam & fidelitatem partem negotiorum exonerat & potestatem communicat. Sed quis & qualem? Non communicat illis quà Iustinianus potestatem privatam; non publicam Non primam: quoniam ad nil ipsa serviret; nam illius virtute nihil præstare possent. Non secundam; quoniam qua Iustinianus (qua homo privatus) non habet authoritatem publicam; & quam non habet, aliis impertiri non potest. Superest ergo, ut qua Imperator (qua Vicarius Dei in sæcularibus & temporalibus) communicet illam, quam recepit à Deo. Ergo quemcumq; Iudicem Divina authoritas pro formali constituit; unde, si hæc desinat ipsi communicari (quod contingit, quando, aut deponitur, aut expleto tempore Ministerii defungitur) ipse desinet esse Iudex: & in privatorum hominum numerum redigetur.

Quid sit Principi materialiter & formaliter?

De Iustiniano. Qualis sit quà homo, & qualis quà Imperator consideratus.

De authoritate delegata. Qualis ea sit, & unde proveniat?

Sic similiter Testis materialiter & formaliter considerari debet. Materialiter sumptus, supra humanam conditionem nil habet. Omni est homini natura similis: & omnis homo mendax. Fallere, decipere, obludere; immò & mentiri potest. Cujus igitur fidelitas cespitat, & Veracitas claudicat, testimonium erit nullius, aut debilis authoritatis. Ergo, quærendus modus fuit, quo humana firmaretur fragilitas, & corrorobaretur impotentia. Debuit igitur finita Veracitas roborari Divina; ut vel sic deponerentur dubia, & animi dubitantium sedarentur. Et ideò statutum, ut Testis citatus à Iudice, Deum in Testem citaret, & non solùm *coram Deo*, sed *per Deum* loqueretur: nemo enim tam perditæ conscientiæ præsumitur, ut *coram Deo*, & *per Deum* loquens, rem falsam audeat asseverare.

Mendax dicitur à *mentiente*. Eum enim tantummodo significat, qui potest mentiri.

Cur Testes adjurentur in Tribunalibus?

Huma-

HVmanam veracitatem, ais, plurimum lucraturam, si per Divinam elevaretur, roboraretur, & perficeretur; concedis. In Iuramento, quando à Iudice citatus testis, Deum in Testem citat, Veracitatem creaturæ finitam & fallibilem ab infinita & infallibili Creatoris Veracitate perfici & elevari, ut indubitatum supponis, inquiris tamen, *An juramenta liceant?* Et ratio dubitandi est, quia inferior non potest Superiorem citare.

An juramenta licita sint?

Prima Sententia, omnia Iuramenta esse illicita asserit; & temerè aut etiam sacrilegè Deum ab hominibus citari in testem nam in quacumque bene gubernata Republica puniretur omninò, qui Regem auderet citare. Afferunt pro hac Opinione S. Iacobum, qui *in cap. sua epist.* ait. *Ante omnia autem, fratres mei, nolite jurare; neque per Cælum, neque per Terram, neque aliud quodcumque juramentum; Sit autem sermo vester,* Est, est, Non, non, *ut non sub judicio decidatis.* Consonant Philosophi, & Poetæ, qui omnia juramenta interdicunt. Phocylides.

Rationes, quæ videntur omnia juramenta interdicere.

Μητ' ἐπιορκήσῃς, μήτ' ἀγνῶς, μήτε ἑκόντι.

Et Periander. Ὅρκῳ μὴ χρῶ. *Iuramento ne utaris.* Quia autem justa ab injustis distinguebant nonnulli & tametsi hæc reprobarent, illa licere ajebant, Menander utraque esse illicita asserit: concinit enim,

Ὅρκον γὰρ φεῦγε, κἂν δικαίως ὀμνύῃς.

Iusjurandum fuge, etsi justè juràris.

Iurandi consuetudinem condemnat Sacra Pagina *Eccl.* 23. dicens. *Iurationi non adsuescat os tuum; multi enim casus in illa. Nominatio verò Dei non sit assidua in ore tuo & in nominibus Sanctorum non admiscearis, quoniam non eris immunis ab eis.* &c. *Vir multum jurans implebitur iniquitate, & non discedet à domo illius plaga. Et, si frustraverit fratrem, delictum illius super ipsum erit: & si dissimulaverit, delinquet dupliciter; & si in vacuum juraverit, non justificabitur.* &c. & cap. 27. *Sermo crebrò jurantis horrorem incutit, & aures obtundit contentio talium.* Ex his Sacræ Scripturæ verbis collige primò, non omnia à Deo juramenta interdici: nam qui solam consuetudinem vetat unum aut alterum actum, cum fuerit necessarius, indulget. Quod & clarè alii loci demonstrant. Deut. 6. *Dominum Deum tuum timebis, & illi soli servies, ac per nomen illius jurabis.* Et Ierem. 4. *Et jurabis,* Vivit Dominus, *in veritate & in judicio & in justitia.* Ergo sub his saltem tribus circumstantiis jurare licet. Hanc eamdem consequentiam *lib.* 2. *super Ierem.* [& habetur 22. *qu.* 2.] intulit S. Hieronymus, inquit enim. *Animadvertendum est, quod Iusjurandum hos habeat comites, Veritatem, Iudicium, atque Iustitiã. Si ista defuerint, nequaquam juramentum erit, sed perjurium.* Sub his circumstantiis Iuramenta esse licita Augustinus persuadet: nam *in epist. ad Publicolam.* [Et habetur 22. *qu.* 1.] sic ait. *Vt noveritis verum jurare non esse peccatum, invenimus & Apostolum Paulum jurasse.* Et tamen erat in gratia confirmatus & peccare non poterat.

Iurandi consuetudo semper est improbanda.

In vacuum jurare, videtur esse, jurare sine causa.

De Iuramentis necessariis. An divinitus interdicantur?

Sub quibus circumstantiis juramenta sint licita?

Vox perjurii hic latè sumitur, ut etiam juramentum sine causa emissum significet.

Collige secundò, non bene argumentari Dianam, cum ait, *Potest licitè fieri semel, Ergo & semper*; nam esse possunt leges, quæ consuetudinem condemnent, & de uno aut altero actu non sint solicitæ. Tales sunt Breviarii Rubricæ opinione Suarezii, qui *tom.* 2. *lib.* 4. *cap.* 25. *num.* 11. officium mutari pro officio una aut altera vice permittit; at mutari frequenter non tolerat, sed criminis lethiferi incusat. Impugnat hanc sententiam Cotonius *in Diana summ. verb. Hora Canonica. nu.* 40. his verbis. [Id quod contra Suarez procedit, etiamsi frequenter fiat: nam, si licet semel, licet etiam frequenter, cum singulis diebus adsit novum præceptum, sicut in diebus Quadragesimæ ad jejunandum. Ita Diana *p.* 1. *tr.* 12. *res.* 3. & *p.* 7. *tr.* 11. *res.* 10.] Sed hæc ratio non Suarium modò, sed & Dianam impugnat: nam si quidpiam probat, nunquam mutari officium posse, suadet: nam singulis diebus est de tali officio recitando præceptum. Ergo quia præceptum de Officio Divino non consuetudinem tantùm, sed singulos actus concernit, aliam legem ponamus.

An dentur leges consuetudinem interdicentes?

An mutari officium Divinũ in aliud officiũ semel, non autem semper liceat?

Videbatur Ecclesiarum Immunitas, quà concernit asyla, restrictione indigere, & ideò Gregorius XIV. Summus Pontifex aliquos casus excepit, in quibus scelerati immunitate Ecclesiæ non deberent gaudere; & inter alios asyli favorem negat publicarum viarum grassatoribus, non iis, qui semel aut iterum in loco aperto furtum commiserint, sed his tantùm, qui consuetudinem habeant hujusmodi peccata perpetrandi. Audiunto Antonium Cotonium, qui *in summ. Dianæ. verb. Immunitas Ecclesiarum. nu.* 31. sic scribit. [Excipiuntur latrones publici & grassatores viarum intellige *publicarum*, nam nomen *via* denotat viam publicam, Ambrosin. *cap.* 3. *num.* 5. & alii. Et latrocinium seu grassationem multoties iteratam; nam non est publicus latro, qui semel aut iterũ deprædatus est; sicut nec publica meretrix, quæ semel aut bis fornicata; aut publicus usurarius, qui semel tantùm commi-

De Excursoribus viarum. An tantùm, qui peccandi consuetudinem habent, Ecclesiastici asyli privilegio priventur?

Quid publicæ viæ nomine intelligendũ sit? Publica meretrix non est, quæ semel aut iterũ se prostituit; sicut nec publicus usurarius, qui semel aut iterum usuras recipit.

misit usuram, *l.quis sit fugitivus.§.errorem* & *l.sciendum.§. illud.ff.de edilit.* & Panormit. *in c.1. de jud. num.4.* Et ita hanc sententiam tenent communiter Canonistæ apud Igneum *in l.3 §.subvertitur.nu.107. ff.ad syll.* quibus adde Novar.*num.45.* qui ex Suar. & aliis docet *num. 46.* non esse privandum immunitate grassatorem viarum, si sæpius delicta tentaverit, sed non perfecerit; quia exceptio intelligi debet de delicto consummato.&c.]

De Clerico Sodomita. Non privatur beneficio, qui semel aut iterum peccat, sed qui peccādi in hoc genere habet consuetudinem.

Addo & aliud exemplum, nempe in propudiosa materia; auribus enim mundis etiam immunda munda sunt. Paulus V. omnium dignitatum & beneficiorum privatione ipso jure incurrenda Clericos Sodomitas condemnat, Sed quos? non qui semel aut iterum peccaverint, sed eos tantùm, qui peccandi sordescunt consuetudine. Audiri ipse Coronius poterit, qui *verb.Clericus.num.18.* sic inquit. [Emanavit Bulla à Pio V. contra Clericos Sodomiam exercentes, afficiens eos pœnis gravissimis, ut suspensione ab exercitio ordinum, privatione omnium beneficiorum & dignitatum ipso jure &c.] & *num. 20.* sic progreditur. [Clericus propriam Sodomiam bis aut ter committens non incidit in pœnas hujus Bullæ. Ita Doctores communiter contra Velam *de pœnitent.delict.c.33.* Ratio est, quia Bulla punit *exercentes* Sodomiam, quod verbum requirit actum continuatum & frequentiam. Nam non dicitur v.gr. mercator, qui bis aut ter artem mercatoriam probat, Ita Diana *p.2.tr.17.resol 65*]

Exercere petit actū frequentationem.

Possem alios Casus & leges & Decreta producere; sed hæc pauca, ut Doctrina præcedens medulliùs intelligatur, ut existimo, videbuntur sufficere.

De juramentis quæ emittūtur per Sanctos. An, & quomodo differant ab iis, quæ emittūtur per Deū?

Collige tertiò, posse & solere per Sanctos concipi Iuramenta. Et, si interrogas, *An Iuramenta emissa per Deum ab illis, quæ emittuntur per Sanctos, distinguantur specie?* De Iuramentis, sicut de Blasphemiis, eodem modo esse philosophandum respondebo. Nam Sanctus Petrus v.gr. bifariam potest considerari: videlicet, ut homo est, & ut sanctus est. Vt homo, est nobis similis, & neque contumelia ipsi facta, neque juramentum per eum emissum ad primam tabulam & materiam Religionis pertinet. Vt sanctus, est Deo plenus; & quia dicit formaliter Deum, Blasphemiæ in Deum & in Sanctos sunt ejusdem infimæ speciei; ita Diana *part.1.tract.7. resol. 50.& part.5. tract.13. resol.21.* Antonius Coronius *in summ.verb.Blasphemia. num. 3.* Faustus *de Sacram. Pœnit. libr.4. quæst. 137.* Cœlestinus *in Compend.tract.1.cap.9. diff.4.* Duvallius *in 2.2. tract. de fid.quæst. 9.art.2.* & idem de Iuramentis; & idem de Perjuriis, quæ *per Deum*, & *per Sanctos* fierent, dicendum est.

De Blasphemiis. An & quomodo differant, quæ in Deum, & quæ in Sanctos evomita.

Sancti bifariā possunt considerari, quà homines, & quà divina gratia prædití.

Prima consideratio ad Philosophiam, secūda ad Theologiam spectat,

Iurandi consuetudo propter pejerandi periculum meritò condemnatur. Hoc in Iuramentis periculum frequenter nos monent veteres Patres, quorum testimoniis hanc doctrinam confirmo. Augustinus *Syntagm. de Sermone Domini in monte.* [Et habetur 22. *quæstion 1. capit.* Ita ergo] sic inquit. *Præcepisse Dominum intelligitur, ne juraretur; ne quisquam sicut bonum appetat jusjurandum & assiduitate jurandi ad perjurium per consuetudinem dilabatur. Quapropter, qui intelligit, non in bonis sed in necessariis jurationem habendam, refrænat se quantum potest, ut non eâ utatur, nisi necessitas cogat; videlicet, cum videt, pigros esse homines ad credendum, quod eis utile est credere nisi juratione affirmetur.* Idem Sanctus Doctor *in epist.ad Publicol.* [& habetur 22.*qu.1.*] *In Novo Testamento dictum est ne omninò juremus, quod quidem mihi propterea dictū esse videtur, non quia jurare peccatum est, sed quia pejerare immane peccatum est, à quo longè nos esse voluit, qui omninò, ne juremus, commonuit.* Et iterum *lib. de mendacio* sic inquit, *Dico vobis, non jurare omninò, ne scilicet jurando ad facilitatem jurandi veniatur, de facilitate ad consuetudinem, de consuetudine in perjurium decidatur.* Consonat Augustino Chrysostomus, nam illud Matthæi, *Dico autem vobis: Non jurare omninò.* dilucidans in hæc verba perorat. *Nemo est, qui frequenter juret, quin aliquando non pejeret: sicut, qui consuevit multa loqui, aliquando loquitur importuna.* Et rursus libr.2. soliloq. sic inquit. *Assiduitas jurandi perjurii consuetudinem facit.* Vnde Sanctus Gregorius super illud Matth. *Non pejerabis*, ait. *Non penitus jurare prohibuit, sed occasionem perjurii, quod perfectius est, evitare docuit.* Dixerat Philo. *Ex frequenti jurejurando perjurium nascitur.* Et citatur ab Anton.serm. de juram.

Sententia Augustini de Iuramento.

Si consuetudinem jurandi habet, est in pejerandi manifesto periculo.

Ergo dicamus cum Solone, *tantam morum probitatem inesse hominibus oportere, ut non opus sit juramento ligari.* Maximus *serm.33. Si essemus tales, à nullo juramentum postulari deberet.* Isocrates ad Demonic. *Iuramentum tibi oblatum duabus de causis suscipe: vel, ut te ipsum turpi suspicione liberes, vel ut amicos ex magnis periculis eripias. Pecuniarum verò gratiâ* (N. B.) *etsi vera dicturus sis, nullum Deum juraveris; sin minus, aliis perjurus, aliis avarus videberis.*

An juramentū emitti pretio possit?

SUBSECTIO XII.

Iterum de Iuramento Testium. *Cur debeant jurare per Deum?*

Cur, & de quibus rebus debeant Testes juramentū emittere?

CUm omnis homo, & decipi, & decipere possit, caret securitate testimonium humanum, nisi divina authoritate confirmetur. Adjuratur igitur testis, ut (1) coram Deo, quem vocat in suæ veracitatis testem respondeat: ut (2) articulis, de quibus interrogatur, satisfaciat; & non per impertinentia divagetur: ut (3) visa ab auditis distinguat, jubetur enim causam scientiæ explicare: videlicet, quia hæc vidit, illa audivit; & quando fiebant aut dicebant loco & tempore, &c. interfuit.

Quinq; quæstiones necessariæ proponuntur & dilucidantur.

Occurrunt hic nonnulla Dubia, quæ opportunè poterunt explicari. PRIMUM est, *Per quæ Numina debeat homo jurare?* SECUNDUM, *An, quando in testem citatur Ethnicus, debeat per Deos Gentilitios jusjurandum emittere? An Mauri aut Saraceni juramentum, si per Mahomethum fit, admitti possit?* TERTIUM. *Quanta sit Iuramenti Religio, & quanti ab ipsissmet Gentilibus habita?* QUARTUM, *An facinorosi & scelerati hominis possit juramentum admitti?* QUINTUM, *An Testes non jurati admittantur? an quando extra articulos deponunt, non jurati dicendi sint?*

De Iuramentis Ethnicorum, Erant multa & diversa. An & cur Osyris earnerit pudendis?

UT Dubium primum dirimam, notare debeo, sicut diversa Ethnici habebant Numina, sic etiam diversa juramenta emittebant.

De Diis Græcis Latinisque servdescebant propudiosis criminibus.

Quoniam Iuppiter corrupit & stupravit multas pellices, apud Senecam conqueritur Iuno. Ovidius libr. 3. Elegia. *Sed postquam sapiens in munera venit adulter.* Pontanus. *Vertit amatorē fabula nulla Iovem.* Mantuanus. *Facta sub incesto Iovis infelicibus annis.* Calphurnius. *Per sydera juro lascivumq; Iovem.*

Ægyptii, & præcipuè Thebani jurabant per Osyridem in Philis situm: ibi enim omnes ejus corporis partes, præter pudendas, sepultæ erant. Diodorus *libr. 1. cap. 1.* Sed cur? Quia eos pudebat Deum habere, pudendis præditum. Grandiùs enim de suis Diis, quàm Græci & Romani sentiebant: hi enim singulos esse voluerunt adulteriis (ut alia scelera intermittam) infames: & celebrabant in Numinibus crimina, quæ in hominibus exsecrarentur. Sic de Diis delirabant, & tamen erant ingeniosi & eruditi, possentque ad Veritatis pervenire notitiam, si vellent. Sunt ipsis confusioni Americani barbari, qui de suis Diis nonnisi gloriosa mentiebantur. Testor Ioannem Boterum, *Relation. suar. part. 4. libr. 1. pag. 2.* dicentem. [Ma venendo a popoli alquanto più civili, e politi: i Cuzcani, e gli habitatori del Perù confessavano un facitore dell'universo, & un supremo Prencipe, e lo chiamavano Viracoca, Viratoca, e Pacacamac, e Patayaria cioè Creatore del Cielo e della Terra, e l'adoravano alzando gl'occhi al Cielo, non havevano pero vocabulo corispondente al nome di Dio; & ancor hoggi non sanno dir Dio, se non valendosi del nome Spagnuolo; dalle cose sudette procede, che il persuader loro, che vi sia un supremo Dio, è cosa assai facile; mà non già il dar loro à intendere, che non vi sia altro Dio. Avanzano pero d'intendimento, e d'una certa ombra di religione i Greci, perche se ben mettono un supremo Dio con un grā numero d'altri Dei, non attribuiscono però gli adulterii, e le altre sceleranze detestabili al lor Viracoca come i Greci à Giove anzi non gli ascrivono se non cose grandi, eccelse, meravigliose, onde lo chiamano anche, Vsapua, cioè ammirabile.] Et quidem Americanos non habere aliquod nomen, quo Deum propriè significent, ut bene monebat Boterus, constat ex libris, in quibus orationes & modum confitendi docentur. P. Augustinus Vetancurtius Mexicanæ linguæ anno 1673. Institutiones edidit, & *pag. 49 b.* præscribit Confessario, ut incipiat interrogare pœnitentem his verbis. *Cuix oticmotla çotilli in motla-tocatz in Dios?* hoc est, *Amaste a tu Dios y Señor?* Ubi, ut conspicis, *Deus* in utraque lingua (Hispana & Indica) vocatur *Dios.*

Viracoca, Viratoca, Pacacamac, & Patayaia Inderum Occidentalium Numinum nomina.

Vsapu, hoc est, admirabilis, apud Americanos Dei epithetum est.

De Africanis. Cur per ignotos Deos noluerint jusjurandum emittere?

Pœni, ut ostenderent, jusjurandum ad Fidem & Religionem pertinere, per Deos patrios jurabant, & per ignota & externa Numina emittere vota nolebant. Alexander *libr. 5. cap. 10.* Dicit Hispanus, *Quien bien jura, bien cree.* Cæterùm, non bene jurat, qui passim & sine necessitate jurat: interim multi, qui hoc laborant vitio, hoc se tuentur Adagio, ut peccatum excusent. D. Petrus de Toledo, cujus apophthegmata, si colligerentur, libro justo sufficerent, & cum utilitate legerentur: cùm semel à Viro gravi & Ecclesiastico moneretur, quod scandalizaret milites passim jurando, non sine impatientia respondit. *Qui bene jurat, bene credit: & ideò Ego, quia bene credo, bene juro. Iuro per Deum, quia in Deum credo: & jurarem per te, si in te crederem: sed quia non credo in te, per te non juro.* Pœni igitur, siquidem in Græcorum, & Romanorum Deos non credebant, nolebant per illos jurare.

Iuramentum fit per Deum, in quem qui jurat, credit.

Qui Ciceronis pro Flaccò legerit Orationem, non magni faciet Iuramenta Græcorum: ait enim, *Testimoniorum religionem & fidem nunquam hanc nationem coluisse, totiusque hujus rei, quæ sit vis, quæ authoritas, quod pondus, ignorare.* Utebantur igitur juramento, ut alios deciperent, non ut servarent: habebant tamen, majorum traditione receptos varios

rios jurandi modos. Vt per octo Numina (Ignem, Aquam, Terram, Cœlum, Lunam Solem, Phanem & Noctem) Divinam Iustitiam testarentur, permisit. Alexander *libr.5.cap.10.* Vt autem per Lapersas (Castorem & Pollucem) Sophocles. Alexander *libr.5.cap.3.* Apud Tilphusium montem sunt sub dio Dearum ædes, quas praxidicas, hoc est, vindices vocant. Ad earum aram incolæ juramenta concipiunt, quæ dicunt non posse violari. Pausanias *in Bæoticis*. Per montem quem colebant ut Deum jurare solebant Cappadoces. Alexander. Et universim Græcis per terram, per fluvios, per fontes sanctissimum jusjurandum fuit. Alexander. In specie autem per Canem, more Ægyptio, jurabat Socrates, quia cùm ille sit Fidelitatis symbolum, per Fidem ipsam se jurare putabat, cùm per canem jurabat. Plato *in Phædone*, & Pierius Valerianus *libr.5.*

De octo Nominibus, per quæ antiqui jurabant.

De aliis Ethnicorum Diis in juramento provocatis.

Qui ulteriorem Asiæ regionem incolebant, sua habuerunt juramenta specialia. Persæ per Mithram, quo nomine intelligebant Solem. Ejus simulachrum effingebatur rictu leonis cum tiara, manu bubula premens cornua. Strabo libr. 15. Persæ cœlum Iovem putant: colunt Solem, quem Mithram vocant. Statius libr.1. Thebaid.

Cur Socrates per Canem juraverit?

Per Solem jurabant Persæ.

> *Adsis ò memor hospitii Iunoniaque arva.*
> *Dexter ames, seu te Roseum* Titana *vocari*
> *Gentis Achemeniæ ritu, seu præstet* Osyrim
> *Frugiferum, seu Persei sub rupibus antri*
> *Indignata sequi torquentem cornua* Mithram.

Ergo *Titan*, *Osyris*, *Mithra*, *Sol*, diversa sũt nomina, & una res. Per Tanaim & paludem Mœotidem solebant jurare Massagetæ: Alexander. Scythæ autem per Ventum & Acinacem. Lucianus *in Toxari*.

Titan, Osyris, Mithra, Sol, sunt Synonyma & idem prorsus Numen significant.

Romani per Deos in communi, nullius expresso nomine aliquando jurabant: in particulari juramenta per Terram, Mare, & sydera concipiebant. Zuinglius *in theatr.* Numa ut summum juramentum per Fidem præstaretur statuit. Plutarchus *in Numa*. Interim *Per Fidem* Gallicè *Par ma foy*. Hispanicè *A fee de hombre de bien*, *A fee de Caballero*. &c. sunt juramenta Politica, & conscientiam non tangunt: sed tangere potuerunt Numam, qui Fidem esse Deam somniabat. Vestales, si quando adigi sacramento contingeret, non nisi per Vestam, cui erant nuncupatæ, jurabant. Zuinglius *in theatr.*

De Iuramento per Deum tanquam per Individuum vagũ.

An Iuramentũ per Fidẽ Theologicum, an puri Philosophicũ sit?

Iudæi, quia verum Deum cognoscunt, per verum juramenta concipiunt: adeoque per Deum Patrum suorum Abrahami, Isaaci, & Iacobi jurare solent.

Quomodo jurabant Vestales?

Nescio, an dicere debeam verum cognosci à Mauris, Turcis, Persis, & aliis. Vnum adorant: esto; Hunc creavisse Cœlum & Terram addunt: hucusque bene. At eum esse materialem delirant; quia rerum spiritualium cognitionem non habent: & tamen, qui corporeus est, Deus non est. Mahometum suum supra humanam conditionem extollunt, Deum supparem faciunt: imò habent preces, in quibus cum præponunt: Et ideò inferas, bene canere Hispanos,

De Iuramento Hebræorum. Quale illud sit?

De Mahometanis. An ipsi verum Deum cognoscant?

> *Madre, los disparates son como Frayles,*
> *Porque nunca andan solas las necedades.*

Cur stultitia semper comites habeant?

Christiani sunt, qui sanctè jurant quoties leges divinitùs præscriptas observãt. Exod.20. *Non adsumes nomen Domini Dei tui in vanum. Nec enim habebis insontem Dominus eum, qui adsumpserit nomen Domini Dei sui frustra.* Et Deut.5. *Non usurpabis nomen Dei tui frustra; quia non erit impunitus, qui super re vana nomen Dei adsumpserit.* Et nomen Dei adsumit frustra, qui sine veritate, & qui sine necessitate: uterque irreverentiam committit, at ille gravem & sceleris mortalis reã; hic venialem, nisi tantam habeat jurandi consuetudinẽ, ut in periculo sit pejerandi. *Iusjurandum est testificatio de re controversa. Ita fugito jusjurandum, ut ne sanctè quidem jures. Ex frequenti jurejurando perjurium nascitur.* Philo apud Anton. *serm. de juram.*

Quid sit jurare in vanum, vel jurare frustra?

Exod.23. *Per nomen externorum Deorum non jurabitis.* Iacob.5. *Ante omnia fratres mei nolite jurare, neque per Cælum, neque per terram, neque aliud quodcumque juramentum. Sit autem sermo vester.* Est, est, Non, non, *ut non sub judicio decidatis*. Hinc Pœni, sicut carpendi sunt, quòd veri Dei cognitione caruerint, dilaudandi sunt, quod per vana Græcorum & Latinorum Numina non juraverint.

Iudæi, sicut & Christiani per Deos alienos jurare nequeũt.

Sed interrogas, an in Hispania peccent rustici, qui per creaturas jurant? dicunt enim. *Voto al Sol. Iuro por aquella luz, que saliò de la bocca del Angel. Por este pan, que es la cara de Dios. Por la gallina assada.* &c. Respondeo per creaturas vera juramenta interdici divinitùs: & ut vera sint, debet qui jurat, in re, per quam jurat, divinitatem adorare. Cùm autem certum sit nostros rusticos neque in Sole, neque in Flamma, neque in Pane, neque in Gallina aliquam divinitatẽ ponere, dicendum

An, & quando jurare per creaturas peccatũ sit?

Qualia juramenta à rusticis in Hispania emittantur?

dum est illos, cùm sic loquuntur, nugari & ridere, non jurare: & per consequens neque peccare.

Sunt & similes multis, qui ut pectus exonerent, succlamant *Voto à Diez, Iuro à Chrispo*, qui etsi falsi, non pejerant, quoniam non jurant. Et videntur imitari Veteres, qui Deorum nomina omittebant dicendo, ὃ μὰ τον. vel νη τον. Qui tamen juramenti essent rei, si articulo τον Deũ subintelligerent, puta si verbis ὃ μὰ τὸν, intelligerent ὃ μὰ τὸν Δία, *Non per Iovem.* Apud Pindarum ejusque Scholiastem, ut *Epigramm.3.* Brodeus recitat, fit juramentũ, ναὶ μὰ τον ὅρκον, ac si Latinus diceret, *Iuro per juramentum, quod hoc est verum*, quod est idem, *ac Iuro, quod hoc est verum*: nisi eò Pindari fuerit progressa cœcitas, ut ὅρκον, *Iuramentum*, esse Deum putaret.

Voces interdum alterant aut decircinãt qui jurare non volunt. Fiebat id à Græcis & Latinis, & nũc fit ab Hispanis & aliis.

EX præcedente Quæstione altera nascitur. *An Deus jurare possit? &, si possit, per qua?*

De Deo. An, & per quem jurare possit?

Apud Virgilium habent Ethnici Dii, res à se distinctas, per quas jurent. Narrat Iovem dixisse,

—— *Per Sydera juro*, & agens de stygio lacu, ait.

Dii cujus jurare timent, & fallere numen.

Sed errant Ethnici, cùm jubeant, ut alia Numina per alia jurent.

Qui dicunt Iuramentum esse actum latriæ, agunt de Angelico aut Humano; *homines enim*, ut ad Hebr.6. ait Apostolus, *per majorem se jurant, & omni controversiæ eorum finis ad confirmationem est Iuramentum*: non autem agunt de Divino; nam Deus non habet Deum quem latriæ actu adoret. Et ideò oculatissimè S. Hieronymus super Matth. & ex eo S. Thomas 2.2. *quæst.89.art.4* ne creaturæ & creatoris juramentum confunderent, ajunt, *Qui jurat aut veneratur, aut diligit eum per quem Iurat*, nam utrumque in humano, & posterius in Iuramento Divino reperitur. Sed clariùs Hostiensis, Archidiaconus, & Godofridus, quibus *Iuramentum est assertio vel negatio de aliquo Sacræ rei attestatione firmata*. Qui addunt, de aliquo licito possibili & honesto, non agunt de assertorio: licèt enim nemo possit promittere se impossibilia, illicita, aut inhonesta facturum, potest de crimine illicito & inhonesto deponere, & depositionem suam sacramento firmare.

De differentia assertorii & promissorii juramenti.

Nos dicimus Iuramentum per infallibilem Dei Veracitatem debere fieri: addimus hanc esse rem infinitè sanctam, & quę ab universis debet diligi: & subjungimus hanc esse Deum. Inferimus, Deum non aliter, quàm per se ipsum jurare posse. Se jurasse testatur Num.32. 11. dicens, *Adscenderunt ex Ægypto à viginti annis, & supra, terram, quam sub juramento pollicitus sum Abraham, Isaac, & Iacob; & noluerunt sequi me*. Et Deuteron.1.35. *Non videbit quisquam de hominibus generationis hujus pessima terram bonam, quam sub juramento pollicitus sum patribus vestris*. Et ibid.cap.26.3. *Ingressus sum in terram, pro qua juravit Dominus Patribus nostris, ut daret eam nobis*. Et iterum cap.27.3. *sicut juravit Patribus tuis*. Et etiam cap.29.13. *Sicut juravit patribus tuis, Abraham, Isaac, & Iacob*. Et tandem cap.30.20. *Vt habites in terra, pro qua juravit Dominus Patribus tuis*, &c. Deum jurasse testatur etiam David psalm.109. dicens. *Iuravit Dominus, & non pœnitebit eum*. Et Lucæ cap.1.g. 68. exclamat Zacharias, *Ius jurandum, quod juravit ad Abraham patrem nostrum, daturum se nobis*. Deus igitur jurare potest. Sed per quam? Iurat Deus Numer.14. 20. Ibi. *Dic ergo eis. Vivo, ait Dominus sicut loquuti estis audiente me, sic faciam vobis*. Ergo Iuramenti formula fuit. *Vivo Ego* אני-חי *Chai-ani* Ζῶ ἐγὼ Iurat igitur per vitam suam: quæ existendi habet necessitatem infinitam. Ergo Iurat per se; non enim à Deo distinguitur vita Dei. Et tandem cur jurat per se? Respondet Paulus in Epistolæ ad Hebræos capite Sexto. *Abraham*, inquit, *promittens Deus (quoniam neminem habuit, per quem juraret majorem) juravit per semetipsum*.

Deus per se ipsum jurare potest tantummodò.

SECVNDVM Dubium non bene ab aliquibus examinatur: & implicatur majoribus difficultatibus, quàm vulgò existimant. Deuter.23.15. fertur divinitùs hæc lex. *Per nomen externorum Deorum non jurabis, neque audietur ex ore vestro*. Ergo Christianus ab Ethnico recipere juramentum non potest. Vel enim jubetur Ethnicus jurare per Christũ, vel per Martem: & tamen neutrum faciet utiliter. Ergo. Primò, enim, si jurare per Christum cogatur, irridebit Christum & se non obstringi Iuramento supponet, non secus ac si Christianus jurare cogeretur per Martem. Ergo ex tali juramento, nulla in judicio aut contractu poterit securitas sperari. Secundò, si per Martem juret, sacrilegus & impius est: &, qui eum adjurat, concurret ad iniquitatem. Vt hoc Dubium dirimam, aliud propono.

Iurat Deus per vitam suam (hoc est, per suã essentiam.)

An Christianus Ethnicorum acceptare possit juramenta?

Inquiro, *An possis licitè facere, ut Petrus juramento affirmet positionem, quam ipse veram judicat, & tamen tu scis esse falsam?* Intra Iuramenti terminos se quæstio continet,

An possit aliquis facere ut aliquis juret, quod falsum est sed verum putat?

tinet, nam, si agatur de damno tertii, tunc esset illud juramentum malum ex alio capite?

An possit aliquis concurrere ad materiale peccati?

Negat Azorius *tom.1.libr.10.cap.11.q.2.* Quia præceptum de non committendo crimine, non solùm te obligat ad non cōmitendum tale crimen, sed ad vitandum etiam, nequis simile peccatum committat. Ergo peccaret, qui aliquem induceret ad materiale peccati. Nam aliàs sequeretur (1) te, qui scis hodie esse vigiliam, posse ministrare carnes illi, qui hoc nescit. (2) posse amentem inebriare, vel ad mollitiem inducere. (3) posse facere ut duo amentes se cognoscant carnaliter &c.

Quale peccatum committat qui proximum ad perjurium inducit?

Videturque S. Augustinus hanc Azorii confirmare doctrinam, nam *in decoll. S. Ioannis Baptistæ* [Et habetur 22.*quæst.5.c.* Ille] sic inquit. *Qui hominem provocat ad jurationem, & scit eum falsum juraturum esse, vicit* (malitia) *homicidam; quia homicida corpus occisurus est, ille animam, immò duas animas: videlicet ejus animam, quem jurare provocavit, & suam. Scis verum esse quod dicis, & falsum quod ille dicit, & jurare compellis. Ecce jurat, ecce pejerat: tu quid invenisti: immò & tu periisti, qui de illius morte satiari voluisti.* Et sibi consonans *Serm. de perjuriis* [& habetur 22.*quæst.5.Qui.*] nos monet dicens. *Qui exiget juramentum, multum interest, si nescit illum juraturum falsum, an scit. Si etiam nescit, & ideò dicit, Iura mihi: ut fides ei sit non est peccatum: tamen humana tentatio est. Si autem scit eum fecisse, & cogit eum jurare, homicida est. Ille enim se suo perjurio interimit: sed iste manum interficientis impressit ac pressit.*

An possit induci aliquis ad jurandū id quod est verum, si falsum esse ipse existimet?

Asserit Hurtadus, *in 2.2.disp.173.sect.16.§.199.* & ejus sententiam probabilem judicat Diana *part.5.tract.7.resol.14.* Antonius Cotonius *in summ.verb. juramentum.num.3.* & alii probantque: Quoniam proximus non inducitur ad actum formaliter malum, cum ipse non peccet jurando nec ad materialiter malum, quia materia hic & nunc prout juramentum concernit, potiùs est bona quàm mala, quia est actus Religionis & honoris Divini. Et rem contrà considerando, docet idem Author *sect.18.§.200.* te non posse inducere aliquem ad jurandum illud, quod est verum, si ipse putat id ipsum esse falsum, quoniam, qui hoc modo jurat, contra mentem jurat, & mentitur, & pejerat.

An, & quomodo cum infidelibus contrahere Christiani possimus?

Fateor, utramque opinionem videri difficilem & meliùs impugnari posse, quàm propugnari. Et ut Quæstionem principalem decidam, dico

Primò, *Stando opinioni Azorii non licet in judicio aut contractu Ethnici juramentum admittere.* Quia tametsi ipse putet Martem esse Deum, scit Iudex Christianus, qui illum citat, aut ille, qui cum ipso contractum facit, Martem non esse Deum, & illum formaliter aut saltem materialiter peccare. Sed, si esset vera hæc opinio, non solum essent sacrilegi contractus, qui passim inter Christianos & Gentiles in utraque India fiunt; sed etiam instrumenta pacis, & fœderis, quæ ex multorum Theologorum consilio cum Asiç & Americç Regulis ab Hispanis, Lusitanis, Anglis, Hollandis & aliis celebrantur.

Illi, qui laborant ignorantia invincibili, possunt à nobis per suos Deos adjurari.

Secundò, *Stando Hurtadi de Mendoza opinioni, licet in judicio & contractu Ethnici juramentum admittere, si ille invincibiliter errori suo adhærere censeatur: non aliàs.* Patet: nam si ille sciens & volens, aut ex vincibili ignorantia colit Martem, aut alios Deos peccat mortaliter jurando per illos, & qui ab illo juramentum extorquet ad formale peccati concurrit. Interim *quia ignorantia præsumitur, ubi scientia nō probatur*, in dubio regulariter exigi ab Ethnico Hurtadus juramentum permittet, nam tametsi in genere omnes Theologi sciant, quænam superabilem ab insuperabili secernant: utra hic & nunc concurrant, est judicii difficilis, ad quod homo pervenire non potest. Consultò *regulariter* dixi; nam si aliquis in vera Religione instrueretur, (quales sunt illi, qui detinentur in Sacræ Inquisitionis ergastulis) & tamen nollet suos errores relinquere, contumax censeri deberet, & non posset licitè induci ad jurandum per Martem.

Mahometanorum Iuramentum per Deum admitti potest.

Tertiò, *Admitti Mauri & Agareni possunt ut jurent, Balla*, hoc est, *per Deum.* Quia Deum nostrū, Cœli & Terræ Creatorem ipsi colunt. Quod autem ipsi non esse Trinum dicant, & esse Spiritualem & supernaturalem ignorent, juramentum nō tangit. *Quid, si tangeret & expressè, vel* per Deum non Trinum, *aut* Corporeum Deum *jurare vellent?* Vt tibi respondeam, dico

De Iuramento per Deum materialem, aut per Deum nō Trinum.

Quartò; *Stando Azorii sententiæ hujusmodi juramentum admitti non posset.* Et patet ex his, quæ edisseruimus §. *Dico primò.* Vt pergam ulteriùs, dico

An possit à Christianis admitti?

Quintò. *Stando Hurtadi sententiæ, si ille Maurus, Turca, vel Persa laboret ignorantia invincibili,* per Deum, *qualem Alcoranus describit, &* per Mahometum *licitè jurare poterit: non aliàs.* Ergo ad id, quod sine peccato potest facere, poterit etiam sine scrupulo peccati induci.

Superest, ut qui ab Hurtado sint, respondeant instantiis, quæ à parte contraria

An, & quando quis debeat dies Jejunii à communibus diebus distinguere?

ria objiciuntur. Anne responsionem possent dicere, non habere semper hominem obligationem aliorum impediendi peccata: ergo neque ignorantias invincibiles, nam hæ peccaminosæ non sunt. Et veniendo ad casus particulares, dico (*ad 1.*) dominum, si habeat Oeconomum, non teneri examinare, quinam dies sint vigiliæ, & qui non; quia hanc curam commisit Oeconomo, qui jubet emi & parari cibos & dominus comedet carnes, vel pisces, prout disponat Oeconomus. Ergo & ille cum vadat ad domum alienam, discretionem ciborum committit ei, qui se invitavit: Ergo non poterit iste carnes apponere ab Ecclesia interdictas. Cæterùm, si majorem ille dominus obligationem habere censeatur, laborabit ignorantia vincibili, & ab ipso Hurtado condemnabitur. (*Ad 2.*) dicent passim in multis conviviis amentes sine scrupulo prudentum inebriari. Cæterum, si ex eorum ebrietate aliqua mala suboriantur, etiam in ipsis ebrietas impediri debebit. *Addent* per pollutionem injuriam fieri proli, quæ nasceretur; & ideò non posse permitti, ut amentes libidinentur. (*Ad 3.*) respondebunt eodem modo: & suæ responsionis fundamenta ex S. Thoma & ejus discipulis sument. Sed semper manebunt omnia obscura, quia hæc ipsa ab Scoto & Patribus Franciscanis negantur. Et tamen non dicunt Authores licere amentes ad mollitiem aut fornicationem inducere; quia hoc illicitum esse supponunt, sed rationem manifestam & evidentem non inveniunt. Sed hoc non tollit, quominus Hurtadi sententia sit probabilis; ipsi enim sufficit, ut probabiliter rationes objectas à parte contraria resolvat.

De amentium ebrietate & libidine.

Etiam Ethnici maximi semper fecerunt iuris jurandi religionem.

Dico ad tertium eximii fuisse ponderis juramenti religionem apud nationes, etiã Ethnicas. Summa .n. diligentia debent tractari Divina: & exsecrabile est sacrilegium, Veracitatem infinitam in testem mendacii citare. *Per Regis vitam*, etiam si res sit vera, non potest jurare privatus: ergo summum scelus erit jurare *per Deum*, si res sit falsa.

Demosthenes contra Arist. *Iustum sanctumque juramentum omnibus maximi faciendum est.* Vnde Cicero libr. 3. Offic. *Nullum vinculum ad adstringendam fidem jurejurando Majores arctius esse voluerunt. Id indicant Leges in XII. Tabulis: indicant Sacra, indicant Fœdera, quibus etiam cum hoste fate devinciitur fides; indicant Notiones, Animadversionesque Censorum, qui nulla de re diligentiùs, quàm de jurejurando judicabant.* Et quidem Censores, cum

severissimè in perjuros animadvertunt, Deum sanctè imitantur, qui non perjuria solùm, sed & pejerandi voluntatem gravissimè punit. Tibullus *lib. 1. eleg. 9.*

Non solum perjuria, sed & voluntas pejerandi gravissimum crimen est.

Ah miser! & siquis primo perjuria celat:
Sera tamen tacitus pœna venit pedib⁹.

Et Iuvenalis Satyr. 13.

Sunt, qui in Fortunæ jam casibus omnia ponant,
Et nullo credunt Mundum Rectore moveri,
Natura volvente vices, & lucis & anni
Atque ideò intrepidi quæcumque altaria tangunt. &c.
Nulla-ne perjuri capitis, fraudisq; nefandæ
Pœna erit? abreptum crede hunc graviore catena. &c.
Spartano cuidam respondit Pythia vates,
Haud impunitum quondam fore, quod dubitaret
Depositum retinere, & fraudem jure tueri
Iurando: quærebat enim, quæ Numinis esset
Mens; & an hoc illi facinus suaderet Apollo?
Reddit ergo metu, non moribus & tamen omnem
Vocem adyti dignam templo, veramque probavit
Extinctus tota pariter cum prole, domoque
Et quamvis longa deductis gente propinquis.
Has patitur pœnas peccandi sola voluntas.

Tangere altaria est jurare.

Hæc ultima Iuvenalis verba mihi in memoriam revocant auream S. Ioannis Chrysostomi sententiam, qui (ut habetur 22. q. 5. Can. Iuramenti) sic inquit. *Qui pejerare paratus est, antequam juret, jam perjurus esse videtur; quia Deus, non* tantum) *ex operibus judicat, sed ex cogitationibus, & ex corde.* Iuvenalis igitur Christianissimè loquutus fuit: & magna circumspectione & providentia monet Atheos, qui rident Numina & in corde suo dicunt. Ὅρκοις ἄνδρας, ἀστραγάλοις γὰρ παῖδας, *Iure jurando viros, pueros talis decipiendos esse.*

At ubi negare volunt Deum, illum esse fatentur. Esto non sint Dii, quotquot à Græcis & Romanis culti. An ideo nullus erit Deus? Asserunt, quia sola Natura sufficit, ut lucis & anni vices volvat. Ergo hæc, ut sufficit minimùm est necessaria. Et hoc est, quam appellamus *Deum*. Audi Senecã qui *lib. de benefic.* hanc inter Deum & Na-

An ipsa natura sine Deo ad regimen Mundi sufficiat?

Scitè & Theologis dicitur Deus Natura naturans.

& Naturam ab ingratis fictam distinctionem elidit: inquit enim. *Quid est aliud Natura, quàm Deus & Divina Ratio toti Mundo, partibusque ejus inserta? Ergo nihil agis ingratissime Mortalium, qui te negas Deo debere, sed Naturæ: quia nihil Natura sine Deo est, nec Deus sine Natura; sed idem est uterque, nec distat officio.* Qui ergo in perjuriis non timent Romanorum Deos, quia non illi, sed Natura annorum & dierum periodos volvit; si aperiat oculos, hanc, quoquo vocetur nomine, esse Deum percipiet; & se habere, quem timeat qui scelera impunita manere non permittet.

An & cur infames non possint ad juramentū admitti?

AD quartum dico arceri à testimonio infames. Porrò infames inter Viros probos, & ingenuos numerari non debent: cum autem non nisi viri probi & ingenui testimonium admittatur; colligitur infames esse Testes non posse. Hanc legem tulit Bonifacius VIII. *Infamibus portæ non pateant dignitatum.* Et Alexander Imperator. *Neque famosis & notatis, & quos scelus aut vita turpitudo inquinat, & quos infamia ab honestorum cœtu segregat, Dignitatis porta patebunt.* Testis, ut admittatur esse debet fide dignissimus: nec ulla est in toto Imperio dignitas, quæ sit honorificentior, quàm veritatis testimonium perhibendi capacitas; Ergo hæc in infamibus reperiri non poterit. Fide dignissimus est, quem omni exceptione superiorem vocamus. Et, si quisnam sit iste, inquiras. Eum esse dico, qui sit qualis totus Articulus iste depingit. D. Dominicus de Rubeis, qui majorem omni exceptione eum dicit, quem nulla lex improbat, nihil maculat. Et ostendit talem non esse partem ipsam sibi Certamin. V. 71. VI. 31. & 85. & seqq. IX. 12. & sequentib. nec ejus propinquum, familiarem, aut domesticum. VI. 31 IX. 69. & 72. nec qui malè audiunt, XII. 68. nec artifices viles, & ignobiles *ibid.* nec homines obscuros, nec egenos & pauperes; nisi constet eos honestè vivere. *ibid.* Addit civem testimonium perhibere non posse: nam utilitas ad eum relabitur; puta si de pascuis agatur *Certam.* V. 72. & 73. Nec Actuarius in causa VI. 55. nec non citatum. IX. 18. 19. & 100. nec inimicum. VI. 7. & IX. 17. nec de mendacio aut perjurio convictum IX. 34. 107. & 108. & nec auritum, IX. 73. nec qui asseverat, quæ certò scire non potest. IX. 50. Vbi etiam alias adducit causas, quæ tametsi minoris considerationis sint, tamen admittuntur à Iudicibus, & considerantur.

Reg. 87. in 6. Infames ad dignitates promoveri nō possunt.

An dicendi testimonium capacitas, dignitas sit?

Infamia propter crimen incurritur, & eodem Bonifacio asserente, *Semel malus semper præsumitur malus.* Et cur? Respondet Adagium Hispanicum. *Quien haze un cesto, hara ciento.* Futura concernit: sed Latinum ad præteritum tempus regreditur & ait. *Semel visum, centies factum.* Ergo, si in furto famulum deprehendis, poteris ex Adagio Latino, sine temeritate dicere, pluties illum furantem esse te inscio: & ex Latino, pluries adhuc nisi expellatur, furaturum esse. Hanc Regulam Layman *fol.* 333. *nu.* 8. in ultima editione exponit. Sed uberius P. Coriolanus, Capucinus. *p.* 2 *cas.* 5. *nu.* 68 *fol.* 295. Ejus sanè sententia, quibus aliquid fecit, dicitur illud solere facere. *Ita fol.* 330. §. *septimo.* Et posteà à *fol.* 363. proponit, & dilucidat Regulam generalem, ut sciamus an dolus debeat præsumi, aut non præsumi. Et ibi probat, non debere adhiberi fidem testi, qui vel semel perjurus fuit. Vide quæ diximus superius cum de Testium fama & opinione disseruimus.

Reg. 8. in 6.

Quinam à ferendo testimonio arceantur?

D. Dominici de Rubeis Sententia.

Semel malus, semper malus præsumitur.

An & cur illi qui semel perjurus fuit, semper sit decredendum?

Cicero *de Divin.* consonat aitq; *Mendaci homini ne verum quidem dicenti credere solemus.* Vnde Ioannes OWenus exclamat.

Credendo falsis, dedisco credere veris.

Iterum *pro C. Rabir.* Cicero. *Qui semel à veritate defluxit, hic non majore religione ad perjurium, quàm ad mendacium perduci consuevit.* Et iterum. *Vbi quis semel pejerarit, ei credi postea, etiam si per plures Deos juret, non convenit.* Vide D. Dominicum de Rubeis *Certam.* IX. *pag.* 306.

QVinta erat Quæstio, *An injurati testes possint admitti & examinari in judicio?* Totius Europæ praxis stat à negativa; & utinam tanta sit Sacramenti religio ut juratis sine erroris formidine fidem adhibere possimus. Nati sumus in pessimo sæculo & nostri Majores non fuerunt in meliori nati. Semper fuit copiosa seges mendaciorum, & ingeniosè causam reddit Hispanus dicens, *De las mentiras no se paga alcabala.* Nam certè, si deberent vectigalia solvere, qui calumnias important, non tanta illas copia auderent in Principum aulas protrudere.

De non juratis testibus.
An eorum depositio vim habeat?

De copiosa mēdaciorum ubertate.

Stando igitur legibus & moribus totius Orbis Christiani testes apud Iudicem jurant, parte citata, & si adesse voluerit, præsente. Ita D. Dominicus de Rubeis Certamin. III. *pag.* 51. *num.* 1. & Certamin. VI. 53. & *seqq* qui citat *leg.* 18. & *auth.* apud eloquentifs. Rovit. *prag.* 1. *de pers. malefic.* & ait Iure Divino à testibus exigi te-

Non solum testes adjurati debent sed partes, quarum interest, debent citari.

testamentum, ut Doctores à Gail. *observ.* 101. *lib.*1. citati observant. Addit Iure Pontificiali nullius testimonio, quantumcumque religiosus existat, nisi juratus deposuerit, in alterius præjudicium credi, *cap.*71. *extrav.de testib.cap.*17. 39.*&* 47. eod.Subjungit ex Iure Civili, jurisjurandi religione priùs, quàm perhibeant testimonium jam dudum arctari præceptum esse *leg.*9.*C.de testib.*

Xenocrates apud Athenienses injuratus testimonium perhibuit. An Nobiles, Proceresque debeant jurare in Austria.

Ab hac generali doctrina Athenienses excepere Xenocratem, quem ob morum puritatem & sinceritatem injuratum testimonium perhibere jusserunt. Diogenes *in Xenocr.*& Cicero 1. *ad Attic.*13. In Austria & Bavaria sine juramento corporali Nobiles & Doctores testimonium deponere ait Theodor. *in colleg. crim. disp.*8. *thes.*2.(Gail.*observ.*100.*&* 101.id non vidi) & si fieret minimè dilaudarem. Dicebat Rex Alfonsus : *Tantum valere ad fidem debet Principum verbum , quantum privatorum hominum* jusjurandum.Fateor; debet: sed rursus Princeps in Mundo est, qui operetur,ut debet;qui loquatur,ut debet.

An in foro Ecclesiastico etiā Cardinales?

Cardinales in Ecclesia Romana sunt sicut Reges & ut tales postulant, asserentibus Decio *in c. constitutus num.* 9. *de appellat.*& aliis, ut sibi injuratis credatur.Favet praxis Romana teste ipso Decio.Consonant Farinac.*qu.*63.*à num.*58. *& tom.*1. *decis.*133.*p.*1.*num.*1. & *decis.*142.& *decis.* 193.*p.*1.*nu.*1.& *tom.*2.*decis.*630. Rota in decis. coram R. P. D. Damasceno die 5. Martii,1618.Laudensis *de Cardinal.q.*56. Quorum doctrinam contrahit & limitat Goritius, ut injurato Cardinali credendū sit, ubi non agitur de præjudicio tertii. Quæ limitatio non obest,ut Manfredus *de Cardin. decis.*158. doctè dixerit credendū esse Cardinali testanti de facto à Papa vivæ vocis oraculo, quia hoc Papa modo meros favores,qui tertio non præjudicant expedit.

An Cardinali de voluntate Summi Pontificis testificanti debeat credi?

Cardinali testanti suam Sanctitatem tale statutum imposuisse aut confirmasse sine juramento creditur. Ita Rota apud Farinacium *p.*2.*decis.*339. Ratio est:tum, quia de Cardinalis probitate & veracitate non dubitatur; tum etiam quia statuta publicantur & debent necessariò ad Pontificis notitiam venire.

An etiam dicenti se esse Legatum?

Ob has duas etiam rationes Cardinali se esse legatum asserenti, & ordinariam legati potestatem exercenti, etsi literas nullas exhibeat, creditur. Ita Barbosa *collect.in C.tom.*1.*lib.*3.*tit.*35.*num.*5.Diana *p.*5. *tr.*2.*ref.*31. *in fin.*& alii. Quoniam hodie nil notabile in tota Europa potest fieri, quod intra 10.aut 12. dies non sciatur Romæ, impossibile est, hominem ad tantam devenire dementiam, ut velit Sūmi Pontificis Legatum agere,quin opportuno Diplomate fuerit instructus. Legato dicenti se extraordinariam authoritatem exercere posse,similis credendum est? Erat Coloniæ Cardinalis Legatus, qui nonnulla contulit beneficia in Belgio, dicens se habere authoritatem, quam non tenebatur ostendere: & tamen Consilium Regium adquiescere noluit, quoniam Legati authoritas habet terminos à Sede Apostolica præscriptos , quos non potest sine speciali facultate prætergredi.

Ergo quidquid de Regibus & Principibus, & quidquid de Cardinalibus Legatis sit, exclusis ab omni tribunali & judicio injuratis Testibus, quæritur, *An omnia,quæ juratus dicit, habeant vim testimonii jurati?*

An testis juratus quando loquitur extra articulos, jurejurādo obstringi à Iudice censendus sit?

Negativè respondeo:quando.n.testis ad dicendā veritatem super articulis ipsi propositis jurejurando obstringitur;si de aliis, quæ sunt extra articulos, rogaretur, aut ipse injussus recenseret,sicut extra articulos, sic etiam extra Iuramenti obligationē caderent.

Gotofredus in *leg.*9. *C. de testib.*Quid verò jurant de veritate dicenda, non modo super articulis datis, sed in iis omnibus, quæ ad causam faciunt,aliàs eorum testimonium nullum.

Sed hic breviter nota, aliqua ita inter se esse connexa, ut alterum pertineat ad essentiam alterius & quando de altero rogatur testis, rogari de utroque censendus est. Pono exemplum . Milo cum inculpatæ tutelæ moderamine, Clodium aggressorem occidit . Quæritur, capitur: instituitur processus, testes examinantur. Interfuit homicidio Cnejus v. gr. Citatur. Rogatur, *An-ne sciat à Milone occisum Clodium fuisse?* Hic est articulus. Respondebit-ne Cnejus extra articulum , si aggressum Clodium fuisse? si Milonem processisse ut invasū asserat: Dicet Plebs, cujus Tribunus Clodius erat, Cnejū divagari extra articulum:non enim rogabatur, ut exponeret, cur , aut quomodo occiderit? sed,an occiderit?sed non divagari,inquam ego; sed directè ad interrogata respondere: nam cum homicidium res indifferens sit & possit benè & malè admitti [nam miles in bello justo hostem licitè occidit: & Iustitiæ Minister (sic hodie vocari solet Carnifex) quem capite Iudices condemnarunt, justè & sanctè decapitat] nemo accusatur de licito , sed de peccaminoso. Ergo Iudex,cum de homicidio inquirit, non nisi de illicito inquirit. Vnde si Cnejus tantum dixisset, *Ego Clodium à Milone occidi vidi*, diminutè respondisset : nec Iudici,nec Tribunali satisfecisset : & gravem reo intulisset injuriam . Quidam junior Doctor solet dicere, *Dimidiata Veritas mendacium integrum*

Testis totam veritatem tenetur dicere,nā dimidiata veritas judicium deformare solet.

grum interdum est. Et expresse videtur in Cneji depositione; nam innocentem dimidiatæ veritatis depositione crimine, onerat, quem culpa eximeret, si totam rem, ut acciderat, clarè explicasset. Videtur Cicero in prima Oratione non satis inculpatæ tutelæ circumstantiam persuasisse: quoniam Milo fuit exilio damnatus. Dico *in prima Oratione*, nam Milone in exilium abacto secundo calamo Declamationem priorem rescripsit Cicero, & ornatiorem publicavit, quam cum Massiliæ in Gallia Milo legeret, exclamasse dicitur: *Si sic orasset Cicero, non ego Massiliæ mullos barbatos essitarem*. Rem uberius Dionysius *in Roman. Histor.* enarrat.

Episcopi tacitus consensus non potest successoribus præjudicare. Demonstratur clarissimè, quia nequit præjudicare, etiam si expressè cōsentiat.

Addam aliud exemplum in Civilibus. Vult probare Universitas Salviæ se habere Ius mittendi armenta pecudes & animances alias ad pascua Castellarii & Perulæ, quæ ad Satrianensis Episcopatus mensam pertinent: & suum Ius à sola possessione tutatur. Citantur & producuntur testes, qui hoc deponant. Et multa illi præter pascendi actum, qui nudis oculis videri potuit, debent deponere, ut suffragentur Salviæ, & Episcopatui præIudicent. Potuit enim esse, ut pretio illam facultatem ab Episcopo habuerint. Potuit esse, ut clam & furtim ingressi fuerint, & nihil resciverit Episcopus. Ut ut hic sciverit fortè reclamavit: aut fortè reclamare non potuit. Et ex his circumstantiis consensus implicitus inferri nequit. Esto inferatur. Quid implicitus consensus proderit, ubi Episcopus non est bonorum dominus nec expresso contractu suis potest successoribus præjudicare. *Can. 2. de præscript.* Summus Pontifex. *Illud scire vos credimus, taciturnitatem atque patientiam nostram putaris post me Pontificibus in rebus pauperum præjudicium non facturam.* Quid si dicatur Summum Pontificem, quod ipse negat hic, posse suis Successoribus præjudicare? At hoc non potest dici de Episcopis, nam hi Summi Pontificis consensu bona Ecclesiæ alienare, & gravare non possunt, & se tacitè non consentire, expressè Urbanus VIII. (qui heri erat Summus Pontifex) protestatur in Constitutione, de qua Fagnanus *in c. cum Ecclesia Sutrina. num. 22. in fin. de can. poss. & propriet.* & D. Alexander Aquadia, &c. Audiamus Fabrum, cui Iurisprudentia debet scientiæ gloriam; non enim jam post ipsum à voluntate Principis, sed à ratione & lumine naturæ procedit. Hic enim *in C. tit. de præsc. long. temp. defin. 2.* omnia complectitur & decidit his verbis. *In iis Iuribus, quæ ex sola quasi-possessione adquiruntur, necesse est intervenire patientiam, & consequenter scientiam illius* (N.B.) *qui tale Ius constituere possit: nam qui non posset expresso consensu Ius alii concedere, multò minus tacito consensu posset id facere; ne major sit vis taciti quàm expressi.* Adducitur à D. Dominico de Rubeis *Certamin. V. à nu. 148. pag. 152.*

Subsectio XIII.

De Teste Voluntario & Invito.

Testes interdū sine culpa gravantur. Rejiciūtur si ultronei; si morosi, compelluntur inviti.

Misera & ambigua est Testis conditio: si sit spontaneus, habetur suspectus & rejicitur: & si sit morosus, cogitur & punitur. Seneca in Proverb. *Testimonium, qui ferre non vult, in Iudicium trahatur; si fert testimonium, feras: si non voluerit & nescire dicat, tres Deos, Iovem, Apollinem & Themidem Iuret revera se nescire: & sic de Iudicio discedat. At, qui non compareret, reus sit damni secundū legem ei qui ipsum vocavit. Si verò aliquis Iudicem excites Testem, is dato testimonio de hac causa Iudicium non ferat.*

Quinam, & in quibus causis testes cogi non possint?

Invitus, ut contra parentes, consanguineos & affines testimonium ferat cogi nō potest. *leg. 4. D. de testib.* Hinc D. Dominicus de Rubeis Certamin. *II. pag 42.* infert reum legitimè interrogatum, non teneri, donec probatum plenè sit, prodere crimen à se admissum, si inde vel mortis aut insignis ignominię pœnam subire debeat: subscribens Sancio *disp. 43. num. 29.* Immo inde suadere posset reum Iure non interrogari, vel Tribonianum non servasse filium bonæ consequentiæ in digestione legum. Qui enim contra parentes & propinquos testari me non posse Iure cogi, etiam dicere debent me non posse Iure cogi ut contra me loquar, *quia proximus ipsemet mihi*. Porrò Sancii sententiam ut probabilem admittit Diana *p. 2. tr. 15. ref. 27. & par. 10. tract. 13. resol. 13.* Eamque *probabilissimam vocat* Cotonius *in summ. verb. Reus nu. 10.*

Subsectio XIV.

De Voluntate Iurandi.

Allucinantur, qui putāt Promissionem sine animo promittendi, aut Iuramentum sine animo jurandi esse realiter loquendo possibilia.

QUI interrogant, *An Iuramentum aut Promissio obliget, si emittantur sine animo promittendi, aut Iurandi?* hujusmodi promissiones, & Iuramenta esse realiter possibilia necessariò supponunt; & ego ab eis interrogo, quispiam possit loqui sine intentione loquendi. Quoniam si loqui non potest sine loquen-

quendi intentione, nec taliter poterit loqui sine intentione taliter loquendi. Ergo quia promissio, & Iuramentum sunt formaliter loquendo tales loquutiones, repugnat prorsus, ut quispiam verba promissoria liberè proferat, sine animo promittendi, hoc est, illa proferendi: & repugnat similiter, ut juratoria verba lingua pronũciet sine animo illa pronunciandi, hoc est, jurandi.

Repugnat, ut quis verba promissoria prænũciet sine animo pronunciandi: atquì proferre hujusmodi verba est promittere. Repugnat ergo ut quis illa proferat sine animo promittendi.

Prima nostræ Resolutionis pars, quæ Promissionem concernit, asseritur à viris doctissimis, inter quos Antonius Cotonius *in summ. Dianæ verb. Promissio num.3.* sic scribit. [Vasquez & Pontius, ille *disp.6.de matrim.cap.3.* hic *lib.2.cap.4.* docent, promissionem externam alteri insinuatam inducere naturalem obligationem servandi promissum, quam non potest tollere fallax voluntas.]

Ioannis Bargãtini & Lusitanorum opinatio

Secunda pars ejusdem Resolutionis, quæ concernit Iuramentum, militat contra Ioannis Bargantini & Lusitanorum opinationem, qui contendunt, Iuramentum lingua prolatum cum animo non jurandi (hoc est, non proferendi) coram Deo non esse obligatorium. Sic asserunt in sua publica manifestatione dicentes, *O Duque por mandado de su pay Serenissimo, pronunctou as palauras com a boca, mas com o animo protestou, que não jurava; & antes de o fazerem, ordenarão ambos bum protesto por escripto, invocando por testemunhas muytos Sanctos, que tinhão por auxiliadores particulares de sua casa.* Quæ verba digna Censura in nostra Responsione *lib.5.cap.6.pag.166.* juxta editionem tertiam, quæ prodiit Sanctangelii anno 1665. castigo. Sed & eandem opinationem nuper Innocẽtius XI. 2. Martii 1679. *nu.24.* & 25. Apostolica Authoritate condemnavit; inurit enim excommunicatione dicentes, *Vocare Deum in testem mendacii levis, non est tanta irreverentia, propter quam velit aut possit damnare hominẽ*, &, *Cum causa licitum est jurare sine animo jurandi, sive sit res levis, sive gravis.*

Proferre verba juratoria formaliter loquẽdo est jurare. Atqui repugnat, ut quis illa proferat sine animo proferendi. Repugnat igitur, ut eadem proferat sine animo jurandi.

Opposita doctrina, quorumcũque illa sit, improbabilis est, & ab Apostolica Sede damnata.

Subsectio XV.

Adnotantur nonnulla.

Adjungamus aliqua, quæ tametsi ad præcedentia capita non pertineant, utilia esse possint Lectori.

Siquis ex testibus nomen suum non adscripserit, verumtamen signaverit, pro eo est, atque si adhibitus non fuisset, inquit Paulus *leg.12.§.4.D. qui potest facer.possess.*

Et ex hac lege colligit Baldus *in proœm.Digest.* Epistolam si subscriptione careat, nullius esse momenti. Et inde D. Dominicus de Rubeis *Certam.VI.pag.192.* ostendit Epistolam Didaci de Mercado, cùm non fuerit subscripta, contra illum non posse produci. Vide *leg.17.C. de fid.instr.* & *leg.11.C. qui potest impign hab.* Adde Doctores *in leg.nuda.D.de donat.*

Epistola sine subscriptione nihil probat

Testis vel affirmat, vel negat. Qui præbet testimonium de negativa, difficilem Spartham adsumit. Audi D. de Rubeis Certamin.IX.*pag.290.num.*49. dicentem. [Pura & simplex facti negatio, idest, quæ locum & tempus non habet adjunctum, naturali ratione probari non potest. *leg.10. C. de non numer.pecun.* propterea docent Doctores apud Farinacium *quæst.61. num.205.* falsi pœna teneri, qui super hujusmodi testimonium dixerit: ni mavelis dicere cum Claro *in §.falsum*, & Bossio *de defens. reor.* eum extra ordinem puniendum: aut cum eodem Bossio *loc.cit.* & Paciano *libr.1.cap.36.* posse Iudicem à pœna abstinere, eumque tormentis subjicere.] Si affirmet, videndum, an certò sciat. *Leg.13.§.3.D.de act.empt.* Testis, qui asseverat, quod certò non scit, cum animositate deponit, propptereaque rejicitur. Farinacius. *quæst.60.*

Testimonium negativum difficulter probari potest.

An testis, qui rem non esse affirmat puniri debeat?

In multis Crimen & Innocentia differũt quoad Testes: & quia reus, antequam convincatur, est in innocentiæ possessione, gravius accusatori onus, quàm reo incumbit.

Prima differentia est inter innocentiam & crimen, quod accusator criminis probandi causa non possit producere testes ad perpetuam rei memoriam: & tamen probandæ innocentiæ gratia reus possit. Ita D. de Rubeis Cert.VIII.64.

De Testibus, qui ad perpetuam rei memoriam producuntur. An à solo reo, an verò ab actore produci possint?

Subsectio XVI.

De Criminibus atrocibus, & probationis difficilis.

Testes omni exceptione superiores in omni gravi probatione exiguntur. Et qui sunt in hunc gradum veritatis ponendi? Illi, quos nulla lex improbat, nihil maculat. Farinac. *quæst.62.* Carpz *quæst.14.* Tales in criminalibus causis sunt necessarii, & qui laborant aliquo vitio rejiciendi.

Excipiunt ab hac Regula generali Scriptores atrocia crimina ut hæresis, læsæ majestatis, latrocinii. &c. etiam quæ sunt probationis difficilis, ut assessinii, adulterii, & similium. Tunc enim putant testes notæ ignobilioris sufficere, ne exsecrabilia scelera impunita remaneant. Farinacius *qu.62.* Et ego loquar liberè; causam exceptionis non capio: putarem enim, ad graviorem infamiam, pœnamque graviorem probationem requiri. An-

An ad graviorem infamiam, pœnam ve requiratur testiũ meliorum, & graviorum authoritas?

Ante probationem; quia omnes aliorum miserias non sentimus, & ob proprias impatienter clamamus, & cum Hispano dicimus, *Iusticia, mas no por mi casa*, aut etiam, *Alla cayas rayo*, oportet causam in propria persona proponere, & de propria persona judicare. Venias ergo huc Clarissime Iurisconsulte; Tu tu, cui hæc exceptio perplacet. Habes inimicum Aurelium. Hic te vult perdere, & in hunc finem, ut medium unum falsum testimonium adsumit. Sed quale? De electione deliberat, & in se seductus sic ait. *Falsis indigeo testibus, & viros nobiles & probos non potero pecunia corrumpere: non ergo habere potero nisi obscuros & viles. Ergo tale illi adfingam crimen, quod possit per illos probari. Si illum de homicidio accusavero, nil obtinere potero, nam testes, quos produxero, repudiabuntur. Dicam ergo illum tali die ivisse ad communionem (notabo diem, in quo hoc sit verum) rediisse ad hortum postea; extraxisse ex ore consecratas species, projecisse in terram, pedibus conculcasse. Id meos testes vidisse, qui fortè pone vepres erant, qui à via publica hortum secernunt.* Attende igitur (amice mi) tibi gravius scelus imponitur, non minus grave: quia illud per testes viles probari poterit; illud non posset. Quid diceres, si tibi innocenti hoc accideret? Contra testes, & contra accusatorem exciperes, & fulminares. Sed cur, si tu dicis, & doces, in atrocioribus criminibus posse adhiberi fidem testibus aliàs à Iure reprobatis. Iam igitur experiris, quid ex tua doctrina inferatur. Perstet illa, & nemo erit in mundo innocens; qui enim innoxium potest accusatione per calumniam traducere, etiam pretio emere poterit pauculos nebulones, qui dicant, jurentque se illud scelus committi vidisse, de quo agitur.

Proponitur argumentum ad hominem, ut melius veritas intelligatur.

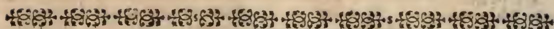
Iam tuo malo es expertus qualiter te tua sententia perdiderit; modò alios Doctores audi. Hanc tuam sententiam, quam communem appellant, Æmilius Ferretus *in leg. 3. D. de test.* rotundo ore *communem errorem* appellat, nam quò gravior reum manet pœna, eò gravior esse debet probatio.

Antonius Matthæus *tit. de prob. cap. 2.* rigorem communis sententiæ remittit, & illum diminuit ex parte: sed, si sumus rationis compotes, negare non poterimus, rationem, quæcumque adducatur, æquè contra utramque partem militare. Sic ille loquitur. *Temperanda tamen communis doctrina videtur, ut non sufficiat vel atrox crimen esse, vel occultum, nisi etiam laboretur difficultate probationis.* Sed rejiciendam ego dixerim, non temperandam. Certitudo civilis est, quam habere debet Iudex antequam reum condemnet: & hæc nonnisi per idoneos & veraces testes obtinetur. *leg.* 25. C. *de probat.* At sicut atrocitas criminis, de quo agitur in tribunali, non habet vires, ut fœminas in masculos, pueros in viros, viles in ingenuos, obscuros in claros, pauperes in divites, servosque in liberos & ingenuos convertat; sic nec fallaces, mendaces & lapsæ fidei homines poterit in veraces, sinceros & omni exceptione majores cōvertere. Et sicut hæc omnia nō præstat atrocitas criminis, sic nec illud præstare poterit probationū penuria aut difficultas. Hæc omnia extra testium veracitatem considerantur; & ideò, cum agitur de informatione plena, testium qualitates sunt ponderandæ, & inde veracitatis quantitas est inferenda: quod autem crimen sit atrox vel non atrox, quod sit probationis facilis aut difficilis, se habet ad testium veracitatem & sinceritatem per accidens.

Inconvenientia gravissima, quæ prodeunt ex cōmuni doctrina.

Accedit, quòd communis hic error viam calumniis aperiat, & sceleratis contra innocentes triumphum paret. Nam Aurelius, qui tibi scelus atrox adfinxit, ut sui nebulones, aliàs à Iure rejecti, ad plenam probationem sufficiant, modo quia Antonii Matthæi temperamentum audit, tibi crimen difficilis probationis imponet, ut tu, tametsi innocens, pareas propter temperatæ doctrinæ cœcitatem.

ARTICVLVS VIII.

An Fides Publica, quæ in Tribunalibus (adeoque, in Iudice, Reo, Teſtibus, & Actore) requiritur, ab aliqua purè Intellectuali Reſtrictione, aut Occulta compenſatione, dependeat?

Cur addi debuerit hic Articulus?

Nunquam potui auſcultare patienter vel ipſum *Mentalium Reſtrictionum* vocabulum; puto enim illas non ſolùm inutiles, ſed & impoſſibiles eſſe demonſtrare clariſſimè. Et hanc ob rem, contra earumdem uſum (qui non niſi abuſus periculoſus eſt, Librum ſcripſi, qui anno M.DC.LXXII. Lugduni ſub hoc Titulo prodiit, HAPLOTES, DE MENTALIBVS RESTRICTIONIBVS DISPVTANS. Placuit hic Labor Univerſis Lectoribus, & quia diſtractis primæ Editionis univerſis exemplis, recudi debuit, ſumpſi ſecundum calamum, illumque ita exornavi & adauxi, ut in tres diverſos Tomos dividi & diſtribui debuerit. Iſtâ ipſe conſignatur Epigraphe. TRISMEGISTVS SCHOLASTICVS, *cujus Partes ſunt tres. Quarum Prima eſt* POLYMNEIA (Multiloquens) *de Reſtrictione Senſibili: ſecunda* SIGALION (Silentium) *de Reſtrictione Inſenſibili: & Tertia* HAPLOTES (Sinceritas) *de Reſtrictione Mentali. Quibus acceſſit* CRITES (Iudex, Arbiter) *de abuſu Mentalium Reſtrictionum in praxi.* Interim, quia hæc de Mentalium Reſtrictionum impoſſibilitate & inutilitate doctrina, eſt ſummè neceſſaria Iudicibus, noſtræ Morali Logicæ placuit hunc Articulum addere, ut nihil omninò deſit Erudito Lectori, quod ad Moralis Dialecticæ penitiorem cognitionem pertineat.

De Reſtrictionibus Mentalibus.

NOTA I. Doctrina de Reſtrictionibus Mentalibus ab Innocentio XI. 2. Martii 1679. *nu.* 26. ſub anathemate condemnata videtur; incriminatur enim hæc Aſſertio; *Si quis, vel ſolus, vel coram aliis, ſive interrogatus, ſive propria ſponte, ſive recreationis cauſa, ſive quocumque alio fine juret, ſe non feciſſe aliquid, quod reverà fecit, intelligendo intra ſe aliquid aliud, quod non fecit, vel aliam viam ab ea, in qua fecit, vel quodvis aliud additum verum, revera non mentitur, nec eſt perjurus.* Et poſteà *nu.* 27. etiam hæc. *Cauſa juſta utendi his amphibologiis eſt, quoties id neceſſarium aut utile eſt ad ſalutem corporis, honorem, res familiares tuendas, vel ad quemlibet alium virtutis actum, ita ut veritatis occultatio cenſeatur tunc expediens & ſtudioſa.* Et immediatè poſt *num.* 28. *Qui mediante commendatione, vel munere ad Magiſtratum, vel officium publicum promotus eſt, poterit cum Reſtrictione Mentali præſtare juramentum, quod de mandato Regis à ſimilibus ſolet exigi, non habito reſpectu ad intentionem exigentis, quia non tenetur fateri crimen occultum.*

De Occultis Compenſationibus.

NOTA II. Sed & occultæ compenſationes, quæ non minùs pernicioſæ ſunt, quàm ipſæ Reſtrictiones Mentales *num.* 37. condemnantur; excommunicantur enim dicentes. *Famuli & famulæ domeſticæ poſſunt occultè heris ſuis ſurripere ad compenſandam operam ſuam, quam majorem judicant ſalario, quod recipiunt.*

Quales ſint, ſi bene conſiderentur, Reſtrictiones Mentales?

Endacia pura & puta ſunt (amice Lector) quæ vocantur *reſtrictiones mentales*: nulla .n. ratione ſuccollantur, & nulla gravi authoritate fulciuntur. Interim quia alibi de fide Civili & humana veracitate diſſerui, & illam nonnulli Recentiores mentalibus Reſtrictionibus obnubilarunt, ut lucem nativam recuperet, has lineas addere operæ pretium fuit.

Verùm ſaltem in gravibus negotiis tolerabiles ſint?

In arenam deſcendit Theodomirus [hîc mihi Adverſarium conſtituo, hominem nondum natum, cui obloqui liberum ſit: nam Doctores, qui de hujuſmodi Reſtrictionibus ſcripſerunt, veneror & ſuſpicio, & ipſis ſæpiſſimè adhæreo, & in præſenti controverſia idem facerem, niſi evidentia, qua puto me illuminari, obſtaret] Igitur Theodomirus, mentalium Reſtrictionum latitudinem contrahens, non licere ait in privatis colloquiis, ubi de lana caprina diſſeritur, amicum verborum æquivocatione illudere, ut indubitatum ſupponit: verùm in cauſa publica, quando agitur de Provinciæ ſalute, & in tribunalibus, quando ex teſtium examine pendet, debere reum, aut vita privari, aut bonis exſui: tunc dictare Prudentiam, ut verbis ad duas luces prolatis reum periclitantem liberemus.

SECTIO I.

An uti contra hoſtes mentali Reſtrictione poſſimus?

An contra hoſtes uti liceat Reſtrictione Mentali? Cleomenis hiſtoria proponitur.

Contra hoſtes poſſe & debere hominem reſtrictionibus mentalibus uti conatur ſuadere Theodomirus ex Plutarcho, qui *in Lacon.* hanc hiſtoriam recenſet. Cleomenes cum Argivis ſeptem dierum pactus inducias, cum reſciret il-

los

los tertia nocte indulgere somno fultos induciarū fiducia, eos aggreditur, multosque occidens, & alios captivos adducens finem bello imposuit. Quia autem sibi incriminabatur violata juris jurandi fides, respondit. *De diebus pactus sum: noctes non sunt addita in jure jurando*. Et nequis in hanc ipsam acriùs responsionem inquireret, *Quidquid mali quis fecerit hostibus, apud Deos & homines habetur justitia præstantius*. Est vocis æquivocatio, quòd *dies*, jam significat civilem, qui à media nocte in mediam excurrit, ut Macrobius *libr.1. cap.3.* edisserit: jam artificialem, qui ab ortu in occasum protenditur, & tunc contrapònitur *nocti*: unde Psalres Rex, *Dies diei eructat verbum, & nox nocti indicat scientiam*: Plautus in Capt. scen. 3.act.1. *Neque diem decet memorari, neque nocti noceritur.* Virgilius Æneid.6.

Dies nomen æquivocum, & bifariam accipitur.

Psalm.18.2.

Noctes atque dies patet atri janua Ditis.

Et 1. *Georg.* [*Dies* in genit. habet *hujus dies*, vel *die*, vel *dii.*]

Libra dies, somnique pares ubi fecerit horas.

Multa alia exempla posset Theodomirus adducere, quæ quoniam diversis adscribuntur personis, & ipse memoria nomina Authorum non retinet, ne pereant acumina ingeniosæ perfidiæ, sub fictis nominibus addit.

De maritima Carthaginensiū strage.

Carthaginenses Isauro Ægyptio, qui magno navium apparatu in ipsos festinabat, occurrerunt, & apud Sardiniam superarunt. Ille sibi Martem adversarium expertus, pacem & salutem postulans ad colloquium admittitur. Stabilitur pax: arma submittit Isaurius sub onere quod habere deberet mediam navium partem, ut cum suis in Ægyptum rediret. Adnuunt Pœni, pactumque juramento confirmant. Serrari per medium jubent Ægyptias naves, ut sit optioni locus, & Isaurus aut puppes, aut proras, si maluerit, accipiat. De violato jurejurando texit Isaurus querimoniam: sed frustra, tam enim erant media triginta navium pars, quindecim naves integræ, quàm triginta pupes, si triginta proras recipere nollet Ægyptius.

An dimidia pars navium sit illarum dimidiatus numerus? An verò omnes puppes, aut omnes proræ?

Diagoras, ob Deos irrisos apud Veteres celeber, cum esuriret, ad templum Iovis venit, vovitque se Numini oblaturum semissem cibi; siquidem in ara repeririret. Ingressus fiscellam reperit, plenam prunis & nucibus, quam nuncuparat Statuæ alius indiscreta devotio. Omnia devoravit illariter. Et prunorum ossa, & nucum cortices colligens, votū persolvit dicens, *O pater, ò hominum, Divumque æterna Potestas, ecce semissem, quam promisi.*

Diagoræ votum de ciborum media parte idolo consecranda.

Ioannes Petri, pirata Hollandus, cum induciarum tempore oras Americanas infestaret, tandem ab Hispanis apud Brassilos superatus & captus, cum reus, violatæ fidei ageretur, respondit, *Duos esse mundos veterem, novumque: inducias pactas fuisse de veteri; nec suæ gentis unquam fuisse mentem inducias ad alterum mundum extendere.*

De Hollandorū inducus. Verùm ad alterum mundum propagentur?

Colonienses à Principe Archiepiscopo obsessi, & ad summas miserias redacti, cum manutenere ulteriùs rebellionem non possent, cum Principe pepigerunt hac lege, ut exercitus Bonnam (civitas est, quæ 16,000. passibus à Colonia distat) rediret: & ipsi unam illi civitatis portam daturi essent intra dierum decem spatium. Stabiliuntur articuli (sic vocant) subscribuntur, sacramento firmantur. Vespere domum suam anxius, solicitus, & curarum plenus venit Consul, & dum apud lentum ignem cogitabundus tempus fallit, ad eū accessit quinquennis parvulus, ejusdem nepos, & cùm avum mœstitia oppressum videt, ad eum appropiat, osculatur, amplectitur: & causam mæroris interrogat. Senexque, ut pectus exoneraret, non ut puello curas suas communicaret, dixit. *Anxius sum, ò meum corculum, quia Principi unam sum portam Civitatis pollicitus; & est impossibile dare.* Tunc parvulus. *Quomodo impossibile? Mea avia habet duos boves, mea mater quatuor, cur ipsi, qui Sabbato tres currus lignorum plenos trahunt, non poterunt unam portam ferre?* Vt audiit senex, gaudio suffusus surgit: lucem in densissimis cogitationum nebulis adlucentem cognoscit: illo armistitii tempore civitatē munit collapsum murum reparat, milites auxiliares adquirit, munitiones renovat, & obsidioni alteri generosè se præparat. Interim, ne violasse fidem diceretur à Principe, die ultima portæ promissæ valvas in duobus curribus positas misit Bonnam ad Principem. Addit humanissimas literas, quibus affirmat, *Se mittere portam, quam promiserat.*

De Coloniensibꝰ cum Principe Electore cōtractu. Portam Civitatis promittunt, & ejꝰ valvas curribus impositas ad eū transportant.

SECTIO II.

An reus possit uti Restrictione mentali?

Posse reum mentalibus restrictionibus se juvare Theodomirus multorum Theologorum testimoniis ostendit. Nam Sancius *disp.43.num.29.* asserit, quod si reus juridicè interrogetur, non teneatur delictum, ex quo ei capitis, triremium, mutilationis, confiscationis, vel alicujus gravis dedecoris malum immineat, fateri, do-

An, & quando Reus teneatur crimen admissum confiteri? An post informationem semiplenam?

nec delictum plenè probatum sit. Et ratio est, quia unusquisque habet jus à natura concessum se & sua conservandi & contra invasores defendendi; etiam cum invasorum morte, & rei alienæ dispendio. Nec est dicendus peccare contra obedientiam; quoniam illud præceptum Iudicis non potest illum obligare in conscientia: quod sic ostenditur. Non potest Petrum Iudex obligare, ut contra parentes aut consanguineos testificetur. *leg.* 4. D. *de testib.* Sed Petrus propinquior est sibi, quàm parentibus & consanguineis. Ergo Petrum Iudex, ut contra se testimonium perhibeat, obligare non potest. Hanc doctrinam probabilissimam esse censet Antonius Coronius *in Summ. verb. reus num.* 10. *pag.* 485. Dianæ *part.* 2. *tract.* 15. *resol.* 27. & *part.* 10. *tract.* 13. *resol.* 13. subscribens. Nec juvat dicere, bellum non posse esse utrinque justum: adeoque impossibile esse, ut Iudex legitimè interroget, & reus non teneatur respondere. Quoniam non est inconveniens, ut bellum justè utrimque geratur, nam sæpe contingit, quòd in tribunali justè utrimque litigetur: puta, si utrimque rationes probabiles sint. Et, Pesantius *disp. unic. ad quæst.* 70. in terminis admittit esse posse casum, in quo Iudex justè interroget, & reus justè neget: & probat, nam justè reum Iudex trudit in carcerem, & Dominus servum detinet; & tamen uterq; justè fugere potest.

An bellum esse possit ex utraq; parte justum? Quare non?

Sancius ut ostêtet ingenium ait oppositæ sententiæ Authores debere dicere reū respondere debere in casu quo dubitet, an legitimè interrogetur: non autem, si certus sit, aut probabiliter cognoscat, se illegitimè interrogari: quod etiam *de testib.* docuit Pitigianus *in Pract. cap.* 3. Et probat Sancius, Quoniam, qua die Iudex adsumitur, & promovetur ad Officium adquirit certum jus præcipiendi, à quo non debet exsui per jus dubium subditi. Sed Coronius *loc. cit. num.* 11. ex Diana *part.* 3. *tract.* 5. *resol.* 106. existimat hanc Opinionem non procedere, quando reo, testi, aut alii cuicumque personæ grave periculum imminet, nisi fortè delictum vergat in pernitiem Reipublicæ. Nam procurandum potiùs est, ne v. gr. homo injustè occidatur, quàm ut obediatur Iudici: nam homicidia Ius Naturale interdicit, & obedire Iudicibus jura Humana præcipiunt: quæ carent robore, si Naturali opponantur. Accedit, quòd omnia jura faveant reo tanquam possessori suæ famæ, & quamdiu est in tali possessione habet jus non respondendi, quo spoliari non potest, nisi certum sit, quod interrogetur juridicè.

An possit Iudex licitè interrogare, & Reus licitè non respondere?

An respondere debeat in dubio, si pæna fit gravis?

Pone reum legitimè interrogatum, non solum æquivocando, sed etiam simpliciter asserendo falsum in tribunali dixisse & pejerasse: non teneri adhuc eum se retractare, sed satisfacere suæ conscientiæ si paratus sit dicere veritatem si iterum interrogetur; & non posse ad plus illum obligari à Confessario, docet Coronius *ib.* ex Diana *p.* 2. *tr.* 15. *resol.* 26.

An reus, qui pejeravit, se retractare debeat, nisi iterum interrogetur?

Sed quid si hoc ultimum (nempe, debere veritatem fateri si iterum interrogetur) ignoret reus? Debere veram doctrinam doceri à Confessario docet Azorius: sed contradicit Sanchez *in summ. tom.* 1. *lib.* 3. *cap.* 7. *num* 9. quem sequuntur Diana & Coronius *ubi supr.* dicendo, si reus sit in bona fide, posse licitè in bona etiam fide relinqui: quam ob rem in tali Confessarius casu satisfaciet, si universim moneat pœnitentem ut nullum peccatum committat.

An Confessarius debeat reum veritatem docere?

Hanc doctrinam habere locum Sanchez *loc. cit.* & Diana *part.* 3. *tract.* 5. *res.* 103 *in fin.* & alii asserunt, non solùm, quando reus crimen à se perpetratum negavit, sed etiam quando ob metum tormentorum sibi falsum crimen imposuit: nisi tunc forte damnum alii sequatur. Supponit hæc doctrinæ præcedenti extensio posse sine mortali reum ad vitanda gravia tormenta, crimen etiam capitale, quod nunquam commisit, fateri; quia vita non est viro prudenti tanti, ut per cruciatus & dolores intolerabiles eam servare debeat. Si utatur restrictione mentali & æquivocando respondeat, etiam sine mortali posse dicta sua juramento firmare tenet Navarra *libr.* 2. *cap.* 4. *num.* 21. Immò nec pecca e venialiter ex Sancio *disp* 46. *num.* 16. Diana *part.* 3. *tract.* 5. *res.* 7. statuit.

An reus ad vitanda tormenta possit sibi crimen capitale, quod nunquam commisit imponere?

Portellius *in add. ad Iuram. nu.* 16. pronunciat, eum, qui crimen solùm materialiter commisisset, ut furtum ob justam compensationem, aut homicidium ob justam defensionem, posse negare æquivocando, & mentaliter restringendo, Portellio adhæret Diana *part.* 3. *tract.* 5. *res.* 66.

De illo, qui crimen pure materiale commisit. An id negare possit utens Restrictione Mentali?

SUBSECTIO III.

An prosint testibus Restrictiones Mentales.

Etiam in Testibus Restrictiones Mentales Theodomirus admittit, & varios casus & Authores adducit.

Nam Sanchez *in summ. tom.* 1. *lib.* 3 *cap.* 4. *num.* 13. asserit, eum, qui rem à Viro fide digno audivit, posse veram esse jurare, sine suspicione perjurii. Et licèt hanc ipse doctrinam ad tribunalia non extendat: quod testis dare debeat rationem sui dicti hoc

An audita à fide digno possit quis juramento firmare?

hoc Mexia *in l.reg. Tolet.23.p.2. nu.32.& 33.* non admittit.

De Inquisitione. Quando in communi, & quando in particulari possit fieri?

Quando constat de crimine, puta, si constet Petrum occisum fuisse, & non constat de reo, potest Iudex generaliter inquirere, quia Reipublicæ interest, ne crimina impunita remaneant. Ita Malderus *in 2.2.tr.6.cap.1.dub.18.* contra Cajetanum *in 2.2.qu 69.art.2.* Cæterùm ut inquirat, An Carolus in particulari illud homicidium perpetraverit, indicia aut fama requiruntur, ut statuunt Canones *in cap. cum oporteat. cap. inquisitionis & cap. qualiter & quãdo.de accus.* Diana *p.2.tr.15. res.63.* Cæterùm Coronius *in summ.verb. Iudex. num.3.* Cajetani opinionem rejicit, & tamen *verb. Testis num.5.* eam probabilem esse supponit; inquit enim. [Certè non tenetur respondere, si Iudex interroget de delicto notorio, sed cujus auctor ignoratur: quia potest sequi opinionem probabilem Cajetani, quod non interrogat legitimè, quamvis hanc opinionem refutaverimus &c.] Ergo poterit uti restrictione mentali & Iudicem æquivocis verbis obludere.

SVBSECTIO IV.

Proponuntur duodecim casus, in quibus esse licita Mentales Restrictiones dicuntur.

Sunt verba. Qui utitur restrictione mentali, ut fallat proximum, & non ex alia causa, illa utitur.

TRansit ulteriùs Theodomirus & jubet legi Antonium Coronium *in summ.verb.Iuramentum. num.6.* ex Diana *p 3.tr.6. res.30.* duodecim casus ponit in quibus debeant mentales restrictiones admitti. Et ne aliquis ad circumstantias consignificantes recurrat, ipsamet Coronii Conclusionem præmittit, quæ est hæc. *Licitum est ex justa causa jurando uti amphibologia, proferendo scilicet juramentum, quod à circumstantibus accipitur in sensu communi, ipse verò proferens aliud subintelligit.* Ita Sanchez *in summ.tom.1.lib.3. cap.6.nu.13.* contra Sylvium *in 2.2.qu.89. art.7.qu.3.concl.5.* & alios. Claudítq; Coronius hos omnes duodecim casus dicens. [*Verum in his casibus animus jurantis non debet esse fallere proximum, sed occultare veritatem, quam manifestare non expedit.*]

De Clerico soluturo gabellas.

Casus I. Clericus in porta Civitatis interrogatus, an portet aliquid ex his, quæ solvere debent gabellam: puta, si portet sericum: ille, etsi illud portet, jurare poterit se non portare sericum; subintelligens, *sericum, quod solvere debeat gabellam.* Ita D.Antoninus *p.2.tit.10.c.1.§.1.*

De debitore soluturo pecunias

Casus II. Interrogatus in judicio, an debeat centum sibi mutuata, si illa secretò restituit, potest respondere, se non debere. *Vel*, si debet quinquaginta potest negare petita, ut petuntur. Ita Naldus. *verb. interrogatus.n.2.*

Quomodo quis possit respondere rem mutuam postulanti?

Casus III. Sæpè solet contingere, ut aliquis à te postulet librum, quo vel indigeas, vel timeas restituendum non esse, jurare poteris illum non habere, subintelligendo, *ut illum dones, aut accommodes.* Ita Millardus *tom.2.cap.80.n.2.*

An precibus impulsus possit falsū cum mentali restrictione jurare?

Casus IV. Compulsus à persona privata importunis precibus, poteris cum æquivocatione jurare. Ita Rodriguez *in sum.tom.1.c.190 n.7.*

De Interrogationibus communibus. An in illis locū habeat restrictio?

Casus V. In interrogationibus communibus, *Quid comedisti? quo pergis? quid novi est?* &c. jurare poteris te nihil comedisse, nullò pergere, nil novi habere, subintelligendo, *ut tibi debeam dicere.* Ita Rodriguez *loc.cit.c.246.n.4.*

De Confessario. An debeat uti restrictione mentali, ut sigillū Confessionis observet?

Casus VI. Confessarius interrogatus de peccato audito in confessione, potest jurare se illud nõ audivisse, hoc est, pœnitentē nunquam tale peccatum confessum esse, subintelligendo, *se non audivisse, ut purum hominem.* Et quid, si impius interrogator adhuc instet & postulet, an audiverit ut Deus? jurare se illud non audivisse potest, subintelligendo per modum causæ principalis. Ita Grassius *p.1.lib.1.cap.23. num.3.*

De reo. An, & quomodo hujus modi restrictione juvetur?

Casus VII. Reus interrogatus de crimine quod occultè commisit, potest jurare se non commisisse: subintelligendo. *publicè.* Ita Petrus Navarra *de restit.libr.4. c.2.n.379.*

De homicidio commisso cum moderamine inculpatæ tutelæ.

Casus VIII. Si interrogeris à Iudice, an Joannem occiderit Petrus, & tamen tu videris Petrum invasum fuisse, potes jurare Petrum non patrasse homicidium, subintelligendo, *criminosum.* Ita Lessius *libr.2. cap.42.d.9.num.47.*

De falsis ponderibus. Verùm per restrictionem mentalem eorum iniquitas emaculetur?

Casus IX. Si taxa rei probabiliter injusta sit, & per illam gravetur venditor, poterit licitè uti falsis ponderibus ut se indemnem reddat. Et posteà interrogatus à Iudice, An-ne falsis ponderibus usus fuerit, poterit jurare, se non fuisse usum falsis, subintelligendo *injustè.* Ita Sanchez *in Summ.tom.1.libr.3.cap.5.num.29.*

De Iuramento ultroneo.

Casus X. Qui necessitate aut utilitate compulsus offert se ad jurandum, nemine petente, potest uti amphibologia; quia habet justam causam. Ita Sanchez *loc.cit.n.21.* contra Lessium *cit.*

De reo constituto in loco, ubi ejus confessio ad plenam probationem requiritur.

Casus XI Reus juridicè interrogatus de delicto, quod sine sua confessione plenè probari non potest, potest illud jurejurando negare.

Casus XII. Potest quis jurare simplici-

ter

An hujusmodi restrictiones à macula purget causa gravitas?

ter falsum, addendo aliquid mente, ex quo juramentum sit verum, quoties intervenit justa causa. Iusta causa esse potest necessitas vel utilitas, ad salutem corporis, honores, rerum familiarium, vel etiam quando injusta interrogatio proponitur.

SECTIO V.

Quid Veteres Patres de Restrictionibus mentalibus senserint?

An Veteres cognoverint, aut si fortè cognoverint, reprobaverint Restrictiones Mentales?

IGnota fuit veteribus hæc mentalium Restrictionum cavillatio; nam, si fortè aliqui illam tentati sunt, fuerunt repulsi, & nunquam sunt permissi doctrina Restrictionum abuti. Sanè Restrictionum doctrina bona est, sancta est, quamdiu inter sensibiles circumstantias se continet: verùm ad actus purè internos protruditur, extra suam collocatur sphœram, & qui tunc illa utitur, abutitur; omnis enim mentalium Restrictionum usus, est abusus.

S. Ioannes Chrysostomus

An jurare per Deum, & jurare per Evangelium sint diversa?

Audi S. Joannem Chrysostomum, cujus verba 22. *quæst.* 1. *can. Si aliqua*, leguntur amphibologias rejicientem, & sinceritatem commendantem. *Si aliqua causa fuerit*, inquit, *modicum videtur facere, qui jurat per Deum: qui autem per Evangelium majus aliquid fecisse videtur: quibus dicendum est*. Stulti! propter Deum Scripturæ Sanctę sunt, non Deus propter Scripturas. *Iuramenti hujusmodi causa est*.

Carolus Paschasius.

Placet addere Caroli Paschasii verba, quæ *ex libri de Virtutibus & Vitiis capite* 31. desumo. *Fidei perpetua comes*, inquit, *est nivea illa simplicitas, de qua suprà dixi. Omne ingenium multiplex, ac tortuosum rectissima & sanctissima fides aversatur. Fidelitatem non aliter sejungimus à Fide, quàm sicuti effectum à causa. Fides nunc in secreto mentis habitat: nunc ipsis creditur pectoris vitalibus. Sed Fidelitas in eo, quod* (extrinsecus) *agitur, apparet. Fides est rectrix; huic Fidelitas suum obsequium præstat*. Non fulminat contra mendacia aperta Carolus; quia hæc rariùs decipiunt homines, nam apertiùs exorbitant. Invehitur in duplicitatem. Ideò jubet, ut Fidei adhæreat simplicitas, ne vir fidelis verbis sensu duplici præditis circumveniat. Labyrinthæa loquendi methodus, quæ intricatur ambagibus, & errori est obnoxia, in mente simplici non habet locum: habet tamen in duplici aut multiplici: quæ enim à recta mente exesse cogitur, à tortuosa recipitur & fovetur. Qui ergo mentalibus Restrictionibus utuntur, non simpliciter, sed dupliciter; non rectè, sed tortuosè loquuntur. Fides à Fidelitate ut causa ab

Simplicitas in loquendo ex transitu cognosci debet.

effectu, ut intentio ab exsequutione distinguitur. Vt enim exsequutionem regit & gubernat intentio, sic etiam Fidelitatem Fides. Fidelitas apparere debet in actibus: ergo in apparentibus rebus consistit: nam, si in mente consisteret, extrinsecùs apparere non posset. Ergo humana loquutio, ut sit fidelis, non debet quærere latebras, & æquivocationum caliginem, sed circumstantiarum externarum & sensibilium claritatem & simplicitatem concernere: est enim, ut Euripides ait, *simplex Veritatis oratio*.

Quid Fides sit?

Dixerat idem Paschasius paulò antè: [Prima consilii laus est, ut sit fidele: Fides autem est mentis firmitas sive integritas, qua una dictorum factorumque constantia & veritas continetur. Vna fide res hominum stant, sublata corruunt. Ergo veræ & solidæ opes non tam consistunt in iis, quæ vulgò optantur, quàm in hoc venerabili sanctoque bono Imperio & obsequio summa & maxima rerum contineri constat. Nec ulla navis, ulla uspiam domus, ulla Respublica, ullum sub Sole regnum est, quod non utraque hac columna nitatur. At utrumque ac præcipuè obsequium, qui est alter cardo rerum, prius fide censetur, quàm ulla industria, dexteritate, peritia. Fides est summa summis rebus firmitas. Et inde humano generi est loco salutaris numinis. Certè quàm pietati, tam fidei Deus favet. Sapiens Numa, ut Pacis, ita Fidei templum ædificavit, & solemne instituit. Eam posteà Romana prudentia Iovi Capitolino proximam statuit. Omnes gentes uno consensu hanc potissimùm maximi faciunt, hanc unicè venerantur, usque eò ut ejus laudem nemo sibi eripi velit. Ex ipsis virtutibus nulla se talem putat, nisi ipsi fides impensè faveat, quæ ideò dicta quoque est Regina virtutum. Illi ipsi, quos constans fides offendit, eam tamen venerantur, quam oderunt. Vbicumque fides est, ibi omnes virtutes coli necesse est. Cùm enim fides sit fundamentum Iustitiæ, & Iustitiam omnes virtutes comitentur, cujuscumque pectus fides insedit, hoc nomine omnes virtutum numeri continentur. Hujus virtutis proprium est, ut fiat, id quod dictum, hoc est, promissum est, indeque denominatam volunt. Quapropter cuicumque semel data fuerit, huic servandam dicimus, etiam hosti. Quidquid secus fit, ea est aut perjurio latebra, aut aperta violatio sanctissimi depositi, quæ nullis caliditatis recessibus (*) nullo excusationum, nullo falsarum rationum velamine occuli potest. Id, quidquid est, ipsa infidelitas est, ac perpetuis perfidiæ maculis inspergit autorem suum. Denique

Fide omnes Communitates conservantur.

Numa Templũ Fidei dicavit. Quod postea populus Romanus apud Iovẽ Capitolinum reædificavit.

Fides est virtus generalis, quæ in specialibus universis includitur.

Fides, unde dicatur? A facere, & dicere *deducit etymon*.

*) His verbis satis apertè condemnat omnes Restrictiones Mentales.

nique quod usquam bene, & ex hominis dignitate vivitur, totum est munus fidei. Si mutuis, ut fit, sese malis homines affligant, id inde est, quòd inclinata & imminuta fides est. Vbicumque fides integra habitat, ibi nulli arbitro locus est; ibidem juramentum est res planè supervacanea. De Xenocrate proditum, ejus verbis tam luculentam fidem fuisse, ut cùm nullius injurati testimonii fides admitteretur, huic tamen uni Athenienses jusjurandum remiserint. Ea lingua est super omnia juramenta, quam fides commendat. Et verò fidem res sequitur potiùs quàm ullam verborum formulam. Nulla res vehementiùs & constringit hominum voluntates, nulla plus firmat ac stabilit amicitias, nulla vehementiùs Rempublicam continet. Sine fide nulla est hominum societas. Hinc enim solutio rerum creditarum, hinc præstatio promissarum, quæ sunt firma mortalitati præsidia. Sed quod vehementer dolendum, circa hoc cæleste bonum maxima est hominum infrequentia. Perpauci admittuntur in hoc sacrarium, perpauci hanc colunt sanctamque habent. Id quisque in re sua privata, id universi experiuntur in publica. Vix uspiam fides est firma, parum abest quin ubique sit fluxa, regnantes cum undique hominum flore circumfusi per publicum incedant, cùm tot hominum millia imperio regant, vix ullum reperiunt, cujus fide niti possint. Vsque eo facilis est jactura fidei; usque eo abroganda & vulneranda fide quotidie disrumpuntur humanæ vincula societatis. Hinc tot lites, quibus familiæ diu contritæ evertuntur; hinc illæ jacturæ, quæ nullis opibus æstimari aut pensari possunt; hinc illæ clades, quibus humanum genus se mutuò conficit. Veræ fidei documentum est, frequentibus contumeliis irritari, & atrocibus injuriis vexari, nec tamen convelli. Hinc illa generosorum pectorum adversus apertum vitæ periculum contumacia. Hinc immortalia eorum exercituum præconia, qui perire præoptaverunt, antequam loco pellerentur, ne scilicet Duci fidem aut Reipublicæ datam turpi ignavia desererent. Hinc illæ hodieque celebratissimæ urbes, quæ se fidei causa exscindi passæ sunt. Ne illa memorem animosæ virtutis plenissima pectora eorum, qui ne fidem non constantissimè tutari existimarentur, se una cum conjugibus, charisque pignoribus in flammas cōjecerunt. Et verò flammis absumi illa altissimorum domicilia animorum potuerunt; sed fides nullo igne inviolabilis huc intacta rediit. Quoties ipsa servorum hominum secta fidem præclarè contumacem ut scurum impenetrabile, tormentis quæsitissimis objecit, potiùs quàm aut dominus proderetur; aut officium desereretur? At quo prætio servos tam liberis, tamque generosis pectoribus provocatos putas? nimirum una Fidei gloria. Vsque eò hujus virtutis fructus sunt suaves, & expetendi, nec extra ipsam petendi. In toto censu fidei nihil est eorum, quæ fidei similia imperitorum oculis illudunt. Quidquid est mercenarium, quidquid prætio, aut alicujus spe commodo paratur, in nullam neque nominis neque laudis communionem à fide admittitur. Illæ potiùs sunt sordidorum homuncionum negotiationes. Certa fides illa est, quæ præ una se omnia, quamlibet charissima, vilia habet. Charissimi fidei cultores quemcumque in fidem semel acceperint, majori quàm ipsos propinquos charitate prosequuntur, eosque adversus omnes injurias tuendos constanter suscipiunt. Ipsi quandoque summi magistratus, & honestissimi homines, quorum magna extarent in Rempublicam merita, servandæ fidei gratia, hostibus traditi etiam crudelissimis, pia quædam admiratio, quæ illos in quibus tantum esset fidei, ad summum fastigium extulit. Optimus & sincerimus quisque ne tenuitate quidem excepta, hoc semper curavit unum, ut sibi esset fides. Numa ad sacrarium Fidei, quod dixi, Flamines bigis curru aurato vehi, eique manu ad digitos usque involuta, nempe quæ omnem mercedem repudiaret, rem divinam facere jussit. Vnis illis fidenter, & absque ulla perfidiæ labe fides denegatur, qui se universæ mortalitatis apertos hostes profitentur. Quippe nulla nec jusjurandi, nec fidei communitas cum illis esse potest, qui omnem humani generis societatem priùs diremerunt. Falsò perfidus quæritur, sibi nihil esse fidum. Domitius Corbulo, cujus est nomen inter Romana nomina magnum & honoratum, hoc uno homines contristasse dicitur, quòd fidei erga Neronem nimis tenax fuit. Hoc unum in viro tanto Tiridates improbavit, quòd tale monstrum, ut dominum, ferre potuit. Ipse Corbulo, cum ad mortem à Nerone adactus esset, dignum se dixit, qui talia pateretur.] Hucusque ille.

Xenocrates tā verax fuit ut injuratus testimonium perhibere permitteretur.

An pauci homines veraces sint? Respondet affirmativè, qui dixit, Omnis homo mēdax.

Omnium litiū & contentionū origo.

Potiùs mori, quàm infidelitate fœdari.

Quanta sit Fidei gloria? Vtrùm etiam in servilibus animis vim nobilem & generosam habeat?

Tres negationes negant.

Fidei effigies, qualis?

Domitii Corbulonis Apophthegma.

SECTIO VI.

Vera doctrina stabilitur.

Quid importet vox Loquutio formaliter?

PEndent omnia à significatione unius vocis, à definitione unius rei. Si enim velint addiscere Adversarii, quid significat hæc vox *loquutio*, si semel loquutionis

qui-

quidditatem cognoscant, omnino mentales Restrictiones rejicient.

Communis loquutionis definitio est illa, quam Amicus *disput. 15. num. 1.* de Angelorum loquutione disserturus, ut fundamentum certum & indubitatum adsumit. Est autem loquutio, *propriæ cognitionis manifestatio.* Ex hoc ille fundamento *nu. 31.* controversiam resolvit, dicens. *Loquutio Angeli formaliter consistit in expressione conceptus reflexi formaliter ordinati ad directum alteri manifestandum. Declaratur in exemplo loquutionis humanæ, quæ formaliter consistit in expressione verbi vocalis, quod est quasi verbum reflexum, quo loquens sensibiliter manifestat alteri suum conceptum internum.* Ergo nihil ad loquutionem humanam formaliter pertinet quod non sit sensibile. Objectum est commune vocali & mentali propositioni. Si quantum asserit aut negat mentalis, tantum omninò asserat aut neget vocalis, loquutio erit verax: fallax, si asserat lingua, quæ negat mens: aut neget lingua, quæ mens asseverat.

De loquutione Angelorum. In quo illa cõsistit formaliter?

An quod insensibile sit, sit pars integralis loquutionis humanæ?

Porrò in Aristotelis sententia linea est longitudo, & ideò omnes ejus partes sunt longitudines: quam ob rem, cùm propositio vocalis sit oratio significativa sensibiliter, omnes ejus partes & syncategoremata, esse debent significativa sensibiliter: ergo actus purè mentalis non potest esse pars orationis vocalis, nec ejus vocem aliquam latiori significatione præditam, ad minorem & strictiorem significationem contrahere. *Hanc rationem ex eodem fundamento confirmo.* Loquutio est manifestatio sensibilis propriæ cogitationis. Ergo omnes loquutionis partes erunt partiales quædam sensibiles manifestationes. Sed actus purè interni non sunt propriæ cogitationis sensibiles manifestationes (potiùs enim ad cogitationem manifestandam, quàm ad loquutionem manifestantem pertinent) Ergo non sunt partes loquutionis. Ergo non possunt voces latiùs significantes restringere.

An & cur actus mere mentales non possunt orationem vocalem componere?

Pono exemplum. Recepit à Clodio centum aureos Theodomirus Campaniæ, infra mensem solvendos. Elapso tempore, se recepisse negat, & se bene negare sacramento confirmat. An-non pejerat? Negat ille, quia cùm lingua dicit, *Non recepi;* mente concipit *Neapoli*; ita, ut totus sensus sit, *Non recepi Neapoli*, quod est verum. Sed duo objicio: ALTERUM: si hic modus restringendi admittatur, fore, ut nullum sit in mundo mendacium, nullum perjurium, ut enim articulo præcedenti dicebamus, nulla est vocalis propositio, quæ si aliquid addatur, non sit vera: nam hæc exsecrabilis blasphemia, *Non est Deus* si addatur *mortalis*, erit vera. ALTERUM, illam vocalem, *Non recepi*, æquivalere huic, *Non recepi Campaniæ:* nam responsionis verba, si latiùs pateant per interrogationem contrahuntur & restringuntur. Ergo quidquid mente se concipere Theodomirus affirmet, ejus lingua sensibiliter non aget de Neapoli, sed Theodomirus scit se Campaniæ illos centum aureos recepisse: ergo mentitur, quia in mente habet, *Recepi Campaniæ*, in lingua *Non recepi Campaniæ*, nam interrogatio præstat, ut subintelligatur *Campaniæ*.

Responsionis Restrictio non à Conceptibus mentalibus, sed à sensibili interrogatione desumitur.

Prætereà, si actus mentis, qui nulla voce externa exprimuntur, possent amphibolæ propositionis significationem restringere, id etiam possent, actus illi qui voce mutita proferuntur. Est autem mutire ita suppressa voce loqui, ut alter non intelligat; unde apud Passeratium non videtur Gallus aut Hispanus interpres vocis rigorem adsequutus: illi enim *mutire* est, *parler entre ses dents*; huic autem *hablar entre dientes*, nam si verba audiuntur & intelliguntur, non mutiuntur. Est autem *mutire*, Hispanicè, *Hablar passito; de modo que lo otro no lo oya, o por lo menos no lo entienda.* Hinc oritur *musso*, quod Passeratio est, *submissa voce loquor & secretè occultèque, quod celatum velim, quasi murmuro.* Cognita ergò verbi significatione interrogo. An esset blasphemus, qui alta voce diceret, *Non est Deus*, & mutiret statim, *mortalis*? An calumniaretur, qui de Petro, viro ingenuo & probo mussaret, *sceleratorum hominum*, & posteà diceret, *hostis publicus est Petrus*? Affirmativè respondebis, opinor; nec tolerabis, ut quis de te grandi voce calumnias proferat & postea verba musset, quæ si alta voce fuissent dicta, contumeliam in laudem converterent.

Quæstio incidens. An voces mutitæ restringant?

Quid mutire sit?

Quid mussare?

An hæresim, blasphemiam, calumniam voces mutitæ elidant?

His præmissis interrogo, *An Paulus, qui Ioannem vidit Neapoli occidi à Clodio, & tamen legitimè à Iudice interrogatus, respondet*, Non vidi Ioannem occidi à Clodio, *& mutit* Parisiis, *verum testimonium perhibeat*? Negativè respondeo. Nam responsio est loquutio & loquutio esse debet audibilis: sed verba non audibilia, non intelligibilia, non sunt pars loquutionis. Ergo nec responsionis. Ergo illud *Parisiis* ad responsionem non pertinet. Ergo illam non restringit. Manet igitur mendax responsio; & si accedat jusjurandum, sacrilega. Porrò mutita verba virtualiter esse non dicta, mihi certum videtur; Immò & Plauto, qui apud Passeratium inclamat. *Sile, cela, occulta, tege, tace, mussa.* Ergo ut rem tegas, celes, & occultes, silere, ta-

Verba suppressa voce dicta orationem clara voce prolatam non restringunt.

tacere aut mussare, perinde est. Ergo, qui mussat, ita se habet, ac si nihil omninò diceret.

Argumentum à fortiori.

Propius ad loquutionem accedit mutitio externa, quàm purè interna cogitatio. Sed mutitio externa non est pars loquutionis humanæ. Ergo nec purè interna cogitatio. Ergo siquidem illa non potest latiorem vocum alta voce dictarum significationem contrahere & restringere; hæc à fortiori id præstare non poterit.

Sanè illa limitatio, quam cum multis Theodomirus proponit, asserens Mentales Restrictiones non esse licitas in privatis colloquiis, sed tantùm debere admitti in tribunalibus, & in negotiis gravibus, cum necessitas urget, aut utilitas postulat, putarem enim ego, si Veritati essent gradus, & una propositio alia esset verior, pro privatis colloquiis minùs veras sufficere; at pro rebus gravioribus (quales sunt, quæ in tribunalibus geruntur) veriores omninò requiri. Interim ostendo hanc distinctionem, aut limitationem à Theodomiro exhibitam non esse veram. Et sic arguo. Propositio quæ privatim dicta est falsa, etiam si publicè & in tribunali dicatur, erit falsa: & si in tribunali publico dicta per mentalem Restrictionem verax redditur, etiam eadem Restrictio præstare poterit, ut sit vera in colloquio privato. Ergo discrimen illud inter colloquium privatum & depositionem publicam, quæ in tribunali fit, apud eruditos locum habere nequit: nam si mens vocum significationem restringit, utrobique restringit: & si in altero loco non potest restringere, neq; in altero restringet.

An, si in veritate essent gradus, oppositum deberet dici? nempe veriora verba in tribunalibus, quam in privatis colloquiis requiri.

Ab eo quod res est, vel non est, non autem ab eo quod publicè vel privatè dicatur, Propositio dicitur vera vel falsa.

Sed contra arguis. Circumstantiæ sensibiles consignificantes non sunt partes loquutionis & tamen illam restringunt. Ergo etsi actus purè intellectualis non sit pars loquutionis, illam poterit restringere & contrahere. Probas antecedens. Quoniam quando Religiosus confitetur, vestes non sunt partes confessionis.

Respondeo negando antecedens, & ad probationem dico Religiosi vestes esse confessionis ejus partem: & clarè ostendo. Si Religiosus, quòd Deus avertat, tetigerit fœminam, sacrilegium committet, & tametsi fornicatio & sacrilegium sint peccata diversa, satisfaciet, si in confessione dicat, *Cognovi fœminam*, nam vestes dicunt. *Et hæc cognitio fœminæ fuit sacrilega*. Loquuntur ergo confessario & vestes & pœnitens: non autem loqui possunt actus purè mentales, non enim sensibiles sunt. Ergo neque restringere.

Vestes restringunt, quia sensibiles sunt, & actus purè mentales orationem restringerent, si sensibiles essent.

Et quia casu mentionem fecimus Sacramentalis confessionis, interrogo, An pœnitens in explicanda sua conscientia possit uti Restrictionibus Mentalibus. Si enim in Sacramentali tribunali illis uti non potest, nec in forensi poterit. Et, si in hoc potest, etiam in illo poterit. Immò à fortiori: nam majorem de actibus internis potest & debet Confessarius, quàm Curiæ judex. Sanè si Mentales Restrictiones in aliis negotiis admittantur, non video, cur in Sacramentali confessione admitti non debeant? Ergo bene confitebitur perjurus, si dicat *Protuli mendacium* & subintelligat, *cum juramento*: bene parricida, si dicat, *occidi hominem*, & subintelligat, *qui erat meus pater*: bene adulter, si dicat, *Cognovi fœminam*, & subintelligat, *conjugatam*. Stat igitur mentales Restrictiones non posse in tribunali Sacramentalis Confessionis admitti. Ergo nec poterunt in tribunalibus Civilibus, aut Ecclesiasticis.

An, & cur Pœnitens non possit uti Restrictione mentali in sacramento Pœnitentiæ?

SECTIO VII.

Occurrit Historiis, quæ in Sect. I. narrabantur: & ostenditur Fidem hostibus esse servandam.

Respondeo Cleomenem fuisse usum Restrictione Mentali, nam vocem *diei*, quam Argivi de civili intellexerant, ipse intelligere voluit de artificiali, æquivocam vocis significationem actu purè mentali, restringendo. Hoc certum, & indubitatum est: at etiam æquè est certum, fractæ fidei, & perjurii ab omnibus incriminatum fuisse, ejusque infamiam perennaturam apud homines, quamdiu fidelitas & sinceritas in orbe terrarum colantur. Ob violatam fidem divinitùs punitus est; nam & civitate, quæ jam jam loquebatur (Hisp. *parlamenteaba*) frustratus est: & à fœminis victus & repulsus, qui enim noluerat fidem servare ut vir, sed violare ut fœmina, ut pugnaret cum fœminis, & ab illis superaretur & repelleretur, quod obtinuit, promerebatur. Historiam recenset Plutarchus *in Laconicis*. Nam fœminæ, quarum vel conjuges, vel parentes, vel fratres fuerant Cleomenis trucidati perfidia, in iras actæ, ut suos ulciscantur, tumultuant: & arreptis armis, quæ in Deorum templis conservabantur, in muliebris inconstantiæ hominem, constantia & generositate irruunt, quoscumq; obvios occidunt, tanta ferocitate, ut Cleomenes cū paucis se à morte fugiendo eripuerit. Sed tantæ confusionis ignominiam non tolerans, insanire incipit, & se pugione fodere, quousque vivere desijt. Debuit ergo Cleo-

Cleomenes verà abutitur restrictione mentali, & ideo sic permittente summo Numine à mulierculis victus coactusque ut ignominia impatiens sibi mortem consisceret.

Cleomenes sic pacisci cum hostibus, ut eos non deciperet, sed eodem verba sensu sumeret, quo ab illis sumebantur. Hanc Historiam uberiùs propositam, & dilucidatam in nostro Κρίτῃ art. 7. sect. 6. pag. 49. reperies.

Fides Punica. Nulla erat in illo contractu æquivocatio; nam media navium pars, quæ petebatur, erat ut navigarent, & naves scissæ navigare non possunt.

Idem dicito de Carthaginensibus, nam fidem violarunt Ægyptiis, & non possunt Mentali Restrictione excusari: nam illud verbum *Media pars*, non manebat æquivocum, ita ut vel quindecim integras aut triginta divisarum semisses significaret: nam per consignificantem circumstantiam fuerat contractum. Mediam navium partem Isaurus, ut in Ægyptum reverteretur, postulabat. Naves ergo, quæ possent sulcare maria, & ad Nilum redire. At puppes solæ aut proræ solæ, id non poterant. Ergo nunquam fuit actum nisi de integris navibus. Ergo etsi mentales admitterentur Restrictiones, juvare non possent Carthaginenses, qui voluerunt perfidè in re clara & determinata æquivocationem invenire.

Vt id evidentiùs intelligas, oportet scire res ipsas physicas & manu palpabiles, quæ realiter dividi possunt, esse interdum moraliter & virtualiter indivisibiles. Et ideò si dividendæ sint, venduntur integræ, & pretium illarum dividitur. Pono exemplum. Obiit Florius & decem sacciperia, & in singulis mille scuta reliquit. Duos habebat filios, qui debebant pecuniam relictam dividere. Sed quomodo? Poterat alteruter sumere quinque sacciperia: & erat expedita divisio. Sed quia pecunia, quæ in singulis sacciperiis continebatur, realiter, & moraliter dividi poterat, si ex singulis loculis alter sumeret quinquẽtenos, relinqueret quingentenos alteri, & in idem supputatio recideret. Sed, dum hæc divisio celebratur, moritur Cælius, qui suis filiis unum tantum equum reliquit. Realiter in partes posset dividi, si occideretur: sed quo id fructu? Ergo civiliter est indivisibilis: & debet vendi, & pretium dividi. Sic etiam navis ut comburantur ejus ligna, realiter est divisibilis: at verò ut maria sulcet, est indivisibilis Et esset casus similis si ex triginta equis Carthaginenses Isauro mediam partem ut proficiscerentur, promitteret, & tamen juberet illos per medium dividi & triginta semicadavera daret Isauro. Cum petebatur equorum media pars, bene intelligebant Pœni, quid Ægyptii rogabant. Sciebant igitur illos non petere triginta semicorpora, sed quindecim equos vivos. Annuunt. Ergo concedunt, quod postulabant. Ergo est sublata omnis æquivocatio. Serò ergo ad mentales Restrictiones, etiam si essent veræ, recurreretur:

De divisibilitate. Sæpe contingit, ut quæ realiter divisibilia sunt, sint moraliter & civiliter indivisibilia.

Ponitur exemplum in equis.

Historia Diagoræ, ad irrisionem Iovis pergit: & dum non agit seriò & tamen mentali utitur Restrictione, doctrinam de hujusmodi Restrictionibus ridet.

Diagoras irrisit mentales Restrictiones ex ponis.

Addo Ioannem Petri hominem privatum, non posse in contractu publico, in quo Hispani & Hollandi nullã inveniunt, amphibologiam comminisci. Servant Hollandi ubique terrarum, aut marium etiam fidelissimè inducias, nec debet privata unius mercatoris avaritia totam nationem dedecorare.

De Hispanorũ, & Hollandorũ induciis. Orbẽ novum ab antiquo non distinguunt.

Colonienses perfidiæ excusari non poterunt; non enim de materiali porta cum suo Principe pacti, sed de additu libero; ut videlicet haberet ille unam in muro portam, quam milite muniret, ut haberet aditum liberum in Civitatem, quoties aut ingredi placeret, aut militum copias immittere.

Porta vocabulum æquivocũ est, nam vel significat aditũ vel valvas. At cessabat æquivocatio in Coloniensium contractu; in illo enim non de valvis sed de aditu fuerat tractatum.

SECTIO VIII.

Rationes Sectione II. positæ diluuntur. An reus uti possit Restrictione Mentali.

TRanscendentalia attributa, aut circumstantiæ non semper expressè ponuntur, quia semper intelligi debent, Tribunalia erecta sunt, ut in illis Iudices secundum adlegata & probata decernant. Ergo, quæ probari non possunt, ad ea non pertinent; quia ut scitè *libell. de præcept. & dispens.* ait Bernardus, *Quod probari non potest, mihi infectum est*. Ecce hæc duo prædicata *factum*, *& infectum*, Doctori Melleo non sunt opposita: nam in sensu diverso sumuntur, quod enim realiter factum est, si non possit probari, civiliter infectum est. Ergo quando Iudex Civilis, de homicidio patrato Reum examinat & interrogat dicens, *Occidisti-ne Ioannem?* illud *occidisti* à duplici adverbio *peccaminosè*, & *convincibiliter*, quæ Tribunal consignificat, restringitur & limitatur, ita ut sensus sit, *Occidisti-ne peccaminosè, & ita ut probari possit, Ioannem.* Et quia hæc duo adverbia, consignificata à tribunali, copulativè subintelliguntur, & hoc sine ulla Restrictione mentali, ideò responsio per eadem adverbia, quæ subintelliguntur, contrahitur; unde si Ioannem sine crimine occidisti; vel si cum crimine illum occidisti secretò, potes respondere rotundè *Non occidi*. Hæc propositio per interrogationem restricta & determinata, est vera: ergo juramentum, quo firmetur, non erit perjurium.

De Transcendentalibus attributis. Cur non semper in oratione exprimantur?

** Quæ probari non possunt civiliter non facta sunt.*

Tribunalia loquũtur, & Iudicum verba restringunt. Ergo reus, ut Iudicis verbis per tribunal restrictis respondeat, non indiget restrictione mentali.

Hæc veritas clariùs conspicitur in Sacra-

cramentali tribunali. Habet jus Confessarius interrogandi de peccatis mortalib⁹ nondum confessis, & tunc pœnitens habet obligationem respondendi: quia tenetur omnia mortalia, quæ nondum est confessus, explicare. Mortalia ritè confessa & venialia etsi non sint confessa, dicere in confessione non tenetur. Ergo quando te interrogat Confessarius, & ait. *commisisti-ne furtum?* Tribunal ipsum consignificat syncategoremata adjacentia, videlicet *grave, & quod non fuisti confessus.* Vnde, si furtum, quod commisisti, fuit leve, aut si grave, jam fuit per Sacramentalẽ pœnitentiam apud alium Confessarium expiatum, poteris absolutè dicere, *Non commisi.*

Tribunal Pœnitentiæ etiam verba Confessarii restringit.

Vt argumenta Sectionis secundæ dissolvamus, oportet nonnulla præmittere.

Reus post informationem semiplenam potest legitimè interrogari & in communi sententia tenetur respondere & veritatem dicere, etiam contra se sine fuco Restrictionis Mentalis. Vt autem respondendi obligationem incurrat certò & non tantũ probabiliter debet scire, quod legitimè interrogetur. Vt autem id certò sciat, debet ei testium depositio notificari. Aldrete *de Relig. disc. lib. 2. cap. 4. nu. 7.* Miranda *tom. 2. qu 19. art. 13. concl. 1.* donec enim testium depositionem videat, non tenetur suæ famæ, quam justè possidet, præjudicare. Si quæras, an-ne hæc doctrina habeat locum in causis Regularium? affirmativè respondebunt adlegati Authores: & Iosephus à S. Maria *in Tribun. Relig. tract. 4. cap. 17. § 3.* negativè. Et ego te facilè expediam distinguendo: vel enim differitur de culpis seu negligentiis Regularibus, quæ publicè expiantur in capitulo, quæ honorem non maculant, & sunt universis communes: vel differitur de peccato mortali, de quo agitur in scriptis cum depositione testium, servata Iuris solennitate. Si agatur de negligentiis Regularibus etiamsi erret superior & innocenti pœnam Regularem imponat ob negligentiam, quam nunquam commisit, subditus debet habere patientiam & injunctam pœnitentiam, si non ut pœnam, saltem ut pœnalitatem cum summa humilitate acceptare: nam superior potest, & interdum debet, suos subditos mortificare & licèt diligentissimi sint, ut humilientur pœnitentias imponere. Cæterùm si agatur de peccato mortali; quod, si probetur, reddit Religiosum infamem, & in carcerem trudit, & gravem pœnitentiam requirit, debet superior cum magna prudentia procedere, & in examine testium & rei, Iuris Canonici dispositionem observare. At moris est, ut quando testium depositiones reo notificantur, non notificentur testium nomina, si Religiosi sint, cum quibus debeat pacificè convivere: & hoc sic fit ob publicam Monasterii tranquillitatem. Cæterùm si sæculares sint, aut saltem ejusdem Monasterii aut Congregationis Religiosi non sint, etiam nomina communicantur. Sed in hoc consulendæ sunt singulorum ordinum constitutiones, quæ debent omninò servari. Nec aliud ut puto docet Diana *p. 3. tr. 5. ref. 91.*

Quando Reus justè interrogetur, & respondere teneatur?

An, & quando Religiosus debeat pœnitentiam ob culpam quam non commisit, admittere?

An, & cur in publicatione depositionum, testium nomina apud Religiosos supprimantur?

Hic opportunè quæri potest, *Cur post informationem semiplenam Iudex possit & debeat Reum & alios Testes examinare: & hi teneantur veritatem fateri?*

Cur reus in tali casu teneatur respondere, & is altero non teneatur?

Posita sola accusatione & negatione Rei, sunt omnia in tribunali paria: quia sicut accusatio per Rei negationem, sic hujus negatio per accusationem eliditur, & manent omnia, ac si nil esset factum: nam, si accusare sufficeret, quis esset reus?

Quando causa ad probationem semiplenam pervenit, & unus Testis fide dignus contra Reum deposuit; hic Testis est innocens, & probare non tenetur, quæ dicit, aliàs enim daretur processus in infinitum; nam Aristoteles *in Rhet. ad Alex.* asserit, *juramentum est cum Divina veneratione dictio, probationis expers.* Et si Reus sanctè jurantem Testem mentiri asserat, est innocentiæ & veritati injurius, & ad restitutionem tenetur. Alexander *cap. 15.* apud Langium. *Testi, qui contradicit, improbum eum esse dicit; & videndum an ei sit amicus, aut negotii particeps; aut sit contra quem testificatur, inimicus; aut pauper.* Imponit itaque Testi, quem reprobat Reus, crimen falsi: &, si ille verax fit, injustè eum mendacem & perjurum affirmat.

An Testis unicus, si verax sit, reprobari possit?

De Teste secundo sic discurro. Si crimen verè à reo commissum sit, & hoc secundus Testis etiam scit, duobus modis poterit respondere. Vel enim se non adfuisse, & ideò se nihil scire testificatur: vel asserit se quidem adfuisse & vidisse contrarium: alterutrum dicat, est perjurus & mendax. Si primum dicat, peccat contra Rempublicam & Testem priorem omissivè: nam illa à scelerato est invasa & juvari debet: & Testis prior, qui probus est, & à Reo improbitatis arguitur, est in necessitate, & adsistentiam à Teste secundo requirit. Origenes *super Levit.* opportunè. *Siquis ea, quæ videt in proximi sui delicto, vel non indicat; vel in testimonium vocatus, non quæ vera sunt, dixerit, peccatum quod commisit ille, qui celat (Reus) ipse suscipiet; & pœna commissi revertitur ad* con-

De secundo Teste. Quo debeat modo respondere?

conscium. Ergo à fortiori hoc decurrit, si posterior Testis, non jam deponat, se non adfuisse, se nihil vidisse, se nihil scire, sed positivè affirmet, se adfuisse quidem, & vidisse contrarium: tunc enim cum Reo contra Rempublicam, & Testem primum conspirat, ut illa contra invasorem (omnes enim scelerati criminibus suis invadunt Rempublicam) non defendatur: & hic, licèt probus & verax, improbitatis & perjurii accusetur.

An Judex, si diligentiam adhibeat, possit veracem testem à mendaci distinguere?

Hinc patet debere Iudicem ex officio procedere: nam, si prior Testis asserit, & Reus negat, alter necessariò peccat in tribunalis majestatem, alter est perjurus & improbus, alter innocens. Ergo tenetur probum contra improbum, innocentem contra nocentem tueri: & quia tunc uter innoxius sit aut noxius nondum scit, tenetur adhibere media, ut resciat: & nulla alia succurrunt, quàm testes alios examinare. Et in examine, sicut curare debet Iudex, ne Testes admittantur, qui non sint probi & boni: sic etiam, ne ab extrinseco illos maneat periculum, si veritatem fassi fuerint.

An quisnam Iudex est, qui possit noscere
Tua justa, ubi tatè verbum non respondeas?

ait Terentius *Phor.* 1.5. Et hodie contra divites & insolentes frustra informationes sumuntur; nam ubi Testes, ne comparere quidem audent, Veritas cognosci non potest.

De Opinione Sancii, An probabilis sit?

Sed quia in illius Sect.II.§.*Posse*. Sancii sententia proponebatur, sub distinctione loquar, dicamque illam aut esse probabilem aut improbabilem. Sanè si improbabilis sit, stat communis sententia, quæ non solùm concedit, sed & præcipit, ut reus à Iudice examinetur. Et tunc Confessarius tenetur monere reum ut fateatur etsi ex confessione sequatur, quod ultima sit sententia condemnandus. Et, si ille fateatur crimen & condemnetur capite, non ideò Confessarius irregularitatem incurret, ut bene docet Cornejus *disp.* 11. *dub.* 1. *qu.* 4. Diana *p.* 4. *tr.* 2. *res.* 99. Cotonius *verb. Irregularitas. n.* 55. & *verb. reus. n.* 10. Cæterùm, si illa Sancii sententia probabilis sit, poterit Iudex reum interrogare, sed reus non tenebitur contra se respondere. Et Confessarius debebit reum instruere & explicare quod non tenetur respondere. Quia agit officium Patris & Magistri & debet reum tanquam filium spiritualem & discipulum consilio juvare quantum potest. Volui loqui sub distinctione, quia Sancii opinio, quam *probabilissimam* vocat Cotonius & nonnulli probabilem judicant, non videtur firmo ratiocinio succollari. Nam illa ratio, non potest Iudex cogere testem ut contra parentes & cognatos testificetur, ergo nec reum ut contra seipsum, admisso antecedenti nimium probat: primò enim probat ne quidem Iudicem habere jus citandi & interrogandi reum: quia cognatos nec citare nec interrogare debet, cum tamen, qui Sancii opinionem sequuntur, admittant Iudicem posse quidem citare, sed reũ non teneri respondere. Secundo, ne quidem post informationem plenam posse cogere reum, ut respondeat, quoniam ne quidem post informationem plenam tenentur respondere filii aut cognati. Si insles illud antecedens negari non posse, quia expressè continetur *in leg.* 4. *D. de testib.* respondebo illam propositionem *Nemo cogi potest, ut contra parentes & consanguineos testimonium perhibeat*, non esse veram ex natura rei & sumendo argumentũ à contrario dicam, potest homo cogi, ut contra semetipsum veritatem fateatur: ergo etiam poterit ut contra parentes & cõsanguineos testimonium deponat. Quam ob rem cum illa propositio non habeat à jure Naturæ quod sit vera, habebit à Iure Cæsareo: & nihil poterit per rationem paritatem inferre. Quæ enim ita alicui conceduntur ut potuerint non concedi, non sunt censenda concessa alii, etsi à rationis paritate aut à fortiori argumentum formetur: ut in hoc syllogismo videre est.

De Confessario, & reo.

Quomodo ille istũ debeat instruere An, si jubeat ut fateatur, & propter hoc ultima sententia reus condemnetur, incurrat irregularitatem?

An Sancii opinio probabili ratione firmetur?

Quod testis non teneatur contra parentes deponere non est juris naturæ veritas, sed Iuris privilegium humani.

A rebus, quæ à libera voluntate depẽdent, non possunt à rationis paritate, aut etiam à fortiori argumenta desumi.

Petrus in suo testamento legavit Antonio mille aureos propter obsequia sibi præstita.

Sed Ioannes majora obsequia Petro præstitit, quàm Antonius.

Ergo tametsi Ioannis non meminerit, censeri debet Petrus legasse Ioanni mille, aut etiam plures aureos.

Consequentia non valet, quia major est libera & in rebus quæ hoc vel illo modo possunt fieri, *stat pro ratione voluntas*, quia Petrus favere Antonio voluit, Ioanni non voluit. Et rationum, quas habuit, ut hoc faceret, non debet nobis rationem reddere. Ergo eodem modo de syllogismo hoc est judicandum.

Iustinianus jussit ne quis contra parentes & cognatos testificari cogeretur: & hoc propter vinculum sanguinis:

Sed homo propinquior est sibi ipsi, quàm parentibus cognatisq;

Ergo censendus est Iustinianus jussisse, ne quis contra se ipsum testificari cogeretur.

Consequentia non stat: cum quia, si staret, multa includit, quæ non admittit Sancius: tum quia, major est libera & potuit aliter poni,

poni, & ideò à rationis paritate, aut à fortiori nullam consequentiam deducit.

Bellum ex utraque parte justum esse potest, & solet.

Porrò bellum posse esse justum ex utraque parte mihi certum est; cùm quia possent esse utrimque rationes probabiles in eodem genere & uterq; Rex poterit suum jus probabile manutenere: præcipuè, si neuter possideat: tum quia possent esse rationes certæ in diversis generibus, puta si alter Rex intulerit injuriam, & alter non velit solvere pecunias quas debet. Cæterùm rationes, quæ in illo §. *Posse reum in fin.* ponuntur sunt elumbes. Nil valet illa,

Cur rei protrudantur in carceres?

Judex reum tradit justè in carcerem:
Et tamen reus justè potest fugere.

Quia Iudex non trudit reum in carcerem, ut voluntarius maneat, sed ut detineatur vel invitus. Nam, si Respublica præciperet lege pœnali, puta centum aureorum, ne reus abeat à carcere, teneretur obedire reus; &, si violaret legem ad mulctam solvendam posset cogi. Et, si id ipsum juberet lege Morali, & populus acceptaret talem legem, tunc singuli deberent obedire,

De mandato Superioris probabili. Si dubium se teneat ex parte jurisdictionis, uno modo; & si se tenet ex parte præcepti, alio modo philosophandum est.

In §. *Sancius*, agitur de Iure dubio: & difficultatem non reperio; vel enim dubium est, An ipse qui præcipit, sit verus Iudex, & tunc ille pacificam possessionem non habet, & ideò nemo illi tenetur obedire. Vel dubium est de justitia præcepti, & tunc statur à Iudice, qui est in possessione: nisi enim subditi non in dubiis tantùm sed in probabilibus obedire teneantur, esset semper in perpetua turbatione Respublica: quando enim talem aut talem superiorem admiserunt subditi, promiserunt ipsi tantam & talem obedientiam; quanta, & qualis necessaria est ut bene gubernet. At nisi promittant illi obedire in dubiis & in probabilibus, ille utiliter gubernare non poterit, ergo promiserunt obedire in dubiis & in probabilibus. Accedit, quod promiserint obedire in rebus licitis & honestis, & accedente prudentis superioris præcepto tollatur dubium. At quod vel probabiliter vel certò licitè potest fieri, est licitum honestumque: ergo tenetur obedire subditus. Dixi Superioris prudentis authoritatem dubium tollere, & hoc ipsum ostendo. Dubia enim propositio est quæ caret gravi fundamento: at Superioris prudentis authoritas est fundamentum grave. Ergo, quæ priùs erat dubia, superveniente prudentis Superioris præcepto in probabilem transit.

An probabilia sint prudentis Superioris præcepta?

An obedire superiori, humani an verò divini juris sit?

Subjiciebatur, esse juris naturæ ne innocens occidatur: concedo. Addebatur esse Iuris humani, ut Iudici obediatur nego. Nam licèt humani Iuris sit, quod iste vel ille sit Superior: si tamen Petrus sit Superior, Iuris naturæ est, quòd subditi obediant Superiori legitimo.

An in materia probabili subditus teneatur obedire?

Tandem illud Axioma *Favendum est reo*, est juris naturæ, non jam probabile, sed certum. Sed aliud est jubere, quod reus respondeat; & aliud, quod reus decapitetur. Vtrobique tenetur subditus obedire in materia probabili: ergo licèt probabile in aliquo casu sit, quod non tenetur respondere, jussus tenebitur, nam non est probabile sed certò falsum quod subditus potest in materia probabili non obedire. At, si Iudex ob rationes probabiles reum jubeat aut bonis quæ pacificè possidet, aut vita privari, suæ potestatis limites evidenter excedit: & ideò ejus mandatum non est probabiliter justum, sed certò injustum: quoniam in omni dubio aut probabilitate, *beatus, qui possidet*.

An qui mentitur, teneatur suum crimen fateri?

Transeo ad §. *Pone reum*, & doctrinam illam admitto, si in damnum tertii nō vergat, quia inter mentiri & æquivocare, si in sensu falso ejus depositio intelligitur, nullam ego differentiam invenio: & qui in tertii damnum est mentitus, tenetur palinodiam canere, & se falsum dixisse fateri,

Eodem modo doctrinam in §. *Sed quid*, positam, in casu, quo non agatur de damno tertii, admitto.

An tortura sit medium sufficiens ad detegendam veritatem?

Vt finem imponamus Sectioni denique totum § *Hanc doctrinam* recognoscamus. Porrò torturam non esse medium aptum ad revelandam veritatem, multi sentiunt. Illustriss. D. Petrus Varais, Regius Consiliarius Neapoli, narrabat, se triginta annorum spatio in tribunalibus judicasse, & multos tortura damnavisse: sed ne unam quidem mulierem vi torturæ fassam, & nō paucos cruciatuum horrore fateri, quæ Deus scit, an commiserint. Ergo-ne fortiores sunt fæminæ viris? Id non dico: sed esse semper contumaces statuo. Clarissimus D. Dominicus de Rubeis in suis Certaminibus contra torturæ abusum fortissimè & doctissimè loquitur. Sic etiam alii, quibus (siquidem accedit suffragium Theologorum dicentium vero Christiano qui scit animas esse immortales, non stare vitam tanti ut propter illam debeat intolerabiles cruciatus pati.) suspecta est de falsitate omnis confessio per torturam extorta. Profectò Theologorum Assertio olim cum Medicis ventilabatur; inquirebatur enim, an ægrotus, qui nisi secari crus aut brachium permittat, est necessariò moriturus, teneatur illos cruciatus pati, an verò possit dicere, Volo dissolvi & esse cum Christo? Non teneri cum tam gravi onere & dolore hanc vitā ca-

An reus possit fateri crimen capitale, quod non commisit, ne tortura dolores patiatur?

An ægrotus lethali morbo laborās possit medicinā respuere quæ cū magnis cruciatibus conjuncta sit?

caducam conservare docent. Hanc doctrinam alii ad pudorem extendunt, docentque fœminam, quæ in partibus verendis morbum patiatur, teneri quidem permittere ut obstetrices, aut aliæ fœminæ artis chirurgicæ peritæ se inspiciant, non autem debere tolerare, ut illas partes aut tangant, aut adspiciant Medici: & hoc ob duas causas, cùm ob indecentiam, quam plus quàm mortem odio habent; tum ob voluptatem, & turpes motus quæ regulariter in tali curatione insurgunt, quos nequidem mortis metu tenetur aliquis liberè admittere. Ita Turrianus *in summ. part.* 1. *cap.* 263. *dub.* 5. *concl.* 11. Diana *part.* 5. *tract.* 3. [*Non tenetur* dico, & non *Non potest*: quoniam, si salutem intendat, & illi præter intentionem motus accidant, non imputabuntur ægrotæ.] Expedita controversia cum Medicis inceperunt ex eodem fundamento Theologi agere cum Iuris peritis: & asseruerunt, ei, qui crimen capitale secretò admiserit, *Iustitiæ* desiderio se prodere, ut pœnam in hac potiùs vita, quàm in altera luat. Ita Sancius *disp.* 46. *num.* 13. quam sententiam meritò limitat Diana *part.* 3. *tract.* 5. *resol.* 7. §. *Notandum*; nam, si persona talis sit, aut crimen tale, ut ex publicatione scandalum veriùs, quàm ædificatio speretur, reus occultus non se poterit prodere. Damnatum ut fame pereat, cibos clam oblatos posse respuere & Iustitiæ cursum vitæ propriæ anteferre docet Malderus, *in* 2.2. *tr.* 3. *cap.* 1. *dub.* 19. cui adhæret Diana *pa.* 5. *tr.* 4 *res.* 41. Coronius *in summ. verb. Occidere. nu.* 37. contra Fabrum *in* 4. *dist* 15. *p* 3. *disp.* 52. *cap.* 21. *num.* 46. & alios. Et in omnibus his nullam ego difficultatem reperio, sed quia adhuc ulterius progrediuntur Theologi, & docent licere innocenti sibi falsum crimen imponere, etsi capite plectendus sit, si id faciat, ne torturæ intolerabiles dolores patiatur. Relege totum paragraphum. *Hanc doctrinam*. Et me audi: dico enim primò, Petrus, qui est innocens, & tamen sibi crimen adfinget, mentitur. Ergo peccat. Secundò. Mentiri Reipublicæ, etiam præscindendo à juramento, est mortale. Ergo Petrus peccat mortaliter. Tertiò, Reus, nonnisi juratus auditur, ergo Petrus pejerat, & sacrilegium committit. Ergo quidquid sit de homicidio, peccat Petrus mortaliter in mendacio & perjurio. Nec est, cur ad æquivocationem, & mentalem restrictionem recurrat, quia non potest esse æquivoca responsio, quando ab interrogatione contrahitur & determinatur. Dico quartò, si Petrus cruciatuum horrore hoc semel mendacium & sacrilegium commiserit, non tenebitur se retractare, etsi capite plectendus sit: & ratio est eadem, quam adducebamus; Quia non est tanti vita, ut ob illius conservationem debeat Petrus dolores immensos tolerare. Quintò. Confessarius non potest cogere Petrum, ut se retractet: sed debet illum instruere; ut, si iterum examinetur, verum respondeat. Sanè reum, qui negavit crimen, quod reverà commiserat, & fuit perjurus, non tenetur se retractare, nec ad id eum Confessarius potest cogere, quia factum, infectũ fieri nequit: sed debet eum monere, ut si iterũ interrogetur, non mentiatur aut pejeret. Ita Sanchez *in summ. tom.* 1. *libr.* 3. *cap.* 7. *num.* 9. Diana *part.* 2. *tract.* 15. *res.* 16. Coronius *in summ. verb. reus. num.* 12. & alii, quorum prudentem & doctam responsionem habere in eo locum, qui cruciatuum horrore sibi crimen imposuit, clarè ostendo. Quoniam, si ad retractationem teneretur; maximè, vel quia perjurus fuerat, vel quia ex non retractatione eum esse morte damnandum sequeretur. At neutrum urget: ergo, qui ob horrorem torturæ sibi crimen affinxit, ad restractationem non tenetur. Quoad priorem partem probatur antecedens. Quia mendacium & perjurium jam perpetratum est, & non fit per retractationem ne sit commissum, quia, ut dicebamus, factum, infectum fieri nequit. Ergo in hoc ille, qui negavit crimen commissum, & ille qui fassus fuit non commissum, conveniunt. Trãseamus ad posteriorem ejusdem antecedentis partem; & eam probemus. Sic arguo. Hæc non-retractatio duos effectus habet, nam Petrum à torturæ cruciatibus liberat, & subjicit mortis sententiæ. Petrum non velle mori, certum est; nam, si posset torturam & mortem evadere, se censeret felicem. Quid ergo vult? Non pati dolores horribiles; & ad hunc effectum (ut illos non patiatur) adsumit illam non-retractationem ut medium, hũc effectum intendit & à mortis damnatione præscindit: quæ si accidat, Patro contra intentionem est.

In paragrapho, *Portellius*. Conclusio vera ponitur, sed ex falsis fundamentis infertur. Qui homicidium ob defensionem vitæ cum moderamine inculpatæ tutelæ patravit, non commisit crimen. Interrogat Iudex, *An homicidium commiseris?* & hæc verba tametsi videantur generalia, & æquè de homicidio licito & illicito (honesto & criminoso) posse intelligi, à loci consignificante circumstantia restringuntur, ita ut hæc Iudicis verba, *Commisistine hoc homicidium?* per consignificantes circumstantias restricta æquivaleant his,

An fœmina partibus verendis laborans, teneatur permittere, ut à Chirurgo curetur?

An possit, qui crimen capitale commisit se tribunali prodere, ut ultima sententia condemnetur?

De damnato ut moriatur inedia.

An aliquis innocens ubi possit falsum crimen imponere, ne patiatur torturæ cruciatus?

An qui mentitus sit, se retractare teneatur?

De Confessario. Quomodo se gerere debeat erga reum, qui verum crimen negavit, vel sibi falsum imposuit?

Factum infectum fieri tum nequit.

Huc pertinet doctrina, quã in nostra Theologia Prætet-intentionali explicatius & uberius dilucido.

Iudex quando interrogat de homicidio, nonnisi de criminoso interrogat.

Commisisti-ne homicidium criminosè? & tu respondes *Non*. Et unde, quæso, vel ad quid, ad mentales Restrictiones recurreres.

Illud quod dicitur de furto materialiter commisso ob justam compensationem, verum est & eidem fundamento insistit: at ego tametsi justam compensationem in insula nulli subjecta Principi, & nullis legibus gubernata posse admitti concedam: posse sibi aliquem administrare privatim justitiã in provincia, in quã omnes in leges publicas compromiserunt, & jure naturali cesserunt, crediturus non sum: nam aliàs testem falsum & subornatum reum, reus injustè damnandus, justè occideret. Ergo occulta compensatio esse justa non potest. Hanc doctrinam, quæ semper mihi certa visa est nuper (quam Innocentius XI. 2. Martii 1679. *num.* 37. Apostolica authoritate firmat, & oppositam asserentes condemnat. Et hic obiter nota contrariæ opinionis authores tot suam doctrinam limitationibus restringere, ut fere impossibile sit, ut casus accidat, in quo illi occultam compensationem esse tutam in conscientia concedant: & tamen frequentissim èvideo fraudes & extorsiones compensationis titulo colorari: unde, etsi esset probabilis, quia illa abutuntur plurimi, & nomen occultæ compensationis recipiunt, & de limitationibus non sunt soliciti, ad obviandum huic malo, deberet à suis Authoribus omitti.

An occulta cõpensatio sit licita?

Etiam si probabilis esset, propter eos, qui illa abutuntur, deberet necessariò interdici.

PRo hujus Sectionis coronide inquiris, *An reus, qui postquam fuit plenè convictus* (quo in casu secundum omnes veritatem fateri tenetur. Diana *part.* 2. *tract.* 15. *resol.* 27. *in fin.*) *veritatem negaverit, teneatur se retractare, ne Iudex, Accusator testesque infamiam apud vulgus incurrant?*

De reo convicto, An negativus possit mori? an necessariò debeat veritatem fateri?

Negat Cotonius *in summa verb. Reus num.* 12. & ut suam roboret sententiam ait. [Neque enim timendum est, ne aliqua inde Iudici, testibus, vel accusatori sequatur infamia, quasi injustè damnatus sit: nam notum est apud omnes reos in constantiæ specimen negare solitos delicta etiam in tormentis, neque hoc taciturnitas evacuat præsumptionem Iuris, quæ stat pro Iudice & testibus. Reginaldus *tom.* 2. *libr.* 4. *cap.* 7. *sect.* 7. *nu.* 145. Sanchez *in summ. tom.* 1. *libr.* 3. *cap.* 7. *num.* 9. Diana *part.* 2. *tract.* 15. *resol.* 26. & *part.* 3. *tract.* 5. *resol.* 103. contra Bañez *in* 2. 2. *quæst.* 69. *art.* 2.]

Sed opposita sententia, quam tenet Bañez, vera est: nam duo contradictoria Cotonius evidenter involvit: quoniam aut dicendum reum post informationem plenam non teneri veritatem fateri, quod doctrina communis & passim recepta non admittit: aut eum, qui post informationem plenam (immò post semiplenam) falsum responderit, debere se retractare & veritatem fateri. Quod sic persuadeo. Eadem ratio, quæ probat debere reum post informationem plenam veritatem fateri, etiam persuadet, debere, si falsum responderit, se retractare. Ergo fortis, aut debilis. Si est fortis, utrumque persuadet, & si est debilis, neutrum. Ratio erat. Quia reus crimen commissum post semiplenam informationem negando, quidquid sit de Iudice, tacitè asserit accusatorem esse improbum & testes falsos (quod etiam interdum reus expressè dicit) Innocentibus igitur in re gravissima texit calumniam, & ad restitutionem tenetur. Cum autem restitutio consistat in retractatione, mendacem suam responsionem retractare tenetur. Dicit Cotonius omnes scire, quod rei in fortitudinis specimen negant in judicio veritatem, & ideò nec accusatorem, nec testes &c. honorem perdere. Id autem non est verum, nec ad rem. Multi enim torturæ timore, quæ nunquam fecerunt, fatentur: rari aut nulli ita sunt pertinaces, ut suum crimen occultent: unde si id omnes sciunt, Bañez solus est peregrinus in Hierusalem, quia hæc ignorat. Sed demus id universos scire. Quid ex hypothesi sequetur? Sequetur reum post informationem semiplenam veritatem negando non detrahere accusatori, & testibus, quia eum veritatem negare omnes sciunt & ideò illis nullum dedecus aut infamiam inurere. Ergo, si hoc revera sit falsum (prout falsum est) dici debebit reum post informationem semiplenam debere veritatem fateri, & si hanc neget, gravem injuriam inferre accusatori & testibus: ad restitutionem teneri: nec aliter restituere posse, quàm suam falsam responsionem retractando & veritatem dicendo.

An omnes rei etiam convicti ob fortitudinis gloriam crimen negent?

An Cotonius oppositas doctrinas involvat?

SECTIO IX.

Expenduntur ea, quæ Sectione III. ponebantur.

SIngula recognoscamus, & primò legamus paragraphum, *Nam Sanchez*, qui bonam doctrinam, si bene intelligatur, edificerit. Attende.

Petrus vir fide dignus, quem esse veracem pluries expertus sum, & non scio fuisse interdum mentitum [Quoniam, si semel malus, semper præsumitur malus: semel mendax, præsumi debebit semper mendax]

An quæ aliquis à viro probo & veridico audit, possit non solum asserere ut vera sed etiam juramento firmare?

dax] narravit mihi rem in qua non potuit decipi [nam ubi falli aliquis potuit, assensum non extorquet culta ab illo veracitas & sinceritas: interdum enim decipiuntur veracissimi homines, & falsum enarrant decepti:] credo illi: & prudenter facio. Narro amicis, & non mentior: & si non mentior, possum juramento firmare. Sed, quia propositiones, quæ sacramento firmantur, modales sunt, oportet considerare modum, quo afficitur illa, quam juro: possem enim dicere

Iuro me hoc audivisse.
Iuro me hoc verum esse putare.
Iuro me hoc esse verum scire.
Iuro me hoc vidisse.

Et in duobus prioribus juramentis nihil falsi reperio, & ideò nulla est in ipsis sacrilegii suspicio. Cæterùm, in posterioribus apparet manifestè falsitas: & quæ non video, quando agitur de criminibus perpetratis ab aliquo, ego non scio. In tribunalibus si docti præsideant aut adsistant, semper jubetur testis præbere rationem sui dicti: at sæpe ignorantes aut incauti adlucinantur, & non coguntur testes à viris audita distinguere.

De doctrina Cajetani. An possit vel debeat admitti?

In Paragrapho *Quando*; traditur bona doctrina. Cajetani opinatio est singularis & fulciri gravi aliquo ratiocinio non video: & ideò quomodò procedere debeat, qui illam sequatur, non inquiro, sed assero neminem illi posse adhærere tuta conscientia. Interim hac clarissima doctrina rem expedio & demonstro mentales Restrictiones etsi essent licitæ nec esse impræsentiarum necessarias, nec habere locũ in casu, quo Iudex excedit limites suæ potestatis & examinat aliquem de re, de qua nondum potest inquirere. Pono exemplum. Hac Petrus nocte fuit occisus Campaniæ: homicida nescitur. Potest Gubernator quemcumq; interrogare, an viderit, audiverit, vel suspicetur aliquid de authore homicidii? At non potest inquirere, an Carolus, vir probus & bonus, nulla infamia laborans, illud commiserit? unde nec potest ipsum Petrum citare ad informandum, nec ab ipso petere, an tale delictum commiserit? Sed quid, si faciat? Potest Iudicem obludere & uti æquivocatione, aut Restrictione mentali, inquiunt nostri adversarii: & ego sine talibus Restrictionibus ad eumdem terminum & metã pervenio. Attende. Si citatus dicat, *Ego respondere non volo, quoniam illegitimè & injustè interrogor*; cessat quæstio: & Iudicis erit ostendere, se interrogare & examinare legitimè. Et, si Gubernator, seu Iudex addat minas, aut temerè ad incarcerationem procedat, sunt Superiores, qui non tolerabant eum impunè insanire. Sed quia, qui capitur, patitur, multi sunt, qui hoc modo respondere non audent & debent juberi ut directè & quin Iudicem exacerbent, respondeant. Magnam lucem tribunalia forensia à Sacramentali recipiunt, ergo casum ad Pœnitentiæ Sacramentum transferamus, & inde doctiores redibimus ad forense tribunal. Fridemundus commisit adulterium & fuit ritè confessus & absolutus: furatus est materiam levem, & hoc non fuit confessus. Nunc iterum ad pedes ejusdem aut alius Confessarii provolutus, *An adulteraverit? & An furatus fuerit?* interrogatur; & respondet *Non*: & respondet legitimè, nec mentali aliqua restrictione indiget ne mentiri dicatur. Et cur? Quia circumstantiæ loci & personæ consignificant eum de peccatis mortalibus & nondum confessis rogari. Ergo cum dicit, *Non commisi adulterium*, verum dicit: non enim commisit adulterium, quod Sacramentaliter nondum confessus sit. Et quando addit, *Non commisi furtum*, verum dicit, nullum enim commisit, quod mortale peccatum sit: quia sicut ipse non tenetur confiteri venialia, sic nec suis interrogationibus potest eum cogere Confessarius, ut illa exponat. Ergo sic similiter de confessione quæ fit in Forensi tribunali philosophandum est. Pone Carolum occidisse Petrum: nempe Carolum, qui nulla laborat infamia & à nullo fuit accusatus, & nullius testimonio semiplenè convictus. Citatur, vocatur, interrogatur. Non vult disputare cum Iudice, an justè, vel injustè citetur, sed vult ita respondere, ut suæ famæ, & vitæ non præjudicet. Dicit Iudex. *Carole, occidisti-ne Petrum?* Viderentur hæc verba habere latissimam significationem, sed contrahuntur & determinantur à circumstantiis loci, in quo fit examen: & personæ, quæ examinat. Hæ circumstantiæ etiam loquuntur, & debent necessariò audiri, dicunt enim. *Attende Carole: debes verum fateri, etiam cum tua famæ dispendio, cum tuæ vitæ periculo. Intellige bene verba Iudicis; nam interrogat de crimine semiplenè probato.* Ergo illa verba Iudicis, *Carole, occidisti-ne Petrum?* per circumstantias consignificantes restricta, æquipollent his, *Carole occidisti-ne ita Petrum, ut hoc homicidium semiplenè probatum sit?* Et respondet directè Carolus, *Non occidi Petrum.* Et quia eodem sensu, quo interrogatur, respondet, bene respondet, & tamen nullis mentalibus Restrictionibus indiget: nam verba, tam Iudicis, quàm rei, per adjacentes, & consignificantes circumstan-

Restrictiones mentales impossibiles & inutiles sunt.

De inquisitione generali, quando constat de corpore delicti.

Quomodò injustè interrogati respondere possint quin Iudicem iniquum exasperent?

De Sacramento Pœnitentiæ.

De Tribunali Politico analogicè philosophandum est.

Interrogatio Iudicis per ipsũ Tribunal restringitur: & reus interrogationi restrictæ non autem simplici respondere tenetur.

In similibus materiis inutiles sunt Restrictiones mentales.

stantias, quæ sunt externæ, restringuntur.

SECTIO X.

Duodecim illi Casus, qui Sectione IV. proponebantur, & ab Adversariis decidebantur, recognoscuntur.

LApis fundamentalis totius Sectionis IV. à Cotonio, Viro aliàs valdè docto, delineatur his verbis. *Licitum est, ex justa causa* (nunquam datur mentiendi justa causa) *uti amphibologia; proferendo scilicet juramentum, quod à circunstantibus accipitur in sensu communi, ipse verò proferens aliud subintelligit.*

De Amphibologia. Quid illa sit?

Ἀμφίβολον, *ambiguum* dicitur, quasi utrimque percutiens, Scapula vocem passivè interpretatur, *quod utrimque feritur.* ἀπὸ τοῦ ἀμφί, καὶ βάλλεσθαι. Hinc Ἀμφιβολολογία, *dubium verbum, sermo dubiam sententiam continens*. Sed pro hac voce, quæ non fuit Græcis antiquis cognita, Scapula in eodem sensu ex Athen. ponit ἀμφιβολία: qua voce utitur Ioannes Henricus Alstedius *in Encyclopadia tom.1.pag.*408 *&* 441. In Passeratii Calepino, quo utor, legitur ἀμφιβολογία: sed cur λολο in λο transierit, non percipio: nã apud ipsum ex voce εἴδωλον, *statua, imago, simulacbrum*, deducuntur εἰδωλολάτρης, *idololatra*, & εἰδωλολατρία, *Idololatria*. Scio tamen has apud Hispanos voces in has, *Amphibologia, idolo, idolatra, idolatria* & *idolatrar*: & apud Italos in has *amphibologia, idolo, idolatra, idolatrare* transivisse: unde auderem dicere *Amphibologia*, nec Latinum, nec Græcum nomen esse, sed corruptelam vocis è dialectis vulgaris in Idioma Latinum derivatam. Et hæc de voce.

Sicut ab Idolo Idololatria dicitur, sic ab Amphibolo Amphibologia, debet dici.

Idiomata vulgata voces has & similes ob pronũciationis festi nationem corrumpunt.

Venio ad rem. *Possibile est, ut qui seorsim loquitur, voces proferat amphibolas, & sensuum diversorum capaces. Rarò id poterit facere, qui respondet. Rarò qui interrogat, aut pollicetur.* Prima pars demonstratur. Quia sunt multæ voces æquivocæ, quæ debent ab extrinseco contrahi: nam si dicas, *Ego habeo Arietem*: an animantem, an verò machinam militarem, sic vocatam, te habere dicas: ergo ex adjacentibus circumstantiis debebo sensum, quo loqueris, prudenter colligere. Si Petrus, *an pro convivio aliquos emere arietes velis?* postulet & tu respondeas, *Habeo satis multos arietes*, vocem *arietes*, quæ est in interrogatione, ad animantes conviviũ contrahit & ibi non est æquivoca: & in responsione eadem vox ab interrogatione contrahitur, & ideò ibi non est dubia aut ambigua. Si per Ioannem tibi arietem promittat, vocem contrahet causa, nam, si promittat, ut comedatur, cessat amphibolia, quia militaris machina non potest comedi. Si nesciam, cur tibi sit aries promissus, & tamen tu respondeas, te illum fore in macelo vendíturum, etiam tollitur æquivocatio, nam ibi solæ carnes venduntur. Ergo in his, & similibus casibus mentales Restrictiones necessariæ non sunt.

Verba, quæ seorsim posita subjacent æquivocationi, ex consignificantibus circumstantiis restringuntur.

Illud Cotonii Monitum; videlicet, *In his casibus animus jurantis non debet esse fallere proximum, sed occultare veritatem, quam manifestare non expedit*, Contradictoria involvit. [Fatebor autem posse interdum hominem sine mendacio non manifestare veritatem; puta, quando realiter & moraliter tacet & quando respondet, ut dici solet, ad Ephesios. Respondet ad Ephesios, quando rogatus de una re, narrat aliam, quæ causæ non interest; & moraliter tacet, qui respondere non tenetur: qui enim tenetur loqui, & tamen tacet, habetur pro confesso, quia, qui tacet, consentire videtur: videmus enim frequentissimè contumaces non solum contumaciæ, sed criminis principalis damnari, quia tacere realiter, quando debet quis loqui, est virtualiter & civiliter crimen fateri.] Probo itaque hoc Cotonii Monitum involvere contradictionem. Quia fallere est ita loqui, ut proximus rem intelligat, aliter quàm est in se. Ergo qui intendit ita loqui; ut proximus intelligat aliter, quàm est in se, intendit illum fallere. At qui mentalibus Restrictionibus utuntur, intendunt ita loqui ut proximus rem intelligat aliter, quàm est in se. Intendunt igitur proximum fallere.

De Cotonii verbis. An repugnantes assertiones includant?

Quid sit respondere ad Ephesios?

An qui utitur Restrictione mẽtali, intendat decipere proximum?

Modò percurramus illos duodecim casus: ut videamus, an in ipsis aliquid operentur intellectuales Restrictiones? Sed non festinemus omninò: monendus est enim Lector hoc verbum *Non volo* inurbanum esse, à viro honesto indicibile, & expunctum ex Lexico & Thesauro Politico. Id copiosè edisserit & dilucidat noster Σιγαλίον *Art.8.sect.4. De vocibus Latinis* Volo *&* Nolo. Ergo si expunctis istis vocibus loco illarum has videlicet *Possum*, *Non possum* Dialectus subministret Politica, omnis cessabit quæstio; nam qui dicit *Non possum*, quidquid de sensu Grammatico sit, se nolle in politico sensu significat. Ergo hoc lucis radio præmisso, qui videretur solus pro resolutione sufficere, casus singulos recognoscamus.

De vocibus Volo *&* Nolo. *An deleta sint in vocabulario Civili?*
An Possum *&* Non possum *loco illarum ponantur?*

De casu primo.

De Clerico, qui non vult gabellas solvere. Ejus verba non per restrictionẽ mentalem, sed per Exactoris interrogationẽ restringuntur.

FOrtè hodie iterũ sumus in avaro illo sæculo, de quo *lib. 12. c. 1.* Plinius ait: & jam *ad Morinos usq; pervecta, ad tributarium etiam pertinent solum, ut gentes vectigal & pro umbra pendant*, nam nunc in multis locis numerantur & fenestræ & camini ut pro luce & fumo subditi solvere tributa cogantur. Emungamus lachrymas & ab injustis & intolerabilibus tributis præscindentes, de legitimis, moderatis, & obligatoriis disseramus. Potest Clericus portare merces, quæ sint gabellæ obnoxiæ: puta, si ferat alienas, tanquam proprias, & tunc, si neget se aliquid portare, mentietur, & tenebitur ad restitutionem eo casu, quo mercium dominus teneretur. Cæterùm, si merces sint tales, ut de illis non debeat solvere gabellam, non indiget restrictione mentali, ut neget. Et id persuadeo. Petit vectigalium [aut vectigaliorum, si cum Suetonio *in augusto cap. ult.* & *in Caligul. cap. 16.* loqui placeat] exactor, *An feras aliquid?* quæ verba à loco, & ab officio determinata & restricta, agunt de rebus gabellæ obnoxiis. Tu es Clericus; & nihil omninò fers legibus gabellæ contentum; tametsi multa feras, respondes *Nihil fero*, videlicet, *gabellæ obstrictum*. Ergo, cur ad intellectualem Restrictionem, sine fructu propelleris, quãdo vides tua verba ab ipsamet interrogatione esse restricta.

De casu secundo.

Casus, qui malè proponebatur reponitur.

CAsus non bene proponitur: quia si non debet & se non debere respondet, nec externa (quæ à circumstantiis sumitur) nec interna (quæ à mente sumeretur) indiget Restrictione, Ergo casum prout debet, proponamus.

Interrogatus in judicio Isidorus, an receperit mutuò centum, si illa secretò bona fide restituit, & tamen iterum repetantur, poterit respondere, se illa non recepisse. *Vel* in simili casu, si Petrellus centum receperit, & tamen sexaginta secretò restituerit, poterit dicere, se non centum, sed tantùm quadraginta recepisse.

Qui cum testibus aut Scriptura pecunias recepit, non debet solvere sine scriptura & sine testibus.

Casu hoc modo proposito, supponimus eum, qui pecunias mutuavit, nec chirographum, nec testes habere, quibus debitum probet. Si enim, qui recepit pecunias, cautionem externam scripturæ vel testium danti exhibuit, imprudenter egit, si solvit secretò & sine testibus, quin suum chirographum recuperaret. Et imprudentiùs aget, si se recepisse neget, quæ per testes & scripturam probari poterunt. Ergo, ut casus subsistat, pecuniarum receptio, æquè ac solutio debet esse secreta.

Quomodo verba Actoris & Iudicis in Civili Tribunali restringantur?

Et resolvimus Isidorum posse dicere, *Nihil recepi*, & Petrellum, *Non centum, sed quadraginta tantùm recepi*, & utrumque sine ulla restrictione mentali: & ostendo clarissimè. Centum enim aureos, qui sibi debentur, & sunt sibi ex justitia solvendi, petit in tribunali creditor. Et interrogat Isidorum Iudex, *Recepisti hos centum aureos?* Hæc interrogatio per petitionem Creditoris contrahitur, ut sit, *Recepisti centum aureos, quos nunc debes Titio, & solvere ex justitia teneris?* Respondet Isidorus, *Non recepi*, hoc est, *Non recepi centum tales aureos*; *videlicet*, *quos nunc solvere debeam*. Si libellus supplex à Titio porrectus & ratio Officii Tribunalis, & aliæ cõsignificantes circumstantiæ verba Iudicis contrahunt & Isidorus Iudici directè respondet, quo fructu mentales Restrictiones fingemus. Pari modo Petrelli verba esse vera suadebimus. Centum receperat; solvit secretò sexaginta; & quadraginta tantùm debet, Creditor petit totam summam; nempe, aureos centum: sed quales sibi debitos, Ergo ista circumstantia etsi non exprimatur, aureos illos afficiet, de quibus agitur in tribunali. Vocat Petrellum Iudex, aitque; *Recepisti centum aureos à Titio*, subintellige, *quos nondum solvisti*; *quos nunc ipse debes*; hæc enim restrictio à consignificantibus circũstantiis provenit. Et Petrellus respondet *Non centum mutuos, sed tantùm quadraginta recepit*. Et quidem directè & veraciter: nam hi soli sunt aurei recepti, quos nondum solvit & restituere debet; nam de aliis sexaginta non agit interrogatio Iudicis per consignificantes circumstantias restricta. Ergo etsi essent possibiles, quod nego: ergo etsi essent licitæ, quod etiam nego: hic non habent locum Restrictiones mentales,

An sint possibiles, licitæ, & utiles Restrictiones Mentales?

De casu tertio.

Quinque casus similes proponuntur.

TAmetsi unicum exemplum ponatur, nos doctrinæ uberioris gratia aliqua addamus. (1) Petit Claudius librum, quo vel maximè indiges, vel quem non vis amittere, & tu respondes, *Non habeo*. (2) Postulat Pliccus eleemosinam, & licèt nummis tua gravetur crumena, audes dicere, *Non habeo*. (3) Rogat Colnæus, ut falsum testimonium feras & ais, *Non possum*. (4) Desiderat Fanius, ut causam Proregi commendes & respondes, *Non possum*. (5) Obsecrat Theodomirus, ut rem facias, quam sine detrimento potes,

&

& tamen non vis facere, eumque dimittis dicendo, *Non possum*. Videamus, an quinque hæ responsiones stare possint sine Restrictione mentali?

Ante resolutionem dico, ex his duobus syllogismis; quorum prior est,

Hæ quinque Responsiones stare non possunt sine Restrictionibus intellectualibus.

At ipsæ stant.

Ergo Restrictiones intellectuales veniunt necessariò admittendæ.

posterior verò,

Hæ quinque Responsiones stare nequeunt sine Restrictionibus intellectualibus.

At hujusmodi Restrictiones, sunt pura mẽdacia & admitti non possunt.

Ergo hæ responsiones non stant.

me non tueri primum. Quam ob rem, si sit aliqua Responsio, quam circumstantiæ consignificantes non excusent, potiùs dicenda est esse ipsa mendax, quàm à mentali aliqua Restrictione veracitatem indipisci. Hoc monito præmisso Responsiones præmissas perpendamus.

An, qui rem mutuam dat, illam perdidisse censendus sit: & inimicũ lucrari, si illam repetat?

PEtit à me Claudius ut sibi Clarissimi D. Dominici de Rubeis Forensia Certamina mutuem. Et timeo, si adnuam inter nos certamina collatum iri. Plautus *in Trin.* me monet, *Siquis quid mutuaverit, sit pro proprio perditum. Nam ego talentum, mutuo quod dederam talento. Hoc inimicum mihi emi, amicum vendidi*; hoc est, *pretio perdidi*. Liber est elegans, eruditionis plenus & mihi necessarius, ut sententiis, quibus ipse exuberat, meos exornem. Si semel dedero, nunquam recuperabo: si repetiero, illico Claudius offendetur. Quid ergo respondebo, *Non habeo*? At illum habeo: non ergo respondebo verum. Sed video lucem, & veritatem in illo responso reperio. Liber petitur mutuus, ut non restituatur. Ergo petitur mutuus & donatus. Ergo mutuus simul & non mutuus: & ego librum, quem dem mutuum & non mutuum, non habeo. Prætereà, petitur ab amico, qui non vult meũ damnum, immò neq; meam incommoditatem. Illo ego libro summè indigeo. Ergo D. de Rubeis certamina, quæ dem sine damno & incommoditate non habeo. Ergo si responsum ita consignificantes circumstantiæ restringunt, non absum à veritate, quando dico, *Non habeo*.

An qui eleemosynam petenti respondet, Non habeo, aut mentiatur, aut utatur restrictione mentali?

PSiccus petebat eleemosynam: habebas marsupium nummis plenum, & tamen eum dimittis dicendo, *Non habeo*. Si esse hæc verba expertia veritatis dicamus, cessat Quæstio: illam enim videtur tollere S. Augustinus, cùm in psalm. 103. sic inquit. *Nemo dicat*, Non habeo. *Charitas de sacculo non erogatur.* Interim hoc exemplo utuntur Adversarii, ut suas mentales Restrictiones tueantur; & arguunt sic.

Omnes respondent hoc modo, ne durioribus verbis petentem stipem, affligant.

Nullus in hoc modo respondendi format scrupulum; aut putat se proferre mendacium.

Ergo hic respondendi modus verax est; sincerus est; remotusque ab omni suspicione mendacii.

Sed, si verba materialiter considerentur, falsitatem important.

Ergo adsignanda est aliqua forma extrinseca, per quam restringantur.

At nulla adsignari potest præter intellectus actum dicentem mentaliter, ut tibi dem.

Ergo illa verba vocalia, Non habeo, *per hunc intellectualem actum*, ut tibi dem, *restringuntur, ut tota responsio sit*, Non habeo, ut tibi dem.

Restrictiones igitur mentales veniunt necessariò admittendæ.

Permitto totum primum syllogismum transire; quoniam Conclusio est vera, licèt probatio claudicet. Sanè Major illa, *Omnes respondent*, &c. est vera, & à S. Augustino *in psalm.* 103. consulta. *Si potes dare*, ait S. Pater, *da; si non potes, affabilem te fac; coronat Deus intus bonitatem, ubi non invenit facultatem.* Minorem illam, *Nullus in hoc.* &c. esse similiter veram existimo: & tamen inferri Conclusionem non video; non enim opiniones omnes communes veræ sunt. Quoniam ante Columbum sententia erat communis, quæ negabat Antipodas (& tam communis, ut cùm ipse in Castella, Lusitania, Gallia, Anglia, &c. de ultramarino mundo dissereret, visus sit delirare) & tamen erant, & sunt; & ad eos diriguntur classes Hispanicæ, Batavicæ, &c.

De Antipodis An illorum assertio ante Christophorum Columbum habita fuerit tanquam fabula?

Admisso igitur priori Syllogismo, nego illam Minorem; *sed, si verba materialiter considerentur*, &c. est enim falsa. Et, ut id evidenter ostendam, quid eleemosynæ nomine importetur, expono.

Idem nummus pro diversis usibus destinatus diversa sortitur vocabula.

Idem profectò nummus, à variis & diversis usibus diversa sortitur vocabula. Si detur Magistro, vocatur *Minerval*: si Nautæ, *Naulus*; si Militi *Stipendium*: si Famulo *Salarium*; si Amico *Donarium* (Hisp. *un par de guantes*: & Belg. Drinck geldt) & tandem si pauperi & egeno *Eleemosyna*, ab ἔλεος, ἐλεός τό. quod est *misericordia*. Vide S. Thomam *in* 2.2. *quæst.* 32. *art.* 1. & Magistrum *in* 4. *Sentent. dist.* 15. Non ergo quæcumque pecunia est Minerval, sed

quæ Magistro est destinata. &c. Ergo, ut nummi, quos in sacculo habes, sint eleemosyna, requiritur, ut illos priùs Misericordia indigis destinaverit. At illa tua pecunia, quam habes, est tibi ad alios usus. Ergo non habes tunc pecuniam, quæ sit eleemosyna. Pauper, non Minerval, non Naulum, &c. sed Eleemosynam postulat. Ergo verè respondes, quando dicis, *Non habeo*. Frustra ergo Adversarii ad mentalem Restrictionem recurrunt. Sed de hoc uberiùs in nostri Scholastici Phosphori Tract. IV. Procemiali de Nominalium Schola Artic. III. Critico disputatur.

Illa, quæ sunt illicita, sunt impossibilia moraliter.

TE rogabat Colnæus, ut falsum testimonium præberes. Respondisti, *Non possum*. Et respondisti bene, non enim potest homo testimonium perhibere de falso. Ab antiquis Philosophis hoc accepimus Morale Monitum, Μέχρι τοῦ βωμοῦ φίλος εἰμί, *Usque ad aras amicus*. A-Gellius. Consonat Licurgus, dicens, *Eatenus amicis & familiaribus auxilium ferendum est, quatenus perjurium non admittitur*. Non enim sunt veri amici, nisi quos Charitas Divina conglutinat; unde aliud Proverbium prodiit, Εἷς Θεὸς καὶ πολλοὶ φίλοι, *Unus Deus, & plures amici*, & insinuat plures parandos esse amicos, quorum tamen pluralitatem componat, & ad unitatem reducat εἷς Θεὸς *unus Deus*. Nec Colnæus primus, qui ausus rem injustam rogare: nam apud Plutarchum *in Apophth.* Pericles amico roganti, ut pro se falsum diceret testimonium, dictumque jurisjurandi religione firmaret, respondit, *Se quidem ejus amicum esse, sed usque ad aram*. Sentiens gratificandum esse amicis, sed citra juramenti violationem. Scio esse aliquos, qui se profitentur amicos, etiam ultra aras; at ipsi ex illo sanctissimo Proverbio, εἷς Θεὸς, καὶ πολλοὶ φίλοι, priorem partem obliterant, ut Deum ignorent, & posteà ararum pietatem non morantur, & hi vocari debent ψευδόφιλοι. Ex eorum grege erant plurimi Romæ, in quos Iuvenalis Satyr. 13. numeros sequentes præstringit.

Amicis favendum est usque ad aras, hoc est, quantum honestas & lex divina permiserit.

ψευδόφιλοι, qui sint?

Sunt, qui in Fortunæ jam casibus omnia ponant,
Et nullo credunt Mundum Rectore moveri,
Natura volvente vices & lucis, & anni.
Atque isti intrepidi quæcumque altaria tangunt.

Athei audacter & temerè jusjurandum effutiunt.

At tu, quia scis Deum esse, qui & sit Mundi rector, & hominum Iudex, putas tibi Menandrum loqui, cùm ait:

Altaria tangere est jurare.

Θεὸν ἐπιορκῶν μὴ δόκει λαθεῖν ποτε·
Deum pejerans, ne putes latere.

Et ideò Colnæo respondes, *Te non posse*.

Si fortè Colnæus instet, non esse perjurium impossibile, cùm multos pejerare viderimus; quis enim nesciat, ab actu ad potentiam optimè argumentum procedere: Ergo, si alii pejerare potuerunt, aut etiam pejerarunt de facto, & tu poteris. Mentiris igitur, quando dicis, *Non possum*.

Si hoc modo instet Colnæus, adhuc te tuebor, & verum te dixisse suadebo. Caremus frequentissimè vocibus, & ideò quæstiones quæ videntur Theologicæ, aut Iuridicæ, in Grammatica naufragium subeunt. Sanè *Potentia* differt à *Potestate*: illa enim concernit vires physicas, hæc autem ethicam authoritatem. Infantem hunc quem respicis, occidere potes, & non potes. Potes quidem physicè, nam habes sufficienter vires ut eum strangules. Ergo habes illum occidendi potentiam: at quia authoritatem illum occidendi non habes, cares potestate, & hoc sensu non potes. Ergo debuisset Latinus Nomenclator invenisse duo verba, quorum alterum à potentia & alterum à potestate deduceretur: at brevitatis gratia unico fuit contentus, quod serviret utrique: (nimirùm, *possum, potui*.) quod licèt seorsim ambiguum, à circumstantiis adjacentibus restringitur & determinatur, nam quando tu dicis *Pejerare non possum*, non dicis te non habere linguam, adeoque nec potentiam, ut falsum testimonium perhibeas; sed te non habere potestatem ut sacrilegum mendacium proferas.

Potentia est duplex: alia physica & realis, alia moralis & Theologica.

Verbum Possum æquivocum est. Potestque tàm physicè, quàm moraliter considerari.

SEd neque Theodomiro mentiris, quãdo ipse postulanti ea, ad quæ faciendã potentiam & potestatem habes, & quia illa nihilominùs facere non vis, *te non posse*, respondes. Quoniam, ut *disp. 9. de Terminorum proprietatibus, art. 5. de Restrict. mentalib. sect. 2. concl.* 10. resolvi, est in qualiber lingua duplex Lexicon; alterum, ut intelligamus, quæ dicuntur; alterum, ut loquamur. Illud prius (quod, *el Vocabulario de Adan*, Hispanus nominat) etiam voces obscœnas, inurbanas (Hisp. *descortezes*) & antiquatas continet: illis caret posterius; & ratio postulat, ut eas, si fortè dicantur, intelligamus; non autem, ut illis linguas nostras inquinare audeamus. Modestia & Vrbanitas, quæ à posteriori Lexico obscœna verba execsse jussit, etiam, ut sub initium Sectionis monebamus, verbum *nolo* expunxit; nam in Hispania v. gr. cum lacte sugunt pueri, *que es gran descortezia, decir, No quiero*. Ergo, sicut

Verba obscœna, inurbana, qualia sunt volo & nolo modestia expunxit à vocabulario Civili.

ſicut poſterius Lexicon, ſuppeditat mihi voces modeſtas graveſque, quibus res obſcœnas ſignificem, debet mihi ſuppeditare aliquam, quam pro expuncto verbo *nolo* ſubſtituam, & jam conveniunt univerſi, ut ſubrogetur hæc, *non poſſum*.

Et hic obiter monendi ſunt modeſti Viri, ut ita voces obſcœnas fugiant, ut non percipiant Auditores, ſi fieri poſſit, eos idola obſcœna habere in mente. Reprehendi enim à Viris magnis audivi Angelum Manriquum, eloquentiſſimum Concionatorem, qui ut carnium eſum à Benedictina Regula interdictum incriminaretur, dixit, *Al deleyte, que les dan las carnes, ſe ſeguirà el dolor, de haverlas comido*. Ecce *carnes* dixit non *carne*; quonam *carne* in ſing. eſt æquivocum, & æquè gulam ac luxuriam ſignificat. Ergo dum præter dialecti noſtræ leges ad pluralem recurrit, admonet Auditores ſe habere luxuriam in mente; & velle, ut illam lingua fugeret. Dicebant noſtri avi, *El pulpito no tiene poſſe* hoc eſt *Speculationes, phraſeſque quas Eccleſiaſtes declamavit in templo, non jubetur differendo defendere*. At hodie tam ſunt delicatæ hominum aures, ut vir maximus reprehendi debeat, quod ita vocem caſtam eſſe voluerit, ut inſinuaret habere in mente ſpeciem rei non caſtæ.

Non ſolùm voces laſcivæ pronunciari non debent, ſed neque inſinuari eſſe in mente ejuſmodi cogitationes.

Caro in ſingulari eſt nomen æquivocum, in plur. æquivocatione emaculatur.

Etiam in hoc aliquæ perſonæ ſunt nimiæ, faciuntque ut ſua reflectio cogat ut etiam auditores reflectant. Βαφιλικόν eſt juglandis genus optimum, quod *Perſicum* dicitur: & eſt unguentum, quod à præſtantia *regium* dicitur; & nomen Græcum retinet in pharmacopœorum officinis. Vltima ſyllaba, exciſa à cæteris, apud Gallos eſt obſcœna & abſurda, & naturâ fœmineâ ſignificat, & ideo vocem *choſe*, ut illam modeſtè ſignificent, uſurpare conſueſcunt; quos etiam imitantur Hiſpani, cum eandem rem vocant *ſu coſa*. Et, quia aliquæ modeſtæ virgines, cùm hoc unguentum (quod valde commune eſt) nominare debent, ne voce obſcœna & turpi linguam maculent, *Baſilicoſe*, dicunt, oſtenduntque ſe cogitare ſordida, quæ nemo perciperet, ſi non ineptirent, ſed voce communi uterentur. Prudentia habet ſuos limites, jubetque ut modeſtæ perſonæ nunquam voces obſcœnas proferant, ſed tamen illarum loco alias ſubſtituant circumſpectè.

Βαφιλικόν, Quid ſit?

De Caſu quarto.

Compulſum à perſona privata precibus importunis te poſſe cum æquivocatione jurare aſſerebat Rodriguez: & Ego impoſſibilem eſſe æquivocationem aſſero, ubi eſt, qui de tali re determinata juramentum extorqueat; quia reſponſio, ſi latiùs materia liter pateat, per interrogationem contrahitur. Pono exemplum. *Non* eſt una ſyllaba, quæ ſi ſeorſim ſumatur, patet latiſſimè, & omni poteſt Enti adjungi: omni nomini, ut illud infinitum reddat: omni verbo, ut illud reddat negativum. Non ſolùm nomina & verba afficit, ſed & ſignis ſyncategorematicis, & adverbiis adhæret: nam qui ſolemus dicere, *Non homo, non equus, non animal*. &c, *Non currit, non ſedet, non loquitur*, &c. etiam poſſumus dicere, *Non omnis, nonnullus, non aliquis*, &c. nec non *Non bene, non malè, non tardè, non velociter*. &c. Verum enim verò tota hæc vocis *Non*, quaſi infinita latitudo ita in reſponſione reſtringitur, ut & vox *Non* ſit integra Propoſitio & ad unicum determinata. Pono exemplum. Legitur in Hiſt. Evang.. ὅτε ἀπέςειλα ὑμᾶς ἄτερ βαλαντίον καὶ πήρας καὶ ὑποδημάτων μήτινος ὑςερήσατε, οἱ δὲ εἶπον. ὐδενός. *Quando miſi vos ſine ſacculo & pera, & calceamentis; nunquid aliquid defuit vobis?* (nunquid aliquo defecti eſtis?) *Illi autem dixerunt, Nihil*. Vbi vocem ὐδενός, *Nihil*; quæ aliàs indefinitè pateret, quia ponitur in reſponſione, ab interrogatione contrahitur, ut tranſeat in integram propoſitionem; in hanc nimirùm & non in aliam. *Nihil defuit nobis*. Debebit ergo Rodriguez oſtendere poſſe eſſe reſponſionem amphibolam, nec à petitione, nec ab interrogatione reſtringi, & hanc ob rem quouſque exemplum opportunum producat, nos *Caſum hunc quartum impoſſibilem eſſe* dicamus.

De particula Non. quàm latè pateat, ſi ſeorſim accipiatur?

Lucæ. 22. 35.

Non aut Nihil in Reſponſione poſitum per Interrogationem reſtringitur.

De caſu quinto.

Magis diſplicent, quæ hic ex eodem Rodriguez ponuntur. Sunt moleſtiſſimi interrogatores, à quorum imprudentia ſic ſe aliqui prudenter expediunt. Si te interrogat Florius, *Quid comediſti?* ſic inſta, *Vt poſſim tibi reſpondere directè, dicas mihi, qua hora iviſti cubitum heri? quid ſomniaſti? qua hora fuiſti experrectus? qua ſurrexiſti* &c. dumque ille reſpondet; centenas alias interrogationes cogita, quibus illum obtundas. Petet tandem cur hæc ſe interroges? & repones, *Et cur tu illa me interrogabas?* Sic ſolent homines imprudentes interrogationes repellere: non autem mentiendo, aut pejerando. Licet non reſpondere at dicere falſum non licet.

Quomodo animi inepti Interrogatoris poſſis moleſta curioſitas retundi?

Si ille, qui interrogat, minas admiſceat; puta ſi dicat, *Occidam te, niſi mihi reveles, an heri fueris talem domum ingreſſus?*

mia

De minis. An qui minitando interrogat, se per injuriam superiorem constituat?

jam non rogat, sed jubet: jam se tibi superiorem constituit; & nisi obedias, pœnam statuit. Ergo ut respondere scias, recognosce, quæ de reo à Iudice illegitimè interrogato dicebamus. Tunc enim circumstantiæ adjacentes consignificant. Ille interrogat de ingressu, de quo tu habeas obligationem reddendi sibi rationem. Tu sanè ingressus fuisti illam domum, non autem cum hac obligatione. Ergo directè respondebis, si dicas, *Non fui ingressus* nec ad hoc mentalem aliquam Restrictionem requires. Sed in hoc casu aperire oculos debes, ne in circumstantia aliqua adlucinetis. Interim legere proderit nostrum Κριτὴν in cujus capite I. de Restrictionibus Transcendentalibus tam publicis, quàm privatis differitur.

De casu sexto.

De Confessario. Quomodo debeat respondere inquirenti de rebus in Confessione auditis?

ILlum non bene expedit Graffius, nam jubet ut te interroganti, an tale peccatum fuerit Petrus confessus, respondeas *Hoc nunquam fuit confessus mihi*, subintelligendo, *ut puro homini*. Et quid si adhuc sacrilegus Tyrtannus instet & interroget, *an illud audieris in confessione, ut Deus?* ut respondeas, *Nunquam illud audivi, ut Deus*, jubet, subintelligendo, *ut causa principalis*. Et hic sistit & quiescit; ac si non posset ille progredi & progredi, & ex restrictione novum motivum sumere, ut rem eò deducat, ut non sit locus restrictioni ulteriori. Quid enim tibi respondendum suggeret Graffius, si adhuc Tyrannus progrediatur & roget, *An saltem illud peccatum audieris in confessione ut Deus in genere causa instrumentalis?* Aut non poteris responsionem restringere, aut si restringas, ille iterum oppositum restrictionis adsumet & te iterum interrogabit. Sanè misera esset pœnitentium conditio, si ab intellectualibus, quę finguntur, restrictionibus Confessariorum dependeret veracitas. Te ego sine mentali aliqua restrictione ab omni mentiendi periculo eximo. Attende.

An indigeat aliqua Restrictione Mentali?

Quid sit Ens virtuale?

Ens virtuale (centies dixi, sed non debet oblivioni mandari) *est, quod revera non est quale dicitur* (non enim revera est ens) *prudentum tamen suppositione & judicio ita se habet, ac si quale dicitur esset* (ac si esset ens.)

Quid sit Existentia Moralis? Defunctus post realem mortem per annum integrum civiliter, & politicè vivit.

Existens moraliter, seu virtualiter est, quod revera non existit, prudentum nihilominus suppositione & judicio ita se habet, ac si revera existeret. Talis existentia in Testatore reperitur, qui non est in rerum natura, quando rerum dominium in hæredē transit, & tamen tunc vivit virtualiter & civiliter, quia à Republica habet ut ita se habeat, ac si revera viveret.

De Non-existentia virtuali

Non existens moraliter aut virtualiter illud est, quod revera existit, sed prudentum suppositione & judicio ita se habet ac si non existeret. Huc circumstantiæ pertinent, quæ testamenta non dirimunt, & tamen pro non adjectis reputantur. Sunt enim realiter in testamento, at ita se habent, ac si ibi non essent. Huc pertinet illud Sancti Bernardi, *Quod probari non potest, mihi infectum est*: omnia enim, quæ verè fuerunt facta, si in tribunali non probentur, ita influunt in sententiam Iudicis, ac si nō fuissent facta. Ergo tametsi realiter exstiterint, virtualiter & civiliter non exstiterunt.

Nonnulla in testamentis, quæ realiter scripta sunt, civiliter nō scripta censentur.

Quo sensu servus dicatur esse nullus?

Instituit Respublica, ut in ordine ad agendum & obeundas dignitates servus sit *nullus*. Non potest Respublica facere, ut ille sit nullus realiter: est enim homo individuus, ac ideò est aliquis homo. Servus ergo in judicio agere non potest, ad dignitates promoveri non potest. Vnde, sicut ille nullus est, eodem sensu actio, ab illo instituta erit nulla & etiam erit nulla, quæ de ipso facta fuerit promotio. Si vacat in Senatu aliquis locus & adspirat servus, verè dicemus nullum ad illum adspirare, quoniam servus est *nullus*, & ubi nullus adspirat, verum est non esse qui adspiret.

Peccata confessa moraliter loquendo sunt nulla.

Hinc ad Pœnitentiæ Sacramentum redeamus. Peccata in confessione dicta Christus supremus Legislator & Mysteriorum Sacramentalium Institutor, voluit esse nulla in ordine ad revelandum. Ergo quæ in confessione dicta ex Christi institutione in ordine ad revelandum sunt nulla, sunt non dicta, non facta. Hoc Christus decernere potuit: hoc de facto decrevit. Ergo illa quæ realiter in confessione audivi, post absolutionem sunt virtualiter inaudita & in ordine ad revelandum ita se habent, ac si nunquam audita fuissent. Ergo rogatus confessarius, an Petrus tale sibi fuerit crimen confessus, negativè respondet; quoniam peccata quæ realiter sibi sunt dicta, post confessionem sunt virtualiter non dicta, sic Domino Nostro Iesu Christo instituente: & quo sensu non fuerunt dicta, eodem non sunt audita. Ergo si illa non audivit virtualiter, veraciter & sine intellectuali Restrictione dicere poterit *Non audivi*; & se non audivisse, si opus fuerit, juramento firmare.

EX hac doctrina cognoscitur, in quo consistat sigillum secreti naturalis: non enim à mentali aliqua restrictione depen-

pen-

An Secretum naturale vel Sacramentale à mentali Reſtrictione dependeat?

pendet. Ad Ioannem acceſſit Antonius & petit ut ſub ſecreto naturali recipiat, quæ vult ipſi communicare; adnuit ille: & negotium enarrat Antonius;& Ioannes Iure naturæ ad ſecretum tenetur: & ſi revelet, peccabit mortaliter. Vt rem melius intelligas, pone Antonium dixiſſe Ioanni.

Secretum naturale obligat ſub peccato mortali.

Ego cognovi Liviam uxorem Caroli & ex illa habui filium, quem Carolus putat ſuum & erit bonorum heres. Angor ſcrupulis & quid facere debeam ignoro. Secretum eſt de re graviſſima: agitur enim in illo de vita fœminæ, de infamia utriuſque conjugis, de hæreditate filii &c. & ideò obligat ſub mortali.

An illa, quæ in ſecreto naturali ſciuntur, poſſint licitè ſub jurejurando negari?

Incipit aliquid ſuſpicari Carolus, & quia ſcit Ioannem eſſe amicum Antonii & inter amicos omnia ſecreta patent, Ioannem tandem convenit & interrogat, an ei faſſus fuerit Antonius ſe cognoviſſe Liviam. Negat Ioannes. Eum Carolus adjurat. Et Ioannes ſe nihil ſcire de hac re ſacramento confirmat. Reprehendit vanas ſuſpiciones in Carolo; monet, ne ſit ſuæ uxoris puritati injurius, quod agat gratias Deo, quod in uxorem fuerit exemplum pudicitiæ ſortitus.

An, qui ſecreta revelet, teneatur ad reſtitutionem?

At contrarium ſcit Ioannes: ergo ne fuit mentitus, mendaciumque ſacrilegio aggravavit. Si fuiſſet negando mentitus, debuiſſet ne mentiretur rem fateri, amicū prodere & ſecretum violare. At ſi id faceret, omnes eum dicerent, peccaviſſe mortaliter, perfidum eſſe & teneri ad reſarcienda damna, quæ ex proditione reſultarent.

An recurrendū ſit ad aliquam reſtitutionem mentalem?

Vt ſe expediant nonnulli,ne dicant Ioannem mentitum fuiſſe rem negando, ad mentalem Reſtrictionem confugiunt, & ejus verba externa, *Nihil ſcio*, coarctari jubent per hunc intellectualem actum, *ut tibi dicam*; quod ſi admitteretur, omnia poſſemus ſine mendacii ſuſpicione negare. Ergo & debebimus dicere,Ioannem non fuiſſe mentitum & hoc aliunde demonſtrate.

Quid importet contractus naturalis ſecreti?

Oportet, ut rem medulliùs intelligas, ſcire, in quo formaliter conſiſtat Secreti naturalis ratio. Dicit Antonius. *Tuo indigeo conſilio & ideò aliquid tibi dicam, ſub ſigillo ſecreti naturalis*. Acceptat Ioannes, & fit de ſigillo contractus. Sed quid eſt facere contractum de ſigillo? Attende; verba enim Antonii his æquivalent. *Indigeo tuo conſilio in re gravi. Dicam aliquid,hac tamen lege, ut ſupponamus illa manere inter nos duos & eſſe non dicta in ordine ad alios*. Acceptat legem Ioannes. Ergo Antonii verba reſpectu aliorum erunt ineffabilia: & erunt virtualiter,nec ab Antonio dicta, nec à Ioanne audita. Quando ergo interrogat Ioannem Carolus,petit an dicta ſint quæ non ſunt dicta virtualiter: quæ non ſunt audita virtualiter. Ergo ſi virtualiter non fuerunt à Ioanne audita, mentiretur Ioannes, ſi ſe audiviſſe diceret, quæ virtualiter non audivit. Verum igitur dicit, quando talia ab Antonio ſe nunquam audiviſſe teſtatur. Et hæc impræſentiarùm de utroque ſecreto naturali & Sacramentali diſſeruiſſe ſufficiat. Qui autem doctrinam uberiorem deſideret, legat noſtrum Κριτήν, in cujus Cap.II.Art.XI.& XII.omnia medullitùs expedita reperiet.

Quid debeat facere, qui innocenti falſum crimen adſpinxit?

SEd interrogas, *Ad quid teneatur, qui detraxit*? Sanè,ſi crimen falſum quis alicui impoſuit, tenetur ſe retractare, & aſſerere ſe falſum dixiſſe.

Sed eſt controverſia inter Theologos de retractationis modo: quoniam Villalobos *to.2.tr.11.diffic.37.n.3.* Sylvius *in 2.2. qu. 62.art.3. quæſt. 22. tract.32. cap.10. num. 245*: & *quæſt 10.* & alii docent detractorem,ſi non ſit vir magnæ authoritatis, teneri retractationem ſuam juramento firmare; & addit Molina *tom.5.diſp.41.* debere,ſi opus ſit, teſtes etiam producere. Sed contra Faber *in 4.diſt.15.quæſt.3.diſp. 53.cap.1.num.32.* nec teſtes nec juramentum requirit, putat enim ſufficere, ut qui ſimpliciter loquendo detraxit, ſimpliciter loquendo reſtituat:non enim aliud S.Thomas *in 2.2.quæſt.82.art.2.ad 2.* Scotus *in 4.diſt.15.* & alii antiqui Doctores requirunt. Vide Dianam *part.3. tract.5. reſol. 39.*

Certum eſt, injuſtum detractorem debere totum, quod detraxit, reſtituere; & certū eſt, juramentū & teſtes, ſi fuerit neceſſarium adhibere debere. Verùm autem hoc ipſum hic & nunc ſit neceſſarium, pendet à circumſtantiis, & prudentis Confeſſaris judicio.

Sed ego ſtatim inquirerem, cur Villalobos, Molina, Sylvius graviùs eum onerent,qui parvam authoritatem habet.Ante menſem narrabat mihi quidam doctus & gravis,Titium coram ſe retractaſſe,quæ de Semphronio dixerat: & à ſe fuiſſe dimiſſum his verbis. *Superflua eſt, Titi mi, hæc retractatio, nam nemo tibi adhibet fidem*. Sanè deciſio à Theologorum placitis non dependet; nam omnium hæc eſt Reſolutio, *Mendacem detractorem debere indemnem proximum injaria affectum reddere, reſtituendo illi honorem,quantum detraxerat*. Modò ſi ſimpliciter loquendo detraxerat, videndum eſt, an apud eos, qui falſum teſtimonium audiverunt, per ſimplicem detractoris retractationem innocens totum honorem, quem amiſerat, poſſit recuperare. Si poſſit,non eſt neceſſarium juramentum,aut teſtes producere. Si autem retractatio ſimplex ad amiſſi honoris recuperationem non ſufficiat, debet juramentum adjungi: &, ſi nequidem hoc videatur ſufficere, debent teſtes produci, & hoc nec S. Thomas,nec Scotus,nec aliquis vir prudens negabit. Verùm hic &

nunc

nunc juramentum aut testes requirantur pendet à circumstantiis, quæ à viro pio & prudente debent considerari, nec possunt ad Regulam generalem reduci.

De crimine in una Civitate publico. Verùm possit narrari in alia?

Petis etiam, *An sit peccatum detractionis, crimen Aurelii, quod publicum erat Neapoli, aut publicitate facti (per infamiam publicam) aut juris (per sententiam Iudicis) Parisiis, v.gr. ubi ignorabatur, detegere?*

Affirmat Sotus *libr.5. quæst.10. art.2.* quia magna fit Aurelio injuria, quam ægerrimè feret. Hanc Resolutionem limitant aliqui locum à loco distinguendo; nam si locus sit ad quem citò fama ventura sit, parum perdit Aurelius, quòd ibi paucis diebus antea cognoscatur infamia. Cæterum, si Aurelius confugiat ad locum ad quem difficile hæc notitia perveniet; puta, si iverit Constantinopolim; magni intererit illi, ne suum ibi crimen detegatur. Eamdem sententiam limitant alii personam à persona distinguendo: si enim Aurelius parum curet suam famam, nec cæteri magni eam curare debemus.

Negant Lublinus *verb. Fama. num.28.* & Fagundez *part.2. libr.5. cap.3. num.14.* & alii asserentes nec contra justitiam nec contra charitatem peccare, qui crimen aliàs in uno loco publicum, in alio in quo nesciebatur, divulgat; sive secundus locus sit in quem facilè, sive in quem difficilè vel nunquam fama esset perventura. Et hanc sententiam Diana *part.3. tract.5. resol.17.* & *part.4. tract.4. resol.128.* probabilem esse definit. Rationes adducit Fagundez & argumentis contrariæ opinionis satisfacit. Ego autem video de criminibus, de quibus agitur in tribunalibus, Viros pios & doctos scripsisse, & consilia sua expresso nomine criminis & personæ typis mandasse; quod est dicere, per totam Europam divulgasse. Ergo qui tales libros scribunt, qui sunt multi & gravissimi viri: & Censores, qui eosdem libros in lucem prodire permiserunt, qui semper sunt homines selectissimi, in ea sunt sententia, quæ asserit Orbis Christiani interesse, ut crimina per publicam sententiam expiata ubique terrarum noscantur. Quod si semel dicatur, quia bonum publicum debet anteponi privato, esset laudandus, qui in aliis hujusmodi crimina locis narraret, aut sciberet. Et hinc non multùm abest Lessius, *loc. cit.* dicens narrari ubique posse crimen de quo aliquis punitus fuit, si tam enorme sit, ut expediat ad ædificationem narrari.

An crimina, de quibus publica sententia prodiit, possint non solùm dici sed & scribi, & per totum orbem terrarum divulgari?

Sed manet alia difficultas, quæ inquirit, *Quid debeat facere, qui proximi crimen, verum sed occultum, ausus est propalare?*

De illo, qui crimen verum, sed occultum revelat. Quomodo peccet & quomodo debeat satisfacere?

Peccasse mortaliter contra Charitatem asserunt universi Doctores. Et in tali casu Reus potest negare, & suam famam tueri. Audi Coronium *in Summ. verb. Compensare num.6.* ubi ait. [Falsum, aut verum, sed occultum crimen objicienti responderi potest, *Mentiris*: &, si hoc non sufficit, ut adstantes credant, illum esse mentitum, objici possunt alia vera crimina. Ita Mendoza *in 2.2. disp.70. sect.14. à §.117.* & Diana *part.5. tract.13. res.26.*] Et quidem eum, qui injustè traducitur, posse accusatoris aut testium crimina vera propalare, ut iniquitatem enervet, persuadet historia Susannæ, *Daniel 13.* ibi enim Sanctus Propheta exprobrat senibus calumniatoribus peccata occulta, vera tamen, ut illorum testimonium extenuet. *Sic agebatis, ait, cum filiabus Israel; atque illæ metu adductæ* (seductæ) *vobiscum consuetudinem habebant: at verò filia Iuda iniquitatem vestram nullo modo perpessa est.* Et exponit Vatablus, *eas metu superioris potestatis ad stuprum adductas fuisse.*

An peccata habeant privilegia, ne possint sine injustitia revelari?

An etiam peccat contra Iustitiam? Non video, unde jus habeat, qui occultè peccat, ne ejus peccatum reveletur. Interim Villalobos *tom.2. tract.11. diff.37. num.11.* cui Tannerus *in 2.2. disp.4. quæst.6. dub.6. num.145.* adhærere videtur, jubet, ut se retractet apud illos, quibus crimen manifestavit: permittit autem, ut, si hi qui audiverunt, etiam narrarunt aliis; coram his non se retractet, quia hæc secunda infamia per accidens sequitur ex priori ob audientium malitiam, quam ob rem etiam hi tenebuntur restituere. Vide Dianam *part.3. tract.5. resol.34.* Omnia sunt difficilia, nec solido fundamento firmantur.

An habeat se retractandi obligationem, qui crimen occultè revelavit?

An adulteræ honori consuli debeat per mendacia?

Vt rem radicitùs examinem, Casum propono. *Agne, matrona nobilis, adulterium commisit: id videt propriis oculis Cajus, & narravit amicis.* Ergo est verum, illam commisisse adulterium, & Cajum committi illud vidisse. Aliis amici Caji narrant, dicuntque, Cajum dixisse se vidisse; & hoc etiam est verum. Ergo quomodo fiet retractatio? Dicet Cajus, Agnem esse matronam castam, se nihil vidisse, se falsò dixisse esse adulteram. Sed mentietur, si hoc dicat. Et alii similiter mentientur, si asserant, se nihil a Cajo audivisse. Ergo quis jubet, ut Agnæ honori per testimonia falsa consulatur? Quis ei concessit, ut committat adulterium impunè? Et quis præstitit ut non sint vera, quæ de facto acciderunt; & non sint falsa quæ contra veritatem dicuntur.

Dicet fortassis Villalobos sine mendacio

cio posse retractationem fieri vi alicujus Restrictionis mentalis. Sed quis jussit Cajo, ut se infamet, & retractet id quod esse verum ipse vidit? Et quis imposuit Cajo legem utendi Restrictione mētali? Hucusque differebamus, an hujusmodi Restrictiones essent licitæ? nemo enim dixerat obligatorias, & tamen modò Cajus asseritur teneri sub peccato mortali restrictionibus uti. Quis id toleret?

An detur casus in quo quis teneatur uti restrictione mentali?

At dicet alius nostris fundamentis insistens, sicut ea quæ in confessione Sacramentali dicta, aut naturali secreto sigillata, virtualiter non sunt, & ideo, qui ea revelat, mentitur, & qui retractat revelationem, verum dicit: sic similiter, quæ occultè facta fuerunt virtualiter non facta, & qui fuisse facta dicit, mentitur: Et, si postea retractet & se esse mentitum fateatur, verum dicit.

Et hoc dicis nostris fundamentis insistens? & quibus fundamentis obsecro? Ens virtuale est, *quod prudentum suppositione*, &c. Ergo ut cogatur Cajus ut velit nolit debeat aliquid supponere, illi prudentes esse debent illius Superiores, qui ipsum obligent lege publica (qualis est Christus qui jubet ut supponat Confessarius se nihil audivisse in Confessione, &c. qualis est Iustinianus, qui jubet supponi ab universis eum, qui testamentum condidit post mortem vivere, & rerum à se possessarum dominium in hæredem transferre. &c.) vel debent esse ipsemet Cajus & alter quicum contractum iniit sed secreto servando: tūc enim obligabitur lege privata. At Cajum ut ejusmodi faciat suppositionem, nec Deus in Iure Naturali, nec in Sacramentali Christus obligat: Pontificium, aut Cæsareum id non præcipit: Cajus Agnæ non promisit secretum: unde ergo nascitur illa prætensa suppositio, ut adulterium illud virtualiter sit non commissum?

Adulterium secretum nullo Iure publico aut privato censeri potest non commissum.

Ergo Conclusio sit. (1) *Quæ Cajus de Agna dixit, erant vera*; (2) *si se retractaret, mentiretur: & esset perjurus, si retractationem juramento firmaret* (3) *tenetur ergo Cajus ex solo Charitatis præcepto, non loqui iterum de hoc adulterio: facietque bene, si coram eisdem, quibus Agnæ crimen detexit, de illa honorificè loquatur*. Ita Cajetanus *in 2.2. quæst. art.2.* Diana *part.3. tract.5. res.30.* & alii. Primam partem Conclusionis tota Decisio hujus Casus persuadet: Secunda oritur ex prima: si enim Cajus cùm crimen detexit, verum dixit, falsum dicet, cùm verum, quod dixit, retractet: Tertia constat ex dictis, nec enim contra Iustitiam, aut Veracitatem peccavit: ergo debet iterum non dicere, quia si dicat, iterum contra Charitatem peccabit. Suadetur, non præcipitur illi, ut honorificè de Agna loquatur: sed si nec laudet nec vituperet, non audebo ejus taciturnitatem condemnare. Hæc, quæ nonnisi breviter potuerunt stringi, in nostro Κριτῇ Capite II. Artic. XII. per plures Conclusiones edissertum & dilucidatum reperies.

Resolutio.

De Casu septimo, & octavo.

VT reus interrogatus de crimine quod occultè commisit, asserere sine mendacio poterit, & sine sacrilegio, jurare, se illud non commisisse. Hujus responsionis veracitas non potest à mentali Restrictione suboriri, puta, si dicat *Non commisi*, & subintelligat *publicè*, quia si hoc semel admitteretur, omnes negativæ propositiones essent veræ, quod turbaret mundum & tolleret humanam societatem. Sed unde veracitas oritur? A consignificantibus circumstantiis, ut suo loco exposuimus.

De reo, qui interrogatur de crimine, quod reverà sed occultè commisit.

Idem dicendum de illo est, qui ob suæ vitæ defensionem homicidium commisit. Nam reus, & testes negare possunt, non ob restrictionem mentalem, sed quia Iudex de criminoso interrogat, ut ibidem persuasi.

De reo, qui de homicidio necessariò commisso in tribunali examinatur.

De Casu nono.

COntinet pessimam doctrinam, non enim in bene gubernata Republica potest habere locum justitia privata. Taxæ publicæ, pretia rerum definiunt, nec ulla valet pluris, quàm à Republica taxatur. Ergo taxæ semper sunt justæ. Possunt aliquando esse incommodæ, sed inde non sequitur esse iniquas, & præbere licentiam ut mercatores damnum per occultam compensationem resarciant. Pono exemplum. Piper heri v.gr. Neapoli sedecim argenteis vendebatur. Ioannes ut unciatim & tanto pretio venderet, emit centum libras denis argenteis, sub spe quod esset lucraturus ultra dimidium. At hac nocte supervenit una navis Hollandica pipere onusta, & libras quaternis argenteis distribuit. Ergo jam hoc erit pretium piperis in tota civitate. Quid Ioannes dicet? Hoc pretium esse injustum. Sed cur? quia ipse sexcentos argenteos, & laborem amittet. Sed quid inde? Damnum ipse patietur, sed nemo injuriam ipsi inferet. Heri valebat piper sedecim, emit decem: ergo infra justum pretium. Hodie illud valet quatuor; & si Ioannes, quod heri denis emit, hodie utendo falsis ponderibus vendat quinis, furabitur, & ad restitutionem tenebitur.

De Iustitia privata. An in Republica tolerabilis sit?

Taxa publica à prudentibus viris ponuntur, & semper censentur esse justa.

Debet incommoditas semper ab injustitia distingui; sæpe enim incommodæ sunt justissimæ resolutiones.

Sicut mercium pretia tacito populi consensu mutantur, sic etiam mutantur authoritate publica, quæ singulis constituit taxam. Et Reipublicæ authoritas non solum auget & minuit rerũ pretia, sed absolutè aliquas interdum interdicit, & vult quod non vendantur. Si ut divitum familiis consulat, & ut eos eximat à profanis expensis, quæ in uxorem vestibus frequenter fiunt, aureas telas inhibeat, proferet justissimam legem, quæ tamen multos mercatores gravabit. Quas enim curaverunt ex Italia aut etiam ex Persia venire, non poterunt vendere, & multa ducatorum millia perdent; & tamen injustissimè legem de injustitia appellarent: quoniam bonum commune debet anteponi privato.

De Reipublica authoritate circa rerum pretia.

Publica utilitas privatæ semper anteferenda est.

Sed sententiam de occulta compensatione, seu de justitia privata, [quam doctè nemo potest admittere nisi simul dicat, Testem falsum, & Iudicem iniquum ex Rei mandato posse occidi, hoc enim cæteris connexum est, & tribunalia universa perverteret: unde meritò Apostolica Sedes damnat libros, in quibus hæc Opinatio reperitur] probabilem esse ponamus: an ideò debebimus mentales Restrictiones admittere? Minimè. Petit Iudex, *An statera adulterina fueris usus?* Respondes *Non*, subintelligendo, *injustè*. Sed cur tu illud *injustè* subintelligere juberis, quando illud ipsum adjacentes circumstantiæ consignificant? Iudex quærit de usu criminoso & injusto, non de licito & sancto. Ergo responde directè Iudici & dic *Non fui usus*, nam mentali Restrictione non indiges. Sic etiam, si Ioannes tibi debebat centum aureos, & nolebat solvere, & debitum erat liquidum, & omnes habebat qualitates, quas Theologi docti ad occultam compensationem requirunt, & tu in servitio ipsius hos centum aureos aut simul aut per partes subripuisti, & tandem conveniris in judicio, & examinaris, sine mentali restrictione tuam poteris innocentiam tueri, directè respondendo Iudici. Vel attende. Quid interrogat Iudex? ejus verba considera, ut opportunam responsionem apponas. Verba Iudicis sint. *Furatus-ne fuisti à Ioanne centum aureos?* respondes, *Non*, & bene; nam occulta compensatio, si opposita sententia admittatur, non est furtum. Et quid, si Iudex dicat, *Subripuisti ne occultè, compensationis justa nomine, centum aureos?* Respondes, *Non*, & in Veracitatem non impingis: nam Iudex inquirit de subreptione criminosa, & tu sine crimine illam pecuniam subripuisti. Quid, si excommunicatio fulminetur contra illum, qui non restituat illos centum aureos? Præbet lucem præcedenti Cotonius *in summ. verb. Compensare num. 2.* [In hoc casu non ligatur creditor censura lata contra non restituentes, quia hæc fertur contra eos, qui non possunt retinere sine peccato. Ita Raynaudus *de monit. part. 1. cap. 2. quæst. 6.* & Diana *part. 5. tract. 13. res. 79.*] Ecce hic sine mentali Restrictione controversiam decidit: & restrictionem in ipsamet Censura reperit, quia fulminatur contra retinentes injustè. Ergo eodem modo de Iudice philosophare. Reus in Casu mentali Restrictione non indiget: quia ipsamet Iudicis verba per tribunalis consignificantem circumstantiã restricta agunt de peccaminosa subreptione & retentione: non enim sunt tribunalia erecta, ut de actibus virtuosis, sed ut de criminosis inquiratur. Interim tota ista suppositio, quæ præcedentem discursum succollabat, est, ut pluries monui, falsa prorsus & perniciosa; & nunc à Sede Apostolica damnata, quoniam 2. Martii 1679. Innocentius XI. contra eos, qui occultas compensationes esse justas asserunt, fulminat anathema, & in specie contra illos, qui dicũt, *Famuli & famula domestica possunt occultè heris suis surripere ad compensandã operam suam, quam majorem judicant salario, quod recipiunt.*

Doctrina de occulta Compensatione Pótificio Decreto condemnatur.

INterim, quia occasionem Iudice, Teste & Reo, nec non mentali Restrictione præbente de occulta Compensatione debuimus agere, & Casus hic frequenter accidere potest, inquiris, præscindendo à condemnatione Apostolica, & stando rationis naturalis judicio, *Qua censura perstringam Opinionem, qua has occultas compensationes admittit?*

Respondeo, ab aliquibus universim & sine limitatione protrudi, ab aliis cum aliquibus limitationibus. Si primum, dico illam *improbabilem & intolerabilem esse*; si secundum *esse moraliter impossibilem*. Vix enim poterit Casus succedere, in quo omnes illæ circumstantiæ concurrant. Et ut id suadere clarè possim, per singulas, qua potero brevitate discurram. Petunt itaque docti Theologi has Conditiones, ut occulta Compensatio admittatur, Est

Prima: ut debitum ita certum sit, ut alius sibi rem retinere non possit sine culpa mortali. Et meritò: nam, si debitum est merè probabile, standum est pro possessore: non enim Iustitia postulat ut pro debito incerto detur solutio certa: unde stat illud Civile Protheorema, *In omni probabilitate, aut dubio, beatus, qui possidet.* Doctrina hæc examinare jubet, An creditor habeat alia debita, quæ debeant necessariò præ-

Pro debito incerto non debet certa exhiberi solutio.

Debita nō ſunt æqualis obligationis, nam præcedunt, quæ habēt hypothecā, poſteà quæ inſtrumentū publicum, poſteà quæ chirographum, & denique quæ ſunt antiquiora. Ex hoc ultimū quidquid alii dicant, demonſtratur evidenter, ut puto.

præcedere: puta, ſi ſit alius creditor, qui habeat hypothecam realem: tunc enim occultæ Compenſationi eſſe locum negāt Lublinus *verb. pecunia. num.* 17. Diana *part.* 3. *tract.* 6. *reſ.* 10. & *in Additionib. reſ.* 8. & *part.* 7. *tract.* 10. *reſ.* 18. Et quid, ſi adſint debita antiquiora? Id non debere conſiderare aſſerunt citati Theologi: at deberent hunc ſyllogiſmum conſiderare.

Privata Iuſtitia, ſi daretur, deberet eſſe ſimilis Publicæ.
Sed Publica hic debito antiquiori, ibi majori precedentiam concedit.
Ergo loco & tempori deberet, ſi admitteretur, Privata attemperari.

Et hoc me judice maturè debet ab his Authoribus conſiderari.

Nemo poteſt plus poſtulare, quàm ſibi reverà debetur.

Secunda; ne plus capiat, quàm ſibi debetur; qui enim capit 20. cùm ſit 10. creditor furtum committit quoad exceſſum. Hinc oritur debere illum cavere ne illa pecunia, quam per occultam compenſationem ſubripuit, nec ſibi poſteà, nec ſuis hæredibus denuo ſolvatur.

Pro debito poſſibili aut futuro ſolutio actualis non exigitur.

Tertia; ut debitum ſit actu, non potentia: non enim Iuſtitia tolerat ut pro debito poſſibili aut futuro fiat actualis & præſens compenſatio: quoniam donec debitum actuale ſit, ſicut debitor nondum eſt debitor nec habet obligationem ſolvendi, ſic nec creditor habet jus compenſandi.

De Iuſtitia privata. An habeat locum, ubi publica non poteſt ſuccurrere? Aſſerunt aliqui, ſed nos abſolutè negamus.

Quarta; ut res, quæ debetur, non poſſit commodè per Iuſtitiam publicam recuperari. Nam aliàs ſi unicuique liceret jus ſibi privatim dicere, fruſtra eſſent in Republica tribunalia. Vnde in hoc caſu, qui privatim ſibi ex jure pronunciat, lædit legalem Iuſtitiam, peccatque contra ſupremam Principis authoritatem. Hæ quatuor conditiones ſunt neceſſariò requiſitæ, & in illarum adſignatione Viri docti conveniunt. *Ita* Villalobos *tom.* 2. *tr.* 11. *diff.* 23. *num.* 7. Sed quia alii alias adhuc conditiones adjungunt, illas etiam proponamus & perpendamus.

Qualis eſſe debeat res, quæ per occultam compenſationē aufertur, comparata cum illa, quæ debetur?

Quinta. Poſtulat Sylvius *in* 2. 2. *qu.* 62 *art.* 8. *qu.* 1. *concl.* 7. *cauſ.* 3. ut res, quæ aufertur, ſit ejuſdem rationis cum ea, quæ debetur. Hanc rejiciunt Diana *p.* 2. *tr.* 16 *reſ.* 39. & 46. & *p.* 7. *tr.* 10. *reſ.* 16. 17. & 18. Valerus *verb. Compenſatio. diff.* 3. *nu.* 2. quia ab eo qui debet pecunias, Iuſtitia publica capit ſuppellectilia, ergo idem poterit facere Iuſtitia privata, cujus illa eſt regula. Sed ego putarem nomine *rei ejuſdem rationis* intellexiſſe Sylvium *rem ejuſdem valoris, non majoris*; ſaltem hoc modo exponi poteſt, donec verba expreſſiora producantur. Sed ſi hoc Sylvium modo interpretemur, hæc quinta circumſtantia in ſecundam coincidet.

An Compenſatio fieri poſſit de re depoſita?

Sexta. Sylvius etiam *loc. cit.* poſtulat, ne compenſatio occulta fiat de depoſito. Conſonat Lublinus *in ſumm. verb. pecunia num.* 17. & alii, qui id probant *ex cap. bona fides de depoſit.* Sed hanc legem obligare tantùm in foro externo tenent Leſſius *de Iuſt. lib.* 2. *cap.* 27 *dub.* 4. *num.* 16. Villalobos *tom.* 2. *tr.* 29. *diff.* 5. *num.* 2. & *tr.* 11. *diff.* 23. *num.* 3. & alii; quibus probabiliter adhæret Diana *p.* 2. *tr.* 16. *reſ.* 46. à §. *Non deſunt.* & *part.* 3. *tr.* 5. *reſ.* 10 à §. *Notandum.* & *in add. reſ.* 1. & Cotonius *in ſumm. verb. compenſ.* & *verb. Depoſitum. nu.* 4. & Tu autem diſcurre ſic, Depoſitum concernit fidem publicam & tanta debet ſinceritate ſervare, ut aſſerente Stob. *ſerm.* 42. Piſidæ capite punirent, qui defraudarent. Ergo nemo poteſt privata authoritate capere, quæ jubet non capi Reſpublica. At dices Leſſii & aliorum opinionem eſſe probabilem. Eſto. Ergo Depoſitarius in caſu non habet niſi jus probabile: at qui eſt in poſſeſſione habet titulum certum: ergo adhuc admiſſa probabilitate opinionis circumſtantia, quam primo loco Authores ponunt, Depoſitarium occulta compenſatione interdicet. Conſonat Diana *p.* 9. *tr.* 9. *reſ.* 44 & Cotonius *in ſumm. verb Cōpenſare. num. ult.* quatenus docent, te rem, quæ eſt probabiliter tua, ſi ab alio certò poſſideatur, non poſſe per occultam compenſationem ſubripere; ubi etiam citant Sanchez, Palaum & alios.

Depoſitum fide publica ſervari debet.

Contra jus poſſeſſionis nō habent locum opiniones probabiles.

Inconvenientia & abſurda, quæ ab occulta compenſatione ſuboriuntur.

His præmiſſis, attende. Doctrina de Compenſatione ſecreta, & Iuſtitia privata gratiſſima hominibus eſt: illam libentiſſimè multi amplectuntur: at quotus eſt, qui has conditiones velit ſcire, aut curare ipſi ſibi (ſine hoſpite, ut dicitur) computus faciunt, quos negaret, qui aſſeritur debitor, & quanta poſſunt rapiunt & tuta conſcientia proceſſiſſe ſe putant. Habeo de hac re maximam experientiam. Nullus eſt miles, qui non dicat ſibi multa deberi; qui tamen, ſi inſtitueretur computus, deberet neceſſariò refundere. Quis eſſet in Orbe terrarum Mercator, qui non depauperaretur, ſi ſe inſcio computus à ſocio formaretur. Tot inconvenientia ex hac doctrina ſuboriuntur, ut ſi eſſet probabilis, deberet adhuc abſolutè interdici, Ergo cum improbabilis ea ſit, juſtiſſimè fuit ab Apoſtolica Sede damnata.

POſtulas ut eruditionis gratia velim ſupponere, occultam compenſationem ſub conditionibus ſuperiùs poſitis eſſe probabilem & quinque inquiris. *Primum*, An qui non habet ſpem rem ſibi debitam ſtatuto tempore recuperandi, poſſit

possit compensationem anticipare; puta, si post annum tibi Ioannes centum daturus sit, & tamen tu ita videas eum pecunias profundere, ut non sit futurus solvendo post mensem? *Secundum*, An Legatarius minus solennis testamenti, si hæres nolit legatum solvere, illud possit occultè capere? *Tertium*, An, qui ab alio infamatus fuerit in pecuniis possit sibi compensationem facere? *Quartum*, An in promissione possit admitti compensatio? & quid, si promissio fuerit juramento firmata? *Quintum*, An qui ex justitia debet, satisfaciat donando?

Suppositiones impossibiles sæpe sunt valde necessaria ut veritas clariùs intelligatur.

Et ego respondeo, prodesse interdum hypotheses falsas aut etiam impossibiles admittere, ut clariùs veritas cognoscatur: nam Theologi quærimus, *An Spiritus Sanctus, si non procederet à Verbo, distingueretur ab illo?* & etiam, *An Verbum Divinum si esset creatura, potuisset existere ab æterno?* in quarum quæstionum discussione non sunt dicendi, aut sentire cum Græcis Spiritum Sanctum non procedere à Filio, aut cum Arrianis Verbum non esse Deum. Ergo non ut occultæ compensationi faveamus, sed ut errores eorum, qui illam defendunt propalemus, admittamus hypothesim, & quinque illas Quæstiones decidamus.

An, qui timet periculum, poterit compensationem anticipare?

In prima nullam reperio difficultatem; qui enim hodie non est in extrema necessitate, si tamen sciat, se in illa die crastina futurum esse & tamen tunc nullos esse cibos reperturum ut comedat, poterit sibi hodie prospicere & cibos sufficientes capere. Ergo si Petrus tibi debeat in fine anni pecunias, quas tunc eum non esse habiturum prævides, poteris compensationem anticipare. Nec hoc militat contra conditionem *III.* superiùs positam, non enim illa habet locum, ubi est perdendi pecunias periculum: multa enim, quando est periculum in mora, anticipantur, quæ suum debent exspectare tempus præscindendo à periculo. Ita Tannerus *in 2.2. disp.4. qu.6. dub.14. num.*406. Diana *p.2. tr. 16. resol.46. in fin. & part.7. tr.10. res.13. §. Nota 3.* Vide etiam ejusdem *par.9. tr.8. res. 44.* & ejus abbreviatorem Coronium *in summ. verb compensare nu.2.* [Interim, quia multi necessitatem gravem cum extrema confundunt & asserunt posse pauperem in alterutra bona aliena subripere, monendus est Lector meam doctrinam contra Antonium Dianam & alios diversis in locis acriter propugnasse: sed quia jam tandem 2. Martii 1679. illam condemnavit Innocentius XI. propositiones anathemate inustas subjicio *nu.12.* incriminatur hanc,

An nulli sæculares habeant superflua. An nulli teneantur erogare eleemosynas?

Vix in sæcularibus invenies, etiam in Regibus superfluum statui. Et ita vix aliquis tenetur ad eleemosynam, quãdo tenetur tantum ex superfluo statui. Et postea *nu.36.* in sequentem propositionem excommunicationem explodit: videlicet, *Permissum est furari, non solum in extrema necessitate, sed etiam in gravi.*]

An furari liceat constituto in gravi necessitate?

An testamenta præscindendo à Iure humano, sint possibilia?

Ad secundam negativè respondeo. Vt rationem responsionis intelligas, adnotato Testamenta non solũ non esse Iuris naturę, sed in puro naturæ Iure esse impossibilia; nisi enim cõcedatur testatori, ut vivat post mortem, corruunt omnia, quæ de testamentis dicuntur. At naturalem vitam testator nec habet, nec potest eam à Iure naturæ recipere, ergo oportet ut civilem à Iure civili recipiat, ut post mortem realem adhuc vivat civiliter; & possit rerum suarum dominium in hæredem transferre. Hinc est quod testamenta pleno jure ad civilem potestatem pertineant & sicut nõ possunt esse si Respublica velit, sic nec inter futura sunt quàm Respublica velit. His præmissis casum propono. Petrus habet nepotem Ioannem, in tali sibi gradu conjunctum, ut hæres ab intestato sit, non autem ita necessarium, ut non possit eo omisso alius hæres denominari. Condit suum testamentum Petrus & denominat suum hæredem Claudium; & Antonio quingentos aureos legat. Quinque testes intersunt: requirebantur septem: ergo testamentum defectu solennitatis est invalidum. In hoc casu dicunt aliqui, si cesset finis legis, legem cessare: & quia septem testes requiruntur ad vitandas fraudes, ubi sine fraude proceditur, pauciores videntur sufficere. Vnde concludunt, (1) testamentum fuisse validum, (2) Claudiũ verum hæredem esse, (3) Ioannem, qui erat hæres ab intestato non posse tuta conscientia Claudium ab hæreditate repellere. Ita Comirolus *lib.7. qu.8.* Becanus *p.2. tom.3. cap.7. qu.3. concl.1.* contra Vasquez *in 2.2. tom.2. disp.163. cap.3. nu. 19.* & Diana est inconstans, jam enim alteri & jam alteri parti adhæret, ut videbis si *p.1. tr.8. res.75.* cum *p.5. tr.3. resol.119.* componas (4) & si repellat posse Claudium, Antoniumq; sibi per occultam compensationem prospicere.

Qui concedit mortuo realiter, ut civiliter vivat, hanc potest politicam vitam sub talibus circumstantiis & conditionibus, & non sub aliis, si voluerit, concedere.

Vnum testamentum uberioris doctrinæ gratia in exemplum proponitur.

De fine legis. An cessante in aliquo particulari, cesset lex in eodem particulari?

Sanè illa maxima, est vera, videlicet *Cessante fine adæquato legis in aliquo particulari, cessat & legis obligatio in illo particulari.* [Et ipsa à nobis rationibus manifestis probatur, sed quia illæ majori ex parte ex jure humano desumuntur, dicam hic aliquid, quod videtur concernere jus naturale; quoniam apud Ioannem in Evangelio 18. lego. *Iudæi ergo (quoniam Parasceve erat) ut non remanerent in cru-*

ce

An hæc veritas ad jus humanum, an verò ad naturale pertineat?

et corpora subbata (erat enim magnus dies ille sabbati) rogaverunt Pilatum, ut frangerentur eorum crura & tollerentur. Venerunt ergo milites; & primi quidem fregerunt crura & alterius, qui crucifixus est cum eo. Ad Iesum autem cum venissent, ut viderunt eum jam mortuum, non fregerunt ejus crura &c. Ex quibus verbis evidenter colligitur illos milites Cæsarei juris penitùs imperitos solo lumine naturali ductos cognovisse cessante fine legis in aliquo particulari, in eodem etiam casu legem ipsam cessare.] Hac igitur certissima doctrina posita, Comitolus subsumit, *At in hoc v.gr. testamento cessat finis adæquatus legis, quæ tot testes, aut tales solennitates postulat*, finis enim adæquatus est ne dentur fraudes: quæ non dantur in hoc, in quo, ut supponebatur, cum sinceritate proceditur. Et infert Comitolus. *Ergo hoc testamentum est validum.* Majorem S.Thomas, & ejus discipuli distinguunt, voluntq; cessare legem, quando finis cessat per se, non autem quando cessat per accidens, Ergo major illa eo sensu, quo illam Comitolus adsumit, negatur à Thomistis & ideo erit merè probabilis. Minoris probatio secura nō adhibetur & deberet Comitolus ostendere finem adæquatū legis esse, ne fint fraudes. Nec enim Legislator tenetur exponere subdito, cur legem ferat? Et fortè alios fines habuit Imperator, cùm hujusmodi legem indixit. Nos interim dicamus, finem hujus legis præcipuum fuisse, *ne esse possint fraudes*, Et hic nunquam cessare poterit. Porrò, si Dialectica Comitoli admittatur, mirabiles Consequentiæ prodirent, quæ Orbem terrarum perturbarent. Sequentes considera.

Finis propter quem septem testes in testamento requiruntur.

Alius finis est, ne sint fraudes, & alius, ne possint esse fraudes.

Finis clausuræ in Monialibus est, ne possint castitatem violare.

Finis legis, quæ jubet, ut Moniales observent clausuram, est Castitas.

Sed Soror Ioanna est tam modestæ vitæ, aut tam provectæ ætatis, ut nullum sit violandæ Castitatis periculum.

Ergo Soror Ioanna non tenetur servare clausuram; sed potest per totam civitatem vagari.

Finis jejunii naturalis in Eucharistia sumenda est, ne ab aliqua irreverentia comitetur.

Finis legis jejunium naturale ad Eucharistiæ sumptionem postulantis est sobrietas, nequis fortè ebrius accedere ad altare præsumat, juxta illud Pauli 1. *ad Corinth.* 11. 21. ὃς μὲν πεινᾷ, ὃς δὲ μεθύει. *Alius quidem esurit, alius autem ebrius est.*

Sed Petrus est vir sobrius, in quem nulla cadit ebrietatis suspicio,

Ergo Petrus poterit Eucharistiam sumere, aut etiam missam dicere post jentaculum.

Finis in Novitiatus anno, ut per experientiā Ordinis cognoscat pœnalitates.

Finis legis annum integrum novitiatus postulantis est, ut Novitius per experientiam cognoscat Monastici Ordinis pœnalitates.

Sed Ioannes habet bonum ingenium, & naturam prudentem, & primo mense expertus omnia est, quæ tota vita pati poterit.

Ergo poterit validè profiteri post mensem. Ergo non debebit finem anni exspectare.

Possem Iliadem syllogismorum texere, sed hos paucos in specimen proposuisse sufficiat,

Et hi fines, quos intendit Ecclesia, non possunt ullo modo cessare.

Nullam ex his consequentiis audebit Comitolus admittere. Dicendum igitur ad primum est, *Ideò omnes Moniales contineri in clausura, ne vel una possit Castitatem violare.* Et ad secundum. *Ideò omnes debere jejuniū naturale ante sumptionē Eucharistiæ observare, ne vel unus possit in crapula aut ebrietate accedere & cæteros scādalizare.* & ad tertium denique, *Ideò integrum probationis annum ante professionē ab Ecclesia requiri, ne vel unus conqueri possit, & dicere se non prævidisse Ordinis pœnalitates.* Ergo concludendum est, Testamentum sine omnibus solennitatibus à Iure præscriptis conditum, esse invalidum: addendumque. *Ideò illas à Iure in omnibus requiri: ne fraus committi queat in aliquo,*

Testamenta, quæ carent solennitatibus requisitis à jure sunt invalida.

Et quid si essent valida?

Stat igitur Testamentum minùs solenne esse revera invalidum & Comitolum non posse contrarium asserere, quin illos tres syllogismos, quos paulò antè ponebam, & centenos illis similes admittat, quod ipse nunquam facturus est.

Ego autem etiam condonando Comitolo minùs solennia Testamenta esse probabiliter valida, nihil ipsum concludere demonstro sic.

Authores, qui occultas compensationes admittunt, negāt eas esse licitas in materia probabili,

Quando debitum est merè probabile, locum occulta compensatio non habet; ut patet ex Conditione I.

Sed Legatum testamenti probabilis non nisi probabiliter legatario debetur.

Ergo in legato testamenti probabilis locū occulta compensatio non habet.

An possit, cui injustè fama læsa sit, se indemnem reddere per occultam aliquam compensationē?

Ad tertium dico esse probabilem sententiam Soti *lib.4.qu.6. art.3. ad 4* dicentis eum, qui famam restituere non potest, debere pecuniis compensare, Posita probabilitate hujus sententiæ inquiritur, An in fama læsus, qui honorem recuperare nequit, occulta se possit compensatione juvare? Asserunt nonnulli apud Dianam *part.3.tract.5.resol.30.§. Notandum est tamen.* At illorum conatus vanos esse suadet Conditio, quam primo loco ponebamus.

An per promissionem etiam acceptatam transferatur dominium?

Ad quartam assero non transferri per promissionem acceptatam dominium, sed induci obligationem transferendi illud tempore debito. Et quid, si accedat juramentum. Neque id transfert dominium,

sed

sed firmat obligationem rem dandi. Dilucidat hoc exemplum sequens.[Petrus promisit & juravit Francisco, se daturum esse centum aureos Ioanni. Francisci est acceptare promissionem: nihil enim promittitur Ioanni. Francisci est post acceptationem relaxare aut non relaxare obligationem, & non Ioannis. Et nunc quæritur, An per hujusmodi promissionem sit dominiũ translatum. Et respondeo, illud non transivisse ad Franciscum, cui non sunt numerandi illi aurei: nec transivisse ad Ioannem, cui nihil fuit promissum. Ergo ad nullum est dominium translatum. Poterit ergo agere Franciscus, & convenire Petrum & per Iudicem facere, ut fidem liberet, & jurisjurandi sacramentum observet. Ergo ante sententiam Iudicis, aut spontaneam pecuniæ traditionem, dominium transferri non potest. Ergo nondum retinet Petrus, quæ Ioannis sunt. Ergo, si Ioannes clàm illos centum aureos à Petro subripiat, non suas, sed Petri pecunias auferet. Ergo furabitur.] Sicut de hac promissione, ita de quacumque alia philosophaberis: nam in promissione dantur quatuor personæ, quæ promittit, & cui promittitur: quæ dabit, & cui dabitur: & licèt utraque persona *qua* possit esse unica, & utraque persona *cui* posset similiter esse altera, possunt tamen ut vidimus esse duæ illæ, & hæ alteræ duæ: universim quatuor, ut si dicas, *Ego promitto Iulio, quòd Carolus dabit Anselmo tot aureos*. Et harum quatuor personarum distinctio in Sacri Romani Imperii Pace anno 1648. celebrata invenitur: nam in illa Imperator Regi Galliæ & Sueciæ nec non omnibus Imperii Principibus pollicetur, quod Rex Hispaniæ cessurus sit Comiti Palatino, expulsi filio, Francandaliam, & totum inferiorem Palatinatum.

De illo, qui promittit alicui se aliquid daturum esse alteri.

Quot personæ realiter aut formaliter distinctæ in omni promissione reperiantur?

De Imperatoris & Regis Galliarum contractu.

Hinc patet allucinari Mendozam *libr. 1. de pact. cap. 4. num.* 8. dicentem, quod sicut constet aliquid sibi promissum esse, quod in judicio postulare non potest, posse sibi occultè compensare. Vide Sanctarellum *part. 1. quæst. 66. num.* 49. Dianam *part. 3. tract. 5. resol.* 116. & *part. 7. tract.* 10. *resol.* 17. §. *Negandum*. Cotonium *in summ. verb. Compensare. num.* 5. & *verb. promissio num.* 4. quia videtur Hurtado subscribere. Quo graviùs adlucinatur Navarrus *de restitut. libr. 3. tract. 1. num. 376. & 393.* qui occultam compensationem in iis, quæ ex Charitate, & Gratitudine debentur, admittit. Sed hoc universi condemnant.

An in gratiis & iis, quæ ex charitate fiunt occulta compensatio locum habeat?

Hurtadum Navarrumque allucinari dixi; nunc persuadeo. Per meram promissionem, charitatem, aut gratitudinem non transfertur dominium: ergo qui non vult dare, quæ ex promissione, charitate, aut gratitudine debet, non peccat contra Iustitiam, nec rem alienam detinet, sed suam non donat quando habet obligationem donandi. Et ratio est, quia promissio obligat titulo Veracitatis, (Et quando titulo Iustitiæ, non concedit Promissario jus in re, sed jus in rem, nempe pro illo tantummodò tempore, de quo agit Promissio, & non ante.] Iuramentum titulo Religionis, &c. Veracitas autem, Religio, Charitas & Gratitudo, sunt Virtutes à Iustitia distinctæ. (Et qui habet jus in rem, non potest illam subripere ante tempus, quo jus in re possit adquirere.) Ergo, si Petrus non retinet quod tuum est, sed quod est suum: si illud ab eo subripias, furtum erit hæc, quam Compensationem appellas.

Ad quintam respondeo negativè: aliud est enim solvere & aliud donare. Qui, quæ sua sunt, recipit, nihil tenetur refundere: qui autem aliqua pecunia donatur, tenetur gratias agere, & obsequia præstare, & adhibere curam ne ingratus censeatur. Ergo, si tibi dedit Titius, quæ tua sunt: quo jure gratias & obsequia recipit à te præstita.

Aliud est restituere, & aliud toto cælo diversum est donare.

Consultus semel fui de uno sacello, quod ex pecuniis restitutioni obnoxiis, à mercatore, qui nesciebat, quibus deberet restituere, erigebatur. Non reprobavi Confessarii sententiam, modò non poneret in illo nomen suum mercator. Sed quod ille consequeretur gloriam famamq; pecuniis alienis, per fraudem extortis, non laudavi. Interim à Confessario erat hæc ponderatio. [In creatione hujus sacelli duo sunt: Dei cultus, & Mercatoris fama. Deo cultus exhibetur illorum nomine, qui damnum passi, ut illos Deus, si vivunt adhuc, si in purgatorio sunt, dignetur sua clementia juvare. Ibi missæ dicuntur, eleemosynæ dantur, Sacellani nutriuntur, ut orent pro Mercatoris intentione, quæ est, ut illi, quorum pecunia hæc omnia fiunt, in hac vita gratiam, & gloriam in altera indipiscantur. In hoc spiritualis consistit restitutio; quæ fieri debet, ubi locum habere non potest corporalis. Mercatorem autem posuisse suum nomen, nec contra Deum, nec contra creditores militat, & tamen Mercatoris promovet authoritatem. Non militat sanè contra Deum, quia Inscriptiones in Templis sæpe invenias, in quibus legitur, *Dominus* N *hanc Ecclesiam suis sumptibus ædificavit*. Immò, qui has Inscriptiones ponit, non solùm templum, sed fideles ædificat, quos exemplo movet, ut etiam promoveant rem sacram. Sed neque hujus-

An ex pecuniis furto subreptis, ubi alio modo fieri restitutio non potest, possit sacellum erigi, in quo nomen furis gloriam, & laudem consequatur?

hujusmodi inscriptio militat contra creditores; quia hi nesciuntur; & ideò nemo est, cui debita laus auferatur. Ergo sine damno tertii honorem Mercator adquirit; non potest ab ullo damnari.] Tu rem considera: nam mihi videtur hunc posse discursum tolerari.

Cur praecedentia tam accuratè fuerit dilucidata?

Sic contra occultas compensationes à ratione discurrere impræsentiarùm placuit; tum quia hæc folia multis annis ante creationem Innocentii XI. fuerunt scripta: tum quia à pueritia semper mihi visa est illa doctrina contra lumen naturalis rationis militare. At jam tandem cùm ab Apostolica Sede damnata fuerit, cessat omnino quæstio, & à nemine, ut probabilis, defendi potest.

De Casu Decimo.

De Teste ultroneo & subornato.

MVlta sunt, quæ in hoc Casu non placent. Primò, quia omnes merces ultroneæ vilescunt, testes spontanei semper sunt de falsitate suspecti: & ideò à judicio rejiciuntur. Secundò, qui lucrum ex testimonio consequuntur, sanctissimè jubentur rejici. Non igitur est possibilis casus, quem Sanchez proponit: nec enim testis, qui ultrò se offert, neque qui utilitatem importat, habet justam causam respondendi.

In nullo testis casu mentiri potest.

Quid, si haberet? Quando testis habet justam causam respondendi, non habet, nec habere potest justam causam mentiendi; quia mendacium nulla causa cohonestat.

Restrictiones mentales, ut sæpe diximus, secundùm se sunt impossibiles.

Sed dices, non fore in casu mentiturum quia mentali restrictione utetur. Et ego duo respondeo. *Alterum*, hujusmodi restrictiones impossibiles esse: ut superiùs persuasi: nam humana loquutio est externa, voces sunt externæ, earum significatio est externa, & ideò externa etiam illarum esse debet restrictio. *Alterum*, etsi essent possibiles Restrictiones hujusmodi, non posse habere locum in tribunalibus. Et hoc ostendo. Vt vocis significatio restringatur, debet esse ambigua (ἀμφιβολὴ) duobus sensibus prædita: nam quæ est semel restricta, restringi non potest. At testium depositiones, quæ in tribunalibus fiunt, sunt restrictæ per consignificantes circumstantias. Ergo etsi mens esset restrictiva (posset voces ambiguas ad determinatam significationem restringere) non possent has, quas dicimus restrictissimas esse. Minorem sæpe debui probare: & modò dico dignitatem Iudicis, finem Principis tribunalia erigentis, & alia quæ intercurrunt, ita vocum significationem contrahere, ut nunquam restrictioni ulteriori sit locus. Et, si Sanchez dubitet, ponat Casum in specie, & verba Iudicis, & verba testis, & demonstrabo clarè, ita utraque restringi extrinsecùs, ut nulla possit fraus aut cautela ea ulteriùs restringere, aut ad aliam significationem transferre.

Et quid si essent possibiles? Adhuc in tribunalibus locū illa habere non possent.

Omnem Iudicis interrogationē leges & tribunal restringūt.

De casu undecimo.

An sint aliquæ Provinciæ, in quibus confessio rei, ut sit plena informatio requiratur?

COntinet perniciosam doctrinam: & qui illum pro rei favore resolvunt, praxeos Iuridicæ vera fundamenta non capiunt. Vt Casum intelligas, adnotato, esse aliqua loca, in quibus nemo negativus ex legis rigore damnatur. Et talis esse dicitur Roma; talis Parva-Brabantia in Belgio apud Bruxellas: & tales sunt alia oppida alibi. Pone ergo Fridericum Gauciæ, aut ubi volueris perpetrasse homicidium: pone eum, nisi fateatur, capite condemnari non posse. Habet Iudex informationem semiplenam: reum examinat & bene procedit. An poterit reus crimen negare? Posse ait Coronius. Accedit alius testis. An, & tunc poterit crimen negare? Asserit Coronius; quia nondum plenè convictus est; quoniam ad plenam informationem, vi cujus decapitari possit, centum vel plures testes, nisi ejus accedat confessio, non sufficiunt. Pro opinione sua Authores non adducit Coronius; sed neque rationes; nam, quidquid de illis sit, has libenter viderem. Quod reus suam vitam, & honorem tueatur, permitto, laudo, & consulo, modò utatur mediis, quæ in innocentum damnum & perniciem non vergant: non enim sunt facienda mala, ut bona eveniant. Quod autem ipse velit defendere falsum testimonium innocenti imponendo, exsecrabile est. Si Fridericus homicida, ut se à periculo mortis eripiat, assereret, Cajum virum probum & bonum, & omninò innocentem, illud perpetrasse homicidium, quis eum absolveret? Ergo ita debet se defendere, ut nulli innocenti falsum testimonium imponat. Ergo, si sint pauci vel multi testes, qui verum sunt testificati, & tamen ipse verbo, vel facto illos esse improbos & mentiri asserit, illis injuriam infert, injustè honorem detrahit, & ad restitutionem tenetur.

An reus, qui reverà commisit crimen, se defendere possit cum testis innocentis injuria?

An ubi datur unus testis, reus teneatur veritatem fateri?

Objicis primò, ex mea doctrina sequi, reum post informationem semiplenam, quando est unicus testis de visu debere fateri veritatem, etsi debeat perire, & simul vitam honorem & divitias perdere: quod esset nimis durum. Respondeo, in casu debere veritatem fateri: nec hæc doctrina est dura; nam est omnium Theologorum & Iurisperitorum; cui enim non fuit durum

rum peccare, non debet esse durum puniri: nam culpam pœna sequitur in omni bene gubernata Republica.

An ante informationem semiplenam dicere veritatem teneatur?

Objicies secūdò, ex hac doctrina adhuc sequi reum ante informationem semiplenam, quando nullus est testis, debere veritatem fateri: quod est contra omnium Doctorum sententiam. Et quia sequelam nego, tu illam probaturus sic insis. [Ideò post semiplenam informationem non potest crimen commissum negare: quia negando asserit, testem esse mendacem & improbum, adeoque testi falsum testimonium imponit. Sed quando ante semiplenam informationem crimen commissum negat, similiter accusatori falsum crimen imponit, quoniam negando crimē illum esse improbum & mendacem affirmat. Ergo, si post informationem semiplenam tenetur veritatem fateri, ne testi innoxio sit injurius, etiam tenebitur veritatem ante informationem semiplenam exponere, ne sit accusatori innoxio injurius.] Et ego nego paritatem: quia reus negando nullam injuriam aut contumeliam infert accusatori. Primò, quia, si accusator omisit correctionem fraternam debitam, violavit præceptum Domini nostri Iesu-Christi, & est improbus. Consultò dixi *debitam*, quia sunt casus, in quibus aut esset inutilis aut periculosa, & de illis non intelligitur præceptum Christi. Secundò, quia quando correctio fraterna præcessit, aut saltem interponi non debuit, non peccat contra accusatorem reus, si crimen negat. Non dicit accusator *Ego vidi*.

De correctione fraterna. Verū semper debeat ante accusationem præmitti?

An testis auriti veracitas cum innocentia rei componi possit?

Sed, neque peccat contra auritos testes reus, si crimen commissum diffitetur: non enim negare crimen, est dicere testem illum esse improbum & mendacem: nam reus esse potest innocens, & testis verax: quoniam, si ille, à quo testis audivit sit mentitus, stat ut componatur testis auriti veracitas cum innocentia rei.

Potest reus se defendendo in excessu peccare.

Potest tamen & solet peccare reus, si nimis se animosè defendat: puta, si non solùm crimen neget, quod pro tunc ad propriam defensionem sufficit; sed & injurias evomat, & accusatorem & auritos testes contumeliis oppluat, illos iniquitatis arguendo. Qui excessus à Iudice prudente impediuntur, & in tribunali non tolerantur.

De Casu duodecimo.

Conclusionum Conclusio.

NOn est diversus à præcedentibus, sed est Consequentia quædam generalis, quasi per Inductionem à Casibus præcedentibus deducta. Quam ob rem sicut illam ex illis collegit, sic & nos oppositam ex eorumdem impugnatione colligemus, dicemusque. Nemo potest sine mendacio dicere, & sine perjurio jurare assertionem simpliciter falsam, addendo aliquid mente, ex quo illa sit vera: etiam, si detur summa causa, quia, qui sic loquitur, non obstante mentali restrictione mentitur; &, si adjungat juramentum, pejerat. Nec mendacium cohonestare poterit necessitas, aut utilitas, nec interrogationis injustitia; nam, etsi mori debeas; etsi perdere magnas divitias; etsi privatim aut publicè contra legum dispositionem respondere conaris, tacere poteris, dicere te nolle respondere poteris, at mentiri non poteris: sed, si respondere volueris, considerare debebis, quid importet interrogatio per consignificantes circumstantias restricta, ut illi responsionem attemperes: nam plerumque illæ tam arctè interrogationem contrahunt, (ut superiùs non semel aut iterum vidimus) ut mentalis Restrictio, etsi esset possibilis (non enim solùm esse licitam, sed esse possibilem nego) nihil reperiret, quod posset contrahere.

Iudicum interrogatio ita semper per consignificantes circumstantias restringitur, ut nihil relinquatur restrictioni mentali, quod etiam si possibilis esset, posset restringere & determinare.

VIGLEVANI,

Typis Episcopalibus apud Camillum Conradum Anno 1679.
Superiorum permissu.

Index Articulorum & Sectionum. Omnes Numeri sunt Paginarum.

CAPUT I.

DE *Logicâ Apprehensivâ. Quæ Primam Mentis dirigit Operationem.* pagina 1.

ARTICULUS I. De Terminis. *ibid.*

SECTIO I. *De Sibilis. An sint in mundo homines, qui verba non proferant, sed sibilando loquantur? Quo illis modo Orthographia, Grammatica, Logica, Rhetorica, & Theologia servire possent?* 3.b

SECTIO II. *De Terminis Vocalibus, & variâ illorum divisione.* 5.b

ARTICULUS II. De Transscendentibus. Quid, & qui sint Termini Transscendentales? In Reales & Morales dividuntur. An aliquibus opponi possint? 13.

SECTIO I. *De Transscendentiâ Terminorum Moralium,* 14.b

SECTIO II. *An aliquibus Terminis Transscendentales opponantur? & quinam illi sint?* 18.b

ARTICULUS III. De Univocis, Æquivocis, & Analogis. Quid sit Abstractio? An fiat per intellectum? An dentur res abstractæ realiter? An in Univocatione reperiatur Abstractio? An, & quomodo Univocatio ab Æquivocatione, & Analogia distinguatur? Adduntur aliqua de Synonymis & Denominativis. 22.

SECTIO I. *De Præcisione seu Abstractione objectivâ.* 23.a

SECTIO II. *An dentur Præcisiones reales? An Universalia sint à parte rei? An à rebus, quæ habent ordinem realem, hunc ipsum ordinem realiter auferre possimus?* ibid.b

SECTIO III. *De Vocum Interpretatione.* 26.a

SECTIO IV. *De Univocis, Æquivocis & Analogis: & hinc sumptâ occasione, de Synonymis, Heteronymis, & Denominativis.* 29.b

Nota. *De æquivocatione vocis* φθομά. *An Justinianus Aptardocitarum hæresi fuerit infectus?* 31.a

ARTICULUS IV. De Universalibus & Prædicabilibus. Quot Universalium & Prædicabiliũ classes sint? Quomodo Philosophi, & quomodo Jurisconsulti illis utantur? 34.

SECTIO I. *De numero & essentiâ Universalium.* ibid.a

SECTIO II. *De Analogis Prædicabilibus.* 37.a

SECTIO III. *Quomodo Jurisconsulti hac doctrinâ utantur?* ib.

ARTICULUS V. De Terminorum Proprietatibus. Dilucidantur præcipuè Suppositio, Acceptio, Significatio, Ampliatio, Translatio, Restrictio, Diminutio, Appellatio. 39.

SECTIO I. *De Significatione, Suppositione, & Acceptione.* ib.

SECTIO II. *De Significationis Ampliatione.* 43.a

SECTIO III. *De Hyperbole.* 44.a

SECTIO IV. *De Metaphorâ, seu Translatione.* ibid.b

SECTIO V. *De Restrictione & Diminutione.* 45.b

CAPUT II.

DE *Logicâ Judicativâ. Quæ secundam Mentis dirigit Operationem.* 47.

ARTICULUS I. De Propositionis essentiâ. An ad illam pertineant partes intrinsecæ, quibus ipsa componitur, quales sunt Nomen & Verbum, necnon Subjectum & Prædicatum? An pertineant Copulæ, quarum altera affirmat, altera negat? & An pertineat Materia, quæ in significatione consistit? ibid.

SECTIO I. *De Enunciatione Mentali, Vocali, Scriptâ, & Tacitâ.* 48.b

SECTIO II. *De Expressæ Enunciationis compositione.* 51.a

SECTIO III. *An verè dentur Nomina Propria?* ibid.b

SECTIO IV. *De Idemticâ Propositione.* 59.b

SECTIO V. *De formali Propositionum essentiâ.* 60.a

SECTIO VI. *De Propositionum materiâ.* 61.a

SECTIO VII. *De Tempore Propositionum. An aliqua carere possit? Quid Tempus sit? An componatur ex indivisibilibus, an verò ex partibus divisibilibus in infinitum? Stetne, an fluat Præsens. De Anni revolutione. An mentiantur illi, qui hodie v. gr. passum fuisse martyrium talem Sanctum conceinunt, cùm tamen ille passus sit ante mille, vel plures annos? Quid dicendum de festis translatis?* 62.a

ARTICULUS II. De Propositionum Qualitate. Veritas & Falsitas ad Propositionum Qualitatem spectat. Propositio vera transire in falsam potest. An detur Propositio, quæ utrumque sit? An etiam quæ neutrum sit? De Subjecto non supponente. De Fictione & Mẽdacio. Quomodo inter se distinguantur? 64.

SECTIO I. *An una & eadem Propositio transire ex verâ in falsam possit? aut contra?* ibid.b

SECT. II. *An detur Propositio, quæ nec vera, nec falsa sit?* 65.a

SECTIO III. *De Veracitate & Mendacio. Potest eadem Propositio esse verax & falsa, potest esse mẽdax & vera.* 67.b

SECTIO IV. *De Mendacio Jocoso.* 69.a

SECTIO V. *De errore: qui est Falsitas sine Mendacio. An duæ Contradictoriæ, dictæ ab eodem homine, possint esse Mẽdacia simul?* 71.a

SECTIO VI. *De Subjecto non supponente.* 72.a

SECTIO VII. *De Fictione Juris.* ibid.

ARTICULUS III. De Reali & Morali Propositionum Quantitate. [*Desumptus est ex Epistolâ inscriptâ Eximio & Reverendissimo Dom. Don Carolo de Thomasiis ex Palmæ Duce Clerico Regulari, &c. Viro doctissimo, & Authori charissimo.*] 77.

SECTIO I. *De Quantitate ut sic.* ibid.a

SECTIO II. *Syncategoremata, quæ sint, & quo sensu accipiantur?* 78.a

SECTIO III. *Moralia Syncategoremata explicantur.* 79.a

Adverbia Universalia. 81.b

Orationis Angelicæ dilucidatio, 82.a

De Universali Copulativâ. 83.b

SECTIO IV. *An Adjectiva denominent totum Subjectũ?* 90.b

SECTIO V. *An Syncategorema* Omnes, *aliquando sit idem* ac Plures? 91.b

SECTIO VI. *An sciri possit, cui exceptioni subjaceat Propositio moraliter Universalis?* 93.a

Notâ I. 96.b

Nota II, ibid.

SECTIO VII. *An hæc Syncategoremata habeant locum, ubi tantùm sint duo?* 108.a

SECTIO VIII. *De Propositione Indefinitâ. An habeat Logicam Quantitatem?* ibid.b

SECTIO IX. *Quæ, & quomodo aliæ syncategorematicæ Propositiones inferantur ex aliis?* ibid.

ARTICULUS IV. De variis speciebus Propositionum. Sunt multæ; sed cognosci debent Specificativa, Exclusiva, Exceptiva, Reduplicativa: Categorica etiam & Hypothetica, quæ in Copulativam, Disjunctivam, Cõditionalem, & Rationalem subdividitur. 109.

SECTIO I. *De Propositione Specificativâ, Exclusivâ, Exceptivâ, & Reduplicativâ.* ibid.a

SECTIO II. *De Categoricis & Hypotheticis.* 112.a

ARTICULUS V. De Propositionum Conversione. Quid sit Conversio, exponitur. Quot Propositiones Modis convertantur? Non semper esse subjectum, quod primo loco ponitur, nec prædicatum, quod secundo. Non omnem posse Assertionem converti. 120.

SECTIO I. *An semper subjectum in primo loco ponatur?* ibid.a

SECTIO II. *An omnis Propositio convertibilis sit?* 122.a

SECTIO III. *Traduntur Conversionis Regulæ.* ibid.b

SECTIO IV. *De Syllogismo Baralipton. An Particularis affirmativa in Universalem verti possit?* 124.a

SECTIO V. *Iterum de Contrapositionis Conversione. An sit Logicis aut Philosophis utilis? & quomodo, & in quo à sim-*

plici Conversione distinguatur? 125.a
SECTIO VI. An duæ illæ Contrapositionis differentiæ, quæ Sectione præcedenti ponuntur, & discernuntur, re bene perspectà coincidant? 137.a
SECTIO VII. An hæc Propositio, Omnis Res est Ens, & aliæ similes, possint per Contrapositionem converti? ibid.
SECTIO VIII. De Moralis Propositionum Conversione. 128.a
Regula Prima. ibid.b
Secunda. 129.b
Tertia. 130.b
Quarta. ibid.
Quinta. ibid.
Sexta. 131.a
ARTICULUS VI. De Propositionum Oppositione. ibid.
SECTIO I. De Simplicium Enunciationum Oppositione. 132.a
SECTIO II. De oppositarum Enunciationum Æquipollentiâ. 136.a
SECTIO III. De Oppositione Probabilium. 138.a
SECTIO IV. De Adverbiorum oppositorum æquipollentiâ. ib.
SECTIO V. De Modalium Realium Oppositione. 140.b
SECTIO VI. Modi singuli explicantur & dilucidantur. 142.a
SECTIO VII. De Propositionum Modis intellectualibus. 146.b
SECTIO VIII. De Propositionum Modis, qui ex humanâ libertate sumuntur. 149.a
SECTIO IX. De Modalium Intellectualium Propositionum Oppositione. ibid.b
De Consequentiis Modalibus. 158.a
SECTIO X. De Oppositione Modalium Virtualium. ibid.b
SECTIO XI. De Oppositione Modalium Moralium. 159.b
SECTIO XII. An duæ contradictoriæ in Moralibus sint simul veræ? 161.a
SECTIO XIII. Iterum de Contradictoriis. Utrùm sit infelicitas felix possibilis? 163.b
SECTIO XIV. De Humanorum actuum Oppositione. 164.b

CAPUT III.

DE Modo Sciendi Morali. Quid, quotuplex, & quo ordine tradendus sit? 170.b
QUÆSTIO INCIDENS. Ad quam Mentis Operationem Modus sciendi pertineat? 172.b
ARTICULUS I. De Definitione. Quid, & quotuplex sit? Quomodo Res non solum per Rationes & Formalitates essentiales, sed & per Accidentales, immò etiam per Nomina definiantur. Præscribuntur Definitionum leges, & inquiritur, An illas Doctores observent? Et quia nomina interdum unico charactere exprimuntur, quæritur, quid L. C. D. π, ff. §. & aliæ similes Notæ significent? 174.
SECTIO I. De Etymologiâ, seu Nominum Definitione. ibid.
SECTIO II. Nomen Rei aut Personæ per Figuras Literarum exponitur. ibid b
SECTIO III. Exponitur Rei aut Personæ nomen per pronunciationem Literarum. 176.a
SECTIO IV. De Characteris à Simonide inventi Mysticâ significatione. 178.b
SECTIO V. Quo modo versus, qui sectione præcedenti sunt positi, ingeniosis & secretis possint Steganographiæ Operationibus inservire? 180.a
SECTIO VI. Exponitur Rei aut Personæ vocabulum. 181.a
SECTIO VII. Rei aut Personæ attributa & qualitates exponuntur ex Nominis significatione. 182.a
SECTIO VIII. De falsis Vocum Etymologiis, An aliquando præferendæ sint veris? ibid.b
SECTIO IX. De falsis & illegitimis Etymologiis, An aliquando sint aptiores, quàm veræ? 186.b
SECTIO X. De Characterum Definitione. 187.b
SECTIO XI. De origine & derivatione literarum, Exponuntur illæ, quibus utuntur in notis suis Jurisperiti. 188.a
SECTIO XII. De Characterum ratione. 192.b
SECTIO XIII. De Characterum inversione. ibid.
SECTIO XIV. De rei Definitione essentiali. 193.a
SECTIO XV. An Definitio Essentialis debeat per omnia quinque genera Causarum concinnari? 195.a
SECTIO XVI. De Rei Definitione Accidentali. 198.b
SECTIO XVII. De Definitione Singularium. 199.a
SECTIO XVIII. Definitionum Leges. ibid.
SECTIO XIX. De Definitionibus & Descriptionibus, quæ in Jure Cæsareo leguntur. 200.a
ARTICULUS II. De Divisione, Quid sit? An, & quomodo à Definitione distinguatur? Quot illi sint Species? Et qualem usum apud Jurisperitos habeat? 206.
SECTIO I. De Divisione Logicâ. Quid & quotuplex sit? 207.a
SECTIO II. Divisionis Leges proponuntur & dilucidantur. 210.a
SECTIO III. De Divisionibus, quæ in Jure inveniuntur. ibid.
SECTIO IV. De rei in Universalem & Particularem Divisione. 213.a
SECTIO V. Justitiæ Divisio tradita & explicata. 214.a
ARTICULUS III. De Argumentatione seu Discursu. De Primis Principiis. De Inductione, An illa Inductione adquirantur? De Congruentiâ, Enthymemate, & Polylemmate. De Syllogismo Formali, Figurali, Universali, Indefinito, Expositorio, Probabili, Demonstrativo, Soritico, Obliquo, Idemtico. De Monstro Dialectico, & Elencho. De exorbitante Consequentiâ. &c. 215.
SECTIO I. De ipsomet Intellectu; seu Primorum Principiorũ habitu. 216 a
Principium I. 217.b
Principium II. 218.b
Principium III. 219.b
SECTIO II. De Universali & Particulari. 220.b
SECTIO III. Quomodo Universales Propositiones adquirantur? nimirùm, De Inductione aut Adscensu, ac propterea etiam de Descensu. 221.b
SECTIO IV. De Consequentiis à Congruentiâ deductis. 223.a
SECTIO V. De Polylemmate. 224.a
SECTIO VI. De Syllogismo formali, prout Ethicæ servire potest. ibid.b
De Syllogismo Indefinito. 226.b
SECTIO VII. De Syllogismo Universali, Particulari, & Mixto. 227.b
SECTIO VII. De Syllogismorum Reductione, quæ Ostensiva vocatur. 229.a
SECTIO VIII. De Reductione, quâ propellimur ad Impossibile. ibid.b
SECTIO IX. De Syllogismorum efficaciâ. 230.a
SECTIO X. De Enthymemate. 231.a
SECTIO XI. Enthymema à Florentino positum examinatur. ibid. b
SECTIO XII. De Syllogismo Expositorio. 232.a
SECTIO XIII. De Syllogismo Probabili. 233.b
SECTIO XIV. De Syllogismo Demonstrativo. 234.b
SECTIO XV. De Sorite. 235.a
SECTIO XVI. De Syllogismo Obliquo. 237.a
SECTIO XVII. De Syllogismo Idemtico. ibid.b
SECTIO XVIII. De Argumentationum fundamento. An, qui duas contradictorias admiserit, cogi possit, ut quidquid tu volueris, concedat? 238.a
SECTIO XIX. Nonnullæ Consequentiæ in Theologiâ Fundamentali examinatæ proponuntur. ibid.b
SECTIO XX. De Monstro Dialectico. 242.b

CAPUT IV.

DE Logicâ Discursivâ. De Mentis Operationibus, prout Dialecticæ serviunt. De Ascensu & Descensu Morali. An ab uno ad plura securè fluat Argumentatio? 245.
SECTIO I. De Primâ Mentis Operatione, quatenus ancillatur Dialecticæ. ibid.b
SECTIO II. De Secundâ Mentis Operatione, quatenus ancil-

cillatur Dialectica? 146.b.
Sectio III. *De Tertiâ Mentis Operatione.* 247.b.
ARTICULUS I. De Adſcenſu & Deſcenſu Morali. 249
Aſcenſus ab uno ex privilegio. 253.a
An ab opinione Magiſtri ad totam Scholam & omnes Diſcipulos valeat Adſcenſus? ibid.b
ARTICULUS II. De Diſcurſu Politico. De methodo argumentandi in Ethicâ, in Jure Pontificio, Regulari, Cæſareo. De Politicæ in Adæquatam & Inadæquatam diviſione, & quomodo ab Antipoliticâ diſtinguatur? 257.
Sectio I. *De Judiciis (ſeu etiam Præjudiciis) Moralibus; hoc eſt, de Syllogiſmorum Præmiſſis.* ibid.a
Sectio II. *De modo argumentandi in Ethicâ.* 259.b
Sectio III. *De modo argumentandi in Jure Canonico.* 260.b
Sectio IV. *De modo argumentandi in Jure ſæculari.* 261.a
Sectio V. *De modo argumentandi in Jure Regulari.* 262.a
Sectio VI. *De Diſcurſu Morali.* 263.b
Sectio VII. *De Diſcurſu Politico.* 264.b
De Politicâ Imperfectâ & Inadæquatâ. 265.a
De Perfectâ & Adæquatâ Politicâ. ibid.b
Ratiocinium Avari. 266.a
Ratiocinium Laſcivi. ibid.b
Ratiocinium Politico-Chriſtiani. ibid.
De Antipoliticis. 267.b
ARTICULUS III. De Argumento, quod vocatur *ad Hominem.* ibid.
RTICULUS IV. De Syllogiſmo Juridico. Ediſſerit Formas, Figuras, Modos, & Nomina Syllogiſmorum moralium; Advocatos & Senatores inſtruit, ut in praxi ſciant legitimè patrocinari, & judicare. 271.
Sectio I. *Dialectica Syllogiſmorum Judiciorum nomina.* ibid.a
Univerſale horum Syllogiſmorum Paradigma. 277.
Quid ſit convincere? 278.a
Sectio II. *De Indiciis.* ibid.b
Indicium quotuplex. 280.b
Sectio III. *De Principum veracitate.* ibid.
Nota. *De libello, quem in Tribunali Advocatus producit: & de Sententiâ Definitivâ, quâ Judex Libello reſpondet.* 281.b
Occaſio ſcribendi. 282.a
Sectio IV. *De praxi judicandi.* 283.a
Qui ſcire Judex poſſit, in quâ formâ Syllogiſmus formari debeat? 284.b
De formâ Capitis, *ſeu* Darii. 285.a
De purgatione Indiciorum. ibid.b
Sectio V. *De Moralium Syllogiſmorum aliis Formis Figuriſque.* 286.b
Nota. *Examinatur Diſcurſus ille Moralis,* Et decet, Et non repugnat, Ergo eſt. *Quo tametſi in quæſtione de Immaculatâ Virginis Matris Conceptione uti ſoleant Theologi, in aliis etiam materiis, in quibus pia affectio & urbanitas animum prædeterminet, locum habere poterit.* 290.b
ARTICULUS V. De Conſequentiis Moralibus. Sunt multæ, in quibus Viri etiam docti hærere ſolent. Et ideò hîc proponuntur, perpenduntur, & dilucidantur. 292.
Sectio I. ibid.
Sectio II. 294.a
Sectio III. 295.a
Sectio IV. 296.a
Sectio V. ibid.b
De primâ Conſequentiâ. 297.b
De Secunda Conſequentiâ. 298.b
Quæ & qualis ſit opinio, quæ dicitur probabiliſſima? 305.a
Sectio VI. *& alia ſequentes uſque ad XXIII. ſine titulis à pag. 306. ad 333.b*
ARTICULUS VI. Practicus. De Conſequentiis Judicialibus, hoc eſt, de Indiciis, Præſumptionibuſque. Exponitur, quid, & quotuplex Indicium ſit? Qui, & quot ſint loci juridici, unde Indicia ſumuntur. Proponuntur & deciduntur multi in ſpecie caſus, ut per analogiam quicumque alii reſolvi poſſint? 335.
Loci Judiciales, ex quibus deſumuntur Indicia. 338.a
Sectio I. *& alia ſequentes ſine titulis uſque ad XXXI. à pag. 333. ad 364.*
ARTICULUS VII. De Probationibus, quæ fiunt per Teſtes. Quas Judices, & quas Teſtes Qualitates habere debeant, ut & illi dignè Juſtitiam adminiſtrent, & hi fide digni cenſeantur? Ut diſſolvantur argumenta, nonnullæ doctrinæ neceſſariæ & curioſæ adducuntur & dilucidantur. 365.
Sectio I. *Quænam Qualitates requirantur, ut legitimè Judex pronunciet?* ibid.b
Sectio II. *Quaſnam Qualitates habere debeat Teſtis ut fide dignus ſit, & in Tribunali admittatur?* 370.b
Subſectio I. *De ætate.* 371.b
Subſectio II. *De Conditione.* 372.a
Subſectio III. *De Sexu.* 374.a
Subſectio IV. *De Spe & Metu.* 375.b
Subſectio V. *De Famâ.* 376.a
Subſectio VI. *De Tribunali.* 377.a
Subſectio VII. *De Numero.* ibid.
Subſectio VIII. *De Fortunâ.* 378.a
Subſectio IX. *De Fide ſeu Veracitate.* 379.a
Subſectio X. *An ſervari fides infidelibus debeat?* 380.a
Subſectio XI. *De Juramento Teſtium.* 385.a
Subſectio XII. *Iterum de Juramento Teſtium. Cur debeant jurare per Deum.* 388.a
Subſectio XIII. *De Teſte voluntario & invito.* 395.b
Subſectio XIV. *De voluntate jurandi.* ibid.
Subſectio XV. *Adnotantur nonnulla.* 396.a
Subſectio XVI. *De criminibus atrocibus & probationis difficilis.* ibid.b
ARTICULUS VIII. An Fides publica, quæ in Tribunalibus (adeoque in Judice, Reo, Teſtibus & Actore) requiritur, ab aliquâ purè Intellectuali Reſtrictione, aut Occultâ Compenſatione dependeat? 398.
Sectio I. *An uti contra hoſtes Mentali Reſtrictione poſſimus?* ibid.b
Sectio II. *An reus poſſit uti Reſtrictione Mentali?* 399.b
Sectio III. *An proſint teſtibus Reſtrictiones Mentales?* 400.b
Sectio IV. *Proponuntur duodecim caſus, in quibus eſſe licita Mentales Reſtrictiones dicuntur.* 401.a
Sectio V. *Quid Veteres Patres de Reſtrictionibus mentalibus ſenſerint?* 402.a
Sectio VI. *Vera doctrina ſtabilitur.* 403.b
Sectio VII. *Occurrit Hiſtoriis, quæ in Sect. I. narrabantur; & oſtenditur Fidem hoſtibus eſſe ſervandam.* 405.b
Sectio VIII. *Rationes Sectione II. poſitæ diluuntur. An Reus uti poſſit Reſtrictione Mentali?* 406.b
Sectio IX. *Expenduntur ea, quæ Sectione III. ponebantur.* 411.b
Sectio X. *Duodecim illi Caſus, qui Sectione IV. proponebantur, & ab Adverſariis decidebantur, recognoſcuntur.* 413.a
De Caſu Primo. 414.a
De Secundo. ibid.
De Tertio. ibid.b
De Quarto. 417.a
De Quinto. ibid.b
De Sexto. 418.a
De Septimo. 421.b
De Octavo. ibid.
De Nono. ibid.
De Decimo. 427.a
De Undecimo. ibid.b
De Duodecimo. 428.b

INDEX CRITICVS.

Omnes Numeri sunt Paginarum.

A

DE numero Accentuum apud Sinenses, An aure exactè secernantur? 4.a
An omnia, quæ de Accentibus dicuntur, sint ficta? 73.b
De Accentibus. 76.a
De Adjectivo & Substantivo. 121.b
Adjectiva tametsi absolutè ponantur, habent partialem tantùmodo significationem, quando non totum subjectum afficiunt, sed illius partem. 47.a
אדני, *si sit* Adoni, *hoc est*, Dominus meus, *determinatur per affixum: si sit* Adonai, *est nomen Dei proprium*, 56.b
Agellius. *Cur hodie dicatur* Aulus Gellius? 3.a
Vox ἄλβυλα, *An sit ineffabilis?* 57.a
Quid voces Alexander, Nero, *&c. importent?* 41.a
Aliquid. Quid sit? 14.b
De Amphibologiâ, Quid illa sit? 413.a. *Sicut ab Idolo Idololatria, sic ab amphibolo Amphibolologia dici debet,* ibid.
Ampliatio, Quid sit? 43.a
Ἀναγράμματα. *Quid sint?* 192.b
Animal. *Cujus generis sit?* 97.b
Appellatio. Quid sit? Tollit ambiguitatem Accentus; tollit & Interpunctio. 25.b
De Arcu Cœlesti. Cujus generis sit nomen Arcus? 177.a
Aries *vox æquivoca.* 172.b
Aspiratio, An sit litera? 177.b

C

NOmen Caballero, *& alia dilucidantur.* 187.a
Canis *vox æquivoca.* 172.b
Caro *in singul. est nomen æquivocum.* 417.a
Quid vox Cæsar *significet?* 41.a
Characteres res ipsas immediatè significantes. 2,b
Characteres Monogrammi. An per numeros & casus inflectantur? 190.b
Quonam modo varientur Astronomici? ibid.
An & quomodo declinentur Juridici? 191.a
An ad exprimenda omnia cujuscumque linguæ verba, quatuor characteres sufficiant? 4.b
Characterum Hebræorum Figuræ verbis repræsentantur. 175.b
In characteribus alia est declinationis ratio, alia significatio, 192.b
Comparativa positivè & etiam negativè sumuntur. 298.b
Vox Complures. *An sit Comparativa?* 96,b

D

QVID vox David *significet?* 41.a
Nomen Damasco *non sine gratiâ dividitur,* 187.a
Nomen Debitor *est generalissimum; correlativum sub eâdem generalitate Lingua Latina non habet.* 221.a
Dictio. Quid sit? 5.b 48. a *Quomodo significent Dictionis partes?* ibid.
Dies *nomen æquivocum & bifariam accipitur.* 399.a
Digamma. Quæ sit? 177.b
De nomine Dolor. 41.a
Dominus *apud Latinos nomen commune est.* 56.b

E

DE literâ ה. *Quo modo apud Assyrios proferatur?* 4.b
H' *&* ꙋ *an aliquando coincidant?* 61.a
Etymologia non est locus Dialecticus, sed Rhetoricus. 187.a
Nominis Escudero *falsa, sed pulchra Etymologia.* ibid.b

F

ff. Cur significet Pandectas? 188.b ff. *ponitur pro* π ibid.
ff. *An poni soleat pro* Δ? 189.b. *An hodie* ff. *pro duplici* δδ *scribamus?* ib. *An* ff. *sit* fuerunt facti? ibid.
An ff. *sit* fabre factum? 190.a
An ff. *sit* ll. *&* libros quinquaginta *significet? An libros legum? an leges?* 190.a
An ff. *pro* θ. *ponatur?* ibid.b
An ff. *à Fridericis Augustis derivetur?* ibid.
Vocis Fœtus animati *varia significatio.* 40.b
Fumus. Apud Hispanos quid significet? An semper in malam partem debeat sumi? 45.a

G

GEnera, quæ habent nomina rerum insensibilium, sunt fictiones Grammaticæ. 72.b
Generibus Grammatica Georgiana caret. 73.a
Grammatica. Quid sit? 188.b
Grammaticæ divisio. 213.b

H

HEbræi. An habeant comparativa? 303.b
Hiphil. Quid significet? 84.b

I

DE voce ἰδέα, *An legitimè possit proferri?* 57.a
Nominis Infamis *ratio.* 287.b
Verbum intelligitur *consideratur & dilucidatur.* 114.b
An voces Jus, Lex, Præceptum *sint synonyma?* 33.b

K

K. An fuerit à Latinis recepta? 177.b

L

L. An adspiretur? An ab H *ut à* X *feriatur?* 3.a
Lingua Sancta. An S. Hieronymi tempore habuerit puncta? 182.a
De *Linguâ Hebraicâ. Sæpe subjecto prædicatum præmittit* 121.b
Quid faciat Lingua Hispanica? ibid.
Litera Cornicis. Quæ? 177.a
Litera Numeraria. Quænam sint in Abecedario Latino? ib.b
Litera Phœnicia. Quæ? 178.a
Litera Canina? Quæ? ibid.
Literæ duplices. Quomodo à secundariis distinguantur? ibid.

Literæ Græcæ: *An reverà ab illis inventæ fuerint, à quibus inventæ dicuntur?* 178.b
Literæ Græcæ. *An aliis olim nominibus signatæ fuerint?* 181.a
Literæ. *An poni possint pro suis nominibus, aut soleant?* ibid.
Literæ Græcæ. *An ab Hebraicis profluxerint?* 188.a
Literas Hebraicas quis invenerit? ibid.b
De antiquarum literarum Hebræarum, Græcarum & Latinarum numero, 4.b
Latini. *An habuerint literas à Græcis?* 188.b
De literis sibilantibus. *An sint in Abecedario Hispanico? An in Græco? An etiam in Hebræo?* 4.a
Scribi-ne possint debitis characteribus, quæ sibilis exprimerentur? 4.b
De literis Palamedis, 178.b
De literis Siculi Epicharmi. 179.a
De literis Simonidis Medici. *An omnes sint duplices?* ibid.
De Græcis literis ad Italicam Linguam reductis. 181.b

M

MAgnum, & Parvum: Multi & Pauci. *An comparativè sumantur?* 99.b
Voces Multi, Pauci, Plerique. *Quid significent?* 275.b

N

VOces Nihil & Infinitum *explicatu difficiles proponuntur*, 7.a
Nomen. *Quid sit?* 51.a
Nomen Proprium. *Quomodo differat à communi?* 52.a
De Nomine adjectivo. 120.b
Nomina. *An amplientur?* 43.b
Nomina. *An omnia communia sint?* 51.b
Petrus. *An sit nomen commune?* ibid.
Nomina propria. *An plurali careant?* 52.a
Nomina adjecta proprio illud determinant. 54.b
Num? & Non. *An interdum æquipolleant?* 61.a

O

QVID *vox* Oleum *importet?* 41.b
Omnis & Omnes *an differant?* 273.a
Omnes & Universi *quomodo distinguantur?* 84.a
Vox Omnia. *Quid in Sacrà Paginà sonet?* 91.b
Oportet. *Quid significet?* 259.b
Oratio. *Quid sit?* 47. a. *An in Oratione omnes partes significent?* 48.a
Orationis, Dictionisque aliæ definitiones. 88.a
Orationis divisio. 48.b
ȣ. *Cur quando sonat ut* O, *corripi debeat?* 177.b

O

PAndecta. *An significari debeat litera* D? 189.a
D. in ff. an degeneraverit? ibid.
Nomina Pandecta, Planeta, Arista, *sunt masculina*. 235.a
Vox Paracletus, *An sit communis?* 58.a
Nomen Παράκλητος *an sit ineffabile?* 57.a. *Quanta sit penultima in voce* Paracletus? *ibid.* *An proferri possit?* 73.b
Partim *quid significat?* 99.a
Pauci & Pauciores. *Quid significent?* 80.a
Φάρμακον. *An sit æquivocum?* 30.b
Φθορά *vox æquivoca, quid significet?* 32.a
Vox Plerique. *Quid significet?* 96.b
Podon, Hoz, & Guadaña. *Quomodo inter se differant?* 177.b
Possibile & Impossibile, *An sint voces Latinæ?* 141.a
Verbum Possum *æquivocum est*. 416.b
Possum. *An in supino habeat* Pontum? 186.b
Prata. *An rideant, lætentur?* 75.b
Voces rivi, & prata *quid propriè, & quid metaphoricè significent?* 40.b
Nominis Privilegium *Etymologia*. 136.a
Pronomen Possessivum, Quomodo afficere possit subjectum? 122.b
De Pronomine Possessivo. 120.b
Puncta, *An omnia sint superflua?* 26.a

R

SInenses R *pronunciare non possunt*, 178.
Reditus, *an verò* redditus *scribendum sit?* 114.a
De nomine Regina. 40.b

S

DE *sono literæ* S. 178.a
An σὰν & σίγμα *sint literæ diversæ apud Græcos?* 4.
Adverbium semel *bifariam potest sumi*, 86.b
Semper *interdum sumitur moraliter pro* ferè semper. 88.b
Seu *quid sit?* 118.b
An apud illos, qui loquuntur per sibila, Rhetoricæ Gratiæ locum habeant? 4.b
An scientiæ illorum idiomate tractari possint? ibid.
De illorum varietate. 3. b. *Vnde posset desumi?* 4.a
Cur priùs de Sibilis, quàm de articulatis vocibus agendum sit? 3.b
Spado. *Quomodo declinetur?* 42.a
Specire *quid sit?* 38.b
S.S. quid significet? 190.a
De Substantivo, & Adjectivo, Positivo, Comparativo, & Superlativo. *An & quomodo à Comparativo ad Positivum valeat Argumentatio?* 10.b
De Substantivo & Adjectivo. 51.b
Superlativum, quid significet? 305.b
Quantitas syllabarum. *An in fictione consistat?* 73.a
De quantitate syllabarum. 76.a

T

T & D *non differunt in linguâ Germanicâ*, 178.a
Taurus, *vox æquivoca*. 39.b
Vox Tenebræ *in Hymnis Ecclesiasticis*. *Quomodo proferatur?* 57.a
Vocum Θεοτόκος & Θεότοκος *significatio*. 58.a
Transeat & Concedo *quid importent?* 17.b
De Tropis & Figuris Rhetoricis, 73.a

V

VEt U. *An distinguantur?* 178.a
W *Quomodo proferatur?* ibid.
Velle. *An idem sit, ac non nolle?* 59.b
Venenum. *An sit vox æquivoca?* 30.b
Verbum, *An semper significet cum tempore?* 64.b
Versabamur. *Quid Academico more importet?* 40.b
De Vocativo nominum desinentium in JUS. 301.b
De vocativo Agnus *qui legitur in Missâ*. *Cur & quando* Agnus *in vocativo habeat* Agnus? 45.a
Vocum verus ordo propter variationem casuum meliùs in Linguâ Græcâ & Latinâ cognoscitur. 120.a
De vocibus Volo & Nolo. *An deletæ sint in vocabulario Civili?* *An* Possum & Non Possum *loco illarum ponantur?* 413.b

Y

Y. *An olim spiritum lenem receperit?* 181.a
Litera Y. *Cur vocetur Pythagorica?* 178. b *Ejusdem literæ vera Delineatio*. ibid.
Litera Y *figuram mysticè explicavit Pythagoras*. 179.a
Ὑπερβολή. *Quid?* *Hujus figuræ usus*. *Præstat, ut muta vocem habeant virtualiter & mortui virtualiter vivant*. 44.a

Z

Z. *An sit litera latina?* 178.a
Ziphra. *An rejiciendæ sint?* 189.b
§. *An sit Ziphra?* ibid.

INDEX GENERALIS.

Omnes Numeri sunt Paginarum.

A

Abbas, quomodo sit Christus? 15.b
Abortus sępe ex morbo fiunt, aliquando ex malitiâ. 356.b
An multi abortus procurentur? 357.a
Ventris tumor suspectus. Consideranda est puellæ qualitas, 356.b. Nihil infert tumor. 358.a
Absens. An Sacramentaliter absolvi possit? An domum vendere? An matrimonium inire? 49.b
Absens, an possit in scriptis absolvi? P.Ludovici Connæi sententia. De hac materiâ nihil hucusque tanquam fide tenendum definivit Ecclesia. 331.a
Absentes. Quomodo colloquantur? 49.a
Abstinentia à carnibus, an semper, & ubique carnium usui legitimo sit præferenda? 28.a
Abstinentia à carnibus, an obliget Benedictinos sub mortali? 293.a. Schinchelii modestia. ibid.b
Abstractio. Quid sit? 23.a
Acceptatio legum. An sit contractus; & quid importet? 96.a
Acceptio Personarum incriminatur. 29.b
Acceptiones unius, & ejusdem vocis an possint esse diversæ? 41.b
Accidens quid sit? 36.a
Accidens. Quid dicat? 206.b
An unum Accidens sit aliorum subjectum? 209.b
Accidens subjecti potest pertinere ad essentiam contractûs. 370.a
Accidentia subjecti solent pertinere ad essentiam præcepti. ibid.
Accidens subjecti pot est esse de essentiâ testimonii. 370.b
Accidentia. Qualia esse debeant, per quæ fiunt descriptiones? 198.b
Accidentia, An sint genera, & in suas species possint dividi? 209.b
Accidentia unius Concreti pertinent ad essentiam alterius. 370.a
Accidentium classes. 36.a
De pluralitate accidentium in eodem subjecto. ibid.
Accidentium communium solet non esse communis aggregatio, 199.b
Accusans. An in eâdem causâ sententiam ferre possit? 367.
Accusatio moribundi. Quanti in judicio valoris sit? 351.a
Actio & Passio virtuales, quę? 16.a
Actio, quæ facienda, non est mala, An sit mala si sit facienda? 311.a
An actio præterita & futura distinguantur specie? ibid.
Actiones multæ physicæ realiter distinctæ possunt, & solent esse una virtualiter. 18.a
Actori an sit credendum? 344.b
Unus actus realis est multiplex moraliter & contra. 24.a
Actus. An idē & unus possit esse simul bonus & malus? 70.
An actus Dei liber, aut aliqua relatio, aut moralitas involvat Ens rationis? 219.b
Omnis actus humanus speciem à fine desumit. 266.b
Actus indifferens, an detur in Individuo? Resolutio. Resolutionis ratio. 308.b
An actum contritionis in articulo mortis debeamus elicere? 238.b
De actu voluntatis, qui plura objecta mala respicit; an-ne unicam, an verò plures malitias habeat? Et quid, si objecta distinguantur specie? 22.b
Actus. Quomodo fiant in Circulo? 25.a
Actus indifferentes, An dentur? An etiam, qui simul boni & mali sint? 160.a
Actus interni voluntatis. An solâ retractatione multiplicentur? 333.a
Actus merè mentales. An & cur non possint orationem vocalem componere? 404.a
De malitiâ & bonitate actuum humanorum. Potest actus habere utramque & neutram. 149.a
Actuum humanorum oppositio. In quonam sita sit? 164.b
Adagium. *Non ex quocumque ligno fit Mercurius*. Et cur? dilucidatur. 30.b
Adagiorum antiquitas. 182.b
Nec Adamus, nec Eva, nec Deipara, nec Christus habuerunt culpam originalem. 86.a
Adami culpa. An fuerit necessaria? An felix? An redemptionem promeruerit? 1[illegible].b
An & quo sensu felices essent, qui sine culpâ cruciatus æternos paterentur? 18.a
Adami peccatum necessarium virtualiter fuit. 18.a
אדני ADONAI est Dei nomen. 260.a
Adoptari qui possint? & qui adoptare? 110.b
An invitus aliquis adoptetur? 146.b
Adoptans. An in adoptatum habeat mortis & vitæ potestatem? 111.b
Adoptio. Quid præstet. 76.b
Adoptio. An possit habere finem? 139.b
An pośsis adoptari ad tempus? ibid.
Adoptio. Quot modis pośsit fieri? 209.b
Divisio Adoptionis in adoptionem & Adrogationem. An sit Generis in species? In æquivocis nomen tantùm dividitur. 208.a
Tota adoptionis & Adrogationis differentia est materialis. 208.b
De Adoptivis. 89.a
Adgregatum rerum omnium potest non esse commune. 55.a
Cur de Adscensu & Descensu Virtuali differamus? 250.a
Adscensus, quo Virgilius est usus, an sit efficax? 221.b
Adscensus alius similis. ibid.
De Adtributis Transscendentalibus. Cur non semper in oratione exprimantur? 406.b
Adverbia Syncategorematica signis Syncategorematicis correspondentia. 79.b
Adverbia loci exponuntur. 80.a
Adverbia temporis. ibid.
Adverbia. An & quomodo opponantur? 138.b
De Adverbiis syncategorematicis. 81.b
Adulteræ honori, an per mendacia consuli debeat? 420.

Adul-

Adulterium secretum nullo Jure publico aut privato cēseri potest non commissum. 421.a
Æger, an possit uti carnibus, si licentiam neget superior? 317.a
Ægrotus lethali morbo laborans, an possit respuere medicinam, quæ cum magnis cruciatibus conjuncta sit? 409.b
Ægyptiæ, vel Cingaræ, quæ & quales sint? 347.b
De Æquinoctiis. An à refractione tollantur? 293.a
Æquipollentes. Quæ sint? 136.b
Æquipollentia Contradictoriarum. 137.a
Æquipollentia Contrariarum. ibid.
Æquitas suprema legum lex. 27.a
Æquivocatio. Unde tollatur? 7.a
Æquivocatio reddit contractum invalidum. 132.b
Æquivocatio tollit contradictionem. 161.a
Æquivocum non potest contrahi. 30.a
Æquivoca nihil significant. ibid.
Æquivoca, cur priùs sint distinguenda quàm definienda? 30.b
Æquivoca. Quo sensu debeant accipi? 85.b
Æquivoca benigniùs sunt interpretanda. 30.b
Æquivocata, quid sint? ibid.a
Æquum & bonum. An sit idem? 205.b
Ætati an sit fidendum? an alicui credendum? 251.a
Æternitas est unum *nunc*. 230.a
Æternum, sempiternum. Quo de Deo modo, & quo de Angelis & Humanis animabus dicantur? 138.b.139.a
Affirmare, aut negare, pertinet ad Propositionum essentiam. 64.a. Esse veras aut falsas est accidens. ibid.
De Affirmatione & Negatione. 167.b
Cur non possimus rem simul affirmare & negare? ibid.
De Africanis. Cur per ignotos Deos noluerint jusjurandum emittere? 388.b
An possis agere nomine alieno? 104.a
Alburnus. Quorum Deus fuerit? 212.a
De Alcorano & doctrinâ Mahometi. Suas habet Sectas. 255.a
Altaria profanata, an reconciliari debeant? 331.b
Altaria tangere est *jurare*. 392.b
Amanis in Judæos furor. 84.b
Ambitiosus juvenis describitur. 265.a
D. Ambrosius. An stet à Nominalibus? 35.a
De Amentium ebrietate & libidine. 392.
Americani. Quibusnam literis careant? 178.a
Amicitia & inimicitia. An testium fidem illidant? 373.a
Amicitiæ veræ origo. 81.b
De Amicitiâ reconciliatâ. An illi quis fidere possit? 382.a
Amicis favendum usque ad aras. 416.a
Amplexus, quid significent? An libidinem arguant? 355.b
Amplexus, an *Osculi* nomine significetur? 356.a. Etiam in osculis ex urbanitate datis est periculum. ibid.
Analogata quid sint? 32.a
De Analogiâ Physicæ & Ethicæ. 364.b
Andreæ Cantelmi laus. 309.a
Angelus. An sit animal rationale? 202.b
Angeli. Quomodo loquantur? 2.b.48.b
Angeli. An sint corporei? 45.b
Angeli. An possint specie multiplicari? 53.b
Angeli. An sint Rationales? 56.a
Angeli. Cur non ratiocinentur? 116.b
An soli Angeli possint perfectas definitiones facere? 201.a
Dialecticorum lapsus. ibid.
Angeli. An habeant opiniones probabiles? 234.a
Angeli opinari possunt, non mentiri. 241.a
Angeli. An distinguantur specie? 246.b
Angeli. Quid sciant & non sciant? De quibus discurrant? Quonam discursu Christum à Petro fuisse negandum cognoverint? 248.b
An quinam sint prædestinati, sciant? 249.a
Quo discursu Petrum fore acturum pœnitentiam cognoverint? ibid. Discurrunt etiam circa actus aliorum liberos, quos non cognoscunt. Circa quæ materialiter tantùm discurrant? ibid.
Angeli. An fuerint ante mundum materialem producti? 268.a
Anima. An & cur dicatur esse *omnia*? 202.b
Anima humana tres distinctas habet formalitates. 167.a
Animal rationale. An, & cujus sententia non sit hominis definitio? 202.b
Animal pro genere & pro specie sumitur. 208.b
Animantes. Quomodo regantur? 167.
Anni. Cur apud Ægyptios inventi fuerint? 63.a
Anni symbolum. ibid.
Anni præcedentis & sequentis distinctio. ibid.
An, qui Sanctorum Natalitia annis singulis colunt, mentiantur? 63.a
Unius anni partes cum alterius anni partibus servāt analogiam. ibid.
De Antipodis. An illorum assertio ante Christophorum Columbum habita fuerit tanquam fabula? 415.b
De Anu, quæ ignotos characteres ossibus mortuorum inscribit. 361.a
Apostoli. An Evangelium prædicaverint omnibus? 92.b
De Apparitione Christi factâ Affonso I. Lusitanorum Regi. 363.b
De Christi amplexu in Coronatione Joannis IV. ibid.
De Infante pro Joanne I. & Antonio I. loquuto. ibid.
De Appellatione Negationis. Oportet benè considerare, quem terminum aut formalitatem afficiat. 306.a
Appius Claudius. Quis & qualis fuerit? 232.b
Approbatio. An præsens sufficiat? 318.a
Aqua ex nive, an sit nociva? & cur? 303.a
Arbitrii libri descriptio. 18.a.146.a
Argumentatio. Quid sit? 247.b
Argumentatio. Quid de eâ statuendum? 172.b
Argumentatio. An sit objectum Logicæ? Quid & quotuplex sit? 370.b
Argumentatio in Realem & Moralem dividitur. Utraq; subdividitur: & utraque definitur. 215.a
Argumentationis species. ibid.b
Argumentationis & Argumenti differentia. ibid.
Argumentatio à specie nobiliori ad ignobiliores an valeat? A toto ad partem sæpe; à majori ad minus non valet in moralibus. 323.b
Argumentator. Quæ præcognoscere debeat? 246.b
Argumentari à communiori ad minus commune, vel contra affirmando aut negando, quomodo liceat? 220.
An & quando ab uno ad omnes liceat argumentari? 223.a
Argumentari ab *effectu*, quomodo debeas? 239.a
Argumentandi ad hominem modus. An merito à S. Augustino commendetur? 270.a
Cur argumentemur ab absurdo? 270.a
Arguit ad hominem, qui ex concessis ostendit Thesim defensam ab adversario, esse falsam. ibid.
S. Augustini censura de modo argumentandi ad hominem. 269.b
Argumentum per Dilemma. Quomodo in Disjunctivâ formetur? 122.a
Argumentum apud Rhetores, quid sit? 278.b
Argumentum à charactere. An sit efficax? 188.a
Argumentum ex potentiâ ad actum. An, & quando securè procurrat? 239.b
Argumentum à Magistro ad Discipulos, à Discipulis ad Magistrum. Quantam vim habeat? 256.a
Argumentum ad hominem, quibus præmissis constet? 267
Argumērum ad hominem. Quomodo fiat? 268.b. Quanta sit efficacia ejusdem argumenti? 268.a. Cur de argumentatione ab homine disseramus? Tres modi argumentandi ad hominem. ibid.b
Argumentum à majori ad minus aliquando valet, & hoc cum limitationibus nonnullis. 329.a.320.b

Argumentum desumptum à malâ conscientiâ, à famâ, à patratis criminibus, an vim habeat? 345.a
Argumentum, quod nimiũ probat, est inefficax. 239.321.a
Argumentum negativum. An & quando sit firmum? 238.b
Argumentum est Evidens aut Probabile. 216.a
Argumentum Topicum. An ab Indicio differat? ibid.
Argumentum. An à præterito ad futurum ducatur securum? ibid.
Argumenti ad hominem lex. 270.b
De argumento à sociorum pravitate desumpto. 350.a
Argumenta. Quomodo in subalternis formentur? 133.b
Qualia sunt argumenta, quæ ab Etymologiâ deducuntur? qualia, quæ ab Anagrammate? 193.a
Argumenta fortia, an à vitâ præteritâ desumantur? 349.b
Argumenta à singulorum officiis ad mores, an secura sumantur? An saltem probabiliora? 350.b
Argumenta à rebus, quæ à liberâ voluntate dependent, non possunt à rationis paritate aut etiam à fortiori desumi. 408.b
Aristides. Cur *Justus* nuncuparetur? 214.a
Aristoteles. Qualis fuerit? 237.a
Aristoteles. An cognoverit infallibilitatem? 62.a
Aristoteles. Quomodo intelligi debeat? Quo Justinianus? 253.b
De Aristotelis mente. An præcisiones & Universalitatem ante Mentis operationem admittat? 213.b
Ars. Quid sit? An & cur Artium communes definitiones non sint bonæ? 200.a
Ars ad benè operandum ordinatur, 205.a
Articulus semper subjecto adhæret. 122.a
Artificialia. Quomodo definiantur? 194.a
Assensus & Dissensus, an differant formaliter, an objectivè? 166.a
Assensus & Dissensus, an realiter, an tantùm objectivè distinguantur? 325.b
Assensus & Dissensus opponuntur contrariè. 165.b
De Assensu & Dissensu. An possint esse simul? 218.b
Assentiri omnibus est actus prudens. 294.a
Assertiones veræ multæ sunt, quæ non traduntur tanquã definitiones. 204.a
De Assertionibus censurâ dignis. 258.a
Astrologia. An ad indicium sufficiat? 346.b
Astrologia Judiciaria, qualis? 347.b
Astrologi quales? ibid.
De Astrologiâ Judiciariâ. Ejus præditiones fundamentũ non habent. Astrologi inter se non consentiunt. 223.a
Athanasius à calumniatoribus accusatur. 357. Causa ejusdem examinatur. Indicium sanguinis non curabant Arriani. 358.a. Illorum Dialectica. ibid.
Athei audacter & temerè jusjurandum emittunt. 416.a
De Attributis systematicis. Quænam sint? 127.b
Avaritia in quonam consistat? 266.a
Avari synderesis, quæ? ibid.
Avarus senex depingitur. 265.a
Avari. An à testimonio arcendi sint? An eodem modo de Judicibus statuendum sit? 378.b. Pulchrum Apophthegma. ibid.
Aventinus Probabilitatem cum certitudine confundit. 296.a
Augustini & Cypriani sinceritas, 302.b
Augustus, Qualis fuerit? 263.a
Augustus. Unde dicatur? 186.a
De Avibus, quæ loquuntur, 9.b
Author. Quando liberè scribere censendus sit? 106.a
Author Tractatûs de Prædicabilibus, quis fuerit? 34.a. Cur quinque posuerit? An sint plura? ibid.
De Authore, qui aliter scripsit, & aliter consulit. Utram illius sententiam debeas sequi? 106.a
Authores. Quot ad Probabilitatem sufficiant? 244.a
Authoritas. Quæ & cur Prætoribus concessa fuerit? 28.b
Authoritas gubernandi. Cur ad Senatum delata. 144.b
Authoritas Practica universitatum. Quid præstet condemnatio facta ab integrâ Universitate? 327.b
*A*uthoritas Patrum, quanti facienda sit? Modus optimus respondendi *A*uthoritatibus. *A*liud est personam Scriptoris contemnere, & aliud non admittere ejus authoritatem. 325.b
*A*uthoritas delegata. Qualis sit, & unde proveniat? 385.b
*A*uthoritas Magistri Sacri Palatii an sit infallibilis? 329.b
*A*uthoritatis Regiæ & Episcopalis collatio. 261.b
De *A*uthoritate Poëtarum. *A*n-ne in rebus Philosophicis aut Theologicis sit admittenda? 148.b
*A*urum. *A*n sit argentum? 76.b
*A*xioma, *Quæ sunt eadẽ uni tertio, sunt eadẽ inter se*, an potiùs debeat distingui, quàm negari? 219.b. *A*n sustineri debeat, aut possit? 220.a.
*A*xioma alterum examinatur, ibid.
*A*xiomata aliqua proponuntur, 227.b

B

B*A*bylon. Quomodo constructa fuerit? 183.a
Bali, quis sit? 191.a
Balivo, quis? ibid.
De Banditis & Grassatoribus viarum. *A*n ipsis indultum à Republicâ possint concedi? 382.a
Baptismus Joannis, qualis fuerit? 269.b
Baptismus cum fictione, an sit validus? 27.b
Bartolus. Cur vocetur *Saturninus*? 98.a
Βασιλικόν, quid sit? 417.a
Bellum. An esse possit ex utrâque parte justum? Quarè non? 400.a. Potest & solet. 409.a
Benedictini qualem obedientiam, & qualem Franciscani promittant? 262.a
Benedictini, an teneantur servare paupertatem & castitatem? 320.b. Cur ad tria vota teneantur? 321.a
S. Benedictus quanti urbanitatem fecerit? 29.a
S. Bernardus. Quomodo modum sciendi definiat? 171.b
D. Bernardus condormit nudæ, nec peccat contra castitatem. 337.a. Casus alter proponitur. ibid.b
D. Bernardi scripta. Qualia sint? 208.b
De D. Benedicti & D. Bernardi opinionibus. Nec Platonem, nec *A*ristotelem sequuntur. 254.b
S. Bernardi Melliflui Doctoris Epitaphium. 161.a
Bis tria an sint sex? 14.b
De Blasphemiis. *A*n & quomodo differant, quæ in Deum & quæ in Sanctos evomitæ? 387.a
Bonitas transcendentalis. Quid sit? An malitiæ opponatur? 13.b
Bonitas virtualis, quæ? 17.b
Bonitas moralis, an à reali & transcendentali distinguatur? 258.b
De Bonitate & Malitiâ philosophicâ, 74.a
Bonum, quotuplex? 27.b
Bonum. *A*n sit amplectendum? 258.b
Bonum. *A*n apud Theologos latiùs pateat, quàm Ens? 16.b
Bonum æquè, ac Malum. An in adæquatum, & inadæquatum dividatur? 159.b
Bonum partiale bifariam accipi debet, 160.b
Bona fuerunt tribus modis divisa. 179.a
Bornenses non habent proprium nomen, 52.b
Bruta. Cur non ratiocinentur? 116.b
Bulla. Omnis debet saltem conditionatè admitti. *A*n debeat esse authentica, ut absolutè admittatur? Ut dicatur authentica, sufficiunt duo testes oculati, non verò auriti. 338.a

C

Cadaver. Quid sit? 171.a
Cadavera coram innocentibus sanguinem interdū emittunt, aliquando coram homicidâ non emittunt. 357.b. A sanguine non potest probabile indicium desumi. 358.a
Cæsar. Unde sumatur? 186.a
Vocum *Cæsar* & *Imperator* differentia. ibid.
Cagnolus. An intelligat Ulpianum? 101.a
Cain. An fuerit in Paradiso? 259.b
Calida, An & quando *frigida*: & alba *nigra* vocari possint? 11
Calor productus à Sole, an à producto ab igne distinguatur? 209.b
Calvinianorum sectę. An etiam contradicant Calvino. 256.
Calumniatores, Quàm multi sint? 355.a
Camillus. Quis & qualis? Equis albis triumphat. Absens promovetur. 272.a
Cancer valde seriò laborabat, ut scriberet versus non serios. 53.a
De Canone Librorum Canonicorum. De Textûs ipsius intelligentiâ. 254.a
Captivus & liber. An simul esse possis? 135.a
Captivi. An usucapiant? 135.a
Caput Genealogiæ, an vocetur *Genus*? 37.b
Cardinalis de Lugo laudatur. 330.a
Cardinali de voluntate Summi Pontificis testificanti, an debeat credi? An etiam dicenti se esse Legatum? 394.a
De Cardinalium condemnatione. Quot testes ad illam requirantur? 378.a
De Cardinalibus. 94.a
An, qui carmina concinit, illa materialiter, an formaliter proferat? Historiola scitu digna narratur. 9.a
An, qui carnes comedunt, jejunare teneantur? 40.a
Carnes, an sint necessariæ ad vitam conservandam? 317.b
Carnifex & Senator. Cur non advocantur in testes? 117.a
Cassii Longini opinio. ibid.
Carthaginenses immunitatem Legatis Romanis debitam violant; An ideò possint Romani violare fidem Legatis debitam Carthaginensibus? 384.b
De Carthaginensium maritimâ strage. An dimidia pars navium sit illarum dimidiatus numerus? an verò omnes puppæ, aut proræ? 399.a. Nulla erat in illo contractu æquivocatio. De Divisibilitate. 406.a
Carthusiani. An teneantur vesci carnibus in articulo mortis? 145.a
Castrati. Qui sint? 41.b
Casus proponitur, in quo indicia aliqua recensentur. 344.
Casus proponitur. An in hoc judicio fuerit paritas? An servitus probata fuerit? An agatur de solâ Logica? Primus syllogismus consideratur, 282.a.b. Secundus. 283.a
Casus fortuiti in generali dispositione non clauduntur. 94.b. Quid si quis renunciet favori & temperamento, quod in fortuitis casibus adhibet æquitas? 95.a
Casuum fortuitorum duo genera. ibid.
Casus quinque proponuntur. 414.b
De Casibus reservatis. An possit aliquis contra Cardinales resolvere? 329.a
Catholicus. An sentire, aut asserere possit doctrinam Calvini esse probabilem? 302.b
Catholici. An sint mancipia Papæ? 182.a
Catholici. An possint contradicere Summo Pontifici? 332.
Causa rationabilis quando excuset? 314.b
Causa Justificationis. Utrùm sit una? Utrùm unâ unitate morali? Quid possit Universitas declarare? 327.b
Causæ divisio in Materialem, Formalem, Efficientem, & Finalem. 116.a
De Causâ Finali. 196.b
De Causâ Exemplari. 197.b
De Causâ efficiente. ibid.a
De causâ Belli Parthici. 59.a
Causæ. Quot sint, & quæ? 195.a
An duæ causæ extrinsecæ eumdem numero effectum possint producere? 116.b
Causæ externæ. An ad essentias rerum pertineant? 195.b
Causas agere. An sit utile? 251.a
De Causis Materiali & Formali. An semper ad definitionem pertineant? 197.a
Censura. Quid significet? 224.b
An Censuræ extra Sacramentum Pœnitentiæ absolvantur? 224.b
Certa, an possint *probabilia* vocari? Resolutio. 197.b
Certitudo moralis non sufficit, quando realem habere possumus. 103.b
Certitudo. An magis & minus recipiat? 149.b
An semper stare debeamus sententiæ certæ? An semper strictiori? 151.a
Certitudo in præmissis Necessitatem aut Infallibilitatem requirit. 252.a
Certitudo Moralis. An ad condemnandum sufficiat? 384.a
Certitudo Physica & Metaphysica, quid requirant? quid Certitudo Moralis? 298.a
Character. Quid significet? 187.b
Characteres septem Planetarum. ibid.
Solis character. An symbolum, an pictura sit? 188.a
Lunæ character. Quid insinuet? ibid.
Saturni character. Quid innuat? ibid.
Jovis character. ibid.
Martis character. ibid.
Venus. Unde dicta? quo denotetur charactere? ibid.
Mercurii character. ibid.
Character & Gratia, an, quando, & quomodo possint in Baptismi Sacramento separari? 320.a
Chava Juliani Comitis filia, an dicta fuerit *Eva*? 54.a
Chirographum reddere, aut comburere. An sit debitum tacitè condonare? 50.a
Quid leget, qui legat Chirographum? ibid.
Chiromantia. Quid sit? 348.a
Chori Beatorum. An sint multi? 99.b
Choromantia. Quid sit? 348.a
Christiani. An, & quomodo cum Infidelibus contrahere possimus? 391.a
Christus in causâ capitali fuit fidejussor. An habuerit licentiam, an præceptum? 22.a
Christus patiebatur miserias, quia volebat. 31.b
Quanta Christus pro hominibus perpessus fuerit? ib.b
Christi corpus post resurrectionem est impassibile. ib.b
Christus nullum peccatum commisit, nullum morale vitium habuit. Corpus verum & passibile habuit. Sed quo modo passibile? ib.b
Christus. An & quomodo omnia adtrahat? 92.b
Christus. An sit mortuus pro omnibus? 100. Tridentini decisio. ibid.b
Christus. An probaverit se esse Deum? 269.b
Christus Judæos interrogat, & eorum responsionem impugnat. Si noscimus, quid adversarius sentiat, hanc notitiam adquirimus, illum interrogando. 268.b
Christus, an sit risibilis? 322.a
Christi passiones erant naturales, quoad substantiam, sed obediebant voluntati. 31.b
Ciphræ omnes consistunt in fictione & hypothesi. 75.b
An circumstantia masculi, & fœminæ in homicidio, furto aut mendacio consideranda sit? 20.b
De Circumstantiâ frigiditatis, & Fidelitatis. 197.b
Circumstantiæ restringunt vocis significationem. 46.a
Circumstantiæ, ut sint charactericæ, quid requiratur? 59.a
Circumstantiæ externæ. An addant novam speciem? Quæ & quot illæ sint? 197.a
Circumstantiæ nimis aggravantes, an in Confessione sint aperiendæ? 333.a. Dissentiunt Authores, ibid.

Circumstantiæ accidentariæ, quænam sint, in quibus inculpabiliter testes possunt adlucinari? 370.b
De circumstantiis & particulis significantibus. 54.b
Civitatum defensio, An pauperibus concredi possit? 378.b
Claudius, An & quo sensu sit nomen proprium? 56.a
Clementia interdum nociva. 315.b
Clericus, qui semel aut iterum sodomiam commisit, an incurrat pœnas à Pio V. illatas? 311.b
De Clerico Sodomitâ, Exercere petit actuum frequentationem, 387.a
De Clerico soluturo gabellas, 401. a. De Clerico, qui non vult gabellas solvere, Ejus verba non per Restrictionem Mentalem, sed per Exactoris interrogationẽ restringuntur, 414.a
Clericis aliquando ludere licet, at quotidie non licet, ib.
De Cœcitate, An forma sensitiva sit? 7.b
Cœlibatus, An amplectendus sit? 258.b
De cœlibe, conjugato, & Religioso, 197.b
Cœlum. An corruptibile sit? An liquidum? 292.b
Cœli. An sint liquidi? An contra fidem sit sententia opposita? 327.a
Cognatio, An inter solos homines sit? An ad Jus naturale pertineat? 111.a
De Coloniensium cum Principe Electore contractu. Portam Civitatis promittunt, & ejus valvas currui impositas ad eum transportant, 399.b, *Porta* vocabulum æquivocum. 406.b
Columbus. Cujas fuerit? 237.a
Combinationes moralium modorum possibiles, an omnes exhibuerimus? 158.a
Comes de Rebolledo. Quantâ virtute defenderit Palatinatum, & quantis laudibus etiam ab hostibus celebraretur? 379.a
De Cometis, 293.a
Commentarii legum cur sint scripti? 19.b
An plus commodi habere possis, quàm habebat, qui contulit? 104.
Comparatio postulat, ut qualitas, de quâ fit comparatio, sit in utroque extremo. 296.b
Comparatio Catachretica, ibid.
Comparatio, quomodo fiat in negativis? 297.a
An, & quando Comparativum adversativè sumatur? 10.b
De Occultis Compensationibus. 398.a
Compensatio occulta, an sit licita? Etiamsi esset probabilis, propter eos, qui illâ abutuntur, deberet necessariò interdici. 411.a
Compensatio. An possit fieri de re depositâ? 423.b
Qualis esse debeat res, quæ per occultam Compensationem aufertur, comparata cum illâ, quæ debetur? 423.a
Inconvenientia & absurda, quæ ab occultâ Compensatione suboriuntur. ibid.
An, qui timet periculum, possit Compensationem anticipare? 424.a
An possit, cui injustè fama læsa sit, se indemnem reddere per occultam aliquam compensationem? 425.b
An in gratiis, & iis, quæ ex charitate fiunt, occulta Compensatio locum habeat? 426.a
Authores, qui occultas Compensationes admittunt, negant eas esse licitas in materiâ probabili. 425.b
Compositionis accidentia, 11.a
Composita. An possint definiri? 203.b
De Concessione generali, promissione, &c. 46.a
Concilium, An fuerit legitimum? 100.b. Verba Concili obtorquent Jansenistæ. Demonstratio pro Doctrina Catholicâ. ibid.
An Concilii Tridentini cesset lex, quando ejusdem cessat finis? 332.b
Concilii verba, quis possit infallibiliter declarare? Ecclesiæ Authoritas. 327.b
Concilia generalia, an sint admittenda? 254.a
Conclusio duplex. 276.a
Ex uno aut altero casu non potest Conclusio probabilis deduci. 108.a
Conclusio una & eadem potest esse infallibilis & necessaria. 230.a
Conclusio plurium est habenda pro lege. 274.b
Conclusionis directæ & indirectæ differentia. 226.b
Conclusiones Modales convertuntur in Simplices. 141.b
Concretum, Quid dicat in recto? 194.a
Concreta. An denominentur ab Abstractis? 33.b
An semper debeas concupiscentiæ contradicere? 165.b
Condemnationes privatorum tribunalium non transeũt mare, 328.a
Conditio, quomodo purificetur? 17.a
Conditiones impossibiles, quæ? 145.b
Conditiones habentur pro non positis interdum; & quænam hæ sunt? 20.a. Omnia, quæ non sunt ad rem, cẽsentur non posita, aut scripta, ibid.b
Conditionum genera, quot? 29.b
Confessarius quomodo sit Deus. 15.a
Confessarius, An debeat Reum veritatem docere? 400.b
De Confessario. An debeat uti Restrictione Mentali, ut sigillum Confessionis observet? 401.b
De Confessario & Reo. Quomodo ille istum debeat instruere? An, si jubeat ut fateatur, & propter hoc ultimâ sententiâ reus condemnetur, incurrat irregularitatem? An Sancii opinio probabili ratione firmetur? 408.a
De Confessario, Quomodo se gerere debeat erga reum, qui verũ crimen negavit, vel sibi falsũ imposuit? 410.b
De Confessario, Quomodo respondere debeat inquirẽti de rebus in Confessione auditis? An indigeat aliquâ Restrictione Mentali? 418.a
Confessio Sacramentalis, quando non est præcepta, ita debet fieri, ut præceptorum adimpletionem non impediat, 44.b
Confessio peccatorum est secreta, An possit esse publica? 212.b
De Confessione Sacramentali. Proponitur quæstio, & resolvitur. 345.b
Confessio judicialis in tribunali incompetenti. An ad torturam sufficiat? An ad inquisitionem? 346.a
De Confessione factâ sub impunitatis spe. ibid.
De Conjugatis. 312.b
Conjecturarum efficacia. 104.a
De Connotatis. Eadem res à diversis connotationibus, & usibus diversimodè denominatur. 217.b
Consanguinei. An pro vel contra cognatos suos testimonium perhibere possint? 372.a
Conscientia. Quid sit? 260.a
Consensus præsens requiritur in omni contractu. 49.a
Consequentia. Quænam dicitur vera? & quænam bona? 185.a
Bona Consequentia. An, & quando ex puris particularibus inferatur? 228.a
Semel, ergo semper; semel ergo centies, An sit bona consequentia? 252.a
Consequentia à Christo ad omnes Christianos, an valeat? 253.a
Consequentia. An aliquando agat vices Synderesis? 260.b
Consequentia ab unâ die ad totam vitam, an valeat? 311.b
Consequentia ex uno relativo ad correlativum, an inferatur? 312.a
De Consequentiæ necessitate. 230.b
Consequentiæ nonnullæ intelligendæ, & perpendendæ proponuntur. 279.a. Judicium de illis. ibid.
Consequentiæ aliæ examinantur. 279.b. Aliæ etiam proponuntur. 280.a
De Consequentiis probabilibus. 234.a
Consilium de re manifestâ est immutabile. 105.a

Constantia. Quomodo à perpetuitate distinguatur? 224.b
Constantinus. Quid concedat Ecclesiis, cùm fieri testamenta ad Ecclesiæ favorem concessit. Bartoli & Baldi dissertatio, 98.a
Constantinus. Quo sensu se vocarit Episcopum? Reprehenditur ab Hosio. Defenditur à Ribadeneirâ. Neuter mentem Imperatoris videtur adsequutus. 261.a.b
Constitutio generica per specificam contrahitur & limitatur. Specifica per individualem. 90.a
Contingentiæ & libertatis differentia, 146.a
Contingentia non præcipiuntur. 257.b
Discrimen inter Contingens & Liberum. 257.b
De compositione Continui, Argumentum pro Zenonis sententiâ. 62.b
Contractus, An possint ad linguam determinatam alligari? 6.b
Contractus, ut validè fiat, quid requiratur? 252.b. An contractus possint rescindi? ibid.
Contractus societatis. An sit licitus? 247.a
De contractu Imperatoris & Galliarum Regis, 246.a
Contractus, An possint fieri nutibus? 49.b
De Contractibus innominatis, 55.b
Contradictio. Quid sit? 218.a
Contradictio, In quo consistat? 161.a
Contradictio est Universalis & Particularis Oppositio; aut etiam Singularium oppositio. 132.b
Contradictio tollitur, si signum universale sumatur moraliter, 162.a
Contradictio tollitur, si mutetur sensus Propositionum. 168.a
Contradictoriæ. Quæ sint. De earundē coëxistentia. 217.b
Contradictoriæ. Non possunt esse duæ simul veræ. 67.a
Duæ Contradictoriæ possunt simul non judicari veræ: at non possunt simul judicari non veræ. ib.
An duæ contradictoriæ possint simul esse mendacia? 71.b
Inter affirmare & negare datur medium. 71.b
Cur duæ Contradictoriæ non possint esse simul veræ? 134.a. Et cur non possint esse simul falsæ? ibid.
Contradictoriæ redduntur æquipollentes addito modo Probabilitatis, 138.a
Contradictoriæ possunt esse simul veræ virtualiter. 247.a
Contradictoriæ, an duæ sint simul veræ? An simul probabiles? 296.a
Contradictorium, An-ne unum aliquando inferatur ex altero? 242.b
Contrapositio. Quid sit? Dividitur in duas species. Utraque dilucidatur. Proponuntur exempla. 125.b
Contrarietas est Universalium oppositio. 132.b
De Contrarietatis & Contradictionis libertate. Et quando qui non contradicit, consentire censendus sit? 146.b
Contrarium. An & quando uni si in gradu remisso, opposita detur denominatio? 45.b
De Contrariis, 134.a. An, & cur esse simul veræ non possint? ibid.
Contrectationes nimium probant. Quid dicendum sit de tactibus habitis inter masculos? De solo cum solâ reperto. 354.b
Plurimæ controversiæ oriuntur ex æquivocatione. 31.a
Convenire. Quid sit? 49.a
Multa conveniunt omnibus, quæ singulis convenire non possunt. 83.b
De Convenientiâ intrinsecâ & extrinsecâ. 30.a
Conversio. Quid sit? Et quas species habeat? 120.a
Conversio simplex. Quid? ibid.
Conversio per Accidens. Quid? ib.
Conversio Logica. Qualis? Quotuplex sit? An præter istam detur alia Conversio? 128.b
De Conversione singularium. 123.a
Cornelius Tacitus Mirandulanus, qualis? 299.b
De Corpore in duobus locis replicato. 218.a
Corpora occisorum, an sanguinem emittant in præsentia occisoris? 357.a. Resolutio. Quâ censurâ opposita sententia inuratur? An Authoribus credendum sit? ibid. b
Correctio subditi, an aliter obliget, quàm correctio proximi? 304.b
Correctio aliis sententiis addit authoritatem. 324.b
Correctio fraterna. Utrùm semper debeat ante accusationem præmitti? 428.a
Creare. Quid sit? 41.a
Creatum. An omne sit corruptibile? An possit affirmativa admitti? Censuræ contra eandem. Monitum Scholasticum. 33.b
Creatura. Unde possibilis sit? 244.a
Creaturæ. An & cur non sint Entia simpliciter? 16.a
Creaturæ. An existant? 49.b
Creaturæ irrationales & insensibiles. An & quomodo ordinentur ad Deum? 92 b
Creaturæ incorruptibiles. Quænam sint? 139.a
Creaturæ. An esse potuerint ab æterno? 268.a
Quid credere debeamus? 331.a
Credendi obligatio non nascitur ex humano præcepto? ibid.
De Creditore. An omnis, cui aliquid debetur, sit creditor? 221.a
Cretenses. An sint mendaces? 97.b.273.a
De Crimine in unâ civitate publico. Utrùm possit narrari in aliâ? 420.a
De illo, qui crimen verum, sed occultum revelat. Quomodo peccet? & quomodo debeat satisfacere? ibid.b. An habeat obligationem se retractandi? 420.b
An crimina, de quibus publica sententia prodiit, possint non solùm dici, sed & scribi, & per totum orbem terrarum divulgari? ibid.a
Crimina graviora, cur minùs graviter puniri soleant? 300.b
Critici. Quomodo in Etymologiis procedant? 182.a
De Crototâ, qui erat forjudicatus. 381.a
Culpæ & pœnæ avorum ad nepotes non transeunt. 115.b

D

DÆmones. An elicere possint aliquem actum bonū moraliter? 160.b
Dæmones. An habeant corpora? 236.b
Damnum ab injuriâ distinguitur. 104.b
Datum precariò semper repeti potest. 104.b
David. Quo sensu omnes incriminetur? 91.b. An accuset Deiparam? ib. Cur dixerit, *Non est usque ad unum*? ib.
De Debitore soluturo pecunias. 401.a. Casus, qui malè proponebatur, reponit. Qui cum testibus aut scripturâ pecunias recipit, non debet solvere sine scripturâ & testibus. 414.a
Debitum non consistit formaliter in scripturâ: sed neque in testibus. Quid sentiat Faber? 50.a. Quid in Tribunali decidendum? ibid.b
Debita non sunt æqualis obligationis. 423.a
Pro debito incerto nō debet certa exhiberi solútio. 422.b
Pro debito possibili aut futuro solutio actualis non exigitur. 423.a
Decalogus quid sit? 32.b
De tertio præcepto Decalogi. Cur illud contraxerit Moyses ad Sabbata? 32.b. Et cur Ecclesia ad dies Dominicas? 33.a
Declarationes Universitatum, quantæ authoritatis sint? quantæ S. Inquisitionis condemnationes? pag. 228.a
De Declarationibus Eminentissimorum Dominorum Cardinalium. Quid requiratur, ut sint authenticæ? pagina 244. b. & pagina 328. b. Utrùm ha-

habeant vim legis? An omnes admittantur à Rotâ? An Garzia committat circulum? An promulgentur? 328. b. An indigeant promulgatione? 329,a. Quas cōditiones requirant? An indigeant acceptatione? ibid, An detur Opinio, quæ illas non admittat? ib.b
De oppositis Declarationibus, Utra debeat alteri præponi? 330.a
Defensor, Quantas causas possit expedire? 77.b
Defensor idoneus, Quis? 114.a
An occidisse censendus sit, qui non defendit, quem debebat defendere? 15,a
Definitio duplex, 278.b
An à definitione, an verò à divisione incipiendum? ibid.
Definitio Realis. Quid sit? & quotuplex? 193.a
Definitio hominis. 163.a.195.a
Definitio Orthographiæ. 193.b
Grammaticæ, ibid.
Rhetoricæ, ibid.
Logicæ, ibid.
Dialecticæ. ibid.
Arithmeticæ. ibid.
Geometriæ. ibid.
Physicæ, ibid.
Medicinæ. ibid,
Jurisprudentiæ, ibid.
Definitio in Jure, An omnis sit periculosa? 101.a
Definitio. An debeat Divisioni præponi? 172, a, Sententia Prima Definitionem & Divisionem ad Primam Mentis Operationem reducens, 173.a
Secunda ad Secundam Intellectus operationem Definitionem & Divisionem reducens, ibid,
Tertia Sententia eosdem modos Tertiæ Operationi Intellectûs adjudicans. 173.b
Sententia Autoris, ibid,
Definitio Accidentalis, Quid sit? 198,b
Definitio singularium. An possibilis sit? 199.a
Definitio. An cum Definito convertatur? 200,a
An aliquando sit obscurior suo Definito? ibid,
Definitio, Apud Ulpianum quid sit? 200,b, Merendæ confessio. Ib. Ejusdem ad Jurisperitos Monitū.201,a
Definitio definitionis data à Logicis. An sit bona? 201.b
An omnis definitio sit clarior? 201.b. Exclamatio in Bembum, Galeni resolutio, 202.a
An bona definitio vocem superfluam toleret? 204.b
An mala definitio sit, in quâ unum aut alterum additur verbum majoris claritatis gratiâ? 205.a
Iurisprudentiæ definitio, 205,a
De Definitionis universim sumptæ quiditate. 174.a
Definitio Definitionis. An Descriptioni conveniat? ib,
In Definitione. Quomodo argumentandum. 173.b
Definitiones à Juristis factæ. An sint bonæ? An faciliùs sit Descriptiones, quàm Definitiones conformare? 200,a
Definitiones, An præstet esse breves? An per genus & differentiam conformentur? 200.b
An fiant Dialecticæ definitiones? 201.a
Quales sint, quæ à Philosophis factæ? ibid.
Definitiones aliquot communes examinantur. 304.b
Definitiones Juristarum, quales? 335.a
Defuncti, An vivant post mortem? 76,b
An Deipara in Adamo peccaverit? 87,b
Deipara originali culpâ caret. 87.a, Augustini de ejusdem impeccantiâ sententia. Decisio Concilii Tridentini, 87.b
Deipara est sine culpâ concepta. Scoti ratio. An sit probabilis? 234.b
Deipara. An sine culpâ concepta sit? An minùs pia sententia sit damnata? 330.b
Deiparæ patrocinium. Quàm sit efficax? Fugat Dæmones. 82.b. Ab eâ spes & salus peccatorum dependet. Sustentat Cælum terramque. Multos, qui damnari deberent, liberat. 83.a
Delectio per circulum, qualis? 25.b
Demonstrationes. An dentur in Theologiâ? 235.a
Denominatio confusa, quæ? 25.a
Denominationes, Aliquæ consistunt in indivisibili; aliquæ non, 305.b
Denominativa, quæ? 33.b
Depositum fide publicâ servari debet, 423.b
Derivationes falsæ, an aliquando præferendæ sint veris? 191.a
Descensus virtualiter est Syllogismus; etiam Adscensus. 205.a
Descriptio. An rigorosas leges habeat? An facili negotio conformetur? An copiam verborum admittat? 199.a
Detractio sub virtutis specie, Remedium contra Detractores, 267.b
Detractor, Quid facere debeat, qui innocenti crimen falsum adfinxit? 419.b
Deus. An cælum terramque ex chao eduxerit? an produxerit ex materiâ & formâ? 41.a
Deus, An nomen habeat? 54.a
Solus Deus omnes Species & Individua potest denominare, ibid.
Deus significatur nomine communi, per actionem, quæ à solo Deo fieri potuit, contracto. 56.b
An, si non esset Deus, essent moralitates? 74.a
Deus, Cur sit nobiscum. 82.a
Deus plura per Matrem facit, quàm per se ipsum. 83.a. De Logicâ S. Anselmi. ibid,
Deus, An velit omnes, nullo dempto, salvos facere? 85.a
Quomodo in Deo voluntas efficax ab inefficaci distinguatur? 85.a
Deus. An ex inferno animas possit extrahere? An extraxerit ullam? 88.a
Deus, An mentientibus benefecerit? 91.a
Deus. An omnia petentibus concedat? 92.a
Quomodo orandum sit? 92.a
Deus, Possit-ne mutare sententiam? Justorum vitas protrahit, peccatorum abbreviat. Est immutabilis. Est inconstantiæ incapax, 107.a
Deus. Utrum esset Verbum. An Verbum esset Deus? ab Hæreticis in primitivâ Ecclesiâ inquirebatur, 120.b
Deus. An si v.gr. adnihilaret formam substantialem ligni, materia naturaliter careret omni formâ? 143.a
Deus non præcipit impossibilia, 143.b
Deus interdum clementissimè disponit, ut mala etiam cooperentur in bonum. 163.b
Deus, An ab initio create hominem potuit, qualis nunc nascitur? 184.b
Deus, Quid sit? Repugnat, ut res infinitè perfecta sit possibilis? 219.a
Deus. An cognoscat? & quæ? 246.a
Deus. An cognoscatur? & quomodo? 246.a
Deus, An discurrat? Non discurrit realiter. An discurrat formaliter? 248.a. Discurrit materialiter. ib.b
Deus est una realitas, in quâ sunt multæ formalitates. ib.
Deus, Quomodo futura intelligat? ibid.b
Deus. An utatur Adscensu? An & nos, cùm Divina tractamus? 250.a
Deus. An Calvinistarum sententiâ Author peccati sit? 256.a
Deus est Creator, Dominium Dei in nostros actus. An ex creatione dominium & potestas oriatur? 259.a
Contra voluntatem Creatoris operari, an creaturæ liceat? 259.a
Deus, qualia homini præceperit? 294.a
Deus. An concurrat ad effectus causarum secundarum? 333.b. Censura contra negativam. 334.a. Multi eligunt affirmativam. Sententia media. ibid. Cur Hurtadus & Arriaga adfuerant Durando? ibid.b

Deus per miracula loquitur. 339.a
Deus scitè dicitur *Natura naturans*. 393.a
De Decretis Dei conditionatis. 107.b
De cultu Dei publico & privato. 312,b
Dei nomina non sunt synonyma. 318,b
Qui promisit Deo majus, an minus etiam promisisse censendus sit? 320,b
Deum esse, An sit per se notum? 74.a
Deum daturum gratiam habenti suorum peccatorum verum dolorem, infallibile est. 252.a
De Deo. An & per quem jurare possit? Per se ipsum potest tantummodò, Jurat per vitam suam (hoc est) per essentiam suam. 390.a.b
Devotio. Nulla non præcepta est bona, si impediat, ut quis observet præcepta Divina. 44.b
Diagoræ votum de ciborum mediâ parte Idolo consecrandâ. 398. a. Irrisui Mentales Restrictiones exponit. 406.b
Dialecticæ Finis: Studium, Ordo. 172.a
De Dialecticâ Morali. 292.a
Dialecticari. An possis sine propositionibus Universalibus? 221.b
Dialectici non semper quærunt veritatem. 301.a
Diana & alii Authores propter Declarationes Cardinaliũ non pauca in suis libris mutarunt. 325.a
Dictamen. An sit prima morum regula? 262.a
An possis mutare dictamen? 104.b
Dies præsens. Quid importet? 89.a
Dies natales Sanctorum. An redeant? 63.a
Dies possunt redire moraliter. ibid.
Differentia, quid sit? 35.b
Differentiæ divisio? ibid.
Differentia. An deberet dici species? 38.b
Differentia, quæ est inter Non-dubium, & Indubium. 155.a
Differentiæ divisivæ, & speciarum constitutivæ, an in generis definitionem ingrediantur? 194.a
Difficultates undecim proponuntur. 253.b
Digestorum nomen quis primus invenerit, & cur? 189.a
Dii virtuales, qui? 15.a
Diligentiæ humanæ an sufficiant, ut veritas exactè inveniatur? 68.a
Diminutio. Quid sit? 346.b
Discipuli. An possint à Magistro diffidere? 253.b
Discurrere & ratiocinari. Quid? 131.a
Discursus. Unde incipiat? ibid.
Discursus. Quid sit? & quotuplex? 248.a
De Discursu reali. ibid.
De Formali. An à formâ, an verò à formalitate dicatur? ibid.
De Discursu materiali. ibid.
Discursus Moralis, Quid sit, & quotuplex? 263.b
Discursus, an à superioribus ad inferiora, an ab inferioribus ad superiora legitimus procedat? 323.a
Discursus Politicus exhibetur. 261.b
Discursus Regularis examinatur. 262.a
De Discursu Virtuali. 248.b
Disjunctivæ divisio: 114.b
Dispositionis Generalis Expositio, An includat singulos? 93.a
Dispositiones ultimæ ad Patrum Capuccinorum utilitatem quomodò fiant? 12.b
Dissensus & Nolitio, an detur? 307.a
Dissimilitudo in similitudine semper invenitur. 119.a
Distantia oppidorum, an mutari possit? 314.a
Distinctio & Condistinctio quomodo distinguatur? 12.a
Distinctio. An aliqua sit Ens rationis? 219.b
Distinctio formalis. Quid sit, & quomodo vocetur in diversis Scholis? 248.b
Distinctio formalis. An, & quando syllogismo Idemtico non præjudicet? 237.b
De Distinctione Naturæ & Proprietatum in Divinis. 271.b
Dividi pro diviso, quid? & quid dividi pro Indiviso? 39.b
Divina. An subsint legi contradictoriæ? 218.a
Divinitas. Quid sit? 237.a
Divinitas & Humanitas, An in Christo commixtæ sint? 184.b
Divisio per actuales partes. 206.a
Divisio Juris Civilis in immediatas, & mediatas partes, ibid.
An Divisio *Distributio* nominari deberet? 207.
Divisio hominum in servos, & liberos. An sit adæquata? ibid.b
Varia Divisionum genera enumerantur. ibid.a
Divisio generis in species. ibid.
Speciei in Individua. ibid.b
Subjecti in accidentia. ibid.
Accidentis in subjecta. 208.a
Accidentis in accidentia. ibid.
Studiorum divisio. 209.a
Divisio systematica. 203.a
Divisio accidentis in accidentia, In quo consistat? 209.b
Divisio Analogi in subjecta. 210.a
Divisionis leges exponuntur. ibid.
De Divisione Animalis. ibid.
De Divisione Justitiæ. ibid.
Divisio Generis in species est difficilis. ibid.
Divisio Generis per contradictorias differentias; & per Differentias positivas. ibid.b
Divisio. An consistat in Propositione Disjunctivâ? 173.a
Divisio, An à Definitione distinguatur? 206. Quid sit? 207.a
De divisione Logicæ. 1.b
De Divisione Charactericâ. 211.a
Divisum. An cum membro dividente convertatur? 208.b
Divites, an probi esse soleant? 289.b
Divitiæ & paupertas subjacent manifestis periculis. 179.b
Divitias, dignitates & honores quærere. An sit malum? quando sit bonum? 209.a
Docti. An possint non laborare? 192.b
Doctores vivi. An defunctis sint anteferendi? 106.b
An aliquando ab aliquo Summo Doctore dissentire debeamus? 107.a
Doctores Regulæ. Qui? 221.a
Doctorelli. Qui? ibid.b
Doctrina Librorum, an Thesium, utra sit majoris facienda? 284.a
Doctrina Aristotelis, qualis sit Tychonis opinione? 300.a
Doctrina sola PP. Dominicanorum Salmanticæ admissa, ceteræ interdictæ: imposuit finẽ interdictioni scientiæ mediæ defensio. 330.b
Doctrina. An ideò aliqua mala sit, quod in Hæreticis, aut Ethnicis libris expressa? 361.
De doctrinâ Oppositionis. Unde tota nascatur? 133.a
De Doctrinâ Christi & Christianorum. 254.a
De Doctrinâ Augustini. *An* se ipse semper; an ipsum semper sequatur Prosper? 254.a
Dominium. Quomodo per Testamentum ad hæredem transeat? 16.b
Dominium. *An* transferatur per *Dabo*? 76.b
Dominium, *An* per promissionem acceptatam transferatur? 425.b
De illo, qui promittit alicui, se aliquid daturum esse alteri. 426.a
Quot personæ realiter, aut formaliter distinctæ in omni promissione reperiantur? ibid.
De Dominiorum divisione. 179.a
De Donatione. 66.b
Donatistæ & Rogatistæ, an Circumcellionibus sint minùs mali? 300.b
Donatistarum errores. ibid.
Dubium. Quid sit? Et quomodo à Probabilitate distinguatur? 152.b

Du-

Dubium, quomodo à Probabilitate distinguatur? 279.b
Dubium virtualiter est idem quod nihil. 258.a
Dubium incidens. An negare possimus, quæ probabiliora fatemur? Resolutio ex Hieronymo, 273.b
De dubio. Quis illud habere dicatur? 148.a
Dubia duo proponuntur & solvuntur. 277.a
Dubius in fide, An sit hæreticus? 165.a

E

Ecclesia. An judicet de occultis? 330.b
Ecclesia, an possit censuras ad Fidem Orthodoxam reducere? 331.a
An possit definire aliquam opinionem esse probabilem? ibid.b
De authoritate Ecclesiæ. An potuerit impedimenta matrimonii statuere? 241.a
De Ecclesiâ Catholicâ. 148.a
De effectibus negativis. 116.
De Electione in circulum, 24.b
De Eleemosynâ.312.a. An interdici possit? 315.a, Multi illâ abutuntur. ibid.
Elementorum constitutio & divisio, 211.a
Enchiridium. Quid sit? 144.a
Ens bifariam sumitur. 127.b
Ens. Quid materialiter, & quid formaliter dicat? 206.b
Entis divisio. ibid.
Ens. An & quo modo Vero, Bono, & Uno sit prius? 16.b
Ens Increatum potest infinitari, Similiter & Ens creatum, 127.b
Ens universalissimum infinitari nequit, si absolutè sumatur 128.a
Ens rationis. An sit objectum Logicæ? 219.a
Ens Virtuale. Quid? 14.b. 67.b. 418.a
Entia rationis, an dentur? An Entiâ linguæ tantùm sint, quæ *Rationis* vocantur? 383.a
Entia rationis. An sint? Quid si darentur, essent, 219.a
Entia linguæ. An dentur? ibid.
Ensis. Deauratus totus dicitur, licèt totus deauratus non sit. 90.b
Enthymema. Quid sit? 31.a
Modi conformandi Enthymemata, ibid.
Enthymema. Quomodo ad syllogismum reducatur? ibid.
An Enthymemata sint in mente? An sint syllogismi virtualiter? 231.
Enthymema est syllogismus incompletus. Quomodò compleri debeat? 231.b
Enthymema. An sit syllogismus virtualis? 247.b
Enthymema. An sit integer syllogismus? 263.b. Quomodo ejusdem Consequentia probetur? ibid.
Enthymemata realiter distincta coincidunt, si sumantur virtualiter, 263.b
Enthymematum consideratio nos ad Dei perfectionem suspiciendam & adorandam manuducit, 264.a
Enthymemata. An mentalia dentur? 225.a
An Major & Minor? ibid.
An Subjectum & Prædicatum? ibid.
Enunciatio Tacita. Quid sit? 49.a
Enunciationis subdivisio unde nascatur? 48.b
Ἐπιείκεια Quando locum habeat? & quando non habeat? 316.a
Episcopi tacitus consensus non potest successoribus præjudicare. 395.a
Episcopi. An in majori reverentiâ essent hodie, si rebus ad vitam necessariis carerent? 28.a
Episcopi. An Principibus sæcularibus subditi sint? 385.a
Epistola ad Demetriadem, cujus sit? Non illam Pelagio Beda adtribuit. Est tamen Pelagii. In quo consistat Quæstio? 256.b
Epistola sine subscriptione nihil probat. 396.b
Error antiquorum circa Modum *Contingens*. 141.b. Fuit ab aliquibus perceptus, sed malè correctus. Quibus-nam modis contradicat? Unde aborta fuerit allucinatio? 141.a.b. Erroris communis correctio, ibid.
Erroris causa, quæ? 71.a
Errores, Quam sint periculosi in materiâ Fidei? Quales Lectores S. Augustinus desideret? 71.a
An errorum contra conscientiam commissorum consideratio ad scientiam spectet? 193.b
Ethica Physicæ subalternatur. 217.a
Ethicæ profundissima Basis. 258.a
Ethnicum esse voluntatis, non necessitatis est. 71.b
Ethnici interdum diligentiùs suas leges observant, quàm nos nostras, 301.a
Ethnici maximi semper fecerunt jurisjurandi religionem 392.a
Etymologia, Quid sit? & unde dicatur? An & ad quid sit utilis? 174.a
An fidendum sit Etymo. An & Etymologiæ? 185.a
An & quando ab Etymo validè argumentemur? ibid.
An Evangelici sequantur Martinum Lutherum? 255.a
Evangelium omni creaturæ prædicare. Quid? 92.b
Evidentiæ & Probabilitatis differentia, 216.a
De Exceptionibus, 97.b
Exclusio, Quomodo negetur? 111.b
Excommunicatus, An sit, qui legit, an qui audit hæreticum? 320.b
An *Excommunicationis* nomine indefinitè sumpto intelligatur major, an minor? 43.b. Quomodo inter se distinguantur? 44.a
De Excursoribus viarum. An tantùm, qui peccandi consuetudinem habent, Ecclesiastici asyli privilegio priventur? 386.b
In exemplum trahi quænam debeant, & quænam non debeant? 228.b
Exfilius, qualis? 139.b
De exhærede & exfilio, 314.a
Existentia virtualis, qualis? 16.b
Existentia Moralis. Quid sit? 418.a. Defunctus post realem mortem per annum integrum civiliter & politicè vivit, ibid.
Quænam per libellum expediantur? 60.a. Et quæ non? an hæc Regula sit per se nota? 80.a
Extremum. An unum alteri uniri essentialiter possit, quando alterum sibi unitur accidentaliter. 130.a
Extrema sunt periculosa, & in medio reperitur securitas. 179.a

F

Fabulæ, Comœdiæ, Novellæ, Parabolæ, &c. An sint mendacia? 69.a. Prophetæ, & Christus in Parabolis loquuti sunt. ibid.
Facchini apud Italos, qui? 191.a
Facere. Quid sit? 186.b
Facere, quod omnes suadent, an liceat? 292.b
Factum probari debet; nec quid censendum est factum, nisi sufficienter probetur, 66.a
Falsitas virtualis, quæ? 21.a
Fama bene fundata est plusquàm fama. An famæ credendum? An ob solam famam aliquis torqueri possit? 283.b
Fama à suo fundamento distinguitur, 343.a
Fama bona quid præstet? ibid.
Fama. An recuperari possit? 377.a
De Fato. An detur? 143.b
Particula *Fere* Universalitatem Moralem constituit. 89.a
Fere omnes, & *Fere nulli*. Quomodo ad æquipollentiam reducantur? 103.b
De Festis Sanctorum translatis. An in ipsis dicatur, *Anni recursu tempore*. &c. 63.b
De Festis mobilibus. ibid.

Fi-

Fictio Juris, quid sit? 319.b
Fictio Juris Hypothesis debet vocari, 24.a
Fictiones Juris, An sint mendacia? 72.a. Quid sint?72.a. 74.b. An contra Juris fictionem admittatur probatio? ibid,b,Quo sensu debeat id intelligi? 75.a
Fictiones Orthographicæ. 73.a
Fictiones Arithmeticæ, ib,b
Fictiones Logarithmicæ, ibid.
Fictiones Anarithmicæ, ibid.
Fictiones Astronomicæ, Quanto sint ingenio delineatæ? ib.An sint deliria? 74.a
Fictiones Theologicæ,74.a.De Adamo.De SpirituSancto, ibid.
Contra fictiones aliarum Artium non venit admittenda probatio. An contra fictiones Grammaticas? An contra Orthographicas & Steganographicas? 75.b
Fidejussio.Quid sit?21.b.An in criminibus sit fidejussio? ib.
Fides,quid sit? Unde dicatur? 402.b
Fides est virtus generalis, quæ in specialibus universis includitur, ibid.
Fides Punica. 406.a
Quanta sit Fidei gloria? 403.b. Utrùm etiam in servilibus animis vim nobilem & generosam habeat? ibid.
Fidei effigies, qualis? ibid. Domitii Corbulonis Apophthegma, ibid.
Fidei jactura omnium litium & contentionum origo, 403.
Numa Templum Fidei dicavit. Quod posteà Populus Romanus apud Jovem Capitolinum reædificavit.402.b
Fide omnes Communitates conservantur, ibid. Potiùs mori,quàm infidelitate fœdari. ibid.
Fides humana. Quid sit? An frangenti frangenda? An non colat Deum,qui stat promissis? 44.b
Fides an latronibus servanda sit? 380.a
An frangenti fidem, possit similiter fides frangi? Bonam doctrinam inconcinnis verbis docuit Bonifacius VIII, 380,a,384.a
An sit contra rationem fidem datam violare? ibid.b
Reges & Principes nequeunt fidem violare. ibid.
Fides. An Piratis servanda sit? 382.b
Fidei & morum connexio non est necessaria, 229.a
Figurarum discrimen, 226.b
Fictio virtualis, quæ? 15.b
Filius, & Spiritus-Sanctus, An sint consubstantiales Patri? 184.b
Filius patrem captivum redimere tenetur. 238.b
Filius. An sit Dominus Patris? 268.b
Filius,quì debeat de Patre judicare? 316.b
Filium nominatim exhæredem facere, Quid sit? 59.b
De Filio adoptivo, 24.a
Finia. Quæ regio,& ubi sit? 8.a
Finis Ordinum Monasticorum,Charitas. 28.a
Finis. An & quando in Confessione sit explicandus?198,a
Finis legis. An eo cessante in aliquo particulari cesset lex in eodem particulari? 424.b. An hæc veritas ad Jus humanum,an verò ad naturale pertineat? 425.b
Finis, propter quem septem testes in testamento requirantur, ibid.
Finis duplex. ibid.
Finis clausuræ in Monialibus. ibid.
Finis Jejunii naturalis in Eucharistiâ sumendâ, ibid.
Finis in anno Novitiatus. ibid. Et hi fines, quos intendit Ecclesia,non possunt ullo modo cessare. ibid.b
De Finito & Infinito, nec non de Corporeo & Incorporeo. 7.b
Fiscus. An ad ipsum omnia pertineant, quando omnia bona publicantur? 91.a
Fœmina. Cur Belgicè & Germanicè vocetur Ein frauw? 374.a
Fœmina Senatoria,si ignobiliori nubat,Senatorium splendorem amittit. 43.b
Fœmina partibus verendis laborans, an teneatur permittere,ut à Chirurgo curetur? 410.a
Fœminæ,an superfœtare possint? 103.a
Fœminæ in duello pugnantes, an incidant in excommunicationem? 321.b
Fœminæ peccatrices,cur in Christi Genealogiâ nominentur? 342.a
Fœminæ. An possint esse testes? illæ non stant promissis, Produnt & nocent, cùm favere videntur. An Jura Pontificia & Cæsarea eas à testimonio excludant?Quid fieret D.Augustini tempore? 374.b
Fœminæ,ut vindictam obtineant, nulla media etiam propudiosa intermittunt. 375.a
An duarum fœminarum testimonia ad plenam probationem sufficiant? Ex Jure Civili Canonicum dilucidatur. 375.a
Fœminarum Hispanarum & Italarum severitas. 354.a
Fœminarum omnium ingenium. ibid.
Gallarum fœminarum levitas aut sinceritas. ibid.b
Forma Platonica, Qualis ipsa sit? 287.a
Forma Platonica, & Prima Figura Aristotelis in quo differant? 289.a
Forma *Capitis* eadem est ac forma, quæ *Camilli* vocatur, 285.a
Formæ consideratio. 128.b
De formâ concludendi probabili. 233.b
Formæ essentiales contractuum privatim mutari non possunt. 42.b
De Formis Charactericis, Quænam illæ sint? 370.a
Fornicatio simplex. Quid sit? 110.b
De Excellentissimâ Frangipaniorum domo. 183.a
Frequentiora,an probabiliùs possint afferi? 297.b
Fuga non solùm, sed animus fugientis est considerandus. 343.b.345.b
Christus fugam consulit, imò arripit. Fugerunt sæpe Apostoli. Fugit Paulus. Fugit Athanasius & alii. ibid.
Fuga è carcere, an sit virtualis confessio? 345.a
An progressus torqueri possit? ibid.
Fundamenta Dialecticæ, 220.a.238.a
Fur. An possit præscribere? 139b
Fures, an sint pauperes? 289.b
Furta. An quà talia, distinguantur specie? 24.a

G

Galenus. Qualis opinione Avicennæ? 216.a
Garrire in aurem. An sit indicium ad torturam sufficiens? 350.b
Gellius & Laurentius Valla. Quanti fiant? 186.b
De Generatione Verbi; per quam ipsum cognitionem procedat? 246.a
Gentiles ipsi cognoverunt viam, quæ in infernum perducit, esse facilem. 276.a
Genus. Quid sit? 35.a.37.b,38.a
Genus. Quid importet? 37.a
Genus. An detur in unicâ specie, & species in unico Individuo? 203.a
Genus. An per duplicem differentiam contrahatur?211.a
Quid Generis & Speciei nomine intelligant Jurisperiti? 38.b.Quomodo illa Cujacius exponat? 39.a
Genera physica. Quomodò à suis differentiis in Ethicâ distinguantur? 24.b
Geomantia. Quid sit? 348.a
Germanorum sinceritas. 287.b
Gradus Consanguinitatis, Cur sint quatuor? 224.a
Gradus sciendi. Quot sint? 172.a
Græcorum infidelitas. 287,b
Grammatica,quæ? Sententia Aristotelis, 205.a
Grassatores. Quinam dicantur? Quomodo subsistant in Hyeme? 168.b
Grassatores viarum.An ex latrociniis possint vivere?382.b
Gratia omnis per Virginis manus conceditur. 83.a

Gratia. An creetur? 224.a. Contra Deiparæ Conceptionem non benè Veteres argumentabantur. 83.a
Gratia & peccatum, an sint simul in unico instanti? Sententia asserens Hispanis placet, Belgis displicet, pag. 328.a
Gratia Prælati. Quanta sit facienda? 60.b
Gratia Principis. Quanti? ibid.
Gravida. An possit ultimâ condemnari sententiâ? 342.b
Gregorius Magnus, qualis? 363.a
Gregorius Nazianzenus, qualis fuerit? 298.b

H

Habere virtuale, quale sit? 16.a
Habitus. An ab animâ distinguantur? 204.b
Habitus & Scientiæ, an ab Intellectu distinguantur? pag. 216.b
Habitus Principiorum Moralium. An ab Intellectu distinguatur? 217.a
Hæreditas. An per servum augeatur? 134.b
Hæres. An incipiat esse hæres, quando hæreditatem acceptat? 89.a
Hæresis. Quid sit? 165.a
An hæresis externa sit vera hæresis? ibid.
De hæresi positivâ & negativâ. ibid.
Hæresis Aptardocitarum. 31.b. Hanc eamdem Justinianus admittit & propagat. 32.a
Hæretici. An sint Augustiniani? 254.a
Hæretici carent Regulâ credendi. 256.b
Hæretici nostras sententias semper malè proponunt. pag. 303.a
Hæreticos quisnam punire possit? 328.a
Herodis convivium. Ejusdem profusa promissio. 26.b
Heteronymia, quæ? 33.b
Hierarchia. Quid sit? 198.b
Hispaniæ descriptio. Peninsula quid sit? Hispania à Mauris subjugatur. Qualiter post Mauros dividatur? pag. 194.b
Historia pulchra, sed cogitata, proponitur. 8.a
De Hollandorum induciis. Utrum ad alterum mundum propagentur? 399.b. Orbem novum ab antiquo non distinguunt. 406.b
Homicidium. An sit peccatum? 231.b
Vera & formalis ratio, ob quam homicidium est peccatum. 232.a
Homicidium. Cur sententia Florentini sit malum? 111.a
Vera, & clarissima ratio, propter quam homicidium peccatum sit, ibid.
Homicidium. An omne sit parricidium? 241.b
Homicidium per insidias, si accidat, an debeat domesticis occisi imponi? 288.a
De homicidio commisso cum moderamine inculpatæ tutelæ. An circumstantia probari debeat? An dentur hic opiniones probabiles? 339.a.401.b
Casus idem in aliâ materiâ proponitur. ib. Monitum observatione dignum. ibid.
De homicidio involuntario. In quo multa veniunt examinanda, ibid.b
Homo. Unde dicatur? 42.b.182.a
Homo. Cur à Græcis vocetur φῶς? 196.a
Homo cur sit creatus? ibid.b
S. Athanasius, quid Homo sit, per omnes causas internas & externas definit. 195.b
An nomen *Homo* omnia quæcumque genera causarum exprimat? 195.b
De Hominis corpore. ibid.
De Hominis animâ. 196.a
An homo bene definiatur? 202.a
An Homo conveniat cum Angelo? ibid.b
An omnium creaturarum perfectiones reperiantur in homine? ibid.
Homo. An sit corpus? An sit Anima? 218.b
Homo. An sit animal ratiocinans? 199.b. An sit vivens sensibile? 220.a
Homo & Angelus, An in gradu intelligendi conveniant? 202.b
An Homo à brutis per religionem differat? 203.a
An homo & bruta in genere immediatè conveniant? Rejicitur utraque opinio. ib.
Homo. An sit suæ vitæ dominus? 21.b.111.a
An unus homo æquè ab alio differat, quàm à Leone vel ligno? 23.a. Dantur in homine variæ formalitates. ibid.
Homo priùs nomen proprium non habuit. 54.a
An homo in statu esse possit, in quo seu faciat, seu omittat, peccet? An tunc necessariò peccabit? 71.b
An in hac vitâ possit homo omni carere peccato? 87.b
Homo. Cur moriturus sit? 142.b
Eandem rem eodem sensu idem homo non potest simul velle & non velle. 166.a
Homo ad imaginem & similitudinem Dei. An hæc imago deleri possit? 196.a.b
Homo. An possit sine fine operari? 209.a
Homo. Cur obediat Homini? 211.b
Homo lapideus, argenteus, &c. an sit possibilis? 223.a
Homo non potest non cognatum occidere. Ratio Florentini. 232.a
Homo. An se possit defendere? 232.a
Homo. An habeat species concretas? & quas? Quomodo judicet & discurrat? Quomodo intelligat? 249.a. b.
An Homo, qui auxilio Dei careret, peccaret? 258.a
Homo integer. Quantam claritatem & scientiam habuerit? Quantam nos habeamus? 262.b
Homo potest & solet agere liberè invitus & contra suam voluntatem. 266.b
Homo in suis operationibus esse bonus præsumitur, quàdiu non probetur oppositum. 367.b
Homo lapsæ fidei, an possit Jurisdictionem exercere? 381.b
Hominis per status Divisio. 210.b
Divisio à Justiniano tradita, an bona sit? 211.a
An sint in Mundo homines, qui non articulatas voces proferant? 3.b
Homines, an post mortem vivant? 27.b
Homines. An tacendo loquamur? An tolerando? An patiendo? An & agendo? 49.b.168.a
Homines propriis nominibus carere non possunt. 55.b
Homines. Cur utantur vocibus? 72.b
An omnes homines sint morituri? Apostolorum sententia. 86.a
An aliqui pluries fuerint mortui? 86.b
Homines. An & quando obligentur ad alteram Probabilitatis partem? 96.a
An præter vivos mortuosque debeant recenseri homines resuscitati? 208.a
Homines, An omnes civiliter sint cognati? 231.b. An saltem naturaliter? 232.a
Homines, an volare queant? 307.b
Homines Sancti etiam inter se in sententiis differunt; interdum etiam Angeli. 325.a
Homines ad duas classes redacti. 380.b
Honos Authoris, an & quomodo lædatur, cùm opinio aliqua dicitur improbabilis; an cùm hæretica? 333.b
Hugo Platonicâ formâ utitur, ut singularem opinionem statuat. 228.b
Huoberus, quis & qualis? 361.b. Huoberi ratio probat negandum esse Deum. 362.a
Hus & Hieronymus de Pragâ, cur fuerint combusti? An ipsis fides violata fuerit? 384.b
Hypocrates. Cur non scripserit de Podagrâ? 102.a
Hypocrita depingitur. 265.b

Hypothesis, quid sit? & quid Fictio? 36.a
Hypotheses Juris Civilis, an sint mendacia? 27.b
De hypothesibus Astronomicis. An ut theses ponantur? 76.a
De Hypotheticarum commistione. 117.b

I

JAusenistæ. Quomodo Theologis consulant? 106.b
Jansenistarum fraus. 184.b
De Ideis Platonicis. An sint à mentis operatione independentes? 34.b
De Idemtitate rationis. Explicatur quid sit, & quo modo debeamus argumentari? 322.a
Jejunii dies, an & quando quis debeat à communibus diebus distinguere? 392.a
Jeova apud Hebræos est nomen proprium. 56.b
P. Ignatius Derkennis laudatus. 306.b
Ignis Inferni. An sit incorporeus? 236.a
Ignis. An sine miraculo possit non urere? An ignis vis super stitiosè enervetur? An etiam arte? An morbo? An miraculo? 339.b
Ignorantia duplex. 71.a
An omnis ignorantia crassa sit peccatum? 71.a
Ignorantia rerum, quas non tenemur scire, an sit peccaminosa? 71.a
Otiositas est mala & peccatum. 71.a
De illo, qui errat in re, quam non tenetur scire: & de illo, qui errat in re, quam scire tenetur. ibid.b
Ignorantia Dialecticæ, quàm perniciosa sit? 292.a
Illatio. Quid sit? 119.a
Illationes aliquæ temerariæ recensentur. 348.a
Illicita, moraliter sunt impossibilia. 416.a
Immissio in possessionem, cur non sit deleganda? 95.a
Immunitas & privilegium generale, quod ab omnibus oneribus eximit, an eximat etiam à singulis? 90.b
Immunitas. An omnis Ecclesiastica sit ex Jure Cæsareo? 364.a
Impedimentum duplex. 312.b
Impedimentum in Presbytero, ne uxorem ducat, quale sit? ibid.
Imperator. An esse potuerit Consul? 191.a
Imperatores. Cur dicantur clementissimi? 96.a
Imperatores. An debeant laborare? 272.b
Ex uno impossibili sequitur quodlibet Impossibile. 238.a
Impossibilia, & intolerabilia an sint præcipienda? 84.b
Impossibilia moraliter. An summè difficilia dicantur? 144.a
Impossibilitas duplex. 142.b
Impotentia duplex. 312.b.313.a
De improbis, & eorum consortio. 361.a
Impuberes. An ab officiis publicis arcendi sint? Vocum interpretatio. An hæc doctrina sit universalis? 88.b
Incertitudo & non-certitudo. An, & quo modo distinguantur? 153.b
Inclusio. Quomodo negetur? 112.a
Incommoditas debet semper ab injustitia distingui. pag. 421.b
Inconvenientia gravissima, quæ prodeunt ex communi doctrinâ. 397.b
Indefinita, an universalibus æquivaleant? 323.a
Indeterminatio duplex. 78.b
De Indeterminatione Compositâ. ibid.
Indicium, Quid sit? 340.b. Cur Imperatores non dederint quæstionem? ibid.
Indicium. Quotuplex? Commune & Proprium, Proximum & Remotum, Indicium Indicii, Certum, Probabile, & Dubium. Singula dilucidantur. pag. 280.b
Nomen *Indicium*, an sit æquivocum? 278.b. Quid sit? ibid. An sit argumentum? Vera definitio proponitur & probatur. Quomodo probari debeat? 279.a
Indicium veræ sanctitatis. Ratio Theologica. Ratio Politica. 287.a
Indicium de Probabilitate intrinsecâ, & extrinsecâ. pag. 333.a
Indicia. An æquiparentur testibus? 108.a
Indicia, an crimen plenè probari possint? 279.a. An ob indicia indubitata aliquis condemnari possit? ibidem. Objectio proponitur & solvitur. ibid.
Indicia. An & quomodo elidantur? 280.a. Debent probari plenè. ibid.b.289.b
Ob indicia nemo capite plectendus est: nisi sint infallibilia, & Syllogismus in modo *Camilli* formetur. 284.b
Indicia plenè probari debent. Quid, si tantùm semiplenè probentur? 285.a
Indicia infallibilia, mutatâ materiâ interdum fallunt. 285.b
Indicia elidantur rationibus, contrariis indiciis, testibus, & juramento purgatorio. ibid.
Indicia sunt practica, & inæqualis efficaciæ. pag. 336.a. 340.b
Indicia se juvare solent. 345.a
Indicia gravia sunt vestes Rei in loco delicti repertæ: Accusatio à Reo: Extrajudicialis confessio. 340.b Minæ: Transactio de injuriâ: Auxilium: Testimonium. 341.a
Indicia plenè probari debent. ibid.
Quænam indicia ad capturam sufficiant? ibid.
Indicia postquam plenè probentur, debent efficaciter consequentiam inferre. 341.b
Indicia. An habeant vim Testium? 370.b
Indiciorum vehementium efficacia. 104.a
De indiciis, quæ in materiâ luxuriæ. 353.b
De indiciis, quæ in materiâ homicidii. 356.a
In Indiciis, & Præsumptionibus habetur ratio ætatis, Personæ, Dignitatis, Divitiarum, Loci, Temporis, Qualitatis, Silentii, Utilitatis, Lachrymarum, Fugæ, Negligentiæ, Familiaritatis, Propinquitatis, & Amicitiæ. 338.a
Indignus. An possit acceptare dignitatem? 192.a
Individuum. Quid sit? An dividatur? 38.a.55.a
Individuum. An sit prædicabile? 35.b
Individua sunt innumerabilia, & non habent convenientia vocabula. Sed neque species rerum omnes. pag. 52.a
Individua in qualibet specie possunt habere nomina propria. 53.b
Inductio. Quid sit? 221.b
Inductio Papiniani. 222.a
Inductionis usus in Jure. ibid.b
Inductio ab uno aut paucis consequentiam certam non infert. Infert tamen Probabilitatem & Spem. pag. 251.b
Infallibilitas libertatem non tollit. 61.b. An Præscientiæ opponatur? ibid. Ciceronis argumentum contra Dei præscientiam. ibid.
Novatorum argumentum contra humanam libertatem. 62.a
Infamia. Quantâ efficaciâ inferat consequentias? An ad torturam sufficiat? An ad inquisitionem? 343.a
Infamia an sit indicium sufficiens? 349.b
Infamis non potest fieri Religiosus, nec ad Ordines promoveri. 21.a
Infames, testes esse non possunt. 376.b. Sili historia explicatur. ibid.
Infames. An & cur non possint ad Juramentum admitti? Ad dignitates promoveri non possunt. 393.a
Infantes & furiosi. An usucapiant? 134.b

De Infantibus nondum natis. 89.b
Infanticidium, an ex puerperio clandestino inferatur? 357.a
Infelicitas peccati quanta sit? 18.a
Infernus. An sit? Illum negat Lucretius. 361.b. Illum Aristoteles, Epictetus, Seneca, etiam alii negant. pag. 362.a
Inferni descensus valde est facilis. 288.b
An in Inferno sit redemptio? ibid.
Orat Æneas ut sibi liceat ad Infernum descendere. ibid. An aliquis ab Inferno redeat? ibid.
Infidelis. An possit esse doctus? 385.b
Infidelium nomine, quid sit intelligendum? 380.a
De infidelitate Populorum Orientalium. 379.b
Informatio. Quàm clara esse debeat, ut reus condemnetur? 280.b
Ingenia humana, qualia sint? 309.b
Inimicitia. Quale indicium sit? 346.b
Injuria nulla fit illi, cui gratia negatur. 241.a
Injustitiæ cognitio, an ad Jurisprudentiam spectet? 205.b
Innocens, an sibi possit falsum crimen imponere, ne patiatur torturæ cruciatus? 410.a
Innocentia, An sola ad vitæ securitatem sufficiat? pag. 383.a
De Inquisitione. Quando in communi, & quando in particulari possit fieri? 401.a
De Inquisitione generali, quando constat de corpore delicti, 412.a
Instinctus ab Intellectu, & Appetitus distinguitur à Voluntate. 167.a
De Instrumentis delictorum. Examinare debet Judex, An reverà quis illa præparaverit, & ex quâ causâ? 359.b
Intellectus, quotuplex sit? 245.a
Intellectus. An sit Habitus Principiorum? 216.b
An omnia, quæ non sunt interdicta, sint licita? 241.b
Interpretatio duplex: altera respicit factum; altera jus & debitum. 316.a.b
Interpretatio voluntatis Superioris prudens, unde nascatur? 318.b
Interrogati, quomodo injustè respondere possint, quin Judicem iniquum exasperent? 412.b
Interrogatio habet vim negationis. 61.a
Interrogatio eliditur interrogatione. 269.b
De Interrogationibus communibus. An in illis locum habeat Restrictio? 401.b
Interrogatoris inepti curiositas molesta, quomodo possit retundi? 417.b
Joannes non fuit Christus. An fuerit Propheta? An fuerit ὁ Προφήτης? An fuerit Elias? Proponitur quæstio. Joannes in spiritu fuit Elias, in personâ autem non fuit Elias, 162.a.b
S. Joannes Baptista sciebat Christum esse Redemptorem Mundi promissum. Legatio Discipulorum Joannis Baptistæ ad Christum. Fortissima ejusdem responsio. 264.a. Syllogismus ex Christi responsione deductus. ibid.b
Joannes à S. Thomâ. An bene Cajetanum intelligat? 171.b
Joannis del Castillo celeberrimi apud Hispanos furis, scitu digna tragœdia. 353.a
Job. An Chiromantiam commendet? 81.b
Patriarcha Job explicatur. 294.b
Jocari. Quot modis possit? 69.a
Joci, qui neminem fallant, an sint mendacia? 69.b
Joci & fabulæ an sint mendacia? 69.b.70.a
Jocos scribere. An dedeceat Virum probum & gravem? 52.b
Irascendum, quando sit? & quando comedendum? 259.a
Irregularis. An censendus sit qui in dubio abortum procuravit? 40.b
Irregularitas. An possit extra Confessionem absolvi? 234.b
Judex Civilis. An possit causas criminales expedire? 110.a
Judex habet potestatē circumscriptam terminis; si extra illos procedat, operatur invalidè. Est persona publica & privata. 123.a
Quando & in quibus procedat ut Judex: quando verò & in quibus ut homo privatus? 123.b
Judex. An, & cur non possit minùs probabilem sententiam sequi? An illi adhærere sit nefas? 274.b
Judex in praxi quid facere debeat? 284.b
Judex, qui temerè contra reum procedit, peccat. 283.b
Judex, qui subornatur, ut sanctè judicet, incapax est. 288.a
Judex, quid facere debeat, si Declarationes afferantur? 328.b
Judex non temerarius, quis? 336.a
Judex. An possit juxta allegata judicare, quando contrarium scit scientiâ privatâ. 360.b
Judex. Qualis debeat esse? An doctus? 365.b. An integer vitæ, scelerisque purus esse debeat? 366.a
An possit ex officio, cùm nulla est accusatio, procedere? 366.b
An Judex secundùm privatam, quam habuerit, notitiam, an verò judicare debeat juxta allegata & probata? 367.b
An Judex convictum reum possit absolvere? 368.a
Quomodo Judex in testium examine debeat procedere; constat clarissimè ex Danielis judicio, Illud ad compendium reducitur. ibid.b
An possit Judex testem falsum à veraci secernere? 371.b An, si adhibeat diligentiam? De Opinione Sancii. An sit probabilis? 408.a
An possit Judex licitè interrogare, & Reus licitè non respondere? 400.a
Judex & Testis materialiter & formaliter considerari possunt. 385.a
Judicis interrogatio per ipsum Tribunal restringitur, & reus interrogationi restrictæ, non autem simplici respondere tenetur. In similibus materiis inutiles sunt Restrictiones mentales. 412.b
Statua Judicis in Areopago depingitur & dilucidatur. 191.b
Facta à Judice, quænam sint invalida? 109.b
Judices Sententiam pronunciatam mutare non possunt. 105.a
Judices. An, & quando non teneantur ad restitutionem? 392.b
Judices subornati, an sint justi? 289.b
Quales olim Judices apud Romanos fuerunt? An multi sint eorum similes hodie? 367.a
Ægyptiorum mos. Habebant Judices à collo pendentem veritatis imaginem. 368.a
Judicium veterum mores depravati. 375.b
Authoritas Regum, Principum & Judicum omnium, unde proveniat? 367.b
Judicum interrogatio ita semper per consignificantes circumstantias restringitur, ut nihil relinquatur restrictioni mentali, quod etiam si possibilis esset, posset restringere & determinare, 428.b
Judicium. Quid sit? 260.a
Judicium Morale. Quid sit? 257.a
Judicium temeritatis. Sæpe ratione caret, sæpe non caret. 336.a
Judicium Conscientiæ privatum. 339.a
Judicium iniquum potest sumi materialiter & formaliter. 366.a
Judicia temeraria interdicta. 336.a

Judicia. An divinitùs interdicantur? 283.a
Juramentum de malo non obligat. 26.
Juramentum. An emitti prætio possit? 387.b. Sententia Augustini de Juramento. ibid.
Juramentum fit per Deum, in quem, qui jurat, credit. 388.b
Juramentum per Fidem, an Theologicum, an purè Philosophicum sit? 389.a
Juramentum Mahometanorum per Deum admitti potest. 391.b
De Juramento, *per Deum materialem*, aut *per Deum non Trinum*. An possit à Christianis admitti? 391.b
Juramentum sine animo jurandi, & Promissionem sine animo promittendi esse realiter loquendo possibilia, allucinantur qui putant. 395.b. Repugnat, ut quis verba promissoria pronunciet sine animo pronunciãdi. 396.a
Juramenti delatio. Uter ad juramentum emittatur? 336.b
De differentiâ assertorii & promissorii juramenti. pag. 390.a
Christianus. An possit Ethnicorum acceptare juramenta? 390.b
De Juramento per Deum tanquam per Individuum vagum, 389.a
De Juramento Hebræorum. Quale illud sit? ibid.b
De octo Numinibus, per quæ antiqui jurabant. De aliis Ethnicorum Diis in Juramento provocatis. 389.a
De Juramento ultroneo. 401.b
An quis possit juramento firmare à fide digno audita? 400.b. 411.b
Juramenta Amantum, qualia? 373.b
Juramenta. An sint licita? Rationes, quæ videntur omnia juramenta interdicere. 386.a. Sub quibus circumstantiis sint licita? ibid.b
Juramenta necessaria. An divinitùs interdicantur? pag. 386.a
Jurandi consuetudo semper est improbanda. 386.a
Juramenta. Qualia à rusticis in Hispaniâ emittantur? 390.a
De juramentis, quæ emittuntur per Sanctos. An, & quomodo differant ab iis, quæ emittuntur per Deum? 387.a
De juramentis Ethnicorum. Erant multa & diversa. 388.a
Jurare in vanum, vel *jurare frustra*, quid sit? 389.b
An & quando jurare per creaturas peccatum sit? pag. ibid.
Judæi sicut & Christiani per Deos alienos jurare nequeunt. ibid.
An possit aliquis facere ut aliquis juret, quod falsum est, sed verum putat? 390.b
An possit aliquis ad jurandum induci id quod est verum, si falsum esse ipse existimet? 391.a
Jurare per Deum, & jurare per Evangelium. An sint diversa? 402.a
Qui laborant ignorantiâ invincibili, possunt à nobis per suos Deos adjurari. 391.b
Juridici Herculis labores obluduntur. 192.a
Jurisperiti. An sint bajuli? 191.b
Jurisperiti. Utrùm Poëtarum testimoniis utantur? 149.a
Jurisperiti. An colant & observent Justitiam, quo scire modo poterimus? 214.b
Jurisprudentia. Quid & quotuplex sit? An in species dividatur? 172.b.214.b
Jurisprudentia. An sit nobilior Physicâ. 23.b
In Jurisprudentiâ, quid ad essentiam, & quid ad passiones pertineat? 193.b
Juristæ. An justè accusentur? 210.b
Jus. Unde proveniat? 34.a. 42.b. Exponitur, quando nomen *Jus* materialiter, & quando sumatur formaliter? ibid.
Jus. Quid generale, & quid singulare sit? 135.b
Jus Canonicum. Quid sit? 260.b. Quænam supponat, & quid indicat? ibid.
Jus Cæsareum. Quomodo addisci debeat? 117.b
Jus Civile. An sit Ars? 198.a
Jus Civile. Quænam supponat, quænam verò præcipiat? 261.b
Jus Gentium. Quid sit? 237.a
Jus humanum. Quid præstet? An Indifferentiam præceptorum Divinorum determinet? An transgressores puniat? An media suggerat? 47.b
Jus naturale, quid? Jus gentium, quid? Jus humanum, & quid Canonicum & Civile? 32.b
Jus Humanum aliquando præcepta Divina exponit & pœnam addit. 33.a
Jus humanum obligare non potest, quando jus naturæ dispensat. 317.a
Juris naturæ & gentium discrimen. 74.b
Juris divisio. 211.b
Jus naturale. Quid sit? 211.b
Jus Civile. Quid? & Quomodo à Naturali & Gentium distinguatur? ibid.
Objectum Juris naturalis est privatum. 212.b
Juris Gentium est publicum. ib.
Juris etiam Civilis. ibid.
De Jure scripto. Quid illud teste Justiniano sit? pag. 114.a
De Jure Publico & Privato. Quomodo distinguantur? An illa Papinianus confundat? 212.a. An hæc Divisio utilis sit? 213.a
Jus naturæ, Gentium, & Civile. An sint privata? pag. ibid.
In Jure sunt multa posita speculativè, quibus authoritatem Cæsaream Justinianus non addit. Sunt etiam multa Historica, quibus Cæsaream Authoritatem non potest Imperator concedere. 113.a.b
Jura omnia prudenter interpretanda sunt. 89.a
Jura. An habeant potentiam ad præteritum? 89.a
Jura, quando sunt dubia, quid agendum? 95.b
Jura vitam moraliter concedunt. 159.a
Jura. An sint omnia privata? 213.a. An bene dialecticetur Faber? ibid.
Justè vivere. Quid sit? 259.b
Justinianus. Qualis sit quà homo, & qualis quà Imperator consideratus? 385.b
Justinianus. An Theologis opponatur? 42.a
Justinianus. An & cur Homerum appellet Justitiæ parentem? 149.a
Justitia, unde? 34.a
Justitia. Quid & quotuplex sit? 36.b.214.b
Conservativa, quæ? ib.
Commutativa, An, & cur in Donatione consistat? ibid.
Consistit in Arithmeticâ. Cyri error. 215.b
Distributiva qualis? pagina ibidem. In Geometricâ Proportione consistit. 215.a
Vindicativa, quæ? pagina ibidem b. An hæc Divisio sit Analogi in Analogata? ibid.
Justitia privata. An in Republicâ tolerabilis sit? pagina 421.b
An habeat locum, ubi publica non potest succurrere? 423.a
Justitia nimia, quæ? 26.a
Justitia aliter, & aliter obligat Charitas. 104.b
Justitiæ definitio. An ad mentem, an ad voluntatem pertineat? 204.b
Justitiæ divisio. pagina 213.b. Opinatio Corasii. pag. ibid.
An quatuor Justitiæ membra ad duo reducantur? pag. ibid.b

Juſtus Calvinus ad noſtram Religionem convertitur, Cur hæreſin abjuraverit? 302.b
Juſtum & injuſtum, Quomodo dignoſcantur? 205.b

K

Keplerus. Quanto tempore ſuas ſuppoſitiones perfecerit? 74.a
Koltholtus quid ſit ad hominem argumentari, neſcit. 270.b. Non argumentatur contra Eccleſiam Romanam hodiernam, nec contra Catholicos, nec contra Bellarminum, 271.a

L

LAC, an nonniſi poſt partum ſit? 356.b
Maſculi, an in mammis habeant lac? 357.a
Lapides terminales. Qui ſint? 1.a
Laſcivus, quam Syndereſim habeat? 266.b
Latronem recipere, & occultare, aut *dolo malo recipere* differunt. 169.b
Latrones à Nobilibus & Miniſtris interdum protegũtur, 382.b
De Latronum Occultatione & Revelatione, 168.a Cõtra eorum celatores Pragmaticæ. An illas violet, qui ipſos non celat diu? De his, quo ob lucrum eos ſuſcipiunt. De his, qui aliorum damno, ibid.b
Dolo malo ſuſcipere. Quid ſit? 169.a
Monachi, qui in ſylvis habitant, ſi fortè latrones advenientes ſuſcipiant, an eorumdem occultatores cenſendi ſint? 169.a
An, qui non revelat occultare cenſendus ſit? 169.a
An, qui tacet, conſentire dicendus ſit? ibid.
Legislatores. An modò unam, modò oppoſitam opinionem ſequantur? 147.a
Cur Leo & Chriſtus non ſint filii adoptivi Dei? 116.b
De Leone rationali. Qualis eſſet, ſi de facto daretur? 128.a
Lex quadruplex. 311.b
Lex Dei. An ſit humanis cordibus inſcripta? 260.a
Lex de manumiſſione, an dura ſit? 25.a
Lex Caldaria exponitur. 338 b. An quidam Abbas in Indiciis temerè proceſſerit? 339.a
Lex frigida, an in Judiciis ſit legitima? 339.a
Lex omnis pœnalis eſt disjunctiva, 115.a
De ſenſu legis æquivocæ, An ſemper debeat dari unicuique quod ſuum eſt? 28.b
Verba legis, ſi obſcura ſint, ad favorem ſubditi interpretantur, 40.a
Ferre legem. Quid ſit? 84.b
In omni lege tres aut plures perſonæ concurrunt. Vna nominatâ omnes tres intelliguntur. Sed quando? 113.a
De lege interdicente peregrinis domos emere. 313.b
Leges. Quales eſſe debeant? 25.b. An verbis ambiguis poſſint concipi? ibid.
Leges. An ſint obſervandæ ad unguem? 27.a
Leges publicæ cur mutentur? 29.a
Leges. Quomodo per conſuetudinem mutentur aut tollantur? 29.b
Leges debent eſſe amabiles, 31.a
Leges humanæ de actibus purè internis non dantur. 49.a
Leges. An fiant de re indubitata? 80.b
Leges. Quomodo debeant exponi? ibid.
Leges vel definitivæ, vel præceptivæ ſunt: earum differentia explicatur. Utraque in Jure Civili reperitur, 81.a
Leges. An ferantur de rarò contingentibus? 102.a
Leges. Aliæ interdicentes, aliæ dirimentes ſunt. 111.a
Leges. An & cur omnes ſint Hypotheticæ? 112.b
Leges Civiles, An poſſint de omnibus omninò rebus ferri? 117.b
Leges Contradictionis, 134.b
Leges univerſales. Quomodo intelligendæ? 135.b
Leges Eccleſiaſticæ, quas tibi Tyrannus violare præcipit, an & in quo caſu obligent? 145.a
Leges dubiæ non debent ferri in bene gubernatâ Republicâ. 148.a
Leges. An ſint imagines, ad quas debemus noſtras operationes conformare? 197.b
Leges poſſunt eſſe de ſingulis actibus, & eſſe poſſunt de conſuetudine, 311.b
Leges excidunt per uſum contrarium, 318.b
Leges. Quomodo manuteneantur? 319.a
Leges humanæ ut ſint juſtæ, quid requiratur? 368.a
Leges conſuetudinem interdicentes, an dentur? 386.b
Leges & tribunal omnem Judicii interrogationem reſtringunt. 427.a
Legum finis, Juſtitia. Diſtributiva Geometricam, Commutativa Arithmeticam proportionem obſervat. pag. 190.a
De Legum Civilium fine, 213.a
Legum & Canonum analogia. 261.b.262.a
Modus leges interpretandi. 93.a
An in obligatione generali, in quâ obligantur omnia, ſingula obligentur? 93.a
Legibus an ſit aliquid nobilius? 104.a
De Legibus & privilegiis Cæſareis. 364.a
Libellus Advocati, an eſſe debeat integer Syllogiſmus? 281.b
Libertas. Quid ſit? 193.b
Libertas ſequendi quamcumque opinionem, cur voto, juramento & præcepto auferatur? 274.b
Liberti, Qui ſint? 207.b
De Libro mirabili, qui apud Excellentiſſimum Principem de Ligne aſſervatur, 162.b. Qualis ſit? Extemporaneum Hexaſtichum ad ejus laudem. Explicatur. Cur illius libri literæ ſint nihil? Cur nullius coloris ipſæ ſint, & tamen omnium colorum eſſe ſoleant? 163.a.b
De expurgatione & correctione librorum. 324.b
De libris Magicis & Hæreticis, 361.a
Licentia ad ſatisfaciendum obligationi, an aliquando ſit petenda? Quid juxta Ciſtertienſium mores ſit dicendum? 319.a
Licentia, an ſaltem peti debeat? An etiam quando negabitur? 318.a
De licentiâ, quæ daretur, an ſi non petatur, ſit valida? Reſolutio. Similes Caſus proponuntur. 315.b
An licentia, quæ daretur, ſit tacita? Proponuntur duo caſus, in quibus valeat. 316.a
An licentiâ negatâ uti poſſis? Caſus proponitur & reſolvitur. 317.a
Licitum. An quod ſemel eſt, ſemper ſit licitum? 140.a
Linea. An in triangulo una aliis duabus ſimul ſumptis ſit major? 314.a
Lingua bovis, quid? 30.b
Litium finis, 191.b
Lites quærere & invenire, An ſit glorioſum? pagina 80.b
Lituus, Hiſpanicè *Cuerno, o Corneta*, Quid ſignificet? 183.a
Litui, Cur in ſtemmatibus pingantur? ibid.
Locus. An reſtringat? 46.a
De Logarithmis, 76.a
Logica quotuplex ſit? 245.a
Logica duplex: Naturalis & Supernaturalis. 171.b
Logica noſtra Moralis. Ubi, & quando concepta, ſcripta, & edita fuerit? Quid contra Hæreticos, & quid pro Catholicis præſtet? Confundit Hæreticos logica, & præcipuè Moralis. 77.a
Logica. An fundamento deſtituatur? 220.a

An possit nova Logica formari? 216.a
Logica est instrumentum sciendi. 292.a
De Logica D.Bernardi, 58.a
Vox *Loquutio*, quid formaliter importet? 403.b
De Loquutione Angelorum. In quo illa consistit formaliter? 404.a
An, quod insensibile sit, sit pars integralis loquutionis humanæ? ibid.
Lucidum, An, & quando compositum cum lucidissimo obscurum sit? 11.a
Lumen gloriæ, an ad beatificam visionem requiratur? an requiratur intrinsecum, an sufficiat extrinsecum? pag. 327.b
Luna. Cur luceat? 249.a
Lutheranismus in varias Sectas subdividitur. 255.b
Lutherus, qualis? ibid b. Diversis temporibus diversas tradidit sententias. ibid.a. An paulatim in veritatis cognitione profecerit? An doctrinam Auditorum captui attemperaverit? ibid. Cur ad Concilium appellavit? An sciens & volens falsa sit concionatus? Quæ aliis persuadebat, hæc sibi persuadere non potuit. ibid.b

M

Magia naturalis, quæ sit? An liberos actus prædicat? 347.a
Magia vana, quæ? ibid.
Magia superstitiosa, quæ? Qui eam exerceat, puniendus. Illi non est credendum. Quid si credatur? ibid.a
Magistratus. An mancipare, & filios in adoptionem dare possit? An bene hæc Quæstio proponatur? 148.b
De Magistro Sacri Palatii. 241.b
Magnes, An sic dicatur, quia magnus? 183.b. An verò à loco, aut veriùs ab inventore nomen habeat? 184.a
Magorum, & Ægyptiorum responsis non est fides adhibenda. 346. Quid si fidem illis adhibeat Judex? 347.a
Mahometani. An verum Deum cognoscant? 389.b
Mala, quando minora permitti possunt? 261.a
Malitia virtualis, quæ? 21.b
Malitia actuum humanorum omnis pendet à lege. 311.a
Malitiæ, an possint esse duæ in eodem actu? 36.b
Mancipia. Unde dicantur? 182.a
D.Manrique de Lara, vulgo *el Torneador*, Heros in Hispanicâ novissimus: Fuit felix, quoniam infelix fuit. 164.a
Manumissio, Quid sit? 51.a
Manumissio, à quo Jure proveniat? 237.a
Mare, an retineatur loricis arenarum? 301.a
Maria Virgo. An sit Mater Dei? Quid circa hoc delirabat Nestorius? 46.b.237.b
Maria. Cur Mater facta fuerit? 83.a
Maria speculum. ibid.b
Maria benedicta; sed à quibus? 82.a
Maria semper Sancta. ibid.
Marmor. Quid importet? an marmoreas statuas? 94.b
Martialis dilucidatur. 121.b
De Massilotti injustâ & sacrilegâ occisione. 381.b
Mater. An unionem inter corpus, & animam producat? 147.a
Matres Consulum. An *fœminæ Consulares* dicendæ sint? 148.b
Materia Propositionum. Quotuplex sit? 61.a
Quid Materia necessaria sit? 61.a.222.b
Quid Repugnans? idem b.ibid.
Quid Contingens? ibid.
Quid Infallibilis? ibid.
Quid Convertibilis? 62.a
Repugnantiæ, Impossibilitatis, & Necessitatis connexio. 61.b
Materia parva, aut nulla. An in ætate, aut anno Novitiatûs detur? 19.b
Materia. An & cur carere possit omni forma? Thomistarum & Scotistarum Opinio. 142.b
Materia probabilis, An, & quando in Sacramentis sufficiat? 240.a
Materia immultiplicabilis. An præter necessariam, repugnantem, contingentem, &c, sit addenda? 246.b
Materia, an distinguatur realiter à quantitate? 293.b
Materia levis, an in re Venereâ detur? 308.a
De Materiæ existentiâ. 97.a
De Materiâ impossibili, seu repugnante. Utra consideratio in Jure serviat? 79.b
De Materiâ & Formâ Propositionum. 161.a
De Materiâ, quæ sit moraliter nulla. 280.a
Ostenditur, quod in materiâ Gratiæ nulla sit consequentia, quæ à fortiori deducitur. 240.a
In materiâ gratiæ Arithmetica, aut etiam Geometrica proportio deficit. ibid.
Materias necessariam & contingentem discernere, Quàm sit difficile? 223.a
Matrimonium. Quid sit? Quænam requirantur, ut validè fiat? 203.b. An semper sit Sacramentum? 204.a
Matrimonii definitio Logica. An possibilis sit? ibid.
Matrimonium, Quomodò appelletur Germanicè? 177.b
De Matrimonio Rusticorum in Bavariâ. 5.a. An nutibus, an verbis contrahere dicendi sint? ibid.b
De Matrimonio, & aliis contractibus conditionatis. An sint validi, si conditio sit futura, & nunc ignota? 66.a
De Matrimonio Presbyteri & Monialis. 313.a
De consanguineorum aut etiam affinium matrimonio. ib. An ut fruantur licentiâ, debeat uterque esse Catholicus & uterque pauper? ibid.b
Matrimonia. An debeant contrahi in Ecclesiâ? 331.b
De Maximis Moralibus. 250.b
Medici & Philosophi. An & quando sint ab oneribus publicis liberi? 87.b
Medicinæ species. An tres dentur? 170.b
Medium purum, impurumque. Quid sit? 225.a
Mendacium pro salvandâ vitâ, aut animâ, an possit dici? 69.b
An mendacium aliquod Veteres à peccato excusarint? 68.b
Mendacium Officiosum duos fines subordinatos habet. 70.b. An sit bonum? 91.a
Mendacium. An possit vocari pium? ibid.
Mendacium omne est peccatum. 348.b
An asserere sine mendacio potero, quæ sunt probabiliter vera? 68.a
An mendacia officiosa sint peccata? 69.b.70.a
Omnia mendacia sunt peccata. 69.a
Officiosa mendacia leviora sunt peccata, quàm perniciosa. ibid.
Perniciosa differunt inter se gravitate. ibid.
Mendacia officiosa. An sint bona & mala simul? 70.a. An, & quid mereantur? ibid.
Mendacia jocosa. An sint peccata? 70.a
Mendacia à veritate nascuntur. 362.b
Mendaciorum classes reducuntur ad tres. 68.b
Mens. An conformet Enthymemata? 263.b
Mentis & oculi humani Analogia, 292.a
Mentiri. Quid? 67.b
Paulus. Cur non fuerit mentitus, siquidem promisit, quod non implevit? 67.b
Aliud est veritatem occultare tacendo, aliud negando. 68.a
Mentiri, an mendacio liceat? 69.b. An etiam Militi? 70.a
Mentiri in tribunali, An sit res gravis? 70.b
Mentiri. An solùm homines privati, an etiam Communitates integræ mentiri possint? 380.a
Mentiri non licet. 348.b
An omnis, qui mentitur, seriò agat? 69.a

Μετά. Quid sit? 183.b
Miles. An se possit, aut debeat periculo mortis exponere? 145.a
Minæ. An possint Judicum & Testium sinceritatem pervertere? 376.a
De Minis cum effectu conjunctis. 361.a
De Minis. An qui minitando interrogat, se per injuriam superiorem constituat? 418.a
De Miraculis dubiis. 363.b
De Missâ solenni & privatâ. 212.b
Modales. Quomodo ex aliis deducantur? 151.a
Modus. Quid & quotuplex? 140.b
Modus. Quid significet? 170.a. Quid sit? ibid.
Modus Legatorum. Lex Falcidia. Quid statuat? 170.a
Modus sciendi. Quid sit. 170.b. 172.b. & quotuplex? 172.a. Quem ordinem observet? ibid. Quem finem habeat? 171.b
Scire & *opinari* differunt. 170.b
Modus manumissionis. ibid.a
Modus legandi. ibid.
Modus retinendi. ibid.
Modus servitutis. ibid.
Modus pro lege. ibid.
Modus *Placidi* an sit efficax? 242.a
Modus *Magistri* exponitur. 275.a
Modus *Mugivis*. Qualem consequentiam inferat? ibid.b
Modus *Paridis*. Qualiter concludat? ibid.
Modus *Nobilis*, Qualis sit? 276.b
Modus *Rapidi*, quantam vim habeat? 283.a. Quantam *Paridis*? ibid.b
Modus argumentandi. 98.b
Modus concludendi duplex. 277.a
Cur post propositiones & ante syllogismos de Modo sciẽdi disputamus? 274.a
De modo loquendi in diversis Scholis. 213.b
Modi reales enumerantur, & exponuntur. 141.a
Modi, qui appellantur *Intellectuales*, qui? 146.b
Modi. De quibus tractaverint Philosophi, & de quibus non tractaverint? 149.b
In modis potest vel Modus, vel Dictum, vel utrumque negari. ibid.
Modi omnes Morales ad *Darii* pervenire conantur. 272.a
Modi absoluti semper sunt inefficaces. 290.a
De Modis *Magistri* & *Pallitis*. Quantam efficaciam habeat prior? Quantam posterior? 284.a
Mollities & simplex fornicatio, an sint peccata? 342.a
Mollities est grave peccatum. 303.b
Monachi. An sint optimi Politici? 60.b
De Monetâ adulterinâ. An qui habet apud se monetam falsam, torqueri possit? An qui habet Monetam cudendi instrumenta? 360.b
Mons Sinai ex privilegio Mahometi defenditur ab Imperatore Turcarum. 381.b
Montes in manu. Quid sint? 348.a
Moralia & Naturalia sunt Analogata. 250.b
Moralitatis & Virtualitatis discrimen. 14.b
Moralitates perpetuæ. An dentur? 139.a
Mores divitum, quales? 287.b
Mores, & gentes distinguendæ. Alii in Hispaniâ, alii in Italiâ, imò etiam in Angliâ sunt. 354.a
Mores tempore mutantur; nam olim oscula urbanitatis gratiâ ubique terrarum dabantur, & hodie non ubique dantur. 355.b
Moribundus. An dicat *Do*? 76.b
Moribundus sensibus destitutus, qui nullo signo petit cõfessionem, an possit absolvi? 349.b. Posse illum sub conditione absolvi, est hodie valde communis Theologorum sententia. 350.a
Moribundi, an habeant omnes rationem suæ conscientiæ? 351.b, Casus primus proponitur. ibid, Casus alter, pag. 352.a
Moribundo, an sit credendum in præjudicium tertii? An in præjudicium sui ipsius? 352.a
Mortalitas & Immortalitas. An sint differentiæ? 202.b
De Mortis articulo. 298.b
Mortui resurgunt: an-ne iterum morituri? 86.b
Moyses Deus Pharaonis, quomodo? 15.a
Moyses, Paulus, & Benedictus, ut in hac vitâ viderint essentiam Divinam? 86.b
Mulier. An à molendo dicatur? Multi Viri illustres fraude mulierum perierunt. 374.a
Mulier. An aliqua sit & non sit mulier? An verba Ulpiani implicent contradictionem? 132.a
Mulieres. An munia publica obire possint? Abbatis expositio rejecta. Cur ab officiis publicis arceantur? An hæ rationes evidenter concludant? An, & quando illæ promoveantur? 88.a
Multi, & *pauci*. An relativè, an verò absolutè ponantur? 99.a
Multi. An sumantur pro omnibus? 100.a
Mundus totus, quantus sit, cum Dei immensitate collatus? 87.a
Mundus. An fuerit ab æterno? 232.a
Munera. An sint recipienda? 137.b. Sunt, quæ acceptari possunt, & sunt, quæ debent acceptari. 138.a
Mussare. Quid sit? 404.b
Mutare consilium in melius non est inconstantia, sed prudentia. 105.b
Mutatio instantanea ex extremo ad extremum nulla est. 343.a
De Mutatione virtuali. 107.b
De extrinsecâ. ibid. 217.b
Mutire. Quid sit? 404.b
Mutuum. An qui rem mutuam dat, illam perdidisse censendus sit: & inimicum lucrari, si illam repetat? 415.a

N

Natura. An sit Deus? 65.b
Natura. An ipsa sine Deo ad regimen Mundi sufficiat? 392.b
Natus ex matre Senatoriâ. An sit ordinis Senatorii? 43.b
Natus in matrimonio sequitur conditionem patris; at natus extra matrimonium, matris. 147.a
Natus ex peregrino, aut peregrinâ, est peregrinus. ibid.
Natus mense septimo. An possit vivere? 148.a
Necessarium. Quid sit? 142.a. Unde dicatur? 143.b
Necessitas duplex. ibid.b
Essentiarum necessitas. ibid.b
Necessitas. Quid sit? ibid.b
Necessitas felix, quæ? 145.b
Necessitas in sensu Composito, & in sensu Diviso. 230.b
Necessitas probabilis, an detur? 293.b
Necessitatis & Impossibilitatis Connexio. 142.b
Necessitatis humanæ tres gradus explicantur. 143.a
De Necessitatis viribus. An componatur cum peccato? 257.a
An furari liceat in gravi necessitate constitutis? 424.b
Negatio duplex. 60.a
Negatio malignantis naturæ, quæ? 60.b. Quo sensu omnia neget? ibid.
Negationis descriptio ad mores reducta. ibid.
Negatio copulæ. An possit extrema copulare? 247.a
Negationis subjectum exponitur. 307.a
Negationes. An amplientur? 44.a
Negationes. An duæ affirment? 118.a. An fortiùs negent? ibid.b
Ex purè negativis nihil infertur. 290.a
Nembrod. Quomodo stipendia solverit? 183.a
Nihil virtuale, quale? 19.a
An habeamus voces, quibus benè loquamur de nihilo? 19.a

De Nihilo simpliciter, & secundum quid. 19.a
An sicut dantur multa Entia, dentur aut dari possint multa nihila? ibid.
Nobiles, Proceresque in Austriâ. An jurare debeant? An in foro Ecclesiastico etiam Cardinales? 394.a
Nobilitas. Quid sit? An à virtute distinguatur? An ipsa sit melior? 222.a.b
Nobilitas. An augeat fidem & approbationem testimonii? 373.a
Nominis definitio duplex, 172.b, 182.b
Nomen Proprium. An sit univocum & invariabile? 52.b
Ejusdem nominis possunt esse plures & solent; quomodò inter se distinguantur? 54.b
Methodus describendi nomen rei vel personæ per nomina literarum ipsarum. An sit antiqua? 181.a
In Baptistæ Circumcisione de nomine, quod habere debebat, cognati disputant. Cur nolebant eum vocari Joannem? 54.b
De Nomine *Titii Aurelii Antonini Pii*; an proprium fuerit? 56.a
De Nomine. An debeat mutari vel corrigi? 125.a Patrum Complutensium præjudicium. ibid.
Nomina, An scribi possint sine ordine? 25.a
Nomina & Attributa Divina, an sint synonyma? 33.a
Nomina apud Sinenses cum ætate mutantur. 53.a
Nomina hominum propria an transeant in Appellativa, & contrà? 53.b
Nomina mutant Religiosi; mutant & Summi Pontifices. ibid.
Nomina Propria materialiter & formaliter possunt considerari, 54.b
Nomina *Petrus, Franciscus, Joannes*, &c. ad quod Prædicabile pertineant? 55.b
Nomina imponebantur parvulis ab aliquâ circumstantiâ Notabili, quæ considerabatur in partu? 54.a
Nomina Servorum sunt adsumpta ab adverbiis, & cur? 93.b
Nomina appellativa quomodo habeant Propriorũ virtutem? 59.a
Nomina, An rebus conveniant? 187.b
Characterica nomina Æterni Patris. 57.a
Characterica Verbi Divini. ibid.
Characterica Christi. ibid.
Characterica Spiritus-Sancti. ibid.
Characterica B. Virginis nomina. 58.a
Characterica nomina S. Joannis Baptistæ. An aliquis illo fuerit major? 58.a
Characterica S. Petri Apostoli. ibid.
Characterica S. Pauli Apostoli. ibid.
Characterica S. Joannis Evangelistæ. ibid.
Characterica Romuli. ibid
Scipionis, ibid.
Annibalis. ibid.
Fabii. ibid.
Imperatoris Justiniani. ibid.
Ulpiani. 59.a
De Divinis Nominibus. An non sint identica, & cur? ibid.
De Nominibus Propriis. 56.a
De particulâ *Non* modalibus modis præfixo. 120.a
De particulâ *Non*. Quàm latè pateat, si seorsim accipiatur? 158.a
Non aut *Nihil* in Responsione positum per Interrogationem restringitur. 417.b
Non-certitudo. An in re certâ locum habeat? 417.b
Non certum ab *Incerto* distinguitur. 157.b
Non defendere. An & quando sit occidere? 153.b
Non-Ens & *Non-Res*. An sint termini nihil significantes? 15.a 127.b
Non-esse virtualiter, quid? 20.a
De Non-existentiâ virtuali. Nonnulla in testamentis, quæ realiter scripta sunt, civiliter non scripta censentur. pag. 418.b
Non-probabilitas. Quomodo ab Improbabilitate distinguatur? 154.b.158.a
Non rerum. Quid sit? 118.b
Notitia multiplex est. 279.a
Notitia prioris vitæ piè actæ calumnias universas elidit. 343.b
Notæ Lucii, quales? 299.b
Nullitas virtualis, quæ? 20.b
Differentia inter *Nullum* & *Nihil*. 21.a
Numerus maximus, an sit nihil? 73.b
Nummus. Idem pro diversis usibus destinatus diversa sortitur vocabula. 415.b
Nuncius. Quid sit? 95.b
De differentiâ Nuncii & Delegati, ib.b

O

OBservationes Hispanorum superstitiosæ, aut saltem vanæ. 348.a
Obstetrices Ægyptiæ an mentiendo peccaverint? 69.b
Occidi & *Non-occidi*. An opponantur? 132.a
Odium & Amor indifferentiæ præjudicant. 367.a
An, & quo sensu iniquos odio habere possimus? 109.b
De odio Dei. 159.b. An in eo aliquid boni sit? 160.a
Odia. Cur restringantur? An possint ampliari? an possint favores restringere? 46.b
Oedipus, & Xenocrates injurati ad testimonium admissi, 376.b
Officium optimum? Quodnam sit? 60.b
Officium unius diei. An in aliud quodcumque mutari possit? 239.b
Officium Canonicum indicitur lege Universali. 311.b
Officium, an possit mutari sine culpâ? Quando Episcopus aut Prælatus mutat officium sine causâ, socius mutat ex causâ. Qui recitat cum ægroto, solet mutare officium ex causâ. 315.a
Officium Divinum. An in aliud semel, non autem semper mutari liceat? 386.b
De attentione requisitâ in Officio Divino. Variæ sententiæ proponuntur & censurantur. 306.a
An liceat legere de Sancto die feriali? an de feriâ die festo? 314.b
Obligatio legendi sicut est personalis, sic etiam dispensatio esset personalis. Objectio. Solutio. Duæ rationes benè considerandæ. ibid.
Omnipotentia, Quid sit? 246.a
Omnipotentia, Providentia, Prædestinatio, Justitia, Misericordia, &c. quid sint? 33.b
Omnis & *Aliquis non* non sunt termini contradictorii, si *Omnis* sumatur moraliter. 85.a
De voce ὁμοούσιος. An nomen ὁμοούσιον in Sacrâ Paginâ reperiatur? 184.b
Onera patrimonialia sunt solvenda; etiam tributa. 89.a
Onera, quæ in remissione ponuntur, non reddunt illam conditionatam. 115.b
Onomantia. Quid sit? 348.a
Operationes mentis. Quot & quæ sint? 1.a.119.a.171.a. Et, an distinguantur specie? ibid.
Opinio & Scientia. Quomodo distinguantur? 171.a
Opinioni cur assentiamur? ibid.
Opinio. Quid sit? Cur nequeat cum scientiâ componi? 171.b
Opinio extrinsecè probabilior, quænam sit? 274.a
Opinio quæcumque probabilis in quâcumque materiâ ad conscientiæ securitatem sufficit. An Caramueli adversarii respondeant? 274.a
Opinionem speculativè sumi, quid sit? & quid practicè? 242.a
Utrùm sit probabile eum peccare, qui sequitur opinionem probabilem? Resolutio prima & secunda. 295.a. Tutò se-

sequimur opiniones probabiles. Demonstratur. ibid.
Opinionem probabiliorem sequi,an debeas? 295.b
Opiniones, quæ in uno loco interdictæ, in alio interdum permittuntur. 324.b
Opiniones aliorum,quo debeamus modo sequi,aut sectari? 326.b
Quid debeamus de Patrum antiquatis opinionibus dicere? ibid.
Opiniones probabiles non habent locum contra jus possessionis. 423.b
De opinionibus probabilibus. 364.b
Oppositio. Quid sit? 132.a. Quotuplex? ibid.b
De Oppositione Logicâ. Quid illa sit? 133.b
Oppositæ & Subalternæ. Quomodo ad æquipollentiam reducantur? 137.a
Orationis Angelicæ Dilucidatio. 82.a
Omnia Ornamenta. Quid significent? 94.a
Osculum pacis. An sit amplexus? 29.a
Oscula. An Adulterium evincant? 354.a
Oseas. An fornicariam duxerit in uxorem? 262.b
Osyris. An, & cur caruerit pudendis? 388.a
Oves. An potiùs belent,quàm balent? 177.a

P

Pandecta. An sit Cento ex veterum Placitis concinnatus? 189.a
Pandectæ. Quid contineant? 237.a
Panis. Quid significet? 183.a
Papa. An possit in votis dispensare? 326.a
Paradigma commune Propositionum Oppositiones proponens. 133.a
Paradigma morale Bonitatem actuum conferens cum malitiâ. 160.a
Paradisus. Quid sit? 260.a
Parentes. An in filios habeant mortis & vitæ potestatem? 112.a
Paricidium. An-ne differat à Parricidio? 241.b
Paritas,ubi locum habeat,& ubi non habeat?an in casuum reservatione? 320.b
Paritas rationis. Quomodo in Jure vim habeat? 117.b
Paritas rationis non habet locum in multis; & præcipuè in sollicitantibus pueros: abutentibus fœminâ:in fœminâ,quæ nubit Religioso: cogentibus virum ad Religionem: Religiosis baptizantibus, & audientibus confessiones: ingredientibus Monasteria sine licentiâ: privatione vocis passivæ: famulis Saracenorum: & legum interpretatione. 321.a.b
De Parlamenti & Regis authoritate. An Parlamentum sit supra Regem? An possit à Rege dissolvi? Monitum Politicum. 236.a
Pars differt à mediâ parte. 98.b
Pars. An specie distinguatur à toto? 170.b
Particula disjunctiva, vel copulativa, aliquando intermittitur. 114.a
Particularis affirmativa. An per Contrapositionem convertatur? 126.b
Particularis affirmativa in quibusnam casibus convertatur per accidens? 124.b
De Particulari Negativâ. Quomodo contraponatur?Doctrina communis proponitur, & dilucidatur. Canon specialis præscribitur, Additur alius Canon, qui præcedenti est facilior & clarior. 126.a
De Particularum,quæ hypotheticas propositiones constituunt,significatione. 117.b
Parvitas materiæ an detur in Luxuriâ? 242.a
D.Paschasius Neapolitanus Prorex, Inquisitor Supremus, renunciatur. Gaudet & dolet Populus. 167.a
Pater & Filius. An sint Spiritus-Sancti? 57.a
Pater & Filius in Divinis, necnon Petrus & Paulus in humanis, quo sensu sint idem? 220.a
Pater, An volens, an nolens genuerit Verbum?270.a. An volens,an nolens sit Deus? ibid.
Pater. Quid filio possit & quid non possit præcipere? 144.
Pater Civilis, quis? 158.b
Pater. An filio servire possit? 269.a
Claudia mater suæ filiæ Imperatrici servit. ibid.
Pauci. An relativè sumantur? 101.a
Paucorum nomine. Quot sint intelligendi? ibid.
Paulus. Quomodo fuerit omnibus omnia? 92.a
Paulus Optimus Politicus demonstratur. 265.b. Quanta fuerit perpessus? An Petro jubenti restiterit? 266.a
Pauperes. An possint esse Testes? 378.a
Pausa. An tollat ambiguitatem? 26.a
Pax cum Infidelibus, ne pejora eveniant, solet fieri. pag. 240.a
Peccatum. Quid sit? 168.a.259.a
Peccatum omnia destruit; Fidem occidit. 60.b
Peccatum. Quale committat,qui proximum ad perjuriũ inducit? An possit aliquis concurrere ad materiale peccati? 391.a
An,qui commisit, censendus sit universa perpetrasse?252.b
Exemplum ex jure Civili. ibid.
De peccato mortali. An,& quomodo sit infinitum? 291.b
Peccata. An mereantur veniam?18.b.Virtualiter sunt impossibilia. ibid.a
Peccata. An omnia sint æqualia? 69.b. An saltem omnia sint mortalia? Restituitur locus Augustini. ibid.
Peccata dubia. An debeant in Confessione explicari?138.a
Peccata materialia. An dentur? 145.a.An si darentur,inficerent conscientias? ibid.b
Peccata. An sint censenda impossibilia? 145.b
Peccata contra naturam,an distinguantur specie? Quid in hac quæstione sit sentiendum & dicendum? 310.b
Peccata aliàs confessa ab aliàs non confessis, an in confessione generali debeant necessariò distingui? 333.a
Peccata confessa,moraliter loquendo sunt nulla, 418.b
Peccata, an habeant privilegia, ne possint sine injustitiâ revelari? 420.b
Peccata dimittere, an ægrotos curare, quid difficiliùs sit? 269.b
De peccatis provincialibus. Debent à capitalibus necessariò distingui. 379.b
An,& quando possit aliquis tacendo peccare? 70.b
Pecunia numerata, an numerandâ sit pretiosior? 311.a
Pecuniæ vis multa interdum in Republicâ obtorquet, & confundit judicia, 366.b
Peregrini severiùs quàm filii possunt judicare. 316.b
Peripatetici contradicunt suis Regulis. Ponunt modos inutiles. 124.a
Peripatus in varias Scholas dividitur. 254.a
Perjurus. An qui in unâ causâ fuit, in aliâ possit ad testimonium admitti? 379.a
An & cur illi,qui semel perjurus fuit,semper sit decredendum? 393.b
Persæ jurabant per Solem. 389.a
Persona, quid sit? 299.b
Persona Divina. An & quando unâ nominatâ omnes tres intelligantur? An, quæ ad omnes tres pertinent, uni approprientur? 112.b
Personæ singulæ Trinitatis habent propria vocabula. 56.b
Personæ inæquales non debent æqualiter tractari. 343.b
D.Petrus Rodriguez libro doctissimo Marianam Conceptionem tutatur. 81. b. Ejusdem liber ad Synopsim reducitur. 82.a.290.a
Phasianus. Unde nominetur? 183.b
Philippi II.Lemma Heroicum, *Nec spe,nec metu*, admonet Judices, & testes, quomodo in tribunalibus debeant procedere. 375.b
Prima Philosophia. Quid sit? 216.b

Phi-

Φυσικὴ. Quid sit? 183.b
Physicæ Divisio. 213.b
Physiognomia. An sit Ars certa? & quid sit? 347.b
Plinii misera mors. 341.b
Pluralitas virtualis, quæ? 22.a
Vox *Plures*. An interdum absolutè sumatur? Quid tunc significet? 69.b
De pœnâ talionis. Quando illam debeat Accusator subire? Quid si Accusatoris sententia fuerit ferè probabilis? 278.a
Pœnitentia præsumptionem elidit. 252.a
Pœnitentia sera, suspecta est & periculosa. Oportet peccata dimittere, priusquàm ab illis dimittatur. 307.a.b
Poëtæ. An sint prudentes? 276.a
Poëtæ. An semper mentiantur? 362.a. An semper Hæretici? ibid.b
Politica. Quid sit? 264.b
Politica duplex: Totalis & Partialis. Finis utriusque. 265.a
Politica Imperfecta. Quid sit? ibid.
Politica Perfecta. Quid? ibid.b
Politicus. Quæ facere debet? 264.b
Politicus, Quali scientiâ indigeat? 236.a
Politico-Christianus. Quid sibi proponat ut finem? Quid adsumat? Quid subsumat? 266.b. Quid inferat? 267.a
Populus in Geomantiâ, quid sit? 348.a
De Ponderibus falsis. Utrùm per restrictionem mentalem eorum iniquitas emaculetur? 401.b
Pontifex. Unde dicatur? 186.a. An à posse & facere dictus sit? ibid.b
Pontifex omnium Pater. 260.b
Pontifex, an concedere possit, ut consanguinei, qui realiter distant tribus gradibus, distent quinque moraliter? An contra; nimirùm, ut qui multis realiter distant, moraliter sint cognati? 313.b
Summus Pontifex, an possit in voto solenni dispensare? 324.a
In sensu composito non potest Pontifex in voto solenni dispensare. An sine gravi causâ? ibid.
Pontius Pilatus. Constans-ne, an pertinax fuerit? 105.b
De Pontii veracitate & religione. 379.b
Positio vera. Quid sit? quid falsa? quid sit verax? quid fallax & mendax? 67.b
Positio per se falsa, quæ? 295.b
Positio Rationalis. Quæ sit? 116.a
Quæ Causalis? ibid.
Positio, *Ex duobus malis minus est eligendum*, quomodo intelligenda? 240.a
Positio universalis ex particulari interdum infertur, sed quando? 250.b
Positio universalis afferens. 81.a. Altera negans, ibid. nihil Positio universalis excipit. ibid.
Positionem, quam negâras, an possis adsumere? 239.a
Positiones, quæ nec veræ nec falsæ censentur. 66.b
Positiones nonnullæ moraliter universales. 86.a
Positiones æternæ veritatis, quæ? 143.b
Positiones mentales, quæ sint æquipollentes, an dentur? 157.a
Possessio. Unde sit dicta? 186.b
De possessione rerum furto ablatarum, 352.b. Potest quis habere res furto ablatas, & esse furtivas nescire: potuit invenisse. ibid.
Possibilitas duplex. 142.a
Possibile est sponsos de futuro aut conditionales posse coire stante contractu de futuro, aut cõditionali. 337.b
Potentia duplex. 416.b
Potentia ad præteritum an detur? An illam habeat Deus? An Jurisprudentia? 23.b
Potentia obedientialis, an detur? An possit Deus quodlibet in quodlibet convertere? 322.a
Potentia operativa à voluntate distincta in Deo non datur. 33.b
De Potentiâ infinitâ. 218.a
Potentiæ, an distinguantur ab animâ? 293.b
De potestate indirectâ. 261.a
Præcepta æquipollentia. An dentur? 138.b
Præcepta circa Fidem sunt duo. 165.b
Præcepta non sunt impossibilia. 257.b
Præcepta. An meliora sint experimentis? 273.b
Præcisio vocalis. Quid sit? 23.a
Præcisiones. An dentur? 271.a
Prædestinatio. An in prædestinato aliquam necessitatem imponat? 230.a
An sint multi vel pauci, qui ad gloriam sunt prædestinati? 99.b
Prædeterminatio physica. An sit possibilis? 239.b
De Physicâ Prædeterminatione, Quã necessaria sit? 218.b
Prædicabile. Quid? 34.b
Prædicabilia sunt connexa. 35.a
Prædicabiliũ doctrina, an possit de Analogis verificari? 37.
Prædicabilium novæ definitiones ex Ottomano & Pratteio. ib.b
An apud Græcos sit frequens primo in loco ponere Prædicamentum? 121.a
Prædicamenta. An transcessentiari possint? 24.a
Prædicatores Lutherani. Quales sint? 255.b
Prædicatum cum Subjecto confertur. Vel enim convenit omni, vel non omni. 129.b
De Prædicato, quod convenit soli, sed non omni. Quo in illo modo fiant Conversiones Modales? 130.b
De Prædicato Contingente. Habere potest quamcunq; quantitatem moralem. 131.a
De Prædicato, quod convenit omni subjecto, sed non soli. 130.b
De Prædicato, quod convenit omni & soli. Et quo tunc modo omnes Modales Propositiones convertantur? ibid.
Prælatus. Quid jubere possit? 144.b
Prælatus, an possit negare ægroto carnes? Suadendum Prælato, ne sit morosus, sed prudentis Medici sequatur dictamen. 317.b
Prælatus potest & solet velle quod rem facias & simul licentiam petas. 319.a
Præmia & supplicia Veritatis probationem sequuntur. 66.a
Præmissæ Demonstrationum, quales esse debeant? 276.a
Præscindere mente. Quid sit? 23.b An linguâ possim unam formalitatem præscindere ab aliâ? ibid.a
An ab ordine possis præscindere? 24.b
Præsentia virtualis, quæ? 16.a
Præsumere, quid sit? 298.a
An omnis sit bonus præsumendus, & quamdiu? ibid.
Scire certò, quid de aliorum mente possimus? 298.a
Præsumptio ut sic, quid sit? Vera definitio. 335.b
Præsumptio temeraria, quæ? ibid.
Præsumptio probabilis, quæ? An quis damnari queat ex præsumptione probabili? 336.b
Præsumptio adulterii & purgatio, ibid.
Præsumptio violenta, quid? 336.b. Nominis ratio, aut si velis, correctio. An violenta sufficiat ad condemnationem? An eodem modo in civilibus & criminalibus? Violenta eadem est ac Universalis. 337.a
Præsumptio necessaria. ibid.b
Præsumptionum gradus. 335.a
Princeps. Quid materialiter & formaliter sit? 385.a
Princeps. Qualis esse debeat? 200.b
Princeps cur leges condat? 211.b
Princeps. Quid possit præcipere? 144.b
Principes. Quomodo consulant Theologos? 106.b
Principes sunt nimiùm delicati: in eos soli peccant, qui displicent. 251.a

Principes. An omnes sint fide digni? 281. a. An sufficiat, si aliquis Princeps dicat, *Ego vidi, ergo damnetur*? ibid. b
Iezabella licèt Regina, calumniatrix & mendax. ibid. a
Boleslaus licet Rex, calumniaror & mendax. ibid.
Henricus II. licet Rex, calumniator. ibid.
Princeps, qui licentiam Petro majores feras occidendi concessit, an minores etiam occidendi licentiam concessisse censendus sit? 321.b
Principes non solùm fidem servare debent, sed ita etiam procedere, ne illam violasse justè vel injustè putentur. 379.b
Principium primum omnium Veritatum. 132.a
Principium primum. Quid sit? An probari possit? An debeat? 216.b
Principium duplex, ibid.
Principium *Dici de omni* exponitur. 220.b
Principium *Dici de nullo* illustratur. ibid.
Principia Moralia. Quid sint? Eorum divisio. 217.a
Principia per se nota. An dentur? 217.b
Principia Christianæ Politicæ. 261.a
Privilegium. Quid sit? 135.b
Privilegium Cisterciensium testificandi in propriis causis. An simile privilegium Cardinalibus concessum sit? 372.b
Privilegia Benedictinorum. Quomodo debeant revocari? 94.a
Quomodo privilegia Cisterciensium, Templariorum, Hospitalariorum, &c? ibid.
Privilegia non concedenda. An sint? 135.b
Generalis Statutorum & Privilegiorum confirmatio ea, quæ sunt abrogata, non confirmat. 93.b
Probabilitas duplex. 97.a
Probabilitas relativa. Quid? ibid.
Probabilitas. An & quomodo cum Veritate componatur? 97.a. An etiam cum falsitate? ib.
Probabilitas tenuis sufficit, ubi non agitur de violatione præcepti, aut damno tertii. 102.a
Probabilitas. An magis & minus recipiat? 147.a. An externa in internâ fundetur? ibid. 151.a
Probabilitas. An habeat locum in Deo? 234.a
Probabilitas est aliquid respectivum, & creatum intellectum concernens. ibid.
Probabilitas est veritas virtualis. 247.a
Probabilitas sufficit ad spem. 252.a
Probabilitas est quædam moralis certitudo. 258.a
Probabilitas debet à Probabilioritate distingui. 284.a
Probabilitas Realis, an sit Certitudo Virtualis? Resolutio. Confirmatur exemplo. 294.a
Probabilitas speculativa, cur nō omnis sit practica? 308.a
De Probabilitatis augmento & diminutione. 328.a
Ad probabilitatem, an pauci sufficiant? 288.a
De Probabilitate Practicâ & Speculativâ. 307.b
Probabilioritas, quid sit? 299.a
Probabilioritas sufficit ad torturam; & ad capturam probabilitas. 285.a
Probatio. An infallibilis possit fieri humanitùs? 365.a
Probatio per duellum, an sit legitima? 388. In Hispaniâ apud Mahometanos admissa. Resolutio.
Probationes Particularium. Unde proveniant? 249.b
Probationes æquè probabiles, An dari possint? 284.a
Probare nimium, an sit nihil probare? Non semper argumentum, quod plus probat quàm debet, nihil probat. 322.b. Quid in materia gratiæ sit dicendum? Resolutio practica. ib. Resolutio speculativa. 323.a
Professio solennis est mors virtualis. 20.a
Professio talis aut talis Religionis, an ad testis fidem & authoritatem conducat? 373.a
Promissio generalis non semper omnia includit. 26.b
Promissio. An & quando obliget? 105.b
Promissio. Quid sit? An dominium transferat? An ad Justitiam, aut ad veritatem pertineat? 106.a
Propinqui, An possint occidi? 232.a
Propositio. Quid sit? 194.a
Propositio integra. An, quando, & quomodo in uno vocabulo simplici contineatur? 47.a
Propositio idemtica. Quid sit? 59.b
Propositio de Subjecto non supponente, quænam sit? 72.a
Assertio Pauli Jurisconsulti an sit de Subjecto non supponente? ibid.
Propositio una & eadem ex uno capite evidentiam, ex alio probabilitatem sortiri potest. 97.a
Propositio. An in veras species dividatur. 109.a
Propositio Reduplicativa, quid? ib.
Quid Exclusiva? ib.b
Quid Exceptiva? ib.
Quid Specificativa? ib.
Quid requiratur, ut Propositio Exclusiva sit vera? 111.b
Propositio Disjunctiva. Quid sit? 113.b
Propositio Conditionalis, Quid sit? Quando verificetur? 115.a
Conditionalium & disjunctarum affinitas. 115.a
Propositio quæcumque mutatis circumstantiis in quamcumque potest transire. 131.a
Propositio Similitudinaria. 117.a
Propositio omnis quoad se vera vel falsa est; non autem semper quoad nos. 136.a
Propositio. An ex falsâ in veram transire possit? 247.a
Propositio eadem potest nec esse vera vel falsa virtualiter: & contrà. 247.a
Propositio Judæorum, *In Beelzebub Principe Dæmoniorum*. &c. An sit falsificans? 270.b
Propositio moraliter universalis, quæ? 273.a
Propositio modalis sæpe vera est, quando simplex est falsa. 293.a
Propositio eadem an sit simul vera & falsa? 296.a
Propositionis partes intrinsecæ. 51.a
Propositionis formalis essentia, quæ? 60.a
Propositionis divisio in Categoricam & Hypotheticam. 112.a
Hypothetica subdivisio. ibid.
Hypotheticæ Compositio realis. ib.
Quænam possint de Propositione postulari? 60.a
De Propositione Universali. 71.a
De Propositione Particulari. 78.b
De Propositione singulari Idemticâ. 78.b
Ad quę Prædicabilia aliquæ ꝑpositiones reducantur? 73.a
Propositiones aliæ veræ sūt quò ad nos, alię quo ad se. 65.
Propositiones de futuro contingenti. An habeant veritatem vel falsitatem? ibid.b
Propositiones omnes universales, quæ Deiparam habuisse Originalem culpam viderentur probare, debent sumi moraliter, & sic nihil evincent. 85.b
Propositiones quâtę, quomodo inter se distinguātur? 108.
Propositiones. Non omnes sunt conditionatæ, quæ tales videntur. Onerosa quoad verba est similis conditionali. 115.b
Propositiones aliquæ proponuntur, quæ converti nō posse videntur. Quæ primo aspectu converti non posse viderentur, per circumloquium convertuntur. 122.a
Quasnam Propositiones Authores Conversioni subjaceant? 122.b
Propositiones singulæ quo converti modo debeant? 122.b
Quænam Propositiones per Contrapositionem convertantur? 125.b
An detur Propositiones, quæ nec veræ nec falsæ sint? 135.a
Propositiones non esse veras, & ignorari an sint veræ? an differant? 136.a
Propositiones aliquæ ponūtur. Quomodo differant? 156.b
Propositiones, quæ reduplicationibus onerantur obscuræ sunt. 159.b

Pro-

Propositiones idemticæ non sunt, in quibus termini distinguuntur formaliter. 238.a
Propositiones negativæ. An dentur? 247.a
Propositiones inutiles, quæ? 267.b
Propositiones aliquæ ponuntur, quarum veritatem vel falsitatem Judex eruere debet ex librorum lectione, propriâ experientiâ, Assessorum judicio, &c. 284.b. Singulæ examinantur. Quænam ex illis vera sit? 285.a
Propositiones damnatæ à Patribus, quo loco habendæ sint? 327.a
Genera Propositionum. Quot sint? 78.a.125.b
De transitu & reditu Propositionum. 125.a
De veritate & falsitate Propositionum Modalium. Exponitur Regula. 129.b
De Propositionum indirectarum veritate. 130.a
De morali aut virtuali Propositionum veritate. 247.a
De Propositionibus veritatis æternæ. 43.a
De Propositionibus primi & secundi adjacentis. 51.b
De Propositionibus oppositis, Quando esse aut non esse possint simul veræ vel falsæ? 132.a
De Propositionibus, de Subjecto, Prædicato, & Copulâ non supponentibus. 383.a
In Propositionibus tam Materia quàm Forma considerari debet. 128.b
Proprietatis divisio. 36.a
De Proprietatis tertio modo. Quo modo in illo convertantur Modales? 130.b
Proprietatum quatuor modi, qui? 36.a
Proprium in primo modo, quale? 289.b
Protestantes. Unde dicti sint? 255.b
Protheoremata seu Discursuum Principia. An sint multa, aut pauca? 131.b
Prudentia etiam sumitur in malam partem. 301.b
Prudentum nomine qui intelligantur? 16.a
An omnis, qui ferro perdiderit proximum, ferro peribit? 289.a
Ψευδοφίλοι, qui sint? 416.a
De Psittacis. Non omnes æquè dociles sunt. 9.b
Quid doceant Hæretici suos Psittacos? 10.a
Ψυχική, quæ sit? 216.b
Puellæ, quæ infantem mortuum se peperisse asseverat, an sit credendum? 357.a. Quæ flagitiosè concepit, etiam flagitiosè peperisse censetur. ibid.
Pueri, qui in infantiâ à suis parentibus offerebantur Monasterio, an possint in ætate fortiori resilire? 302.a
Pupillus nequit res alienare. 110.b
Potentia Alienandi est accidens; est etiam accidens Matrimonium contrahendi potentia. 110.b
De Purgatione per aquam. 360.b
Purgationes, quantam certitudinem requirant? 286.a
Purgatorius. An sit? An Virgilius depinxerit Purgatorium & Limbum? 361.b. Quid Origenes senserit de Purgatorio? 362.b
Puncta. An dentur? 62.b
Pygmæi. An, & ubi reperiantur? 3.b

Q

Quæstio proponitur. 9.2.343.b.333.b
Quæstio Astrologica duplex; altera à priori; altera à posteriori. Theologi doctissimè discurrunt à posteriori. Qui aliunde veritatem sciunt, congruentias facili negotio reperiunt. 223.b
Quæstiones aliquæ Dialecticæ recensentur, quæ in Theologiâ Fundamentali dilucidantur. 242.a
Quæstiones duæ morales proponuntur. 297.b
Quæstiones quatuor concatenatæ proponuntur. 318.a. Resolvitur prima. ibid. Secunda. ibid. Tertia. ib. b. Quarta. 319.a
Qualitas virtualis, quæ? 15.b
Qualitas; una & eadem, seu mentis actus (à mente realiter distinguatur, aut non) potest indipisci varias denominationes provenientes à connotatis. 245.b
Qualitas personæ. An ad testimonium concurrat? 373.a.b
Qualitates contrariæ. Quæ dicantur? 165.b
Quantitas virtualis, quæ? 15.b
Quantitas in Logicâ duplex. 77.b. Iterum dividitur. ibid.
Quantitas. An habeat contrarium? 99.b
De Quantitate Subjecti & Prædicati. 225.a
Quantitates variæ Logicarum Propositionum. 79.a. Cōsiderantur præcisive, & negativè. ibid.b
Quasi vivere, quid sit? 16.b
Quasi possidere, quid sit? 16.b

R

Rami. Quinam Spadones vocantur? 41.b
Rarum. Quid sit? 118.b
Ratihabitio. An sufficiat ad valorem Confessionis Sacramentalis? 318.a
Ratihabitio. An habeat locum in Sacramento Pœnitentiæ? 319.b
Ratio ab etymo. Cur nihil valeat? 185.b
Ratio. Cur dictet fornicationem v.gr. fugiendam? 262.b
Ratio. An suadeat Adulteria? 263.a
Ratio læsa. Quid dictet? ibid.b
Ratio gravis, quid sit? 332.a
Rationalitas & Moralitas sunt seorsim communes, & simul solius hominis propriæ. 55.b
Raçones de carta rota. Quid sint apud Hispanos? 180.a
Recopilatio. An fieri debeat coram testibus? 332.b
De Reductione, quâ ad Impossibile cogimur. An sit difficilis? An inutilis? Quomodo fiat? 229.b
Regula S. Benedicti. Quomodo ante, & quomodo post professionem obliget? 145.b.138.b
Regula S. Augustini. Quomodo obliget? 138.b
Quomodo Regula S. Francisci? ibid.
Regula Juris Canonici dilucidatur. 379.a
De Regulâ falsæ Positionis. 76.a
Regulæ generales ab uno vel altero casu particulari non debent desumi. 148.b
Regulæ humanæ, an habeant in Sacramentalibus locum juris? 319.b
Relationes logicæ. An sint Entia rationis? 219.a
Relationes, An & quomodo à Divinitate distinguantur? 218.a
Religio nostra. Quàm certa sit? 239.a
Religio Christiana, qualis sit? 305.a
Religiosi. Cur nominentur *Ascetæ*? 121.a
Remissiones criminum, quæ secundùm rigorem verborum Grammaticum sunt conditionatæ, interdum sunt juridicè sumptæ, absolutæ. 116.a.
Res eadem potest & solet à duobus interdici vel præcipi An ejusmodi præcepta & privilegia sint superflua? 364.
An una & eadem res in præmium & supplicium, in gloriam & ignominiam possit mutatis circumstantiis cōcedi? 117.a
De Re, si latè sumatur? si strictè? 13.a.b
Res. Aliæ in facto, aliæ in Jure consistunt. 110.a
An res omnes distinguantur se totis? 23.a
Res, cur donentur? cur gratiæ fiant? 323.a
Rerum moralium aliæ sunt morales, & aliæ moraliter accidentales. 250.b
De rebus Ecclesiasticis & Politicis. 89.b
De rebus Moralibus & Practicis. 197.a
Resolutioni dubiæ, an subscribere debeas? D. Augustini votum. 326.a
Respondere ad Ephesios. Quid sit? 413.b
Responsa Prudentum. Quid olim fuerint? 148.a
Responsio. Quomodo restringatur? Quomodo sint Patres intelligendi? 46.b

Responsio per interrogationem contrahitur. 47.a
De Responsione inconstante, & sibi contrariâ. Illa interdum oritur ex turbatione. 348.b
Respublica. An sit Civium Domina? An administratrix tantummodo? 111.a
Unde habeat Respublica, quòd possit subditum occidere? 111.a
Respublica est quidam homo mysticus. 261.b An habeat Synderesim & conscientiam? 262.a
Reipublicæ & Cæli collatio. 264.b
De Reipublicæ authoritate circa rerum pretia. 422.a
Restitutio. An ex pecuniis furto subreptis, ubi alio modo restitutio fieri non potest, possit sacellum erigi, in quo nomen furis gloriam & laudē consequatur? 426.b
Restituere differt à *donare*. 426.b
Restrictio. Quid sit? 45.b
Restrictio Responsionis non à Conceptibus mentalibus, sed à sensibili interrogatione desumitur. 404.a
Restrictiones, an liceant? 348.b
An hujusmodi restrictiones à maculâ purget causæ gravitas? 402.a
De Restrictionibus Mentalibus. 398.a
Quales sint, si benè considerentur? Utrùm saltem in gravibus negotiis tolerabiles sint? ibid.
An contra hostes uti liceat Restrictione Mentali? Cleomenis historia proponitur. ibid. b. Cleomenes abutitur Restrictione Mentali. 405.b
De illo, qui crimen purè materiale commisit. An id negare possit utens Restrictione Mentali? 400.b
Quomodo quis respondere possit rem mutuam postulanti? 401.b
An precibus impulsus possit falsum cum mentali restrictione jurare? ibid.
An detur Casus, in quo quis teneatur uti Restrictione Mentali? 421.a
An Veteres cognoverint, aut si fortè cognoverint, reprobaverint Restrictiones Mentales? 402.a
Restrictiones Mentales impossibiles & inutiles sunt. 412.a
An, qui utitur Restrictione Mentali, intendat decipere proximum? 413.b
An sint possibiles, licitæ, & utiles Restrictiones Mentales? 414 b
An qui eleemosynam petenti respondet, *Non habeo*, aut mentiatur, aut utatur Restrictione Mentali? 415.a
Restrictiones Mentales, ut sæpe diximus, sunt impossibiles. Et quid, si essent possibiles? Adhuc in tribunalibus locum habere non possunt. 427.a
De resurrectione carnis. 171.a
De Retractatione opinionum. 323.b
Discrimen inter Retractationem & Inconsequentiam. ib.
Retractatio ab Ecclesiâ præcepta, quantæ sit authoritatis? 323.b. Quanti liberè facta? 324.a
An standum sit Retractationibus D. Hieronymi? An Retractationibus D. Augustini? An Divi Thomæ? 324.a
REUBAU apud Philosophos quid significet? 127.b
De Revelationibus privatis. 362.b. Hæreticorum error. 363.a. Catholicorum sententia. ibid.
De Revelationibus oppositis. ibid.b
Reus audiendus est circa indicia. 279.a
Reus, an teneatur statim respondere? 349.a
Reus. An, & quando teneatur crimen admissum confiteri? An post informationem semiplenam? 399.b
Reus, qui pejeravit, an se retractare debeat, nisi iterum interrogetur? 400.b
An Reus ad vitanda tormenta possit sibi crimen capitale, quod nunquam commisit, imponere? ibid.
Reus, quando justè interrogetur, & respondere teneatur? 407.a
Reus. Cur in tali casu teneatur respondere, & in altero non? 407.b
Reus, qui mentitur, an teneatur suum crimen fateri? 409.
An teneatur se retractare? 410.a
An Reus possit fateri crimen capitale, quod non commisit, nec torturæ dolores patiatur? ibid.
Reus, qui crimen capitale commisit, an possit se tribunali prodere, ut ultimâ sententiâ condemnetur? 410.a
De damnato ut moriatur inediâ. 410.a
An Reus, qui reverà crimen commisit, se defendere possit cum testis innocentis injuriâ? 427.b
An, ubi datur unus testis, Reus teneatur veritatem fateri? ibid. An ante informationem semiplenam veritatem dicere debeat? 428.a
Reus se defendendo potest in excessu peccare. ibid.b
An sint aliquæ Provinciæ, in quibus Rei confessio, ut sit plena informatio, requiratur? 427.b
An qui reo opem tulit, damnari possit? 350.a
De Reo pavido & perturbato. 349.a
De Reo. An & quomodo restrictione mentali juvetur? 401.b
De Reo constituto in loco, ubi ejus confessio ad plenam probationem requiritur. 401.b
De Reo convicto. An negativus possit mori? an necessariò debeat veritatem fateri? An Coronius oppositas doctrinas involvat? 411.a
An Rei omnes etiam convicti ob fortitudinis gloriam crimen negent? 411.b
De Reo, qui interrogatur de crimine, quod reverà sed occultè commisit. 421.b
De Reo, qui de homicidio necessariò commisso in tribunali examinatur. ibid.
Rei. Cur capiantur? Et à quo capi possint? 277.b
Rei possunt & solent decimari per sortem. 340.a
Rei, cur in carceres protrudantur? 409.a
Rex Bornensis in Nubiâ quàm potens sit? 55.b
Bornenses. An careant propriis nominibus? 56.a
Rex Daniæ sub verbo suo securos advocat & trucidat. 383.b
Christierni Daniæ Regis crudelitas. 384.a
Rhombus. Quid sit? 50.b
Rigor Scholasticus in concionibus nec debet, nec potest servari. 305.a
De risu & scurrilitate. 70.b
Romani. An semper fuerint legibus gubernati? 65.a
Romanorum errores circa cultum Divinum; juramenta; Festorum observantiam; honorem Parentum; vitæ dominium; fornicationem & adulteria; furta & rapinas; veracitatem & circa Concupiscentiam. 262.b.263.a
Roscius, an fuerit parricida? 288.a
Rustici, an sint ingeniosi? 289.b

S

Sabaudi. Quid per Germaniam agant? 288.a
De Sabbathi observatione. 360. a. An ad Deiparæ honorem laudabiliter observetur? ibid.b
Sacerdotes erant olim causarum Judices. 185.b
Sacerdotes & Levitæ ad Joannem Baptistam legantur. Quid inquirerent? 162.a
Sacerdotes. An publicè absolvant? 212.b
Sacramenti definitio ut sic. An per omnes causas fuerit conformata? 198.a
Sacramentum ab Angelo collatum. An esset validum? 241.b
Sacramenta. An constent rebus & verbis? 5.a
Sacramenta habent materias & formas virtuales. 15.b
Sacramenta. Cur fuerint instituta? An physicè conferant gratiam? 198.a.b
Sæculares. An habeant superflua? An nulli teneantur erogare eleemosynas? 424.a
De sæculo aureo, & communi rerum omnium dominio. 179.a

De salvo passu concesso Martino Luthero. 380, a. An apud veteres locum habuerit? 381.a
Sancti. An majora miracula faciant, quàm Christus, & cur? 83.a
Sancti bifariam considerantur, quà homines, & quà gratiâ Divinâ præditi. 387.a
An præter Hieremiam, & Baptistam alii fuerint in utero sanctificati? 87.a. Quid de Moyse. Quid de S. Bernardo statuendum sit? ibid.
Sapientia. Quæ fuit illa, quæ ab initio, & ante sæcula fuit creata? 41.a
De septem Sapientibus, Quo ordine sint recensendi? 24.b 25.a
Saracenæ. Quales sint virgines. 222.a
Saraceni contractu in linguâ exterâ inito non obligantur. 6.b
Scandalum quid sit & quotuplex? 21.b
Scandala, An semper timeri debeant? 95.b
Scelerati ad terrorem aliorum debent puniri. 303.a
Scientia & Opinio. An sint simul? 171.a
De Scientiâ mediâ, & conditionatorum futurorum notitiâ. 218.a
An in Scientiis initium sit de nominis expositione sumendum? an potiùs à rei definitione? An erraverit Tribonianus? 185.a
Scio & *Non-scio*, An opponantur? 132.a
De Scoti doctrinâ. In tres Sectas dividitur. 255.a
Scripta veterum Patrum non omnia sunt infallibilia. 327. a Urbanissimè de illis loqui debemus, ibid.
Scripturæ, An res ipsas aut voces significent? 2.b
Scripturæ, An habeant significationem materialem? 9.b
Secretum naturale vel Sacramentale, an à Mentali Restrictione dependeat? 419.a
Secretum naturale obligat sub peccato mortali. ibid.
Quid importet contractus naturalis secreti? ibid.
An illa, quæ in naturali secreto sciuntur, possint licitè sub jurejurando negari? ibid.
An, qui secreta revelet, teneatur ad restitutionem? An recurrendum sit ad aliquam restrictionem mentalem? ibid.
Dignitatis Senatoriæ Privilegia. 117.a
Senator depositus, privilegiis exuitur. Cur non possit esse testis? ibid.
Seneca. An benè adscendat? 255.b
Sensus virtualis, qui? 15.b
Sensus aliter voces in Oratione, & aliter Eloquentia coordinat. 120.a
Sensus à consensu & turbatio à perturbatione distinguitur 265.b
Sensus externi. An fallantur? 131.b
Sententia. An sit benignior eligenda? 96.a
Sententia definitiva. An possit à futurâ conditione pendêre? 116.a
Sententia, An probabilior sit eligenda? an minùs probabilis sufficiat? 243.b
Sententia Judicis, An, & qualem certitudinem habeat? 148.a
Sententia plurium. Qualis sit? ibid.
Sententia singularis unius viri. An probabilis censenda sit? ibid.
Sententia duorum vel trium, an possit communis appellari? 278.b
Sententia debet esse perfecti syllogismi conclusio. 281.b
Sententia probabilissima, quæ? 306.a
Sententia ultima in materiâ criminali, an pendeat à sorte? 340.a
Sententia; Nulla ferri debet, nisi utraque pars priùs audiatur. 367.a
An sententiæ probabiliori adhærere teneamur? 274.a
Sententiæ. An licitè possint committi sortibus? 339.b
De Sententiis damnatis & rejectis. 326.b
Sentire dolores, est actus vitalis. Quid de animabus separatis dicendum sit? 236.b
Servii Sulpitii in exponendis legibus commendatur benignitas. 31.a
Servitus. An conceptionem, an verò partum respiciat? 147.b. Quid dicendum sit de filio, qui conceptus à matre liberâ, à servâ sive ancillâ paritur? ibid.
Servitus. Quid sit? an possit ex duello subnasci? 194.a
Servus natus, quis? 147.a
Servus, Cur olim dicebatur *Corpus*? 21.a
Cur servi sint nulli? ibid.
Quando Servi sint aliquid? ibid. An possint peccare & puniri? ibid.
Servus est civiliter nullus, dominium habere non potest. Servus vel adæquatè vel inadæquatè talis est. 110.a
Servum recipere, Quid sit? 40.a
Servum, quis possit usucapere; & quis non? 231.a
Servi. Unde dicantur? 182.a
Servi. An sint res, non personæ? 81.a
Servi olim dicebantur *Pueri*. 53.a
Servi. An quæ adquirunt, etiam ignorantibus dominis adquirant? 134.b
Servi. An & cur esse testes non possint? An Respublica dispensare possit, ut validum testimonium perhibeant? 372.b
Servos dimittendi authoritas à Jure limitatur. 93.b
De Servis manumissis in circulo. 24.b
An significare *nihil* sit aliquid significare? 7.a
Significare *nihil*. Quid sit? An sit, aliquid non significare? 7.b
Significatio. Quid sit? An sit fictio grammatica? 72.b. 75.b
Significatio vel est materialis vel formalis. 5.b
An & qualis inter Significationem, Suppositionem, & Acceptionem intersit differentia? 39.b
De Significatione materiali & formali. 42.b
Significationum varietas tollit oppositionem. 132.b
Signum universale. An possit prædicatum afficere? 225.b
An omni signo carere, signum sit? 108.b
Signum *Omnes*. Quomodo sit universale? 81.b
Signum *Omnes* intelligitur non de universis omninò, sed de omnibus illis, de quibus agitur. 90.b
Signa. An debeant cognosci priùs. 2. a. An à solo sensu? ibid.
De Signis Syncategorematicis. 120.b
Similitudo non debet esse in omnibus, sed in aliquibus. 11.b
Simplicitas in loquendo extrinsecùs cognosci debet. 402.
Singulare. Quid sit? 199.b
Singulare. An sit priùs quàm universale? 213.a
Singularia habent suas proprietates. 199.b
Cur duæ singulares oppositæ non possint esse simul veræ, 133.b. Cur esse non possint simul falsæ? 134.a
Singularitas in omni Communitate & loco Sancto dissonat. Eisdem moribus ornari illos oportet, qui simul vivunt. 92.a
Particula *si non* Conditionatam, sed Disjunctivam constituit. 122.a
Socrates, cur per Canem juraverit? 389.a
Sol plus potest per vitrum, quàm per se ipsum. 83.b
De Solis loco & maculis. 292.b
Solennitas est contractuum accidens. 324.a
Solon. Cur non tulerit legem in parricidas? 102.a. Romani habuerunt. ibid.
Solon. An parricidia interdixerit? 241.b
Sonus. Quid sit? 5.b
Sorites. Quid sit? Aliquando sumitur in malam partem, aliquando in bonam. 235.a
Belli Sorites. An sit Bellus? 190.a
Forma Soritæ Augustiniani examinatur. 236.b
Cur vix Scholastici utantur Soritis? 235.b
So-

Soritæ aliqui in variis Figuris proponuntur. 235.b
Sortes. An possint admitti inter æquè dignos? an inter inæqualiter dignos? 340.
Spado. Quis sit? 41.b
Spado sumitur pro eo qui habet unicum testem; potest matrimonium inire. 42.b
Spadones. An habeant filios, & quales? ibid.
Spadones & castrati. An possint ducere uxores? 41.b
Olim inter Christianos Spadonum matrimonia permissa, 42.a
Species. Quid? 35.a.37.b.38.a.b. An sortiatur hoc nomen prout ad Genus, an ut ad Individua comparatur? quomodo loquantur Juristæ? 38.a
Species inadæquatæ, an dentur? 35.b
An, quæ realiter specie differunt, sint interdum ejusdem species moralis? ibid.
An dentur species peccatorum inadæquatæ? ibid
Species. An possit in speciem converti? 53.b
Nomen *Species* apud Juristas interdum significat partem, 208.b
Species. An in Individua dividatur? 211.a
Species animalium pessimè definiuntur à Logicis. 202.a
Speculationes esse purè speculativas, nec posse ad praxin reduci probat historia & fabula. 309.a.b
Speculativum. An in Practico laudetur? 171.a
De Spiritus-Sancti processione. 267.b. Quæ in Divinis distinguantur? ibid.
Spurius. Unde derivetur? 2.b
De statu libero. Si impediatur ne conditionem adimpleat, an obligetur hæredibus? 12.a.13.b
De Steganographiâ, & arcano usu cujusdam Abecedarii, 180.a. Explicatur secretum. ibid.
Steganographica ad Amicum Epistola. 180.b
De stemmatibus antiquis procerum Hispanorum. 183.a
Stipulatio. Quid sit? 6.b
Stipulum. Quid sit? ibid.
Stultitiæ. Cur semper comites habeant? 389.b
Suarius, qualis? 298.a
De Subalternis. An in Veritate, vel Falsitate; an saltem in Quantitate opponantur? 133.a
Subcontrarietas est Particularium oppositio. 132.b
De Subcontrariis. An & cur esse non possint simul falsæ? 134.b
Subditus Regularis, an & quando Religionis debeat pœnitentiam ob culpam, quam non commisit, admittere? 407.a
De voce *Substantia*. 184.b
Substantia. Quid dicat? 206.b
Substantiæ in primam, & secundam Divisio, An hæc eadem Divisio doctrinalis & necessaria sit? 213.b
Superfœtare. Quid sit? 103.a
Superimpregnari. Quid? ibid.
Superior. Quid jubere possit, & quid non possit? 144.b
Superioris præcepta prudentis, an sint probabilia? 409.a
De mandato Superioris probabili. ibid.
An Superiori obedire, humani, an verò Divini juris sit? ibid.
An in materiâ probabili subditus teneatur obedire? ibid.b
Superioris tolerantia, an ad valorem absolutionis sufficiat? 318.b
An Superiori obedire in materiâ probabili debeas? 239.b
De Superstitionum examine. 360.a. De inertiarum superstitiosarum magisterio. ibid.b
Suppositiones impossibiles sæpè sunt valdè necessariæ. 424.a
De Theologicis Suppositionibus.
Surdus, Mutus, & Cœcus, an possint esse testes? 373.a
Suspensio. Quid apud Ecclesiasticos sit? 26.b
Suspicio aliqualis, quid sit? 349.a
Synderesis. Quid sit? Quod objectum habeat? An errare possit? 259.b
Syllogismus. Quid sit? 225.a
Syllogismus in *Darii* non est efficax, si major sumatur moraliter. 85.a
Syllogismus Probabilis. Quid sit? 234.a
Syllogismus bonus non potest habere quatuor terminos. 185.b
An, & quomodo sit bonus syllogismus, cujus præmissæ sint falsæ? ibid.
Syllogismus Demonstrativus, Quid, & quotuplex sit? 234.b
Syllogismus Obliquus, An debeat necessariò cognosci? In quo consistat? 237.a
Syllogismus *Expositorius*. Qualis sit? Cur sic dicatur? 232.a Habet medium singulare. Quid si habeat Extremitates singulares? ibid.
Syllogismus Idemticus non debet cum Expositorio confundi. ibid.
Syllogismus Expositorius, An habeat locum in Divinis? 233.a
Unde Expositorii Syllogismi efficacia nascatur? ibid.
Aliqui Syllogismi exponuntur & reducuntur. ibid.
Syllogismus Idemticus. Quid sit? & quotuplex? 237.b. Quinam hujusmodi Syllogismis utatur? ibid.
Syllogismus, an etiam Propositio sit simplex qualitas? 245.b
Syllogismus integer. An possit subintelligi? 247.b
Syllogismus integer. An possit unicâ propositione constare? 264.a
Syllogismus *Camilli* qualis sit? 272.a. Quanta ejus virtus, & necessitas? ibid.
Syllogismus *Capitis*, qualis? ibid.
Syllogismus *Darii*, unde dictus? quantæ sit efficaciæ? ibid.
Syllogismus in *Placidi* quantam vim habeat? 283.b
Syllogismi in *Placidi* efficacia. Quanta sit? 96.b
Syllogismi Formalis & Figuralis Distinctio. 226.a
Syllogismi Scholastici & Moralis discrimen. 335.a
Cur in Syllogismo *Baralipton* ultima per accidens converti possit? 124.b
De Syllogismo, cujus medium in alterâ præmissâ est infinitum. 244.a
Syllogismi Morales. An sint securi? 97.a
An Syllogismi, qui probabiliorem consequentiam inferunt, evidenter concludant? ibid.
Quinam Syllogismi connaturaliter formentur? 228.a
Syllogismi. An necessariò concludant? An infallibiliter? Hoc ultimum demonstratur. 230.a
An Syllogismi, qui habent Extremitates singulares, possint ad Expositorios reduci? 232.b
Syllogismi, quos tertia Aristotelis figura procreat, cur omittantur? 287.a
Syllogismorum leges. Prima lex. 225.a. Secunda. ibid.b
Syllogismorum Nominum Explicatio. 227.b
Peripatetici decipiuntur, cum existimant Aristotelem cognovisse & tradidisse omnes Syllogismorum formas. Novi Syllogismorum modi in nostrâ Scholasticâ Logicâ exhibentur. 224.b
Syllogismorum nomina Dialectica. 228.a
Syllogismorum reductio. Quomodo fiat? 229.a
Syllogismus in modo *Camestres* reducitur ad *Celarent*. ibid.
Syllogismorum Moralium numerus. 271.a. Cur illorum nomina tres syllabas habeant? ibid.b. Eorumdem nomina proponuntur. 272.a
Quid sit Syllogismos Morales evidenter concludere? 97.b
In Syllogismis debemus Consequentias secundarias admittere. 124.a. Si non admittantur, multi alii debebunt poni Syllogismorum modi, quos Aristotelici non cognoverunt. ibid.b

Syncategorema *Plures*. Quid significet? 95.a
Syncategorema *Aliquis* præcisivè à Dialecticis sumitur. 130.a
De Syncategoremate *Nullus*. 7.b
De Syncategoremate *Omnis*. 129.a
De Syncategoremate *Omnes*. ibid.
De Syncategoremate *Aliquis*. ibid.
De syncategoremate *Fere nullus*. ibid.
De Syncategoremate *Nullus* & *Nulli*. ibid.
De Syncategorematis cæteris, quæ numero singulari exprimuntur. ibid.
An ex Syncategoremate *Raro* inferatur temeritas? 102.a
Syncategoremata. Quæ sint? & quot? 78.a
Syncategoremata Moralia. Qualia sint? 71.a
Syncategoremata possunt bifariam sumi. 130.a
De Syncategorematibus *Semper* & *Omnes*. 82.a
Synonyma, quæ sint? 33.a
Synonyma. An prædicentur idemticè? 59.b
Synteresis, Quid sit? 217.a
Systema. Quid sit? 203.a
Systema Mundi Copernicæi. An sit Pythagoræ? 256.a

T

Tabula quædam explicatur. 277.a
Tabulæ duæ Syllogismorum Moralium proponuntur. Ratio nominum Modorum, & eorum numerus & distinctio. 286.a.b
Tacere. Quid? 60.a. An possit aliquis tacere & non tacere simul? ibid.
Tacere. An & quando sit loqui? 15.a
An tacere aliquando censendus sit, qui loquitur? 50.b
Taciturnitas an sit confessio? 349.a. Juris Regula exponitur. ibid.
Taxæ publicæ à prudentibus viris ponuntur, & semper censentur esse justæ. 421.b
Templum ab Abaylardo Paracleto, hoc est, Deo Consolatori dedicatur. 58.a
Tempus. Quid sit? & quid tempore significare? 51.a
Tempus parvum, adeoque virtualiter nihil, quantum censeatur? 19.b
An unus dies censeatur nihil? ibid.
An una dies censeatur longum tempus? 20.a
Tempus. An perpetuò fluat? 62.a
Temporis descriptio. ibid.
Tempus flumini similis. ibid.
Tempus triplex. 63.b
De Propositionibus Temporis præsentis. ibid.
De Propositionibus præteriti. 64.a
Propositiones oppositæ ratione temporis. ibid.
Tempus conceptionis. An semper cognoscibile sit? 147.b
Temporis & causæ mutatio tollit contradictionem. 164.b
Tempora, & spatia imaginaria. An sint Entia rationis? 219.a
Terminus. Unde dicatur? Quid significet in Cosmographiâ? 1.a
Quid sit in agris Terminus? 3.b.
Terminus Juris. Quid sit? ibid.
Terminus vel est Mentalis, vel Vocalis, vel scriptus. 2.b
Terminus simplex & Compositus. 11.a
Terminus Includens & Inclusus. ibid.b
Terminus Accessorius & Principalis. Realis inter Accessorium & Principale distinctio. 12.a
Terminus Absolutus & Conditionatus. ibid.
Terminus primæ & secundæ intentionis, quid sit? 36.b
Terminus Indefinitus, & Particularis. An coincidant? 122.b
Terminus, *Omne Ens, quod non est Ens*, in se ipso repugnantiam involvit, si absolutè accipiatur, An etiam involvat contradictionem, si sumatur hypotheticè & conditionatè? 128.a
Termini in Categorematicum, & Syncategorematicum divisio. 10.a
De Termino Directo & Reflexo. 3.a
Termini Transscendentales. Qui & quot sint? 13.a
Transscendentales Termini. An & cur nequeant infinitari? 127.b
Termini aliter quo ad Probabilitatem, & aliter quò ad Quantitatem usurpantur. 78.a
Termini Morales. An, & quid sint? 246.a
Termini Morales. An in Conclusionem influant? ibid.
Termini aliqui recensentur examine & notitiâ digni. 197.b
Terminorum proprietas, quid sit? 39.a
Terminos explicare. Quid sit? 2.a
De Terminis evidenter connexis aut oppositis. 223.a
Tesseræ pacis & belli, quales? An sit inferioris eligere? 114.b
Objectiones, quæ contra Testamentum esse possunt; An fuerit conditum? & si fuit, An validum sit? 75.a
Testamenta. An posse fieri admiserit nostra Respublica? 75.a
Testamenta homines vivere post mortem supponunt. ibid.
Testamenta ad causas pias. An sint valida, etsi solennitatibus in Jure requisitis careant? 97.a
Testamenta, an præscindendo à Jure humano sint possibilia? 424.b
Testamenta, quæ carent solennitatibus requisitis à jure, sunt invalida. Et quid, si essent valida? 425.b
Testamentorum verba. An & unde restringantur? 46.a
Testimonium. An possit de re probabili proferri? 68.a
Testimonium negativum difficulter probari potest. 396.b
Testimonium dicendi capacitas, an dignitas sit? 393.a
Quinam à testimonio ferendo arceantur? ibid.b
Testis unicus, cur non plenè probet? 279.b
An aliquis possit esse Testis in suâ causâ? 372.b
Testis juratus, quando loquitur extra Articulos, an jurejurando obstringi à Judice censendus sit? 394.b
Testis totam veritatem dicere tenetur, nam dimidiata veritas judicium deformare solet. ibid.
Testis, qui rem non esse affirmat, an puniri debeat? 396.b
Testis unicus, si verax sit, an reprobari possit? 407.b
De Teste secundo. Quo debeat modo respondere? ibid.
Quot Testis non teneatur contra parentes deponere, non est juris naturæ veritas, sed Juris privilegium humani. 408.b
Testis in nullo casu mentiri potest. 427.a
Testis auriti veracitas, an cum innocentiâ rei componi possit? 428.a
Testis. An *Antestans*, an verò tanquam *Superstes* dicatur? 371.a
Differentia, quæ est inter Testes & Judices, quid ipsi testimonio concludant, quid Judex inferat ex illorum testimoniis? ibid.
Testes. An multi falsi in Republicâ inveniantur? ibid.
De qualitatibus in testibus examinandis. ibid.
Pueri quinquennes v.g. an possint tanquam testes admitti? ibid.
Ætas matura in teste semper requiritur. 372.a
Impuberes esse testes non possunt, sed neque senes, si decrepiti sint. 372.a
De Teste ultroneo & subornato. 427.a
Testes. Exponere quid debeant? 68.b
Testes. An & quando duo ad plenam probationem sufficiant? 108.a
Testes. Quot ad convincendum sint requisiti? 278.a
Testes. Quinam cogi non possint? 372.b
Testes. Duo vel plures in omnibus circumstantiis, si falsi sint, convenire non possunt. Auriti ad plenam probationem non sufficiunt: Oculati debent examinari 368.a
Imponere manus super caput erat olim cæremonia juran-

rantis. 368.b
Testes falsi deposuerunt contra Dominum Nostrum Jesum Christum. Unde probaverit Evangelista eos esse falsos testes? 369.b
Aliud est Testes in circumstantiâ accidentali dissentire, aliud in substantiali. 370.a
Testes. Quot ad plenam probationem requirantur? 377.a
Testes, si bene examinentur, non poterunt impunè mentiri. ibid.
An Testiũ infidelitas, & improbitas, possit numero compensari? ibid.
De Testibus affirmativis & negativis. ibid.
Testes. Quot ad Cardinalium declarationem requirantur? 378.a
Testes. Cur in Tribunalibus adjurentur? 385.b
Testes. Cur, & de quibus rebus debeant juramentum emittere? 388.a
Testes non solùm adjurari debent, sed partes, quarum interest, debent citari. 393.b
Testes interdum sine culpâ gravantur. 395.b
Quinam, & in quibus causis cogi testes non possint? ibid.
An Testium indignitas, & infidelitas numero compensetur? 365.a
Probatio per Testes. An maneat intra terminos meræ probabilitatis? ibid.
De Testium patriâ. An Græcorum testimonia in Tribunali admitti possint? An etiam Punicorum? 373.b
Testium diversa genera. 375.b
Doctrina de Testibus etiam in Judicibus admitti debet, ibid.
Testium meliorum, & graviorum authoritas, an ad graviorem infamiam, pœnam-ve requiratur? 396.b
Testium nomina, an, & cur in publicatione depositionum apud Religiosos supprimantur? 407.b
De Testibus non juratis. An eorum depositio vim habeat? 393.b
De Testibus, qui ad perpetuam rei memoriam producũtur. An à solo reo, an verò ab Actore produci possint? 396.b
Thamaræ causa agitur. Suborientes quæstiones. 341.b
Quæstionis primæ dissolutio. Secundæ. Tertiæ. Quartæ. Quintæ. 342.a. Sextæ. Septimæ, & Octavæ. ibid.
S. Thomas quid hodie scriberet, si viveret, de Conceptione? 29.a
Thomistarum Sectæ. An aliquando Angelico Doctori contradicant? 254.b. An debeamus semper priores sequi? 255.a
De Thomistis antiquis. 254.b
Quis torqueri possit? 283.b
An torqueri is possit, quando de corpore delicti constat, qui crimina similia olim commisit? 349.b
An qui rem furto ablatam custodit, torqueri queat? 351.b
An habens claves hamatas? 353.b
An etiam pauper prodigus, & multas pecunias dilapidans? ibid.
Tortura. An sit medium sufficiens ad detegendam veritatem? 409.b
An ad torturam veniri possit ex dicto unius pueri? 355.a.
Resolutio benigna historiis variis confirmatur. ibid.
De Torturâ Rei ob levia indicia, multa tamen. Casus proponitur. 275.b. Resolutio. 276.a
Totalitas. Quotuplex ipsa sit? 159.b
Totum. Quotuplex? 206.a
De Toto & Parte; Accessorio & Principali; de magis, & minus. 46.b
De Tracondiâ Provinciâ. Ejus Incolæ quales? 3.b
Traconditæ. An habere possint Magistros, & Concionatores? An etiam Sacramenta recipere? An & conficere? An possint Matrimonium contrahere? An sint dicendi muti? 5.a
Quænam traditio de essentiâ matrimonii sit? 42.a
Traditiones admitti debent. 242.a
Transeant Patres. An dici possit? 326.a
Transitus ad aliam Religionem etiam strictiorem, an sit consulendus? 217.b
Tria. An sint multa? 99.a
De Triangulis. 203.b
Tribonianus. Qualis fuerit? 42.a
Tribonianus. An ipse cũ aliis Græca Latinis immiscuerit? An-ne utramque linguam hæc commistio corruperit? 182.b
Tribunalia loquuntur, & Judicum verba restringunt. Et reus, ut Judicis verbis per tribunal restrictis respondeat, non indiget Restrictione Mentali. 406.b
Tribunal Pœnitentiæ etiam verba Confessarii restringit. 407.a
De Tributo imposito à Cæsare Augusto. De descriptione & numeratione Subditorum. 89.b
Tributa. An sint favores, qui populo conceduntur? Non ergo sunt ad utilitatem Principis imponenda. 90.
Trojanorum naufragia proponuntur: Æneæ discursus. 101.b
Turpia, an validè promitti possint? 383.b
Tutor. Quid debeat facere? Quid verò soleat? 183.b. In falsum & verum dividitur. ibid.
Tutorem dare, quis possit? 107.b
Tycho, qualis? 347.b

V

VAsalli. An sint Principi similes? 96.b
Venus, unde dicatur? 34.b
Venustas, unde dicatur? ibid.
De Veracitate Principum & Cardinalium. 377.a
Verbum. Quid sit? 51.a
Verbum. An fuerit ab æterno? 268. Arrianorum divisio, ibid.
Verbi divisio. 51.b
An liceat, cum seriò loquimur, verba materialiter sumere? 8.b
Verba omnia otiosa sunt peccata. 70.b
Verba Ecclesiæ dignissima ponderatione. 164.b
Verba. An significent semper, quantum sonant? An non aliquando plus, aut minus? Circumstantiæ adjacentes consignificant. 323.a
Verba Principum, an tanquam juramenta accipi debeant? 373.a
Verba Principum, quàm veracia esse debeant? 381.a
Verba promissoria, an possint materialiter dici? 383.a
Verba Juratoria proferre, formaliter loquendo est jurare. Joannis Bargantini & Lusitanorum opinatio. Opposita doctrina, quorumcumque illa sit, improbabilis est, & ab Apostolicâ Sede damnata. 396.a
Verba suppressâ voce dicta orationem clarâ voce prolatam non restringunt. 404.b
Verba, quæ seorsim posita subjacent æquivocationi, ex consignificantibus circumstantiis restringuntur. 413.a
Verba Actoris, & Judicis, quomodo in Civili, Tribunali restringantur? 414.b
Verba obscœna & inurbana, qualia sunt *volo* & *nolo*, modestia expunxit à Vocabulario Civili. 416.b
De Verbis Comici ad Pompejum conversi. 9.b
Veritas transscendentalis. Quid sit? An Falsitati opponatur? 13.b
Veritas virtualis, quæ? 17.a. Potest aliquis realiter esse nocens & virtualiter innocens. ibid.b
Veritas. An aliqua lateat in Ganimedis fabulâ? 121.b
Veritas Propositionum accidens est. 246.b
Veritas perfecta, quæ à pluribus dicitur. 274.b
Veritates speculativæ, an omnes sint conditionales? 309.a
Verum. An sit Bonum? 13.b
Vestales, quomodo jurabant? 389.b
Ve-

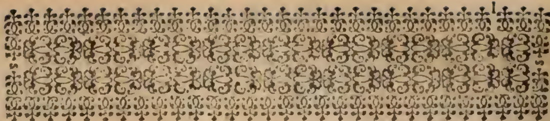
Vestes restringunt, quia sensibiles sunt & actus purè mentales orationem restringerent, si sensibiles essent. 405.a
Veteres. An injustè fuerint D. Thomæ obloquuti de creaturæ intrinsecæ necessitate differenti? 139.a
Victi, an sint dimittendi? 287.b
Via publicæ nomine, quid sit intelligendum? 386.b
Violentia. An æquitati præscribat? 107.b. Quæ inde mala sequantur? ibid.
Virgo. An sit Mater Dei? 184.b
Virgo. An fuerit sine labe concepta? 326.a. An oppositum doceat S. Bernardus? An possimus S. Thomam deserere? 326.b
Virtualia. Quomodo opponantur? 158.b
Virtus an splendeat? 251.a
Virtutes Morales. An à voluntate distinguantur? 233.b
Virtutes distinguuntur realiter extrinsecè inter se. ibid.
Virtutes interdum malitia finis maculantur. 266.a
Vita est mors, & contrà. 82.b
An nescientes imitati fuerimus S. Athanasium? ibid.
De vitæ periculo. Decalogus strictissimè obligat: at leges humanæ minùs strictè. 145.a
Ulpianus. An hyperbolicè loquutus fuerit? 44.b
Ulpianus. An fuerit bonus Logicus? 77.a
Universale. Quid sit? 34.b
Universale. Quomodo fiat? Quomodo contrahatur? ibid.a
Universale. Quomodo fiat in Scholâ Expressivâ? 206.b
De Universali & Prædicabili. 203.a
Universalia quomodo fiant? 23.b
An dentur Universalia à parte rei ante operationem Intellectus. ibid.
Universalia. An pendeant ab Intellectu? 34.a
Universalis affirmativa. An, & quando similiter possit converti? 123.a
Universalis. An particulari contradictoriè opponatur? 161.a. Et cur? Et quid, si in particulari signum *Aliquis* negativè sumatur? ibid.b
De Universalis unitate. Intrinseca-ne, an extrinseca sit? 34.b. Angelici Doctoris opinio. Illi Scotus adhæret. ib. Eidem autem Ochamus, quem sequuntur Nominales. 35.a
Universalis Distributivæ & Copulativæ differentia. 83, &
Universalis afferentis Conversio. 125.b
Universalis affirmativa, quâ lege per Contrapositionem convertatur? 125.b
Universalis afferentis, & negantis oppositio & connexio. 103.a
De Universali affirmativâ. Quomodo convertatur? 123.b
De Universali Negativâ. An, & quando possit per Contrapositionem immutari? 126.b
Universales affirmativæ, An & quando simpliciter convertantur? 123.a
Universales. Unde nascantur? 249.a
Universalitas duplex: Realis & Moralis. 136.b
De Universalitate Expressivâ, quę in expressione connotati fundatur. An implicet contradictionem? 22.a.b
De Universalitate Morali. 84.b
An ex universalitate morali possimus in praxi venire ad sententiam definitivam? 103.b
Univocata, quid sint? 29.b
In Univocis & nomen & res significata per membra dividentia distribuitur. 208.b
Unitas Virtualis, quæ? 18.a
Unitates. An in Binario sint multæ vel paucæ? 99.b
Volitio & nolitio. Quomodo inter se distinguantur? 59.b
Volitio & Nolitio. An different formaliter, an objectivè? 166.a
An ejusdem rei possint simul esse Volitio & Nolitio ob diversa motiva? 167.a
De Volitionis & Nolitionis carentiâ. 166.b
Volumen legum. An sit templum? 190.a
Voluntas, quotuplex? 49.a
Voluntas. An restringat? 46.a
Voluntas non tendit in incognitum. 134.b
Voluntas, an sit libera? An libertas consistat in indifferentiâ? 310.b
Voluntatem mutare. An & quando non liceat? 252.b
Voluntates. An, & quomodo possint in homine contrariæ? 166.b
Votum Obedientiæ. An sit difficile? 320.b
An votum Paupertatis? ibid.
An Castitatis? 321.a
Votum simplex & solenne, an distinguantur specie? 324.a
Votum emittere de non peccando venialiter, an expediat? 302.a
De Voti solenni & simplicis distinctione. An qui specificam distinctionem negant, Doctori Angelico, & ejus Scholæ contradicant? Quid S. Thomas dicat? 310.a
De Voto Religionis & Castitatis. 304.b
Vota solennia. An conditionem admittant? 66.b
Vota decisiva non mutantur. 105.a
Vota Religiosorum, an olim fuerint solennia? 325.b
Novitii. An olim vota emiserint? ibid.
De Votorum commutatione. 304.b
Vox. Quid sit? 5.b
Omnium populorum voces differebant materialiter, & formaliter coincidebant. 6.a
An voces æquipollentes in administratione Sacramentorum admittantur? 6.b. Quid possit fieri stando Juri naturali? ibid.
An voces expertes significationis reperiantur? 7.b
Voces eædē materialiter, formaliter possunt distingui. 55.a
Voces. An sint nullæ æquivocæ? 184.a
Voces mutitæ, an restringant? 404.b
An hæresim, blasphemiam, & calumniam voces mutitæ elidant? ibid.
Voces non solùm lascivæ pronunciari non debent, sed neque insinuari esse in mente ejusmodi cogitationes. 417.a
Urbes & Provinciæ. Quomodo definiantur? 194.b
Utilitas publica privatæ semper anteferenda est. 422.a
Usapu apud Americanos Dei epithetum est. 388.b
De Usucapione. An sine notitiâ fiat validè? 134.b
Uxor. An & quibus creditoribus sit præferenda? 90.b

X

Xenocrates apud Athenienses injuratus testimonium perhibuit. 394.a. 403.a

Z

Zechinus. An sit viginti caroleni? 76.a
Zipæus laudatus. 295.b

ILL.MO ET REV.MO D.

D. IOANNI CARAMVELI

EPISCOPO CAMPANIENSI. &c.

Diſcurſum hunc Dialecticum Politicumq; de Iuribus Satrianenſis Eccleſiæ

DOMINICVS DE RVBEIS D. C.

PRæclarum mihi, Ampliſſime, atque Illuſtriſs. Caramuel, honorem abs te habitum agnovi, quum heri veſperi, advocatione adhibitâ, in litigio, quod Salviani, paucos abhinc menſes, tecum contraxêre, aſſerentes à feudis Caſtellari, & Perollæ, quæ ſunt ejus Eccleſiæ, in quâ Epiſcopi munus geris, ſibi quaſdam ſervitutes deberi, me in eo doctiſſimorum virorum numero eſſe voluiſti; ſed præclariſſimo, ampliſſimoque hodie mane honore affeciſti, quando per Dom. Alexandrum Aquidium juſſiſti me, ea, quæ fueram in illo conventu ſermocinatus (quòd valde tibi arriſerint) in ſcriptum redigere, atque ad te dare; etenim eximiæ, immortalique mihi puto eſſe gloriæ Caramueli probari; quod jubes, hoc ſubitò facio; quis enim ſit adeò humanitatis exſors, atque inurbanus, ut Caramueli, ſummo ſtudio, libentiſſimoque animo non obſecundet? Quæſitum eſt jure-ne provocaveris ad S. C. à M. C. quæ decretum ſanciverat. *Capiatur informatio quis ſit manutenendus in ſummariiſſimo poſſeſſorio*. Reſpondi me eſſe maximâ ſpe abrogatum iri hoc placitum, atque in hunc modum ratiocinabar. [Aut conſtitutum hoc probationum neceſſitudinem facit Salvianis, & Epiſcopo: aut ſolùm Salvianis; ſi facit etiam Epiſcopo, eſt omninò abolendum. Duæ ſunt de ſervitutibus comparatæ actiones, una confeſſoria, quâ quis vindicat ſervitutem, eamque ſibi deberi aſſerit: altera negatoria, quâ quis vindicat libertatē, & alteri in prædio ſuo ſervitutem deberi negat. (1) In hoc variant, quod illa probationum neceſſitatem actori imponit, hæc verò minimè (2) itaque, ſivè rei, ſivè actoris perſonam gerat Epiſcopus, decretum injuſtum eſt, quippe quod injuſtum Epiſcopo onus imponit. Antiſtes, neque quà reus aliquid probare debet, cùm per rerum naturam factum negantis probatio nulla ſit (3) neque quà actor, præter rei dominium, quod plenè probatum eſt, *Dominio autem*, inquit Oinotimus (4) *verè, vel præſumptivè probato, non cogitur actor probare rem eſſe liberam; unde hìc notandum, quod licèt in aliis actionibus actori regulariter incumbat onus probandi, adeout actore non probante, reus, etſi nihil præſtiterit, abſolvatur (5); in hâc tamen actione negatoriâ diverſum ſervatur, ubi agens non tenetur probare libertatem rei ſuæ, ſed ſufficit ſi probet dominium, quo probato, ejus intentio, juris præſumptione, fundata eſt; quælibet enim res præſumitur libera (6): & hæc juris præſumptio relevat actorem ab onere probandi; neq; id mirū; quia actor agit negativè, reus autem excipit affirmativè, affirmatio autem, non negatio probanda (7)*. Si autem hoc decretum probationum neceſſitatem Salvianis injungit, ſuam ipſummet injuſtitiam palàm facit; cùm enim ab iis probationes requirat, palàm eſt eos ſuam intentionem non impleviſſe; cum autem non impleverint, donec impleant, ſuæ rei libertas eſt Epiſcopo conſervanda (8) non ſervavit; imò ademit per ea, *quis ſit manutenendus*; decretumque eſt perinde atque lis eſſet, uter rem poſſideret: perinde atque Epiſcopus de rei dominio nullam omnino probationem attuliſſet. Quid quod Salviani ex hoc judicio pellendi erant, iiſque nullum temporis interjectum concedendum ad vera facienda quæ aſſerunt? aſſerunt ſe poſſidere ſervitutes, ſed titulum poſſeſſionis non aſſerunt; quid igitur? demus eos probare poſſeſſionem, num cauſam obtinebunt? *Neque prodeſt*, infit Oinotimus (9) *etiam ſi quis dicat, & probet ſe eſſe in quaſipoſſeſſione ſervitutis, quia adhuc cogitur probare ſervitutem ſibi conſtitutam eſſe (10) hinc Paulus de Caſtro (11) ſubjicit notabile verbum: quod licèt poſſeſſio in rebus corporalibus relevet aliquem ab onere probandi dominiū, & titulum (12) & regulariter poſſidens non cogatur dicere titulum (13) tamen quaſipoſſeſſio in rebus incorporalibus, nunquam relevat poſſeſſorem ab onere probandi titulum, quo ſervitus conſtituta eſt, idque fit propter præſumptionem juris, quia quælibet res ab initio præſumitur libera*. Hoc idem docet Merenda (14) cujus aliquot verba referre, operæ pretium eſt. *Tertiò conſiderandum eſt*, inquit, *eam eſſe differentiam inter poſſeſſionem rerum corporearum, & quaſi poſſeſſionem ſervitutum, quod is qui poſſidet rem corpoream, eo ipſo habet plus juris in re, quàm habeat ejus adverſarius, niſi docuerit ſe habere potentius jus in eâ re quam ſit poſſeſſio (15) ut expoſui ſupra (16) quo factum eſt à jure civili non fuerit conceſſa*

1) *atquè Inſt. de act.*
2) *Oinot. ad cit. §.*
3) *l. act. C. de prob.*
4) *Oinot. loc. cit.*
5) *l. qui accuſare C. de edend.*
6) *l. altius & l. in adib. C. de ser.*
7) *cit. l. actor.*
8) *Dom. Regens de Marin. reſol. 204. lib. 2. Merend. cōtr. jur. lib. 10. cap. 5. n. 5.*
9) *Oinot. loc. cit.*
10) *gl. ſing. in l. ſi. cuti §. ſed ſi quæritur, ff. ſi ſervit. vendic.*
11) *Paul. de Caſt. ad gl. cit.*
12) *l. fi. C. de rei vend.*
13) *l. cogi de pet. her.*
14) *Merend. loc cit.* Addè *Bar. Cujac. Pac. & Gratian. apud eū-dem.* Adde itē *DD.* apud *Maſc. concl. 1305.*
15) *§. commodum, Inſt. de interd.*
16) *lib. 6. cap. 20.*

actio possessori rerum corporalium, quia scilicet ei sufficit possessio ad excludendum suum adversarium (17) alterum ergo dicendum est, vel juris civilis Authores secum pugnâsse concedendo actionem confessoriam ei, qui est in quasipossessione servitutis (18) vel possessionem servitutis non posse per se conservare possessorem in eo servitutis usu, quem habet, nisi probaverit servitutem sibi, aut rei suæ deberi: & hoc est id, quod significat Ulpianus (19) dum ait Sciendum in his servitutibus possessorem eundem esse juris, & petitorem, quod utique perperam dictum esset, nisi verè petitoris partibus is fungeretur, qui agit confessoriâ actione, etiam si possideat (20) huc spectant verba Justiniani (21) Quod genus actionis in controversiis rerum corporalium proditum non est; nam in his agit, qui non possidet: ei verò, qui possidet, non est actio prodita, per quam neget rem actoris esse. Sensus enim est. Domino rei satis est negare suam rem debere servitutem, quia per hoc gravatur ejus adversarius onere probandi servitutem, etiam si possideat, & proinde in servitutibus quasipossessio non sufficit ad conservandum possessorem in eâ possessione, in quâ reperitur, donec adversarius ipsius probaverit suum prædium esse liberum, prout facit possessio rerum corporalium, quæ suum conservat possessorem in rei detentione, quousque ejus adversarius plenè ostenderit rem ad se spectare (22) & consequenter opus fuit actionem concedere possessore servitutis, per quam suum jus retinere possit, Hæc autem ideo sic se habent, quia dominus habet fundatam intentionem in dominio rei tribuente sibi jus liberum circa usum suæ rei (23) & consequenter is, qui habet possessionem servitutis, ex naturâ dominii omninò excluditur, nisi plenè probaverit se habere servitutem; hoc autem non accidit in rebus corporalibus, quia possessor negat id, quod fatetur possessor servitutis, idest, adversarium esse dominum rei à se possessæ, etsi autem fieri possit, ut possessor servitutis habeat servitutem, non tamen hoc probatur ex eo quod possidet; possessio enim & proprietas sunt inter se diversæ (24) & consequenter jus incertum possessoris non potest impedire jus dominii certi, in eo consistens, ut nemo utatur re invito domino, & per hoc excluditur disputatio ex adverso proposita, utrum potentior sit præsumptio, quod qualibet res præsumatur libera quàm sit ea præsumptio, quam quasipossessio servitutis introducit, illico enim ac constat illum esse dominum fundi, probatur concludenter (ex naturâ sui dominii) eum posse de re suâ liberè disponere, & consequenter opus est possessori excipere de servitute sibi competente; cum autem reus in exceptionibus sit actor (25) opus est ipsi plenè probare suam exceptionem (26) si quis autem dixerit plenè probari servitutem ex ejus possessione, is dubio procul errabit, ut probant leges mox allegatæ. Quæ cùm ita sint, causâ caderent Salviani, licèt servitutum quasipossessionē ostenderent; quid ergo est quam ob rē ejus rei capiatur cognitio, quâ cognitâ Salviani exitū speratū habituri nō sunt? cur tēpus teramus, ludamus operā, omnemq; laborē frustremur? nō est dāda dilatio ad probandū, quod probatū nō prodest, nihil humanæ societati perniciosius, quàm lites nimium differri (27) atq; hinc Paullus (28) curiosè describit diem, ne scilicet quid temporis perdatur ad expediendas lites. An Salvianis proficiet, quod affirmant, longo tempore se possedisse, habereque præscriptionem adversus Episcopum? audiamus Camerarium (29). Non erit inutile indagare, inquit ille, an omnia jura feudalia loquentia de præscriptionibus, sint hodie à lege ista correcta; cui quæsito si respondere voluerimus, paucis res ipsa poterit absolvi, animadvertentes legem hanc cursum tantùm temporis considerasse, ut patet ibi tractu temporis, quo fundamento nobis proposito, dicere compellemur omnes præscriptiones, quæ se fundant super solo cursu temporis, esse hodie correctas; ideò bonus Causidicus, minimè dicet se possedisse per triginta annos, sed dicet se habere investituram, & loco investituræ præsentandæ probabit cursu temporis triginta annorum præstitisse servitia domino suo: ex quibus copulativè probatis, probabitur quædam investitura præsumpta, illud autem te latere nolo, nempè ut isti actus per quos inducitur investitura præsumpta, fiant cum eo, qui de novo potest facere investituram veram: si autem tali autoritate careret, contradicas. Ecce igitur quod Salviani præscriptione tueri se nequeunt; tum quia prædia sunt feudalia, tum quia Episcopi servitutem iis imponere, citra Romani Hierarchæ, citra Regis consensum, non potuissent. (30) Ut ut concedamus se ita rem non habere, nihilominus solum potuisset objici præscriptio Episcopo, qui passus esset labi tempus, non autem ejus successori; nemo enim hominū dixerit ne longissimo tempore usucapi feuda, quæ de sui naturâ deferuntur ad successores. (31) Hæc Hart. Pist. (32) his me verbis edocuit. Quoniam Agnati (Episcopi) in feudis ex pacto antecessorū jus quæsitū habuerunt prius quā præscribens possidere capit; licèt igitur præscriptionem contra vassallum (Episcoporum) superstitem impleverit, atque ex hoc contra ipsum jus suum quæsivit: hoc tamen agnato (Episcopo) in jure ejus proprio nullum præjudicium afferre poterit, nisi doceatur contra ipsius personam præscriptionem adimpletam esse; non enim debet alteri per alterum iniqua conditio inferri, (33) neque quis jure suo ob alterius incuriam, vel negligentiam privari, (34) cum præsertim agnatus (Episcopus) non ab agnato (Episcopo) causam habeat, neque illi ratione ullâ succedat, sed jure proximioris agnati (Episcopi) per mortem penitus extincto, sequens agnatus (Episcopus) feudum à primo acquirente, suo quodam proprio jure obtineat: ex quo fit, ut jus ipsius penitùs diversum & separatum existimetur à jure antecessoris sui, ut docet Andreas de Isernia, (35) non mirum igitur cur præscriptio contra defunctum adimpleta, non etiam jus agnati (Episcopi) penitus diversum tollat. Hinc fit, quod neque centeno, neque etiam milleno annorum spatio possedisse sufficeret (36) hinc etiam fit, quod licèt Salvianorum patronus cautiùs egisset, atque titulum, proque titulo, longissimi temporis usum allegasset, probavissetque, (37) probavissetq; insuper ejus clientes fuisse ex illâ quasipossessione exturbatos, illi tamen in eam restituendi non essent, Ubi palam est, inquit Rosentalius (38.) notorium juris defectum spoliato obstare, non est ante omnia, præcipuè autem (notate) in res ecclesiasticas (39) restituendus. Is cui jus commune adversatur, inquit Harthmannus Pistoris (40) etiam si de jure suo probare velit, tamen, antequam id fiat, in possessione tuendus non est (41) ex quo notat Ancaranus (42) quod lite pendente possit possessor, contra quem facit jus commune, turbari, & violenter expelli sicuti qui possidet vi, clam, precariò, sequitur Joannes Lup. (43) & tanquam valde notandum refert Rolandus à Valle (44) Quamvis autem opinati sint quidam ex possessione exactum in illam esse restituendum, licèt de dominio eijcientis omnino liqueat, eâ ratione adducti, quod rem suam violenter invadere non liceat (45.) tamen hæc opinatio, aut rationi non consonat (46) aut in nostrâ specie locum non obtinet; tum quia jus Salvianis obsistit, ut jam probavimus, tum quia non dicitur rem suam violenter invadere, qui eam occupare molientem expellit, aliter neque furem arcere permitte-

17) l. 1. in fin. ff. uti possid.
18) l. 5. §. si quis mihi. l. si eo loco, 9 l. si à te emero 16. ff. si servit. vendic.
19) l. 6. §. 1. eod. tit.
20) l. inter litigantes 62. ff. de judic.
21) in cit. §. equd.
22) l. 1. ff. uti possid.
23) l. in re mandata C. mandat.
24) l. naturaliter §. nihil cōmune. l. pen. ff. de acquir. possess. l. 1 §. 1. ff. uti poss. l. 2. §. fin. ff. si servit. vend.
25) l. in exceptionibus ff. de prob.
26) l. 2. eod. tit.
27) l. quidam existimaverūt ff. si certum pet.
28) in l. more Romano ff. de fer. & dilat.
29) Camer. in leg. Imperialem de prob. feud. alien per Fred. f. 8. lit. A.
30) tot. tit. de reb. eccles. non alienand. & cit. l. Imper.
31) Cam. loc. cit.
32) Hart. Pistor lib. 2. cap. 8. n. 56.
33) l. non debet de reg. jur. l. ult. § fin aut C. de acq. poss.
34) l. nam satis §. ult. ff. quemad. ser. amit.
35) Isern. cap. 1. §. quid ergo, de Invest. de re alien. fact.
36) Hart. loc. cit. Rosental. de feud cap. 9. concl. 15 & 84.
37) Juxta doct. Camer. loc. cit.
38) Rosent. de feud c. 10. concl. 41. n. 94. & apud eum DD. Adde c. significasti de decim. & Afflict. in c. illud de prob. feud. alien.
39) Marsil. sing. 10 apud Rosent. ibid.
40) Hart. Pist. lib. 2. c. 39. nu. 29.
41) c. cum persona de privil. in 6.
42) Ancar. in cit. c. cum persona.
43) Joan. Lup. in c. per vestras de don. int. vir. & uxor.
44) Roland. à Vall. cons. 89. vol. 2.

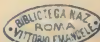
45) l. si quis in tātā C. unde vi.

46) DD. apud Mascar. cōcl. 1332.

mitteretur; tum etiam quia spolium factum esset nomine Ecclesiæ, quâ in re pro verâ recepta est opinio (47.) spoliatum non esse ante omnia restituendum; & ratio est, quia scil. Prælatus rem Ecclesiæ invadendo, non facit eam incidere in pœnam (48.) Sed quid frustra de spolio, deque restitutione disputo? num Salviani probarunt se possedisse? adduxere quosdam, & cupidos & conjuratos in quodam irrito, infirmissimoque judicio testes, sed (Deus bone!) quot, & quanta mendacia effutiverunt! quid quod si gravissimi essent, atque honestissimi, essent tamen Salvianis inutiles? *Quasipossessio rerum incorporalium*, inquit Mascardus (49) *non probatur ex detentione rei, nisi probetur facta ut jure suo quis uteretur*; atqui testes isti, ne verbulum quidem hâc de re faciunt, sicuti nec faciunt de scientiâ Episcoporum, ut profectò factum oportuit (50) immo factum oportuit de scientiâ Regis, atque Summi Pontificis, quorum etiam interest ista prædia Salvianis non servire. Quid quod è diverso Episcopus publicis documentis edocuit, non modò se, sed suos etiam Decessores, omni tempore Salvianos ab iis prædiis depulisse: clam verò ingressos coërcuisse, mulctasse? Quid quod manifestum etiam, planumque fecit suos antecessores servitutes istas iisdemmet Salvianis locasse, imò locasse auctionibus factis in foro Salviæ nundinario? Tandem, ut utraque pars, aut neutra ista probarit; si neutra, suorum prædiorum erat Episcopo naturalis illa libertas, de quâ diximus, conservanda; eâ scilicet ratione, quia dominus habet fundatam intentionem in dominio rei tribuente sibi jus liberum circa usum illius (51) si utraque pro eâdem libertate sancitum oportuit; sive quia *datâ paritate probationum utriusque partis, pro libertate est judicandum* (52) sive quia *etiam in interdictis sive reintegrandæ, sive retinendæ, sicut in aliis actionibus, utroque aqualiter, vel actore non probante, reus debet absolvi* (53). Hæc sunt, ornatissime, atque perfectissime Caramuel, quæ in peritissimorum illa Jurisconsultorum congregatione dicebam, dicebamque non secus ac sentiebam, ac sentio. Eorum quisque, bene consideratis, constantissimisque argumentis ostendit justam te causam habere, tuusque patronus D. Aquadia, qui orationem ad rem accommodatissimam & doctissimam edidit, efficiet, ut optimam causam, apud optimos illos Senatores obtineas. Cæterùm me tibi obsequentissimum, tuæque admirabilis, immortalisque virtutis cultorem perstudiosum, ut facis, ama. Vale, summe Caramuel, vale, & salve: ex meo Musæo, XV, Calend. Februar. M DC LXIV.

47) *DD. apud Mast. concl. 1334.*
48) *Cit. l. si quis in tantam.*
49) *Mascard. & apud eum DD. concl. 1183.*
50) *L. 2. ibique DD. C. de servit.*
51.) *Cit. l. in re mandata C. mandati* Videte *Merend. loc cit.* & *libr. 6. c. 20.*
52) *Beer. decis. 239. per tex. in l. inter partes ff. de re judic.* Videte *Merend. loc. cit. c. 20.*
53) *DD. apud Beer. ibid.* Videte *Merend. cit. c. 20.*

Illustriss. & Reverendiss. D. Ioannis Caramuel, tunc Satrianensis Episcopi

INSTANTIA

Pro Iuribus ejusdem Ecclesiæ.

CIrcumstantiis omnibus bene perpensis, & legitimè consideratis, causa eò pervenisse videtur, ut non de Iure, non de facto, sed tantùm disceptetur de Logica. Vel attendite.

Hæc Propositio, *Agri, Campi, Montes, & Fluvii nascuntur liberi: & ideò præsumendi sunt liberi quamdiu servitus non sit sufficienter probata*, est indubitata, nam licet ædificia nasci possint alicui servituti subjecta, non autem agri, Campi, Montes, & Fluvii, quos Deus liberos condidit. Ergo jam non est Quæstio de Iure.

Hæc Propositio, *Paulus Lavianus, & Salvienses pascendi, lignandi & aquandi in Castellario servitutem non probarunt sufficienter* est uniformis Patrum conscriptorum in Sacro Consilio resolutioni decisæ. Sic enim definierunt, qui dixerunt *Manuteneatur Episcopus*, ut manifestum est. Sic etiam definierunt, qui dixerunt, *Detur terminus parti*; Si enim judicavissent fuisse illam servitutem à Salviensibus sufficienter probatam, non utique dixissent, *Detur terminus parti*; sed dixissent, & dicere omninò debuissent, *Baro & terra Salvia Cives manuteneantur*. Ergo omnes quatuor Senatores in hac Propositione. *Baro & Salvienses nondum intentum suum probarunt*, convenerunt. Ergo jam non est Quæstio de facto.

Sed quò vertitur cardo difficultatis? Vt videatur quænam secundum Dialecticæ leges ex his duabus Præmissis consequentia inferatur: omnes enim, tàm Civilium, quàm Criminalium Tribunalium sententiæ sunt conclusiones quædam ex Iure, & Facto, tanquam ex Præmissis illatæ,

Illustrissimi Domini N. & N. discurrunt & pronunciant sic,

Agri, Campi, Montes & Fluvii nascuntur liberi, & ideò præsumendi sunt liberi quamdiu servitus non sit sufficienter probata.

Servitus pascendi, lignandi, & aquandi in Castellario non fuit à Barone, & terra Salvia Civibus sufficienter probata.

Ergo Campi, Montes, & Fluvii Castellarii sunt liberi,

Ergo manuteneatur Episcopus & Baro, & Terra Salvia Cives abstineant.

Videntur consequentiæ suo pondere juxta bonæ Logicæ leges ex datis Præmissis profluere.

Cæterùm Illustriss. Domini N & N. maluerunt discurrere & pronunciare sic,

Agri, Campi, Montes, & Fluvii nascuntur liberi, & ideò præsumendi sunt liberi, quamdiu servitus non fuerit sufficienter probata.

Servitus pascendi, lignandi, & aquandi in Castellario non fuit à Barone, & Terra Salvia Civibus sufficienter probata.

Ergo detur terminus parti &c.

Et quidem non videtur hæc consequentia posse à datis Præmissis deduci. Immò contraria deberet ut opinor, inferri.

Vos igitur Patres conscripti, quos Scientia, Doctrina, & Prudentia reddunt leges & Iura ab omni allucinationis, aut æquivocationis sinistræ expositionis suspicione securos, Deum habentes præ oculis, quod hucusque cum magno Reipublicæ bono & Vestrarum commendatione Personarum, fecistis & facere pergitis, causæ finem imponite; erroresque si quos fortè commisit Antistitis injustè afflicti calamus, qua cœlitùs donati estis clementia & humanitate condonate.

NOTA.

ET quis hanc Epistolam legat, & non videat postulare Dialecticam, ut illa, quam posui, inferatur Conclusio? Iam non erat Quæstio, *An Baro & Vniversitas terra Salvia manuteneri deberet* Sed ex altera parte *An ipsis dari deberet terminus*? & ex altera, *An Episcopus esset manutenendus*? & tamen sententia, *Baronem, & Vniversitatem manutenuit*,

RESTAULO DEL LIBRO